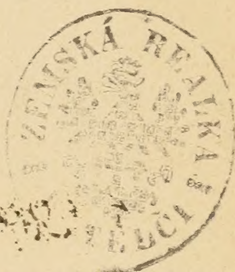

3 1761 08116753 8

HLÍDKA.

ROČNÍK XVIII.

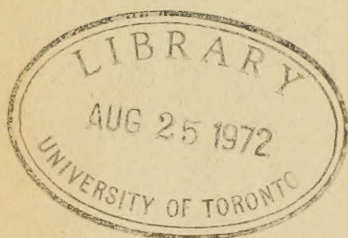
SPOLUPRACOVNÍCI:

Fr. Bayer, Jan Bečvan, Albert Bervid, Tomáš Hudec, Dr. Jan Hudeček, Alois Kalvoda, Václav Kotrch, Alois Koudelka, Ladislav Kunte, Karel Kyselý, Dr. Jaroslav Mathon, m. Mikulka, Dr. Alois Musil, Jan Oliva, Václav Oliva, Ant. Otahal, F. V. Peřinka, V. Schubert, Bohumil Simonides, Břetislav Skalský, Fr. Snopek, Prokop Šup, Jan Tenora, Alois Vlk, J. Vojenský, Jan Vondrášek, Augustin Vrzal, Dr. Pavel Vychodil, Ignác Zháněl, Dr. R. Zháněl, Alfons Žák.

V Brně 1901.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

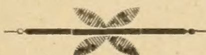

LIBRARY
AUG 25 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

Obsah.

Články

Písemnictví a umění.

Nová díla, Směs a Rozhled v každém čísle.

Ročník XVIII. Číslo 1.

HLÍDKA.

Po stopách vzdělanosti a víry.

Charakteristiky od Dra. Jana Hudečka.

Vzdělanost odjakživa stavěla se proti víře, ale nevzdělanost neméně. Správněji by se řeklo: vzdělaní a nevzdělaní lidé. Jen že ti, kdo se pyšní svou nevěrou pro svou vzdělanost, rádi by jenom vzdělanost a nikoli nevzdělanost uvedli v příčinnou souvislost s nevěrou. Ale nic platno!

Odpor proti náboženství není výsadou intelligence, nýbrž osobní vadou člověka, jenž při tom může býti vzdělaný či nevzdělaný. Důkazů toho podáno již dosti, jednak rozborem příslušných pojmů, jednak dějinami, které počtem i váhou svědků stvrzují pravdu, že náboženství s opravdovou vzdělaností vždy dobře obstálo a naopak vzdělanost s náboženstvím.

Svědkové ti, jednotlivci i společnosti, jsou známi a často jmenováni. Známy jsou také jejich skutky a výroky naší věci se týkající. Jsou to autority pro naši thesi.

Dnes však nechceme se jimi takto zabývati. Chceme tu předložiti několik charakteristických údajů dle zásady: tantum valent, quantum probant (tolik platí, kolik dokazují), tedy k volné úvaze, aby každý sám posoudil, kolik rozumnosti neb intelligence je ve víře, kolik v nevěře.

Tolik jest jisto: dovedl-li jeden jediný opravdový učenec v době rozkvětu svého sloučiti učenost náboženství se dotýkající s věrou a nábožností, pak věta o nesmířitelnosti vědy a víry je planým povídáním. Zde chci však nad to ukázati, kterak se obojí zájmy u oněch mužů porovnávaly. Vybírám namátkou ze světových literatur.

Bedřich Hurter.

Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.
Rozlomil jsi pouta má: Tobě obětovati budu oběť chvály.
Motto k jeho dílu: »Geburt und Wiedergeburt«.

„Vir iustus et timoratus, potens verbo et opere", krátce, prostě a zřetelně hlásá náhrobek, kdo pod ním dříme. Muž mocný slovem i skutky. Roku 1804. maje teprve 17 let, přišel Hurter pro neobyčejné vlohy na universitu göttingenskou studovat protestantskou bohovědu. „Ač mladý, nezralý, bez nároku, ve svých studiích bezvýminečně sám na sebe odkázán, přece jsem nevyhledával špatných společností a času nevyužitkoval-li jsem právě úzkostlivě, přece jsem bez užitku míjeti nenechal." [1]) Professoři, děti své doby, otrocky kráčejíce stopami racionalismu, nikterak ho neuspokojovali. O professoru dějin církevních Plankovi napsal do denníku r. 1808.: „O církevních dějinách, mínil jsem, musí přece býti vyšší názor než Plankův. Plank nebral ohledu na účel církve, na vniterný lad a sklad jejího systemu, na výtečnost jejích obřadů, na poesii ležící v jejích dějinách, v jejím boji s mocí světskou a ve vysoké idei jevící se v papežství, uskutečniti totiž velkou myšlenku duchovní světovlády. Viděl jsem úskoky, machinace, neposlušnost k zákonité vrchnosti. Caesar vynášen do nebe a do pekla vrhán Řehoř VII., jakoby diviti se bylo zevnějšku, ne duchu. Malichernosti a směšnosti se vybíraly a vznešenost líčena ze stránky nepříznivé. V ostatcích prý se nejeví nic jiného než lehkověrné uctívání kostí, ve zpovědi chytrými kněžími vymyšlený prostředek laiky šáliti, v celibatu pravá ukrutnost, kterou jen bezcitný tyran mohl nařídit, v lesku obřadů — modloslužba." [2])

Nejednou odvážil se Hurter vystoupiti proti svým učitelům otázkami a námitkami, na něž se mu důkladné, přesvědčující odpovědi nedostalo. Dvacetiletý jinoch vydal dějiny krále Theodoricha, za něž známý Jan Müller zvláštním dopisem ho pochválil a k dalším pracím povzbuzoval. Světového jména dobyl si životopisem papeže Innocence III.,[3]) začatým

---

1) *Hurter,* »Geburt und Wiedergeburt. Erinnerungen aus meinem Leben und Blicke auf die Kirche.« 1. sv.; druhé opravené vydání. Schaffhausen 1846.

2) »Geschichte Innocenz III. und seiner Zeitgenossen.« Hamburg und Gotha 1834—1842. 4 svazky.

3) Po dlouhých letech zastal Hurter, věhlasný již dějepisec, Planka při překrucování. Kde totiž mluvil Plank o dobrodružných ostatcích, uctívaných tu a tam ve středověku, zmínil se také o zkamenělých exkrementech oslových, na kterém Spasitel jel na květnou neděli, že prý se uctívají v kterémsi kostele. »Po letech«, píše Hurter, padl jsem náhodou na zmíněné místo ve Fastis Corbeyensibus (Leibnitzii Script. T. II.

r. 1814., vydávaným v Hamburce a Gothě. V krátké době přeložen byl do vlaštiny (dvakráte), do frančiny (dvakráte), do angličiny a španělštiny. Knize dostalo se i chvály i hany. Katolíci a objektivní protestanti, mezi nimi sám Leo, uvítali ji jako epochalní, několik povrchních hlav, na př. nejmenovaný posuzovatel v „Literarních novinách jenských“, jenž na list Hurterův neodpověděl a pozdějších svazků již neposuzoval, sípěli k ní nenávistí. Staré názory o Innocenci III. a jeho době byly vyvráceny a nové světlo linulo z knihy Hurterovy na temnou posud dobu a činné v ní osoby. „V Německu od mnohých bylo mi řečeno, že mnou teprve jim středověk ukázán ze stránky, která jim dosud úplně byla zastřena, že teprve čtouce mou knihu oblíbili si středověk, že názory jejich o významu a spasitelné činnosti hlavy církve touto knihou v jiný obrácený směr.“ Jistý německý arcibiskup řekl Hurterovi, že jeho kniha ho udělala katoličtějším než dosud byl. Marquis de Bussieres v Římě pronesl se o ní, že první kniha, která se mu po návratu do církve katolické dostala do rukou, jsou dějiny Innocence III., že se jich nemohl dosť načíst, ponévadž v nich dokázáno nalezl, co ho k návratu přimělo. Podobné úsudky slyšel Hurter také v Paříži.[1]

Literarně jsa činným, súčastňoval se zároveň politických a náboženských záležitostí ve Švýcařích, a jako president školní rady staral se nemálo o školství a povznesl zvláště gymnasia.

Dne 16. června 1845 jmenován c. k. dvorním radou a říšským historiografem ve Vídni. S obvyklou horlivostí věnoval se, jak mu nařízeno, sepsání života císaře Ferdinanda II. Roku 1846. byl dokončen první díl, ale vydání censorem zakázáno. Tak povýšen Hurter, praví sám žertovně, z dějepisce na dějemlčce.[2] Po vídeňské revoluci vyšly dějiny Ferdinanda II. a jeho doby v 11 svazcích (Schaffhausen 1850 1865). Vedle dějin tohoto druhého zakladatele Rakouska vyšly z pilného péra Hurterova: „Život arcikněžny Marie, matky Ferdinanda II.“ (Schaffhausen 1860), „Kriminalní dějiny komorníka Rudolfa II.“ (Filipa

---

p. 319) o roku 1217. Při vzpomínce na Plankovu přednášku nemálo mne překvapilo toto místo: Nebulo autem omnium nebulonum duo stercora asini, a diuturnitate temporis in lapides, ut aiunt, conversa, quo Christus vectus est in Hierosolymam, in itinere isto ab eo reiecta, obtulit Beckae, Priorissae in Fretelshem, ut ipse ibi audivi. Výrazy ‚nebulo omnium nebulonum‘, ‚obtulit‘ (ze souvislosti patrno, že tento ‚dar‘ nebyl přijat) a pouhé ‚audivi‘ jasně dokazují, jak o celém případě tehdy se myslilo. (*Hurter*, »Geburt und Wiedergeburt«, sv. I. str. 125.)

[1]) »Geburt und Wiedergeburt«, I. str. 302.

[2]) Er sei vom Reichsgeschichtsschreiber zum Reichsgeschichtsschweiger befördert worden.

Langa; tamtéž 1851). „Příspěvky k dějinám Wallensteinovým" (Freiburg i. B. 1855). „Francouzská nepřátelství za 30leté války proti Rakousku" (1859) a jiné menší spisy a články.

Až do své smrti ve Štyrském Hradci (27. srpna 1865) s pílí mravenčí bádal a pracoval. Velkolepá jest jeho korrespondence s nejznamenitějšími učenci. Byl členem akademií: římské, mnichovské, brysselské a assiské. Pro akademii vídeňskou, ač z nejlepších dějepisců rakouských, byl příliš katolickým. Sám ministr Bach káral toto odstrčení. Řehoř XVI. jmenoval ho rytířem řádu Řehořova, Pius IX. rytířem řádu Piova a kommandeurem onoho.

Hurter měl sice mnoho nepřátel pro svoje politické a katolické přesvědčení, ale žádného nebo jen několik osobních. Jeho nepokalený život, jeho ochota kde komu posloužit, veselá mysl utvořit mu jich nikterak nemohly.

Do církve katolické vstoupil 16. června 1844 v Římě.[1]

*

Co pohnulo Hurtera, aby přilnul k církvi katolické? „Nikdo nemysli, že jsem se dal zevnějškem unésti a svésti, abych vstoupil do lůna církve katolické. Zářil sice zevnějšek před mýma zrakoma, ale ne tolik, aby odstranil povinnost vážného a důkladného zkoumání základů, ne tolik, aby odklidil potřebu, nitro bez unáhlení si prohlédnouti. Vstoupil jsem z počátku jako zvědavý cizinec. Prohlížel vše zevrubně, podoben kupci, který by rád dům koupil, ale který nesahá po něm přenáhleně. Tak jsem vypozoroval i nejmenší jednotlivosti a získal si znalost snad lepší, než mnohý, který se v domě samém narodil a v něm žil; na dlouho jsem si vymínil svobodné rozhodnutí, až bych říci mohl: dům se mi líbí nebo nelíbí, to ono vytýkám. Teprve, až jsem se přesvědčil, že dům pevný, trvalý, bydlitelný, v každém ohledu vhodný, potom teprve bych se byl musil zevrubnému, zkoumáním dobytému přesvědčení násilné protiviti nebo se pachtiti, abych vymyslil skvrny, kterými snad někdo z kolemjdoucích ho potřísnil."[2]

Přehlížeje vývoj a pozvolný postup své konverse, kterou přirovnává s otevřením světnice-srdce dávno tlukoucímu Pastýři, napsal: „Nemohl jsem v ní déle klidně seděti. Ne že bych byl kvapem vstal otevřít, ale tlukot vyzýval mne, abych zkoumal, kdo tluče, abych poslouchal hlas, abych ocenil jeho zvuk a význam. To se nestalo

---

[1] Srv. *Jindřich Hurter,* »Hurter Friedrich v.« v »Kirchenlexikonu« a *J. Hurter,* »Friedrich von Hurter und seine Zeit«. 2 svazky. Št. Hradec 1876—1877.

[2]) »Geburt und Wiedergeburt«, I. str. 383.

z rozhořčenosti nad tím, co jsem zkusil, ne překvapeně, ne povrchně, ale zvolna, klidně, vážné věci vše ostatní převyšující přiměřeně.“[1])

Zůstaňme při tomto obrazu a zodpovězme si otázku: jaký byl onen klepot, jemuž Hurter dlouho naslouchal, jejž dlouho zkoumal a jemuž posléze odolati nemoha, otevřel světničku svého srdce?

(P. d.)

O maďarisaci Slovenska.

Bohumil Simonides.

K rychlejšímu zmaďarisování Slováků založili si Maďaři zvláštní spolek, velmi podobný našemu Schulvereinu. Kdežto náš Schulverein je spolkem soukromým, těší se spolek maďarský z přízně vlády, ano je účinně vládou samou mravně i hmotně podporován. Název spolku zní (slovensky): „Hornovidiecky maďarský vzdelávací spolok“. Maďarský název počíná slovy F, M, K, E a dle počátečních písmen se mu zkrátka říká Femke neb Femka. Účel spolku vysvítá nejlépe z § 3. stanov: křísiti na Slovensku „vlasteneckého“ ducha, šířiti užívání maďarské řeči, vzdělávati lid směrem maďarsko národním. Paragraf ten můžeme krátce označit po našem: vyrvati Slovákům mateřský jazyk, pomaďařit a znemravnit je. Jeho činnost je rozšířena na horní stolice uherské, obývané Slováky: Nitru, Trenčín, Tekov, Turec, Liptov, Oravu, Zvolen, Hont, Nový Hrad, Spiš, Baňskou Štiavnici a Belou. Sídlem spolku je Nitra. Spolek je rozdělen dle stolic na odbory, každá stolice má zvláštní samostatný odbor, řídí spolkové záležitosti na svém území, ale příjmy všechny posílají se do ústřední pokladny.

Činnost spolku je rozsáhlá: zakládá maďarské dětské opatrovny, kde již od 4. roku vtlouká se ubohým Slováčkům samospasitelná maďarština, podporuje maďarské školy založené v slovenských obcích, odměňuje učitele, kteří si zvláštních zásluh vydobyli v šíření maďarské státní řeči. Zakládá po slovanských obcích maďarské knihovny, předplácí obcím i jednotlivcům časopisy Vlast i svet, Opravdový krestan (tištěné slovensky; ale duchem protislovenským, maďarským), vydržuje a pod-

[1]) *Rosenthal,* »Convertitenbilder, Deutschland I.« Schaffhausen 1871, str. 202.

poruje na slovenském území kočující divadelní společnosti maďarské. Jaké přízni vládní se spolek těší, vysvítá nejlépe z toho, že dovolila, aby členové spolku mohli bydleti i za hranicemi. (Museálnej slovenskej spoločnosti bylo zakázáno přijímati zahraniční členy.) Také dovolila vláda, aby i na dolní části Uher v území ryze maďarském se mohly zakládati odbory, které by spolek hmotně podporovaly. Jest smutné faktum, že spolku dostává se podpor i od obcí ryze slovanských z peněz obecních. (Na Slovensku stane se rychtářem obyčejně jen ten, koho chce služný a tak starosta bývá za loutku, která koná to, co chce maďarský úředník. Ano, ani nejvyšší církevní hodnostáři nescházejí mezi podporovateli tohoto nemravného spolku. Tak čteme mezi dobrodinci a podporovateli jména: Imro Bende, biskup v Nitře (je to týž, který před několika roky na počest kalvína a zapřisáhlého nepřítele všeho katolického a slovanského, Kolomana Tiszy, dal osvětliti biskupskou residenci a sám jel jemu naproti), K. Vaszary, arcibiskup ostřihomský, a Fr. Baltík, evangelický biskup v B. Ďarmotách. V Hontě připadá Femce část čistého zisku z tanečních zábav! A nyní vizme, jak Femka působí.

V 38 ryze slovenských obcích (vždyť ve stolicích, v nichž Femka působí, kromě několika maďaronů ani skutečných Maďarů není) vydržují „óvody“ (dětské opatrovny), kde 5—6leté slovenské děti se učí, ovšem jen maďarsky. V některých působí učitelky, které vůbec ani slova slovenského neznají. Čemu se naučí děti v takových mučírnách? Ničemu! Jediný účel těchto óvodů může býti jen ohlupování slovenských dětí. V těchto óvodech bylo loni 2500 slovenských dětí. Některé z opatroven, Femkou zřízených, vydržuje stát a letos opět převezme tři óvody, založené v stolici oravské. Vydržování óvodů stojí ročně asi 50 tisíc korun. (Minulého roku dostalo se spolku ze státní pokladny podpory 6000 korun. Právě se dočítám v Hlásniku, jak vláda podporuje Femku. V Kysáči nařízeno, by obec postavila budovu pro óvodu. Obec odepřela, protože občanům, zaměstnaným prací na poli, není možno, by dítky v 8 hodin do óvody přivedli a o 11. hodině si je odvedli domů. A co se stalo? Rychtářovi uložena pokuta 50 korun.)

Spolek zakládá na slovenském území Spevokoly (celkem jich založil také 38), aby „zpěvem se zlepšily mravy lidu slovenského.“ Jaká to ironie! Suroví, polodivocí Maďaři chtějí učit zpěvu lid, jehož krásným a bohatým písním se diví celý vzdělaný svět!

Spolek založil 2 veřejné knihovny v Nitře a Turčanském Svatém Martině. Kromě toho vydržuje spolek stěhovavou knihovnu, která putuje

z obce do obce a doplňuje maďarské knihovny školní neb obecní, již dříve založené. Spolek rozdal loni 920 lidových spisů maďarských. Mezi členy jsou sice někteří liknaví, do nichž si výbor ztěžuje, mnozí však vyvíjejí horlivou činnost. Tak farář L. Báthy (v slovenské obci Levicích) rozdal minulého roku 1000 maďarských modlitebních knížek.

Největší nemravnost spolku však viděti v tom, že odměňuje učitele, kteří se dodělali zvláštních úspěchů v maďarisaci slovenských dětí! Tak dostal K. Zolid, učitel ve Vel. Topolčanech, loni 60 zl., Edo Mrva 40 zl., F. Štecík, Turček, Jakubovič a mnoho jiných (jak jména ukazují, sami rození Maďaři!) po 25 zl. Při valném shromáždění pak mnoho jiných navrženo k odměně (opět sami Maďaři, jako Atovič, Masarik, Lieskovicova a jiní).

Ve prospěch Femky prodávají se také zvláštní zápalky (vyrobené v židovských továrnách na Slovensku) s podobnou vignetou jako naše matiční. Členů čítá Femka na Slovensku 4000—5000 (jsou to většinou židé, kteří jsou nejčilejší šiřitelé maďarské myšlenky, pak maďarští úředníci v městech slovenských a maďaroni). Všemožným způsobem usilují Maďaři o to, by jich počet se zvětšil. Dokázáno je totiž, že manželství uzavřená mezi Maďary vykazují jen nepatrný počet dětí (podobně jako ve Francii). Proto usilují o to, by jiným způsobem nahradili nedostatek přírůstkem. Odvádějí slovenské siroty na území maďarské, by tam je vychovali v plnokrevné Maďary; zřizují óvody, kde již 4leté dítky mučí maďarštinou; ze škol státních úplně vymýtili každé slovenské slovo; za úředníky na čistě slovenská území dosazují jen lidi nadšené pro myšlenku maďarskou a neznající slova slovenského; u úřadů koná se vše jen maďarsky, aby lid poznal, jak nutnou jest mu znalost maďarštiny. Aby se počet Maďarů zvětšil, založena zvláštní společnost na maďarisování jmén. Třeba jen podati žádost ku společnosti, aby slovensky (neb nemaďarsky) znějící jméno bylo změněno v maďarské, a společnost vše obstará a zaplatí útraty s tím spojené. S výsledkem však není spokojeno ministerstvo vnitra. Kdežto minulého roku v první polovici zmaďařilo jméno 1888 osob, letos jen 1280. A z těchto jest jich většina usazena v Pešti, kdežto na venkově jen málo se jich dá pohnouti, by jméno své zaměnili za nějakého Arpáda a Hunyadiho. Tak v komitatu zvolenském našly se jen 3 osoby, které se daly pohnouti k tomu, aby potupily jméno po rodičích zděděné. Co se týče zaměstnání osob, které pomaďařily svá jména, viděti, že jsou to osoby od vlády odvislé, železniční, poštovní a státní úředníci, učitelé (46). Z kněží, žurnalistův a umělců nenašel se letos ani jeden

(loni 13), kteří by své jméno potupili. A nyní pozorujme, jakého byli náboženství, kteří dali pomaďařiti své jméno. Jako jiná léta, tak i letos bylo nejvíce židů. Z 1280 bylo jich 744, řím. katolíků 409, řeckých katolíků 41, evangelíků augsburg. 62, reform. 22.

Vládní časopis Budapesti Hirlap píše o maďarisaci jmen, naříká: „Lid se ještě vždy straní maďarisování jmen, částečně že není o jeho důležitosti dostatečně poučen, částečně ale, že neví, jak pokračovati a tak přirozeně bojí se těžkostí a útrat, což není bezpodstatné. Na venkově ve prospěch maďarisace jmen mohou nejvíce vykonati faráři, učitelé, notáři a služní a vůbec všichni, kteří s lidem častěji se stýkají. Oduševnělým dotazovatelům dá s radostí vždy vysvětlení ústřední, jména maďarisující společnost v Pešti. Při smaďarisování jména je hlavní věcí, aby vybrané jméno maďarsky znělo, jinak jméno se sice změní, ale nepomaďaří. Nemůžeme-li si vhodného jména najíti, hodí se nejlépe jména, vyskytující se u maďarských spisovatelů (z romanů).“

Vláda maďarská snaží se nejen pomaďařiti lid, nýbrž i jména obcí, hor, aby maďarská jména hlásala světu, že v magyar-országu je skutečně jen maďarský národ! Zvláštním zákonem, uherskou sněmovnou uzavřeným, stanoveno, by ve školách, v učebnicích, na mapách, u úřadů v knihách pozemkových, při poště, železnici užívalo se jen názvů maďarských. Proti tomu, rozumí se, ozvaly se časopisy nemaďarské. Slovenský jeden redaktor také přinesl úvodník, ve kterém protestoval proti maďarisování slovenských názvů. A byl zavřen a odsouzen k vysoké peněžité pokutě! A co se děje se slovenské strany proti tomu? Odpověď snadna! Slováci nemají škol (jen v konfessionelních obecních vyučuje se slovensky, ač i zde veliký počet hodin musí se věnovati jazyku maďarskému). Odborné školy nemají ani jedné, gymnasium (na něž peníze mají sebrány) nechce vláda povolit, a tak jen několik bohatších synků slovenských může se odebrati na Moravu neb do Čech, by se zde vzdělali. Živena, jediný ženský slovenský spolek má podle § 2. svých stanov (vládou schválených) úkol: „zakládati dívčí vychovávací ústavy a opatrovny“. Spolek si nashromáždil asi 12 tisíc zl. a chtěl založit jednoroční hospodyňskou školu. Proto podal v březnu minulého roku žádost k ministerstvu za povolení. Konečně, (vláda dlouho neodpovídala, proto spolek prosbu opětoval) v říjnu došla odpověď, že k prosbě spolku za povolení hospodyňské školy nelze míti zřetele. Tak i hospodyňská škola zdá se Maďarům nebezpečnou. Z toho nejlépe viděti, že se Maďarům jedná jen o to, by Slováci duševně zakrněli, poněvadž lidem neuvědomělým dá se orati! Jaký pak div, že lid vida

se zbavena všech občanských práv a utiskovaným se všech stran, k tomu pak nenacházeje doma dosti výživy, prchá za hranice, do Ameriky a jiných zemí, aby tam našel, čeho doma postrádá: pokoje a výživy!

Loni vracel se ze státního vězení redaktor A. Pietor. Byl odsouzen, že prý pobuřuje proti maďarskému národu. Při návratu byl očekáván na nádraží od 22 slovenských národovců, pánů i dam. Cestou si zazpívali Hej Slováci — a za to odsouzeni všichni na několik neděl do vězení a k peněžité pokutě. Odvolali se k vyššímu soudu, ku královské tabuli — a čeho nikdo neočekával, stalo se! Královská tabule nezmírnila pokuty, nýbrž zvýšila, ba u mnohých až dvanácteronásobně. Tak na příklad Matouš Dula odsouzen nejprve na 6 týdnů — královská tabule zvýšila trest na 6 měsíců; Hurban-Vajanský na 1 měsíc, král. tabule zvýšila trest na 5 měsíců; Vlad. Mudroň na 1 měsíc, královská tabule zvýšila trest na 2 měsíce; Pavel Mudroň 14 dní, královská tabule zvýšila trest na 3 měsíce, atd. Jsou mezi nimi již staří lidé, jako pravotar Pavel Mudroň. časopisy tím také trpí, neboť jsou mezi uvězněnými většinou redaktoři a vydavatelé slovenských časopisů. A ve vězení v Baňské Bystrici zle s nimi zacházejí, ne jako s politickými vězni, nýbrž jako se sprostými zločinci! Nesmí čítati novin, nesmí kouřiti ani píti (jen džbán vody), spí na tvrdých slamnicích. Svým rodinám a známým smí psáti jen jeden list týdně; listy se napřed dozorcem přečtou. Navštíviti možno je dvakrát týdně, ve čtvrtek a v neděli od 11—12. hodiny, a to jen jednotlivci u přítomnosti strážníka. A i k tomu dozorce nerád svoluje a návštěva smí trvati jen několik minut. Zavřeni jsou stále, jen dvakrát denně chvíli se mohou procházeti po dvoře.

Tvrdý rozsudek, jímž tresty nevinných Slováků tak zostřeny, budí k úvaze! Když nastoupil nynější ministr Koloman Széll, doufali Slováci, že skutkem ukáže spravedlnost, kterou hlásal. Však sklamali se! Turecké hospodářství služných trvá dále a pronásledování nemaďarských národností nemá konce. Všechny úřady uherské pracují jen pro rozšíření maďarské myšlenky a o povznesení hospodářských poměrův nestará se nikdo. Zvláště slovenské kraje jsou tak hluboko pokleslé, že bída každoročně ozývá se z kolika slovenských stolic. Lid slovenský, nezkažený, pracovitý prchá z vlasti, by v cizině se živil a našel klidu. Maďaři zapomínají, že sami jsou národem malým, že může jednou přijíti chvíle, kdy nemaďarské národnosti posilněné budou s nimi účtovati.

Záhadné zjevy duševního života.

Dr. Jaroslav Mathon.

Shakespeareova věta, že „více zjevů mezi nebem jest a zemí, než školometské moudrosti naší se zdá“, zustává dosud v platnosti, ačkoliv od doby, co slova ta byla napsána, uplynulo již dvoje století. Pokračující kulturou a neutuchajícím bádáním odhalena sice tak mnohá rouška, která zakrývala nejednu záhadu u vědění lidském, nelze však popříti, že jsou hranice, za které vniknouti se nepodaří duchu lidskému asi nikdy, zůstane-li ovšem soustava naší duše i těla vždy jen takovou, jakou se nám jeví nyní a po všechny známé doby.

Mnoho píle bude ještě třeba, abychom poznali úplně jen člověka — jeho tělo a jeho duši. A jeví-li se nám v bádání o tělovědě tak hojné mezery, což máme říci o duši, pojmu to, o kterém vlastně, máme-li se přiznat upřímně, nevíme bezprostředně nic. Život duševní se nám jeví jen prostřednictvím soustavy tělesné a duší nazýváme příčinu životních zjevů, kterou nedovedeme dostatečně vysvětliti ze zásob našeho dosavadního vědění. Názory, že duše jest pojem od těla a hmoty přesně oddělený, anebo že jest jen nám dosud neznámou příčinou hmotnou různých zjevů, stojí příkře proti sobě a není úlohou naší rozpravy o tomto thematu se šířiti.

Každý, sebe nepatrnější zjev v přírodě vůbec neb na člověku zvláště nabádá nás, bychom stopovali jeho příčiny, a to tak daleko, pokud dnešní stav našeho vědění nám dovoluje. Zvedneme-li ruku, abychom sundali klobouk s hlavy, tu lze o tom jednoduchém mechanickém výkonu napsat celé svazky. Pohyb údu jest výkon, ku kterému jest třeba jisté práce. Kostra, kůže, vazivo a j. hrají při tom úlohu úplně trpnou, kdežto práci onu vykonává svalstvo, které svým nesmírným množstvím vláken se smršťuje, tvar svůj mění, stává se tlustším a kratším a tím úd celý uvádí v pohyb. Bez příčiny se však nehne ani nejmenší vlákno svalové; a tu víme, že ve vláknech těchto končí zvláštním způsobem nejjemnější vlákna čivová, která změnou svého chemismu přivádí sval k pohybu. Ve svalstvu samém jest nashromážděno dosti látek, které na náraz čivem přenešený dodávají dostatek materialu k pohybu potřebného. Ve svalstvu se mění tedy mikromechanismus nebo chemismus v pohyb našemu pozorování zřejmý.

Než ani svalové konce čivů nemohou bez příčiny vyloudit pohyb, a jest nám jíti opět o krok dále po stopě, která se ještě jeví známou

a patrnou. Jsou to nyní čivy a sice čivy pohybové, které dovádějí pohyb od centra k periferii a jsou takto příčinou podráždění svých konečků a vláken svalových. Že tomu v pravdě tak, toho důkazem, že prořízneme-li kterýkoli čiv pohybu, nastane ve svalstvu jeho okrsku úplná obrna i když byl čiv centralně drážděn. Dráždíme-li však konec periferní, tu svalstvo ihned reaguje pohybem. Cesty čivové nás konečně vedou k centralnímu organu a sledujeme-li jejich vlákna, dospějeme až ke kůře mozkové, jako konečné hranici, na které lze ještě zjevným experimentem dokázat příčinnou spojitost s oním svrchu uvedeným pohybem ruky. A zcela přesně lze pokusem vyměřiti na kůře mozkové onen okrsek, jehož podráždění buď mechanické neb eletrickým proudem má za přímý následek pohyb ruky, nohy atd. Naopak porušení oněch části mozku jest příčinou úplné neb částečné obrny několika svalu neb celé polovice těla, jak vidíme na př. při zranění na hlavě neb výronu krve do blan mozkových a pod.

Až na tato místa lze tedy sledovat zcela přesné příčiny sebe menší činnosti svalové, odtud však se stává cesta nejistou, až se ztrácí konečně úplně v mlze nedostatečného našeho vědění. Lze sice mikroskopicky zjistit vlákna, která tak zv. centra pohybu na kůře mozkové spojují s centry čivů smyslových a citových, jaké processy však na těchto drahách se odehrávají, toť dosti temné.

Pravili jsme, že porušením kůry mozkové nastávají jisté poruchy, které se jeví ve sféře pohybové, smyslové i citové; avšak porušením neb úbytěmi této části mozku trpí též intelligence, pamět a jiné vlastnosti, které spadají v život čistě duševní. Že tedy normalní život duševní jest závislým na neporušeném centralním organu soustavy čivové, totiž mozku, toť věcí nezvratně dokázanou. Je-li však možno kůru mozkovou různými prostředky direktně drážditi, možno také dokázati experimentem vliv různých látek na ni, které cestou krevní působí.

Jedna taková lučebnina jest chloroform. Obnažíme-li pokusnému zvířeti mozek a uvedeme-li je chloroformem ve stav narkosy, tu lze pozorovati, že dráždivost proudem elektrickým tou měrou klesá, čím hlubší narkosa se stává, kdežto dříve pohyby při dráždění zcela přesně byly vylouzeny. Existují tedy látky, které působí direktně na kůru mozkovou a tím tedy též na duševní úkony naše.

Vedle chloroformu, který znenáhla centra pohybová i citová ve stav nedráždivosti uvádí, ano konečně i mimovolná centra dýchací a srdeční ochrnuje, jest podobným působením známý — alkohol. Jak u chloroformu tak i u lihu jest nápadným, že v počátcích účinku se

jeví zvláštní podráždění mozku, tedy konečnou obrnu předchází stadium excitace (vzrušení), která má za následek okamžité vzpružení všech duševních úkonů, na které teprv následuje všeobecná pokleslost. Účinek na mozek má z tak mnoha jiných látek — opium, morfium, chloralhydrat, orientalní hašiš a mnohé jiné.

Avšak jsou též látky, které se tvoří v lidském těle samém jako následek chemických processů životních, a látky tyto pak působí na kuru mozkovou právě tak neb podobně jako lučebniny neb jedy rostlinné, které v organismus z venku byly vnikly. A tak si na př. nemůžeme vysvětliti spánek jinak než jako následek různých látek rozkladu, jehož příčinou jest denní život a práce duševní a s ním spojená. Látky tyto pak účinkují na mozek tím způsobem, že veškerý duševní život na jistou dobu ustává, aneb lépe řečeno stlačen jest pod jistou úroveň, která vyznačena jest hlavně bezvědomím. Že oběh krve, dýchání ano i trávení a jiné úkony animalní zůstávají nerušeny, toť zřejmo, ačkoliv i tyto processy životní pozbývají značně ze své intensity v každém ohledu.

Že spánek povstává následkem jistého chemismu při processech životních, toho důkazem jest již ta okolnost, že porušením neb změnou onoho chemismu lze pozorovat též více méně značné změny v trvání a způsobu spánku. Jsou choroby, ve kterých nemocný skoro ustavičně spí (tyf střevní na př.), v jiných však nenalézá kýženého odpočinku a zotavení (mnohé duševní nemoci).

Jak kůra mozková reaguje na intensivní změny chemické v mozku samém, toho jasný doklad stav hlubokého bezvědomí, tedy také způsob spánku, po záchvatu epileptickém, při kterém v krátkém čase několika málo minut chemický stav kůry mozkové se úplně mění, vyčerpává, čehož následek jsou zprvu všeobecné konvulse, křeče a pak ochabnutí, bezvědomí, spánek.

Spánek tak často nazýván bratrem smrti, vidíme ale, že věta tato jest jen do jisté míry správnou, jelikož ve spánku nejen že neutuchá život tělesný, nýbrž ani duševně člověk spící se nestává mrtvolou. Ano život duševní může býti u spícího člověka velmi čilým, rozvinuje se však mimovolně u nedosahuje buď vůbec anebo zplna prahu jeho vědomí.

Jest známo, že různé funkce duševní usínají nestejně, že tedy život v mozku neutuchá najednou, nýbrž že různá centra smyslová, pohybová a j. podléhají též různě vlivu během dne utvořených látek uspavacích. Činnost na kůře mozkové ztrácí tak dalece na intensitě,

že konečně dojmy citové a smyslové nedocházejí uvědomění a pohyby účelné se stávají též malátnějšími, až úplně přestanou. Jakmile počíná chemismus kůry mozkové opět se měniti a eliminací látek uspávajících nastane jakési osvěžení mozku, tu jeví se opět počínající činnost tohoto ústředního organu čivového různými zjevy. Stav úplného bezvědomí mizí a ustupuje stadiu snění. Před probuzením pak trvá kratší neb delší dobu jen stav polosnění, z kterého pak se probouzíme k úplnému vědomí. Ačkoliv vysvětlení spánku a snění jest do jisté míry jen domněnkou, kterou jsme si dle analogie jiných zjevů (na př. narkosy) ovšem s největší pravděpodobností sestavili, jsou zjevy tyto a jejich vysvětlení dosti známé, než abychom se o nich dále šířili. Pro souvislost však s naším předmětem bylo nutno se jich dotknouti.

Tak jako zničením některého centra kůry mozkové přestává též funkce částí periferních tomuto centru podřízených, právě tak může činnost jenom jednotlivých částí kůry mozkové na čas býti porušena aneb ve spánek býti pohroužena. Právě zmíněno, že nepodléhá celý mozek rázem uspávajícímu účinku oněch látek, které jsou příčinou spánku, nýbrž že jednotlivé části mohou býti ještě v nejbystřejší činnosti, kdežto jiné již jsou uvedeny ve stav zmenšené neb skoro úplné nečinnosti. Rozdíl tento jest hlavně zjevným mezi úkazy sfery smyslové a pohybové. Úkaz, že člověk v bezvědomí jest schopen rozvinouti značnou sílu svalovou, lze velmi krásně pozorovati při zavedení umělé narkosy chloroformem, kde obyčejně mizí nejdříve vědomí, narkotisovaný člověk však buď sám o sobě nebo následkem mu způsobené bolesti reaguje velmi živě různými pohyby a když se pak z narkosy probudí, nastala úplná amnesie, nepamatuje se totiž na to nejmenší, co se s ním dálo. Jest tedy zřejmo, že jsou dráhy, které s pominutím kůry mozkové, sídla to uvědomělých pocitů a pohybů, spojují přímo čivy pocitové, smyslové a čivy pohybové. Tento zjev (t. zv. reflex) jest však velmi důležitým, jelikož vrhá poněkud světlo v tak mnohé dosud úplně nevysvětlené zjevy našeho duševního života.

Bylo praveno, že činnost mozková může býti přerušena jen částečně a sice, že při spánku jednotlivé funkce dříve ustávají, jiné později. Právě tak se to má při probuzení. Pokud tyto zjevy se pohybují v úzkých mezích, nestávají se nám arci tak dalece nápadnými.

Jinak jest ovšem, když tento nepoměr nabývá hlubších rozměrův a plynou z toho zjevy tak nápadné a v prvním okamžiku laika zarážející, jak se s nimi setkáváme na př. při tak zv. náměsíčnosti. Názvem tímto rozumíme zvláštní úkaz, že mnozí lidé ve spánku,

totiž bez vědomí provádějí různé pohyby účelné, chodí, ano mohou konat i práce, ku kterým jest třeba rozmyslu a jasné úvahy. Němec má pro tento zjev již mnohem lepší název, totiž „Schlafwandeln“ místo zastaralého „Mondsucht“.

Není pochybnosti, že se při náměsíčnosti setkáváme se zjevem, který jest částečně aspoň podmíněn inkongruencí životní intensity na různých místech kůry mozkové. Jest jisté, že centra smyslová podlehají v tomto stavu vlivu oněch látek chemických, které je činí neschopnými k vyvinutí úplné činnosti životní. Popud daný z periferie nenalezá tedy v centru dostatečného ohlasu, čehož příčinou jest okamžitý zvláštní chemismus oněch okršků mozku. Za to ale zajisté se odehrávají na kůře mozkové jiné chemické processy, které mají za následek, že zotavivší se již centra pohybová na tento čistě centralní popud reagují.

Abychom použili jednoduchého obrazu, zdá se nám, že nás kouše pes. Sen tento v nás vzbudí odpor a budeme se bránit a křičet. Nalezá-li se však centrum pohybu dosud ve stavu spánkové narkosy, není možno, aby tento process v mozku měl za následek opravdový pohyb rukou, nohou, jazyku atd. Jestli však dráždivost oněch středisk opět stoupla, jak přirozeno ku konci spánku, pak popud tento dostačí, aby vzbudil opravdu pohyb. Při tom všem střediska smyslová nemají dosud onoho stupně dráždivosti, aby na popud zevnější jasně reagovala.

Z různého stavu oné chemické dráždivosti se vyvinují nejrozmanitější zjevy, které v pravdě jsou s to, aby překvapily a zarazily. Spánek a náměsíčnost nám ukazuje, že existuje zvláštní stav, ve kterém čivy smyslové, citové i pohybové pracují zcela správně, ano že stává i jistá spojitost mezi jednotlivými okršky mozku, že ale veškeré úkony tyto nevyplývají z vůle a za jasného vědomí. Krátce řečeno, mizí individualita a úmysl a převládá nahodilost a nesrovnalost. Kdyby se nám nezdál výraz snad příliš bizzarním, nazvali bychom stav tento „anarchií“ v mozku. Člověk ztrácí otěže nad vlastním tělem a podlehá nahodilému vlivu různých látek chemických, které působí na kůru mozkovou. (O. p.)

Edomský králevič Hadad dle LXX B a textu massoretského.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil.

Řecký překlad Starého Zákona, zvaný „Septuaginta“, byl pořízen v třetím a druhém (až do r. 132 l) století před Kristem Pánem. Překladatelé používali hebrejského textu, psaného písmem starohebrejským (fénickým), v němž ani věty ani slova nebyla oddělena, žádná samohláska naznačena, ba mnohdy i koncovky, udávající rod a číslo slovesa, vynechány. Čtení takto nesmírně obtížné usnadňovala jim však důkladná znalost mluvené hebrejštiny a pak způsob, jak se tenkrát předčítalo a vykládalo Písmo svaté ve školách a při bohoslužbě. Odpovídal tudíž překlad jejich úplně tehdejšímu názoru o Písmu svatém, a byl ode všech řecky mluvících židů přijat a zaveden jak do škol tak do synagog.

Na tři sta let se užívalo Septuaginty a nikdo proti ní nevystoupil. Až teprve, když nabyl u židů národní směr farisejsko-talmudský převahy a nastal boj s rostoucí církví křesťanskou, zavrhli židé Septuagintu a počali se dovolávati pouze textu hebrejského.

Ale hebrejský text 1. a 2. století po Kristu Pánu se již značně lišil od hebrejského textu 3. a 2. století před Kristem Pánem. Bylť již přepsán moderním písmem hebrejským (čtvercovým), mnohá místa vynechána nebo přestavena, jednotlivé věty odděleny, koncovky udávající rod a číslo, slovesu přidány a dlouhé samohlásky naznačeny. Tak stanoveno čtení, které se často se LXX neshodovalo a učenci tiberiadští tvrdili, že překlad LXX neodpovídá pravdivému textu.

Z počátku odmítali křesťanští vykladatelé výtky činěné od talmudistů Septuagintě, ale když se časem vloudily i do LXX opisováním různé přídavky, umlkali obhájcové její a počali důvěřovati určitému tvrzení spisovatelů židovských.

Byl to zvláště veliký vykladatel Písma svatého, sv. Jeronym, jenž udržoval přátelské styky se židovskou školou tiberiadskou a zanevřel na starou LXX, maje za jedině pravé to, co dí „hebraica veritas“. Mínění sv. Jeronyma bylo v mnohém ohledu směrodatným až do nedávna, neboť nejen že se dávala naprosto přednost massoretskému textu před LXX, ale také se za apokryfní prohlašovaly knihy a místa Septuaginty, scházející v naší bibli hebrejské.

Teprve v posledních letech se počíná uznávat důležitost, ba mnohdy přednost LXX v ohledu kritickém a snad se jí stane po právu i v rozsahu kanonickém.

Nemají však všechny rukopisy stejné ceny, neboť jsou mnohé opraveny dle textu massoretského; tak z nejstarších cod. A (Alexandrinus) a částečně cod. ℵ (Sinaiticus). Nejsamostatnějším a proto nejdůležitějším jest cod. B (Vaticanus), jenž zastupuje čeleď, kterou již Origenes uznal za přímou potomkyni LXX, kterýž rukopis má pro určení prvotního znění Písma svatého na mnohých místech větší cenu, než nynější text massoretský.

Na důkaz pravdy uvádím překlad Vulgaty, jenž — upraven od sv. Jeronyma — věrně tlumočí massoretského textu I. Kr. (III. Reg.) 11. 14:

14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni Adad Idumaeum de semine regio, qui erat in Edom. 15. Cum enim esset David in Idumaea, et ascendisset Ioab princeps militiae ad sepeliendum eos, qui fuerant interfecti, et occidisset omne masculinum in Idumaea, 16. (sex enim mensibus ibi moratus est Ioab, et omnis Israel, donec interimeret omne masculinum in Idumaea), 17. fugit Adad ipse, et viri Idumaei de servis patris eius cum eo, ut ingrederetur Aegyptum; erat autem Adad puer parvulus. 18. Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, et introierunt Aegyptum ad Pharaonem regem Aegypti, qui dedit ei domum, et cibos constituit, et terram delegavit. 19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde in tantum, ut daret ei uxorem sororem uxoris suae germanam Taphnes reginae. 20. Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, et nutrivit eum Taphnes in domo Pharaonis, eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius. 21. Cumque audisset Adad in Aegypto dormisse David cum patribus suis, et mortuum esse Ioab principem militiae, dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam in terram meam. 22. Dixitque ei Pharao: Qua enim re apud me indiges, ut quaeras ire ad terram tuam. At ille respondit: Nulla: sed obsecro te, ut dimittas me. 23. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adarezer regem Soba, dominum suum: 24. et congregavit contra eum viros, et factus est princeps latronum, cum interficeret eos David; abieruntque Damascum, et habitaverunt ibi, et constituerunt eum regem in Damasco, 25. eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis. Et hoc est malum Adad, et odium contra Israel: regnavitque in Syria.

Chystaje dějiny národův a kmenů, sousedících na jihu a jihovýchodě s Palestinou, několikrát jsem četl toto místo jak v bibli hebrejské tak ve Vulgatě, ale nemohl jsem najíti žádného smyslu, neboť mimo celé řady neobvyklých rčení hebrejských působí obtíže zřejmě přerušená souvislost.

Ve verši 14. slibuje nám spisovatel vypravovati o protivenstvu, jaké připravil řízením Božím Adad, králevič edomský, rozmařilému Šalomounu. Na to až do verše 22. nás seznamuje s jeho osudy, a nezmíniv se ani slovem, co vlastně Adad proti Šalomounovi podnikl, přeskakuje ve verši 23. na jiného protivníka, a co úplně nesrozumitelno, klade ve verši 25. vládu edomského králeviče Adada do Syrie, kde přece ve verši 24. umístil Razona. Ostatně lze též verš 24. velmi těžce

vysvětliti. Jak jest možno, že Razon, jehož družinu přece David pronásledoval a hubil, zůstal tak silným, že se mohl zmocniti Damašku?

Hledáte pomoc u různých vykladatelů I. (III.) knihy královské, ale seznáte, že si ani oni hrubě nevěděli rady. Mnozí, na př. B. Neteler,[1]) spokojují se pouze povrchním rozborem. O nesnázích se ani nezmiňují, a slovíčkem „wahrscheinlich“ vkládají do textu smysl, který nejen že v něm není, nýbrž i jiným místům zřejmě odporuje.

Jiní usnadňují si práci moderním rozkladem Písma sv. na různé prameny, které mohly o různých osobách a událostech jednati a pouze nerozumem redaktora spolu spojeny byly.

Tak rozložil Klostermann[2]) naše místo ve dvě části, z nichž se jedna obírá Adadem, druhá pak Jeroboamem.

H. Winkler[3]) popírá, že by se tu jednalo o Jeroboamu, ale tvrdí, že byly dvě úplně samostatné pověsti o Adadu. Dle jedné byl Adad nemluvnětem a královičem edomským, dle druhé dospělým mužem a knížetem Madjanských.

Názor jeho úplně přijímá J. Benzinger,[4]) a označiv první pramen A, druhý B, rozkládá každý verš a potom násilně sestavuje a uměle vykládá každý pramen pro sebe.

R. Kittel[5]) neuznává důvodů Winklerových pro dva různé prameny, ale přece přijímá zprávu o Adadu se zprávou o Jeroboamu a myslí, že se vzájemně doplňuje.

Rozkladu jednotlivých částek Písma sv. na různé prameny nesmíme zásadně nedůvěřovati, neboť tu rozhoduje individuelní názor, a kolik samostatných hlav, tolik máme neodvislých kritiků Starého Zákona, kteří často týž verš desaterým způsobem rozkládají a desíti různým pramenům připisují. Bystřejší hlavy školy Graf-Wellhausenovy vidouce, že vede podobné počínání ad absurdum, varují proto před hledáním různých pramenů v menších odstavcích Písma sv. a radí pokládati za celek vše, co si v částech neodporuje. Zdánlivý odpor nebo nesouvislost třeba přičítati špatně zachovanému textu a hledati pomoc v nejstarších překladech nebo citatech (Gunkel).

---

[1]) Das dritte und das vierte Buch der Könige der Vulgata und des Urtextes übersetzt und erklärt. Münster 1899. 2. sv. ad l. c.

[2]) »Die Bücher Samuelis und der Könige.« München 1887 ad l. c.

[3]) »Alttestamentliche Untersuchungen.«

[4]) »Die Bücher der Könige.« Freiburg i. B. 1899 ad l. c.

[5]) »Die Bücher der Könige.« Göttingen 1900 ad l. c.

Místo naše není nikde úplně citováno;[1]) proto třeba sáhnouti k nejstarším překladům, a sice zmíněné LXX, jakož i k syrské Pešiṭtě a aramejské parafrasi, Targumu Jonatanovu. Tu nelze spolehnouti se na kteroukolvěk řeckou nebo syrskou bibli, nebo na příručné vydání Targumu Jonatanova. Bývajíť taková vydání nekriticky upravena a jednotlivá slova nebo verše přestaveny nebo pozměněny. Zde pomůže jedině kritické vydání nejstarších překladův, a poněvadž ho dosud nemáme, nutno zkoumati jednotlivé čeledě nejstarších rukopisův, a sice buď in originali nebo ve vydání světlotiskovém.

Targum Jonatanův by nám mohl nejvíce prospěti, kdybychom ho měli v původním znění; ale nynější text pochází teprve z 5. století po Kristu Pánu, je tudíž úplně ovládán textem massoretským. Více najdeme v syrské Pešiṭtě, která byla sice pořízena dle massoretského textu, ale v době, kdy ještě nebyl úplně ustálen; konec 1., počátek 2. století po Kristu Pánu.[2])

Z řeckých překladů jest nejstarší řecký LXX, jenž se zachoval v mnoha stech rukopisů, jichž různé čeledě jsou zastoupeny nejstaršími rukopisy B, A a ℵ.

Čtěte naše místo v cod. ℵ[3]) i A[4]) a seznáte, že jsou již opraveny dle textu massoretského. (P. d.)

---

[1]) Jos. Fl. podává pouze výtah. Antq. VIII. 199—204 ed. B. Niesse, Berolini 1885.

[2]) Translatio syra Pescitto Veteris Testamenti ex codice Ambrosiano saeculi fere VI. photolithographice edita curante A. M. Ceriani. Milano 1879—1883.

[3]) Bibliorum codex Sinaiticus Petropolitanus, ed. C Tischendorf, Petersburgi 1862.

[4]) Fascimile of the codex Alexandrinus. Old Testament. Londini 1881—1883.

Vladimír Sergějevič Solovjev.

(1853—1900.)

Napsal Aug. Vrzal.

Řádky tyto nemají jiného účelu, než upozornit naše čtenářstvo na myslitele, jenž v době, kdy v německu B. Nietzsche hlásal hrubé sobectví a šílenou nenávist ku křesťanství, — vystoupil jako hlasatel altruismu a učení své opíral o zásady křesťanské.

Vladimír Sergějevič Solovjev, syn znamenitého dějepisce ruského Serg. Solovjeva, narodil se r. 1853. Universitu navštěvoval v Moskvě a tu jako dvaadvacítiletý mladík vydal spis „Krise západní filosofie" i obdržel stolici filosofie na universitě. R. 1877. přestěhoval se do Petrohradu, kde měl veřejné přednášky o filosofii náboženství. Vydav r. 1878. „Kritiku abstraktních zásad", stal se professorem na universitě petrohradské a na vyšších školách ženských. Ale již v březnu r. 1881. opustil universitu a věnoval se docela literatuře, přispívaje do slavjanofilského časopisu Iv. Aksakova „Rus", do západnického „Věstnika Evropy", „Voprosů filosofiji i psichologiji", „Nedělji" a jiných listů. Proslaviv se jako filosof, publicista i básník, zemřel 31. července r. 1900. tento muž dětsky čisté duše, na jehož jméně ani protivníci nemohou nalézti poskvrny, pevně „věřící křesťan" a asketa, nad jehož poesií, publicistikou i filosofií panoval duch hluboké nábožnosti a pevné víry. Láska k bližnímu byla základním tahem jeho života, a nejlepší stránky jeho spisů věnovány snášelivosti, mírumilovnosti, odpouštění, boji s mrzoutstvím, nelidskostí, sobectvím, slovem tomu, čím žije láska, o níž pěl:

> Všecko točí se a mizí v mlze,
> nehýbe se jenom slunce lásky . . .

Po celý život blouznil o „jednom pastýři a jednom stádě", o obecné církvi, o jedné veliké rodině národů, v níž není ani Žida ani Řeka, o bratrství všech lidí.

Nejslavnější jeho spisy jsou: „Opravdanije dobra, nravstvennaja filosofija", „Nacionalnyj vopros v Rossiji", „Čtenije o bogočelověčestvě", „O postě i molitvě", „Istorija i buduščnosť teokratiji", „Idoly i idealy" (proti L. Tolstému), „Russkaja ideja", „Vizantizm i Rossija", „La Russie et l'église universelle", „Suďba Puškina" a j.

Svým směrem Vl. Solovjev velice připomíná *Petra Jak. Čaadajeva*[1]) (1796—1856), jenž v letech třicátých ve svých „filosofických listech“ odsoudil ruskou nevzdělanost a prohlásil katolictví za jedinou spásu Evropy i Ruska, začež prohlášen za blázna a dán pod dohlídku policejních doktorův. U obou, Čaadajeva i Solovjeva, politika jaksi splývala s náboženstvím, oba nedovedli hledět na život jinak, než se stanoviska křesťanského, oba měli výlučný zájem o otázky náboženské, církevní, oba jevili sympathii pro katolictví, pro jednotu křesťanů, sjednocení církví se středem v Římě, oba konečně popudili proti sobě konservativní i liberalní kruhy ruské.

Nejdůležitějším dílem Vladimíra Solovjeva je mravní filosofie „Opravdanije dobra“, jež soustřeďuje v sobě nejcharakterističtější tahy jeho světového názoru a podává jasný, ba umělecky krásný výklad jeho hlubokého přesvědčení. Sloh knihy té je skvělý, podivuhodně logicky pravidelný, dosahující překvapující krásy svou dialektickou jasností, bezvášnivostí; není v něm ani skoků, ani mezer, ani vybočení, ani logických poklesků, nedůsledností, tak že síť jeho důkazů konec konců zaplete rozum čtenářův a podrobí si jej. Jeho moralní filosofie jest obklopena nepronikuutelným závojem mysticismu; S. pro všecko pozemské hledá konečné ospravedlnění v nebesích, opíraje se při tom o křesťanství s jeho dogmaty a tajemstvími a uváděje všecko na stanovisko mravního základu.

Solovjev hledá smysl života i nalézá jej v dobru. Snažiti se dosáhnouti absolutního dobra toho, ponenáhlu přibližovati se k němu, zdokonalovat spojení mezi ním a člověkem, uskutečňovat je ve svém osobním i společenském životě, — toť náš mravní úkol, a v nenáhlém plnění úkolu toho záleží cíl i charakter historického processu. Dobro nepronikl o života jednou pro vždy, neurčilo se v nezměnitelné formě, nýbrž ponenáhlu uzrává ve světě prací lidskou, v níž každý má bráti činné účastenství. Dobro ve své bezpodmíněnosti bylo dříve než život jednotlivcův, ale přece není pro jednotlivce něčím hotovým: jednotlivec má si je osvojit, promyslit a procítit. Při tomto subjektivním vnímání dobra časem se přihází, že člověk jen ve svém duševním životě vidí dobrý smysl a zavrhuje jej v zařízeních a formách života celku, ve státu, církvi, projevech vzdělanosti. Tato mravní zrůdnost zavrhujíc

[1]) Srv. *A. G. Stín:* »Historie literatury ruské« strana 34 sl. Zajímavo, že Ottův Naučný slovník, jenž lidem dosti nepatrným, na př. Soni Kovalevské, věnuje celé strany, o Čaadajevu a ohromném jeho vlivu na civilisaci ruskou ani slovem se nezmínil. O Vl. Solovjevu také pramálo píší naši liberalní rusofili.

nikoliv jednu formu historického zřízení jménem druhé, lepší, nýbrž všecky formy, ignorujíc kollektivní pro individualní, upadá v hrozný blud. Nelze sice tisíciletími vypracované formy společenského života přijímat za závaznou autoritu, ale nelze také obracet je v niveč.

Tento historický názor na věci dodává Solovjevu jako moralistovi zvláštního zbarvení: to, co má být, spojuje s tím, co jest a bylo, a tak poněkud místo dobra ospravedlňuje skutečnost. S. všude vidí relativní dobro, a každá fase historického života jeví se mu jen přechodným stupněm k absolutnímu dobru, jak se vyjadřuje, ke království Božímu. Není na světě dokonalosti, ale je zdokonalování, blížení se k dokonalosti, jež se jeví mocněji a mocněji v pokroku kollektivního života; individualní život o sobě nemá síly působit ke konečnému vtělení dobra ve světě, to je dosažitelno jen při spolupůsobení „osobního mravního činu a organisované mravní práce kollektivního člověka“ (str. 641).

Podstatná známka dobra záleží v jeho směrodatnosti pro všecky praktické poměry osobního i kollektivního života; a poněvadž máme co dělat s třemi kategoriemi mravní hodnoty, s tím, co je nad námi, s tím, co je nám rovno, a s tím, co jest pod námi, soustředí se v těchto oborech také naše sloužení dobru. Pobádajícími pobídkami k němu jsou tři základní city, vlastní lidské přirozenosti, — stud, soucit a náboženský cit. Stud nutí nás, abychom vládli nad tím, co je pod námi, nad zvířecími pudy našeho těla; soucit rozšiřuje svůj blahodárný účinek na to, co je nám rovno, t. j. na lidi, žádá od nás, bychom uznali význam bližního; náboženský cit, zbožnost, jejíž předmětem je to, co je nad námi, t. j. Bůh, podrobuje nás Absolutnímu ve zbožné úctě k Němu. Tyto vrozené nám zárodky mravnosti rozum povznáší na stupeň zákona, jenž vyrůstá právě tak ze svědomí, jako svědomí vyrůstá z citu studu v jeho formalním rozvoji.

Mravověda podle Vl. Solovjeva má těsný svazek s náboženstvím, ale nezávisí od něho; naopak v jistém smyslu mravní filosofie podmiňuje hodnotu náboženství. Nicméně ethický světový názor Solovjevův by se zřítil, kdyby neměl opory, již nalezl v křesťanství. Mravní jeho system tak je proniknut zásadami křesťanského učení, že ve své úplnosti nemůže být přijat věřícím židem nebo mohamedánem. Náboženský moment převládá v mravním systemu jeho a podrobuje si všecko ostatní; náboženský cit mezi třemi prameny mravnosti má přednost před studem a soucitem.

Stud zvláště silně vystupuje v „asketickém základě mravnosti“, jemuž S. věnuje několik pěkných hlav své moralní

filosofie. Považuje za jedinou cestu k uskutečnění společenských idealů, socialních reforem, obecného štěstí — cestu osobního sebezdokonalování, jehož dosíci lze nenáhlým podřizováním těla duchu, zvířecího života v člověku životu duševnímu, hmoty a hmotné činnosti duchu a duševní činnosti, hlásá rozumný asketismus, spojený s altruismem. Uvažuje o pohlavní funkci, S. pronáší přesvědčení, že stud a svědomí bezvýminečně mluví pro odstranění její jako převahy hmoty nad duchem. Ale hned obmezuje své kategorické pravidlo tím uvážením, že, poněvadž nemůžeme se úplně proměnit v duchovní bytosti, zdrženlivost nemůže být prohlášena za mravní závazek. Nutno hlásat pohlavní čistotu, praví S., ale není třeba se báti, že tím předčasně vymře lidstvo. Patrno však, že mezi požadavky ethiky a přirozenosti není odporu; neboť asketismus je pouze vláda ducha nad tělem a nikoliv zničení těla. Zásadní zavrhování pohlavních styků při praktickém potvrzení styků těch mluví proti jeho zásadnímu zavrhování.

Analyse „soucitu i altruismu“ (družnosti) provedena u S. neobyčejně jemně. Zvláště správně dokazuje proti Schopenhauerovi, že v soucitu člověka s člověkem není ničeho tajemného a nadpřirozeného, že naopak záhadnější jsou vnitřní hlubiny sobectví.

Uvažuje o „náboženském základě v mravnosti“, S. zamítá theorii, jež původní formou náboženství uznává fetišismus. S. vidí základ náboženství v uctivém chování se dítek k rodičům jako k bytostem vyšším, vtělujícím v sobě „živou Prozřetelnost“ pro své potomky. Pietas erga parentes jeví se sice jedním ze základních momentů starých náboženství, ale S. přidal tomuto momentu příliš mnoho významu; neuvážil, že prosaičnost rodinných poměrů záhy často sháší slavozáři rodičů v očích dítek, a že cit závislosti dětí od rodičů časem slábne a slábne.

Vyvraceje „domnělé základy praktické filosofie“, S. velmi úspěšně dokazuje neobstojnost eudaimonismu, jenž lidskému konání za nejvyšší cíl vystavuje požitek, rozkoš, a utilitarismu, prospěchářství. (O. p.)

Hospodářská perspektiva s mezníku dvou věků.

Prokop Šup.

Drahně už času stojí sice v popředí veřejného života hospodářské zájmy zemí a národů, leč nebylo ovzduší dosud tak přesyceno návaly, záchvěvy a depressemi hospodářského vlnobití národního a mezinárodního, jako posledních několik let. Měly-li veliké akty historie 19. věku až do války r. 1871. ještě převážně politické a diplomatické vzpružiny, tedy buď osobní, buď národní sympathie a apathie, chuti a nechuti, náhledy a přehmaty, přečasto i pouhou náhodu za hlavní či aspoň poslední: zdá se. že v konec věku a věk příští aspoň západní národy se staví na zcela jiné stanovisko. Poměry na východě potrvají snad ještě dále v politicko-diplomatickém stadiu (srbsko-bulharská. řecko-turecká vojna, záchvaty balkanské a lest nad lest, i nacionalní nervosa v Rakousku a v Uhrách). Leč západ, lépe řečeno: sever mírného našeho pásma zajímá se jinými problemy než občanské a panovnické politiky. Či snad lépe řečeno: malicherné, po případě jednoduché zájmy dřívější se prohloubily a sesložněly proti dřívějšímu rozvoji historie světové.

Nepřiznává se tím nikterak jediná oprávněnost nedávno nastoleného historického evolucionismu (marxistického), jenž všechny jevy života jak souborného tak jednotlivého odváděl k hospodářským podmínkám. I po přiznání hospodářského zapříčinění zjevů veřejného života v době přítomné zbývá ještě dosti místa pro počiny osob, skupin. směrů, vyvěrající snad z jiného zájmu než hospodářského. Konečně zmíněný směr vzal pojem hospodářské podmínky tak široko, že každý jev životní se na ni hodí a může míti proto skoro všude pravdu se svým socialním determinismem. Na nejzazších hranicích takových širokých pojmů jedná se pak už jen o slova, ne o věc.

Hospodářské pohnutky na prvním místě vidíme ve všech těch zjevech, jež od několika let zaujímají pozornost světa. Zvláště tři poslední války: španělsko-americká, anglicko-burská a evropsko-čínská, nepočítáme-li zápletky menší (Fašoda, Samoa) a jevy světlejší: konferenci míru. výstavy, sjezdy, hnutí v národech, skupení stran, práci parlamentů, vynikající řeči ministrův a státníků, snahy vědecké, umělecké (užité umění!), projevy autority nejkonservativnější (encykliky dělnické) atd. Zájem veškerého veřejného života duševního v největší části upoután zjevy vyšlými z hospodářského snažení společnosti. Ač naše dekadická soustava počítací nemá vlivu na dějový obsah epoch časových, přece

rádi po jednom tom uplynulém období, po 10 letech, po 100 letech porovnáváme, rozhlížíme se, tvoříce si prognosi do budoucna.

S hospodářského stanoviska, se stanoviska práce lidské, právě uplynuvší věk dá se nejrázovitěji vystihnouti. Sotva ve kterém jiném směru možno zaznamenati takový ohromný skok a tak závratné výsledky, jako ve vývoji práce strojové a ve vývoji kommunikace — dvou to složek života našeho, jež nejdalekosáhlejší převraty způsobily. Kdežto strojová práce svou epochu čítá od druhé polovice předminulého věku, kommunikace celá svým netušeným vývojem spadá v meze 19. věku v 2. až 3. třetinu jeho.

A konec tohoto dvojího vývoje zdá se i dále v mlžinách příštích věků nedohledný. Jen o zdokonalení snad a o stupňování se budeme snažit, nových, z brusu nových cest vývoje hospodářského nenajdeme. Podružným a vedlejším jest momentem, že páru nahrazuje teď často elektřina, a možná, že elektřinu nahradí zase jiná síla — hlavní zjev: strojová práce ve velkém už nezmizí jakožto hlavní činitel ve výrobě.

Pokusy o restauraci umělé ruky lidské vedené duchem vzdělaným všemi možnými směry moderního vědění lidského (Ruskin) zůstanou zajímavou sice, ale bezmocnou reakcí proti proudu doby.

Mohutný stroj, silnější a dovednější než člověk, stal se také osou všech emancipačních snah minulého století. Stará hesla: za svobodu ducha, za svobodu jednotlivce z pod jařma autority, jedincovy vůle, stran a tříd národův i starých řádů doznívala sice až do bouří r. 1848. a na mnohých místech dosud nedozněla, ale tento ruch už není význačným pro emancipaci 19. století. Theorie této emancipace už byly staré, prastaré, svět je znal nejmíň od doby prvokřesťanství; jednalo se jen o převedení theorie v praxi, a to revolucemi předminulého věku a první polovice věku 19. jakž takž dokonáno. Ale nový problem vstoupil před ducha lidského: jak osvobodit člověka od stroje, od nevyrovnaného pomocníka a sluhy jeho! K tomu konci směřuje veškeré bádání nové vědy, již velkovýroba minulého věku zplodila: sociologie.

První nadšení, jaké vyvolal objev strojové práce, dalo podnět epochalní theorii svobodné práce a svobodné soutěže (Adam Smith), jež ovládala mysli koncem 18. a daleko do 19. věku, skoro až na samý konec jeho. Vždyť dosud boj mezi starým liberalismem (hospodářským) čili manchesterskou theorií a novými proudy nedobojován. S druhé strany snahy po osvobození člověka z područí stroje daly podnět nesčetným pracím a theoriím „socialním“, jež jakoby spojeny a staveny najednou jinou epochalní theorií: o jedině produktivní práci a o boji

této práce s kapitalem o nadhodnotu (Karel Marx). Čím první stroj a stavba první železnice byly pro vývoj poměrů hospodářských, davše výraz celému ruchu století 19., tím zmíněná díla byla pro hospodářskou theorii mezi učenci všech národů. Dělí je celé století (Smithova „Zámožnost národů" 1769, Marxův „Kapital" 1867). Smithovo dílo jest odkaz století 18. věku minulému, tak jako theorie „Kapitalem" zahájená, či spíše důsledky její v hnutí socialistickém a v ruchu sociologickém přesunou se přes mez obou století 19. a 20.

Podkladem obou děl byly poměry anglické, jako vůbec Anglie po celé století stála v popředí ruchu hospodářského. A to asi nic víc než právě století; neboť počavši prvním vynálezem epochalním (1766) v druhé polovici 18 století, také už o sto let později počala ustupovati novým mladším sokům (Americe skončivší válku občanskou r. 1863. a sjednotivšímu se mladému Německu r. 1871.). I na vrcholku století 19. drží sice Anglie stále ještě primat průmyslové výroby, primat v „zámožnosti národů", již prakticky i theoreticky byla zahájila.

Ale není už jedinou vševládkyní, a bude jí během nastalého věku čím dál tím méně. Je-li přibližně pravdivým znakem velkovýroby těžba a spotřeba uhelná, pak právě poslední leta století 19. to byla, jež prvenství průmyslové dala — aspoň absolutní — Spojeným Státům severní Ameriky. Byl to sice až rok 1899. a pak 1900., jenž vykazuje větší těžbu uhlí v severomerické Unii než v Anglii, ale ježto Anglie značnou část dobytého uhlí vyváží a jen 76% sama ho spotřebuje, dlužno přednost velkovýrobní ve Spoj. Státech započítati mnohem dříve.

Avšak v poměru k počtu obyvatelstva zůstává Anglie dosud a dosti dlouho ještě zůstane zemí nejprůmyslovější.[1]) Leč průmysl mezi prvky hospodářského života jest jen jedním z více; třeba vedle něho souřadně postaviti zemědělství a podřadný sice, přes to však nejvýnosnější: obchod. Přirozeně nejpokročilejší hospodářsky a též nejzámožnější je ten stát, v němžto všecky tři ty složky jsou na vysokém stupni vývoje. A tu Anglie, jež pro nepatrný povrch půdy domácí v zemědělství by nikdy nemohla míti obzvláštního pramene příjmů, značně si vyvinula oba dva ostatní zdroje, zemědělství částečně vůbec pominuvši. Leč i v zemědělství podobně jako v průmyslu první pokusy zdokonaleného, racionelního a intensivního hospodářství vyšly z Anglie, a dosud i tu

---

[1]) Poměrná spotřeba uhlí v jednotlivých státech roku 1898. vykázána takováto: ve Velké Britanii s Irskem spotřebováno poměrně na 1 duši obyvatelskou 3·90 tun uhlí, v Belgii 2·75 tun, ve Spojených Státech severní Ameriky 2·67 tun, v Německu 1·62 tun, ve Francii 1·06 tun, v Rakousku s Uhrami 0·37 tun (1897), v Rusku 0·11 tun (1897).

Anglie v mnohém je vzorem. Pokud na člověku a jeho práci i dovednosti záleží, Anglie ani tu nezůstala pozadu, ale rovněž kráčí v čele ostatních zemí. Nejvíce však za to vyvinula třetí zdroj hospodářský: obchod. Už přirozená poloha její ji v tom podporovala, že se stala nejen svým spediterem, exporterem a převozníkem, ale veškerého skoro obchodujícího světa. Vymanil-li se ten který stát už dostatečně z jejího područí průmyslového, méně se to podařilo dosud v oboru obchodu a námořní dopravy.

Z počátku století Anglie byla také výlučným bankéřem evropského světa válkami napoleonskými zadluženého. V Napoleonovi nalezla Anglie vůbec nejsilnějšího svého pomocníka a obohatitele. Ten nejen válkami celou Evropu zadlužil a státy na pokraj bankrotu přivedl, ale svými válečnými výpravami i průmyslovou práci a všechen vývoj hospodářský na čas z Evropy vypudil nebo aspoň zastavil. Anglie mezitím mohutněla a sesílila tak, že slabým evropským státům mohla po celé století průmyslově, obchodně a finančně vládnout, dávajíc se za to od nich živit jejich výrobky zemědělskými.

Anglii nejpodobnější stala se politicky od ní počátkem věku protežovaná Belgie, kteráž dnes též ve všech směrech jí jest hospodářsky podobna a co se vývoje hospodářského týče, stojí hned za Anglií před ostatními státy vzdělaného světa: s mohutným průmyslem (velikou těžbou i spotřebou uhelnou), s nadbytečnými dopravními prostředky na souši i na moři, s obchodem znamenitě vyvinutým a s kapitalem, jenž zaplavuje cizinu, doma už ani pracujících rukou ani příležitosti k zisku nenalézaje. Za to stejně jako v Anglii pomíjí se zemědělství, jež se stalo — nepotřebným zdrojem zámožnosti. Leč přece jen významem svým zemědělství belgické daleko jest důležitější než anglické.

Státům těmto blíží se rapidně Německo v každém ohledu: průmyslem, obchodem přenosným i peněžním, úsilovnou prací technicko-vědeckou, jíž už dnes oba zmíněné státy předčí. I jinou přednost před nimi má, silné a vyvinuté zemědělství, jež teď na konci století pouští se už po několikáté v boj s ostatními dvěma zdroji bohatství: průmyslem a obchodem. Před osmi lety (1893) odstrčeno byvši při obchodních smlouvách poněkud z toho popředí, kam se dostalo za Bismarcka a jeho konservativně-junkerské vlády, hodlá nyní s nebývalou prudkostí získati opět ztracenou posici, ba možno-li pokročiti i dále ve vlivu a moci své. Není to asi poslední boj, bude jich i po něm ještě, neboť sokové dlouho ještě budou silnými činiteli v říši; podle všeho však průmysl a obchod, jako i dosud, bude síliti měrou mnohem větší než

zemědělství, které už dnes zaměstnává pouze 34% všeho obyvatelstva. Nemíti Německo dnes svého břemene vojenského, bralo by se ohromnějšími ještě kroky ku předu, než na př. Spojené Státy sev. Ameriky, neboť velkovýroba jeho nemusila by ani taková daleká prostranství překonávati ani bojovati s takovou drahotou živobytí a tudíž ani tou výší mzdy, jaká jest ve Spojených Státech. (O. p.)

Písemnictví a umění.

Die altchristliche Literatur und ihre Erforschung

von 1884—1900.

Erste Abtheilung. Die vornicänische Literatur.

Von Albert Ehrhard.

S. Pod tímto názvem vydal Albert Ehrhard svazek o 635 str., jako pokračování spisu o témže předmětě pro léta 1880—1884 vydaného r. 1894. ve štrasburských „Theologische Studien". — Jest to bibliografie udaného oboru a více než bibliografie: zajímavý referat o tom, kam dnes vědecká práce v té které otázce dospěla. Nemůže býti naším úkolem vyčerpati látku obšírné knihy, převalná část psána jest jen pro odborníka nebo aspoň pro hlubší studium, chceme jen vybrati některé myšlenky širší zajímavosti. Neboť na cestě patnáctiletou velmi intensivní prací theologickou lze otevříti mnohý pohled i do života dávnověkého i do duševní dílny dnešního bádání, lze učiniti mnohou glossu k theologickým poměrům svého i cizího tábora, vysloviti mnohou radost i naději, mnohé pium desiderium a upozorniti na mnohou ohroženou posici. I střízlivý referat zanechá v nás „v jedenáctou hodinu pracující" trochu dojmu o svěžím, mladistvém rozmachu ranných hodin mladé církve, zevně stísněné, uvnitř nadšené, bezpečné naděje a budoucnosti plné Takové myšlenky jsou roztroušeny po celém díle, mezi suchopárnými diskussemi o textu, mezi registrováním všelikých hypotes, jež působí dojmem, jakoby učenci hladově čekali na nový názor, aby ho přebili novými a novými hypotesami, avšak shuštěny jsou ve všeobecných částech spisu, v úvodě a doslovu. Ty jsou základem přítomného referatu, doplněny jsouce zajímavějšími podrobnostmi z hlavního textu.

Spis zabývá se starokřesťanskou literaturou až po koncil nicejský. Promlouvá o všech známých dokumentech starého křesťanství: od Didache až po spekulace Origenovy a origenistův a prvních antiochejců,

od otcův apoštolských, dýšících dechem prvomučenníkův až k vágním fantasiím gnostickým, kde ztrácí se křesťanství v mlhách pseudomysterií, od nadšených apologetův a přísných a přesných polemiků, strážců pravého deposita fidei až k apokryfům atd. — lhostejné textové práce a problemy základů církve katolické i všeho křesťanství se dotýkající, efemerní hypotesy a bezpečné opory pro další kroky: to střídá se před očima čtenářovýma. Úvod seznamuje s celkovými shrnujícími pracemi buď o bezpečný text starých spisů, buď o theologickém kulturním významu spisovatelů. Tou disposicí řídí se i referaty v jednotlivých oddílech. Dovídáme se nejprve, že dnes práce ve staré křesťanské literatuře provádí se velmi intensivně a s vědeckými požadavky. Znameniti filologové jí věnují své síly, a theologové jsou často filologicky odborně vzděláni. Katalogisují se rukopisy patristické po evropských velikých bibliothekách, i v menších, ale v exquisitních knihovnách klášterních v Evropě i na východě probírají se zapomenuté dosud rukopisné kateny otců, důležité i pro text svatého Písma i pro texty patristické a literarní dějiny jejich. Jsou i monumentalní edice, opatřené vším, čeho si filolog (ne vždy též theolog) přeje: Corpus scriptorum eccl. latinorum vídeňské — dílo filologů, ale pro budoucnost slíbeno i účastenství theologů (zde první glossa o theolog. poměrech rakouských) a splendidní berlínská kollekce: Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten 3 Jahrh.; vzorné vydání the apostolic Fathers od anglik. biskupa Lightfoota a j. — Posledních 15 let bylo též bohato patrist. nálezy, ba některé nejzajímavější v tomto století objevené spisy spadají do této doby (Didache, evg. Petri, některé spisy gnostikův a j.). Věnuje se nebývalá pozornost literaturám překladovým (na př. syrské, oběma africkým, armenské a — staroslovanské), kde mnohý neznámý text, byť zkalen a zkažen, uchován.

Kde se tolik pracuje, s tak různých stanovisek a tuším s hodně s roztříštěným rázem naší doby, jest epocha monografické specialisace. Souborná líčení nescházejí, ale nesou se více jako kompendia, více registrují než budují. Jsou to katolická díla: Bardenhewerova Patrologie a části francouzského cyklu Anciennes littératures chrétiennes, 1. sv. P. Batiffol, La littér. grecque, 2. sv. R. Duval, La litt. syriaque (celý cyklus náleží k encyklopedii Bibliothèque de l'enseignement de l'histoire ecclésiastique). Výborné Fesslerovy Institutiones patrologiae zasloužily si zpracování ne až po 40 letech, proto dnešnímu stavu nevyhovují. J. Résbányayovo Compendium patrolog. et patristicae charakteristické (prý) pro rakouské poměry theologické odsouzeno příkře. Ve Španělsku vyšla první patrologie vůbec od Carvajala. — Protestantská díla jsou známá Krügerova Gesch. der altchristlichen Lit. in den ersten 3 Jahrh. a Wrightova historie lit. syrské. — Nad těmito stojí práce Harnackovy. Ad. Harnack je dnes uznaným i bezděčným vůdcem star. křesťanského bádání. Téměř ve všech příslušných oborech setkáváme se s jeho jménem, všichni musejí k němu zaujati stanovisko. Vedle skvěle psané Dogmengeschichte, vyšlé už v III. vydání a stavší se pomalu evangeliem nekatolických theologův i netheologů (dle Mommsena jest Harnackovou

DG. původ křesťanství rozřešen), jest zde obsáhlé dílo Geschichte der altchr. Literatur bis Eusebius. I. díl jest „inventář“ staré křesťanské literatury, II. dílu prvý svazek charakterisován jest titulem: Chronologie der Lit. bis Irenäus. Známá jsou slova předmluvy tohoto spisu o „zpětném pohybu k tradici“ a „reakcionářské“ tendenci dnešní vědy a Ehrhard myslí, že další bádání dospěje k výsledkům nepředpojatým i vůči spisům, dnes jen v katolické církvi náležitě oceňovaným.[1]

K systematickému líčení náleží též ocenění otců ve spisech filosofických. Zde representuje Willmannova nádherná Geschichte des Idealismus důstojně katolický názor o prvokřesťanství. (Nelze ovšem tak cenit Dionysia, o němž dnes po pracích Stiglmayerových a Kochových musí i u katolíků zavládnouti jiné mínění.) Jiný pozoruhodný spis jsou Euckenovy Lebensanschauungen der grossen Denker. Nezná se však k absolutnosti křesťanství, vedle nábožensko-ethického idealu křesť. stojí jemu kulturní ideal moderní.

Hlavní práce o křesťanskou literaturu uložena jest však v rozdrobených článcích specialistů, v přerozmanitých formách po všech zemích a ve všech formátech. U katolíků shrnují takové práce Kirchenlexikon, Theolog. Quartalschrift (tubinský), Römische Qschr., Knöpfler-Sdralek-Schrörsovy Kirchengesch. Studien a nový podnik Kirsch-Ehrhard, Forschungen zur christlichen Literatur- und Dogmengeschichte. Benediktini hlásí se ke svým tradicím v Analecta Maredsolana a Analecta Cassinensia (viz ostatně článek Psalmodie, Lesung und Gebet v V. r. Studien und Mittheilungen aus dem Benedictinerorden, kde je ukázáno, jak pleroma bible a sv. otců jen církvi jest přístupno a jak staré řády jsou sobjektivisovanou methodou onoho pleroma se zmocnit) a pro jisté partie jsou zde monumentalní práce jesuitů — bollandistů. Z časopisů franc. Revue bénédictine, R. biblique internationale a R. d'histoire et des litteratures religieuses. Naproti tomu stojí u protestantů serie Texte und Untersuchungen (nyní archiv berlínské edice) a parallelní Texts and studies, Studia biblica et ecclesiastica, Studia sinaitica s řadou časopisů, jež chce-li kdo seznat, vezmi bibliogr. část v Theologische Rundschau.

Co do zemí súčastněných kráčí v první řadě Německo, pak Anglie a vůbec země kmene germanského. Tam vycházejí nejlépe zpracované kritické texty, tam nejvíce překladův — i malé Hollandsko má svůj (nedokonalý ovšem) grieksch-theologisch woordenboek pro st. křesťanství. Účast Rakouska kromě vídeňského Corpus byla nepatrná a to ještě z větší části se strany filologů. Za to Slované vkročují na pole literatury; hlavně Rusové a vůbec oni Slované, již stojí blízko byzantskému a

[1]) Jaksi antipodem Harnackovým je Th. Zahn, konservativní, na slovo vzatý učenec v oboru novozákonním, s jehož Forschungen zur Geschichte des Neutestamentlichen Kanons se též často setkáme. Zahn je kousavý polemik zvlášť proti Harnackovi (s nímž kdysi vydával Patres apostol.), a to v tónu, jejž Ehrhard často kárá. Akutní byly diskusse obou učencův o apostolicum a o původu kanonu novozákonního. Z katolíků nemá nikdo podobné váhy jako tito dva. F. X. Funk je kritik prvého řádu, učený, bystrý, zdrženlivý a pravdymilovný, ale do všeobecných konstrukcí se nepouští.

vůbec řeckému světu. z Čechů setkáváme se s Mourkem a Polívkou (jeho články v Časopise musejním seznal Ehrhard asi z Hist. Jahrbuch společnosti Görresovy). — Výsledek úsilovné činnosti z tolika stran jest relativní znalost otázek doby přednicejské. (P. d.)

Animismus.

Pod tímto názvem uveřejněny nedávno v „Hlídce“ (1900, 242) zprávy o třech spisech z oboru srovnávací vědy náboženské. Kdo však si vzpomene, jaká síla knih a pojednání z tohoto oboru za rok objeví se na trhu knihkupeckém psaných ve smyslu rationalistickém a darwinistickém, připadne snadno na myšlenku, že spisy, o nichž v prvním referatě pojednáno. a spisy jim podobné v záplavě spisů náboženství nepřátelských utonou bez výsledku. že nepůsobí nijak na mysli nynějšího pokolení. A přece úsudek takový by byl nevěcný, neoprávněný. Nejsou zajisté spisy ty jedinými bojovníky za lepší náhledy o původu náboženství, vedle nich a již před nimi bojují a bojovaly spisy jim podobné. Článek přítomný chce ukázati na některé z nich, na důkaz. že proud nový, vždy mohutnější, povstává proti dosavadním náhledům ve vědě všeobecně přijatým. Poněvadž pak u nás hlavním zastancem a podporovatelem směru rationalistického je p. Dr. Vaněk, budou následující řádky zřejmým důkazem. že náhledy své nesmí nikterak vydávati za výsledek exaktní vědy. nýbrž na nejvýš za své hypothese, ovšem špatně odůvodněné. Podobně jako v první stati budu i zde míti na zřeteli jak původ náboženství vůbec, tak původ a dějiny náboženství israelského zvlášť. Co do času omezím se, aby referat příliš nevzrostl, na 3—4 poslední leta.

a) Animismus a jevy prvotního náboženství.

Roku 1897. professor na universitě berlínské Dr. J. Kohler vydal jako samostatný otisk svou kritiku knihy Westermarckovy Historie du Mariage humain pod názvem Zur Urgeschichte der Ehe. Totemismus, Gruppenehe, Mutterrecht. (Aus „Zeitschrift f. vergleich. Rechtswiss“.) Na kritiku Kohlerovu odpověděl Westermarck antikritikou v „Revue internationale de sociologie“, jež přeložena v „Hlídce“ II. 755 a násl. Kdo by se více o tom zajímal, nechť tam nahlédne, zde netřeba důvody tam podané opakovati.

Prvotním manželstvím zabývá se i Dr. J. R. Mucke, professor na universitě v Jurjevě ve spise: Horde und Familie in ihrer vorgeschichtlichen Entwicklung, 1898. Výsledek jeho bádání je, že náhledy Bachofenovy, dosud platicí za vědu, jsou jednostranny a částečně i tendenční, že náhledy, jaké Bachofen pronáší o prvotní promiskuitě, manželství skupinovém (Gruppenehe) a hetaerismu jsou pouhé fantasie, beze všeho podkladu, že jednoduchý duševní stav prvotního člověka načisto se jim příčí. A Mucke není theologem!

K vlastnímu předmětu našemu podán je příspěvek ve spise: Deutsche Mythologie in gemeinverständlicher Darstellung od Paula Hermanna 1898., o němž podán v „Algemeines Litteraturblatt“ 1900 str. 276 posudek, z něhož pro nás je zajímavý tento odstavec: „dnes stojí v popředí bádání mythologického t. zv. nižší mythologie, pojmenovaná tak W. Schwartzem; víra v duchy a úcta předků považují se za nejstarší známé stupně víry lidové, z nichž poznenáhla se vyvinulo oduševnění přírody, až z tohoto opět vznikly postavy jednotlivých bohů. Nejhouževnatěji se udržuje v podání lidovém pověra ve svět demonů, ani dnes nevymřela ještě, ano i projevní formy její udržují se s podivuhodnou stálostí. Nemysli však nikdo, že tímto seskupením mythologické látky dosáhnuto již konečného uspořádání této látky. Dle mého skromného mínění sluší velice opatrně si počínati při stanovení jednotlivých stupňů mythologického rozvoje, aby z toho nevyšel pro badatele sice příjemný postup dle krásné historické souvislosti, avšak postup jen konstruovaný, kdežto z tradice hodně neúplné vyvírá nám jen nesouladný stav věcí vedle sebe jsoucích. Příklad z toho, co se dělo při studium prehistorie měl by nás nabádati k opatrnosti: v prehistorii vidí se nyní již jasně, že hezky konstruovaná řada jednotlivých period nesnese již vědeckého měřítka nynějšího, jelikož se seznalo, že starší vrstva ještě trvá dlouho, když již nová se rozvinuje; že zcela různé způsoby výživy a odívání, stavění domů a pohřebných obyčejů mohou zároveň trvati; že stejné potřeby i za poměrů zdánlivě daleko od sebe odlehlých mohou vyvolati souhlasné zjevy. Dále: kdy počal vývoj jednotlivých bohů, nemožno za nynějšího bádání určiti. Není nikterak theoreticky nutno, že by byl kult nižších duchů nutně musil předcházeti úctu jednotlivých bohů, zvláště když demoni na některém místě pevně ohraničeni za nedlouho mohou zcela dobře přejati celý okruh nových funkcí. V téže době kdy lidé si představovali osobní přírodu oživenou nadzemskými tvory, mohl zcela dobře zároveň se ctíti nějaký bůh nebe nebo světla s obšírným kruhem činnosti. Nyní není nic tak jasno, jako neustálá výměna motivů mezi různými kruhy nižších a vyšších mythů, ba docela nekonečné přenášení skrze analogie a associace všeho druhu ve veškerém oboru mytlického a poetického podání lidového. Z moře páry, jaké spočívá na lidstvu a jež se skládá ze všech druhů dýchání poetické duše lidové, vznikají opět a opět s rychlostí sotva zachytitelnou mlhové postavy, jež se buď zmateně sem tam proplítají, buď jako gigantové vzhůru se ženou, aby potom v etheru se rozplynuly.“ Z celého dokladu je vidno, jak nebezpečno je činiti apodiktické výroky o náboženství dle zachovaných mythologických podání. A toho často p. Dr. Vaněk nedbá.

b) Dějiny náboženství israelského.

Velmi často nalézti možno v učených kruzích mínění, jakoby náboženství Peršanů, parsismus, v mnohých částech, zvláště v učení o demonech (ďáblech), bylo mělo přímý vliv na názory israelské. Proti tomu celou váhou učené práce dokazuje Eduard Meyer ve spise svém:

Die Entstehung des Judenthums 1896. že vliv parsismu na názory israelské prokázati nemožno. Praví doslova takto: „Zcela pochybeno je tvrzení o vlivu parsismu na židovstvo. Co je oběma společno, spočívá v podstatné části na obdobném rozvoji, v mnohých jednotlivostech na společném přejmutí z babylonských pramenů“ (str. 241.).

Kritickou školou, hlavně spisy Wellhausenovými, rozšířen názor, že vývoj náboženství israelského dál se stejnou cestou, jako u jiných náboženství předkřesťanských, cestou přirozeného vývoje beze všeho vsahování nějaké vyšší bytosti. Podkladem k této theorii jsou spisy biblické upravené dle domnělého svého vzniku touto školou. Methoda tato získala si všeobecnou přízeň. Zdali právem! Nezdá se, alespoň Dr. Ernst Sellin, docent theologie v Erlangen, ve spise svém: Beiträge zur israelitischen und jüdischen Religionsgeschichte, Heft I: Jahwe's Verhältnis zum israelitischen Volk und Individuum nach altisraelitischer Vorstellung 1896 dochází na základě stejně upravených pramenů, jako je má škola kritická, k výsledkům zcela rozdílným. Tu dokazuje, že je zcela nesprávno tvrzení, jako by staří Israelité nebyli znali monotheismu, nýbrž jako by byl jejich monotheismus se vyvinul teprve po dlouhé době z nějakého pohanského přirozeného náboženství a jako by Jahve byl býval jenom bohem síly a libovůle, tak že by teprve proroci byli s momentem náboženským spojili moment ethický a tím vlastně teprve utvořili celé náboženství israelské. Positivně pak ukazuje Sellin, že vývoj náboženství israelského dá se pochopiti toliko tenkráte, přijme-li se jakožto začátek jeho zjevení osobního Boha s určitým úmyslem ethickým, kteréžto zjevení vytvořilo náboženské vědomí jednotlivce a jeho další nutný pokrok. Náboženství israelské v době předprorocké a v době prorocké neliší se tedy qualitativně, nýbrž jen kvantitativně. Při tom ukazuje autor, co vlastně svedlo badatele, aby činili rozdíl v dobách před vystoupením prorokův a po něm (str. 79.). Jevy životní a celou náladu mysli, proti nimž proroci u svých vrstevníků vystupovali, považovali tito badatelé za výraz staroisraelské víry, kdežto při bližším uvážení každý uznati musí, že ona nálada byla vlastně pokažením, znetvořením prvotní staroisraelské čistší víry. Tato stará israelská víra nedá se však pochopiti bez nadpřirozeného zjevení Mojžíšovi učiněného a to proto, že obsahuje v sobě věci úplně se vymykající z rázu všech tehdejších pohanských náboženství. Tím připravil si autor základ pro druhý hlavní svůj předmět, dokázati totiž, že poměr Jahveho k israelským byl nejen celkový, ale i individualní. Nyní téměř jako axioma platí, že Jahve byl jen bohem národa jako celku, nikoli však jednotlivců, že jen národu jako celku uděloval ochranu a pomoc. Teprve v pozdní době prorocké nastalo prý mínění o poměru individua k Jahvemu. Autor ukazuje, že vývody podobné jsou nesprávny, že ani v tom ohledu není qualitativního rozdílu mezi dobou předprorockou a prorockou. Již před proroky byl Jahve jak soudcem, tak udělovatelem milosti každému jednotlivému členu národa israelského. (P. d.)

Dějiny filharmonického spolku Besedy Brněnské

od roku 1860—1900. — Napsal K. Sázavský.

Tiskem Moravské akciové knihtiskárny v Brně. — Nákladem Besedy Brněnské. — Cena 1 K 20 h.

Jubilejní koncert Besedy Brněnské

na oslavu čtyřicetiletého trvání spolku dne 2. prosince 1900.

Chvalně známý referent hudební K. Sázavský jest jednatelem B. B. již na čtrnáctý rok. Poznav za tu dobu z vlastní zkušenosti a práce lépe než kdo jiný důležitost spolku, šlechetné a významné snahy jeho a zároveň četné a různé překážky, jež bylo spolku překonávati a které on sám namnoze se zdarem pomáhal odklízeti, přilnul ke spolku celou duší. S toutéž láskou a nadšením, jak z celého díla patrno, dal se do uvedených dějin. „Byv zvolen jednatelem B. B.“, praví sám v úvodě, „pátral po důležitých listinách, dopisech, výročních zprávách atd. Beseda do té doby neměla archivu urovnaného; některé věci choval u sebe starosta, jiné dřívější jednatel, opět jiné byly v archivu hudebním. Podnikl práci dosti obtížnou: vše prohledal, věci zbytečné a bezvýznamné vyloučil, důležitější a potřebné roztřídil. Tím nabyl rozhledu ve starších dějinách spolku, a bylo mu konečně možno podjati se práce vlastní.“ Dějiny rozdělil pan spisovatel ve tři doby, a to dobu počáteční od r. 1860—1875, druhou od r. 1876—1888, třetí od r. 1889—1900. Dojdu zajisté souhlasu p. spisovatelova, nazvu-li dobu první, ačkoli nesmrtelný interpret národní písně jen málo let byl sbormistrem spolkovým, dobou Křížkovského; vždyť on vdechl spolku život a nadšení, on mu vštípil lásku k české písni, on ukázal celé generaci, jak se česká píseň hudebně odívá a jak se zpívá. Byla to doba krásného mládí s heslem: „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti.“ Celá společnost byla jednou rodinou, a v té se zpívalo a zase zpívalo. Druhá doba jest era Janáčkova: čas netušeného rozmachu, mohutného rozkvětu a důstojné soutěže se spolky cizími. Třetí doba konečně, kterou naše společnost chová dosud v dobré paměti, jest doba Kompitova. Že s tohoto hlediska rozdělil p. spisovatel své „Dějiny“, jest z knihy patrno. Nenazval sice vytčených dob uvedenými jmény, ale z pásma vypravovaného, ze zvláštního důrazu, který klade na činnost jmenovaných mužův a z větší pozornosti, kterou jim věnuje, jasně jde na jevo, že působení jejich považuje za směrodatné a že doznává, že hlavně jejich vlivem, třebas ne vždy prospěšným, braly a řídily se poměry naší Besedy. Tím ovšem nepozbývá zajímavosti líčení zásluh ostatních členů výboru, najmě starostů, kteří s vlasteneckou obětivostí a zároveň ostražitostí úřady své zastávali a šlechetnými snahami činnost dirigentů tu podporovali, tam proplétali, jinde opravovali a omezovali. Jména: Jan B. Rudiš v době prvé, V. Brandl, Dr. Klenka, Dr. Hodáč v době druhé, plné hmotných obětí, ředitel Váňa a Dr. Ot. baron Pražák v době třetí zůstanou povždy zlatým písmem v dějinách spol-

kových zaznamenána. Skutečně historické ceny nabývá dílo tím, že se p. spisovatel nespokojuje pouhým registrováním událostí, ale každé důležitější faktum, ať působilo ve prospěch, ať ve škodu spolku, provází objektivní úvahou, uvádí příčiny i následky a upřímně a přece opatrně promlouvá o osobách a korporacích súčastněných. V té příčině souhlasím celkem s náhledy p. Sázavského; jednu poznámku si však přece dovolím. Resignace J. Nesvadby, jenž i jako člověk i jako hudebník požíval vždy všeobecné vážnosti, byla sice následkem neutěšených poměrů spolkových. Pravda také, že bolelo Nesvadbu, že síly Besedy se tříští a že by byl rád ve spolku udržel členy „Svatopluka“. To však není všechno; hlavní příčinu dlužno hledati jinde, v neutěšených poměrech jiného rázu. Vzmahaly se tehdy ve spolku živly mladší, kterým byl Nesvadba málo moderní, řízení jeho mdlé, vkus zastaralý. Musil ustoupiti síle mladší, plné idealův a snah reformačních. Nesvadba také — byltť muž neobyčejně jemného citu — místa se vzdal a odešel s členy „Svatopluka“, kde zůstal dále sbormistrem. Zvláštního uznání zasluhuje obratnost p. spisovatelova a nevšední takt, se kterým rozebírá události choulostivé a spory, jimiž se klidná jindy hladina společenského života zdejšího až nebezpečně rozčeřila. Velmi zajímava je stať o významu Křižkovského jakožto zakladatele národní hudby naší a zvláště národního zpěvu sborového, umělecký poměr jeho k Smetanovi a Dvořákovi, mužné zastání mistra Smetany, otázka české kapely v Brně a s ní souvisící nechutná polemika, význam velikých produkcí, pokárání skutečných vad, zvláště nedostatku národního vědomí atd. Instruktivní jsou připojené přehledy programů besed, zábav a koncertů B. B. od r. 1860—1900., hudební školy spolkové, statistika pokladny sestavená pokladníkem J. Havlíčkem, žulovým to sloupem besedním, a seznam výboru B. B. od r. 1861. až po naši dobu. Končím: Sázavský vykonav dílo velice záslužné, zapsal se v trvale vděčnou paměť nejen Besedy Brněnské, ale celého českého Brna.

*

Jubilejní koncert Besedy Brněnské, pořádaný dne 2. prosince 1900. byl slavnostním v každém směru, i důmyslnou volbou programu a jeho sestavením i jeho provedením. Dvořák Křížkovský, Smetana, Fibich, Bendl, každý zastoupen téměř jinou formou hudební! To za řízení Reissigova již předem zabezpečovalo vzácný požitek a umělecký zdar produkce. Nemalou radostí a jakýmsi zadostiučiněním mne naplnilo, když četl jsem v pořadu na prvém místě jméno Bendlovo a nad to s „Hebrejskou elegií“. Maně vzpomněl jsem si na jednoho zdejšího referenta hudebního, který ve zprávě o koncertě Mladých vyslovil obavu, že B. Vendler upadá ve šlépěje Bendlovy! Jak příkrý a nespravedlivý to úsudek! Štěstí, že jest rázu naprosto lokalního! Býváť a jest dosud Bendl opravdovým miláčkem pěvců českých, a v literatuře hudební patří mu jedno z prvních míst. Chcete-li se v písni zasmáti či smuteční písní dáti výraz bolu, zatoužíte-li po hudbě vážné či veselé, Bendl je vám vždy k službám, avšak veskrze ve formě elegantní a ušlechtilé. Nehynoucí jsou jeho zásluhy o probuzení českého

zpěvu, pravé chuti a lásky k němu jakož i o šíření jeho po všech krajích českých našich vlastí. Zaleťme si jen do let šedesátých a sedmdesátých a vzpomeňme si, s jakou chutí a radostí jsme zpívali jeho písně a kvartetta! Kolik jich bylo! Jak byla zpěvná, jak vděčná! A což teprve Bendl jako dirigent! Poznal jsem již několik sbormistrů vlastností vzácných, ale tak hravě, bez námahy a únavy pěvců skladbu vzorně nacvičiti, nedovedl žádný tou měrou, kterou Bendl. Úsměv, žert, vtip byly obyčejné jeho prostředky. A zasakroval-li si někdy, nikoho to nebolelo. Žádná skladba nebyla mu tak špatnou, aby jí nevěnoval celou pozornost. S toutéž pílí a přesností, se kterou nacvičil celý choralní výjev z „Černohorců", nastudoval na př. Horákův sbor: „Cvrčku, malý cvrčku!" Proto jsme s ním tak rádi zpívali, proto bychom s ním byli šli, kam by byl chtěl. A kolik set, ano tisíc se nás v „Hlaholu" vystřídalo! Nepřehledná to generace, kterou K. Bendl odchoval a která naň vždy vděčně bude vzpomínati. Pravil jsem, že v naší literatuře hudební náleží mu jedno z prvních míst. Kdo poznal jen jeho „Lejlu", „Švandu dudáka" a „Štědrý den", musí mu vzdáti hold jakožto hudebnímu tvůrci dramatickému, jenž při plynné a něžné melodice, nádherné orchestraci a pěkných formách vždy rozhodněji se obracel, vždy těsněji lnul k hudbě národní, duchu jejímu porozuměl a jej také vždy věrněji tlumočil. „Hebrejská elegie" byla provedena s pěkným úspěchem: zvlášť krásně poslouchalo se známé solo, jež zapěli nejlepší naši basisté. Čistá intonace, hlasy vyrovnané, nikdo nedral se v popředí — vzácná pochoutka! I jinak bylo provedení důstojné: škoda jen, že si mistři ťoukající slavnostní náladu a motiv nářkem a lkáním přesycený příliš brali k srdci a činili více, než se na nich žádalo. Přesně a hladce byla sehrána Dvořákova serenada z E-dur pro smyčcový orchestr. Skladba pochází sice z první doby tvoření Dvořákova — u nás dávala se před více než 20 lety — ale motivy, rythmy, harmonisace a instrumentace mají úplně celkový ráz mistrův. Co to nápadů, překvapení a přece celek jednotný, nepřerušený! Jsouť věru skladby Dvořákovy monumentalními stavbami, které především imponují základním svým slohem, ale zároveň potěší a pobaví tu svou ornamentikou, tam malbou, jinde skvostnou úpravou vnitřní. Následující číslo, Křížkovského mužský sbor se solovým kvartettem „Zatoč se!", ač bylo pečlivě vypraveno a dosti se líbilo, bylo přece v celém programu poměrně nejslabším. Tak bylo staccato hned v první sloze přehnáno a proto pochybeno. Patří zajisté staccato k nejnesnadnějším požadavkům zpěvu, a dirigentu sboru, sestávajícího velikou většinou z dilettantův, úzkostlivě jest přihlížeti, do jakých mezí se smí se svými pěvci pustiti, aby přílišným zkracováním — hrdlo necvičené za tak krátkou dobu správného tonu nevytvoří! — nepoškozoval nejdůležitějších požadavků zpěvu sborového, správné intonace a vokalisace. Čím těžší jest dotčený sbor svou rythmikou a harmonisací, tím více bylo dbáti, aby hlasy, a to zvláště ve kvartettu, byly vyrovnány. Theatralní sentimentalnost jest ve sboru tom rozhodně nepřípustna a vysoké poloze druhého basu jest věnovati zvláštní pozornost, má-li býti celkový dojem

jednotný, ničím nerušený. Fibichův „Vodník“, melodram pro velký orchestr na slova K. J. Erbena, byl očekáván s neobyčejným napjetím. Příčinou toho byla jednak sympathie s tragickým osudem Fibichovým, který uprostřed svého tvoření a umělecké práce vyrván byl české hudební muse, jednak hudební forma našemu obecenstvu méně známá. Melodram! Dosud není spor o jeho cenu a samobytnost ukončen. Skuherský, Dr. Stecker a j. podali celou řadu závažných důvodů proti němu. Zejména namítají, že akustická forma krásna básnického a hudebního, z nichž melodrama je složeno, nedá se srovnati. Tu prý úplná volnost výšky a délky zvukové, tam přesná, ano úzkostlivá odměřenost. Protivy ty dají prý se sice zmírniti, ale nikdy odstraniti. Obhájci, Dr. Hostinský, E. Chvála a j., opět tvrdí, že hudba v melodramatu je toliko průvodčím, který náš deklamovanou básní provází a na krásy její svým způsobem upozorňuje. Se stanoviska absolutně hudebního není prý ryze umělecká cena tímto přidružením k deklamaci zmenšena. Odpůrci tvrdí, že deklamace nemá pranic společného s mathematickou výškou tonů, melodií, harmonií a rythmem hudby. Zastanci však prohlašují, že mnoho jest vlastností společných; melodrama prý na deklamatoru toliko žádá, aby se přizpůsobil tonině, harmonii a modulaci. Jest prý to umělecká forma dosud zanedbaná, tudíž nezvyklá a jen proto setkává prý se s nedostatečnou vnímavostí posluchačů: častým nasloucháním melodramatu by prý sluch náš komplikované jeho formě přivykl: konečně i praxe skladatelská není prý dosud dosti vyvinuta. Na střední cestě jest asi K. Knittl, který uznává oprávněnost melodramatu a poukazuje jednak k dějinám umění hudebního, jednak k určitým skladbám, tvrdí, že melodram v jistých případech může vzbuditi dojem, jako žádné jiné sdružení básnického slova s hudbou. Jako doklad uvádí melodrama v žalářní sceně Beethovenova „Fidelia“, melodramatické úryvky v „Davidově poušti“ a v Mendelssohnově „Oidipovi“. Na jiném pak místě vzhledem k zásluhám Fibichovým praví: „Nabude-li jednou melodram všeobecného uznání a takového pěstování jako jiné formy hudební, bude jméno Fibichovo nerozlučně spojeno s jeho netušeným rozvojem jako jméno umělce, jenž celou váhou svého nadání a veškerou silou vynalézavosti přičinil se o jeho rozkvět, nalézaje k obohacení jeho zejména v instrumentaci prostředků dosud neznámých.“ Rozepsal jsem se o věci poněkud šířeji, poněvadž naslouchaje vzácné skladbě Fibichově a dokonalé deklamaci sl. Bursovy vzpomněl jsem si hudební oné polemiky a umínil jsem si, že také čtenáře „Hlídky“, zvláště pokud byli v koncertě, pozvu na soudní poradu. A tu dovolte malou otázku! Když jste tak sl. Bursovu poslouchali, nezdálo se vám, že slečna zůstává příliš klidnou, a při všech hrůzách Erbenovy pověsti národní téměř chladnou? Nezdálo se vám, že ji slovo deklamované a hudba průvodní jakoby elementarní silou musí konečně strhnouti, že jest jakoby okovy spjata, které by rázem se sebe strhla, kdyby se nebála taktovky a přísného orchestru? Kde tu bylo ono harmonické sdružení? Nikoliv sdružení, ale poroba! Krásno hudební despotou, poesie krásnou otrokyní! Provedení „Vodníka“

bylo skvostné, vedle serenady Dvořákovy nejdokonalejší. Sl. Bursova recitovala svůj part v mezích vytčených s routinou pravé umělkyně, a orchestr tlumočil neznámé namnoze výtvory musy Fibichovy s takovou přesností a umírněností, že není divu, že byl „Vodník" přijat s neobyčejnou vřelostí a nadšením. Genius Smetanův zastoupen byl „Českou písní", kantatou pro smíšený, ženský a mužský sbor s průvodem orchestralním. Za jiných poměrů dalo by se snad vytknouti, že se nevyhledala representace důstojnější; u nás však a v této době, kdy Smetana je zajisté z klassiků našich nejlépe znám, nevadilo, že se vybrala „Česká píseň" — v Brně poprvé provozována za řízení Žaludova dne 10. dubna 1881 — která je sice skladbou cennou, přece však nedostupuje té dokonalosti a necharakterisuje proto velikého mistra našeho tou měrou, jako mnohé skladby jiné, zvláště pak symfonické, dokonce pak, je-li jí podložen tak mdlý, nemoderní text jako v „České písni". Nicméně působila skladba velmi mile a byla přijata zvláště ve druhém půvabném dílu „Píseň česká sladce plyne" a v maestosu poslední části „Píseň česká srdce jímá" s pietou a vřelostí, s jakou přijímáme všechny plody Smetanovy. — Produkce, jak jsem svrchu pravil, byla veskrze zdařilá, opravdu slavnostní. Ve sboru daleko četnějším byly svěží, příjemné hlasy, hlasy damské vedly si s pěknou jistotou, slovem pěkný umělecký požitek, za nějž v prvé řadě zavázáni jsme díky novému dirigentu p. R. Reissigovi, který svým vytříbeným vkusem, vytrvalostí a obratností znova dokázal, že je „tím vyvoleným" a že můžeme bezpečně doufati, že doba Reissigova bude dobou rozhodného pokroku. Al. Vlk.

Nová díla.

Franklin Henry Giddings: Základy sociologie. Laichterův „Výbor nejlepších spisů poučných", kn. X. V Praze 1900. Str. 516. Cena 5 K 60 h.

Sotva se může která věda vykázati v tak krátké době literaturou tak bohatou jako sociologie. Ale také není snad nikde tolik nesouhlasu, jako v této vědě. Mimoděk tu napadá Ciceronovo: Nihil tam absurdi dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum. (De divin. II.) A nelze se tomu diviti. Vždyť fakta historická, jež jsou podkladem sociologie, ještě nedostatečně jsou prozkoumána nebo jich vůbec zkoumati nelze, a badatel jest odkázán na domysly, na vědecké konstrukce hypothes, jež ovšem odpovídají zásadám, z nichž vychází, stanovisku, na kterém jest.

Neunavný překladatel Dr. Břetislav Foustka podává v překladě sociologii professora na kolumbijské universitě v Novém Yorku Giddingsa.

Autor patří dle klassifikace Barthovy[1]) k sociologickým

---

[1]) *Dr. Paul Barth,* »Die Philosophie der Geschichte als Sociologie.« Leipzig 1897. Str. 169 ff.

dualistům. Naturalismus Spencerův, jenž přílišný důraz kladl na obdobu společnosti s organismem fysickým (výklad biologický) a odtud se snažil všecky jevy společenské vysvětliti, sil psychických téměř úplně pomíjeje, nemohl zcela uspokojiti. Odkud je vyšší život společnosti a jaký jeho průběh? Toho Spencerův monismus nevysvětlí. Tak vznikla z něho (proti němu) škola dualistická, která biologické methody docela se nevzdávajíc, spolu vliv duchových sil zkoumá. Barth k nim čítá Warda, Mackenzie, Hauriona a Giddingsa. Z nich se Giddings vzdaluje od biologické methody Spencerovy nejvíce, jak sám v úvodě IV. vydání praví: „Domnívaje se, že sociologie jest psychologickou vědou a popisovati společnost výrazy biologickými jest omyl, vynasnažil jsem se obrátiti pozornost hlavně k duševním stránkám společenských jevů.“

Společnost jest dle Giddingsa více než organismus, jest organisace, dílem jsouc výplodem nevědomého vývoje, dílem výplodem vědomého osnování (str. 482). Cílem jejím pak jest vývoj osobnosti vždy vyššími stupni, až dospěje idealu, jejž zveme humanitou (str. 483). Sociologie pak jako věda všeobecná (36), t. j. věda o společenských prvcích a základních zásadách (39) má 1. objeviti podmínky, jež určují pouhé seskupení a styk, 2. objeviti zákony, jež řídí společenský výběr (subjektivní pochod) a 3. objeviti zákon, jenž řídí přirozený výběr a přežití výběru (objektivní pochod, 24). Jednajíc o sdružování duchů, jest podřaděna psychologii.

Autor podává soustavu svou ve 4 knihách. Pojednav o sociologické ideji, o oboru, methodách a problemech sociologie (1—92), rozebírá ve II. knize (93—230) prvky a strukturu společnosti. Lidská společnost jest pokračování společností zvířecích. Vzniká aggregací, pouhým seskupením, k němuž se připojí brzo prvky cizí (kongregace), spolu pak přistupuje pochod psychický (associace = sdružení, 93—135). Obyvatelstvo je rozrůzněno ve třídy trojího řádu: živoucnostní, osobnostní a společenské. Vládu má společenské vědomí. — Co se týče společenského složení, je základem jeho rodina, která je zase jen pokračováním zvířecí rodiny, ne doživotní, nýbrž jen asi pro čas, co se dítě kojilo (179, 306). Z více rodin utvořila se tlupa, konfederace tlup, kmen metronymický, pak patronymický, národ. — Ve společenském zřízení (198 nn.) nejdůležitější organisací je stát, jemuž podřízena jsou podružná tělesa: organisace politické, právní, hospodářské a osvětové. — Část tato, většinou popisná, dovolává se téměř jen poměrů severoamerických.

Kniha III. (231—416) podává historický vývoj společnosti. Nejprve bylo sdružení zoogenní, zvířecí, z něhož se vyvinulo anthropogenní. Autor rozvádí, jak vznikla lidská povaha, jak se vyvinula associací řeč, jak společenský duch (ideje hospodářské, právní, politické, animistické, esthetické, náboženské, 277—288). — Ve hlavě o sdružení ethnogenním a demogenním rozvádí historicky, co deskriptivně byl řekl v knize II. o rodině, tlupě, kmeni, národu, potom

o třech stupních civilisace: vojensko-náboženské civilisaci, svobodně-právní a hospodářsko-mravní.

Kniha IV. (417—485) uvažuje o společenském pochodu, zákonu a příčině. Socialní proces má dvojí stránku: fysickou, která se řídí úplně Spencerovými zákony všech sil, a psychickou: vývoj lidské osobnosti, lidského „já". Vývoj ten a společenský pokrok tak získaný sděluje se jednotlivci nápodobou a výběrem. To jsou zákony společenské (458—472). Při tom podmíněn vždy pochod volní (psychický) fysickým, ale proto není nesamostatným. To zove autor příčinností společenskou.

Stanovisko Giddingsovo, jak z obsahu již patrno, jest krajně darwinistické. System pak dle toho důsledně proveden. Dle toho udán cíl společnosti, původní její forma, historický vývoj. Zvláště tato poslední stať jest nejlepším dokladem, jak jest nejmodernější věda, sociologie, krajně dogmatická. A jsou to jiná dogmata než náboženská. Nedokázaná a nedokázatelná. Pouhé hypothesy, v něž věřiti musíš, protože ti je předkládá ta neb ona sociologická autorita. „Vědeckými pohádkami" nazval kdosi podobné úvahy, jaké podává Giddings ve „sdružení zoogenním a anthropogenním". Žádný důkaz, jen „sic volo, sic iubeo". Je v tom notná porce Haeckelianismu. „Domněnka o zvláštním stvoření jest pak ovšem již a priori nerozumem (242), pro původ lidí od jedněch prarodičů není žádného důkazu (skupiny jsou prvotní, 253), dryopithecus, pithecanthropus erectus paradují jako zoologické jestoty a neanderská lebka má zase moc důkaznou! (247 nn.) Nikdo nemůže člověku rozumně myslícímu míti za zlé, není-li s takovým historickým vývojem spokojen!"

Postup civilisace, jaký udává Giddings, neodpovídá ani faktům dějinným. Napřed prý civilisace vojensko-náboženská, pak svobodně-právní, pak hospodářsko-mravní (356—384). Což se doba prvá nezabývala zájmy hospodářskými a mravními? Ba tehdy právě zabývala se jimi společnost, kdežto dnes je přenechává jednotlivcům. A nebyly-li staré římské poměry v ohledu hospodářském a mravním již našim podobny jako vejce vejci?

Spencer jest, mimo methodu, Giddingsovi evangeliem. Morgana a Malthusa poněkud opravuje. Nepřipouštíť původní pohlavní promiskuity a manželství mezi bratřími a sestrami (312) a Malthusova formule u něho zní: „V každém daném průmyslu a umění obyvatelstvo jeví sklon rozmnožovati se rychleji nežli jest možno povznésti všeobecnou úroveň životní." (387.)

Také o liberalismu se vyslovuje s reservou. Liberalismus má na společenské složení vliv poněkud rozpojující (my pravíme atomisující, 383), ale přece má neobyčejné hospodářské a mravní (!) výhody. — Mravnost je dle Giddingsa druh utilitarismu a právo přirozené jen „společensky nutná pravidla práva, vynucená přírodním výběrem v oboru společenských vztahů." (479.) Přirozené právo starého výměru prý zapadlo „do očistce zašlých věr"!

Vývody Giddingsovy jsou namnoze duchaplné,[1]) ale řeč jest i na sociologické vědecké dílo příliš suchoparná a postup trpí nepřehledností. Za to obsah v předu, seznam spisovatelův a seznam věcný na konci spisu jsou velmi důkladny.

Celkem pravíme: Ač sociologie Giddingsova nezdá se nám býti nejvhodnějším dílem cizí vědecké literatury sociologické ku překladu do češtiny, ač Giddings nemůže ve všem (zvláště v zásadním svém stanovisku) činiti nárok na souhlas všeobecný, přece jsme za překlad tento vděčni, protože nám tu podán konečně v rouše českém, opravdu pěkném, obraz práce vědecké nejmodernější, jenž snad nezůstane bez nepředpojatého ohlasu domácího. Dr. J. Sedlák.

Lidové rozpravy lékařské. Pořádá *MUDr. Ladislav Haškovec,* docent české university. Nakl. J. Otto v Praze.

Podnik záslužný. „Popularisování vědy přísluší skutečně opět jen mužům vědy" praví se v úvodu. S tím každý bude souhlasiti, zvláště ví-li, jak podivné výhonky vyráží u nás neoprávněný pud popularisační ku př. v některých listech učitelských, kde autoři věci nerozumějící píší o věcech lékařských přímo komicky. Z druhé strany pod názvem „popularně-vědeckých spisů" rozšiřují se v obecenstvu reklamní brožury, psané nesvědomitými lékaři a vypočtené na chytání pacientů. Spiskem takovým jest ku př. „Splenotherapie tuberkulosy" od Dr. Moravce a podobně o léčení téže nemoci jednající spis Dr. Richtera, jež oba došly příkrého a zaslouženého odmítnutí v listech lékařských. Svádějí totiž obecenstvo ku klamné doměnce, jakoby slávychtiví jejich autoři byli odkryli nový a neomylný lék proti tuberkulose. Bohužel tyto popularisační nešvary kryjí se pod rouškou vědeckosti a i několik vážných listů sedlo nesvědomitým autorům na lep a upozorňují čtenáře na ty „důležité" brožury! — „Lidové rozpravy lékařské" sledují cíle ušlechtilé, věrny jsouce slovům předmluvy: „Nesouhlasíme se způsobem popularisování vědy lékařské, kterým obecenstvu předkládají se věci buď ještě nehotové, neb povahou svou obrazotvornost a smyslnost bezúčelně napínající anebo konečně, kterým dávají se obecenstvu do rukou léčebné návody, jež pouze lékařům příslušejí, a jež často k nenahraditelné škodě a záhubě obecenstva zneužívány bývají." Ve všech dosud vyšlých 11 číslech zřetelně obráží se ono povznešené ethické stanovisko, které jest v plném souhlasu se vzdělávacím účelem popularně vědeckých prací. Sbírku zahájil zvěčnělý professor E. Albert úvahou „Zdroje lékařského vědění a umění." Práce tato bude každému intelligentu četbou sváteční. Na 36 stránkách líčí autor skvostným slohem zdroje opravdového poznání lékařského od nejstarších dob až na časy naše, seznamuje čtenáře s poznáním chorobných změn uvnitř těla a naznačuje jich souvislost s příznaky nemocí, známých mnohdy od nepamětných dob ale špatně chápaných, provází výklady vhodným srovnáním. Osvětluje dále čtenáři význam Rokytanského,

---

[1]) *Dr. L. Stein* nazývá Giddingsa ve spise »Die sociale Frage im Lichte der Philosophie«, Stuttgart 1897, S. 18, »geistvoll«.

Škody a Virchowa; promlouvaje o složení a úkonech těla zdravého i chorého ukazuje, čím zabývá se anatomie, fysiologie, pathologie, vyličuje význam vivisekce, antisepse, nálezů Listerových a Kochových, objasniv stručně šťastnými obrazy rozsáhlý a složitý způsob lékařského poznání a zkoumání. Nastíniv obrovský rozvoj lékařské vědy za poslední polovici století, dotýká se Albert onoho nepochopitelného zmatku a nesoudného kolísání, jaké dosud mezi intelligencí naší vůči věcem lékařským panuje, a drasticky illustruje pošetilost těch, kteří chvástavě mluví o věcech lékařských, ani medicinské abecedy neznajíce. — V druhém svazečku vyšla „Hygiena dětského věku", prostě, jasně slohem pádným sepsaná professorem Drem Schererem.

Zasluhuje hojného rozšíření a měli by ji čísti všichni intelligenti, kteří s lidem se stýkají a jeho rádci bývají. Výživa i tělesný výchov dítek mezi lidem naším řídí se většinou převrácenými zásadami, jež se mstí na vyvinujícím se organismu. Zmiňuji se dále o pojednání Dr. Baťka „Zdravotnictví veřejné a lékaři obvodní." Illustruje názornými příklady slabiny zemského zdravotního zákona, naléhavou nutnost jeho opravy a křiklavý nepoměr mezi výkony, jež od obvodního lékaře se vyžadují, a honorářem jeho. Jen titulem uvádím vesměs cenné práce: „Žena těhotná", přeloženo z chorvatského Dr. Jovanoviče. „O nemocech, úrazech a ochraně horníků" od Dr. Kříže, spis to důkladný, spíše odborníkům se hodící, „O dýchání nosním a následcích jeho porušení" od Dr. Frankenbergera. Důležitou a s ethického hlediska vysoce cennou prací jest Haškovcova rozprava „O příčinách chorob nervových". Měla by být v ruce každého vychovatele dospívající mládeže, měla by být duševním majetkem každého do života vstupujícího jinocha; ukazuje, jak třeba šetřiti sil duševních i tělesných a celým svým obsahem nabádá k životu mravnému. „Lidové rozpravy lékařské" hodí se výtečně i do venkovských knihoven. Lid náš čte knihy poučné. Kodymova „Zdravověda" bývala četbou u lidu oblíbenou. A vědychtivých čtenářů by přibývalo, kdyby dostávalo se jim knih tak poutavých a cenných, jakými jsou práce našich lékařských učenců ve sbírce jmenované. Jsou psány pro lid, dejte je lidu! Dr. J. Svítil.

Vik (1798—1898). Kijev 1900. Cena 2 r.

Je to pěkně sestavená anthologie ze všech ukrajinských básníků s krátkými životopisy a podobiznami za 100 let ukrajinské literatury. Milovníkům maloruské poesie přijde kniha velmi vhod.

Insarov: Sovremennaja Francija. Istorija tretjej republiki. Petrohrad 1900. Cena 2 r. 50 kop.

Je to první pokus v ruské literatuře podat dějiny třetí republiky až na naše dni. Spisovatel snažil se vyjasnit process politického rozvoje třetí republiky na půdě socialně-ekonomických změn a rozřešit otázku o budoucnosti Francie. Úkol ten byl těžký, nepovedl se ve všem spisovateli, ale přes to kniha jeho přinese užitek všem, kdo chtějí se obeznámit s dějinami Francie v druhé polovici 19. století.

Vospominanija kn. G. G. Gagarina o Karlě Brjullově. Petrohrad 1900.

Kniha tato obsahuje zajímavé vzpomínky na Karla P. Brjullova, historického malíře a genristu ruského, od jeho žáka kn. Gagarina. Kniha psána vřele, umělecky.

Bolšaja enciklopedija. Slovar obščedostupnych svěděnij po vsěm otrasljam znanija. Pod redakcijej S. N. Južakova. Sv. 1.

Rusové měli dosud jediný větší naučný slovník „Enciklopedičeskij slovar" Brockhausa i Efrona, ostatně málo původní; nyní počal vycházet nový naučný slovník, jehož hlavním redaktorem vedle Južakova je slavný professor Miljukov, jehož jméno je zárukou, že slovník bude dílem cenným. První svazek sestaven zdařile.

S. Th. Platonov: Očerki po istoriji Smuty v moskovskom gosudarstvě 16 i 17 věkov. Petrohrad 1899.

Platonov podává tu monografii o nepokojích v Rusku koncem 16. a počátkem 17. století. Autor výlučně všímá si doby nepokojů, však příčin a následků nepokojů těch nevylíčil, což je značným nedostatkem jinak svědomitě pracovaného díla jeho.

Sudebnik carja Fedora Ioannoviča 1589 g. Moskva 1900.

Mladý archivář S. Bogojavlenskij vydal nový pramen ruských dějin, právnictví, občanského práva i processu v 16. století, zákonník, vlastně návrh zákona roku 1589, nikdy sice neuskutečněný, ale zasluhující pozornosti.

Atlas ptactva středoevropského. Se zvláštním zřetelem he druhům domácím vydává *Jiří Janda,* c. k. gymn. professor v Brně. Nákladem I. L. Kobra v Praze. 1900. Vychází po sešitech à 80 h. Seš. 1—8.

Je to v krátké době čtvrtý přírodopisný atlas z nakladatelství Kobrova. Dosud k osmi sešitům textu přiloženo je 16 nádherně vypravených tabulí, na kterých vyobrazeno je 130 ptákův. Obrazy skoro všecky vynikají úplnou věrností, znaky druhové namnoze mistrně jsou vyznačeny, tak že podle atlasu bude lze docela spolehlivě určovati i tomu, kdo málo přírodopisem se zabývá. Tím tedy účelu atlasu se dosáhne, a z té také příčiny dílo výborně poslouží školám, milovníkům opeřencův i všem, kdož jakýkoli zájem o ptactvo mají.

Atlas slovem provází proslulý odborník. Jak pěkně se to dívá na malované tabule, tak pěkně čte se důkladné, s řídkou pílí vypracované, ze všestranné znalosti věci plynoucí pojednání prof. Jandy. Kdo věnuje se hlubšímu studiu přírodopisnému, tomu dílo Jandovo bude vydatnou pomůckou, neboť je založeno na přesném vědeckém rozdělení, popisy veskrze jsou krátké, ale jadrné, dobře srozumitelné a proto ke studiu dobře se hodí. Vedle českého a vědeckého pojmenování čteme i jinojazyčná jména, a také lidovému názvosloví českému popřáno jest místa, což zajisté jest chvályhodno. Oddíly biologické

rozvedeny jsou namnoze v líčení velmi pěkná, která budou zajímati i čtenáře neodborníka a jsou s to, aby rozehřály pro přírodu i duši nejnepřístupnější. Prací Jandovou opravdu obohacena jest literatura přírodopisná, zvláště česká. Přejeme, aby záslužy spisovatelovy i nakladatelovy také hojným počtem odběratelů byly oceněny.

Jen pokud jazyka se týká, mohlo se mnoho vybrousiti co do grammatických i syntaktických nedostatků. Kollega „češtinář" zajisté nebyl by odepřel své služby, aby dílo vědecky a graficky tak dokonalé oděno bylo i dokonalou formou jazykovou. J. K.

Dušan Jurkovič: Pustevně na Radhošti. Turistické útulny pohorské jednoty „Radhošť" ve Frenštátě. Nakl. A. Píša v Brně.

Skvostným dílem tímto představuje se jednak nadaný umělec p. Dušan Jurkovič, jednak brněnský Klub přátel umění v Brně, jenž vydal tyto obrázky staveb Jurkovičových na Radhošti za premii údům svým na r. 1900 a 1901. Předeslán (česky, francouzsky a rusky) stručný výklad o rázu a hodnotě staveb moravsko-valašských a uhersko-slovenských, v jejichžto slohu útulné pustevně na Radhošti zbudovány. Na XVI pěkně provedených listech pak zobrazeny nejzajímavější a nejcennější části jejich. Doufejme, že dílo to vykoná úplně svůj úkol nejen vzhledem uměleckým, nýbrž také praktickým, že přivábí hojně návštěvníků na Radhošť.

Dr. Jaroslav Vlach: Rakouské země alpské. Dle V. Haardtovy mapy. Nakl. E. Hölzel. Cena napjaté 11 K, na plátně v deskách 16 K, s lištami 18 K.

Mluví se pořád o českém atlantu, ale není jistoty, zdali a kterak práce pokročila. Většinou jsme poukázáni na mapy předělané z německých. Hölzelovy mapy a atlanty mají ve školách velikou přízeň, jsou správně a vkusně provedeny a při tom ne předraženy. Mapa, již tuto oznamujeme, má rozměr 140 : 120 centimetrů v měřítku 1 : 600.000 a druží se přesností i úpravností důstojně k předchůdkyním z téhož nákladu.

Svatopluk Čech: Sníh. Illustroval V. Olíva. Nakl. F. Topič v Praze. Str. 87.

Báseň poprvé otištěná ve „Květech" 1894 v rámci zimní idyllky na venkovském statku — návštěva studentů, bruslení, vánoce atd. — nabývající silně milostného rázu dotýká se též otázek národnostních a chudinských, ovšem prostým, básnicky jednostranným způsobem, o kterém lze se příti. Hlavní kouzlo její spočívá jednak v ušlechtilé náladě účinné lásky bliženské, jednak v jiskřivé barvitosti, jíž jednotlivé části a od nich i celek zahrává. Zpěvné vložky, u Čecha již od prvních dob bujaré tvořivosti známé, i tentokráte jásají nadšením pro dobro a krásu, rozplývají se v dumách a vzpomínkách, prokládajíce prostý jinak děj onou zvláštní poesií procítěné a oživené přírody zimní. Pohádka o návštěvě Kristově u chuďasa vhodně připravuje lidumilnou tendenci, zosobněnou ve skromné a šetrné Béle, k níž demokratický Jiří proto cítí se poután.

O illustracích Olívových někdy tak zdařilých nevím tentokrát co říci.

Boh. Brodský: Soumrak. „Ludmila“, sbírka zábavné četby pro český lid, R. III. č. 1. str. 170.

Pan spisovatel známým svým mravoučným způsobem ukazuje rodinu v dětech šťastnou vedle nešťastných. Dotýká se v hovorech, ovšem povrchních, také bezdětnosti a mnohodětství, themat to zajisté důležitějších, než jim tuto lze věnovati pozornosti.

Povahopisy jsou trochu jednostranné, jak v takových povídkách bývají. Nápadná jest neurčitost dějiště. Vlkovec jest jakési městečko nižšího řádu, tak aspoň v celé povídce figuruje, najednou však události cirkusové, policejní komisař a pod. poukazují na něco jiného. Mluva daleko není bezvadná. —

Slyšíme, že „Ludmila“ vítězně soutěží s „Libuší“, s níž má podobné podmínky (za 2 K ročně šest knížek). Jest si toho jen přáti, avšak ne toliko co do bezúhonnosti obsahu, nýbrž také co do ceny literarní.

V. Říha: Povídka o svatbě krále Jana. Obrazy kreslil L. Novák. Nakl. Jan Laichter na Král. Vinohradech. Str. 86.

Nejsem příliš lákán umělými pohádkami, ale těmto bych křivdil, kdybych je kladl mezi ty ostatní nedokrevné výtvory přepjaté obrazivosti a věčného mravokárnictví. Úvod sice, jak se společnost bezděky sešla a udržovala pohromadě, není tuze šťastný ani pohádkovitý, ale vlastní povídky o zkušenostech a příhodách milého Jana, než se z něho stal princ, jsou většinou vtipně a zajímavě psány, prostě, srozumitelně, s jemným humorem, bez přepjaté vážnosti, ale na svých místech též vážně a tklivě.

Kniha velmi pěkně vypravená a známou manýrou L. Nováka illustrovaná věnována vzácné památce Karla Jaromíra Erbena.

Jeanne Schultzova: Katuščino zasnoubení. Přeložila M. Klimentova. 67 illustrací od Em. Bayarda. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 269.

Jakožto „pohádka dívčího srdce“ jest příběh v podivné osnově své snesitelný. Některé drobnokresby jsou skvostné, místy však unavuje rozvleklost. Sloh jest na češtinu poněkud affektovaný, často cizími slovy, tedy nepohádkovými, proplétaný.

Úprava tohoto vánočního dárku jest velmi vkusná.

Jaro. Almanach pro mládež, vydaný Dědictvím Komenského v Praze. 1900. Str. 80.

Almanach jest zajímavější illustracemi než obsahem, zvláště illustracemi p. Jaroslava Panušky k pohádkám o třech podivných tovaryších. Ostatně nevím, dojdou-li umělecké výtvary tyto též u mládeže dostatečného porozumění. Textovou část nejvíc zabírají ony pohádky (od V. Říhy), kromě toho jsou tu příspěvky od Jiráska, Heyduka, Sládka, Vrchlického atd. Úprava almanachu jest velmi vkusná, okoukanější mládeži městské způsobí zajisté nemalou radost.

Kalendář paní a dívek českých na rok 1901. Nakl. J. Otto v Praze. Str. 164. Cena 2 K 40 h.

Obsahem pestrý, úpravou skvostný tento kalendář zasluhuje býti co nejlépe doporučen. Některý příspěvek je snad slabší, ale ani ta naivnost toho neb onoho neuráží, jako naopak mile dojímá idealní směr, kterým se všechny nesou, směr to vlastenecký a lidumilný. — Přidán velmi praktický „Zápisník bedlivé hospodyně".

Směs.

O příčinách nevěry, zvláště u mužů vědy, promlouvá Paulsen, známý německý filosof, jak ve spise „Einleitung in die Philosophie" (Berlin 1892, str. 322—345) tak v „System der Ethik" (Band I., Berlin 1896, str. 401 n.). Dle něho příčiny ty hledati dlužno jednak ve víře, jednak v nevěrcích samých. Co se týká duvodů, jež ve víře hledá, spočívají tyto v jeho mylném názoru o víře, jak patrno z těchto jeho slov: „Odkud pochází zející odpor mezi vírou a vědou, mezi skutečným přesvědčením a náboženským vyznáním, které tvoří velikou nemoc naší doby? Patrno odtud, že z náboženství učiněn byl system pseudovědecký a pro jeho formule nepodmíněné uznání se vyžaduje. Proti podrobení se takovýmto dogmatům lidskými rukami utvořeným vzpírá se smysl pro svobodu a citlivější theoretické svědomí naší doby." Dalšími obtížemi, jež se člověku vědecky vzdělanému při přijetí křesťanského vyznání v cestu stavějí, jsou dle Paulsena právě ony předměty víry a zároveň dle své historické a dějepisné pravdy předměty vědy, které mimo jiné zprostředkovatele zjevení jako poslance Božího a Bohem osvíceného mají dokumentovati — zázraky. „Ve vyznání je mnohé, co naší skutečné víře již dávno stalo se cizím. Sem náleží víra v zázraky a demony. Avšak od proniknutí přírodního vědění a myšlení, které vycházejí ze zákonnosti všeho, co se děje, aby ji pak víc a více v jednotlivostech ukázaly, staly se zázraky a magické účinky věcmi, které mají pro rozum něco velmi odpuzujícího." A dále: „Jsou hádanky, praví věda, kterých ještě nemůžeme rozluštiti, není však zázraků, není příhod, které by principielně možnost přirozeného vysvětlení vylučovaly. Biblické zázraky nejsou vyňaty. Nevěřím, že by církev získala důvěry myslících mužů, dokud se nerozhodne víru v zázraky odstraniti." („System der Ethik", str. 403.) V dalším uvádí pak ještě jiné důvody proti víře v zázraky: *a)* „Zázraky odporují náboženské víře. Bohové činí zázraky, Bůh nečiní zázraků." (Str. 403.) *b)* Jestliže zázraky křesťanství nárok na historičnost nenechají padnouti, pak přísluší táž přednost bezčetným zázrakům, o nichž se činí zmínka v literatuře starověku a středověku. (Str. 404.) *c)* Mnohé biblické zázraky jsou dle svého fantastického a zvláštního obsahu jen k tomu vhodné, aby náš cit a rozum odpudily. Jak patrno, samé již známé a od apologetů křesťanských vyvrácené

námitky. (Str. 405.) Avšak Paulsen hledá ve šlechetné objektivnosti a lásce k spravedlnosti důvody nevěry netoliko na straně víry, nýbrž i u nevěrců samých. Jeho názory u věci té prozrazují velikou znalost lidí a jemný vhled psychologický do vnitra lidského. Prvním důvodem jest moralní převrácenost nevěrců, kterou však Paulsen jen v jednotlivých případech připouští. Uznává však ještě jiné příčiny. Vloha náboženská není u všech jednotlivců stejná. Vypravuje se o jistém mathematikovi, že po přečtení básně kterési se rozmrzele tázal, co vlastně tím má býti dokázáno. Jeho hlava směřovala tak k demonstracím, že neměl pro jiného místa a zájmu; také příroda, pokud neskýtá početních příkladů, asi mu nic neřekla. Podobně, zdá se, bylo tomu u Darwina. Vypravujeť sám, že v něm ponenáhlu všechna vnímavost pro poesii vymřela. Jiní jsou praktickými úlohami tak zaneprázdněni, že nemají smyslu pro nic, co s tím není spojeno. Mohou to býti poctiví, důkladní, blahodárně působící mužové; přece však jejich rozvoj nebudeme pokládati za normalní: podstatná stránka vnitřního života zdá se zakrnělou, stránka, kterou lidská povaha otevřena je kráse, básnictví, svobodě. Paulsen míní, že specialisováním, dělením práce, mechanisováním života takováto jednostrannost se podporuje a sílí. Pro mnohé stává se toto omezení hlediště a zaměstnanosti předmětem pýchy a pařeništěm nadutosti. „Staří filosofové řečtí, středověcí učenci, myslitelé století 17. a 18. stáli v širším a svobodnějším poměru k universum, než mnozí badatelé doby přítomné, kteří od začátku někam se zahrabou a pak, ve své šachtě zahrabáni, o nebi a zemi nic nevědí. Specialisování a zvláště vědecké specialisování podporuje především rozvoj citu, náboženskému životu nejméně příznivého, pýchy." („Ethik", str. 401.) A dále: „Stálým zvykem ducha na mikroskopické pozorování věcí, ať filologicko-historických, ať přírodních zmenšuje se ponenáhlu a konečně zcela ztrácí schopnost viděti tyto věci v jich velikých vztazích. A v téže míře roste náklonnost, všechny ty, kteří malých věcí nevidí, pokládati za hloupé ignoranty, a všechny ty, kteří se snaží ve větší spojení je uvésti, za nepovolané fantastické dilettanty." (Str. 401.) —R.

Buddhismus v jádře svém jest egoistický. Jeho vyznavač a po výtce knéz, má na mysli, jak by sebezapíráním, umrtvováním citů došel „blaženosti" již na zemi. Slasti a strasti bližních jeho jsou a musí mu býti lhostejny, ježto by jinak jeho boj s „vášněmi pěti smyslů" byl marný. Buddhismus v neužitečné kontemplaci své je na překážku všeliké činnosti tvůrčí, a jediná jeho snaha k tomu se nese, by evoluce žití byla urychlena a přechod v Nirvanu dostižen. A tento trpný, pošmurný, bezradostný, neplodný buddhism **vynášejí někteří ctitelé nad křesťanství!"**

„Nežli přečká ubohá duše pravověrného buddhisty všechny stupně vtělování se, nežli projde buddhistickými očistci a pekly, nežli posléze spočine v lůně Nirvany, uplynou statisíce, ba miliony let. Nirvana čili Nishvan vykládá se jako ‚úplné zničení' nebo jako ‚dokonalé blaženství' nebo také jako ‚věčný klid', ale ani nejučenější badatel o buddhismu neví a neumí pověděti, co tedy je Nirvana. Jak neutěšená, pro lidstvo neblahá je tato nauka Gotamova, přikazující umrtviti všeliké hnutí lidské duše!" Tak píše o buddhismu E. St. Vráz (V Siamu, str. 59. n.), který zajisté nemůže býti **nazván úzkoprsým stranníkem křesťanství.**

Něco ze statistiky Prahy a čtyř předměstí. Z právě vydané statistické knížky za r. 1897. (kteréž knížky nezasloužené upadají v zapomenutí, jakmile vyšly) uvedeme několik dat všeobecně zajímavých. Praha zaujímá 13·8 km² půdy, Karlín 2·03, Smíchov 6·8, Vinohrady 3·69, Žižkov 4·15 km², úhrnem 30·49 km²: z toho je zastavěno 18·99% (Praha 28·48). — Domův a příbytků čítá: Praha 4588 (47.955), Karlín 418 (4736), Smíchov 945 (10.787), Vinohrady 975 (11.324), Žižkov 922 (13.359), úhrnem 7848 domův a 88.061 příbytků. Za rok ten přibylo v celé Praze 156 domův a 88.061 příbytkův a provedeno 61 přístaveb a p., čímž získáno 2131 příbytků. — Katastralní výnos vzdělavatelné půdy činil 56.476 zl.

Obyvatelstva vypočítává kancelář pro r. 1897. takto (bez vojska): Praha 188.425, Karlín 20.015, Smíchov 46.282, Vinohrady 49.278, Žižkov 61.732, úhrnem 365.759. Vojska bylo vůbec 8858; tedy úhrnné obyvatelstvo činilo 374.617. — Nebylo by lépe spojením utvořiti velkou Prahu, jež by **měla pak trochu větší váhu v očích vlády i ciziny?**

Pražská tramwaj měla 19.856 m trati, zaměstnávala 370 osob a dopravila skoro 11 milionů lidí; příjem byl 1,237.000 zl., vydej 1,234.900 zl. Eletrická okružní dráha měla 77 zřízenců, 16 vozů, tratě 5·8 km a dopravila 1,334.930 osob. Elektrická dráha do Libně a Vysočan, mající délky 5139 m, dopravila 1,330.357 osob; dráha na Košíř (1800 m) 440.409 osob. Vidno, jak se používání drah pouličních vzmáhá. Témuž stoupání těší se jízda po parnících Vltavských, na nichž dopraveny 829.744 osoby.

Železnicemi odjelo z Prahy 2.772.790 osob; čítá-li se asi tolik na příjezd (jenž nedá se zjistiti), obnášela by osobní frekvence na drahách Pražských více než $5^1/_2$ milionů lidí! Pohyb zboží přivezeného a vy**vezeného dráhami činil více než 25 milionů metr. centů!**

Při poštovních úřadech v Praze (centrálce a filialních) je zaměstnáno úhrnem 2079 osob, na předměstích 478 osob, tedy celkem 2557 osob. Doprava a frekvence pošty, telegrafu a telefonu ve velké Praze jevila se zhruba takto: $27^1/_2$ milionů dopisů, $11^1/_2$ mil. korrespondenčních lístků, $16^1/_2$ mil. tiskopisů, přes 3 mil. zásylek povozné pošty, $3^1/_4$ mil. zásylek (psaní peněž. a j.) s udanou cenou úhrnnou 498 mil. zl.! Celkový obrat peněz všech pošt byl 536 mil. zl. Telegramů bylo 3.860.000; telefonických rozhovorů sprostředkováno přes 12 mil. Data tato jasně ukazují úžasný **rozvoj tohoto odvětví moderního styku lidí mezi sebou.**

Na ústředních jatkách poraženo: asi 26.000 kusů hovězích, 5000 telat, 25.000 skopového dobytka, 240.000 vepřů: na ústřední trh přihnáno 24.000 hovězího a 3000 kusů skopového dobytka, přivezeno $4^1/_2$ mil. kg masa hovězího a 465.000 kg vepřového, přes 240.000 zabit. telat, 3000 zabitých vepřů, 11.400 skopců atd. — Spotřebu potravin a jiných věcí lze pro Prahu udati dle zdanění na čáře potravní. A tu bylo do Prahy dovezeno: masa čerstvého 14 mil. kg, 995.000 kusů drůbeže (husy atd.), 85.800 zajíců, $^1/_2$ mil. kg ryb, 340.000 kg rýže, asi 10 mil. kg mouky, přes 30 mil. kusů vajec, z nápojů: lihových nápojů slazených 4505 hl, rumu a arraku 1000 hl, líhu 27.970 hl, kořalky 975 hl, 19.867 hl vína, 359.327 hl piva. K tomu přistupuje 806.452 hl piva v Pražských 31 pivovarech uvařeného, za něž zaplaceno daně přes 1.772.000 zl. Líhu

čistého vyrobil Broscheův lihovar 69.230 hl, Fischlův 43.756 hl. Onen zaplatil 1,676.207 zl. daně! — A pak má vláda za účelem potlačení alkoholismu snažiti se, aby výroba lihu byla omezena, když jí tolik daní vynáší!?

Spolků bylo vůbec 1579 (!). Ústavů vychovávacích bylo 19, zaopatřovacích 17, 25 opatroven mateř. obecních a 8 soukromých, 7 jeslí (což je poměrně málo na tak veliké město). — Škol bylo: 2 university, 2 techniky, 11 gymnasií (3084 žáků), 7 reálek (2996 žáků) a 2 reálná gymnasia (605 žáků); 2 vyšší dívčí školy, 4 pedagogia (soukromé u svaté Anny neuvedeno); 44 obec. a měšť. škol v Praze (402 učících a 19.916 žáků i žákyň), Karlín 6 škol (56 učících, 2189 žáků), Smíchov 11 škol (113 učících, 5739 žáků), Vinohrady 9 škol (108 učících, 5083 žáků), Žižkov 11 škol (145 učících, 8133 žáků). Má tedy Praha s předměstími statný sbor 824 učitelů a učitelek! Soukromých škol je v Praze 19 se 110 učiteli a 3213 žáky. Ovšem je tu ještě celá řada škol odborných, jichžto však uváděti nelze.

Na konec o duchovenstvu katolickém. Světského kněžstva bylo 207 osob, mnichů 270 (z toho 121 nevysvěcených) a 516 jeptišek. O jiných vyznáních výkazů není. DR. VLAD. PREININGER.

Mineralní vody, nejen v určitých chorobách potřebné neb aspoň velmi prospěšné, ale i vůbec příjemné a v městech, kde není zdravé pitné vody, proto tak důležité, mají tentýž osud jako jiné přírodní poklady, kterých se zmocnila kapitalistická hrabivost. Již ty praobyčejné syfony, na které v městech jsou namnoze odkázáni, prodávají se takořka desetkrát dráže nežli zač stojí. Mineralní vody, kterých na svých místech tekou proudy po cestách, prodávají se poměrně dráže než — plzeňské pivo, a ceny jejich zlepšenou a zvětšenou dopravou neklesají, nýbrž pořád stoupají.

Podivno!

Zdravotní radové a referenti, zvláště tam ti na vrchu s p. Kusým v čele, vymýšlejí pořád nová zdravotní opatření pro žactvo, dělnictvo, cestující atd., ale pořád jen taková, která stojí poplatníky přímo ani nesúčastněné hrozné peníze. Dbáti toho, co je tak na snadě a nikomu by neublížilo, než několika vyděračům, totiž donucovati k opatřování řádných a nepředražených potravin, přední to podmínky zdraví, na to pánové nepřipadnou. Chuďas nemá čím topiti, hyne mizernou stravou a zkaženou vodou, ale za to budou mu brzy po ulicích postavena — plivátka, aby si do nich mohl odplivnouti a bacilly z jeho zničeného těla nepoletovaly s prachem silničním na ony velkoměstské pány, kteří se tak o jeho zdraví starají.

Rozhled.

V Brně, 26. prosince 1900.

Církevní zprávy. Milostivé léto uplynulo tak, jak se ani přátelé ani nepřátelé jeho nenadáli. Na konci osvíceného věku takové nadšení pro náboženství a zvláště pro náboženství katolické, toť — divným zakončením tohoto století. Neskončilo, jak začalo, ba právě od bouře, jíž skončilo století 18., stále víc a více v 19. věku se duch lidský uklidňoval, řady věrných rostly a srážely se v pevnější šik, a také řady protivníků, třebas ani absolutně ani relativně nezřídly, přece jaksi jakoby ochably, zmírnily se, ztratily mnoho své zuřivé výbojnosti. Zůstaly dva proudy, jeden nadšený, věřící v budoucnost a milosrdenství Boží, druhý sám v sobě rozbitý, nic velkého nedoufající. Mezi těmito dvěma proudy jest ohromná mělčina lhostejných na obě strany, jak jinověrců tak i druhdy pravověrných. Urývají z této mělčiny oba proudy; který z nich víc, který tím mohutní, který tím stále šířeji se rozlévá, na to právě dalo odpověď i uplynulé milostivé léto.

V poloveřejném konsistoriu 17. prosince svatý Otec sám vyjádřil svou radost, že Bůh dal mu dočkati tohoto potěšlivého roku, jakož i že tak četné zástupy věřících poutníků přibyly během léta do Říma, z čehož možno se nadíti jen dobrého výsledku pro svět křesťanský, pro církev a náboženství. Jediná bolest, pravil svatý Otec, kalí mu tuto radost, „to jest konflikt mezi státem a Vatikanem, že Stolici Apoštolské násilím zabráno dávné a slušně nabyté právo státní, že sv. Stolice nachází se nyní pod vládou kohosi třetího a na jeho vůli je závislou. Tento bol zvětšil se ještě, když nedávno panství nad Římem přešlo z jedné ruky do druhé, tak jakoby to bylo zcela samozřejmým právem a ne nespravedlností. Přejeme si, aby právo sv. Stolice zůstalo nedotknuté a celé a osvědčujeme, že práv těch ani zničiti ani porušiti nemůže ni čas, ni právo posloupnosti panovnické...“

V témže konsistoriu vyhlášeni někteří biskupové, jakož i kardinali legati k uzavírání jubilejních bran tří basilik jubilejních (kromě basiliky sv. Petra ve Vatikaně), kteříž jmenováni titéž jako dříve k otvírání bran oněch.

Poslední velká hromadná návštěva jubilejní patřila žactvu římskému, jež 29. listopadu počtem asi 30.000 dostavilo se do chrámu Svatopetrského. Také později ještě přišla část žactva, jež tehdy pro zátopu Říma se nemohla dostaviti, z některých dílů města.

Výbor pro oslavu Spasitele na konci věku zakončil v Římě století vhodnou „slavností zemřelých“ 14. pros., jež konána v „basilice apoštolů“ za velkého účastenství lidu a nebývalé zevnější slávy a hojnosti světel. Zádušní mši svatou a „libera“ nad katafalkem měl viceregent římský, arcibiskup Ceppetelli. Slavnost platila všem věrným zemřelým

za minulé století 19. Súčastnili se jí skoro všichni kardinalové a nejvyšší kruhy církevní i světské. Svatý Otec sám potěšen byl touto z brusu novou slavností — jubilejní, jež jak konci století tak konci jubilea dodala pravé církevní vřelosti a piety. Přáním sv. Otce je prý, aby i v ostatním křesťanském světě jubilejní rok, kterýž už pro křesťanský svět mimořímský na šest měsícu 1901 prohlášen, skončil takovouto slavností celého století.

Ku konci milostivého léta jako jindy tak i tentokrát vystaveny k uctívání tak zvané velké ostatky: rouška Veroniky, část kříže a kopí probodší bok Páně. Vystaveny ostatky ty ve chrámě Svatopetrském od 16. do 22. prosince. Ostatky tyto uctívány za času jubilejního roku takto veřejně poprvé za Boniface VIII. roku 1300., kdy poprvé všeobecné jubileum slaveno.

Jako vloni tak i letos zvláštním brevem doporučeno konec století oslaviti půlnoční mší svatou z 31. prosince na 1. ledna a za dne vystavením nejsv. Svátosti. Nápad takovéto oslavy vyšel z Francie, jak známo, z Říma jej na žádost francouzských biskupů jen dovolili, ne však poručili.

Dopisovatel katol. „Kirchenzeitung“ solnohradské kárá v jednom ze svých dopisů nerozvážnou úslužnost, jakou někteří z kněží i laiků chtějí se zavděčiti sv. Otci a uctíti ho. Tak ke konci jubilejního roku a k začátku století sbíralo se opět na různých místech na zlaté jubilejní kalichy pro sv. Otce, aby s nimi sloužil první mši svatou budoucího století. Jeden takový votivní kalich nesou Angličané a jmenovitě vůdci anglické pouti katolické vévoda Norfolk a kardinal Vaughan. Dříve už však sv. Otec dostal kalich zlatý k témuž účelu od dělnických spolkův italských. Leč k témuž účelu na kalich sbírá i arcibiskup sevillský, a vyzval k témuž účelu sbírku předseda boloňského výboru jubilejního, v listopadu pak jakýsi monsignor italský obdařil všecky. semináře (italské) prosebným okružníkem na sbírky k témuž účelu To je tedy pět kalichů zlatých, jichž má sv. Otec užiti při jedné a téže mši svaté! „Nechtějíce“, praví dopisovatel, „nijak podezřívati dobře míněný úmysl zbožných dárců, tážeme se pouze: nebylo by bývalo lepší a účelnější vynaložiti ony tisíce ve smyslu sv. Otce samého k něčemu praktičtějšímu, anebo, když už se jednalo o kalich, spokojiti se s jedním?“

Jubilejní ruch nelíbil se ovšem ani liberalům ani jinověrcům. Tak píše dopisovatel petrohradského „Cerkovného Věstniku“ v č. 46.: „Dovolte otázku: proč pak při dřívějších změnách ‚věků‘ nesnažili se o takovou parádu, nevymýšleli si ničeho podobného? Čím pak tento věk 19. do věčnosti odcházející si zasloužil takového vyznamenání a zvláště zde v Italii? Snad proto, že viděl zde v poslední své třetině pád ‚světského panství‘, a jak se zdá, pád konečný! Měly-li ty slavnosti tento smysl, totiž býti pomníkem nadhrobným nad zhynuvším porušováním Kristova evangelia, pak třeba se tomu z celé duše radovati... Všecky tyto námahy a samo ‚jubileum‘ se všemi triumfy jsou vskutku symptomy té těžké a nevysvětlitelné

nemoci lidského ducha, kterou nazvali případně „papolatrií“, „zbožňováním papežů“. Nemoc tato dochází nyní k vrcholné krisi, k fetišismu a mnohdy i k takovému zatemnění mysli, že ti, kdož jí zachváceni jsou, ani nepozorují té urážky, jakou náboženství samému tím působí, myslíce ovšem, že naopak náboženství slouží a je povyšují.“ Zlomyslné a kousavé tyto poznámky jsou psány ovšem na základě ruchu jubilejního v Italii, a tam odjakživa dělali toho dobrého i zlého víc než je slušno. Podalšímu divákovi zdá se opravdu, že středem celého toho jubilea římského byl ne Bůh, k němuž dlužno bylo vzmocněné prosby vysílati, ale — papež. Bylo to sice přirozené a zajisté i nevinné, ale jak zřejmo, jinověrci utvrzeni opět v předsudku svém, jejž proti katolicismu chovají; raněni znova v ráně své: nenáviděná instituce papežství vystoupila před nimi v celé síle a moci své.

Zcela správně vystiženo ovšem od nepřátel církve — a katolické listy italské se tím netajily, že v živém jubilejním ruchu nacházela kurie zadostučinění za své sklíčené postavení v Římě, že to byl trumf vyhozený proti italskému státu a hlavě jeho. „Civiltà Cattolica“ sama nazvala pouté římské okázalým plebiscitem, jenž dává mohutnější svědectví o tom, komu náleží Řím, než plebiscit na lidu vynucený po zabrání Říma 1870.

Římský spolek pro povznešení víry pojal úmysl navrhnouti světu křesťanskému modlitbu za sv. Otce Lva XIII., aby mu Bůh popřál dočkati se kardinalského a papežského jubilea. Modlitba k tomu cíli složená potvrzena kongregací S. Off. Jest to sic opět nevinný, dojemný akt piety ke sv. Otci, ale právě v Italii po tom hluku, jaký spusoben s modlitbou královny Markéty, ne tuze vhodný a včasný. Bude se to zdáti kopií!

Vyskytly-li se v Římě návrhy, aby uplynulý věk nazval se „věkem Mariiným“ pro úctu její, jež ve věku tom značné vzrostla (Lúrdy, dogma Neposkvr. Početí, rozšíření a zvýšení „růžence“ atd.) anebo aby se věk minulý nazval „věkem Lva XIII.“, jenž z papežův toho století nejvíce vynikl — vyšel z Francie zase návrh, aby budoucí celé století zasvětilo se božskému Srdci Páně, jako jeho věk, v němž ono bude kralovat a obzvláště se uctívat. Návrh tento vyšel za příležitosti slavnostních poutí v Paray-le-Monial, kamž na 200 tisíc poutníků v roce minulém se sešlo a sjezd uspořádán o oslavě b. S. Páně. Navrhovatelem jest Jesuita P. Coubé. — Ve Francii a v Italii zabíhají jisté kruhy církevní do nechutných malicherností. Že úcta božského Spasitele jest středem náboženství Kristova, jest samozřejmo, ale ze zastaralého obrazu řečnického o „srdci“ a jeho úkolu v těle dělat takovou důležitou a významnou věc v celém kultu katolickém jest konečně při nejmenším bezúčelno! Z nevinné metonymie budovat ještě celý kult století! Je to jakási sladkost sice v té metonymii pro obrazivost prostého člověka, místo osoby jmenovati její „srdce“, ale mnoho sladkostí se konečně také mine s účelem. Úcta božského Srdce Páně, tak něžná a pro pěstování ducha právě křesťanského tak účinná, dogmaticky odůvodněna, Církví schválena a hlavně přičiněním jesuitů

rozšířena. Není však záhodno hledati význam její ve velikých slovech a v nových pořád pobožnostech a pobožnůstkách, jimiž se hoví více jakési zženštilosti a veřejné agitaci než pěstování primitivních takořka požadavků nábožnosti a mravnosti, právě ve mnohomluvné Francii tak ohrožené. Jesuité zvláště romanští neměli by takovými bezpodstatnými věcmi už drážditi duchovenstvo mezi lidem pracující a poměrů náboženských lépe znalé, jak se pořád děje; škodí to nejen řádu, nýbrž i náboženství. Tedy v zájmu náboženství méně pobožností, ale více zbožné opravdovosti!!

Vyjma nepatrnou a jaksi privatní skupinu katolíků anglických v jubilejním letě, Anglie skutečně do Říma nevyslala žádného zástupu poutnického, aspoň ne „úředně“ vedeného biskupem nebo vynikajicím mužem ze života katolického. Angličané vyplnili svou hrozbu, již odpověděli na nepřízeň vatikanského tisku proti Anglii v otázce války bursko-anglické. Teď však koncem roku se vypravili vedeni vůdcem katolíků anglických vévodou z Norfolku a kardinalem Vaughanem, arcibiskupem westminsterským (lond.), do Říma však dorazí až po svátcích vánočních, tedy po skončení jubilejního léta. K oné skupině první zachovali se v Římě velmi zdrželivě. Také teď asi nebude žádných zvláštních ovací.

V sezení kongregace ritu ze 27. listopadu a 4. prosince připravovány a projednávány processy pro blahoslavení sluhův a služebnic Božích: Josefa Bened. Cottolengo, zakladatele kongreg. „Piccola Casa“ božské Prozřetelnosti v Turině (hlasováno o hrdinných ctnostech jeho), a Marcellina Champagnata, zakladatele tak zv. „Malých bratří Mariiných“ (Maristu) (zkoumány zázraky od kurie arcib. v Lyoně předložené); Julia Mannoira z Tovaryšstva Ježíšova a Ludoviky z Marillaen, zakladatelky kongregace „Dcer milosrdenství“ (zkoumány processy příslušných diecesalních kurií). Ku svatořečení zkoumán process barcelonské kurie o blahoslaveném Josefu Oriol, knězi diecese barcelonské podobně žádosti a processy příslušných diecesí italských o blahosl. Pompiliu Maria Pirrotti (z řádu piaristuv) a Alexandru Sauli (z řádu Barnabitu), biskupovi pavijském.

Dne 21. listopadu slavily kláštery Sester božského Srdce své stoleté jubileum založení (21. listopadu 1800 od Sestry Beratovy). Řádová kongregace věnovala se hned od počátku vyučování dívek. Dnes prostírá se po celém křesťanském světě, čítajíc na 7000 sester, jež hlavně v missiích prokazují jak církvi tak osvětě člověčenstva služby nesmírné. Řádové domy jsou skoro výlučně vyplněny sestrami národnosti francouzské, něco málo vlašské. — Kongregace Salesianů Dona Bosco 8. prosince slavila 25letou památku prvního svého vystoupení v missiích a duchovní správě v Americe jižní. Před 25 lety první Don Cagliero se soudruhy přistáli v Buenos Ayres v Argentině a usadili se u chrámu Matky Boží Milosrdné. Dnes jsou to oni skoro jediní, kdož z řádu starají se o trudnou vinici Páně v celé latinské Americe jižní a střední.

Na žádost jisté části studentstva university peštské, aby do síní universitních zavěšeny byly kříže a aby duch křesťanský opět na universitě byl obnoven a kazatel universitní zaveden, podal rektor university jednotlivým senatům fakult žádost tu k vyjádření. Senat právnické fakulty zásadu, aby do síní universitních všude zjednány a zavěšeny byly kříže, sice zavrhl, ježto v síních dlí posluchači i nekřesťanského přesvědčení, a také před r. 1848., kdy universita měla ještě plný ráz katolický, toho nebylo, ale souhlasí s obnovením a sesílením ducha křesťanského a zavedením kazatele universitního, jakož i s tím, aby do zasedací síně kříž postaven byl. Celou žádost přijal ovšem též senat bohoslovné fakulty. Ježto ostatní dvě fakulty však návrh ten zamítly, bylo nyní na plném senatě celé university, jak věc rozhodne. Dne 15. prosince svolána tedy schůze, v níž však dva členové prý pro nemoc absentovali, a to právě ti, kteří byli pro návrh rektor a jeden místoděkan). Návrh tudíž 5 proti 3 hlasům zamítnut. Nepřítomnost dvou členů diktována prý ostatně vládou samou, která by byla bývala velmi nerada, aby snad na peštské universitě, na níž jest tolik — židů, přijat byl návrh jim právě na vzdory. Bylť jej oni vzbudili pozurážením křížů se znaků říšských.

Tisk mohutné „Alliance Israelite“ dosud se neupokojil nad případem Strossmayer-Stadler, a stále omílá ještě strannictví Vatikánu a zvláště „frankoslavomilství“ kard. sekretaře Rampolly. Breve o znovuzavedení staroslovanské řeči v jižních diecesích při mši sv. a svátostných obřadech a následky jeho na mnohých místech teprv jim dodávají látky Přestoupení osad se svolením kurie i ministerstva kultu Ricmanje a Log od terstsko-koparské diecese ku křižovecké, právě pro restauraci právoplatnou dle „breve“ staroslov. jazyka jakož i případ opatijský rozbouřily protislovanskou a protiřímskou dvojici. Sovinistický tisk maďarský nadto ještě přidává se ku hlasům těm uholévaje nad tím, že Maďarům sjednoceným nadále přikázáno používat v obřadech církevních řeči — staroslovanské a nezavádět novotu maďarštiny ve mši sv. a svátostech.

Sasko-durynské státečky, jak nedávno listy všech směrů přinesly, zakázaly, podobné jak i jinde se to stalo, konati služby Boží pro české a polské dělníky se zpěvem a pobožností česko-polskou. Leč vlády státečků těch počátkem prosince zprávu tuto vyvrátily, v žádném knížectví a vévodství sasko-durynských prý podobný zákaz vydán nebyl. Čeští a polští dělníci prý chodí na práci do kraju těch od dávna a súčastňují se služeb Božích tam, kde právě jsou, je-li tam katolického chrámu Páně, ale ani oni dosud nežádali o nijaké národní pobožnosti, ani žádný cizí kněz jim kázání nekonal a tudíž ani vláda prý neměla příležitosti něco podobného zakazovat. — Dle všeho by ani vlády státečků těch nerozpakovaly se učiniti totéž co vláda pruská ve Vestfalsku, vykázavši tam odtud slovinského a polské kněze, kteří lidu hornickému tam nastěhovalému chtěli občas skýtat náboženskou útěchu. O polské horníky ještě jakž takž stará se biskup příslušný (paderbornský

na př. zavedl vyučování polštině v semináři, hůře však teď bude se slovinskými. Čeští dělníci i tam sic zabloudili, ale málo.

Otázka, zda university či semináře bohoslovné jsou pro vychování a vzdělání kněžstva vhodnější, zplodila už v Němcích skoro celou literaturu, zvláště tento rok (1900) u příležitosti zamýšlené fakulty theolog. ve Štrassburku. Nepřátelé volnějšího vzdělání universitního odvolávají se na koncil tridentský, jenž odporučil biskupům semináře, jako přiměřenější. Přátelé semináři vycházejí z řad seminárův a přátelé universit opět z těchto. Dle toho soudíc, bylo by záhodno ponechati obojí vedle sebe, i semináře i university. Už vzájemná rivalita obojí ústav by udržovala na vyšší úrovni. V Německu ostatně jak správně podotýká prof. Schanz z tubinské university, jest to otázkou cti pro církev katolickou, aby byla zastoupena na universitách německých. Dnešní svůj „besitzstand" na universitách něm. musí katolíci plným úsilím hájiti, aby nepropadli neutěšenému stavu bohoslovného školství v zemích romanských a tak teprve nepodali důkaz o tom, co stále jim nepřátelé vytýkají, osvětové „inferiority katolicismu".

Leč na smutný následek volného pokroku vědy bohoslovné, jaký z universitního studia prý vyplývá, poukazují právě v Němcích. Tak známý prof. Alb. M. Weiss, sám sice z university katol. ve Fryburku švýcarském, v posledním sešitě lineckého „Quartalschriftu" sebral řadu citátů z děl moderních reformistů katolických a ukazuje, co vše už jest podle nich v církvi přežilé, pouhou zajímavostí a starožitností („Curiositäten und Ladenhüter"), tak že církev stává se pomalu skladištěm takovýchto starožitností — neboť moderní katolíci odhazují skoro všechno. Obraz jest sice silně překolorován, ale základní podmalůvka jeho jest pravdiva. S druhé strany však zase právem vytýkají, jak sám prof. Weiss připouští, pravdivé mnohdy nedostatky. Jen že upřilišují. „Není prý tvrdým úsudkem, že 20. století nebude už vědecky jiného náboženství chtít znát, než historického" — kdyby šel totiž vývoj podle reformismu dále.

Proticírkevní politika francouzské vlády rozvinula se v podzimním zasedání sněmovním i mimo ně v plné síle. Vláda v tomto směru své politiky vidí nejjistější záruky svého trvání — neboť levice sněmovny, z níž vláda vyšla, ve své různosti nezná jiného tmele než proticírkevní, protináboženské výstřednosti. Po novém roce dojde na sněmu k pojednávání předlohy o společnostech a jejich majetku. Ač zákon všeobecně koncipován o společnostech vůbec, přece ani vláda se netají, že jedná se jen o jistý druh společností — náboženské, církevní, řádové společnosti a jejich majetek. Nebudou postiženy ani obyčejné občanské společnosti, ale ani jiná vyznání než pouze katolické. Předseda ministerstva ve své řeči toulouské nedávno ocenil tento majetek „mrtvé ruky" přes 1 tisíc milionů franků. Dříve už v zákoně o dani z majetku mrtvé ruky oceněn majetek ten na 2 miliardy a roční důchod vypočítán na 435.424.912 franků. Vláda skonfiskujíc majetek tento, chce sama z jistiny 2 miliard vypláceti

ročné procenta na náboženské účely. ovšem na takové asi. jaké ona sama bude chtít uskutečňovat. Chce tím získati vliv na řády a kongregace. tak jako skonfiskováním majetku církevního a vydržováním biskupuv a farního duchovenstva dostala vliv na hierarchi světskou.

Vláda zajisté počítala vysoko. oceňujíc majetek kongregací pro výměru daně. V listech však kolují pověsti o jmění 10 miliard! A poukazuje se hned na to. že jmění to jest špatně spravováno. dává-li 10 miliard jen 435 milionu fr. důchodu. Leč i tak by důchod ten rovnal se 4·35% a chce-li vláda budoucně k círk. účelům kongregačním dávat jen 2·5 až 3% ze 2 miliard 50 mil. fr., tedy vidět. že i dle svých vlastních výpočtů značnou část chce zašantročit pro bezedné státní pokladny. Všech kongregací francouzských jest 1251. v nichž žije 30.000 řeholníkuv a 130.000 řeholnic. Nepřipadá tudíž z toho důchodu třebas ohromného ve svém celku. tak mnoho na jednu osobu: 2600 fr. asi. kterýžto značný sice důchod ovšem ve skutečnosti neexistuje. neboť obytné budovy na př. nic kromě výloh na správky nenesou. Ale i kdyby byl skutečným. nesmí se počítat. jakoby na jednu osobu připadal. proto že při každé kongregaci živí se několikrát tolik osob chudých. nemocných. věkem sešlých. sirotkuv a dítek opuštěných. chudých.

Vláda Waldeck-Rousseauova slitovala se nad suspendovaným bývalým profesorem abbé Loisy a dala mu místo na Sorbonně. Dne 12. prosince před natlačeným sálem zvědavých přednášel nově dosazený učitel Star. Zákona poprvé „báseň o stvoření“ — „poème de la Création“. Činnost jeho jak už titul přednášky označuje. bude tedy v dosavadním duchu, pro nějž právě byl církevně stíhán.

Čínské bouře stály život dle anglické jedné poloúřední zprávy: 6 biskupů. 28 kněží a bratří laiků. 17 sester řeholnic 25.000 domorodých křesťanů — vesměs katolíků. Ztráty na životě u protestantů jsou ojedinělé pro řídkost a malý počet jejich. při kterémž zanikají mezi lidem v nezvěstnosti. — Poslední sešit římské revue „Civiltà Cattolica“ přináší obšírný dopis missionáře katol. v Zikaveji. psaný koncem října. v kterémžto dopisu vykládaje hnutí boxerské a jeho příčiny. hájí missionáře katolické. jakoby oni byli zavdali příčinu k bouřím a vybíjení. Hnutí boxerské jest prý staré hnutí v Šantungu. už počátkem století vládou čínskou samou potlačené. ježto bylo protidynastické. V tajnosti spolky boxerů bujely dále. vedouce ve skrytu stále ještě protidynastické rejdy. konečně však zvrhly se v pouhé loupežné bandy z jedné strany. a ve společnosti ochranné. jež provázely kupce po kraji a hájily je proti rozvětveným bandám loupežným. Řemeslo pěstních bitek. bitek na nože a hole stalo se povšechným v Šantungu. jedni ho užívali k zábavě a výdělku. druzí k obraně. Leč ve spolcích boxerů. banditů. nevyhynulo přece pozadí politické. Toto však během století od dynastie obrátilo se proti cizincům.[1] Když cizinci po válce čínsko-japonské najednou obdařeni různými koncessemi

[1] Heslo boxerské zní: »fou-tsing, mjé-jang,« což značí »sláva dynastii Tsing, smrt cizincům,« ne tedy křesťanům.

za pomoc poskytnutou, počalo to víriti mezi společnostmi boxerů. Zabrání přístavů čínských, nejdřív Německem, potom Ruskem, Anglií i Francií dalo hnutí boxerskému poslední podnět. Spolky už organisovaly se veřejně proti cizincům a činnosti jejich se úřady nestavily v cestu, naopak s vrchu veškeré obranné kroky zdržovány, ba i trestány. Z počátku jen obtěžováni cizinci a křesťani, kteří jako stoupenci missionářů cizinců spolu upadli v nemilost; později jmění křesťanů ničeno, missijní domy a kaple zapalovány a bořeny. Zároveň hnutí ze Šantungu přeneslo se do kraje Čili a do Pekinu. Missionář zpravodaj zpříma podezřívá vládu, že si je zavolala blíže k hlavnímu městu a zrovna k paláci, aby ho použila proti nenasytné cizině. Nebylyť ani vládě čínské ani boxerům neznámy všemožné ty návrhy v Evropě na rozdělení a rozervání Číny, a hnutí v lidu samém vzniklé zdálo se že přišlo vládě jako na zavolanou. I kdyby byl mons. Anzer (německý krajan, vikář v Šantungu) skutečně dal císaři Vilémovi radu, aby zabral Kiaočou jako nejvhodnější přístav, nemůže se to vytýkati missionářům katolickým, že oni bouře vyvolali. Německo bylo by tehdy tak či onak vystoupilo s velkým požadavkem vůči Číně, a jakýkoliv by ten požadavek byl býval, i bez rady mons. Anzera, hnutí boxerů už bylo na propuknutí a bylo by propuklo. — Šantunský guvernér Juhjen v rozmluvě s týmže mons. Anzerem pravil ovšem přirozené mínění Číňana: „Kdyby missionáři nebyli přišli hlásat své náboženství v Šantungu, nebyli by bývali zabíjeni, a vaši krajané nebyli by měli příčiny zabírat Kiaočou. A když tak vaši missionáři stali se příčinou neštěstí pro Čínu, nedivte se, že mandarini a lid vás nenávidí a hledí se na vás pomstít.“ — Je li důvod tento platný v očích Číňana, nemůže býti platným v očích Evropana a křesťana, který zná povinnost uloženou světu křesť. samým Spasitelem, jenž řekl: jděte a učte všecky národy.

Slabost církevně-farního života v Rusku (pravosl.) píše „Cerk. Věstnik“ (č. 47.) jest zjevem v oči bijícím a proto pokusy oživiti záležitosti kostelní a náboženské v každé farnosti možno jen vítat. Jedni hledí k tomu konci opříti se na církevně-farní bratrstva („popečitelstva“), leč jiní mají tyto ústavy za nevhodny k tomu, už pro jejich stanovy a stav nynější. Z úředních údajů o těchto „kostelních hospodářských“ úřadech vidno, že „popečitelstva“ sic věnují značné obnosy na udržování a okrašlování chrámů, ale jiných účelů zvláště dobročinných a jiné působnosti téměř ani nevykazují. A tak už ani v okruhu své dnešní stanovené působnosti nepracují popečitelstva tolik, kolik by mohla a měla, neplní se zdarem své vlastní úkoly, ne bjímají všech stránek náboženského života ve farnostech. Popečitelstva vlastně jako úřední sbory církve laické nemají ani té síly, aby všechny farníky v těsný a vnitřním životem oduševněný spolek sloučila, neboť účast farníků v nich jest stanovami velmi omezena: volí jen do nich členy, mají právo a povinnost přispívat na výdaje a každý rok vyslechnou celoroční účty. Mnozí z duchovenstva tudíž za to mají, že třeba zřídit ve farnosti zvláštní bratrstvo, jež by mělo za účel: vzájemnou pomoc farníkům v mravním životě, podporu ve hmotných

potřebách jejich, okrašlování chrámu Páně, zřízení školy a knihovny a zabezpečení farního duchovenstva (!). Nejdříve by členy bratrstva staly se osoby vynikající ctihodností, starostlivé o svou duševní spásu i spásu bližních. A pomalu by bratrstvo to zabíralo i jiné farníky až by celá farnost poutána byla jednou páskou ke chrámu, k sobě navzájem a ke svému duchovenstvu“... Podobné spolky a bratrstva i u nás zajisté působí k oživení náboženského života — ale přece i bez nich beze všech náboženský život ve farnosti nebývá tak na scestí, nehybný a bezpomocný jako v pravoslavné církvi, vinou kněžstva jejího samého. Neboť že i tam mnoho osobnost knězova, jeho obětovnost, pracovitost, vzorný život rodinný mnoho zmůže, toho čteme jinde doklady. „Podolské eparch. vědomosti“ přinášejí úryvek z vypravování jistého stařičkého venkovského faráře (popa): Přijel jsem do farnosti s ženou a kromě jednoho rubla a 30 kopejek (1 zl. 55 kr.), co mi zbylo z jejího desítirublového věna, jedné kravičky a jediné kněžské řízy, neměl jsem ničeho. Farnost byla jednou z nejbídnějších v eparchii (diecesi): fara skoro v rozvalinách, hospodářských stavení při ní nijakých; kostel stařičký. Bylo těžko žíti. „Matuška“ (popova žena) sama myla podlahu v kostele. Mnoho práce stálo přivábiti k sobě lid selský a získati je. Ve vsi farní byl statkář katolík, byl tam i katolický kostel a kněz, který byl velmi čilý a cítil se jakoby pánem v celé osadě. Byla to zkouška, ale obstál jsem v ní: dnes když provedu porovnání mezi tehdejškem a dneškem, pomyslím si, vykonal jsem svou povinnost. I chrám Páně jest dnes sličný a pěkný, školy jsou čtyry, a co hlavního, lid jest pořádný, pravý ruský lid s krásným, přímým srdcem a dobrou duší. Všichni farníci vyrostli na mých očích: já s matuškou jsem je vychoval a vypěstoval. Co řeknu, to mi udělají: znají, že nechci leda jejich dobrého. Opilství ve farnosti je neznámo, všichni farníci jsou členy spolku střídmosti. V osadě také není jednoho člověka, co by neuměl číst a psát. V kostele zpívá dovedný sbor, a všichni sličně odpovídají. Je to štěstí teď a radost viděti plody práce své. A plody ty získány jen závoděním v mravním přičinlivém životě s katolíky.

Je to vlastně přirozeno, že ve smíšených osadách obě strany, obojí vyznání je pozornější na svůj mravní a náboženský život — a tudíž i pravoslavná farnost bývá pořádnější. Také už k vůli soupeřství s katolickými kněžími ve „vrácených“ eparchiích jihozápadních nepřijímají už biskupové pravoslavní kněze pouze seminář odbyvší, žádajíce po nich akademické vzdělání bohoslovné. Kraj sám ostatně jest i kulturně i hospodářsky pokročilejší, a není tudíž té lhostejnosti, línosti a nevědomosti, jako na východě a v zastrčenějších koutech střední i severní Rusi.

Ruská missie pravoslavná mezi Syrochaldaey v Persii — potřebuje peněz a peněz, tak vykládal nedávno missionář O. Theofylakt do Persie předloni vyslaný. Pravoslavná missie za dvě leta připojila k církvi pravoslavné na 20 000 Syrochaldejců. Zřízeno už na 40 farností, každá s jedním knězem; založeno 60 škol, v nich vyučuje se na 2000 dětí chaldejských. Na neštěstí však mezi Syrochaldeji zuří všude úžasná

bída. Syrochaldejci všichni do slova jsou žebráci. a i jejich arcibiskup patriarch mar Šimuk nemá právě tak ničeho ale praničeho jako jeho věřící. O pouhých biskupech, jichž jest 12, a o kněžstvu samém netřeba ani hovořit, ti už docela nijak se neliší svou bídou od lidu. V kostelích není žádného nářadí a nádobí, rouch kostelních žádných, ani zvonů; nejsvětější tajemství oltářní koná se v hliněných kališích. v některých, zvláště už proto bohatých, chrámech mají — olověné kalichy. — Svou missii mezi Syrochaldeji ruská pravoslavná církev však částečně ruší politickou akcí diplomacie ruské v Persii: ujímáť se církev lidí v Persii nejopovrženějších a nejposlednějších.

Vídeňský „Slovanský Věk“ soustavně pěstuje rubriku o sloučení církví, vlastně o sloučení Slovanů v jedné církvi. V posledním 9.—10. sešitě píše o tom známý už z dřívějších našich zpráv apoštol starokatolicismu mezi Rusy A. Kiréjev. V krátkém dopise svém dotýká se jen stežejních otázek: v čem církve mají nezměnitelný základ, a co je vedlejším přídavkem obřadu a správy. Ono musí zůstat i ve společné křesťanské církvi. a pokud tam se různí, musí zavládnout jednota. Starší nauka musí rozhodně uznána býti za směrodatnější. Nemusí býti jednoty ve věcech obřadu, správy, disciplíny. Také ne v tom. co není naukou dogmatickou v přísném slova smyslu, nýbrž pouze „míněním“ (nauka o očistci?). Nesmí se dále žádat, aby nauka i základní a dogmatická, pronášena byla na obou stranách těmiže slovy, touže formulí. Vždyť i pod touže formulí přece jen vězí subjektivní smysl, jejž každý dle svého do ní vkládá: dle svého předběžného vzdělání, fondu duševního, chápavosti, temperamentu; tutéž svou víru a svůj náboženský cit vyjádří přece Syřan nebo Afričan zcela jinými slovy než chladnokrevný Skandináv. Leč hlavní příčinu spatřuje A. Kiréjev ne v různosti obřadů a mínění, ani v různosti formulí téže nauky, nýbrž v nedostatku lásky, blahosklonnosti k bližnímu, v hrdosti a pýše lidské. Tato na obou stranách diktuje: ať on se podrobí, ať on přijde a pokoří se, ať on prosí, on mne potřebuje, ne já jeho!

„A jak často pro nás samy ani nepozorované tento špatný nekřesťanský pocit hrdosti a malicherného sebevyvyšování skrývá se v nějakém temném koutku srdce našeho! Jak často tato ubohá naše ctižádost nedá vyrůsti bratrským stykům mezi ctiteli Krista, toho božského vzoru mírnosti a tichosti! Buďme věrnými dávnému pravidlu: in necessariis — unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas; pracujme a doufejme!“ — Škoda, že i v samé ruské církvi zůstává asi Kiréjev s takovouto prognosí smíru osamocen. A i tato jeho smířlivá slova platí asi více: starokatolíkům, sektám protestantským a východním, sotva však katolíkům. Z jeho dosavadní činnosti ve prospěch starokatolicismu nijak ta „láska a blahosklonnost k bližnímu“ nevyznívala z jeho řečí i vůči katolíkům.

* * *

Věda a umění. Manesova výstava ve Vídni přišla skutečně ve šťastnou chvilku po Úprkovi, Sochorovi a Hudečkovi. Ne že by

díla její nebyla snad vlastní silou upoutala, ale v cizině a i doma mnoho při dílech uměleckých dělá nálada širokého obecenstva. A v pravou chvíli přišel i „Manes" do Vídně, a uměl. Vídeň rovněž byla nadšena. Sluší připomenouti, že Manes jest naší českou secessí, která už dříve než „spolek výtvarných umělců" odloučila se od Rudolfina a jala se mezi mladými působiti pro samostatné vystupování. A po několikaleté práci podařilo se jí vyšinouti se na vůdčí stanovisko českého umění. Ti prostřední ve „spolku výtvarných umělců českých" a ti nejstarší z Rudolfina už nevedou, nedobývají vavřínu, neprorážejí, aspoň v cizině. Brožík a Hynajs, Myslbek, platí sic cizině dosud za první české umělce, ale nemají doma školy, dorostu, a „doba" jejich už „uplynula". Mezi mladými v „Manesu" líbili se Vídni zvláště Bílek, jenž už i dříve ve vídeňské secessi vystupoval, dále Aleš, Preissler, Slavíček, Sucharda, Švabinský a j. V umělecké tvorbě Rakouska zaujímá dnes umění české svou rázovitostí první místo.

Současně s Manesem vystavoval souborně svá díla krajinářská *Václav Radimský*, český umělec v Paříži žijící. Radimský nesklízí poprvé obdiv ciziny. Už několikrát se jí představil a získal si uznání. Posudky vídeňských listů shodují se v tom, že Radimský mistrně chápe přírodu a umělecky věrně ji znázorňuje; zvláště malba vod se mu daří. V přírodě jeho lze sníti, jmenovitě v lesních partiích jest mnoho kouzla. K přírodě své nepotřebuje člověka, aby byla zajímavou a dokonalou. Tvoří lehko a jistě, každá studie a skizza stává se u něho hotovým obrazem. Jest individualitou, jež si vytvořila svůj vlastní ráz a svou vlastní techniku, třebas se přimykala k široké škole pleinairu.

Že také *česká skladba hudební i virtuosita* dobývá si úspěchů v cizině, pravili jsme už nejednou ve zprávách svých. Toto léto chystají se dvě menší české opery na cestu po cizině: plzeňská na Rus, brněnská do Krakova. Brněnský sbor už i dříve podnikával tournée po jihoslovanských zemích, nyní obrací se i do Polska, kdež umění české rovněž přes pofrančilost a poněmčilost šlechty polské začíná získávat si sluchu. Umělci čeští ostatně už dávno přijímáni sympathicky na scenách polských, tak jako polští na českých. — Koncem listopadu a počátkem prosince vystoupila pohostinně ve Lvově operní pěvkyně pražská Růže Koldinská, jež přes nepříznivou náladu tehdy ve Lvově rozporem sboru divadelního i obecenstva s kapelníkem Čechem Čelanským získala si přízně a uznání obecenstva. Čelanský, proti němuž pro jeho přísnost ve sboru i vůči prvním umělcům sceny polské povstala nenávist, jež z umělců přenesla se do publika, přes všechny snahy ředitele Pavlikovského udržet si tak výtečnou sílu pro orkestr, musil podati za propuštěnou. Na otevřené sceně vypukl mezi Čelanským a prvním tenoristou Myszugou spor, při němž Čelanský s nemístnou poznámkou obrátil se i do obecenstva, čímž zadal si veškerou jeho přízeň. Přes to, že odborníci uznávali veliké jeho zásluhy o orkestr, jejž dokonale zorganisoval a vyvedl na takový stupeň dokonalosti, na jakém nikdy před ním nebyl, přece byl nemožným dále ve Lvově. Zvláště když protičeské, ale rozšířené „Słowo Polskie" jalo se o něm roznášeti, že

se urážlivě vyslovil o Polácích. Také proti řediteli Pavlikovskému samému, jenž Čelanského chtěl vší mocí udržeti, obrátila se nelibost sboru i jisté části publika, jež však po některých výstupech zahalena velikou akcí smiřovací, již jak sbor divadla, tak umělecké a literarní kruhy lvovské mu uspořádaly; bylo však už na tom, že nově vystavená scena lvovská zůstane i bez kapelníka i bez ředitele. Lvované mají v krvi přece jen mnoho židovského buntovnictví. — V Petrohradě hodlá koncem tohoto měsíce uspořádati známá i z pražského vystoupení pí. Gorlenko-Dolina několik českých koncertů za spolupůsobení českých virtuosův a z českých skladeb.

Na pražském divadle národním tak zvané „lidové večery“ v sobotní večery utržily fiasko. Jak Björnsonovo „Nad naši silu“, tak Šimáčkovo: „Na jiném vzduchu“ netáhlo tolik, jak by bylo mělo, aby při sníženém vstupném hráti se vyplatilo. Toto tahání „lidu“ do divadla není zajisté ani dle chuti lidu, ani dle chuti obyčejného zámožného publika: toto zůstalo na takové večery zúmyslně doma, a onen nepřišel. Kdo pak se také má dát vytáhnout na oči širokého publika pod vlastním jménem — quasi žebroty! A nic jiného není takové stigmatisování „her lidových“. Výběr a hra pečlivá to nespraví. Ostatně i druhá věc je tu: jsme přesvědčeni přes všecko deklamování moderních o úkolu vážných thematických nebo realistických kusů, že lid po takové zábavě netouží, poněvadž tomu obyčejně nerozumí. Lid chce něco vidět, smát se a bavit, po případě býti dojat a plakat anebo chce muziku, a o slovo pak nestojí. Lidové večery prý také po dvojím tom pokusu přestanou.

V městské radě pražské zavzněla onehdy stížnost — na boření starých památek (11. prosince) a sice na erár si stěžováno! Naporučeno řediteli musea, aby vždy z rumoviště vybral cenné zbytky a dal uložiti v museu. Při jednání o ustanovení soupisné komise bylo navrženo vyloučit všechny členy přespolní, nepražské, ne v 7 jejich čtvrtích bydlící, leč návrh ten nepřijat, poněvadž by byli musili vypadnout nejlepší právě znalci umělečtí.

V 10. čísle přináší pražská Alétheia zprávu komisse městské rady pražské o pomníku Husově. Ze zprávy vysvítá v historickém přehledu všechno to jednání a tahání o místo pomníku, při čemž čtvero míst navrženo a opuštěno: malé náměstí staroměstské, václavské nám., betlémské nám. a na staroměstském velkém náměstí místo, kde stojí Marianský sloup. Bouře, jaká proti odstranění sloupu se pozdvihla, v městské radě a v komissi účinkovala, neboť protiveno se tomu od počátku. Ze zprávy konečně vysvítá, že poslední rozhodnutí učiněno v ten smysl (na návrh samého spolku pro zbudování pomníku Husova), aby socha postavena byla stranou v severní polovici velkého náměstí staroměstského, tedy kus vedle sloupu Marianského, jenž tam státi zůstane. Ve zprávě vyličuje se spolu historie a právní poměr obce ke sloupu, jakož i nadace s tím sloupem spojené. Zpráva zároveň udává, že pro postavení pomníku na velkém staroměstském nám. došlo měst. radu 388 žádostí, proti němu jen 36! A to po tom všem rozčilení, jaké z Prahy se pokusili způsobiti!

V jednom z posledních čísel „Rozvoje“ zmiňuje se Em. z Lešehradu o hojných básnických pracích poslední doby za to o skouposti prosy romanové. hledá toho důvod ve slabé domácí škole romanopisecké. vedle níž poesie česká značně jest vyvinutější. Ale mladí prý už obracejí. Začínají žíti a budou psáti. — Myslíme, že zjev ten není právě potěšitelným. Jest známkou, že naši mladí lidé, kteří v sobě poetickou strunu cítí a kousek toho uměleckého nadání mají, neumějí či nechtějí intensivně a dlouho pracovat. Taková lyrická básnička se napíše za hodinu — při nejtěžším pilování — za týden či měsíc je jich malý svazeček, vydá se to za rok, a autor hravě přijde ke jménu spisovatele a — básníka. A lyrická nebo jakákoliv kratší básnička se aspoň prostředně podaří leckomu, kdo trochu četl a trochu umělecky cítí a pozoruje a umí reprodukovat. Ja, pane — to však k napsání romanu nestačí, totiž k dobrému romanu. „Psohlavci“, nebo „U snědeného krámu“ a třebas i ta lehká, jakoby nahozená jen „Májová pohádka“ zajisté nepovstaly za měsíc, ani za několik týdnů v hodinkách volných nápadů, hravé snivé chvilky, kdy člověk po denním úřadě odpočíval! Romanové dílo musí býti mysleno a pracováno. K tomu nestačí nápad a několik hodin pro vylití na papír. Že i básník drobných básniček a krátkých prací se může udřít a upracovat, jest ovšem též možno — ale Vrchlického máme jen jednoho s jeho obsáhlým životním dílem. Našim mladým lidem schází píle, vytrvalost, sebeobětavost a vážná pracovitost — ne snad ani nadání romanové. Hrají si, ale nepracují — proto netvoří prosou.

Některé povídky V. Kosmáka se svolením benediktinské knihtiskárny v Brně jakožto jediné oprávněného vydavatele překládá do charvatštiny p. Štěpán Žgurić, kaplan v Stubica Gornja.

Od října m. roku vydává p. Dr. Zdeněk V. Tobolka u Dra Fr. Bačkovského v Praze měsíčník „České knihovnictví“, obratně redigovaný, zajímavě informující. Mezi jiným je tam však také návrh pp. Fr. Bažky a A. S[illegible]y na zřízení malé knihovny pro lid, totiž o 50 knihách. Výběr jest ovšem nesnadný, ale že by v takovéhle knihovně měl býti na př. Herbenův Jan Nepomucký (!) neb Havlíčkovy básnické spisy neb Lechlerův Jan Hus neb Zeyerův Jan Maria Plojhar, to snad není míněno vážně?! To by ti pánové lidové knihovně divně rozuměli!

Pražskými listy prolétla zpráva, že nový roman Petra Kopala „Apostati“ v polovici tisku zastaven na pokyn vyšší instance — pro obsah svůj. Také Henr. šl. Baar, dostal prý z Prahy pokyn, jak má a jak nemá psáti ve svých velmi pěkných povídkách z kněžského života o „farských hospodyních“. Bezpochyby v minulém ročníku „Nov. Života“ „farská panička“ poděsila pány na hoře, aby snad ještě horší věci nenásledovaly. — V Paříži chystají několik vybraných národních písní českých v překladu M. Leganda s illustracemi Muchy a Alše; harmonisaci nápěvu obstará L. Kuba. — V „Revue Universelle“ vyšla známá z premií uměl. Bes. píseň „Sirotek“ s ill. Alšovými rovněž v Legrandově překladě.

Varšava a s ní celý národ polský slavil tyto dny okázale jubileum svého velikého romanopisce, Sienkiewicze. Dne 22. prosince slavena 25letá působnost jeho: slavnost uctěna mší svatou již sloužil světící biskup Ruszkiewicz, na to slavnostní akademií, při níž odevzdán Sienkiewiczovi statek darovaný mu jeho ctiteli, Oblęgórek. Při tom podána mu adressa všech dárců k tomu účeli příspěvek složivších. Adressy a pozdravné telegramy, přípisy, dary sešly se z mnohých, přemnohých míst polských i ostatního slovanského, ba i cizího světa. Také spisovatelé a přední mužové čeští poslali pozdravnou adressu s mnoha podpisy a básní Jaroslava Vrchlického. „Ruská Mysl" poslala jubilantovi vkusně dělanou skřínku s věnováním polsko-ruským. Velice pěknou procítěnou řečí děkoval H. Sienkiewicz za statek jemu na památku věnovaný. Pravil: Těžko je mi vypovědět slovy, jak velice vzrušuje mne den dnešní a všecko, co mě v nem potkává. Já, jenž pro práce své mnoho jsem se obíral minulostí, v nejhlubším dojetí sobě připomínám, že v dávných časech tak právě odměňovali rytíře, proslulé odvahou a obětavostí. Dnes však nestačí jednotlivých chvilkových činu, ale práce dlouhé, vytrvalé, každodenní. A tak tedy tuto mou práci mi vynahražuje otčina způsobem nejspanilejším, nejšlechetnějším a nejsouhlasnějším s naší tradicí — neboť odměňuje zemí. Nic nepřichází bez trudu, protož i já musil jsem tvořiti v potu tváře své, ale mohu říci, že Bůh požehnal mé práci. Získal jsem si lásku svých, uznání cizích a dokonce i poměrný dostatek. — Pouze jediné mi scházelo: země, ta země, z níž všichni jsme vyrostli, která jest a bude nepodvratnou podstatou života a nesmrtelnou matkou pokolení. A tu hle, otčina mě vyzývá a nabízí mi kus té naší země, pro niž jsem pracoval, obětuje ji mně a mým dětem. Dvojnásobný to dar, neboť to dar pro srdce i pro duši. Po práci, po vysílení přichází časem chvíle nedůvěry, zda ty námahy, jež člověk podniká, jsou užitečné, zdaž ten chléb, jejž člověk podává, jest zdravý a živný. A vy tím darem přinášíte mi uspokojení. Církev Tvojími ústy, důstojný otče, praví mi: boj dobrý bojoval jsi; otčina mi v Tobě praví: pracoval jsi dobře, dával jsi zdravý chléb a tu ta země ať ti je vysvědčením služby té. Co za radost, co za uspokojení pro mne! Jaká památka to na tento den pro mne i moje děti po všecky dny života jejich. Kde najdu slovo díků, jak je vyjádřím, nevím. Ze srdce se mi vyzývá pouze zvolání: Bůh zaplať — a nechať žije, nechť kvete to velké srdce společenstva, které tak umí cítiti a tak odměňovati."

2. prosince dáváno ve Varšavě 500té představení nejoblíbenější národní opery polské „Halky", která zaujímá v repertoiru polském totéž místo co naše „Prodaná nevěsta", ovšem že jiného genru. — Dne 5. otevřena u přítomnosti ministra vyučování polská akademie umění v Krakově. — V Lodzi ohlášen literarni a umělecký týdennik „Świat" pod redakcí Maryana Gawałewicze. — Pro obor starožitnictví v knihotisku a knihovazbě počne novým rokem vycházet i v polštině časopis pod názvem „Ksiażka", o 3 měsíce tudíž mladší než naše „Č. knih." — Ve Lvově hráli 8. prosince Blodkovu operu „V Studni"

poprvé. Přijata příznivě a dávána už několikráte od té doby. — M. Baluckého 32tá komedie „Blagierzy“ v Krakově nedávno při prvním představení skoro propadla, leč slibuji jí čtenáři její lepší úspěch jinde: v Krakově prý jsou příliš přísní kritikové. — Rydlovo „Začarované kolo“ předělává se na ruskou operu; na libretto Kalinovičovo hudbu složí první ze skladatelů rus. Rimski-Korsakov. — Dne 15. prosince otevřen palác umění ve Varšavě, obcí pro obrazárnu její a vůbec za útulek uměnám postavený. Jak už jsme minule někdy pravili, Varšava uměleckého musea už skutečně postrádala a galerii obrazů zděděných obec musila přechovávat v bednách. Slavnostní okamžik znešvařen osobním škandálem k němuž příčinu zavdali dva ze znamenitých malířů polských, ředitel krak. akademie Fałat, a miláček císaře Viléma Vojtěch Kossak. Fałat vyťal Kossakovi veřejně při aktu slavnostním políček! Ředitel Fałat ihned vyveden a pozvání pro něho k dalším slavnostem odvoláno. Kossak Fałata vyzval na souboj, jenž skončil bez ublížení oběma. Příčinou byly osobní urážky.

V den otevření paláce umění zahájena spolu příležitostná výstavka umění výtvarného asi 300 prací nejznamenitějších umělců polských.

Petrohradská carská akademie nauk oslaví 29. prosince (11. ledna) své 175leté jubileum založení. Dne 14. prosince odbor akademie pro řeč a literaturu měl volbu nových „nesmrtelných“, při níž zvoleni dvoutřetinovou většinou: Konst. Konst. Arsenjev, Petr Dimitr. Boborykin, Sergěj Vasil. Maksimov a Vladimír Vasil. Stasov. — V Teheraně postaven pomník otci moderního dramatu ruského Griboědovi, přispěním ruského vyslanectva v Persii, jež tím uctila památku svého předchůdce. Griboědov v Teheraně ve vzpouře perského lidu též zahynul. Dne 5. prosince otevřena při medicinském ústavu ženském první ženská klinika — s doktorkami, studentkami, pacientkami. — Na „malém divadle“ na Fontance v Petrohradě dávána počátkem prosince „prvina“ dramatu Jeřrona a Krylova „Kontrabandisté“, dávaná už dávno před tím se širokým úspěchem v Oděsse, Kyjevě, Jelisavetgradě, pod názvem „Synové Israele“. V kuse tom prostředí a osoby výlučně jsou židovské, není to však kus antisemitský, nýbrž reformně nebo liberalně semitský. Útočí proti tyranii kahalů (obecních rad žid.), které drží lid v nevědomosti a vykořisťují ho. Ale petrohradskému kahalu se to nelíbilo, že kus ten chtějí dávat i v Petrohradě. Nakoupili si tudíž židé vstupenek už napřed a dostavili se do divadla v hojném počtu. Tu pak od počátku hry až do konce jejího sýčeli, dupali, pískali a dělali takový hřmot, že ani slova s jeviště nebylo rozumět. Obecenstvo ostatní, ředitel i policie marně se snažili zjednat klid. Židé představení ohlušili. Rozezlení nad touto svévolí a nedůtklivostí židovskou pobouřilo veškeré kruhy občanstva petrohradského. Trefně podotýká „Sěvernyj Kurjer“, že Rusové by musili vypískat celého Ostrovského, když do tak drsného světla postavil celý jeden stav života ruského, kupectvo — a mnoho jiných autorů pro to či ono obvinění. Pro povahu židovstva jest případ tento nad jiné význačný:

takoví jsou vždy a všude. Oni psut kde co křesťanského, jich nikdo se nesmí či nemá aspoň v žádném ohledu ani dotknout!

Stoleté narozeniny Franc. Prešérna oslaveny 3. prosince tichými slavnostmi vědecko-literarními, nejen v Lublani, ale i v jiných slovanských městech, zejmena v Praze a v Záhřebě, kdež jihoslovanská akademie věnovala bratrskému básníku slovinskému celou slavnostní schuzi. Pro široké vrstvy lidu oslavovali Slovinci jubileum to už v létě. — Dne 22. prosince otevřena v Záhřebě slovinská umělecká výstavka, jež z Lublaně celá tam byla přenešena. K otevření dostavili se četní hosté slovinští. — Charvatské „Knižovno družstvo" ve své nedávné valné hromadě podalo výkaz členů a jmění svého za první rok svého trvání. Čítá celkem 315 členů, z nich v Záhřebě samém 148. Spolek má čtyry odbory: belletristický (50 členů), literarní (84 členů), novinářský (42 členů) a hudebně-umělecký (30 členů). Účelem spolku je podpora a pomoc ve stáří, jakož i osiřelých rodin spisovatelů a umělců charvatských.

Podobně jako „Zemljopis Hrvatske" v Záhřebě vydává se v Bělehradě velké illustrované dílo zeměpisné a lidopisné „Srbija u slikama" (Srbsko v obrazích), jehož vyšel první sešit právě. — Po svém bohatýrském otci černohorském knížeti Mikuláši, jehož národ 19. prosince slavil na Cetinji 40leté jubileum panování svého otce a poctil jej k tomu dni titulem „královské Výsosti", zdědila královna italská Jelena i nadání básnické. Jen že Musa její není už pouhou Srbkyní, jako otcova, ale vyjadřuje se srbsky, vlašsky, francouzsky, rusky ano i německy! Zajisté unikum v literatuře básnické! Básně své podpisovala poslední čas „kraljica Jelena". Chystá z nich první svazek podat veřejnosti, hlavně písní srbských, vlašských a francouzských. Vedle Carmen Sylvy tedy druhá spisovatelka na trůně evropském.

U příležitosti prvního představení Bran. Dj. Nušićova dramatu „Tako je moralo biti" („musilo tak být"), jež získalo si v Bělehradě svou silnou stavbou, charaktery i myšlenkou velkého úspěchu, pronáší mostarská „Zora" (čís. 11.) tento soud o dramatě srbském: Máme teď pouze dva dramatické spisovatele: Dragutina Iljića a Br. Nušića. Jeden píše historická dramata a druhý ze společenského života. Ne, že bych si přál, aby naše dramatická tvorba svěřena byla lepším rukám, ale i jeden i druhý vstupují u nás nyní na půdu opravdu neznámou. Iljić zahloubal se v dávnou, legendarní tajemnou minulost a Nušić zůstává mezi námi i otvírá nám oči, jež dosud sic hleděly, ale neviděly. Obě cesty jsou velmi obtížny a trnity. Jeden šťastně už prošel tuto svou cestu a dospěl k cíli, jenž mu z daleka prosvítal, jako světluška. Druhý dává se teprv na svou cestu a netrpělivě čekáme, kdy i ten zapomenutý tvořitel dojde do svého cíle ode dneška . . ." Námět dramatu „Tako je moralo biti" zkrátka jest ten: dívka vezme si nemilovaného, ale je mu věrna, vědoma si své povinnosti. Její muž dopustí se zpronevěry, která musí býti rychle ukryta a napravena. Rodina (vlastní) nutí ženu, aby se obětovala — svému bývalému milenci. Žena se zpěčuje. Učiní to — defraudace je zatušována, ale

žena nechtějíc svou hanbu přežíti, bere si život. „Tak to musilo býti“. — Zořin zpravodaj (Pera Taletov) praví, že námět vybrán z živoucího života bělehradské a srbské společnosti vůbec — z života otráveného honbou za požitky.

Iv. Vazov vydal novou sbírku básní „Pod naším nebem“ („Pod našeto nebe“). Je-li ještě něco, co už neopěvoval? praví referent N. Pr. Když Bulharsko truchlilo pod tureckým jhem, oplakával je ve sbírce „Tǎgitě na Bъlgaria“ (Touhy Bulharska), když se postavilo proti svému vrahu s vysoko povzneseným praporem, on dával výraz jeho zklamání a nadějím v „Préporec i gusla“; a když se zbavilo svého jha, on dal nám své „Izbavlenije“ („Vykoupení“), a když svobodně jsme mohli toulati se po horách i polích pro své osobní vyražení, on složil svoje: „Polja i Gori“; a pak „Slivnica“, „Chǎšové“ a „Pod Igoto“ (pod jhem) a „Nova Zemja“, zdaž všecka ta jmena nehovoří o nejvážnějších událostech naší historie?... Leč jako před lety už kritikové (Z. Stojanov) vytýkali Vazovu, že dopouští se plagiatů (pověst „Mitrofan“ místy doslova přejata prý z Gogola), tak opět v novém vládním listě „Vzraždanie“ („Obrození“) J. S. Andrejčin vypočítává Vazovu, co vše jiného ještě vzal z ruských básníků, tak že celé verše jsou úplně stejny (z Vepibera báseň „Sredstvo da němaš vragove“ a z Puškina báseň „Svétskité uslovija“). Při plodnosti Vazova takové reminiscence, ne plagiaty, nic neznamenají, právě tak jako našemu Vrchlickému je vytýkali zcela nemístně. Kdo mnoho čítá, mnoho si bezděky vzpomíná ze čteného.

Ruské „imperatorské geografické družstvo“ (obščestvo) vyslalo loni do Bulharska N. Ovsjanného, jenž po osvobození byl tam krajským hejtmanem, aby vědecky prozkoumal lid a zemi. Ovsjaný vydal nyní výzkumy své pod názvem „Bolgaria i Bolgary“, v níž vedle zeměpisných, lidopisných a historických částí obsažen i popis nynějšího stavu země: hospodářského, politického, vojenského, literarně uměleckého, jakož i přidán oddíl o miru a smlouvě Svatoštěpánské a berlínský kongress, dva právní podklady nynějšího politického postavení Bulharů: onen zmařený, tento nedokonaný. Kniha Ovsjanného, pokud se dat týče jest nejzevrubnějším dosud popisem moderního Bulharska v cizích literaturách. — O horečce novinářské, jež v Bulharsku každý rok desítky novin nad povrch vynese a jiné potopí, svědčí mezi jiným i trnovský věstník divadelní: „Trnovsky theatr“ — v Trnovu divadla není, leda ochotníci; jako stálého divadla a budovy divadelní není ani v sídelním Srédci — ale časopis už mají a v Trnově k tomu!

Bukovinští Rusíni slavili 18. listopadu 25leté jubileum literarní a osvětové činnosti Omeljana Popovyče, německo-rusínského spisovatele, jenž časopisectvo a literaturu rusínskou v Bukovině sám vydupal zrovna ze země a dosud většinou na svých bedrách drží od slabikáře a kalendáře až po „Bukovinu“ a „Biblioteku dlja molodiži“. —

Ve Varšavě počne budoucím rokem vycházeti redakcí X. Zygmunta Chełmického: „Biblioteka dzieł chrześcijańskich“, ve 12 svazcích ročně (svazek o 15 arších, cena 20 kor.), něco ve způsobě

naší „Katol. Biblioteky vzdělavací“ Dra Podlahy. Do prvních svazkův uchystáno: Hergenröthrova „Historie všeobecná církve katolické“, „Historie církve katolické v Polsce“. „Jedno století čili ruch světový v XIX. věku“, „Pohřební řeči Fabiana Birkovského“, Niedczałkowského: „Studie estetické“, Dębického: „Studie a črty filosoficko-náboženské“ atd. atd. Jeden svazek v roce vyhradí se vždy pro věc nejaktualnější.

Zemřeli 1. ve světě slovanském: 27. listopadu Jan Vávra, ředitel úvěrného ústavu v Hradci Králové, novellistický a dramatický spisovatel (narozen 19. října 1843.) z jeho roman. prací známější jsou: Ratmír, Konšelova dceruška — z dramatických: Nataša, Pod krovem otcovským, Konkursy pana notáře. — 28. listopadu V. Iverzen bibliotekař technolog. ústavu v Petrohradě, popularisator přírodovědný; 1. prosince Sergěv Ivan. Korčinský, proslulý cestovatel a botanik ruský; 4. prosince Alex. Konst. Šeller (Michajlov), žurnalista, národohospodářský a politický spisovatel velmi váženého jména a charakteru. 24. prosince professor Bronislav Grabowski, polský „Jelínek“ tak říkajíc, nejvroucnější přítel nás Čechův a všeho světa slovanského mezi Poláky. Byl professorem na gymnasiu varšavském, častochovském a posledně pinčovském. Psal nejvíc a nejcennější věci jako slavista, cestovatel a nadšený sbližovatel Slovanů a podporovatel vzájemnosti slovanské. Jihoslované v něm našli nejlepšího a nejdůkladnějšího svého interpreta pro Polsku. S literaturou a světem českým byl obeznámen dokonale. Kulturně-historickou a politickou knihou jsou jeho „Słowianie a Niemcy“. Byl též velmi plodným v novelle, romaně i dramatě. I tyto práce jeho všecky měly tentýž účel jako jeho vědecké práce o Slovanech: šířit ideu vzájemnosti a lásky. Proto zabíhal v nich vždy do nějakého kraje slovanského, vybíral typické a slavné postavy z historie Slovanů, a spřádal na podložce historické pásmo stykův a vzájemnosti i v dávnověkosti. Leč ani romany ani dramata jeho nevyvyšují se nad prostřednost po stránce umělecké. V poslední práci své, nedávno dávané „Prorokyni“ splétal jak sděleno už děje české s polskými. Nejvýš z jeho prací ještě kladou dramata: „Mściwoj i Swanhilda“, „Królewicz Marko“, „Jadwiga Tarłówna“, „Syn margrafa“ a „Boruta“. — 2. V cizině: 22. listopadu v Londýně Arth. Seymour Sullivan, nejznamenitější hudební skladatel Anglie, tak chudé na hudebníky, rodem Ir (* 13. května 1842), z jehož četných operett zvláště „Mikado“ stala se světoznámým kusem repertoirním. — 2. prosince v Berlíně Dr. Ludvík Jacobowski, vůdce moderny německé, redaktor její revue „Gesellschaft“, rodem Polák, ale podobně jako Nietzsche a Przybyszewski i mnoho jiných „obohacoval“ parnass německý. Vydal tři sbírky básní, prvou „Aus bewegten Stunden“ už o 20 letech, „Funken“, „Aus Tag und Traum“; činnější byl v novelle. Hlavní jeho zásluhou jsou lidová vydání nejlepších básní a písní. Zemřel ve 32 roce.

* * *

Z národního hospodářství. Zlepšení zemských financí bylo hlavním předmětem předsvátečního zasedání zemských sněmů: jen že

se to mělo státi předlohou, která by byla ode všech 17 sněmův a sněmíků ve stejném znění a zavčas, t. j. do nového roku přijata. Ježto však jižním zemím na předloze vládní nezáleželo, naopak s nechutí ji přijaly a jen po dlouhém umlouvání v anketě zemských výborů minulé leto se podrobily a souhlas daly k podání podobné předlohy, proto postačila špatná nálada dalmatského sněmu, jehož poslanci rozhořčeni na vládu pro ústupek vůči Uhrám při stavbě dráhy Aržano-Bugojus, a předloha i zlepšení financí prostředkem zvýšené daně z alkoholu byly zmařeny. Ostatně i kdyby dalmatský sněm byl předlohu přijal, byl tu tyrolský, v němž Vlaši rovněž vládě na vzdory chystali se k obstrukci proti předloze té, byl tu ještě kusý sněm gorický, jenž bez jedné poloviny národnostní zasedati a usnášeti se nemůže, a jiné zemské sněmy jižní rovněž nebyly spolehlivy: isterský, terstský ani štyrský, v němž nacionálové za nepřítomnosti Slovinců rovněž by snadno byli provedli svou. — Dávat vinu sněmům, že nejsou schopny ani vlastního hospodářství všechny společně se zaujati, vyvozovat z toho nevhodnost samosprávy zemí a jedinou možnost centralismu, není logické. Plyne z toho leda to, že v každé zemi jsou jiné potřeby, jiné poměry, a že teprv tedy třeba každou zemi jinak spravovati. Když se centralistická předloha nepovedla, není to jistě důkaz pro centralismus, nýbrž proti němu!

Ježto předloha bude nyní jako říšská podána parlamentu vídeňskému, proto na význam předlohy i teď ještě třeba poukázati.

„Sanování zemských financí“ praktikuje tu vláda už druhým způsobem. První byl, že přenechala zemím 6 mil. korun z daně osobní příjmové. Nyní nastoupena táž cesta. Přirážka k dani lihové není nic jiného, než že stát ponechává zemím tu daň spotřební, jež nad 70 a 90 K z hl. lihu rektifikovaného se vybere. A zvýšení obnášeti má 20 K. Zvýšení dle výroby lihové posledních let vynese asi 19,200.000 K, což dle spotřeby lihové v jednotlivých zemích rozděleno vynese dle průměru čtyřletí 1896 až 1899: pro Čechy 19·76% celého obnosu, pro Moravu 16·58%, Slezsko 5·58%, Halič 29·77%, Bukovinu 3·31%, Dolní Rakousy 11·31%, pro Štyrsko 3·43%, Korutansko 2·68%, Tyroly 2.39% a Krajinu 1·68%. Ostatní země zůstávají se svým konsumem lihu a tudíž i se svým podílem pod jedním procentem. Nejzajímavější jest, že v tomto pořadí číslic Morava jde hned za Čechami, zůstávajíc jen o 3% pozadu, ač v počtu obyvatelstva jest o 13 procent slabší (Čechy mají 24% všeho rakouského obyvatelstva, Morava jen 9·4%). Nad své procento obyvatelské vystupují s konsumem lihu země: Morava a Slezsko, Korutany zrovna úžasně, méně Halič a Bukovina. Značně pod ním jsou pivní a vinné země, Čechami, Horními Rakousy počínajíc k jihu. Dolní Rakousy drží rovnováhu.

Žádost zemských sněmů, aby vláda přepustila zemím daně přímé, a sobě pro říši ponechala kontingent daní nepřímých, poplatků, monopoly, státní podniky a konečně nově zavedenou osobní daň příjmovou — nedochází sluchu, ač jest zajisté nejpřiměřenějším prostředkem k nápravě financí zemských. Jen že země by tím přejaly odium těchto daní

nepřímých na sebe. A když by i dnes ještě daně přímé mohly se zmenšiti při dnešních zemských potřebách finančních, a to o třetinu až polovici — přece nezůstalo by to na tom stupni už proto, že náklady zemské rostou mnohem rychleji než předměty daní přímých se množí nebo zlepšují (pozemky, domy, živnosti, renty, služby). A proti zemskému zákonodárství přímo zdanění poplatníci nestrpěli by mlčky dlouho takové břímě jaké snášeli pro stát.

V listopadu a prosinci konána ve Vídni anketa o terminových obchodech bursy obilní. Znalců povoláno nejvíc z obchodních (bursovních) a učených národohospodářských kruhů, ze zemědělských a živností za to stěžováno si aspoň z počátku na nedostatečné zastoupení. Leč vláda bude-li se chtít podle hlasů v anketě pronešených řídit, nebude jich počítati, nýbrž vážiti. Ač pronešeny v anketě samé mnohé pozoruhodné názory pro i proti, a zvláště názory proti terminovým obchodům hleděno podepříti co nejširším podkladem naukovým z trhu světového a světové výměny, přece nejpozoruhodnějším výsledkem celé ankety jest vlastně material, který vláda k anketě připravila: o zásobení obilním všech obilních ať výrobních ať spotřebních států světa. Udaje zabrány až od roku 1878., a právě tímto svým přehledným vývojem světového trhu obilního nabývají zajímavosti a soustavnosti.

Tak názornou jest statistická tabulka udávající vývoz a dovoz pšenice z hlavních a do hlavních států Evropy a Ameriky. Pokud Spojených Států se týče, jsou dnes nejsilnějším dodavatelem pšenice (14 až 40 mil. q.), střídajíce se v posledním 20tiletí dle úrodných a neúrodných let s Ruskem (14 až 38 mil. q.), s nímž obdivuhodným zpusobem se doplňují. Velmi nepravidelný jest vývoz asijské britské Indie od $^1/_5$ milionu q. až do $15^1/_2$ mil. q. Rakousko-Uhersko, jež už i v letech sedmdesátých bylo dosti slabým vývozcem pšenice, přestalo jím býti docela r. 1899. stále klesajíc, tak že toho roku vyvezlo jen 7000 q. pšenice, jež beztoho ani jeho nebyla — dovezloť téhož roku 734.000 q. Vůbec tři poslední léta 1897, 1898 a 1899 a dle všeho i 1900 vývoz byl převýšen dovozem. Zdá se, že neúrodným r. 1897/8. docela už vstupuje říše naše v řadu států konsumních a přestává býti vývozcem chleba. Francie od počátku let sedmdesátých víc pšenice přiváží než vyváží, zvláště teď poslední dobou za vysokých cel obilních vývoz klesl docela, za to dovoz se zvýšil, což nemůže býti započteno na vrub přírůstku obyvatelstva, neboť ten už po desetiletí není skoro žádný. — U Německa pak jeví se velmi markantně účinek jeho cel obilních. Za vysokých cel ochranářské Bismarkovy politiky dovoz pšenice do Německa značně klesl, ale klesl i vývoz, skoro až na nulu, tak že oč méně přiveženo, o to méně zase vyveženo — po r. 1892. za účinku nových smluv se smíšenými cly na obilí, vývoz a dovoz zase ihned vstouply. Německo je dnes silněji vývozním státem než Rakousko-Uhersko; ovšem také mnohem více pšenice dováží.

Z hospodářských záležitostí žádná ostatně dnes u nás není aktualní, nezmítá myslemi obyvatelstva, i ta jediná, jež vyplynula po třech letech nad obzor, předloha o zemské přirážce k dani lihové,

vynikla svou — politickou stránkou. Jako tomu asijskému králi z pohádky ve zlato, tak všecko, všecko se u nás mění v politiku! Nic nezajímá nikoho, leda úspěch jeho politického směru, nejhorší politika, jakou společnost vůbec zachvácena a zamořena býti může. Co hospodářského se děje, odbývá se jakoby za kulisami, za zdí někde, neslyšeně, nehlučně v malém kroužku. Tak nedávno jednáno opět ve Vídni ve spolku vodních cest o našich průplavech, jež nemohou se nijak a nijak státi ani vážnou „otázkou dne" a jsou jen pořád dalekým problemem.

Také obchodní smlouvy se připravují bez živého podnětu široké veřejnosti v obchodních komorách, velký to rozdíl od sousední říše, kdež zrovna vše navřelo agitací toho či onoho směru obchodně-politického. U nás sice dělají totéž co v Němcích, ti totiž, kdož si myslí, že něco dělat musí, ale viděť po celé akci, že nejde od srdce, že je to odkoukáno, převzato heslo z daleka! Tak boj o to, zda dvojí celní sazbu či jen jednu všeobecnou třeba dáti za podklad budoucím obchodním smlouvám, přenesen k nám v tom smyslu, že agrarní kruhy po německých navrhují také dvojí tarif, průmyslové pak se mu brání chtějíce všeobecný dosavadní, jako to činí průmyslníci němečtí. Ale žádná strana se příliš nerozehřívá, nevidí toho potřebu, ježto ani jeden směr ani druhý není založen v poměrech ani v našich směrech a stranách politicko-hospodářských. Lidé, kteří by v tom ohledu jinak proti sobě stáli, sedí spolu v jednom politickém spolku, klubu, straně, a nad pouto strany nemají vyššího zájmu.

Strana agrarní, která na mnoha místech už ze všeobecného konglomeratu se chtěla vybranit, upadá zase obyčejně v politicko-strannický omamující opar a vzdává se svých cílů. Leda teď v prosinci v Čechách tak zv. „sdružení rolnictva českého" prohlásilo své odloučení od strany mladočeské — ale jen pro příští volby! Že by své zásady bylo nějak vytklo jako odlišné od mladočeského programu, toho neučinilo. A tak to, co jako program hospodářský pro novou stranu agrarní postaveno, mladočeská strana hlásala a hlásá při příležitosti též (její programy hospodářský a socialní jsou vůbec jen příležitostní!). Táž strana agrarní, která v Čechách se odloučila, na Moravě ještě vytrvala ve straně, třebas už za napjatých poměrů.

Průmyslníci, kteří jsou jak pohyblivější tak cílevědomější a také národnostně jednotnější, vyznačují se v říši naší podle obchodně-průmyslových komor už jakous takous stavovskou organisací, třebas oba svazy průmyslníků nepojímaly v sebe všeho průmyslnictva, nýbrž jen předáky a uvědomělé příslušníky velkoprůmyslu. Svaz průmyslníků rakouských čas od času se značným náporem prohlašuje na sjezdech svých stížnosti a požadavky průmyslnictva a jak vláda a úřady tak i sbory zákonodárné jsou volání tomu vždy přístupny, jen že náprava neleží vždy v rukou jejich.

Průmyslová krise, která zvláště dva druhy průmyslu zachvacuje, železo a bavlnu, zdá se že letošním podzimkem přece jen byla v začátcích a horší poměry ještě přijdou. Omezováním výroby železné omezuje se spotřeba uhlí, a tak předmět všeobecné spotřeby,

o nějž do nedávna horečné závodění pořádáno, se hromadí neprodán, a nová stávka hornická byla by prý dokonce vítána.

Letos na jaře sněmem moravským usnesená pojišťovna lidová začala od nového roku působnost svou; nepřichází-li pozdě! Přičiní-li se vláda, může scházející ještě pojišťování starobní býti do roka do dvou let zřízeno, ač asi tak brzy to nebude. Leč na několik málo let se pro ně zařizovat, nebude pojišťovně přece jen státi za námahu a výlohy. Na pojišťování kapitalové pak pohlížejí už beztoho jako na odumírající formu nákladného a rozhospodárného zabezpečení, pročež hledá úvěr sám, jak by levnějším způsobem zmocnil se této potřeby společenské, a každá soutěž provází se zlaciněním předmětu, a tak i tu. Obyčejné úvěrní ústavy, jak v Německu nedávno návrh se vyskytl, stačily by též na to, proměnice kapitalové pojišťování, značně drahé, v laciné kapitalové úspory premiové.

*   *
*

Školství. Dávno již v ministerstvu vyučování nebylo tak intensivně reformováno jako nyní. Nemine týden, aby noviny z ministerstva neuveřejnily zprávy o chystané opravě některého odvětví školského. Zejména však vyšší školy dívčí a obchodní mají býti důkladně zreformovány. Přijímaje zástupce českých i německých škol obchodních, řekl ministr vyučování, že trvá zásadně na rozšíření vyšších obchodních škol o jeden ročník. Námitky, že by pak absolventi obchodních akademií pozdě vstupovali do praktického života, odmítl jako bezpodstatnou. Neboť jedná se právě o to, aby rozšířením škol vycházeli do praxe odchovanci inteligentní s náležitým uschopněním a vzděláním kommercielním. Kdežto realné školy připravují žáky pro studium technické, mají obchodní akademie výhradně na zřeteli míti výchov zdatných pracovníků kommercielně všestranně vzdělaných a vyškolených. Také vyšší průmyslové školy budou podobně zdokonaleny a podmínky přijímací zostřeny, tak že přijímati budou jenom žáky, kteří s dobrým prospěchem absolvovali nejméně nižší školu realnou. Vyšší subvence státní a právo jednoroční služby vojenské pro absolventy obdrží budoucně jenom takové vyšší obchodní školy čili akademie, které přizpůsobí se reformě a rozšířeny budou na čtyři ročníky.

Pro vyšší dívčí školy bude vydán zatimní status a normalní učebný rozvrh látky pro šestitřídní dívčí lyceum, jakož i předpisy platné pro zkoušky způsobilosti učitelské na těchto dívčích školách. Učebný rozvrh ustanovuje za povinné předměty náboženství, řeči, a sice řeč vyučovací, francouzskou neb jinou řeč moderní, po případě druhou zemskou řeč, zeměpis, dějepis, mathematiku, přírodní nauky, kreslení volné, nauky měřické a krasopis. Nezávazny budou zpěv, tělocvik, ženské ruční práce, těsnopis a nauky o domácím hospodářství. Látka učebná rozvržena je na šest učebných dob. Účel veškeré učby je tak stanoven, aby žačky nebyly přetíženy. Žačky, které pomýšlejí na další studium vědecké na vysokých školách za účelem určitého studia odborného, podrobí se na konci šestého roku zkoušce zralosti.

Vyučovati budou na lyceích dívčích učitelé a učitelky. Oněm se předpisují zkoušky pro střední školy, pro tyto budou vydány zvláštní předpisy zkušebné. Dosavadní vyšší školy nejsou vázány na tyto nové předpisy, avšak vláda očekává, že se přizpůsobí jednotné vyšší škole dle norem zde naznačených.

Také reorganisace ústavů učitelských, o níž byla již zmínka, provedena bude v nejbližší době v Haliči. Ve Lvově zasedala již anketa zemským výborem svolaná, jež radila se o návrzích, aby vzdělání učitelů bylo zařízeno pro školy venkovské zvlášť a pro městské také zvlášť. Znalci vyslovili se v ten rozum, aby v učitelských ústavech pro školy venkovské položen byl větší důraz na vzdělání zemědělské, pro školy městské pak na jazyk, aniž by jinak mezi učiteli se činil rozdíl. Nákladem zemským má býti zřízena jedna učitelská škola se směrem zemědělským. Anketa doporučila malé internaty pro kandidáty učitelství; zřizování jich doporučuje počinu soukromému s pomocí státu a země a pod dozorem učitelů. „Největší a základní chorobou našeho obecného školství“, připomíná k tomu „Nowa Reforma“, „jest nedostatek učitelů. A na tu chorobu jest jediný jen lék, žádná reforma ústavův a internatů nic nepomůže, spíše odstrašovati bude kandidáty, místo je upoutávati.“ U nás by asi taková reorganisace neuspokojila. Požadavkům venkova by se vyhovělo, kdyby na ústavech pro výchov učitelů vědy hospodářské přednášeli učitelé odborně vzdělaní, tedy vyškolení agronomi řádně zkoušení a prakticky náležitě vycvičení. Jaký prospěch kyne chovancům z toho, když hospodářství na ústavech vyučuje kdokolvěk bez řádné kvalifikace? Pro tělocvik žádá se státní zkouška, pro zpěv, těsnopis atd. rovněž, ale o hospodářství, předmětu zajisté velmi důležitém, přednáší mnohdy pán, který nerozezná salát od špenátu. Není pak divu, že učitelé domáhají se vyššího vzdělání a rolníci žádají, aby se hospodářství věnovalo více péče. U nás by nejlépe asi vykověla reorganisace ústavní v ten způsob, aby přijetí bylo podmíněno absolutoriem nižší střední školy a zkouškou z těch předmětů, z nichž kandidát nemá na vysvědčení alespoň dobré známky. Ústavy pak aby byly proměněny v akademie učitelské. První dva roky by se prohloubilo vědecké vzdělání na míru vyšších ročníků střední školy, druhé dva ročníky hlavně by kandidáta uzpůsobovaly prakticky a zároveň poskytly mu řádného vzdělání ve vědách vychovatelských. Absolutorium akademie učitelské pak aby oprávnilo kandidáta ku dvouletému studiu na filosofické fakultě, jímž by nabyl kvalifikace pro střední školy dívčí, akademie učitelské a jiné podobné ústavy. Takovou reorganisací ústavů učitelských by se vyhovělo skutečným potřebám doby i požadavkům učitelstva.

Správný a případný posudek produkcí mládeže školní uveřejnil „Život“ v č. 20., kdež praví: „Na některých školách pořádaly se letos místo poučných a osvěžujících výletů dětské produkce, skládající se z deklamací, zpěvů, hry na housle i piano a divadla atd. Soudím, že moderní pedagogie zavrhuje právem takováto představení, zvláště divadelní. Dnes, kdy množství spolků divadelních, hudebních,

pěveckých, zábavních atd. mají buditi v obecenstvu smysl a porozumění pro vyšší život duchový a zábavy vyššího slohu, netřeba zajisté jim konkurovati chabými produkcemi dětí a přitěžovati učitelstvu jeho úmornou práci trapným nacvičováním problematických, ba nicotných dětských představení. Spolky výše uvedené snaží se většinou vyhověti kulturnímu poslání svému a přece nedocházejí produkce jejich se strany obecenstva valné účasti; kdežto produkce dětské bývají četně navštěvovány. Čím to? Do produkcí pořádaných dospělými má vésti smysl pro věc, vyspělý vkus i vzdělanostní potřeba, do dětských produkcí žene rodiče samoláska a ješitnost rodičovská a zvláštní společenské ohledy. A poněvadž do zábav těch obyčejně určuje se vstupné, plyne z toho, že neběží tu o požitek duševní, který má býti obecenstvu poskytnut dětskými výkony vymykajícími se vážným požadavkům, nýbrž o zisk hmotný. Pořádá-li jednotlivec chabé produkce za plat, je to nesvědomitost, ale pořádá-li takové představení škola, (či v zákrytu místní školní rada), je to věc velice choulostivá. Proč pak obecenstvo samo nevěnuje dobrovolně z vlastního popudu a přesvědčení dar na žákovské knihovny a pod., proč učitelstvo tu píli, kterou věnovalo dětským představením, nevěnuje spolkům, které by působily v stejném směru, aby ředitelstva nemusila tímto záludným způsobem útočiti na blahovolnost obecenstva, aby nemusilo býti zneužíváno školní mládeže k chytrému využitkování slabého úsudku obecenstva a příchylnosti rodičů a jich přátel k dětem? A co plyne z produkcí pro děti, učitele, obecenstvo? Obecenstvo je sladkým klamem na chvíli vzrušeno, učitelstvu po několikaměsíční trapné a zcela pomíjející práci dostane se za vděk několik otřepaných frásí a u dítek je as tento psychologický postup. Když dítě dostane úlohu, má nejprve strach, pak nejistotu, pochybnost, kterak úlohu provede; když pak ji jakž takž odpapouškovalo a obecenstvo tleskalo, vzniká u dítka ješitnost, zakoření se v něm touha zalíbiti se, zvláště u děvčat, a pak veta jest po snaze zušlechtiti vůli a utužiti touhu po věcech vážných a prospěšných.

Návrh velmi dobrý v „Besedě Učitelské“ učinil „Výbor ku zkoumání spisů pro mládež“. Aby totiž četba mládeže byla účelně řízena, žádá, by ve školách byla zavedena povinná četba vybraných spisů věku, vzdělání a škole přiměřených. Za tím účelem aby v každé třídě byla pořízena příruční knižnice žákovská, jíž by učitel znaje obsah knih, volně používal. Návrh zasluhuje pozornosti nejen učitelů škol obecných, ale i škol vyšších.

Ministerstvo financí vydalo ve shodě s ministerstvem kultu a vyučování velmi časové rozhodnutí, že se učitelstvu mimo sídlo berního úřadu na požádání osobní služné má zasílati poštou. Vítaná novota zajisté bude velmi vhod učitelům, kteří mnohdy několik hodin cesty jsou vzdáleni od sídla berního úřadu a měli dosud potíže nemalé a značné výlohy.

Ročník XVIII. Číslo 2.

HLÍDKA.

Měchitaristé.

Napsal A. Koudelka.

Byla to, tuším, noticka,[1]) že prý jazyk armenský byl jazykem druhého praotce pokolení lidského, totiž patriarchy Noe, jež vznítila ve mně přání poznat, a bude-li možno, poněkud aspoň obeznámiti se s armenštinou a jejím, najmě současným písemnictvím. A byl to *P. G. Kalemkiar*, doktor theologie, z kongregace Měchitaristů, jenž s neobvyklou laskavostí nejenom potřebné mi dal pokyny co do směru a postupu studia armenštiny, nýbrž ihned také přeochotně se nabídl opatřiti mi k tomu cíli potřebné pomůcky. A po odchodě P. Kalemkiara do Cařihradu je to *P. Barnabas Bilesikdžian*, knihovník kongregace Měchitaristů ve Vídni, jenž obětavě opatřuje mi knihy armenské. Jednak tedy, abych se odsloužil jakž takž za tuto laskavost, jednak protože zásluhy řádu toho o katolicismus na východě vůbec a mezi Armeny zvláště jsou převeliké, zásluhy pak o obrod a povznešení nynější spisovné řeči armenské a o výchov armenského národa přímo nedocenitelny jsou, a dále protože — pokud aspoň mně známo — u nás o řádě tom pramálo napsáno, a konečně proto, že letos, a to 8. září 1901 bude řád ten konati 200letou ročnici svého prvotního ustanovení, podávám tuto čtenářům „Hlídky“ jak historii řádu toho, tak i popis jeho mateřince v Benátkách a konečně třebas stručné a neúplné vylíčení zásluh jeho o katolicismus vůbec a o armenský národ

[1]) Jak jsem se později dověděl, byl to *P. Luk. Indžidži*, jenž ve svém spise »Hnachosuthiun Hajas-Dancajz, t. j. Archeologie armen. obydlí, ono tvrzení s učeným apparatem odůvodnil. *P. p.*

a literaturu zvláště. Z pramenů, z nichž mi některé laskavě zapůjčeny z knihovny Měchitaristů ve Vídni a jichž při sestavování této stati použito, jmenuji: „The Armenian Monastery of St. Lazarus-Venice.“ Anglický to překlad Fr. Schrödera z francouzského díla V. Langloisa. „Die Insel S. Lazzaro bei Venedig und das darauf befindliche armenische Kloster“ od P. J. Issaverdence, Dr. Th. „Die Mechitaristen in Wien“ von Fr. Scherer: „Abriss der Geschichte der Wiener Mechitaristen-Congregation und ihrer Wirksamkeit.“ (Jubiläumsschrift 1887.) Článek Dra. G. Kalemkiara ve Wetzer und Welte „Kirchenlexikonu“ II. vyd. „Dve učenyh obiteli“ od *Levona Mseriance,* prof. v Moskvě. A. Leista „Literarische Skizzen.“ P. Baumgartena S. J. „Gesch. der Weltliteratur.“

*

Zakladatel řádu Měchitaristů narodil se dne 7. února 1676 ze zbožných rodičů, Petra a Šahristany, v Sivasu (bývalém to Sebaste) v Malé Asii. Na křtu sv. dáno dítěti jméno Manúk (což v armenštině znamená tolik co Děťátko, Dítě, a má význam italského označení Dítěte Ježíše — Bambino). Jak dosud u Armenů zvykem, dán byl hošík o pěti letech na vychování knězi. Ale už v stáří osmi let (1684) obdržel od biskupa sebastského, Antonia, čtyry nižší svěcení. V té době převzaly výchov jeho dvě klášternice, jež všeobecně pokládány za velmi zbožné a bohabojné. Ty touhu po životě duchovním a asketickém v hochu ještě více utvrdily. Vypravuje se, že Manúk již o deseti letech nosil žíněné roucho, zdržoval se požívání masa, vína a ovoce. O patnácti letech vstoupil do blízkého kláštera, nazvaného „červeným“ (Garmir-Vank), kdež vysvěcen byl biskupem Ananiášem na podjáhna a jáhna. Při té příležitosti obdržel po svém dědovi jméno Měchitar (neboli M'chitar, což znamená Consolator — Utěšitel). Jestliže již před tím práhl po hlubším vzdělání, jal se nyní teprve pilně studovati Písmo svaté a spisy sv. otcův armenských. Vida však, že jako autodidakt daleko to nedovede, ohlížel se po nějakém důkladném „vardabedovi“ (t. j. doktorovi. Dlužno však ihned poznamenati, že „vardabedové“, kteří u Armenů se pokládali za „mistry umění“, ve skutečnosti nevynikali žádnou hlubokou učeností, ba ani ne přílišným vzděláním, a že mezi sebou pořádali hotové honby po trochu nadanějších žácích). O té době meškal právě v „červeném“ klášteře arcibiskup z Ečmiadzinu, Michael, jenž se těšil z pověsti velikého učence. Na toho se obrátil mladý Měchitar s prosbou, zda by nebyl ochoten vyučiti ho Písmu sv. Arcibiskup svolil v žádost jeho, ale v odsluhu (či platem) za to žádal po něm, aby kromě svých jáhenských povinností konal různé hospo-

dářské práce. Hoch k tomu svolil, i odebral se s arcibiskupem nejprve do Erzerumu, kdež se náhodou seznámil s kterýmsi jesuitou, jenž mu mnoho toho navykládal o zemi „Franků“, o jejížto existenci mladičký jáhen ani tušení neměl, a zároveň mu vyložil stručně základní pravdy učení katolického. Tyto povrchní vědomosti o katolicismu, jak se zdá, byly tak říkajíc zárodkem potomní změny ve smýšlení Měchitarově a pohnutkou, že od té chvíle kde jen mohl pídil se po vejití ve styk s katolickými duchovními. (Držel se totiž Měchitar z počátku a s ním později i někteří jeho žáci národní církve armenské, od římské stolice na konci 7. století zcela formalně se odtrhnuvší. S mnohých stran vytýkáno Měchitarovi, že se spojil s hlavou církve katolické a zradil svou národní církev, než dobře praví professor *S. Nazarianc* ve svém spise „Obozrěnie istorii Gajkanskoj pismennosti v novějšija vremena“, Kazan 1846, str. 58.: „Přestup Měchitarův z lůna národní církve ke katolicismu ospravedlnén jest nezbytností, okolnostmi, pomocí jichž jediné mohl Měchitar provésti veliký úkol, který si byl vytkl.“ Tak píše sám stoupenec národní církve armenské!) Než služba u arcibiskupa Michaela, jenž Měchitara z Erzerumu do svého sídla patriarchalního v Ečmiadzinu s sebou byl vzal, byla věru těžkou zkouškou pro mladého jáhna, neboť ani když — což v tamější krajině zjev celkem zhusta se vyskytující — na oči onemocněl, nebyl sproštěn zastávání nejtěžších prací zahradních. Z té příčiny po dvou letech uchýlil se do sevankského kláštera na jezeře Gokča. Než i tam doznal trpkého zklamání. Vnější kázeň byla tam sice tužší, ale vniterná pobožnost o nic lepší. I lkával tu volaje k Pánu: „Kterak míníš, ó Pane, naložiti se mnou, když tě mi nemožno ani tu Tobě sloužiti zbožným vpravdě životem?“ Jednoho však dne, když úpěje volal k přečisté Panně, zjevila se mu ona v průvodě dvou sv. panen a potěšila ho ujištěním, že mu dopomůže k provedení a uskutečnění tužeb jeho srdce. Od té doby uctíval Měchitar Matku Páně s větší ještě vroucností a úctu Marianskou šířil potom i mezi svými bratry a umíraje v úděl jim ji zůstavil. Z důvodu svrchu dotčeného nezdržel se Měchitar příliš dlouho v sevankském klášteře, nýbrž s příbuzným svým, Štěpánem, pustil se do Erivanu, aby se odtamtud vrátil do svého rodiště. Než v Hasan-Kale vzdal se Měchitar další cesty, poněvadž ho tamějšího kláštera opat prosil ve jménu Bohorodičky, aby aspoň na půldruha roku převzal tam úřad učitele. Měchitar vyhověl prosbě opatově, a věru že ne na škodu svou, neboť měl tam příležitost místněji obeznámiti se s učením katolickým, ježto v okolí Hasan-Kala působilo tehdy více katol. missionářů

z Tovaryšstva Ježíšova. Po uplynutí půldruhého roku vrátil se do svého rodiště. Důvodem byla okolnost ta, že jedna z jeho vychovatelek klášternic ležela na sotnách, kdežto druhá už byla v Pánu. Doma zhoršil se jeho neduh oční tou měrou, že téměř oslepl. Na přímluvu však Rodičky Boží (r. 1695.) vyléčil se tak dalece, že na jedno oko zase prohlédl, na druhé — pravé — však zůstal slepým.

Téhož roku střetl se ve svém rodišti se zbožným „vardabedem“ Hovnanem (t. j. Janem), jenž se chystal na cestu do Eudokie. I přidružil se k němu s úmyslem, že navštíví svaté město Jerusalem, než stihnuv města Aleppa rozmyslil se jinak. V Aleppu totiž seznámil se s dlícími tam missionáři jesuity a na základě toho, co od nich a již dříve (v Erzerumu) byl slyšel o moci papežově, o lesku jeho dvora, o nádhernosti a velikoleposti chrámů věčného města, zatoužil po Římě, nepochybně proto, že doufal tam dojíti žádoucího vzdělání a asi také podpory mravní pro svůj osvětný účel. Jesuité arci zprvu ho zrazovali z toho úmyslu, než když Měchitar na své stál, dal mu P. Antoine Beauvollier S. J. doporučný list na generala svého řádu, aby Měchitara v jeho snaze všemožně v Římě podporovali. Měchitar vydal se na cestu, než nebylo mu nebem dopřáno dostati se tentokrát už do Říma. Na ostrově Cypru onemocněl totiž zimnicí a druh jeho Hovnan, byv vysvěcen na biskupa, opustil ho. Na Cypru bylo mu mnoho přetrpět, ježto klášterníci armenští, k nimž se byl v nemoci uchýlil, nenáviděli ho už jako odpadlíka od národní církve. Proto zotaviv se, upustil od další cesty do Říma a vrátil se do své otčiny, kamž r. 1695. přibyl. Tam vstoupil do kláštera „sv. Kříže“ (Surp-Nšan), kdež se věnoval liternímu zaměstnání. Složil různé církevní písně a zveršoval knihu Přísloví. Ale jeden ze spolubratří — ze závisti — vplížil se za Měchitarovy nepřítomnosti do jeho celly, ukradl mu rukopisy a spálil je. Zatím však M. dosáhl 20 let, i byl od biskupa Karapeta vysvěcen na kněžství (dne 19. května 1696). Od toho okamžiku začal se vážně obírati myšlenkou, kterak by svému národu k poznání pravé víry, jakož i k vědeckému vzdělání co nejlépe mohl dopomoci. I jal se ohlížeti po pomocnících. A skutečně získal dva mladé stoupence, ale tím také upozornil na sebe schismatiky, kteří se jali ho a jeho přívržence pronásledovati. Na nějaký čásek byla nucena mladá trojice se rozejíti, pak se ale zase sešla.

O té době působil v Cařihradě armenský katolický kněz Chačatur, jenž svými spisy a kázaními nemálo rozčeřil hladinu myslí armenských. Pověst o Chačaturu pronikla až k Měchitarovi do kláštera „sv. Kříže“, a Měchitar ihned se vydal k němu do Cařihradu, aby s jeho přispěním

utvořil spolek missionářský. Přibyl roku 1697. do Cařihradu, než nepochodil se svým plánem. Chačatur správně poukázal na neuskutečnitelnost plánu pro nedostatek peněžitých prostředků. Měchitar vrátil se tedy opět do své otčiny. Většinu cesty vykonal pěšky, hlásaje všude Krista, kam přišel. Tak dospěl r. 1698. opět do Erzerumu, kdež v „červeném“ klášteře nějaký čas na žádost představeného, biskupa Margara, vyučoval žáky po katolicku. Tam podnikl také disputaci s jistým biskupem Řehořem, jenž právě v klášteře hostem meškal, o pravé víře. Dotčený biskup podlehnuv v hádce ze zlosti rozškrabal Měchitarovi celou tvář, ale klidem, s jakým Měchitar křivdu tu snesl, pohnut sám na katolicismus se obrátil a pak v Římě, kamž se odebral, velikým dobrodincem Měchitarova kláštera se osvědčil.

Roku 1698. vypukla v klášteře morová nemoc, jíž jediný Měchitar zůstal ušetřen, obsluhoval své churavé spolubratry s takovou obětavostí, až přesilením na smrt sám onemocněl. Roku 1699., tedy u věku 23 let, udělil mu představený kláštera hodnost a právo „vardabeda“. Stav se doktorem, svěřil se Měchitar se svým plánem svému představenému, ale ten z obavy před pronásledováním odepřel mu pomoci. Pustil se tedy Měchitar s několika přívrženci znova do Cařihradu, kamž r. 1700. stihl. Než přišel tam v nečas. Katolická kolonie armenská byla právě tehdy — následkem osočování se strany schismatiků — trnem v oku turecké vládě. Měchitar hleděl to obejíti. Najal si dům, postavil do něho něco knihařských přístrojův a své druhy vydával za pomocníky knihařské. Ve skutečnosti však byl to druh missijního domu, v němž pod vedením apoštolských mužů měli býti vychováváni žáci. Než přílišnou horlivostí, najmě vydáním knížky o „Následování Krista Pána“ a jiných, poštval proti sobě žárlivého patriarchu armenského Efrema, jenž zakročil proti Měchitarovi u turecké vlády. Následek toho byl ten, že Měchitar chtěje ujíti žaláři a smrti, nucen byl hledati útočiště na francouzském vyslanectví. Žáci jeho zatím skrývali se jinde. Po nějaké době svolal na vyslanectví své stoupence, jichž už bylo deset, i sdělil se s nimi o svůj úmysl, že by rád v některé křesťanské zemi založil řádný řeholní dům. Vyhlédnuta pak k tomu byla Morea, a to v ní město Modon, jež tehdy patřila pod panství republiky benátské. Stoupenci s úchvalou přijali jeho plán. (P. d.)

Po stopách vzdělanosti a víry.

Charakteristiky od Dra. Jana Hudečka. (Č. d.)

Prvním klepotem bylo studium dějin Innocence III. a jeho doby. Náhodou dostala se roku 1814. Hurterovi do rukou „Gesta Innocentii“, sepsaná papežovým vrstevníkem. „Čím dále jsem četl, tím více divil jsem se množství a důležitosti událostí za jeho pontifikatu se zběhlých, bystrozrakosti, s jakou tento papež je prozíral, síle a činnosti, jimiž je vedl, pevnosti, kterou v tolika důležitých případech dal na jevo; a v mé mysli vyvstal obraz osoby ven a ven znamenité.“ [1])

S velkou zálibou — „jinoch tak netouží za dne po milence, s níž doufá v podvečer se sejíti a uniknouti, jako já, konaje práce povinné toužíval jsem po chvílích, kdy bych se mohl oddati zamilovanému předmětu“ [2]) a mravenčí pílí — asi na 30.000 listech měl nahromaděné poznámky — Hurter po 20 let sbíral látku, zkoumal, třídil, srovnával, opravoval. „Když jsem se práce podjímal, nebyl mým účelem peněžitý zisk; ani lehtání, abych brzo jméno své spatřil na titulu knihy, mne k dílu ponoukalo, na mysli mi jiný cíl ustanul než vlastní ukojení a snaha, abych si vydati mohl na konec svědectví, že jsem látkou i tvarem dokázal, co mi bylo možno.“ [3]) Tímto studiem osvojil si nemalou znalost církve katolické. Ač s katolickými osobami, ni duchovními ni světskými, známostí neměl téměř žádných — se samým Hallerem,[4]) s nímž se v domě otcovském spřátelil, od roku 1810. si nedopisoval; literarní styk s P. Řehořem z Rheinau netrval přes r. 1808., Einsiedeln a Muri navštívil jako jiní výletníci toliko ze zvědavosti — „přece se církev katolická svým zjevem a organismem své správy jako vysoká, divukrásná, účelnost a překrásnou souměrnost vykazující stavba vznášela před mýma zrakoma. Byl to výsledek ne pozorování, ale mého zkoumání k dějinám Innocence III. Čím jsem v nich dále pokračoval, tím jsem viděl vždy zřetelněji, s jakou důstojností, s jakou silou, s jakou vše přemáhající vůlí, aby zjevenému křesťanství a církvi,

[1]) »Geburt und Wiedergeburt«, I. str. 202.

[2]) Na uv. m. str. 204.

[3]) Na uv. m. str. 204.

[4]) K. L. v. Haller, Berňan, slavený všude právník, stal se r. 1821. katolíkem, zemřel r. 1854. Svým šestidílným spisem »Restauration der Staatswissenschaft« porazil Hobbesovu a Rousseauovu smyšlenku o vzniku států.

nositelce a tvrzi jeho, co nejrozsáhlejší působnost zajistil, tento veliký duch stráže, veda a řídě hýbající silou uprostřed církve trůnil. Sám chladný rozum mne poučoval, a dějiny stále o tom vydávaly svědectví, že křesťanství zachovati nelze bez ústavu nad ním stráž majícího, že křesťanství bez tohoto ústavu by nebylo ušlo osudu filosofických škol. Božské založení křesťanství zdálo se mi nezbytně souviseti, aspoň až k plnému sesílení, s božským založením samostatné církve. Dějiny mi ukazovaly, že papež, jako Innocenc, netoliko nebyl šťastnou náhodou, řídkou výjimkou, ale v řetěze stejných předchůdcův a nástupců stejnotvarným článkem. Vždy více ve mně rostl obdiv nad skutkem, že všecku vznešenost, všecku vážnost, vši moc, jichž se mu dostávalo, nikdy nevztahoval na svou vlastní osobu, ale vždy na úřad, jehož se vyznával býti pouhým správcem a nositelem. Divil jsem se pokoře, která ani v okamžicích nejvyšší moci a největšího úspěchu nepřipustila myšlenku na sebe. Viděl jsem dále církev pohybovati se jak sebevědomě tak v nepřemožené državě autonomie.“ [1]

Ký div, že Hurter, přirovnávaje ony doby minulé, doby bojův o samostatnost církevní se stavem nynějším podmaněné církve protestantské, toužil po dobách dávno uplynulých, lepších, volnějších, ale teď nenahraditelně zašlých. — To bylo silné klepání na dvéře jeho srdce. Ale jiného, mimo touhu, tento klepot následku neměl. Byltě Hurter spravedlivým dějepiscem, uznával velké činy církve katolické a její hlavy, ale vstoupiti do ní nemohl a nesměl pro její působení a krásu zevnější nepřesvědčiv se také o její velebě a pravdě niterné.

Druhým klepotem dobrého Pastýře byl rozdíl mezi osobami k církvi katolické se vracejícími a osobami církev katolickou opouštějícími. Tam učenost, povaha, život, na němž ani nepřátelovo bystré oko mravní skvrny postřehnouti nebylo s to, mravní síla, s kterou opouštěli výnosné úřady, s kterou se vydávali pronásledování, špinění a poličkům, s kterou opouštěli vlast a nouzi běželi vstříc; a zde? jaké osoby, jaké pohnutky, jaké záměry nalézal Hurter v řadách církev katolickou opouštějících? Nikdy sice nemají odpadlíci potíže o „ospravedlňující“ důvody, ukazujíce nejraději na tmavé stránky a „zlořády“ v církvi panující, „ale postavíme-li počet těch, kteří se do církve vrátili vedle těch, kteří se jí odcizili, najdeme, že u těchto osobní pohnutky více rozhodovaly než pohled na ony stíny a zlořády v církvi katolické, více než žhavá žízeň po ukojujícím občerstvení duševním. Vizte naproti tomu ony laiky, kteří jistým obratem

[1]) Na uv. m. str. 233—234.

životní své dráhy, jistou překvapující okolností, jistým pokynem božské milosti probuzeni, napomenuti, dojati v sebe vešli, hledali, vésti, poučovati se dali, posléze ať po těžkých nebo lehkých bojích pouta je svírající rozlomili. Osmělili byste se po bok jim postaviti toho, jenž kluzkou literaturou jádro duchovního života rozvrtav, uspořádaný zevnějšek víry odhazuje, aby brzo potom tím lehčeji víru samu zahodil? nebo toho, jenž theoretickou a praktickou nevázaností vrchnosti na půdě občanské kde jen může se protiví, a proto co nejdříve vrchnost církevní úplně se sebe střásá, potom ji haní a proti ní brojí? nebo toho, jenž pod tíží hmotných snah klesnuv, každé duchovní snaze tím více se vysmívá, čím určitěji na člověka doléhá? neb onoho otroka mamony, kterého milostivá přízeň k směšné zlosti proti církvi a jejímu řádu podpichuje? Osmělili byste se vedle oněch vážných ve vědách mistrů, kteří život se všemi duševními mohutnostmi věnovali výzkumům pravdy, kteří s ní a pro ni tak dlouho bojovali, kteří byvše od ní podmaněni, zlato a slávu, působnost a klidný život rádi obětovali, osmělili byste se vedle těchto mužů postaviti ony povrchní hejsky, kteří hloupě drzým posměchem hluboce zakořeněné víry rádi by lacině se stali novinářskými celebritami; ony toulavé herce, kteří svou boudu k náboženskému prý obveselení lidu staví, kdekoliv jsou diváci; ony toulavé kazatele, kterým na pitkách při sklenkách šampaňského a za pijáckých průpovídek a chvalořečí sbubnovaných nepřátel církve v krčmách kyne svátek svatodušní jejich církví, po němž k zotavení se zabývají ženštinami?“ [1])

Kdo by se domníval, že toto pozorování na Hurtera velmi účinkovalo, mýlil by se. Hurter viděl na obou stranách skutky, nepředpojatě je posuzoval a se tázal: „Mohlo náboženství, od kterého mužové jako hrabě Stollberg, Haller a jiní se vzdálili, sobě blahopřáti, že se jich sprostilo, mohlo náboženství druhé, kterému se přidali, hořekovati, že je musí čítat mezi svoje?“ Ale jinak zůstával pořád chladným pozorovatelem a odvažovatelem, kterým nevládne cit, ale rozum, který zevnějškem sebe krásnějším nedá se strhnouti ku kroku nějakému, nedím-li ku kroku tak důležitému, jako je vstup do nového náboženství. Povahy a život mužů do církve katolické vstupujících klepaly sice na dvéře jeho srdce, rozum je slyšel, ale dlouho ještě neotvíral.

Hlasitěji než rozdíl mezi osobami církev katolickou opouštějícími a osobami k ní se vracejícími bušily na dvéře jeho srdce nepřátelských řad proti církvi boje a bojů těch nečestný způsob,

[1]) Na uv. m. str. 364—365.

množství a malomoc. Ač různého, ba protivného smýšlení, filosofové, požitkáři, despotové, revolucionáři v tom se shodují, že pronásledují církev. A jak? Důvody? Vědou?

„Radikalismu důvody jsou hulákání a divoký od úst k ústům se nesoucí křik a ryk. Do měst, městeček a vesnic, až do osamělých chat mysliveckých a hornických rozesílají se náhončí v plné zbroji, s kladivem násilí, s palcátem lži, s dýkou na cti utrhačství, chráněni přílbou drzosti a pancířem nestydatosti... Tak shromažďují si své pretoriany, ku každému zločinu odhodlaný dav, a s ním táhnou do boje proti všemu, co jejich pojmy převyšuje, co se jejich samovládě protiví, co se před jejich žezlem nekoří, co jejich vůli se nepodrobuje, co s nimi se nespolčuje."

„Ale zvláště jedna jest bytost, která jejich rozum přesahuje, která jejich žezlu se nekoří, která zcela jinam míří: tvrz upevněná na skále, kotvící ve středu země, čnící k nebesům, tvrz strážená vojem shromážděným dlouhými protivenstvími, vážnou přípravou, ne dary za pitek a tanců, v divoké vřavě, ale v svaté samotě. Také má svou zbroj, ale dokona jinou: jest opásána pravdou, nese pancíř spravedlnosti a přilbu spásy, třímá štít víry, máchá mečem ducha, cvičí se za modliteb, stojí vždy na stráži volajíc o pomoc svaté. Proti této tvrzi vedou oni vůdci své najaté davy, proti této tvrzi táhnou se všech stran, proti této tvrzi míří všemi zbraněmi, berany starých, kartáči nových, podzemními chodbami; vše k tomu směřuje, aby vyvrátilo této tvrze zdivo, aby svrhlo znamení po 18 století s ní se lesknoucí, aby na jejich troskách zastrčilo na suché tyči kružítko, úhloměr a vážky, znaky Nequissimi." [2])

Konkretně ukazuje Hurter tento podlý boj na současných dějinách. Církev pronásledována násilím vlád. Rusko, Švýcary, Francie, Italie, samo „katolické" Rakousko jsou toho doklady. Zlost Dioklecianova spojena tu s chytrostí Julianovou. Smlouvy se nezachovávají, sliby neplní, svatá práva nohama šlapou, dobrodinci trpícího lidstva, milosrdní bratří a sestry milosrdné bičem se vyhánějí jedině proto, že se obětavosti a lásce naučili v církvi katolické; církev svět ozařovati, bol mírniti nesmí.

Církev pronásleduje sofistika, nabubřelá zlomky lidských vědomostí, chráněná materialistickým zákonodárstvím, očkujíc mládeži nevěru, smyslnost, ješitnost, vzdor a nevázanost, a sama kráčejíc s praporem v čele. „Ale vzdor této sofistice vidím, jak se nejšlechetnější vlohy spojují k obraně a stráži, vidím, jak sluhové církve jako jeden muž

[2]) Na uv. m. str. 512.

prsa nastavují za práva a svobodu ohrožené, pronásledované matky, vidím, jak nenáviděná vstává z trosek v omlazené síle.“ [1])

Církev pronásleduje despotismus, jenž po hegelovské drzosti a štraussovské vzdělanosti se vyšplhav do vyšších oblastí, s církví jako s úřednickým ústavem zachází, její věrné před soudy staví, trestá, posměchu luzy vydává, její anděly milosrdenství a lásky odkopává, zkrátka církev svazuje nebo vyhání. (O. p.)

Vladimír Sergějevič Solovjev.

Napsal Aug. Vrzal. (O.)

Hlava o „bezpodmínečném základě mravnosti“ je plna hlubokého i upřímného náboženského citu. Jsoucnost Boží dokazuje odtud, že Boha cítíme: „Jest Bůh v nás, tudíž jest“ (str. 199.), a v tomto tvrzení je nejvyšší potvrzení dobra i mravní činnosti. Jasně ospravedlňuje S. nutnost historického processu a pokroku i princip osobnosti jako samocíle, jako nevyhnutelného činitele ve světovém processu a pokroku, jenž podle jeho mínění záleží v přechodu od zvěročlověctví k bohočlověctví. Každá osoba jest společníkem Boha, „účastníkem Jeho všeobecného díla“, jež záleží ve všeobecném zdokonalování a má pět hlavních konkretních stupňů: říši nerostů, říši rostlinnou, říši živočišnou, říši lidskou a „království Boží“. Náboženským citem ustáluje se samozákonnost mravnosti, již prohlásil Kant. Ale jsoucnost Boží a nesmrtelné duše není požadavkem mravnosti, nýbrž jest vlastním vnitřním základem mravnosti.

Již v přirozenosti lidské jsou zárodky mravního života, to je dobro nedokonalé, a teprve tím, že přirozenost přijme v sebe Božstvo, stává se její schopnost k dobru dokonalou. Rozvíjejíce tyto zárodky mravnosti v životě individualním i v životě celku, rozvíjíme království Boží na zemi (**Razvitije carstva Božija na zemli**).

Mezi „osobností a společností“ S. nevidí zásadního nepřátelství, protože jednotlivce nelze oddělit od celku a nelze si ho myslit bez celku. „Společnost není nic jiného než objektivně uskutečněný obsah osobnosti.“ Srazí-li se společnost a osobnost mezi sebou,

[1]) Na uv. m. str. 515.

je to pouze srážka mezi starým a novým stadiem osobně-společenského rozvoje.

V hlavě o „moralním subjektivismu“ S. podrobně rozvíjí svůj náhled o blahodárném významu společenské organisace, jež sama je s to, aby ve skutek přetvořila ethické zásady. Ale pouze ona společenská organisace má moralní cenu, jíž jediným základem je zásada bezpodmínečného významu každé osoby.

„Národnostní otázku s mravního stanoviska“ S. řeší tak, jak řeší ji všichni zástupcové křesťanské civilisace. Je proti indifferentně kosmopolitickému poměru jednotlivce k vlastní národnosti, i proti lživlastenectví, proti národní výlučnosti jménem jednoty křesťanského člověčenstva: dává každé národnosti, co jí náleží jako nevyhnutelnému ústrojí světového celku, a každou národnost cení podle toho, jak veliký je význam její v obecném pokroku člověčenstva.

Hlavy o otázce trestní a o svazku mravnosti s právem jsou plny hlubokých myšlenek a zamlouvají se snahou vnésti čistě ethická pravidla do oněch oborů života, jež hledí se jich zbaviti.

Jako pokus podrobit ekonomické poměry mravnímu měřítku zamlouvá se také hlava o „ekonomické otázce se stanoviska mravnosti.“ Proti ekonomistům a socialistům, kteří požadavky mravnosti pokládají za nezávazny, ba za neodpovídající zájmům díla, S. dokazuje, že mravní zásada má místo v otázkách ekonomických, jež rozřeší se cestou mravní evoluce člověčenstva. „Jako svobodná hra chemických processů může být jen v mrtvole, v živém těle však processy ty jsou svázány a určeny cíli vyššího řádu, právě tak svobodná hra ekonomických faktorů je možna jen ve společnosti mrtvé a rozkládající se, v živé však a mající budoucnost jsou ekonomické prvky spojeny a určeny cíli mravními.“ Proto „i v ekonomickém životě svém společnost má být organisovaným uskutečněním dobra“, jež uskutečnitelno při takovém vzrůstu mravních pojmův, až všeobecně uzná se zásada: „Práce je vzájemné spolupůsobení lidí v oboru hmotném, jež v souhlase s mravními pravidly má zajistit všem i každému prostředky ke slušnému životu a všestrannému zdokonalování, v konečném pak určení svém má přetvořit a oduševnit hmotnou přírodu...“ Co se týče socialismu, učení to stojí úplně na půdě vlády hmotných zájmů, chce celý život lidský uvést jenom na nižší, hmotné prospěchy a nepřátelsky se chová k mravnímu základu. Ale socialismus vycházeje z hmotného zájmu jednotlivce jako cíle práce, nedospěje k obecnému blahobytu, nýbrž k obecnému zničení. Konečně socialismus zvrhl se

v materialismus ekonomický, totožný s plutokracií. Jedinou cestou k uskutečnění společenských idealů je tedy osobní sebezdokonalování, jež je bližší cíli, než všecky politické a socialní utopie našich dní. A tohoto sebezdokonalení lze pomalu dosíci, má-li člověk dobrou, pevnou vůli; neběžíť o ekonomické zákony, nýbrž o vůli jednajících osob. „Při dostatečné síle mravních pobídek u dané osoby žádná předpokládaná ekonomická nutnost nebude jí překážet, aby podřídila hmotné ohledy mravním v té neb oné věci, odtud pak logicky plyne, že žádných přirozených zákonů, působících neodvisle od vůle daných osob, v tomto oboru vůbec není.“ Uznávaje velikodušné motivy v ekonomickém životě, S. doufal, že mnohé těžké otázky blahosklonně mohou se rozřešit.

Srdci svému milou zásadu osobního sebezdokonalování S. hleděl uvésti v rozumné meze, aby se nesrazila se státní organisací s „organisovaným soucitem“, jak rád nazýval stát, a nepřekážela jeho zájmům. V princip státní organisace, opatrovnictví a ochrany slabých, vložil S. tolik lidumilnosti, kolik vůbec princip ten může přijat. Zastávaje se státu, zastával se také vojny, trestního zákona, žalářů, kde se mají zločinci polepšit, protože zabezpečuje se jimi bezpečnost a trvanlivost státu. Vojnu uznával sice za zlo, ale za zlo menší, než jest ono, jež odvrací. Z toho, že vojny hrály velikou úlohu v dějinách, odvozuje jich nutnost.

V hlavě poslední o „mravní organisaci člověčenstva“ S. rozbírá rodinu, národ a člověčenstvo, jako skupiny, realně rozšiřující život osobnosti.

Tak celá moralní filosofie Vl. Solovjeva proniknuta duchem lidumilnosti, upřímné zbožnosti, optimismu a hluboké víry, že konečně zvítězí spravedlnost, pravda a dobro.

Myšlenky, jež Vl. Solovjev hlásal ve svém „Ospravedlnění dobra“ jako filosof a moralista, hleděl šířit také jako publicista.

Jako publicista jménem pravé křesťanské civilisace potíral Katkova i jeho přívržence; proti národní výlučnosti a slavjanofilstvu v osobě N. Strachova i N. Danilevského bojoval jménem jednoty křesťanského člověčenstva, tvořícího jednu obecnou církev („organisovanou zbožnost“), jejímž středem má být Řím (La Russie et l'église universelle).

Sympathiemi svými ke katolictví a uznáním, že středem obecné církve má být Řím, popudil S. proti sobě nejen slavjanofily, nýbrž i konservativní kruhy ruské a duchovenstvo. Aby je poněkud upokojil, napsal článek: „Vizantizm i Rossija“ (1896.) Vycházeje od myšlenky, že stát má být uskutečněním mravního zákona, a že síla státu

křesťanského záleží ve správě v duchu Kristově, táže se, uskutečnil-li třetí Řím — Moskva — mravní zákon, který by dal Rusku právo na věčné trvání? „Pohanský Řím“, praví S., „padl proto, že jeho idea absolutního státu“ nedá se srovnat s ideí křesťanskou, podle níž „císařská moc je pouze delegací skutečné absolutní bohočlověcké moci Kristovy. Druhý Řím, Byzantion, padl proto, že přijav slovy ideu křesťanského státu, vzdal se jí skutkem, trvaje v neustálém a systematickém odporu svých zákonův a správy s požadavky vyššího mravního zákona“, že nechtěl se zdokonalovat. Rusko naopak vždy, počínajíc od Vladimíra V., hledalo pravdu, a jako stát křesťanský vždy snažilo se po sebezdokonalování. Již ve starém Rusku byly zárodky správných poměrů mezi státem a církví, jež nemohly se rozvinout pro neblahé okolnosti. Ale touha po zdokonalování je základním tahem ruských dějin, a proto ruskému národu náleží světové náboženské poslání, jehož neuskutečnilo Byzantion: Rusko má ukázat světu vzor státního a společenského života, založeného na zásadách lásky, pokory, pokání a sebezdokonalování. Ovšem, jak se toto světové poslání Ruska má k idei Vl. Solovjeva o sjednocení církve východní s katolickou v jednu obecnou církev, jejímž středem má být Řím, jenž obnoví člověčenstvo duchem pravé křesťanské lásky, zůstalo nejasno. Ale jisto, že idealem Vl. S. byl smír církve východní se západní, podrobení se papeži, církví a svědomím obmezená moc ruského cara, jenž by byl nástrojem a vykonavatelem pravdy Boží a milosrdenství a staral se o hmotný blahobyt poddaných. Neustále tanul mu na mysli ideal státu v pravdě křesťanského, a proto volá k Rusku:

»Ó Rusko! ..
Jakým chceš býti Východem?
Východem Xerxovým či Kristovým?«

Bohužel jeho hlas o spojení církví zůstal hlasem volajícího na poušti!

Vedle hlubokého myslitele, jenž vnesl hluboko náboženského ducha do ruské filosofie, výtečného stylisty, vtipného dialektika i ohnivého bojovníka za všecko, co je lidumilné v pokladě všelidských a občanských idealů, v osobě Vl. Solovjeva ztratila Rus i nadšeného básníka, jenž vybízel zručnými verši k lidumilnosti, bratrství a spojení všech lidí v náboženství i politice. V osobě Vl. Solovjeva konečně zemřel muž dětsky čisté duše, na jehož jméně ani nepřátelé nenalezli poskvrny, pevně „věřící křesťan“ a veliký asketa, jehož nedovedl ocenit náš positivní, materialistický věk.

Edomský králevič H^a^dad dle LXX B a textu massoretského.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil. (Č. d.)

Za to však najdete v zástupci nejstarší čeledi cod. B [1]) čtení následující:

14. Καὶ ἤγειρεν Κύριος σατὰν τῷ Σαλωμὼν τὸν Ἁδὲρ τὸν Ἰδουμαῖον καὶ τὸν Ἐσρὼμ υἱὸν Ἐλιαδᾶε τὸν ἐν Ῥαεμμαὲρ Ἁδράζαρ βασιλέα Σουβὰ κύριον αὐτοῦ. καὶ συνηθροίσθησαν ἐπ' αὐτὸν ἄνδρες, καὶ ἦν ἄρχων συστρέμματος καὶ προκατελάβετο τὴν Δαμάσεκ· καὶ ἦσαν σατὰν τῷ Ἰσραὴλ πάσας τὰς ἡμέρας Σαλωμὼν καὶ Ἁδὲρ ὁ Ἰδουμαῖος ἐκ τοῦ σπέρματος τῆς βασιλείας ἐν Ἰδουμαίᾳ. 15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐξολεθρεῦσαι Δαυεὶδ τὸν Ἐδὼμ ἐν τῷ πορευθῆναι Ἰωὰβ ἄρχοντα τῆς στρατείας θάπτειν τοὺς τραυματίας, ἔκοψαν πᾶν ἀρσενικὸν ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ. 16. ὅτι ἓξ μῆνας ἐνεκάθητο ἐκεῖ Ἰωὰβ καὶ πᾶς Ἰσραὴλ ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ, ἕως ὅτου ἐξωλέθρευσεν πᾶν ἀρσενικὸν ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ. 17. καὶ ἀπέδρα Ἁδὲρ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ Ἰδουμαῖοι τῶν παίδων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθον εἰς Αἴγυπτον· καὶ Ἁδὲρ παιδάριον μικρόν. 18. καὶ ἀνίστανται ἄνδρες ἐκ τῆς πόλεως Μαδιὰμ καὶ ἄρχοντες εἰς Φαράν, καὶ λαμβάνουσιν ἄνδρας μετ' αὐτῶν καὶ ἔρχονται πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου· καὶ εἰσῆλθεν Ἁδὲρ πρὸς Φαραώ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ οἶκον καὶ ἄρτους διέταξεν αὐτῷ. 19. καὶ εὗρεν Ἁδὲρ χάριν ἐναντίον Φαραὼ σφόδρα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ γυναῖκα ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀδελφὴν Θεκεμείνας τῆς μείζω, 20. καὶ ἔτεκεν αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ Θεκεμείνας τῷ Ἁδὲρ τὸν Γανηβὰθ υἱὸν αὐτῆς· καὶ ἐξέθρεψεν αὐτὸν Θεκεμεῖνα ἐν μέσῳ υἱῶν Φαραώ, καὶ ἦν Γανηβὰθ ἐν μέσῳ υἱῶν Φαραώ. 21. καὶ Ἁδὲρ ἤκουσεν ἐν Αἰγύπτῳ ὅτι κεκοίμηται Δαυεὶδ μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ ὅτι τέθνηκεν Ἰωὰβ ὁ ἄρχων τῆς στρατείας· καὶ εἶπεν Ἁδὲρ πρὸς Φαραώ· Ἐξαπόστειλόν με καὶ ἀποστρέψω εἰς τὴν γῆν μου. 22. καὶ εἶπεν Φαραὼ τῷ Ἁδὲρ Τίνι σὺ ἐλαττονῇ μετ' ἐμοῦ, καὶ ἰδοὺ σὺ ζητεῖς ἀπελθεῖν εἰς τὴν γῆν σου; καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἁδέρ· Ὅτι ἐξαποστέλλων ἐξαποστελεῖς με· καὶ ἀνέστρεψεν Ἁδὲρ εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. αὕτη ἡ κακία ἣν ἐποίησεν Ἁδέρ· καὶ ἐβαρυθύμησεν Ἰσμαήλ, καὶ ἐβασίλευσεν ἐν τῇ Ἐδώμ.

Vypravování LXX cod. B liší se, jak patrno, nemálo od textu massoretského — a skoro bychom se domnívali, že bylo čtení cod. B uměle upraveno od překladatele, ale srovnajíce bedlivěji toto čtení s textem massoretským, shledáme, že má tento mnohé narážky, které zřejmě svědčí, že zněl původní text hebrejský tak, jak ho tlumočí cod. B.

Spisovatel chce ukázati, jaký trest zastihl Šalomouna pro jeho lhostejnost náboženskou; ale kdežto dříve s takovou důkladností líčil jeho slávu a zbožnost, jen připomíná zkrátka jeho proviny a stručně poznamenává trest, jakoby mu srdce krvácelo při vzpomínce, co tento král od Hospodina obdržel a jak špatně se za to Bohu i lidu odměnil. I uvádí vykonavatele trestu Božího, a sice H^a^dada Edomovce a R^e^zôna ben Eljādā^e^ Syrského. Poněvadž dřívější osudy tohoto neměly pro Písmo

[1]) Ἡ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ. Vetus Testamentum iuxta LXX interpretum versionem e codice omnium antiquissimo graeco Vaticano 1209 phototypice repraesentatum... curante Iosepho Cozza-Luzi. Romae 1890.

svaté významu. a dobytí Damašku časově předcházelo ztrátu Edomska. odbývá jej zkrátka hned. aby se mohl věnovati H^adadovi a pak Jeroboamovi.

Že pak je slovosled cod. B původní, nasvědčuje konec verše 25b. Dějiny R^ezônovy jsou dokončeny předcházející větou 25a: Eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis. ויהי שטן לישראל כל־ימי שלמה. Co bezprostředně následuje — ואת־הרעה אשר הדד ויקץ בישראל וימלך על ארם = et malitiam, quam Hadad et odit Israelem regnavitque super Aram — ukazuje v massoretském textě zřejmě, že nestojí na původním místě; počíná předložka את větu úplně samostatně a nezávisle, což odporuje pravidlům semitské skladby. A stojí zde úplně bez významu, ba ruší hrubě souvislost, tak že se můžeme vším právem domnívati, že je to ratolest od vlastního kmene urvaná a na cizí kmen nastrčená. Vždyť vidouce, jak správně zakončil spisovatel své vypravování o protivenstvu R^ezônově, bezděky očekáváme, že nějak podobně uzavře též příběh o H^adadu. Ale ten jest ve verši 22. v nejlepším přeseknut, a teprve ve 25b nalézáme zlomek useknuté části, kdežto 23—25b jest úplně cizí, sem nepatřící, i můžeme dáti LXX cod. B i recensi Lucianově[1] za pravdu a říci, že jest jejich slovosled úplně správný.

Srovnáme-li překlad LXX s textem massoretským, seznáme v nejednom místě její přednost. Ve verši 14. čte Ἀδέρ místo správného הדד = H^adad, a Ἀδράζαρ místo správného הדדעזר = H^adad^ezer. Vlastní jméno H^adad^ezer je složeno z H^adad + ʿEzer. H^adad je známý semitský bůh, přicházející jak v edomštině tak kena^anštině,[2]) babylonštině, aramejštině[3]) i v sabejštině.[4]) Za to však je čtení LXX Ἐσρώμ חזרון, חצרין správnější než רזון, neboť dle 15^{18} slul Benh^adadův (Birhidriův) děd חזיון recte חזרון. Τὸν ἐν Ῥαεμμαχέρ jest pouhý (chybný) přepis hebrejského אשר ברח מאת

Ve verši 24 (^{14}) čteme בהרג דוד אתם, kteráž vložka v hebrejském textě ruší souvislost a v LXX úplně schází, tak že ji můžeme považovati za poznámku na pokraji, vloudivší se při opisu na nepravé

1) *P. de Lagarde*, Librorum Veteris Testamenti canonicorum pars I. graece edita. Göttingen 1881.

2) Gen. 36^{35}, I. Paral. 1^{46}: Die Thontafeln Tell el-Amarna ed. H. Winckler, Berlin 1896, 149 (L ^{29}), 150 (L ^{29}), 125 (B ^{148}), 164 (B ^{154}), 239 Rostowicz 1, 240 (B ^{78}), 163 (zde Ad-da), též 185 (B ^{199}) Ad-damiḫir, 187 (B ^{167}) Addu-maḫir, 188 (B 168) Addu-miḫir, 196 (L ^{72}).

3) *Senžirli*, Nápis Panamův ř. 16—18 et passim.

4) *Halevy*, Revue sémitique, Paris 1894, p. 215.

místo. Zněla pak asi původně בהרג ארם, což odpovídá — dle semitského ducha — asi českému: „Za války Davidovy s Aramem.“ (אתם za ארם) a mohla býti připsána k určení času, kdy odpadl Rᵉzōn od svého pána. Že nebylo koncovek množného čísla u sloves, zřejmo z ימלכו ילכו, kde četli LXX ילך ימלך v jednotném čísle: odešel, usadil se, kraloval (προκατελάβετο τὴν Δαμάσεκ).

Ve verši 14. přeložila LXX psaní המלכה τῆς βασιλείας, kdežto massoreté četli המלך הוא Oboje čtení jest možné, ale LXX odpovídá více duchu semitskému. Za massoretské בהיות — esse, tlumočí LXX ἐξολεθρεῦσαι, měli tudíž před sebou בהרג, jak četl ostatně též překladatel syrské Pešitty hrab, a arabský ḥâraba.

Pak odpovídalo toto rčení בהרג דוד (את) ארם úplně vložce verše 24 ([14]) a mohlo býti též původně poznámkou na okraji: „Za války Davidovy s Edomem.“ Sv. spisovatel čerpal tyto zprávy z královských annalů nebo z dějin Šalomounových,[1]) kde byly chronologicky zařaděny, tak že nebylo třeba bližšího určení času. Když pak je zařadil do své kniby tam, kam se mu pragmaticky hodily, buď přidal bližší určení času 'בה sám, nebo bylo od jiného připsáno. Poněvadž LXX ve verši 14. tohoto rčení nenašla, a Massoreté je na nepravé místo zařadili, skoro bychom se mohli domnívati, že od sv. spisovatele nepochází. Tím by odpadl hlavní důvod (dvojí určení času: A dle Davida + B dle Joaba) rozkladu tohoto příběhu na dva prameny (Winckler, Benzinger) i různé domněnky o úpravě redaktorově (Kittel). Mohl tudíž zníti původně verš 15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορευθῆναι Ἰωάβ ויהי בעלות יואב

Ve verši 17. četli LXX: Ἀδὲρ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ Ἰδουμαῖοι אדר (sic) הוא וכל-אנשים אדמיים nepohubil tudíž Joab všech; לבוא 'מצ nepřeložili LXX správně slovy: καὶ εἰσῆλθον εἰς Αἴγυπτόν. Hebrejský text udává konečný cíl jejich cesty, že měli v úmyslu do Egypta se odebrati, z čehož nikterak nenásleduje, že by se tam zrovna byli odebrali. LXX na jiných místech, na př. Gen. 48[7], správně překládají tento infinitiv slovy: τοῦ ἐλθεῖν Pšiṭtâ lᵉmēʿal lᵉmeṣrēn ut se reciperent, rovněž tak Targum Jonatanův. Na vratkých tudíž stojí nohou Wincklerův a Benzingerův důvod pro dvojí pramen, jenž dále ze slovesa εἰσῆλθον soudí, že utekl edomský králevič Hᵃdad zrovna do Egypta, kdežto Hᵃdad Midjanovec se potloukal po svém území.

Ve verši 18. stojí v massoretském textě pouze ממדין, kdežto LXX tlumočí ἐκ τῆς πόλεως Μαδιάμ. Město toto leželo dle arabských

---

[1]) I. (III.) Kr. 11[41] ספר דברי שלמה

zeměpiscův [1]) asi pět pochodů jižně-jihovýchodně od Aily na východním pobřeží elanského zálivu Rudého moře, kde se dosud jeho jméno udrželo — a nikoliv jak Benzinger píše: „Die Stadt Madiam der LXX liegt auf der Ostseite des persischen Meerbusens“.[2]) čímž ovšem padá jeho (i Klostermannovo) upozornění na nemožný směr cesty do Egypta a z toho čerpaný nový důvod pro různé prameny. Thenius nemoha polohu tohoto města srovnati s cestou do Egypta, chce čísti מָעוֹן Ma'ôn; neuvážil však, že mu tím vzniká nová nesnáze, o kterém Ma'ônu z četných osad Ma'înských se totiž sv. spisovatel zmiňuje, a pak nemůže vysvětliti, jak jest možno, že LXX, kteří přece Ma'înské znají a jich i proti massoretskému textu uvádějí, zde právě s důrazem město Madjam kladou.

Verš 19. působí rozkladatelům mnoho obtíží: „Was der Pharao dem Kinde giebt“, piše Klostermann, „kann nur die Amme sein, die ihn aufzieht, aber nicht ein Weib zum heiraten“, a teď hledají všichni, kde vězí kojná pramene A, a žena pramene B. Že činí násilí hebrejštině i řečtině, že spojují věci zcela různé, nic nevadí, jen když se jim podaří ukázati nerozum redaktorův.

Pro nás má text tak jak leží „ius possesionis“, nesmíme tudíž nic přidávati a nic ubírati, pokud toho zdravý rozum nevyžaduje. A tento verš obzvláště dle LXX je tak jasným, že můžeme vším právem tvrditi, že to není žádná nerozvážná kompilace, ale že jej opsal sv. spisovatel doslovně buď z annalů nebo z dějin Šalomounových.

Příliš mnoho dokazují ze slov verše 17.: καὶ Ἀδὲρ παιδάριον μικρόν — erat autem Adad puer parvulus. Ale נַעַר קָטֹן se zove též Šalomoun (3[7]), a přece již měl na 20 let, a v tomto věku se mohl též H^adad oženiti.

Jméno jeho choti sv. spisovatel neudává, praví pouze, že byla sestrou královny Taḥpenîs starší, ἀδελφὴν Θεκεμείνας τῆς μείζω (= הַגְּדֹלָה místo הַגְּבִירָה). Přístavka tato ukazuje, že Písmo sv. znalo ještě jinou Taḥpenîs (Taḥmenîs), o které však není v nynějším massoretském textě ani zmínky. Za to ji četli ve svém textě řečtí překladatelé, a jmenovala se tak žena Šešonkova, zakladatele 22. dynastie, k němuž se utekl Jeroboam (cod. B po 12[24]). Naše Taḥmenîs starší byla manželkou některého z posledních králů 21. dynastie (buď Ψινάχης nebo Ὀσόχωρ), jehož Písmo svaté nejmenuje, podobně jako nezná jména její sestry (snad záhy zemřelé), matky králeviče Genubata.

[1]) Srv. Jâkût, Mu'gam al-buldân nebo Tafi ad-din, Marâsid al-ittilâ.

[2]) Die Bücher der Könige, Freiburg i. B. 1899 ad l. c.

Zcela jinak ve zmíněné zprávě o Jeroboamovi. Sloh jest v obou stejný, jakož je zcela pochopitelno, že se oba utíkají k žárlivému sousedu israelskému, jenž si chce připoutat všechny odpůrce nové veleříše. Kdežto u Jeroboama jsou mu známa jména všech činitelův, u vzdálenějšího H^{a}dada jmenuje pouze osoby nejdůležitější, čímž věrohodnost jeho tím zřejměji vyniká, a prokazuje obojí zprávu za úplně samostatnu. Jen předpojatec může tvrditi, že jsou oba příběhy z jediné události sestaveny.

Zpráva o Jeroboamu: 12.

24e Καὶ Σουσακεὶμ ἔδωκεν τῷ Ἰεροβοὰμ τὴν Ἀνὼ ἀδελφὴν Θεκεμείνας τὴν πρεσβυτέραν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ αὐτῷ εἰς γυναῖκα· αὕτη ἡ μεγάλη ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως, καὶ ἔτεκεν τῷ Ἰεροβοὰμ τὸν Ἀβιὰ υἱὸν αὐτοῦ.

Zpráva o H^{a}dadu: 11.

19. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ γυναῖκα ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀδελφὴν Θεκεμείνας τῆς μείζω. 20. Καὶ ἔτεκεν αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ Θεκεμείνας τῷ Ἀδὲρ τὸν Γανηβὰθ υἱὸν αὐτῆς.

Ve verši 20. četli LXX původní בנה υἱὸν αὐτῆς, kteréž massoreté přepsali בנו υἱὸν αὐτοῦ. Místo ותגמלהו četli LXX ותגדלהו = καὶ ἐξέθρεψεν αὐτόν a místo בתוך ביתפ' měli בתוך בניפ' = ἐν μέσῳ υἱῶν Φ. Druhé בית פ' schází v LXX, a zdá se, že se vloudilo do massoretského textu nedopatřením opisovatele, neboť ho smysl nevyžaduje a působí mluvnicky obtíže.[1] (P. d.)

[1]) Jak věrně odpovídá tento sloh biblický současnému slohu egyptskému, možno posouditi z podobné zprávy o **Ptaḥšepsesu**, jenž byl od faraona Menkerêʿ **»vychován mezi královskými dětmi ve velkém domu královĕ, v pokoji a obydlí královĕ... I dal mu Jeho Veličenstvo vznešenou dceru královskou Maʿtḫaʿ za manželku«** atd. R. J. H. 79.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA.

Wahrheit sei Waffe und Wehr!
J. Röhm: Der Protestantismus unserer Tage.

1. Dle katolické věrouky dochází člověk spasení věrou, s níž spolupůsobí. Poklad víry — depositum fidei — svěřil Kristus církvi a jí uložil, aby jej v neporušenosti zachovala, či aby nad čistotou a neporušeností víry bděla. Pramenem víry jest Písmo sv. a tradice. Písmo samo nedostačuje, jest nejasné a někde i nesrozumitelné. Proto třeba Písmo vykládati na základě tradice, k čemuž povolána je církev „sloup a utvrzení pravdy.“ — Protože pak každý má spasení dojíti, protože církev je „sloup a utvrzení pravdy“ a protože prameny víry jsou nejasné: jest nezbytno, aby církev sama podávala lidem víru způsobem jasným a srozumitelným.

2. Úkol tento plnila a plní církev mimo jiné hlavně symboly a symbolickými knihami. A správně tedy píše „Der Reichsbote“ (23. února 1894): „Bez vyznání (symbola) není církve... Církev bez vyznání přestává býti církví.“ [1])

3. Slova právě uvedená platí netoliko o katolické, ale o každé křesťanské církvi, protože každá prohlašuje se a prohlašovati se musí — nechce-li dopustiti se samovraždy! — za jedině a pouze pravou církev Kristovu. Správně dí v tomto směru uvedený „Der Reichsbote“ (18. října 1892) o církvi[2]) evangelické: „Evangelická církev nemůže obstáti bez vyznání právě tak, jako kterákoliv jiná církev, a proto musí také své duchovenstvo zavázati, aby dle vyznání učilo a působilo. Jako s pouhými církevně-historickými památkami nemůže církev se svými vyznáními zacházeti...“ a „Kreuzzeitung“ (18. července 1892): „Vyznání církve lutherské tvoří normu pro veřejná jednání všeobecné lutherské konference...“ [3])

3. V době nedávno minulé, hlavně r. 1892., církve protestantské všecky zmítány byly „symbolickou (či symbolovou) bouří.“ Nevěra utkala se s „orthodoxií“ a boj zuřil o „symbolické knihy.“

[1]) Bylo by zajímavo zvěděti, dle kterého vyznání řídí se pruská církev zemská.

[2]) Že církve mimokatolické v přísném slova smyslu církvemi nejsou, patrno z katolické církevní historie i věrouky. Nicméně, protože všeobecně i o společnostech mimokatolických (ne římsko-katolických) slova »církev« se užívá, užito ho i v tomto pojednání.

[3]) »Der Protestantismus unserer Tage.« Von *J. Röhm*, Domcapitular in Passau. München 1897, str. 57. Použito častěji.

V naší době boj trochu utichl, ale nezmizel. Z té příčiny nebude snad nezajímavo, pojednám-li o symbolických knihách církví protestantských.

Poznámka. Úvodem k pojednání o symbolických knihách církví protestantských připojuji kratší rys o symbolických knihách vůbec. Je tedy rozdělení: I. O symbolických knihách vůbec, II. O symbolických knihách protestantských.

I.

A) Pojem symbolických knih.

1. Nejnovější vědou bohoslovnou je „srovnávací věda náboženská“ či symbolika v nejširším slova smyslu.[1]) Pramenem, z něhož symbolika vůbec čerpá, jsou hlavně „symbolické knihy“.

2. Jako pojem symbolika bere se v různém významu,[2]) tak možno i různě mluviti o symbolických knihách. Můžeme tedy mluviti o symbolických knihách v nejširším slova smyslu, t. j. o symbolických knihách všech současných, ba i zaniklých náboženství, jako o symbolických knihách křesťanských, židovských, islamských atd. Dále můžeme mluviti o symbolických knihách v užším slova smyslu, t. j. o knihách, v nichž obsaženy jsou rozdíly ve věroučných článcích jednotlivých křesťanských vyznání, jako na př. o symbolických knihách církve římsko-katolické, církve řecké, církví protestantských atd. a konečně můžeme mluviti o symbolických knihách v nejužším slova smyslu, t. j. o knihách vyličujících původ, dějiny, platnost, obsah vyznání jednotlivých společností náboženských beze vztahu k jiným církvím křesťanským.

Nejobyčejněji při slově symbolické knihy bereme význam jich v užším slova smyslu. A tu definice zní: Symbolické knihy jsou veřejné, od církve uznané a prohlášené spisy, jež učení její na rozdíl od jiných náboženských společností (hlavně křesťanských na západě) obsahují tak, jak za vyznání víry a za známku věřících téže církve se považuje.[3])

3. Slovo symbolické knihy[4]) vzniklo v orthodoxním lutherství,

---

[1]) »Srovnávací věda náboženská.« Napsal *Jan Oliva*. (»Hlídka« 1896, str. 49. nn.) Týž: »Symbolika dle praxe.« (»Hlídka« 1897, str. 561. nn.)

[2]) *Wetzer* und *Welte*, »Kirchenlexikon« XI., 1046 nn. Použito častěji.

[3]) *Brockhaus*' »Konversations-Lexikon« na příslušných místech. Díla toho použito častěji = Br.

[4]) Rozdělení symbolických knih naznačuje toto schema:

Symbolické knihy:

I. křesťanské, — II. mimokřesťanské,

1. římsko-katolické, — 2. řecko-schismatické, — 3. protestantské,

a) hlavní, *b)* podružné, — *a)* hlavní, *b)* podružné, — *a)* hlavní, *b)* podružné.

odkudž rozšířilo se do všech křesťanských církví.[1] Sluly pak tu symbolickými knihami nejen spisy, v nichž uložena byla pravá víra křesťanská (jako na př. v symbolu křestním), ale hlavně spisy, v nichž věrouka jedné církve křesťanské srovnávala se a obhajovala proti věrouce jiné církve křesťanské anebo i jiných církví křesťanských, ať již tak stalo se buď v jediném spise (na př. v konfessi augsburské), anebo v authentické sbírce takovýchto spisů (jako na př. v knize svornosti čili konkordii).

Pojem symbolické knihy v době nové nabyl změn ještě tím, že z křesťanských vyznání odpadly: 1. spisy symbolické křesťanských sekt, vzniklých v době patristické — Armenů, Koptů, Habešanů, syrských Jakobitů, Nestorianův atd. — jednak proto, že počet těchto vyznavačů jest velmi malý a jednak proto, že differenční jich články týkají se hlavně Christologie; 2. symbolické knihy oněch odnoží křesťanských, jež sice vznikly v době anebo ovzduší reformačním, ale buď zanikly (jako na př. deisti a p.) anebo byly směru protikřesťanského, ba pohanského (mormoni a saint-simonisté), a 3. spisy rationalistů, protože, ač rationalismus je pouze důsledkem protestantismu, přece netvoří zorganisovanou společnost náboženskou a vůbec symbolických knih nemá.

4. Vnější forma symbolických knih je rozdílná: buď je to věroučná formule (jako jsou všecka creda), nebo výklad věrouky (jako katechismus římský), či katechetická řada otázek a odpovědí (katechismy Lutherovy), anebo podání jednotlivých článků víry (konfesse helvetské). Papežské konstituce, dogmatické bully, úrady a kanony řádně svolaných a slavených synod (tridentského a dordrechtského) cenou i charakterem rovnají se zcela symbolickým knihám, ač creda jimi anebo z nich sestavená jsou vlastními symboly.

5. Symbolické knihy dělí se ve „hlavní“[2] a „podružné“ či ve „hlavní spisy“[3] a spisy „druhého řádu.“ Rozdělení toto již samo naznačuje vnitřní rozdíl symbolických spisů. Spisy „hlavní“ pro authentické složení a prohlášení jich od kompetentních kruhů církevních (jako se stalo s kanony tridentskými v katolické církvi) požívají větší vážnosti a autority než spisy „podružné“ (jako katechismus římský), zvláště byly-li spisy „druhého řádu“ složeny od osob privatních (jako konfessio belgica) a teprve později za symbolické prohlášeny.[4]

[1]) *Fr. Kattenbusch*, »Lehrb. der vergleich. Confessionskunde« I. Freiburg 1892, 12.

[2]) *Buchmann*, »Populärsymbolik«, 3. vyd. Mohuč 1850, ve 2 dílech.

[3]) *Winer*, »Comparative Darstellung des Lehrbegriffs der verschiedenen christlichen Kirchenparteien.« 4. vyd. od Ewalda. Lipsko 1892, 9 nn.

[4]) »Kirchenlexikon« d. c. XI. 1150 n.

Poznámka. Jinak ještě dělí se symbolické knihy dle církví. Jsou: 1. symbolické knihy církve římsko-katolické, 2. symbolické knihy církve řecko-schismatické, a 3. symbolické knihy církví protestantských či protestantské.

B) Původ symbolických knih.[1])

1. Symbol vůbec jest poznávací znaménko.[2]) Tím vyznačen i původní účel nejstaršího křesťanského vyznání či symbolu. Již za časův apoštolských kupili se totiž zástupové křesťanů kolem vyznání jako kolem znamení, praporu, jenž je spojoval a od nekřesťanů rozeznával. Soubor křesťanských pravd věroučných na počátku církve sepsán nebyl, nýbrž apoštolé dle rozkazu Páně učili pouze ústně a tak křesťanství šířili. Jak z dějin známo, soubor pravd křesťanských nesměl nikomu nezasvěcenému se sdělovati.

2. Když církev Kristova značné se šířila a nových stoupenců či křesťanů nabývala, vyskytli se mezi jejími členy i mnozí, kdož ústní učení apoštolské špatně pochopili a pak i jiným špatně vykládali, vzniklo kacířství, jež, aby svou existenci obhájilo, počalo odvolávati se na Písmo, jež v některých kusech zatím bylo sepsáno. I bylo třeba, aby církev, t. j. svatí apoštolové, biskupové, kněží i jáhnové se sv. Petrem nebo jeho nástupcem stanovili, co jest pravým učením církve, jak Písmu sv. rozuměti a ono vykládati se má.

Z této příčiny církev již od počátku podávala svým členům návod, co jest pravdou evangelia a jak Písmu sv. rozuměti se má. Již v nejstarších dobách užívalo se k tomuto účelu symbolů křestních nejen před přijetím sv. křtu u dospělých, nýbrž i při rozličném vyučování[3]) mládeže v základních pravdách křesťanských.[4]) Podkladem bylo apoštolské vyznání víry.

---

[1]) *Dr. J. Burg*, »Protestantische Geschichtslügen. Ein Nachschlagebuch« II. 1 nn. Essen 1897. — *Dr. K. Graul-Dr. R. Seeberg*, »Die Unterscheidungslehren der verschiedenen christlichen Bekenntnisse im Lichte der heiligen Schrift.« Leipzig 1899. 13. vyd. str. 3. nn. (Rázu luthersko-orthodoxního!)

[2]) O pojmech různých »symbolův« i »symboliky« srv. »Symbolika dle praxe.« (»Hlídka« 1897, str. 561. nn.)

[3]) Již záhy, a to za časův apoštolských uvedeno jest veškeré učení Kristovo na několik málo vět, kteréžto za pravidlo víry (κανὼν τῆς πίστεως, regula fidei) a za oznak a podstatu jednoty pravověřících (σύμβολον, symbolum) pokládány jsou. Při vyučování pak obrácen byl zřetel po přednosti k tomu, aby ti, kdož božské toto učení přijímali, hluboce si je v paměť a v srdce vštípili... Katechismus z nařízení sněmu tridentského... v předmluvě k českému vydání od V. Zikmunda. IV. Srv. slovo »snešení«.

[4]) Takových formulářů (symbolů) máme i z nejstarších dob dosti, jak patrno ze spisu *Denzingrova* »Enchiridion symbolorum« a ze spisu *A. Hahnova* »Bibliothek der

3. Po celá tři století vystačila církev s jednoduchým symbolem křestním. Jak proti pohanům tak proti polopohanským gnostikům a židům postačilo církvi, že jednoduše podávala či vyjadřovala fakta naší spásy — fakta křesťanství. Když však na počátku 4. století vystoupil Arius s domněnkou, že Kristus je stvoření, že tedy jako my všickni i Kristus byl od Boha stvořen, že však je vyšší bytost nežli člověk a anděl, tedy jakýsi polobuh, sešla se v Nicei synoda (r. 325), kdež hlavně působením Athanasiovým proti Ariovi stanoveno, že Kristus jest „Bůh z Boha, světlo ze světla, pravý Bůh z Boha pravého, narozený nestvořený, stejný s Otcem podstaty.“ Od koncilu cařihradského uznáno bylo a rozšířeno symbolum nicejsko-cařihradské, jež jest souhlasno se symbolem nicejským s tím toliko rozdílem, že tu zvláště božství Ducha sv. náležitě bylo vytknuto a prohlášeno.

4. Církvi bylo podstoupiti po obhájení božství Ježíšova nové boje o osobu Kristovu. Věřící obírali se lidskou i božskou přirozeností Kristovou. Jedni pravili, že obě přirozenosti jsou v témže poměru jako dvě sbitá prkna, tedy v poměru pouze zevnějším (tak Nestorius a jeho přívrženci), druzí mínili, že možno mluviti tu pouze o jedné přirozenosti. Při domněnce prvé bylo nebezpečí, že utrpení i smrt Kristova nemá nic společného s jeho božstvím, že je to tedy čin čistě lidský a že nepřinesl nám spásy, při druhé že přirozenost lidská úplně se ztratila v přirozenosti božské a vůle lidská ve vůli božské (monofysité). Poukazovali-li první na poměr sbitých prken, poukazovali druzí na krapet vína vlitého do sudu vody. Aby spory tyto se rozřešily, slaveny synody v Efesu (431) a Chalcedonu (451). I bylo stanoveno, že po vtělení jest jedna osoba, ale dvě přirozenosti, a to tak, že jsou nezměněny, nesmíšeny, nerozdílny a neodloučeny. Tak bylo na východě.

Na západě povstaly bludy jiné. Když Pelagius počal učiti, že není hříchu dědičného, že všickni lidé rodí se bez hříchu, právě tak, jako Adam bez hříchu byl stvořen a že jen učením a příkladem sváděni bývají ku hříchu, vystoupil proti němu biskup hipponský Augustin. Po delších bojích došlo k synodě orangesské (529), kdež učení Pelagiovo zamítnuto a Augustinovo přijato. Podobně stalo se i Donatistům. P. d.

Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche. Breslau 1877, druhé vydání; třetí rozmnožené vydání s přídavkem od Dra. A. Harnacka 1897.

Hospodářská perspektiva s mezníku dvou věků.

PROKOP ŠUP. (O.)

Druhá v pořadí po celé skoro století říše průmyslová Francie, uhnula už se svého místa, jež zaujal politický sok její. Není ostatně nic divného, vyrobí-li 53 mil. obyvatelstva víc než 38.[1]) Ježto však německá výroba průmyslová svůj nepoměrný vzrůst datuje teprv od tří desítiletí, Francie však má dvě století výtečné, po světě ceněné práce za sebou, a nadto po mnoho věků svou populací všecky okolní říše převyšovala — má nahromaděno tolik bohatství, že dosud žádný jiný stát s ní poměrně soutěžiti nemůže. Věhlas Francie jako kulturního ohniska evropského rovněž jí slušně vynáší z náplyvu cizinců, podobně jako Italii, která ve své slabosti hospodářské práce přece si smí dovolovat rok co rok passivní bilanci tržební.

Mocným vývojem navřelé sebevědomí germanské ostatně už sesadilo Francii s prvenství mezi národy, jako říši a národ úpadku. Toť hlas německých politiků, národohospodářů ba i profesorů katolických, že romanství už má svou dobu za sebou, a že nastává věk germanstva. Takové národnostní illuse ovšem poměrů nepředělají ani jejich obratu neuspíší. Množství je to, jež tu rozhoduje za kvalifikace (vzdělání, schopnost, píle) skoro stejné.

Nejslabší v řadě rozhodujících národův a států evropských jest Italie: přes to, že je to tak stará země kulturní, jež by měla míti v každém oboru nejlepší tradice. Ale Italie, možno říci, zkažena svými sousedy. Dlouho rozdrásána byla politicky, ale i přes to dříve jednotlivé státečky italské stály na vysokém stupni hospodářského vývoje a zámožnosti.

[1]) Hodnota výroby jednotlivých důležitějších států dle ocenění statist. úřadu v ministerstvu práce ve Washingtoně obnášela r. 1899: Spojené Státy severoamerické 7000 milionů dolarů, Velkobritanie 4100 mil. dol., Německo 2915 mil. dol., Francie 2245 mil. dol., Rusko 1815 mil. dol., Rakousko-Uhersko 1625 mil. dol, Italie 605 mil. dol., Belgie 510 mil. dol., Španěly 425 mil. dol., Švycary 160 mil. dol. (v naší korunové měně pětinásobný počet!). Dle téhož pramene množství užívaných parních koňských sil obnášelo 1899: ve Spojených Státech 18 milionů koňských sil, ve Velkobritanii 12 mil., v Německu 9 mil., ve Francii 5 mil., v Rakousko-Uhersku a Rusku stejně 2·5 mil., v Belgii 1 milion. Dle Neumarka movitý kapital Evropy a jednotlivých států (představený v akciích, rentách, a všeho druhu papírech cenných, jakož i uložený v ústavech peněžních i veřejné zásoby měnné) obnáší: v Evropě celé 450 miliard franků (korun), z toho připadá na Anglii 182 tisíc milionů, na Německo 92 tisíc mil., Francii 80 tisíc mil., Rusko 25·5 tisíc mil, Rakousko-Uhersko 24·5 tisíc mil., Italii 17·5 tisíc mil., Nizozemí 13·5 tisíc mil., Belgii 6 tisíc mil.

Zkažena nad to soutěží Evropy v obdivu pro staré památky doby římské. Žádná země nemá tolik bohatých cizinců, cestujících za nebem italským a kulturou římsko-vlašskou, jako Italie. A tato okolnost svedla společnost vlaskou k neproduktivnosti či lépe jednostranné produktivnosti hospodářské. Naučila se býti živa lehčími způsoby výdělku. Nepopřeno ovšem zůstává, že Italie v obchodě a námořní přepravě zbožové vždy mnoho vydělávala a třebas dnes předhoněna jinými státy s lepším a četnějším loďstvem obchodním, přece ještě dnes neposlední zaujímá místo.[1] Dlouho byvši skoro výhradní dodavatelkou vína, jižního ovoce, rýže a j. pro střední Evropu, pomalu i tu dostává nové konkurrenty, ne však na ujmu svého odbytu, nýbrž pro zvýšenou potřebu dosavadních odběratelů. V poslední době jako ve všech státech i v Italii průmysl silně se rozmohl a severní část Italie ode dávna už patří k zemím nejvýrobnějším. Celkem poměrná chudost Italie na velký průmysl má jednu z hlavních příčin i v tom, že nemá kamenného uhlí. Odkázána jsouc na uhlí cizí (hlavně anglické), nemůže pak vyráběti tak lacino jako země mající vlastní „industrialní topivo". Udržuje-li se výroba italská i tak proti soutěži, ba vzmáhá-li se stále (v textilním oboru, cukrovarství, drobném a umělém zpracování kovů), činí tak jen s újmou svého stavu dělnického. Pro onu příčinu (nedostatek uhlí) nemůže Italie ani v blízké budoucnosti vyniknouti jako země silně průmyslová, leč by zatím technika pokročila v objevech nové „živné síly" průmyslové. Za to však zemědělství italské schopno ještě značnějšího vývoje, i v budoucnosti však a i při nejintensivnějším racionelním hospodářství Italie sotva samotné obyvatelstvo postačí uživit. Pokroku v polním hospodářství na překážku jsou nejvíce neutěšené agrarně-socialní poměry (latifundia, system nájmův a podnájmů), jež tíže se převracejí, než jak se dobývá odborného vzdělání. I za nejkrásnější a nejrozumnější politiky — na niž není čáky tak brzo a v každém směru — Italie dlouho zůstane zemí slabou, chrlící svůj přebytek populační za moře a do ostatních zemí Evropy.

[1]) Obchodní loďstvo států důležitějších dle mezinárodního registrujícího spolku námořního »Veritas« obnášelo r. 1899. (započteny jen parníky obchodní registrované větší než 100 tun nákladu): Velkobritanie 5453 parníků s nosností 11,093.807 tun reg., Německo 900 parníků s 1,873.388 tun. reg., Francie 526 p. s 985.968 tun reg., Spojené Státy severoamerické 551 parníků s 970.881 tun. reg., Norsko 657 parníků s 672.549 tun. reg., Švedsko 497 parníků s 339.879 tun. reg., Španělsko 377 parníků s 551.887 tunami reg., Japansko 332 parníky s 455.535 tunami reg., Italie 258 parníků s 443.365 tun. reg., Rusko 435 parníků s 407.536 tunami reg., Dansko 318 parníků s 388.670 tunami reg., Nizozemí 224 parníky s 365.995 tunami reg., Rakousko-Uhersko 167 parníků s 335.314 tun. reg., Belgie 73 parníků se 146.615 t. r.

Naše říše přestávši několik politických převratů v minulém věku, snad více ještě než sousedky její Německo, Italie, Francie se zabývala politikou, jen jako mimochodem a mimoděk nedávajíc vyschnouti přirozeným zdrojům zámožnosti a zpustnouti starým zemím, věhlasným ve vývoji práce. Pro své české a alpské země patří dnes Rakousko k nejproduktivnějším okrskům země. Kdežto však v zemích českých různé industrie velmi vysokého stupně dokonalosti dosáhly, zůstává v alpských zemích značnější pouze rudnictví a hutnictví. Velké bohatství lesní vyváží se odtamtud v nezpracované formě do cizích zemí. — Způsoby práce jsou doposud hlavně dva: prvotní těžení z pokladů zemských (zemědělství a hornictví) a zpracování této prvotní těžby i surovin odjinud přivežených. Massivní produkce těchto druhovýrobků v rozvoji svém rychlejšími kroky pokračuje teprve v poslední třetině století a není pravděpodobně ještě ani na vrcholu pudu vývojového, jenž různými prostředky teprve v nejnovější době roznítit chtějí k úsilnosti ze sousedních říší známé. — Od dávna však schází Rakousku a tím víc Uhrám třetí zdroj příjmů — obchod, a to jmenovitě zámořský. Už tím, že nejvýrobnější země leží na severu říše a odkázány s vývozem svým na cesty území cizího, jest odňata říši možnost, aby i dovoz a přepravu zboží svého obstarala si sama. Tím část zisku, jenž v hodnotě výrobku zahrnut, a to část na převoz a zprostředkování koupě vypadající, zůstává v cizích rukou. I v tom směru poměry se lepší, ježto uměle snaží se říše vypěstovati si silné námořní obchodní loďstvo a způsobilé kupectvo v zemích zámořských, jakož i přístav svůj Terst, dnes už z největších evropských, zdokonaliti a tím jak přívoz tak vývoz zboží a zisk z obojího vyplývající sobě zaručiti. A tento výdělek není k zahození. Obnášíť mnohem více, než zisk výrobní při témže zboží — a to už i při nepatrné vzdálenosti převozní.

Rakouský vývoj hospodářský náleží však ve značné části k těm uměle vyhnaným květům, jež zavlažovány cizí vláhou: bylo k němu třeba cizího kapitalu. Toť je známkou celé jihovýchodní Evropy vůbec, jež v rychlém víru hospodářského vývoje octla se bez zásob z minulosti. Chtějíc držeti krok s druhými západními státy, musila hledat pomoci kapitalové u nich, jimž už kapitalu přebývalo.

Ještě více kapitalu lačny jsou spojené s Rakouskem Uhry, které do ruchu průmyslového přišly zrovna s prázdnýma rukama, kdežto Rakousko přece už ze svého drobného a věhlasného staršího průmyslu tvořilo si z části půdu samo pro novou velkovýrobu. Tak jen sem tam největší podniky rakouské (dráhy, novější doly a hutě) financovány

cizinou. Dnes pak už ani ten příliv kapitalu cizího nemá tohoto významu. nýbrž je to vzájemným přeléváním mezinárodního proudu kapitalového: naše říše zakládá ještě chudší státy a země. a tím uvolňuje místo skromnějšímu kapitalu západnímu.

O hospodářskou budoucnost Rakouska není proč se strachovat. ani v nejtěžších krisích světových. Utrpělo by spolu s jinými a snad poměrně ke své síle i značněji, ale ne smrtelně. Má ostatně ještě kraje. jež značného vývoje schopny jsou (východní a jižní země) a zastávají tudíž pro budoucnost funkci jednak nárážečův a jednak vzpružin nového pohybu.

Ve svém celku říše rakouská s Uhrami má ještě ráz říše zemědělské. říše. v níž hospodářská výroba a těžba surovin převládá a jejíž vývoz stále ještě pokládá za toužebnější tržiště s hustým obyvatelstvem průmyslovým. než země bezprůmyslové. V ohledu tom však už po desítky let liší se požadavky rakouské a uherské. a nebude dlouho trvat. kdy směr tržební celé říše obrátí se touto cestou: bude hledat nových odbytišť pro hotové zboží své. a suroviny i zemědělské plodiny doplňovat odjinud.

Drobné státy evropské na severu. jihovýchodě a jihozápadě Evropy vykazují dvojí ráz: severní (Nizozemí. Dansko. Švédsko-Norsko) jsou pokročilé a hospodářsky samostatny. z nich Nizozemí a Dansko dnes už stojí v zemědělství svém na nejvyspělejším stanovisku výrobně-obchodním. Leč i ostatní dvě odvětví průmysl a obchod námořní v nich silně vyvinut. nadto mají ještě i jiný velmi vydatný zdroj výdělku — rybné bohatství mořské. Státy jižní obou krajních poloostrovů (pyren. a balkan.) jednostranně zemědělské (vyjma zámořský osadní obchod Portugalska a Španěl jakož i značný španělský velkoprůmysl pro bohatství země přirozené ještě značného vývoje schopný a též zdárně na severovýchodě říše. přes špatnou centrální politiku. se vyvíjející) jsou v hospodářství státním i národním úplně odvislý od kapitalistického severozápadu a středu Evropy. Na neštěstí cestu k rychlému osvobození zatarasily si dluhy neproduktivními (politicko-vojenskými). tak že třebas přírodním bohatstvím požehnány. zužitkovat ho vůbec nemohou. nebo jen s velmi malou výhodou vlastní. Nejvýhodněji, dnes aspoň ještě, položeno Bulharsko, jež s poněkud větším náporem síly těžebné a šťastnou úrodou ve dvou. třech desítiletích může se domoci značného rozkvětu a samostatnosti hospodářské. za to nejrozvinutější už jsou Španělsko a Rumunsko, jež přes nepoměrné dluhy své vyznačují se značnou produkcí i obchodem.

Před oběma „říšemi budoucnosti“ na konec: Spojenými Státy severoamerickými a Ruskem letem dotknouti se ještě dlužno dřímajících či vzbuzených už sil hospodářkých ostatních dílů světa. Životem úplně samostatným žije už Australie, jež i při své slabé zalidněnosti přebytek své prvovýroby vrhá na trhy evropské s výhodou porážejíc domácí prvovýrobce. Afrika téměř celá závislá jest na evropských svých držitelích a rozvinovati se bude vzněty a popudy od nich přinesenými. V hospodářském ohledu nejbezohlednějším kultivatorem, jiní praví vyssavatelem přirozeného bohatství země, jest Anglie. Za ní podle její methody postupují Němci. Jiná velká držitelka Afriky Francie, postupuje tempem mírnějším. Anglie, či lépe anglosaské plémě jako osadilo a zalidnilo Australii a celou severní Ameriku, tak zdá se, že i Afriku poanglosaští, bude-li mu k tomu dáno ještě aspoň půl století času.[1]) Leč prorokují mu už i úpadek, ale před časem asi. Neboť úpadkem Anglie samé, i kdyby nějakou válečnou katastrofou byla zmožena, nenastane ještě úpadek anglosaského plemene celého. Posice jeho ve dvou jiných dílech světa zdají se pro nynějšek nedobytny (v Americe a Australii) a tudíž zárodkem nové budoucí velikosti. V Asii leží dnes největší hádanka budoucnosti. Ohromný tento kontinent, kolebka kultury lidské leží dnes jakoby ve stařecké nemohoucnosti poután a trhán žáky a odchovanci svými od západu (Evropou) i východu (Amerikou). V něm žije polovice veškerého lidstva a nota bene nerozdělená na tolik nárůdků a států, na kolik dělí se druhá polovice — kulturní, srazivši se dnes v jeden šik na povalení obra-starce. Jen aby starce! Theorie o biologii národů není ještě ani tak stará ani tak osvědčená, aby ji každý okamžik nemohl vyvrátiti. Což je-li ten obrovský kontinent teprv na počátku nového svého vývoje!? Aby se vyvinul po evropsku a nassál se evropské civilisace, o to už stará se konkurrence evropských států otvírajíc zdroje hospodářské v krajích východu i západu, jihu i středu bohaté pevniny. Rozčleněný jihovýchod trojdílu světového má právě tolik ba víc ještě přirozených podmínek k rozvoji všech sil jako členitý severozápad téhož trojdílu světového (Evropa). A houževnatý boj vede se právě o tento členitý východ Asie! Je to boj mimoděk snad už o prvenství v budoucnosti?

[1]) Državy jednotlivých států v Africe obnášejí: Britské: 8,950.000 km^2 s 75 mil. obyvatelstva; (s Egyptem a Sudanem 11,849.000 km^2 a 95 mil. obyv.); francouzské: 7,770.000 km^2 se 27·3 miliony obyv.; německé: 2,347 990 km^2 s 8·7 mil. obyvatelstva; portugalské: 2,126.130 km^2 se 14·2 mil. obyv.; belgické (soukromé): 2,252.000 km^2 se 14 mil. obyvatelstva; italské: 477.300 km^2 se 0·6 mil. obyv.; španělské: 9760 km^2 se 0·34 mil. obyvatelstva.

Leč budoucnost, jež Asii snad připadne, jest ještě daleká, na několik lidských věků snad vzdálená. Dosud vlastním hospodářským životem, se všemi jeho vzpružinami po evropsku vyvinutými, žije jediné Japonsko, ostrovní říše, Anglie východu, jíž pro Asii přidělují týž úkol, jaký Anglie měla pro Evropu. Na počátku nového století zrači se však jiná hospodářská velemoc, jež vyrůstá hrozivě vedle dosavadních mocí, na malé země a drobné nárůdky rozdělených! Malé a drobné nutno říci u porovnání s touto blízkou příšlostí, až dosud zdály se samým sobě a mezi sebou velikými a mohutnými. Jsou to dva kolossy: jeden na západě už už dospívající, anglosaské (leč spíše smíšené národnosti) Spojené Státy sev. americké, druhý na východě — slovanské Rusko.

Rozlohou svou obě ohromny: Spojené Státy dorovnají se plochou celé Evropě, Rusko pak celou plochou svou $2^1{}_2$krát tolikė jako Spojené Státy (9·9 a 22·7 mil. km²). Panství celé britské říše sice rozsahem jest ještě větší (31·95 mil. km²) a podobně i populací svou, ale jednotlivé části její jsou skoro samostatnými celky (Kanada, Australie a i Asijská Indie, Egypt a v nedaleké budoucnosti i jižní Afrika). Leč rozloha sama ještě hospodářské síly říši a národu nedodá, naopak může býti právě rychlému vývoji na překážku. V tom případě totiž, že by snadné kommunikaci činila překážky, že by byla neproduktivní. K velkým prostranstvím náleží ještě dva činitelé, vhodnost jejich kultivace a pak kultivator, vzdělavatel — člověk. V tom ohledu Spojené Státy lépe vyzbrojeny přirozenými těmito podmínkami než Rusko. Se svými víc než 80 miliony obyvatel na ploše vesměs vzdělavatelné a o hodnou polovici menší, mohou žíti životem o mnoho intensivnějším než Rusko se svými 140 miliony obyvatelů na ploše sic víc než dvakrát takové, ale z dobré třetiny nehostinné a skoro neproduktivní.

Nad to i ráz a duch obojí populace jest diametralně různý. Spojené Státy zalidněny obyvatelstvem z velké části přistěhovalým z krajů vysoce kulturních. A vystěhovalecký živel už právě proto, že se stěhuje, jest nejpohyblivější z obyvatelstva usedlého. A obyvatelstvo přistěhovalé jest přírůstkem cennějším než obyčejný přírůstek populační. Přicházíť jako hotová vyškolená síla pracovní do kraje, kdežto přírodem získanou generaci třeba napřed vychovati a vycvičiti, což jest nejméně 14 až 20 let pouhého nákladu a neproduktivního života.

Jen pro ten stálý příliv hotových sil výrobních a velmi pohyblivých duchů Spojené Státy vynikly v poslední třetině minulého století zrovna zázračným pokrokem ve všech odvětvích, staly se zemí divů techniky, zemí produkce nejhromadnější, nejlacinější, ale i nejvýnosnější. A pro

budoucnost zákonem stanovena ještě vyšší zdolnost a jakost tohoto přistěhovaleckého živlu: jak po stránce vzdělání tak po stránce kapitalové. Ve starousedlých zemích evropských a tedy i v Rusku zvláště takového cenného přírůstku nemají: tu lidé kteří přibudou ročně — přibudou jako dítky bez zdolnosti výrobní a bez kapitalové hotovosti. Proto na Rusi pokrok odborný tak těžko razí si cestu a kapitalové zásoby tak zvolna rostou! O nic sic pomaleji a volněji, než jak vyrůstaly v západních evropských státech, kde nutno bylo hromaditi oboje i kapital i zručnost technickou prací a zkušeností mnoha pokolení a celých století. Pokrok na Rusi děje se už rychleji než tu v západní Evropě vyrůstal, neboť děje se za přispění této západní Evropy, a pod účelným a úsilným vedením cíle vědomé správy státu i vyšší společnosti ruské.

Leč přes to všecko v blízské budoucnosti Rusko Spojených Států ještě nedohoní. Jde však už dnes a půjde i příště po jejich boku jako nejmohutnější velmoc hospodářská. Pomocnými faktory u vývoji obou těchto států jest bezprostřední bohaté a vyspělé sousedství. A tu severoamerické Spojené Státy opět mají přednost před Ruskem. Ovládají už dnes hospodářsky i politicky sousední říše středoamerické i jihoamerické i severněji položenou Kanadu, a vliv jejich v této bezprostřední blízkosti přes nechuť tak zvané latinské Ameriky poroste i dále. A všecky tyto státy a země americké, jsou dnes a budou ještě dlouho povýtce zeměmi nepřebrané prvovýroby, tak že Spojené Státy severoamerické pro svůj mohutný vývoj průmyslový obdařeny velmi blízkým přirozeným pozadím.[1]) A třebas dnes země středo a jihoamerické nebyly ještě příliš receptivní pro přebytek výroby a kapitalu severoamerického, jejich úsilný a rychle se probírající pokrok poslední doby, učiní je co nevidět ještě vhodnějšími pomocníky a spolupracovníky o rozkvětu celé Ameriky.

Silné hospodářské pozadí jihovýchodní Asie, jaké se pojí k mohutné říši ruské není v tak výhodném stavu jako pozadí Spoj. Států. Svou politikou v asijských krajích Rusko sic pracuje šťastněji a lépe si získává přátely než vlezná a vnucující se pánovitost severoamerická. Leč liduprázdné prostranství ohromné Sibiře jest živějšímu styku víc na překážku než vodní cesty ze sev. Ameriky do jižní. Nad to třeba se obávati, aby jihovýchodní Asie náhle se vzchopíc Rusko nepředhonila

[1]) Za správní rok 1899—1900 měla tržba Spojených Států s Evropou obrat 1.480,735.077 dolarů (vývoz ze Spojených Států 1.040,167.763 dolarů, dovoz do Spoj. Států 440,567.314 dolarů), s Amerikou ostatní pak 450,245.300 dolarů (vývoz ze Spoj. Států 226,540.438 dolarů, dovoz do Spoj. Států 223,704.862 dolarů), v čemž tržba s celou jižně-střední Amerikou měla obrat pouhých 132,612.871 dolarů.

a neudusila![1] Máť přirozené podmínky jak půdy tak hustého obyvatelstva k takovému rozkvětu mnohem příznivější. Tak zvané „žluté nebezpečí" (od žlutého plemene hrozící) není tak bezprostředním nebezpečím ani pro Francii a Anglii jako pro Rusko právě. Zaplavení Sibiře Číňany v brzké budoucnosti po dostavění drah sibiřsko-čínských beztoho Rusku předpovídají jako nezbytný následek. Už i dnes na nejvýchodnějším Poamuří příliv čínský stal se Rusům nepohodlným a přece dnes ještě Číňané přicházejí jen jako lacinі dělníci a Rusové zůstávají pány a podnikateli — tedy zisk majícími z toho přílivu! Indie, Persie a Turecko nehrozí sic tím nebezpečím co Čína, ale pro nehybnost a soběstačnost jakož i slabou zažívavost svého obyvatelstva zůstávají zase i v hospodářském ohledu málo významnými. Známý francouzsko-belgický zeměpisec Elisée Reclus u příležitosti nynějšího úspěchu Ruska v Číně vedle bezúspěšnosti ostatních velmocí, prorokuje, že Rusko nezbytně ovládne Čínu politicky a státnicky, za to Čína přetvoří Rusko národně a kulturně: Rusko tedy se zmongolisuje!

Leč Asie zůstává jak už praveno temnou stránkou další budoucnosti. Její příští politické a hospodářské kreslí se nejistě na obzoru východním. Za to blízká moc a hospodářské prvenství Ruska ve starém světě, jest určitou prognosou z neklamných skutečných už předpokladů přítomnosti. Zatím Rusko jest výhradně zemědělským státem: a na neštěstí právě toto zemědělství nejslabší stránkou národního hospodářského života ruského. A toto zemědělství musí se povznésti samo ze sebe, třebas s pomocí všech súčastněných sil pomocných. Protož možná, že průmysl ruský, zaštěpovaný i prostředky západu a s větším úsilím a správou státní podporovaný, dříve zmohutní a dodá říši hospodářské síly a samostatnosti, než vlastní zdroj domácí — zemědělství.[2]) Sev. Amerika

[1]) Sílu hospodářskou asijského východu: Číny, Japanska a britské Indie možno posouditi z tržby jejich: a tu vývoz Číny (čínských svobodných přístavů) byl v ceně (roku 1897.) 572·25 milionů korun, Indie britské (roku 1898.) 1201 milionů korun, Japanska (r. 1899.) 537·32 milionů korun. — Tržba Ruska s Asií r. 1898. dle »Věstníku ministerstva financí« byla: ruský vývoz 70·4 mil. rublů (176 mil. korun), ruský dovoz 66·5 mil. rublů (166¼ mil. korun): to jest ruská tržba s Asií, při vývozu obnáší 10·6%, a při dovozu 9·6% veškeré ruské tržby. Stojí tedy už dnes ruský veškerý vývoz 1692 mil. korun (1898) silný proti vývozu jihovýchodní Asie na nejméně 2500 mil. korun silnému.

[2]) Průmysl ruský r. 1897. zaměstnával 2,098.242 dělníků v 39.029 závodech, jichž roční výroba byla ceny 2839 milionů rublů — za desítiletí 1887—1897 značí to skoro zdvojnásobení. Byloť r. 1887. závodů 30.888 s 1,318.018 dělníky a roční výrobou v ceně 1334½ mil. rublů. — Dle pamětní knihy pro pařížskou výstavu ministerstvy ruskými uspořádanou »Rossia v konce XIX. věka« obyvatelstvo od počátku století

v tom ohledu pracovala šťastněji, tam i zemědělství stojí na téže výši nejvyspělejšího moderního pokroku co americký průmysl. Neštěstím jest, že hlavní překážkou rozvoje zemědělského na Rusi není snad nepochcpení, nechuť nebo lenost a neschopnost obyvatelstva zemědělského (jak často vytýkají), ale nevhodné socialně-právní poměry selského obyvatelstva, v nichž žije jako spoutáno nemohouc rozvinouti tu individualní hybnost a podnikavost, jaké nezbytně jest třeba ku každému pokroku. Ruský stát i ruská společnost žárlivě uchovává pro svůj selský stav tu formu obligatního společenství všech lidí stejného zájmu a odboru, pro niž na západě Evropa teď po neosvědčivším se rozdrobení a zindividualisování společnosti horují. Leč obščinné hospodářství na ruské vsi nemá zatím proč a čemu poskytovat toho společného družebního základu, jaký hledají pro společné hromadné podnikání slabší jednotky hospodářské v našich zemích.

Vzruch a živý podnět zemědělského pokroku pro Rusko spočívá však v silném stavu statkářském.[1]) Velkostatky ruské zaujímají v národním životě ruském důležitější místo než všude jinde. A ty ani dnes nestojí tak hluboko na stupni rozvoje těžebního a obchodního, aby v nastalém od dvou desítek živelním vzrůstu průmyslovém nedovedly dohánět rozvoj průmyslový a zvláště samy nestačily na vybudování veledůležitého v soustavě produkce průmyslu hospodářského. —

Jak se postaví obě tyto velmoci budoucnosti vůči sobě? Poměr jejich dosavadní jest docela přátelský a lepší než mezi jinými kterýmikolivěk státy. Není mezi nimi zatím třecí plochy nižádné. Soutěž, jíž by si mohly působiti stejnými plodinami a výrobky, není na tak malé prostranství obmezena, že by nastala nutně nějaká kollise. Dle polohy obou států tržištěm jejich jest celý svět, a nejbližší země evropské, na něž Rusko snad před Spojenými Státy by si dělalo nároky, mají takovou spotřebu všelikého druhu zboží, že Rusko samo dosud nestačí ji obstarati a soutěž tedy jakákoliv a odkudkoliv není ještě citelna. Ježto pak Spojené Státy se vzrůstem vlastního obyvatelstva nebudou

vzrostlo do konce století o 201%, ale vnější obrat tržební celé říše vzrostl za totéž století XIX. o 972% (průměr prvního a posledního čtvrtstoletí!).

[1]) Ruská půda obdělaná rozdělena takto: 38·5% z ní patří státu, 1·9% jest údělem (car. rodiny), 2·1% různých ústavů (církevní hlavně) — ostatních 57·5% teprv patří jednotlivým občanům a stavu selskému. Vázaný obščinný majetek pozemkový ruských sedlákův obnáší z toho 34·2%, svobodný selský majetek pozemkový 1·3%, šlechtě pak náleží z toho 18·6% půdy. Mezi svobodnými držiteli půdy šlechta tvoří v osobním poměru 23·8%, selští majitelé 56·7%, tak že na ostatní stavy připadá leda 19·5% s 3·4% veškeré obdělané půdy.

asi přes míru zvyšovati vývoz plodinový, i když obdělají nové nesmírné lány středního a západního území, zbude pro Rusko na dlouho volné pole zásobovací ve střední a západní Evropě, která se vzrostem obyvatelstva stále více bude potřebovati a postačí tudíž i na zvýšenou produkci zemědělskou z Ruska a z jiných zemí (Malé Asie, Egypta, Indie, Australie, jižní Afriky, Argentiny a Kanady).

Protož i Spojené Státy vidí v Rusku mohutné tržiště pro své zboží a pole výnosné pro svůj přebytečný kapital, i Rusko vé Spojených Státech vidí svého přirozeného spojence a pomocníka tam, kde by Evropa západní ke vzrůstu jeho dalšímu přispěti nemohla nebo nechtěla.

V Evropě západní uvažujíce už od let o možné budoucí síle Spojených Státův a ještě více o jejich bezohlednosti, o níž dostatečné nabývají zkušenosti v posledních letech, navrhují a už jako nezbytnost vidí příští seskupení „drobných" říší evropských v jeden obranný celek proti zámořské přesile hospodářské. Mimoruská Evropa sloučená (volně ovšem) v jeden obranný hospodářský celek byla by zajisté takovou mocí a silou hospodářskou, že by vedle ní jakékoliv jiné říše a státy sebe rozsáhlejší a sebe vyvinutější nevzrostly tak, aby mohly vládnouti jí a diktovati jí v hospodářském ohledu. S přátelským a spoluspojeným Ruskem byla by pak tato spojená unie evropská vůbec nepřemožitelnou. A Rusko přece vázáno je s ostatní Evropou tolika svazky pokrevními, kulturními i přirozenými, že po oslabení protiv politických bude nepochybně její obranou a podporou, tím spíše, kdyby se skutkem stalo politické sloučení státův a krajů národa anglosaského, pro něž tolik horováno zvláště se strany Anglie za nedávné války Spojených Států se Španělskem, kdy celá ostatní Evropa stála svými sympathiemi na straně Španělska. Horoucí výzva z Anglie našla jen slabý ozvuk ve Spojených Státech, a i dnes Spojené Státy jsou málo ochotny jít se svou mateřskou zemí ruku v ruce, kdyžtě Anglie sama ani své nejvyšší přátelství nezištně nenabízí. Ale ani tento svazek není nemožný v budoucnosti, až Spojené Státy ucítí se dosti mocnými, aby nebyly Anglii jen passivním společníkem v jejích záměrech, a Anglie sama dohnána snad nepředvídanými okolnostmi navrhne svazek anglosaský upřímněji a nezištněji. Založením unie anglosaské svět by se pak nezbytně rozdělil na dvě polovice: anglosaskou a druhou protivnou pod vedením Ruska.

Po národní pestrosti 19. století, zdá se, vstupují na jeviště 20. jen dva kmeny národní jako nejzávažnější činitelé vedle sebe, po případě proti sobě: Anglosasové a Slované (Rusové).

Časopisy slovenské.

Zhusta slyšíme slova: „Slováci hynou, není jim pomoci, Maďaři je pomaďaří.“ Je tomu skutečně tak? Odpovědí buďtež následující řádky: Roku 1888. vycházelo na Slovensku 12 časopisů slovenských a letos vychází jich 28. Při útiscích, jimž Slováci ze všech stran jsou vydáni, zajisté pěkný pokrok. Slovenské časopisy můžeme rozděliti na vládní (psané duchem maďarským, protislovenským) a národní. Vládní („Slovenské noviny“ a „Vlast a svet“) vydává vláda z peněz, jež ukradla Slovákům po zničení jich Matice. Účelem obou časopisův je připravovati lid na myšlenku jednojazyčného maďarského státu, mařiti hned v zárodku probouzející se vědomí slovenské. K těmto dvěma časopisům přibyl r. 1895. třetí: „Opravdový kresťan“. Roku toho „ludová strana“, která má v programu šetřiti rovnoprávnosti nemaďarských národností, počala vydávati slovensky psaný časopis „Kresťan“, který však není duchem ani slovenský ani vládní.

Časopisy psané duchem národním, slovenským, jsou:

Politické: Národnie noviny (třikráte týdně), Ludové noviny, Národní Hlásnik. Od prosince m. r. vychází v Budapešti redakcí M. Hodžy Slovenský denník.

Literarní: Slovenské pohľady.

Hospodářské: Obzor, Hospodářské noviny (měsíčník).

Poučno-zábavné: Slovenské listy (loni zanikly, letos počal je znova vydávati Karol Salva ve zvětšeném objemu), Dennica, Černokňažník (humorist.-satyrický).

Odborné: Časopis museálnej slovenskej spoločnosti, Sborník museálnej slovenskej spoločnosti, Rodina a škola (místo zaniklého Dom a škola), věnovaný vychovatelství (redaktorem je Hurban Vajanský), Svetlo (bojuje proti opilství).

Časopisy pro mládež: Priateľ dietok a nově přibylé Noviny malých.

Revue pro literaturu, politiku a otázku socialní: Hlas (nyní ročník III., redaktorem je Dr. Pavel Blaho, lékař v Uher. Skalici). Všímá si všeho, co má důležitost pro obrození Slováků. Nehledá spásu v „bohatém a mocném strýčku“ (Rusko), od nahodilých zápletek zahraničných, nýbrž v tom, aby lid byl vzdělán, aby se mravně povznesl a hospodářsky sesílil.

Církevní, katolické: Katolicke noviny, čtrnáctidenník, vychází v Trnavě. (Redakce a administrace v Nádaši, komitát Prešpurk). Ročně 4 koruny.

Kazatelňa, časopis pro kazatele, redaktor Fr. Osvald, farář v Teplej (Lenge, p. Bélabanya, Hont) s přílohou: Literárne listy, ročně 8 korun. Pútnik Sv.-Vojtěšský, měsíčník pro katolíky, orgán spolku

sv. Vojtěcha (asi jak naše Dědictví). Vychází v Trnavě (Nagyszombat, komitát Prešpurský). Ročně 1 korunu. Naša nádej, měsíčník pro katolíky. Vychází ve Vacově, ročně 1 K 60 h. Královna s. Růženca, měsíčník pro katolíky. Vychází v Trstenej (Orava). Ročně 1 K 60 h. Posol božského srdca Ježíšového, měsíčník pro katolíky. Vychází v Trnavě, ročně 1 K.

Evangelické: Cirkevné listy (měsíčník) a Stráž na Sione (měsíčník). Lidová strana vydává Kresťana a slovenští socialisté v Pešti na místo loni zaniklé Našej doby počínají právě vydávati krejcarový časopis Slovenský denník. Nejvíce odběratelů má Kresťan a Národní hlásnik (asi po 5000) a vládní Vlast a svet (8000, který se posílá většinou zdarma nebo za nepatrný doplatek). Počet odběratelův ostatních se pohybuje mezi 500—2000. Minulého roku vycházelo v Uhrách časopisův maďarských 825, německých 141, slovenských 28, rumunských 19, maloruských 3. Tedy z potlačovaných národností mají Slováci nejvíce časopisův. České časopisy docházely do Uher v 234 exemplařích, polské v 42, slovinské v 25, charvatské v 16, ruské v 13. Poštou uherskou dopravených čísel bylo: maďarských 68 millionů, německých 28 mil., slovenských skoro 3 milliony, rumunských přes 2 milliony, českých $^1/_2$ millionu.

Připadá tedy na jednoho Slováka asi ne úplné číslo. Kromě toho vychází redakcí Hlasu „Ľudové spisy“, sbírka laciného čtení a „Zábavné a poučné knížky“, vydávané přáteli slovenského lidu. Každoročně vyjde na Slovensku několik kalendářů, které také pomáhají šířiti vzdělanost mezi lidem. Také Slováci v Americe dávají na jevo dosti čilý život. Založili si „Matici slovenskou v Americe“, která každoročně vydává Sborník Matice a Jednotu, Katolický kalendár. Matice položila si úkol: duchovně zdvíhati slovenské vystěhovalce dobrou četbou, udržet je při jich národnosti a v stálé paměti na starou vlast. Kromě toho vycházejí v Americe ještě dva týdenníky slovenské (jeden katolický a jeden evangelický) a humoristický čtrnáctidenník.

Minulého roku ustavil se na Slovensku zvláštní spolek přátel slovenského lidu (spolok priatel slovenského ľudu), který si vytknul úkol šířiti mezi lidem dobrou a lacinou četbu. Úkol zajisté krásný a při poměrech, jaké na Slovensku panují, zajisté veliký. Vždyť dle posledního úředního výkazu je v Uhrách počet osob, které neznají čísti ani psáti 47 %. A na Slovensku jsou poměry zvláště smutné. Vždyť vyjímaje několik obecných škol, které si vydržují dobrovolně katoličtí neb evangeličtí Slováci, není žádné slovenské školy. V nejslováčtějších obcích zřízené státní školy nevěnují ani hodiny slovenčině. Jaký div, že z nich vycházejí lidé, neznající pak ani maďarsky, ani slovensky.

Bohumil Simonides.

Die altchristliche Literatur und ihre Erforschung.

Von ALBERT EHRHARD. (Č. d.)

Z konfessí má velikou převahu protestantismus. Co již r. 1884. kterýsi benediktin vytýkal, že dnes znají sv. Otce lépe v berlínské akademii než u nás — platí plně ještě dnes. Katolíci nemají na př. svých dějin dogmatu. Schwaneho obsáhlý spis nazývá Ehrhard „historickou dogmatikou", vytýkaje jí neorganické rozdělení materialu dle rubrik dogmatických, místo aby líčila rozvoj dogmatické myšlenky. Ovšem jest úkol protestantů v takové látce mnohem snazší než katolíků: katolík věří v absolutnost křesťanství a nemůže snadno přejít přes mnohou partii, nejen chtěje ji srovnati s církevní naukou, nýbrž hlavně, aby v ní našel onen tajemný synergismus milosti a ducha lidského a tak ve vyšším smyslu porozuměl mottu Harnackovy „Dogmengeschichte" τὸ δόγματος ὄνομα τῆς ἀνθρωπίνης ἔχεται βουλῆς τε καὶ γνώμης (Marcellus z Ancyry: v dogmatě jest vždy též něco lidského). — Vůbec pozorujíce protestantské bádání snadno si pomyslíme: magni passus sed extra viam. Každý poznatek vědecký je vzácný, aby se však ocenil a užitečným stal, musí přijíti do deposita církve, která věří v objektivní pravdu a jíž jest kulturní práce staletí něčím jiným než denníkem, který si každá generace píše, jenž však jiným jest jen více méně duchaplnou hrou. Zda protestantská (theol.) věda skutečně hlouběji vštípila Krista v srdce lidská? — Ehrhard vidí ostatně v intensivním zájmu o staré křesťanství důkaz hluboké nábožnosti národů germanských.

Jaké jsou požadavky pro budoucnost? Jedny vztahují se na technickou stránku (na př. bibliogr. edicí a pojednání od XV. st., katalogy manuskriptů ...), na druhé straně žádá úsilovně studium literatur překladových (v. s.), zvláštní stolice pro křesť. starověk s historickými semináři (a po příkladu Harnackově) dokonce zvláštní zajištěnou existenci pro učence, pro jejichž specialní práce není místa ani v organismu universitním.

Od stránky 35—592. referuje se o jednotlivých spisovatelích. Od 592—635. jest závěr. Přikročíme k tomuto dílu, vsunouce na vhodném místě poznámky z hlavní části spisu.

Závěr obírá se rozvojovými stadiemi literatury přednic. Posoudiv provisorní rozčlenění u Batiffola a Krügera, navrhuje Ehrhard sám nové, které by co nejnázorněji zobrazilo rozvoj celé literatury. Rámec takový poskytují zevní křesťanské dějiny. Zájmy křesťanů byly tehdy vesměs jen náboženské, proto zevní osudy a postavení jejich musilo míti v zápětí zvláštní ráz spisův od křesťanů pochodících. — Z tohoto stanoviska rozvrhuje celou literaturu stkř. ve dvě epochy. Nejdůležitějším zevním momentem bylo ustání persekucí, osvobození od státního tlaku, vstoupení do kulturního ovzduší — doba konstantinská, vyznačená koncilem nicejským. Odtud doba přednicejská, doba starokřesťanská per eminentiam a doba po koncilu, doba patristická. Společno oběma jest: kulturní pozadí antické, úzká souvislost s náboženskými, praktickými

potřebami a z toho plynoucí omezení na čistě theolog. otázky a nedostatek prostě literarních zájmů.

Rozdíly jsou: I. epocha má málo spisů, ještě méně zachovaných. Převážná většina jich jest řecká, západ s latinou, orient se syrštinou stojí pozadu. Po celém křesť. světě jsou tytéž potřeby a kontroversy. Sám tím ovládnut je řečtinou, jen v Africe prolamuje se národní ráz, ale rozkvět jeho padá do II. epochy bohatší, až i zde mnoho ztraceno, latina rovná se řečtině, syrská literatura má svůj rozkvět, koptická, ethiopská a armenská se rozvíjejí. Problemy východu metaf.-ontologické, západu anthropologicko-psychologické.

První epochu zevrubně charakterisovati jest těžko, neboť spisy z velké části scházejí. Celé strany by naplnil seznam ztracených spisů. Z toho ovšem Harnack vyvozuje v prolegomenech k Literaturgesch. žalobu proti převládnuvší (katolické) církvi — úplně nespravedlivé. Ovšem nestarala se církev o bibliotheky. Ovšem boj s hydrou kacířství ji neanimoval k literarně historickým ohledům. Ale úmyslné ničení jí bylo daleko. Nechávajíc kromě spisů kanonických vše svému osudu, byla si vědoma, že jest organem živých křesť. zjevení a to dogmatické sebevědomí způsobilo, že jí nebylo třeba po knihách obsah své víry shledávati a opatrovati. Proto se nezachovaly ani knihy orthodoxní i z dob, kdy církev vévodila, a zachovaly se i takové, proti nimž známe anathemata. Když přišel rozkvět IV. a V. století, odvracely se zraky od starších, prostších plodů k novému bohatství a novým kontroversám. A když úpadek nastal: duchaprázdný tradicionalismus byzantinský a germanská potopa na západě, tu divme se, že se neztratilo ještě více. Jiná obtíž jest datování starých spisů. Harnack ve své chronologii odvažuje se jen 19 spisů lokalisovat, pro ostatní rozcházejí se hranice až o dva věky lidské, mnohé apokryfon vzpouzí se každé fixaci. Tu nastupují „vnitřní důvody", které mnohdy otázku sbližují a zkonkretní, ale za to vydány jsou subjektivismu na pospas).

První epochu rozděluje Ehrhard ve čtyři období.

První období jest křesťanská praliteratura. Nejstarší památky, stopy literarní práce křesťanské až do té chvíle, kdy styk s pohanskou mocí světskou i duševní vede k apologiím, perioda apoštolův a žákův apoštolských, až asi k r. 125, — toť její obsah a hranice. První generace poapoštolská, křesťané, o nichž mluví skutky apoštolské, na něž se obracejí listy sv. apoštolů, nezanechala literarních památek, čímž vznikl hiatus 30 let až k prvnímu spisu bezpečného data: I. Clem. ad Cor. Spadají do této epochy: list Klementův, listy sv. Ignáce a Polykarpa, Didache, nejstarší apokryf. evg. (Hebreův a Egypťanů) apocrypha Petrina (Kerygma, evg., apokalypsis), presbyterové, o nichž mluví Papias. Ep. Barnabae a pastor Hermae počítá Ehrhard až do II. období). Známky těchto spisů jsou: největší literarní prostota, eminentně náboženský ráz, úplně vnitrokřesťanský zájem, nedotknutost prvky hellenistickými a římskými, jež jen vzdáleně se ozývají v listu Klementově. — Jak zcela jiná musila by být literatura uzralá na stromě hellenisace — židovství pod římským sluncem, jak by se hlásila ke

svému kořeni! Ale zde jsou ne poslední nejjemnější šťávy upadlé civilisace, nýbrž primitiae spiritus: ve své prostotě jest tato literatura jako dítě, jež neznajíc nic, nestarajíc se o nic, plno jest svých hlubokých nálad a tušení.

V II. a III. desítiletí století druhého počíná druhé období. Vymřeli žáci apoštolští (jediný Polykarp tkví hluboko do II. století — Ehrhard přičetl by mu 100 let ne 86). Křesťanství známo v pohanských kruzích, soudnicích i studovnách: styky počaly. Z tohoto zevního úkazu plyne trojnásobné obohacení neb modifikace křesťanské literatury. Nejprve apologetická větev — myslíme při II. st. hlavně na apologety. Proti nim pozdvihuje protestantismus obžalobu, že hellenisovali křesť., že chtějíce je obhájiti proti vzdělanému světu racionalisovali je, učinili první průlom do onoho (domnělého) náboženství zapírajícího svět, potlačujícího rozum, vyčerpávajícího se v enthusiasmu náboženském, až zase Ireneus poněkud se upamatoval na biblické základy křesťanství. Co je na této výtce? Třeba na paměti míti, že uchované spisy apologetů nevyčerpávají jejich theolog. názorů. Jako není divu, že tyto první vědecké pokusy nesly známku vzdělanosti, jíž byli autoři naplněni, ke které mluvili, již chtěli získati — tak jest za to míti, že řady spisů (z titulů známé) zabývaly se otázkami vnitřně-theologickými nebo polemisovaly s gnostiky a tu zajisté i jiné stránky theologického deposita uplatňovaly. Známe tituly, vztahující se na všechny stránky deposita fidei — od principií theol. noetiky až po eschatologii, církevní disciplině a svátkosloví. V polemikách proti gnostikům stýkaly se s antignostikem Irenejem. — Na druhé straně nemusíme být příliš úzkostliví, nalezneme-li skutečně něco, co vytříbenějším názorům pozdějším se příčí: živé slovo církve bylo i tehdy něco jiného než nějaký rhetoricky neb filosoficky naladěný neofyta. Pozorujeme i u nejchoulostivějších spisovatelů, že vycházejí od církevní nauky a až v dalším rozboru dávají se svésti svými filosofickými představami. — Schází ještě katolická práce o apologetech.

Druhý pozoruhodný účinek toho, že křesťanství vstoupilo ve styk s pohanstvím, byl gnosticismus. Římská civilisace tehdejší, plna jsouc mysterií ze všech koutův ohromné říše svatých, zmocnila se ovšem náboženských myšlenek křesť., aby je využitkovala pro konstruující se náboženskou filosofii. To jest gnosticismus, zjev typický. Zde stojí křesťanství církevní („officielní“) s biskupy v čele, bránící se a vyživající se živým slovem a praxí, udržující i idealy křesťanské, více na onen svět hledící a dle něho tento měřící. Proti tomu stojí elegantní gnosticismus, plný vyvrcholené kultury antické, který „oceňuje“ též křesťanství, ale vybírá z něho libovolně živly vznešené a úchvatné a slepuje je novým synkretismem. Vedle této literatury, která ovládá literarni formy antické od dogmatického pojednání až k romanu a lyrické básni (i hymny jsou u gnostiků četnější), která obrací se na vzdělaný svět, která „z vnitřních důvodů“ zamítá Starý Zákon — vypadá genuinní literatura křesťanská trochu inferiorně — ale jí jednalo se o to, zachránit křesťanství, nerozptýlit ho v krásnoduchých formách, a proto

její jest pokřesťanění světa, kdežto gnosticismus zahynul v ostatních náboženských zjevech staré říše. — Gnostikové byli vedle nepatrných fragmentův a četných titulův a málo spisů známi hlavně z díla Ireneova adv. haereses, uchovaného jen v latinském překladě. R. 1896. donesl C. Schmidt do Berlína koptický papyrus s překlady spisů: εὐαγγ. κατὰ Μαρίαμ. Σοφία Ἰησοῦ Χριστοῦ Πρᾶξις Πέτρου. První cituje Ireneus (barbelognosis), bude tedy lze — dí Harnack — polemiku Ireneovu v jednom případě kontrolovati. Publikace těchto spisův očekává se s napjetím. Z oxfordského Cod. Brucianus uveřejněny dva anonymní spisy, lokalisované do let 170—200, jež podávají překvapující pohledy na poměry gnostiků k novoplatonismu Plotinově. Od r. 1851. znám je spis Pistis Sofia (kopt. v Mus. Brit.) ze III. století. Tuto knihu nazývá Harnack „Buch der Einsetzung des Busssacramentes“ — vypravuje prý pradějiny katolického sakramentismu. — Th. Zahn pokusil se o rekonstrukci famosní bible Marcionovy — na ten čas poslední slovo v té věci. (O. p.)

Animismus.

(Č. d.)

V širších rozměrech a systematicky probírá všechny námitky, jež kritická škola posud proti názoru theologickému učinila, James Robertson, professor východních řečí na universitě v Glasgowě se ve spise svém, přeloženém do němčiny od prof. v. Orelliho pod názvem: Die alte Religion Israel vor dem achten Jahrh. v. Chr. 1896. Musili bychom mnoho sloupců vyplniti, kdybychom jenom vše podstatné měli tu uváděti. Spis je velice střízlivě psaný a pro orientaci nad jiné příhodný. Nyní ovšem předstižen spisem v. Orelliho, o němž viz první referat.

Dějiny patriarchů, Abrahama atd. vyhlášeny od kritické školy za pouhý výplod fantasie. Jak u nás ochotně vše přijato a za vědu vydáváno, o tom ve spisech p. Vaňkových dokladův až dosť. Proto velice rozezlena je celá kritická škola na professora semitských řečí na universitě v Mnichově, Dr. Fr. Hommela pro spis, v němž celou její krásnou budovu monumentalními doklady cele rozmetal. Spis má název: Die altisraelitische Überlieferung in inschriftlicher Beleuchtung. Ein Einspruch gegen die Aufstellungen der modernen Pentateuchkritik 1897. Spisem svým Hommel dokázal, že zprávy biblické o patriarších a o době Mojžíšově nevymykají se nikterak z rámce zpráv, odjinud nám dochovaných z naznačených dob.

Methoda spisovatelova je krátce tato: Vlastní jména Starého Zákona možno roztříditi ve 3 oddíly: vlastní jména až do doby Josue mají patrný ráz arabský a ve své stavbě shodují se úplně se jmény, jaké podávají nápisy dynastie Hammurabiho, dynastie to arabsko-babylonské z roku asi 2000. před Kr., jakož i nápisy jihoarabské. — Vlastní jména od Josue až do králů mají ráz kananejský, jak nám je znám z četných nápisů zachovaných v dopisech v Tell Amarna. —

A konečně vlastní jména doby královské vyznačují se složením svým a výrazy Jak a jeho, majíce takto zvláštní náboženský ráz. Takto tedy podávají nám jména biblická u porovnání se současnými nápisy věrně dějiny národa israelského. Proto každá hypothesa, jež chce Abrahama, patriarchu vyšedšího z oblasti dynastie arabské, prohlásiti za osobu mythickou, rozbije se o tyto nápisy. Tu pak zvláště pádným dokladem pro historičnost Abrahama je kapitola 14. Genese. V ní máme věrně zachyceny poměry asi kolem r. 2000. před Kr., jak je nyní známe dle klínových nápisů z oné doby. Kritická škola prohlásila nejprve celou kapitolu za bájku; když potom však v nápisech klínových shledána jména králů v kapitole oné jmenovaných, vymyslila si škola, že jakýsi žid v zajetí babylonském archivy státní prohlížel a při tom naleznuv onu zprávu, dal ji do bible v dobu Abrahamovu, šťastnou náhodou na pravé místo, kdyžtě v Babyloně o Abrahamovi a Melchisedechovi nic nemohl nalézti v státních archivech. Hommel ukazuje obšírně, že celá tato vytáčka kritické školy je pouze přibrána z nouze, aby se zakryla očividná porážka. — Podobně dalo by se ještě více příkladů uvésti, jako na př. potvrzení životních osudů Mojžíše, ale uvedené postačí. Toliko z doslovu autorova chci tu několik slov přeložiti. „Mojí nejkrásnější odměnou bude, navrátím-li četným mladším theologům a i četným vědecky vzdělaným laikům, jež se dali Wellhausenem očarovati a zmásti, ač ovšem jen neradi a na polou s odporem, ale vždy v domnění, že se poddávají domnělé nutnosti jeho vědeckých vývodů, navrátím-li jim to, co již měli za načisto ztracené — ztracený ráj jejich staré víry v bibli".

S podobným důrazem ozývá se proti Wellhausenovi a kritické škole professor theologie na universitě v Berlíně, Dr. H. L. Strack spisem svým: Einleitung in das Alte Testament einschliesslich Apokryphen und Pseudepigraphen 1898. Zřejmě a otevřeně vyznává víru v zasahání božstva do dějin israelských způsobem nikde jinde nepozorovaným, víru v divy a proroctví jakožto skutečné jevy, až konečně (str. 54) slavnostně volá: „Rozhodně musíme odmítnouti tvrzení ať si veřejné nebo zakryté, jež by úmyslně chtělo klamati špatným výkladem skutečných událostí." Taková řeč od učence jména proslaveného, pronešená veřejně a vědomě naproti celé řadě přívrženců školy kritické, taková řeč již něco znamená! Jeť důkazem, že theorie Wellhausenova je právě jen theorií a že asi stíží se jí podaří povznésti se za vědeckou pravdu. Proto by opatrně měl jednati, kdo se jí přidržuje, nevydávati jí za vědu, ale nechati jí pravé její jméno, tak by jednal jako čestný muž.

Ještě aspoň jeden spis proti Wellhausenovi uvedu. Je to překlad z angličiny pod názvem: Lex Mosaica oder das mosaische Gesetz und die neuere Kritik... übersetzt von Th. R. Fischer, 1898. Čtrnácte anglických učenců seskupilo se k společné práci, k vyvrácení všech námitek činěných proti původnosti zákona Mojžíšova. Kniha je takřka celým slovníkem hesel a proto nemožno krátce obsah její podati zde; jen tolik připomínám, že nijaká závažná námitka není opomenuta a vyvrácena vždy vědecky a důstojně.

Tak rokem roste nám příspěvků pro obhájení našeho stanoviska v oboru dějin náboženství israelského. Mimo knihy uvedené dalo by se ještě mnoho jiných uvésti.[1]) Než pro tentokráte budiž dosti na tom, co podáno.

Přicházím hned k r. 1899. Tu pak jmenuji spisy, přímo kritické škole čelící a jí ovšem nepohodlné, jak viděti na př. z organu jí oddaného, „Theologische Rundschau“, 1900, str. 385, tyto: G. Stosch, Alttestamentliche Studien. IV. Israels Heldenzeit. 1899. Je to důkaz pro pravdivost věcí vypravovaných v bibli od doby Josuovy do doby Samuelovy. — Dále J. Storjohann, König David, sein Leben und seine Psalmen, vydání německé 1900. Obsah udává dostatečně kniha, a tendenci poznámka, že spis jest namířen proti škole evolutionistické. — Stejný cíl má J. Köberle, Die Tempelsänger im Alten Testament. 1899. Obsah udán titulem. Co do původu biblických knih drží se stanoviska tradičního. Mnohem důležitější jest vědecky přísně a při tom se vší klidností psaný spis Sven Hernera: Mosaiska Tiden. 1899. Autor předvádí náhledy Wellhausena a Stadeho o počátcích israelského náboženství, zvláště zmiňuje se o mínění prvého, dle něhož vlastnosti Jahveovy byly rázu fysického, ne však ethického. Hned na to obírá se otázkou, možno-li mínění uvedená považovati vědecky za dokázaná a možno-li na základě jich vyložiti vývoj israelského náboženství od jeho pohanského počátku k vysokému postavení, v jakém shledáváme náboženství to za proroků. K oboji otázce odpovídá záporně. Co novější jmenují náboženstvím proroků, to nejstarší proroci Amos a Oseáš již jako náboženství lidu předpokládají. Avšak ani Eliáš ani Nathan nejsou novotáři. Jak viděti, zasazuje spisek mnohou ostrou ránu kritické škole.

Zase uvedl jsem jen některé spisy, dalo by se jich vyjmenovati mnohem více, ale nepíšu úplnou bibliografii, chci jen ukázati, jak směr proti škole Wellhausenově čelící roste vždy mohutněji. Jedné věci však, více ovšem pro methodu důležité, musím se tu výslovně ještě dotknouti. Věc ta týká se pramenů, z jakých učenci své doklady si někdy vybírají a je pak seřaďují. Nejlépe snad učiním, když tu uvedu co o této věci psáno v kritickém listě Literarische Rundschau 1900 str. 122. Tu stojí: „jsem náhledu, že germanská mythologie, tak jak ji nyní máme, křesťanskými prvky je takřka prosycena. Mnohé doklady k tomu jsou u A. Baumgartnera v jeho Nordische Fahrten. Avšak i indická náboženství měla by býti v tom ohledu prozkoumána. Badatelé o Indii libují si v šeré dávnověkosti a již častěji bylo stáří indických spisů dle některých údajů astronomických přibližně vypočítáváno, při čemž pravidelně se docházelo hluboko do druhého tisíciletí před Kristem. Tu však se nyní pozoruje, že tyto údaje indických spisů podávají správně výsledky hvězdářství řeckého před Kristem a po Kristu, v některých případech docela byly přejaty i řecké výrazy. To zajisté nemůže

[1]) Na důkaz toho viz podrobný článek, všímající si i časopiseckých statí, hlavně za rok 1898, (ale i 1897, 1896) v Zeitschrift für katholische Theologie, 1899, strana 263—281, z něhož úhrn podán v Časopisu katolického duchovenstva 1900 str. 514—517. Článek má nápis: Kritik und Tradition im Alten Testament. Von Leopold Fonck.

v nás vzbuzovati přílišné důvěry.“ Uvedl jsem výrok tento na důkaz, jaké opatrnosti třeba v otázkách srovnávání náboženství se týkajících. Zdali pak badatelé, a zvláště naši čeští badatelé, potřebnou tuto opatrnost vždy mají? Myslím, že na základě zde podaných výv odů mohu beze strachu a bez ublížení pravdě říci, že by více podobné opatrnosti jim neškodilo. (O. p.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Codex diplomaticus tom. X.

CCIX.

4. Adam z Žirotic. Pustiměř, 24. března 1367. — G. I. c. 3.

Tři pečeti na pergamenových proužcích, dvě dobře zachovalé, třetí málo poškozená. Dr. Lechner: Z 1. Original: Chotwarus, sonst ist der Druck richtig.

Str. 4. ř. 10. original má: resi*n*gnamus (resīgnamus);
ř. 11. original má: insolidum jako tištěno ř. 18.;
ř. 13. „ inpu*n*gnacionibus (inpūgnacionibus);
str. 5. ř. 2. original má: inpungnaciones (īpūgnacōs);
ř. 3. original má: Brune (s jedním *n*).

CCX.

9. Všebor a Oldřich z Náměště. Olomouc, 7. června 1367. — Středorský, Apographa Moravica tom I. pag. 52.

Dr. Lechner píše: „Diese einfache Copie in der Boczek'schen Sammlung stammt aus J. G. Středowsky's Apographa Moravica (die im Manuscript in der f. e. Bibliothek hier liegen) Bd. I, pg. 52.“ (Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens III. S. 71). Slova jsou promluvena s patra, neboť kdyby byl Dr. Lechner prohlédl kopii naší listiny ve Středovském, byl by nabyl přesvědčení jiného. Dokazujeť orthografie listiny u Středovského, že nemá mnoho společného s kopií Bočkovou č. 11.100 v moravském zemském archivě.

U Středovského mnohá substantiva, ba všechna až na některé výjimky a četná jiná slova psána jsou velkou písmenou počátečnou. V diplomatáři jenom jména vlastní osob, míst a země a potom *C*iuitas a *P*entecoste. Že by opisovatel tyto všecky změny důsledně provedl v první polovici tohoto století, nevěřím, ač vím o případě, kdy listiny psané pravopisem jako jest u Středovského, roku 1898. a násl. byly tištěny pravopisem věku čtrnáctého.

Bočkova kopie má, jak se zdá, čtení starší: str. 8 ř. 2 Sterechowicz (Stř. Starechowicz) Drahotusch (Stř. Drahotausch).

Bočkova kopie má na mnohých místech *u*, kde Středovský má *v* a naopak, dále *c*, kde Středovský má *t*. Tak na př. ř. 6. pro*u*entibus,

obvencionibus et pertinenciis (Stř. proventibus. obvenționionibus et pertinentiis), za to ř. 8 vendidimus... vendimus (Stř. uendidimus... uendimus) a jiné.

Středovský píše *ae* správně. kde my bychom ho psali. až na místo jediné, ř. 11 Hereditate, čímž ukazuje, že i jeho předloha měla asi všude místo *ae* pouhé *e* jako kopie Bočkova.

Středovský klade správně ř. 11 po „bonis" *eisdem* a ř. 18 po „neglexerimus" *quoquomodo*, jež kopie Bočkova opomíjí.

Středovský řádek 10 a 11 správně čte: nos ab eis *iam dictas pecunias* plenarie percepisse; nebylo by ani Bočkovi na mysl přišlo zaměniti správné čtení toto za mylné: nos ab eis iam dict*is* pecunia*m* percepisse.

Nebyl by Boček psal ř. 22 dam*p*nis místo damnis u Středovského, a zejména nebyl by o své ujmě v datum ku konci zaměnil den. nebyl by napsal feria *secunda* infra octauam Pentecostes za „feria *sexta* infra Octauam Pentecostes" u Středovského. V této věci by radno bylo nahlédnouti do kopie v zemském archivě.

K poznámce: In der Überschrift der Ortsname unrichtig, která se opakuje v následujícím, odpovídám jenom. že do Němec nechodíme pro poučení, jak psáti naše česká vlastní jména.

CCXI.

10. Jan biskup. Kroměříž. 10. června 1367. Koncept statutu kapitoly olomucké str. 63.

Str. 9. ř. 6. Cod. dipl.: confirmacionis presidio	statut: confirmacionis *subsidio*;
ř. 18. censiri (omyl tiskový)	„ censeri residens a die quo etc.:
ř. 22. esse declarauerit residentem se absentare per dimiduum annuum	„ declarauerit esse residentem, se absentare per dimidium ann*um*;
ř. 24. quicunque alius canonicorum &c.	statut: quicunque canonicorum;
ř. 26. Juris, Canonici	„ nemá kommatu po „iuris";
ř. 29. fructus seminum tam hyemalium	„ omylem vypouští: seminum;
str. 10. ř. 4. pecuniarum vero	„ *decimarum* vero;
ř. 8. tumtaxat (omyl tiskový)	„ duntaxat;
ř. 10. až 12.	„ vypouští ř. 10. successor až ř. 12. habebit;
ř. 21. anni	statut: vynechává;
ř. 22. teneatur	statut správně: tenea*n*tur, podmět věty: singuli canonici:
ř. 23. 24.	statut: omylem vypouští ř. 23. et canonicis až ř. 24. talis;
ř. 25. persone, Ecclesie	statut: persone ecclesie;
ř. 34.	statut vynechává: assidue až gaudeant;
ř. 36. seu morte	statut: seu *in* morte;
ř. 38. precipue	„ *imprimis*;
str. 11. ř. 4. Pentecosten	„ pentecoste;
ř. 7. et festiuis novem leccionum	„ správně: et fest*is* novem lectionum

ř. 11. prosit inpensis — statut správně: pro *suis* inpensis;
ř. 13. Baronum et militum et ceterorum — „ baronum, militum et ceterorum;
ř. 14. pro quorum commemoracionibus — statut správně: pro quorum commemoratione.

CCXII.

11. Všebor z Náměště. Brno, 5. července 1367. — Středovský, Apographa I. str. 53.

Těžko míti za pravou poznámku Dr. Lechnera „Nr. 11. stammt aus dem vorgenannten Manuscripte Bd. I. pag. 53;“ tak bych usouditi mohl jenom, kdybych byl viděl a přirovnal se Středovským kopii ve sbírce Bočkově.

CCXIII.

14. Bušek z Mejlic. 14. srpna 1367. — G. I. c. 4.

Poznamenati sluší, že pátá a šestá pečet visí na proužku pergamenové listiny týkající se téže záměny, o níž naše listina mluví: na proužku páté pečeti lze čísti: *s.* uartalibus, 2 řádek: que Pust... tra villam extra cum omnibus suis iuribus vsibus prou... lis vtilitate...(sic), na proužku šesté pečeti: 1 řádek: ...proprietatis, 2[hý]: ....ruando permutacionem feci cum discreto viro Pablicone...eis sorore, což jsou slova naší listiny. Písmo jest jedno s písmem originalu našeho.

CCXIV.

55. Jan markrabí. Brno, 28. prosince 1368. — Kopiář I. fol. P. IV. v.

Str. 82. ř. 6. kopiář de Schonenwald;
ř. 16. kopiář správněji: permutat*os* (totiž: reditus et silvam); dominis et *seruitute*, ne: pertinenciis;
ř. 17. kopiář správně: hereditarie pertineba*nt*;
ř. 18. „ má správně: ac libertat*es*, quibus ex donacione progenitorum nostrorum eadem potitur ecclesia, auctoritate presencium perpetue transferentes, ne: libertat*e*.

CCXV.

81. Kapitola olomucká. 22. února 1370. Koncept statutu kapitolního str. 51.

Str. 105. ř. 2. statut: in ipso generali *nostro* capitulo;
ř. 9. statut: obediencia et villa Orozym.

CCXVI.

86. Hensel z Kovalovic. Dt. Schaumburg, 24. května 1370. — Knihy půhonné I. list VI.

Str. 109. ř. 1. knihy půhonné: Schau*n*burg;
ř. 3. knihy půhonné: freuntshafft;
ř. 4. „ „ gegenui*e*rtikeit, ne jak Dr. Lechner opravuje: gegenuirtikeit;
ř. 5. a níže všude: Bischolffs a Bischolwe.

Koncert filharmonického spolku „Besedy Brněnské"

dne 4. ledna 1901.

Za účinkování proslaveného houslisty Jana Kubelíka vypravila B. B. první svůj koncert, jenž i volbou programu i dokonalým provedením řadí se k nejzdařilejším produkcím spolkovým. Neobyčejná návštěva koncertu platila ovšem v první řadě čaroději Janu Kubelíkovi. Po vítězné cestě balkanské, okrášlen trofejemi, jichž se tak mnohý pozemčan přes největší námahu a úsilnou touhu nedodělá, vrátil se do matičky Prahy, aby zde Ježíška oslavil a poněkud si oddechl. Má toho klidu věru zapotřebí! Sotva však Vánoce minuly, již hrál v koncertě českých žurnalistů dne 2. ledna — o jejich přízeň už i Kubelík se uchází! — a 4. ledna byl již u nás. A těšil prý se, ačkoliv zde byl krátce před tím dvakráte, na Brno opět, poněvadž prý si bude moci zahráti Beethovenův koncert s průvodem orchestru. V tom však vyskytly se nad kýženým orchestrem černé chmury, věštící bouři, která hrozila, že nám snad dokonce celé těleso smete. Strach neměl však dlouhého trvání. Velezkušeným kormidelníkům B. B., kteří už přemohli horší překážky, podařilo se i tentokráte šťastně proplouti a s malým toliko opozděním doraziti do velké dvorany Besedního domu i s orchestrem — mohutným to tělesem, jaké v Brně zřídka slýcháme. A hrálo se s chutí a břinkem! Program rozvržen byl ve dvě části, jednu všoupnutou, aby p. t. obecenstvo nebručelo, a druhou za účasti orchestru, tak jak bylo na původním programu slíbeno. Oba oddíly, i povinný i přidaný, byly skvostnými perlami koncertními. Šťastněji se Beseda se svým dirigentem v nové století nemohla uvésti. Bachova Ciaconna, kterou Kubelík zahájil, skladba to složitá a obtížná, jest věrným obrazem velikého ducha Bachova. Neodvisle plyne hlas vedle hlasu, a přece nelze jedinké noty postrádati, má-li býti celek úplným, dokonalým. Goethe, jenž byl neobyčejným ctitelem Bachovým a jemuž Mendelssohn jako hoch hrával skladby Bachovy, praví na jednom místě: „Slyším-li Bacha, připadá mně, jakoby věčná harmonie sama sebou se bavila, tak jak se asi dělo v nitru Božím krátce před stvořením." Krásný výrok a zároveň velmi případný! Vždyť právě proto, že jest hudba Bachova hudbou idealní, která sama sobě jest cílem, není každému srozumitelna a nechává laika často tam chladným, kde zasvěcenci úžasem tají se dech. Kubelík zahrál Ciaconnu s bravurou neobyčejnou. Rád bych si ji byl poslechl podruhé. Velmi obtížného úkolu podjala se sl. Vlasta Boubelova. Ačkoli věděla, že všechen zájem strhne na sebe Kubelík a malou špetku, která snad zbude, že ztráví imposantní orchestr, vyhověla přece vyzvání pořadatelův a zapěla s rozhodným úspěchem arii Elízinu z III. jednání Čajkovského „Pikové damy" „Už půlnoc blíží se". Oduševněný přednes, dramatický výraz slečnina zpěvu došel jednomyslné pochvaly. Není divu, že po takové přípravě obecenstvo s napjetím očekávalo druhý díl programu, který sliboval Dvořákovu ouverturu pro velký orchestr „Otello", Smetanovu symfonickou báseň „Blaník" rovněž pro velký orchestr a divy Kubelíkovy v Beethovenově koncertě

z D-dur s průvodem orchestralním a v Paganiniových variacích „Nel cor più non mi sento.“ Reissig už v minulých produkcích dokázal, že se neleká žádných překážek a že veden jsa hudební intelligencí a netrkavou energií umí kráčeti „per ardua ad astra.“ Dne 4. ledna 1901 podal důkaz nový. Dvořákův „Otello“ je sice skladba nanejvýš effektní, ale plná obtíží a překvapujících novot v orchestraci i rythmice. Aby vystihl mistr Dvořák plamenný žár a vášeň Shakespeareova mouřenína, jakož i rozrušující tragiku, nešetřil pokladem své vynalézavosti a překvapil hudební svět novými barvami instrumentalními a kombinacemi, jimž rovné marně bychom hledali. Dvořák také sám, jsa si vědom obtíží, jež do „Otella“ vložil, nerad skladby té doporučuje. Náš Reissig jde však za heslem „audaces fortuna“, a ačkoliv bylo do koncertu jen na krátko, nepustil mouřenína z rukou a skutečně — tentokráte zvítězil. Mezi staroklassickou skladbou Bachovou a přesně logickým koncertem Beethovenovým působila ouvertura jako vítězný jásot doby nové, jako paian moderního ducha a zdravého realismu. A což Smetanův „Blaník“! Jak známo, jest „Blaník“ důstojným zakončením cyklu „Má vlast“ a musí býti také s tohoto hlediska posuzován. Kdo neslyšel ostatních čísel proslaveného cyklu, kdo nezná jich věcný původ, kdo — míníme upřímně — česky necítí, neporozumí „Blaníku“. Trne snad nad imposantní silou hudebního tělesa, nad neúprosnou gradací živlu vítězného, ale vysvětliti si jich nedovede. Je překvapen, ale nikoliv rozrušen, nadšen, dojat! Tak asi vedlo se bratřím Němcům, kteří ve značném počtu za námi do koncertu přišli. Tleskali, poněvadž byli překvapeni a živelní silou Smetanovy hudby strženi. Jinak bylo nám! Ano, budoucnost naší krásné vlasti, v jejímžto středu září zlatá Praha s posvátným Vyšehradem a stříbropěnnou Vltavou, jest nade vši pochybnost zabezpečena. Až nám bude nejhůře, vydá opět onen pramének vody, dub se zase zazelená a posvátný vrch, nyní jeviště roztomilých scen idyllických, se rozevře a naši rytíři přikvapí potřít nepřátel. Zvítězí. Zavládne mír a blahobyt po luzích českých. Toť myšlenky, kterými byl Smetana prodchnut, když základní motiv vybíral a jej rozváděl, když tvořil úchvatnou apotheosu slavné naší budoucnosti. Tytéž myšlenky však provázeti musí posluchače, chce-li porozuměti nejen hlavě, ale také — srdci Smetanovu.

O Kubelíkovi se rozepisovati jest dosti nesnadno. Těžko najíti začátek a konec chvály, těžko vystihnouti všechny přednosti báječné jeho techniky, nesnadno rozebírati výkon, který vymaňuje se z mezí přirozeného a možného a zavádí nás ve sfery dostupné jen málo vyvolencům. Beethovenův koncert z D-dur, op. 61. patří s oběma klavírními koncerty z C-moll a Es-dur k nejzralejším a k nejzdařilejším dílům velikého mistra. Podobajíce se jaksi instrumentalním kantatám, stojí uprostřed mezi sonatou a symfonií, spojujíce v sobě bohatý život duševní, slavnostní lesk a živost dramatickou. Kubelík koncertem nadobro uchvátil obecenstvo, orchestr i — dirigenta. Byla to scena překrásná a zároveň dojemná, když za kadence, kterou zahrál Kubelík s noblessou hudebního aristokrata, vše se pohřížilo v tajemné krásy

mistrovského díla i jeho provedení. Nikdo se ani nehnul, hudebníci v zimničném téměř napjetí na polo seděli, na polo stáli a Reissig u pultu — jako přimražen! Když byla kadence dohrána, vydechli jsme všichni, jako bychom se byli z krásného sna probrali. Sensaci v širších vrstvách snad ještě větší vzbudil svrchu uvedený koncert genialního Paganina. Zajímavo, jak soudil slavný Spohr o tomto svém vrstevníku. „Paganini", praví, „jest zvláštní muž, avšak mimo několik výstředností špatného vkusu, které dosahují toliko okamžitého effektu, provádí nemožnosti, které jsou s to, aby nám starou, dobrou školu načisto zničily". Jest v těch slovech mnoho pravdy! Variace na struně G, „Les Closchettes", hra pizzicatová, neslýchaná zručnost ve dvojhmatech atd. atd. — co vše to znamená proti tak řečenému velkému tonu, proti ušlechtilému zpěvu!? Že však jimi možno docíliti effektu největšího, přijali je na program všichni virtuosové a byli by snad jména toho pozbyli, kdyby nebyli tak učinili. Kubelík hrál koncert Paganiniův s imposantním klidem a hravou lehkostí. Tím posvětil skladbu jinak mělkou, tak že uchvátil veškeré obecenstvo.

Gratuluji Besedě Brněnské a jejímu dirigentu k velikému úspěchu.

Al. Vlk.

Nová díla.

Henri Lichtenberger: Nietzscheova filosofie. Autorisovaný překlad Arnošta Procházky. Str. 203 osmerky. Cena 2 K 20 h.

Německý filosof Bedřich Nietzsche (zemřelý dne 25. srpna 1900) jest zajisté pozoruhodným zjevem v dějinách filosofie, jak množstvím svých spisů, tak zvláště jejich obsahem, jenž dal podnět k úvahám nad míru hojným a k tuhým sporům. Jeho filosofie jest plodem materialismu: kdo jej uznává za správný, ten Nietzscheovi přisvědčí, kdo uznává dualismus, bude mu odporovati. — O Nietzscheovi a jeho spisech jest již přehojná literatura a nebylo by snadnou prácí, pročísti všecko. Málokterý jiný z filosofů již za svého života hýbal tak myslemi svých vrstevníků, jako Nietzsche; jeho filosofie stala se moderní. Odborník ve filosofii musí jím se zabývati, vzdělaný měl by jej znáti aspoň v hlavních rysech. K tomu dobře poslouží překlad díla Lichtenbergerova, jež v šesti kapitolách stručně pojednává o Nietzscheově charakteru, jeho tvorbě v různých obdobích jakožto filosofa, v dodatku poukazuje na shodu myšlenek (o věčném návratu) s jinými mysliteli: Blanquim a Le Bonem a ku konci uvádí chronologickým pořádkem četná díla Nietzscheova.

Lichtenberger sice nepouští se do posuzování správnosti názorů Nietzscheových a ponechává soud čtenáři, přece však nelze neznamenati, že jest k němu velmi, ne-li příliš shovívavým; byl by mohl místnou poznámkou odsouditi výwody jeho aspoň tam, kde uznává, že Nietzsche již nemluvil či nepsal, jak sám smýšlel (o Wagnerovi a o Schopenhauerovi); nájezdy Nietzscheovy a křivý soud o křesťanství, o církvi

(str. 137—139), jakoby byla nepřítelkou věd, osvěty, ba i vědomě klamala, měly býti aspoň slovem odsouzeny. — Nietzsche nemůže býti omluven tím, že (prý) psal jen pro malý počet vyvolených, jimž jest dovoleno všecko — dle Nietzschea — ti ostatní prý že mají žíti v poslušnosti. Každá řádná filosofie zná moralku jen jednu pro všecky. Nietzsche má moralku jinou pro pány a jinou pro sluhy — Herren- und Sklavenmoral — Kant přikazuje, že máme jednati tak, aby jednání naše mohlo býti pravidlem všeobecným.

Vždyť nedá se stanoviti hranice, kdož jsou oni vyvolení, jimž jest všecko dovoleno — to chtějí míti přemnozí. Nietzscheovi velmi záleželo na tom, aby spisy jeho byly co nejvíce čteny, neposílal jich jen těm vyvolencům. Co máme mysliti si o spisovateli, jenž by psal jen pro některé lidi, ale hleděl, aby četli velmi mnozí? Praví-li se v poznámce na str. 184, že nemůžeme odsuzovati nauky Nietzscheovy a činiti zodpovědným moralistu, jestliže učení jeho nebylo dobře pochopeno, anebo bylo-li znetvořeno, tož věc zde není případna. Nietzsche jako moralista mluví velmi zřetelně, jest mu snadno rozuměti, a rozumějí mu zajisté dobře a rádi, jimž po Nietzscheovsku jediným přikázáním jest jen vlastní prospěch. On by měl pravdu, kdyby materialismus měl pravdu. Nietzsche obrací, co platí o přírodě hmotné, na celého člověka a nikoli jen na hmotnou jeho částku. Materialismus však osvědčil se býti bludem; to již se uznává. —

Překladatel mohl místy užiti lepší češtiny: užívá velmi často rčení „za každou cenu“ místo: stůj co stůj, děj se co děj, každým způsobem, o živý svět... nechce býti pastýř poslušného stáda, místo: ... pastýřem ... — Tiskař zase udělal mnoho tiskových chyb. — Však to jsou věci vedlejší.

Znáti spisy Nietzscheovy jest dobře, obsahujíť přemnohé zrnko pravdy v jednotlivostech; též poznáváme z nich, v jakou propast vede učení materialistů, a z ovoce dovedeme poznati i strom. Nezkušenému těch spisů čísti nedávejme, dal by se svésti zevnějším leskem formy. Nemůžeme-li zabrániti, poukažme, v čem jest chybeno. — Nietzscheovi jsme zavázáni díky: — z jeho spisů poznáváme, že tím směrem dále jíti nelze, a že jest potřebí obrátiti. — Kniha, o niž zde běží, podává stručný překlad filosofie Nietzscheovy a dobře poslouží těm, kdož nejsouce odborníky ve filosofii, chtějí poznati Nietzschea aspoň v hlavních rysech. Dr. Fr. Nábělek.

E. Albert: Na zemi a na nebi. Básně. (1900.) Nakl. F. Šimáček v Praze 1900.

Jsou básníci, co nikdy nepsali
své nadšení — a snad ti největší.

Známých těch slov maně si vzpomenete nade sbírkou přítomnou. Kdyby smrt, beztak nenadálá, byla přišla jen o několik měsíců dříve, nebylo této knihy. Řídká znalost literatury a zvláštní překladatelská routina Albertova byla by se ovšem uznávala plnou měrou, ale o jeho původní básnické produkci nebylo by ani potuchy. Jistě nejednomu, když prvně uviděl sbírku, připadlo cos o libůstce a rozmaru; ale hned

při třetím, pátém, šestém čísle v duchu odprosil. Z knihy „Na zemi a na nebi“ mluví nejen veliký myslitel, nýbrž i opravdový básník určitě vyhraněné svérázné literarní fysiognomie. Jest ovšem pravda, že tu místy čteme spíše duchaplnou diskussi, než čirou poesii, ale po pravidle ozývá se básník skutečný. Věru zvláštní to požitek, dívati se těmi drobnými okny do nitra neobyčejného toho muže: jeví se nám tu zjev vzácný: dokonalá harmonie. Čelakovský to definoval slovy: „Mravní shoda krasocit“, ale tím vystihl věc jen jednostranně. U zvěčnělého Alberta bylo více; kníže exaktní vědy ostal tak prostým, dětsky upřímným člověkem, tak prostosrdečnou českou duší, českou každým svalem, a při tom ostal katolikem, věřícím tak opravdově a mužně, že se neostýchá psáti přímou apologii své víry. Vy vědečtí polobozi, nadutí kosmopolité a zvláště vy, goliášové trpasličích invektiv proti náboženství, pojďte se poučit z té knihy veršů. Vůbec by se mělo o této knížce mluviti více. Zvláště kdo máte bezprostřední vliv na studentstvo, buďte upozorněni a upozorněte na tyto básně. — Po umělecké stránce vidíme těžiště poesie Albertovy v živle satirickém (některá čísla jsou přímo skvostná) a pak v oněch básních, kde se na čtenáře znenadála přivádí mohutná pointa. Dojde-li na druhé vydání, bude slušná věc připojiti básníkovu podobiznu. —DS—

Fr. Sekanina: Lyrické intermezzo. Nakl. A. Píša v Brně 1901.

„Své drahé ženě připisuji tuto knihu za její upřímnou lásku.“ Vzájemná ta láska jest výhradním obsahem všech 36 básní. Povaha látky jest už jednou taková, že dojem jednotvárnosti těžko zažehnati, i když má básník slovník tak bohatý a sloh tak obsažný i přítulný, jako p. Sekanina. Chcete-li se přesvědčiti, jak letí čas a jak se v něm mění vše, i básnická stylistika, tuto knihu postavte vedle některé naší sbírky erotik, dejme tomu jen z let osmdesátých. — Některé obraty slovesné se tu často opakují, že k šabloně jest jen krok. Jinak zatleská autorovi nejednou jak hudebník, tak malíř krajinář. Lyrické intermezzo tedy skončeno. Excelsior! —DS—

Č. Ostravický: Šerem k ránu. Verše. Nakl. A. Píša v Brně 1901.

Slezan Č. Ostravický (A. Hüttler) uvádí se sbírkou tím sympathičtěji, že dle průvodních slov p. Kubisových „hleděti třeba na něho téměř jako na samouka, jenž jen několika nepatrnými nitkami spojen je s našimi proudy literarními“. Napřed řada veršů milostných (autor připsal knihu své ženě), subjektivní lyrika tichého smutku a stesku, sem tam zavaděno o otázky metafysické a na závěrek několik básní vlastenecko-socialních. „Ta píseň stará, ta píseň zápasů, bojů, ó bratři, ta vypěna není“, soudí poeta právem. Jest daleko od kaustické dopadnosti překvapujících veršů Petra Bezruče, projde mu hladkými, úměrnými slokami místem kus retoriky, ale že by to byly frase, spravedlivý čtenář nikdy neřekne. Stupnice počíná tu nadšenou parenesí a dospívá až k tonům hymnickým. Účinná báseň „Bohu ponižených“ stane se asi oblíbeným číslem recitačním. Při námětech socialních zdá

se chvíli, jakoby autor vázl na stanovisku t. zv. humanity, ale zrovna se opravuje, a dochází pak k závěru, jenž je zajisté ke cti jeho poesii:

A proto, bratří, sem
pochodně zářící všem!
Pochodně Osvěty, Lásky a Víry
vrhněmež nadšeně v slezský kraj širý,
v rodnou svou zem!

Nechť básník neustává a prohlubuje se; ta píseň zjařmených, ta píseň znásilněných, ta doposud dopěna není! —DS—

Otakar Theer: Výpravy k Já. Básně. (Symposion IX.) Nakl. H. Kosterka na Vinohradech 1900.

Výmluvněji, než jakákoli okřídlená předmluva, hodila by se za úvod sbírky slova, kterými básník apostrofuje „Město“:

Tys nám vzalo vše, cos nám mohlo vzíti,
naše prostá srdce, plná snů a krásy,
naši sílu, naši volnost, naši víru tichou
a okouzlující. (23.)

Co se praví v proslově, jest už jen důsledkem: „Vidíme v hrůze a beznaději, že nám zbylo jediné: bezmezná zvědavost.“ Divíte se té floskuli, ale knížka vám celým svým obsahem hlásá, že se tu vlastně míní to, co se dosud jmenovávalo — hříšná žádost. Vizte hned bolesti prvního čísla: „Kdy opiju náruč svou konečně ženou?“ Jakou? „Ta bytost škádlivá, drzá a nemoralní, půl zvíře a půl příroda, ostatek milování...“ Námět ten se vrací opět a opět. Dekadenční fraseologie tomu říká: „studovati problem ženy“. — Jinak je kniha učiněnou mosaikou smělých, překvapujících obrazův a metafor, sem tam velmi pěkných; myšlenky — pokud jsou nové — zarážejí namnoze bizzarností. Máte dojem, jako když k vám z ozdobené lucerny kmitá plamen hustou mlhou. Světlo hoří, ale mlha je silnější:

(jsme) znaveni,
znaveni láskou, znaveni snem, znaveni, choří, mdlí. (39.)

Kéž mlha padne k zemi! —DS—

Jan Opolský: Klekání. Básně. Nakl. J. Pelcl v Praze 1900.

Od „Světa smutných“ znamená tato sbírka zřejmý autorův pokrok; p. Opolský nalezl už své individualní prostředí, z něhož už jeho tvorba sotva kdy vybočí: je to ironie a satira. Tedy nejchoulostivější rayon v poesii, jenž předpokládá velmi značnou způsobilost, vyspělost a sebevládu, nemá-li nikde podklouznouti šaškovství, nechutenství a frivolnost. Básník náš má rozsáhlý rozhled, v technice jeho jest mnoho samostatnosti, symbolismus jeho sousedí namnoze až s bravurností, bohatství jeho obrazův až překvapuje; dovede všude zcela nonchalantně říci trpké pravdy, a to dle slov Máchových: „Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal...“ Ale překážky frivolnosti překonati se mu nepodařilo; důsledkem toho jest místy kluzkost, jinde blasfemie, jinde cosi, co nemile dojímá podivným velikášstvím. V nejmladší naší lyrice náleží p. Opolskému dle našeho mínění místo přední. —DS—

V. V. Tomek: **Tuberosy.** Básně. Nákl. spisovatelovým. V Praze 1900.

„Chovám přesvědčení, že mužně a soucitně udeřil jsem ve struny poesie“, míní autor. Je nám líto vyvraceti mu tu domněnku. Nepochybujeme o jeho mužnosti ani o soucitu velikém, upřímném, čistém, zvláště o soucitu s lidmi vykořisťovanými a jakkoli trpícími, ale poesie patří na jiný vrub. Umělecké ceny se v těchto verších nedohledá ani benevolence s nároky sebe skrovnějšími. Desunt vires, není síly, nestačí dechu. Zde ukázka.

K čemu as?

K čemu as má brázdy kůže,
proč už z jara ztvrdlá pole,
když mi nekvetou z nich růže,
jenom hyzdí ruce holé,
holé ruce práce muže,
sotva poodrostly škole.
Ó kdo věřit z pánů může,
že ta látka na mozole
klenot není, ale snaha,
pro niž je mi věčně drahá.

Báseň je celá, jest otištěna věrně a jen proto vybrána, že je krátká. Netřeba další řeči. Tu nepomůže ani madrigal ani triolet aniž co jiného. — Nechť si jen pan spisovatel uchová svůj soucit a víru; v životě bude moci své šlechetné zásady uplatniti nepoměrně zdatněji než v poesii; o svých básních bude za čas souditi jako my. —Ds—

Jan Červenka: **Babí léto.** Verše. Nakl. J. Otto v Praze 1901.

Autor nazývá své básně skromně pavučinami a praví o nich: „Shrnuji je v tyto listy bez nároku a proto jen, aby větry je nerozvály.“ Přísný tento úsudek dopadá asi pouze na oddíly „Růžová jitra“ a „Úsměvy“, veselejší odstavce knihy, kde skutečně jest veršův uměleckých po málu. Mezi „Trilky“ jsou už některá čísla originalnější a nejedna pěkná myšlenka vyslovena tu nově, vkusně, účinně. Nad „Hrstí popela“ povlává sice podzimkový smutek, místem není ani do pessimismu daleko, ale literarně jsou básně tohoto cyklu značně cennější. Těžištěm sbírky ostává ovšem devět básní spojených v oddíl „Pole krve“. Není u nás mnoho poetů, kteří by dovedli na tak drobné plotně zachytiti tak životně, určitě a suggestivně celou tu tragiku bojiště. Jest si přáti, aby básník tohoto genru, byť tak pochmurného, nezanechával; býti interpretem štětci Sochorovu nebylo by jistě nečestno a autor náš má k tomu všecku disposici. —Ds—

Fr. Bartoš: **Domácí čítanka.** Z lidu pro lid vybral —. Vyd. Cyrillo-Methodějské Dědictví v Brně 1900. Č. 47. Str. 463.

Čítanka ta prohlédá ku stránce básnické, ať tak dím, vzdělání domácího, obsahujíc ve dvou dílech (I. Škola mateřská, II. Pro domácnost i společnost) pohádky, písně, hry, říkadla, obyčeje výroční a slavnostní, tedy největší část toho, co zoveme poesií lidovou v širším smyslu; největší část ovšem jen co do zastoupených oborů, nikoli co do množství výplodů, neboť p. sestavovatel chtěl tu podati jen stručný výbor. Zvláštní oddíl věnován lidové svatbě. V prvním díle podáno dle Informatoria Komenského, jak vésti dítky k pobožnosti a jak v mravech a ctnostech děti cvičiti.

Pochopitelným způsobem přestáváme na tom, že jsme tu několika slovy naznačili obsah cenného díla odborníkova, sestaveného s nemenší znalostí než láskou k věci.

M. A. Šimáček: **Světla minulosti.** Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 372 a 414.

Děj zevně dosti chudý jak osobami činně súčastněnými tak událostmi. Lékař na venkově žení se s churavou dívkou více pod dojmem její lásky k němu, přivádí pak do domácnosti dítko své studentské lásky s herečkou. Manželka brzy umírá, o sňatku s herečkou, který by matka jeho měla ráda, nelze ani mluviti, neboť umělkyně cítí se býti z jiného těsta než je hospodyňské; konečně najde muž mnohými boji duševními zmítaný hodnou družku dalšího života v prosté osobě, známé mu z lékařské praxe.

Ani v tomto romaně nezapřel p. spisovatel umělce, jakého si v něm vážíme pro jakousi tu svědomitost uměleckou, věnovanou nejen úhledné formě, nýbrž i podstatě opravdu životní, vážné, byť i hovorně a smavě podávané. Zdá se však, jakoby mu nedostačovali tihle hrdinové, lékař, který pořád se chystá k duševní práci a při tom celý jest zabrán hledáním nevěsty, herečka Betty deklamující o umění a zcela vážně s prázdnotou sobě vlastní ujišťující lékaře, když ocítá se u jakéhosi zakončení svých bojů: „Carolo [? jaká to řeč?], s těmi konflikty a zápasy, jež ve vás byly, jste byl bohatší, než jste teď. Duch váš byl silnější. Ochudil jste se.“ Viděti pravou komediantku, která se panu spisovateli povedla jinak než ji dle upřímných asi expetorací o povolání hereckém míti chtěl. Smysl p. spisovatelův jest realnější než tenhle námět snese.

Autor rád rozvíjí společenské a životní zásady, ale klada je v ústa jednajícím osobnostem, není zdá se mi dosti šťasten v technice této, jíž vyniká tolik právě škola ruská, kterou p. spisovatel nejednou připomíná. Thematické tyto hovory jsou jaksi příliš schválně arranžovány, uměle a násilně zavedeny, ani nemluvíc o obsahu, který jest ovšem v romaně co nejvolnější. Psychologicky líčena hlavní postava zcela případně, dobrý slaboch, nadaného ducha, ale slabé vůle, sklíčený jaksi světly a stíny minulosti. — Vzdělanému čtenáři budou některé partie díla pochoutkou.

Božena Viková Kunětická: Vzpoura. Nakl. F. Šimáček v Praze 1901. Str. 378.

Bez nabubřelých a hrozně naivních frasí spisovatelčiných jádro děje vypadá v té podobě, že človíček neurčitého zaměstnání — je studovaný, žurnalista, též malíř — svede ubohou, doma nespokojenou a trochu koketní šičku, poplete jí hlavu všelijakými socialistickými frasemi o úplné volnosti jednotlivého já ode všech svazkův, i pokrevenských, před porodem ji opustí, čekaje, až bude po všem, že se k němu vrátí; dítě prý patří do ústavu, není žádných mateřských povinností a ovšem ani práv atd. Holka jest přes jisté pochybnosti — zvláště opuštěna jsouc v těžkých chvílích — dosť učelivá, nechá ducha

Melišova v sebe přecházeti, jak spisovatelka tomu říká, zanese dítě k nalezinci a prchne k Melišovi. Zhloupla vlivem jeho tak, že na jeho odpornou posu se ještě dívá s údivem — právě jako spisovatelka. Povídka tato byla by směšná, kdyby nebyla tak děsně smutná a symptomatická.

Guy de Maupassant: Silný jako smrt. Přel. B. W. Zdráhal. Nakl. Hejda a Tuček v Praze 1900. Str. 280.

Cizoložná, čím dále tím snad platoničtější láska nezaměstnané paní k bonvivantnímu malíři, přenášející se u tohoto užuž s matky na dceru, toť látka, jež dovedla vyplniti roman právě tak povalečný jako jeho osoby. Maupassant sice nedosahuje neostýchavosti d'Annunziovy, jenž má s ním mnoho podobného, ale i tak je toho až dosť. — Překlad je slabý, buďtež si i pravopisné a mluvnické chyby připočteny tiskárně. Nadpis má zníti: „Silná [láska] jako smrt."

Remy Saint-Maurice: Závodník. (Le recordman.) Roman ze života sportovního. Z frančiny přeložil Karel Bárta. Nakl. F. Šimáček v Praze. S 30 illustracemi Georgesa Scotta. Stran 135. Cena 3 K 60 h.

Pekařský chasník dlouho prvním vítězem na bicyklu, toť zajisté dosti zajímavá událost, zvláště připočteme-li všecky možné a nemožné úklady podnikatelův a spoluzápasníků, různá dobrodružství takových hrdin a pod. Až na odborné výrazy se dílo pěkně čte a bude vzdělanějším sportovníkům při skvostné úpravě zajisté vítaným dárkem.

Gabriela Preissová: Jerla. Povídka z Korutan. Nakl. F. Šimáček v Praze 1901. Str. 174.

Jediná zbylá dcerka zámožného statkáře venkovského, takto rozverná ale nevinná, má se svou láskou potíž. Konečně věnuje ji vychytralému a peněz potřebnému akademikovi, který si z ní podtají tropí smích. Zatím ovdověl první její milovník, místní učitel, ona dovídá se o klamu studentově a vezme si učitele. — Až na místní charakteristiky nemá povídka nic zvláštního, ale je pěkná.

Jan Václav z Finberka: Stíny života. Horské obrazy. Stran 160. Matice lidu XXXIV. 6. (204.)

Pět obrázků z horské bídy hmotné, trochu rozvleklých, protokollarně zevrubných, tísnivých, povznášejících jen tou trpělivostí ubohého lidu. Uměleckých nároků povídky ty asi nečiní, jsouce jinak zdravou četbou lidumilnou.

Jos D. Konrád: Hřích. Povídka zbloudilého člověka. „Libuše" č. 196. Stran 149.

Do manželství vezme si ona za společnici družku svého mládí, muž se jí do ní zamiluje; útěk k rodičům, on, lékař, znenáhla oslepne, pak opět se sejdou, hlavně k vůli dítěti.

Příběh by byl dosti zajímavý, nebýti postav tu a tam šablonovitých, mnohého mluvení a pravděnepodobnosti v hlavní osnově: takové společnice se do novomanželství obyčejně neberou.

Na str. 46. táže se mladá panička, jak asi daleko jsou rodiče odjíždějící do Ruska, na str. 56. teprve si na ně vzpomíná, »jak asi tam skládají a strojí se k odjezdu z Čech«. Na str. 59. sbírají z jara opozděné sasanky a jaterníky. Na str. 75. lékař »věřil na průvan«. »Povídka zbloudilého člověka« znamená po česku jen povídku, kterou zbloudilý člověk vypravuje.

Směs.

Drobet liturgiky. Zajímavou poznámku čteme v 1. čísle „Časopisu katolického duchovenstva" (str. 68.) od známého a zajisté nepodezřelého liturgisty Dra. Ant. Skočdopole, která by leckomu mohla posloužiti v posuzování oprávněných i neoprávněných výroků neb nároků co do obřadů katolických, řeči a zvyků jejich. Píše se tam:

„V novějších dobách vyskytují se častěji liturgičtí horlivci, kteří jen o missál a římský ritual neb o některé výnosy římského sboru obřadového se opírajíce, šmahem za zlořád vyhlašují a, pokud mohou, hned odklízejí všecko, o čem v těchto svých pramenech určitého předpisu nenalézají, aneb co se od rubrik missálových a rituálových nějak odchyluje. Horlivcům těmto asi není povědomo, že obyčej (consuetudo, usus), se také počítá mezi normy praxe liturgické; nerozeznávají, co jest usus legitimus neb aspoň tolerabilis, a co abusus eliminandus; nevědí také, že církev trpí některé zlořády zřejmé aspoň na čas, aby věřící nebyli mateni, roztrpčeni neb až pobouřeni. Horlivci tito také zaviňují svými dotazy, že římský sbor obřadový (s. rituum Congregatio) leckterým výnosem zapovídá liturgické obyčeje velice a již od dávných časů rozšířené, lidu katolickému milé a pobožnosti jeho velice prospěšné. Horlivec takový jenom se táže u kongregace, lze-li to či ono pokládati za správné a dovolené, ale nevykládá zároveň, že jest to usus velmi dávný (ab immemorabili), velice rozšířený a také prospěšný (laudabilis). V Římě neznají vždy náležitě všech věcí u nás. Neobjasní-li se tedy v dotazech dostatečně okolnosti a důvody jistého obyčeje, není se čemu diviti, že sbor dává odpověď obyčeji starobylému a skutečným okolnostem odpornou. Před několika lety vyhlásil tento sbor obyčejný u nás a v celé střední Evropě výstav velebné Svátosti v Božím hrobě za abusus omnino eliminandus. Podobný k tomuto jest nedávno vydaný dekret, že o slavné či zpívané mši nesmí jiného zpěvu býti kromě latinského, zpěv lidu v jazyku obecném že se trpěti nesmí. Kdyby se obřadovému sboru bylo zároveň s dotazem vyložilo, že u nás všecken lid provází slavnou nebo zpívanou mši svatou krásným zpěvem, že takto jest povzbuzován k pobožnosti, že vycvičených zpěváků liturgických nemáme, a kdybychom i měli, že by zpěv chorální, jazykem latinským pronášený, nemohl

jazyku latinskému nerozumějících povzbuzovati k pobožnosti, že právě tento zpěv lidu k tomu přispívá, aby nezobecněl odpor proti liturgické latině, — jistě by kongregace ritů nevyhlašovala, že zpěv lidu jazykem jemu přirozeným nesmí o slavné mši trpěn býti, snad jen proto, že v Italii podobného není. O sv. Františku Saleském dojista se nikdo nedomnívá, že církevní zákony a zejména liturgické předpisy lehko vážil. Tento svatý a nad jiné mnohé moudrý biskup píše, jako jsem již jednou v těchto listech uvedl, v jednom listě svém ku představené jistého kláštera ženského, že sv. Otci není milo, dějí-li se časté dotazy o správnosti nebo nesprávnosti jistých obyčejů leckde zavládlých. Svatý Otec prý rád mlčky trpí odchylky od přísného pravidla, nejsou-li samy o sobě nic neslušného nebo s křesťanskou pravdou sporného; ale podán-li dotaz, nezbývá než odpověděti dle pravidla, třeba by předvídati bylo, že odpověď bude míti nesnáze nějaké za následek.“

Nebyli jsme a nejsme přáteli jakési nedbalé povolnosti ke skutečným nedůstojným zlořádům při bohoslužbě, neboť se tím podporuje pověra a víra se uvádí v nevážnost těch, „kteří vně jsou“. Ale vzpomínka, že bohoslužba jest pro věřící, kteří jí obcují, měla by zase s druhé strany zamezovati přílišný esoterismus a cizinský suchopar, pokud dogma netrpí, na př. při udělování svátostí a svátostin.

Urim a Tummim. Professor Muss-Arnold v „American Journal of Semitic Languages and Literatures“, July 1900, dokazuje, že jsou אוּרִים וְתֻמִּים [1]) 'Ûrîm a Tummîm (LXX δήλωσις καὶ ἀλήθεια, δῆλοι καὶ ἀλήθεια, I. Sam. 14^{41} místo Tummîm ὁσιότης, Ezr. 2^{63} φωτισμοὶ καὶ ἀλήθεια Vulgata doctrina et veritas) původu babylonského, a to od neurčitého piel u'ru a tummu utvořená jména podstatná urtu a tamîtu, nález a věštba. K porozumění jejich významu připomíná babylonskou zprávu o stvoření světa, kde se vykládá, jak Tiâmat ustanovila svého syna Kingu králem bohův a zavěsila mu na důkaz toho na prsa „tabulky osudu“. Kingu padl rukou Marduka, syna jediného a pravého boha Êa (Jahve), jenž si po vůli svého otce vzal „tabulky osudu“ a nosil je, kdykoliv jednal jako prostředník mezi pravým bohem Êa s lidmi, následkem čehož „jeho rozkaz nesmí zůstati nevykonán, a každé slovo jeho úst má platnost.“ Marduk se dovídal od svého otce, co se stane — a velekněz israelský od Hospodina. Marduk předsedával s „tabulkami osudu“ výroční valné hromadě bohů, na níž se ustanovovaly osudy krále a národa, a velekněz se též obracel k 'Ûrîm a Tummîm, když se jednalo o blaho krále nebo celého národa. Náprsenka veleknězova měla 12 drahokamů na způsob pečetítek (Ex. 28^{21}). Marduk vtiskl též na svou náprsenku svou pečet. — Podobnost právě vytknutá je značná, a dnes, kdy je stále zřejmějším, že si přinesli Hebreové ze své babylonské pravlasti vysokou vzdělanost, nikdo nemůže a priori popírati možnost, že i ústroj velekněze má svůj pravzor při perském zálivu. Ale co se týká samého jména urtu a tamîtu, není nemožno, že si Hebreové tato slova přizpůsobili a upravili si vlastní domácí etymologii, kterou LXX věrně tlumočí. Vždyť máme podobných příkladů více. Tak má na př. Babel jinou

[1]) Ex. 28^{30}, Num. 27^{21}, Deut. 33^{8}, I. Sam. 28^{6}, 14^{41}, Ezr. 2^{63}, Neh. 7^{65}.

etymologii v babylonštině a jinou v hebrejštině, a přece nebude nikdo tvrditi, že je toto neb ono nesprávno. Zařízení pak a významu 'Urîm a tummîm výhradně dle Písma sv. poznati nemůžeme. Pokud se jich užívalo, bylo vrstevníkům dostatečně známo, a disciplina arcani nedovolovala širšího popisu, po zajetí pak babylonském za Ezry a Nehemiáše nevěděli o nich více než víme my. Tu třeba očekávati zpráv odjinud, a takovou je zpráva o „tabulkách osudu", kterou nám skytly památky babylonské, a sdělí nám ještě více, až budou prozkoumány ohromné knihovny chrámové. Ale též Egypt ukazuje mnohé, co nám poslouží při popisu roucha veleknězova. Dnes pouze upozorňuji na bohoslužebné roucho egyptského velekněze v museu florencském (Catalogo generale del Museo di Firenze, vol. I. p. 198) s 12 drahokamy po třech ve čtyrech řadách na prsou, o němž více někdy jindy.

V Olomouci koncem prosince 1900. DR. ALOIS MUSIL.

Kámen z Rosetty. (Zapomenuté jubileum egyptologie.) V naší době slaví se všechna možná jubilea, a přece nevzpomenuto v našich listech ani vloni ani předloňskem nálezu, který umožnil vývoj egyptologie, vědy nemálo důležité jak pro Písmo sv. Starého Zákona, tak pro dějiny všeobecné. Již ve středověku znali učenci evropští hojně památek egyptských, obdivovali se v novém věku nejednomu z Egypta přiveženému obelisku, svobodní zednáři se obklopovali značkami hieroglyfickými, ale nikdo neuměl říci, co to vše znamená. Starý Egypt byl zemí tajemství, kouzel a čar. Alchymisté a černokněžníci odvozovali svá nejlepší říkání od mocných čarodějův a kněží veleříše „vysokého domu = farao" a odvolávali se jak na svědectví Starého Zákona tak na údaje Herodotovy, a věřilo se jim všeobecně. Bylť kde kdo v Evropě jist, že uměli staří Egypťané více než umí člověk, a že své od bohův a demonů přijaté vědomosti zaznamenali v posvátných knihách, nejdůležitější pak částky že vyryli v tvrdý kámen, aby nikdy zapomenuty nebyly. Ony prapodivné znaky na obeliscích a jiných památkách byly tudíž správně jmíny nápisy, ale jak je čísti? Ještě kdyby byly psány abecedou cestávající z ± 25 hlásek, bylo by snadno je rozluštiti, ale tak bylo napočteno několik set různých značek, čímž se zdálo býti prokázáno, že egyptské nápisy nejsou psány hláskami, nýbrž že je to písmo pojmové, tedy pro každý pojem že stojí samostatná značka. Tímto přesvědčením bylo rozluštění egyptských nápisů ne-li znemožněno, tož aspoň velmi znesnadněno, a bujné fantasii ponechána úplná volnost. Záleželoť na individualitě badatele, aby si vhodné představy vymýšlel a tytéž na obelisku hledal. I stalo se, že byl týž obelisk od různých badatelů různě čten a vykládán. Tak hledal a našel abbé Pluche v nápisu obelisku Pamfilii důmyslné pojednání o povětrnosti, Anonymus pak v témže nápisu žalmy Davidovy a učený jesuita A. Kircher názory metafysicko-theosofické. Napsal o obelisku Pamfilii velké dílo, a je skutečně s podivem, s jakým důmyslem se snaží rozřešiti svůj nesnadný úkol. Stůjž zde ukázkou, jak luští na str. 55. skupinu dnes čtenou autkrtr. Značka pro *a* jest dle jeho názoru představa: Bůh Osiris, značka pro *u* představa: původce úrodnosti a veškerého vzrostu, značka pro *tk* představa: plodnost, značka pro *r* představa: sestup s nebe, značka pro *tr* představa: sv. Mofta v pozemské říši. Konečně čte skupinu autkrtr = Bůh Osiris jest původcem úrodnosti a veškerého vzrostu, a jeho plodnost stahuje

s nebe sv. Mofta do své pozemské říše — a přece neznamená ona skupina nic jiného než αὐτοκράτωρ = imperator = samovládce. Takovým postupem se ovšem čtení hieroglyfů nepřiblížili a myslelo se již, že se nedospěje k rozřešení záhadných nápisů, když tu výprava Napoleonova do Egypta r. 1798. neočekávaným způsobem ku zdárnému výsledku napomohla. Napoleon vzal s sebou totiž do Egypta nejpřednější badatele a nařídil všem důstojníkům a vojákům, aby dávali bedlivý pozor na veškeré starožitnosti a upozorňovali na ně přítomné učence. Tak bylo sebráno na tisíce důležitých památek a v monumentalním díle „Description de l'Égypte" položen základ nynějších studií. Ale největší užitek měla přinésti výprava Napoleonova vědě v době, kdy již byl krutě stíhán od Angličanův a byl nucen opevňovati se v Rosettě (Rešîd) na pobřeží východně-severovýchodně od Alexandrie. Házeli v srpnu 1799 náspy kolem srubu pojmenovaného St. Julien, tu upozornil pracující vojín důstojníka Boussarda na basaltový balvan, jehož přední vyhlazenou stranu kryl nápis v trojím písmu. Boussard dal kámen očistiti a dopraviti do Alexandrie, kde přítomní badatelé poznali, že obsahuje dole nápis řecký tak zvaný uncialní, nahoře neúplný nápis hieroglyfický a uprostřed demotický, jak se říká běžnému písmu egyptskému z posledního tisíciletí před Kristem Pánem. Hlubší pozornosti mu věnovati nemohli, neboť byla Alexandrie obležena od Angličanův, i těšili se, že zajímavý tento kámen, v němž viděli klíč k tajemství hieroglyfů, prostudují, až budou doma v Louvru. Ale naděje učenců francouzských se nesplnila. Angličané se zmocnili Alexandrie a nahromaděné umělecké památky neputovaly do Louvru, kam patřily, nýbrž do British Museum v Londýně, a tam se dostal r. 1801. i záhadný kámen z Rosetty. (O. p.)

Dictionary of National Biography. Před krátkým časem dokončeno bylo v Anglii dílo, jakých pramálo ve světové literatuře najdeme. Jest to Dictionary of National Biography. Edited by Sidney Lee. London, Smith, Elder u. Co. Dílo sestává z 63 velkých svazků, a účel jeho jest: podati pořádkem abecedním podle nejlepších a nejspolehlivějších pramenů krátké životopisy všech zasloužilých Angličanů od nejstarších dob až po naše doby; dosud žijící jsou vyjmuti.

Úmysl vydávati dílo pojal londýnský knihkupec George Smith, majitel londýnské nakladatelské firmy Smith, Elder u. Co., roku 1882; původně chtěl vydávati životopisy znamenitých mužů všech národů, pod názvem „Biographie Universelle"; ale na štěstí brzy poznal, že taková práce jest nyní skoro nemožna. Protože od polovice 18. století v Anglii podobného díla nevyšlo — naposledy vyšlo v 6 velkých foliových svazcích roku 1747 až 1766 dílo pod názvem „Biographia Britannica" — doufal pan Smith, že když i nevydělá, aspoň náklad jeho mu nahrazen bude.

Na podzim roku 1882 svěřil nakladatel Smith redakci spisovateli Leslie Stephenovi, který 28. listopadu 1838 v Kensingtonu se narodil. V březnu 1883 přibral si Stephen výpomocnou sílu a sice spisovatele Sidney Leea. Již v lednu 1883 měl Stephen sestavena jména pro první písmenu abecedy, pro *A* a požádal o spolupracovnictví různé anglické spisovatele. Jako pravidlo určil: podati stručný, ale prameny doložený životopis a použiti hlavně doposud neznámých pramenů; prameny a literatura uvedou se vždy

na konci každého článku. Již 1. ledna 1885 vyšel první svazek; pak vycházel úplně pravidelně čtvrtletně vždy jeden svazek, tak že celé dílo v krátké době, v $15^1/_2$ letech vyšlo.

Leslie Stephen nezůstal však dlouho redaktorem díla; neboť již roku 1889 onemocněl a přibral si svého dosavadního assistenta Lee za spoluredaktora; oba vydali svazek 22. až 26. (1890—1891). Když však na jaře 1891 Stephen těžce onemocněl, vzdal se úplně redakce a Sidney Lee zůstal až dokonce sám redaktorem. (Sidney Lee narodil se 5. prosince 1859 v Londýně).

Celý slovník má 63 svazků, 29.108 stran a 29.120 článků, tak že průměrně je článek na jedné straně; ovšem, že jsou některé statě též delší; nejdelším je článek o Shaksperovi, který má skoro 50 stran a jejž redaktor Sidney Lee napsal. Životopisů od nejstarších dob až do konce pátého století je 36, ze 7. století 134; století 8.—10. málo látky poskytlo. Počínaje stoletím 11. stále jmen přibývalo. Ze století 15. uveřejněno 659 životopisů, ze století 16.: 2138, z 18.: 6789; ze století 19. přinesl slovník 12.608 životopisů; mezi články jsou některá jména velmi četně zastoupena. Článků o osobách, které Smith se jmenují, je 195, jméno Janes zastoupeno 132, Steward 112, Hamilton 106, Browe 102, Robinson 63 články.

V celku bylo 653 spolupracovníků, z nichž mnozí hlavně jen životopisy některého odboru anebo jisté doby uveřejňovali. Tak na př. životopisy všech herců napsal Jos. Knigh, námořníky se obíral professor Langton. Redaktor Sidney Lee napsal 820 článků, hlavně z doby královny Alžběty, o 1327 stranách, (jak litterarisches Echo tvrdí, kdežto Zeitschrift für Bücherfreunde má 1370 stran), což jsou úplné tři svazky. Jenom sedm spolupracovníků má články ve všech 63 svazcích. Články dřívějšího redaktora Stephena, který hlavně životopisy anglických filosofů psal, vyplňují 1000 stran, a přispěl do 60 svazků. Mimo oba redaktory byl hlavním přispěvatelem Cooper Thompson, který též články ve všech svazcích má a katolické theology a učence popisoval; má 1422 článků o 900 stranách. Letos vyjde ještě jeden svazek jako doplněk, ve kterém podle možnosti všechny omyly opraveny budou a který též životopisy mužů, mezi vydáváním díla zemřelých, přinese.

Že dílo všeobecné pozornosti se těšilo a všude příznivě přijato bylo, poznati z toho, že po ukončení celého díla sám lordmayor londýnský slavnostní hostinu redakci, nakladateli a hlavním přispěvatelům vystrojil a redaktorovi čestný dar odevzdal.

Co se nákladu týče, vynaložil nakladatel 70.000 liber šterlingů, to jest 1,680.000 korun. Jednotlivý svazek, průměrně o 400 stranách, prodává se nevázáný po $1^1/_2$ libře šterlingů, t. j. asi za 35 korun, tak že celé dílo stojí přes 2000 korun.

O podobném německém a rakouském díle příště něco více. Viz Das litterarische Echo, VI. ročník, 2. sešit a Zeitschrift für Bücherfreunde, ročník IV. strana 346. Ign. Zhánĕl.

Statistika knižné výroby a tržby. Bibliotekář anglické „Princeton University“ Dr. Richardson oceňuje množství vydaných knih v hlavních státech Evropy za rok 1899. takto: Anglie 8000, Spojené Státy severo-

Americké 6650, Německo 4500, Francie 4200, Italie 2512. Vezme-li se za podklad rozdělení řeč spisu, tu statistika jeví se takováto: vydáno anglicky psaných knih 18.000, německy psaných 9000, francouzsky 5000, italsky 2000. Ohromná výroba anglická dělí se: Anglie 8000, Spoj. Státy 6650 (sotva všecky psány anglicky za té pestrosti jazykové ve Spoj. St.) a jiná území a kolonie anglické 2735. — Jinou statistiku podává rok co rok organ mezinárodního spolku pro ochranu práv autorských ve Švýcarsku vydávaný „Le Droit d'Auteur". V posledních sešitech minulého roku (9.—11.) posuzována knižná výroba důležitějších států a zemí pokud možno v přehledu vývojovém a s udáním odborů, jakož i původní tvorby a překladů. Statistika tohoto rozsahu není ovšem úplná všude a není též všude spolehlivá. neníť dosud v žádném státě úředního organu, jenž by se touto statistikou zabýval. Dle tohoto pramene na př. obnášela výroba knižná (německá) v Rakousko-Uhersku (dle bibliografie Junker-Jellinek) r. 1900 2100 publikací, totiž 1219 knih, 755 brošur, 225 časopisů (ne novin!), 113 map. Nejvíc z těchto publikací věnováno právnictví a státovědě (672). Ze všech publikací vyšlo nejvíc ve Vídni 1680, v Čechách 165, Tyrolech 83, Štyrsku 56. Ve všech řečech vyšlo v Rakousko-Uhersku knih a publikací 7500 (vyjma noviny), z těch 700 překladů, mezi nimi nejvíc maďarských. — Novin vycházelo r. 1900: 2184 o 37 více než 1899. Z těch bylo 1309 německých, 352 českých, 213 maďarských, 111 polských. — Statistika tato není úplná, jak sama o sobě vyznává, neboť spočívá jen na těch publikacích, jež nakladatelstva kanceláři dobrovolně zašlou neb oznámí.

Německo vydalo r. 1898/99. všech publikací knihové formy 23.000. Z německého pořízeno překladů (knižných) r. 1899.: 433 do řečí západoevropských, 340 východoevropských. Všech divadel německých jest 302, na těchto dáváno 43.458 představení (v Německu samém 270 divadel, 350 „Variétés"). Dovoz knih dosáhl cenou r. 1898. 20·3 mil. marek, vývoz však 70·8 mil. marek (vývoz knih z Francie r. 1899. obnášel jen 38·9 mil. franků). Nejvíce vstoupá vývoz knih (i novin) do Ruska, Danska a Anglie, klesá vývoz do Ameriky (Spoj. Států). — Nakladatelstev německých bylo 9360 (v říši 7288). — Novin a časopisů bylo v říši německé 4702, z jejichž vývozu nejvíce šlo do Rakouska, potom do Švycar a do Ruska. — Švýcarsko samo nemá statistiky knižné, z toho, kolik publikací se sejde v národní knihovně, možno soudit na 1000 roční výroby. — V Nizozemí vyšlo 1899 2891, roku 1898. 2984. — V Anglii vydáno knih (dle tohoto pramene) 7567 (r. 1899.), časopisův a novin vydávalo se 2383, z čehož 460 v Londýně. (?) Divadel jest ve spojeném království 3000 (z toho 580 v Londýně), kteréžto zaměstnávají 850.000 osob. — Ve Švedsku vydáno 1899 knih 1538, v Dansku 1218, v Norsku 678. — Ve Spojených Státech severoamerických vydáno knih r. 1899. 5321. Novin prý je v severoamerických Spojených Státech 38.000 (dle Richardsona 21.000!). V Novém Yorku samém vychází 788 novin. — V Italii vydáno r. 1899. 9480 knih, novin bylo 2423. — V Rusku udává se jen počet novin a časopisů r. 1899. na 967. Ve Finsku vydáváno r. 1899. časopisů 205, z toho 120 finských, 80 švedských, 5 obojjazyčných. Dle Le Droit d'Auteur v 11 kulturních zemích vydáno tedy okrouhle: 23.000 v Německu, 11.000 ve Francii, 9500 v Italii, 7500

v Anglii, 6800 v Rak.-Uhersku, 5000 ve Spoj. Státech severoamerických, 3200 ve třech zemích skandinavských, 2900 v Nizozemí, 2100 v Belgii, 1000 ve Švycarech, dohromady 72.000 knih a publikací. —p.

Signaly osvětelné s Marsa. Dne 9. prosince ústřední astronomická stanice v Kiele rozeslala cirkularní zprávu po všech observatořích a hvězdárnách světových, že hvězdář Douglas na Lowellské hvězdárně v Americe, jak Pickering z Cambridgeské hvězdárny telegrafoval, pozoroval v noci 8. prosince na Marsu v severním konci „moře“ Icarium světelné znaky, jež trvaly 70 minut. — Tento telegram z Ameriky došlý považován všeobecně jako zpráva o umělém signalu na Marsu, jež nám sem na zemi posílají. V tisku všeho světa rozhovořeno za tou příležitostí o možnosti či nemožnosti, aby Mars byl obydlen takovými rozumnými bytostmi jako je člověk na zemi, a aby bytosti tyto uměly a mohly nám o sobě zprávy podávat. Podle pozorování spektralných tvrdí ovšem učenci (Rus Rogovský, Angličan Johnston Stone), že Mars nemá ovzduší jako země, schází mu vodík, vodní páry a helion, kteréžto plyny si nedovedl udržeti, jako hmota malá. Nadto i ostatní plyny jsou ve velmi rozředěném stavu kolem Marsa. Temperatura proto jest na Marsu kolem 100° pod nulou. Bílé srážky, jež kolem polů viděti se zhušťovat a zase mizet při osvětlení, považovány za těžký plyn kyseliny uhličité, která tvoří bílý sníh a led v zimním období kol polu a v létě taje. — Za to stejně vážná jména učenců (Pickering sám, franc. hvězdář Mercier) tvrdí a ujišťují, že život na Marsu jest možný, ba že skutečně se nám ve zjevech jeho povrchu zračí. Pickering tak zvaná „moře“ Marsova vysvětluje plochami bujné vegetace rostlinné (stepní), kdežto tak zvané kanaly jsou průplavy vodní obrostlé po obou stranách vysokými stromy a háji. Obyvatelstvo na Marsu proto mohlo by se udržeti a jsouc dle stáří planety pokročilejší nás, mohlo by dovésti toho, že se nám sděluje a zprávy nám posílá, vědouc o nás dobře, ba snad i zevrubně nás pozorujíc. Jistý anglický učenec při objevu telegrafie bez drátu dokonce tvrdil, že zvláštní zvuk, jaký vydávají telegrafické dráty volně v poli stojící, přivádí jej na myšlenku, že snad to je právě zvěst z vesmíru, z planety Marsovy, kdež obyvatelstvo, je-li rozumné a pokročilé, mohlo by množstvím elektřiny sluncem vyzařované vládnouti tak, že by rozesílalo jí zprávy přes ohromná prostranství světová z jedné planety na druhou. Oni už snad znají taje a divy přírody vysvětlovat a opanovat, kdežto my dosud tak daleko nejsme. — Střízlivější vědci však skoro všeobecně odkazují obytelnost Marsa do říše bájí, a tudíž i Douglasův telegram za sensaci americkou. —p.

Lebky „starovendských“ Slovanů. V „Archivu“, spolku přírodnického v Mecklenburku, D. Barfurth popisuje tvar lebečný starých Slovanů na tamním pomoří osedlých. Původní dlouholebé a plavé (prý) plémě slovanské udrželo se nejdéle v severovýchodní německé rovině (Pobaltí něm.), jež k jihu a západu víc a víc přecházelo k mesokefalii (s lebkou prostřední délky), až ustoupilo úplně mesokefalnímu kmeni. S šířením lebky však spolu šlo od severu k jihu i její snižování. I dnes prý na lebkách nedávno vykopaných tentýž zjev pozorovati: od moře k jihu ubývá délky, přibývá šířky, ale spolu ubývá i výšky lebečné. Vůbec u kmenů slovanských možno prý stanoviti toto pravidlo: původně dolichokefalní Slované ztráceli rozšiřo-

váním sídel svých na jih ráz dlouholebečnosti a stávali se krátko- a nízkolebečnými; stejně šlo to od východu k západu. Během dob však všichni téměř Slované přešli ku krátkolebečnému typu, tak že dnes už jsou rozdíly v poměrných rozměrech lebky u nich dle sídel jejich nepatrné. Tak dnes už jak u Čechů tak u Rusů (oni severonejzápadnější, tito nejsevernější a nejvýchodnější) dlouholebečný i středolebečný typ úplně vymizel. Čechové na příklad jsou vzorem brachykefalie. —P.

Jan Szczepanik, učitel polský, byl donucen nastoupit tříletou službu vojenskou proto, že se vzdal učitelského úřadu, aby lépe mohl pracovat v technických vědách. Ve Varšavě založena společnost, kteráž všecky vynálezy slovanského tohoto Edisona uplatní. Až dosud udělen Szczepanikovi patent na pluh, který mechanicky měří hloubku orby a šířku brázdy. Přístroj k parním kotlům, jímž se ušetří paliva; psací stroj pro vidoucí i pro slepce; separator elektrický; heliograf čili telegraf bez drátu takové soustavy, že nelze depeše cestou zachytnout; stroj na výrobu mozaiky; přístroj k zamezení srážek vlaků a parníků; novou soustavu kolejnic; telefonograf; telefonoskop; tkaní v barvách přirozených; zachycení obrazů jedním objektem; přístroj ku konservování vajec. Kromě toho celou řadu vynálezů v oboru tkalcovském, jako zvláštní raster, patrony tkalcovské, stroje k ražení tkalcovských kartonův atd. Co by tento slovanský veleduch — samouk — byl vykonal pro naše školství a průmysl, kdyby místo tříleté vojančiny byli mu uštědřili prostředky k dalšímu studiu a volnému rozvoji. Inu je to Polák — Slovan! Kdyby tak byl alespoň Vídeňák. —

Mrtvé moře. Vpříč všem dosavadním pověstem o vysýchání vody v Mrtvém moři najednou došla vloni na podzim zpráva, že voda v něm vstoupá. Ostrov před ústím Jordanu Rujn el Bahr zmizel pod vodou. Písečný břeh, který na jihu mezi hladinou a sráznými stráněmi se rozkládal, zmizel rovněž pod vodou, voda sahá až ke skalám. Gray Itill, který tuto zprávu podává londýnskému „Geographical Journal", praví, že sopečné pohnutí dnem mořským má asi za následek zdvižení hladiny vodní. Leč jiní znalci tvrdí, že skutečný přírůstek vody jest bezpochyby příčinou toho, ať už větším přínosem Jordanu nebo podzemními přítoky. Což je tím pravděpodobnější, ježto hladina moře Mrtvého v normalních letech ani v zimě ani v létě se neměnívala; déšť ni sucho nemívaly na její výšku vlivu nijakého.

Z výkazu o **spotřebě tabáku** dovídáme se, že za jediný rok prodáno 1.336,739.820 kusů cigaret z druhu „drama", 758,439.407 kusů druhu „sport", 198,569.123 kusů „sultan" a 139,689.569 kusů „damas". Jaké spousty prudkého jedu nikotinového zde stát uštědřil svým občanům. Většinu těchto „požitků" nevyspělé děti spotřebovaly, neboť většinu cigaret zvláště laciných, ale také nejzhoubnějších druhů „drama" vykouří školáci a učni. Jaké to má následky psychické, hygienické i moralní, nejlépe by nám pověděli správcové nemocnic, blázinců, polepšoven a trestnic. Je sice na papíře vydán výnos, jímž mládeži přísně se zakazuje kouření, ale kdo pak stará se o to? A pak jaký smysl má papírový zákon, když jed tabákový se neobmezeně v trafikách prodává třebas 4letému klučinovi. Je na čase, aby příslušní úřadové vymohli u finanční správy státní nařízení, že se ani tabák ani doutníky, ani cigarety nesmí dětem prodávat.

Pokrok práce v 19. století. Ředitel statistické kanceláře Spojených Států severní Ameriky O. P. Austin v prosincovém svazku „North American Review“ podává v číslech vývoj veškeré výrobní a obchodní práce světa, pokud se odhadnouti dá. Přehledný obraz podává v této tabulce:

Roku	bylo obyvatelstva	úhrn tržby	loďstva nosnosti	drah železných
1880.	640 milionů	7395 mil. korun	8 mil. tun v tom parníků: 0	—
1850.	1075 »	20.245 » »	27 mil. tun —: 0·9 » »	38.500 *km*
1898.	1500 »	99.575 » »	87·3 mil. tun —: 13 » »	756.000 *km*

	telegrafů kilometrů	(kabelů)	země obdělané hektarů	bavlny sklizené tun metr.	uhlí mil. metr. tun	železa mil. metr. tun	zlata v ceně mil. korun
1800.	—	—	145,800.000	234.000	13	0·5	642·3
1850.	8000	(41)		646.000	90	5	1819·6
1898.	7,900.000	(302.000)	348,705.000	2,656.000	700	42	9750

Rozhled.

V Brně, 25. ledna 1901.

Církevní zprávy. Přehledy a úsudky, jež kol nového roku sestaveny v italských listech o jubilejním roce, znějí stále dvoj- i trojhlasně, dle tábora a směru, jemuž list přináleží. Liberalové nejsou spokojeni s výsledkem — peněžním! Čekali větší zisk z poutníků pro Řím a Italii! Zatím tytéž listy v létě radily vládě, aby příliv poutníků zakázala ze zdravotních ohledů! Ostatně proticírkevní strany nesmějí býti spokojeny s jubileem ani po něm, jak by pak ospravedlnily své vystupování proti němu napřed i v toku jeho. Dráhy italské slibovaly komitetu poutnickému v Boloni slevy jen pod tou podmínkou, že počet poutníků dosáhne 250.000; vyžádaly také z toho ohledu od výboru 50.000 lir, jež by byly propadly ve prospěch drah jako náhrada povolených výhod při počtu poutníků menším jedné čtvrti milionu. Zatím však dráhy vykazují počet cizích cestovatelů přes 600.000! Z toho na poutníky jubilejní samy výbor čítá přes 500.000, ostatek na obyčejné cestovatele po Italii.

Zisk Italie z obyčejných cestovatelů bývá průměrem ročně (dle ocenění Magg. Terraris v „Nuova Antologia“) na 300 milionů lir; letos ještě na účet poutníků třeba přidati 250 milionů lir, čítajíc průměrem na poutníka 500 lir (?!) tak že celý zisk Italie z letošího jubilejního leta z poutníkův i cestovatelů obnáší hodně přes 500 milionů lir. Ovšem

hlavní díl z toho ulovil Řím a dráhy, část Neapol, Benátky, Florencie, Padova, Milan. Průměrný zisk samého Říma udávají na 70.000 lir denně po celý rok.

Vlaků společných s poutníky vypraveno (od ústředního boloňského výboru) 223 (od 24. prosince 1899 až do 31. prosince 1900). Z toho připadalo na Italii samu 152 vlaků a na cizinu 71. Z těchto 71 vlaků vypraveno jich z Rak.-Uherska samého 23, z Německa 18, z Francie 10. Po Italii tedy naše říše jevila největší účastenství v počtu vlakův aspoň; leč počtem poutníků samých převýšilo ji Německo. Nápadné slabé bylo účastenství Francie, a skoro žádné účasti nebrala Anglie. Mezi vlaky rakousko-uherskými bylo jich 6 německých, 2 česko-moravské, jihoslovanské 4, vlašských (tři i se Slovinci) 5, uherské 3, polsko-rusínské 3.

Posledním poutnickým zástupem, jak už jsme se zmínili, byli Angličané pod vedením kardinala Vaughana a vévody z Norfolku, kteří přijevše koncem prosince prodleli do polovice ledna. Dne 8. ledna přijati v audienci v sixtinské kapli. Vévoda z Norfolku, vůdce katolíkův anglických podal sv. Otci adressu s projevem oddanosti a poslušnosti synovské a s přáním, aby sv. Stolice dosáhla brzy své opětné nezávislosti a svobody.

Jubileum rozšířeno nyní na 6 měsíců na ostatní svět křesťanský — ode dne 24. prosince 1900 čítajíc. Rozšíření jubilea na ostatní svět poprvé zavedeno za papeže Alexandra VI. r. 1500., což od té doby pravidelné se dálo. Před tím jen některým městům dávána stejná privilej jubilejní jako Římu, tak na př. r. 1390. slaveno jubileum současné v Římě, Praze, Míšni a Děvíně; později i jiná ještě města k řadě této přibyla.

Předešlá jubilea 1850 a 1875 za papeže Pia IX. byla ihned pro celý svět křesťanský vyhlášena, tři předcházející 1750, 1775 a 1825 jako teď až rok příští na 6 měsíců mimo Řím prodloužena. Dříve však za rozšíření jubilea i mimo Řím a za výsady různým městům dané, zároveň s Římem jubileum slaviti, žádána jistá daň, jako příspěvek papežské kurii na války buď její vlastní, nejčastěji však (v XV. a XVI. století) na výpravy proti Turkům. Tak jmenovitě papež Alexandr VI. tuto válečnou kontribuci proti Turkům uložil všem, kdož výhody milostivého léta 1500 i mimo Řím získati chtěli. Od 17. a 18. věku však už žádné příspěvky se neukládají ani na všeobecné účely církve, tím méně ovšem ve prospěch kurie samé.

Sbor kardinalů čítá teď počátkem roku 56 hodnostářů. 16 míst je neobsazeno; během uplynulého roku zemřelo jich 6. Ze zbylých kardinalů jest jich 31 Italů a 25 cizinců. Z Italů sídlí v Římě 20 a 4 cizí. Ze všech cizích kardinalů jest jich Francouzů 7, Španělů 5, v Rakousku, Uhrách a Německu po dvou, v Anglii, Belgii, Americe sev., Australii, Irsku, Polsku a Portugalsku po jednom. Z řádů zastoupeni jsou ve sboru kardinalů: benediktini (2), oratoriani (2), karmelité (1), minorité (1), kapucini (1), dominikani (1), augustiniani (1) a jesuité (1).

Minulými volbami říšskými rozraženy namnoze konservativnější, a hlavně katolické šiky německé. Za to mezi Slovany konservativní

vrstvy posíleny, a to nejen u Poláků, Rusínův a Jihoslovanův, ale i v našich českých zemích, neboť na Moravě katol.-národní strana dobyla div ne čtyr vítězství (dvou skutečných) a několikery imposantní menšiny. V Čechách pak přes národní snad radikalismus nová strana agrarní jest přece jen stranou konservativní, jež ubrala državy svobodomyslným Mladočechům. — V Čechách obě strany křesťansko-socialní súčastnily se voleb ale nezískaly rozkmotřeny víc hlasů než minule vystoupivše ještě spojeny a svorny. O roztržce v jednotném dosud šiku katolicko-národní (s křesť.-soc.) strany na Moravě píšou poslední dobu z Čech i do Čech. Nebylo by divu, kdyby zvěsť byla pravdivou. Jisté články olomouckého listu něm.-katolického „Olmützer Zeitung“, jemuž mnozí přikládají velký význam snad pro jeho prý pozadí, skutečně v rozpaky ne-li v zoufalství uvádějí směrodatné kruhy a listy kat.-národní v obou korunních zemích. Říká se sic, že sv. Pavel by byl také žurnalistou, kdyby dnes přišel na svět apoštolovat, ale takovým jak onen neparlamentarní parlamentárník a neaktivně aktivní politik z „Olmützer Zeitungu“ by nebyl a nesměl být.

Rektor peštské university ThDr. Rapaič požádal za propuštěnou brzy po nezdařeném hlasování o restauraci křížů v senátě universitním. Donucen prý k tomu právě proto, že sám schůze oné se nesúčastnil, a to asi schválně, od svého biskupa (jagerského C. Samassy). Pro pravděpodobný tento výklad vrhly se liberalní listy maďarské na biskupa jagerského, druhdy za národní a svobodomyslné projevy a zvláště za účast na pohřbu Košutově do nebe vychvalovaného. Je to zkracování svobody universitní, zasahování církve do svobodné vědy a svobodné discipliny universitní. Ministr ovšem před hlasováním senátu zasáhnout mohl! Ostatně i kterýkoliv biskup by směl do té svobody zasáhnout — ale jen ve prospěch liberalismu!

Ruch vyvolaný mezi pruskými Poláky zákazem vyučovati náboženství po polsku (v Poznani), drážděn dále německou vládou i společností něm. ve vých. Prusku a vzmáhá se také vždy víc a více. Z prvu ještě v nápravu doufající snad na dotaz poslanecký, na prosbu deputace, protesty či snad zakročení samého arcibiskupa u císaře — konečně všech těch nadějí pozbaven. Zákaz je neodvolatelný a jen předzvěstí dalších podobných opatření. Poslední schůze rodičů konané v záležitosti té, žádají proto už od arcibiskupa přímo, aby užil tedy posledního prostředku i odňal kanonickou missi těm učitelům, kteří teď německy náboženství vyučují. Pak by ovšem nutno bylo vyučovat dítky v kostele. Arcibiskup se však sotva toho kroku odváží. Vyučovat dítky náboženství v kostele mohou kněží i tak při školním vyučování náboženském. — Policejní prohlídky, jaké se stále opakují u všech polských žáků středních i vysokých škol ve východní části Pruska, zaměřeny i do bohoslovného semináře v Pelplině. Prohlídka však nevydala ani tu mezi bohoslovci žádný zajímavý lup kromě několika polských katechismů.

Útok francouzské vlády na kongregace a řády hrozí čím dále opravdovějším nebezpečím. Strana nacionalistů sic ohlásila a pro-

vádí obstrukci protahováním veškerého jednání, leč vášně se tím na obou stranách jen stupňují. Vláda se dobře na návrh svůj připravila. Odůvodnění předlohy obsahuje dva svazky tisícistránkové, v nichž dopodrobna vypočten a oceněn majetek každého řádu i domu řádového, jak u povolených tak i nepovolených kongregací. Na výtku, že ocenila jmění řádů příliš vysoko, odpovídá vláda, že nikoliv, naopak, že snad ani nedocenila, ježto řády nepovolené zákonem jmění nemají na své jméno, ale na jméno privatních osob připsáno. Leč tu právě naskytá se nová právní otázka, jakým právem smí vláda a parlament sáhnouti na jmění soukromé, soukromými osobami dle knih pozemkových vlastněné! Dle radikalů ve sněmovně otázka tato dá se ovšem rozřešiti hravě důvodem historickým. Orgán radik. skupiny levice le Rappel praví: „Karta se obrátila! Za Ludvíků a Karlů vyhazovali z Francie hugenoty jak plevy. Teď tedy došla řada na katoliky. Aby věděli, jak to chutná!“ — Zatím však předloha proti kongregacím není pomstou za hugenoty, ale za — Dreyfussa. — V rozpravě sněmovní o listu sv. Otce, jejž poslal kard. arcib. pařížskému Richardovi, a jejž list „la Croix“ uveřejnil, ukázalo se poprvé rozlišení sil sněmovny. Při hlasování o denním pořádku, jímž by schválil postup vlády na obranu republiky zahájený, hlasovalo pro vládu 310 z 530 přítomných (a vůbec z 580) poslanců sněmovny francouzské. Vládní většina bude tudíž obnášeti jen několik hlasů, ač-li se v rozhodném okamžiku nepřevrátí docela v menšinu. — Vystoupení vlády francouzské proti kongregacím vidí se ostatně nerado ve vládních sférách sousedů francouzských. Bojí se všelijakého rozbouření vášní a pudů černých mass, jež by mohlo při zabírání majetku toho či onoho povstati. Mluví se proto též o tom, že předloha jest posledním projevem nejen vlády Waldeck-Rousseauovy, ale i republiky francouzské. Jsou to sic jen báje zatím, jež kolují tiskem, ale jsou přece vzácné dosti pro posouzení dosahu a mínění veřejnosti evropské o kroku vlády francouzské.

List sv. Otce pařížskému arcibiskupovi a kardinálu Richardovi zaslaný, jedná výlučně ovšem o aktualní záležitosti církevní, jaká teď Francii zajímá. Obšírně zmiňuje se sv. Otec o zásluhách řádův a kongregací, jakých si dobyly hlásáním evangelia, šířením civilisace a zvláště šířením vlivu a řeči francouzské až na nejzazší konec světa. „A právě o tu namáhavou, trpělivou a neunavnou působnost těchto obdivuhodných missionářův opírá se hlavně protektorát Francie, jehož samy francouzské vlády žárlivě dosud hájily a jejž i My jsme veřejně potvrdili.“ Také v dalším hájí list kardinálu zaslaný velmi dovedně a vřele kongregace francouzské: před výtkou neposlušnosti vůči biskupům a vládě, jakož i před výtkou velikého bohatství. Francie potlačíc uvnitř v říši svobodu řádů, připravila by se o ovoce jejich činnosti i mimo říši, podvrátila by veškerý právní řád a zásady o rovnosti a svobodě všech před zákonem, na nichž budova demokratické republiky spočívá. Oslabením řádů oslabena by byla i církev na všech polích činnosti své. Mezera by ovšem nezůstala dlouho nevyplněna, ale zaujali by ji lidé, ne už francouzští ale jiných národností.

Uvnitř říše pak duchovenstvo světské muselo by býti značně rozmnoženo, aby zastalo i své povinnosti i to všechno, co dnes dobrého a církvi i společnosti prospěšného působily řády a kongregace. — Závěrek listu sv. Otce jest zvláště dojemný, když papež vzpomíná veškeré té přízně, již dosud Francii věnoval: „Neopomenuli jsme nikdy podati Francii důkazy povolnosti, péče a lásky, vždy spoléhajíce na to, že bude opětovati k nám tutéž lásku, jak se velkému národu sluší a patří. Dotklo by se nás co nejbolestněji, kdybychom na konci života svého ve svých nadějích se zklamali, o odměnu své otcovské péče ošizeni se musili viděti, jak v zemi lásky naší vášně a strany s ještě větší rozhořčeností se potýkají a není míry, kam až jejich přemrštěnost dojde a není ani naděje, abychom neštěstí to zažehnali, ač vše jsme učinili na jeho odvrácení . . . .“

Příklad francouzské vlády nakazil sousední Italii. Také tu zamýšlejí nový boj proti církvi a papežské kurii. A počínají ovšem horlivostí pro — náboženství. Už při rozpočtu ministerstva vyučování liber. poslanec Pompei Molmenti ujal se slova ve prospěch vyučování náboženství na školách světských. Dosud školy státní všecky byly beze všeho vyučování náboženství. Lepší společnost i za těch poměrů dávala dítky své nábožensky vychovávati ve školách církevních. „Třeba zaříditi vyučování náboženské“ — pravil Molmenti — „už z ohledu politického, abychom obstáli ten vítězný boj se školami kněžskými, jež den ze dne více se naplňují chovanci. A bylo by to zbytečno zatajovati, že i neznabozi a kněžožrouti („i mangiapreti“) posílají své dítky též do škol kněžských . . . .“ Molmenti proto radí, aby se do škol světských povolal opět kněz na vyučování náboženství. — Ministr Gallo odvětil, že není pro to, aby se svěřilo vyučování náboženství místnímu farnímu duchovenstvu. To by použilo školy, aby v ní agitovalo proti státu. Dokud trvá konflikt mezi náboženstvím a státem, třeba býti pro stav věcí, jaký jest. Ostatně prý náboženství se nedá učit jako tělocvik, to prý se musí v srdci cítit (!!!) — Vláda však přece pomýšlí na to, co radil Molmenti, nebáti se ani schismatu![1]) Neboť čím více kněžstva bude míti na své straně, tím dříve Řím se musí smířit. Ježto dnes kněži vycházejí ze seminářů biskupských, na něž vláda vliv ovšem má, ale i z římské university gregorianské, soukromé náboženské to vysoké školy, a odtud nejhorlivější a nejzdatnější právě vycházejí, na světských universitách nikde pak fakulty theologické není, zamýšlí vláda postarati se teď o takovou katolickou theologickou fakultu při světské universitě v Bari. Chovanci této fakulty, vyučení dle osnovy vládou určené a zajisté lidmi jen vládě milými a sloužícími, byli by jistě vládní a protiváhou kněžstva „klerikalního“ jdoucího s Vatikanem a s papežem v jeho protistátní politice. Kdyby biskupové zpěčovali se vysvěcovat chovance z barské theologie státní, vláda v odvetu by odřekla schválení všem biskupům a farářům, a vojna by šla do tuhého. Král sám upsal

[1]) »Kdyby spor mezi církví a vlastí měl trvati dále, zanášeje zmatek ve svědomí tolika pokojných lidí, pak může povstati myšlenka o schismatě, neboť Italie není zemí reformy náboženské.«

už ročních 20.000 lir na tuto státní theol. fakultu, zřejmo, že vláda si mnoho od ní slibuje — ve Vatikaně pak se jí právem bojí.

Proti slovům ministra vyučování tehdy použitým, že farní duchovenstvo by ve školách agitovalo, posílá kněžstvo protesty, že zná své povinnosti a ve škole neopomene vedle citu náboženského vštěpovati i cit vlastenecký. Politiky ať státní, ať církevní že do školy nezanáší, jak první se ozval don Chiodin, farář u sv. Apoštolů v Benátkách.

O novém roce vydal anglický episkopat list pastýřský, v němž obrací se proti liberalisujícímu katolictví přemnohých moderních vědců i nevědců. Ducha tohoto směru vystihuje několika rysy velmi zdařile a účinně klade proti jejich mínění ráz a ducha církve. Připisují to částečně vlivu protestantství a vlivu těch novoobrácených, kteří ze staré církve své anglikanské přenášejí i její ráz odboje, subjektivního hloubání a umíněnosti do nové společnosti v níž platí zcela jiná regula, než osobní mínění. „Dovolují si mluviti a své mínění pronášeti o církvi, bohoslovných věcech a církevní správě právě tak svobodně a bezohledně, jako zvyklí jsou stavět nové theorie v sociologii, nár. hospodářství, v umění, literatuře a jiných podobných odborech. Nemajíce dětinné poslušnosti a úcty nakládají s naukou, praksí a disciplinou církve jak se jim jen zalíbí, aniž by po úmyslu a duchu církve hlouběji bádali, nebo na pravém místě se poptali. Kritisují, censurují nauku Kristovu podle svých dočasných hypothes a domněnek vědeckých a chtěli by vědecky dokazovat, že oddanost církvi a odepření poslušnosti jednotlivým naukám církve si neodporuje ba zcela dobře vedle sebe obstáti může. Snížili by hned církev na stanovisko lidské instituce a nauku Kristovu závislou učinili na světské vědě, pokroku a vývoji jejím. To však není než se svatosvatým právem nauky a církve Kristovy liberalně, svévolně zacházeti. A právě tento druh zvrácené liberality označuje toho ducha, jenž znám jest pod jménem liberalního katolicismu."

Není pochyby, že případ Mivartův a jemu podobné při vymezování tohoto liberalisujícího katolictví spolu rozhodovaly.

Ve své odpovědi k poutníkům anglickým svatý Otec dotkl se protestantské propagandy, jež i do věčného města, do sídla katolicismu se odvážila, a tu za peníze duše dítek a chudých lidí (jak zmínila se i adressa anglických poutníků) loví. Protestantismus stává se všude čím dál výbojnější, a spojuje se se všemi možnými nepřátely církve — rozplameňuje k bojům kulturním smířlivé jinak vrstvy obyvatelstva i vlády. Tak i v Americe severní, vše co poslední čas podniká se jak od apaistů[1]) tak i od vlády proti katolické církvi, dlužno svésti na podnět protestantismu německého, jako nejbojovnějšího ze všech. Zřejmě ostatně pozorovati ve vývoji náboženské politiky Spoj. Států, že čím více obyvatelstvo Spoj. Států přibíralo v sebe vystěhovalé živly německo-protestantské, tím více nesnášelivost a nenávistnost jak protest. sekt mezi sebou, tak zvláště všeho protestantismu proti katolictví se roz-

[1]) Od zkratek názvu »American Protection Association« »americká obranná společnost« (A. P. A.) spolek protest. na výboj.

máhaly a stále většího vlivu docházely i u vlády. Dílem apaistů, v nichž ponejvíce pracují německé živly protestantské, povstávaly a povstávají tak zvané „volné církve katolické“ s odpadlými či úřadu zbavenými kněžími, a teď tentýž spolek obrátil své zření též na Kubu i na Filipiny, dosud úplně katolické. Nežádajíc nějakého zákonného usnešení, associace už se postarala, aby lidé stojící v čele správy a vlády v obou zabraných provinciích škodili katolicismu co nejvíce. Barbarské namnoze počínání vojínův i vojevůdců proti osobám i věcem církevním na Kubě i Filipinách patří zcela na vrub štvaní i podplácení A. P. A. — Konečně i katolíci američtí vzchopili se k obraně proti tomuto nejhoršímu nepříteli svému. V novém Yorku nedávno konána předběžná porada delegatů katolických o zařízení „obranného spolku“ podobného, jehož ustavení odloženo na všeobecný sjezd katolíků v Cincinati 7. května. Zápis do spolku však už teď se děje a během necelých dvou měsíců přihlásilo se už k obrannému spolku katolíků ve Spoj. Státech přes $1^1/_4$ milionu osob s vkladem 3 dolarů ročně. — Apaisté však ohlásili proti „obrannému spolku“ a proti katolicismu vůbec boj tím úsilnější. Vyzývají vládu a zajisté vlivem svým mezi poslanci se postarají o návrh, aby příliv vystěhovalců katolíků byl zakázán, a proti usedlým už katolíkům vydány byly zákony omezující, ježto katolicismus prý ohrožuje svobodnou ústavu Spojených Států a jako všude udržuje monarchismus, tak i v Americe připravuje převrat v tomže směru.

„Cerkovnyj Věstník“ stěžuje si u příležitosti svátků vánočních na nedostatek chrámů ve velkých městech ruských, zvláště Petrohradě, neboť je jich tam pouze — 246! Ovšem v tomto počtu jest jen 37 farních chrámů, ostatní jsou tak zvané domácí — do nichž přístup se dovoluje pouze zvaným, nebo na lístky — ale přece vždy a pravidelně širšímu kruhu. Není také v každém domácím kostele kněze, nýbrž z farního duchovenstva tam někdo mši slouží a jiné obřady náboženské koná. Na každý z farních kostelů petrohradských připadá tudíž 15.000 duší, na každého kněze farní správy 8500 duší. Najednou ovšem se všechno množství věřících pravoslavných v kostele nesměstná, ale také najednou se tam beztoho všichni nesejdou. Leč C. Věstník počítá, že i na polovici všeho obyvatelstva jest to málo a že třeba nových chrámů v nových, jmenovitě dělnických čtvrtích. Tu prý málokterý z prácedárců stará se též o duševní blaho svých dělníků, jen málokterý pomyslil též na postavení chrámu pro ně (takového „domácího“ asi). Jsoutě podnikatelé skoro všichni cizinci, a personal úřednický zase samí cizinci, kteří nejen že o duševní blaho svých svěřených nedbají, ale ani o tělesné ne, a konečně ani toho nedovedou, neboť často přemnozí nedovedou se s lidem vůbec domluvit. — Že v tom není chyba, mohli by se pravoslavní přesvědčit u nás: kde přece jen obyčejně zaměstnavatel a dělníci i úředníci jsou jedné víry a rozumějí si, a v dělnických čtvrtích také kostelů není, ač ne zaměstnavatelé, ale obecní rady v tom hlavní slovo mají. To už je taková věc ten průmysl — kostely jsou proň zbytečny všude. Vysoké komíny mu postačí. — V simbirské diecesi nedávno zavedena církevní censura

nad malířstvím obrazů, po jakéž skoro na všech místech volají, aby se veliký šmejd a kdejaká mazanina lidu nevnucovala. Budoucně v simbirské eparchii koupi „ikon“ (obrazů) pro chrámy ať z kostelního jmění, ať z darů votivních bude sprostředkovat konsistoř sama. Tato vyhlédne si „ikonopisce“ (malíře) a jim bude zakázky doručovat. Rodinné ikony do soukromých příbytků půjdou už pak samy sebou touže cestou; neboť proti pověřeným od konsistoře ikonopiscům jak konsistoř doufá jiní se už neudrží.

Pravoslavná církev bulharská byla nedávno zle poplašena „propagandou Rakouska a jezuitů.“ Městská rada varenská prý na nátlak samého knížecího dvora prodala jedno z nejkrásnějších stavebních míst na náměstí na stavbu katolického kláštera. Když obyvatelstvo Varny se o tom dovědělo, sběhlo se na náměstí a inženýry vyměřující zahnalo. Městská rada nátlakem veřejného mínění byla nucena prodej odvolati, a stavební místo přepustiti bulharskému pravoslavnému metropolitovi Simeonovi, jenž tam z milodarů postaví pravoslavný chrám sv. Paraskevy. Základní kámen kladen 10. listopadu. A tak prý to dělají katolíci v Bulharsku všude. Tak si postavili zbytečný chrám a klášter v Ruščuku a Jamboli; o Plovdivě, Srědci, Euxinogradu ani nemluvě. A všude to činí pod protekcí dvora, jenž nutí obce k odprodeji vhodného místa, a mezi nejštědřejšími dárci nachází se vždy kníže Ferdinand.

Řecká církev, jak leká se propagandy ruské ve sv. zemi, tak začíná se jí báti už i mnohem blíže — na hoře Athos. Mezi 20 tamnějšími kláštery jest jich už jenom 13 řeckých, ostatní jsou srbské, bulharské a ruské. A mniši v řeckých klášteřích jsou lhostejni k národnosti a církvi své, přijímají beze všeho novice slovanské, tak že i pro ty jest nebezpečí, že se v nich jednou správa řecká zvrhne ve slovanskou. Pouze tři z klášterů řeckých kladou za podmínku přijetí řeckou národnost. Na podnět vlády athenské, jež o to asi byla požádána cařihradským patriarchou, podal vyslanec řecký v Cařihradě sultánově vládě rozklad o slovanské propagandě na Athosu, jež se stává prý samému Turecku nebezpečnou, kdežto řecká církev vždy věrnou se jeho Veličenstvu ukázala. Obšírnou zprávu poslal vyslanec zároveň athenské vládě, jejímž jménem vypravil se i sám na horu Athos (východní poloostrov Chalcidický) a řecké mnichy, kteří navzájem v nesváru žili, jakž takž smířil a zároveň hleděl je přivésti opět v poslušnost cařihradského patriarchatu; než toto sotva se mu na dlouho podařilo. V jednom z klášterů těch žije tu totiž bývalý oekumenický patriarcha Joachim, který řevní na nynějšího patriarchu a činí mu všude potíže, tak že nedávno nynější patriarcha sám vzdáti se chtěl úřadu svého.

Na opravu klášterů řeckých tedy už došlo — přijme-li řecká sněmovna předlohu ministra kultu Staise o zřízení „církevní rady“ a kontrole statků klášterních. I dosud sic správa dosti zámožných klášterů řeckých podlehala kontrole církevně státní, ale dle všeho kontrole nepořádné a úplatné. Jměním klášterním šantročeno, a ministr by rád z přebytků tohoto jmění založil fondy pro — světskou církev

a světské duchovenstvo. „Stálá rada církevní“ v čele s ministrem kultu skládala by se z 9 členů většinou laiků. Z přebytků klášterního jmění zřídil by se „církevní poklad“, z něhož by se zapravovalo služné „stálých radů církevních“, 100.000 drachem by se dávalo jako příspěvek na národní školy, 100.000 na kněžské semináře, 50.000 dr. na poučení a náboženské vzdělání lidu. Z církevního pokladu dopl cel by se těm klášterům, jejichž jmění a příjmy nestačí. Zbytek nadto zbývající ukládal by se u národní banky jakožto záloha pro potřeby církevní a duchovenské. — S opravou klášterů obmýšlí ministr provésti též opravu seminářů a vůbec veškerého školství, plány to, o nichž už za dřívějších ministerstev jsme referovali jakožto o naléhavých.

* *
*

Věda a umění. Konečně české umění hudební prorazilo i v Rusku. Kol nového roku uspořádány koncerty českých umělců v Petrohradě a Moskvě a úspěch byl překvapující. Platí-li to však více české virtuositě účinkujících hostí českých či skladbám, jež prováděli, těžko zatím rozhodnouti. Českých umělců ujala se pí. Gorlenko-Dolinová, jež minulý rok na svém koncertě v Praze dočkala se s naší strany rovněž vřelého přijetí. Z českých umělců vystoupili vedle proslulého smyčcového kvartetta pí. Růžena Maturová, p. Boh. Pták a Jiránek (z Petrohradu). Zvláště dirigent kvartetta O. Nedbal, Maturová a Pták byli středem ovací. Vřelejší pro českoruskou vzájemnost Moskva vzata napřed (12. ledna), Petrohrad pak, až už dráha byla proražena (15. ledna). Přece však úspěch moskevský, jenž byl zrovna epochalním, zůstal nad petrohradským. Třeba dodati, že v Moskvě k úspěchu dodalo mnoho to, že čeští umělci přijati nadšeně právě nejvyšší společností i s velkokněžnou Alžbětou Fedorovnou. Koncert konán v sálech knížecí rodiny Ščerbatových, kteří byli hostiteli české družiny. Od té chvíle Moskva a hlavně i Petrohrad zůstanou už české hudbě trvale přístupny.

Na českých scenách objevilo se několik novinek činoherních, jež jsou však celkem bezvýznamny, (Vrchlického „V uchu Dionysiově“, B. Vikové-Kunětické „Přítěž“, Šmahovo „Zlato“, Svobodovy „Čekanky“), v opeře připravuje se nový kus Dvořákův: „Rusalka“. Svým zákazem „proslulé“ drama atheismu od Hilberta „O Boha“ přepracováno a pod názvem „Pěst“ znovu zadáno ale censurou znovu odmítnuto.

Nová správa Nár. divadla pražského vydala nedávno přehled své dosavadní činnosti (za půl roku do 31. prosince 1900) a srovnání její s činností správy minulé, ovšem ve svůj prospěch. Více večerů věnováno činohře než za staré správy, ubráno za to výpravným hrám a baletu. V činohře dáváno 33 děl, z nich 9 novinek, 3 původní a 6 cizích (za staré správy v tomže období 5 novinek); v opeře dáváno 25 děl, z nichž 1 novinka: Fibichův „Pád Arkuna“ (za staré správy dáváno v témže období 30 děl a z nich 2 novinky). Na úsudek však třeba počkati, až jak bude za rok, ba několik let. — Brněnské národní

divadlo připravuje na letní saisonu okružní cestu po českomoravských městech s cyklem oper Smetanových.

V českém reprodukčním umění uchystána opět skvostná novinka, jiná se chystá. Nakladatel B. Kočí vydává Holárkův socialní cyklus obrazů „Reflexe z katechismu“, jež nedávno na výstavě v Praze budily rozruch svou smělostí a neobvyklostí názoru. K obrazům za námět vzato několik pravd sic z katechismu katol. (možno spíše říci z přirozené moralky), ale také osvětlení jich vzato z života katolické církve, to jest z negativních zjevů praktického života, jenž se s katechismem neshoduje. Pro větší účinnost vzal autor v některých případech na doloženou zjevy kněžské a řeholní — jednou v negativním, jednou v positivním významu. Nepopírajíce nijak skutečnost takových výjimek, myslíme, že přece dělati z nich „typus“ není ani podle přirozeného katechismu správno a dovoleno. — „Nový Život“ vydavší už jednou, nedosti oceněné a chladně přijaté širokou veřejností, album Bílkovo, chystá nové album mistra Fr. Bílka: „Otčenáš“, řadu to reprodukcí z obrazů vynikajících jak mystickou zbožností, tak případnou invencí dle proseb „Otčenáše“. Po úspěších Bílkových v cizině bude nové toto album Bílkovo uvítáno snad s větším pochopením, ježto i cena (8 K) stanovena co nejmírnější. „Otčenáš“ za podnět k celému cyklu vzal si též jiný náš moderní umělec A. Mucha, jehož reprodukci vydalo nedávno zmíněné nakladatelství Kočího, cenou ovšem ne každému přístupnou.

Mladý malíř český Viktor Förster namaloval pro děkanský chrám pelhřimovský „křížovou cestu“ v pěkném rázovitém pojetí. „Nový Život“ o ní praví: každý obraz je tklivá báseň... duší věřící procítěn a pochopen; Förster je všude novým. Tolik už bylo těch, co cestu ze zahrady Gethsemanské na Kalvarii štětcem nebo pérem zbásnili, ale u Förstra nenajdeš ani kopie ani šablony. Máme v českém umění originelní křížovou cestu a ve Förstrovi roste nám opravdový náboženský umělec. — V témže čísle 1. „Nového Života“ ve Foru u příležitosti zprávy o zábřežské gymnasijní výstavce umělecké uspořádané ředitelem Kahlíkem navrhuje se, aby střední školy zřídily si vůbec pro sebe takovou přenosnou galerii pro žáky z pravdivě uměleckých děl. Kdyby každý ústav koupil jen jeden obraz, byla by galerie dosti veliká, aby mohla žáku poskytnouti úplný názor o umění výtvarném, směrech a proudech i vývoji jeho.

„Musejní zemský spolek moravský“ počal tímto rokem vydávati sborník svůj v podobě dvousvazkové ročenky, jež obsahovati bude práce vědecké z celého širokého oboru musealních věd paleologie, archeologie, umění výtvarného atd. Redaktory listu, z něhož častěji budeme moci čerpati dobrých zpráv, jsou pp. prof. Dr. Fr. Šujan a Fr. J. Rypáček.

V Židenicích u Brna začal Václav Nepraš (Šarpen) vydávati „Dvacátý Věk“, měsíční „moravskou revui belletristicko-filosofickou k šíření vyšších názorů životních a pěstování krasocitu“. Heslo jest: ‚Vždy výše k „Vědomému“ volně leť, krásná duše dobrotou vonící.‘ Navazuje na „Nivu“, „Naši Moravu“ a „Moravskou Revue“. Sám pan

redaktor začíná tu uveřejňovati „Psychologický roman z okolí brněnského, Děti vášní", Vojta Makovský líčí „Zásady moderního člověka".

Sienkiewiczovo jubileum našlo při své všeobecně slavnostní náladě přece jen nespokojené — v „realistech" polských a jejich „Pravdě", vlastně redaktoru jejím Aleks. Swiętochovském, který, cítě se stále nedoceněným, nerad vidí oceňovat dle zásluhy jiné. V čísle svého týdenníku po jubileu vyšlém píše: „Jakkoliv holdu Sienkiewiczova súčastnily se skoro všecky živly společnosti vyjma demokratické, jimž Sienkiewicz kromě esthetické záliby nic nedal a které proto proň ani vděčnosti nepocítily, přece v symfonii jubilejní zaznívaly nejsilněji tony klerikalně-konservativní. Převaha těch tonů odpovídala úplně názorům spisovatelovým, jaké nejsilněji projeveny v jeho útvorech. Biskup stojící v čele výboru a provázející jubilanta do sálu, nepodjal se té úlohy ze zdvořilosti ale z uznání pro autora „Rodiny Polaneckých" a „Quo vadis?", u něhož veškerá moudrost světa zavírá se v katolickém katechismě, svítícím jako nehybný maják na rozbouřených a změnlivých vlnách filosofie. Podobně apotheosa magnatstva a šlechty v Trilogii pobídla aristokracii k takovým projevům lásky Sienkiewiczovi, na jaké se dosud nezmohla žádnému spisovateli polskému."

Krakovskému divadlu, jež dosud má se za nejpřísnější v literarním ohledu, zadali nové práce své zkušení a věhlasní dramatikové Rossowski („Nawojka") a Niemojewski („Rokyta") jakož i mladý básník Kaz. P. Tetmajer („Zawisza czarny"). — Komedie Baluckého „Blagierzy" ve Lvově dávaná (20. l.) jak už Baluckému napřed slíbeno, dočkala se stkvělého úspěchu u publika i u kritiky, právě proto asi, že v Krakově skoro propadla. Antagonismus obou hlavních měst zřejmý v hospodářství a politice zavládl tu na chvíli i v umění, či aspoň v kritice. U M. Chełmońské ve Varšavě vydán I. svazek nákladného díla „Album zasłużonych Polaków i Polek XIX. wieku", podobného rázu, jako naše nedávno vydané „Album národní". — Výbor utvořivší se přede dvěma lety ve Lvově, aby převezl ostatky Chopinovy z Paříže do Krakova, minulý měsíc se rozešel, ježto snahy jeho byly marny. Na Wawelu je umístit nemohl a jinde je uložit nechtěla dovolit rodina. — Bývalý ředitel lvovské Skarbkovy sceny Heller sestavuje operní sbor, s nímž chce se vydati na cestu po cizině s polskou operou. Pro četnou a dosti zámožnou diasporu polskou bude sbor tento asi všude míti značný úspěch.

Petrohradské „popečitelstvo trezvosti" (spolek střídmosti) otevřelo 25. prosince (12. dle rus.) svůj nově vystavený lidový dům zábavní, v němž budou se hrávati laciná divadla lidová, pořádati lidové koncerty, bude čítárna v něm a knihovna, přednášky a předčítací večery a pod. Místo opojných nápojů podává se v takových domech lidových, od „spolků střízlivosti" vystavěných, čaj, limonády, vody mineralní, sodovky a podobné. „Popečitelstva" (srv. „pečovati") taková jsou dnes protežovanými spolky v Rusku, milými zvláště nahoře v kruzích vládnoucích. Rostou a vzmáhají se rychle podporami

soukromých dárců — ale působí dosud jen ve větších městech a působí zdárně. Na pařížskou výstavu poslaly spolky tyto společnou svou statistiku, jež překvapovala hojností a obšírností, jakou působnost jejich znázorněna.

V lednu a únoru uspořádáno bylo a bude v Petrohradě několik uměleckých výstavek — z nichž zvláště zmínky zasluhuje mezinárodní výstavka akvarelistů, výstavka francouzského umění, a jako každý rok tak i letos pořádaná výstavka časopisu moderny umělecké „Miru iskusstva“ (Svět umění) „Mir iskusstva“ zaujímá v ruském umění totéž asi místo, co u nás „Volné směry“ se spolkem „Manesem“.

V Moskvě otevřeno tyto dni „museum Alexandra III.“ jež soustředí v sobě hojné umělecké poklady tohoto prvorozeného centra Rusi, dosud po soukromých a různých veřejných sbírkách roztroušené.

Tomská universita doplněna bude dvěma novýma fakultama, vlastně dvěma odbory filosofické fakulty: totiž mathematicko-přírodním a historicko-filologickým odborem. Tím jediná sibiřská universita bude vlastně hotova, neboť duchovní akademie vyvine se už sama sebou. — V prázdninách zimních konány v Moskvě teď dva sjezdy učených odborů, sjezd chirurgův a sjezd přírodoznalců ruských. Sjezd chirurgů byl zároveň jakousi oslavou 40leté působnosti výtečného vědce a professora moskevské university Sklifosovského, jenž sjezdu též předsedal, podávaje přehled pokroku poslední doby ve vědě chirurgické doma i v cizině.

„Literarní a umělecké podpůrné družstvo“ ruské ve své výroční zprávě sděluje, že vydalo roku uplynulého 51.300 rublů na podpory a pense schudlým spisovatelům a umělcům i jejich pozůstalým; jmění má na půl milionu rublů.

Výroční slavná schůze carské akademie nauk a jazyka i literatury konána 11. ledna (29. prosince). Ve výroční zprávě poukazuje se na několik výprav a podniků k účelům vědeckým od akademie vypravených nebo aspoň podporovaných Z výprav vědeckých už zmínili jsme se dříve o dokonané výpravě na Špicberky za účelem měření stupňového. Jiným podnikem akademie jest obtížná výprava (na tři leta vypočitaná) senatora Tolla k výzkumu do Země Sannikovy, severně od Novosibiřských ostrovů v moři ledovém. Krajiny ty prosluly jsou hojnými a dobře zachovalými pozůstatky tercierní flory jakož i hojnými pozůstatky zvířecími Jest to tudíž výprava geologicko-geografická, ač i proudy mořské a možnost i způsob plavby kol severní Sibiře bude vzat v pozorování. Výprava vyšedší na podzim z Irkutska na saních, přezimuje v severní Sibiři (na Tajmyrském poloostrově) a vydá se pak na ostrovy ledového moře, kdež stráví léto a zimu, třetí rok v létě vrátí se Behringovým průlivem do Vladivostoku. — První rok působnosti osamostatnělého oddílu jazyka a literatury, jenž doplněn dvakrát minulého roku členy ze světa literarně-uměleckého, jak se praví ve zprávě, dokonal první rok pod vlivem Puškinova jubilea, jež na činnost jeho působilo osvěžujícím a zúrodňujícím způsobem. Puškinovi také věnována obšírná a důkladná práce

ohlášená externím členem akademie Jagićem: „Puškin v literaturách jihoslovanských,“ jež tento rok vyjde ve „Sborníku“. Důležity jsou mimo to práce Suchomlinova (o vydání děl Lomonosova, historie akademie), Veselovského (středověká plemenná historie, poesie a západní literatura) a Pypina, jenž pracuje o vydávání materialů z doby císařovny Kateřiny II.

Dne 24. ledna slaveno jubileum stoletých narozenin charvatského básníka Stjepana Ivičeviće. starosty v Makarské v Dalmacii, jenž patří k prvním buditelům charvatské musy v době illyrské. Vynikl však více svým životem politickým, jako poslanec zemský a říšský, než jako básník. Jako poslanec zemský osvědčil r. 1861. ještě se třemi jinými poslanci dalmatskými příslušnost Dalmacie k trojjediné kraljevině tím, že odebrali se zvoleni byvše na sněm záhřebský. — Město Split v ohledu archeologickém nejpamátnější město rakouské, hodlá konečně stavěti museum městské pro své poklady, které moderním rozvojem města stále jsou zatlačovány, rušeny a ničeny, a to i přese všecky protesty rady městské, která v ohledu zachování starých památek — notabene římských — není jako leckterá „slovanská matička“ k vlastním slovanským památkám svým!

Zemřeli ve světě slovanském: 26. pros. K. V. Nazarjeva (pseud N. Levin), spisovatelka četných romanů a dramat a publicistka ruská. „Romany Kapitoliny Valerjanovny,“ píše Gentlemen v „Rossii“, „psány krásně, oduševněle, bez výsledků dekadentských, v měkkých akvarelových tonech, čítány byly středním publikem: zajímavá i užitečná četba. Chvěly se v nich třeba slabě už, paprsky šedesátých a 70 let; péro Nazarjevé neposkvrnilo se hlásáním egoistického „modlověctví, ani společenskou a plemennou záští, ani přízni k temnotě a hrubé síle...“ Byla však pracovnicí s neúspěchem zápasící, jež pouze pod konec života, předčasně prací zmořeného, dobyla se poněkud lepšího postavení; vždy starostlivá, bojácná tvář její klonila se celý den od časného rána do pozdního večera nad papírem s pérem v ruce. Tak jste ji našli, kdykoliv jste k ní přišli, pravil jiný nebožtík, Baratyňského „Sěvernyj Kurjer“ právě před svým skonem (na policejní zákaz). — 1. ledna: Daniel Wierzbicki, příručí na astronom. observatoři krakovské, věhlasný meteorolog haličský a popularisator vědy hvězd. i meteorologie. — 4. ledna: Karel Krejčík (narozen 1857), illustrator „Humorů“ a „Šípů“. — 15. ledna: dr. Alfons Mosche, zakladatel slovinského listu právnického („Slovenski Pravnik“), předseda zemské advokatní komory krajinské. — 28. ledna: Julius Zeyer.

V Mnichově zemřel 8. ledna professor techniky Evald Wolný, tvůrce tak zvané zemědělské fysiky, zakladatel a redaktor časopisu „Forschungen auf dem Gebiete der Agriculturphysik“, učenec, jehož jméno a názory prosluly celým světem. — V Italii zemřel malíř německý (rodem Švycar) Arnold Böcklin, z nejvíce ceněných starších vůdců německé moderny, fantastický krajinář, přírodu svou oživující postavami řecko-římské mythologie, ale i figurami vůbec báječnými a allegorickými. — 27. ledna: Giuseppe Verdi, operní italský skladatel, ze světových jmen přítomné doby nejoblíbenější.

Z národního hospodářství. Od drahného času už není v naší říši žádné aktualní záležitosti hospodářské, neboť i ty potřeby a návrhy, jež se mnohdy živelní silou vynoří nad hladinu bezinteressu veřejného, musí brzy zmizeti opět pro bezvýslednost situace. Různé otázky hospodářské stávají se tudíž soukromými záležitostmi toho kterého stavu, či ještě méně toho kterého odboru, ba té které skupiny několika jednotlivců. Společný zájem širšího kruhu vyvrcholí teď obyčejně sjezdem a resolucí na něm usnesenou. Proto očekává se konečně příští zasedání říšské rady už jako vysvobození z této nemohoucnosti a lethargičnosti hospodářsko-politické. I proti vůli mnohých stran proud zadržených požadavků sám prorazí. První z větších záležitostí bude investiční rozpočet, po čtyři leta už odstavený. Usmyslí-li si vláda teď najednou vše vynahradit a nahromaděné potřeby investiční prováděti všecky pospolu, bude třeba značné půjčky investiční. Trhy peněžní však teď ani lepším dlužníkům neukazují mnoho ochoty, než jakým jest Rakousko. Šly-li už dřívější půjčky investiční těžko na odbyt, bude teď tím hůře. Na který trh se fin. ministr rakouský obrátí? Na domácí? Na německý a francouzský? Snad ještě francouzský by byl nejvhodnější, když na německý si netroufala appellovat ani vláda říšská sama, a kdy domácí saská půjčka přijata leda v kursu 88 za sto a přece byla čtyrprocentní. Zač teprv přijmou naše půjčky investiční, jež jakožto amortisované nejsou oblíbeným obchodem velkokapitalu! Už při minulé vypůjčce investiční musilo se spustit z podmínek, jež při prvé postaveny, když se vidělo, že vzaty příliš nízko — pro úvěrní svět. Půjdeme zase asi teď výš, snížíme sebevědomost a zvýšíme nabídku. Vrátíme se k tomu způsobu prekerních půjček, jaké jsme uzavírali před několiknácti lety.

V rozpočtovém hospodářství státním sotva se chystá jaké překvapení, vyjma přirozené stoupající zvyšování skoro všech položek a jmenovitě zase potřeby na společné (vojenské) záležitosti. Bude tentokrát k výplatě předložena asi směnka čínská, prazbytečný výdaj říše, učiněný ve prospěch druhých velmocí, hlavně Anglie. Naše říše sic nepřepínala svou „missi“ na východě, a účast její v „tišení bouře“ boxerské byla dosť nepatrná, ale i ta pro říši zcela zbytečná a bez významu. Aspoň v dohledné budoucnosti nepoplyne z toho nákladu říši řádný prospěch. Naše zámořské tržní poměry vyvíjejí se zcela přirozeně v bližších krajích: tak jmenovitě na jihozápadním pobřeží asijském od Sputari až do Indie, a na severovýchodním pobřeží Afriky od Tangeru po Zanzibar. Podle toho, jak se tyto krajiny budou vyvíjet, poroste i vývoz náš měrou přirozenou, neboť cesta od nás k nim jest nejkratší a nejpřístupnější, jsme jim nejbližší průmyslovou velmocí. K tomu ovšem bude třeba ještě dobré chvíle na vývoj obchodních sil našich a jmenovitě loďstva obchodního — jež oboje se děje krokem příliš povlovným pro politickou převrácenost světa rakousko-uherského. Neboť fedrují se živly, které buď zájmu anebo síly nemají na vývoji tržby naší přes moře — Vlaši a Maďaři. Všecko však se vynakládá na to, aby přirozený živel námořní, Charvaté, byli co nejvíc uhněteni a od všeho

odstrčeni. Tyto poměry jsou vyšší přehradou mezi průmyslným vnitrem a severem říše a naším pobřežím než samy vysoké Alpy a nehostinný rozervaný Kras, jež nás od pobřeží odloučily.

Příprava obchodních smluv děje se u nás sic s menším hlukem než v sousední říši, ale pochybno, že by proto už s tím větší intensivností a důkladností. Nedávno ohražoval se předseda liberecké komory obchodní proti náhlení vlády, dotazníky a zprávy komor dosud nedocházejí do Vídně: že prý komory anketu pořádají s velkou zevrubností a pečlivostí. Konečné vítězství odnesou asi zase veliké silné průmysly (železářský), jež ne důvody, ale svým mocným vlivem prorazí s přáním svým na úkor menších i drobnějších průmyslů, jejichž požadavky budou jako „neuskutečnitelné“ obětovány. Komory už s prací svou z hlavního jsou hotovy. Seskupily se aspoň už v jednotný organ spolu s ústředním svazkem průmyslníkův, aby bděly nad celým jednáním vlády a neustále dodávaly material jak veřejnosti, tak návrhy a přání svých interessentův úřadům. Pro případ, že by k obchodním smlouvám snad nedošlo (ježto v Německu agrarní vysoké požadavky kalí shodu), má už svazek komor pohotově návrh samostatného celního tarifu, který by vláda prostě proti cizině ohlásila.

V sousední říši z kruhů průmyslových a obchodních ozvalo se dvakrát v minulém a tomto měsíci rozhodné slovo proti přemrštěným požadavkům agrarním. Byla to schůze berlínského kupectva a všeobecný sjezd průmyslově-obchodný. Na tomto byla i slabá opposice z kruhů průmyslových, ale tak nepatrná, že ani ta částečná ústupnost vůči agrarním tužbám, jaká touto opposicí projevena, nemůže změniti všeobecného obrazu a seskupení; i tu průmysl — tam zemědělství.

Zajímavým projevem, se všech stran dychtivě očekávaným, bývá každý rok výklad ruského ministerstva financí, jímž doprovází rozpočet na běžný rok hospodářství státního v rozlehlé říši ruské. Ač vlastně exposé každého finančního ministerstva ruského samo sebou je s to, aby získalo si pozornosti jako hlavní a nejdůležitější projev absolutní vlády ruské, přece exposé finančního ministerstva Sergěje Witteho jsou zvláště zajímavy, ježto výtečný finančník tento umí provázeti všeobecnými politicko-hospodářskými rozhledy suché číslice rozpočtu říšského.

Mluveno bylo na tomto místě též o minulém výkladě ministra Witteho. Letoší není tak utěšený, takový plný nadějí a tuch do budoucnosti, plný plesu nad zdarem minulosti jako předešlý. Není příčinou toho snad špatný stav financí ruských, ale přece jakási nejistota pro zápletky na východě, a mimo to také přílišná vyčerpanost statistických přehledů o hospodářském vývoji Ruska, jež zpracovány pro pařížskou výstavu a tiskem rozšířeny skoro již sevšedněly.

O hospodářské síle a zdatnosti Ruska svědčí však více to, co ministr praví o roku uplynulém, než to, co navrhuje na rok přítomný. Každý rok ruský ministr finanční používá přebytků získaných z let minulých k úhradě vyššího rozpočtu výdajů než co obnáší rozpočet důchodů. Jest to tudíž jen početní schodek, jakým rozpočty ruské se

vykazují. Neboť každý rok končí konečně přebytkem: sejdeť se víc příjmů než jak bylo rozpočteno, takže v pokladnách státních jest vždy značná hotovost. Na letoší rok do summy 1788·5 mil. rublu (4480 mil. korun) bere se z pokladní hotovosti 56·9 mil. rublů. V loni z téže hotovosti rozpočteno do summy výdajů 1757·4 mil. rublů, 160·6 mil. rublů. Leč v loni vybráno z pokladní hotovosti ještě 50 mil. rublů na uhašení zbytku „kreditních biletů“ (papírových nezaložených peněz) a 62 mil. rublů vzato na výdaje s výpravou válečnou do Číny spojené. Vzato tudíž celkem 272·5 mil. rublů z této hotovosti a přece nevyčerpána ještě.

Tato hotovost jest výsledkem obezřetného rozpočítávání ministra finančního. Jest pevnou zálohou říše rnské pro všecky možné nehody a nenadálé výdaje. O použití této hotovosti za posledních deset let praví ministr Witte: „Na 1. ledna 1892 (po neúrodném létě 1891) hotovost pokladní obnášela 35 mil. rublů a vzrostla do r. 1895 na 355 mil. rublů; r. 1899 už zas v ní bylo jen 134 mil. rublů; 1. ledna 1900 obnášela 259 mil. rublů a 1. ledna 1901 možno ji ocenit na 123 mil. rublů. Bude-li tento rok aspoň trochu obstojný úrodností svou, tedy i přes náhlý výdaj čínský, jenž i letos ještě mimo nadání může si vyžádat značného obnosu, přece jen finance státní v Rusku budou státi utěšeně, nebude třeba sahati k půjčce na úhradu běžných výdajů. Proto ministr mohl též s věrohodnou přímostí vyvrátiti všecky ty pověsti, jež během minulého roku kolovaly o brzké výpůjčce ruské, o tom, jak ťukají a zkoumají, tu v Londýně, tu v Paříži, Berlíně, ba dokonce i v Novém Yorku. Prozatím tedy nebylo třeba a nebude třeba ani budoucně, nestane-li se něco obzvláštního. S velikou opatrností proto rozpočet letoší vykazuje jen tak nepatrné zvýšeni u porovnání s lonským. Jest to jen proto, aby se pokladní hotovost nevyčerpala až na dno — omezeny raději výdaje, aby jen se zamezil zřejmý deficit.

Zádruha jakožto staroslovanské zřízení společenské není sice již mezi učenci venkoncem uznávána, ale jméno samo jest bez odporu pěkné a významné, i není divu, že si je některá svépomocná družstva naše dávají. První byla veledůležitá „Obchodní zádruha v Brně, zapsané společenstvo s obmezeným ručením“, plnící již po tři leta zdárně úkol svůj — i přes nedostatečné porozumění se strany obecenstva. Je to zvláštní zjev u nás. Sebrati hojně příspěvků na nějaký „národní“, často prazbytečný podnik, to ještě dovedeme. Avšak velepotřebný obchodní svůj podnik zajistiti, tomu nerozumíme, ačkoliv to není pražádnou obětí (či snad proto?!), neboť vklady se tu dobře zúrokují. Co to stojí námahy, přiměti někoho, aby si vzal 100korunový podíl!

Ještě horší však je toto: zapomene-li se konečně nějaký takový vlastenec a upíše podíl národního podniku, nejen myslí, že přinesl bůhvíjakou oběť a vykonal náramně záslužné kus práce vlastenecké, a že již nepotřebuje se dále o nic starati, nýbrž hledí z podniku co nejvíce těžiti o prospěch jeho další se nestaraje. U takových podílních obchodních družstev zajistá nestačí upsati a splatiti peněžitý podíl, zde potřebí také pracovati o to, aby zboží se minulo, t. j. nakupovati

v obchodě, z něhož hledám užitek, a jiné k nákupu vybízeti. V Brně veliká část intelligence dělá pravý opak toho: buď úplně se straní „Obchodní zádruhy“, pohlížejíc s patra na drobnou, opravdu mravenčí práci její, aneb když už pro hanbu se stane podílníkem, bere sice úroky a dividendu, ale pro zboží chodí k nepřátelům, majíc takto z našich podnikův užitek a cizí podporujíc.

Výmluvy ovšem jsou u našich podniků vždycky na snadě: špatné zboží, drahé zboží, špatná obsluha atd. Je to mnohdy pravda, ale ještě častěji je pravda, že podobné i horší a dražší zboží od cizinců přijímáme bez odporu, kdežto našince za nejmenší nedopatření pronásledujeme bez ohledu třebas až do zničení.

A není to jen při tom neb onom podniku, ale pravidelně u všech. V Olomouci zřídili si také české nákupní družstvo (které, mimochodem řečeno, poněkud neuznale naproti „Obchodní zádruze“ ohlašuje se jako první a jediný český velkoobchod na Moravě). Začátky jsou vždy nesnadné, tu třeba jakési shovívavosti a spíše osobní soukromé intervence a upozornění. U nás však hned musí všechno do novin. Tím se podnik zostudí, důvěra k němu podryje a po rozkvětu je veta.

Na netečnost odběratelstva stěžuje si též „Zádruha“ v Praze zřízená na hotovení a prodej šatstva v národním kroji. Zdá se, že politické křiklounství naše nakazilo i damský svět, neboť jinak vlastenecké damy naše při různých hlučných podnicích jsou velmi přičinlivé, zde však v nejprimitivnější věci, v nákupu, nemohou se od svých židů jaksi odtrhnouti. Jest o tom všude jeden stesk, a to i na damy v popředí t. z. ruchu vlasteneckého stojící.

* * *

Školství. Volební ruch způsobil v učitelstvu pochopitelné vzrušení, ale výsledek celkem sklamal naděje. V Čechách sice zvolen stoupenec národních socialistů učitel Černý a v Dolních Rakousích získal mandát socialní demokrat učitel Seitz, mluvčí německých „mladých“, ale jinak zůstalo vše při starém. Strany „vedoucí“ učitelstvu nepopustily ani jediného mandátu. Stalo se, jak jsme předvídali. Svobodomyslná strana všude učitele znamenitě využitkovala jakožto důležitý živel agitační, ale když se o mandát jednalo, učitele všude odmítli. Na Kroměřížsku učitel Koza propadl neslavně při volbách do zemského sněmu a na Zábřežsku nadučitel Konečný dokonce jenom 19 hlasů získal při volbách do říšské rady a k tomu ještě zavinil ztrátu českého mandátu, proto, že jeho kandidatura nešťastná byla příčinou, že český kandidát Karger se nedostal do užší volby s německým kandidátem nacionalním. Přes to však učitelstvo nevystřízlivělo s horečky liberalní a služebníkuje svobodomyslné straně s horlivostí lepší věci hodnou. Také záhada socialní.

Zdá se vůbec, že inteligent český považuje nyní za povinnost šířiti slovem i písmem cizí myšlenky, cizí směry po českém luhu. Kde jaký časopis jenom poněkud „modernějšího“ rázu, uveřejňuje práce myslitelů cizích a jich úsudky se do české duše cpou jako neomylná moudrost bez

ohledu na zvláštnosti slovanské kultury a výchovy. Zejména listy vychovatelství a školství věnované takměř bez výjimky soustavně jsou naplňovány výroky spisovatelů a vychovatelů německých, anglických a francouzských, ovšem jenom mužů smýšlení nekřesťanského, jako bychom mezi Slovany ani jediného neměli velducha, jehož myšlenky a práce by zasluhovaly povšimnutí a úvahy. A tak se v české duši usazuje znenáhla surogat západnické pakultury na úkor slovanských osvětových proudů nám proto utajených, že naši inteligenti kromě trošky němčiny řečí jiných, zvláště slovanských jazyků neznajíce odkázáni jsou na jediný pramen ne právě nejčistší: moderní časopisy německé, z nichž čerpají všechnu moudrost svou naši pokrokáři a na mnoze pořizují z těchto zřídel ony anglické, francouzské a jiné „překlady", jimiž přeplněny jsou listy duchem prý pokrokovým řízené. Je to zajisté divný pokrok, když český inteligent na českou halenu přilepí cizáckou latu a pak se domnívá, že prospěl svému národu a vychovatelství.

Učitelstvo škol měšťanských plnou parou pracuje, aby škola měšťanská byla odloučena od školy národní čili obecné a povýšena tak, by učitelé odborní nabyli hodnosti professorské. Chtějí školu měšťanskou učiniti ústavem, jenž rovnal by se nižší střední škole. Proto žádají vyšší vzdělání přípravné, fakultativní IV. třídu, aby žáci nebyli téhož oprávnění, jako jim poskytuje nižší střední škola. Samostatné řízení škol měšť. dle pohlaví rozdělených, IV. učitele pro školy chlapecké a obmezení počtu žáků na maximum 50 na třídu. Dále si přejí substituční normál a honorář alespoň 1 K za nadpočetní hodinu, samostatné zemské konference, půlroční vysvědčení místo dosud obvyklých školních zpráv, úpravu disciplinárního řádu pro učitele i žáky vyšší škole odpovídající, zvláštní zkoušky přijímací, dvouměsíční prázdniny, základní služné úřednictva X. třídy (2200 K), kvinkvenálky ode dne zkoušky, aktivní příplatky nebo přibytečné dle X. třídy, osobní přídavek starším učitelům neřiditelům, zvýšení honoráře za nezávazné předměty, cestovné výhody, jakých požívají úředníci, a rozmnožení škol měšťanských.

Živnostnictvo pražské zase žádá přeměnu škol pokračovacích ve školy odborné, v nichž by se nevyučovalo odpoledne, nýbrž z rána a večer.

Ve Vídni chystají zajímavý pokus svobodného učení vysokého pro učitele. Myšlenky ujalo se sdružení docentů vysokých škol rakouských, jež o prázdninách r. 1901 hodlá uspořádati čtyřnedělní kurs asi od 25. července do konce září v některém venkovském městě. To proto, aby návštěvníci nebyli připraveni o svůj letní pobyt na venkově. Vyhlédnuto je městečko Wolfsberg v Korutanech, kdež správa města slíbila opatřiti řadě návštěvníků bezplatné byty a kdež jest dosti lacino (s bytem 1·50 zl., bez bytu 1 zl. denně, aby se mohl i nezámožný učitel súčastniti). Kursy budou dva: I. Cyklus přírodovědecký. Fysika 15, chemie 18, všeobecná botanika 30, zdravověda 8 hodin. II. Cyklus humanistický: Německé dějiny se zvláštním vzhledem na otázky sociální a hospodářské 30, německé dějiny literarni se zvláštním zřetelem

k době klasické 18, zeměpis Rakousko-Uherska 18, zdravověda 8 hodin. Vyučování dítí se bude jen dopoledne a kursy budou zakončeny dobrovolnou zkouškou, po niž bude se vydávati vysvědčení. Zápisné pro jeden cyklus obnáší 10 zl. Aby kurs byl umožněn, je třeba 100 účastníků.

Zajímavé jsou výroční zprávy měšť. škol o dalším povolání absolventů těchto škol. V roce minulém se věnovalo stavu učitelskému 151, na školu průmyslovou šlo 99, tkalcovskou 25, školu pro průmysl dřevařský 4, školu pro průmysl hliněný 4, strojnickou školu 20, školu kamenickou 4, rolnickou 41, obchodní školu 105, školu plaveckou 2, hospodářskou školu střední 19, gymnasia 4, reálky 43, pivovarnictví 15, živnosti 361, obchodu 126, hospodářství 72, zahradnictví 8, lesnictví 18, prakt. v továrnách 16, stav. prakt. 16, knihtiskařství 9, hudebnictví 4, elektrotechnice 7, poštovní prakt. 2, službu kancelářskou 14, němčině se učí v cizině 24, opakují dobrovolně 126, službu železniční 8, bez povolání 58, neznámého povolání 24, jeden zemřel. Jak z těchto číslic patrno, věnovalo se žáků těch v první řadě živnosti, pak učitelství a na třetím teprv obchodu, což by mělo právě obráceně býti. Nejméně se věnovali poštovnictví, plavecké živnosti, a na vojenství nešel letos nikdo.

A nyní zase trochu statistiky školské. Ústavů pro vzdělání učitelů bylo roku minulého 44 mužských, 18 dívčích a v těch 6874 kandidátů a 3066 kandidátek. V posledních ročnících bylo 1622 kandidátů a 838 kandidatek, tak že počátkem tohoto školního roku 2460 osob učitelských vyšlo z ústavů. Česká pedagogia jsou: v Praze, Jičíně, Hradci Králové, Kutné Hoře, Plzni, Poličce, Příbrami, Soběslavi, Brně, Příboře, Kroměříži. Gymnasií bylo v říši 101, realních škol 106, celkem 318 středních škol. Gymnasia měla 69.788, školy realné 35.192, celkem 104.980 žáků. Stát vydržuje 159 gymnasií a 68 reálek; země 10 gymn. a 26 reálek; města 16 gymnasií a 7 reálek; biskupství 4 gymn., řehole 13 gymn., fondy zvláštní 3 gymn. a 1 reálku, soukromníci 7 gymn. a 4 reálky. Z těch je 175 německých, 81 českých, 34 polských, 8 vlašských, 3 rusínské, 6 charvatských a 11 utraquistických středních škol. Na Moravě bylo 33 gymnasií a 28 reálek, v Čechách 61 gymn. a 33 reálek. Smutným zjevem je nedostatek reálek ve Slezsku, kdež není ani jediné slovanské reálky. Charvatské gymnasium zaderské roku minulého doplněno na vyšší, čímž živel slovanský v Dalmacii získal nemalou oporu kulturní.

O Rusku slýcháme často posudky nepříznivé, že jest to země barbarská, kultuře dosud nepřístupná. Jak pravdivé jsou takové bajky, židovským tiskem soustavně šířené mezi západníky, zřejmo z toho, že Rusové i na straně Nové Země v severním moři Ledovém napřed postavili kostelíček a letos tam zbudovali školu.

Ročník XVIII. Číslo 3.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

5. Ve středověku nauka křesťanská pronikla celého člověka a všecky lidské instituce. Stát podroben církvi, zcela dle ustanovení Kristova, spravoval se ve všem křesťanstvím. I tehdy povstávaly sekty se svým mnohdy až hrozným učením a proto bylo třeba, aby církev učení své dopodrobna definovala. Slaveno více a slavných koncilův a nauka křesťanská slavila vítězství. Zdálo se, že zavládne co nejdříve všude klid, mír a spokojenost.

6. Přiblížil se nový věk se všemi úspěchy. Lidstvo toužilo i ve věcech náboženských po novotách. Povstal Wiclif, Hus, Wessel, Luther, Zwingli, Calvin a útočili na církev. Hlásali nauku novou a jako všickni bludaři a novotáři odvolávali se na Písmo svaté. Církev obhajovala svou nauku, novotáři též, slavily se disputace, k nimž bylo třeba, aby jedna i druhá strana dopodrobna znala svou nauku. Novotáři domáhali se týchže práv, jakých požívala církev katolická, předkládali císaři nauku svou souborně sepsanou a žádali za její uznání. Toť byl počátek symbolických knih, jak dnes slovo ono i význam jeho obyčejně pojímáme.

7. Co z církve katolické, vlastně jejího učení, protestanté vymýtili, proč od ní se odtrhli a čemu sami zase učili, to bylo vyjádřeno v symbolických knihách. Když později rozdíl mezi německou a švycarskou reformací stále stoupal, když i ve vlastním táboře jak německé tak švycarské reformace rozličné názory o víře vznikaly, jež pokoj a svornost rušily, tu musily obě církve německá i švycarská

proti svým vlastním dětem své stanovisko hájiti a tak vznikly symbolické knihy církve lutherské a „reformované". Katolická církev proti oběma a všem novým směrům tehdejším definovala učení své na koncilu tridentském.

Poznámka. Poněvadž dle nadpisu v pojednání tomto jedná se o symbolických knihách protestantských, pojednám: *A)* o ekumenických symbolech, *B)* o symbol. knihách církve lutherské, *C)* církve reformované, *D)* různých protestantských sekt.

II.

A) Ekumenické[1]) symboly.

1. Z nejstarších dob[2]) křesťanských máme tři symboly, jež všeobecné platnosti v církvi nabyly a proto ekumenickými symboly slovou. Je to symbolum apostolicum, symbolum nicaenum a symbolum Quicunque.

2. Tyto tři symboly protestanté všickni (až na dobu nejnovější!) i po svém odtržení od katolické církve podrželi a k nim ještě vlastní symbolické knihy jako své vyznání připojili, mezi nimiž Confessio Augustana zaujímá první místo.

Když protestanté konfessi augsburskou vydali, žádali, aby i katolíci své vyznání víry složili. Katolíci odvolávali se na to, a to vším právem, že v „pravé křesťanské víře, ve sv. evangeliu církve křesťanské zůstali" a zamítli rozhodně, aby byli považováni za náboženskou stranu jako protestanté.

3. Ekumenické symboly obsahují krátce nauky, jež hlavně první čtyři synody o nejsv. Trojici a o osobě Ježíše Krista prohlásily a jak od katolíků tak protestantův uznávají se za ohlas učení apoštolského.

4. Reformace přijala symboly ekumenické jako „tři symboly katolického křesťanství." Augustana poukazuje na symbolum nicejské (A. I. ed. Rechenberg 9) a apoštolské (A. III. ed. Rechenberg 10, 5); Luther ve článcích šmalkaldských na Athanasianum (I. IV. Rechenb. 303).

[1]) Mimo symboly ekumenické máme veliké množství starších symbolův, o nichž však jednati není úkolem této stati, protože, ač velmi jsou ctihodny, přece nic nového neskytají a od církví protestantských officielně se neuznávají. Protestant Dr. L. Hahn uveřejnil všecky známé staré symboly a rozděluje je na pět dílův, a to: 1. obsahující 15 rozličných relací Regula fidei z nejstarší doby; 2. křestní symboly staré církve, 111 západních a 19 východních; 3. ekumenické symboly; 4. 30 symbolů partikularních synod a 5. 58 privatních symbolů. (Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche. Von Dr. G. L. Hahn. Mit einem Anhang von Dr. A. Harnack. Breslau 1897. Třetí vydání.)

[2]) Katechismus z nařízení sněmu tridentského d. c. p. IV.

Roku 1533. odůvodňovali Luther, Jonas a Bugenhagen ve Vitemberce, že ti, kdož potřebují „veřejného vysvědčení“, učení evangelia, jak v apoštolském, nicejském a athanášském symbolu obsaženo jest, vyznati musí. Aby „pak důkaz podán byl, že dobře s pravou, křesťanskou církví se srovnává, kdo tyto tři symboly či vyznání až posud podržel“, publikoval Luther sám r. 1538. „tři symboly či vyznaní Ježíše Krista, jichžto v církvích jednosvorně se užívá.“[1]) Proto též s apostolicum a nicaenum přijato i athanasianum v Corpus doctrinae Philippicum, dále v jiná territorialní Corpora doctrinae protestantského Německa, ba i v knihu svornosti či konkordii.

Poznámka I. K těmto třem symbolům ekumenickým přidává katolická církev ještě čtvrté symbolum: „Symbolum Tridentinum, seu Professio fidei Tridentinae seu Symbolum Pii IV.“ Mimo tři symboly bylo totiž třeba časem proti novým kacířstvím též nových či rozšířených vyznání víry. Tak povstalo symbolum, jež koncil tridentský (1545—1563) proti protestantům složil jako krátkou professio fidei. Professionem fidei tridentinam skládají všickni hodnostáři církevní po způsobu přísežného slibu na evangelium. Ze sněmu vatikanského připojen k ní přídavek o neomylnosti papežově. (O auktoritě tohoto symbolu jedná: Archiv der theologischen Literatur, herausgegeben von den Professoren der theologischen Fakultät der Universität in München. Regensburg 1843, str. 21 nn.)

Poznámka II. Církev katolická (římsko-katolická) čítá tyto symbolické knihy a symboly: *a)* hlavní: 1. všecka slavnostní rozhodnutí věroučná, jež prohlášena byla neomylným úřadem učitelským od počátku církve až po naši dobu, 2. tři nejstarší symboly věroučné: apoštolské, nicejsko-cařihradské a athanasianské, 3. věroučné články všech dvaceti ekumenických sněmů, 4. věroučná rozhodnutí papežská ex cathedra; *b)* podružné: 1. symbolum Tridentinum, 2. Catechismus Romanus sive Tridentinus, 3. Confutatio Confessionis Augustanae, 4. některé liturgické knihy: Missale Romanum, Breviarium Romanum a Rituale Romanum. (Srv. „Kirchenlexikon“ XI. 1046 n., Buchmann d. c. 1—3, kdež uvádějí se jednotlivá vydání a sbírky katol. symbol. knih, Graul-Seeberg d. c. str. 16., Brockhaus' „Lexikon“ d. c. pod titulem: Symbolische Bücher a j.)

Poznámka III. Církev řecko-schismatická (orthodoxně: anatolská) k symbolům a symbolickým knihám čítá: *a)* k hlavním-1. apostolicum a nicaeno-constantinopolitanum (Athanasianum se zamítá), 2. sedm prvních ekumenických sněmů (v Nicei I. a II., v Cařihradě I.—III., v Efesu a Chalcedonu), trullanskou synodu z r. 692., jež však Římem se neuznává. (Srv. „Kirchenlexikon“ XI. 1057, Graul-Seeberg d. c. 16 atd.) *b)* K podružným: 1. Confessio Gennadii, 2. Confessio orthodoxa, 3. Confessio Dosithei, 4. katechismus orthodoxní katolické východní církve, 5. liturgické knihy: Euchologium a Horologium.

[1]) *Caspari,* »Ungedruckte Quellen zur Geschichte des Taufsymbols.« III. 1875. 257. Poznámka 444.

Poznámka IV.

Pořad všeobecných církevních sněmů.

Číslo	Místo, kde byl slaven	Rok	Za vlády papeže	O čem se jednalo
1	Nicea po I.	325	Silvestr I. (314–335)	Zamítnut arianismus. K symbolu připojeno: Syn je stejné s Otcem podstaty.
2	Cařihrad po I.	381	Damasus I. (366–384)	Ariani vyloučeni z církve. K symbolu připojeno, že Duch svatý je stejné podstaty s Otcem i Synem.
3	Efesus	431	Celestin I. (422–432)	Zamítnut nestorianismus a pelagianismus.
4	Chalcedon	451	Leo I. Veliký (440–461)	Zamítnut Eutychetův monofysitismus. Stanoveno, že v Kristu jsou dvě přirozenosti a jedna osoba.
5	Cařihrad II.	553	Vigilius (537–555)	Zamítnuty »tři kapitoly«.
6	Cařihrad III.	680	Agatho (678–681)	Zamítnut monotheletismus.
7	Nicea II.	787	Hadrian I. (772–795)	Obrazoborci — obrazotvorci. Úcta obrazů stanovena.
8	Cařihrad IV.	869	Hadrian II. (867–872)	Řecké schisma. Fotius zbaven úřadu.
9	Lateran (Řím) I.	1123	Kalixt II. (1119–1124)	Zakončen boj o investituru.
10	Lateran II.	1139	Innocenc II. (1130–1143)	Oprava církevní disciplíny.
11	Lateran III.	1179	Alexander III. (1159–1181)	Potvrzení smíru mezi Alexandrem III. a Bedřichem I. Nařízení o papežské volbě (dvě třetiny hlasů).
12	Lateran IV.	1215	Innocenc III. (1198–1216)	Křížová výprava Albigenští. Kázeň církevní (zpověď a velkonoční svaté přijímání).
13	Lyon I.	1245	Innocenc IV. (1243–1254)	Bedřich II. sesazen. Křížová výprava.
14	Lyon II.	1274	Řehoř X. (1271–1276)	Sjednocení Řeků. Kázeň církevní.
15	Vienna	1311–1312	Klement V. (1305–1314)	Vyšetřování o Bonifácovi VIII. Zrušení templářů.
16	Kostnice	1414–1418	Martin V. (1417–1431)	Schisma. Hus. Reforma kázně duchovenstva.
17	Basilej, Ferrara, Florencie	1431–1439	Eugen IV. (1431–1447)	Reforma v církvi. Sjednocení s Řeky.
18	Lateran V.	1513–1517	Leo X. (1512–1521)	Reforma v církvi.
19	Trident	1545–1563	Pavel III. (1534–1549) Pius IV. (1559–1565)	Zamítnutí protestantismu. Reforma v církvi.
20	Vatikan (Řím)	1869–1870	Pius IX. (1846–1878)	Učení o neomylném úřadě papežském.

Poznámka V. Dr. L. Hahn ve spise citovaném: „Bibliothek der Symbole...“ pojednávaje o „Regula fidei der ältesten Kirche“, uvádí její znění: u Ignatia, Aristida athenského, Justina mučeníka, jak shodli se o ní „presbyteři“ shromážděni ve Smyrně (Efesu) proti Noetovi, u Irenea, dle „canones Hippolyti“, u Tertulliana, Origena, dle apoštolských konstitucí (1. dle Ἐξήγησις ἀποστολικοῦ κηρύγματος, 2. ἡ καθολικὴ διδασκαλία), u Novatiana, Cypriana, Viktorina Petavského, Adamantia, Alexandra, biskupa alexandrijského, a u Afraata — celkem patnáctkráte a připojuje velmi četné poznámky.

Dr. Hahn píše: Rozličné formule, užívané při vyznání křestním v křesťanské církvi, byly, pokud známo, uveřejněny teprve od 4. století. Než již před touto dobou, ba již na počátku druhého křesťanského století setkáváme se u různých církevních spisovatelů se zprávami o hlavním obsahu víry, již vyznávala všeobecná církev (μία καὶ ἡ αὐτὴ πίστις τῆς ἐκκλησίας πάσης, ἡ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας κηρυσσομένη ἀλήθεια, τὸ κήρυγμα, ἡ παράδοσις) a jež zřejmě poukazují na symbolum křestní v církvi užívané (regula fidei, regula veritatis, κανὼν τῆς πίστεως, κανὼν τῆς ἀληθείας později zvané τὸ σύμβολον, symbolum)... poznamenáváme, že označení církevního křestního vyznání slovem symbolum možno teprve od 4. století dokázati a v pravdě nejstarším bezpečným svědkem pro toto slovo v naznačeném smyslu na západě jest, jak se zdá, osmý kanon první synody arelatské r. 314., jenž zní: De Afris, quod propria lege sua utuntur, ut rebaptizent, placuit, ut, si ad ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum symbolum, et si perviderint eum in Patre... esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum sanctum... na východě sedmý kanon koncilu laodicejského (364), v němž se stanoví, aby kacíři, kteří do církve mají se přijmouti πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν ἐξαιρέτως δὲ ἐν ᾗ κατείχοντο· καὶ τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ᾿ αὐτοῖς πιστοὺς ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα χρισθέντας τε τῷ ἁγίῳ χρίσματι οὕτω κοινωνεῖν τῷ μυστηρίῳ τῷ ἁγίῳ... (Str. 1—2.) (P. d.)

Edomský králevič Hªdad dle LXX B a textu massoretského.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil. (O.)

Kdežto massoretský text jest jakoby přeťat ve verši 22., podává LXX i ostatek původního znění: *καὶ ἀνέστρεψεν Ἀδὲρ εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. αὕτη ἡ κακία ἣν ἐποίησεν Ἀδέρ· καὶ ἐβαρυθύμησεν Ἰσραήλ, καὶ ἐβασίλευσεν ἐν τῇ Ἐδώμ*, čímž jest vypravování doplněno a správně zakončeno. Prvá věta: *καὶ... αὐτοῦ* schází v massoretském textě, druhá pak, jak již řečeno, se uchovala ve verši 25b, kde však ruší smysl a zaměňuje ארם — Syria s אדם — Edom. Ale i tak, jak jest nyní zubožena, předpokládá nutně návrat Hªdada do Edomska, i můžeme tudíž právem tvrditi, že v původním textě věta: *καὶ... αὐτοῦ* stála, a jen nedopatřením od massoretů, kteří celý slovosled změnili, vynechána byla. Ve verši 25b stojí v massoretském textě: ואת הרעה et malitiam, kdežto původně stálo ואתהרעה *αὕτη ἡ κ...* jak ostatně překládá proti textu massoretskému i Vulgata. Dále čteme ויקץ... et odium...; avšak dle starých překladů tlumočili LXX *ἐβαρυθύμησεν*, Pšiṭṭâ a'ʿîḳ, arab. waḍajjaḳa (resserrerqe), stálo tedy v původním textě ויצק = afflixit, vexavit, in angustiam redegit, čemuž ostatně odpovídá zakončení, že opanoval Hªdad Edomsko.

Jaký má tato zpráva význam pro dějiny Edomska? Spíše než tuto otázku zodpovíme, třeba se podívati na události, o nichž se naše stať zmiňuje. Je to původně 2. Sam. (2 Rg.) 8^{13-14}, kteráž zde stůj v překladě Vulgaty:

13. Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur capta Syria in valle sallinarum, caesis decem et octo millibus; 14. et posuit in Idumaea custodes, statuitque praesidium; et facta est universa Idumaea serviens David.

LXX B *καὶ ἐποίησεν Δαυεὶδ ὄνομα· καὶ ἐν τῷ ἀνακάμπτειν αὐτὸν ἐπάταξεν τὴν Ἰδουμαίαν ἐν Γεβέλεμ εἰς ὀκτὼ καὶ δέκα χιλιάδας.* 14. *καὶ ἔθετο ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ φρουράν, ἐν πάσῃ τῇ Ἰδουμαίᾳ. καὶ ἐγένοντο πάντες οἱ Ἰδουμαῖοι δοῦλοι τῷ βασιλεῖ.*

Text massoretský, jemuž věrně odpovídá překlad Vulgaty, jest nejasný, i není divu, že je tolik návrhů na jeho opravu, doplnění a rozklad, kolik moderních exegetů. Návrhy jejich stávají se zbytečnými, všimneme-li si LXX B, která jasně ukazuje znění původního textu. Dle ní patří: ויעש דוד שם = et fecit (sibi) David nomen k odstavci předcházejícímu, a nový verš počíná ובשבו הכה את אדם (opět

ר za ד) et cum reverteretur, percussit Edomitas. S tímto souhlasí jak Pšiṭṭâ, tak překlad arabský, a česky tlumočeno: a zjednal si David jméno.

(A) Při svém návratu porazil osmnáct tisíc Edomských v Gê'melaḥ! I ustanovil správce nad Edomskými; po celém Edomsku položil posádky, tak že celé Edomsko sloužilo jemu (Davidu). Γεβελεμ B, Γεβελεμεῖς B[6], Γημαλα A = גיאמלח jest vlastní jméno, a nemělo by se tudíž překládati. Jméno jeho se dosud udrželo v Wâdi l-mělěḥ, jak se zove široká dolina, táhnoucí se od Bîr es-sabaʿ k východu.

O této porážce Edomských zmiňuje se též I. Paral. 18[12], dle níž patřila hlavní zásluha Abšaji, synu Ṣªrûjovu. Pokusy Wellhausena a jiných,[1]) vymítiti odtud jméno Abšaj — Ἀβεσσα jsou bezdůvodny, poněvadž jest dosvědčeno všemi překlady i Josefem Flaviem.[2]) Plynou ostatně ze známého předsudku moderní školy proti oběma knihám Paralipomenon, jakoby byly měly za pramen jedině naše knihy královské, a veškeré „plus“ bylo následkem toho holým výmyslem. Ale studium místopisu a národopisu Paralipomenon dokazuje právě naopak, že měl sv. spisovatel vzácné prameny, kterých nepoužil spisovatel knih královských, tak že mu musíme býti vděčni, že nám aspoň to „plus“ než v knihách královských zachoval.

Zmíněnou porážku Edomských předcházela však strašná porážka Israele. Mezitím, co byl Joab s hlavním jádrem vojska v okolí Damašku, vrhli se Edomští na jižní končiny Zaslíbené Země, pobili všechny, kdo se jim na odpor postavili, a co nejhroznější, nechali těla padlých nepohřbena, dravcům na pospas.

Výkřik strachu a zděšení zazněl po horách judských, a ozvěnou vytryskla z duše Bohem nadšeného pěvce Davida úpěnlivá prosba za smilování a pomoc k Hospodinu. Žalm 60[3]:

Bože, tys nás zavrhl, rozptýlil, —
rozhněval jsi se — ó ujmi se nás!
4. Poděsil jsi zemi, rozklál jsi ji,
ó zahoj její rány, vždyť se potácí.
7. K vysvobození svých miláčků
pomoz pravicí svou, — ó vyslyš nás!

A sotva uslyší slavnou připověď Boží, že vloží na Edomsko svou

[1]) *E. Kautsch*, »Textkritische Erläuterungen«. Freiburg i. B. 1896 ad l. c.

[2]) *Jos. Flav.* l. c. VII.[109] píše: ἀλλὰ καὶ πέμψαντος αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν Ἰδουμαίαν Ἀβεσσαῖον δι' ἐκείνου τῶν Ἰδουμαίων νίκην ἔδωκε· μυρίους γὰρ αὐτῶν καὶ ὀκτακισχιλίους Ἀβεσσαῖος διέφθειρε τῇ μάχῃ καὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἅπασαν φρουραῖς διαλαβὼν ὁ βασιλεὺς φόρους ὑπέρ τε τῆς χώρας καὶ τῆς ἑκάστου κεφαλῆς παρ' αὐτῶν ἐδέχετο.

obuv, t. j. že Edomsko opanuje, zmužilost se mu vrací, a celý národ chystá se k odvetě:

11. Kdo mne dovede k městu hrazenému?
Kdo mne doprovodí do Edomska?
12. Či jsi nás zavrhl Ty, ó Bože?
Netáhl bys s vojsky našimi?
13. Přispěj nám pomocí proti nepříteli,
neboť jest marna pomoc lidská.
14. S Bohem k hrdinným činům; —
On rozšlápne naše vrahy!

Že se náš žalm skutečně odnáší ku zmíněné události, dosvědčuje též nadpis: *ὁπότε ἐνεπύρισεν τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σωβάλ, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωὰβ καὶ ἐπάταξε τὴν Φάραγγα τῶν ἁλῶν δώδεκα χιλιάδας*, jenž souhlasí s 2. Sam. 8^{13-14}. Jen že se tam jmenuje král, kdežto zde vojevůdce. LXX za *ἐπάταξεν* vynechala *τὴν Ἰδουμαίαν* a překládá bojiště Gê'melaḥ. Rozdíl se jeví pouze v počtu poražených. 2. Sam. 8^{13-14} i 1. Paral. 18^{12} má 18.000, kdežto zde stojí 12.000. To se však vysvětlí snadno přeložením písmeny נ a מ čili jak původně psáno 800 = שמנ' a 200 = שנמ'. Ve verši 11. upomíná עִירמצר *εἰς πόλιν περιοχῆς*, stojící parallelně s Edomem na Is. 34^{6}, 63^{1}, Mich. 2^{12}, kde odpovídá v parallelismu Edomu vždy hlavní město בצר (Boṣra).

Joab na rychlo zpět přivolán měl pohřbiti padlé Israelity a potrestati Edomce. Jako ve válce s ʿAmmonskými (2. Sam. 10^{10}) přispěl mu jeho důmyslný bratr Abîšaj, a vojsko edomské, 18.000 mužů silné, bylo poraženo v široké pohraniční dolině Gê'melaḥ. Zbytky pobitých Israelských pochovány, a krvavá odveta nastala.

Kraje starého Edomska od hranic palestinských až k Rudému moři a od pouště Farân až do rokle el-ʿAraby padly rychle do rukou vítězného vojska. Ale toto byla pouze část; hlavní država, úrodné nivy po východním pobřeží el-ʿAraby byly ještě v moci Edomců. Tam také leželo jejich hlavní město, nedobytná בצרה Boṣra.

David věděl, že na neúrodných stepích a pouštích západně od el-ʿAraby mnoho nezíská a že si jich nezajistí, pokud neopanuje „civitatem munitam“ Boṣru, pokud nebude míti v rukou celé Edomsko. Vpadnouti tam mohl buď od severu, po východní straně Mrtvého moře, nebo od západu z el-ʿAraby. Ale přišed k severní hranici Edomska, měl před sebou neschůdné, skoro kolmé břehy přes 700 metrů hlubokého údolí el-Aḥsa, na severovýchod vyprahlou poušť, na západ Mrtvé moře, za sebou pak nepokořené dosud ʿAmmonské a nestálé Moabce.

Z el-ʿAraby, oné podivné rokle táhnoucí se od Mrtvého moře až k Rudému, vede pět průsmyků do Edomska, ale čtyry jsou tak úzké, že může 10—20 hochů zničiti celý zástup ozbrojenců. Proto se Arabové na svých výpravách, ať loupežných, ať válečných, těchto průsmyků

střeží, a jen pátého, nejsevernějšího používají. Zove se nakb dahal a počíná dolů severně od hirbet fênân (Num. 33[43]) פּוּנֹן, končí pak půl druhé hodiny od hirbet busejra, staroslavné Bosry. Je přirozeně i uměle nejschůdnější, ale zaskočení je snadné, a bráněn četnými sruby a tvrzemi, zdá se býti nepřístupným a nedobytným.

Hlavní město, Bosra, leželo pak na vysoké, široké výspě, padající na třech stranách skoro kolmými stěnami do hlubokých roklí, a spojené jen k jihovýchodu šíjí asi 58 metrů širokou s horským hřbetem. Umělý, ve skále vytesaný příkop a skoro dvoumetrová zeď z ohromných balvanů hájily toto jediné slabé místo. Obyvatelé se mohli brániti tím jistěji, poněvadž měli dosti vody, a velké zahrady a políčka jim skýtaly i v čas obležení dosti potravy, kdežto oblehatelé byli vydáni stálým nájezdům kmenů blízké pouště, spřátelených s Edomci.

Nebezpečí takového podniku dobře vystihnul David, a proto volá: „Kdo mne dovede k městu hrazenému?“ a poněvadž ví, že „marna jest pomoc lidská“, důvěřuje jen v Boha a za heslo válečné stanoví: „S Bohem k hrdinným činům!“

A jako nikdy, tak nezklamala ani tenkrát Davida jeho pevná důvěra v Boha. Joab se protloukl průsmykem Dahal, hlavní město Bosra dobyto, a tím celé Edomsko pokořeno. Ukrutnostmi Edomců podráždění Israelité vraždili každého, koho zachvátili se zbraní v ruce, a aby odstranili každou pohnutku k povstání, pátrali po příslušnících rodiny královské, které všechny vyhubili.

Jediný mladý králevič Hªdad se zachránil se zástupem svých nejvěrnějších přívrženců útěkem ku spřáteleným beduinům Madjancům, táborícím na východ a jihovýchod od Edomska. Jinam utéci nemohl. Severní sousedé, Moabci, byli již podrobeni Davidovi, a průsmyky, vedoucí na západ, byly v rukou Joabových, jemuž již patřilo celé západní Edomsko a el-ʿAraba až k Rudému moři.

Poslední boje za svobodu Edomska dobojovány v jihovýchodní části, i prchá králevič Hªdad za nejbližší hranici k Madjanským. Ale od tohoto beduinského kmene nemohl se naditi žádné účinné pomoci, ba znaje jejich nespolehlivost, obával se, aby nebyl vydán Davidovi, proto touží k nejbližšímu mocnému, závistivému sousedu Davidovu; chce se dostati do Egypta. Za daných okolností měl jedinou cestu, po níž tam mohl dospěti, a znalec oněch krajů by ji uhodl, i kdyby jí Písmo sv. neudávalo.

Mohl se bráti cestou karavanní k jihu až do střediska madjanského obchodu, kamž přijížděli jak po moři tak pouští četní cizinci. Odtud

se mohl přepraviti přes neširoký záliv aelanský do Pârân, kteréž jméno neznačí nikdy v Písmě sv. město Ajlu[1]) אילת nebo איל פארן, nýbrž pohraniční poušť. V poušti pâránské bylo třeba, aby si zjednal nové průvodčí, kteří by jej dovedli i s jeho edomskými stoupenci nejbližší a nejjistější cestou do Egypta.

A tak to také Písmo svaté udává, což přirozeným poměrům úplně odpovídá. Král egyptský, některý z posledních vládců 21. dynastie, přijal Hᵃdada a jeho věrné s otevřenou náručí a vykázal mu vše potřebné, ba dal mu i sestru své ženy Taḥmenês za manželku. Chtěje si pak jeho potomstvo úplně připoutati, dal Hᵃdadova prvorozence Genubata vychovati s královskými princi na dvoře své choti Taḥmenês.

Mezitím bylo Edomsko zbaveno veškeré samostatnosti a proměněno úplně v israelskou provincii. Král David rozeslal po celé zemi své správce, úředníky, a vložil do každé důležitější osady židovskou posádku, aby držela na uzdě pokořené, ale po svobodě toužící Edomce.

Proto udává svatý spisovatel tak emfaticky, že celé Edomsko obsazeno, že všichni Edomci byli poddáni Davidu. Upozorňuji na toto emfatické כל אדם ἐν πάσῃ τῇ Ἰδουμαίᾳ, καὶ ἐγένοντο — πάντες οἱ Ἰδουμαῖοι... 2. Sam. (Král.) 8[14].

Pokud vládl David, nedošlo k žádnému povstání. Železná ruka jeho vlády, neuprosná obezřetnost Joabova udusila v zárodku každý odpor, byť to bylo i v končinách tak těžko přístupných, jako bylo východní Edomsko.

Ale sotva zesnul David a roznesla se zpráva, že pod rukou katovou dokonal hlavní sloup jeho vojenské moci, vítězný vojevůdce Joab, již se počali hýbati podrobení národové, a naděje na svobodu rostly.

Též králevič Hᵃdad zajásal při této zvěsti a, snad puzen od svých přívrženců, žádal faraona Ḥôr Psebḥâennunū Amen (Ὧρ Ψουσαέννης) z 21. dynastie, aby se směl vrátiti do své vlasti. Než tento neuznal přítomný okamžik za vhodný; budilať ještě veleříše Šalomounova oprávněnou úctu a pak byl od nedávna možná spřízněn se Šalomounem, jemuž dal svou vlastní dceru za manželku. Ale za nedlouho se odvrátil Hospodin od zženštilého Šalomouna, severní poplatné státy jeden po druhém odpadaly, a nový farao egyptský Oserken I. z 22. dynastie[2]) nejen že záměru Hᵃdadovu nezbraňoval, ba snad ho ještě podporoval, jen aby seslabil svého souseda.

---

[1]) contra Klostermann, Benzinger, Winckler, Kittel.

[2]) *R. Lepsius*, »Die XXI. Manethonische Dynastie« v »Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumswissenschaft.« Leipzig 1882, str. 114.

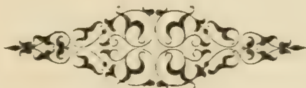
Tu opustil H^adad egyptský dvůr a zanítil ve své vlasti povstání, kterého Šalomoun udusiti nemohl. Bylť zaměstnán na severovýchodě odbojem knížat aramských, doma vřela nespokojenost robotou usouženého lidu, která vrcholila v nebezpečném povstání Jerobo'amovu, a na východě přáli jak 'Ammonští tak Moabští pokusu H^adadovu. Teď netáhla vojska Šalomounova ve jménu Hospodinovu, nesílila je důvěra v Boha a nadšenost pro slávu národní. Ctitelé Hospodinovi byli rozhořčeni nad náboženskou lhostejností královou a všichni úpěli pod jeho tyranstvem.

Takovým způsobem se dařilo H^adadovi dobře. Od severu nemohl býti napaden, a jakmile porubal ztenčenou posádku israelskou a obsadil průsmyky z el-'Araby, byl pánem východního Edomska.

Na západní neúrodné, proti Judsku otevřené a tudíž těžko hajitelné kraje nedbal. Věděltť, že nestojí za krev, která by při jich dobytí vytekla. Tak zůstalo západní Edomsko s el-'Arabou až k Rudému moři v moci Šalomounově a jeho rodu, ale nad východním Edomem vládl král H^adad a jeho nástupci.

Domněnka, že třeba rozeznávati od dob Šalomouna vlastní samostatné Edomsko od soujmenné provincie judské, je zde — pokud vím — poprvé vyslovena. Pokud se nedokopeme v Bosře edomských nápisů dějepisných, zůstane moje domněnka pouhou domněnkou. Ale pozorný čtenář pozná, že ji zpráva o vzpouře H^adadově připouští, důrazné připomínání, že David podrobil celé Edomsko, značně podporuje, a zprávy klínové, 'Abdia, 'Amôs, 1. Kr. 22^{48}, 2. Paral. 20^{2}, 2. Kr. 3^{9}, 8^{20}, 14^{7} přímo vyžadují.

Psáno koncem listopadu 1900.

Po stopách vzdělanosti a víry.

Charakteristiky od DRA. JANA HUDEČKA. (O.)

Církev pronásledována úskokem, který by ji rád slil s ostatními náboženskými zjevy, potlačil a odsekal její zvláštnosti. Ale výsledek je právě opačný. Život, jemuž podťaly chytře a opatrně kořeny, který měli za ubitý, život církevní pučí v plném svém životním teple, ve svém niterném, hlubokém, jasném, plným korytem se vlnícím proudu.

Církev pronásleduje bureaukracie, kujíc a vydávajíc zákony církvi nepřátelské; než „pozvolna pouta ta se lámou, zákon po zákonu čas klidně vymazuje, přirozené požadavky nad vyumělkovanými nařízeními vítězí, a nad hubenými, zastaralými, rozpadávajícími se ústavami vidíš vznášeti se obrozenou církev.“ [1])

Církev pronásleduje literatura, rozuměj zástup pisalů pýchou, pohrdáním, nevědomostí nabubřelý, a kulturní křiklouni nasyceni mělkým novinářským vzděláním a klamnými doktrinami; proti budově církevní žene se v divoké vřavě mládež bořivými zásadami opojená. Jim po boku bojují oni mudrci, kteří domýšlivě volají, že poznání a myšlení od tří století jenom jejich jest vlastnictvím, že ten pouze nároky činiti může na učenost, kdo s nimi kráčí, s nimi myslí, s nimi ví, jako oni poznává. „Ode dvou století neustávají volati: s církví že konec, církev že ustrnulou mumijí, smrtelný že vydává chrapot, žádný reagens pomoci že nemůže; co zdá se býti životem, poslední že je trhání tuhnoucího organismu, matný vzrůst nehtův a vlasů na bezduché mrtvole; vidíte sice zevnějšek, který brzo, bez ducha jsa, sřítiti se musí. A přece vidím v obrovském tělesu, dle vaší prognose se rozpadávajícím, všude plný, čerstvý, bujarý život, jehož vnější zjevy opravňují souditi o niterné vládě ducha; ano tyto zjevy vystupují právě dnes v obrovských rozměrech, které sami nepřátelé uznávají, ale ze strachu zase pouhým chvilkovým škubáním zovou, vzniklým ohromnou batterií, postavenou tam na Vatikaně.“ [2])

Toto všestranné pronásledování, pronásledování násilím, pronásledování úskokem, pronásledování sofistikou, pronásledování literaturou, pronásledování zákony mocně bušilo na dvéře srdce Hurterova. Pohled na tyto snahy a události, pokud se církve týkaly, a po lidsku mluveno, církev ohrožovaly a ohrožují, nemálo k tomu přispěl, že Hurter víc

[1]) Na uv. m. str. 517.
[2]) Na uv. m. str. 517.

a více k ní tíhl. Je to postup jistě hlubší nebo alespoň rozdílný od postupu Boccacciova pařížského žida, jenž proto se stal křesťanem, poněvadž spatřiv několik zlořádů v Římě, toho nabyl přesvědčení, že církev, která za takových poměrů trvá, jistě božského původu býti musí. „Všecka ona nepřátelství", dí Hurter, „ony boje, výpady, námahy, ony kontrasty mocně na mne účinkovaly, mocně mne táhly, tušiti mi daly, že ústav, proti kterému tolik se rozcházející moci pojí, tak protivné zbraně zdvíhají, tak různé snahy míří, že takový ústav něco více býti musí než to, co despotové, revolucionáři, filosofové a nadšenci, požitkáři a pacholci stojící ve službách násilí jedněmi ústy vychvalují pohodlným, slušným a užitečným." [1])

Ale Hurter ještě neotevřel. Tu vyslal dobrý Pastýř, aby klepalo, „bohatě vypravené, všemi možnými šperky ozdobené dítě křesťanství" — charitu. Tento ven a ven katolický a jedině v církevní půdě kořeny mající zjev musil na Hurtera účinkovati neodolatelně. Charita je protestantismu cizí, jeho podstatě a víře protivna. Objevuje se sice v tomto století také u nich, ale není plodem jalového protestantismu, skutků nežádajícího, ale převzata z půdy katolické a zneužita k proselytismu. „Pečlivost o chudé, o nuzné, o jakkolvěk potřebné, v které půdě vzešla nejvonnějšími, nejmilejšími, nejpožehnanějšími? Na kterém poli pěstována nejdůmyslněji, nejpečlivěji, nejpilněji? Neobdělává pro ni půdu v každém ohledu vhodnou, úrodnou církev? Církev jediná poznává dvojí potřebu a v jeden celek váže dvojí péči — péči o smrtelné tělo a péči o nesmrtelnou duši." [2])

„Charita jediná na vše se vztahuje, vše objímá, vše proněrá, vše váže ne k sobě, ale sebou ku Kristu. On a On jediný jest jejím počátkem a cílem, jejím semenem a plodem; co ona koná, koná Jím, s Ním, v Něm a pro Něho. Jeví se v daru ruky právě tak jako v daru úst, v almužně jako ve slově, v chlebě ukrojeném chudému jako v radě udělené se tázajícímu. Ale právě tuto niternou svou podstatu chce — ne, nechce, musí — jinak by nebyla charitou, přenášeti na to, čemu dává jsoucnost. Nestačí jí na př. ústavu dobročinnému hmotnými prostředky zajistiti zevnější byt, musí ho také duševními spojiti s tím, z kterého a ku kterému sama řine; nestačí jí obléci nahého, dává mu zároveň svatební roucho ku stolu beránka; nestačí jí hladovému dávati chléb ze země vyrostlý, podává mu zároveň chléb přišlý s nebe; nestačí jí pocestnému poskytovati přístřeší, vede ho také ku vchodu domu,

[1]) Na uv. m. str. 526.
[2]) Na uv. m. str. 377.

kterého nevystavěly lidské ruce; nemocného opatruje a léky mu chystá, aby tělo ozdravělo, ale opatrovat jeho duši, podávati léky, kterými duševní zdraví se udržuje a napravuje, jest jí taktéž důležito."

Charita neroste na půdě tak zvané humanní. Jaký rozdíl mezi filantropií a charitou: „O charitě v církvi katolické nejen se mluví a rokuje, charita nejen se doporučuje a tu a tam vykonává, charita je církve katolické životním výronem. Proto se všude jeví, všude působí: s oltáře line se na přítomné i vzdálené, na živé i mrtvé, na známé i neznámé, na přátely i nepřátely.[1]) Modlitbou rozprostírá se po veškerém okrsku zemském." — Modlitby za církev ve zvláštních nebezpečích a nesnázích, za pastýře a učitele, za odvrácení trestů, za posilu slabých, za ustálení vrtkavých, za poučení nevědomých, za návrat bloudících nejsou leč hlasitý hlas charity. „Ale kde jest duch modlitby a ochota modliti se, kde jest vše objímající svazek modlitby tak živý, tak činný a tak silný jako v katolické církvi, jejíž charita až za její hranice se nese, a své čisté, milé, požehnané city a přání i těm posílá, kteří za mezemi stojí a které nicméně objímá lokty láskyplnými. O této charitě dí sv. Augustin: Obnovuje nás, že se stáváme novými lidmi, dědici nového svazku, pěvci nové písně. Tato charita obnovila apoštoly a obnovuje národy a spojuje celé pokolení lidské po okresu zemském rozložené v jeden celek, tvoří nový národ, tělo zasnoubené nevěsty Syna Božího, o níž v Písni písní psáno: Kdo je ta, co vychází bílá jako lilie? Sám jsem nejednou, ale častěji v nejdůležitějších života okamžicích zakusil, jak tato charita blaží, křísí, občerstvuje. Ještě jsem jí neznal, a již se mi blížila. Tajně a sdílně mne sledovala, objímala mne momenty tolika kněží při mši svaté, prosbami různých klášterův obojího pohlaví, modlitbami laikův a spolkův i prosebnými hlásky dětskými."[2]) A když se vrátil Hurter do lůna té, v níž tato charita kvete, tu ho docházely se všech stran dopisy „dýšící láskou a upřímnou radostí. Od kardinala až k prostému poutníku v Animě, od kněžny až k chudé ženě vymětající jeho světnici, vše otvíralo kalichy srdce a dýchalo vůni lásky jako květinky po dešti." Když mu onemocněly dcery, byl ještě protestantem, v klášteřích vysílány modlitby k nebi za jejich uzdravení, kdežto protestanté, jimž tolik sloužil, „trojitým mečem" v rozbolestněném srdci otcově vrtali.

[1]) Jakým skvělým skutkem této charity jsou církevní modlitby na Velký pátek, kdy kněz jménem církve se modlí za celý svět od papeže až po katechumena, od vyznavače až po žida.

[2]) Na uv. m. str. 380 n.

Rozjímání o této katolické všestranné, neomezené, něžné, blaživé charitě diktovalo jeho péru úchvatné provolání k vládám o její svobodu. Základní myšlenkou provolání jest: sejměte církvi různá pouta, uvolněte ji, podporujte ji a — obnoví svět. „Rozlomte její okovy, jichž řinčení vám v uších zní hudbou; osvoboďte církev, a první její svobody skutkem bude rozkvět charity, která bude požehnání rozšiřovati ve vašich státech a ve vašich obcích a ve vašich rodinách a ve vašich ústavech a ve vašich školách, požehnání, o kterém ve svých protokolech, rejstřech, diariích, knihách nic, dokonce nic zaznamenaného nenajdete.“ [1])

Tak psal a myslil o katolické charitě protestant Hurter. Jednu ještě otázku si musil zodpověděti: odkud tato charita? Není pouhým zevnějškem jako u protestantů, není pouhým krášlícím šperkem? Hledaje odpověď, nalezl zároveň „nejhlubší důvod konverse“, z něhož charita pučí, prýští, řine, bují — církve katol. niterný život. Tato mohutnost jest nekonečně vznešenější než všichni ostatní činitelé, jichž kořeny tkvíti mohou v nízkém, osobním a pomíjejícím, a kterým povrchnost dává přednost. Tato mohutnost stojí mnohem výše než ostatní zevnější církve katolické strany jako: trvání, společenské zařízení, obřady, kult. Nazval bych tuto vše přemáhající moc nejtajnější povinností ducha.“

Tento niterný život, tato niternost církve katolické byly posledním úderem na dvéře Hurterova srdce. Dále odolati nemohl. Vstal a otevřel. Veni Domine Jesu.

Nikomu ani ženě nic nepověděv, hodlaje jí později o svém úmyslu podati zprávu, odjel 29. února 1844 ze Schaffhausen a dorazil v pátek před květnou nedělí do Říma, kde mohl pozorovati obřady v pašijovém týdni z blízka. Že zevnější jejich lesk na klidně myslícího a zralého muže podstatného vlivu neměl, jest na bíledni. Brzo měl audienci u papeže Řehoře XVI. „Veselá mysl, svítící v jeho oku, nepopsatelná přívětivost, v celém jeho konání se jevící, milý mír, jednoduchost osoby i okolí, vznešená, nehledaná důstojnost, která nám v něm přišla vstříc, byla by si získala i nejzatvrzelejšího protestanta. Zvláštní to byl pocit, když jsem vedle hlavy církve, vedle nástupce tak dlouhé, až po dobu Spasitelovu sahající řady předků, vedle dědice osmnácti století tak seděl, jakoby mne byl starý známý pozval na důvěrnou besedu.“ [2]) Ač papež dříve již přečetl první svazky Hurterova Innocence III., k hraběti ze Salis-Soglio pronesl, že nechápe, jak muž, který tak poznal a uznal

[1]) Na uv. m. str. 381—382.

[2]) *D. A. Rosenthal,* „Convertitenbilder aus dem 19. Jahrhundert.“ Erster Band. Deutschland. Druhý díl, str. 279.

pravdu, se nestal členem církve katolické, přece při této rozmluvě o konversi slovem se nezmínil. Teprve při druhé audienci prohodil: „Katolická církev nic jiného nežádá, než nepředpojaté zkoumání...“ A když Hurter odvětil, že vždy nepředpojatě o ní zkoumal, řekl papež: „Doufám, že brzo budete mým synem.“

Hurter stal se jím 16. června 1844, složiv do rukou kardinala Ostiniho katolické vyznání víry.

Kdy budeme míti svůj Alland?

JAN VONDRÁŠEK.

I.

Málokteré slovo častěji zavznívá v době naší, málokteré jméno, úplně uvědoměno, více námi otřese, než hrozné jméno ještě hroznější věci, tuberkulosa plic, souchotiny, úbytě. Nemoc popularní! Nemoc chudých i bohatých, mužův i žen, starcův i dětí! Má smrt sice ještě pádnější rámě, ostřejší nástroje, jimiž může zdrtit a zkosit v několika hodinách statisíce „pánů země“ a „korun tvorstva“. — Víme, jak vyprázdnit umí cholera a mor i nejlidnatější města, ale přece, oněmi jícny hltá „černá paní“ své oběti výjimečně, tu a tam, dnes nebo nanejvýš několik týdnů, měsíců, cholera a mor vyskytují se přece jen sporadicky, místně i časově, avšak tuberkulosa! Kdo zná onu končinu světa, kde by dnes některý smrtelník se nesvíjel křečovitým kašlem, kde by bledé, vysmahlé líce, dohasínající oko a hůlkovité údy nehlásaly neodvolatelné, beznadějné: moriturus.

Není země, města a snad již ani vsi, kde by do roka nemusil lékař na úmrtní lístek v rubriku: příčina smrti, napsati: tuberkulosa plic, souchotiny. Tato nemoc jak by obzvláštní důvěrnicí smrti byla, vyučena přemáhati každý věk, každý stav, každé pohlaví, každé místo, jest to nejpilnější a nejsilnější ohař nenasytné lovkyně. Žádná bitva, ani sebe delší válka nevyžádala si tolik obětí, co lidstva do roka zhltá tato nemoc. Průměrně každý šestý člověk jí podlehá. Jedinou milost

prokazuje tato ukrutnice. že netrýzní příliš velkými bolestmi své obéti. ač i tento dar jest obojetným, nepoznáváme záhy tak snadno příchod svého nepřítele. že neoznamuje se bolestí Vplíží se tiše a neprozradí se. až když se uchytil. ale pak sedí tak pevně a tyje z našich sil tak hltavě. že jen po nejúpornéjším boji ustupuje. a to ješté jen krůček za krůčkem. ale přec jen ustupuje a přečasto nucen i dobyté již posice vykliditi, úplně vymizeti. Tuberkulosa jest vyhojitelna! O tom přesvědčen nyní každý lékař a blahoslavený nemocný. který nepodléhá beznadéjnému zoufalství. nýbrž důvéřuje, že milosrdenství Boží dalo tolik důvtipu rozumu lidskému. aby dovedl stavéti hráze a zcelovati průlomy, kudy tato zhoubná nemoc se ubírala. Tuberkulosa jest zhojitelnou. ač v denním životé slýcháme pravý opak. „Ah. ten kašle. onen již chycen. někdo již na prsa dokonce pryč,“ nad takovými nebožáky dělává se již v duchu kříž. jsou ztraceni. konec jejich jen otázkou času, o rok. o půl roku delšího. A proč medle takový úsudek zakořeněn? Protože. o komkoli slýcháme. že má souchotiny, ten brzy umírá, pro toho že není na světě léku ani pomoci, a přece jest pomoc! Neduh ten, pokud příliš nesestaral. jest zhojitelným. ač professor Dr. Schrötter tvrdí, že tuberkulosa v každém stadiu jest zhojitelnou. Pravda i to, že ne každý nemocný, třeba hned v počátcích i nejradikalnéjších prostředkův užil, že ne každý se musí vyléčit. záleží mnoho i na individualité nemocného. a potom „nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam.“

Ale přece odvažuji se říci, že dobré dvé třetiny dají se zachrániti z počtu pacientů, buď vyhojiti úplně, nebo podstatné zlepšiti, že jsou schopny práce, ovšem poslechnou-li, nebo spíše, mohou-li poslechnouti svého lékaře.

Lék z lékárny dosud nepomáhá pranic. Co jich tu již bylo: rybí tuk, arsen, quajacol carbon., creosot, quajacetin, thiocol, lignosulfit, kyselina skořicová a všechny osvědčovaly se obyčejně jen tak dlouho, dokud nenalezen „nový, vydatný lék proti tuberkulose“. a tento zatlačen opět jiným. Kde tedy jejich skutečný prospěch? „Léčení tuberkulosy pomocí lékařů udělalo úplný bankrot“, řekl vším právem v Berlíně Dr. Gerhardt. Spíše přemnohý zkazí si léky jen žaludek, jehož správné fungirování u této nemoci jest veledůležito. Ještě snad aspoň poněkud se osvědčují inhalace borového oleje, lignosulfitu, soli, igazzolu, napomáhajíce ku snadnějšímu vyměšování hlenu, ale to jsou jen vedlejší pomůcky, nějakého specifika, nějakého radikalního léku, zázračného sera dosud nemáme. To jest kámen moudrosti, a komu by se podařilo

takého prostředku nalézti, byl by lidstva dobrodincem největším. Prof. Koch objevil hrozného nepřítele, lidstvo touží ještě po vynálezci zbraně. Dočeká se? Dosud jedinou vydatnou zbraní jest léčení dietetické, přirozené, čerstvý, lesní, horský nebo mořský vzduch na kyslík bohatý, čistý, klid ducha i těla, silná vydatná strava a moudré používání vody. Více prozatím nemůže poradit ani Šalamoun mezi lékaři.

Bohatému ovšem snadno rady takové uposlechnouti, ale kolik bývá z tisíce těch, kteří na první rozkaz svého lékaře: „zanechat veškeré práce, opustit dílnu, továrnu, krám, školu, kancelář a jít na zimu do mírnějšího klimatu, do Meranu, Arca, Davos, Riviery, Abazzie, v létě do Reichenhallu, Gleichenberku, anebo, patříte-li mezi těch nejhořejších deset tisíc, odstěhujte se hned do Egypta, Kaira, Assuan atd.“ Kolik je těch, kteří po dva, tři roky mohou vždy vynaložiti 4—5 tisíc?

A přec nemoc tato řádí nejvíce mezi chudinou, jest nemocí chudých katexochen, protože u nich nalézá obyčejně všechny podmínky ku své moci: nedostatečnou výživu, nezdravé byty, přemáhání těla i ducha. Kdyby takovému nemocnému hned v počátku popřáno bylo odpočinku, zdravého podnebí, silné stravy, dvě třetiny jich po hezká leta vydrží boj s tuberkulosou, ba přemnozí zůstanou i vítězi. Tedy jen příznivé podmínky, zbraň! Ku každé válce prý třeba především peněz, a kde jich vzíti má dělník, kommis, student, učitel, nižší důstojnictvo a duchovenstvo, vůbec ti, kteří žijí „z ruky do huby“?

Jedná se tedy o to, umožnit co nejvíce chudším nemocným přístup k oněm podmínkám. Nepravím k pobytu na jihu — zdravý, čistý vzduch, slunce, klid a vydatnou výživu nalézti lze v každé zemi, v každém podnebí, a to jsou ty nejhlavnější podmínky. Právě dle posledních zkušeností odporučují lékaři pobyt v takovém podnebí, ve kterém nemocný nucen žíti dle svého povolání. Kdo nemůže na dlouho nebo na vždy zůstati na jihu, ten i uzdraven, těžko si později zvyká na naše mrazy a vlhka. Zchoulostivěl. Lze tedy uzdravit se i v Čechách! Jen kde se naučit správnému životu? A tu právě přicházím k jádru své práce: k ústavům pro nemocné tuberkulosou! Pravím ústavy, léčební ústavy nikoli nemocnice. Existují a staví se takovéto léčební lidové ústavy již všude — v cizině, i nejbližší cizině — jen ne u nás. Jsou tedy místa v každé zemi, kde by se podmínky pro nemocného: klid, příhodná strava, zdravý vzduch nalézti daly za laciný, velmi laciný peníz, to by bylo možno jen v lidových ústavech. Jsouť ovšem i soukromé takové ústavy, opatřené vším pohodlím, ovšem také dosud jen

v cizině, v pruském Slezsku v Görbersdorfu dva, v Zakopaném v Haliči, ve Švycarech přemnohé. Pro chudé nemocné nejsou, stojíť tam pobyt denně 6—8—10 zl., ale téhož výsledku lze dosíci i v ústavech lidových, ba spíše v těchto, poněvadž zde vládne disciplina a ne ohledy na bohaté pacienty, na možnou ztrátu zisku.

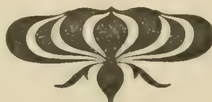
II.

Šťastné Rakousko! Pro 24 miliony obyvatel má již takový ústav, jediný pro celou Cislajtanii, v Dolních Rakousích v Allandu. Aniž bych se pouštěl do podrobností, pokusím se krátce načrtnouti podobu a život tohoto ústavu, poněvadž právě tento ústav jest vzorně zařízen, navštěvován a studován i kapacitami z ciziny.

As devět hodin od Vídně (od Badenu as 4 hodiny), ve vídeňském lese, nedaleko městyse Allandu, se všech stran, mimo jižní, chráněn lesnatými stráněmi, jako pohádka vynoří se ze spousty zeleně majestátná třípatrová budova červená. První pohled na celou skupinu jest okouzlující, zvláště za večera, kdy přečetná okna a logie jsou elektricky ozářeny. Celý ústav jest vlastně komplex budov. Blízko silnice villa ředitelova a kancelář administrativní, nedaleko hospodářské, moderní stavení, chováť si ústav větší počet krav, strojovna pro elektrické osvětlení, parní prádelna, laboratoř — tyto budovy jsou úplně odloučeny, níže položeny a as pět minut vzdáleny od hlavní budovy, která určena jest jen pro pobyt pacientů. Svou jednoduchou ale vkusnou façadou s bílými rámy okenními a sloupky vzdušných logií, svou cihlovou červenou barvou ostře rýsuje se v zeleň stráně. Každé poschodí rozděleno prostřed velkým sálem, pro denní pobyt (Tagraum), na symetrické půlky, v nichž každé jsou dvě velké společné ložnice o devíti postelích, dva menší pokojíky pro nemocné prvé třídy, společná umývárna, koupelna, a na konci vždy vzdušná otevřená logia, kde nemocní leží za dne. Parterre obýván jen damami, první a druhé poschodí určeno pro muže. Hned v přízemí jest místnost, kde každý pacient, než vstoupí do dalších síní neb chodeb, musí odložiti boty a obouti domácí střevíce, by se nenaneslo do domu prachu; v přízemí též místnost pro inhalace soli a lignosulfitu; v prvním patře ordinační síň, v druhém byty domácích lékařů, v souterenu jsou byty řeholních sester a kaple, jakož i židovská modlitebna. Kuchyně a jídelna jest vedle ve zvláštním pavillonu. V celém domě jest elektrické osvětlení, ústřední topení; schody, síně a chodby kryty linoleem. Od ústavu vedou přečetné pohodlné pěšiny do lesa a do rozsáhlého anglického parku hned pod ústavem. A nyní, jaký jest

způsob léčení? Dříve než nemocný přijat, musí se podrobiti lékařské prohlídce ve Vídni, kdež má ústav svou přijímací kancelář a od toho závisí jeho přijetí. Příliš těžcí pacienti se nepřijímají. Druhý den po svém příchodu jest zvážen a prohlédnut důkladně ředitelem ústavu[1]) a ostatními lékaři. Co se na nemocném nalezne, diktuje se zcela otevřeně do protokolu, tak že každý nemocný ví, na čem jest. Tento protokol jest východiskem pro další posuzování nemoci, každý týden se doplňuje a vůbec každá událost, týkající se nemoci pacientovy, sem se zapisuje. Zde obdrží každý svůj tištěný denní pořádek, kde specielně pro něho udána strava, nápoj, koupel a den i hodina týdenní ordinace. Vážen bývá pacient týdně, důkladně prohlédnut, není-li jinak příčiny, každé tři neděle, ač radu lékařskou může žádati denně dvakráte při lékařské návštěvě. Prvním způsobem léčení jest čistota, absolutní čistota. Každý nemocný, bez vyjímky, obdrží láhvičku a jen do té smí plivati. Láhvička jest prakticky zařízena, dá se snadno otvírati a čistiti, bez ní nesmí pacient kroku udělati. V této věci není žádného pardonu, protože v celém ústavě, v parku, v lese, nikde nesmí býti plivnuto na zem nebo do kapesního šátku. Kdo by se proti tomuto pravidlu prohřešil schválně, bez vyjímky jest propuštěn. A ku podivu, jak snadno si pacienti na toto zařízení navykají a jak ostražitě každý pozor dá i na jiného, protože užitečnost tohoto rozkazu jest zjevna, zabrání se, by vzduch nebyl znečištěn bacily z vysychajících hlenů. V tomto směru může býti každý před nákazou jist, jistější než kdekoli jinde, protože v každém městě i vsi jest souchotinář, jenž plivá kam se mu právě dá. Zařízení onoho neshledal jsem ani ve světových lázních. Jsou tam sice tabulky, že „zdvořile se žádá, aby se plivalo do rozestavených nádob“, ale kdo by toho dbal? Sednete na promenadě na lávku a před ní plno hlenův; ohlednete se na krásné křoviny a mezi jejich kořeny a listy rozplývají se hleny, vzduch i půda je tu leckdy prosycena bacilly. (O. p.)

[1]) Nyní jest jím od počátku ústavu Dr. Alex. von Weissmajer, odborník na slovo vzatý, hlavní propugnator (vedle prof. Schröttra) v Rakousku idee léčebních ústavů. Jeho publikací použito i ku této stati.

Měchitaristé.

Napsal Alois Koudelka. (Č. d.)

Než se rozešli, vyzval je Měchitar, aby netratili mysli, nýbrž aby spolehali na pomoc nebes Královny, přezvav je — totiž své žáky — „Schovanci Mariinými“ a spolu „Učiteli pokání“. Tyto názvy zůstaly napotom heslem kongregace. Až dosud užívá kongregace ta tohoto znaku; kříže totiž, mezi jehož rameny jsou — od strany divákovy pohlíženo — nahoře v levo: zvonek, v pravo: plamen; dole v levo: poutnická hůl s poutnickým váčkem, v pravo: otevřená kniha (evangelium). Na konci pak ramen křížových, a sice v hořejším jest písmeno: Vo, dole: A, v levo K a v pravo: V, což znamená: Vortekirkh Gūsi, Vardabedkh apascharuthian (t. j. Schovanci Panny Marie, Učitelé pokání). Ona schůze památná konala se 8. září 1701, tedy na slavnost Narození Panny Marie, kterýžto den kongregace od nejprvnějších svých počátků slavnostně slavila jakožto den svého založení. Měchitar vypravil na to napřed své žáky, z nichž už dva byli knežími, za kupce přestrojené do Moreje, sám odejel v témže přestrojení napřed do Smyrny, kdež se nějaký čásek skrýval u Jesuitů, načež odebral se do Zante a konečně do Nauplia. Tam se sešli všichni členové, počtem 12, a tam znova obnoven úmysl vystavěti v Modonu řeholní dům a kostel. Podali prosbu ke guvernerovi, a ten jim daroval nejen v Modonu stavební místo, ale i v důchod jim dal ves Galazonu v Arkadii a část osady Mavromati (t. j. Černého oka po česku). V dubnu 1703 přestěhoval se Měchitar se svými žáky do Modonu, kdež se ustavili v řád na základě řehole sv. Antonína poustevníka; proto také původně zvala se kongregace „Ordo s. Antonii“. Skládala se prvotně z 15 členů, kteří v ruce Měchitara složili obvyklé tři sliby. Asi po dvou letech přičiněn k tomu čtvrtý slib, který však skládali toliko kněží, totiž že půjdou mezi lid svůj na missie. Měchitar vystavěl v Modonu r. 1706, vlastní klášter a v letech 1708—1711 klášterní chrám zasvěcený sv. Antonínovi. Z počátku bylo bratřím prodělati pravou křížovou cestu. Následkem nezdravého podnebí onemocněli skoro všichni zimnicí, tak že se klášter podobal vlastně nemocnici. A mimo to důchodů neměli skoro žádných, tak že nejednou bylo jim hlad snášeti. Jelikož Měchitar řád založil na svůj vrub, šlo teď o to, aby potvrzen byl také římskou stolicí. Jednáno dlouho o věci té, až konečně r. 1713, svatý Otec Kliment XII. řád potvrdil, dav mu ale

řeholi sv. Benedikta (místo řehole sv. Antonína) a jmenovav Měchitara opatem nového řádu. Než nebylo přáno bratřím Měchitarovým dlouhého pobytu na klasické půdě Hellady. Válka, která vypukla mezi republikou Benátkami a Tureckem, donutila Měchitara opustit Modon a hledat jinde útočiště. Měchitar vsedl téměř se všemi svými bratry na loď a odebral se do Benátek, zůstaviv prozřetelnosti Boží, jak bude chtíti rozhodnouti o tak pracně a namahavě zbudovaném prvním jeho sídle. Turci při dobytí Moreje klášter i kostel rozkotali. Senat republiky benátské daroval 8. září 1717 družině Měchitarově se vším činem, co na něm bylo, ostrov sv. Lazara na věčné časy. — První zmínka o ostrově tom činí se v benátských archivech ve XII. století. Dle té zprávy daroval opat od sv. Hilariona, jménem Hubert, pustatinou ležící ostrov ten šlechtici Leonovi Paolinimu. Roku 1182. odkoupila republika benátská ostrůvek ten od Paoliniho a zřídila tam hospic pro malomocné z východu přibylé. Když malomocenství z nejčetněji navštěvovaných končin asijských a afrických vymizelo, aspoň z valné části, ostrůvek znova pustl, až na něm zbyly jenom nepatrné trosky a zříceniny. — Mniši armenští uvázavše se v držení ostrova, hleděli jakž takž v zříceninách tam se nalézajících se ubytovati a zaříditi. Pořádný klášter s kostelem pod dozorem a dle plánů Měchitarových dostavěn teprve r. 1740., jak hlásá armenský a latinský nápis nade dveřmi refektáře. Latinský nápis zní: „Fuit hoc monasterium totum tempore Měchithar Petri ex Sebaste, I. Abbatis extructum, An. 1740.“

Nedopřáno však Měchitarovi dlouho těšiti se z ukončení díla tak velkého, ochuravěl za příznaků nejhorší věstících. Po tři léta snášel ctihodný opat s andělskou trpělivostí tělesné strázně; všecko úsilí lékařů zůstávalo marným. Od nemoci jeho nebylo byliny. Dne 27. dubna 1749, u věku 74 let vydechl svou čistou duši. Tělesná schránka jeho uložena byla k dočasnému odpočinku za hlavním oltářem klášterního chrámu, později přenešena v kryptu před ním. Jelikož Měchitar zemřel v pověsti svatého a poněvadž se na hrobě jeho událo i několik zázraků, podnikla kongregace Měchitaristů r. 1844. kroky za příčinou jeho beatifikace. Revoluce však r. 1848. vypuknuvší přervala jednání to a jednání o té věci dosud visí nerozhodnuto, hlavně z toho důvodu, že římská stolice — a zajisté právem — požaduje spolučinnosti a spolupůsobnosti celého armenského národa. Měchitar byl postavy vysoké a statné. Očití svědkové, najmě jeho životopisec a tajemník Matouš, líčí jeho povahu takto: Byl moudrý, prozíravý, nelekající se nižádných obtíží, při všem svém jednání a podnikání vždy střední zlatou stezkou se beroucí, hluboký

myslitel, trpělivý, na sebe přísný, shovívavý k druhým. Urážky a křivdy odmítával zpravidla krátkým „Lav čé!“ (t. j. to není pěkné!). Byl výtečným řečníkem a neobyčejným horlitelem o spásu duší. A nadán byl darem od Boha, že uměl také v srdce žáků a stoupenců tyto chvalitebné vlastnosti vštípiti. O jeho působnosti pro církev zatím s dostatek už řečeno za jeho životopisu, o jeho zásluhách o písemnictví armenské zmíním se dále. Po jeho smrti zvolen byl dne 6. dubna 1750 za generalního opata P. Štěpán Melkonian. Týž svými snahami reformačními vzbudil velikou nespokojenost u starších členů kongregace, jež vedla konečně k odštěpení některých členů od benátského mateřince. O tom však promluvím až při dějinách kongregace Měchitaristů vídeňských.

Po smrti Melkoniana († 1800) následoval P. Štěpán Kövér Akonts, jenž se narodil 1740. v Sedmihradsku. Týž jmenován byl roku 1804. titularním arcibiskupem v Süniku v Armenii. Akonts značně rozšířil mateřinec na ostrově sv. Lazara a vystavěl ze základu novou tiskárnu. Více dole. R. 1824. zvolen za opata P. Lukias Somalian, jenž byl taktéž titularním aribiskupem v Süniku. Po něm od r. 1846. následoval P. Jiří Hürmüzian a od r. 1876. spravuje kongregaci Měchitaristů generalní opat P. Ignác Giureghian, jenž jest spolu titularním arcibiskupem trajanopolským.

Teď obraťme zřetel svůj ke kongregaci Měchitaristů vídeňských. Jak už jsem svrchu se zmínil, usiloval nástupce Měchitarův Melkonian o reformaci řehole, čímž vzbudil nespokojenost u starších členů. Na odklizení nespokojenosti svolal r. 1772. generalní kapitulu, ale poněvadž nebylo docíleno dohodnutí, utekl se — zajisté jednání to odsouditelné — Melkonian k světské moci a hrozil svým podřízeným žalářováním, nepodrobí-li se bezpodmínečně. A skutečně dal také dva z členů, kteří nejrázněji proti němu vystupovali, za vojenské eskorty dopraviti přes hranice. To když viděli žijící dosud žáci Měchitarovi a jiní stejně smýšlející, dobrovolně následovali oněch dvou do vyhnanství. Sešli se pak dne 19. května 1773 v Terstě. Biskup terstský a místodržitel slíbili jim všemožnou podporu. Jelikož se již Měchitar své doby obíral myšlenkou zříditi v Terstě řádový dům, pojali naši vyhnanci úmysl onen záměr svého otce ve skutek uvésti. Úmysl svůj oznámili knežím z řádu Měchitaristů, kteří dleli na missijích. Z těch prohlásili se všichni až na tři pro terstskou společnost, tak že k ní patřilo 19 kněží. Pro dům v Benátkách prohlásilo se deset tamějších kněží a tři z missionářů na východě dlících. Terstská družina rozhodla se také pro officielní

označení „Měchitaristů“,[1]) pokládajíc se za věrné stoupence Měchitara. Až do té doby sluli kongregací „Antonianů“ nebo také „armenskými mnichy“. Dne 30. března 1775 podepsala císařovna Maria Teresia diplom, kterým darovala nové družině stavební místo k postavení kostela pro bohoslužbu dle armensko-katolického ritu a zároveň kláštera. Mimo to uděleno kongregaci právo k výchově mládeže v katolickém náboženství jak pro stav duchovní, tak i světský. Přiznáno dále kongregaci právo dle dobrozdání posílat členy své do orientu na missie. Člen kongregace požívá práv rakouského občana. Směli si dále zříditi tiskárnu s tiskacími literkami armenskými a evropskými, a jen tyto podléhaly censuře. Kostel pak řádový nadán právy farního chrámu Páně. Mimo tyto výsady kongregační udělila císařovna Maria Teresia značné také výsady v Terstě usedlé kolonii armenské. Téhož roku, kterého se ustavila kongregace Měchitaristů v Terstě, zrušen byl řád jesuitský. Statky těchto po konfiskaci skoupili onino, tím však náramně se zadlužili. Následek toho byl, že mnozí z členů z kongregace vystoupili, jiní pak do Benátek se vrátili. Na škodu také nemalou bylo, že po deset let zprávu nové kongregace vedl vždy nejstarší z kněží. Konečně 3. listopadu 1803 ustanovila se generalní kapitula na tom, že si zvolí doživotního opata. I zvolen byl P. Adeodatus Babikian, jenž po třech letech jmenován byl od římské stolice arcibiskupem in part. infid. Nový opat obrátil veškeren zřetel svůj k tomu, jak by peněžitý stav své kongregace zlepšil. Bohužel rok 1810 byl nešťastným nejen pro říši rakouskou, ale i pro kongregaci. Mírem prešburským připadl Terst Napoleonovi I. Ochranný list Marie Teresie místo aby byl Měchitaristům na prospěch, jen ještě více jim uškodil v očích vítězových. Měchitaristé na ostrově sv. Lazara byli ušetřeni jednak proto, že tehdejší opat Akonts dovedl Napoleona přesvědčit o tom, že řádový dům na ostrově svatého Lazara je vlastně vědeckým ústavem („armenskou akademií“) a že členové jeho jsou vlastně tureckými poddanými. Terstským členům však nejen že všechno jmění konfiskováno, nýbrž i rozkaz vydán, by se rozešli. V této bídě dostalo se terstským Měchitaristům vznešeného příznivce v císaři Františkovi I. Mocným zastancem a patronem jejich osvědčil se také tehdejší arcibiskup vídeňský, hrabě Hohenwarth. Dlužno též zmíniti se o podpoře vídeňského bankéře Smidtmera. Dne 8. ledna 1811 oznámeno generalnímu opatovi, že nejvyšším rozhodnutím přenechává se kongregaci za obydlí kapucínský klášter v předměstí sv. Ulricha, kostel pak k němu náležející že se

[1]) Benátští přijali potom také název »Měchitaristů«.

jí vydává ke konání bohoslužby dle armenského ritu. Kongregace pak měla o svou obživu a vydržování sama se starati, a tož výchovem a vyučováním armenské mládeže, příjmy z knihtiskárny, v které se měly tisknouti knihy sepsané nejen v jazycích východních, ale i západních, a konečně příspěvky missionářů na východě a dobrodinců. Státu neměla kongregace nikterak břemenem se státi. Vídeňáci pak podporovali z počátku kongregaci hlavně potřebami životními. Že se vídeňáci cizím, vousatým „paterům“ naklonili, o to nemalou zásluhu má náš krajan, blahoslavený P. Klement Maria Hofbauer (Dvořák), jenž skoro denně v kostele Měchitaristů zpovídával a kázával. Když byl opat a arcibiskup Adeodatus bratřím dopomohl k přístřeší a jakémus takémus modu vivendi, mínil pro vysoké své stáří (85 let) hodnost svou složiti. Na prosbu však spolubratří přestal na zvolení generalního převora, jímž zvolen P. Aristakēs Azarian, jenž po smrti († 19. dubna 1826) Babikianově zvolen opatem řádu. Azarian zasloužil se o vídeňské Měchitaristy tou měrou, že ho uctívají jako svého druhého zakladatele. Onté vytrhl syny své z nouze a povýšil je. Za něho vystavěna nová klášterní budova, ježto místnosti starého kapucínského kláštera nestačily. Za něho dostalo se také vídeňským Měchitaristům sankciování jejich konstituce či řehole. Po požehnané činnosti zemřel dne 5. května 1855. Nástupcem jeho stal se Dr. Th. Jakub Bosagi. Činnost tohoto opata obmezovala se ponejvíce na vnitřní záležitosti kongregace. Jak jeho předchůdce, i on byl titularním arcibiskupem cesarejským. Za něho utrpěla kongregace citelné ztráty majetkové následkem různých nehod, z nichž dlužno vytknouti také neblahý krach z r. 1873., za to však dostalo se kongregaci ze základů nového kostela. Zemřel 1. října 1883. Nástupcem jeho zvolen byl P. Wardan Estegar, Dr. Th., rodilý Sedmihradčan. Než nepůsobil dlouho, neboť po dvou letech v 43. roce věku svého zemřel. Nástupcem jeho zvolen téměř jednohlasně dosud žijící opat a titularní arcibiskup salamínský Arsenius Aïdynian, narozený r. 1825. v Cařihradě. Více o něm i o předešlých dole. (P. d.)

Poznámka. ĕ je transkripcí armenského (jeth), tu je výpomocnou hláskou k snazšímu vyslovení souhláskové skupiny (= M'chitar). Jinde jiný účel také má.

Die altchristliche Literatur und ihre Erforschung.

Von ALBERT EHRHARD. (O.)

Třetí účinek byl montanismus. V polovici II. století těžce nesli mnozí „simpliciores“ vstup z idealů doby apoštolské do realního světa, nemohli se rozloučit s enthusiastickou náladou a eschatalog. nadějemi prvních dob. Výrazem těchto směrů jest literatura montanistická, ještě méně známá než gnostická. Takové byly poměry v II. období, jsou to jakési počátky liter. učenecké proti po výtce náboženskému rázu I. období. Téměř všecky zárodky theolog. disciplin zde vidíme: vedle apologetův a antiheretiků jsou zde počátky homileticko-asketické a právnické literatury, sem spadají první stopy symbola a hagiografie (Acta Martyrum). Těmto dvěma oborům věnuje Ehrhard velikou pozornost, avšak referat o nich by článek náš velmi rozšířil.

Když podstata křesťanství vůči gnostikům zachráněna, nastává III. období. Církev konsolidovala se a vyloučila gnosticismus, který nyní pro vývoj církevní nemá významu. Jako theologický princip trval ještě déle, až zahynul ku konci 4. století. Co v I. období nadšeně se cítilo, v II. bojovně a oddaně se chránilo, to nyní slučováno systematicky a všemi prostředky duševní kultury v jediný celek. Šlo hlavně jak známo o problem jednoty Boha Otce a ustavičné od církve hlásané bohorovnosti Kristovy. Pozoruměti této církevní nauce (daleko ne ji vytvořiti) věnováno celé období (198—260), i kdyz na ráz problem se nepodařil. Veliký jednotný problem způsobil však, že se i jiné části církevní nauky u své vnitřní souvislosti pociťovaly, a tím se zrodila první theologická věda. Středisko civilisace Alexandrie jest též rodištěm křesťanské theologie. Tam vznikla katechetická škola, dle bádání E. de Faye ze soukromé initiativy, až za origenist. sporů biskup si jí všiml. Klement Alex. má ještě stopy praktické epochy předchozí. Jeho trilogie počíná s Cohortatio ad Graecos (aby odvrátil od pohanství), paedagogus uvádí do křesťanského života, didaskalos (dle hypotese E. de Fayeovy) měl budovati system theologické vědy. Jako průpravu ke spisu nenapsanému, jen v excerptech a materialiích roztříštěnému sestavil Stromata, kde chtěl vysvětlit formu i methodu filosofickou, již musil použít v díle třetím. Ač se jemu neujasnilo pravidlo fides quaerens intellectum, přece cítil otázku každé theologie: jak nejcennějšími výsledky řecké (lidské) vzdělanosti posloužil křesťanství. Klement jest jednou z nejzáhadnějších a pro katolickou historii nejpalčivějších postav. Ehrhard přeje si zvláště pečlivého prozkoumání jeho znalosti antických mysterií, aby konečně dle pravdy poznána souvislost neb nesouvislost starých mysterií a kultických institucí křesťanských. — Co Klementovi se nepodařilo, to formuloval Origenes (který ovšem též idealu nedosáhl), stanovisko vědecké theologie jest mu již jasno: církevní nauka, Písmo

svaté a svoboda theologického bádání na tomto základě. Spisovatelé školy alexandrijské jinde jsou jen slabší theologové. v Římě universalní Hippolyt, řecky píšící. Origenovi počtem spisů ne ovšem cenou se rovnající nezapomínali pro theorii na praktický život církevní: i od nich jsou homilie. spisy asketické. z Klementa i Origena lze sestaviti později uskutečněný ideál mnicha — avšak mistrové praktických věcí jsou spisovatelé západní Tertullian a Cyprian. Pozoruhodná jest charakteristika prosy tertullianské od E. Nordena Die antike Kunstprosa). Žádný spisovatel nepronikl latinu takovou vášnivostí. žádnému nebyla řeč v takovém stupni bezprostředním výrazem cítění. Tertullian jest nejsubjektivnější a nejindividuelnější latiník, odpůrce veškeré tradice. pravý dědic starých platonských sofistův a rhetorův a nových sofistů doby císařské. O těch viz E. Rohde. Der griechische Roman und seine Vorläufer. Ocenění Tertulliana rovnající se Nöldeckenovu dílu „Tertullian" katolíci nemáme. — Cyprian monografie od zemřelého arcib. canterburského E. W. Bensona není ani produktivní ani genialní ani hluboký. ale za to muž jednolitého charakteru. eminentně praktického významu. „pravzor západního biskupa". Život a osobnost jeho tak uchvátily současníky. že diakon Pontius sepsal jeho životopis. kdežto až dosud se jen popisovaly zápas a skon mučenníků. Proto též Cyprian má význam pro pojem o církvi: dle Harnacka přeměnil pneumatický pojem v hierarchický. při čemž ovšem zapomíná se na biblické základy toho pojmu. jenž bezděčně a bezvědomky znán a pěstován. až za dané příležitosti ujasnil se a uvědomil. Dosvědčuje to Delarochellova katol. studie o primatu u Cypriana. Papež byl Cyprianovi theoreticky primus inter pares. ale Cyprian v konkretních případech sám proti své spekulaci jednal. — Jen mimochodem zmiňujeme se. že toto období. značící výši doby přednicejské. pěstovalo i jiné vědy theologické. každý mysli na biblické studie Origenovy. první pokusy historiografické Julius Africanus). Zajímavo jest. že herese této doby zase nebyly překonány theologickou vědou. nýbrž praxí církevní. těsným přilnutím ku zděděné nauce církevní. Často obsah víry zachován. kde theologická reflexe nedošla k pravému porozumění. nový důkaz. že víra nebyla ovocem vlastní práce duševní.

IV. období počíná smrtí Origenovou a Cyprianovou asi r. 260. (přesně r. 254. a 258.). do doby konstantinské. V něm překvapuje úpadek. Málo spisovatelův a malí. Byl to následek tuhých persekucí Deciovy a Valerianovy (249—260). Tehdy vyhubeny naděje nejbližší generace a léta míru až k Diokletianovi (303) nevykazují se žádným zvučnějším jménem Nicméně období toto není bez zajímavosti. Nejprve nastaly první spory origenistické. Veleduch Origenův strhl mnoho následovníkův a vzbudil odpůrce. Jeho myšlenky žily v Alexandrii. Palestině. Malé Asii — v Alexandrii a Malé Asii počal zápas. Tento literarní spor. jehož neúčastnila se autorita církevní. ukončen mučenickou smrtí vůdcův obou tábora. Ku konci 3. století ozývá se Epifanius Salaminský. duch naprosto positivní. žádající pevné výsledky. „pevnou kotvu" a nepřátelský všem problemům. Že tyto zjevy nebyly nahodilé. nasvědčuje úkaz. že z origenistických sporů vyvinul se nový theologický

zjev. nejvyšší důležitosti pro budoucnost: škola antiochejská. Presbyter Lucian ji založil, známa jest svou historicko-kritickou interpretací bible proti allegorismu origenistů. Poslední kořeny těchto rozdílů jsou v nejhlubší organisaci duševní: buď zájem pro jednotlivosti, odtud realismus, kritika, střízlivost, rozumovost nebo uchvácení všeobecnou ideou, nadšená, genialní synthese, mystický allegorismus. Pozoruhodno jest, že v tomto čaše differencujícího se křesťanského platonismu a aristotelismu vzniká mystický novoplatonismus, a nemá stopy vlivu na křesťanskou literaturu. Až když podstatné úkoly řecké theologie byly rozřešeny v 5. století, uvádí se novoplatonismus pseudodionysovskými spisy do křesťanského světa. Současná literatura latinská obráží úpadek ještě jasněji. Jsou sice jména (Lactantius), ale pozdější velikáni latinští buď se vzdělali u Řeků, nebo připojují se k výtečníkům III. období: Tertullianovi a Cyprianovi. I heretická literatura jest nepatrná, heretikové těcho dob mizejí proti starým a novým — ticho bylo před bouřemi století 4. a 5.

Tak provádí nás Ehrhard po třech stoletích. Kde jsou ty doby, kdy se myslelo, že středověk zkazil křesťanství! Dnešní (vědecký) protestantismus ví, že katolická církev je p r v o u dcerou křesťanského starověku, už ku konci druhého století jsou podstatně prvky katolicismu vypracovány. Ovšem není jemu katolicismus p r a v ý m dědicem ducha prvokřesťanského. Hellenisace, rationalismus a moralismus i materialisace zplodily toto „grandiosní nepochopení křesťanství“ (Bernouilli). Katolíku však jest jisto, že Bůh dovedl své dílo zachránit a všem časům poskytnout pravdy. Studium církevní literatury illustruje toto přesvědčení. Katolík stále se upamatuje, že jest rozdíl mezi objektivním obsahem křesťanství a subjektivním pochopením, vědeckým výkladem. Theologická věda není lhostejná, nejskvělejší duchové kvetoucích dob se jí věnují, pozvedají vulgerní katolicismus, ale naopak kostra vše nesoucí, pramen všecky občerstvující nejsou literati, nýbrž biskupové, papežové, vůbec celá tak zvaná „officielní“ církev. Ta poskytuje objektivní jistoty, na níž všecko se přijímá nebo se ztrácí v propastech herese, pozbývajíc samé podstaty křesťanství.

Pro nás Čechy jest studium starověku křesťanského dvojnásob zajímavé. Mnozí chtějí osvětliti otázku náboženskou. Nejnebezpečnější způsob pro chatrnou uvědomělost náboženskou našich vzdalenců jest historická methoda. Historická líčení nejvíc se do duše vlamují, nejsnáze chápou, nejpohodlněji pamatují. Jako doba husitská, opřede se nám i starověk chimerami, od nichž těžko jest se loučiti. — My ve své literatuře proti tomu nemáme téměř nic. A přece tam bychom našli poučení o tom, co jest prvotné křesťanství, jak vzdáleno jest od něho obvyklé velebení altruismu, křesťanství „bez dogmat“, bez organisace rozumové i zevní. Dějiny by nás poučily, že v posledních kořenech stojí zde alternativa: buď historická kontinuita všech věřících a vyznávajících objektivní pravdu nebo relativismus snad i duhovými barvami se lesknoucí, ale nad pozemské se nepovznášející, buď křesťanství neb pohanství, buď věčnost nebo tento svět.

Animismus.

C.

Jak z předcházejících dokladů vysvítá, připravuje se z nenáhla obrat v nazírání na dějiny náboženství israelského a náboženství vůbec. Obrat ten, jako každá věc, musí míti nějakou hlubší příčinu. O této příčině chci tu pronésti několik slov. Přísně vzato do rámce přítomné úvahy nepatří to přímo, ale jakožto rozpoznání skryté síly a podnětu tohoto nového proudu, budou řádky tyto jisté u mnohého čtenáře s užitkem.

Skrytá ta síla a podnět nového idealnějšího nazírání na náboženství, je tak zvaný světový názor. Světový názor nikomu se nepodaří bez patřičného zřetele na náboženství. Toho dokladem je uplynulých několik desítiletí. Mechanickou theorii světovou po stránce fysické a darwinismem nebo vůbec evolucí po stránce biologické, životní, chtěli zbudovati nový světový názor. I nejdokonalejší bytost na zemi, člověk, musil též takto býti vysvětlen, fysikou a biologií. Tu ovšem o náboženství v původním významu, jakožto o vědomém poměru Boha a člověka, nemohlo býti řeči. Protože však náboženství nedalo se jen tak lehce se světa odstranit, musilo se s ním počítat, ale počítati s ním jako se vším, co člověka se týká, vysvětlovati jeho vznik konec konců fysikou a biologií, čili přirozeným vývojem ze stavu zvířecího. Tak byl harmonicky dovršen světový názor přírodní.

Avšak názor ten udržeti se nedal. Duch odstrčený a zanedbávaný hlásil se vždy mocněji o své právo a dnes již takřka světový názor s duchem počítající má rovnováhu s přírodním názorem o světě. A tento obrat stopovali jsme v předeslaných řádcích, věnovaných některým novým knihám z oboru náboženských dějin vůbec a dějin náboženství israelského zvlášť. Bychom ještě lépe o věci byli poučeni, projdeme tu stručně za vůdcovství osvědčeného apologety Dra. P. Schanze[1], postup, jakým se připravoval a projevoval tento nový duševní názor světový.

Nejvýznačnějším hlasatelem náboženství přírodního je známý A. Haeckel. Popírá jsoucnost Boha, svobodu a nesmrtelnost duše lidské a tudíž i všechno zjevení a náboženství na něm založené. Cílem jeho je zavésti monistické náboženství vezdejšího života a tak osvoboditi lidstvo od pověry a nevědomosti, jak tuto obojí věc náboženství zjevení má v zápětí. Úhrn svých životních snah v tomto směru podal ve spise „Die Welträthsel. Gemeinverständliche Studien über monistische Philosophie“. Bonn 1899. Spisy jeho a všech jeho přívrženců jsou velice rozšířeny a odtud si částečně vysvětlime, proč velká většina spisů, jednajících o původě náboženství, popírá všeho zjevení a vysvětluje náboženství přírodnicky (animismem atd.). Spisovatelé ti chtějí býti vědeckými, moderními a proto se přidrží moderního přírodního názoru, monismu. Dopodrobna je uváděti není třeba. Čtenář se s nimi utká, jakmile o některý obor přírodní jen zavadí.

Přes to směr monistický, třebas nyní převládající, není samovládný. I v nejvyšším rozkvětu monismu stál proti němu směr druhý, duchovní

[1]) Viz »Theologische Quartalschrift« 1900, 327 a násl.

nebo dualistický, a čím dále tím více přichází k svému starému právu. A jsou to mužové jména světového a v přírodních vědách nadmíru zběhlí, již vždy veřejněji k němu se hlásí. Takovým jedním mužem je proslavený Dr. Bois-Reymond. Dříve byl též monistou, ale zkoumání přivedlo jej k dualismu, jemuž dal výraz v proslaveném svém přiznání r. 1872. slovy: ignoramus et ignorabimus. V roku 1894. pak, v poslední své řeči o neovitalismu, přiznal se docela k pojmu o stvoření kosmu, poněvadž jen tak možno rozluštiti největší záhadu světa. — Druhý, neméně znamenitý vědátor R. Virchow prodělal podobnou změnu. Z počátku své činnosti, ano i uprostřed ní ještě jsa monistou čistého zrna, odpůrcem anthropologického dualismu a veškeré transcendence, r. 1877. na proslavené schůzi přírodozpytů v Mnichově, v řeči o svobodě vědy v moderním státě, zaujal stanovisko dřívějšímu úplně protichůdné. Třetí znamenitý učenec, jenž dospěl stejného výsledku svým bádáním, je Wundt. Ve spise o duši lidské a zvířecí, vydaném ve druhém vydání r. 1892., odvolal první vydání, v němž byl monistou, jakožto mladistvé pobloužení a přidal se úplně ku stanovisku duchovnímu, dualistickému. Právě tak K. v. Baer, znamenitý přírodozpytec, přiznal se k dualismu v bytosti lidské.

Znenáhla i filosofové přidávali se na stranu právě uvedených přírodozpytců, a to jak v Němcích, tak jinde. Z Anglie na příklad je spis, jejž sepsal ministr Balfour r. 1895. a přeložil do němčiny König r. 1896., pod názvem „Die Grundlagen des Glaubens". Spis způsobil pravou sensaci. Autor je rozhodný a šťastný odpůrce naturalismu, uvádí průkaznost empirismu na pravou míru a zejména praví, že „úplně pochybno je mínění, jakoby pochybnou byla kterákoli věta theologická, nemá-li opory ve vědě a že musí býti nepravou, odpírá-li vědě." V Německu samém v tomto směru se projádřil Spicker ve spise: „Der Kampf zweier Weltanschauungen. Eine Kritik der alten und neuesten Philosophie mit Einschluss der christlichen Offenbarung." 1898. Praví výslovně, že doba naše dá výhost empirickému materialismu a transcendentalnímu skepticismu a uzná opět duchovní princip. V životě praktickém vždy více prý se pociťuje potřeba vyššího, idealnějšího názoru světového.

Takovým tedy způsobem přibližuje se obrat v myslích přítomného lidstva, názor duchovní, názor idealnější razí si cestu. Na tomto podkladě pochopíme obrat i v nazírání na původ a vývoj náboženství, výše v této práci poněkud naznačený. Těšíce se upřímně z toho, nemáme vroucnějšího přání, než aby proud ten rostl vždy více. Nesmíme ovšem si mysliti, jakoby názor starší jen tak brzy ustoupil, aniž můžeme ve všem schvalovati spisy mužů novému směru oddaných. Nač můžeme jako na skutečnou vymoženost poukázati, je to, že těmito spisy učiněn byl průlom do názorů, jež se zdály udusiti všecho duševní, vypuditi ducha a duši načisto ze světa. Dá to ještě mnoho práce a namahání, než od těchto začátků dojde se až k tomu, co musí býti cílem všech učenců katolických, k plnému vědeckému uznání zjevení Božího, jak je uchovává a vzdělává přiměřeně potřebám času církev katolická.

o.

Příspěvek k poznání lidu.

Úsilovně se nyní na všech stranách pracuje o poznání lidu, hledí se zachytiti co možno nejvíce zajímavých stránek ze všech oborů a odvětví života lidového. Snaha ta je nepopíratelně dobrá a i prakticky užitečná. Zvláště ovšem pro ty, kteří s lidem přímo se stýkají, tedy pro učitele a kněze. Čím lépe jsou obeznámeni s povahou a názory lidu, tím více mohou na něj působiti. Proto zajisté sluší schváliti podnik, jenž právě v Německu se strany protestantské vstupuje v život, podnik, jehož význačnou známkou má býti, co nejvíce využitkovati materialu lidovědného pro praktické působení duchovních ve škole a na kazatelně. Prospekt tohoto podniku, časopisu: „Monatsschrift für die kirchliche Praxis, herausgegeben von Prof. Dr. Baumgarten“, praví o tom výslovně: „Dle našeho náhledu praktická theologie musí se více pěstovati deskriptivně, než systematicko-deduktivně. Podmínkou rozvážného a účinného vlivu života církevního jakož i církevních a mimocírkevních kruhů je dostatečná znalost přítomného náboženského života v jednotlivých církvích zemských (ovšem protestantských) a mimo ně. To vyžaduje popisu a vylíčení života náboženského v přítomnosti ve spojení s historickým jeho rozvojem na základě podrobné psychologické analyse národního charakteru jakož i hromadných (Gruppen) i individuelných typů, s nimiž duchovní přichází do styku. Důležitost tohoto nového odvětví praktické theologie, jež můžeme krátce nazvati „náboženským oznalstvím lid“ (religiöse Volkskunde), připojíme-li k tomu náboženskopsychologickou charakteristiku, bude se vždy více uznávati.“

Není pochyby, že i u nás časem podobný směr se projeví, aby zužitkoval všechnu tu práci, jež posud v lidovědě byla vykonána, k praktickým účelům hlubšího působení na lid. Z té příčiny jest si přáti, aby „Český lid“ a podobné časopisy co nejvíce byly činny. Při vší uznalosti za jejich přičinění dovolím si tu poukázati stručně na jednu věc, která se všeobecně přehlíží při studiích o poznání lidu, která však nikdy by se přehlížeti neměla, poněvadž jinak všechen ten lidovědný material až dosud sebraný je vlastně jednostranný a staví lid do světla mnohem lepšího, než skutečně je. Mám-li užiti porovnání, řeknu, že se tu ukazuje stále jenom líc, pěkné stránky toho života, a úmyslně (jak někteří spisovatelé výslovně též podotýkají) se zakrývá rub, stránky nepěkné. A přece je známo, že kde mnoho světla, také mnoho stínu. Dovedu si ovšem podobné jednání vysvětliti ohledy vlasteneckými, esthetickými a hlavně tím, že autor dotyčný nechce se vydati mínění čtenářů, že schvalně jen po nepěkných věcech pásl. Přes to však myslím, že v zájmu vědeckém a hlavně praktickém více se odporučuje říci plnou pravdu, líčiti lid tak, jak skutečně je, nezatajovati ani stinných jeho stránek.

Nemoha ovšem zde dopodrobna věc líčiti, chci se omeziti na malý praktický doklad, z něhož poněkud bude vidno, kam mířím.

Známá jest zbožnost našeho lidu, uctivost jeho k úkonům církevním, u mnohých i záliba v mystickém si představování jevů a pravd náboženských. Tu dle úvahy hořejší již napřed možno říci, že tato právě vzpomenutá dobrá stránka v povaze našeho lidu bude míti i svůj rub. A předpoklad tento možno i psychologicky čili vědecky odůvodniti. Uvádím zde mínění o tom, jak je podává Rudolf Lehmann[1], připomínám však hned, že se nestotožňuji s každým slovem tu proneseným. Lehmann praví: „Pohleďme na prameny, z nichž náboženský život čerpá svůj citový obsah. Láska k božstvu jest v náboženstvích, jež ji hlásají, vždy míněna dle analogie lidského poměru příchylnosti a věrnosti, a je pochopitelno, že nejpůvodnější a nejvnitřnější poměry, jež lidi vzájemně víží, na předním místě slouží k tomu, aby byly analogiemi pro poměr mezi Bohem a člověkem. Božstvo se jeví hlavně jako otec lidstva, někdy též, jako v kultu Marianském, jako mateřská ochránkyně. Avšak vedle těchto analogií, jež bez ostychu vystupují a často dogmaticky officielně se hlásají, běží skrytě, ale neméně účinně analogie se životem pohlavním. Nejmocnější proud, jenž člověka k člověku táhne, nejvnitřnější spojení, možné mezi dvěma bytostma — jak by mohlo býti jinak, než že se stává symbolem spojení člověka s božstvím, a že se jím stává právě tam, kde touha po tomto spojení vystupuje silou elementarní, a kde náboženská nálada se nejvíce blíží extasi?“

Lehmann, jak z dalších slov vysvítá, má na zřeteli hlavně suffistickou mystiku, a jen velice nepatrně křesťanství.[2]) proto není třeba dále slov jeho zde uváděti, kde mají býti toliko dokladem, že vedle čistě náboženského momentu v životě náboženském vždycky paralelně běží také moment více méně smyslný, jsa pravým opakem povznešenosti ducha náboženského. Čím více duch lidský výše k nadsmyslnému, transcendentalnímu se vznáší, tím hlouběji tento smyslný faktor, city mocně živený, hledí člověka zaplésti v hmotu. A na tuto okolnost právě mělo by se více v líčeních života lidu dbáti, neboť jinak by to bylo líčení jednostranné. Nejde tu v první řadě o mystiku, neboť většina lidu mystiky vlastně tak řečené není schopna, ale jde tu o denní, všední jevy v životě obyčejného člověka. Tu přirozeno, že přítomná stať nemůže vše pojati a podati, chce jen dokladem ku slovům výše uvedeným na několika příkladech ukázati, že s uctivostí k úkonům církevním paralelně běží jakási frivolnost k týmž úkonům; podobně je tomu se zbožností, mystickostí a pod. Příklady ty podává nám řeč, význam slov, na př. hanlivé příznaky slov a úsloví: biskup, crucifix, hřích (hřích je v Uhřích, pase tam hříbata), janek, honzík, ježíšek (pokrytec), kaditi, korouhvička (ocas u krávy střečkující), já tě naučím Krista Pána znát (zbiji). Chce-li někdo knězi vynadat, pojistí se slovy: Krom posvěcení. To tam bylo laudamus říkají, je-li někde hostina. Selka, když jí chválili prase, jak je tlusté, řekla: však si nechá ministrýrovat. Zabijou-li prase, říkají: mají tam nebožtíka, půjdeme na

[1]) »Archiv für systematische Philosophie«, 1896, str. 66 n.

[2]) Dle toho bylo by třeba trochu poopraviti názory, jaké o této věci projeveny jsou v »Naší Době« V. 151, ačkoli i tu leccos k přemýšlení vážnému je podáno.

zpívání (jíst). Nunvice říkali staří jeptiškám. Muž nadává ženě nebo žena muži: ty vornáte. Dále: vzal ho na paškál, pokřtíti (rozbiti, roztlouci, zbryndati pivo a pod.); růženec (řada uzenic), sacramentum, divný svatý, svatý utřinos, svatý bouchal (dám ti na chrám Páně svatého bouchala) atd., vobiřmovat, ten ho žehnal (nadával mu, proklínal) atd. atd. Z těchto několika příkladů, jak mně právě připadají, viděti, že mnohá slova, jichž jinak se užívá jen k posvátným věcem, na označení náboženských úkonů, v lidu jsou užívána na vyjádření věcí smyslných ve špatném smyslu, ano někdy i hříšných a frivolních. A přece jsem se jen lehce věci dotkl, při bedlivějším pozorování a při hlubším zajetí do života našlo by se věcí více, ještě podezřelejších. Z toho již viděti, že obraz lidu, jak obyčejně se jeví v sebraném materialu lidovědném, neodpovídá skutečné povaze lidu.

Příklady k slovům výše uvedeným podává nám i skutečný život. Vzpomínám si tu na mínění, rozšířené mezi svobodnými děvčaty, že které nevynechá ani jednou májovou pobožnost, jistě se vdá toho roku. A skutečně dle toho se jedná. Co tedy jinak se zdá býti zvláštní náboženskou horlivostí, má mnohdy svou příčinu a účel ve věcech velice smyslných. Podobných jevů zajisté zase mnoho by se shledalo.

Již u dětí školních možno pozorovati, byť i ještě ne plně vědomé počátky tohoto dvojího proudu. Řekne se, že je to dětský nerozum a pod. Ale třeba uvážiti, že se takové věci povídávají, když bývá více dětí pospolu, a mimo to, a to je hlavní, nezůstane to při tomto názoru, ale působením anthropomorfismu jde se dále a následek všeho je hrubě smyslná představa o věci duchovní. A jednou když něco podobného v duši dítěte se usadí, roste to v ní, a stíží jde to úplně odstranit.

o.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCXVII.

88. Biskup Jan. Brno, 24. června 1371. — G. 1. c. 5.

Pečet na pergamenovém proužku ve vosku červeném velmi dobře zachovalá, představuje obraz biskupa pod gothickým baldachinem stojícího v plném ornatě biskupském s pravicí k požehnání pozdviženou s berlou v levici; po obou stranách mající znak biskupství Olomuckého. Legenda zní správně tak: DEI. ET. APLICE. SEDIS. GRACIA. OL. EPS. REGALIS. CAPELLE. BOEMIE. COMES. IOHES.

Záznam zcela zřetelný: littera *Johannis episcopi* super penis hominum monasterii etc. *non tollendis* per quemquam nisi per abatissam et conuentum. — Dr. Lechner udává jej zcela chybně: litera solucionis Monasterii super penis hominum Monasterii etc. non ullum per quemquam nisi Abbatissam et Conuentum. Smysl toho všeho?

Pod záznamem rasura veliká na rubě, snad vyškrabán záznam starší, by na místě jeho psán byl nový v osmnáctém století.

Str. 110. ř. 5. prestiterit dle orig. pstiterit, snad mělo na místě býti perstiterit?
ř. 6. original: subsides subditi et censuales;
ř. 12. „ omylem: administracione místo: administracioni;
ř. 20. z originalu schází právě celý řádek po: competere: et per antedictum Leupoldum contrauentum fuisse errore et excessu notorio dicimus pronunciamus diffinimus et; a pak teprve následuje: tenore presencium etc.

CCXVIII.

92. Olomucká kapitola. 30. září 1370. — Koncept statutu kapitolního str. 14

Str. 113. ř. 3. statut: negligi;
ř. 5. statut: propter incertos diem et horam;
ř. 6. „ conueniendi hactenus capitulum, „aut intrandi“ omylem vynecháno;
ř. 9. statut ordinamus: *Canonici singulis feriis sextis post missam defunctorum intrent capitulum diebus uero nouem lectionum post tertiam,* quod de cetero cuiuslibet septimane feria sexta atd.
ř. 15. statut: interesse. *Non intrans capitulum caret distribucione et offertorio ipsius diei.* Alioquin etc.

CCXIX.

97. Adam z Prus. Pustiměř, 7. prosince 1370. — G. I. c. 6.

Záznam: littera super v quartalibus in villa Praus, a ne: litera super qualibet.... in villa Praus. Na pergamenových proužcích sedm pečetí dobře zachovalých až na čtvrtou, která jest hodně otřená.

Str. 119. ř. 1. pariter*que* et consensu;
ř. 2. hereditarie vendidimus vendita vendita tradimus et resingnamus, vendita omylem dvakráte;
ř. 4. má original omylem nejen vna curticula, jak Dr. Lechner poznamenal, v ablativě, ale i soluente;
ř. 6. má original omylem: dinoscimur tenuere, místo: tenere, jak tištěno;
ř. 7. má original: munde religionis domine, ne: eiusdem etc.;
ř. 10. „ „ proculmota a ř. 23. proculmotis;
ř. 25. „ „ *aut* aliam etc. (a'), ne: vel;
ř. 26. „ „ Adam *aut* mater ipius (a'), ne: vel;
ř. 32. „ „ vt *supra* expressantur, neb čára, kterou jest přetržena litera *p,* náleží k „em'gntib;“ v řádku následujícím;
ř. 33. „ „ aut alias exinde contractis (a'), ne: *vel* alias exinde contractis;
ř. 35. „ „ *per omnia* fuerit satisfactum;
ř. 36. „ „ Buskonis;
ř. 37. „ „ Datum Pustmyr.

CCXX.

98. Jan markrabí. Brno, 1370. — Kopiář pergam. fol. II. v.

Str. 120. ř. 3. kopiář: de Cinneburg alias de Towaczow;
ř. 21. kopiář: usque ad fluuium etc. et a fluuio;
ř. 22. „ usque ad flu*men* Morawa et a flumine Morawa etc.;
ř. 25. „ ac sepium *necessitatibus* (asi: nctib;) t. na dělání plotů, ne: sepium utentibus;
ř. 30. „ extunc.
Str. 121. ř. 18. succisione Dr. Lechner mylně: *successisse,* kopiář správně: *succisisse;*
ř. 29. kopiář: ad *meatum* fluminis canapum inmergatur;
ř. 30. „ incipiendo a villa Lobodicz, ne: impedimento;
ř. 32. „ attemptare;
ř. 36. „ desidera*mus* et peti*mus* reuerendi etc. Johannis.

CCXXI.

100. Dětřich Smil a Svach z Kninic. 1370. — G. I. c. 7.

Na rubě záznam: Ista littera pertinet ad plebaniam in Bucz. Další poznámka zní správně: Nota. Census huius lanei, XVI grossi in festo sancti Georgii et XVI in festo sancti Wenceslai. Item possessor ipsius lanei debet arare vnum diem super yemalia secundum super estiualia et introducere annonas duos die (sic) in messe de decimis. Item IIII^or gallinas et xl oua ad festum sancti Wenceslai.

Omyl Dra. Lechnera záleží v tom, že po „arare“ místo správného *vnum diem* četl vindemiare; nepochybuji, že by jeho samého bylo přivedlo k správné četbě jestli ne záznam zde zcela zřetelný, tedy jistě ono „secundum“ a dále „duos dies“, kdyby byl přehlížel ještě jednou svou práci.

Proužky pergamenu, na nichž visí pečeti 1., 2., 4. a 6., jsou části staršího přepisu naší listiny, čistěji psaného než ona.

CCXXII.

159. Biskup Jan. Zámek Mírov, 12. května 1372. — Kopiář G. str. 73

Dr. Lechner: Druck richtig.

Str. 183. ř. 7. kde jest *atd.,* vypuštěno pouze: slovech punktích slovo od slova jakož se píše nahoře;
ř. 8. kde jest atd., vypuštěno obyčejné rčení pro krátkost: chtíce aby to naše obnovení, schválení, a potvrzení u věčné celosti a zdržení zachováno bylo, nejináč než jako by[lo] i první;
ř. 10. kopiář má: Na svědomí také *tomu,* k listu atd.;
ř. 12. kopiář má sice skutečně: v středu oktavem, ale mohla právem býti dodána předložka *před* oktavem s patřičnou poznámkou.

CCXXIII.

169. Týž biskup. Olomouc, 3. listopadu 1372. — Kopiář pergam. fol. N. IV. v.

Str. 193. ř. 13. kopiář má: sing*ill*atim, ne: singulatim;
ř. 16. kopiář má: auctoritate nostr*a* pontific*ali*;

ř. 23. kopiář má: intuitu;
ř. 24. „ „ distulerunt... preventi, místo konjektury: ommiserunt... preveniti;
ř. 29. „ „ vicarius, ne: penitus;
ř. 37. „ „ respondebit (rndebit), ne: prouidebit aniž, jak Dr. Lechner čte: rendebit (sic.);
Str. 194. ř. 1. dyaconus ydoneus infra annum in presbiterum ordinandus, ne: nominetur prebendarius;
ř. 4. ...perduret et vnum videlicet ex prebendariis, ne: perseueret et vnum presentet;
ř. 5. kopiář má: saltem opravené samým opisovatelem;
ř. 6. „ správně má komma po „ecclesie“, ne po: deseruierit;
ř. 7. „ commemoracione;
ř. 15. „ *ei*... (ř. 16.) consensum... adhibemus, ne: *et*.

CCXXIV.

183. Týž biskup. Olomouc, 24. února 1373. — Kopiář pergam. fol. X. c.

Str. 205. ř. 14. kopiář má mylně: ibidem, místo: idem.
Str. 206. ř. 4. kopiář správně: fraude*ntur*;
ř. 6. kopiář správně: episcopi suprad*icti* (místo: supradita, což jest omyl tiskový);
ř. 12. „ apostoli gloriosi;
ř. 13, „ de Dobre*n*ecz.

CCXXV.

224. Týž biskup. Mírov, 1. srpna 1374. — O. I. a. 1.

Pečeť na pergamenovém proužku v červeném vosku dosti zachovalá. Na rubě záznam: Super curia in Quyttein. Číslo rumělkou: III l.

Str. 239. ř. 3. original: m*ů*te, ne: mute;
ř. 4. original: ge*s*lechte, ne: ge*sch*lechte;
ř. 10. „ Ingesigl.

CCXXVI.

227. Kapitola olomucká. Olomouc, 13. srpna 1374. — E. I. a. 9.

Str. 241. ř. 5. original: *vrgente* consciencia, ne: vigente.
Str. 242. ř. 7. „ Olomuncz, ne jak opravuje Dr. Lechner: Olomun*tz*, neboť by potom bylo třeba čísti důsledně i str. 241. ř. 3. a 7. Fritzendorff.

CCXXVII.

236. Bedřich děkan. Kroměříž, 18. října 1374. — Kopiář pergam. fol. O. I. c.

Str. 249. ř. 4. kopiář: gewidemit;
ř. 7. kopiář: seine*n* weike (sic).

Nová díla.

Dr. Jaroslav V. Sedláček: Výklad posvátných žalmů a biblických chvalozpěvů breviáře. Díl I. Úvod a Ž. 1.—71. Nákl. Dědictví sv. Prokopa. Č. 41. Str. LVIII a 568.

Zase jedenkráte událost v theologické literatuře naší. A to ne pouze „theologické" ve vlastním slova smyslu, neboť i archeologu a filologovi je tu podáno tolik zajímavého a cenného. že i širší vrstvy učenců by si vzácného díla tohoto mohly s prospěchem všimnouti.

Zde třeba se ovšem spokojiti pouhým nástinem obsahu. Úvod vyličuje vniterné i zevnější dějiny žaltáře v židovstvu i v křesťanstvu. Výklad v I. dílu probírá dvě knihy žalmů. každý žalm vysvětluje verš za veršem slovně filologicky, ovšem se stálým zřetelem k textu hebrejskému a ke smyslu srozumitelnému. pak ve významu mystickém a mravním. konečně poukazuje se na liturgické upotřebení.

Dílo však poutá nejen tím. co podává. nýbrž ještě snad více tím. co slibuje. Považte. že má se nám dostati konečně též úvodu do knih St. Zákona, biblického zeměpisu. dějepravy a theologie St. Z.! Nuže zdař Bůh! —

Jednu nemilou vzpomínku vyvolává v člověku každý výklad Žalmů. totiž vzpomínku na pramizernou úpravu breviáře, záležející hlavně v nesrozumitelnosti žalmové latiny. Mimovolně tu napadne. že příslušné instance starají se příliš mnoho o věci vedlejší a příliš málo o tuto tak důležitou. Nemůžeť každý studovati celé exegese Žalmu. a nač konečně dvojí práce, špatný překlad a k němu výklad. když by dobrý překlad vše spravil?! V učebnicích liturgiky a pastoralky se sice stereotypně opakuje. jak vzorně breviář zařízen. ale je to jen konvencionelní nepravda. Kněžstvo samo by mělo nějakým způsobem se zde o nápravu ozvati. Dilexi decorem Domus Tuae! Psallite sapienter!

Frank: Teorija cěnnosti Marksa i jeja značenije. Petrohrad 1900.

Kniha Frankova je cenným rozborem a zdařilou kritikou theorie Marxovy, jíž v poslední době tolik pozornosti se věnuje. Avšak stanoviska. s něhož Frank posuzuje ekonomickou theorii Marxovu, nelze vždy přijímat.

Nikolaj Berďajev: Subjektivizm i objektivizm v obščestvennoj filozofiji. Kritičeskij etud o N. K. Michajlovskom. S predislovijem *Petra Struve.* Petrohrad 1901.

V obšírné předmluvě ku knize N. Berďajeva snaží se P. Struve dokázat lživé stanovisko sociologa N. Michajlovského, jenž nevědecky míchá spolu dvojí stanovisko, subjektivně-psychologické a objektivně-gnoseologické. Ale Struve sám bojuje proti Michajlovskému projevuje větší sympathie s ním než s orthodoxním marxismem, do něhož by rád vnesl idealistický proud, jehož v něm není. Co se týče studie N. Berďajeva, první část její vtipně probírá biologickou konstrukci systemu Michaj-

lovského, druhá však část, věnovaná kritice marxismu, blíží se názorům P. Struve a trpí všemi nedostatky tohoto. Pokus N. Berďajeva sestavit jednotu světového processu a sociologického je nezdařilý.

G. Čelpanov: Mozg i duša. Kritika materializma i očerk sovremennych učenij o duše. Petrohrad 1900.

Professor Čelpanov důkladně rozbírá t. zv. materialistické učení a dokazuje, že učení to před kritikou neobstojí. Ukázav, co je materialismus, dokazuje velmi pádnými důkazy, že je podstatný rozdíl mezi tělesným a duševním světem.

Dr. Carl Holzhey: Das Buch der Könige. (Reg. III. IV.) Untersuchung seiner Bestandtheile und seines literarischen und geschichtlichen Charakters. München 1899. Str 63 v 8⁰.

Autor, katolík, hledá a přesně určuje prameny, jichž spisovatel původně jediné knihy královské použil, vymezuje, co si z nich vybral a co přidal, a dle toho objasňuje jeho názor, methodu a účel. V knize samé rozeznává tři periody: *A)* Dějiny Šalomounovy (I. Kr. 1—11), *B)* současné dějiny Severní a Jižní říše až do roku 722. (I. Kr. 12, II. Kr. 17), *C)* dějiny Jižní říše a zajetí až do r. 561. (II. Kr. 18—25).

Již v *A)* odvolává se sv. spisovatel 11^{41} na „Knihu dějin Šalomounových“, která měla za účel (dle Holzheye) dokázati legitimnost, nastoupení, moc a slávu Šalomounovu a vykouzliti Israelským představu o říši příštího Messiáše. Sepsána byla brzo po úmrtí Šalomounově, a ač jest jednostranná, přece má přesné historické údaje (15). Po letech nezbylo však z této národní slávy leda velechrám jerusalemský, i zařaděna souvislá, současná zpráva o stavbě chrámu mezi 5^{15} až 8^{66} „Knihy dějin Šalomounových.“ Sestavena byla od kněze jerusalemského, ale pro množství nesrozumitelných výrazů technických „opravována“ a „doplňována“, tak že si nemůžeme vytvořiti jasný obraz stavby.

V *B)* poukazuje sv. spisovatel na „Knihu letopisů králův israelských“ 14^{19} et passim a na „Knihu letopisů králův judských“ 14^{29} et passim. Tyto „Letopisy“ obsahovaly: *a)* Jméno královo, dobu vlády, zmínku o matce (pro mnohoženství), smrt, počátek a konec panovnických rodů. *b)* Války, neštěstí, zápletky palácové. *c)* Stavbu, náboženskou povahu krále a lidu, poměr k současným prorokům.

V Severní říši sahaly až do r. 722., v Jižní až do r. 600. Dle Holzheye nejsou to současné zprávy úřední či státní letopisy, nýbrž nábožensky a národně zpracovaný dějepis národa vyvoleného z doby, kdy již pobledla politická moc národa i sláva královská a uplatnil se vliv proroků, t. j. kolem roku 600. před Kristem Pánem. Spisovatelem obojích „Letopisů“ byl jerusalemský kněz, jenž čerpal částečně ze státního archivu, hlavní však pozornost věnoval malým „Zprávám o prorocích“, které místy doslovně uvádí. Tyto „Zprávy o prorocích“ byly sestaveny větším dílem od jejich učeníků nebo vrstevníkův a mají dobré historické jádro. Nejdůležitější z nich je „Zpráva o Eliáši“ I. Kr. 17—19^{21}, jenž tak mocně hýbal celým Israelem za vlády Ahabovy.

Popisy jsou tak věrné a rčení tak archaické, že se všeobecně uznává její vznik již v druhé polovici 9. století před Kristem Pánem, ale Holzhey soudí, že nesahá leda do 7. století a že si z ní sv. spisovatel vybral jen některé částky (32). Podobně zní jeho úsudek o „Zprávě o Eliseovi" (I. Kr. 19, II. Kr. 2—13). V této rozeznává zprávu o veřejné a politické činnosti Eliseově, které již autor „Letopisů" použil, od sbírky pověstí kolujících o zázračném muži, z níž teprve spisovatel „prvotné" knihy královské čerpal.

Myslí totiž Holzhey (contra Cornely. Schanz, Kaulen), že sestavil z hořejších pramenů jerusalemský kněz-vlastenec dějiny národa vyvoleného v době, kdy již předvídal neodvratný pád, ale přece ještě chrám jerusalemský stál, tedy mezi 600—587 před Kristem Pánem, a nazývá toto dílo „prvotná kniha královská" (35—40).

Jerusalem padl, chrám zbořen, bohoslužba přestala a přece uzavřel Hospodin věčnou smlouvu s národem israelským... Kdo to zavinil? Jahve se měniti nemůže, změnil se tedy národ, nedodržel podmínek, zasloužil trestu. Toť vůdčí myšlenka, kterou se snaží dokázati sv. spisovatel naší kanonické knihy královské. Jeho prameny již známe, proto ukazuje Holzhey, co našel jinde. Tak předně opsal z neznámých úředních dat časové údaje o každém králi zvlášť, kterých nebylo ani v „Letopisech" ani v ostatních uvedených pramenech, a upravil synchronisticky sám jednotlivé údaje. Mravní povahu krále posuzuje dle těchto požadavků: *a)* král musí hájiti a šířiti úctu Jahve; *b)* musí vymýtiti modloslužbu, *c)* musí dbáti rady proroků, *d)* nemá trpěti, aby byl Jahve uctíván obětmi mimo chrám jerusalemský.

Dle toho řídí sv. spisovatel svůj posudek, osnuje pragmaticky důsledky a vybírá si z hořejších pramenů jen to, co ten neb onen požadavek objasňuje. Sestavil pak sv. spisovatel naši kanonickou knihu královskou dle Holzheye někdy kolem r. 545. před Kristem Pánem, neboť se zmiňuje o vysvobození Jojakînově II. Kr. 25^{27} a o pokojném jeho následujícím životě, ale ještě nikde neprobleskuje naděje v brzký návrat. Jména sv. spisovatele neznáme, ale jisto jest (dle Holzheye), že žil v kněžských kruzích, a sice v Babylonsku, neboť mluví o říši Šalomounově I. Kr. 4^{24} jako za Eufratem ležící, určuje rok a den dle úředního způsobu babylonského (II. Kr. 25^{8}), všímá si jako nikdo jiný ve Starém Zákoně letopočtův, uvádí podrobný popis chrámu, k čemuž prý jej ku všemu přimělo okolí babylonské. Tato část (51—54) se nám nejméně zamlouvá, neboť z ní probleskuje názor, jakoby teprve pod vlivem babylonským byla vznikla Genese a následující knihy historické. Zajímavo je rovněž místo, jímž Holzley končí své dílo: „Spisovatel královské knihy kreslí svůj dějinný obraz dle svého účelu, posuzuje jednající osoby dle svých mravně-náboženských názorů. Dle toho důsledně obráží se jeho náhled o významu a účinku historických činitelů jak v řečech a jednáních osob tak v posudcích jednotlivých událostí, pokud toho dle mínění spisovatelova vyžaduje stanovený účel."

Je to pravda?

V Olomouci, v lednu 1901. Dr. Alois Musil.

Jiří Sahula: Význam a důsledky husitství. Díl II. Husitství v praxi. V Praze 1900.

Spisovatel dospívá k těmto výsledkům: Za hnutí husitského širší vrstvy lidu ze zabrání církevního jmění neměly užitku pražádného a uchvácené jmění neocitlo se v rukou lepších; kněžstvo dostalo se úplně do područí panského, až stav kněžstva kališného stal se vskutku horším, než katolického před husitskými válkami; víra i mravy všeobecně se zkazily a místo obrodu mravního holdováno nevázané „svobodě"; lid prve svobodný byl ujařmen; husitství stalo se příčinou krutých svárů v národě a připravovalo cestu protestantství, které u nás šířilo německý živel; husité zasadili smrtelnou ránu samému ohnisku vzdělanosti, universitě, a zničili památky kulturní vyspělosti naší. Jméno Hus je pro nás upomínkou kruté nesvornosti, nikoli železné a úspěšné koncentrace národní. — These tyto jsou správné a všeho povšimnutí zasluhují, — ale přáli bychom si více spojitosti, prohloubení a ještě bedlivějšího vyšetření poměrů.

Dr. E. Muška: Katechismus zeměpisu. Díl I. Zeměpis všeobecný. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 221.

V. J. Procházka rediguje novou tuto sbírku „Illustrovaných katechismů naučných." Forma I. svazku není sice katechetická, illustrace některé jsou opotřebením již hodně chatrné, ale širším vrstvám se sbírkou tou může dobře posloužiti, bude-li v rukou odborníků, kteří předmět ovládají a proto umějí vybrati věci důležité a o nich dle pravdy psáti.

V I. díle tomto, spracovaném prý dle vzoru Peschelova, podán zeměpis všeobecný; mathematický odkázán do hvězdářského. Látky umístěno tu dosti mnoho, sloh je prostý a obsažný. Výměry jsou celkem přesné, mohly by snad býti jadrnější. „Jezerem nazýváme větší spoustu vody, samočinně v jezerní vaně shromážděnou" atd. (str. 73). V zeměpise zaujímá zajisté důležité místo Písmo, jež nezmíněno. Anthropologické stanovisko pouze naznačeno dle výstředního darwinismu. Vývoj náboženství vylíčen nesprávně naturalisticky, o původním monotheismu ani slova

Josef Klika: Malíř světlo. Přírodozpytné povídky o obrazech stínových a zrcadlových. Nakl. F. Šimáček v Praze 1901. Str. 113. Cena 1 K 20 h.

Knížka pro studující mládež nejen poučná, ale též ušlechtile zábavná. Pravidla o užívání vědy fysikalní jsou tu provedena velmi pěkně a názorně. Obrazy jsou přesné a čisté.

Hrabě Lev N. Tolstoj napsal dvě nová díla, roman „Otec Sergij" a drama „Trup". V novém romaně pokusil se nakreslit rozlad a silný náboženský boj v duši mnicha otce Sergije, jejž považují věřící za svatého. Než vstoupil do kláštera, o. Sergij byl vynikajícím členem velkosvětské společnosti a žil zcela po světsku. Drama „Mrtvola" skládá se z 15 výjevův, uvádí nás v kruh „maličkých lidí", trápících se

v denním boji o život, v kruh vývrhelů lidské společnosti, městského proletariatu. Sujet dramatu čerpal autor ze skutečné události, projednané u soudu, již mu vylíčil předseda tulského okružního soudu N. Davydov.

R. J. Kronbauer: Jizvy. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 211.

Povídky prostřední, někdy i méně než prostřední ceny. Je v nich sice hodně bídy, hmotné i mravní, ale tak jaksi novinově podané, nesympathicky. „Těžké omyly“ nemají vůbec básnického jádra; „Jizvy“ jest umělůstka přenášející nové heslo „bestia triumphans“ na hospodáře, jenž dal kopec jakýsi rozkopati, aby nabyl uleželé prsti, nad čímž jakýsi venkovan hořekuje!

Selma Lagerlöfová: Antikristovy zázraky. Ze švedského přel. O. S. Vetti. Ottovy „Laciné knihovny národní“ č. 185. Str. 468.

Kniha podivná obsahem i skladbou. Z počátku jest jaksi mlhavá, útržkovitá, episodní, teprve později se místem i osobami více soustřeďuje. Děj vine se kolem tajemné sošky Bambina z Araceli, její působnosti provázené věrou i pověrou občanstva. Různé pověry sicilské vystiženy znamenitou názorností, jemným, soucitným humorem. — K lidové četbě se kniha méně hodí, jelikož ostane z velké části nesrozumitelnou.

Jan Václav z Finberka: Mezi tkalci. „Ludmila“ III. 3. Str. 159.

Drobné obrázky z té známé veliké tkalcovské bídy, hmotné z pravidla, často i mravní. Pan spisovatel rád ostatně ještě přibarvuje na černo, málokdy nechá proniknouti paprsků světlejších. Kdyby kresby takové dovedly vzbuditi více účinného soucitu mezi obecenstvem, bylo by zajisté i bez veliké umělecké ceny účelu jejich dosaženo

Směs.

Kámen z Rosetty. (O.) Angličané umějí znamenitě sbírati, snášeti, prakticky zužitkovati cizí nálezy, ale sami nejsou s to, aby se pohroužili do hlubší, důmyslné práce. Tak zůstal po několik let náš kámen v British Museum nepovšimnut. Teprve když francouzští badatelé se dotazovali, co se s ním stalo, věnoval mu větší pozornost Thomas Young a poznal, že obsahuje řecká část výnos egyptského kněžstva o úctě Ptolemaea Epifana s dodatkem, aby byl sepsán „svatým písmem, lidovým písmem a řeckým (ha-nebu) písmem." Z tohoto bylo zřejmo, že jest demotická i hieroglyfická část pouze překladem textu řeckého, a že není tudíž možno, aby hieroglyfy odpovídaly určitým pojmům. Neboť jméno Ptolemaeus nedalo se přece znázorniti pojmy, nýbrž bylo třeba je přepsati určitými písmenami. Ale kde stojí v textě hieroglyfickém jméno královo, či která písmena hieroglyfická odpovídají řeckému Ptolemaeus? Tu přispělo dřívější pozorování, že bývá totiž na chrámech egyptských vedle hlavy reliefu královského umístěn podlouhlý prsten vyplněný hieroglyfy a značkami, o nichž se soudilo, že tlumočí jméno královo. I hledal Young podobný podlouhlý prsten v nápisu hieroglyfickém, když ho tam skutečně našel, navrhnul pro jednotlivé části slova Ptolemaeus egyptská písmena.

Totéž však našel i francouzský učenec François Champollion, jenž nezůstal při pouhé domněnce, ale dle obrazů ve zmíněném díle, „Déscription de l'Égypte", se snažil pravdu svého objevu dokázati, což se mu též zdařilo. Zpozorovalť na obelisku z Philae prsten s týmiž značkami jako v prstenech kamene z Rosetty, i tvrdil, že obsahuje též jméno Ptolemaeus; ale vedle stál jiný, mnohem delší, jenž obsahoval pět značek domnělého jména Ptolemaeus a šest znaků neznámých. I dosadil Champollion známé značky a seznal k nemalé radosti, že odpovídají svým umístěním úplně stejným hláskám ve slově Kleopatra, které taktéž bylo užíváno od Ptolemaeovců. Tak měl Champollion značky pro *a, e, l, m, o, p, r, s, t, k,* a když je dosadil do jiného prstenu, četl slovo Alexentros, čímž nejen jeho domněnka dotvrzena, ale získány značky pro *k* a *n*. Brzy měl značky pro veškeré hlásky a mohl právem říci, že není písmo hieroglyfické symbolickým, nýbrž hláskovým, jemuž jsou pouze k lepšímu porozumění sem tam přidány obrazy představ. Než Champollion dospěl ještě dále. Nespokojen památkami v musích evropských, odešel do Egypta na místě studovat své zamilované vědy. Tu poznal mluvenou koptštinu a k nemalému údivu shledal, že odpovídají mluvená slova koptská úplně slovům, která četl v nápisech hieroglyfických. Studoval tudíž koptštinu a za krátko uměl hieroglyfické památky nejen čísti, ale též překládati a mohl sestaviti mluvnici egyptštiny, čímž nastala egyptologii doba zlatá.

Egyptština měla původně podobně jako dle názoru Delitzschova i babylonština znaky pro 21 souhlásek, kteréž značky byly prvotně obraty kratičkých, touž souhláskou počínajících slov. Tak značilo *t* bochník chleba, egyptsky *ta, r* pootevřená ústa, egyptsky *ro, d* ruka, egyptsky *dot* atd.

Podobně jako ostatní řeči východní neměla však pražádných znaků pro samohlásky, proto je třeba, aby rozuměl řeči, kdo chce takové souhláskové písmo čísti. Že je tu omyl snadný, je zřejmo, proto si Egypťané někdy vy-

pomáhali znaky ', *j*, *w*, které ne některým samohláskám nejvíce blíží. Ale ani to nepostačilo, i jali se kresliti obraz předmětu vyjádřeného předcházející skupinou souhlásek. Tak za souhlásky *nfr* nakreslili loutnu a každý věděl, že má čísti n e f e r = loutna, za souhlásku *s* nakreslili husu a četli hned s a = husa, za skupinu *pr* nakreslili půdorys domu a četli p e r = dům atd.

Tím se stalo jejich písmo dosti jasným a čitelným, ale zároveň příliš rozvláčným, i počali krátiti. Vynechávali totiž vypsané souhláskové skupiny a nechali pouze obrazy určitého předmětu. Tak nepsali již *nfr*, nýbrž nakreslili pouze loutnu, nepsali *s*, nýbrž obraz husy, *pr*, nýbrž obraz domu atd. Že to nebylo na prospěch jasnosti, jest pochopitelno, a to tím více, když se snažili týmž obrazem předmětu konkretního vyjádřiti i pojmy abstraktní, které se nedaly zobraziti.

Ale i tu si dovedli pomoci a vyjadřovali pojmy abstraktní obrazy konkretními, jichž jméno na ně svým zvukem upomíná. Tak upomíná jméno n e f e r = l o u t n a svým zvukem na n ô f e r = d o b r ý, a poněvadž jsou souhlásky obou stejné, vyjadřovali oba pojmy tím obrazem loutny, s a = h u s a upomíná na s a` = s y n, i nakreslili husu, a čtenář se měl dovtípiti, kde se jedná o ptáka, kde o člověka. To se dělo u mnoha jiných slov, a následek toho byl, že ztratily četné, nejčastěji užívané obrazce původní význam a kladly se místo určitých slabik, k nimž se připojovala pouze koncová souhláska, a každý písař měl věděti, které slovo se vypisuje hláskami, které se značí obrazci a které se skládá z obou.

Psali pak hlásku za hláskou, slovo za slovem bez všelikých rozdělovacích znamének, čím však bylo často nejisto, kde slovo končí a kde počíná; než pomohli si též zde.

Shodli se totiž na stálých určovacích znaménkách, která kladli za jednotlivá slova. A tato určovací znaménka volili tak, aby odpovídala pojmu předcházejícího slova. Tak najdete za každým slovem jednajícím o člověku obraz sedícího muže, za slovem souvisejícím s činností úst obrazec muže držícího ruku u huby, za pojmem nějak spřízněným s uchem obrazec useknutého ušního boltce atd.

Tím stručně naznačeno, jak třeba pohlížeti na hieroglyfy, které takovou úctou naplňují nezasvěcence. Není nesnadno je čísti, neboť jsou jasnější než kterékoliv staré písmo východní. Jest jen třeba zvyknouti si asi na 500 různých skupin a pomocí determinativů možno rozluštiti kterýkoliv nápis hieroglyfický; neboť nejen že jsou jednotlivá slova přesně oddělena, ale také jsou jednotlivé znaky uměle provedeny a přečasto barvami přirozeně znázorněny, tak že není možná mýlka. I můžeme směle tvrditi, že se žádné východní písmo tak lepě nevyjímá, jako právě hieroglyfy. Ale právě tato lepost je příčinou, proč se nám zachovalo poměrně tak málo důležitějších textů historických.

Kdežto totiž v Babylonsku zdobili královské paláce, chrámy a veřejné stavby různými soškami, sloupovím a vlisy, užívali v Egyptě stavitelé hieroglyfických nápisů za výplň a výzdobu prázdných stěn. Tu pak užívali nejpěknějších znaků seskupených v přesně stanovené věty, které se stokrát a stokrát s pouhou změnou králova jména opakují na různých stavbách staré, střední i nové říše. Kamenníci egyptští tím dosáhli svého účelu, ozdobili stěny, ale nám málo posloužili, neboť nepovídají nic nového.

Užívání hieroglyfů k ornamentice je též příčinou, že píší jeden řádek od pravé ruky k levé, druhý od levé k pravé a často též jednotlivá slova téže věty nikoli vedle sebe, nýbrž nad sebe, dle toho, jak jim stačí místo.

Veškerá tato pozorování patří Champollionu, jenž uložil své bohaté vědomosti v monumentalních dílech.[1])

Od těch dob se pouze staví na základech Champollinových, tříbí se názory jeho a vydávají se staré názory egyptské. Nejdůležitější dílo tohoto oboru jest „Denkmäler aus Ägypten und Äthiopien nach den Zeichnungen der von Seiner Majestät dem Könige von Preussen, Friedrich Wilhelm IV., nach diesen Ländern gesendeten und in den Jahren 1842—1845 ausgeführten Expedition auf Befehl Seiner Majestät herausgegeben und erläutert von C. R. Lepsius.“ Obrovské dílo vyšlo v Berlíně 1850—1859 ve 12 svazcích ve folio a obsahuje 80 většinou barvotiskových obrazů.[2])

Lepsiovi patří též zásluha, že rozptýlil poslední pochybnosti o správnosti čtení i překladu hieroglyfů. Byl totiž roku 1866. upozorněn od Francouze Gambarda na vápencový balvan v městišti Zvanu, starém Tanis, na němž prý vryta jakási zpráva dvojím písmem. Lepsius se odebral na udané místo a našel balvan 2·22 *m* vysoký, 0·78 široký a 0·40 tlustý, z polovice zasypaný a na něm 37 řádků psaných hieroglyfy a 76 písmem řeckým. Kdežto pak byla hieroglyfická část nápisu z Rosotty, až na jméno královo, skoro nečitelna, byl tu obojí nápis dobře zachován i mohla býti provedena velká zkouška, zda bylo dosavadní čtení a překlad hieroglyfů správným. To učinil Lepsius ve svém díle „Das bilingue Dekret von Kanopus in der Originalgrösse, mit Übersetzung und Erklärung beider Texte“, Berlin 1866, a prokázal, že byl postup Champollionův úplně správným a veškeré domněnky že odpovídají skutečnosti.

Tento „Dekret z Kanopu“ byl vydán r. 238. před Kristem Pánem od kněžstva tanského za účelem oslavy výroční památky narozenin a korunovace božských manželů Ptolomea III. Euerzeta a Bereniky, jakož i stejnojmenné jejich dcery a měl býti postaven na všech čelnějších místech. A skutečně se našly ještě dva jiné opisy, z nichž jeden pochází z Memfis a chová se v Louvru, druhý pak z Kômel-hisu, jenž se chová s dekretem z Kanopu v ohromném museu egyptském v Bulaku. Všechny tři obsahují týž výnos psaný řecky, hieroglyficky a demoticky, neboť i na balvanu tanském, když byl úplně vykopán, nalezen na levém boku demotický nápis čítající 74 řádkův, a poněvadž jsou dobře zachovány, ukončují bádání započaté nálezem kamene z Rosetty.

V Olomouci koncem prosince 1900. Dr. Alois Musil.

---

[1]) Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens. 2 vols. Paris 1827. — Posmrtná díla: Grammaire égyptienne. Paris. Dictionnaire égyptien en écriture hiéroglyphique. Paris 1841. Monuments de l'Égypte et de la Nubie. 4 vols, avec 400 plchs., en partie color. Notices descriptives des Monuments de l'Égypte et de la Nubie. 19 livr. Paris 1835, gr. fol.

[2]) Doplňky s popisem nalezišť, půdorysy a kratšími texty vydává právě E. Naville pod názvem: »Denkmäler aus Ägypten und Äthiopien.« Text. I. Band. Unterägypten und Memphis. Leipzig 1897. III. Band, Theben. Leipzig 1900. (II. sv. posud nevyšel.)

Nejstarší knihovna. Dva dny cesty od Babylona vystupuje 50—60 stop nad bažinatou rovinou mezi Eufratem a Tigridem mnoho pahorků — toť městiště hirbet Niffer, pevné druhdy Nippûr, jehož jméno zná pomalu celý vzdělaný svět. Až do roku 1889. nevědělo se o něm mnoho; ale tehda se v něm usadila nákladná výprava university pennsylvanské, zkoumala polohu i rozlohu a seznala, že se skrývají v umělých pahorcích prastaré poklady vědecké, které bohatě odmění veškerou námahu. I uzavřeli Američané smlouvy s okolními kmeny, vyhradili si právo zde kopati u sultana a přišli následujícího roku opět se všemi nástroji a potřebami a založili ve zbořeninách Nifferu velkou osadu dělnickou, která měla prozkoumati jeden pahorek za druhým. Na rozkaz ředitele výpravy, prof. Hilprechta, jali se odnášeti písek a hlínu s pahorku, jenž jak polohou tak obrodem skýtal naději, že se v něm kryje budova velkolepá — snad sám chrám Bélův, proslavený v literatuře babylonské.

Práce tato byla velmi obtížná. Dělníci — fellahové a polobeduini ze širokého okolí — pracovati neuměli, davy lupičův ohrožovaly osadu a turečtí vojáci se tajně s nimi spolčovali, nezdravé podnebí přivádělo záchvaty zimniční — což divu, že se chtěla několikrát celá výprava rozutíkati. Jen energii prof. Hilprechta dlužno děkovati, že vytrvala a přinesla do Ameriky nečetné sice, ale důležité památky, z nichž bylo jisto, že kopají nad chrámem Bélovým.

Velechrám tento, podobně jako veškeré nejstarší monumentalní budovy v hlinité rovině babylonské, jinak jest vystaven než chrámy naše. Poněvadž není široko daleko dobrého kamene, stavěli prastaří zdejší obyvatelé buď z vepřovic nebo z cihel. Aby zjednali základům největší pevnost a zabezpečili je jak před povodní tak před zemětřesením, vystavěli z cihel sto i více metrů dlouhý a široký a 10—15 metrů vysoký čtverec a teprv na něm postavili vlastní chrám. Časem chtěli tento první chrám rozšířiti, i přistavěli základního, massivního čtverce, na němž zbudovali menší a nižší čtverec, který byl — až na vlastní starou svatyni — též massivním. Nový chrám postaven pak na tomto druhém základě. Takovym způsobem mohli původní stavbu libovolně rozšiřovati — mohli se dostati až do nebes (Gen. 11[4]), když pracovali po tisíciletí a spojenými silami. Vždyť se ještě dnes obdivujeme chrámům až 70 metrů vysokým, tvořícím pahorky v rovině babylonské.

Nejvyšší poschodí trpěla a trpí nejvíce. Rozpadávala se, zasypávala a vyrovnávala poschodí nižší, zamezovala přístup dešti a vzduchu, a tím se pochovalo v síních nejstarších, níže ležících hojně památek skoro neporušených. Jest potřeba pozorně odstraniti horní sesypané stavivo, zkoumati poschodí za poschodím a hledati chodby do jednotlivých středních místností.

Čím spíše byla taková budova ztroskotána, tím důležitější a hojnější slibuje památky. A z památek přivežených z druhé výpravy university pennsylvanské bylo jisto, že byl chrám Bélův rozbořen za vpádu Elamců r. ± 2100. před Kristem Pánem; pochopitelno tudíž, že se staral prof. Hilprecht všemožně, aby byl celý chrám prozkoumán.

I uspořádala bohatá universita pennsylvanská třetí výpravu, která ukončila své práce v poschodí zbudovaném od králů-kněží vládnoucích v letech 4000—3800 před Kristem Pánem. Našli mnoho nápisů, smluv a záznamů, z nichž prof. Hilprecht dovozoval, že jsou králové Serpon a Nazam-Sin osoby historické a že jejich říše sahala až do Palestiny, Malé Asie, ba až na ostrovy

středomořské. Vývodům jeho se v Německu hrubě nevěřilo, neboť odporovaly představám od E. Meyera vytvořeným a požadovaly se lepší a jistější důkazy, než jaké skýtaly zlomky jeho tabulek. Prof. Hilprecht slíbil, že se postará o žádané důkazy a podnikl s hojnou podporou jmenované university čtvrtou výpravu do Nifferu. Tentokrát chtěl najíti chrámovou knihovnu, o níž se často zmiňovaly dovežené nápisy. Čtyři sta dělníků pracovalo bez oddechu, objevili velkolepé brány chrámové, prozkoumali posvátná pohřebiště a konečně vnikli do místností po tisíce a tisíce let uzavřených, v nichž našli bohatou knihovnu chrámovou. Tu byla pozorně zabalována tabulka za tabulkou, dováženy k lodi a po lodi doplaveno do Ameriky přes 25.000 větších a menších popsaných tabulek, které tvořily tuto památnou knihovnu.

Prof. Hilprecht tvrdí v „The Sunday School Times“ ze 2. prosince 1900, že pocházejí nejpozdější tabulky z pátého tisíciletí před Kristem Pánem, založena pak že byla v šestém, ba v sedmém tisíciletí. Zda je tento projev oprávněným, ukáže budoucnost, až budou nalezené tabulky vydány a přeloženy. Ale můžeme již dnes říci, že má Hilprecht pravdu řka, že třeba položiti vznik písemnictva babylonského o 2000—3000 výše, než se dosud určovalo.

Ostatně nejsou Američané se zkoumáním našeho pahorku = chrámu Bélova ještě hotovi. Zbývají jim ještě poschodí na 20 stop převyšující okolí; až ta budou prohlédnuta, jistě nabudeme nových důkazův o prastaré osvětě tohoto města, o niž máme zmínky jak v babylonské zprávě o stvoření světa, tak v eposu o potopě. Jen v Písmě sv. nepřichází mezi nejstaršími městy babylonskými jméno Nippûr, za to však se zdá, že se nám v Gen. 10^{10} zachoval původní jeho název כַּלְנֵה. Aspoň znali jistě Talmudisté babylonští podání, které stotožňovalo כַּלְנֵה s Nippûrem, což též G. Rawlinson přijal, a prof. Hilprecht tvrdí na základě nalezených textů, že se Nippûr původně skutečně כַּלְנֵה jmenovalo.

Tu nemohu nepoznamenati, že mně prof. Dr. F. Delitzsch v Berlíně tvrdil, že bylo město כַּלְנֵה = Nippûr střediskem území a-da-nu = עֵדֶן (Gen. 2), tedy území, do něhož klade Písmo sv. pozemský ráj. — V kraji ovládaném králi-kněžími nippûrskými ležela též řeka Ka-bu-ru = כְּבָר (Ez. 1^3, 3^{15}), neboť našel Hilprecht její jméno na dvou různých tabulkách.

Tak se stále víc a více potvrzuje pravdivost Písma svatého.

V Olomouci, v druhé polovici ledna 1901. Dr. Alois Musil.

Něco o honoráři. Milton sepsav klassický a až doposud vysoce ctěný „Ztracený ráj“ dvě leta marně hledal nakladatele. Konečně ho přece našel a dostal 10 liber šterlingů, to jest 240 korun honoráře; báseň vyšla ponejprv roku 1667. v Londýně v 10 zpěvích.

Kdož by neznal Bulwerových spisů, které dříve velmi oblíbeny byly? Bulwer dostával za každý nový roman honoráře 1000 liber šterlingů (1 libra šterlingů je našich 24 korun). Když se pak jeho sebrané spisy vydávaly, vyplatil mu nakladatel půl druhého milionu korun honoráře. Známý básník světobolu lord Byron též dostával velké honoráře. Za své sebrané spisy obdržel od nakladatele půl milionu honoráře. Velmi dobře byl též placen romanopisec Walter Scott, který ročně 12 svazků romanů psával a až do

roku 1826. ročně 75.000 dollarů honoráře dostával. Spisy jeho byly velmi rozšířeny; roku 1822. prodalo se 145.000 svazků jeho romanů; romanu Rob Roy prodalo se za šest neděl 10.000 výtisků. Za první dvě vydání životopisu Napoleonova dostal 18.000 liber šterlingů. Jak jeho spisy až doposud se čtou, poznati z toho, že jedině ze známé německé „Universal-Bibliothek“ prodalo se romanu „Ivanhoe“ 45.000 výtisků (stojí 96 h).

Ze žijících anglických literatů dostává největší honorář slečna Humphry (Wilfrida) Wardova (narozena 11. června 1851). Roku 1888. vydala třídílný roman pod názvem Robert Elsmere a zpracovala v něm tendenčně myšlenku svobodného náboženství; honoráře dostala 8000 liber šterl. Když čtyři leta později roku 1892. opět trojdílný roman „The history of David Grieve“ zvaný vydala, vyplatil jí nakladatel ještě větší honorář, a sice 17.000 liber čili 408.000 korun.

V Anglii honorují se dobře nejen zábavné spisy, nýbrž i vědecké. Mezi nejoblíbenější žijící anglické filosofy přináleží Herbert Spencer — i v češtině začaly nedávno jeho spisy vycházeti. Doposud dostal skoro 32.000 liber šterl. honoráře. Ovšem mohou se v Anglii takové veliké honoráře platiti, když na př. hlavní redaktor největšího a nejrozšířenějšího londýnského denníku „Times“ ročního stálého platu 120.000 korun má.

Před několika lety byl velmi oblíben spis Američana Bellamy-ho „Ohlédnutí z roku 3000“, který velkou sensaci způsobil a spisovateli 37.000 dollarů, t. j. přes 150.000 korun honoráře vynesl. Též i u nás byl velmi oblíben roman amerického generala Lewis Wallace „Ben Hur“; vycházel ve feuilletonu „Hlasu“ a přeložil ho tehdejší redaktor dp. Alois Koudelka. Spisovateli vynesl 100.000 dollarů honoráře (dollar = 4 K 40 h). Nyní dostává v Americe největší honorář humoristický spisovatel žid Mark Twain, tak že brzy milionářem byl. Pro první spis, který „Nevinní na cestách“ se jmenoval, nemohl dlouho najíti nakladatele; konečně se přece nad ním jakýsi knihkupec v Hartfoldu smiloval a vydal roman; nakladatel vydělal 75.000 dollarů. Roku 1894. pozbyl Twain všeho majetku a počal znovu hospodařiti.

I v německé literatuře, pokud dočísti jsem se mohl, dostávají někteří spisovatelé velké honoráře. Známý Freytag vydal několik velmi čtených spisů. Hlavně oblíben jest jeho roman: „Soll und Haben“ — Příjem a vydání, který až doposud skoro každoročně v novém vydání vychází a za nějž přes milion marek honoráře dostal. Za roman „Die Ahnen“ — předkové, který v osmi dílech vyšel, dostal 420.000 honoráře. Před nedávnem byla v Německu oblíbenou spisovatelkou Marlittová. Její romany vycházely v časopisu „Gartenlaube“; redakce platila jí za každý roman 15.000 marek.

Jinak vyjednal si s nakladatelem Ebers, který hlavně romany ze staroegyptského života psal. Nakladatel vyplácel mu totiž dle smlouvy za každý prodaný výtisk jeho spisů jednu marku (1 K 20 h). Protože se doposud přes milion výtisků prodalo, měl Ebers (je žid) slušný výdělek. Svého času oblíbený Hackländer, který hlavně z vojenského života povídky a romany ceny ne příliš umělecké psával, vydělal si asi 350.000 marek. Kretzer dostal za svůj roman „Irrlichter und Gespenster“, bludičky a strašidla, 18.000 marek.

Nejznamenitějším německým humoristou byl Fritz Reuter, kterého i náš zemřelý nezapomenutelný kukatkář Kosmák velmi rád čítával. Reuter nemohl pro své první spisy žádného nakladatele najíti — bezpochyby hlavně proto, že psal dialektem. Později dostával za jednu povídku 5 až i 20.000 dollarů; jeho spisy jsou ve více než 1,720.000 výtiscích rozšířeny. Známý básník Scheffel, který roku 1854. báseň epickou „Trompeter von Säkkingen" vydal, docílil asi 300.000 výtisků; román „Ekkehard" od téhož spisovatele vyšel ve více než 200.000 výtiscích.

V nynější době vydělají nejvíce spisovatelé, kteří divadelní kusy píší. Tak dostal Sudermann za své divadelní kusy: „Frau Sorge" a „Katzensteg", paní starost a kočičí stezka, po 3000 markách honoráře. Nejvíce mu vynesla truchlohra „Ehre", čest, za kterou 100.000 marek dostal; za překlad dvou truchloher vyplatila Sudermannovi anglická nakladatelská firma 50.000 marek. Když dramatický spisovatel Gerhard Hauptmann vydal činohru „Forman Hentschel" vyšly dva dni po uveřejnění čtyři vydání a zároveň bylo již tolik výtisků objednáno, že hned vyšlo 5.—9. vydání. Z ostatních prací Hauptmannových vyšly: „Einsame Menschen", samotáři v 10., „Weber" v 22., „Hannele", Anninka v 8., „Versunkene Glocke", potopený zvon v 44. vydání. Mimo toho dostává Hauptmann za každé provozování svých děl jistý poplatek. Obyčejně se platí za činohru a truchlohru 50—75 korun za každé provedení.

O honoráři našich spisovatelů těžko něco říci. Do veřejnosti nic nepronikne; nikdy též nebylo slyšeti, že by některý spisovatel český z výtěžku svých spisů byl zbohatl, čehož však o nakladatelích tvrditi nelze. Vždyť jsou prý doposud u nás nakladatelé a redaktoři, kteří vůbec žádného honoráře neplatí.

V nejnovější době nejvíce poměrně vynese operní hudba. Známý skladatel operetty „Mikado" Angličan Arthur Sullivan zanechal 1,090.550 marek jmění; jeho nábytek a zařízení mělo nejméně 643.870 marek ceny. Brahms Jan, který ovšem žádné opery nesložil, zanechal 420.000 kornn jmění. Nedávno zemřelý skladatel hudební Verdi zanechal 13 mil. lír jmění. Za jedinou operu Aidu, kterou vyzván egyptským místokrálem ku slavnosti otevření suezského kanálu složil, dostal 150.000 franků honoráře. A považme, že před padesáti lety zemřel znamenitý skladatel Lortzing, který několik překrásných zpěvoher složil, ve velké bídě. Hudebním skladatelům vynese mnoho povolení provozovati jejich skladby. Když na př. některé divadlo Wagnerovu operu provésti chce, musí zaplatiti jeho dědicům poplatku 140 korun za každé jednotlivé provedení. Jaké příjmy dědicové Wagnerovi mají, viděti z toho, že od 1. července 1898 do 1. července 1899 byly opery Wagnerovy 1342krát (rok před tím pouze 1232) v 76 městech, a to po německu provozovány; v cizích řečech bylo 183 představení. Za opery jiných skladatelů jako Verdiho, Mascagniho, Strausse platívá se za jeden večer 100—120 korun; za operetty novější platí se okolo 100 korun, za starší méně.

Zpěváci též mají velké platy. Tak byl nedávno angažován pro vídeňskou operu tenorista s ročním platem 36.000 K a dostane až 48.000 K; jest mu také dovoleno pohostinsku na jiných divadlech hráti; za každou pohostinnou hru dávají divadla obyčejně zpěvákům 600 K za jeden večer; hercům nezpěvákům platívá se polovice. Při dvorních divadlech mívá první

sopranistka ročně 24.000 korun; tolikéž dostanou i ostatní solisté. Tytéž platy jsou skoro u všech ostatních velkých divadel. U menších divadel jako na př. v Brně (u německého divadla), v Drážďanech dostávají první zpěváci ovšem méně; tak má tenorista obyčejně asi 8000 korun, ostatní pak po 6000 korunách. Obyčejně hrává se všude jen 10 měsíců; dva měsíce mají herci prázdno. Herci mívají asi polovici platu zpěváků. Někteří obzvláštně vynikající herci dostávají též velké honoráře. Italský herec Tomáš Salvini podnikne letos v březnu větší uměleckou cestu hlavně do Ruska a hrá jen v Shakespeareových dramatech v „Learu“, v „Othellu“, v „Macbethu“ titulní úlohu. Vyjednal si, že mu impressario Jindřich Zellner za každý večer, když hrá, dá 4000 franků ve zlatě honoráře a že jemu i jeho průvodu zaplatí cestu z Florence a zpět. O znamenitém klavírním virtuosovi Padarewskim jsem se dočetl, že dostával za hodinu hry 3 guinee, čili za minutu 76 K; jiný koncertista Sutley dostával 60 K za minutu. Když znamenitá zpěvačka Patti zpívala, vynesla jí každá nota 192 K.

Chci se zmíniti ještě o jiných „umělcích“. Akrobati a podobní umělci dostávají honorář dle velikosti měst. Nejvíce se platí v Americe, méně již v Londýně, pak přijde Berlín, Vídeň a jiná menší města. V Americe v Chicago, kde pěstní boje velmi oblíbeny jsou, nabízeno silákům Mc Goveru a Ben Jordanu, když spolu zápasiti budou, za minutu boje 55 liber šterlingů čili 1320 K a dovoleno jim šest hodin zápasiti. Znamenitý anglický zápasník Whister dostal denně 2400 korun honoráře. Sylvestr Schäffer (akrobat) dostával v Londýně týdně 175 liber šterl. čili 16.600 K měsíčního honoráře, a míval čtyři dny v měsíci prázdno. Little Tisch, též akrobat, dostával 12.000 korun měsíčně. Fregoli, který mistrem byl v napodobení osob, tak že sám hrál divadelní kus o 7—10 osobách a vždy v patřičném oděvu vystoupil, je nyní millionářem. Bývalý akrobat Cinquevalli má v Londýně několik domů a je též horlivým sběratelem starožitností. Výše jmenovaný akrobat Schäffer má blízko Berlína velkostatek a je královsky zařízen. Humoristický zpěvák Otto Reuchler dostával za jeden večer 120 korun.

Velké platy mají angličtí jockeyové. Žádný laciněji při dostihu nejede, než když se mu nejméně 240 K za sekundu vyplatí — ovšem že jízdu často životem zaplatí. Ignát Zháněl.

Spor národností a ústavy v Rakousku. Organ katolického bavorského středu „Neues Münchener Tagblatt“ přináší dne 10. prosince o spisu „Der Nationalitäten- und Verfassungsconflikt in Österreich“ od R. Vrby tuto úvahu: „Již mnoho let je soused náš Rakousko, s kterým nás víží staleté pásky přátelství, s kterým bavorský lid tak často sdílel radosti i žalosti, zmítán národnostními spory, kterými všickni národové trpí. Málokdy čteme o tomto zápasu nestranný a spravedlivý úsudek, poněvadž příslušnost národní kalí tak mnohým spisovatelům tohoto oboru zdravý obzor. Radostně vítáme proto dílo R. Vrby, který přesně dbá nestrannosti a jistě i u nás Němců přispěje k tomu, aby hnusný tento spor se mírnil. Znamenitý tento spis odkrývá nám věci, o kterých z nás málo kdo měl nějakou znalost. Kdo spis Vrbův přečte, učiní si správný úsudek hlavně o nešťastném roku 1867. v Rakousku zavedeném dualismu.“

Rozhled.

V Brně, 25. února 1901.

Církevní zprávy. Stran jubilea, jež rozšířeno na ostatní mimořímský svět křesťanský došlo do Říma mnoho poptávek o vysvětlenou různých pochybností. Poenitentiarius kardinal S. Vanutelli zmocněn prohlásiti odpovědi a rozhodnutí veřejně. Uvádíme z nich, že věřícím daleko od farního kostela vzdáleným na žádost jejich nebo farářovu biskup může určiti jiný kostel nebo kapli, kdež by návštěvami předepsanými jubilejních odpustků získali. Nejdůležitějším jest rozhodnutí, že jubileum platí sic jen v prvních šesti po sobě následujících měsících, tedy od 1. ledna (vl. 24. prosince) do posledního června, nesmí se přerušiti a v druhé polovici roku nahražovati. Co se zamešká, odpadne. Dovoleno však biskupům se zvláštním svolením samého sv. Otce, že dle svého uznání mohou ve velmi důležitých případech dobu šesti měsíců rozděliti na dvě nebo více částí od sebe oddělených, s tou však podmínkou, že věřící může jen jednou po tu dobu odpustky získati. Veřící počavše odpustkovou pobožnost v jedné takové lhůtě a nedokončivše ji, mohou v ní pokračovati v další lhůtě a ve kterémkoliv z rozdělených měsíců jubilejních ji dokončiti.

Dovolení sv. Otcem dané k rozdělení oněch 6 měsíců jest pro naše a severnější kraje nezbytné, jinak by šestiměsíční lhůta nebyla nám nic platna. První tři měsíce jsou průvody nemožny, a na to čtvrtý a pátý měsíc jest doba velikonoční, jejíž křesťanská povinnost neplatí pro dosažení jubilejního odpustku. Dvakrát v té době však nutit lidi ke sv. zpovědi a sv. přijímání ani věřícím ani duchovním nebude možno. Tak by zbyl pouhý měsíc příhodný na splnění podmínek odpustkových. V Římě ovšem na to nikdy nemyslí, že Italie není všude, a že co je možno v Italii, jinde možným ani příhodným není; oni vládnou a poroučí všemu světu křesťanskému dle své římské façony — proto také vždy tolik dotazů, pochybností, výjimek a restrikcí po každém římském pokynu a nařízení.

Na svých sezeních 22. ledna a 4. února kongregace obřadní přetřásala četné záležitosti týkající se kultu světců a světic. V prvnější hlasováno o zázracích učiněných na přímluvu australského mučeníka kněze z kongregace Maristů blahosl. Pierluigiho Marie Chanela. Schůze byla v záležitosti svatořečení tak zv. „antipraeparatoria". Ve schůzi druhé znovu zahájeno jednání o přípravě ke svatořečení bl. Bohumila de Corte, z řádu „menších bratří"; projednávána záležitost o schválení úcty vzdávané sluhovi Božímu Janu Kř. z Fabriano, rovněž z řádu „menších bratří"; za účelem blahoslavení sl. Bož. Bernarda Maria Clausiho z řádu „nejmenších bratří" a sl. Boží Karoliny Barbory Colchen Carré, zakladatelkyně Salesiánek čteny spisy jejich. Schváleny formuláře mešní ke cti sv. Jana Křt. de la Salle, blahosl. Johanky z Lestonnacu, bl. Antonia

Grassiho, a bl. Krescencie z Kaufbeurů, jejichž svatořečení a blahoslavení vykonáno vloni.

V záležitosti blahoslavení ctih. Josefa Ben. Cottolengo, turinského kanovníka, jež v kongregaci obřadní už projednáno a schváleno, odebrala se kongregace 10. února ke sv. Otci, před nímž přečten dekret, hlásající a stvrzující hrdinné ctnosti ctihodného sluhy Božího načež „postulator causae" děkoval sv. Otci na stupních trůnu za milost projednání processu s prosbou o brzké blahoslavení a svatořečení ct. sluhy Božího (formalita, jež se vždy po každém příznivě skončivším processu beatifikačním a kanonisačním zachovává).

Dne 25. ledna zemřel kardinal Šebestian Galeati arcibiskup ravenský, čímž sbor kardinalů ztenčil se na 50. — Velké konsistorium, v němž budou jmenováni někteří noví kardinalové, bude konáno 14. března. Jest už skoro jisto, že z Rakouska budou jmenováni kníže-arcibiskup pražský a kníže-biskup krakovský.

Zajímavou podrobnost sdělil nedávno dopisovatel solnohradského „Katholische Kirchen-Zeitung". Skonfiskované velmi četné papežské paláce v Římě (tak zv. soukromé či rodové), pokud zůstaly v rukou státu, dosud hlásají svými štíty, nápisy, erby, komu kdysi patřily. Stát ponechal celé dřívější vzezření budovy, jen přidal označení úřadu. Také palác kvirinalský, dříve letní papežské sídlo, má ještě vzezření, jaké míval, papežskou korunu nad branou, ba první uchvatitel Říma vůbec v papežských druhdy pokojích nebydlil, nýbrž dal si přistavěti nové vlastní křídlo „palazzinu" (paláček), v němž obýval. Nebožtík král Humbert nastěhoval se však do traktu papežského. Nynějšímu mladému králi pokládala liberalní Italie ve zlé, že se z papežského traktu opět vystěhoval a usídlil se v křídle od Viktora Emanuela vystavěném.

Pouti lourdské minulého roku přes to, že padl rok jubilejní, jenž mnoho poutníků z cizích zemí i z Francie vodil do Říma, a přes to že ve Francii samé Paříž s výstavou byla velikou attrakcí, přece neklesly, ba naopak vykazují větší počet poutníků než leta předešlá, vyjma rok právé předloňský 1899, kdy uspořádány z celé Francie zvláštní pouti mužů, čímž počet poutníků nad obyčej vzrostl: byloť tehdy v těchto mužských poutních zástupech na 40.000 mužů. A tak v roce minulém 1900, od dubna do října bylo 147 hromadných poutí, v nichž 225 zvláštními vlaky přijelo na 125.000 poutníků. Osamělých poutníků a malých hloučků jež nebylo možno čítati, bylo rovněž mnoho, ale přece méně než léta minulá. Ke stolu Páně přistoupilo 390 500 osob. Pohroužiti pod vodu v nádržkách ženských se dalo 47.049 osob, v nádržkách mužských 18.836. S poutníky přišli 4 kardinali, 83 arcibiskupův a biskupů. Modlitbám z celého světa se doporučilo 3.111.266 osob; z těchto doporučenek bylo 45.675 děkovacích od osob, jimž na přímluvu Bl. Panny Marie lourdské jejich přání úplně bylo vyslyšeno.

V „Annalech" lourdských Dr. Boissarie (z 31. prosince 1900) vypravuje případ zázračného uzdravení, jenž udál se na očích lékaře nevěrce, který přijel do Lourd zkoumat a zpytovat zjevy za zázraky

pokládané. Tvrdil zprvu, že všechny případy vyhojení jsou pouze neuropatické (nervosní), jež možno vyléčiti suggescí. Leč brzy před jeho očima jistá žena, která měla tvář od kožní nemoci „lupus“ zvané celou rozežranou, najednou vystoupivši z vodního bassinu v jeskyni náhle uzdravena. Lékař nevěřící tímto případem tak byl dojat, že ihned padl na kolena před obrazem Bohorodičky a s Bohem smířen i věřící odcházel z Lourdes. — Z učencův a hlavně lékařův universit francouzských sestoupí se snad. jak navrženo, komisse, která by studovala a vědecky zkoušela všecky případy zázračných uzdravení lourdských; stanovy komisse této sestavil a nedávno uveřejnil professor z katolické university v Lille Dr. Feron-Vrau.

„Analecta“ řádu kapucínského přinášejí statistiku řádu za posledních 16 let od 1884 do 1900 pod generalem P. Bernardem Andermathem. Počet členů řádu vzrostl o 1517 osob. Provincií jest 52, všech členů řádu 9326.

Církevní statistiku Evropy z rozhraní věků podává v kolínském „Volkszeitungu“ P. M. Baumgarten, ovšem pro mnohé kraje jen dle odhadu. Mezi 392.220.598 obyvateli (při Francii započítán i Alžír a Tunis) jest katolíků 180,017.283; biskupství 518, arcibiskupství 118, far a štací 85.319, kostelů, kaplí, oratoří 162.374; všech kněží 248.199, v tom světských pokud možno zjistit 184.535 (ve Španělsku a Portugalsku ve schematismech nevykázáni světští zvláště a řeholní zvláště). Klášterů a domů řeholních mužských 6050 (z toho ve Francii 3261), v nich řeholníků 146.257 (? — z toho ve Francii 30.136), domů řeholních a sester různých kongregací 25.043 (z toho ve Francii 16.298), v nich sester 317.206 (z toho ve Francii 183.901). V kněžských seminářích chovanců: 56.928 (z toho ve Španělsku 25.545, v Italii 21.361). Uvádíme zvláště statistiku řeholní z Francie, ježto otázka bytu řeholí a kongregací jest tam právě aktualní. Nechuť a zášť, jaká tu vůči řádům vyšla na jevo, není asi jen zednářstvím vzbuzená: klášterův a členův jejich jest ve Francii snad příliš mnoho — a ve velikém počtu vždy se už najde několik méně zdatných, snad časem i rivalita mezi jednotlivými domy, mezi světským a řeholním klerem. Proto snad má i pravdu ten důvod, z vládní strany uváděný, že biskupové a světští kněží budou rádi, když vláda několik tisíc řeholních domů zavře. Pro Rakousko (i se Zálitavskem) příslušná čísla jsou: klášterův a konventů mužských 901 prý s počtem členů 93.730 (snad 9373?), počet ženských klášterů 1966 a v nich sester 23.146. V Německu případné číslice jsou: počet mužských klášterů 212, počet řeholníků 4250, počet ženských klášterů 2661 a řeholnic v nich 32.831. — Na pravoslavném východě odhaduje P. Baumgarten jednotlivé ony rubriky statistické takto: V Rusku ze 106,264.222 duší jest katolíků 10,948.141, biskupství 14, arcibiskupství 2, far 3100, chrámův a kaplí i s domácími oratoriemi 5553, kněží 4517, řeholníků 428, řeholnic 438, seminaristů 884. — V Bosně a Hercegovině z 1,591.030 duší — katolíků 334.142, biskupství 3, arcibiskupství 1, far 1141, kostelů 185(!), kněží světských 85, řeholních 261 (všech 346), klášterů muž-

ských 21 se 477 řeholníky, ženských 22 se 287 sestrami, alumnů 39. — Na balkanském poloostrově, to jest v Rumunsku, Srbsku, Bulharsku, Turecku a na Černé Hoře (bez Řecka) mezi 17.422.330 duší katolíků 360.150, 10 biskupů, 5 arcibiskupů, far 230, expositur 25, chrámů 451, kněží (obojího řádu) 510, klášterů mužských 55 se 586 řeholníky, ženských klášterů 63 s 1162 sestrami, alumnů 175. V Řecku konečně ze 2,433.806 duší jest katolíků 72.495, 4 biskupství a 3 arcibiskupství, 71 far, 156 chrámů, 116 světských a 42 řeholních kněží (spolu 158), 9 klášterů se 60 řeholníky a 14 se 255 sestrami, seminaristů 33.

Dle nového schematismu katolické hierarchie bylo koncem loňského roku 56 kardinalů, 11 patriarchů, 725 biskupů (i arcibiskupů) latinského obřadu, 49 řeckého obřadu, 367 titularních biskupů, 7 arcibiskupův a biskupů bez sídla, 10 prelatů nullius dioeceseos. Za hranicemi církve (v missiích) bylo: 3 apoštolské delegace, 61 vikariatů a 24 apoštolských praefektur.

Dle zprávy z výroční valné hromady universitního spolku solnohradského (27. ledna) obnášel fond na katolickou universitu 1.194.700 korun. Z toho přibylo v roce minulém 282.045 korun. V jednotlivých diecesích totiž nasbíráno: ve svatohypolitské 45.400 K, v brixenské 38.000 K, v linecké 31.500 K, v jiných diecesích 19.000 K. Město Solnohrad upsalo 60.000 K. Místní skupiny ústředního universitního spolku sebraly vloni o 4000 K více než předešlého roku. Návrh vydaný vloni, aby každý duchovní správce německých diecesí alpských zemí odvedl ročně tolik krejcarů, co má duší ve farnosti, se neosvědčil a nevžil ještě. Mnozí takovou daň sehnali, ale bylo jich velmi málo.

Katolická universita frýburská ve Švycařích měla v letoším zimním semestru 326 studujích (k tomu 54 mimořádných), na theologické fakultě 127, na juristické 65, filosofické 54 a mathematicko-přírodopisné 80. Ze všeho počtu je studujících ze Švycar 147, z Německa 83, 27 z Ruska (většinou Poláků), 18 z Rakouska, 16 z Bulharska, 8 z Francie, 6 z Luxembourgu, po 5 z Nizozemí, Rumunska a Ameriky severní, 3 z Italie. Sbor professorů čítá 57 osob, mezi nimi 8 dominikánů a 4 světští duchovní. — Katolická universita římská, tak zv. gregorianská, spravovaná Jesuity, měla v zimním semestru 1115 studujících, z nichž 681 studovalo bohosloví, 342 filosofii, 92 kanonické právo. Ze studujících bylo z Italie 324, z Francie 180, z Německa 108, ze Španělska 99, z Anglie 89, z jižní Ameriky 81, z Rakouska 34, Poláků 33, z Belgie 30, Švycarska a sev. Ameriky po 19, z Portugalska 17, z Uher 16. Počet posluchačů gregorianské university roste neobyčejně. Před 30 lety (1871) bylo jich jen 229, před dvaceti (1881) 494, před deseti (1891) 807, teď 1115.

Protestantská propaganda mezi Němci rakouskými, začavši jako „politický truc“, zdá se, vžije se jako „právní zvyk“, jejž si bude osobovati pruská zemská církev a její instituce šířením, upevňováním a podporou „čistého evangelia“ se zabývající. Protestanté němečtí považují dnes Rakousko za první svoje missionářské pole,

které třeba zpracovati. A při své pruské aggressivnosti a při ticho-šlápství rakouských vládních kruhů jest se co nadíti ještě notných zmatků, jež hnutí to způsobí. — V říši samé jest propagandě té na ruku mocná strana politická, jež počtem co nevidět převýší asi počet poslanců německých věrně katolických, hlukem a vehemencí svého vystupování už je ovšem předčí i dnes.

Ve schůzi říšské rady ze dne 23. února, strana něm. radikalní vystoupila už také z přímа útočně proti církvi katolické svou interpellací, v níž chtěla dopomoci na veřejnost skonfiskované brošurce pastora Grasmanna, která obsahuje snůšku známých novinářských báchorek o zločinech kněží nikdy neexistujících, nebo o zločinech, jichž se nedopustili a z nichž byli osvobozeni, jež však jim tisk jistých stran imputuje dále. V interpellaci mimo to uvedena část z moralní theologie sv. Alfonsa Liguori, jednající o zpovědi „in puncto sexti“, v níž výtečný kasuista uvádí případy hříchův a hříšníkův a radí, jak si počínati zpovědníkovi v těžkých a zapletených případech. Interpellace sic na nalehání předsedy vzata zpět, ale invectiv vrženo na církev přece dosti a případ ten v proticírkevním tisku omílán bude do nekonečna a pravda zkroucena k nepoznání. Katoličtí poslanci němečtí, čeští, polští, slovinští a italští slavnostně protestovali, že interpellace podává citat vymyšlený, zvrácený a nesprávný, že v moralní theologii sv. Alfonse podobné věci nejsou. Že však jsou v ní mnohá místa, z nichž zlomyslný nepřítel může kouti zbraň proti církvi a zvláště proti zpovědi, jest jisto. Časy se mění, litera zůstává — druhdy snad případná stává se časem kamenem úrazu, zvláště rostou-li řady takových lidí, kteří z každého případu berou farisejské pohoršení.

Zajímavý názor vysloven v berlínském protestantském listě liberalně-theologickém „Der Protestant“ ve článku, v němž přehlížen úspěch dosavadní propagandy protestantské v Rakousku. List vyslovil radu, aby protestantismus zanechal vůbec všeho missijního hlásání evangelia mezi pohany a veškerou svou silou se obrátil do Rakouska. Neboť náboženská vyznání jsou prý výrazem kulturního rozvoje. Pro nižší stupeň kultury hodí se prý katolicismus, pro vyšší pak protestanství. Proto prý mezi divochy na nízkém stupni kultury stojícími protestantské missie nevykazují valných úspěchů, za to katoličtí missionáři pracují se zdarem. Nejvyspělejší národy evropské pak odvrátily se od katolicismu a přilnuly k protestantství. A v katolicismu pozůstavší dosud národy, jak prospívají, tou měrou se od něho odvracejí. Proto katolictví má se přenechati úkol šířiti křesťanství mezi divokými a polodivokými národy, protestantismus pak nechať přejme missii mezi národy vzdělanými katolickými, aby povznesl je k čistému evangeliu Kristovu, na vyšší stupeň křesťanství (!). — Výbor protestantský pro podporu propagandy v Rakousku utvořený, zápasí dle všeho s nepochopením úkolu a dosahu propagandy té v širších vrstvách, neboť sekretář jeho pastor Bräunlich nedávno omlouval veliké vydání s propagandou tou spojené v německých listech protestantských. Peníze prý nevykládají se na stavbu nádherných chrámů, jimiž nově

obrácené obce v Rakousku závoditi chtějí s katolicismem, ale na podporu obcí těch, na šíření evangelia, na spisky, jichž několik milionů už po krajích rakouských rozšířeno, na placení kazatelů a na služné asi 50 nově ustanovených duchovních, kteří v obcích ustanoveni. Stavění chrámu protestantských v nově utvořených obcích připadne prý později, a snad už letos spolku Gustava Adolfa, který prý právě proto by potřeboval letos aspoň dvakrát tolik důchodů jako jindy.

Hnutí „pryč od Říma" jest prohlášením války katolické církvi, tím a ničím jiným protestantismus je považuje a považováno míti chce. Tak prohlásil zmíněný organ „Der Protestant" v článku uvedeném.

Že však „válka" nevede se jen na bojišti rakouském, ale i v Německu, jmenovitě v Prusku samém, svědčí neustálé výčitky katolických listů německých, jak zákonem zaručená parita se všude porušuje. Rovněž statistika o změně vyznání vždy zřejmě označuje protestantismus jako živou moc přítažlivou. Tak ze statistiky Brunšvíku uvádí „Köln. Volkszeitung", že v letech 1896. až 1899. ze 400.000 protestantů přestoupilo jich na katolictví 29, ale z 20 000 katolíků na protestantství přešlo 335 obyvatel.

Katolická autonomie v Uhrách přežila zase novou jednu fasi — průtahů. Poslanec Ugron urgoval koncem ledna předsedu kongressu katolického, kdy opět svolá kongress, aby mu oznámil postup a výsledek jednání obou výborů. Vloni 3. února totiž 27 členná komisse zastavila své další rokování svěřivši svému 12 člennému výboru, aby zvolil 3 člennou komissi k tomu cíli, by vyzvěděla mínění vlády a mínění episkopatu v záležitosti organisace a katol. fondů. Ježto od té doby rok uplynul a na veřejnost poslední dobou přišly všelijaké zvěsti o záměrech vlády, ba i stranou vládě velmi blízkou hozen do světa podivný návrh té zamýšlené katolické samosprávy, jak si ji vláda představuje, proto naléhal poslanec Ugron, aby o postupu a výsledku jednání byla co nejdřív před celým kongressem podána authentická zpráva, jež by nepokoj zaplašila. Také v poslanecké sněmovně ministr kultu Vlassics byl interpellován o téže záležitosti. Předseda kongressu hr. Julius Szápáry odvětil Ugronovi, že 12 členný výbor v červnu minulého roku vyslal svoji 3 člennou deputaci, která se obrátila nejdříve ve své úloze na ministra Vlassicse; tento však odvětil, že pro nastalou dobu prázdnin (!) není možno konati ústně s 3 člennou deputací nějaké rozhovory, že se súčastní jednání až někdy v říjnu. V říjnu předseda požádal ministra, aby tedy zahájil jednání s 3 člennou deputací. Ministr však povolal je až na 4. ledna k sobě. Bylo třeba na to rokovati společně zase s delegaty episkopatu což určeno na 30. ledna. Vláda nedala ostatné určité odpovědi, projevila sic stanovisko velmi upjaté a nepříznivé proti katolické samosprávě, ale otevřeně veškeren svůj odpor nevyjevila.

Budouť se letos či na rok konati říšské volby do uherského sněmu, a vláda by si nerada roztrpčila katolické kruhy voličské. Leč podobně jako vláda ve svém oboru, projevuje neochotu i episkopat v oboru té části samosprávy, jež by vyňata byla z jeho pravomoci.

Tak obě strany vytáčkami, odkladem a průtahem pomáhají si z nemilé situace, do níž by se uvedly rozhodnou a zápornou odpovědí.

Druhdy miláček liberalního tisku maďarského, arcibiskup jagerský Josef Samassa, ve svém pastýřském listě svatopostním, zase si zavroubil u mocných „svatoštěpánské říše". Naráží tu veřejně na zneužívání zákonodárné moci proti církvi, na nezákonnost tak zvaných církevně-politických zákonů. Praví: „Hlasatelé právních zásad nové doby vnikají bez okolků do pravomoci náboženství a církve a zhotovují v jejich věcech zákony, o nichž nepomyslí, že jsou neplatny od počátku pro nedostatek kompetence. Ale oni činí vše, aby jen moc, vážnost a důstojnost církve zlehčili. A protož na jedné straně nadržujíce nekatolickým vyznáním, na druhé straně sejí zášt a nenávist proti řádům, proti ústavům založeným od církve na šíření vzdělanosti, proti hodnostářům a hlavě církve, a proti všem těm světským mužům, kteří zmužile brání víry a pravdy . . . ." V tomto obraze budou se viděti uherští státníci jako v zrcadle. A že se dovtípí, že to na ně ulito bylo, není pochybnosti.

V rozpočtu uherském na tento rok postaveny už položky na 170 nových státních škol obecných. Obce samy, ač mají velikou pravomoc ve školství v rukách svých, z bídy vzdávají se jí, a nemohouce nebo nechtějíce vydržovati svou soukromou školu, ucházejí se o zřízení školy státní. A vláda, pokud může, s ochotou vyhovuje. Ježto soukromé školy jsou většinou náboženské a národní, zabíjí dvě mouchy jednou ranou.

Jihoslovanské listy stěžují si, že ani po novém nařízení stran glagolice nevede se hlaholici lépe. Dva případy oznámeny ze Splitu. Farář Marojević zakázal čísti epištolu a evangelium při mši svaté charvatsky, jak dosud se dělo, a naporučil příště oboje zpívat latinsky. Obec podala odvolání k biskupovi. V tomže Splitě zakázáno nově ustanovenému praefektovi semináře. Markovi Ivaniševiči, sloužit v nehlaholském kostele mši sv. hlaholsky i když soukromě slouží. Oba tyto případy ovšem přesně ani pod první breve ani pod druhé vysvětlení jeho nespadají. Neboť kurie právo hlaholice vyhradila obcím a ne osobám — čtení epištoly a evangelia v národním jazyce pak zpříma zakázala.

Vědecká společnost katolická v Německu, Görresovou nazvaná, na počest učence německo-katolického, v jehož sté narozeniny byla založena, slavila 25. ledna své 25leté jubileum. Výsledkem snah společnosti jsou tři publikace periodické: „Philosophisches Jahrbuch" a „Historisch-politische Blätter", oboje vysoko ceněné a skutečně cenné časopisy ve svém oboru. Nad to vydává společnost už ve druhém vydání pětisvazkový „Staatslexikon", dílo rovněž cenné jako velepotřebné pro vědu katolickou.

Zákon spolkový proti kongregacím ve Francii směřující projednává se z námahou sic, ale za klesajícího už rozčilení dále. Absurdní návrhy socialistů přijímají vždy strany pravice (ralliés a monarchisté), jakož levice, i nacionalisté za své a podporují je. Ovšem

republikanská většina z levice, pravice i středu dosud vždy takové výstřelky odrazila. Pokládá se proto za pravděpodobné, že zákon bude přijat. V Římě už i s tím se smiřují, prý, doufajíce, že zákon sice bude přijat, ale nikoliv prováděn, aspoň že nebude proveden tak v té přísnosti, jak si krajní živly přejí. — Pravice nedávno pomstila na zednářsko-republikánské většině její protiklerikalní choutky přijetím návrhu o nemírné dani z milionového dědictví. Návrh podán z pravice a socialisty ochotně podporován. Socialisté vidouce, jak pravice najednou obrací v návrhu tom proti milionářům, podali návrh, aby z dědictví 100milionového platilo se státu 64 milionů, tedy 64 %. A návrh přijat 388 proti 103 hlasům. „To je hotová konfiskace majetku", voláno ze středu. „Což se má", volá poslanec Plon, „konfiskovat jen církevní jmění, ať ucítí židé i zednáři také na sobě, jak to chutná." — Ovšem senat zamítne tento zákon. Ale sněmovna poslanecká má v moci jej opakovat, a přivodit tak spor obou sněmoven a po případě nynější vládu k odstoupení.

V anglické sněmovně lordů interpellováno předsedu ministerstva, zdaž přísaha korunovační opět bude i tentokrát obsahovati urážlivé věty, namířené proti katolíkům. Ministerský předseda odvětil, že toho sic lituje a všichni s ním, že korunovační přísaha obsahuje taková místa, ale že jí nelze změniti, jakožto základní právoplatnou formuli korunovační od 200 let trvající. Změna její že by vyžadovala příliš mnoho průtahu a okolků. — Za to králové angličtí nosí dosud ve svém titulu čestný název „Defensor Fidei", darovaný pověstnému Jindřichovi VIII., z dob před jeho odpadem, od papeže Lva X.

„Cerkovnyj Věstnik" petrohradský uveřejnil v 3. čísle tři dopisy nebožtíka Vlad. S. Solovjeva, zaslané inspektorovi duchovní akademie archimandritovi (opatovi) Antoniovi, nynějšímu arcibiskupu petrohradskému. Psaní datována 8. dubna a 29. listopadu 1886 a 14. ledna 1887. Všechny tři listy osvětlují Solovjevovy boje vnitřní mezi pravoslavím a katolicismem, jakož i jeho názory náboženské. Psaní jsou krátká, letmo jen a jako mimochodem psaná, protož odhalení velikých nepřinášejí. „Cerkovný Věstník" zároveň však hájí Solovjeva proti té kritice, která tvrdí a tvrdívala už za živa o něm, že se ne-li hlásí tedy kloní ke katolicismu. Nic prý Solovjeva tak nebolelo, jako toto podezření. Sám se také ohražoval často proti tomu ve článcích v různých theologických i denních listech a literarních revuích uveřejňovaných. Jak „Věra i Razum" cituje, vyslovil se v práci své „Nacionalný Vopros" („Nár. otázka"): „Mám své náhledy o sporných bodech obou církví a nepokrytě je hlásám, ale zůstávám a doufám navždy zůstati členem pravoslavné církve nejen formalně, ale i skutečně, neporušuje v ničem své víry a plně všecky její povinnosti." — Psaní ona psána však přece v době těžkých boju a pochyb. Tona v pochybách náboženských, Solovjev hledal v polovici let osmdesátých osvětlení a potěchy v duchovní akademii a setkal se tak se třemi učenými mnichy: Antoniem, Michajlem Gribanovským,

(pozdějším biskupem tavridským) a Antoniem Chrapovickým (nyní biskupem ufimským), kteřížto dva poslední byli pomocníky tehdejšího opata Antonia, inspektora akademie, V prvním z dopisův oněch utvrzuje: „Na katolictví nikdy nepřestoupím. Budou-li jaká pokušení a přeludy, doufám, že s pomocí Boží a Vašimi modlitbami jim odolám.“ V druhém listě obšírněji píše: „Vrátil jsem se ze zahraničí, seznámiv se blíže a názorněji jak s dobrými tak se špatnými stránkami západní církve a ještě více utvrdiv se v tom svém názoru, že pro sloučení obou církví nejen není třeba, ale zrovna i škodlivou by byla všeliká vnější jednota a všaké osobní obcování. Na pokusy obrátit mě odpovídal jsem především, že jsem byl u sv. zpovědi a sv. přijímání (v neobyčejnou tehdy dobu) v Záhřebě v srbském pravoslavném chrámě. Vůbec vrátil jsem se do Ruska, možno-li tak říci, ještě pravoslavnějším, než jsem vyjel. Ale tu právě navalily se na mne, snad právě na vyzkoušení mé stálosti, neočekávané bědy. Předně bezpodmínečný zákaz od duchovní censury všech mých prací k tisku přichystaných, ač se netýkají nijak choulostivé otázky o spojení církví. Za druhé vášnivé útoky a klevety v rozličných žurnalech, většinou duchovních, zpříma mne vyličujících jako odpadlíka a protivníka pravoslavné církve. Ta klevetnická obvinění, nechám-li je bez odpovědi, učiní mi nemožnu veškeru působnost nejen v přítomnosti, ale i v budoucnosti. Snad i toho chtějí. Ale jest otázka: cui bono?“

Po uveřejnění své obrany v „Cerkovném Věstníku“ děkuje archim. Antoniovi těše se, že obrana neukrotila-li, aspoň zbraň vyrazila z rukou těm, „kdož hledají duše mé.“ „Abych pak ještě lépe proti nim se zabezpečil, usnesl jsem vyloučiti z prvního svazku své ‚Istorie teokratii‘ spornou otázku o prvenství apoštola Petra, tak že vlastně nezůstane už nijaké příčiny k zákazu tohoto prvního dílu. A s dvěma ostatními počkám na lepší časy...“ Dále píše: „Kdyby nebylo toho položení, o němž jste mně psal, měl bych teď velikou chuť jíti do kláštera. Ale dosud — nemožno. Nejsem sice stoupencem bezpodmínečné svobody, ale myslím, že mezi takovou svobodou a bezpodmínečnou nesvobodností má býti nějaký střední stav a jmenovitě svoboda, podmíněná upřímnou oddaností tomu, co svato a zákonno. Tato svoboda, zdá se mně, neprotiví se ani řeholnímu slibu poslušenství, pokud se věc týká vše-církevních zájmův. A zatím což dovolí u nás takovou svobodu? Nepožádají oni poddanosti ve všem bez rozdílu, ať to svato a zákonno, či ne?“

* *
*

Věda a umění. Neobyčejnou událostí pražského uměleckého života jest stávka orchestru a operního sboru Národního divadla. Orchestr začal pro nespravedlivé prý a příliš ostré vystupování ředitele opery Kovařoviče a nežádal zprvu nic jiného, než odstraniti ho z dirigentství. Později však připojil i materialní požadavky, neboť prý i v peněžním ohledu od nové správy byl zkracován. Stávkující pořádají koncerty zatím, a divadelní správa hledá si nové hudebníky pro orchestr. Orchestry jiných divadel a jmenovitě německého pražského

prohlásily se solidarními s českým orchestrem, že nebudou ani vypomáhat ani že se najmouti nedají. Správa divadelní se ospravedlňuje před obecenstvem, že ničím není vinna, že naopak platu přidala, také ředitel opery Kovařovic popírá, že by hrubě byl zacházel s někým, přísné požadavky, jaké na sbor kladl, omlouvá pak uměleckými intencemi. Ze správy sic ne, ale za to ze stran, jež ji pokládají za svou, se podezřívá stará správa, že ona to nastrojila a celý ten spor vznítila. Leč stávkující sami toto podezření odmítají. Vůbec pak se divadelní správě vytýká, že zavádí nepotismus, důležitější místa ve všech sborech zadávajíc známým a příbuzným.

Celý spor není tedy ani tak z uměleckého ani socialního podnětu, nýbrž nehezký kousek té „pražské domácnosti české", jež co chvíle svou malicherností a osobními půtkami ukazuje českému světu svou pravou „vlasteneckou" tvářnost.

V městské radě pražské jednáno nedávno o sousoší sv. Ignace z Loyoly a sv. Františka, jež v čas povodně se strženým mostem Karlovým spadly do Vltavy a nyní po opravě mostu stále ještě na staré místo nepostaveny. Sousoší sv. Ignace chová se v zahradě Thurn-Taxisově na Malé Straně, rozbité, dosud dešti a mrazu vystavené. Část sousoší sv. Františka jest pak dosud zaražena v písku Vltavy. Komisse technická radí svolati anketu znalců historických a uměleckých, aby rozhodli, zda má se na mostě postaviti původní práce českého umělce Brokova, třebas rozbitá a jak se dá, jen sestavená a slepená, či kopie díla toho, nebo dokonce jiné sousoší moderní. Komisse sama radí postaviti staré sochy Brokova, což městská rada i přijala. V uměleckých kruzích od počátku hned projeveno pevné přesvědčení, že se stane a také v tom smyslu raděno i domlouváno. Ovšem nescházelo ani politických straníků, kteří radili „jezovity" už na most nedávat. Hlasy tyto neměly v městské radě tentokrát ohlasu.

„Klub přátel umění v Brně" zamýšlí uspořádati výstavku „Manesa" v Brně, oč už i spolek „Manes" požádal; spolu požádána malířka Zdenka Braunerova, aby měla několik přednášek o českém umění v Brně. — Skladatel moravský Fr. Nešvera hodlá uspořádati koncert svých prací ve Vídni, vyzván byv k tomu z vlivuplných a vysokých kruhů. Koncert bude ostatně k účelu Vídeňákům blízkému: na stavbu kostela na Sněžce vídeňské na počest císařovny Elišky. — Cyklus obrazů Jeneweinových „Mor", jenž uchystán pro vídeňskou letoší výstavu secesse vydán bude v barevných reprodukcích u nakl. Kočího v Praze s textem K. B. Mádla ve čtyrech řečech (česky, německy, francouzsky a anglicky).

V časopisecké obci nastalo několik změn, či nastává: Radikalní listy musily se proměniti z denníku opět na týdenník, brzy je bude následovati i „Čas", za to „Rozhledy" hodlají se ze čtrnáctidenníku změniti v týdenník. V Brně vedle dvou nových minule oznámených listů vydává se též nový čtrnáctidenníček „Čtení besední" spisovatelem V. K. Jeřábkem, nadučitelem v Prštících u Brna. Časopis jest lidovější, než byly dosavadní moravské pokusy literarní. Jest obrázkový, ač ne-

dosahuje výše „Našeho Domova“ olomuckého, chce býti asi téhož druhu a rázu. Bude-li stejně dobře veden, není pochyby, že by Morava byla s to, aby si udržela dva podobné listy.

Firma Šimáčkova začala vydávati sebrané spisy Václava Vlčka a Julia Zeyera. Tamto učiněn začátek romanem „Zlato v ohni“, zde romanem „Jan Maria Plojhar“.

V Praze počalo nové jedno nakladatelství vydávati „Illustrované katechismy poučné“ to jest krátké a širšímu obecenstvu přístupné, ale přece proto přísně vědecké a vystihující svůj předmět příručné rukověti jednotlivých věd. Počato zeměpisem, jehož vydána první část, chystá se pokračování téhož a z jiných oborů: občanské právo rakouské, pokusná chemie, národopis, chemie zemědělská, první pomoc lékařská, základy elektrochemie atd. V témže nakladatelství počala vycházet i knihovna populárních spisů lékařských, se stejným asi rázem jak ony katechismy, jen že výlučně jistému oboru věnována a tudíž i zevrubnější a specialnější. — Podobná biblioteka poučná, v níž by přístupným způsobem všecky vědy podávány byly, byla už dávno na čase, ale otázka jest přece i dnes, jak hmotně pochodí. Vědecká literatura u nás nemá ctitelů ani tolik ne, kolik by přece poměrně k počtu studenstva a vzdělanců míti měla. Všechno obecenstvo čtoucí jest absorbováno: literarním ruchem a — novinami. A i tomto oboru jen nejlehčí a nejrozptýlenější. Jakoby se lidem vážněji myslet nechtělo. Poněkud specialnější časopis nebo kniha nedovede se uchytit ani udržet. Tak nakladatel nedávno počaté revue „České knihovnictví“ oznamuje, že má celkem 66 odběratelů a že po prvním půl roce musí ji přestat vydávat. Knihovna přísně vědeckých děl: „Světem a přírodou“ po vydání několika svazků rovněž zastavena, ač snad ne nadobro.

O takovém neúspěchu vědecké literatury české rozhovořila se redakce posledního čísla „Živy“ v članečku „Vlastenectví a věda“. Autor článku prof. Rayman totiž hájí naše vědecké spisovatele proti výtce „nevlastenectví“, jakou jim metají obyčejně „vlastenecké“ noviny v tvář, opováží-li se něco vydat po německu, jakož vůbec i tehdy, nevydávají-li vůbec nic. Praví: „Připouštím, že může býti veliký historik českého národa mezi námi, jenž veliká díla svá psal jen česky, že by mohl ale existovati fysik, chemik, mathematik, biolog, jenž by neohlížel se po práci světové, do níž by své pravdy na prvé místo k pokroku celé vědy ukládal, upírám. Že by velcí národové sami pro výsledky naše si přišli, jest nesmyslno požadovati, jest však zájmem naším vlasteneckým a ovšem i soukromým s prací naší je seznamovati. K tomu cíli uveřejňuje „Královská Společnost Nauk“ správně práce učenců českých v jazycích též cizích, k témuž cíli zařídila si II. tř. České Akademie svůj bulletin. My děkujeme pracím svých Weyrů, Koláčka, Pelce, Čelakovského, Braunera, Hlavy, Janošika, Lercha, Vejdovského, Vrby, Friče a jiných, kteří uveřejňují práce své jazyky cizími, že český národ je znám jakožto národ též přírodovědecky kulturní. To pranic nevadí, že jména ta a jejich práce jsou v publicistice naší málo známa a že o práce jejich nestojí česká intelli-

gence, jak vykazuje seznam knihkupeckého prodeje jejich českých originalů v naší Akademii. To pranic nevadí, že ústavy naše přírodovědecké jsou hanbou Evropy, jak se vyjádřila i jedna zodpovědná vysoká osoba a že o této hanbě, jak se zdá, neví česká delegace. — Perioda přírodovědy teprv ovšem u nás počíná a ta vyžaduje přísného vychování, učitelů plně vědu ovládajících, žáků a čtenářů, kteří opravdově chtějí se něčemu naučiti. Práce vědecké spisovatelské spadají pak ovšem v tak malém národě opět na bedra těchže učitelů vysokých škol. Oni si je předpisují sami, že by směla tak činiti naše publicistika, upírám. Na fakultě lékařské vznikla řada učebných knih. Rukověti praxi bližší jsou záhy rozprodány, theoretické nejdou tak rychle na odbyt. Přírodovědecké rukověti čistě theoretické učinily zkušenosti ještě horší. Seydlerova výtečná theoretická fysika mimo asi 40 až 50 výtisků zůstala celá na skladě. Grussova výborná theoretická astronomie Českou akademií vydaná, jest tam téměř všecka... Autor vypisuje zkušenosti se svými knihami: takovými „ležáky“ staly se: jeho chemie organická i dodatek k ní. Nezastrašen tím prvním neúspěchem odhodlal se autor vydati velikou chemii organickou v pěti svazcích. Spolu se „spolkem chemiků“ vydal nejdřív část nejzámluvnější. III. obsahující theoretický podklad cukrovarství, pivovarství a lihovarství: kapital v tomto odvětví ponejvíce náš, intelligence všechna. Za dvě leta knihy té s nadšením přijaté rozprodáno 53 výtisku! „Dnes ať mi někdo přijde abych vydal svazky I., II., IV. a V.! — A po těch svých zkušenostech troufám si tvrditi, že publicisté čeští nemají práva vymáhati kategoricky, aby universitní professor napsal tu onu rukověť!“

Mladé umění naše má se ukázati i na Rusi, zatím však raději jen v reprodukcích, ježto přátelé umění a národa našeho nejsou si asi úspěchem jisti, nechtějí proto tahat české umění v originalech až do Petrohradu. V reprodukcích by ovšem mohly vystavovat umění naše pouze naše umělecké obrázkové časopisy a několik umělců, kteří se obstojných cyklických reprodukcí svých děl dočkali, což teprve v poslední době vešlo u nás ve zvyk.

Dne 17. února konala „Národopisná společnost“ valnou hromadu, v níž sděleno: Společnost má 41 členů zakládajících, 5 přispívajících a 328 činných platících. Vloni rozesláno 2000 zpráv o činnosti a potřebách spolku, aby se proň zájem vzbudil a členů se více přihlašovalo. Zamýšlí se zřídit po venkově samostatné jednatele, kteří by zájem pro společnost budili, věci památné i členy pro ni sbírali. Ježto dosavadní místnosti v paláci hraběte Sylvy-Taroucey má společnost propůjčeny pouze do roku 1903., stará se už zavčas o svou vlastní budovu. Fond k tomu cíli zřízený obnáší 15.219 korun; loterie, již společnost zařídila, nepotkala se s úspěchem, mnoho losů nerozprodáno, tak že tah odročen na 31. října 1901. Návštěvníků musea bylo vloni právě tolik co předloni, 12.924. Vydán bude letos sedmý svazek „Sborníku“, do něhož uchystány prý práce valné ceny vědecké.

„Národní Listy“ nedávno svým návrhem o společné jednotné abecedě Slovanů rakouských pohněvaly Poláky staršího patrio-

tismu. Jak by oni se mohli zříci své abecedy, jež má za sebou takovou historii a srostla s národem a národ s ní. Oni se své abecedy nevzdají k vůli nějaké illusorní jednotě, neboť i potom by polština přece jen byla polštinou a čeština češtinou. Ovšem jednotná abeceda by růzností jazykových neshladila, ale přece jen oba tak blízké jazyky jak polština a čeština sblížila. Rady podobné však, jakkoliv jsou idealní a praktické snad, nic nepomohou, tak jako urazíte Rusa radou, aby se vzdal azbuky, urazíte Poláka žádostí, aby se vzdal své abecedy. A konečně má-li se jednotit, mají Rusi i Poláci pravdu — ať se menšina přidá k většině, t. j. 8 milionů Čechů přijmou abecedu 20 milionů Poláků, a 40 milionů Slovanů neruských (vlastně jen 32) přijme abecedu ruskou!

Jedna z největších a nejvážnějších revuí francouzských (Revue Politique et Parlamentaire) přináší vloni i letos řadu článků zabývajících se problemem sblížení a politické budoucnosti raç evropských: germanské, latinské a slovanské. V únorovém sešitě pojednává se o rakouských poměrech, pokud ony mohou rušit či podnítit spojení plemen latinského a slovanského. Francouzské listy poslední leta všímají si téměř nejvíc z evropských národů zápasu, jaký se odehrává v Rakousku, a pojednávají o něm vždy skoro příznivě pro Slovany, pokud ovšem jejich vzdálenost a známá nonchalantnost jim správného úsudku dovoluje.

O Sienkiewiczovi mluví se teď jako křísiteli Polsky. Polska, jež celou první polovici minulého století zaujímala mysli evropské a nedala spáti svým rozchvatitelům, politicky poutána víc a více od svých držitelů. Emigranti polští také už ztratili mnoho z oné dávné hrdinskosti a mučenické slávy, ba na mnoze už i ve Francii stali se nepříliš ochotně viděnými, zvláště co Francie navázala tak tlusté přátelství s Ruskem. — Sienkiewicz oživil nyní tento zájem pro Polsku. Polska politicky snad jest mrtva, ale ožívla literarně; díla Sienkiewiczova budí však zájem i pro minulost její a její touze po svobodě získávají znovu přátel a soucítitelů. Ovšem zůstane jen při idealní působnosti, ale i ta mnohdy hýbe hradbami národů. — Tak Jules Claretie napsal nedávno v pařížském „Le Journalu“ v článku „L'âme d'un peuple“ („duše národa“) takovouto ocenu práce a významu Sienkiewiczova: „který básník u nás dožil podobného dne (jak Sienkiewicz svého jubilea ve Varšavě)? Který genialní muž francouzský doznal takové oslavy? Ověnčení Voltaira v „Comédie française“ a defilování pařížského občanstva pod okny devadesátiletého Viktora Huga jsou ničím u porovnání s jubileem Sienkiewiczovým. Vždyť také ten celý národ, jenž byl přemožen a potřen od nepřátel, který vyškrtnut z mapy evropské a který dokazuje výmluvně, že dosud žije, neboť duše nikdo z těla vyrvati nemůže, celý ten národ našel se znovu ve svém slavném synovi, kterýž vzkřísil jeho minulost a proslavil polské jméno, který ukázal světu celému, že žije ještě literatura, slovo, poesie i jazyk polský.“

Literatura polská vstupuje vůbec, jak se zdá na první místo ve slovanské rodině. Ruská slovesnost davši světu několik svých velikánů teď sama trpí roztříštěností, drobností — epigonstvím. Nemá na žádném poli krásné literatury vynikajícího jmena. Polská vstupuje na její místo.

Sláva počíná od romanu Sienkiewiczova, snad zájem a věhlas rozšíří se i na několik jiných současných a opravdu dobrých pracovníků na poli literatury romanové. Leč probírá se mohutným rozmachem i polská literatura dramatická. Poslední dvě tři leta přinesla několik skutečně cenných a vynikajících novinek ušlechtilé poesie upomínající na dramatickou tvorbu romantiků polských Słowackého a Mickiewicze. V únoru hrány poprve dvě dramatické hry veršované, obě historické. — Rostandova škola „Cyrana Bergeraca" — a obě poeticky i dramaticky velmi účinné: v Krakově Kaz. Przervy-Tetmajera: „Zawisza Czarny" („Černý Záviše") a ve Lvově Stanislava Rossowského „Nawojka" („Dobojka", Bojovnice a p.). O literarní činnosti Tetmajerově nedávno jsme se tu zmínili. St. Rossowski jest rovněž mladý lyrický básník a novellista, který po několika zdařilých pracích toho genru dal se na drama, a složil dosud dva kusy: „Circe" a teď „Nawojku", oba dva, zvláště však druhý silné a do budoucnosti mnohoslibné počátky.

„Černý Záviše" opěvá národního hrdinu polského, který potoulav se světem, vrací se domů a najednou si otčinu zamiluje a jme se pro ni trpěti a bojovati. V dramatu přicházejí úchvatné sceny lyricko-přírodní z Tater — Tetmajerovi tak milých. „Záviše Černý" jest ostatně jak se zdá teprv úryvkem delšího pásma zdramatisovaného děje, který autor ještě v dalších pracích rozvine. — „Nawojka" jest historická osoba na tolik, že historie o ní se zmiňuje jakožto sestře klášterní, jež královně Hedvice darovala modlitby, již sama složila a napsala, jeden z nejlepších to památníků prvního písemnictví polského — „modlitební kniha Nawojky". Autor učinil z „Nawojky" dívku, která v přestrojení přišla do Krakōva na akademii tamní studovat. V bitce studentské zatčena spolu se studentem Derškou Ve vězení vyzradí se přestrojení Eliščino. — Oba i Deršku i Elišku čeká pranýř, neboť je podezřívají z nemravnosti. Aby unikla pranýři, poradí jí městský purkmistr, Němec a vůdce strany německé od studentů i politického lidu nenáviděné, aby se vydávala za čarodějnici — radí jí to v tom úmyslu, aby neunikla smrti upálení a Derško aby upálen byl s ní. Leč na soudě král Vladislav Jagajlo prohlédnuv celou machinaci purkmistrovu, pozná příčinu sporu mezi studentstvem a něm. měšťanstvem a oba studenty osvobodí. Eliška po dobu vyšetřovací vazby vězněna byla v klášteře Norbertinek a tu složí jakoby čarodějné říkání — krásné modlitby — a napíše je na pergamen, aby se jím ukázala jako čarodějka. Král pergamen však od ní vezme a daruje jej královně na památku. Derško a Eliška pak prostřednictvím a podporou královou se vezmou. Jméno Nawojky obdrží odtud, že vyšla jako děvče „na voj", bojovat za vědu spolu s mladíky polskými.

„Kreutzerova sonata" hr. Lva Tolstého vyšla polsky ve dvou vydáních. Jeden z nakladatelův, aby předstihl konkurrenta, namaloval na obálku polonahou ženu v dekadentském vkuse, netuše, jaká ironie v této vinětce na „Kr. sonatě", v níž Tolstoj vystupuje proti obnaženosti žen.

Roman Sienkiewiczův „Quo vadis?" zpracován v drama i bude se dávat na císařských jevištích v Rusku.

V úzkém kruhu přátel slavena v únoru tři jubilea mužů v životě vědeckém, spisovatelském a národním vyniknuvších: 70leté narozeniny 15. února rady Jos. Hlávky, mecenáše české akademie; 27. února 50leté narozeniny professora Alb. Bráfa, národohospodářského spisovatele, a spisovatele Fr. Heritesa.

Zemřeli: 25. ledna v Kazani prof. zoologie Nik. Melnikov, ruský spisovatel přírodovědecký. — 29. ledna Josip Peričić v Zadru, bývalý ředitel gymnasia splitského, zemský školní inspektor dalmatský, překladatel několika klassických děl do charvatštiny. — 30. ledna J. E. baron Alois Pražák, bývalý ministr spravedlnosti a ministr krajan český a vůdce Čechů moravských. — 4. února v Mnichově zemřel český malíř Alfred Seifert, známý svými studiemi snivých dívčích hlaviček (histor. větší obraz „Filippina Nelserova v žaláři u biskupa bratrského Korandy"). — 4. února Svetozar Miletić v Novém Sadě, zakladatel „zastavy" srbské, neohrožený vůdce Srbů uherských a ochránce jejich autonomie, začež vládou maďarskou několik let nevinně vězněn, z čehož sešílel. — 8. února v Praze J. L. Turnovský, úředník Ú. Matice Školské, spisovatel starší doby. — 10. února v Praze Dr. Vladimír Preininger, ze spoluzakladatelů českého časopisu hygien. „Zdraví", spisovatel hygienický, o hygienu v české literatuře i v životě velmi zasloužilý. — 11. února hraběnka sl. Godlewska (pseud. „Exterus") polská spisovatelka moderní, jejichž několik menších prací novellních patří k lepším nové doby v moderní polské literatuře. —

Z cizích zemřeli: 10. února professor Max. Petenkoffer v Mnichově (sebevraždou), učenec slovutný, zakladatel moderního zdravotnictví. — 10. února v Sogliu ve Švycarech farář A. Scartazzini, jeden z nejlepších Dantistů.

*

Na francouzské Akademii uprázdněna dvě místa: diplomata a dramatického spisovatele; ono po vévodovi de Broglie, toto po vicomtovi de Bornie. Na ono je několik nejistých kandidátů diplomatů-historiků. Na dramatické křeslo navrhují nyní často vyslovovaného Edmonda Rostanda, jenž po Cyranovi B. stal se nejpopularnějším spisovatelem Francie a z moderních i v cizině nejčastěji vyslovovaným.

Letos v prosinci bude se zadávati prvá cena z Nobelovy nadace, a sice cena literarní. Komissi porotní ve Švédsku z akademiků štokholmských složené podáno už několik set prací od uchazečů ze všech národů. A to přes to, že dle stanov nikdo se nesmí sám o cenu ucházet, nýbrž musí býti navržen od důvěrníků zvláště k tomu volených anebo od jiné osoby vůbec. — V Berlíně počato vydávati tímto rokem měsíčník jenž ve způsobě lexika podává přehled všech událostí za předešlý měsíc. První svazek obsahuje přes 200 stránek a tvoří skutečně malý slovník naučný. Revue má název „Zeitlexikon" (svazek po marce), a bude zajisté velmi vítanou pomůckou všem journalistům a všem, kdož veřejného života se účastní, či oň se aspoň zajímají. — Vídeňský učitel Rudolf Havel (!) jenž nedávno dobyl značného úspěchu svým dramatem „Mutter Sorge" dostal od okresní rady dovolenou až do

září, aby mohl pracovat v novém dramatě. Totě zrovna vzorná benevolence úřední.

Počet malých planet, jichž teď fotografickou cestou stále a stále objevují nové řady, dosáhl roku minulého 463. Letos poslední objevy znamenané z Heidelberku (hvězdář v Heidelberku Max Wolf jest specialistou v těchto objevech) a z Poly (Marchetti) nesou označení: F V a F X 1901. — Americký hvězdář M. Brooks v Jenevě u Nového Yorku ohlásil dokonce objev tří nových asteroidův, a to v blízkosti právě památného Erosa (jenž k nám na své silně zakřivené dráze přichází blíže než nejbližší planeta Mars), jehož použiti chtějí hvězdáři k určení parallaxy sluneční. Brooks označil jednu z objevených planet za světlejší dokonce než Eros. Leč odjinud z hvězdáren, kdež právě Eros pozorován; popřeno, že by v blízkosti jeho byly nějaké nové planety na plotnách fotografických stopy nezanechaly.

Vzplanutí nové hvězdy oznámil z Edinburku na ústřední stanici do Kielu 22. února hvězdář Th. Anderson. Objev jeho potvrzen i odjinud. Hvězda naleză se v souhvězdí Persea mezi hvězdami β a γ tohoto souhvězdí. Světlost a velikost její jest značná : 2·7. Dosud takové náhlé vzplanutí nové hvězdy pokládáno za následek srážky dvou těles nebeských, leč tato hypothesa poslední dobou opuštěna. Nyní za přiměřenější považuje se hypothesa mnichovského professora Seeligera, jenž tvrdí, že náhlé vzplanutí a za krátkou dobu opětné pohasnutí některé hvězdy možno si vykládati tak, že slabě svítící nebo dokonce temné těleso nebeské dostalo se do mlhoviny v prostoru nebeském a probíhajíc ji najednou zazáří, právě tak jako září meteory na nebi probíhající nějakým hustším oparem v horních končinách naší atmosfery. A takových mlhovitých shluků v mléčné dráze pozorováno mnoho a více ještě dle domněnek hvězdářů se jich v oné části prostoru nebeského nachází, než ozbrojeným okem spatřiti možno.

* * *

Z národního hospodářství. Rozpočet předložený 12. února poslanecké sněmovně vykazuje u porovnání s loňským zvýšení 58 milionů korun. Končí přebytkem, nepatrným sice, ale správná finanční politika se ani o ukazování velkých přebytků nestará, stačí, vychází-li; pod konec roku se už obyčejně přebytek z větších důchodů než rozpočtený dostaví sám. Celá rovnovážná summa státního rozpočtu obnáší už 1641 mil. korun, okrouhle o 200 mil. korun více než před pěti lety. Zvýšení by bylo bývalo ještě větší, kdyby minulá tři leta sněmovna byla rozpočet projednávala. Největší položka v potřebách státních jest dosud stále — státní dluh, který se i při přebytkovém hospodářství státním stále zvětšuje. Tentokrát opět do příjmů zařaděna položka: výpůjčky 26 mil. korun, tak že vlastně toto jest deficitem rozpočtovým.

Ministr ve svém výkladě omlouval tuto novou emissi tak zvané umořovací renty státní (zavedené r. 1868. na umoření starého státního dluhu — novými výpůjčkami) takto: K letošímu rozpočtu přidán sice rozpočet investiční, ale mnohem více zúžený než předešlých

let; obsahuje totiž jen požadavky železniční, a to tak říkajíc jen většího slohu. Drobnější investice ponechány v rozpočtu samém. Kdyby byl investiční rozpočet sdělán tak, jako minulá leta, bylo by i na tyto drobné investice použito výpůjčky, takto však letos uhradí se z běžných příjmů. Ježto však tyto příjmy přece jen nestačí na oboje: na umoření dluhův i na investice státní, tu bylo přece nutno vypomoci si na jedné straně emissí renty — ministr uchýlil se ke starému způsobu renty umořovací, místo renty investiční.

Tím se však prohřešil proti vlastní zásadě, kterou chvíli před tím při posuzování investičního rozpočtu přednesl. Pravil totiž, že zavedení zvláštního investičního rozpočtu, jenž se uhražuje uzavíráním státních výpůjček, znamená v rakouském státním financování pokrok. Dřívější způsob, hradit všechno z běžných příjmův, a když tyto nestačily, vykazovat schodek v rozpočtu, značilo prý v očích ciziny dělat hospodářství státní horším než vlastně bylo. Tak neustále se ukazovalo na Rakousko, že nevystačuje. Zatím však Rakousko stavělo výnosné podniky, zlepšovalo své zdroje příjmové, a na toto obohacování své potřebovalo si vypůjčit. Vypůjčit si na melioraci či na rozmnožení svého jmění vypadá však docela jinak v očích sousedů, než vypůjčovat si na běžná svá vydání. Zavedením rozpočtu investičního toto formalní zlepšení ad oculos cizích věřitelů provedeno.

A tu máš — ministr Böhm-Bawerk po takové chvále, jíž věnoval tomu, že náklad na investice vyloučen z rozpočtu, aby na běžnou potřebu nebylo třeba připůjčovat, tohoto způsobu chvályhodného nepoužil! Vrátil se k tomu starému způsobu financování ponechaje investice v rozpočtu běžném, a proto na konec musil se uchýliti k tomu starému — dělání dluhů na úhradu běžného rozpočtu!

Místo všeobecného rozpočtu investičního předložen pak letos specialní rozpočet železniční obnosem 241 mil. korun, jichž se použije v letech 1901—1905 (po případě 1908) na stavbu těchto drah: druhého železničního spojení s Terstem čili dráhy přes Vysoké Túry a dráhy přes Karavanky, jakož zkratky Pyhruské (celkem 190 mil. korun); druhého spojení Haliče (Lvova) s Uhrami drahou Lvov-Sambor (38 mil. korun); dráhy z Loun do Rakovníka (9 mil. korun) a dráhy z Hartbergu do Friedbergu (4 mil. korun). Mimo to na stavbu lokalních drah vyžaduje 29 mil. korun a na zdokonalení a rozšíření dosavadních státních drah 272 mil. korun. To značí tedy: 542 mil. korun vypůjčených na 4 ze sta uložiti do podniků vynášejících rok od roku něco přes 2 ze sta. Ostatně toto srovnání není zcela správné: užitek dráhy neleží jen v její výnosnosti, ale i v té službě, jíž obyvatelstvu poskytuje, a ta není už tak čítatelna. Také výnosnost nejeví se ihned po zahájení jízdy, nýbrž roste s časem, až jak krajina, jíž dráha prochází, její pomocí se hospodářsky vzmáhá.

V této železniční předloze rozpočtové poukázáno k tomu, že dráhy, jež stavěti se mají, jakož i veškeren ten náklad na zdokonalení jejich z valné části připadne na prospěch Čech: jak druhé spojení s Terstem, tak sami dráhy státní i místní v Čechách budou sloužit průmyslu a

obchodu království českého: pověděno „ad captandam benevolentiam“ bouřlivé delegace z Čech (české i německé).

Obšírně se ministr financí zmínil ve svém výkladě o všeobecném hospodářském postavením Rakouska, jež pokládá za příznivé v pravidelném sic ale pomalém rozvoji hospodářském. Stesky, jež často slýchati, nepokládá za všeobecné. Stěžuje si jen jedna a to malá část výrobců a stěžuje si na poměry, jež konečně nejsou jenom Rakousku vlastní. Velká část výrobců však má se obstojně, a značné části se vede jistě dobře, leč ti mlčí, a tak ježto slyšet jen nářky, zdá se jakoby všichni hořekovali, čemuž není tak.

Papežská encyklika „o křesťanské demokracii“ datovaná z 18. ledna vydána koncem minulého měsíce nesplnila toho očekávání, jaké ji předcházelo; čekáno zvláště v táboře církvi nepříznivém, že sv. Otec k té či oné frakci se strannicky přikloní a tu či onu frakci pobouří. Leč také ti, kdož v dobré vůli očekávali, že encyklika poví něco nového, zvláštního, čímž socialní názory v katolickém světě převrátí, zklamáni. Toto však bylo dětinstvím. Po dvou socialních encyklikách „Apostolici muneris“ a „Rerum novarum“, z nichž zvláště druhá položila jaksi základ a směr celému ruchu socialnímu v mezích katolické církve, mohlo přijíti jen vysvětlení či vyvinutí daného už názoru. Ostatně vědělo se napřed, že sv. Otec má v úmyslu novým listem smířit protivy vyskytnuvší se v katolických stranách Belgie, Francie a Italie. Proto také pojednává encyklika o ruchu, jenž v zemích oněch i dosud nazýván křesťansko-demokratickým. A tu encyklika potvrdila správnost a účelnost mladého lidového hnutí v oněch zemích, schválivši i jméno, jež si tam přiložilo: „křesťanské demokracie“. Leč tento název nikterak nevnucen obdobným stranám v jiných zemích, kde snad si říkají jinak (lidové, křesťansko-socialní a pod.). Encyklika obšírně hájí jen a vykládá smysl a obsah hnutí nazvaného křesťansko-demokratickým, staví hranice požadavkům demokracie v politice, čehož zvláště třeba bylo pro Francii. Tu sv. Otec neodchýlil se od dosavadních svých názorův a pokynů, jež už tak často francouzským katolíkům udílel. Výkladem cílů křesťanské demokracie, jež nesmějí odporovat naukám církve, snaží se smířiti encyklika staré konservativní směry s novým hnutím, jakož i tomuto naopak položiti meze, aby nepřestřelovalo ani v politice ani v socialních požadavcích. Zvláště upomíná mladé na jejich povinnost naprosté poslušnosti biskupů, na nedovolenost toho, aby se hlásal třídní boj proti majetným a vyšším, aby tito se záští plnou politikou odpuzovali. Káže oběma stranám pracovati ve shodě o povznesení vědomí náboženského a mravnosti v třídách dělnického lidu, neboť bez náboženského citu o povinnosti a mravném životě všecky socialní opravy jsou zbytečny. Největší mzda a nejmenší doba pracovní neuspokojí a nesmíří člověka, který nemá náboženství a mravních závazků necítí.

Encyklika hájí „almužnu“ proti socialním demokratům a jiným jejím odpůrcům. Jest potřeba, aby při socialním vyrovnávání protiv mezi majetným a chudým se osobně sbližovali, aby socialní reformy prozařovala láska křesťanská. Almužnou, to jest křesťanskou dobro-

činností jsou ostatně i všecka socialní opatření ve prospěch pracujících a nemajetných. Schvalujíc dosavadní socialní všeobecné reformy, přikloňuje se encyklika k názoru mladých o nezbytné intervenci a péči státní, a staví se proti konservativcům oněch tří zemí, kteří veškerý státní počin a státní podporu vylučovali, hájíce pouze oprávněnost soukromé dobročinnosti a soukromé svobody vzájemných styků. Leč i jim vyhovuje encyklika v tom, že nabádá k tomu, aby dělníci snažili se a vedeni byli ke spořivosti, pilnosti a svépomoci, aby tak nespoléhali ve všem na pomoc státu a povinnost bohatých, ale i sami přispívali ku zlepšení blahobytu svého.

Důležité jest místo encykliky, v němž starost o povznesení lidu prohlašuje se ne za sport ale za povinnost vyšších. Praví: „Bohatší a vážení občané státu musí býti toho přesvědčení, že není to ponecháno jejich dobré vůli, chtějí-li se starati o blaho nižších tříd nebo nechtějí, ale je to jejich povinností. Neboť ve státě nežije každý jen pro sebe a své blaho, ale i pro všeobecnost, aby čím druzí ku všeobecnému dobru přispěti nemohou, jiní kteří to mohou, tím hojněji k témuž účelu přispívali.“ Tento názor papežského listu o křesťanské demokracii jest nejzávažnější a podpírá vlastně nejdalekosáhlejší socialně-reformní požadavky celého hnutí křesťansko-socialního. Jest také nejpřísnějším napomenutím stranám protireformním a výčitkou jejich tvrzení, že všechno má býti ponecháno soukromé iniciativě. Za tu se ukrývají ti, jakoby pravila encyklika na tomto místě, kteří vůbec se chtějí vyhnouti všeliké povinnosti přispívati ku zlepšení stavu tříd pracujících.

Posudky listů shodly se také v tom, že bude nutno starým stranám zmíněných zemí se podrobiti mladému křesť. demokratickému hnutí, třebas toto rovněž musilo se své přepjatosti a upřílišenosti, zvláště co se bliženského poměru k těm bohatším týče, něco upustiti. Nejen jméno ale i valná část zásad křesť.-socialního hnutí schválena, a odpor proti němu prohlášen za neoprávněný. Zdá se, že bude krušnější právě těmto stranám starokonservativním poslechnouti těchto pokynů sv. Otce, neboť musejí se svého upustiti více než mladí, kteří vlastně napomenuti jen k rozumnosti, opatrnosti a poslušnosti. Chyby se též dopouštějí mladí, že encykliku vykládají úplně ve svůj prospěch a tím shodu znemožňují.

* *
*

Školství. S domácích luhů dvě zprávy potěšitelné zaznamenáváme: učitelstvo slezské bude vydávati list, jehož řízení svěřeno redakčnímu odboru, tuším pětičlennému. List bude si všímat hlavně věcí slezských a nebude zajisté snůškou planých polemik a útoků proti druhům smýšlení katolického, tím méně bude pěstovat protikatolický směr zednářský, jaký bohužel převládá v listech moravských a českých. Spolek katolického učitelstva českého na Moravě také provede konečně dávné usnesení a v době nejbližší počne vydávati „Vychovatelské Listy“, tak že nám přibudou — tak doufáme — dva učitelské listy dobrého jádra.

Z důležitějších událostí nedaleké minulosti zaznamenáváme akci starých suplentů ve prospěch zlepšení služného. Regulací slu-

žebních poměrů r. 1898. bylo ustanoveno, že se mají nejvýše tři leta suplentská vpočítati do služby definitivní. To bylo tak provedeno, že suplentům, kteří jenom tři leta suplovali, tato tři leta k definitivu připočtena, ale také oněm osobám, jež v letech osmdesátých suplovaly 10—15 let, vpočítány rovněž jenom tři leta. Tak povstaly nesrovnalosti. Jsou nyní 50letí professoři, kteří mají teprve druhou quinquenalku, kdežto kollega o 12 let ve službě mladší žádá již o třetí přídavek. Byliť v nové době kandidati hned po zkoušce ustanoveni definitivně, kdežto dříve po leta se mořili se služným 1200 korun.

Školními dozorci na školách obchodních jmenoval ministr kultu a vyučování řadu vynikajících odborníků výnosem ze dne 30. ledna t. r., a sice pro české obchodní akademie (vyšší obchodní školy) v Čechách a na Moravě ustanoven professor české university pražské Dr. A. Bráf. Dozor nad českými školami kupeckými (nižšími školami obchodními) svěřen řediteli obchodní akademie plzeňské, císařskému radovi Ant. Kotěrovi a řediteli obchodní akademie chrudimské Janu Ctiborovi.

Učebné předměty středních škol opět rozmnoženy. Vyslovilof ministerstvo kultu a vyučování přání, aby na všech středních školách pokud možno se vyučovalo těsnopisu. Novota zajisté velmi časová a chvály hodná.

Také ve školství technickém u nás i v cizině pozoruhodná se zavádí novota. Při slavnosti technických škol dne 16. ledna t. r. v Mnichově konané za přítomnosti prince Ludvíka bavorského sdělil ředitel vysokých škol výnos prince vladaře, jímž uděluje se vysokým školám právo udíleti titul doktora technických věd a na základě zkoušek státních titul: diplomovaný inženýr udělovati absolventům technických škol vysokých. Podobná akce také u nás je v proudu a jest nepochybno, že našim technikům dostane se titulu přiměřeného studiu, jak navrženo v říšské radě.

V ohledu jazykovém pokračujeme — zpět. V okr. školních radách jest úřední jednání „vnitřní" německé. Zprávy inspekční podávají školdozorci německy, alespoň písemné zprávy k zemské školní radě jsou německé, ředitelové středních ústavů dopisují s úřady nadřízenými po německu. Bez hluku se na Moravě zavedla ve školství německá „státní" řeč, a naši radikalové — mlčí. Také zajímavý zjev a — žalostný.

Za takových poměrů není divu, že v Hořanech u Loun mají německou školu pro sedm českých dětí. V osadě jmenované jest mezi 257 Čechy 12 Němcův, a ti provedli, že jim k vůli chudičká obec musí vydržovat německou školu obecnou nákladem 600 korun, do níž chodí však jenom sedm dětí původu českého.

O hmotné poměry studentstva českého po mnohá leta pečoval jediný spolek pražský „Radhošť", kterýž pod tíhou břemene přílišného klesal. Teď konečně zjednána alespoň částečně úleva zřízením studentské jídelny „Mensa academica", již zřídilo studentstvo za podpory města. V ústavě obdrží nemajetný student slušný oběd za 50 haléřů.

Poněvadž místnosti nestačí pro 400—480 návštěvníků, musí každý den napřed objednati oběd, jež se vydává od 11—1 hodiny, ale i později došlí bývají obslouženi, mají-li oběd objednaný. Stravují společně za stolem jako rodina po způsobu v cizině oblíbených „table d'hôte".

Ještě dále v tomto směru pokročili Milanští. Tam zavedeno stravování žáků nezámožných ve škole. V době zimní obdrží každé dítě oběd na účet obce. Dosud stravují ve školách 8000 dětí, což vyžaduje nákladu 160.000 korun.

Z nejvyšších instancí máme zase dvě velmi důležitá rozhodnutí zásadní. V jisté při rozhodl nejvyšší soudní dvůr, že písemná pobídka místní školní rady, rodičům zaslaná, aby děti řádně posílali do školy, má povahu úředního nařízení a nevážné s ní naložení stíháno býti má podle § 315. trestního zákona — Rozhodnutí ještě závažnější jest nález c. k. říšského soudu dne 26. února 1900 učiněné, vydané o stížnosti továrního dělníka F. Opitze z Broumova v Čechách, kterýž žaloval, že mu bylo porušeno ústavou zaručené politické právo, volnost víry a svědomí. Věc je nesmírně závažná, proto podáváme ji obšírněji. Výnosem c. k. zemské školní rady v Praze ze dne 17. ledna 1900 č. 45.395 ai. 1899, potvrzujícím nález okresní školní rady v Broumově ze dne 26. listopadu 1899 č. 2706, jímž odsouzen byl Fr. Opitz z té příčiny, že dcera jeho Marie Opitzova v měsíci říjnu 1899 výkony náboženské zameškala, k peněžitému trestu v obnosu 5 zl., po případě ku trestu vězení na 24 hodin, nebylo porušeno v čl. 14. státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867, ř. z. č. 142, zaručené politické právo volnosti víry a svědomí, pokud jde o stěžovatele. F. Opitz uváděl, že nenáleží k církvi katolické, nýbrž k náboženské společnosti „Baptistů". Příčí se tedy jeho svědomí i jeho víře přidržovati své dítě k účastenství při náboženských výkonech církve, z níž vystoupil z přesvědčení vnitřního. On že dceři své nepřekáží, aby účastnila se cvičení v náboženství katolickém, k tomu však, aby ji nutili k návštěvě chrámu vyznání víry, ku kterému nenáleží, že vzhledem ku čl. 14. státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867, ř. z. č. 142., přidržen býti nemůže. Dle §§ 20. a 24. říšského zákona školního nesmějí rodiče svých dětí nechati bez vyučování pro veřejné školy obecné předepsaného, i mohou k vyplnění této své povinnosti prostředky donucovacími přidrženi býti. K vyučování předepsanému náležejí dle § 5. říšského zákona školního také výkony náboženské, i mohou tedy rodiče přinuceni býti, aby své děti k účastenství při výkonech náboženských přidrželi. Na této povinnosti nemůže v tomto případě ničeho měniti okolnost, že stěžovatel jest údem náboženské společnosti „Baptistů", poněvadž plněním oné povinnosti žalobce pro svou osobu nucen není k žádnému bohoslužebnému výkonu nebo k církevní slavnosti, a rodiče svých povinností jako vychovatelé svých dětí také v těch případech zbaviti se nemohou, když rodiče a děti nejsou stejného náboženství. Ve stěžovateli Fr. Opitzovi sloučeny jsou dvě osobnosti, jeho vlastní a osobnost otcova, který v záležitostech výchovu dle školních zákonův a dle občanského zákona k jistým skutkům nucen býti může. Politické právo stěžovatelovo nebylo porušeno tím, že jako otec v mezích

zákonů školních byl donucován, neboť povinnost školní obsahuje také výkony náboženské.

Programm a požadavky „mladých" tlumočil bez obalu nově zvolený poslanec říšský Seitz ve schůzi dne 29. ledna ve Floridsdorfě dolnorakouském konané. Žádajíť úplné a bezpodmínečné odloučení školy od církve, rozdělení ministerstva kultu a vyučování ve dva samostatné správní úřady, bezplatné vyučování na všech školách a opatření pomůcek i knih učebných na účet buď obce nebo státu, bezplatné zaopatření a stravování všech dětí školu navštěvujících, pokud jsou rodičové nemajetní, zákaz používat dětí ku pracím řemeslným a výdělkovým vůbec, zřízení říšské školní rady volené z většiny lidem a na konec služné učitelům podle tří nejnižších tříd úřednických.

Za opatrovny na venkově velmi případně se přimlouvá „Život". Praví zcela správně: „Na českém venkově opatrují většinou děti starší bratří nebo sestry povinné do školy. Tím trpí nesmírně návštěva školy. Nejlépe bychom odpomohli zlu, kdyby zřízeny byly opatrovny. Ale žádejte toho na našich uvědomělých autonomistech! Myslím, že byla by levná, ač ne příliš vhodná odpomoc. Každá ves má nějakou osobu, jež z milosti osadníků je živa. Proč nemohlo by se užiti pořádkových osob k chování a opatrování dětí? Bohužel, že osoby jmenované bývají neduživci, již mohli by v některých případech dětem uškoditi. Jinak snad bylo by přece alespoň škole spomoženo, zvláště kdyby osobám těm byla obcí dána určitá odměna za jich službu."

Jak se tiskem šíří nemravnost, konečně uznávají také mužové a listy na stanovisku svobodomyslném trvající. Tak na př. prof. J. Wotta uveřejňuje v „Öst. Mittelschule" přednášku o vlivu školy na pohlavní poblouzení mládeže, a tu mezi jiným praví: „Mnoho zla způsobily jistě různé, až neslušně zobecnělé, allegorické polonahé ženské figury na titulních listech mnohých knih a časopisů. Kupte si dnes cokoliv ať v lekárně či u cukráře nebo v trafice, všude zabalí vám zboží do papíru pomalovaného nahými a zpoly vysvlečenými ženskými postavami v nejrozmanitějších polohách. Pohleďte na plakáty cirkův a různých menagerií, nic nevypadlo tak skoupě, jako ať hořejšek či dolejšek oděvů všelijakých těch krasojezdkyň a krotitelek. Jakmile byla fantasie mládeže takovýmto způsobem probuzena, najde mnohá kniha s obscenními obrázky, jaké dnes nesvědomitá a ziskuchtivá nakladatelství hromadně a za babku prodávají, svého kupce a neunavného čtenáře, jenž s největší dychtivostí hltá její obsah a pozoruje hnusné ty obrázky až do přesycení. Četba různých literarních šmejdů, neslušné hovory, obraty, nadávky a posuňky dospělých, mnohé kresby a nápisy na stěnách a štítech, výtvory mravně zpustlých ničemů, návštěva mnohých divadelních kusů znemravňují rovněž značnou měrou. Z uvedeného tuším jest patrno, že za daných poměrů, v nichž jsme nuceni žíti, jest naprosto nemožno uchrániti děti všeho toho, čím by pohlavní pud probuzen, fantasie podrážděna a neslušné myšlenky vyvolány býti mohly. Chceme-li v tomto směru vychovávati mládež dle požadavků doby, jest nám přiměřeným způsobem nad ní bdíti a poučovati ji při

každé naskytnuvší se příležitosti, aby nezašla na mravní, tělesné a duševní scestí.“

O poměrech školství francouzského v ohledu náboženském velmi poučné podrobnosti vypátral člen pařížské obecní rady Galli de Garton, kterýž veřejně pronesl v zasedání rady tato pozoruhodná slova: „Z obecných škol školských bratří a školských sester byly vymítěny kříže atd. Zároveň pak bylo zakázáno, vyučovati v nich katolickému náboženství. Ale naproti tomu dovoleno bylo rabínům, aby sami směli říditi a spravovati židovské obecné školy, silami jenom židovskými je obsazovati a bdíti nad tím, aby pokrmy ve školních kuchyních připravované připravovány byly jenom dle způsobu židovského. Ano ještě více: rabínové mají právo, podle něhož mohou oni sami a beze všeho vměšování se obecních úřadů — voliti učitele a učitelky, třebas i nefrancouzské. Kdežto ve všech ostatních obecních školách vyžaduje se pro zápis rodný, od úřadů státních vydaný list, dostačuje v židovských školách jednoduché rabínovo vysvědčení. Potřebují-li rabíni dítek k obřadům náboženským nebo chtějí-li je jim vyučovati, mohou si pro ně do škol jen poslati, a to i také mezi vyučováním.“ Generalní ředitel škol Bedorez údaje nejen nevyvrátil, nýbrž hájil je, že prý odpovídají zásadě rovnosti.

Na konec zase několik zajímavých číslic. Podle statistických výkazů různých států počítají jednu školu ve Spojených Státech severoamerických na 210 obyvatel, v Norsku na 270, ve Švycarsku na 336, ve Švedsku na 443, ve Francii na 473, ve Vlaších na 546, ve Španělsku na 560, v Luxemburku na 624, v Dansku na 728, v Německu na 826, v Portugalsku na 848, v Hollandsku na 1015, v Belgii na 1070, ve Velké Britanii na 1203, v Řecku na 1245, v Rakousko-Uhersku na 1350, v Rumunsku na 1754, v Bulharsku na 1784, v Rusku na 2196 a v Srbsku na 3115. Jsme tedy u nás v ohledu školském až na 16. místě a od zadu na místě šestém. Podle výkazů r. 1890 bylo bez jakéhokoli vyučování na Moravě a ve Slezsku 1·3%, v Čechách 5·5%, v Horních Rakousích a Solnohradech 2·2%, v Dolních Rakousích 2·6%, v Tyrolích 9·9%, ve Štyrsku, Korutanech a v Kraňsku 15·8%, v Přímoří 55·1%, v Haliči a v Bukovině 50·0%, v Dalmacii 76·4%. V celé říši bylo 919.743 dítek bez vyučování. Analfabetů bylo ve Vorarlberku 3%, v Čechách 5·7%, v Dolních Rakousích 6·2%, v Horních Rakousích 6·3%, na Moravě 6·9%, v Tyrolích 7·6%, v Solnohradě 8%, ve Slezsku 8·5%, ve Štyrsku 19·5%, v Terstě s okolím 22%, v Korutanech 29%, v Kraňsku 33·4%, v Gorici s Gradiskou 39%, v Istrii 65%, v Haliči 67%, v Bukovině 79%, v Dalmacii 82%. Průměrně tedy 29% veškerého obyvatelstva, t. j. asi sedm milionů lidí neumělo čísti ani psáti. Uvidíme, jak se poměry změnily nyní. V cizině jest analfabetů: ve Švedsku 0·6%, v Norsku 0·8%, ve Švycarsku 0·9, v Německu 1·4%, v Luxemburku 1·5%, v Hollandsku 1·6%, ve Velké Britanii 15%.

Ročník XVIII. Číslo 4.

HLÍDKA.

Kdy budeme míti svůj Alland?

Jan Vondrášek. (O.[1])

Každý nemocný čistí si svou láhvičku sám v místnostech k tomu v každém patře určených, pomocí kartáčků, horké vody a karbolové vody. Rašelina, do níž obsah láhviček se vylévá, bývá spálena, tak že se bacily naprosto ničí. To je první způsob léčení, a každý, i neodborník uzná, jak důležitý!

Druhý způsob spočívá v ležení (tak zvaná Liegecur) na čerstvém vzduchu. Každy pacient obdrží svou lenošku na určité loggii neb verandě; lenošky jsou rákosové, matracemi pokryté a tak sestrojeny, že lze na nich pohodlně ležeti i seděti, dle toho, více-li či méně se zdvihne opěradlo. Nemocní ležeti musí denně přes šest hodin. Hodiny jsou přesně určeny a musí býti dodržovány, nad čímž bdí domácí lékař nebo sestra řeholnice. V době po obědě zavládne úplný klid, ani čísti se neradí v době od $1^1/_4$—$2^1/_2$. I tento způsob léčení jest rozumný. Při ležení jest tělo v klidu, krev má přístup do celých plic, zejména k ráně, čímž se tato hojí, stahuje nebo vápenatí. Odpoledne i ráno po snídaní dovolena jest procházka v parku nebo v lese. Za hranice ústavu bez zvláštního dovolení lékařova není dovoleno vzdáliti se.

Pacient leží za dne na otevřených logiích neb verandách za každého počasí, ať horko či mráz, ať prší či sněží. V létě možno vynésti lehátka do lesa, a jest opravdovým požitkem 5—6 hodin ležením stráviti v chladu a vůni borovic. V zimě zaobaleni do silných přikrývek leží nemocní i při 10—12 stupních mrazu venku. Taktéž přísně při-

[1]) Str. 169. ř. 7. zdola má státi: pomocí léků, ne: lékařů.

bliženo, aby i v noci okna ložnic aspoň částečně byla otevřena. Tím docíleno dvojí věci, nemocný dýchá stále čerstvý vzduch a otužuje. Strava jest jednoduchá, ale přiměřená, ráno káva, mléko, čaj, kakao, dopoledne mléko, máslo, chléb, v poledne maso, příkrm, moučník, a obdobně i odpoledne a večer. Pacienti jedí pětkrát denně; lihovin střeženo se co nejvíce, denně nejvýše $^1/_3$ litru piva neb $^1/_8$ vína.

V domě svoboda nemocných nikterak není obmezována, hudba, různé hry, občas společné večírky s různými přednáškami, bohatá knihovna rozptylují náladu melancholickou. Nejkratší pobyt určen v ústavě, má-li se výsledek objeviti, na 3—4 měsíce, ač většina pacientů zůstává déle, někteří 8—10 měsíců. To vše závisí od toho, jak daleko nemoc pokročila, a kolik může pacient vynaložiti. — Poplatek pro druhou třídu jsou 2 koruny, pro první 5 korun denně, se vším všudy. Samozřejmo, že ústav nepočítá na výdělek, a proto právě jest ústavem lidovým, že jest laciným.

A výsledky? S malými výjimkami velmi dobré. Prvním znamením příznivým bývá vzrůst váhy; jsou někteří pacienti, kteří přiberou 5—7 kg. měsíčně. Velká vetšina nemocných odchází v takovém stavu, že jest opět schopna práce, a přemnozí úplně vyhojeni. Těm, kteří za jiných podmínek v této době byli by již smrti nebo nevyhnutelné zkáze blízcí, těm poskytnuta možnost, radovati se ze života.

III.

Quid fabula docet? Pomozte, přispějte, abychom měli brzy svůj Alland, svůj lidový léčebný ústav pro choré plícemi. To jest účelem těchto řádků, upozorniti veřejnost, objasniti jí, jak užitečné dílo volá k ní o milosrdenství. Prosba tato není snad nějakou snahou separatistickou, odporem proti ústavu cizímu, nikoli. Nemocnému málo na tom záleží, uzdraví-li se mezi Němci nebo Čechy — primum vivere dein philosophari! Požadavkem jest uzdraviti se, a tato možnost dosavad pro chudého v jediném ústavě v Rakousku, v jediném pro 24 milionův obyvatel. Dvacetčtyry miliony posílají své chudé do jediného domu, který jich pojati může nanejvýše 126. Přes 600 jich přihlášeno v ústřední kanceláři ve Vídni, šest set jich čeká, až dojde na ně řada a obdrží lístek spásy: „Jest pro vás místo v Allandu.“ Než kolik se jich vůbec nedočká?

A není mezi nimi málo Čechů! Jediný ústav daleko, daleko nedostačuje. V Německu jich na 80, ve Švýcarech 4, v Anglii 30, ve Francii 7, v Rusku 8, — ano již i Maďaři položili nedávno základy ku třetímu ústavu — všude ještě se přistavují nové a nové — a

u nás dosud terra incognita? Ani jediný! V Německu může býti ošetřováno 20 tisíc ročně, v Rakousku 400, v Čechách žádný!

Co máme a co nemáme? My máme hojně lidí tuberkulosních; my máme hojně míst příhodných, kde by takové ústavy státi mohly (naše Krkonoše, Rudohoří, Šumava, Brdy, Posázaví, všechny ty krajiny mají zůstati nepoužity?), máme též dosti lékařů odborných, kteří by ústav zdárně vésti mohli, ba my máme již také spolek, který o to vše se stará, to vše bychom již měli, ale nemáme dosud peněz! Nejbohatší země mocnářství nemá tolik, aby si postavila léčební ústav pro svoje tuberkulosní obyvatele! Spolek (trvající tuším na čtvrtý rok) má celých deset tisíc, a potřebuje nejméně 200—300 tisíc. (Alland repraesentuje sumu půl milionu.) Podle toho všeho, neubude-li dobrodinců, mohli bychom v příštím tisíciletí klásti základní kámen, celých 100, 150 let zbývá jen čekati. — Bolno zajisté tu ironisovat!

Nikdo nenamítej: Jest především povinností státu a země, aby se o takové ústavy staraly. Souhlasím, svatou jest povinností těch, jimž svěřeno pozemské blaho obyvatel, aby opravili především ten nejdražší statek jejich: život a zdraví, aby stavěli ohrazené útulky proti nejdivějšímu nepříteli jeho. Každá země měla by míti ne jeden, ale více takých ústavů. Než, facta loquuntur — v Rakousku nepostavily dosud ani stát a země ani jediného ústavu a nesvítá naděje, že by se tak brzy stalo. Jediný sněm učinil čestnou výjimku, sněm dolnorakouský, který v zásadě se usnesl stavěti brzy takové ústavy. Nám zbývá naléhati na naše poslance a vyzvati: „Jdi a učiň podobně.“

Jiná námitka: „Máme nemocnice, zemské, okresní, městské.“ Ano máme nemocnice, léčebny pro všeliké nemoci, ale pro souchotiny nikoli, ty se v nemocnicích nevyléčí, protože tam se léčiti ani nemohou. Do nemocnice se přijme pacient s chrlením krve, nebo je-li příliš sláb, ale jakmile horečka mine, pacient se pošle domů. Anebo přijímají ti tuberkulosní, jichž osud již spečetěn, kteří opustí nemocnici brzy jako mrtví. Jest tudíž léčební ústav takový a nemocnice zcela něco jiného. Konečně řekne někdo: „A když léčení tak snadné, může se nemocný léčiti doma sám.“ Může, ale kolik by se našlo pacientů, kteří by tak svědomitě i bez dozoru zachovávali pořádek, čistotu, ležení, střídmost? Zde platí slova: „Serva ordinem et ordo servabit te.“ Proč lékaři posílají pacienty do Karlových Varů, když vodu karlovarskou lze píti i doma? Celkový vliv místa léčebního je důležitý!

Ostatně máme mnoho ústavů, jichž nám nedal stát, jež jsme si postavili sami, které si vydržujeme sami — a jsme na to hrdi —

ústavy, jež nám, jako kulturnímu národu jsou nutny, ale odvažuji se tvrditi, léčební lidový ústav pro choré plícemi byl, jest a bude jednou z institucí nejdůležitějších. Již se stanoviska lidskosti: zachovati někomu život, posíliti zdraví, to myslím, že jest humanity pravidlem prvním. Ale i stanovisko národohospodářské jest důležito. Souchotiny nejvíce řádí mezi lidmi mladými, kteří jsou v plném proudu práce v závodech, dílnách, na studiích, co tu zničeno sil, které se rozvinouti mohly, co tu pokoseno „naděje budoucnosti“, a kolik jich zachováno býti může! Zemře otec rodiny souchotinami, zbudou žena a dítky, o něž aspoň částečně starati se musí obec, země. Zajisté tyto výlohy jsou větší, než které by bylo stálo několikaměsíční léčení mladého muže v ústavě. A dále nejsme národem tak četným, aby nám nemusilo býti líto každého ubývajícího člena. O peněžní otázce se nezmiňuji. Proč by nemohly ty tisíce, které naši zámožnější choří odnášejí do cizozemských ústavů, proč by nemohly zůstati u nás, doma? Neudělal by špatný obchod, kdo by se k zařízení takového ústavu soukromého odhodlal. Či to uznáme teprve, až nám je někdo z ciziny na našich horách postaví a pro sebe 50% čistého zisku shrábne?

Píšeť Dr. Weissmajer: „Stavěti divadla, musea, to není ještě všechno, nutno také pamatovati na chudé bližní, na jich nemoci a potřeby těla.“ Na stát tak brzo spoléhat nelze, zbývá jedině svépomoc země a soukromé dobrodiní. Co dosud činí zemské výbory, nestačí, dolnorakouský vydržuje asi 50 nemocných v Allandu, taktéž náš (český) zemský výbor platí tu na několik, i nemocenské pokladny vydržují tu své příslušníky, tak že i zcela nemajetnému možno do Allandu se uchýliti, ale to vše zdá se mi jen prozatimní a malé. Pravda, máme již teď sbírek dosti, ale kdo neuzná, že leckterý podnik spíše by mohl počkati než tento. Přiberme, zahrňme v dobročinnost svou i ty, kteří jí nejnutněji potřebují. Každý rok otálení stojí nás několik set životů našich bližních.

I dolnorakouský ústav povstal jen z darů a v několika jen málo letech komité, v jehož čele stál professor Schrötter, obracelo se k soukromníkům i veřejnosti[1]) při každé příležitosti, po hostincích, kavárnách, nádražích byly schránky pro příští ústav, a to vysvědčení nutno Vídeňákum dáti, že se činili. Přispěly všechny vrstvy, dvůr, šlechta, měšťanstvo, ano i ti chudí, bez rozdílu vyznání a národnosti. Což učiňme

[1]) Tu se naskýtá příležitost našim denním listům, upozorňovati, poučiti, vybízeti veřejnost na tento ústav — než bohužel, pravý opak se stal) — feuilletony; v cizině i ten nejobskurnější plátek honosí se již odbornými články v tomto oboru. Naši lékaři odborníci mohou pořádati popularní přednášky o tomto předmětě. Vůbec, muž kde jest, jenž by své zvučné jméno připojil k těmto podnikům, který by to vzal za svůj životní úkol?

i my podobně! Jen o počátek jde, o agitaci, aby p. t. publikum vědělo, kam a nač peníze dává, a co by v tom musilo býti, abychom za málo let i my nekladli základ k lidovému léčebnímu ústavu, naději trpících?

Užitek z takového ústavu jest mnohonásobný. Především vyrveme jisté smrti mnoho obětí. Stačí jen si představiti tyto dvě protivy: Nemocný se dozví, že má souchotiny; chud jsa, pracuje v zaprášené dusné dílně do úpadu; až pozbude sil, zaleze do své světničky, tmavé, neslunné, přesycené starým, stuchlým vzduchem, kamna kouří, venku třeskutý mráz, škoda větrat; potravou káva — ráno, v poledne, večer, lékař přijde jednou a potom až, až milosrdenství prokáže se chuďasu, nechají-li ho v nemocnici umřít.

A nyní téhož ubožáka kdosi upozorní, že je na prsa chorý, přijat jest do ústavu, z města, z prachu, z dýmu vyveden na slunce, do čistého, zdravého vzduchu, stravu dostane přiměřenou, od práce odpočine, lékařskou návštěvu má dvakrát denně, jaký div, že zvadlý organismus osvěží a hlásí se k novému životu. Dále, nemocný naučí se v ústavě hygieně, přejde mu v krev, jak má žíti, především čistoty bude vždy dbáti a opustiv jedenkráte ústav, bude sám apoštolem hygieny, čistoty a opatrnosti ve svém okolí. Chráníme tedy i sebe před nákazou, kterou šíří kol sebe nesvědomití neb nevědomí souchotináři, znečišťujíce hleny ulice, sady, železniční vozy, chrámy, divadla.[1])

Ovšem, ústav takový, má-li býti lidovým, tedy laciným, nemůže býti podnikem akciovým, vypočteným na tučné dividendy. Komité (a myslím, že málokdy sestoupili se lidé k účelům šlechetnějším) překvapit může podílníky jen tou výroční zprávou: „Zachovali jste tolik a tolik životů, tolika a tolika rodinám jste vrátili živitele, svému národu jste zachovali tolik a tolik pracovníků.“ Srdci šlechetnému nejtučnější dividenda! Ovšem, že úroky převýší stonásobně kapitál jedenkráte na věčnosti, a kdo by se dočkati nemohl a chtěl je bráti za živa, jen ať zajde se podívat někdy do ústavu (budoucího!) a čte v očích uzdravujících se nemocných tu radost. Člověk tuberkulosní, vyvázne-li, umí býti vděčným, ježto ví, že chodil po kraji hrobu. Proto „dvakrát dá, kdo rychle dá“ i sebe menší příspěvek ku zbudování lidového léčebního ústavu pro choré plicemi.

[1]) Strach před nákazou, který panuje v okolí, v němž ústavy tyto mají se stavěti, je úplně zbytečný, bezdůvodný, ježto nikde není větší opatrnosti, ba naopak všude jinde větší nebezpečí hrozí, než v domě takovémto. Každý, kdo Alland navštívil, přizná, že desetkrát dříve nakaziti se může člověk v Meranu, Abazzii, Rivieře než v Allandu. Skvostný obrázek předsudku podali i Allandští, jichž jeden obyvatel se zlobil, že viděl po kolech vozu z ústavu lézti bacily!

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

a) **Apoštolské vyznání víry.**

(Symbolum apostolicum; Apostolicum; Credo.)

α) Dějiny.[1])

1. Poněvadž dle nauky Písma sv. (Mar. 16, 16 a Sk. ap. 8, 37[2]) ti, kteří z dospělých křtíti se dávají, víru v základní články křesťanství míti musí a křtitel o tom přesvědčiti se má: již záhy v prvních dobách církve bylo třeba, aby sestaven kyl kratičký formulář, v němž by hlavní pravdy křesťanství byly obsaženy a jímž by křtěnci před křtitelem svou víru vyznávali — breviarium fidei. Takový pak formulář, jak samozřejmo, pouze od církevní vrchnosti dán a případně i vykládán nebo rozšířen býti mohl.

2. Sv. Rufinus[3]) a sv. Ambrož[4]) (340—397) uvádějí starou tradici; dle níž sami apoštolové vyznání víry společně složili před rozchodem svým z Jerusalema, jež věřícím bylo normou pravého apoštolského učení a jež před svatým křtem od křtěnců jako norma jich víry v ruce křtitelovy skládáno bylo. Toto od apoštolů složené vyznání víry slove apoštolské.[5])

αα) Že apoštolové sami byli původci apoštolského symbola, dosvědčují: Jeronym.[6]) papežové Celestin (422—431), Sixtus III. (431—440), Leo I. (440—461), Vigilius z Thapsu a Sacramentarium Gelasianum.[7])

[1]) Srv. *Dr. Ant. Podlaha*, »Původ a dějiny apoštolského vyznání víry« (»Časopis katol. duchovenstva« 1895, str. 193); *Wetzer und Welte*, »Kirchenlexikon« V. p. 676; *Brockhaus*, »Konversations-Lexikon«, I. 750; *Dr. J. Burg*, »Protestantische Geschitslügen«, II. p. 7. Essen 1897.

[2]) »Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude: kdož pak neuvěří, bude zatracen.« — »Řekl pak Filip: Věříš-li celým srdcem, může to býti (t. j. abys byl pokřtěn). A on odpověděv, řekl: Věřím, že Ježíš je Kristus, Syn Boží.«

[3]) *Tyrannius Rufinus* (345—410): »Commentarius in symbolum apostolorum« c. 2. Srv. též: *Migne*, »Patrologia«, sv. 21.

[4]) Explan. symb. u *Maie:* »Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis codicibus edita« (10 svazků, Řím 1828—1838), sv. 7. str. 156, kdež sv. Ambrož dí, že v Milaně před křtem užívá se symbola, jež od apoštolů pochází.

[5]) Proč sluje »apoštolským«, srv. *Podlaha* op. c. 199 nn.

[6]) Ep. ad. Panimach. de erroribus Joannis Hierosol. r. 28. Opp. Tom II. p. 386 (ed. Migne).

[7]) *A. Harnack* v »Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche«, založené od Herzoga a vydané od A. Haucka. 1896. I. p. 744. Christenthum und Gegenwart. (3 svazky.) 3. sv.: Die Dogmen des Credo. Mainz 1895, str. 9.

Mgr. Emil Bougaud v té příčině píše: „Spatřujeme je (sc. apostolicum) ve spisech nejstarších otců jako v něžném závoji. Jemné narážky, charakteristická mluva uvedených článkův odstraňují všelikou pochybnost. Ireneus a Tertullian souhlasí zcela[1] a zřejmě jmenují apoštolské vyznání. Ambrož,[2] Augustin,[3] Jeronym,[4] Rufinus,[5] svatí papežové Celestin[6] a Lev[7] projevují jednohlasně, že od apoštolů složeno bylo, a nikdo jim neodporuje."

53. Všecky křestní symboly východní i západní církve, ačkoliv nemají stejného znění s apostolikum, přece všecky z něho vznikly.[8])

Protestant Harnack píše: „Jest evidentním, že římské symbolum jest základem všech západních vyznání... I může se dále dobře uzavírati, že římské symbolum poměrně dříve musilo složeno býti, než v polovici třetího století; neboť jak by jinak se mohlo vyložiti, že všecky západní církve původně právě tohoto symbola použily."[9]) Protestant Zahn píše ještě jasněji: „Pověst, že apoštolové před početím svých missionářských cest dle nich pojmenované symbolum složili, obsahuje více historické pravdy a moudrosti, než domněnka, že apoštolské symbolum je výtvorem pátého či šestého století." [10])

Od doby, kdy Caspari svá bádání o symbolech uveřejnil, všeobecně se uznává, že všecky západní symboly historický kořen a základ mají ve vyznání starořímském. Co se týče východních symbolů, tu soud byl poněkud zdrželivější. Teprve důkladný pracovník o nejstarších dějinách symbolů, protestant Kattenbusch, přichází k resultatu, že i symboly východní původem svým k starořímskému směřují. Píšeť: „Myšlenku, že starořímské symbolum na východě i na západě representuje základ

---

[1]) *Iren.*, Adv. Haeres. l. I. c. 10. § 1. *Tertull.*, De vel. Virgin. c. 1. et contra Prax. c. 10.

[2]) *Ambros.*, Ad Simpliciam l. I. ep. 7.

[3]) *Aug.*, De fide et Symbol., t. III. p. 50.

[4]) *Hieron.*, Contra Ioannem Hierosol. XXIII.

[5]) *Rufinus*, Lib. de expos. symb. Inter opera Hieron. 5. p. 127.

[6]) Epist. ad Nestorium.

[7]) Ep. XXX. ad Pulcheriam Aug. c. 4.

[8]) Ku konci 4. století vznikla pověst, že apoštolové v Jerusalemě před svým rozchodem apostolikum složili a že každý připojil »přídavek« (řecky: symbolé συμβολή). Na nesprávnost této pověsti poukazováno již od dob Vavřince Vally (15. století), ale přes to vždy více za pravou uznávána. (*Podlaha* op. c. 202.)

[9]) *A. Harnack* v »Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche.« Herausgegeben von A. Hauck. 1896. I. 746.

[10]) »Das apostolische Symbolum. Eine Skizze seiner Geschichte und eine Prüfung seines Inhaltes« von *Theodor Zahn*. Zweite Auflage. Erlangen 1893.

všech symbolů, myslím, že první jsem pojal. Ta pak mě opanovala zcela. Nepřinesl jsem ji jako ‚hypothesu‘ k výzkumům. Myšlenka ta jen potud za novou značiti se může, pokud by se nepřipustil traditionalní názor o apoštolském původě symbola. Pravděpodobnost této tradice vědeckými resultaty vždycky získá.“ [1])

Zjev, že všecky symboly východní i západní v apoštolském, neboť ono je starořímským symbolem, původ mají, může jen tím se vysvětliti, že apoštolové sami vyznání víry složili, jehož základem byla křticí formule — in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

γγ) Pro křest [2]) ustanovené vyznání jmenuje již svatý Cyprian (200—258) symbolum (σύμβολον = ἐξ οὗ συμβάλλεταί τι Ep. 69. n. 7. ed. Hartel), t. j. rozeznávací znamení. Dalo se totiž dle znalosti symbola souditi, zda ten, kdo křest přijmouti chce, učení křesťanské zná čili nic. Ambrož a Rufin nás ubezpečují, že symbolum, jehož se ve 4. století v církvi užívalo, mělo ještě tu podobu, jak od apoštolů složeno bylo.

3. Apostolikum v jednotlivých církvích (křesťanských osadách) dle místních poměrův a potřeb postupem času se rozšiřovalo. V 5. století obdrželo jednotlivé menší přídavky (na př. vstoupil do pekla, církev obecnou, svatých obcování, těla vzkříšení). Od 5. století již se nezměnilo, nýbrž zachovalo vždy formu, jakou má podnes. [3])

4. Církev katolická v apoštolském vyznání od 5. století nezměnila ničeho, nýbrž zachovala je a zachovává jakožto základ veškeré křesťanské nauky. Jinak nejnovější církve protestantské. V Němcích protestantská „střední strana“ s professorem Harnackem v čele učinila na apostolikum (veřejné prohlášení v říjnu 1892) rozhodný útok, jímž apoštolské vyznání nemělo sice „vymítěno“, než pouze jeho „právní závaznost“ zrušena býti. Boj trvá dále, neboť strana „pravověrcův“ od apostolika upustiti nechce.

---

[1]) »Das apostolische Symbolum... Ein Beitrag zur Symbolik und Dogmengeschichte« von *Dr. F. Kattenbusch*, o. Professor der Theologie in Giessen. I. sv.: Die Grundgestalt des Taufsymbols. Leipzig 1894.

[2]) Mimo symbola křestní vznikla během času i symbola, jichž se při křtu neužívalo (mimokřestní). A i tato vyznání, poněvadž měla za základ formuli křestní, obdržela jméno — symbolum. Uvádějí se u: *Denzinger*, »Enchiridion symbolorum«; *Hahn*, »Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche.« Dritte Aufl. Breslau 1897; *Podlaha* op. c. p. 199.

[3]) *Hahn* op. c. p. 13—60; *Caspari*, »Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregeln.« 4 sv. Christiania 1866—1879; *Delitzsch*, »System der christlich-kirchlichen Katechetik.« 1. Aufl. II. 87 nn. O přídavcích těch dobře píše *Podlaha* ve čl. cit. str. 199 nn.

β) Text.[1])

1. Apostolikum bylo asi nejprve „složeno“ ústně. Ku konci 1. století nacházíme první jeho záznamy. Odtud pak mohou se vyložiti úchylky tohoto symbola v rozličných církvích. Stávát v osmi formulách.[2])

2. Původní forma apostolika zachovala se u Rufina (l. c. 3), u Marcella z Ancyry a v žaltáři krále Ethelstana; u Rufina latinsky, u Marcella a Ethelstana řecky.

Dle Rufina znělo takto: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Christum Jesum, unicum Filium eius, dominum nostrum. Qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris: inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Et in Spiritum Sanctum, sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem.

3. Formulování nyní užívaného textu a rozdělení jeho ve 12 článků dle dvanácti apoštolů nachází se poprvé v jedné řeči připisované, ovšem mylně, sv. Augustinovi. Praví se tam: Petrus dixit: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem coeli et terrae. Andreas dixit: Et in Jesum Christum, Filium eius unicum, dominum nostrum. Jacobus dixit: Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. Joannes dixit: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus. Thomas dixit: Descendit ad infera (inferos), tertia die resurrexit a mortuis. Jacobus (minor) dixit: Ascendit in coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Philippus dixit: Inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Bartholomaeus dixit: Credo in Spiritum Sanctum. Matthaeus dixit: Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Simon dixit: Remissionem peccatorum. Thaddaeus dixit: Carnis resurrectionem. Matthias dixit: Vitam aeternam.

4. Středověcí spisovatelé scholastičtí z doktrinářského interessu rozdělovali apostolikum ve 14 článků. Z toho patrno, že spolehlivé tradice o rozdělování článků nebylo, nýbrž že ono je původu pozdějšího.

5. Nynější církevní jeho text nalézá se v liturgických knihách katolické církve a v římském breviáři. Český jeho překlad zní: Věřím v Boha Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země — i v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho; — jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny; — trpěl pod Pontským Pilátem, ukřižován,

---

[1]) Srv. *Hahn* d. c. s hojnými a instruktivními poznámkami.

[2]) *Dr. Fr. X. Kryštůfek,* »Všeobecný církevní dějepis«, I. str. 65.

umřel i pohřben jest; — sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých; — vstoupil na nebesa, sedí na pravici Boha, Otce všemohoucího; — odtud přijde soudit živých i mrtvých. — Věřím v Ducha svatého — svatou církev obecnou[1]; — Svatých obcování — odpuštění hříchů — těla vzkříšení — život věčný. Amen.

γ) Užívání.

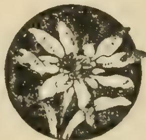
1. Katolická církev používá apostolika jako v dobách apoštolských při sv. křtu, toliko s tím rozdílem, že křtěnec neskládá ho do rukou křtitelových, nýbrž říkají je společně. Při křtu dospělých zachovává se původní způsob. Dále používá katolická církev apostolika při svěcení na kněžství, při modlitbě breviáře před matutinem a primou, a věřícím doporoučí, aby se je častěji, zvláště ráno, večer, při mši svaté, při obnovení křestního slibu atd. vroucně modlili.[2])

2. Luther přijal apostolikum do svého ritualu, ale zvrátil je. Protestanté vůbec užívali ho při svatém křtu a při své liturgii až do vystoupení Dr. Adolfa Harnacka roku 1892., jenž se svými stoupenci snažil se, aby apoštolský symbol vyloučen byl z protestantské liturgie a nahrazen formulí kratší, která by prý neodporovala rozumu. Od té doby vážnost apostolika a tím i závaznost a užívání jeho v protestantských církvích valně byly otřeseny. Než zevně přece všecky protestantské církve apostolika užívají. (P. d.)

---

[1]) »Agenda pro evangelickou církev zemskou« (I., Berlín 1895, p. 5) překládá: »jednu svatou (všeobecnou) křesťanskou církev.« Podivuhodno jest, že slovo »všeobecnou« (t. j. katolickou) jest uzávorkováno. Původní řecký text nemluví o »křesťanské«, nýbrž o »katolické« církvi.

[2]) Výkladů ap. symbola již od starých dob jest velmi mnoho: »Expositio Symboli« od Rufina; osm od sv. Augustina; sedm řečí o symbolu od Petra Chrysologa atd. *Podlaha* op. c. p. 194.

Klášter sv. Prokopa v Jevišovicích?

Kritické poznámky. — Podává F. V. PEŘINKA.

Při práci o topografii Znojemska a jednak také o moravské monasteriologii zastavil jsem se nad oním místem v epochalním díle Wolného, kde píše: „Unweit von der Kirche des heil. Nikolaus (sc. in Jaispitz) stand ehemals das Kloster St. Prokop, von welchem noch Ruinen zu sehen sind. Den Stifter und die Regel desselben kennt man eben so wenig, als die Zeit, wann es eingieng; wahrscheinlich in der Hussitenzeit; denn schon 1432 nannten sich die hussitisch gesinnten Besitzer dieser Herrschaft (sc. Jaispitz) auch darnach." [1])

Měl jsem už před tím listinné doklady o tom, že pánové z Kunštátu a na Jevišovicích psávali se „u sv. Prokopa", ale to nemohlo mi nikterak stačiti, abych tvrzení místopisce Wolného přijal za vlastní, a to tím více, že ničím není dokázáno, že onen „klášter sv. Prokopa" nebo pouze „svatý Prokop", po kterém občas psávali se příslušníci jevišovické linie Kunštátů, stával v Jevišovicích samých, a kromě toho že Wolný sám v druhém svém díle („Kirchliche Topographie von Mähren", II. Abth., IV. Band), prvního v jistém ohledu daleko dokonalejším, o klášteře sv. Prokopa v Jevišovicích zmínky nečiní. Dopsal jsem do Jevišovic, aby mi zapůjčeny byly archivalie vztahující se ke klášteru sv. Prokopa, leč odtamtud bylo mi sděleno, „že stran kláštera není zde nic. Lid však nazývá nivu proti hřbitovu, kde v minulých stoletích farní chrám sv. Mikoláše (od r. 1833. zbořený) stával, ‚na klášteře'. Při boření tohoto kostela vykopány dle svědectví hodnověrných, nyní již zemřelých občanů kostry v habitech mnišských dobře znatelných." O hodnověrnosti zpráv těchto občanů dovoluji si mocně pochybovati, jelikož přesvědčil jsem se sám v hrobkách kostelů pražských, že habity mnichův ani ne dvě století pochovaných byly až na sandaly úplně, tedy k nepoznání setlely, kdežto mrtvoly byly dosti dobře uchovány. Při prohlídce místa samého konečně přesvědčil jsem se, že nestává ruin, na které odvolává se Wolný. V archivě obecním ani vrchnostenském, nyní také u obce chovaném, listin o klášteře nijakých není.

Z celé této kusé zmínky u Wolného je pravdivým jedině tvrzení, že majitelé hradu jevišovického psávali se také dle kláštera sv. Prokopa.

Tak již dne 26. dubna 1427 (tedy nikoliv až r. 1432.) na listině, kterou Benigna ze Svojšic Mikulášovi ze Zásmuk muži svému a dětem

[1]) *Wolný*, »Mähren«, III. p. 258.

svým zapisuje tvrz ve Svojšicích, čte se mezi předky Sezema z Jevišovic seděním u sv. Prokopa.[1]) Roku 1432. tu středu po sv. Kateřině (26. listopadu) Sezema z Jevišovic na klášteře sv. Prokopa a Boček z Kunštátu na Jevišovicích potvrzují, že obrátili se, aby zamezeny byly spory mezi nimi a strýcem jejich Janem Zajímačem z Kunštátu a z Jevišovic na rozsudí Binka z Dúbravice, Beneše z Dubé řečeného Líbím seděním na Kozlí, Jana z Pernštejna a na panoše Jana ze Štrmelic, dle jichž výroku Jan Zajímač od svých strýců dědictví své po otci svém Jindřichovi Zajímačovi a své matce obdržeti má. Jsou to statky Černín, Prostoměřice, Únanov, Bojanovice a Zvěrkovice.[2]) Hned rok na to, 24. května 1433, čte se týž Sezema jevišovský z Kunštátu na klášteře sv. Prokopa mezi svědky na listině, jíž Anka ze Sulic, odjinud z Pětichvost postupuje věna svého po prvním muži na dědině v Pětichvostech nynějšímu manželovi svému Pavlovi z Davle.[3])

Dne 17. února 1440 pan Oldřich z Rožmberka vstupuje v příměří s panem Janem Zajímačem z Kunštátu seděním u sv. Prokopa.[4]) Týž Jan Zajímač z Kunštátu a z kláštera sv. Prokopa čte se dne 13. listopadu mezi jednotníky Jiříka z Poděbrad, správce Českého království, když tento opovídá válku Fridrichovi, knížeti saskému.[5]) A opětně dne 7. září 1452, kdy Jiřík z Kunštátu a z Poděbrad, správce království Českého, Jan z Kunštátu seděním u sv. Prokopa, Jetřich z Janovic, Jan z Rúsinova, hajtman kraje čáslavského, Mikoláš z Lípy a na Lipnici, Zdeněk z Postupic, hajtman kraje chrudimského, glejtují pana Oldřicha z Rožmberka až do půldruhého sta koní za plných osm dní, aby mohl do Budějovic (Českých) a odtud k nim na pole do vojsk k jednání potřebných věcí přijeti a zase odjeti.[6])

Jindřich z Kunštátu a z Jevišovic seděním na klášteře sv. Prokopa pře se se Šeborem z Kostelce a Černých Lesuov (!) o louku. Smírčí přiřkli spornou louku Jevišovskému.[7])

Jediná listina, v níž přímo jmenují se statky kláštera sv. Prokopa, jest datována na hradě pražském dne 7. března 1502. Král Vladislav II. Jagellonský Janovi a Prokopovi Zajímačům z Kunštátu činí milost o

[1]) *Palacký*, »Archiv český«, III., p. 498, č. 245.

[2]) *Dr. Bretholz* v »Musaeum Franciscеum Annales«, 1896, p. 168, č. 9. — *B. Paprocký*, »Zrcadlo«, f. 152 *b*.

[3]) »Archiv český«, III., p. 506, č. 294.

[4]) »Archiv český«, III., p. 524.

[5]) »Archiv český«, V., p. 274.

[6]) »Archiv český«, III., 551.

[7]) »Musaei Franciscei Annales«, 1896, p. 173, č. 20.

nesplacování zboží zápisného. „Na nás vznesli urozený Jan a Prokop, bratří Zajímačové z Kunštátu, oznamujíce nám, kterak mají od nás list a zápis, kterýmž jsme jim klášter sv. Prokopa s jeho příslušenstvím do jich obou dvou životuov zapsali, tak že z toho od nás ani od budúcích králuov českých, ani od jiného člověka do svých obú dvú živnosti splacováni býti nemají; prosíce nás velikú prosbú, abychom jim při držení a požívání zboží toho některú další milosť dáti a učiniti ráčili tak, aby tím lépe a volněji míti, držeti a požívati mohli. Za služby, kteréž králi činili a činiti mají, dovoluje král, aby dědici jejich po vyjití obou dvou životuov jejich, kteréž na to zboží od nás prve zapsané mají, splacováni nebyli od žádného, leč od nás nebo od budoucích našich kraluov českých, anebo od zákona a záduší toho, kterémuž to zboží spravedlivě přísluší. Však tak, kdybychom to sami k svému vlastnímu jmění, držení a požívání vyplatiti chtěli, a jináče nic, dadouce jim napřed věděti, podlí znění zápisuov jejich vcele a úplně v moc jejich položíce, kteréžto přijímajíce od nás vcele a úplně, mají nám hned zboží toho se vším jeho příslušenstvím postúpiti a list tento i s jinými, ač by na to které měli, navrátiti bez zmatku a všelijaké odpornosti. Pakli bychom buď my, budúcí naši králové čeští, anebo zákon kláštera toho, vyplatíce zboží to od dědicův anebo od budoucích jejich, pod nějakým přikrytím jiným je zapsali a zastavili, takové zapsáni nemá míti žádné moci ani které pevnosti nyní ani budoucně, než mají to od nás a moci budou od těch lidí, kterýmž by to zapsali nebo zastavili, vyplatiti, dadouce jim za vejplatu summu tu, kterúž jsú na tom prve zapsanú měli; kterúž přijmúce od nich, zase mají jim a povinni budú zboží toho v moc jejich postúpiti a voni je držeti a jeho požívati budou a mohou, když se v to uváží, tak dlouho a dotud, dokudž by to od nich zase tak, jak se píše, vyplaceno nebylo.“ [1])

Original této královské listiny přechovává se v archivě jindřichohradeckém. Wolný ho zajisté v rukou neměl, a kdyby i, přece nemohl a nesměl tvrditi, že v Jevišovicích býval klášter sv. Prokopa.

Roku 1515. tu středu den sv. Jakoba apoštola většího (dne 25. července) čte se zase jen Jan Zajímač z Kunštátu a na klášteře sv. Prokopa.[2]) Roku 1526. v neděli, jež slove Smutná (dne 18. března), Jan Kuna z Kunštátu na Rožnově postupuje Vilímovi z Kunštátu svých práv na městečko Nivnici, kterých obdržel od Karla vévody Minsterbersko-Olešnického, hrabí Kladského a pána z Kunštátu a z Poděbrad, Jana

[1]) »Archiv český«, X., 419—420.

[2]) *Bretholz*, »Annales«, 1896, p. 157 n. 14.

Zajímače z Kunštátu a na klášteře sv. Prokopa, Heralta Kuny z Kunštátu a z Polehradic a ostatních pánů z Kunštátu, svých strýcův a bratří.[1])

Dne 4. července 1527 pan Zdeněk Lev z Rožmitálu žádá a napomíná stavy, kteří daně sněmem svolené neodvedli, aby ji na Karlštejně položili. Mezi mnoha jinými i: pánu, panu urozenému Ludvíkovi Zajímačovi z Kunštátu a na klášteře sv. Prokopa, pánu příteli mému milému.[2])

To je poslední nám známá zmínka o pánech jevišovických z Kunštátu, kteří se psali po klášteře sv. Prokopa. (O. p.)

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

XI.

Poměr vlády k církvi.

Kdo věří, že poslání člověka nekončí na zemi, kdo pokládá život časný skutečně za čas zkoušky a pole zásluhy, poslední pak metu vidí za hrobem, ten s nejhlubším přesvědčením vyzná, že náboženství, jež ukazuje jedinou k té metě cestu, jest nejdražším pokladem pro lidstvo, zachovati pak je a zajistiti svobodný jeho vliv na svědomí stanoví nejvážnější povinnost vlády. Bylo by to pravdou i tehdy, kdyby jedině individuelní štěstí všech občanů záviselo od náboženství, ač přece vláda nemá starati se o zdar odervané idee vládní, nýbrž o štěstí živého národa; tím důležitější jest to pravdou, jakmile náboženství má tak blahý vliv na společenský ústroj, jehož žádný jiný činitel, jak jsme viděli, nemůže nahraditi. Avšak náboženství křesťanské neomezí se jako zákon přirozený, vyrytý na stěnách srdce, na ukázání zásadních zákonů normalních, jež každé jednotlivé svědomí, dle osobního vzdělání, uzpůsobuje v praktickém životě; s nebe nám dané náboženství jest nejen mistrem neomylným pravdy, nýbrž i patrnou institucí, jež má úplně nadpřirozený charakter.

Proto když chce se zajistiti společnosti spasitelný vliv náboženství,

[1]) Ibid. p. 158.

[2]) »Archiv český«, X., 162.

sluší se, aby bylo přijato celé, s úplným aparatem k jeho udržení na zemi, t. j. s jeho apoštolskou, pastýřskou a kněžskou mocí, jedním slovem třeba je přijati je jakožto Kristovu církev. Všeliký jiný poměr vlády k náboženství neodpovídá jeho povaze ani vznešenému cíli, k němuž míří, ani zvláštní úctě, jakou jsme povinni božskému Zakladateli naší víry; neboť když Spasitel sám založil církev a udělil jí úplnou moc ve všem, co náleží k správě Jeho království na zemi, tu vláda křesťanská, pro niž musí býti vůle Spasitelova svatou, musí přijati instituce od něho založené celé, s oním autonomistickým charakterem, jaký obdržely od svého božského Zakladatele a ponechati jim úplnou svobodu činu a svou pečlivostí je provázeti. Podezíravá nedůvěra a úzkostlivá obava se strany vlády o privilegia jen tam může míti místo, kde samy zásady křesťanství jsou pokládány za nebezpečné pro společenskou organisaci; avšak věříme-li, že jak vláda tak i církev mají s nebe poslání vésti lidstvo po stezkách povinnosti s tím jedině rozdílem, že k duchovní moci náleží hlavně péče o duševní potřeby, světské pak o potřeby těla, zdaž tu nemáme za stejně slušné jako užitečné, aby těsný a láskyplný poměr obě ty moci spojoval? Můžeme směle říci, že jako normalní rozvoj rodiny opírá se o nerozvížitelný svazek otce a matky, že tak i zdárný rozvoj národa záleží hlavně na síle onoho mystického svazku, který spojuje vládu s církví. Otcem života národního jest tu církev, otčina pak matkou, jež chová v milujícím lůně svém a doprovází k úplnému vzrostu církví zaseté životodárné zrno. Dobře pochopený zájem každé křesťanské vlády stanoví neznepřáteliti se s církví, nevyloučiti náboženských živlů z organismu společnosti, nýbrž jíti ruku v ruce s ustanovenou od Krista vládou a založiti všechny zemské instituce v duchu evangelia, aby vštípivši v srdce celého národa horoucí lásku k Bohu a vlasti mohla ho učiniti schopným ke všem občanským ctnostem.

Jen sobecká nebo malomyslná politika hlásá nutnost antagonismu mezi vládou a církví; neboť ve společnosti, jež jest zbudována na idei křesťanské, není skutečných důvodů k roztržkám mezi světskou a duchovní mocí, neboť obě od téhož Tvůrce obdržely mandát, obě jsou živeny týmže duchem a obě k týmže konečným cílům mají vésti národ. Obor působnosti moci církevní při tom vzhledem k hlavnímu jejímu předmětu jest úplně jiný než světské; neboť první působí na svědomí pomocí duchovních prostředků, druhá reguluje pak zevnější skutky svých poddaných, pomocí zákonodárných a správních organů. Co do zásad své působnosti každá vláda stojí na jiném základě, jehož zvláštnost

sama povaha věci ukazuje. Ježto však církev, jakožto instituce složená z lidí a působící jen v dočasnosti, musí míti i svůj hierarchický i ekonomický řád, proto na tom poli nemůže uniknouti jisté závislosti od vlády; s druhé strany pak vládnoucí organové, jakožto odpovědní synové církve za užívání vlády, nemohou svědomitě vymaniti se z jeho kontroly nejen před tribunalem trestním, nýbrž i před tribunalem náměstka Kristova, jemuž náleží dle Božího zákona jak trestati neposlušné poddané, tak i omezovati všechna zneužívání vládnoucích lidí. Tedy na tom dvojím poli, kde jedna moc jest přinucena uznati iudirsdikci druhé, snadno mohou povstati důvody pro roztržky, jež však při vzájemné důvěře a dobré vůli s obou stran dají se snadno vyříditi smírčím kompromisem beze škody pro podstatné zájmy jedné nebo druhé strany. Jest dosti příkladů v historii, kdy mezi církví a vládou ve společnostech upřímně křesťanských panovala největší harmonie s nesmírnými výhodami jak pro soukromé tak i veřejné zájmy a s větším ještě vzrůstem chvály Boží. Neboť tam, kde pole působnosti jest úplně oddělené, každá moc působí neodvisle i tam, kde na jednom poli se stýkají, každá co největší ochotu ukazuje k porozumění, třeba že se to mělo státi za cenu ústupků spravedlivých, a ať to hned nebo později mají konati, vždy přátelskou si podají proto ruku vědouce, že jen vzájemnou podporou mohou náležitě dostáti svému těžkému poslání. Blahé následky působnosti jak církve tak i vlády značnou měrou na tom působení záleží; neboť s jedné strany setba církve nevzrostla by a nevydala ovoce, kdyby světská vláda nezabezpečila národní role před útoky zlovůle škůdců, kteří usilují udupati svaté zrno a zničiti dříve, než zapustí kořeny, s druhé strany pak povaha světské moci ztratila by brzo svůj půvab, kdyby náboženství nezaložilo ve svědomí věřících úctu k zákonům a jejich zákonitým strážcům.

Pomíjejíce nesmírně důležité otázky pro společnost, otázky manželství a veřejné výchovy, které, jak jsme již dříve viděli, nemohou býti rozřešeny shodně s požadavky veřejného dobra bez převážné účasti církve, můžeme se zastaviti jen u důležitosti náboženské sankce pro ústavy říšské, abychom se přesvědčili o nutnosti těsného porozumění mezi světskou a duchovní vládou. Od té doby, kdy národové vybavili se z nadvlády absolutismu, aby sami pomocí svých delegatů ukládali si konstituční správy, vždy jasněji počal vystupovati rozdíl v pohlížení na ty otázky od věrných synů církve a atheistů. Společnost pochopená v duchu evangelia, t. j. jako instituce, která povstala z vůle Boží a pod jeho vrchním vedením směřuje k věčnému cíli, nejen jest zavázána

varovati se, aby při ustanovení konstituce nebyly vyloučeny zákony nejvyššího Pána a konečný cíl člověka, nýbrž i po jejím zavedení má se starati o sankci nadpřirozenou pro ústavu od jejich zástupců zavedenou, aby zavázána byla ustanoveními stejně svědomitými jako vnější činy občanů. Za tím účelem jak ti, kteří vládnou, tak i celý národ skládají přísahu věrnosti schválené konstituci a zavazují se před Bohem k svědomitému plnění povinností k ní. Proto v křesťanské společnosti i nejsvobodnější národ s ukončením své zákonodárné práce přestává pokládati konstituci přísahou stvrzenou za dobrovolné své dílo, jež dle vůle každou chvíli možno mu změniti nebo zrušiti, nýbrž vidí v ní od té doby jako dodatek k Božímu zákonu, jenž reguluje tu stranu lidského konání, které nedosahují božská a církevní přikázaní. Proto vzhledem k vykonané přísaze, jež dává lidskému dílu nadpřirozenou sankci, národ dokonale křesťanský přijímá s úctou náboženskou ohlášené zákony, cítě se zavázaným stejně těsně jako bohabojní manželé, kteří dobrovolně přisáhli si před tváří Boží manželskou věrnost nezávisle od dočasných výsledků, které je mají v budoucnosti potkati. Ochotná poslušnost vztahuje se nejen k ústavám konstitučním, nýbrž i k osobám vládnoucím v oboru uděleného jim plnomocenství od ústavy, ježto úcta k zákonům má obsahovati nejen zásady, nýbrž i jejich praktické přizpůsobení. Také tam, kde jest vláda volitelna, národ, jenž ji zvolil, musí jí býti podroben se ctí nabożenskou, ne pro bázeň před tresty, nýbrž pro svědomí, vida v osobách vládnoucích ne již od sebe vyvolené lidi, nýbrž zástupce a plnomocníky nejvyššího Pána, od něhož všeliká vláda pochází. Onen ohled na vůli Boží a na vykonanou přísahu dodává poslušnosti křesťanské charakter nadpřirozené cnosti, a místo aby snižoval důstojnost člověka, jako to činí otrocká poslušnost, povznáší ji naopak, sbližujíc nás s božským naším Mistrem, který proto přišel na svět, aby splnil vůli Otce nebeského a stal se ho poslušným až k smrti, smrti kříže. Poslušnost k vládě jest těsně obsažena v oboru zákona Božího a v moci dané jí od konstituce zemské, tak že povinnost poslouchati u poddaných přestává tam, kde končí práva rozkazujícího; slušným odporem může však býti jen odpor trpný, jenž zakládá se na odřeknutí vyplniti neslušný rozkaz; odpor však činný proti ustanovením vlády třeba nezákonným a tím více pozdvižená proti ní vzpoura za účelem násilně ji zničiti, bude vždy násilím a bezprávím, jež jest hříchem, věrolomnosti před Bohem a zločinem anarchie vůči společnosti. Soud o postupu vlády a právo nutiti ji v případě zneužití k odpovědnosti, náleží výhradně tribunalu za tím účelem ustanovenému

od ústavy, a nikoli občanům soukromým, kteří i vedle nepochybných důkazů zneužívání moci u vlády mají se jí podrobiti ve věcech spravedlivých, dokud osoby vládnoucí nebudou složeny se svého úřadu.

Avšak jaký osud, ptáte se zajisté, čeká společnost, která nemajíc konstitucí ustanoveného tribunalu, jenž by mohl zákonitě pokárati zneužívání výkonné moci, vydána jest na lásku i nelásku absolutního vládce, chceme-li upříti národu právo povstati se zbraní proti násilím se strany vládcovy. Nehrozí jí konečná záhuba v případě, že by neučinil takový tribunal konec samovůli tyranově? Tu právě jeví se nejjasněji potřeba prostřednictví církve, která mocí svěřeného sobě náměstnictví Božího, přijímajíc přísahu věrnosti na ústavy v zemi panující od vládnoucích neméně než od poddaných vykonanou, má nepopíratelné právo bdíti nad dokonálým plněním povinností těch s obou stran. Ve společnosti, kde víra jest upřímná a hluboká, o které jest právě nyní řeč, jak vládnoucí tak i poddané osoby účtují se svědomím a v tribunalu trestním vidí potřebu pro hříchy spáchané proti Božím a církevním přikázaním, avšak i proti povinnostem stavu svého; kolikrát proto ať vládce ať jeho poddaný proti povinnostem svým zhřeší, sluha Kristův potud nesmíří ho s Bohem, pokud neslíbí nápravu a nenahradí, pokud může, spáchanou škodu nebo křivdu; tak v mnohých případech lék nadpřirozený od církve ustanovený zlo zamezí nebo je skutečně napraví, jak to svět viděl nejednou ve stoletích živé víry.

Dokud náměstek Kristův všeobecnou důvěru měl jak u národů tak i u vlád, jeho působnost smiřovací činila nesmírné služby společnosti, neboť kolikrátkoli národové podráždění krutostí nebo zbytečným shovíváním bezúzdní proti pravé své vládě počali se bouřiti, hned společný všech věřících Otec spěchal zažehnati bouři a do mezí jejich povinností je unésti, dříve než došlo ke krupobití. Při existujících však zneužíváních moci se strany vlády, náměstek Kristův opět svou péčí ujal se poškozeného lidu, domahaje se zamezení zneužívání moci jménem Krále králů od vládnoucích stran a napravení křivd. Mimo to prostředky hrůzy a donucování, jež církev má, ač jsou často duchovní povahy, působí přece opravdu nesmírně na svědomí věřících; neboť co více může poděsiti křesťana dbalého o své spasení, než interdikt z Vatikanu vydaný, jenž zbaví celou zem svatých svatostí, nebo velká exkomunikace, jež ničí v mnohých případech svazek mezi Pánem a svědomím poddaných.

(P. d.)

Měchitaristé.

Napsal ALOIS KOUDELKA. (Č. d.)

Podav krátce historii o vzniku řádu Měchitaristů jak benátských, tak i vídeňských, myslím, že nebude od místa, když podám tuto krátký popis jejich mateřince na ostrově sv. Lazara v Benátkách; od vídeňského domu upouštím, poněvadž jest přístupnější a na ostatek nemůže se nikterak ani srovnati co do výstavnosti a co do bohatství s oním. — Ostrov svatého Lazara je vzdálen půl hodiny od Benátek na východ, v končinách zvaných vůbec „Lido". Jakmile štíhlá, rackem po hladině lagun plynoucí gondola zakotví u hlavního vchodu klášterního, ihned příjemně překvapí zrak divákův podívaná na překrásné sloupoví tonoucí se v záplavě bujné zeleně a hýřivé nádhery květové. Učiníte jen několik kroků a octnete se v nádvoří klášterním, jež má podobu pravidelného čtyřúhelníku a jež je proměněno v nejrozkošnější zahradu. Ve středu jejím vypínají se čtyři mohutné, vysokánské cypřiše minaretového tvaru, jež tam byly r. 1816. zasazeny a, jak tradice klášterní podává, darovány lordem Byronem na památku jeho tam pobytu za příčinou armenských studií. Z nádvoří, dáme-li se v pravo, vstoupíme, projdouce síní, do nádherného, velikého sálu, jenž měří 17 m zdéli, 7 m. zšíři. Sál ten činí tak zv. velikou knihovnu, jež čítá přes 30.000 svazků obsahu náboženského a vědeckého, mezi nimiž nalézají se mnohá stará a převzácná vydání. Netřeba snad ani výslovně podotýkati, že zejména orientalní literatura tu hojně zastoupena. Ze vzácností uvádím velice drahocenné, carem Alexandrem II. ruským darované fac-simile „Codexu Sinajského" ve 4 svazcích. Zmínky zasluhují také sebrané spisy králů Oskara I., Karla XV. a Oskara II., jež kongregaci darovala r. 1875. Josefina, královna švedská. Ze zvláštností všeobecnou pozornost na sebe poutajících uvádím mumii Namšiumena, syna egyptského kněze. Stáří její odhadují od 3500 — na 2500 let. Je to dar armenského beje, nazvaného Jussuff-Bejem. Dále vzácným skvostem jest papyrus, — jenž se počítá k nejstarším svého druhu. — indický to rukopis, jenž je psán v Pāli řeči a obsahuje ritual budhistický. Nalezl jej Armen-Lazarovič v chrámě indicko-Madraském a klášteru r. 1830. daroval. K ozdobám sálu toho dlužno připočítati také sošku papeže Řehoře XVI. z kararského mramoru od žáka Canovy provedenou, totiž od Fabrisa, jakož i poprsí opata Měchitara od téhož a pak obraz Armence, Jana Ajvazovského, visící nad hlavními dveřmi. Doplňkem stůjž zde, že

strop zdobí tři nádherné al fresco provedené obrazy (a sice svatou Kateřinu představující a pak sv. Otce latinské a armenské církve). Autorem jich jest Zugno, žák Tiepotův.

Z velkého knihovního sálu sestupuje se po třech stupincích do druhého, novějšího, jenž obsahuje rukopisnou sbírku. Sál ten má podobu rotundy, strop zdobí překrásné štukaturové práce. Nejstarší z rukopisů pochází z VIII. století, je to arm. rituale na pergameně inicialkami psané. Podiv budí svou krásou, — barvy a zlato miniatur jsou ještě zcela svěží, — rukopisy ze XIV. století. K nejzajímavějším rukopisům patří rukopis, ze XII. století pocházející, na bavlněném papíře; obsahuje životopis Alexandra Velkého a jest illustrován. Cenným jest překlad z řeckého (z V. století), protože lze ho použiti k doplnění mezer v originalech teď po ruce nejsoucích. Z jiných rukopisů dotčena budiž bible armenské královny Mělkhē. Datována je z r. 902. a opatřena autografem zbožné té kněžny. Jak už z tohoto povrchního výčtu patrno, uložen jest v sále tom nejvzácnější poklad celého řádu. Z balkonu tohoto druhého knihovního sálu je rozkošná vyhlídka. Kromě této rotundové knihovny nalezá se v klášteře ještě jedna knihovní dvorana, jež obsahuje množství nejroztodivnějších „kuriosit“ z nejrůznějších míst a dob. Pokoj, ve kterém kdysi přebýval lord Byron, slouží dnes za skladiště starých a vzácných vydání armenských děl, jakož i knih v tiskárně na ostrově sv. Lazara vydaných. Pod velikou knihovnou nalézá se refektář, kdež pozornost poutá velikánský obraz od P. A. Novelliho z roku 1780. Způsob života a stravy Měchitaristů jest jednoduchý, celly jednotlivých mnichů jsou prapr stince zařízeny, a kromě představeného nemá žádný více než jednu komůrku. Trochu stranou od klášterní budovy vypíná se klášterní kostel, jenž proveden ve slohu gothickém, avšak hlavním znakem jeho jest jednoduchost a neobyčejná čistota. Kromě hlavního oltáře jsou ještě čtyry poboční, na jednom z nich jest vztýčen překrásný kříž z bílého mramoru. Všecky oltáře jsou z mramoru, cenným dílem svatostánek hlavního oltáře, mající podobu „dómu“ a provedený z nejrůznějších druhů mramorových. Z obrazů zasluhují zmínky: kopie Madonny Sassoferratovy, provedená od Turka na víru katolickou se obrátivšího, dále dva obrazy, z nichž jeden představuje sv. Isáka, překladatele bible do armenštiny, druhý pak Měsroba, který prý jest původcem armenské azbuky, od Maggiotta, pak obraz sv. Řehoře Illuminatora (od Zagna) a sv. Lazara na hlavním oltáři (od Astolfiniho). Než k nejdrahocennějším skvostům svatyně dlužno zajisté počítati paramenty, jež elegancí a jemností práce — pocházejí

většinou od armenských paní a dívek z Cařihradu — nemají hned tak sobě rovných. Bohužel nespatří jich oko divákovo, nebyl-li tak šťasten, aby do kláštera zavítal u příležitosti některé vzácné slavnosti církevní. — V pravo od hlavního portalu jest knihtiskárna, jejíž strop spočívá na čtyřech sloupech z černého mramoru. Knihtiskárna ta vyniká neobyčejnou bohatostí různých tiskacích značek (počtem 33 druhů abeced). — Celý klášter otočen jest nádhernou zahradou. — Pro úplnost dodávám, že knihovna vídeňských Měchitaristů čítá 16.000 děl asi o 33.000 svazcích, rovněž dosti značnou sbírku staroarmenských rukopisů a zvláště bohatou sbírku mincí (asi 15.000 kusů čítající) vedle pozoruhodné sbírky mineralií. — Vídeňská knihtiskárna má 7 velikých a 4 menší rychlolisy.

*

Všimněme si teď, co řád Měchitaristů vykonal pro církev a co pro svůj národ. Jak už jsem se zmínil, snaha zakladatele řádu toho nesla se — a ve šlépějích jeho věrně pracovali a dosud pracují jeho nástupci — za tím cílem, aby Armenové, poznajíc učení pravé, vrátili se v lůno církve katolické. Za tím účelem zřizoval řád, kde to jen poměry dovolovaly, netoliko missijní stanice, ale i školy, ve kterých vyučoval mládež armenskou. A snahy ty nezůstaly bez výsledku. Čítalo-li se katolických Armenů za časů Měchitarových jen několik málo tisíc, vzrostl počet jejich dnes (za století) daleko přes 100.000, tak že mají teď svou vlastní církevní hierarchii.

Než nejlépe vysvitne čtenáři působnost řádu toho, když přehlédne, kde všude působí. Kromě hlavních řádových domů a ústavů ve Vídni a Benátkách mají Měchitaristé (vídeňští):

v Terstě konvent s kostelem (od r. 1858.—1875. měli tam také veřejné gymnasium);

v Novosadu (Uhry) mají od r. 1850. missijní dům s farním kostelem. Odtamtud pastorace se vede u všech katolických Armenů v Srbsku, Bulharsku a Rumunsku usedlých;

v Cařihradě mají od r. 1853. konvent a školu (gymnasium) a od r. 1884. farní správu;

ve Smyrně mají konvent a farní kapli. Tamní škola jest vyšší učitelský ústav. Působí tam už od r. 1842.;

v Aïdynu (na blízku Smyrny) mají od r. 1853. konvent s farním chrámem a školou. Tamější missie vede pastoraci i u Evropanův asi v 25 okolních osadách usedlých. Mimo to působí ještě

v Sedmihradsku (v Szamosújvaru a Elisabethstadtě), v Haliči (v Tyśmienici).

(Benátští) mají: v Paříži vyšší učitelský ústav, zvaný po fundatorovi Muradovým ústavem;

v Trapezuntu mají konvent a školu;

v Bahčedšiku (v Malé Asii) konvent, kostel a školu;

ve Fedosii, Charasubazaru a Sinferopolu (na Krymu) po konventě a farním kostele. V Muši a Vanu mají po škole. Mimo to působí na Kavkaze a v Persii 8—10 missionářů. Lepšího uznání působnosti oběma řádovým domům nemohlo se dostati nad ono, jež † svatý Otec Pius IX. jim vydal ve svém apoštolském listu ze dne 20. května r. 1870. u příležitosti schismatu Anti-Hassunistického (jež v Cařihradě vznikla a katolicismus u Armenů nadobro pochovati hrozila):

„. . . Verum ipsa rebellium pervicacia, artesque ad concitandos animos adhibita pretiosiorem Nobis faciunt et iucundiorem firmitatem, qui nec insidiis, nec blanditiis, nec minis ab obsequio Nostrae legitimaeque auctoritati debito se abduci siverunt. Quos inter commendandos nominatim censemus Měchitaristas Vindobonensis Congregationis, qui deploranda aliorum defectione minime labefactati immoti perstiterunt officio . . .“[1]) A byl to hlavně opat vídeňských Měchitaristů Bosagi, jenž prostřednictvím našeho císaře pána umožnil katolickému patriarchovi Hassunovi vrátit se opět do Cařihradu, kdež po nějakém čase také Portou znova v práva svá dosazen.[2])

Co se pak týká písemnictví armenského a vůbec rozšíření osvěty mezi Armeny, tu zásluh Měchitaristů nelze téměř ani doceniti, a to z té příčiny, že dosud nejsou také prozkoumány všecky rukopisy, jež oni chovají.

Armenský jazyk náleží k jazykům indoevropským, toť aspoň nejnovějším bádáním nade vši pochybnost postaveno, a sice jako zvláštní ratolest jeho. Kdykoliv se v učených pojednáních o armenštině mluví, tu se činí rozdíl mezi tak zv. „grabarem“ a „aščarhabarem“. Co se tím rozumí? „Grabarem“ rozumí se staroarmenský spisovný jazyk,

---

[1]) . . . Než zloba odbojných, jakož i pikle vypočtené na pobouření mysli tím vzácnější a dražší jeví nám stálost těch, kteří ni úskoky a úklady ni lichocením nedali se zlákat od poslušnosti Nám a zákonité autoritě povinované. A z těch jmenovitě vytýkáme řád Měchitaristů (vídeňských), kteří politování hodným odbojem jiných nedavše se zviklati neohroženě věrni zůstali povinnostem svým . . .

[2]) Kdo chce o Anti-Hassunismu více zvěděti, toho odkazuji na dotyčný článek (armenská církev) v Ottově Naučném Slovníku.

jaký nalézáme v písemních památkách od V. století po Kristu. Dnes ho užívají leda učenci ve svých spisech, ač i to ne napořád. „Ašcharhabarem“ třeba rozuměti živý, lidový jazyk, jehož arci s jistými modifikacemi se užívá vůbec i v písmě. Aspoň nynější armenské knihy i časopisy psány jsou v „ašcharhabaru“. „Ašcharhabar“ štěpí se v různé dialekty, jež lze shrnouti hlavně ve dvě hlavní skupiny: Západní (Turecko a turecké Malé Asie) a východní (Rusko, Persie a Indie).

(O. p.)

Staroegyptské prameny

místopisu a národopisu jižní Palestiny a pohraničních území.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil.

K dobrému výkladu a překladu Písma sv. Starého Zákona jest nevyhnutelna znalost biblického místopisu a národopisu, neboť jen tak nabudou různé události pravdivého dějiště, a mnozí činitelé patřičného pochopení. Proto se věnuje nyní zvláštní péče studiu zmíněných předmětův, a to s výsledkem tím zajímavějším, že možno přihlédati nejen k údajům biblickým, ale též ku zprávám národů sousedních, zvláště Babyloňanův a Egypťanů.

Egypťané hraničili od pravěku s dějištěm biblickým, po tisíciletí bylo od nich více méně závislé, což divu, že se nám uchovaly mnohé zmínky místopisné a národopisné i v monumentalních nápisech i na listech papyrusových, které nejedno místo Starého Zákona potvrzují nebo vysvětlují. Tyto zmínky, pokud se týkají jižní Palestiny a pohraničních území od průplavu suezského až do střední Arabie, a od Mrtvého až po Rudé moře, sebrati, časově spořádati a s Písmem sv. srovnati — toť účel mé studie.

Než přistoupím k vlastní práci, třeba podotknouti, že je přesné, časové spořádání zachovaných památek, t. j. správný údaj roku té neb oné události, naprosto nemožné. Jako jest naprosto nemožno určiti rok úmrtí Mojžíšova, Josefova, Jakobova, nebo rok potopy, ačkoliv máme hojně údajů časových v Písmě sv., tak jest rovněž nemožno stanoviti letopočet starého Egypta. Nescházejí nám pomůcky; mámeť v papyrusu

turinském, seznamech ze Saḳḳâry a Abydu[1]) zlomky posloupného záznamu jednotlivých králů s dobou panování, z obsáhlé knihy Egypťana Manetha zbyly úryvky, v nichž udána doba panování jednotlivých rodův a vysvětlena jména králův, a co k nám začaly mluviti hroby, chrámy a knihovny staroegyptské, tož víme, co ten neb onen král dělal v prvém, pátém, dvacátém roce vlády, ale nevíme, kdy nastoupil. Schází nám era, schází nám určitý bod, od kterého nebo ku kterému se leta čítají; neníť u starých Egypťanů chronologie, podobně jako jí nemá ani Písmo svaté. A sestaviti si ji z dosavadních pomůcek nemůžeme. Známe mnoho králův, ale neznáme všech; víme o mnohých, jak dlouho panovali, ale nevíme, nevládli-li současně, a čím dále postupujeme, tím nejasněji vidíme.

Nemůžeme tudíž určiti leta různých událostí; jest se nám spokojiti s údaji, co věděli o našich končinách Egypťané staré, střední a nové říše a přibližně aspoň určiti trvání jednotlivých. Již z toho vysvitne, jak se rozcházejí nejlepší znalci dějin egyptských.

Stará říše počíná vládou Meny, jenž spojil horní a dolní Egypt a nastoupil, jak udává Lepsius 3892 před Kristem Pánem, Brugsch 4400 př. Kr. P., Mariette 5004 př. Kr. P. Historické, současné zprávy však máme hlavně teprve z doby IV. dynastie, a sice od krále Snefrevi (Snefru), jejž klade Meyer 2830 před Kristem Pánem, Lepsius 3124 př. Kr. P., Brugsch 3733 př. Kr. P., Mariette 4235 př. Kr. P., ale Meyer a dle něho A. Erman[2]) připomíná, že pod rok 2830. sestoupiti nelze, spíše že možno přidati až pět století.

Střední říši počíná zakladatel XII. dynastie, král Amenemḥêʿt, jenž panoval, jak praví Meyer, od roku 2130 před Kristem Pánem, Lepsius 2380 př. Kr. P., Brugsch 2466 př. Kr. P., Mariette 2851 př. Kr. P.[3])

Novou říši po vypuzení Hyk-šasů (Hyksů) otevírá XVIII. dynastie, jak myslí Meyer 1533 před Kristem Pánem, Lepsius 1591 př. Kr. P., Brugsch 1700 př. Kr. P., Mariette 1703 př. Kr. P.

---

[1]) Srv. *W. M. Müller*, »Zur Überlieferung über die ersten drei Dynastien« v »Recueil des travaux relatifs à la Philologie et Archéologie.« Paris 1900, str. 98.

[2]) »Ägypten und ägyptisches Leben im Alterthum.« I. B. Tübingen 1885, str. 62.

[3]) Dle určení papyrusu nalezeného v Kanûnu: »V sedmém roce krále Usertesena III. připadnul východ Sothise (Siria) na 16. den měsíce 8.«, určují astronomicky tento rok = 1876—1873 před narozením Krista Pána a počátek XII. dynastie ± 2008. (Srv. *L. Borchardt*, »Der zweite Papyrusfund von Kahun und die zeitliche Festlegung des mittleren Reiches der ägyptischen Geschichte« v »Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde«. Leipzig 1899, str. 102.

Z nové říše zajímati nás bude rovněž dynastie XIX., kterou klade Meyer do r. 1320, Lepsius 1443, Brugsch 1400, Mariette 1462; dynastie XX., která počíná, jak udává Meyer 1180, Lepsius 1209, Brugsch 1200, Mariette 1288, a dynastie XXII., nastupující, jak myslí Lepsius 961, Brugsch 966, Mariette 980.

Meyer udává vždy dobu, pod kterou se sestoupiti nesmí, a čísla Brugschova a Mariettova, ač jsou tak vysoká, přece nejlépe odpovídají tradicionelním názorům o mnohých událostech biblických, jako na př. o příchodu synův Israelových do Egypta, o far'ovi poroby a exodu. Pokud jsou která oprávněna, rozhodovati nebudeme; stačí pro naši studii, roztřídíme-li dotyčné zprávy na jednotlivé říše a budeme velmi spokojeni, podaří-li se nám stanoviti dynastii a určiti krále, zvláště pro dobu staré říše.

Jsouť dějiny začátku staré říše zahaleny hustým závojem, a světlo, které tam vrhly poslední objevy v Negadě, spíše utlumuje dosavadní názory, než by zapuzovalo hlubokou temnotu. Pokud smíme dle nich souditi, bylo v pravěku poříčí Nilu osídleno pilným, již značně vzdělaným národem rolníků, kteří nemilovali ani obchodu ani války a vedli spokojený, tichý život. Tu se přivalil z dolního poříčí Eufratu a Tigridu jednak po moři, jednak po souši arabské vzdělaný kmen Misrajimův (Gen. 10[6]) z rodu Hamova, podrobil si nebojovné sedláky, smísil se s nimi, a tak se vytvořila nová národnost egyptská, která z obojí látky stavěla pyšnou budovu egyptské vzdělanosti.

Vládnoucí třída zůstávala se svou pravlastí ve styku i tehda, když byla zaplavena vlnami potomků Semových. Nebyly to styky výbojné, nýbrž tichá výměna různých plodin a výrobkův, o čemž svědčí přečetné názvy semitské pro mnohé nářadí a plodiny již v době nejstarší; ale psaných památek o těchto stycích nemáme. Není to však pranic divného, považíme-li, že Semité, kteří ve čtvrtém tisíciletí před Kristem Pánem državy asijských Hâmovců zaplavili, byli od egyptských Hâmovců nenáviděni jako nepřátelé národní. Vedli s nimi sice z potřeby obchod, ale štítili se napsati „nečistá“ jejich jména „božskou řečí egyptskou.“

Obchodní cesty vedly jednak po souši, jednak po moři. Nynější suezský záliv Rudého moře sahal až k nynějšímu městu Ismâ'îliji při jezeře Timsâh, kde byl přístav lodí plujících do Puntu, Arabie nebo perského zálivu. Při jezeře Timsâh počíná údolí Ṭûmîlât, jímž vedla nejpohodlnější cesta od srdce Egypta do pouště a dále do Asie. Tudy se brávaly obchodní karavany, ale sem se též hrnuly tlupy semitské

se svými stády a snažily se vpadnouti na úrodné nivy egyptské. Proto dali již nejstarší králové opevniti začátek zmíněného údolí pevnými sruby v délce až 10 kilometrů. Sruby obsazeny vojskem, a stráž neustále pátrala, zda se neblíží nepřítel.

Tyto „knížecí“ hradby stály již v době budovatelů pyramid Tti (274) i Ppy (27), a můžeme je klásti nejpozději do dob krále Sn^{e}fr^{e}vi ze IV. dynastie, jenž mnoho působil v těchto krajích. Král Ḫrty z VIII. dynastie opravoval naše „knížecí“ hradby,[1]) při nichž později vznikla památná pohraniční pevnost Ṯku.

Východně odtud, uprostřed poloostrova sinajského byla poušť š u, š o^{c} a sídlili tam Pḏtî-šu (divoši), Mntî-nv-sṯt nebo stî (lučištníci), též Intî, z nichž sídlil kmen Mnṯv asi na jihozápadě poloostrova sinajského. V jeho území nacházely se bohaté měděné doly, a poněvadž se mědi v Egyptě mnoho spotřebovalo a nikde se tam nekutala, snažili se králové egyptští, aby se dolů zmocnili. Nejvíce v tomto oboru vykonal král Sn^{e}fr^{e}vi, jenž opevnil měděné doly v nynějším Wâdi Maṛâra, tak že se zval bît-Snfrv a „doly (krále) Snofru.“[2])

Ve tvrzi sídlila stále egyptská posádka, která chránila dělníky, obstarávala dopravu mědi k moři a občas vyloupila některé ležení okolních beduinův, o čemž pak hlásaly dochované nápisy. Tak možno čísti na svahu západního břehu Wâdi Maṛâra nápisy z doby krále Ḫufu ze IV., Sahura, Kaka, Râ^{c}enuser, Menkaurâ^{c}a Tatkarâ^{c} z V., Pe^{c}py-Merira a Neferkara^{c} z VI. dynastie.[3]) Dutým reliefem bývá tu obyčejně znázorněn král napřahující krátkou válečnou sekeru na beduina, jejž drží levicí za krátkou kštici. Beduin zraněn oštěpem, klesnul na pravou stranu, opírá se levicí o levé koleno, kdežto pravicí zadržuje smrtelnou ránu a při tom bývá nápis na př.: „N. N. velký bůh bije mnṯv a rozdírá všechny cizozemce.“[4]) Tyto nápisy dal obyčejně zhotoviti pokladník-kapitan, který sám býval vysílán „s královským rozkazem“, aby velel malé osadě a dopravoval dobytou měď do velkého domu Jeho Veličenstva.

Podobné — jen že menší — měděné doly založeny od krále Snfrvi asi pět hodin cesty na velbloudu severo-severozápadně odtud v Wâdi naṣb a pojmenovány „d o l y (m u ž e) K;“,[5]) ale nenabyly za staré říše takového významu, jako doly Snofruovy.

[1]) »Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde.« Leipzig 1876, str. 110.

[2]) *Lepsius,* »Denkmäler aus Ägypten und Äthiopien.« II. B., str. 137.

[3]) *Lepsius,* »Denkmäler.« B. II. 2. 36. 116.

[4]) *Lepsius* l. c. 116.

[5]) *Lepsius* l. c. 144 g.

V úředním slohu egyptském se tu nekutala měď, nýbrž mfaket = malachit, tak vážený od starých Egypťanův, a celý horní okres zván mafk = zemí malachitu. Zvláště zde uctívána bohyně Hathora, která proto zvána patronkou, paní země malachitu, a Raᶜenuser, král V. dynastie, jí věnoval skvostný džbánek obětní.[1])

Od dolů vedla uměle upravená cesta při Wâdi sidr jižním směrem k moři, kde se skládaly s lodí přivežené potraviny, nakládala měď a odvážela do Egypta. Ale posádka a dělníci nebývali sem asi dováženi po lodích, nýbrž chodili pěšky. Z Egypta se brali Wâdim Ṭûmîlât a dorazili k ostovu Snᵉfrᵉvi, který byl opevněn a uzavíral cestu k dolům vedoucí. Zmíněný ostrov ležel dle všeho jižně od nynějšího jezera Timsâḥ při stanici Serapeum a byl oddělen od pevniny úzkými rameny nehlubokého Rudého moře. Buď po voru nebo po zdvihacím dřevěném můstku se přišlo na ostrůvek a rovněž tak na východní pevninu. Všudy jinde byl záliv širší, bažinami obklopený a tudíž přechod nemožný. I byl opevněn náš ostrov, a sice již od krále Snᵉfrᵉvi, jak víme z romanu Senuhytova.

Tolik se dovídáme ze zpráv egyptských o jižní, vlastně jihozápadní polovici poloostrova sinajského v dobách ± 2800 před Kristem Pánem a můžeme říci, že jsou tamní poměry přírodní dnes právě takové, jako byly před ± 5000 lety.

O severní části nemáme z této doby tolik zpráv, ale ze zachovaného můžeme souditi, že se bylo Egypťanům stále brániti, aby udrželi obchodní cestu volnou a nevpustili Asiaty do své vlasti.

Tak král Ppy ze VI. dynastie splnomocnil vyššího soudce Vnî, aby sebral domobranu a najaté tlupy a odvrátil (zlou) věc s Asiaty bydlícími na písku (āmv ḥrušā). Vnî přitáhnul známou cestou až na egyptskou hranici, utábořil se na „Severním ostrově“ v „Bráně Åḥtp“ (při Pelusiu) a vpadnul pětkrát do severní části poloostrova sinajského.

„Oasy země Ḥriu-šā-ův byly zničeny, jejich sruby (dle determinativu spíše ohrady pro stáda) povaleny, fíkové stromy a vinice porubány, stany (tak místo dědiny) spáleny, na tisíce jich pobito a mnoho zajato.“ Tisíce pobitých (v originale smanf ϑst åmf mtᶜbān āša [sic]: pobilo zástupy v ní [zemi Ḥriu-šā] o mnohých desítitisících) nesmíme bráti doslovně.

Vnî se chlubí, a tu mu na nějakém desítitisíci pobitých barbarů

---

[1]) *Lepsius* l. c. 152. — Srv. *Adolf Erman*, »Ägypten und ägyptisches Leben im Alterthum.« II. Tübingen 1887 (?), str. 621.

nezáleží. Jen že beduini nevyčkali, až by je váhavé egyptské tlupy obklíčily, ale prchli při prvém silnějším nárazu do pouště.

Sotva se Vnî vrátil a králi velkými slovy své ohromné vítězství zvěstoval, již měl beduiny v patách. Obsadili opět své oasy a znepokojovali obchodní cestu. To však považovali Egypťané za vzpouru, a Vnî byl pětkrát vyslán, aby je naučil poslušnosti — a pětkrát před ním beduini prchli, a sice, jak se zdá, k severovýchodu do jižní Palestiny, kde se umlouval nový nájezd proti Egypťanům, čili dle původního textu „že jsou rozmíšky mezi barbary v zemi…"

Vnî se měl vypraviti proti nim, ale bál se pochodu pouští. Proto naložil své mužstvo na lodě a jel při pobřeží při severu země „Bydlících na písku = Ḥriu-šā." Snad u Gazy, nebo ještě jižněji bylo „vojsko vysazeno na břeh a vedeno cestou, a tak přišel do území vzbouřencův a porazil je všechny a zabil každého vzbouřence mezi nimi." [1])

Tu máme prvou zprávu o výpravě Egypťanů do jižní Palestiny, která od této doby zůstala od nich závislou. Z uvedeného zřejmo, že byl i sever poloostrova sinajského písečnou pouští, proto se zovou tamní obyvatelé „bydlící na písku = Ḥriu-šā" a kraj „země bydlících na písku = ta ḥriu-šā." Obyvatelé tábořili ve stanech, které mohly býti zapáleny, a měli četné ohrady, v nichž vzdorovali nájezdům. V oasách pěstovali smokvoně a vinou révu, a možná, že byly v oasách ležících na obchodní cestě menší osady.

Severovýchodně od nich bývali „ʿAmv" Asiati, do jichž země byl snadnější přístup po moři než po souši — pouští. Za Pepy-Nemarā uznali nadvládu egyptskou, ale mnoho si z ní nedělali, neboť za VIII. dynastie nařizuje král Ḥrty (?): „Ať se postaví (opraví) hradby knížecí (na začátku Wâdi Tûmîl-ât) a nenechají se vpadnouti Asiati = ʿAmv do Egypta." [2]) (P. d.)

[1]) *A. Erman*, »Commentar zur Inschrift des Una« v »Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde.« Leipzig 1882, str. 1 n.

[2]) *Golenischeff* v petrohradském papyrusu. »Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde.« Leipzig 1878, str. 110.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCXXVIII.

237. Jan biskup. Kroměříž, 21. října 1376. — Kopiář pergam. fol. O. I v. konfirmace listiny č. 236.

Záhlaví in margine: Concordia cum Nicolaum [de] Ausov super bonis in Friczendorf.

Str. 251. ř. 17. kopiář: Nicolai dicta ordinacionem dispositionem et concordiam ac omnia et singula etc. Před „dicta" a za „dicta" jest tečka v kopiáři.
Kromě toho str. 250. ř. 1. a ř. 10. appostolice, píše se: Friczendorff, Katherindorff.
Str. 251. ř. 5. Fridericus;
ř. 12. umquam;
ř. 13. vindicare;
ř. 14. a 15. Marsico a Marsiconem;
ř. 18. vypsáno: li*tt*eris;
ř. 22. místo: quarto, kopiář má psáno zřejmě: *quinto.* Nemaje originalu po ruce, nemohu rozhodnouti, které čtení je správno.

CCXXIX.

249. Týž biskup. Modřice, 2. dubna 1375. — Kopiář pergam. fol. O. III. v.

Obsah in margine: Concordia cum Marschicone super bonis in Friczendorf.

Str. 261. ř. 1. a 10. kopiář: appostolice sedis;
ř. 3. kopiář: Fridericum;
ř. 4. „ jak tištěno: Marschicone, ostatně v textě všade: Marsico etc.
ř. 14. „ de Pohors, také in margine;
ř. 17. „ in commodis;
ř. 20. „ in presens;
ř. 32. „ dict*a* ordinacionem concordiam et disposicionem ac omnia et singula, právě jako čteme v kopiáři v listině uvedené v diplomatáři pod číslem 237. na místě příslušném;
str. 262. ř. 3. kopiář: de Albrendorff.

CCXXX.

250. Marketa ze Švábenic. 7. dubna 1375. — G. I. c. 8.

Záznam na rubě: Wilczoni et Laurentio fratribus de Dobroczkowicz super quadam area in Swabenicz.

Str. 262. ř. 14. original: *etiam* vniuersitatis, ne: *et* vniuersitatis (et̄ v originale s tlustou nad *et* čarou);
ř. 19. sibi vendicare, ne: vindicare.

CCXXXI.

253. Sander arcijahen přerovský. Modřice 6 května 1375. — Kopiář pergam. fol. II.

Soudobé záhlaví nálezu správně zní: Sentencia obtenta pro pascuis et via circa villam Lutyn *contra* homines de Slatyna maiori ad instanciam Magistri Nicolai de Gewyczka Zdenconis et Petri de Wolframycz dominorum protunc ville Lutyn que pasc*u*a fuer*u*nt obtenta vi per quadraginta annos et vltra per homines de Slat*y*na et sigillata reposita est in ecclesia Olomucens*i*. — Dr. Lechner čte „cont“ místo contra — *concernens!* — Neobyčejny jsou v diplomatáři zkratky, jako ř. 3., 5. Olom. místo: Olomucensis, ř. 5. s. místo: sancti.

Str. 264. ř. 3. a 7. má náš kopiář psáno Lutayn, ostatně Lutyn;
ř. 8. kopiář správně: con*s*ensu, ne: concensu (tiskový omyl).

V záhlaví listiny tiskovým omylem místo L*u*tein jest Latein.

CCXXXII.

255. Mejnuš z Mlékovic. Datum Modricz, 16. července 1375. — G. 1. c. 9.

Na pergamenovém proužku pečeť velmi dobře zachovalá.

Str. 265. ř. 2. consan*g*uineo;
ř. 11. in Pustm*y*r;
ř. 13. absolutos L. absolutas. Original: absolut s kličkou, kterou snad správněji rozvésti možno absolu*to*s, poněvadž v předcházejícím řeč jest o proboštu, abatyši a konventu, a praví se: liberum et liberas quittum et quittas tedy: et penitus absolut*o*s.

Záznam na rubě správněji: littera super bonis in Topolan quietancialis (zkratek: Toplan).

CCXXXIII.

257. Hereš z Modřic. Datum, 10 srpna 1375. — G. 1. c. 10.

Str. 267. ř. 13. original omylem písařovým, jenž místo que napsal qui; místo predict*a*s dle pravidla výš uvedeného tištěno: predictos;
ř. 25. original oportunum;
ř. 26. „ eisdemque etc. abbatisse etc.;
ř. 27. „ tabula*m*, ne: tabulas;
ř. 32. v ustanovení o ležácích vynechána pouze slova: et domo honesta ipsis per easdem abbatissam et connentum deputata.

Na pergamenových proužcích 6 krásně zachovalých pečetí.

Na rubě rukou 15. věku: littera super bonis in Topolan.

Codex diplomaticus, tom. XI.

CCXXXIV.

8. Jan z Meziříčí. Brno, 21. pros. 1375. — R. VI. b. 2. Kopiář perg. fol. O. VIII.

Str. 10. ř. 2. original: vtpute nebo utpute jako tištěno ř. 17., tak i perg. kopiář:
ř. 18. original: tene*r*etur, háček nad *ne* v tenetur jako nad *ue* v soluetur bezprostředně předcházejícím, podmět věty: idem nepos suus;

ř. 23. original má zkratek týž jako právě uvedeno, rozvedený: teneretur s podmětem týmž, nebo dovoleno-li, tenerentur, totiž: Heinricus nepos suus, sui heredes vel successores, o nichž byla řeč ve větě hlavní;
Str. 11. ř. 6. original: venerabilis sui capituli, tak i perg. kopiář;
ř. 19. original: seu quouis modo;
ř. 21. „ Lucei, jak opravuje Dr. Lechner; Lucei čte i kopiář perg.

CCXXXV.

21. Jan z Lešan. Dat. 20. ledna 1376. — Středovský, Apographa Mor. I. pag. 53.

K poznámkám Dra. Lechnera dlužno připojiti, že str. 22. ř. 6. superius notatis premissa by mělo býti dle Středovského správně: superius nominatim premissa. Originalu v zemském archivě jsem neviděl.

CCXXXVI.

33. Jan Vlček a Vavřín z Dobročkovic. 20. dubna 1376. — G. I. c. 11.

Osm pečetí dobře zachovalých na pergamenových proužcích. Nejstarší záznam na rubě byl v levém rohu navrchu: Littera Wlczkonis de [Swanicz vyškrabáno zcela, ale patrno ještě]. Jiný: littera Johannis de Dobroczkowicz (vypsáno: li*tt*era). Jiné jsou vyškrabány.

Listina v přepise Dra. Lechnera v uv. časopise r. III. str. 76 sl.
Str. 76. ř. 3. original: quorum interest (ne: inter est, což jest ovšem omyl tiskový);
ř. 6. original: Pustmyͤr;
ř. 21. original: provt.
Str. 77. ř. 12. original: *fecerimus,* ne: fecerant, důkaz toho předcházející ř. 3. promittimus „duo nostrum“ ve větě hlavní, original: fecerim s kličkou;
ř. 13. original: aut ipsarum nunccium, mělo by asi býti: aut *per* ipsarum nunccium;
ř. 16. original: inibi, ne: in ibi;
ř. 17. „ *omnimode,* ne: commode; následující čtu: fore fact*um* (fore fact s kličkou při *t*), ač tím věta smyslu nenabude, snad mělo býti psáno: facultatem extunc liberam et omnimodam virgines supradicte habebunt atd.;
ř. 22. original: non exit*uris,* ne: non exitur, nebo při *r* jest obvyklá klička;
ř. 23. „ suma capitalis pecunie et vsuris exinde contractis exbrigacio vel registracio; věrojatno by mělo býti: summe capitalis pecunie et exbrigacioni vel registracioni, a sice pro výrok „satisfactum fuerit“, jako v dativě jest závislé na verbum „vsuris exinde contractis“ a následující „omnibus et singulis dampnis exinde emergentibus nunciis impensis seu expensis“;
ř. 34. original: profuturo (od: prodesse), ne: pro futuro.

Listina nesrozumitelnou zůstává pro omyly písařovy.

CCXXXVII.

59. Kapitola Olomucká. Olomouc, o sv. Jeronymě 1376. — Kopiář I. fol. O. VII.

Připojená k listině poznámka zní správně: Nota. In reystro obedienciarum et aniuersariorum quere et inuenies. Quod honorabilis et nobilis dominus Woytiechius de Othoslauicz canonicus Olomucensis

emit iudicium in Thinecz et instituit obedienciam super prouentibus molendini thaberne et balnei. ut canonicus singulis annis prebendatus in Thinecz det et soluat prebendatis psalterium sub nota legentibus omni anno in parasceue XXXVI grossos.

In anniuersario domine Perchte in crastino sancte Prisce dimidiam [j] marcam et domino Stankoni unum fertonem. In die Proti et Iacincti et in die sancti Wenczeslai de matura missa prebendatis XII grossos.

Sv. Prisky jest 18. ledna. Že „in crastino pasce“, v pondělí velikonoční nemůže býti anniversaria, toť na bíledni.

Svátek sv. Prota a Hyacinta slaví církev 11. září. Jest i v abecedním seznamě svátků Emlerovy „Rukověti chronologie křesť.“ s. 85. i v abecedním seznamě Grotefendovy „Zeitrechnung“, druhé vydání, II. sv. str. 157.

Kdo přirovná čtení moje Lechnerovu, pozná úchýlky i jejich poněkud oprávněnost. — Jenom ještě výslovně podotýkám, že str. 78. ř. 2. v otisku skutečně dle originalu třeba čísti *canonicus* (cano^c^), ne: canonicis.

CCXXXVIII.

80. Jakob z Kaplic. Olomouc, 1. června 1377. — Kopiář pergam. fol. S. V. v.

Str. 71. ř. 1. kopiář správně: magister camere episcopatus;
ř. 3. kopiář: dictus *Krupa*;
ř. 6. kopiář správně: et *nostra* presens confirmacio, ne: et modo presens etc. [Psáno: nra.]

CCXXXIX.

82. Biskup Jan. Kroměříž, 28. června 1377 — Urbář Vavřina Zwettlera fol. 38. v.

Originalu této listiny, pokud mi povědomo, zde není, že ho zde ani nebylo nikdy, o tom svědčí repertář panství kroměřížského, kde výslovně psáno jest, že se nalézá v archivě kollegiatní kapitoly.

Str. 72. ř. 14. urbář: antedictus *dominus* Nicolaus;
ř. 17. urbář omylem: percipere debeat;
ř. 25. „ dare, *numerare* et soluere, v diplomatáři tiskovým omylem: munerare;
Str. 73. ř. 8. urbář: procedere *et* tam prebende etc.;
ř. 13. urbář: Presentium *h*iis etc.

V opise listiny této ve Zwettlerově urbáři jest mezera značná, vynechánoť, co diplomatář má str. 72. ř. 15.: omnes decimas až ř. 16.: predicte.

CCXL.

116. Sanderus, arcijáhen přerovský. Olomouc, 11. června 1378. — Kopiář pergam. fol. P. I.

Str. 105. ř. 3. Friczendorf zde psáno: Friczindorff, jinde: Friczendorff;
ř. 24. kopiář omylem: contempnandum ... contempnari;
ř. 26. „ sice: cui ecclesiam, jak podotkl Dr. Lechner, ale jesti to omyl přepisovatelův. Správno jest: *eciam*.

V úryvku, v diplomatáři pominutém, od Dra. Lechnera otištěném str. 79. ř. 5. kopiář správně: equa iusticie *lance*, ne: laute.

Světová řeč.

Ref. Ign. Zháněl.

První číslo letoší „Deutsche Revue“ přineslo z péra Herrmanna Dielsa, člena berlínské akademie, velmi pozoruhodný článek pod názvem „Das Problem der Weltsprache“, strana 45 až 58 jehož obsah redakcí zplnomocněni čtenářům „Hlídky“ podáváme:

Právě uplynulé století bylo stoletím národnostního rozvoje. Kde národní duch doposud slabě anebo docela se neozýval, tam vzmohutněl a byl v politice směrodatný. Národové příbuzní se slučovali, národové sobě cizí se odpuzovali. Známkou nové doby budou však mezinárodní poměry; žijeme nyní v době světového obchodu a světového ruchu. Každý, kdo nepředpojatě na svět pohlíží, pozná, že každý stát, který si své národní a mezinárodní úlohy povědom jest, spolupůsobiti má, aby se evropská osvěta a vzdělanost po celém světě rozšířila; všichni až doposud z naší osvěty vyloučení členové lidského pokolení mají v naši vzdělanost uvedeni býti, východ i západ stýkají se nyní v mezinárodním ruchu.

Úkol jest ovšem velmi nesnadný. Kdo však řešiti ho bude, o čemž, jak pan spisovatel praví, předně Německo ležíc uprostřed mezi světovým obchodem, mezi Indií a Anglií, Čínou a Amerikou, Afrikou a Skandinavií, pomýšleti musí, jak se domluví? Již bible naříká, že jazyky lidí zmateny byly, avšak zmatení jazyků nikdy snad tolik jsme nepocifovali, jako nyní v době mezinárodních styků, obchodů a cestování. Již v druhém tisíciletí před Kristem byla assyrská řeč nejrozšířenější v Malé Asii, ba i pyšní Egypťané se jí přiučili a obcujíce s Východem jí jakožto zprostředkující řeči užívali. Později nabyla světovosti řečtina. Řečtí kupci a osadníci rozšiřovali s řeckou osvětou všude i řeckou řeč, nejvíce byla rozšířena řečtina vítěznými válkami Alexandrovými. Později zůstala řečtina panující řečí na Východě, kdežto na Západě římskou říší latina převahy nabyla. Řečtina pak zůstala nejvíce rozšířenou řečí na Východě, až ji islam vyhladil; latina až do XVII. století byla řečí učenců a státníků. Pak hlavně byla frančtina, od času Richelieuových až do časů Napoleonových byla frančtina vskutku řečí světovou. Ještě roku 1829 mínil Goethe: „Nikdo nepopře, že frančtina jako řeč světová a řeč dvorní stále se rozvíjí.“ Tohoto významu však frančtina nyní již nemá, právě uplynulé století to dokazuje. Pan spisovatel pak dokazuje, že i vlivu němčiny ubývá.

Mezi úlohy, které nyní náš všechen svět obsahující snaha řešiti má, přináleží otázka světové řeči, jak se nyní, kdy obchod a cestování všechny národy sbližuje, dorozuměti? Úloha není nikterak novou, již od XVI. století učenci i praktičtí lidé otázkou světové řeči se obírali, otázka však od těch dob ani o krok dále nepostoupila; tehdy obírali se otázkou se stanoviska filosofického a idealního, nyní však pobádá nás k tomu železná nutnost. Všeobecný ruch, všeobecný obchod a cestování vyžadují všeobecně srozumitelnou řeč.

Úlohu lze trojím způsobem rozřešiti. Předně lze ode vší řeči upustiti a jen znameními všem srozumitelnými se domluviti. Všeobecně srozumitelným jest na př. pohyb ruky k ústům, anebo pohyb čelistí, každý rozumí, že jde o jídlo; poukáže-li kdo na nohy, peníze a pobně, každý porozumí, oč se jedná. Tato řeč jest mezinárodní, všem srozumitelnou. Ovšem jest obmezena jen na několik případů, mnohé pohyby znamenají pak u různých národů jiné věci, tak že znameními těžko by bylo dorozuměti se všude. Druhý způsob byl použíti písma známkovaného, obrázkového, které nejstarším stupněm každého písma bylo. Tak znamenalo by na př. naše A nejen zvuk „a“, nýbrž i skutečný pojem „vůl“ (fenicky Aleph), podobně znamená obraz orla ptáka samého a nikoliv pozdější písmenu „a“. Písma na tomto známkovém základě spracovaného užívají až doposud Číňané, národ nyní 500 milionů čítající.

Myšlenku podobného známkovaného písma lze ještě zdokonaliti. Naše číslice mathematické, astronomické, chemické značky jsou nyní již mezinárodními. Kdyby nejběžnější předměty pomocí obrazů v jistém pořádku podány byly, bylo by se aspoň poněkud možno domluviti. V námořnictví užívají ve všech zemích již po padesát let podobné soustavy, pomocí tří různobarevných praporů, které u velké vzdálenosti různou podobu mají, učiní se tolik kombinací, že možno utvořiti z nich malý sborník námořnických zpráv a poznatků, kteréž se bez obtíží vzdálené lodi sdělují. Ale i tato známková řeč má jen malý význam, ve skutečném, praktickém životě jen v omezených případech bylo by lze jí použíti, světové řeči by nenahradila.

Tak nezbývá než třetí prostředek: užití skutečné řeči t. j. řeči, kterou se mluví; tu pak jest dvojí cesta: užiti řeči, kterou se mluví, aneb vynalézti řeč novou. První cesta, užíti totiž řeči již známé a rozšířené, jest cestou dějinami označenou. Vítězní národové nutili národy podmaněné řeč jejich přijati; tak činili řečtí kolonisté, římští vojáci, španělští dobyvatelé; tak žádají až doposud národové, kteří cizími národy vládnou, aby se řeči jejich přiučili, snaží se zavésti vedle řeči obcovací řeč státní. Právě z národnostních příčin není naděje, že by některá z řečí evropských řečí světovou se stala, neboť každý, kdožby jí používal, uznával by nadvládu její nad svou mateřskou řečí; cizí řečí mluviti, jest platiti cizími penězi, jest vždy něco ponižujícího a užívá se jen od národů, kteří žádného politického významu nemají. Vzdor tomu však lze přece mluviti o některých řečech, které nyní velmi rozšířeny jsou a sice je to řeč anglická, francouzská německá a ruská. Na mezinárodních shromážděních mluvívá se v těchto řečech a žádá se, aby jim každý, když jimi nemluví, aspoň rozuměl. Již starý básník Ennius o sobě říkával, že má tři srdce (tria corda habere). Kdo cizí řeč ovládá, ovládá i její lileraturu. Která z těchto čtyř řečí nejvíce naděje má státi se řečí světovou?

Do polovice minulého (XIX.) století měla bez odporu frančtina největší naději, v druhé však polovici se poměr změnil; více se rozšířil vliv anglický a ruský. Moře stalo se nyní anglickou silnicí, kdo kdekoliv na mořskou loď vstoupí, cítí, že jest na anglické půdě. Na moři

mluví se skoro všude jen anglicky. Anglický statistik Lewis Carnac vypočetl, jak se některé řeči od století XVI. rozšířily a podává následující tabulku:

		anglicky	německy	rusky	francouzsky	italsky	španělsky
Ku konci století 15.	mluvilo:	4	10	3	10	9½	8½
„ „ „ 16.	„	6	10	3	14	9½	8½
„ „ „ 17.	„	8½	10	3	20	9½	8½
„ „ „ 18.	„	20	31	30	31	15	26
„ „ „ 19.	„	116	80	85	52	54	44

Dle toho bude koncem století dvacátého mluviti:

anglicky	německy	rusky	francouzsky	italsky	španělsky
640,	210,	233,	85,	77,	74 mil. lidí.

Ovšem jest statistika řečí, jedná-li i o nynější poměr, něco neobyčejně nesnadného, jak pak teprve těžko určiti, jak bude za sto let. Za minulá století jest vzat přibližný počet, co do budoucnosti jest jen domysl, pouhé proroctví.

Protože z řečí, které se nyní mluví, sotva některá světovou bude, pomýšlelo se z řečí mluvených uměle novou řeč utvořiti a pokud možno ji tak zjednodušiti, aby se jí každý lehce přinaučiti mohl. Před dvacíti lety pokusil se známý katolický farář v Kostnici Martin Schleyer a vynalezl volapük. Na začátku byl volapük nadšeně přijat, ale posledních deset let zdá se, že obliby značně ubylo. Je ovšem velkou otázkou, zda se vůbec kdy podaří novou, uměle vytvořenou řeč zavésti; volapük co do výslovnosti všeobecně neuspokojil. Po Schleyerovi přišel roku 1899. s novou řečí Leon Bollak a vydal o ní knihu o 480 stránkách ve velkém 8°. Ve Vídni vydal knihu o nové světové řeči Julius Lott (též roku 1899.) pod titulem: Un lingue international pro le cultivat nations de tot mund. Grammatic, dialogs, letters et vocabular composit in anglian, frances, german, italian et universal lingue pro le practic aplication durant le exposition universal in Paris 1900. Jak viděti zbudoval pisatel svou novou řeč (mundolingue ji nazývá) hlavně na základě latiny. Jest to však vlastně polatinštěná frančtina, tak že by jí každý, kdo latinsky a francouzsky umí, lehce porozuměl.

Ale nač taková oklika? Nebylo by jednodušší, místo této uměle vytvořené latiny, latinu samu za světovou řeč zvoliti? Přes tisíc let se latina osvědčila, až doposud vyučuje se jí na všech vyšších školách evropských i amerických, až doposud mnohé stavy latiny nezbytně potřebují. Až doposud jsou v mnohých zemích doktorské dissertace jen v latině, i nyní užívají v botanice a vůbec přírodních vědách latinských jmen, i nyní píší lékaři recepty v latině, i nyní je latina řečí lekárníkův, i nyní náš císař pán jiným panovníkům latinské listy píše a je slovy „serenissime Princeps, consaguinee carissime“ oslovuje, i nyní latina řečí liturgickou v církvi katolické jest, i nyní papež latinské encykliky vydává a ku zotavení latinská disticha píše.

Říše římská dávno již zanikla, žádná politika nezabraňovala by latiny užívati, byla by to nestranná řeč. Bezpochyby proto promluvil také latinsky náš ministr vyučování Dr. rytíř Hartel, když vloni

v Krakově universita jubileum slavila. Roku 1899. byl v Římě dvanáctý sjezd orientalistů, král Humbert pozdravil sjezd latinskou řečí, kterou ministr Baccelli předčítal, každý z přítomných měl pocit: to byla řeč, která nejlépe slušela městu, v němž proslovena, byla hodna shromáždění, ku kterému pronesena a hodna krále, který ji předčítati dal. Ovšem že latina, kterou zde myslíme, nebyla by latinou ciceronskou, latinou filologicky bezvadnou, nýbrž latinou, která by i nejnovější moderní slova měla, míníme latinu asi takovou, jakou jest psán americký list „Praeco latinus, folia gentium latina menstrua litteraria ac critica, ad propagandum sermonem latinum, necnon ad fovendas litteras latinas“; v Římě vychází podobný list „Vox urbis, de litteris et bonis artibus commentarius, bis in mense prodit“. Není pochybnosti, že by bylo možno latinu praktickým potřebám lehce upraviti, ovšem musili by celou věc převzíti ne odborní filologové, ale praktičtí učenci, pak musilo by se latině vyučovati ve všech školách. Ve velkých městech přispělo by mnoho latinu rozšířiti, kdyby se pořádaly populární, pro lid upravené kursy, jakož v Praze, ve Vídni a v Berlíně již zavedeny jsou. Kdyby latina zevšeobecněla, vyučovalo by se jí ne jako mrtvé ale jako živé řeči.

Ovšem byla by ještě jedna obtíž, a sice výslovnost, neboť jak známo vyslovují latinu Angličané po anglicku, Francouzi po francouzsku atd., ale snad by přece dalo se nějak dorozuměti, obtíže nebyly by nepřekonatelné. vždyť za dřívějších dob odbývaly se velké disputace vědecké, jichž doktoři všech národů se súčastnili a všichni si mluvíce latinsky rozuměli, až doposud vyučuje se na celém světě mnohým předmětům latinsky v bohosloveckých ústavech, ano i v některých filologických seminářích mluví se a zkouší latinsky. Mluví-li někdo latinsky cizí výslovnosti, z počátku je porozuměti jí dosti nesnadné, znenáhla však ucho navykne cizímu přízvuku i cizí výslovnosti a mluvící snadno si porozumějí. Různá výslovnost by tedy nezabraňovala všeobecnou řeč zavésti.

Ku konci svého článku praví p. spisovatel, že nikterak nepodceňuje obtíží, které latinu za všeobecnou řeč závésti překážejí, že málokdo nakloněn jest myšlence této, protože není moderní. Proto všeobecně překvapilo, když ve známost vešlo, že vláda německá u čínské žádala, aby nápis na pomníku zavražděného německého vyslance barona Kettelera byl v řeči latinské, německé a čínské. Chce snad diplomacie latině ku starým právům dopomoci? Měla-li by latina všeobecnou řečí se státi, musil by podnět k tomu vyjíti ne zhora, nýbrž zdola, ne od vlády, ale od lidu. Lid, všechny vrstvy obyvatelstva musily by dojíti ku přesvědčení, že ku vzájemnému domluvení latiny nezbytně je zapotřebí. Po této snaze však nikde není žádné stopy.

Každý vypomahá si nyní v řečech jak může, hlavně zaopatřují se překlady. Učenci spokojují se s výtahy kolikráte i nesrozumitelnými, jak je časopisy v překladě podávají; obchodníci mají své dopisovatele, kteří i v pěti nebo šesti jazycích se vyznají. Tak podporuje a udržuje

se starý zlozvyk a jednotlivec darmo proti němu bojuje. Avšak přece snad dovoleno mu upozorniti, že v otázce jednotné řeči ta vysoce ceněná kultura dvacátého století mnoho se opozdila proti kulturním epochám minulosti, ano i proti opovrhovanému středověku!

Nová díla.

Dr. Fr Joklík: **Občanské právo rakouské.** Nakl. Hejda a Trček v Praze. Str. 118. C. 1·80 K.

Druhý tento svazek „Illustrovaných katechismů naučných“ (ovšem již neillustrovaný!) je zdařilejší prvého[1]). Obsahuje stručně a zřetelně všecky důležité poučky o svém předmětě. §§ občanského zákona nejsou citovány, což snad nebude vadou; ale bylo by přece dobře, aspoň hlavní odstavce v nadpisech jimi naznačiti.

Prof. Richard Jiřík: **Methodické vysvětlení hlavní knihy** účetnictví podvojného. Nakl. J. Barvič v Brně. Stran 26.

Osvědčený odborník, professor české vyšší obchodní školy v Brně, podává tu stručný ale zcela jasný a k praktické potřebě dostačitelný výklad o hlavní knize a významu účetnictví podvojného vůbec. Příklady vzaty z potřeby obchodnické. Při druhém vydání, jehož prospěšné knížce té brzy přejeme, bude dobře připojiti více dokladů z trhu čistě peněžního, čímž by se dílko stalo ještě užitečnějším pro údy záložen a pod. čistě peněžních ústavů.

Německá knihovna pro českou studující mládež. Svazek IV. *Jan Kabelík:* Drei Expeditionen in ferne Länder. Nakladatel J. F. Kubeš v Třebíči 1900. Stran 98.

Dle úmyslu pp. vydavatelů má sbírka posloužiti poučení věcnému i jazykovému. Obojího dosahuje se tímto svazkem, ve kterém popsány dvě výpravy („Polaris“ a „Jeanette“) k severní točně a jedna do Tichého Oceanu; vysvětlivky věcné i jazykové jsou podány zcela případně.

Norbert F. Čapek: **Jak poznám vlohy a náklonnosti člověka** na první pohled? Se 7 obrázky. V Brně, nákl. vlastním. Str. 48.

Pan spisovatel vydávaje tuto „knihovnu pro poznání sebe a lidí“, slibuje zevrubnější spisy a na požádání též přednášky o tomto předmětě. Co v uvedeném sešitě podává, je tak asi výběr z pouček frenologických. Zdali to má ten význam, jaký tomu p. spis. připisuje (voliti na př. dle toho manželství nebo povolání), jest více než pochybno. Zdá se, že jde tu více o sport rozmanitých těch západních okkultistů.

---

[1]) Posuzovali jsme jej docela mírně a s reservou, naznačivše jenom některá nedopatření, abychom podniku neuškodili. „Živa“ v obšírném posudku vytýká mu mnoho vad. Spisovatel jeho Dr. Eugen Muška vydal zatím u téhož nakladatelství kapesní rukověť geograficko-statistickou na rok 1901., »Globus«, jež okamžité potřebě z pravidla dobře poslouží.

Louis Arleth: **Kniha osamělého.** Nakladatel F. Šimáček v Praze. Str. 80. Cena 1·20 K.

V 47 kapitolách nietzscheovských aforismů nadčlověk osamělý a osaměle se městem potulující zaznamenává úsudky i řeči své, jak se kdy „setkal se žínkami a ženami a mudrci a hlupci a soudci a zloději a kramáři a blázny". Sentence ovšem dopadají dle toho. Snad obsahují mnoho pravdy o naší národní společnosti, ale ta jich asi nedočte.

Otakar Červinka: **Boj s kapitalem.** Libuše XXX. 2. Str. 303.

Mladý snaživý hospodář spojen s českým statkářem v zápase s německým kapitalem, jenž jim byl dán na pomoc, avšak převahou svojí oba téměř zardousí.

Zajímavý děj je sice trochu romanticky přibarven, ale pozadí jeho je pro nás strašlivě pravdivé. Že tu také ženy a láska hrají svou úlohu, rozumí se samo sebou. Kniha pozoruhodná!

H. Lecomte du Nowy: **Láska jest hříchem mým.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Stran 414.

Pikantní obraz a nápis dává tušiti také pikantní obsah. Je v pravdě hodně smyslný. Nevěrná manželka v denníku analysuje až příliš upřímně a přece falešně své city a činy, jež ovšem nejsou ctnostné. Svádí hříchy své na lásku, ale není to nic než aristokratická rozmařilost a nesvědomitost. Kluzkých líčení je v knize nazbyt.

Fr. X. Svoboda: **Povídky.** (1887—1899.) Ottova Laciná knihovna. Č. 186. Str. 460.

Povídky tyto jsou celkem pěkné. Některé z nich, jako „Bouře", „Tušení hříchu a utrpení", „Větrné hrady" a j. povznášejí se vysoko nad průměrnou výrobu povídkovou. Zamlouvá se ti v nich zvláště jakási nestrojená upřímnost a vážnost životního názoru. Sloh vyniká nehledanou výrazností; mimo umělecké přednosti třeba nyní také ještě nebo již konstatovati, že Svoboda hledí psáti správnou češtinou. Vzdělanějšímu čtenáři bude četba povídek těchto milým požitkem.

Vlasta Pittnerová: **Starodávné selanky.** Knihovna našeho lidu. V Brně 1900. Nákl. benediktinské knihtiskárny. Str. 328. Cena 1 K 70 h.

Vedle některých lidopisných obrázků jsou tyto selanky ze života ženského nejzdařilejší prací Pittnerové, aspoň většina z nich. Bez přítěže dějepisné vystupují osobnosti i situace v milé životnosti před čtenářem poutajíce pozornost i soucit jeho. Jemný humor, opravdová idyllická nálada vznáší se nad nimi, a čtenář nechává se jí rád zajímati. Sloh je prostý a správný, beze zbytečných archaismů.

Vítězslav Novák: **Maryša.** Dramatická ouvertura pro velký orkestr, pro klavír na 4 ruce upravená skladatelem. Vydání Urbánkovo, č. 1230. Str. 25. C. 5 K.

Vážně náladová skladba, divadelními kruhy s dostatek už oceněná, stává se tu majetkem širších vrstev hudbymilovných a bude zajisté

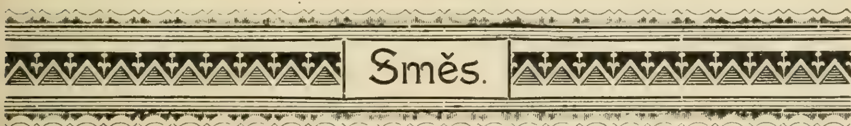
vděčným číslem lepších koncertů. Lepších, pravím nejen pro technické obtíže, nýbrž i pro duševní porozumění skladby.

Zdeněk Fibich: **Šestero písní.** Pro solový hlas s průvodem piana. Třetí vydání. Nakl. F. A. Urbánek. Str. 18. C. 3 K.

Jsou to starší dobří známí. „Má dívenka jak růže je", „Holubička z dubu", „Ach, Haničko", „V nové záři" — milé ty písně zvěčnělého mistra již často nás potěšily, a přece zůstávají nám stejně milými. Prostý, nehledaný a přece výrazný nápěv je vyznačuje před mnohými jinými skladbami toho druhu, o něž právě není nouze. Při výběru z nich tedy tyto písně Fibichovy vřele doporučujeme.

Alois Lad. Vymetal: **Písničky.** Pro solový hlas s průvodem klavíru. Vydání Urbánkovo, č. 1209. Str. 7. C. 2 K.

Laškovné čtyry popěvky Fr. S. Procházky našly tu výmluvného interpreta hudebního, lepšího nežli snad zasloužily. Pan skladatel obratně ovládá humoristický výraz hudební, a to bez obtížného apparatu. Písničky zpívají i hrají se velmi lehce a svižně. Doporučujeme! Panu skladateli přejeme v tomto směru u nás ne právě nejšťastněji pěstovaném mnoho zdaru.

Farao exodu. V únoru 1896 našel Flinders Petrie, jenž řídí kopaniny anglické v Egyptě, kamennou desku 10 stop vysokou, 5 stop širokou a 1 stopu tlustou, na niž poprvé čteme egyptsky psané jméno I-si-ra-e-ru = Israel, o němž se praví: „Jest vytržen a nemá zrna", t. j. opustil kraj egyptský, v němž dosud přebýval, a nemaje území vlastního, není s to, aby dále trval. Že nemají Israelští vlastního území, krásně je znázorněno v textě egyptském vynecháním příslušného determinativu „území, bydliště". Tento nález usvědčil z nepravdy mnohé spisovatele prohlašující zprávu o pobytu v Egyptě za bajku nebo pověst a přispěl k určení doby, kdy Israelci Egypt opustili. Poněvadž byla naše deska pořízena pátého leta vlády Merenptaha I., a sice hned po jeho vítězství nad kmeny libyckými, lze souditi, že vyšli Israelovci z Egypta již dříve. Ale na rubu papyrusu Anastasi III. (str. 5—6) dočítáme se v zápiskách pohraničního prohlížitele průvodních listů, že dlel Merenptah I. v Palestině, a sice měsíce devátého leta třetího své vlády.[1]) Několik vojínů (důstojníků) z pohraničních stanic palestinských bylo tehda zatčeno a posláno před vrchní vojenský soud do T^a^ru (שׁוּר) a dle všeho se zdá, že se staral

[1]) *A. Ermán,* »Tagebuch eines Grenzbeamten« v »Zeitschrift für egyptische Sprache und Alterthumskunde«. 1879, str. 297 n. — *F. Chabas,* »Recherches pour servir à l'histoire de la XIX. dynastie.« Paris 1873, str. 95—97.

král Merenptah o obranu jižního a jiho-jihovýchodního pomezí kenaʿanského. Dle toho můžeme souditi, že vytáhli Israelští z Egypta již před tím, a sice snad v druhém roce vlády Merenptaha I. Po vyjití z Egypta, zvláště však když opustili Sinaj, vynaložili Egypťané vše, aby je odrazili od svých provincií kenaʿanských, kam se za tím účelem i sám král odebral. A skutečně se Mojžíš neodvážil vraziti do roviny Šefela, poseté pevnostmi egyptskými, ale hleděl se dostati do hor hebrônských. Když tu byli Israelovci od spojených Kenaʿanců a ʿAmaleků poraženi (Num. 14^{43-45}), vrátili se do pouště, aby svým počtem rozmnožili kočovné kmeny, neznající žádného stálého bydliště. Proto o nich mohl Merenptah prohlásiti, že jsou vytrženi i s kořeny, že nejsou s to, aby vydali zrno, aby se uchovali. Z pozdějších let vlády Merenptaha I. máme nápisy z osmého roku jeho vlády[1]) a jest jisto, že vládnul ještě déle.

Dr. B. Neteler[2]) přičítá Merenptahu I. pouze osm let vlády a tvrdí, že Israelští vytáhli v osmém a tedy posledním roce jeho panování, který určuje zcela jistě na 1848. Tuto svou chronologii měl však vypočtenu již před nálezem uvedeného nápisu Merenptahova, a teď, nechtěje na ní ničeho měniti, tvrdí jednoduše, že se týká zpráva Merenptahova Israelovců, kteří od pradávna byli v Kenaʿanu usedlí, a že nemá nic společného s Israelem od Mojžíše vedeným (str. 14). Při tom však zapomíná, že text egyptský Israelovce do Kenaʿanu neklade, jim žádného území nepřičítá, a že jeho názor odporuje jak údajům biblickým tak místo- i národopisu Kenaʿanu, pokud ho známe z pramenů egyptských, zvláště z listů Tell-el-amarských.

Připouštíme, že byli mezi egyptskými úředníky kenaʿanskými četní Israelci, jest zřejmo, že doháněli pastýři israelští svá stáda až do jižního Kenaʿanu — jak se děje do dnes —, ale jest jisto, že národ israelský před Josûʿou v Kenaʿanu nebýval a že pod Mojžíšem, a sice před 5. rokem vlády Merenptaha I., Egypt opustil. Snad přiměla Netelera k uvedenému náhledu domněnka, jako by byl Farao zahynul v Rudém moři. Ale o zahynutí Faraově nestojí nic ani ve zprávě prosaické Ex 14^{24} násl. ani v básnickém chvalozpěvu Mojžíšově Ex 15^{4}.

Merenptah I. vládnul po exodu ještě několik let a byl po své smrti pochován s veškerou slávou ve svém náhrobním chrámu v Thebách. Když pak bylo staroslavné pohřebiště thebské opuštěno, a zloději se dobývali do královských hrobek, tu byla mumie Merenptahova — jako na tisíce jiných — od kněží ukryta do zapadlé, zapomenuté komůrky při hrobě Amenemhôtepa II. z XVIII. dyn. Tato byla odkryta r. 1899 od Lortet-a, jenž řídí kopaniny prováděné vládou egyptskou, a mezi mumiemi nalezeno i tělo Merenptaha I. Kněží, balsamující a zamotávající mrtvolu, napsali vždy na plátno pokrývající prsa jméno nebožtíkovo, a tak můžeme poznati nebožtíky, kteří jsou vypuzeni nejen z vlastního nádherného hrobu, ale nešetrně vyhozeni i z umělé, četnými nápisy opatřené rakve. Lortet četl původně

[1]) Papyrus Anastasi VI., 4^{13}—5^{5}, Papyrus z Bologne viz *F. Chabas* l. c. str. 107—109 a téhož »Études sur l'Antiquité historique d'après les sources égypt. et les monuments réputés préhistoriques.« Paris 1873, str. 273.

[2]) »Die Bücher der Chronik der Vulgata und des hebräischen Textes.« Münster 1899, str. 11.

hieratický nápis našeho krále špatně a přičítal mumii králi Hu-en-atenu, t. j. Amenofisu IV.; ale když bylo toto tělo dovezeno v zapečetěné rakvi dne 31. ledna 1900 do musea v Ghîze u Kâhiry, bylo dne 10. února znovu prohlédnuto, a tu četli všichni přítomní egyptologové úplně jasné jméno: Král Ba-en-ra, t. j. Merenptah I. Až přijdete do překrásného musea v Ghîze, uvidíte tam ve skleněné rakvi výraznou tvář s vysokým, skoro rovným čelem, orličím nosem a ostrými kostmi lícními — tvář, na kterou pohlížel i Mojžíš, neboť máte před sebou Faraona Exodu.

V Olomouci, v březnu 1901. Dr. Alois Musil.

Člověk a opice. Z odborných časopisů šíří se zpráva, že objevena nová známka příbuznosti mezi jmenovanými živočichy, totiž příbuznost krve. Fysiolog Friedenthal zjistil, že krev jejich se mísí, aniž krvinky její se rozkládají, kdežto na př. lidská krev s oslí se takto nesnáší. — Co na tom pravdy, zajisté se teprv ukáže. Nejzajímavější je to, že se příbuznost, resp. evolutionismus takto na jedné straně tvrdí, na druhé popírá. Dle darwinismu jsme vůbec descendenti jednoho rodu, tedy vesměs příbuzni, avšak krev naše s krví některých živočichů se snáší, s jinou ne, nejsme tedy se všemi „pokrevenci". Příbuznost pak bližší či vzdálenější jest pojem přírodovědně zcela neurčitý. Co tedy s tím?

Sbírka nerostů při české technice v Brně úsilovnou snahou prof. Dra. J. Jahna vzrůstá utěšeně nejen co do počtu předmětů nýbrž také co do ceny jejich. Jak doslycháme, nechovají se němečtí učenci ani zde a tím méně v říši docela nic obstrukčně proti naší technice, nýbrž poskytují prof. Jahnovi ochotně a s pravou učeneckou noblessou — ovšem více z osobní známosti — doubletů ze svých sbírek, tak že cizí nerosty budou tu skvostně zastoupeny. U nás jináče! Z Moravy nedostává se mineralogickému ústavu tomuto podpory skoro žádné. Některé moravské nerosty docházejí mu z Německa (!) Od Prostějova došla sem nedávno zpráva, charakteristická pro naše lidovecké pokrokářství. „Pokročilá" obec Č. u Prostějova byla úředně požádána, aby na klassické půdě tamnější bylo kopáno též ve prospěch české techniky v Brně. Záležitost svěřena tamnějšímu učiteli. Vydobyté předměty však nabízeny české technice jen za peníze — poněvadž prý beztoho má na to hojnou dotaci — a když nabídka nepřijata, prodány za 40 K, až se šťastně dostaly do — Německa. Obrázků takových pak jest více. — — Upozorňujíce na to čtenáře „Hlídky", dovolujeme si je vyzvati, aby svým vlivem na příslušných místech působili k obohacení sbírky této, která bude kdysi chloubou naší, a nedopustili, aby co do moravských věcí byla naší hanbou.

Nové podniky ohlašují se z Olomouce. Především chystá prý se český katolický denník. Morava na svůj počet katolického obyvatelstva mohla by si ovšem docela dobře vydržeti nejméně dva denníky, ale ve skutečnosti zajisté není situace pro ně tak příznivá. Tu třeba ještě mnoho pracovati a — probouzeti. Brněnskému „Hlasu" zajisté nikdo neupře, že se v zápasech našich velmi dobře osvědčil a obecné spokojenosti si dobyl. — Dále má se z nejvyššího nařízení v olomoucké arcidiecesi vydávati nový český katolický kalendář s povinnou kolportáží v každé farnosti.

Farní úřady mají se o tom vysloviti a zprávu podati. — V Brně založili na hromadném hrobě zaniklých časopisů „Niva“, „Naše Morava“, „Moravská Revue“ nový, jim podobný, prozatím pouze belletristický prý, s názvem „Morava“. Říditi jej má p. V. Břečka, jehožto jméno dosud v literatuře vyniklo hlavně tím, že paní B. deklamovala báseň o večírku Aug. Smetany. V agitaci pro časopis onen ozývají se hesla protiklerikalní, mající nesmělým snad dodati kuráže k „platné“ opposici: jakoby klerikalové někomu překáželi vydávati si časopis!! Či je to jediná pohnutka, která ty lidi dovede nadchnouti? Bude-li časopis zač státi, budeme my první, kteří jej doporučíme, neboť sami vyznáváme, bez nucení, že moravská belletrie vyššího slohu nemá — kromě „Nového Života“, a „Obzoru“ se zvláštním směrem — přiměřeného organu. Netřeba tedy z toho dělati nějaký casus belli.

Klerikalní strašidla. Co právě v předešlé poznámce zmíněno, možno v českém ruchu pozorovati téměř napořád: málokterý nový podnik jiných stran uskuteční se bez vřavy protiklerikalní. Nikoli ze zájmu pro věc a ze spontanního nadšení se pracuje — nýbrž truc na truc. Pravda ovšem jest, že agitace takto daří se poměrně ještě nejlépe, což ale není právě nejlepším vysvědčením pro českou povahu. Jen opposici! Neutralní osvětové podniky národní při tom hynou. Snášelivost se žádá jen od nás; jinak ať se raději všecko rozpadne, než aby to nemělo býti protiklerikalní. Jen klerikalní peníze ještě jsou dobré, jiného nic. Ani za své peníze však nesmí si klerikalismus poříditi, co by národu za dobré uznal; i o tom chtějí rozhodovati onino druzí páni, kteří sami tak neradi do své kapsy sahají, klerikalní kapsy však velice rádi obracejí.

Odírá či neodírá lid? Před několika dny stál zde u trestního soudu právní zástupce nejdp. arcibiskupa Olomouckého jako žalobce proti zástupci národně-socialistického dělníka p. Kovaříka, jenž o poslední volební agitaci ve Křtinách kromě jiných obvinění veřejně nařkl p. arcibiskupa, že odírá dělnictvo. To ovšem je trochu silný výraz, který si dovolí po případě jen „Lidové noviny“, opakující jej od té doby neustále proti p. arcibiskupovi, protože poroty se tak nebojí, jako c. k. soudu. Přelíčení skončilo se ovšem odsouzením žalovaného, jehožto zástupce stále nabízel a snažil se podati důkaz pravdy. Ve zprávách o přelíčení také skutečně se rozhlašuje, kterak svědkové vypovídali, že na arcibiskupských statcích se platí až i 5, 10, 20 atd. krejcarů denně. Zástupce p. arcibiskupa marně vysvětloval, že to nejsou pravidelné mzdy, nýbrž almužny za výpomocnou práci, nepotřebnou a neobjednanou, o kterou prosí chudina, aby nemřela hladem. Protizástupce tu ovšem almužny nepřipouštěl a poukazoval ustavičně na „kněze“.

I jinak časté jsou stesky na nízké mzdy při statcích duchovenských. Tedy už neplatí: „Unter'm Krummstab ist gut leben“? (Pod berlou se dobře žije!) I ano, platí dosud, na duchovenských statcích nepozorovati nedostatku dělníků, jako jinde, naopak hrne se jich tam víc než možno potřebovati — — ale moderní statistika, která počítá jen číslicemi, nucena konstatovati, že jsou tam platy nejnižší. Agitace pak z toho udělá „odírání“ lidu, ač tu bývá spíše opak: vydržování všelijakých lidí neschopných a lenošných, kteří by se jinde ani neuživili. Jak to?

Především je tu z a s t a r a l á m e z d n í s o u s t a v a: skrovné platy

peněžní a vedle toho množství všelijakých dávek, deputatů atd. Že při odměřování těchto dávek z pravidla nehledí se tak přísně na umluvenou kolikost, jako při penězích, že tedy mzda jest ve skutečnosti výhodnější nežli se na oko zdá, je známo. Dále je tu mnoho jiných, poctivých a trpěných, polopoctivých a polotrpěných, nepoctivých a výslovně sice netrpěných ale přece přehlížených cest vedlejšího výdělku — opět podle zastaralého patriarchalního způsobu účtování. A konečně je tu stálost výdělku a výživy. Kdo poněkud zná, jak se přijímají a propouštějí dělníci na statcích duchovenských a laických, ví dobře, co znamenú u dělníka 30 kr. denní mzdy po celý rok a 50 kr. jinde po — 4—5 měsíců ročně.

Podobný tomuto poslednímu případ právě v uvedené při uváděn za důkaz vydírání. V zimě, kdy se všude počet dělnictva uvádí na nejmenší, hrnou se chuďasi na statky duchovenské, prosíce o práci za každou mzdu. Práce ovšem není, vždyť statkář, který by dělníků potřeboval, nebude čekati, až mu sami přijdou. Kdyby takoví „přebyteční“ dělníci vykonali skutečně práci užitečnou a potřebnou, mají za ni býti ovšem přiměřeně placeni, neboť jinak by to bylo lichvářské využitkování cizí nouze; připouštím pak tu ještě, že duchovnímu prácedárci nesluší se využitkovati do písmenky hojné poptávky po práci, aby mzdu, skutečnou přiměřenou a zaslouženou mzdu nekřesťansky stlačoval. Ale v takových případech se jedná obyčejně skutečně jen o poloviční almužnu: pracuje se, jen aby se neřeklo, že práce vůbec stojí. Zaměstnavateli je teprve vymýšleti, jakou prací by lidi zaměstnal, a dle toho je také výsledek: práce i mzda jest almužnou. O dohledu atd. nechci se ani zmiňovati.

To je skutečnost. Stejnou však skutečností jest, že za tuto dobrotu téměř nikdy není uznání neřkuli vděčnosti. A do veřejnosti se hodí pouze cifry s poznámkou: za tolik a za tolik se na panství arcibiskupově „dře“ ubohý dělník... (Jak často se na duchovenských statcích lidé prací „ztrhají“, jest až příliš dobře známo). Pomluva se snadno ujme, o vysvětlení se nikdo nestará a nechce starati. Pomluv těch se sice duchovenstvo neuvaruje nikdy, byť sebe lépe jednalo, na to Pán Bůh pro duchovenstvo dopustil hojně národních i nenárodních výtečníků, jako že židovští vydřiduši budou míti vždy více pokoje, a nebylo by ani v duchu křesťanském jednáno, kdyby se duchovenstvo proto vyzouvalo z povinné dobročinnosti; ale nic by neškodilo, otázku mezdní i almužní poněkud moderněji upraviti, ve prospěch lidu samého i ve prospěch vlastní pověsti. Duchovní ústavy nevčasnou almužnou chtějíce dobře činiti, snadno demoralisují, ač by mohly prací a mzdou mravně i hmotně prospěti. Jedněm se snad na chvíli nezaslouženě pomůže a mnohým uškodí. Kolem klášterů bývá nejen nejvíce chudiny shromážděné pro almužnu — a to jest jejich ctí — nýbrž i nejvíce povalečů a darmochlebů. Nesmíť se konečně zapomínati, že i to, co duchovní pán zamýšlel učiniti almužnou, organové jeho mění v docela něco jiného...

Tedy co na venek vypadá často jako odírání, je v pravdě podporou a almužnou. Ale společenské poměry radí, přizpůsobiti jim též almužnu, t. j. dávati, kde možno, raději práci a přiměřenou mzdu, a teprve kde třeba, almužnu.

„Mořská pěna“. Jak je nedobře všecko překládati z němčiny, co dosud názvu nemělo v našem jazyce, toho příkladem nad jiném význačným jest název „mořská pěna“, německy „Meerschaum“. Němci k tomuto názvu sami přišli velmi nešikovně a jejich nešikovnost my i jiní si přisvojili. Maďarský orientalista a hlavně znalec turečtiny A. Vambéry, uveřejňuje v maďarském časopise filolog. o původu slova toho: Mineral pod názvem mořské pěny známý jmenovali Turci „ak merdžan“, to jest bílý koral, na rozdíl od „kizil merdžan“, černý koral. Turci s ak merdžanem a zbožím z něho chodili na trh nejdřív vídeňský, později i do Lipska a jiných měst. Němci po sluchu z tureckého „merdžanu“, ak vynechavše, udělali si Meerschaum, což okolní národy pak (ani Italů, Francouzů a Angličanů nevyjímaje) si otrocky přeložily: polsky: „pianka“ (morska), rusky: „pěnka“ (morskaja), maďarsky: „tajtek“ (pěnka), vlašsky: „schiuma di mare“, francouzsky: »écume de mer“, anglicky: „sea-foam“. Tak omyl německý rozšířil se po celé Evropě. —p.

Proti cizím literaturám vyslovili se nedávno ve Francii, a to nejen proti dovozu knih cizích v původní řeči, o němž pokud se Francie týká v belletrii a poesii ani řeči není, ale i proti překladům z cizích literatur! Řevnivost francouzských literatů vyvolána úspěchem Ibsena, Rudyarda, Kiplinga, Mat. Seraové, Fogazzara, Henrika Sienkiewicze a j. Zvláště úspěch tohoto posledního mrzí ješitné a na zvelbu celého světa zvyklé romanciery francouzské. Tak v „Echo de Paris“ ozval se Lucien Descares (proti Sienkiewiczovi) v „Revue Naturiste“ básník modernista Montfort, v listě „Gaulois“ konečně romanopisec a básník Jean Rameau, ze staršího tábora. Montfort praví: „Jsem literarním nationalistou. Naše věci stačí, žádám celní obranu proti cizímu ‚braku‘ ze zahraničí! Máme už dosť Kiplinga, Seraové, Sienkiewicze. Páni vydavatelé buďte milosrdní! Pravíte, že musíte mít nějaký zisk, že chcete vydělávati! Nic lehčího! Vrhejte na trh s patřičnou reklamou naše knihy, veřejnost hltá všecko . . . Vydávejte třeba špatné knihy (!), jenom když budou francouzského původu, udeřte pro ně na velký tam-tam reklamy, a čtenář uvěří vašemu tvrzení, že kniha jest výtečná, kdož ví, snad zalíbí si v tomto druhu četby tak, že Shakespeare a Göthe budou se mu zdáti plytkými a nudnými břídily.“ — Ztráty, jakých literati francouzští ročně utrpí vydáváním překladů velkých mistrů z cizích literatur, vypočítává Jean Rameau na několik milionů franků. —p.

Německý trh knihkupecký. Knihkupců německých i takových, kteří jsou s německými knihkupci a nakladateli v přímém a pravidelném spojení, jest 9488. Z těchto jest jich zastoupeno v knihkupeckém středisku v Lipsku 8608 zvláštním komissionařem. V Německu samém jest 7365 firem knihkupeckých a nakladatelských v 1403 městech, 847 firem ve 256 městech rakousko-uherských; 1053 firmy ve 229 městech evropských, 169 firem v Americe, 29 v Asii, 15 v Africe, 10 v Australii. Z větších měst německo-rakouských vydržuje si svých zástupitelstev: Berlín 334, Budapešt 163, Curych 71, Praha 125, Stuttgart 647, Vídeň 719.

Zákon proti drobnému tisku zamýšlejí vydati ve státě novo-yorském v sev. Americe. Na radu lékařů, kteří přišli k tomu přesvědčení, že tak mnoho Novoyorčanů jen drobným tiskem novin a knih si oči pokazilo, podán

v zákon. sboru státu návrh zákona, aby vydavatelé novin a knih netiskli budoucně menšími literami, než osmičárkovými. — Bylo by i jinde potřebí podobného zákona — ač i dnes aspoň pro školní knihy už jistá nařízení stávají.

Starořecké tragedie na moderním jevišti u příležitosti nedávného sehrání Aischylovy „Oresteje“ ve Vídni a v Berlíně zcela odsuzuje P. Marsop v mnichovské „Allgem. Zeitung“, z toho důvodu, že tak je vypraviti, jak byly vypraveny a hrány za doby řecké, nedovedeme a přidávati jim moderní hudbu a výpravu jest rušením původního uměleckého dojmu. Stará hudba řecká jest nám úplně neznáma, a proto úloha choru ve starořecké tragedii na moderním jevišti jest nenapodobitelna. Staroklasické tragedie musí pro nás zůstati torsem, jichž nedovedeme doplnit. A jako torsa soch starořeckých, stavíme do museí, a nikoliv na ozdobu svých náměstí a paláců a konečně ani z nich uměleckého požitku nemáme, nýbrž pouhý kusý názor starého umění, tak ani tragedie starořecká pro kusost svou a proto i pro neschopnost působiti plným svým uměleckým rázem nehodí se tam, kde se nežádá klassické přednášky anebo archeologického názoru, ale uměleckého požitku. — Ostatně zmíněný kritik umělecký jest z téhož důvodu i proti hře — Shakespearových dramat, ježto ani s názory, ani s požadavky dnešními se neshodují. S takovým přísným názorem se ostatně bude snášet málo kritiků a také málo obecenstva, jež s takovým nadšením Oresteji na obou jevištích přijalo. —p.

Lebky a kultura i povaha národů. Z kraniometrie a některých známek anthropologických snaží se moderní pavěda usuzovat o duševních schopnostech a kultuře i povaze celých národů či aspoň vrstev národa. Že snad i kraniometrie (měření rozměrů lebečných) o mnohém svědčí, a že zevnější příslušnost a zevnější podobu člověka možno z ní určiti, nedá se pochybovat. Leč mnozí jdou mnohem dále. Tak nedávno vzbudil v Německu Ammon velikou nevoli svým „zákonem anthropol.“ o dlouholebých světlovlasých protestantech a krátkolebých černovlasých katolících: oněch pokroku milovných, těchto konservativních, pokroku neschopných, opozdívajících se. „Zákon“ svůj dokazoval na poměrech obyvatelstva v Badensku. Věda jeho práci přijala sic s úsměvem, ale denní žurnalistika se jí zmocnila jako výtečného prostředku proti katolíkům. Ve Francii podobné názory kraniometrie hájil Lapouge, v Norsku s nimi vystoupil nedávno Dr. Andr. Hanssen.[1]) Tento zašel nejdále: sledoval rozdíl ras nejen v zevnější podobě a v náboženství, ale i hospodářském životě, politice, kultuře, umění atd. Dle něho původní rasa černá, krátkolebá, dosud úplně se ve všem rozlišuje od germanských přistěhovalců dlouholebých, plavých. Všecko differencování v životě Norska, a to ve všech oborech pochází odtud, z rozdílu ras. Rasa černá, malé postavy, krátkolebá, jest původní obyvatelstvo, jež sídlelo na pobřeží norském už v době kamenné, kdy ještě vnitro Norska bylo nehostinné, ledem a sněhem věčným pokryté. Plemeno nebylo arijského původu. Arijci (Germané), když led z nitra země ustoupil, přišli přes jižní Švédsko a Dánskem, bylo to plémě jako dosud, vysoké postavy, plavé, dlouholebé. Černé, malé obyvatelstvo podmaněno, řeč jeho ustoupila řeči přišlých Germanů. Tito přinesli spolu umění orby a chovu dobytka, prvotní řemesla i začátky jakési kultury. V zemi

[1]) Norsk Folkepsyologi. Christiania, Jakob Dybwald.

usadili se jako páni, jako vyšší plémě. Plémě domorodé vytlačeno na pobřežní ostrůvky, na zevnější stranu Fjordů, v travnatých údolích a pásech pobřežních usadili se přišelci. Uvnitř země údolí a roviny, k jihu a jihozápadu obrácené, rovněž obsazeny novým obyvatelstvem, staré zůstalo v úvalech drobnějších k severu a východu hledících. Během věků se obě plemena pomíchala, ale přece ne tak, aby dosud obojí typus nebyl zřetelný, a také duševní vlastnosti dělí dosud Norsko na dva tábory: nízko kulturní a nízkoplemenný, a vysoko kulturní a vysokoplemenný. Hanssen sic popírá, že by chtěl původní plémě snižovat a přišlé vyvyšovat, ale známky povahy, jež jednomu přiděluje, druhému upírá, nutí tak soudit. Pro svá tvrzení rozdělil zemi na kraje s převážně černým a na kraje s převážně plavým obyvatelstvem: ony na př. čítají členů ve střeleckých sborech 6000, tyto 28.000 (rozdílný stupeň udatnosti), a to oněch 6000 patří prý snad z valné části k dlouholebým, jež v oněch krajích přimícháni žijí. — V krajích krátkolebých jest nejintensivnější podpora a činnost missijní, kraje černých jsou totiž pietistské, nábožnější než kraje plavých. Na missie mezi pohany připadá ze sbírek na hlavu 15 oerů v plavých okresích a 40 oerů v černých okresích. V literatuře jsou černí a krátkolebí zástupci dekadence (!), v malířství milují živé, ale i hodně temné barvy, plaví jsou milovníci světlejších nuancí. V hudbě plaví mají rádi energické nástroje a tvrdé toniny, černí, měkké nástroje a měkké toniny. V politice černí jsou náchylni k byrokratismu, jsou proti zbrojení, ale také proti vydáním na vzdělání lidu: ve školním vydání autonomním hned na př. v osadách krátkolebých výdaje na školy a platy učitelů jsou nejmenší. Ve staré levici sněmovní pod Sverdrupem byly obě strany, plaví i černí spojení. Leč rasové rozdíly vedly k roztržení strany. Praví svobodomyslní zůstali na levici — plaví, konservativnější — černé — živly, přešly ke staré pravici. Co se pohybu obyvatelstva týče, jsou černí stálejší, milují více venkov, plaví jsou stěhovavější a tíhnou k městům. V politice norské dle Hanssena zásady a časové otázky mají jen podřízený pomíjející vliv na skupení stran, strany se formují dle plemenných rozdílů. Dle Linnéova rozdělení nových a starých plemen evropských: homo europaeus sanguinicus a homo asiaticus melancholicus, rozděluje i Andr. Hanssen obojí plémě takto: krátkolebí jsou astheničtí, pessimisté, nebojovní, malicherní, tvrdošijní, egoističtí, konservativní, fanatičtí, dlouhotrvalé silné affekty u nich převládají. Dlouholebí jsou stheničtí se slabšími, rychle přecházejícími affekty; dělají rádi opposici, a jsou hodně altruističtí; v náboženství jsou rationalisté; jsou bojovní a v životním názoru optimisté. V okresích černých jest půldruhakrát méně případů mrtvice, než v okresích plavých. — I v Norsku tedy, jež dosud podkládáno za nejčistší zemi germanskou, jsou dvě rasy pomíchány: mongoloidové, starší plémě a Arijci, novější plémě. Zevnější známky jejich namnoze jsou krátkolebost a dlouholebost, ale ne to je hlavní a jediný rozdíl: celý ráz života, povahy a kultury dělí obě plemena velmi význačně. — Ostatně sama ta hypothesa o mongoloidním prvotním obyvatelstvu Evropy před příchodem Arijců jest příliš hypothesou, než aby se dalo na ní budovat celé psychologicko-kulturní rozdělování vrstev téže společnosti a téhož národa té které země. Když nikdo, dekadenti jistě budou protestovat nejen v Norsku, ale i jinde, že by byli mongoloidové a ne nejvyspělejší Arijci! — p.

Grafologie našla průchod už i do vědeckých akademií. Dosud věda bláhových hadačů a hadaček, přeháněná, stává se opravdovou pomocnou vědou — psychologie. V mnichovské učené společnosti pro psychologii měl nedávno Dr. Klages přednášku o přísně vědecké souvislosti tahů písma s některými tahy duše. Každý člověk svými tužbami a názory vytvoří prý si v mysli jakýsi ideal, jenž pak všechny jeho mechanické i úmyslné výkony řídí. Takovým způsobem má i na písmo a tahy jeho vliv ideal každého člověka. Určitý ráz písma skoro vždy svědčí i o témže určitém tahu povahy. Ostatně Dr. Klages jen některé tahy písma a jen nemnoho hledí jimi vysvětliti. Také popírá, že by se z písma celá povaha člověka dala vyčísti. Jen zmateně a neurčitě a všeobecně možno souditi z některých tahů (hlavně zákřivek) a pak z používání a rozdělování prostory na povahu pisatelovu.

Atalykat. V prvním svazku národopisného sborníku polského přináší St. Ciszewski krátký náčrtek o této sociologické instituci, jež dříve snad všeobecná, dnes dochovala se jen u některých tatarských kmenů Kavkazu a střední Asie, ač snad i v Polynesii ji nalezáme. „Atalyk“ dle slovního významu vzato z turečtiny a značí tolik co pěstoun, vychovatel (vlastně otce mající, ata = otec); „atalykat“ (ruský ethnolog M. Kovalevský poprve toho názvu užil) značí tudíž zvyk vybírati pro své dítě otce čili pěstouna. Dnes u Čerkesů, Džagatů, Čuvašů, Abchazů, Šinů atd. atalykat už skoro vyhynul ač před několika desítkami let značně kvetl. Původně snad všeobecný tento zvyk byl v každé rodině, později obmezil se pouze na rody šlechtické a knížecí. Kníže svého syna dával na vychování: po narození prince ucházeli se z celé země atalykové, a kníže vybíral nejhodnějšího z nich, jenž také na své hodnosti, vychovávati knížecího synka, budoucího vládce mnoho si zakládal. Dítě bylo na vychování do 9 roků, načež odevzdáno rodičům. Leč příbuzenský poměr mezi rodinami a zvláště mezi vychovancem a pěstounem už potrval. Kníže své dítě mohl dáti na vychování komukoliv, sám však směl přijati jen dítě jiného knížete. Zařízení toto vysvětluje se jako pomůcka získávati si přátel a příbuzných. Atalykat u některých kmenů asijských dosud má takovou moc, že nejzarytější nepřátele smiřuje. Kdežto u knížat mohlo to vyplynouti pouze z ohledů pohodlí a z ohledů čistě dynastických (získávati rodu přátel) všeobecný atalykat nasvědčuje o něčem jiném: tu jest pravou socialní institucí; výrazem největšího přátelství a důvěry svěřiti komu nejdražší: svého syna, své dítě. Tedy institucí třebas na první pohled nepřirozenou, přece jen humanní a ušlechtilou, jež asi více dobrého než zlého plodila. Z naší české historie, jakož i z dějin všeobecných známy jsou případy atalykatu: Přemyslovci i pozdější panovníci čeští dávali své dítky na vychování k sousedním dvorům. Nestávalo se to vždy za tím účelem, aby snad pochytily dítky víc kultury! Vždyť mnohdy šlo dítě k nižšímu a bezvýznamnému knížeti! St. Ciszewski ze starých pramenů dějepisných vyvádí atalykat též pro egyptskou starou historii, v níž mnoho hieroglyfických narážek k tomu zvyku se vztahuje (viz u Řeků vychování Achilla!) Na středním stupni historického kulturního vývoje zdá se, že atalykat znám a rozšířen byl v celé Evropě i Asii a mají-li pravdu svědectví některých badatelů i na ostrovech (s Asií ostatně souvisících) asijsko-australských. Teprv modernější nazírání na výchovu rodinnou zařízení atalikatu odstranilo. —p.

בְּנֵי שֵׁם עֵילָם... Gen. 10^{22}, 1. Chr. 1^{17}.

V nejstarších seznamech národů St. Z. čítají se ʿÊlamci k Šēmovcům, kdežto klassikové řečtí i římští, ba i různé nápisy babylonské ʿÊlamce od Semitů přesně rozlišují. Následkem toho usvědčovali odpůrcové inspirace Písmo sv. z nepravdy, a obhájci, aby si z nesnází pomohli, tvrdili neoprávněně, že netřeba přiznávati všem Semitům společnou řeč. Při takových odporech mezi historickými údaji Starého Zákona a jiných pramenů jest třeba pevně trvati na tom, co praví Písmo sv., a čekati, až se objeví prameny tak staré, jakých používal sv. spisovatel. Jestiť čím dále tím jistějším, že čerpal spisovatel prvních hlav Genese z pramenů, které byly již v 3. tisíciletí před K. P. neznámy a skoro nesrozumitelny, a že je věrně opsal, ačkoliv již odporovaly názorům platným za jeho doby. Pravdu tuto potvrzují nejnovější nálezy v Sûse, kde kope na účet vlády francouzské de Morgan.[1]) Našel tam mnoho nápisů, které právě vydal V. Scheil, O. P.[2]) Dle učeného rozboru Scheilova jest jisto, že tvořilo v nejstarší době ʿÊlamsko samostatné panství osazené Semity, od něhož bylo území Susské, zvané Bara'si nebo Bara'sim, neodvislo. Později se rozšířili ʿÊlamci i do Susiany, ale ztratili brzo samostatnost, byvše přinuceni uznati nadvládu mocného krále z Kiš (srov. כּוּשׁ Gen. 2^{13}) jménem Maništu-irba.[3]) Tento král nám znám teprv od nedávna z kopanin Nifferských, a teď Scheilem jeho historičnost úplně dosvědčena. Vládnul dávno před Šar-gani-šar-ilani (Sargonem), jenž se klade do r. ± 3800 před K. P., a jest tudíž jedním z nejstarších historických králů. Měl svého vladaře v ʿÊlamsku, jenž se zval Karibu-ša-Sušinak (kněz moha Susského). Po úpadku nadvlády Kiš-ské záviselo ʿÊlabsko od státu Aganského, pak Urského, až se konečně ± 2300 př. K. P. zmohlo a dobylo si samostatnosti. Ale již to nebyli Semité, kteří způsobili tento obrod; bylоť ʿÊlamsko zaplaveno cizím kmenem Anšanů nebo Anzanů, který s domorodými Semity povalil tehdejší státy jižní Mesopotamie, a ʿêlamsko-anšanský král Kudur-Nanhundi usadil se v Babyloně. Jeden z jeho nástupců כְּדָרְלָעֹמֶר Kudur-Lagamar (Gen. 14^{1} násl.) podniknul se svými vasaly známou výpravu do Palestiny, ale byl po návratu od podnikavého krále אַמְרָפֶל Amrafela-Hamurabi z Babylonska vypuzen a na čas zbaven i vlády ve vlastním ʿÊlamsku, kde se od této doby počalo mluviti i psáti skoro výhradně anzansky. Veškeré nápisy, i ony z doby před 3800 před K. P., jsou úplně jasně pořízeny, písmeny mají své určité tvary a státní i společenské zřízení stojí již na vysokém stupni. Z vlastních jmen zajímají nás zvláště Išma-ilu, Labanu, Rabe-ilu a pak nejvyšší bůh Êa = יהוה. Též Hadad, známý bůh aramejský, již zde přichází znázorněn jako býček s hrstí blesků na hřbetu.

V Olomouci, v březnu 1901. DR. ALOIS MUSIL.

[1]) Fouilles à Suse en 1897—98 et 1898—99, Paris, 1900.

[2]) Mémoires de la Délégation en Perse: Textes élamites-sémitiques, I. partie accompagnée des 24 planches en héliogravure, Paris 1900.

[3]) A. H. Sayce čte Manistuzu, viz »The Expository Times«, Edinburgh 1901, str. 155.

Rozhled.

V Brně, 25. března 1901.

Církevní zprávy. Dni 20. února, 2. a 3. března vyvolávají vždy v katolických časopisech porovnání a reminiscence o stáří a dlouhém panování jednotlivých papežů na srovnání s věkem a vládou nyn. sv. Otce. Jest též zvykem líčiti čilost a svěžest papežovu — což ovšem teď o 91 letech jest už víc jen holdem oddanosti či poklonou než pravdou. Z celé řady papežů zbývají teď už jen tři, kteří vyššího věku dosáhli (sv. Agatho 107 let, Řehoř IX. 99 a Kliment III. 92 let), a brzy snad i z těchto tří budou jen dva; co se délky panování týče, ze všech 263 papežů déle vládli rovněž jen tři (Pius IX. 31 let, sv. Petr 25 a Pius VI. 24 let), za rok i tu zbyli by už jen dva před ním; stejnou dobu s nynějším papežem (23 let) vládli sv. Sylvestr, Hadrian I. a Pius VII.

V tajném konsistoriu dle předběžné sic ale spolehlivé zprávy vid. „Polit. Correspondenz" prohlášeno bude 12 nových kardinalů, z nichž 10 Vlachu a pouze dva „cizinci" — totiž rakouští noví kardinalové, pražský arcib. a krakovský biskup. Z vlašských prelatu budou kardinaly: majordomus Vatikanu monsignor della Volpe, zástupce stát. sekr. (kard. Rampollyj mons. Tripepi, sekr. kongr. pro mimoř. c. zál. mons. Cavagnis, apošt. del. ve Washingtoně mons. Martinelli, přís. kongr. inkvis. mons. Gennari, arcib. beneventský dall'Olio, arcib. ferrarský Boschi, bisk. veronský Baccilleri, bisk. pavijský Riboldi a lat. patriarcha cařihr. (v Římě sídlící) Sanminiatelli. Tím se Sacr. Collegium zvýší z 55 na 67 členů, z nichž bude 40 Vlachů a 27 cizích. Bude-li jmenován ještě některý „in petto" (to jest od sv. Otce už vyvolen ale neprohlášen), pak sbor kardinalů bude skoro úplný; úplný ostatně, aby všech 72 míst bylo obsazeno, nebývá téměř nikdy. Vždy i v nejpříznivějším případě jedno dvě místa zůstávají neobsazena — pro „příhodu". Dle jiných pramenů prohlášeno bude 16 kardinalů, takže by jich pak bylo ve sboru 71 a jen jedno místo zůstalo neobsazeno; jmenují se totiž vedle zmíněných ještě tito čtyři vlaští: biskup fermský Papiri, florencský Mistrangelo, kom. kongregace officia Granello a general jesuitu P. Martin.

Hnutí „pryč od Říma" přeneseno už z Rakouska i do Německa. „Poučná" brošurka pastora Grassmanna v tisících exemplářích rozhozena též po venkově bavorském. V Mnichově hlásá se už též zcela otevřeně heslo „pryč od Říma", a nedávno z té příčiny 7 osob přestoupilo ku protestantství. Severní Čechy už protkány nově založenými obcemi protestantskými, jež letos už dostanou své chrámy. Co nejdříve dostaveny budou chrámy evang. v Trnovanech, Chabařovicích a Duchcově, a stavěti se začnou i v Ústí n. L., Litoměřicích (!) a Třebenicích. Chrámy staví se nad potřebu veliké, neboť se doufá, že

„obce“ právě založené porostou. — Národnostní boje v kněžstvu katol. diecese litoměřické zuří hůře než kdy dříve; rozdmýchal a vede je známý P. Opitz, proti němuž nedávno za hodno uznal ohraditi se i p. biskup litoměřický (v záležitosti rekt. sem. litoměř. mons. Kordače). Tak poměry v diecesi té, nejvíc propagandou protest. rozryté, stávají se čím dál neutěšenějšími.

Nedávno přinesly rakouské („Vaterland“) a bavorské listy katolické seznam zednářských spolků, jež v Bavořích dovoleny, v Rakousku však zakázány. Tak ve Vídni existuje 10 spolků tajných, jež na venek mají ovšem jiný podružný spolek nastrčen. Členů všech desíti loží jest 821. Mimo Vídeň jsou i v několika dolnorakouských městech takové tajné spolky ustaveny. Jinak se členové sekty připisují za veřejné členy pohraničních loží uherských. Na severu spolky, jež zednářství za své počítá, nebo aspoň podporuje, sledují mezi Němci ultra národní cíle, poněvadž náhodou se to shoduje dnes s cílem zednářství. — V Bavořích jest 11 loží, mimo malé kroužky v menších městech; spolky mají členů 1085. Členové loží v Bavořích i v Rakousku jsou buď židé — ti s plným vědomím ale i s přesvědčením (namnoze aspoň), buď křesťané z prostoty a domněnky, že jsou ve spolku ryze humanitním, nebo z prospěchářství, neboť členové loží požívají velkých výhod všude, kde zednáři mají nějaký vliv, a starají se jeden o druhého s pečlivostí skutečně bratrskou. K těmto posledním členům patří skoro všichni továrníci, obchodníci, státní úředníci, bankéři a pod.

Peštská universita znovu se octla v popředí zájmu veřejného. Lidová strana katolická předně podala při pření o rozpočtu ministerstva vyučování dotaz o záležitosti křížů na universitě. Odpověď ministrova vyzněla do všech tonin: váží si kříže jako dobrý katolík a ctí jej jako znamení své spásy, ale nerad by, aby se stal znamením k politickým agitacím a demonstracím; universita jest ústav, kam chodí i nekatolíci a nekřesťané, a proto do učebních síní jejích se kříž nehodí. Nemá prý také rázu katolického, ale státního ústavu. — Ministr však zapomněl, že vláda, prohlašujíc universitu za ústav cele státní a simultanní, zadržuje přece fond katolické druhdy university peštské! — Počátkem druhé polovice března veliká část studentstva sama se opět kříže ujala. Zavěsilo studentstvo samo v několika síních kříže, a když násilím byly opět sňaty, povstaly bouře, protesty a veřejné demonstrace studujících.

Katolická autonomie uherská má dle sdělení tříčlenné deputace špatné vyhlídky u vlády. Na 12. března svolán totiž 27členný výbor a sděleno mu, co deputace výboru s vládou vyjednala. Vláda se vyslovila o všech třech sporných bodech (správa katolických fondů, katolické školství a obsazování beneficií) úplně odmítavě. Právo obsazovati beneficia náleží králi, za něhož ovšem mocí konstituce je vykonává vláda — a práva apošt. krále uherského nesmějí autonomií býti ztenčena. Tu by leda možno bylo dopustiti, aby samospráva církve katolické utvořila nějaký ústřední organ, který by při kandidaturách na beneficia

církevní byl o kandidatuře zpraven a o dobrozdání jinak nezávazné dotázán. Pokud se správy fondů týče, náleží i toto právo k právům koruny, jakožto patrona církve katolické. Vláda rovněž správu fondů těch nemůže vydati, neboť by jinak práva koruny ztenčila. Samosprávě však by se mohl dovoliti spoludozor nad správou fondův oněch, nad jejich ukládáním a používáním. Fond universitní rovněž nemožno vydati, neboť dosud neprovedeno jeho odloučení od ostatních fondů. Proti zvláštní katolické universitě ministr nic nenamítá, ale universita ona musila by nezbytně dříve zákonodárně schválena býti. Ministerstvo vyučování vyhradilo by si právo jmenovati professory, jakož i právo disciplinarní. Samosprávě by bylo dovoleno do disciplinarního senatu vysílati jednoho člena (!). Ve školství obecném zákonem beztoho už i teď dovovoleno ordinariatu vésti spolu dozor nad školami, to by ovšem i na dále zůstalo. Střední školy v didaktickém i pedagogickém ohledu může vésti jedině správa státní. Vyučování náboženství a mravnosti i na těchto školách svěřeno může býti dozoru a právomoci biskupů. Tedy právo disposice a správy na středních školách vyhražuje si ministerstvo vyučování, samospráva katolická však v otázkách náboženských spolu rozhoduje. — Že ve výboru 27 čl. vyvolalo toto sdělení velikou nevoli — na radikalním jeho křídle, netřeba podotýkati. Poslanec Ugron žádal rovněž jako dříve už za svolání celého kongressu, aby se o otázce tak důležité vysloviti mohl. Zatím však výbor sám koná ještě několik porad o zmíněných hlavních třech požadavcích katol. autonomie. Plný kongress bude prý svolán po velikonoci.

Na třetím sjezdu slovanských žurnalistů, jenž místo lonského podzimu až letos o velkonoci koná se v Dubrovníku, navrženo redakcí splitského týdenníku charvatského, aby sjezd přijal resoluci ve prospěch hlaholice, a sice v ten smysl, aby všichni katoličtí žurnalisté slovanští v Rakousku působili k tomu, aby Slovanům rakouským staré jejich právo obřadního jazyka staroslovanského vráceno bylo. Novinářstvo slovanské nechať otázku staroslovanského jazyka při bohoslužbě učiní svou první otázkou kulturní, a neustane za ni bojovati, dokud požadavek ten nebude splněn. Za heslem: „S Římem sic ale s katolickým ne s latinským“ (?) ať se bojuje na celé čáře! — Bude-li to na úlevu těžkého beztoho postavení Slovanstva v naší říši, k jiným palčivým otázkám přidávati novou nesplněnou a snad i nesplnitelnou tužbu (v dohledné budoucnosti), to pochybujeme! Ostatně pokud naše novinářstvo slovanské známe, nebude akce tak strašná. Poláci se jistě ve své rozumnosti nepřidají — katolické listy mimocharvatské leda s reservou, zbudou tedy slovinští a čeští liberali — a ti už dávno z otázky té vytloukají politický kapital. — Shora pak, jak dnes okolnosti stojí, počin ani vyjít nemůže, a proti vůli rozhodujících kruhů za otázku čistě církevní a čistě zevnější bojovat si dobrý katolík přece jen rozváží.

V rotalní schůzi kongregace obřadní 12. března jednáno o diecesních processech ustanovených na vyšetření ctností a zázraků učiněných na počest ctihodného sluhy Páně Jana Křtitele di Borgogna

(diec. neapol), z řádu menších bratří, a ctihodného sluhy Páně Michaela le Nobletz, missionáře (z diecese Quimper ve Francii) při žádosti diecesí těch za blahoslavení a svatořečení. — V sezení téže kongregace 26. února pod předsednictvím svatého Otce jednáno o aktech, jež podány ku blahoslavení ctihodné služebnice B. Marie Vil. Emil. Rodat, zakladatelky „Sester svaté rodiny".

Nedávno vypuklo v Římě malé „vzbouření" v hudebních kruzích církevních. Proslýchalo se totiž, že nový správce církevní hudby kardinal Respighi předepsal jako závazné choralní knihy Pustetovy. V Římě však většinou dosud užívali buď starých domácích nebo školy vydané v Solesmes, v bened. opatství francouzském. Kardinal Respighi na utišení myslí vyžádal si zvláštní audienci u svatého Otce a předložil mu celou záležitost — načež ohlášeno, že takového příkazu nestávalo, a že jako dřív tak i nadále ponechává se volnost říditi se dle knih Pustetových či jiných dobrých vydání choralního zpěvu. Italové totiž nenávidí německou školu a způsob hudby církevní, vášnivě bránice svého způsobu zpěvu církevního, který má ovšem ráz zcela jiný! Byl to tudíž náhlý odpor proti německému duchu v církvi vůbec, který se znenáhla začíná uplatňovati ve všech oborech.

Národnostní spor v církvi katolické ve Spojených Státech není ode dneška, už častěji jsme se o něm zmínili, a propuká stále znovu. Nedávno vydaný rozkaz biskupa Eisa v Marquette (Michigan) a podobné vyjádření biskupa Messmera v Green Bay (Wisconsin), aby se v neanglických obcích a kostelích kázalo časem též anglicky, vyzval silné protesty se strany jak Němců, jejichž kazatelů se přímo týkal, tak i jiných národností. Tak zvláště Poláci chicagští se ohradili, podobně Čechové. Vždyť neanglické obce právě proto se odlučují od anglických, aby mohly v kostele vlastní své řeči užívati. Rozkaz zmíněný vydán prý však k vůli mladému pokolení, jež už více než přistěhovalci navyklo angličině a odvyklo mateřštině, a dítky přirozeně chodí do téhož chrámu co rodiče a ne do anglických chrámů, i když jsou v témže místě. — Podobná jazyková nařízení už mnohde vyvolala i dříve rozhořčení. Tak zvláště na Oklabomském territoriu zpříma zakázáno tamním německým osadníkům kázat — německy! A dosud osadníci ti marně proti tomu protestovali u biskupa i u delegáta apošt. ve Washingtoně. — Nedávno jakás obec katolická pro jazykový spor s biskupem přestoupila ku pravoslaví.

Už před půl rokem proslýchalo se, že hr. Lev Tolstoj za své spisy proti církvi a náboženství pravoslavnému směřující, byl z církve vyobcován a kněžstvu zakázáno jakékoliv útěchynábož. mu popříti a po smrti ho pohřbiti. Sdělován už tehdy doslovný obsah formule exkomunikační, ovšem poněkud pravdě nepodobný. Teď teprve sv. Synod ve svých „Duchov. Vědomostech" ohlásil exkomunikaci a to slovy velmi mírnými. Uvádí všeobecně bludy Tolstého, do nichž ve spisech svých od desíti let asi upadá hlouběji a hlouběji a praví: Světu známý spisovatel, Rus po rodu, pravoslavný po křtu a výchově své, hrabě Tolstý sveden pýchou ducha svého, směle vystoupil proti Bohu a Christovi Jeho a proti svaté

Jeho důstojnosti, zjevně před všemi odřekl se od matky své, odkojivší a vychovavší ho, od církve pravoslavné, a oddal svou literarní působnost a od Boha mu danou hřivnu na šíření v národě nauky protivné Kristu a církvi a na vyhubení v myslích a srdcích lidu víry otcovské, víry pravoslavné, kteráž utvrdila svět, kterou žili a spásy docházeli naši předkové a kterou dosud držela se a pevně stála Rus svatá. Ve svých spisech a listech rozšiřovaných ve velkém množství od něho a učeníků jeho po všem světě, ale zejmena v hranicích drahé otčiny naší, on hlásá, se zápalem fanatika, zavržení všech dogmat pravoslavné církve i samé podstaty křesťanské víry: odvrhuje osobního živého Boha, v nejsvětější Trojici ctěného, Stvořitele a Zachovatele všehomíra, zavrhuje Pána Ježíše Krista jako Bohočlověka, Vykupitele a Spasitele světa, umučeného za nás lidi, a za naše spasení, a vzkříšeného z mrtvých, zavrhuje bezsemenné početí člověčenství Krista Pána, a panenství do porodu i po porodě Nejčistší Bohorodičky Panny Marie; neuznává záhrobního života, a odplaty věčné, odvrhuje všecky svátosti církve, a milostní působení Ducha svatého v nich, a rouhaje se nejsvětějším předmětům víry pravoslavného národa, nebál se, posměchu vystaviti i největší ze svátostí, nejsvětější svátost oltářní. Vše to hlásá hr. Lev Tolstý bez ustání, slovem i písmem na pohoršení a k úžasu všeho pravověrného světa, a tím nepokrytě ale zřejmě přede všemi, úmyslně a cílovědomě odtrhl se sám od všelikého společenství s církví pravoslavnou. Pokusy přivésti ho k poznání neměly úspěchu. Proto církev nepočítá ho za svého člena a nemůže počítati, dokud se káti nebude a sám neobnoví společenství svého s ní. Nyní to prohlašujeme a svědčíme před veškerou církví na utvrzení pravověrných a na obrácení zabloudivších zvláště pak na obrácení samého hr. Tolstého. Mnozí z jeho blízkých, uchránivších si dosud víru, s žalem myslí na to, že on na konci života svého jest bez víry v Boha a Pána a Spasitele našeho, povrhnuv požehnáním a modlitbami církve a všelikým společenstvím s ní...“ Dekret končí modlitbou nad odpadlým jakož i vyzváním všech věrných, aby se modlili za něho, aby Bůh mu popřál milosti vrátiti se do lůna církve svaté. — Podepsáni tři metropoliti (petrohradský, kyjevský a moskevský), arcibiskup varšavský a tři biskupové stále jako přísedící při sv. Synodě residující.

Dekret tento jest též jednou ze záminek a podnětů k bouřím studentským, jež znovu propukly v hlavních městech říše, a obracejí se nejen proti policii a vládě, ale i proti církvi a proti společnosti vůbec. Dle novinových zpráv nazval prý Tolstoj den svého vyobcování nejkrásnějším dnem života svého. Jak známo, je Tolstoj někdy renommistou. Paní Žofie Tolstá, manželka vyobcovaného spisovatele, ohradila se listem k vrchnímu prokuratorovi sv. Synodu Pobědonoscevu, proti exkomunikaci. Tvrdí, že církev neměla k tomu práva, ježto každý hledá a povinen jest hledat pravdy, dle svého nejlepšího svědomí; nad to církev pravoslavná do duše urazila a zarmoutila těch svých věrných členů, kteří jsou v příbuzenském svazku s vyobcovaným, zůstávajíce přece jen pravověrnými členy církve. — Také mezi stoupenci

a ctiteli hr. Tolstého sbírány podpisy na protest proti exkomunikaci, což vedlo snad už k zatčení některých známých osobností literarního světa ruského.

Poslední dobu čítati v ruských listech čím dále častější a prudší výlevy nespokojenosti: jednak kněží pravoslavných se svým stavem, jednak církevních úřadů i společnosti s chováním kněží. Jakýsi všeobecný rozstroj duševní a společenský nastává v církvi ruské, zaviněný ztrnulostí a nevhodností mnohých jejích zřízení, jež moderní duch i do řad kněžstva ruského vnikající činí tím tíživějšími a nesnesitelnějšími. Už častěji jsme se zmínili, že způsob nynější sustentace kněžstvo ruské pokládá za ponižující a nedostatečný, domáhajíc se pevné služby z rukou státu. Zvláště mnoho stížností dochází z kruhů kněžských na dosavadní vychování v seminářích. Semináře ruské jsou spolu gymnasiem i theologií, studium na nich už má býti dostatečnou přípravou na kněze — venkovského aspoň. Teď co od dvou let zabráněno seminaristům přestupovat po ukončení semináře na ruské university, cítí se kněžstvo ze seminářů vyšlé teprv poníženým a pokořeným. Nedávno přinesl týdenník knížete Meščerského „Graždanin", jenž zhusta se kněžskými a církevními záležitostmi obírá, dopis venkovského kněze, který pronáší se v tomto smyslu: V našem duchovenstvě, zvláště nejmladší generace, není opravdového povolání k duchovnímu stavu, není v něm ani přání ani dovednosti užívati těch prostředků, které se poskytují knězi, aby působil jimi na duchovní život sobě svěřených oveček. Uvádí některé případy ze života kněžského: Jistý kněz nepustil do školy svého církevního dozorce, a pokárán na to od biskupa pohrozil mu, že mu hodí „řízu" pod nohy a půjde k sousednímu statkáři za hospodářského úředníka. Jiný kněz při dlouhých obřadech a lekcích postních dnů, mezi tím, co „ďáček" čte na klirosu lidu čtení z Písem Svatých, sedí u oltáře a čte si v „knížkách Neděli" (liberalní měsíčník, do jehož týdenníku „Nedělja" často se kněži ruští se svými stížnostmi utíkají a vůbec tvoří značný počet jeho dopisovatelů i odběratelů). Neustálené dosud názory o povinnosti kněze jako hospodářského činitele mezi lidem také kněžstvo ruské roztrpčují. V seminařích přednáší se jim hospodářství polní a tím tedy jaksi už se vychovávají k tomu, aby byli vzorem a učitelem selskému lidu i v tom směru. Leč na druhé straně ani světské úřady ani církevní samy nevidí rády, začíná-li kněz, v tom ohledu horlivý, lid sdružovati, povznášeti a probouzeti. Církevní úřad aspoň prý zakázal (v jisté eparchii) kněžím zakládat mlékařská, mlynářská a podobná družstva, což vyvolalo mezi kněžstvem velikou nevoli a rozmrzelost. Na druhé straně však jiní kněží zase trápí se tím, že se musejí při svých duchovních povinnostech ještě také starati o své selské hospodářství, chtějí-li se uživit. „Většina z nás — píše zmíněný kněz — s obtíží nese břemeno svého stavu a snaží se tak či jinak zbaviti se toho „popství". Jedni pomýšlejí na to, stavše se kněžími, jít teprv na universitu, (mají-li ovšem gymnasium nebo duchovní akademii) jiní, kteří na universitu nemohou, pracují o to, aby aspoň byli přijati na zvěrolékařskou školu (!) a jistý kněz vojenský

nedávno žádal, aby ho přijali do vojenského učiliště (tolik, co naše kadetní školy). (Na charkovské zvěrolékařské škole už jeden takový uteklý duchovní studuje). Bída je v tom, že kněze obyčejně odmítají na takových ústavech, chce-li do nich vstoupiti. Dopisovatel žádá tudíž, aby kněžím popřána byla možnost, v případě nespokojenosti věnovati se jinému stavu, neboť potom aspoň dosáhnuvše svého cíle, byli by užitečnými či aspoň neškodnými členy společnosti. Nebude-li tato veliká chyba napravena a duchovním neudělí se beze všeho dovolení (církevním i světským úřadem) složiti duchovní stav se sebe, pak těžko si představiti, kolik zla ještě přinese církvi a státu takové nucené setrvání v duchovním stavě, jenž své nositele tíží a pálí.[1])

. . . Bezpodmínečně však nutno jest zrušiti dnešní naše semináře, jakožto duchovní (bohoslovecké) ústavy a dáti jim všeobecně vzdělavací ráz. K duchovnímu úřadu pak nechať se kandidáti kněžství připraví ve zvláštních kursech bohoslovných, jež by se mohly zříditi buď při klášteřích, nebo při kathedralních chrámech a sídlech biskupských. Do těchto kursů mohl by se dáti zapsati každý, kdo cítí v sobě povolání k duchovnímu stavu, ať už předběžné jeho vzdělání čerpáno ze střední či vysoké školy státní, či ze semeniště i duchovní akademie. Vždyť povolání ke stavu kněžskému může se najednou osvědčit u juristy, technika, lékaře, důstojníka právě tak — jako dnes u těch nemnoha seminaristů, jež jsou povoláni. Slovem, svobodné a upřímné přání sloužiti církvi má býti nejhlavnější a nejpřednější podmínkou vstoupení vzdělaného člověka do stavu duchovního . . .

Mezi nepříjemná a zastaralá zřízení ruské církve patří mezi jiným tříkrálové chodění se svěcenou vodou po domech. Na Zjevení Páně světí se na Rusi tekoucí voda, na památku křtu Páně v Jordáně. Kněžstvo má povinnost svěcenou vodu po domech obnášeti a jí žehnati v domě, jak se to konečně i u nás udrželo: jen že u nás po svěcení vody chodí na venkově teď už pouze písaři svěcenou křídou psáti po domech jména sv. tří Králů. Tento zajisté obtížný a pouze formální zvyk mnozí duchovní nezachovávají, anebo nejčastěji zpříjemňují si tak, že chodí jen po předních domech, chudáky vynechávajíce. V lidu to působí zlou vůli a reptot proti duchovenstvu. — Při nekonečné bohoslužbě pravoslavné a zvláště za ruské zimy v nevytopených kostelích, mnohý duchovní přirozeně spěchá, aby byl co nejdřív hotov. Ruské chrámy se obyčejně vytápějí, neboť jinak by v nich nebylo lze vydržet, ale jsou přece ještě velmi zhusta v chudších vsích i městech takové, v nichž se nedá topit a ty přirozeně za třeskuté zimy stojí poloprázdny a kněz v nich z lítosti nad sebou i těmi málo věřícími odbývá bohoslužbu co nejspěšněji, ani sobě, ani jim ku povznesení. Žádá se proto zhusta, aby při udělování stavebního povolení neustupovalo se nikdy od podmínky, aby chrám byl zařízen na otápění.

---

[1]) Připomínáme, že toto přání nevychází snad z touhy po ženitbě, neboť ruští kněži jsou ženati.

Jediná z missií pravoslavných v cizině, jež stojí za řeč, jest v severní Americe. Severní Amerika celá až do Mexika tvoří jednu diecesi, jež zbyla ještě z dob, kdy Aljaška a Aleuty patřily pod panství ruské. Missie ta čítá dnes 29.949 duší, z nichž dle národnosti jest: 725 Rusů (!), 2448 haličských a 4450 uherských Rusínů, Srbů a jiných Slovanů 1420, Řeků 541, Arabů 3496, kreolů 2234, Indianů 2121, aleutských domorodců 3767, Eskymáků 8570, jiných národův a plemen 77 duší. Sídlo eparchie severoamerické přeloženo nedávno z nehostinného severu do San Franciska. Chrámů jest 42, kaplí a modliteben 57, z toho 25 chrámů a 4 kaple ve Spoj. Státech, ostatní na Aljašce a ostrovech. Škol jest 58, z nich 15 se 285 žáky ve Spoj. Státech, a 43 se 787 žáky na Aljašce a Aleutských ostrovech. Na Aljašce jsou při školách a chrámech ještě dětské útulny, jichž jest 67. — Z výkazu toho vidno, že missie přetáhla na svou stranu 6898 sjednocených Rusínů, neboť jak haličtí, tak uherští Rusíni do Ameriky jeli jako katolíci. Nedostatek národní bohoslužby a vlastních kněží vehnal je do církve pravoslavné.

Ve Lvově uspořádána „Katol. Čítárnou" přednáška o „sionismu" (13. bř.), na níž přítomno bylo i několik sionistů, kteří si zvláště k tomu dovolení vyžádali, a protest. konvertita ze židovství Dr. A. Waldmann, druhdy činný vůdce sionismu, dnes jeho přispívající člen. Rozpředlo se tedy veřejné přění, klidné ovšem a pouze informační, ne polemické, mezi oběma stranami. Obšírný referát o sionismě, jeho 20letém trvání a jeho cílech měl katolický člen Czytelni Jos. Marczyński. Sionismus jest proudem národním mezi židy, který povstal ze snahy, aby židé nespodobovali a neslučovali se s národy, mezi nimiž žijí, ale uchovali si a pěstovali svou vlastní národnost. Zprvu k tomu cíli ohlášena kolonisace Palestiny a nové zbudování království israelského na půdě otcům zaslíbené. Prostředky byly: kongressy a schůze, agitační brošury, popularní výklady jmenovitě mezi prostým lidem židovským v Haliči a v ruském Polsku, jakož i lákavá idea znovuobsazení Palestiny. Leč kolonisace od několika let utichla docela, na kongresse v Basileji se ještě o ni aspoň hádali, vloni v Londýně už ani k řeči o ní nedošlo. Dnes už sionismus vzdal se myšlenky obsaditi Palestinu a zbudovati tam nové panství židovské. Sionismus jest už jen pouhou odvetou za antisemitismus, ale pro kraje, kde židé meškají, mnohem škodlivějším než antisemitismus prospěšným. Není také, jak referent popřel, hnutím národnostním, ale hospodářsko-politickým, židům jako materialistům jest národnost obojetnou. Leč v přění s mnoha stran tento názor vyvrácen: židé skutečně jsou národností zvláštní, a touží po tom zůstati samostatnou národní větví mezi ostatními národy. — Dr. Waldmann na to ze široka pojednal o židovské otázce vůbec. „Alliance israélite universelle" jest prý už dnes beze všeho významu a zvláště sionismu nepodporuje, ač posílala do Palestiny židovské učitele, ale jen s tím úmyslem, aby kolonisty naučili francouzsky a získali pro Francii. Výrok, že Halič jest příštím vyvoleným královstvím židů, jest báchorkou. Židé dobře vědí, že i kdyby dostali koupiti všechnu zemi šlechtickou a

půdu od sedláka rusínského, přece polského rolníka už nezakoupí. Sionismus jest hnutím, jež se nedá určit: jest to vůbec jakýsi šovinismus židovský, ale s idealnějším nádechem, který plodí často nejnemožnější návrhy. Tak sionista anglický Simon vydal heslo, aby křesťané navrátili se k židovství. Začal v tom směru agitaci a získal již několik obcí, v nichž mnoho křesťanův přestoupilo od křesťanství k židovství, nejsouce teď ani pravými židy, ani křesťany. Nechut k osazování nehostinné Palestiny mezi sionisty jest už skoro všeobecná, ale byla tu a tam už od počátku Tak vídeňský „Jüdischer Volksverein“ se svým „Jüdisches Volksblatt“ zřejmě protiví se emigraci židů, tvrdě, že židé sloučeni jsou s Rakousko-Uherskem jako se svou druhou vlastí, a chtějí tu býti zvláštní rovnoprávnou národností. Sionismus má vedle národnostního cíle hlavní úkol lidumilný. Takovými sionisty byli Rothschild, Hirsch založivší bohaté nadace pro chudinu židovskou. V Haliči sionistický spolek sluje „Achavat Cion“ (láska Sionu) se sídlem v Tarnově. Spolek ten před lety zakoupil v Palestině osadu Achanaim. Sionismus pozvedá židy ze sprostnosti, pro niž jsou mnohdy vydáni posměchu. Tak bojuje proti žargonu židovskému, rozšiřuje čistou, správnou hebrejštinu mezi židy. Kolonisté palestinští, kteří mluvili rovněž žargonem, byli nenáviděni a vysmíváni proto ode všech semitských národů syrských a hlavně Arabů, s kterými se nemohli domluvit. Teď vyučivše se čistému jazyku hebrejskému, snadno se už s arabským obyvatelstvem domluví. Arabové, kteří se dřív koloniím židovským vyhýbali, teď ochotně jdou na práci k židům kolonistům. Sionismus má rovněž cíle kulturní touže po tom, aby dovedl vědu a kulturu židovskou k tomu stupni přiměřeného rozkvětu, jakému se ve středověku těšila mezi židy španělskými. Pokud se týče poměru ku křesťanství, tu prý sionismus snad povede ku sloučení. Ač má cíle národnostní a výlučně židovské, přece v ohledu náboženském začíná se v něm šířit zvláštní směr, z protestantské missie německé, která na několika místech už založila „školy“ (obce nábož.) křesťansko-židovské, jež uznávají jak talmud, tak evangelium a Krista prohlašují největším z králů všech národů. K protestantovi Waldmannovi po křtu pravili sionisté: „V co ty věříš, to je nám lhostejno, neboť my v nic nevěříme. Ale uznáváš-li jedinou vlast a jediný národ židovský, pak jsi náš.“

* *
*

Věda a umění. Stávka orchestru nár. divadla pražského skončila vítězstvím „discipliny“ a „umění“ — představení operní 10. března zahájeno s orchestrem nově najatým a nahonem secvičeným (dávána „Figarova svatba“). Dodatečně ještě veřejnost poučena o příčinách a vývoji celého sporu z obou stran ve dvou brošurkách, z nichž každá ovšem tvrdila něco jiného. Literarní a umělecké kruhy pražské — rozhodně aspoň dvou mladších vrstev — stály po boku správy divadelní.

V literarní příloze „Nár. Listy“ zmiňují se o pohotovosti kritiky literarní při nedávné smrti Julia Zeyera. S několika

stran vystoupeno ihned s obsáhlým rozborem činnosti zemřelého básníka. Dříve tak nebývalo. Zvláště členové starší literarní skupiny nejen při skonu svém ale ani dosud nenalezli svých kritiků literarních vyjma jeden dva případy. Zjev tento nejen poukazuje na vývoj liter. kritiky u nás, ale spíše ještě na oblíbenost zesnulého J. Zeyera, jenž, nehledaje široké popularity, ctěn a v tichosti čítáván byl od hlubokých duší, ale také chápán, s láskou studován a oceňován. — Nová polská revue „Chimera", jež zastupuje pro „mladou" literaturu polskou nedávno zaniklé „Życie" Przybyszewského, nazývá Jul. Zeyera „velkým mistrem českým, jedním z nejvyšších duchů světové literatury, vzkřísitelem eposu v celé jeho svatosti a váze, s předhomerovskou hloubkou mythu, poetou závratné snivosti a neúkojné tesknoty" — a z děl jeho jako charakteristické vypočítává: „Vyšehrad", „Kroniku o sv. Brandaně", „Neklana", „Jana Marii Plojhara", „Tři legendy o Krucifixi", ale především „Krále Kofetua" a „Na Sinaj", jež jmenuje „dvěma zlatými graaly, v nichž tají se nejskvělejší, andělské, božské prvky bytosti lidské".

Třetí třída české akademie věnuje letos 1000 K na stipendia badatelská, z nichž dvě (po 400 K) udělena budou na studium literarně-historické a jedno (200 K) na studium dialektologie českoslovanské. — K tisku připravuje třetí třída akademie Bartošovy „Moravské národní písně" a sborník „Aesopových bájek". — Zmíněný už dříve „Staročeský slovník" Gebauerův vyšel v prvním sešitě.

V lednovém „Věstníku" akademie podává dr. Flajšhans dva neznámé dosud úryvky rukopisné vztahující se k dokumentům M. Jana Husa. Tak z „odvolání Husova k Ježíši Kristu, nejvyššímu soudci", jež zachováno v osmi rukopisech, uvádí dle mladoboleslavského a kapitulního rukopisu neznámý dosud odstavec, obsahující pátý (vedle 4 dosud uváděných) důvod odvolání: totiž svědectví arcib. pražského Zbyňka, jenž, jak Hus praví, do Říma psal listinu stvrzenou pečetí krále i pánů, že v Čechách žádných bludů není a se nešíří a že s Husem i s ostatními mistry jest arcibiskup v úplné shodě. — V rukopisech kapitulních nalezena též neznámá dosud „obrana Husova", vlastně návrh asi obrany takové, již Hus buď pánům českým nebo české vzdělané veřejnosti tehdejší určil. Psána jest, jak dr. Flajšhans soudí, mezi lety 1412 a 1414. Obsahem svým shoduje se částečně s pozdější obranou Husovou známou pod názvem: „Ordo processus".

Ve správě „národopisného musea českoslovanského", jak už praveno minule, hlavní stesk se vede na nedostatečné místnosti. Dnes museu slouží za hlavní výstavní síně palác hr. Sylva-Taroucey na Příkopech, mimo to ještě čtyry místnosti jiné, z nichž tři jsou na výstavišti (českosl. vesnice, plynárna a retrospekt. budova), a německá škola Josefovská. Ježto českoslovanské vesnici samé hrozí zkáza neodvratná, jsou sbírky v ní značně ohroženy. Rada musejní zanášela se koupí bývalého pavlánského kláštera na Staroměst. náměstí, ale na radu odborníků od toho upustila. Zadala žádost k městské radě pražské (7. února) o přenechání vhodného místa městem samým, a

navrhla k tomu tři místa stavební: severní cíp střeleckého ostrova, hradby Marianské a západní část Letné.

V třetí budově „Vesnině" (v zatímní technice) uspořádaná výstavka „Manesa" v Brně otevřena 23. března. Ze zvučných jmen mladší školy umělecké jsou tam zastoupena skoro všecka jména, ale ne vždy dosti výrazně, jak ostatně se dalo očekávat. Naše obecenstvo (ne brněnské právě) se nepřičiňuje, aby českému umělci učinilo výstavy žádoucími. Vidno též, že výstavka vyšla z přičinění amaterů spíš než z touhy a potřeby umělců samých. — Touž dobou zahájena v Praze výstavka mladého českého malíře J. Vochoče, jenž vystavuje své obrazy z cesty po Východě a hlavně sujety z Bulharska, Macedonie a z klášterů na hoře Athosu, tedy už samy náměty velezajímavé. — Třetí číslo „Nového Života", věnované výhradně v illustr. části mladému mor. malíři Kalvodovi a ve slovesné části zpola Merhautovi — jest vlastně číslem „brněnským". Neboť oba umělci, jak známo, svou látku velmi rádi, ne-li výlučně, berou z brněnského prostředí. Jest to teprve v posledních letech, že Brno na české i německé straně nalezá své ctitele a zvěčňovatele mezi umělci. Také doklad, jak umění se decentralisuje a tím popularisuje i zpovšechňuje.

V druhém čísle „Českého Lidu" popisoval Fr. Lego obětní zvířátka železná z Vltavic v již. Čechách. Zvyk obětovati na oltář sv. Linharta (patronem v nemoci zvířat je však sv. Vendelín!) železný symbol tohoto zvířete, za jehož uzdravení hospodář žádal, jest sám sebou tak neobyčejný v našich zemích, že článek vzbudil pozornost všeobecnou. Jak tedy 4. číslo „Českého Lidu" sděluje, zajímali se o věc i v cizině; tak Dr. W. Hein, jenž o tomto zvyku bádal v německých krajích, vyslovil podiv, že zvyk ten vyskýtá se i v Čechách. Jest prý zvyk ten původu bajuvarského, a v zemích slovanských dosud o něm slýchati nebylo. — V témž čísle podává Fr. Bartoš ukázku z „hanácké opery" z r. 1757. značné ceny literarní i hudební. Opera na tu dobu oplývá, což je zvláště zajímavé, národním citem nejen hanáckým a rakouským, ale i českým! Text znám je z opisu z r. 1819. uchovaného ve Františkově museu. Z opery uveřejněn zatím počátek.

Dne 11. března připadla památka stoletých narozenin Josefa Fr. Smetany, jenž v době předbřeznové i za bachovského absolutismu byl vědecky činným a sepsal literarně a vědecky tehdy pro české písemnictví epochalní knihy: Všeobecný dějepis občanský, Obrazy Starého světa, Základy hvězdářství a Fysiku. Mezitím co tento v pravdě záslužný muž nedošel leda sem tam novinářské vzpomínky, „národ" oslavoval akademiemi, schůzemi a tábory jakéhosi Augustina Smetanu, kněze-apostatu, jenž jako německý vlastenec a spisovatel se vyznamenal tím, že odpadl od víry katolické. „Národ" jak vidět umí jak za živa, tak i po smrti býti neuznalým a nevděčným ku svým dobrodincům a svým předákům. — Za to doufáme, budou s větším a širším zájmem oslavovány 100leté narozeniny Frant. Škroupa (3. června) skladatele nápěvu k národní hymně „Kde domov můj" a jiných pěkných zná-národnělých písní, jakož i první původní opery české „Dráteník". —

V rodné obci Škroupově, Vosicích u Bohdanče, chystá se na ten den odhalení pamětní desky oslavenci.

„Hlas Národa“ připomíná při té příležitosti, jak před lety vypsán konkurs na novou „hymnu národní“, k níž měl nápěv složiti Bedřich Smetana. Neboť text Tylův z r. 1834. pro svou prostotu a naivnost zdál se nevhodným k národní hymně! Jury sešla se za předsednictví nebožtíka Jana Nerudy v hotelu Viktoria v Praze, textů předloženo několik, ale tu Bedřich Smetana prohlásil, že žádné nové hymny skládati nebude, poněvadž by to bylo marné. „Pravá hymna národní vytryskuje sama z lidu, kterou píseň lid sám na svou hymnu povznesl, hymnou jeho také zůstane. Až dosud jest píseň „Kde domov můj“ hymnou českého lidu, nechmež ji zpívat tak dlouho, dokud našemu lidu jiná v srdce nevnikne.“ Tato slova Smetanova konkurs na novou hymnu zmařila. A dosud zůstala ona slova také pravdivými.

Pražská společnost umělecká vydala v nádherné reprodukci pamětní dar města Prahy, odevzdaný vloni 16. července městu Paříži — dílo nese název: „Praha Paříži — Prague à la Ville de Paris“. Dílo to nejen v originalu ale i v reprodukci jest dle soudu ciziny skvostem památníkového umění.

Nejchudší z odvětví našeho písemnictví: dramatická literatura snad se přece v poslední době povznáší. Aspoň k soutěži o cenu Náprstkovu zasláno 23 dramat! Počet to v soutěžích dramatických dávno neslýchaný.

Vědecká literatura naše obohacena novým sborníkem právním, jenž vedle dosavadního „Právníka“ bude podobně organem jednoty právnické. Věnován širšímu jaksi obzoru a hlubším pojednáním všech právních disciplin a státovědy. Zvláště hojně zastoupena rubrika právnické literatury. Redaktorem „Sborníku věd právních a státních“ jest chvalně známý už pracemi svými z právního oboru professor Dr. Bohuš Rieger.

Při odchodu prof. K. V. Zengra na odpočinek přinesla minulá „Živa“ pěkné ocenění tohoto nedoceněného českého učence a badatele, jenž kdyby nebyl měl toho „neštěstí“ narodit se Čechem, byl by si dobyl jména světového. Snad také to, že činnost jeho literarní roztříštěna a rozšířena jest v šesti evropských řečech (češtině, němčině, frančině, angličině, italštině, španělštině — také všecky slovanské řeči ovládal a žáky slovanských národů na pražské technice zkoušíval v jejich mateřštině), bránila, aby jméno jeho neproniklo s patřičným věhlasem. Vynálezy Zengrovy jsou ovšem drobnějšího slohu, odnášejíce se hlavně k optice, fotografii, a mechanice, pokud stojí ve službách hvězdářských, jakož i k chemii a elektrotechnice. Také tato roztříštěnost bádání vědeckého a to přímě vědeckého, nehledajícího popularity a reklamních objevů, působila, že zásluha Zengrova o vědu známa byla jen svědomitým stopovatelům veškerého ruchu fysikalního. Literarní činnost jeho počíná už v letech šedesátých, kdy literatura česká nebyla věru bohata

vědeckými spisy. České velké spisy jeho týkají se „fysiky zkušebné“ (1865.—1866.) a „fysiky všeobecné“ (1882.—1889.) V posledních letech jmeno Zengrovo vyslovováno už častěji i v popularních pojednáních žurnalistiky denní — ovšem na stejné čáře s Falbem. Povšimnuto si i elektrodynamické theorie jeho pro zjevy v soustavě světové, jen že staženo ji hodně nízko. On sám ostatně zavinil tento názor svým spiskem r. 1899. vydaným, v němž řadí i tak zvané „katastrofy“ a „neštěstí“ v závislost na své meteorologii sluneční. Theorii svou hlásal německy, francouzsky a anglicky už od počátku let osmdesátých. Věda přijala theorii jeho i tehdy (1886.) i teď (1899.) s útrpným úsměvem. Ale nové bádání, jež v tom směru spisy jeho povzbuzeno znamenitě, dává mu za pravdu. Vedle něho vystupují i jiní badatelé s touže theorií o elektromagnetické působnosti epoch slunečních. Tresť jeho „elektrodynamické soustavy světové“ podává „Živa“ následovně: Zákony pohybu těles nebeských lze vyjádřiti přesněji, připustíme-li vedle gravitačního působení i magnetické a elektrické síly, kterými na sebe vzájemně účinkují. Zejmena slunce je obrovský elektromagnet, v jehož poli se pohybují všechna tělesa jeho soustavy. Následkem oběhu planet indukují se v nich proudy, které ženou planetu tangencialně od slunce: poněvadž v kolmém směru působí přítažlivá síla, vyniká jako výsledný pohyb rotační oběh kolem slunce. Avšak vliv slunce jeví se ještě i jiným způsobem. Na slunci zuří časem bouře, ohromné cyklony, pozorované námi jako skvrny sluneční. Zejmena dvě místa na rovníku slunečním jsou centra takovýchto cyklonů, jak Zenger udává. Otočí-li se slunce tak, že jedno z těchto míst je obráceno k naší zemi — a to patrně nastane dvakráte za dobu jednoho otočení slunce kol vlastní osy, t. j. asi za 13 dní jednou — může se státi, že vír, který se slunce šíří se do světového prostoru, zachvátí i zemi i lze očekávati převraty v naší atmosfeře.

Z této theorie o slunečních skvrnách povstává pak „meteorologie slunce“ a ony předpovědi a předpoklady o povětrnosti zemské, jež snad mnohdy upřílišeny, nebo aspoň přicházejí náhle neopodstatněny a nepřipraveny.

Theorie o vlivu převratů na slunci na převraty v povětrnosti zemské nabývá ostatně stále více půdy i víry. Tak nedávno ve schůzi král. učené společnosti anglické (Royal Society) ohlásil hvězdář Norman Lockyer, proslulý výsledky svého pozorování slunce, že změna teplosti sluneční má vliv na povětrnost na zemi. Jedná se rovněž o skvrny sluneční. Čím více skvrn, tím větší teplota sluneční, čím méně jich, tím menší. A na zemi na tom závisly jsou déšť a sucho; čím slunce teplejší, tím víc srážek, čím méně teplé, tím méně srážek a tudíž i velká sucha, jak už také jiný hvězdář Dr. Medrum r. 1872. se vyslovil. Hvězdář Lockyer od 20 let pozoruje slunce seznal, že široké linie ve spektru skvrn slunečních se značně mění. Jednou ukazují přítomnost známých prvků, jindy však jakoby náležely prvkům nám dosud neznámým. Známé čáry (a tedy i prvky) lze spatřiti tehdy ve vidmu skvrn, když těchto jest nejméně, čili když

slunce jest, jak se dí v nejmenší činnosti; když však nastává maximum skvrn slunečních, pak objevují se ony čáry neznámé. Toto měnění linií spektralních vysvětluje Lockyer tou domněnkou, že slunce jsouc za veliké skvrnitosti teplejší, než za malé, teplem tímto snad změňuje i skupenství a povahu prvků, z nichž se skládá a tím i změnu čar vidmových spůsobuje! Lockyer z pozorování povětrnosti zemské dochází pak k tomu závěru, že zvláště indická sucha a neúrody jsou v přímém spojení s touto činností sluneční. Tak totiž, že nepravidelností slunce, tedy náhlými převraty v teplotě sluneční nastávají i na zemi silné poruchy a převraty v normalní temperatuře pozemské. Tím by theorii prof. Zengra z části bylo dáno za pravdu.

V učených společnostech zájem vzbudil v první polovici března se objevivší déšť s prachem a pískem žlutavě červenavým smíšený. Zjev tento není sic vzácností severně od písečné pouště africké, ale přece vždy vzbudí rozruch objevením svým. Horký vítr, jenž prach a drobný písek Sahary zvířil, měl východiště své na západním konci Afriky severní, (jiní praví v Sudanu, neboť červený písek pocházel z tamního lateritu) odkudž postupoval směrem severovýchodním přes Tunis, moře Středozemní, do Italie, jižní Francie, rak. Přímoří, Alp a Německa. Depresse vzduchová postupovala s velikou rychlostí. Dne 10. března ráno vyšedši z tunisského zálivu, dorazila 11. března o 4. hodině odpoledne na pobřeží severního moře německého; tedy vykonala dráhu přímou 2300 km. za 40 hodin, tedy 54 km. urazila za hodinu. — Že nebyl písek ze střední nebo východní Sahary nasvědčuje jak barva směsi spadlé s deštěm a sněhem, nalezáť se červený laterit ve množství jen v Sudanu a na západním pobřeží africké pouště při Atlantickém oceaně. — Podobné deště krvavé nebo „blátivé" bývají časté v Rusku jižním, malé Asii, na Středozemním moři. U nás v Rakousku podobný blátivý déšť spadl posledně na Karavankách r. 1885.

Nejobyčejnější z oběvů hvězdářských, jež už přestávají zajímat i nejzasvěcenější, jsou objevy malých planet mezi Marsem a Jupiterem. Objevitel planety takové udá dobu, a místo objevu ústřední kanceláři v Kielu, která odevzdá nově nalezenou „hvězdičku" pod ochranu professsora J. Bauschingra v Berlíně, který převzal úlohu z udaných prvků vypočítávati dráhu, rychlost, směr a velikost oběžnice, čímž nová planeta stane se v každý čas zvěstnou a možno ji kdykoliv na určitém místě vyhledati. V čas opposice[1]) té které planety upozorňuje zvláštním časopisem jen asteroidům věnovaným professor Bauschinger hvězdárny na příhodnou chvíli pozorovací. Do konce roku minulého bylo zjištěných asteroidů 463. Má tudíž prof. Bauschinger pěkné stádečko pod svou opatrností, ovšem netřeba za to veliké péče, aby se některá ze svěřenek jeho neztratila, jsouť nade vše pořádku milovny. Od počátku roku objeveno už zase přes 20 nových planet. Největší potíž s těmi novými hroudami nebeskými jest ta, že jsou už teď skoro všecky bezejmenny. Byloť určeno, že objevitel má právo pojmenovati svou

---

[1]) Opposice hvězdy sluje to postavení, kdy země se nalezá mezi sluncem a hvězdou.

planetu, smí to však býti jen jménem (zpravidla) ženským a historii patřícím. První planety také dostaly všecky svá jména bohyň a rekyň starodávných — teď ty poslední od třetího sta už nejvíce zůstávají bezejmenny. Dostávají jen číslice abecední s datem roku, v němž objeveny. Tak od roku 1893. objeveno 107 planetoidů, ale pojmenováno jich jen 23. Ježto však dle jmena se přece lépe pamatují, lépe se o nich mluví a píše, navrhl professor Bauschinger, že každou novou planetu, jež od svého objevitele jména neobdržela, po druhé opposici beze všeho pojmenuje sám nějakým jménem.

Dne 18. května připadá zatmění slunce, jedno z nejdelších, jaká mohou býti pozorována; vypravují se proto četné výpravy vědecké, aby využitkovaly tak příhodný okamžik. Zatmění bude lze pozorovati v indickém oceaně, nejpřízněji na sundských ostrovech. Nejdelší trvání bude míti totalní zatmění v okolí města Padangu na Sumatře, totiž 6 minut 34 sekund (nejdelší vůbec bývá skoro 8 minut). Zvláště z Ameriky chystají se učené, dobře vyzbrojené výpravy, soukromníky i veřejnými korporacemi hojně podporované. Lonské zatmění v severní Africe znatelné soustředilo rovněž mnoho výprav už pro svou blízkost, bylo však nevýhodné svým krátkým trváním: úplné zatmění trvalo jen $1^1/_2$ minuty.

Zemřeli ve světě slovanském: 26. února Vojt. Gerson, senior malířské obce polské (nar. 1. července 1831 ve Varšavě z rodiny druhdy francouzské), jenž od let sedmdesátých stál v popředí veškerého ruchu umělecko-výtvarného ve Varšavě. Vynikl obrazy historickými (Wanda, Křižáci, Královna Hedvika, Loketek ve vyhnanství, Křest Litvy, Vidění Barbory, Soběský, Boleslav Křivoústý, Kazimír a Aldona a jiné a jiné). Též náboženské obrazy jeho jsou velmi četny, chválí se i jeho krajinky z Tater, genrové obrázky, ornamentiky, illustrace. Plodnost jeho vůbec byla nadobyčejná. Rovněž obratně vládl pérem, pouštěje se často do diskusse otevřených otázek uměleckých, kritik, povzbuzuje, upozorňuje a oživuje širou veřejnost pro zájem umělecký. Řada žáků jeho jest veliká, mezi nimi první jména mladší školy, Wyczółkowski, Chełmoński, Kotarbiński a j. — Rovněž koncem února zemřel v Římě jiný znamenitý malíř polský Alexandr Gierimski, snivý krajinář poetické přírody jižní, a především moře. — 27. února Václav Manassein, professor kliniky petrohradské, redaktor odborného ruského listu „Vrač“ („lékař“), spisovatel odborný. — 2. března František hr. Mycielski, hlavní šířitel hospodářského vzdělání v Haliči mezi statkáři i lidem selským, sám národohospodářský spisovatel. — 15. března skonal po úkladné ráně ministr vyučování v Rusku N. P. Bogolěpov, dříve professor universitní v Moskvě, spisovatel právnický (hlavně z oboru práva římského) a literarně kritický. — 25. března zemřel v Praze professor něm. gym. Fr. Bauer, jenž mimo jiné české i německé literarní práce překládal zdařile české spisy belletristické do němčiny (zvláště Svatopluka Čecha).

* *
*

Z národního hospodářství. „Dělný parlament“ probírá tak zv. „státní nutnosti“ a některé drobnější hospodářské věci, jako rozdělení přebytků sirotčích pokladen (to jest peněz nastřádaných během desítek let dobrým hospodářstvím sirotčich pokladen z přebytku úroků nad 3%), slevy poplatkové při zemských a j. veř. půjčkách, zrušení erarních mýt a pod. Velké hospodářské úkoly vyznačeny investiční předlohou železniční, jež na přání poslanců českých spojena s plány na stavbu celé průplavní sítě v zemích severních; vyrovnání s Uhrami a obchodní smlouvy. Nejbližší jest zatím záležitost první; neboť investice železniční běží už od tohoto roku. Celý železniční rozpočet obnáší 483 mil. korun, z čehož připadá na stavbu nových drah vlastně jenom 178 mil. korun, ostatní na rozšíření a zvelebení dnešních drah státních. Z drah nových hlavní místo zaujímá druhé spojení s Terstem, na něž zatím rozpočteno 139 mil. korun i se zkratkami, jež vystaví se ve Štýrsku a Horních Rakousích, jedna k vůli Čechám, druhá k vůli Vídni a Moravě. V programu železničním Čechy samy obmyšleny jen jednou drahou (Louny-Rakovník), Halič rovněž jen jednou, ale důležitou, máť zjednati Lvovu nové spojení s Uhrami a obsáhlé krajině podhorské mezi Samokem a Stryjí zbudovati železniční spojení, jehož dosud postrádala, třebas bezmála plochou zaujímala prostranství skoro celých Hor. Rakous. Draha by ze Lvova šla na Sambor, odtud na okresní město Turka a do Uher ke kusé větvi užhorodské. Také Dalmacie konečně obmyšlena dvěma traťmi v rozpočtu investičním. Obě důležity ne tím, co samy o sobě spojují, ale že obě připojují se k síti bosenské. Dráha ze Splitu do Aržana jest částí oné smluvné větve, jež spojovati bude Sarajevo s mořem jaderským, o kteréžto dráze tak dlouho smlouváno s Uhry a konečně k necti Rakouska domluveno. Druhá trať z Gruže (u Dubrovníka, v Gruži jest hosp. škola dalmatská umístěna) je pobřežní dráha k zálivu kotorskému — ne až do Kotoru samého, neboť tu zase vadí přešivek novoercegský, jímž Hercegovina Dalmacii k moři až proráží. Gružsko-kotorská dráha spojila by se však v Novém Ercegu s drahou bosenskou, jež se totiž teprv stavěti má z Metkovičů na Trebinji podél řeky Trebinčice a od Trebinje k moři. Tím by pak i jižní Dalmacie spojena byla se svým přirozeným pozadím Hercegovinou a Bosnou a na Charvatsko i Uhry též s Rakouskem.

Dalekosáhlý jest plán drah vodních, jež poslanci čeští spojili jako podmínku nezbytnou svého souhlasu s železničním rozpočtem. Budou však přece jen se musit spokojit s pouhou dobrou vůlí vlády, neboť hotový návrh a zákoň o průplavech nedá se předložiti zároveň s železničním návrhem, nemá-li v něm mnoho býti ukvapeno a pochybeno. V hlavním ovšem plány už dávno jsou v několika návrzích hotovy v ministerstvu vnitra, ale celý plán obsahuje podrobnosti, o nichž už sic uvažováno, ale předběžných šetření ani návrhů nevypracováno. Tak průplav z Vídně Moravou k Odře už v plánu jest zcela hotov, podobně i průplav dunajsko-vltavský. Lež spojení obou průplavů na Olomouc, Králové Hradec (nebo Pardubice), jakož i spojení

Odry s Vislou a této s Dněstrem třeba teprv promyslit a na místě vyšetřit. Také při průplavu dunajsko-vltavském ani veřejnost ani technické kruhy nerozhodly se pro tu či onu obměnu, zda z Budějovic do Lince, či podél Malše a Chába až do Kremže v Dol. Rakousích. Vodní cesty tyto, jež by ovšem byly sítí už úplnou a dokonalou, vyžadovaly by nákladu asi 770 mil. korun. Délka těchto vodních cest by obnášela na půdě rakouské 1664 kilometrů (hotový už splavní Dunaj nečítaje). Nejnákladnější by bylo spojení Vltavy s Dunajem (z Budějovic do Kremže), jež v délce 185 kilometrů rozpočítáno na 160 mil. korun, leč i druhý variant téhož spojení z Budějovic do Lince v délce 95 kilom. stál by 70 mil korun, tedy poměrně téměř tolikéž. Průplav dunajsko-oderský (z Vídně do Bohumína) v délce 274 kilom. stál by 150 mil. korun, ač by byl skoro celý hlouben podle řečišť Moravy, Bečvy a Odry; spojení tohoto průplavu s Vislou a protažení cesty dále Vislou, Sánem až Dněstrem na vých. rak. hranici v délce 479 kilom. jen 120 mil. korun. Tu by stavba této vodní cesty přišla nejlaciněji. Spojení průplavu dunajsko-oderského s Labem, a dovedení ho z Pardubic do Mělníka (regulace Labe) v délce 346 kilometrů stálo by 170 mil. korun. Sama regulace Vltavy z Budějovic do Prahy v délce 205 kilom. by přišla na 80 mil. korun. Navrhuje se ještě odbočka z Břeclavy do Brna v délce 80 kilom. a nákladem 30 mil. korun; jakož i stejně dlouhá jen poněkud nákladnější odbočka z Kolína do Prahy.

„Vodní cesty“ jako požadavek eminentně český divně ovšem zní. (Němci ovšem, a to radikalní, průplavy rovněž učinili svou podmínkou.) Pro malé území a malý národ nemají ony toho významu, jaký se jim přikládá. A nadto ještě, když zeměmi těmi jde jen spojivka dvou hlavních cest a velkých středisk obchodně průmyslových. A tak tomu bude u průplavů našich, jimiž získá nejvíc Vídeň a Německo. Jediná cesta z oněch všech jest důležitá, a tou jest spojení Labe s Moravou, Odrou, Vislou a Dněstrem, ačli právě tímto směrem, na němž Vídni nebude už tolik záležeti, dokoná se celá ta síť průplavu v době dohledné! Neboť tato jediná cesta otevře specielně českému a moravskému zboží lacinou cestu na východ, a z východu zase lacinou cestu surovinám k nám. Nevýhoda cesty té bude leda v tom spočívati, že průplavy tímto směrem povedou většinou řekami samými, čímž z východu na západ plavba se protiproudem značně zdrží. V místní dopravě budou míti vodní cesty význam pro uhlí kamenné, dříví, kámen; v další dopravě pro naftu, obilí, cukr, kůže a pod.

Mezinárodní síť vodních cest pro Rakousko samo stala by se ještě důležitější, kdyby došlo k ohlašovanému spojení Dunaje s mořem Jaderským. A navrhuje se spojení takové z Pešti i z Vídně! Z Pešti do Řeky, z Vídně do Terstu. Průplavy ty, zvláště vídeňskoterstský teprv by byly nákladné, tak že by se snad ani nevyplácely přes všecky své dobré služby. — Jsou-li průplavy pro místní dopravu zboží podřízeného významu, jsou za to tím důležitější pro mezinárodní poměry dopravní. Neboť na delší vzdálenosti a zvláště mezi středisky obyvatel-

skými a průmyslovými dnešní dráhy už rozhodně nestačí, třebas ne jednou ale několikerou větví a to ne jednokolejnou je spojovaly. Dráhy dnes na obojí: dopravu osobní i zbožovou nestačí. Třeba tedy ulevit jim v obojím směru: pro zboží ulevily by jim průplavy, pro úlevu osobní dopravy pomýšlí se na zvláštní rychlíkové spojení velkoměst evropských drahami elektr. s rychlostí až 200 kilometrů za hodinu. Myšlenka ne nová, jež už před lety jako kuriosita ovšem navrhována pro spojení Vídně s Peští, teď už z hospodářské potřeby spíš než z technické smělosti navrhuje se z Německa mezi velkoměsty německými a jinými světovými. Zatím na zkoušku navrhuje se trať Berlín-Hamburk.

K příštím obchodním smlouvám dějí se nejen přípravy, ale i horlivá agitace od stran súčastněných, hlavně dvou velikých skupin: zemědělcův a průmyslníků. Leč nejen strany v jednotlivých zemích, už i státy aspoň poloúřední cestou se srazily. Srážka tato byla snad jen předzvěstí ještě vážnějších okamžiků — neboť dobrá obchodní smlouva, protekce doma a dobrý trh v cizině, toť ideal všech států a všech stavů v nich: ale tužby jednohokaždého jsou překážkou tužeb druhého. Odtud jiná tvář na levo, jiná na pravo, kterážto obojetnost zvláště v naší říši, kdež oba stavy výroby jsou v rovnováze, jest patrna. Tentýž zájem domáhaje se ochrany proti státům vývozním, žádá svobody co největší od států spotřebních. A průmysl i zemědělství přicházejí právě s opačnými přáními: Ježto obojí jsou jak potřebny ochrany pro svou prostřední vyspělost, tak zase, už či ještě, schopny vývozu, jsou jednotlivé zájmy v rozporu nejen vzájemném ale i se sebou samými. Jako odstrkovaní a poškození vystupují u nás stejně jako v Německu agrarníci. Proto také požadavky své staví hodně vysoké, aby více žádajíce třebas ne vše, ale dosti mnoho obdrželi. Průmysl ve svých požadavcích není už tak jednotný, žádá si leda co největší svobody tržební ve státech neprůmyslových; v otázce ochrany vystupuje každé odvětví zvláště. Že i tu mnohé odbory výroby průmyslové ještě nemírněji si počínají, známo z minulých obchodních smluv, jimiž vláda vydala obecenstvo zrovna na plen průmyslu železářskému a naftovému i jiným. Proto vedle výrobců hájících pro domácí trh vysokých cen — pro cizinu už rádi slevují — vystupuje i jiný ještě činitel: konsumenti. Jeho slovo vedou však nešťastnou náhodou u nás i všude jinde — socialisté. Tak nedávno na schůzi socialně-politického spolku (víd. jeho odboru) vystoupili s ostrou hrozbou proti agrarním požadavkům. Tedy zase jednostranně, jako skoro vždy vystupují. Jakoby konsument a třeba dělník měl zájem pouze na laciném chlebě a jiných potravinách a ne též na všem ostatním zboží, jehož potřebuje v životě denním: nábytku, šatstvu, bytě atd. Snad se v rozumném pochopení prospěchu celkového jednotlivé zájmy smíří a vyrovnají — a prostřední cestou, jakou vláda jistě bude chtít nastoupiti, též uspokojí. Zásadních otázek u nás se neřeší, o ty spor nejde, jako v Německu, ač též aspoň otázka dvojí a jednoduché sazby navržena, ale hned zase opuštěna, aspoň opravdové nálady pro dvojí sazbu nejeví ani kruhy agrarní.

Toť vnitřní nálada smluvní podobná i v jiných státech, zvláště ve Švycarech, Belgii a Italii, jak u nás a v Německu. Pokud se vzájemných příprav mezi státy týká, tu vyjma ostřejší potyčku rusko-německou, doufají vlády udržeti za obojstranné ochoty status quo. V Uhrách však vyslovena obava, jak při požadavcích německých zemědělců pochodí zemědělství uherské, také u nás zemědělství pohrozilo odvetou cel průmyslových. Proti italskému vínu již od drahného času úsilnou agitaci vyvíjejí naše jižní země, ale jak se zdá zase marně — leč by Uhry se spolu rázně ohradily. Dle všeho však říše naše udrží si nezměněný poměr obchodní na vše strany: neboť zvýšení cla v Němcích na žito, pšenici, oves a i ječmen zemědělství naše nepocítí, ježto obilnin už nevyváží, a ječmen pivovarský a slad snad před značným zvýšením cla vláda naše i samy německé pivovary ubrání. Proto požadavky německých agrarníků rozčilily hlavně Rusko, jež na trzích německých podniká už od let dosti těžkou soutěž se Spojenými Státy. Ač má Rusko sic lepšího odběratele v ostatní Evropě než v Německu, přece i ztráta, nebo stížení vývozu do Němec by se špatně odrazila na ruském hospodářství. Leč i Rusku jedná se jen o pšenici a dobytek. Pšenice by se snad jinde odbyla, ale snížení cen jejich mělo by to přece v zápěti. Leč hlavní vývoz ruský — žito (rež) by Rusku zůstal i nadále stejně zachován — žita Německo velmi mnoho nad svou výrobu spotřebuje a kromě Ruska nikdo mu ho nedoveze, ježto hlavní obilní země vývozní vyvážejí skoro výlučně jen pšenici. Citelnou, a to velmi citelnou ránu dostalo by zvýšením masných a dobytčích cel ruské dobytkářství právě se probírající k lepšímu postavení a i ze statků v selské hospodářství jako důležité odvětví hosp. pronikající. Snahy, jež jednotlivé spolky a zvláště samosprávná zemstva dobytkářství věnují takovou měrou v poslední době, ty byly by zmařeny a zdrženy. Obrací se ovšem zřetel Ruska hlavně k Anglii, jakožto největší spotřebitelce masa a zvířecích výrobků mezi státy evropskými, leč i Německo jako nejbližší a tím nejvýhodnější tržiště má pro ně velikou váha. Protož první hrozby ruské byly značně roztrpčené. Slibován Německu boj na celé čáře: proti tovarům jeho, osadníkům, průmyslníkům a úředníkům vedoucím závody v Rusku a jinak osobně vydělávajícím, proti německým plavebním společnostem a jiným dosavadním výhodám Německa ze smlouvy s Ruskem. Když na tuto odezvu z Německa reagováno (sekretář zahr. hr. Bülow na říšském sněmu jen mírně a dosti zdrželivě se vyjádřil, za to z německého katolického středu a z národně-liberalní i konservativní strany prudčeji a sebevědoměji hrozby Ruska odmítnuty), vysvětlen první článek „Torgovo Promyšlenné Gazety“ druhým, v němž praveno, že Rusko úplně využije svobody smluvní postaví-li druhá strana nové podmínky, a přirozeně dle těchto podmínek postaví svoje. Také Rusko ovšem svou obchodní politikou přichází do rozporu, jaký jest při každém ochranářství nevyhnutelný. Ve zprávách úředních listů ruského ministerstva financí, jež si pilně všímají příprav ke smlouvám obchodním v jiných zemích, s rozhorlením se líčí vždy nemírné požadavky agrarníků cizích zemí. Leč že Rusko vlastní své zemědělství

hotovo jest brániti nejráznějšími opatřeními celními, že chrání i svůj mladý průmysl takovými cly, jak málo který stát evropský, takže v tom směru vyrovnají se mu jen Spojené Státy svým ochranářstvím na to asi zřetele neberou!

* *
*

Školství. Povážlivé hnutí studentské delší doby poutá pozornost veškeré veřejnosti. Oč se vlastně jedná, těžko říci. Z kusých zpráv z Rusi k nám pronikajících lze jenom tolik poznati, že nepokoje na všech universitách propukující nejsou jenom projevem mladistvé bujnosti, nýbrž mají hlubší podklad socialní. Na sta studentů bylo z universit v Petrohradě, Moskvě a jinde vyloučeno, uvězněno, z trestu do vojska zařaděno, anebo na Sibiř k nucené práci odsouzeno. Ba mnozí prý, když odpírali složiti přísahu, byli zastřeleni, což však se popírá. Jisto je, že studentstvo za každou cenu chce zlomit pouto, jimiž ruská policie svírá každé volnější hnutí.

O školu konfessionelní vedou se u nás zásadní spory z neznalosti věci. Stotožňují neprávem odvislost stavovskou a snížení učby na míru před stoletím obvyklou s požadavkem katolíků, aby děti byly vychovávány ve škole zřízené na základech konfessionelních. Jinak soudí o škole konfessionelní v Němcích na základě ne bezpodstatných domněnek, nýbrž ze zkušenosti. Würtemberský ministr kultu Dr. v Weizsäcker pravil: „Ve Würtemberku právem zřízena je škola konfessionelní a učinili jsme s ní od dávna velmi dobré zkušenosti. Nechci probírati důvodů, jež pro ni mluví, ale upozorniti toliko na jednu věc. Školu simultanní a důsledně tedy školu bezkonfessionelní nám doporučovali k vůli pokoji (jsou tam katolíci v menšině, protestanté ve většině). A v zemi kde právě z těch příčin zavedli školu bezkonfessionelní, týž státník, který se o ni zasadil, brzo prohlásil, že docíleno výsledků negativních, že protivy a spory jenom zvýšeny a zostřeny než bylo dříve, dokud měli školu konfessionelní. Odhodlán jsa všemožně spolupůsobiti na zdokonalení školy obecné a pokrok stálý maje na zřeteli, nejen svým, ale i jménem královské vlády prohlašuji zde: za poměrů u nás daných státní vláda nepomýšlí na to školy konfessionelní měniti ve školy bezkonfessionelní.“ Usudek protestanta Dr. Weizsäckera, ministra vlády liberalní snad dostačí na důkaz, jak u nás škole konfessionelní se — nerozumí.

Zakazuje stále měniti knihy ministr uherský Wlasics, správně nazval takové jednání okrádáním rodičův o peníze. Nařízení podobné by neškodilo ani u nás. Nemáme roku, aby učebnice nové se nezaváděly, jakoby o prospěchu a zdaru vyučování nerozhodovala obratnost a zkušenost učitele, nýbrž učebnice.

Naopak ale velikou blbostí jest vytýkati zavedení nového katechismu jako zbytečné, jelikož prý se víra nezměnila a podobně I v „Rozvoji“ (!) cosi podobného stojí. Budiž o ceně nového katechimus

úsudek jakýkoliv, toho přece nelze žádati, aby se pro úspory neb jiné podobné důvody neměly jednou za tolik let měniti učebnice náboženské, kdežto jiné se mění až příliš často!

Politické štvanice národnostní bují ve školství německém, jak patrno z návodu v „Časopise pro německou učbu“ prof. Dr. Ottou Lyonem (Lipsko, Teubner) vydaného. Max Hodermann ve stati socialně-politické poznámky ku Götheovu „Götz v. Berlichingen“ tvrdí, že poskytuje německé učbě material socialně-politický, kterýž nenuceně sloužiti může za podklad výkladů hospodářských a společenských. Mezi jiným podává spisovatel návod, jak se dramatu má k účelu naznačenému použít. V „Götz v. Berlichingen“ se uvádí cikán. K tomu dle návodu Hodermanna se přidá soicialně-politická poznámka: cikáni již tehdy byli nanejvýš nebezpečným zlem zemským. Ale v živlu tom bylo skryto nemalé nebezpečí národní, a to také za našich dob hrozí národu rozšiřováním cizáckého živlu na půdě německé a proto dlužno veškerou pozornost věnovati četným dělníkům slovanským uprostřed ryze německých krajů. Anebo srovnávaje opata z Fuldy s bratrem Martinem činí spisovatel to rozjímání: boj zbožného bratra sama se sebou je více než osobního rázu a významu — jedná se zde o boj lidské přirozenosti s lidskými řády samozvanců. A takové boje zdaž nepozorujeme také v pozdějších dobách stále se opakující až po nynějšek, kdy soukmenovci naši v habsburské monarchii byli uchváceni velkolepým hnutím duchů, jež se vrcholí v hesle „Los von Rom“. Pro tyto předůležité události buditi i v srdcích německé mládeže zájem a porozumění, jest vděčným úkolem školy. V přiměřené formě tuto otázku řešiti je nesnadno proto, že ze státní raisony vláda rozhodne, že na činnou podporu vydatnou nelze pomýšleti. Zde máme klassické svědectví, jak v německých školách soustavně pěstují politické štvanice národnostní i náboženské zcela neomaleně a veřejně.

Sebevědomí pak nacionalní v německé mládeži všemožně se budí nejenom dějepisem, nýbrž i pomůckami. Tak na př. Severoněmecký Lloyd v Bremách vydal umělecky provedený plakát malovaný Th. v. Eckenbrecherem, jímž se německým školám dostalo nanejvýš poutavého znázornění vývoje německého loďstva a zároveň dána učiteli pomůcka k zeměpisným a dějepisným výkladům. Sedmi obrazy je umělecky znázorněn vývoj loďstva německého, a sice je vymalována loď jednostěžní, koráb Wikingů starogermanský, vojenská loď hanzavská „Koggen“, námořní koráb plachetní bremských kupců, první parník „Savannah“, jež r. 1818. 4 neděle jela do Ameriky, první parník Lloydu „Bremen“, kterýž tutéž cestu vykonal za 12¹/₄ dne a konečně poštovský rychlík „Kaiser Wilhelm der Grosse“, který dvojí vrtulí za hodinu 24 mil námořních ujede. Kdy se u nás bude podobně pracovat?

Avšak ani v Německu není všechno zlato, co se ve školství tamějším třpytí. V krajích dosud Slovany obydlených je školství nanejvýš zanedbané. I v tom se jeví soustavné deptání neněmeckých kmenů za vrchol státnické moudrosti a zdravého sobectví národního v Prusku neomaleně schváleného vládou i sněmem.

V Poznaňsku chybí 1532 učitelů. Neboť dle statistických výkazů je v Poznani 6406 tříd, ale jenom 4874 učitelů, takže učitelé vyučují namnoze ve dvou třídách a sice má každý třetí učitel dvě třídy. Školy jsou neobyčejně přeplněné, více než 1/4 škol má třídy se 150—175 žáky.

Podobně je školství zanedbané v Pešti, kdež ze 94.156 dítek školou povinných 11.590 vůbec do školy nechodí. Školská komisse o tom referovala městské radě ve zvláštním spise pamětním, v němž líčí nedostatky škol a dokazuje, že nesmírná bída chudinu mořící je hlavní příčinou smutného zjevu.

Zemědělské školy dosud nevídaného způsobu zavedla italská vláda. Od r. 1898. totiž na popud šl. Zambrana v italském vojsku zavedeny jsou hospodářské běhy zeměvědné, kteréž ministerstvo války všemožně podporuje. Vojáci poslouchají v prázdných dobách výklady znalců a konají společné vycházky poučné. Po třech letech vracejí se synové zemědělců znamenitě zdokonaleni právě v tom, čeho na dále nejvíce potřebují. Odborní učitelé je učí všemu, čeho třeba k rozumnému řízení dvorce selského; vedou je k řádnému hospodaření na poli i vinici, a synové v dopisech sdělují domů, čemu na vojně se učí, čímž prospěšné vědomosti šíří se hravě do vrstev, kamž by jinak nepronikly. Zdaž také jinde chopí se zajisté prospěšné novoty!

Že pijanství nejvíce řádí mezi studentstvem v říši, je známo. Méně známo však asi jest u nás, že tam mohutní vážné hnutí antialkoholistické. V Berlíně na př. založen spolek zdrženlivosti, který s nemalým úspěchem propaguje abstinenci mezi notorickými pijany. Professoři, lékaři a jiní inteligenti snahy ty všemožně podporují dobře pravíce, že nápoje lihové — geistige — jsou vlastně duchamorné — geistraubende — a nemýlí se.

Ostatně studium již dávno ztratilo význam, jaký mělo v minulosti. Není již ani pramenem, z něhož se prýští hmotné zajištění, ne tak jakési povýšení společenské Že studium sebe obsáhlejší nechrání již od bídy, toho důkazem jsou stále se množící samovraždy akademicky vzdělaných, graduovaných mužů — z hladu. Studium již neživí! Vidíme to z denních zpráv. Na Poděbradsku na př. vypsáno nedávno místo cestmistra. Ucházelo se o ten úřad 80 kompetentů a mezi těmi byli absolvovaní inženýři, absolventi průmyslových škol, diplomovaní stavitelé a jinak studovaní lidé. Pak se divíme, že protekce znemravňující bují na všech stranách.

Na školách středních všude je citelný nedostatek odborně vzdělaných učitelů kreslení z volné ruky. Aby se tomu nedostatku odpomohlo, zřídilo ministerstvo vyučování specialní stipendia kreslířská ročně po 800 K jež udělí se nemajetným žákům poslední třídy gymnasií, realky neb stavebnického oddělení vyšších průmyslových škol, kteří jeví zvláštní nadání kreslířské, mají zálibu ve vyučování a oprávňují naději, že s dobrým prospěchem vykonají zkoušku maturitní. Žádosti zasílají se ministerstvu kultu a vyučování s doklady nemajetnosti, poslední dvě vysvědčení roční a ukázky prací kreslířských.

Podávají se u ředitelství příslušného ústavu do 1. dubna b. r. Z Čech budou vzděláváni učitelé kreslení na malířské akademii v Praze.

Školní spořitelny před 30 lety byly v Belgii zřízeny na podnět universitního professora F. Laurenta. Nyní je tam mezi 9535 školami 6974 s vlastními spořitelnami školskými, kteréž nabádají děti k spořivosti a pracovitosti. Z milionu žáků více než třetina kořistí z nich a r. 1899. ušetřili 8 milionů franků. U nás pro takové „maličkosti" není smyslu. My hlavně o světový názor moderní a vzorné úhly kulturní, jež zračí se v oslavování kde jakého bídáka, církev-li potupil, pečujeme. Podle toho vypadá ovšem i ten náš blahobyt.

Nejsme obdivovateli pruské říznosti policejní a všemohoucnosti vládních organů, ale mnohé věci i nám by znamenité prospěly. Tak na př. správa policejní v Hlubčicích slezských dávno již vydala a důsledně provádí nařízení, že dívky mladší 16 a jinoši mladší 17 let nesmějí se súčastniti veřejných zábav tanečních. Přestoupení zákazu trestá se pokutou 9 marek neb přiměřeným vězením. Tentýž trest stihne majetníky místností, kteří by trpěli nedospělé účastníky. U nás jsme svobodomyslnější než v Prusku. Děti sotva cumlíčku odrostlé vodí maminky do hospod, k muzikám, do divadel atd. a nikdo se nestará o to, jak působí se tím na zdraví a mravy dítek. Kouření se sice zakazuje, ale prodej tabáku a výrobků tabákových je neobmezený. Trafikant prodá třebas 4letému dítěti nikotinové pilulky otravné v podobě cigaret. Protipijanské sjezdy pořádáme, ale aby nedospělé děti do hospod a kořalen nesměly chodit a prodavači lihoviny dětem nesměli prodávat, o to nikdo nezavadí. Stavíme palác mravnosti od — komínu.

Požadavkům učitelstva vyhovuje zajisté po právu povyšování skutečných podučitelů na učitele ad personam, když uspokojivě slouží určitou řadu let, byť i na škole, kdež vyučují, systemisováno bylo jenom podučitelské místo. Tímto povyšováním lze mnohé křivdy nepopíratelné když ne zcela napravit, tož alespoň značně zmírnit a proto bude novota v učitelstvu uvítána velmi radostně.

Právní čítanku, jakožto podklad k učbě o nejdůležitějších právech národních a státních pro školy měšťanské navrhuje v Pedag. Rozhledech Fr. Krček. Poučování o právech doporučuje za doplněk dějepisné učby. Návrh objasněný tam obšírnějším článkem zasluhuje povšimnutí.

Kdo jsou největší škůdcové stavovské cti učitelské velmi řízně pověděla „Škola našeho venkova" v únorovém čísle. Nejsou to lidé, kteří radikalnost měří na půllitry plzeňského a pokrokovost projevují ostouzením všech ostatních lidí; nejsou to lidé, kteří veřejně pohoršují nezřízeným životem, nýbrž škůdcem největším stavovské cti je učitel, který nepředplácí „pokrokové" listy, vypujčuje si od „velebných" spolupracovníků" (doslovně!) časopisy a knihy; a nejhorší jsou ti, kteří píší — do Vlasti a Obrázkové Revue. „Kollegy takového druhu považujeme za největší škůdce stavovské cti naší i předpokládáme, že příslušné okrsky a jednoty patřičné důsledky z toho vyvodí" — t. j. „škůdce" nectně vyloučí, jako to učinili na Moravě Slaměníkovi. A pak

nejsou ti „pokrokoví“ pro volný projev mínění a osobní svobodu přesvědčení!

Ostatně to pokrokářství v Čechách již nese a na Moravě brzo ponese ovoce přiměřené štěpu, na němž dozrává. Největší spolek pražský, v němž je soustředěno 800 členů, pražský „Komenský“ vystoupil z organisace stavovské. To bude „zrádcu“! Učitelstvo, alespoň členové jeho zrna vážného, by měli zanechat zrádcování pro mínění odchylné a pracovat společně, třebas ruznými směry na zdokonalení školy a prohloubení vzdělání odborného i všeobecného ne tak nedůtklivými polemikami, jako více vážným studiem a věcným rozborem sporných otázek.

Jak si praktičtí Američané upravují školy, aby vyhovovaly potřebám lidu, nejlépe se jeví v úprávě škol, jež podle našich názorů bychom nazvali průmyslovými aneb odbornými. Ve státní škole takové v Atlandě Georg. trvá vyučování 4 roky. Nastupují 16letí hoši a učí se v I. roce: algebře a měřictví, linealnímu a perspektivnímu kreslení, mluvnici vědecké a slohu. K tomu ruční práce a sice: obyčejné stolařství, modelování, kování a soustružnictví dřeva; v II. roce probírají geometrii prostou, trigonometrii, nivelovaní, topografii, měření, deskriptivní měřictví, strojnické rýsování, sloh, fysiku, všeobecnou chemii; ruční práce se konají: vrtání, hoblování, obé rukou i strojem, slévačství železa i bronzu; v III. roce mají geometrii analytickou, praktické měřictví, počet differencialní, strojnické rýsování, ř e č n i c t v í, politickou ekonomii, ústavní práva, sloh, vědy inženýrské, fysiku, metallurgickou chemii, geologii a složitější ruční práce v dílnách, výrobu, udržování a opravu topení, strojů a strojních zařízení různého druhu. Ve IV. roce se všechno doplňuje, opakuje, prohlubuje, aby theoreticky i prakticky náležitě se vyznali ve všem pro život potřebném. Rovněž tak se přihlíží k praktické stránce výchovu dívek. Ve školách pořádají kursy pro vyšívání, vaření, úpravu prádla, stříhání, šití, a k tomu vždy se přibírá opravování šatů, prádla a punčoch. V Bostoně má dívčí škola tuto učebnou osnovu: v 1. týdnu: příprava polévky ovesné, skopových kotlet, bramborové kaše a pečení jablek; v 2. týdnu: příprava bramborové polévky, pečení vajec, vaření řepy a marmelády z jablek; v 3. týdnu: pečení ryb, smažení chleba s mlékem, jablkové koláče, příprava kávy; ve 4. týdnu: zadělávání a pečení chleba a sucharů, omáčka z rajských jablek, polévka rýžová; v 5. týdnu se připravují ústřice, rýžové koláče, vdolky, cukrovinky; v 6. týdnu: sekané maso, pečeně na másle, příprava žitného pečiva drobného, cukrové paštiky; 7. týden: dušení masa, ovocné kompoty, čokoláda; 8. týden: příprava tresky, francouzského pečiva, úsporných uzenic a různých omáček; 9. týden: příprava masa po hambursku, bramborů po lyonsku, jablková paštika a zázvorový chléb; 10. týden: příprava úkropu, čerstvé ryby a masa. K tomu ozdobování pokrmů, úprava tabule, úspora topiva a jiné věci z hospodářství kuchyňského se cvičí prakticky.

Ročník XVIII. Číslo 5.

HLÍDKA.

Půdorys mravní otázky.

P. M.

Hlavním rysem moderní mimonáboženské ethiky jest autonomie. Není to nic jiného, než více méně vyjádřený individualismus, výraz odstředivé síly, porušení jednoty. Velký rozvrat náboženský v 16. století byl stělesněným individualismem náboženským a filosofie Descartesova byla začátkem individualismu „nadčlověka". Descartes převrátil dosavadní methodu filosofie, učiniv jediným jejím východištěm (i synthese i analyse!) své „já". Skepse jeho, ač velmi rozdílná od skepse zoufajících řeckých filosofů — zašla daleko, poněvadž položila za všeobecný základ vědění subjektivní poznatek, málo ceníc poznávání smyslné — idealistický solipsismus. Solipsismus, subjektivismus, individualismus (přemrštěný) staví měnivé a mijivé já středištěm veškeré vědy a přichází dříve nebo později logickou nutností na zákony oné měnivosti a mijivosti, které my říkáme akcidentalita stvoření.

List, jenž slabým vánkem se třepotá, květ, jenž sotva rozkvetl, již opadává, učiněn základem — co z toho mohlo vzejíti?

Ethiku zpracoval filosoficky v autonomii Kant.[1] Ze začátku idealista, rozhodl se později vlivem Humeovým spojiti idealism s realismem (empirismem) a učinil tak ve svém kriticismu. Škoda, že nebyl důsledný ve své kritice, a že se zastavil v polovici cesty. Jeho polovičatost — toť celé spojení idealismu a empirismu. Místo aby utvořil jednotu filosofie a života, rozdvojil člověka a zavedl dualismus apriorního theorismu a aposteriorní praxe. Kdyby byl býval důsledný, nebyl by, nehledě ani v pravo ani v levo, dospěl k absolutní autonomii vůle, nevázané

[1]) *Schwegler*, Geschichte der Philosophie. 360.

žádnými praktickými požadavky, ani věrou v Boha, ani uznáním nesmrtelnosti duše, ani kategorickým imperativem, k naprosté autonomii jednotlivce.

Ostatně ona jednota dlouho netrvala — byla nepřirozena: proč mám přijati praktické postulaty, nemůže-li mi rozum o jejich filosofické (ne historické, sociologické, empirické) basi nic říci? proč mám věřiti v takého „deus ex machina", boha z nouze? Neuznávám-li tajemství vůbec, proč bych měl uznati tato tajemství Kantova rationalismu? Proto odvážnější duchové přešli přes Kanta. Na základě Kantovy filosofie stavěli Fichte (Herbart), Schelling, Hegel, a stáli při ní skoro všichni protestantští kazatelé (u nás, pokud vím, ještě někteří).

Vedle idealismu vyvíjel se s přírodními vědami z empirismu materialismu system masa. Pravdivým a božským je mu pouze to, co je jako slunce patrno samo sebou — a to pouze smyslné: všeliká pochybnost a spor přestává jen tam, kde započíná smyslnost. Člověk je, co jí.

Filosofie ta ničeho si tak nepřála jako učiniti lidstvo z theologů anthropology, z theofilů filanthropy, z kandidátů věčnosti studující pozemskost, z náboženských a politických komorníků nebeské a pozemské monarchie a autokracie měšťany svobodné, sebevědomé — učiniti z věřících myslící, z modlících pracovníky, z křesťanů, kteří podle vlastního přiznání jsou polo zvířetem, polo andělem, lidmi, lidmi celými.

Na takovém základě měla býti zbudována nová ethika, ethika lidství, jež podstatně je pouhým zvířectvím, zvířecí ethika, ethika pudů. Moralka ukládá povinnosti, dává zákony; avšak povinnosti nejsou ničím jiným, než člověka základní pudové, jeho základní nadání, jeho základní přání. Beze strachu povoluj svým pudům a náklonnostem, ale všem! Potom nestaneš se obětí ani jedné.

Tak vymaněna ethika úplně z idealismu, až vyšlehla v Stirnerovi, Nietzscheovi a jeho epigonech (Steinerovi) v nelidský egoismus.

Než kteří jsou bezprostřední předchůdcové přítomného rozkladu? Ať vezmeme kterýkoliv proud nynější officielní vzdělanosti, každý je rozumářsky jednostranný — absolutická vláda rozumu — a i náboženská a mravní otázka řeší se pouze abstraktními pojmy rozumovými, nebo se vůbec ignoruje.

Positivismus nezná mravní ani náboženské otázky. Řeší jen fakta, holá fakta života přírodního a hmotně lidského a socialního; duchového života si nevšímá.[1])

[1]) Srv. *F. V. Krejčí*, Dnešní otázka mravní. 11 atd.

O materialismu již byla zmínka. Je rodným bratrem positivismu, jenž sesadiv ducha na pouhý zjev vyvinuté hmoty, náboženství a mravnost udusil.

Jiným předchůdcem dnešního mravního rozkladu je relativní nazírání na dějiny. Duch lidský objal dějiny, jak politické, tak kulturní, tedy i náboženské dějiny veškerého světa, a jsa ponořen v subjektivismus a okouzlen evolucionismem přírodovědeckým, přenáší evolucionismus i na náboženství — (materialismus historický) — nalézá, že mravní názory se v jednotlivostech měnily, zaměňuje podstatu a jev a neuznává žádné absolutní pravdy nadsmyslné; vše, co kdy bylo, bylo stejně oprávněno, stejně pravdivo, na svém místě v té neb oné periodě vývoje. Tak i s mravností.

Tím mravnost podřaděna člověku a poměrům, a co neučiní člověk s tím, co od něho závisí? Rozumíme potutelnému úsměvu mnohého vzdělance při zmínce mravnosti, chápeme Marxův a Engelsův socialistický program amoralismu; odtud i Stirnerovo: „Moralka není pro svobodné duchy“ a „Nietzscheův výrok: „Moralka je pouhou zvířecí dressurou lidstva.“

Ale odezírejme od těchto výstřelkův: ani lidé, kteří nutnost moralky uznávají, nevědí si rady s našimi poměry pro relativné nazírání na život. Oni vysvětlují, proč u toho neb onoho národa v jistých periodách byla jistá moralka, ale chtějí-li konstruovati moralku pro naše časy, tratí se jim všechny pojmy moralní pod prstama, a zachytí-li některý, je to mrtvá myšlenka, jež nedovede ovládati života, poněvadž je oloupena o zásady absolutnosti, objektivnosti a všeobecnosti. Vzdělanost naše obsáhla a objala všecky, ale svého věku zachytiti nemůže pro svou skepsi všeobecnou ve věcech duchových, vychodivší právě z tohoto relativného universalismu, jenž není než (velkolepým na první pohled) dilettantismem. Kultura novodobá je velkým dilettantem, jenž dovede o všem mluviti s vysoka, ale podstata mu uniká.

Poměry stávají se nesnesitelnými, a ti, kdož pracují o vzkříšení mravného života, rozcházejí se ve dva tábory. Jedni vracejí se pomalu ku křesťanství, druzí křesťanství zavrhují a chtějí založiti mravnost „čistě lidskou“ na základech pouze rozumových.[1])

Nejzajímavějším bojovníkem pro mravnost beznáboženskou je ethická společnost, pevně sorganisovaná a rozvětvená skoro po celém světě bílého plemene. Moralisté tito zříkají se možnosti ethickým ideám přiznati metafysickou existenci, protože zákony rozumové, jimiž chtějí

[1]) Srv. *Rod*, Mravní názory naší doby.

vytlačit zákony přirozené (demonickou bezohlednost), nespočívají na absolutním poměru, ale jsou velkolepou sice, a jak se zdá, pro dějiny lidstva nutnou, však přec jen pouhou illusí.[1])

Jediným základem moralky této je soucit, přítulnost a oddanost k rodinnému životu, společnosti, životu v obci, v národě; vlast, dobrý vkus, ošklivost přede vším nízkým, smysl pro přirozenou krásu ctnosti, pro opravdovost, spravedlnost a věrnost, dobrý mrav, cit lidskosti, pravé pojetí lidské důstojnosti, ohledy na přirozené a nutné následky mravného života a konečně svědomí a vědomí povinnosti.

Každé náboženství zavrhují, poněvadž klade důraz jen na víru v Boha a věčnost, a tak je proti bezprostřednímu dosažení svědomí (!) — Mravnost založená na náboženství je škodlivou pro společnost a kulturním nebezpečím. Jediným náboženstvím je jim dle Kanta ethika sama. Neodvolávají se na zastaralá dogmata, neboť nevěří ani v bůžky ani ve staré šaty, věří pouze v duši světa asi ve smyslu Goetheově. Žid nebo pohan nebo křesťan, jen když má srdce na pravém místě; proto chtějí jednotlivé církve ethisovat. Ethiku třeba k také úctě a výši přivésti, jaké se těší lékařství ve všech zemích.

Zatím co různé formy náboženství podstatou svou v tom souhlasí, že svědomí a celý útvar života lidského, jakož i běh světa staví do úzké závislosti od nadpřirozených mocí, dokázala přírodověda existenci všehomíra, ve kterém vládnou věčné zákony přirozeně vyplývající z jeho podstaty, a ve kterém tedy není místa pro moci nadpřirozené. Přírodověda dokázala též, že duše lidská není duchová, nýbrž že představuje nejvyšší známou formu proměny a udržování energie, že je výsledkem přetváření nižších forem energie, které jsou činné v nás a v našem organismu, v energii jemnějšího složení, vyššího trvání a větší elastičnosti.

Všechny pokusy sjednotiti člověčenstvo pod znamením víry v demonické, bezzákonné útvary vnitřního světa, pod znamením víry v útvary, jejichžto strašácká nepojatnost a temné hrůzy až do dneška jenom pochybně účinkovaly na život mravní, jsou bláznovstvím, protože zavedly, místo pokoje a lásky aktivní, passivní přelud pronásledování, nebo neplodné, asketické umrtvování jednotlivcova „já". Nikdo, kdo se vědecky přesvědčil o mezích lidského poznání a o přísných požadavcích vědeckých důkazu, nemůže uznati hlavních dogmat, o které opírá křesťanská theologie a spiritualistická metafysika ethiku, jako: božství, prozřetelnost, mravní řád světový, vykoupení, milost, jako

[1]) Srv. *Schneider*, Göttliche Weltordnung. 20 atd.

dokázaná nebo dokazatelná. Aby se někdo stal dobrým charakterem, není třeba víry v církev a svátosti, ani ve vtělení a spasení; není k tomu třeba ani jediného ani trojjediného Boha, ba ani víry v Boha vůbec ne. Víra v jistotu mravní ideje spočívající na sobě samé, je jediným článkem víry. Víra v nebe odvrátila srdce naše od země tak, že jsme opomenuli povinnosti k ní. A kolik milionů duší bylo jí víře v nebe obětováno! — Zanechá-li se víra ta, zvýší se povaha lidská. Lépe je spasiti se jednáním, než modlitbami. Hodnost, moc a a štěstí lidské modlením se umenšuje. Kdo se modlí, vzdává se svobodné vůle, osobní samostatnosti, vzdává se vůdcovství svého svědomí. Myšlenka, že vesmír nespočívá sám na sobě, nýbrž že je „udělán" od někoho, je domněnka pocházející z časů předvědeckých. Zákony myšlení nikterak nás nenutí, abychom se tázali po příčině světa. Svět nejlépe spočívá sám na sobě, a nezdá se, že by lépe bytoval, kdyby, jak brahmanští kněží vykládají, spočíval na slonu. Vědomí je faktem jako celý svět a nemusí býti též něčím chtěným a udělaným, jako svět není. — Ve školách místo náboženství budiž zavedena „všeobecná moralka", ona věčná moralka, která nezávisí na té neb oné víře, ale která má kořen v lidském svědomí; je to ona stará, dobrá moralka, již jsme zdědili po svých otcích a matkách, a kterou zachovávati v životě bez rozboru jejího filosofického základu každý sobě pokládá za čest.

Věčných, vrozených a nezměnitelných norem mravnosti není; mravnost není ztrnulou, neohebnou formulí, nýbrž zákonem, jenž nejen srozumitelnu činí změnu, ale ji zrovna žádá. Co blaho a zdokonalování společnosti na různých stupních žádá, může býti velmi různo. Neboť nepřetržitě povstává při pokroku lidstva potřeba nových pravidel nebo proměny dosavadních, které změněným potřebám již neodpovídají. K jakési jednotě moralních názorů dospěje lidstvo až po dlouhé řadě vývoje.

Tím vyloženy názory oněch, kteří jsou pro mravní obnovu společnosti, ale i mimo a proti náboženství. Jak viděti, frasí pěkných dosť, ale protiv a nejasností též dosť. (O. p.)

Staroegyptské prameny

místopisu a národopisu jižní Palestiny

a pohraničních území.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil. (Č. d.)

Na počátku střední říše odehrává se roman S^enuhytův, jenž nás pěkně seznamuje s egyptskými názory o našich krajích.

Vznešený Egypťan S^enuhyt, dvořan krále Amenemḥê'ta I. (z XII. dyn.), nedůvěřuje jeho nástupci Usertesenu I., i prchá z Egypta do Asie. Ubírá se známou cestou Wâdim Tûmîlât a přijde (ř. 17.) ku hradbám knížecím, zřízeným na obranu proti beduinům (sṯî). Tu se skrčil do křoví ze strachu, aby nebyl zpozorován od strážníků vyhlédajících se střechy. Teprve v noci se mu podařilo uniknouti. I přišel do obvodu Ptn k vodě Ḳm-vr, kde ho popadla velká žízeň a krk měl tak rozžhaven, že pravil: „To jest zvěst smrti"; tu uslyší bekot stáda a spatří beduina (sṯî). Tento mu podal vody, uvařil si mléka a šel s ním do ležení. Odtud byl provázen od kmene ku kmeni..., až konečně opustil... a přišel do Ḳdm, kde pobyl půldruha roku. Na to se odebral k velkému knížeti Horního Ṯnv, jenž mu dal svou dceru za manželku a vykázal úrodný kraj Ỉa'a. I najížděl S^enuhyt na pastviny menších kmenův, odháněl stáda a zajímal dítky. Konečně se mu zastesklo po vlasti, i vyprosil si milost a vrátil se ku dvoru Jeho Veličenstva.

Z řečeného patrno, že byla i ze střední říše cesta z Egypta do Asie pilně střežena, neboť nejen že ještě stály „hradby knížecí", ale byly obsazeny vojskem, které mělo zabrániti vchod i východ. Východně od „knížecí hradby" rozprostírala se velká černá voda = Ḳm-vr, která však nebyla pitnou, protože byla asi slaná. Domněnka tato objeví se pravdou, srovnáme-li naši vodu Ḳm-vr se zprávou stely Pithomské (z dob Ptolemejovcův) o vodě Ḳm-vr.

Uprostřed vody Ḳm-vr leželo přístaviště, veliké město Arsinoe, z něhož pluly lodě černou vodou Ḳm-vr až do středu Rudého moře a dále do Afriky nebo Arabie. Poněvadž město Arsinoe leželo tam, kde dnešní Ismâ'îlija, patřilo jezero Timsâḥ k černé vodě Ḳm-vr a souviselo s vlastním Rudým mořem (u dnešního Suêsu), tak že mohly mořské lodě plouti z Rudého moře přímo až k Arsinoe. Voda Ḳmvr byla slaná — i nemohl jí S^enuhyt uhasiti své žízně.

Východně od této přirozené hranice egyptské pásali stáda beduini (sṯî). Sᵉnuhyt nebyl dosti jist blízko hranic, proto spěchal až do území Ḳdm. Toto území připomíná קדם Starého Zákona. Leželo východně a jihovýchodně od Mrtvého moře (celá střední část Arabie); bylo prvotním majetkem Šēmovců (Gen. 11[1]), a obydleno později beduiny בני קדם. Z Ḳdm byl Sᵉnuhyt povolán do Horního Ṯnu (Rtnu), t. j. do jižní Syrie, kam neustále docházeli egyptští vyslanci a obchodníci; než tyto kraje se již vymykají z našeho rámce.

Z vypravování Sᵉnuhytova nás zajímá pohostinnost chudých beduinů-sṯî, kteří neznámého napojí vodou, nasytí mlékem a starají se o jeho bezpečnost, pokud trvá v jejich území. Beduini, tábořící při vodě, trpí mnoho nájezdy kmenů nepřátelských, což vše věrně odpovídá dnešním poměrům. Ba již tenkrát se raduje Sᵉnuhyt, jsa zpět na dvoře perʿâově (faraově), „že nechal konečně vši pouště i se šaty beduinům“.[1])

Četní Egypťané chodívali tedy v této době do Asie, ale též mnozí Asiaté vstupovali za obchodem do říše vysokého domu = perʿâ, t. j. faraonovy. Tak nám hlásá illustrovaný nápis v hrobě knížete Ḫnem-ḥotp (v nynějším Benî Ḥassân ve středním Egyptě) z doby krále Usertesena II. (XII. dyn.): „Příchod s donešením líčidla očí (msḏmt, stibium), které mu přináší 37 ʿam“. Byla to tedy družina obchodníků, táhnoucí s ženami i dětmi. Než počali obchod, představili se knížeti kraje (jak se děje i dnes) a přinesli mu různé dary.

Jak již svědčí jejich jméno ʿam (ʿamu), čítají se k usazeným Asiatům a nemají s potulnými beduiny (sṯî) nic společného. S tím souhlasí ostatně i jejich lepší šat, hudební nástroje, zbraně i nářadí naložené na oslích. Po mém názoru odpovídá celá jejich úprava i výprava dnešním tak zvaným nawarům, kteří přicházívají ze Syrie s ženami i dětmi do Arabie, prodávají různé léky, zaříkávají, provádějí „koncerty“, tance — a vracejí se s vydělanými stády do vlasti.

S výpravou Abrahamovou nebo Jaʿḳobovou do Egypta nemají naši ʿamu nic společného, leda že svědčí o četných vzájemných stycích a o darech, jež byl a jest povinen přinésti pohlaváru každý, kdo chce v jeho území pobýti (srv. Gen. 43[11]).

Za dob Usertesena II. byla tedy obchodní cesta z Egypta do Asie jistá a dle vyslanců sídlících na dvoře syrského knížete aspoň jižní Palestina (nominelně) od Egypta odvislá. Totéž můžeme říci

[1]) Viz W. *Max Müller*, »Asien und Europa«, str. 46 násl.; *A. Erman* l. c. II., str. 494 násl.

i o poloostrově sinajském, kde mnohý z „králů“ zkrotil beduiny a přinutil k pokoji obyvatele písku,[1]) zvláště o Mafk, t. j. zemi Malachitu, kde bylo za jmenované říše pilně pracováno.

Ale největší péči věnoval dolování mědě Amenemhē't III. Za něho byly „doly (muže) K;“ v Wâdi nasb obzvláště rozšířeny.

Dobré dvě hodiny východně-severovýchodně od jmenovaného údolí se vypíná 210 metrů vysoký, skalnatý pahorek srázných strání. Na něm dal Amenemhē't III. vystavěti svatyni ochránkyni měděných dolů, Hathoře, která ohražena zdí 52 metrů dlouhou a 21 metrů širokou a byla náboženským střediskem dělnictva i mužstva egyptského. Nedaleko (západně) stály pece, obydlí správcovo, kdežto mužstvo bydlilo u dělnické osady v Wâdi nasb.

Máme hodně současných zpráv, neboť správcové zapisovali na tenké kamenné desky (stely), v kolikátém roce krále N. sem byli posláni, kolik horníků nač a jak dolovalo, kdy byli napadeni od okolních domorodých Intī, jak bylo postaráno o výživu atd.[2]) Tyto nápisy byly postaveny při chrámu Hathořině, kde více méně zachované dosud stojí na kopci, po nich Ṣarbûṭ el-Ḫâdem = sloup služebníka pojmenovaném.[3])

V Bit Sn^e^fr^e^vi, v dolech Snofruových v Wâdi Marâra se též pracovalo. Vyslalť sem Amenemhē't III. v 2. roce vlády pokladníka bohova a tajného radu domu stříbra Ḫenthetyhotepa s 734 vojáky, aby přinesli měď a vystřídali posádku.[4]) Leželo tudíž i ve střední říši v zemi Malachitu stále vojsko, a sice s týmž účelem jako za panovníků staré říše.

Z uvedených zpráv vysvítá, že se poměry v našich krajinách za dob střední říše skoro ani nezměnily. V jižní Palestině sídlí 'Amv, na „písku“ středního poloostrova sinajského až východně od Mrtvého moře do země Kedem táboří se svými stády beduini rozdrobeni na mnoho kmenův, a v horách jihozápadní části poloostrova se skrývají horalé Intī. Se všemi mají občas potyčky Egypťané, kteří sem chodí buď severní cestou při moři Středozemním nebo jižní při ostrovu Sn^e^fr^e^vi. Obě cesty ústí u „knížecí hradby“, za níž se táhne k jihu Km-vr, rameno Rudého moře.

---

[1]) *Mariette*, »Abydos« II., 23[10].

[2]) Viz *Lepsius*, »Denkmäler« l. c. 137. 140. 144.

[3]) Nikoliv »Dienerberg«, jak píše *Erman* l. c. 620, neboť Ṣarbûṭ, ṣarabiṭ značí v nářečí Tijâhû i Ḫwêṭâtû tenký vysoký kámen, sloup atd.

[4]) *Lepsius*, »Denkmäler« l. c. 137 c, srv. 140. 152.

Za temné, dosud nepronikuutelné doby Hyk-šasu-ův byly styky mezi Asií a Egyptem ještě větší, neboť nepřišli-li všickni Hyk-šasu z Asie, tož odtud jisté přibírali četné spojence. A jako když Ḥamovci se smísili s domorodými Egypťany, tak nyní přijali vládnoucí Hyk-šasu obyčeje, řeč i písmo podrobeného národa faraonův, vlili do něho nové krve a přivedli k novému, sobě záhubnému životu. Neboť smíšenci, potomci bojovných Hykšasův a mírumilovných sedlákův egyptských vypudili panující rod cizího původu a založili „novou“ říši, za jejíhož trvání se Egypt ještě povznesl na vysoký stupeň i moci i slávy.

Udatné kníže, Ja'mose I., zakladatel XVIII. dynastie, vztyčil prapor svobody, a po dlouhých, krvavých bojích byli Hyk-šasu nejen z Egypta vypuzeni, ale pronásledováni i do Asie, kde se na několik století faraonové pevně usadili. Z těchto dob, kdy veškeren zřetel Egypťanů obracen k asijskému východu, posunulo se ohnisko státního života do jižního, vlastně jihovýchodního Egypta, a pro naše kraje plynou zprávy mnohem hojněji než dříve.

Tak o měděných dolech B:t Snfrv v Wâdi Marâra víme, že v nich bylo kutáno i za nové říše, neboť Ramses III. (z XX. dyn.) vykládá, že sem „poslal své maršálky obětovat Hathoře a donést mnoho pytlů malachitu = mědi.“[1] Více však péče věnováno B:t K: v Wâdi Nasb při Sarbût el-Ḫâdem. Tu dal Dhutmose III. (z XVIII. dyn.) rozšířiti chrám Hathořin západním dvorem a vysokým pylonem, kteréhož příkladu následovali následující králové, jak dosvědčují uchované stely, t. j. úzké a tenké kamenné desky s nápisy, postavené v nádvoří chrámovém. Nejpozdější sahá do doby Ramsa IV. (z XX. dyn.), jehož poškozené jméno možno čísti na jednom úlomku.[2]

Ale měděné sloje obou dolů již se blížily svému konci. B:t Snfrv vyčerpán úplně a v B:t K: zbývalo jediné ložisko, i bylo třeba hledati nové doly tak potřebné mědi. A skutečně se podařilo Ramsovi III. nalézti důl v pohoří 'A-ti-ka, jenž ležel ve východním území „za zemí malachitu“ = Mafk. Papyrus Harris-uv I., 78[1] násl.[3] vykládá, že byla uspořádána za Ramsa III. zvláštní výprava, která jela po lodích Rudým mořem, načež přistála u břehu a brala se dále na oslích až k mohutnému pohoří 'A-ti-ka, kde byly bohaté doly měděné, z kterých

---

1) *Lepsius*, »Denkmäler« III, 28.

2) *Lepsius*, »Denkmäler«, III. 29 a 71 c. d.; srovnej též *Erman* l. c., str. 620 n., *W. Max Müller* l. c., str. 132 n.

3) Facsimile of an egyptian hieratic papyrus . . in the British Museum, printed by order of the trustees, London.

Egypťané dosud netěžili.[1]) O těchto dolech se nezmiňují egyptské nápisy ani dříve ani později, ležely tudíž za hranicemi vlastní moci egyptské, a že se sem Egypťané tentokrát odvážili, přičísti dlužno buď dočasné nadvládě nebo přátelské smlouvě s národem, v jehož území ležely.

Poloha tohoto místa jest dosud neznáma. Že neleželo v obvodu Mafk, jest jisto, poněvadž by nebylo bývalo třeba zvláštní výpravy, i leželo tudíž ještě východněji; a tu odpovídá — pokud ona území znám — jedině bohatým dolům měděným roztroušeným kolem městiště Fênân, bibl. פּנן.[2]) Leželo jižně od Mrtvého moře v pohraniční dolině el-ʿAraba mezi územím Edomcův a Ḫorovců, kteří obojí byli v té době odvislí od Egypťanův, a volky nevolky připustili, aby tu dolovali. Přišla pak sem egyptská výprava karavanní cestou od přístavů ʿAṣjon Geber a ʾElat (nyní Ṛadjân a'Îla), východního ramene Rudého moře, kam připluli po lodích z Ḳm-vr, nejsevernějšího konce západního (suêsského) zálivu Rudého moře.

Zmíněná černá voda Ḳm-vr sahala i za nové říše až do dnešního jezera Tim-sâḥ, ale nebyla všudy ani stejně široká ani stejně hluboká. Dvě rozsáhlé vodní pánve (jmenované a jižnější Hořké jezero) spojeny úzkým a mělkým kanálem a podobné stále se úžící rameno sahalo až k nynějšímu Suêsu. Po obou stranách ohraničovaly Ḳm-vr slané bařiny, pokryté hustým rákosím, po němž je přezvali sousední Semité ימסוף = Rákosové moře. (P. d.)

[1]) *F Chabas*, »Recherches« 1 c., str 63 n. — Srv. *Erman* l. c 622, *W. M. Müller* l. c. 133.

[2]) Num. 33⁴³ (Gen. 36⁴¹), křesťanského Φαινώ, Φαινους, Φαινήσια μέταλλα Epiphanius, Adversus haer lib. II., pag. 719.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

3. Význam.

1. Význam starořímského vyznání poskytuje dle svého znění mnoho interessantního.

a) Ačkoliv katolická církev dle ustanovení Božího, obsaženého v Písmě sv., používá svobody i práva v duchu Ježíše Krista a svatých apoštolů činiti v apostolikum jazykové změny, přece nikdy práva toho (jak se strany protestantské, ovšem neprávem se tvrdí!) až posud nepoužila. Tak nejnověji protestant Th. Zahn[1] se domníval, že v Římě počátkem třetího století slovo „unum“ ze symbolu bylo vypuštěno. Týž dále praví, že v téže době původní „Deum omnipotentem“ v „Deum Patrem omnipotentem“ zaměněno bylo. Tím stalo se, jak Zahn tvrdí, že místo obzvláštního důrazu v jednotu Boží trinitářský poměr Boží připojením slova „Otce“ jasněji vynikl. Než tato hypothesa byla od S. Baumera,[2] Hassleitera[3] sice adoptována, ale od Bluma,[4] Kattenbusche[5] a Adolfa Harnacka[6] jako nerozhodnutá odložena.[7]

b) Jinak u protestantů. Tu může se s dosti bezpečnou jistotou pochybovati, zda všude tam, kde se apostolika posud užívá, i správně se vykládá. Na př. co máme říci o výkladě jedné jeho části, vyjádřené těmito slovy: „Mezi ním (sc. Ježíšem Kristem) a ostatními lidmi jest pouze rozdíl ten, že on jest jednorozený či prvorozený mezi syny Božími, t. j. on jest prvním, kdož Boha nejprve za Otce se vší upřímnosti a hloubkou lásky dětinné uznal a jemu se vší silou lásky dětinné (synovské) se svěřil a proto zakladatelem nového náboženství, náboženství lásky a usmíření Boha se stal“, srovnáme-li jej s ostrým důrazem b o ž s t v í Kristova, obsaženým v apostoliku.[8]

---

[1]) Op. c. p. 17—30.

[2]) »Das apostol. Glaubensbekenntnis.« Mainz 1893. p. 114—127.

[3]) »Zur Vorgeschichte des apostol. Glaubensbekenntnisses.« München 1893, str. 15.

[4]) »Das apostol. Glaubensbekenntnis.« Freiburg 1893, p. XV 253.

[5]) Op. c. p. 142.

[6]) »Lehrbuch der Dogmengeschichte.« Třetí vydání.

[7]) Srv. interessantní článek: »Hat Rom im dritten Jahrhundert sein Symbolum geändert?« Von Prof. *Dr. Mausbach*. (»Katholik« 1895, p. 1—20.)

[8]) Srv. »Grundriss der christlichen Lehre. Ein Leitfaden für den Religionsunterricht in Schule und Kirche. Von *Dr. K. Schwarz*, Ober-Hofprediger und Oberconsistorialrath in Gotha. Čtvrté vydání, 1873, p. 51.

α) V protestantských církvích panuje od několika let krutý boj o „apostolicum". Evangelická generalní synoda chtěla boj odstraniti, a to vydáním nové agendy. Než „agenda pro evangelické církve saské" (v listopadu 1894) nebyla ničím jiným než přesmutným kompromissem s nevěrci. Pracovalo a přemýšlelo se tak dlouho, až z apostolika, základu to celé nauky křesťanské, stal se pouhý církevní „přílepek". Upírači apoštolských základních pravd křesťanských mohou při stolu Páně, na kazatelně a při křtitelnici pokojně počínati si dále a sloužiti věřícím a nemusí se starati o apostolikum, „historický dokument". Tento kompromiss o nejsvětějších interessech víry byl tak dovedně a nejasně vyjádřen, že by mohl vyvolati závist i u nejdovednějších diplomatů! Již úvod k apostoliku jest výkvětem diplomatického slohu! Uvažme! V návrhu k apostoliku pravilo se: „Vyznejme svou křesťanskou víru!" Přítomní liberalové nechtěli přistoupiti, aby jich duchovní byli nuceni apostolikum nazývati „svou vírou"; chtěli, aby z vyznání stala se „historická" recitace. „Věřící" však žádali, aby víra v apostolikum byla za závaznou prohlášena. Spojení jakékoli „věřících" a „liberalů" zdálo se na první pohled že jest nemožným. Avšak dovedný stilista vykonal to hravě. Nyní v úvodě k apostolikum se praví: „Podejme jednomyslni u víře vyznání s veškerým křesťanstvem." Pro „věřící" zní to velmi krásně; myslí dle slov „vyznání" „u víře", že obsah apostolika je prohlášen za pravdu věroučnou. „Osvícený" kazatel a jeho přívrženci považují slova „jednomyslní u víře s veškerým křesťanstvem" za seslabení „vyznání". Vyznávají vyslovením apostolika jen to, co veškeré křesťanstvo jednomyslně věří. Poněvadž pak k veškerému křesťanství patří i ti, kdož v nadpřirozený původ, těla z mrtvých vstání, peklo, božství Ježíše Krista nevěří; jsou takto všecky „sporné" pravdy v apostolikum sloučeny a každý ať si věří, co chce. Druhým mistrovským kouskem této „věroučné" diplomacie jest omezení apostolika při slibech ordinačních. „Positivisté" chtěli „služebníky slova Božího" zavázati, aby učili dle apostolika. Liberalové přáli si opak, poněvadž by pochybovačům a nevěrcům přijetím návrhu positivistů kazatelna stala se nepřístupnou. Co nyní? Apostolikum odstraniti se nemohlo a závaznost jeho ustanoviti též se nemohla. „Církevní" diplomaté brzy si pomohli a uzel rozťali. Jednoduše apostolikum umístilo se jinde. Ze slibův ordinačních se vypustilo, ale ponechalo se až na konci slavnosti ordinační s dodatkem, že vždy připojiti se musí. Tím otevřeny nevěrcům zadní dvířka, jimiž pohodlně přicházejí k úřadu kazatelskému a svému svědomí nečiní žádného násilí. Tato dvě fakta, aniž by se

poukazovalo na ostatní, dosvědčují, že věřícím živlům v protestantismu se nepodařilo stanoviti pevnou věroučnou normu pro církve evangelické a vymýtiti z úřadů jejich nevěrce. Zůstává vše při starém. Harnack a jeho soudruzi učí klidně dále, kandidati, kteří v základní pravdy křesťanství nevěří a apostolikum zavrhují, jsou ordinováni, za kazatele „čistého evangelia" ustanovováni. Nevěra, jež k upírání božství Kristova, nejsvětější Trojice a z mrtvých vstání člověka dospěla, slaví vítězství, neboť nabyla zákonnitého práva v „evangelické" (sic!) církvi!

5) Při zavedení nové agendy napsal „Nový evangelický církevní posel":[1] „Duchovní mohou dle svých theologických studií porozuměti, co apostolikum se svou obraznou mluvou východní vlastně míní. A protože pouze v liturgii jím jsou vázáni, ne však v kázaní, duchovní správě a vyučování, kdež každý dle svého dobrozdání je každý vykládati má, patrno, že skrupule, jež jednotliví duchovní pokud se týče předčítání apostolika v liturgii měli, jsou neoprávněny. Byly by jen tehdy oprávněny, vycházeji-li oni duchovní s orthodoxního stanoviska, že všecky věty jeho doslovně pojímati se mají.[2] Předčítání věroučné formule, od církve předepsané, od některého duchovního, nikterak nerozhoduje o jeho osobním názoru o této formuli."[3]

2. Význam apostolika v katolické církvi je věčně stejný, u protestantů nestejný, v nejnovější době u některých nepatrný a u jiných zcela žádný.

ε) Boj o apostolikum.[4])

1. Vnitřní spory protestantské dostupují v době naší závratné výše. V Německu stojí proti sobě dvě výstřední strany protestantské, strana orthodoxní (pravověrná, pravověrců) a „strana střední", jež hlavní sídlo má v „evangelické jednotě".

[1]) Srv. »Der Reichsbote« ze dne 29. listopadu 1895.

[2]) Veřejné mínění, poznamenává *Ed. v. Hartmann*, nevěří již v opravdu požehnanou moc církve, jejíž sluhové ve velkém počtu jsou nuceni k jisté oběti intellektu, aby mohli místa dojíti... Nedostává se mu ovoce ducha a síly, jež jen vyrůstá z naprosté přesvědčené víry bez všelikých doložek. Popřává duchovnímu stavu jen zmenšené vážnosti, protože většinou nevěří již v úplnou pravdivost a v pevné přesvědčení jeho duchovní činnosti a tak i méně si váží církve, jíž většinou podobní služebníci představují. (Die Gegenwart 1892, 42, 290.)

[3]) Má-li církev vyznání, mají je vyznávati i její služebníci. Služebník církve tu představuje rty církve a může s dobrým svědomím vyznati i to, což třebas úplně příčí se jeho osobnímu vyznání. (»Neue kirchl. Zeitschrift« 1895, 850.)

[4]) Srv. »Der katholische Seelsorger« 1893, seš. 3—4.; *Dr. A. Skočdopole*, »Spory německých protestantův o Credo a víru.« (»Čas. kat. duch.« 1893, 385 nn.; *Brockhaus* d. c. pod názvem: »Symbolische Bücher«; *Podlaha* d. c. 199 atd.

2. Podnět ku zjevným a rozhodujícím sporům o závaznost apoštolského symbola čili o jeho úřadní platnost v náboženské společnosti protestantské (rozpravy o potřebné prý „revisi“ jeho vedou se již ode dávna) dal virtemberský farář Schrempf, který formule této nechtěl uznávati a v bohoslužbě užívati, pro kterouž příčinu byl vyloučen z virtemberské církve zemské.

3. „Případ Schrempfův“ vedl bohoslovce protestantské na universitě berlínské a též na některých jiných universitách německých k tomu, že projevili professoru berlínské university a přednímu bohoslovci „strany střední“ A. Harnackovi úmysl, žádati u vrchní rady církevní, aby apoštolské vyznání bylo z protestantské bohoslužby docela vymýtěno a na kazatelích aby se nežádalo ujištění nebo přislíbení, že symbolum toto za normu víry své a svého kázaní považovati budou a tedy také, aby žádný kazatel nebyl stíhán, odchyluje-li se od symbola.

4. Harnack vzal si odtud příčinu, že v několika svých čteních jednal o symbolu způsobem, který sice potlačil agitaci o plném odklizení jeho, ale naprosto popíral, že by někdo jím byl vázán, čili že by je za normu víry své považovati byl povinen. Obsah těchto svých čtení uveřejnil Harnack v „Christliche Welt, organu střední strany pro vzdělané laiky.“ Střední strana přijala tato Harnackova čtení s jásotem, strana orthodoxní odpovídala četnými protesty a potupami. Harnack odpověděl pravověrcům spiskem: „Das apostolische Glaubensbekenntnis. Ein geschichtlicher Bericht nebst einem Nachwort.“ (Berlín 1892; r. 1896. již 27. vydání!) Vývody Harnackovy přijali bohoslovci „strany střední“ a jali se na sjezdech, synodách, v brošurách i novinách vášnivě domáhati toho, aby apostolikum bylo odstraněno a nahraženo formulí kratší, která by prý neodporovala rozumu.

5. V říjnu 1892 vydáno bylo od 16 protestantských professorů bohosloví a 9 kazatelů střední strany spolu s Harnackem veřejné prohlášení asi tohoto obsahu:

α) „Apoštolské vyznání víry nechceme vymýtiti, ale zavrhujeme právní závaznost, věřiti ve všecky jeho články. Evangelický křesťan jest každý, kdo za živa i v hodinu smrti všecku svoji důvěru skládá ve svého Pána Ježíše Krista.“

β) „Jsme oprávněni a povinni naproti podáním církevní minulosti stavěti pravou vědu.“

γ) „Je tolik, jako víru zvraceti a lidem svědomí másti, staví-li se za základ křesťanského náboženství na př. věta, že Syn Boží se počal z Ducha svatého a narodil se z Marie panny. Vypravování o této

události v prvých kapitolách evangelia Matoušova a Lukášova nemá rozhodného významu pro víru.“

5) „Podstatná podmínka spásy jest víra, ale nikoli víra v určité články naučné; takováto víra může sice u mnohých lidí se nalézati, ale ona není tím, co člověka křesťanem dělá. Člověk může o všech dogmatických věcech mluviti a přemýšleti, jednu za pravou míti a jinou zavrhovati, může se ponořiti s láskou v některý článek nauky křesťanské, jej sobě oblibovati a v něj věřiti; ale toto všecko jest vedlejší věc, to není pravá víra evangelická. Tato zajisté jen v tom záleží, aby člověk všecku svoji důvěru skládal ve svého Pána Ježíše Krista.“

6. Spisek Harnackův o apostoliku a říjnové prohlášení „strany střední“ narazilo na kruhy orthodoxní, zavdalo příčinu k přemnoha spisům ve směru tomto a vedlo k významnému přiostření apostolika při bohoslužbě, jak nová agenda pro pruské církve zemské roku 1894. vydaná svědčí.

7. Boj o apostolikum trvá dále, ač veden v době nejnovější více v kruzích bohoslovců protestantských, než před veřejností. Na venek panuje klid. (P. d.)

Klášter sv. Prokopa v Jevišovicích?

Kritické poznámky. — Podává F. V. Peřinka. (O.)

Obraťme se nyní znova k tvrzení Wolného. Cituje se při něm „Brünner Wochenblatt“ 1827 č. 15. Doufaje bližších zpráv dočísti se v citovaném týdeníku, vypůjčil jsem si ročník 1827. (IV.) z olomoucké studijní knihovny a vyhledal jsem si příslušné místo. Je to v nepodepsaném článku (asi od Ant. Bočka): „Geschichtliche Notizen. Gesammelt auf einer Reise durch den Znaimer und Iglauer Kreis.“ Leč tam na str. 58. čteme skoro doslova totéž, co věděl Wolný: „Nahe bei dieser Pfarrkirche (sv. Mikoláše) stand ehedem das Kloster St. Prokop, von welchem noch Ruinen zu sehen sind. Wann es gestiftet worden, welchem Orden es eingeräumt gewesen und wie es eingegangen, war mir zu entdecken nicht möglich; doch wahrscheinlich waren es die Gräuel des Hussitenkrieges, die es vernichteten, denn schon im Jahre 1435 war es ein Besitzthum des hussitisch gesinnten Hauses Kunstadt.“ Na důkaz pak svých slov uvádí nejmenovaný spisovatel výpisy z některých

listin, které nalezl v zámeckém archivu v Jevišovicích a jež si hned vyprosil pro Františkovo museum (für das mährische Nationalmuseum) v Brně. Jsou to ony listiny, které registroval Bretholz v „Annalech Františkova musea" a jež také my výše jsme uvedli. Tedy ani tu nebylo nám dáno nijakého positivního důkazu skutečnosti jevišovického kláštera sv. Prokopa. Za to však vysvětlilo se mi, proč marně jsem v Jevišovicích hledal listin vztahujících se ke klášteru sv. Prokopa.

Antonínu Bočkovi — tohoto pokládám za spisovatele článku v „Brünner Wochenblatt" 1827 — jakož i pilnému Řehoři Wolnému dosti starostí byly způsobily listiny, které nyní uvedu.

Dne 1. září 1395 dává král Václav listinu Henzlínovi ze Závora, měšténínu Staršího Města pražského, na 1400 kop grošů zapsaných na klášteřích v Chotěšově 528 kop, na Teplé 220 kop, na Plasském 220 kop, na Svatoprokopském 210 kop a na Skalickém 30 kop[1]) Je tu míněn klášter v Černých Budech, který zbudoval kníže Oldřich r. 1032. pro sv. Prokopa a který ve století 17. nazván byl klášterem sázavským.[2])

Podobně roku 1436. list s majestatem císaře Zigmunda, v němž zapisuje 9012 zlatých uherských dobrých stříbrných peněz, půjčených Mikolášem Trčkou z Lípy seděním na Lipnici a v to jemu a jeho dědicuom budúcím zapisuje mezi mnoha jinými městečky, vesnicemi a statky také Mnichovice městečko kláštera sv. Prokopa.[3])

Roku 1437. středu před Hromnicemi (30. ledna) list s majestatem císaře Zigmunda, v němž zapisuje Bachařovi z Řenec dvuor, starú vinici řečený pod Kaňkem kláštera Sedleckého a Pucery dvuor i ves kláštera Svatoprokopského s dědinami poplužnými i kmetcími, s úroky, poplatky, požitky etc. ve 200 kop grošů.[4])

Zdá se, že Zigmund Lucemburský nejvíce statků kláštera sv. Prokopa zašantročil, neboť znova roku 1437. zastavuje Bedřichovi ze Strážnice Kolín a mezi mnoha jinými ponejvíce klášterskými statky za 3000 kop grošů také Chotúchov ves kláštera Svatoprokopského s výminkou, aby lidí mimo spravedlivé poplatky neobtěžoval ani Bedřich ani jeho dědici a že komoře královské sumy obyčejné vydávati z toho mají.[5]) Právě tato ves Chotúchov ukazuje znova na klášter sv. Prokopa v Budech

[1]) »Archiv český«, II., 175.

[2]) *Sedláček*, »Místopisný slovník«, p. 80. — *Dr. K. Borový*, »Dějiny diecese pražské«, 1874, p. 38. — *T. V. Bílek*, »Statky a jmění«, 1893, p. 187. — *Palacký*, »Dějiny«, vydání Riegrovo, I. p. 416. — *Tomek*, »Praha«, II. p. 172.

[3]) »Archiv český«, I., 531.

[4]) »Archiv český«, II., 1842, p. 194.

[5]) »Archiv český«, I., 1840, p. 528.

Černých čili v Sázavě, neboť „do roku 1420. byla majetkem kláštera sázavského, a l. 1437. zapsána ke hradu Kolínu.“[1] Toto šantročení statků kláštera sázavského bylo císaři Zigmundovi tím snadnější, že klášter byl roku 1421. v měsíci dubnu dobyt voji Žižkovými a tak zpustošen, že až do roku 1663. stál pustý a neobydlený.[2]

Dne 11. června 1450 klášter sv. Prokopa přistupuje k úmluvám Wildštejnským.[3] Nový to důkaz, že klášter tento byl v Čechách a nikoliv na Moravě, že to nebyl jiný než sázavský. Konečně i to jest důkazem, že klášter sv. Prokopa nebyl v Jevišovicích, že i jiné rody kromě Jevišovických z Kunštátu píší se po klášteře sv. Prokopa. Tak roku 1494. v sobotu před hodem sv. Martina biskupa (8. listopadu) Hanuš z Wartenberka a na klášteře sv. Prokopa je svědkem na dlužním úpisu Beneše Čepka z Dalkovic pro panoše Jana Šmišku z Vrchovišť o dluhu 200 kop grošů.[4])

Není mi sice potřebí dovozovati přímými důkazy, že klášter sázavských benediktinů zasvěcený Matce Boží byl jmenován klášterem sv. Prokopa, ukázal-li jsem už výše na jména Palackého, Tomkovo a Bílkovo, leč činím tak přece. Dne 17. května 1496 král Vladislav II. dává Slavatovi právo, aby nebyl splacován z klášterního statku Zbýšova. Slavata má a drží klášter Zbýšov a dvuor poplužní řečený Skramník, kterýž přísluší ke klášteru sv. Prokopa. Nemá býti splacován, leč by svrchu řečený klášter sv. Prokopa byl vyplacen od krále.[5] Ves Skramníky s rybníkem daroval kníže Břetislav I. Achilles r. 1052. samému opatu sv. Prokopovi a tím klášteru sázavskému.[6])

Na konec ještě dvě zmínky o tom, jak nakládáno bylo se statky sázavskými v době, než klášter benediktinský obnoven. Dne 6. dubna 1501 král Vladislav dává Jindřichovi z Hradce výplatu na některé zastavené vsi kláštera zbraslavského a na ves Uherce, kláštera sv. Prokopa příslušející,[7] a poslední zpráva z roku 1611., kdy klášter Svatoprokopský postoupen v summě 50.000 kop míšenských od císaře Rudolfa I. Adamovi mladšímu z Waldštejna,[8] od jehož dědice Viktorina hraběte z Waldštejna

[1]) *Sedláček*, »Slovník místopisný«, p. 328, Chotouchov.

[2]) *Tomek*, »Dějiny válek husitských«, 1898, p. 146. — *Palacký*, »Dějiny«, vydání Riegrovo, III. p. 272. — *Borový* o. c. p. 248. — *Bílek* o. c. p. 187.

[3]) »Archiv český«, II., 277.

[4]) *Bretholz*, »Annales«, 1896, p. 173 n. 21.

[5]) »Archiv český«, X., 494.

[6]) *Erben*, Reg. I., 47.

[7]) »Archiv český«, X., 414.

[8]) *Bílek* l. c. p. 187.

opat a konvent kláštera břevnovského roku 1663. vykoupil část tohoto zboží za 18.000 zlatých rýnských a uvedl do tohoto starobylého kláštera opět řeholníky regule sv. Benedikta.[1])

Závěrečné slovo zní: rod pánů Zajímačů jevišovických z Kunštátu jen proto píše se „a na klášteře sv. Prokopa“, že zástavním právem držel své doby veliký díl monastýru sázavského, nikoli pak kláštera sv. Prokopa, stávajícího kdysi v Jevišovicích. Či nebylo by se dochovalo o tomto jevišovickém klášteře, jeho řeholi, opatech a osudech nijakých zpráv kromě přídomku pánů Zajímačů? Boczek i Wolny byli tedy na omylu. Že linie pánů z Kunštátu (a na Poděbradech) statky v Čechách držela, jest věc jistá a nesporná. Mám snad totéž dovoditi také o kunštátské linii Zajímačů jevišovických? Budiž! Dne 29. ledna 1440 přistupuje Jan Zajímač z Kunštátu k všeobecnému lantfrýdu, uzavřenému na sněmě obecném v Praze,[2]) a dne 17. března 1440 týž Jan Zajímač k lantfrýdu spojených stavů krajů kouřimského, čáslavského, chrudimského a hradeckého,[3]) a konečně dne 10. října 1443 mezi stavy českými na roku vídeňském přítomnými čte se týž Jan Zajímač z Kunštátu.[4]) To asi stačí.

Měchitaristé.

Napsal Alois Koudelka. (O.)

Za vynálezce armenského písma považuje se sv. Mesrop, jenž prý k tomu použil starší jakés abecedy o 22 značkách, kterou mu dodal Syřan, jménem Daniel, a kterou on za přispění poustevníka Rufana, znajícího se v řecké kalligrafii rozmnožil a zdokonalil. A že armenská abeceda přimyká se k řecké, nikoliv pak k perské (Pehlevi) ni k syrské, tomu už nasvědčuje pořadí a pojmenování písmen: aip (řecké: alfa), kim (ř. gamma neboli gimmel) atd. Armenská literatura vlastně vzrostla teprv uvedením křesťanství, a tou měrou, jakou křesťanství u Armenův upadalo, najmě pravé učení katolické, upadalo také písemnictví. Zlatý věk její končí se aspoň odpadem od římské stolice. Lepší časy armenské literatuře nastaly zase vystoupením zakladatele

[1]) *Bílek* ibid. p. 188.

[2]) »Archiv český«, I., 245 n. 1.

[3]) Ibid. I., 254, 258 n. 3.

[4]) Ibid. I. 280 n. 13 *d*.

řádu Měchitaristů. Měchitar sám mimo rozličné theologické spisy zůstavil po sobě (neboť dílo to vyšlo až po jeho smrti). „Slovník armenského jazyka“ (o 2 svazcích). Uvážíme-li, že neměl téměř žádných v tom oboru předchůdců, dlužno nazvati práci tu dílem v pravém slova významu dílem titanským a spasnou deskou jazyka armenského. Mimo to vydal ještě také „Mluvnici staroarmenského jazyka“ a „Mluvnici novoarmenského jazyka“. Nástupce jeho Melkonian, aby se mohlo vydatněji pracovati v duchu a úmyslech zakladatelových, koupil pro klášter nejlepší z celých Benátek knihtiskárnu. A věru opatování jeho může se honositi pracemi, jež pochází od učenců světového jména. Předem jmenuji Michala Čamčiana, jenž napsal v staroarmenském jazyce, a to v ohromných třech svazcích quartových „Historii neboli dějiny Armenie“ — od dob nejstarších až po r. 1784. Třebas práce ta nevyhovovala požadavkům dnešní histor. kritiky, tož přece do dnes netratí ceny jako cenná sbírka, svod historického materialu. Mnohem cennějšími jsou práce Lukáše Idžidžiana, totiž obsáhlé dílo o starožitnosti armenské (3 sv. 1835). Autor neměl v tom oboru pražádného předchůdce, a přece práce jeho po dnes až na některé přestřelky má svou váhu a cenu. První díl „Starožitnosti“ obsahuje historicko-geografický popis staré Armenie, druhý a třetí díl obsahují zprávy o správě státní, vojenské, o obyčejích a mravech starých Armenů, o jazyce a literatuře armenské, o umění a náboženství. Mimochodem podotýkám, že dílo to vyšlo také u vlašském překladu. Mimo to vydal týž spisovatel „Všeobecnou historii XVIII. věku“ a „Popis staré Armenie“, jež vyšlo v II. vydání r. 1822. Týž učenec vydal spolu s Köverem Agontsem „Všeobecný zeměpis“ v 11 svazcích, kteréžto dílo jest také do němčiny přeloženo. Učitel Byronův Augerian (jinak se píšící také Aucher) vydal armensko-anglický slovník, jakož i anglicky psanou mluvnici armenského jazyka. Onen náleží dnes k vzácnostem. Za Melkoniana vydán také tak zv. „akademický“ (jinak se označuje též titulem „velkého“ nebo „nového“ slovníku) slovník armenský. Pracovali o něm téměř všichni učenci z řádu Měchitaristů hlavně pod redakcí P. Avetikiana, H. Surmeliana a M. Augeriana. Slovník ten jest výsledkem 50leté úmorné práce a výtečný znalec armenštiny prof. Patkanov píše o něm takto: „Aby co nejpřesněji stanoven byl význam každého slova, brali autoři zřetel nejen k původním dílům armenských autorů, nýbrž také k překladům: Písma sv., spisů sv. Otců a jiných klasických prací pocházejících ještě z 5. století. Ke každému slovu přidali autoři odpovídající mu význam v řeckých originalech. Hluboká

znalost jazyků: řeckého, latinského, perského, z části též arabského a hebrejského umožnila sestavovatelům vedle vytknutí významu jednotlivých slov poukázati také na jejich původ. Než na tom ještě nepřestali autoři. Pokaždé odvolávají se na autory, u kterých dotyčné slovo se vyskytuje, a vypisují z nich celé citáty. Netřeba ni zvláště vytýkati, že celá staroarmenská literatura z té doby obsažena toliko v rukopisných památkách, z nichž pramalá část teprve vydána byla, a co tedy rukopisů bylo autorům pročísti....“ (Mat. dlja Arm. Slovarja I. výp. 1882.). Neméně nežli předchůdci jeho vykonal opat Somalian, jenž sám účinně pracoval, hlavně v historii. On to byl, jenž hlavně obohatil benátský klášter mnohými, vzácnými rukopisy. Na základě jich vydáno více výtečných slovníků a gramatik. Ze slovníku jmenuji Čachčachianův (Ciakciakův) armensko-italský, jenž z příručních (jsou to vlastně dva svazky velkého quartu) jest nejlepší a nejúplnější. Z mluvnic jmenuji Bagratuniho staroarmenského jazyka. Somalian, opat, sám vydal italsky: „Quadro della storia letteraria d'Armenia“, roku pak 1825. „Catalogo delle opere classiche dei St. Padri e di altri scrittori tradotti anticamente in armeno.“ Somalian pečoval také o překlady latinských, řeckých a francouzských klassiků do armenštiny. Tak mají Armenové zdařilé překlady Homera, Sofokla, Virgila, Horace, Cicerona, sv. Řehoře, sv. Jana zlatoústého, sv. Augustina, Bossueta, Fénelona, Miltona a mnohých jiných. Za Somaliana začali také benátští Měchitaristé vydávati armenský časopis „Bazmavep“ (Polyhistor), jenž až dosud vychází. Nástupce Somaliana monseigneur Hürmüzian proslul jako překladatel a básník. Ze školy benátských Měchitaristů pochází také Gabriel Ajvazovskij, potom arcibiskup gruzínský, znamenitý filolog, dále Lev Ališan, jehož spisy „Sisvan“, „Ajrarat“ a „Sisakan“ obsahují podrobné dějepisno-zeměpisné popsání Cilicie, Ajraratské a Sunikaské provincie. Byl též znamenitým básníkem. Tím však není nikterak vyčerpán počet učených členů benátských Měchitaristův a žáků z jejich kolleje vyšlých. Až dosud vyšlo z knihtiskárny benátských Měchitaristů přes 800 děl v armenské a asi 200 děl v evropských řečích; pravím děl, ne svazků. Zajisté činnost to na poli osvětném za čas poměrně tak krátký úžasná.

Co se týče kongregace vídeňských Měchitaristů, těm bylo, jak už v historické části poukázáno, — zprvu zápasit s existencí a zakořenění se, ale jakmile měli byt zajištěn, ihned vrhli se s velikým zápalem na činnost literarně-vědeckou. Abych jenom aspoň význačnější jména uvedl, jmenuji především P. J. Katherdžiana, jenž sepsal

klassickým jazykem — v té příčině zvláště vynikají vídeňští Měchitaristé — zlaté doby „Dějiny všeobecné“, jejichž I. díl obsahuje dějiny starověku, druhý pak dějiny středověku až po pád římského císařství; Čakydžiana, jenž napsal historii Armenie; P. N. Aukeriana (s jeho všeobecnou historií starých národů), Balgyho, Gowrika a jiné. Z lexikalních a filologických prací třeba především vzpomenouti Ars. Aidiana „Kritickou mluvnici novo-armenského jazyka“ (2 díly). „V díle tom“, píše zmíněný už professor Patkanov, „sebral autor a probral s velikou pílí všecky mu přístupné jevy národního jazyka, v spracování jich dal na jevo neobyčejný bystrozrak a učenost, tak že zdárně dostál úkolu, který si byl vytkl“, totiž podati první historickou mluvnici novoarmenského jazyka, a to západního dialektu. Dále proslavil se S. Dervišian (z filiálky cařihradské) jakožto autor knihy „Indoevropský prajazyk“ a mnohých jiných filologických spisů. Dr. Avedik Goilaw vydal (vyčerpávající bohatost německého jazyka) slovník německo-armenský, jenž předčí daleko všecky jiné slovníky jinojazyčné. V oboru numismatiky dlužno uvésti práci P. C. Sibiliana. V oboru kritiky literarní pracují zvláště Dr. Kalemkiar, J. Dašian. Že si pilně všímáno i pozoruhodných děl z jiných literatur a pilně z nich překládáno, o tom může se kde kdo přesvědčiti ze spisu Dr. Kalemkiara: „Eine Skizze der litterarisch-typographischen Thätigkeit der Měchitaristen-Congregation in Wien.“ V zmíněném spise, vypraveném s neobyčejnou elegancí a ozdobeném podobiznami zakladatele řádu Měchitaristu a pak opatů vídeňské kongregace, podány ku konci také vzorce všech ve vídeňské jejich knihtiskárně užívaných typografických značek. Ve spise tom — což zajisté zajímati bude naše slavisty — uvádí se, že první vůbec práce slovutného Vuka Štěp. Karadžiće tiskly se u Měchitaristů vídeňských, totiž jeho: „Danica“ a „Srbskoj sličnorečnosti i slogomjerju ili prosodii“ a že pod jeho vedením ku konci let třicátých byly nové druhy rusko-srbské abecedy pořízeny a ulity; těmito novými písmenkami vytištěny byly Karadžićovy: „Národní pohádky“ (4 svazky, 1841, 1845, 1849 a 1862), jeho slovník, atd., mezi jiným i nádherné dílo: „Srbske narodne Pesme“ s notami pro klavír od Korn. ze Stankovićů. Z rusínských děl kromě knih vydávaných c. kr. skladem knižním připomínám: Pełeszovu „Pastoralku“. Z českých věcí také několik theologických a nábožných knížek u nich vytištěno. Má dnes knihtiskárna vídeňských Měchitaristů kromě všech evropských literek tiskacích a armenských z východních ještě pro tyto jazyky: Sanskrit, čínštinu, syrštinu a hebrejštinu, jakož i pro

turečtinu. Potřebuje jich pro své vědecké práce, jež — mimo samostatná vydání — ukládá kongregace do svého od r. 1887. vydávaného měsíčníku „Hantes Amsorya“, jenž dnes pokládá se — takřka — za centralní organ armenologie vůbec, proto také do něho píši nejenom členové řádoví, ale vůbec všichni na slovo vzatí Armenisté. Nemohu nezmíniti se konečně — když už jen několika slovy pominu jejich — dnes už zaniklého — podniku „Verein zur Verbreitung guter kath. Bücher“, jenž za dobu svého dvacetiletého trvání rozšířil téměř na milion knih německých v katol. duchu sepsaných — o dvou jejich spolcích (armensko) knižních. Bylo to r. 1843., kdy generalní opat J. Bosagi za pomoci několika armenských notablů zřídil spolek tak zv. „Aramian“, jehož účelem bylo a jest: uveřejňovati a za laciné peníze mezi Armeny rozšiřovati dobré vědecké spisy v armenštině sepsané. Členem zakládajícím stává se, kdo složí nejméně 200 K; za to dostává darmo všecky spolkem vydané knihy. V posledních letech vydal spolek ten vzácné, kritické dílo: „Liturgie u Armenů“. Jiný knižní spolek, tak zv. „Bratrstvo Neposkvrněného Početí“, založil P. Emanuel Dervišian r. 1862. Účel spolku toho jest jednak za nejlevnější groš prodávat a hlavně darem rozdávati Armenům armensky psané knihy nábožného a vzdělávacího obsahu. A ježto Měchitaristé teď se spravují řeholí sv. Benedikta, nemohu nepoukázati na jednu jejich podobnost s našimi, chvalně známými Benediktiny rajhradskými. Myslím, že nebude ni jednoho návštěvníka proslulého Rajhradu, jenž by se nebyl podivil „globu“ tam v knihovně postavenému, a nastojte! Nynější generalní opat Vid. M. Dr. Arsenius Aïdyn sestrojil v letech 1845.—1848. pěkný „globus“ mající v průměru 2′ (60 centim.), jenž jemností a přesností provedené (všecky nápisy a jména v armenštině) budí dosud obdiv odborných znalců.

Činnost druži Měchitaristů jest pro katolictví zajisté velmi čestná!

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Proto nejednou hrom vržený s výšin apoštolské Stolice upokojil celé provincie nebo zdrtil v prach výbojníky nepřemožitelné. Nesluší pak při tom na lehkou váhu bráti trpný odpor, proto že vylučuje vzbouření se zbraní v ruce; neboť i on má velkou moralní sílu, tak že sám sebou může sparalysovat ničemné záměry vlády. Kdož neuzná, že v říši, kde ohromná většina obyvatelu jest tak moralně vyspělá, by nechtěla zpronevěřiti se ve svědomí uznaným povinnostem pro žádné časné ohledy, stačí prosté odřeknutí poslušnosti, aby učinily se marnými všechny výstřednosti vlády; neboť kdyby i v čele takového národa stál bezbožný nějaký vládce, jenž se neohlédá na žádné právo, tedy i on jedině pomocí povolných stoupenců může národ tísniti, když však takových nástroju nemá v dostatečném počtu, zdaž i samo to stranění se účasti ve vládě u poddaných nezmaří pronásledování i nejkrutějšího tyrana? Trpný odpor toho druhu má i tu ohromnou přednost před vzpourou, že se k němu mohou připojiti bez výčitek svědomí jak úředníci tak i moc branná; neboť každý jest zavázán poslouchati Boha spíše než lidi, tak že jedině svou povinnost plní, kdo odřekne splnění zločinu. Proto odpor trpný v bohabojném národě nejen paralysuje bezmocnou zlost tyranovu, nýbrž i chrání národní svědomí od bolestných kolisí, k nimž dospívá každá domácí válka. Když tedy despota bezpráví pěstující najde v lůně národa dosti četný houf pochopů, kteří hotovi jsou na jeho (nejničemnější) kynutí vykonati rozkazy a stejně málo jako on starají se o napomínání a tresty Stolice apoštolské, zdaž ta společnost tak velice shůry a zdola tísněná může se nazvati opravdu křesťanskou? Zdaž rány na ni padající neplynou vlastně ze zavržení ducha evangelia, jak od vlády tak i od poddaných? Zdaž samotný zoufalý stav takové společnosti nedokazuje jasně, že nejlepším na ono zlo lékem byl by návrat k zásadám křesťanským a ochotné uznání moralní nadvlády církve nad národem nakaženým bezbožností? Ano, zajisté! Jediným bezpečným základem života společenského jest uvedení nauky od církve hlásané jak v soukromý tak i ve veřejný život národa pod nejvyšší nadvládou náměstka Kristova, jehož otcovské prostřednictví mají uznati jak osoby vládnoucí tak i poddaní; jen tehdy nedozná říše nikdy ani útisku se strany vlády ani vzpoury se strany poddaných.

Vím, že taková theorie společenská jest protivná nejen pochybovačům, nýbrž i katolikům bázlivého ducha, kteří nesmějíce směle do očí pohlédnouti existujícím zásadám, aby z nich nemuseli vyvoditi nutné dusledky, chtějí jako opportunisti hleděti jen na bezprostřední následky, a to ne ve vlastním, nýbrž nepřátelském táboře. Místo uvažovati o tom, jak blahých možno čekati skutku z toho, když by se všichni katolíci seřadili pod jedním vůdcem a jedním praporem, kteří by působili jako jeden muž dle zamýšleného a od hlavního vůdce potvrzeného plánu, oni třesou se strachem při pomýšlení na onen křik, který ihned strhl by se v táboře atheistu při pohledu na směle vztýčený katolický se znakem věrnosti a poslušnosti k církvi, nejen v soukromém, nýbrž i veřejném životě. Zdaž celý svět — pravím — nezvolá, že chceme lidstvo uvésti zpět do středověku, bez ohledu na postup civilisace a výstrahu dějinných zkušeností: „Ovšem“, tak dí naši protivníci, ale ptám se vás opatrní bojovníci, zda máte nějaký prostředek uzavříti ústa nedověrcům, netleskajíce jejich bezbožným theoriím? Pokud nevrátíte se zpět až k starým pohanským idealům, potká nás vždy výčitka fanatismu. A zdaž jest hodno vzhledem k takovým protivníkům paralysovati hlavní síly a spasitelný vliv křesťanství umenšiti? Směle raději řaďme se pod náš prapor a svolejme pod vítězné heslo všechny věřící, a zaručuji se, že jen tehdy odpurci naši budou nás respektovat, když náš zástup, mocným počtem a silný kázní, pohrozí opravdu jejich vlastnímu táboru. Nedávno uvedený dukaz osvobodí mne od důkazu té pravdy.

Ale ještě jiný jest zástup v katolickém táboru, jenž se protiví vlivu církve na veřejnou správu spíše ze zásady než z obavy před bezprostředními následky. Zástup skládají hlavně hlasatelé neodvislosti vlády, kteří nepřiznávají církvi právo ani duchovní kontroly nad činy světské vlády, omezujíce vliv její na život soukromý, a to jen v kostele. Opírající se o špatně pochopená slova Spasitelova: „Království moje není z tohoto světa“ (Jan 18, 36), povrchní ti křesťané rádi viděli v těch slovech rozhodné a bezpodmínečné zavrhování všeho míchání se církve do života veřejného. „Nechce-li míti Syn Boží“, praví oni, „účasti ve společenských a politických sporech svého národa, přestávaje na ukazování cesty k spasení jednotlivým lidem, jakým tedy právem Jeho nástupci a sluhové chtějí se míchati do správy státní, jež nemá nic společného s Božím královstvím?“ Abychom pochopili celou bezpodstatnost toho rozumování, třeba přihlížeti nejprve k té okolnosti, že Spasitel obžalován z touhy po koruně odpovídá Pilátovi na otázku,

zda jest králem. A že Pilát rozuměl tu otázku ve významu království světského, jež činí průlom v panství římském. Kristus odpovídá nejprve kladně, že jest králem, ale hned potom vykládá, že to království není rovné královstvím zemským, nýbrž že je původu nebeského, že jest tou nejvyšší mocí, kterou Bůh má nad všelikým tvorstvem, jejíž plnost udělil Kristu jako člověku: „Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi“, a kterou opět Kristus jistou měrou církvi svěřil . . . „Kdo vás slyší, mne slyší . . .“ To království není světským ani svým původem ani úlohou; není však úplně mimo svět; říše a správy politické nejsou mu cizí, ale podléhají jeho všeobecné vrchní vládě ve všem, kde se stýkají se svědomím a spasením. Totéž Pán Ježíš na témž místě dal Pilatovi na vědomí: „Neměl bys žádné moci proti mně, kdyby ti nebylo dáno shůry“ (Jan 19, 2). Čímž nepochybně oznamuje, že zemští vládcové od Boha mají vládu a že před Ním účty musí skládati z jejího užívání. Naopak řízení říše jest tak povinností stavu, jako zasedati na soudcovském tribunalu, nebo na professorské kathedře, musí vydati počet ze svých činů nejen na soudě Božím po smrti, nýbrž i před tribunalem svědomí, před úřadem ustanoveným od samého Spasitele k stráži království jeho na zemi, s mocí svazovati a rozvazovati všechny bez výjimky. Sami stoupenci absolutní neodvislosti vlády uznávají, ovšem že jen polovičaté právo církve kontrolovati nejen soukromý, nýbrž i veřejný život svých duchovních oveček; neboť kolikrátkoli počínají se poddaní bouřiti proti svým panovníkům, hned kormidelníci společenské loďky odvolávají se na duchovenstvo, nebo na náměstka Kristova, aby mocí od Spasitele obdrženou vyzval spurné k poslušnosti, připomínaje jim, že dlužno dáti císaři, co jest císařovo. Jak rádi slyší tu oni onen rozhodný výrok knížete apoštolů vydaný od nástupce Petrova: „Poddáni tedy buďte všelikému lidskému zřízení pro Boha, buďto králi, jako Nejvyššímu, aneb vladařům, jak od Něho poslaným, k potrestání zločinců a k pochvale dobrých; nebo tak jest vůle Boží!“ (I. Petr 2, 13.) Avšak když zneužívání pochází shůry a tentýž neomylný tlumočník vůle Boží staví se na ochranu utištěných, ozve se k utiskovatelům slovy mudrce: „Protož slyšte, králové, a rozumějte . . . nebo dána jest vám moc od Pána, a síla od Nejvyššího, kterýž tázati se bude na skutky vaše, zpytovati bude myšlení, ponévadž jsouce služebníci království jeho, nesoudili jste právě . . . aniž podle vůle Boží chodili jste, hrozně a brzce ukáže se vám, nebo nejtvrdší soud na těch, kteříž představeni jsou, vykonán bude. Chatrnému zajisté propůjčuje se milosrdenství, ale mocní mocně

muky snášeti budou.“ (Moudr. 6, 2. 6.) Tu hned povstává vzbouření a zděšení, že církevní úřad míchá se do oboru vládních zájmů, zapomínaje, že svěřené mu království není z tohoto světa. A přece povinnost ukázati cestu panujícím tak spadá do oboru pastýřského úřadu náměstka Kristova, jako volati poddané k povinnosti — a to právě jest jeho nevyrovnatelnou důstojností, že stejně jsa vzdálen od pochlebenství jako od bázně, na jednu i druhou stranu hlásá bezohlednou pravdu. Odtud však nikterak neplyne, že by církev měla míti bezprostřední účast ve správě veřejné, ježto povinnost tu dal Tvůrce světským vládcům, avšak má nepopíratelné právo dříve hlásati zásady, na nichž má býti řízení říše založeno; a potom povolávati k zodpovědnosti před svůj duchovní tribunal každého, jenž moci své zneužívá a neužívá jí dle vůle Boží. Proto církev neřídí, nýbrž soudí; neustanovuje říšské zákony, nýbrž hlásá, zda zákony ustanovené od pravé zákonodárné moci se shodují s jedinou neomylnou normou všelikého zákonodárství, se zákonem Božím.

Církvi proto náleží varovati a žádati jménem Tvůrcovým, aby Jeho nejvyšší moc byla od vlád uznávána a aby byl brán zřetel na poslední cíl člověka od říšských zákonů, t. j. aby každý občan měl prostředky ku spasení zabezpečeny. Přísluší tedy církvi bdíti nad tím, aby všecky organy výkonné svědomitě plnily své povinnosti, jedině z ohledu na chválu Boží a obecné dobro; pak aby rádi se podrobovali vládě ve všem, kde ona nepřekračuje hranice svých práv, unikajíc všelikému sobectví a tím více násilí i v případě nezákonného vystupování vrchností. Církev naklonuje všechny občany k náležitému plnění povinností jejich stavu, nikoli pomocí branné moci nebo jiných nějakých materielních prostředků, nýbrž jedině napomínáním a duchovními tresty, které jsou jen pro věřící a o spasení dbalé strašnými, avšak materielní škody nikomu nepůsobí.

Jednajíce o poměru vlády k církvi, nemůžeme opomenouti výčitky činěné obyčejně theorii bratrského spolupůsobení vlády světské s duchovní; výčitka ta jest čerpána abych tak řekl z přesvědčení, jež dokazuje, že říše katolické, poddané skutečně vlivu obou mocí, nejen nepožívají vyššího blahobytu než ty, které úplně se odtrhly od církve, nýbrž že v mnohém ohledu značně stojí za nimi, zvláště pokud se týká síly vlády a zevnější moci říše. Abychom se zbavili té výčitky, musíme nejprve vymeziti přesně, co to jest říše katolická, a na čem záleží blahodárný rozvoj říše? (P. d.)

Výstava spolku výtvarných umělců „Mánes" v Brně.

I.

Péčí „Klubu přátel umění" dostalo se nám do Brna vzácné kollekce „Mánesa", toho čilého a podnikavého spolku umělců v Praze sdružených, který tak čestně obstál hned při svém prvém vystoupení ve Vídni. Čekali jsme v „Mánesu" hned celé, hotové umělce, poctivé pracovníky a — nesklamali jsme se!

Brno nemá zvláštní výstavní místnosti dosud. „Klub přátel umění" získal volnou přes svátky velkonoční místnost kreslírny v české technice. Místnost tedy ne právě „výstavní", ale prostranná, světlá a přece jaksi „naše". Výstava působí ladným celkem a odpovídá dílům zde vystaveným v plné míře. Jest útulno a milo v té výstavce! Sál rozdělen jest plentami ve tři oddíly. Plastiky koncentrovány jsou z části kolem velké práce Suchardovy „Mzda", ostatní, Šalounovy „Žhavé květy" a „Podobizna", dále Pekárkova „Zpověď" a „Hrabačka" na zvláštních podstavcích ve čtyřech hlavních bodech výstavní místnosti. Uprostřed sálu umístěna jest kollekce uměleckého průmyslu od Němce.

Hned při vstupu do výstavy upoutají pozornost vaši dvě čerstvě a rázovitě zachycené studie od Jaroslava Špillara. Jsou to Chodové! Z obou obrazů vane zdravý vzduch venkova i štěstí obou těch lidiček, pravých to živých pendantů. Zvláště upoutá děvče chodské, které „Na bělidle" kropilo plátna, sluncem celé jakoby zalito prohlíží si vás jako nového zvědavce, a po sluncem osvětleném zdravém obličeji hraje jí šelmovský úsměv. J. Špillar je český Úprka. Žije mezi svým lidem na Chodsku a přirostl k němu celou svou duší.

Karel Špillar, bratr Jaroslavův, je v umění pravým opakem svého bratra. Jeho umění, jeho touhy nesou se do hluku a šumu velkoměsta k vyšší aristokratické společnosti, kde hledá svoji látku k obrazům. Své pařížské elegantní damy předvádí vám s graciosností pravého gourmanda ženských typů. Podává je takové jemné, věčně znavené a křehoučké, tak jak je ve velkých městech vídáme. Karel Špillar však nejde daleko přes vyjádření svého modelu, ačkoliv jeho typy jsou oduševnělé, poutají, jako ta hovící si v polosnění dama v bílém šatě, sedící kdesi v stinném zákoutí zahrádky.

Veliký komponista, jehož požadavkům k vyjádření myšlenky prostý model naprosto nepostačuje, mistr kresby jest Jan Preisler. Zde na výstavě presentuje se plně dvěmi trojdílnými kreslenými komposicemi, z nichž nazval prvou „Velikonoce" a druhou „Vánek". Velikonoce připoutají na dlouho k sobě každého pozorovatele nejen ve výstavce samé, ale i mimo výstavu trvalým dojmem. V prvním poli obrazu vidíme ono slavné vyzvánění při Gloria na Zelený čtvrtek. Zvony venkovského kostelíčka slavnostně se rozhoupaly. Oduševněl

každý koutek staré věže. Jakési světlo zalilo ji s rojem andělů bílých, kteří roznášejí slavný ten hymnus do chudého kraje. Tam do duše ubohého pasáka (na prostředním poli obrazu) zalehl tak mohutný ten souzvuk. Sedí tu u stáda se svým psem ovčáckým na tiché stráni ovocné, zadumán, dojat čímsi nevýslovným s pohledem upřeným do neurčita. Poslouchá! Zatřáslo jím něco nepochopitelného, velkého — v tesknotě upřel svůj pohled do dálky k dědince. Před ním vyrůstá nyní posvátný obraz ukřižovaného Krista, tak jak ho vždy v šerém koutě jich chudého kostelíčka vidíval. Třetí část obrazu vzpomíná na tu bolestnou, bledou tvář Krista v šerém koutku kostela osvětlovanou blikáním věčné lampičky. Komposice těžká, zde však šťastně rozluštěna. Dílo Preislerovo jest jedno z prvních z výstavy „Mánesa“, hluboké, požehnané.

Druhá myšlenka jeho je znázorněný „Vánek“ letícími postavami od lehkého větérku líbajícího květy až k pronikavému zavanutí větru, jenž nejenševelí rákosím, nýbrž ohýbá vršky úctyhodných topolů.

Vkusná úprava děl Preislerových účinek jich ještě zvyšuje.

Súčastněním se výstavy díly Ant. Slavíčka dostalo se nám milé a vzácné příležitosti poznati vynikající ten talent mezi českými krajináři. Výstava tato obsahuje čtyři výborná díla Slavíčkova.

„Břízy“ Slavíčkovy, které umístěny jsou na čestném místě výstavy, připraví každému vzácný požitek jak zvolením thematu tak milého, tak procítěným provedením nesnadného úkolu toho. Břízový les, tak jak jste ho viděli někde na venkově, cítíte se za okamžik stojíce před obrazem hned v něm. Procházíte se rozradostněni v těch měkkých bílých břízách, radujete se z nich — omládnete! Dílo, které hodno jest mistra.

Druhý obraz Slavíčkův „Podzim“ jest plným nálady a procítěnosti, svědčící o píli a studiu přírody.

Jeho „Střechy“ vidím zase nahozeny na plátno s takovou vervou, jakou vyvinouti v sobě mohl jen člověk náladou tou do poslední žilky chycený — uchvácený. (Polední parné slunce bijící do střech.) Nálada v tomto obraze jest momentně jakoby zachycená a silně podaná.

Zdenky Braunerové aquarel, motiv ze Staré Prahy, jest plný piety a pochopení. Zd. Braunerova vytvořila již celou řadu pohledů na starobu Prahy mizící před banalním činžovnictvím a její obrázky zůstávají nejlepšími, jež v tomto směru byly dosud podány. (O. p.)

A. K.

Slovinské písemnictví v roce 1900.

Referuje[1]) —A.

Zásluhou „Matice slovinské", „Družby sv. Mohorja" a — last. but not least — obou zábavně-poučných časopisů „Lublaňského Zvonu" (teď redaktor nejlepší vůbec poeta, co ho Slovinci měli, *Aškerc*) a „Domu a Světa", teď redaktor bratr † *Dr. Frant. Lampeho*, jehož ztráty tak hned nikdo nenahradí Slovincům, jehož ztrátou utrpěla také redakce „Domu a Světa" nejenom tím, že asi dokončení jeho studie „O Lepoti", t. j. kráse, sotva kdo dovede tak popularně a přece s celým aparatem vědeckých známostí podati a že odpadlo pokračování na nejvýše zajímavých „Socialnich vzpominek" od *Dr. J. Kreka* [hodlá prý v nich pokračovati v časopise svém, majícím ráz čistě socialistický], nýbrž i proto, že vedení listu od letošího roku ve dvojích rukou jest, čímž po našem soudu jednolitost trpí, a obětavostí a podnikavostí několika firem nakladatelským, vytýkáme zvláště firmy *A. Gaberščeka, Kleinmayera & Bamberga* a *Schwentnera*, literatura slovinská čile a bujaře začíná se rozvíjeti. O tom svědčí především vydávání souborných spisů předních representantu krásného písemnictví. Tak Kleinmayer & Bamberg podjali se vydání sebraných spisů *Josipa Stritara*. Stritar svým „Zvonem", který počal roku 1870. vycházeti ve Vídni, položil novému slovinskému písemnictví pevný a zdravý základ. Jeho básně, povídky a romany sloužily mladým literatům správností, čistotou jazyka a poetickým vzletem za vzor, a jeho duchaplné, třebas tu a tam ostré kritiky, mnohé plevele uchránily pole písemnictví slovinského. R. 1900. vyšel VII. a poslední svazek jeho sebraných spisů, obsahující kromě starších, i novější jeho práce, a to jak básnické, tak i prosou psané. „Olga" zove se povídka veršovaná, jejížto hrdinou jest člověk slaboch, který svou nerozhodností odpuzuje od sebe své štěstí. Zvláště krásné jsou jeho „Dunajské sonety". Z prosaistických příspěvků zajímavý jest zejména článek o Levstikovi a dále jeho „Dopisy z Vídně" (Dunajska pisma), v nichž si stěžuje do zneuznání jeho literarní činnosti novellistové a romannové. Než „Lubl. Zvon" praví, třebas že autor při svých povídkách jaksi dle vzorů cizích se řídil, tož přece zásluh nemalých má o to, že uvedl do slovinské literatury různé druhy krásné prosy, nevydávaje nikterak imitaci za svůj, čistě svůj plod. Z romanů jeho nejlepší, poněvadž překypuje skutečností, jest v Sodnikově, povídka „Hudi stric" (Zlý strýc) a drama „Logarjevi" (Hajní).

Totéž nakladatelství vydává sebrané spisy, teď často v novinách jmenovaného *Tavčara*. Dr. Ivan Tavčar — napsal Eugen Lampe — nelíčí života tak, jakým jest, nýbrž tak, jak zajímá, poutá. Tím charakterisován směr jeho literarní. Ivan Tavčar je romantik; jako romantik pohybuje se však ve svém světě neobyčejně dovedně; a

---

[1]) Použito „Lublaňského Zvonu", „Domu a Světa" a článku J. Milakoviće v sarajevské „Nadě".

vytýká-li mu Eugen Lampe, že se honí za „efektem“, nelze upříti že ho vskutku umí docíliti. Umí čtenáře strhnouti tak, že ani nepozoruje (aspoň tu a tam) nepravděpodobnosti karakteru a situací. Zdali skutečně, jak upevňují protivníci jeho, měl úmysl napadati moralku křesťanskou. nevím, ale spíše bych řekl, že ne, nýbrž že psal — inu, jak to bylo a jest v modě do dnes. Svazek IV. (r. 1900. vydaný) obsahuje tyto práce: Tiberius Panonicus, Kuzovci. Vita vitae meae a V Zali. Nejlepší jest „Kuzovci“. V povídce té líčen jakýsi druh zlodějů, kteří pověrčivými protředky domnívají se státi neviditelnými. Láska arci hraje tu hlavní roli. „Lubl. Zvon“ slibuje až po ukončení všech jeho spisů přinésti o Tavčaru obšírnou studii. Nakladatelství *L. Schwentnera* vydává zase sebrané spisy *Janka Kersnika* a *Ivana Trdiny* Janko Kersnik zajisté po Jurčićovi patří k nejlepším a nejoblíbenějším povídkářům slovinským. Líčí hlavně život maloměstský (vesnický), jehožto směšnosti tepe ostrou satirou. V prvním sešitě I. svazku jest obsažen roman „Cyclamen“, jenž prý nejlépe karakterisuje Kersnikův spisovatelský temperament, jeho humor, jeho duchaplnost. I „Dom a Svět“ chválí roman ten, třebas prý děj nevyvíjí se jaksi sám sebou, nýbrž mnoho se ponechává náhodě. Druhý sešit obsahuje roman „Agitator“.

Co se pak týče Ivana Trdiny, možno o něm říci, že tak národního, lidového spisovatele, a to nejen co do jazyka, nýbrž i slohu, slovinská literatura nemá. Slovinci na „dolensku“ mají v jeho spisech fotograficky věrně zachycený svůj život s jeho strastmi a radostmi.

Nakladatelství Andreja Gabrščeka vydává dvě knihovny, jedné název „Slovanska“ a druhé „Salonská knjižnica“. Onano jest už staršího data, a přináší vedle původních slovinských (starších) prací překlady ze všech možných slovanských literatur, i náš Kosmák tam zastoupen. V posledních číslech jsou předklady našeho Klecandy (Na bojišti) a Gabriely Preissové (Mladost) a Svatopluka Čecha (zvláště krásná jeho povídka: Jestřáb contra hrdlička); tato data novějšího a také — inu, pro salon určená! — dražší. Vyšel v ní překlad Shakespearova „Hamleta“ od *Ivana Cankara*. Překlad se všeobecně chválí, sám † František Lampe dí, že Cankar může Slovincům dáti pravého Shakespeara. (Je to II. svazek sal. knih.)

Redaktor „Lubl. Zvonu“ vydal vloni u Kleinmayra & Bamberga třetí svazek svých básní. Jsou v ní sebrány práce genialního ducha z předchozích tří let, a tož ve IV. oddílech. První obsahuje lyriku, druhý cestopisné dojmy z Italie, třetí epiku a čtvrtý satiru. Většina jich vyšla už dříve v „Lubl. Zvonu“. Už v dřívějších referatech zmínil jsem se o Aškercovi jako básníku par excellence, zejména co se týká balad nemá sobě rovného mezi Slovinci. Jeho dikce baladová připomíná našeho Sládka, a vůbec co do výrazu a ovládání jazyka vyrovná se mu u nás kromě onoho jen ještě Machar a z mladých Opolský. A věru zaslouží, že Slovinci hledí s jeho poesií seznámiti i Němce. Učinil to velmi zdařile *Dr. Gojmir Krek* ve svém spise: „Anton Aškerc. Studie mit Übersetzunsproben.“

Kromě Aškerca dlužno zmínit se o *Dragutinu Kettem* a *Otonu Župančičovi.* Onen předčasně odebral se na onen svět. Po smrti jeho vyšla sbírka jeho básní s úvodem Aškercovým u Schwentnera. Narodil se r. 1877. v Premu i skončiv s výborným výsledkem gymnasialní studia, byl nucen zastoupiti vojenskou službu (na tři leta). Onemocněv však byl propuštěn, aby umřel jako — civilista! Před smrtí na radu Aškercovu prodal své básně Schwentnerovi ve prospěch „Podpůrného spolku slovinských akademiků ve Vídni". 25 dubna r. 1900. zemřel v 23. roce věku svého. Aškerc karakterisuje ho takto: Kette nosil v prsou svých něžné srdce, jehožto jemné stříbrné struny rozezvučely se při každém sebe slabším dotyku vnějšího světa: jeho duše byla citlivou fotografickou camerou, jež zachycovala všecky pestré obrazy tohoto světa. Kettův život byl ven a ven život poety. Co zažil, co cítil a co viděl, to vše vyjadřoval v sladké slovinské poesii." Jako jeho druhové Cankar a Župančič podepisoval se ruským pseudonymem (Michal Michajlov). Některé jeho milostné písně jsou pravými skvosty. Zvláště krásny jsou jeho sonety a ghazely.

Oton Župančič sebral v knihu své básně pro mládež, jež uveřejňoval ve „Vrtcu" a ve „Zvončku", z nichž mnohé sotva pro mládež budou se hoditi, ježto jim neporozumí. Za to čísla jako „Žarki", „Božji volek", „Na kolena" a „O Indiji Koromandiji" jsou pravou poesií pro děti.

Známo čtenářům už z jiného místa „Hlídky" (Rozhledu), že vloni konali Slovinci stoletou ročnici narozenin *Dr. Fr. Prešerna* pravého to — abych tak řekl — tvůrce a křisitele slovinské poesie. Památku té ročnice oslavil „Lubl. Zvon" vydáním zvláštního alba (jako 12. číslo téhož časopisu) obsahující vesměs články jak prosou, tak veršem psané výhradně k osobě velikého bsáníka se odnášející. Přispěli i cizozemci, z Čechů: Jar. Borecký (Prešeren v nejnovějším č. vydání), ze Švédů: Alfred Jensen a z Charvatů: Dr. Milivoj Šrepel. Kleinmayr & Bamberg vydali pak ve skvostné úpravě jeho básně (Poezije Drja. Fr. Prešerna. Uredil skriptor L. Pintar). Kritik „Lubl. Zvonu" není však úplně spokojen ni s textem ni s illustracemi, jež pořídil A. Karpellus.

Družstvo sv. Mohorja vydalo vloni pokračováním VII. svazek: „Dějin Písma svatého" od Dr. Fr. Lampeho, dále modlitební knihu: „Příprava na smrt", 52. svazeček Večernic, pak Kalendář a druhý svazeček „Pesmarice" a zvláště zajímavě psaný životopis Slomšekův. Napsal jej professor *Dr. A. Medved.* Vylíčiv jeho mládí, studie a potom jeho působení jako kněze a biskupa, líčí dále Slomšeka jako spisovatel (a to napřed jako básníka, pak biografa a konečně jako církevního spisovatele), na to věnuje mu pozornost, jako učiteli národa. Kromě toho zmiňuje se o jeho lásce k vlasti atd.

Z publikací „Matice slovinské" dlužno se zmíniti o sbírce „Obrázků a povídek" *Frant. Ks. Meška.* Po soudu „Lubl. Zvonu" význačnou známkou všech jest, že se končí všecky, až na nejlepší „Moje poti", kterážto črta jest jakousi apotheosou matky, apotheosou milené děvy,

dvou drahých zničených srdcí ženských. desonancí. Všecky práce činí na čtenáře dojem. jakoby život byl v srdci autorově zanechal jakési prázdno. Kritik „L. Z." vytýká mu také nedbalost ve příčině komposice.

Z dramatických prací zasluhují zmínky „Rokovnjači" (Tuláci). Autor: *Fr. Govekar.* Látka vzata ze stejnojmenného romanu Jurčičovo. Kus měl znamenitý úspěch. Úspěch měly také drama: „Jakob Ruda" od *Ivana Cankara* a pak kusy *Aškercovy:* „Izmajlov" a „Red sv. Jurja" (Řád sv. Jiří) a „Tujka". A konečně *E. Ganda* „Sin", jenž se vyznačuje krásnou technikou a charakteristikou.

Ruské měsíčníky roku 1900.

Napsal Aug. Vrzal.[1]

Ruské měsíčníky mají zvláštní, od evropských lišící se určení, by odrážely společenské nálady a proudy. Kdežto v západní Evropě důležitou úlohu v politice hrají noviny, v Rusku hrají úlohu tu časopisy. Tak v druhé polovici 18. století objevily se „satirické" časopisy, v nichž tepány společenské nedostatky tehdejší. Počátkem 19. století vystřídaly je časopisy polemisující o starém i novém slohu. Od třicátých let thematem polemiky v časopisech jeví se ostrý boj slavjanofilů se západníky. Konečně v šedesátých letech ruské časopisy nabývají zbarvení, podobajícího se poněkud evropským politickým stranám se zvláštním národním odstínem. Literarně-publicistické bojovné síly soustřeďují se kolem tlustých měsíčníků, jako byly Sovremennik N. Někrasova, Russkij Věstnik M. Katkova, k nimž později přibyly Věstnik Evropy, Russkoje Slovo, Dělo, Otěčestvennyja Zapiski (místo Sovremennika) a jiné. Noviny větším dílem byly bezrozdílně zbarveny, jen mimovolně a nerozhodně klonice se na tu neb onu stranu; odhodlaly-li se noviny postaviti se na určitou půdu, vzdalovaly se obyčejně ze světa konkretních zjevů. Jestliže v poslední době převládající význam měsíčníků v příčině „vedení" pobledl, přece není pozorovat, že by úlohu „vedení" převzaly noviny. Za to však je pozorovat, že tlustý měsíčník je na cestě k zvrhnutí se i bude vytlačen neb aspoň obmezen v kruhu své působnosti a vlivu. Ale nebude vytlačen novinami, nýbrž měsíčníkem nového typu se zmenšenými nároky na vedení, ale se snahou rozšířit svoje čtenářstvo, s méně cenným literarním materialem, ale podaným popularněji a názorněji pro širší, méně vzdělané kruhy. Dřívější a většinou i nynější tlusté měsíčníky

---

[1] Užito článku »Obzor russkoj pečati« v Literaturném Věstniku, poznámek v Žizni, Russké Mysli a Knižkách Něděli. — Stať tuto věnuji zvláště těm pánům, kteří by rádi nějaký ruský časopis odebírali a pro známou odloučenost — nechceme-li silnějšího výrazu užíti — ruského trhu vhodného vybrati si nemohou, jak si mně mnozí stěžovali tážíce se o radu.

jsou velmi veliké a drahé; odbírat je mohli pouze zámožnější vzdělanci. Ale nyní dřívější aristokratické čtenářstvo, počtem dosti skrovné, vystřídalo čtenářstvo z lidu, jemuž čtení stává se také vezdejší potřebou, které však podobně, jako všecky jiné svoje potřeby, může také potřebu čtení upokojovat jen plody menší ceny. Jako tělesné nasycení lidu nepotřebuje zvláštních labužnických příprav a děje se rychle, tak i duševní strava lidových čtenářů musí být prosta a rychle osvojitelna, protože lid nemá mnoho času, který může věnovati čtení. Takovým požadavkům hledí vyhovět některé nedávno založené měsíčníky, na příklad Žurnal dlja vsěch (Časopis pro všecky), na který předplácí se v Rusku ročně 1 rubl, nebo Ježemésjačnyja sočinénija.

Zvrhnutí se starých, tlustých měsíčníků pozorovat na zřejmém zhoršení obsahu. Obsah nynějších měsíčníků nesvědčí o takové pečlivosti ve výběru článků, jakou se vyznamenávaly svého času na příklad Otěčestvennyja Zapiski, nad jichž obsahem bděli Někrasov, Elisějev a Saltykov. Dřívější měsíčníky měly určitý směr, nynější většinou hovějí eklekticismu, uveřejňujíce i takové články, jejichž názory neodpovídají názorům redaktorův. Ostatně nyní není v Rusku ani dřívějších obratných redaktorův, ani velikých spisovatelů minulé doby.

V čele současného časopisectví stojí petrohradský mírně liberalní „Věstnik Evropy", na který předplácí se v Rusku 17 rublův (u nás 19 rublů). Založen roku 1866, několika vynikajícími petrohradskými professory universitními (M. M. Stasjulevičem, Al. Pypinem a j.), kteří opustili kathedru, by se věnovali činnosti společenské. „Věstnik Evropy" v osobě svých neměnících se redaktorů zdařile spojil publicistickou ohlasnost s vědeckou chladnokrevností a objektivností. Mužové šedesátých let, hlavní spolupracovníci „V. E." soustředili sympathie na ideách této doby znovuzrození, ale nikoliv ideách výstředních, nýbrž mírných, při čemž jako zástupcové vědy právnické především hájí loyalnost. „Věstnik Evropy" nebyl nikdy časopisem pro široké kruhy: vysoké předplatné, vystříhání se všeliké reklamy a jistá suchoparnost způsobily, že „V. E." stal se časopisem „vyvolených", aristokratickým časopisem. Osvícení hodnostáři ruští a učenci, chtěli-li se obrátit k společnosti, uveřejňovali tu své práce. „V. E." vynikl také vážným a objektivním posuzováním současné vnitřní politiky ruské a hlavních zjevů společenského života. „Vnutrenněje obozrénije" časopisu toho podává možnost kriticky sledovat dějiny ruského zákonodárství a správy za posledních 35 let, oddíl pak „Iz obščestvennoj chroniki" poskytuje cenné látky k obeznámení se se společenskými proudy života ruského v době té. Tak pěkných přehledů nemá žádný časopis ruský. Vytýkati možno „V. E.", že příliš mnoho místa v přehledech svých věnuje polemice s Rusským Věstnikem, Moskovskými Védomostmi a Graždaninem, které nyní pozbyly všeho významu, a málo si všímá současných proudů, pohlížeje s nedůvěrou starce k novým literarním jménům. Mimo to při hojnosti cenných vědeckých prací pozorovat chudobu a jednotvárnost belletristického materialu. V poslední době není ve „V. E." žádné kritiky, a jen málo hospodářských článkův.

Prvním belletristou „V. E.“ je *Petr Dmitr. Boborykin* (nar. 1836), jenž loni slavil čtyřicetileté jubileum své literarní činnosti. Boborykin každého roku v prvních sešitech „V. E.“ uveřejňuje své romany a novelly. Boborykin je veleplodný letopisec našich dnů a všestranně vzdělaný spisovatel. Za 40 let napsal přes 100 svazků různých děl belletristických, kritických, literarně-historických, filosofických a chemických. Hlavní vášní tohoto spisovatele je překvapující vědychtivost. hraničící se zvědavostí. Vl. Spasowicz praví o něm: „P. D. Boborykin má um, jak se říká, neposedný, vždy hybný, fantasii živou, veliký a ostrý pozorovací talent. Sotva postižitelné nové nálady, nové stavy vědomí, sotva vyklubávající se nové typy lidí Boborykin chytá takřka v letu.“ Takové vlastnosti pro letopisce současnosti a uměleckého korrespondenta o ruském životě v jeho nejnovějších projevech jsou velmi důležity. Ve své autobiografii Boborykin vypravuje, co všecko studoval. V Kazani poslouchal přednášky na fakultě právnické, obíral se chemií, přešel na fakultu fysiko-mathematickou v Jurjevě, studoval lékařství. Později v Petrohradě poslouchal přednášky Lochvického i Kostomarova, navštěvoval veřejné přednášky v Petrohradě i Moskvě, kde studoval na universitě římské právo, filosofii a národní hospodářství, v Petrohradě pak státní právo. V Paříži navštěvoval přednášky v Collège de France, v Sorbonně, v lékařské škole, v museu a škole krásných umění, studoval filosofii dějin, všeobecné dějiny a francouzskou literaturu, politické vědy, dějiny umění, přírodní vědy; v pařížské konservatoři navštěvoval přednášky o divadelním umění, učil se deklamovat. Umí rusky, francouzsky, německy, italsky, anglicky, polsky, španělsky, učil se též češtině, latině a řečtině. Tato neukrotitelná nenasytná touha po vědomostech, přeskakující od předmětu na předmět bez řídící ji idey, mění se ve zvědavost. Boborykinovi bylo patrně všecko jedno, co studuje, jen když studuje. I v dílech svých líčí lhostejně všecko, co se naskytne, jen aby popisoval. Není thematu, o které by se nezajímal, není předmětu, jemuž by nevěnoval pozornosti. Ale pozornost ta není hluboká, nesnaží se odpovědět na otázku o smyslu našeho života, nýbrž Boborykin lhostejně pozoruje všecko jako letopisec, jenž v době míru líčí plesy, obleky dam, v době války pak hrůzy válečné. Ze zvědavosti povahy své Boborykin všude nahlédne, chce všecko zanést do svého letopisu. Ale nemoha všeho obejmout, kupí zjevy, třídí je, snaží se podat souvislý obraz života, ač se mu to zřídka podaří. Ale přes to v jeho uměleckých korrespondencích o posledních čtyřiceti letech ruského života je mnoho duchaplného a cenného, pravdivého i nepravdivého, na rychlo zapsaného i pronikavě uhodnutého. Povrchnost Boborykinova jeví se na př. v tom, že mluvě často o síle ruského kupectva, nikde nenakreslil socialně-psychické síly jeho, příliš mnoho pak místa v romanech ze života kupectva věnoval milostným dobrodružstvím kupců a jejich žen. Letos ve „V. E.“ Boborykin uveřejnil málo zajímavou novellu „Odnoj porody“.

Ostatní belletristická díla, jež vycházívají ve „V. E.“, zřídka zasluhují pozornosti. „V. E.“ dává přednost spisovatelům, kteří už mají

„zásluhy“. Setkáváme se tu často s Avsějenkou, Golovinem, hr. Saljasem a podobnými veličinami druhého a třetího stupně. Ve „V. E.“ 1900 uveřejnila V. Dmitrijeva roman „Červonnyj chutor“ a sentimentalní povídky ze života lidu „Iz zapisok zemskago vrača“; A. Novikov v romaně „Po zakonu“ illustruje ošklivé stránky selského socialního postavení, v živě a teple napsané povídce „Soldatka“ líčí abnormalní pořádky vesnické, kde ženatí mužové často bývají odvedeni k vojsku a ženy zanechávají ve vsi. V rozvláčném romaně Maxima Antonova „Dubrovin“ vidíme dožívající typ šlechtice, nikým nevychovaného, nevzdělaného, jenž prostopášnými kousky na vsi získá smutnou slávu Don Juana, ztrácí všecku čest, svědomí, rozsévá kolem sebe zlo, stává se zbytečným pro jiné, i pro sebe sama. Nejzajímavější prací ve „V. E.“ jest novella Th. Romera „Sestry“, líčící současné venkovské kupectvo na půdě pohlavní prostopášnosti. Novella V. Tomaševské „Jelena Nikolajevna“ vyznačuje se naivní náruživostí i k chybám sedmdesátých let a ukazuje, že i mezi nositeli tehdejších idei byli pokrytci.

Mnohem zajímavější než belletristická díla jsou vážné články „V. E.“, ač nyní také nevynikají zvláštní cenností. V dřívějších ročnících cenou vynikaly zvláště články z dějin literatury ruské od Al. N. Pypina, který nyní píše velmi málo. V r. 1900. uveřejněny ve „V. E.“ historicko-literarní stati K. K. Arsenjeva „Po povodu odnoj ‚Cvětuščej starosti‘“ (o básních A. M. Žemčužnikova „Pěsni starosti“, básníka, jenž loni slavil padesátileté jubileum své básnické činnosti), článek Alexěje N. Veselovského „Byron ve Švycarsku r. 1819.“, článek N. Guťjara „Iv. S. Turgeněv i V. G. Bělinskij“, vzpomínky P. M-né „Iz vospominanij staroj idealistki ob A. Iv. Gerceně“, článek V. D. Spasowicze „Evolucija romana v XIX. věkě“ (podle knihy Petra Boborykina „Evropejskij roman v XIX. stol.“), nekrology L. N. Majkova od Al. Pypina i V. S. Solovjeva od K. Arsenjeva, L. Slonimského, kníž. Trubeckého a Kuzmin-Karavajeva. — Z ostatních článků zaznamenáváme: charakteristiky několika filosofův od Vl. Solovjeva, „Moji vospominanija iz prošlago“ od L. Žemčužnikova, článek Iv. Janžula „Iz psichologii dětěj“, T. Voronova „Kresťjanskaja reforma v jugo-zapadnom krajě“, A. Jeropkina „Vseslovnaja volosť“, Th. Zělinského „Iz ekonomičeskoj žizni drevňago Rima“, Jevg. Markova „Živaja duša v škole“, Th. Tegnera „Kresťjanskoje zakonodatělstvo“, F. Martensa „Gagskaja konferencija mira“. Zajímavy jsou stati S. Rapoporta o Anglii, P. Tverského o Americe, M. Sukennikova o Německu.

Básněmi do „V. E.“ přispívají: veteran ruské poesie A. M. Žemčužnikov (nar. 1821), jenž připomíná občanskou poesii N. Někrasova, a vedle něho dekadent Minskij. Roku 1900. „V. E.“ přinesl dramatickou fantasii ve verších „Slěpoj“ od P. Solovjevé, napsanou hladkými verši, ale nevynikající originalností.

Předplatitelů „V. E.“ ubývá; vloni měl předplatitelů 6873. To lze vysvětlit jednak vysokým předplatným, jehož nemůže platit chu-

dobnější čtenářstvo, dávajíc přednost lacinějším časopisům, jednak jistým doktrinářstvím, do něhož „V. E." upadá, posuzuje současnost svými starými theoriemi. (P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCXLI.

131. Biskup Jan. Hrad Mejlice, 22. listopadu 1378. — G. I. c. 12

Pečet biskupova v červeném vosku na pergamenovém proužku poškozená. Záznam správně: *littera pro ecclesia sancti Jacobi in Pustmir et eius vicario.*

Pod ním větši rasura. K tomu, co poznamenal Dr. Lechner, připojuji: Str. 120. ř. 8. original: parrochialem.

CCXLII.

190. Týž biskup. Kroměříž, 20. května 1380. — Kopiář pergam. fol. S. I.

Str. 172. ř. 16. kopiář: et quod, ne: et quidem;
ř. 21. kopiář zcela zřejmě: sub *pena* statutorum, ne: sub pen*is* statutorum.
Str. 173. ř. 4. expressa*n*tur.

CCXLIII.

202. Olomucká kapitola asi 30. září 1380. — Koncept statutu kapit. str. 27.

Str. 182. ř. 9. statut správně: molestare*n*tur et turbare*n*tur (scil. ecclesia Olom. et bona ipsius);
ř. 16. statut správně: decreverunt observar*i*.

CCXLIV.

222. Hynek Ondřej a Vítek z Bystřice. Olomouc, 6. června 1381. — P. I. a. 5. α.

Starý seznam listin v diplomatáři uvedený jest bezpochyby starý katalog, jehož se nyní neužívá. Nalezl jsem zde original, s devíti pečetmi na pergamenových proužcích, z nichž, jak udává diplomatář, prvá, čtvrtá a pátá skutečně schází; ostatní jsou více méně poškozeny.

Starého záznamu na rubě není.

Listinu jsem uložil, dav jí zatím signaturu, jak svrchu udáno, P. I. a. 5. α. Zní takto:

Nos Hinco de Wistrzicz Andreas et Vitko filii nostri fratres eiusdem tituli Significamus tenore presencium vniuersis quod bona et matura deliberacione ac consilio prehabitis rite et racionabiliter valido viro Bohuschio de Wistrzicz Haynczendorff propungnaculum ac villam Perichdolsdorff cum siluis pratis pascuis aquis riuulis piscacionibus montibus vallibus venacionibus ac omni iure et libertatibus que nosmet ipsi habuimus et tenuimus prout eadem bona in suis limitibus sunt distincta pro viginti marcis grossorum vendidisse duntaxat ad tempora vite sue habendum tenendum et vtifruendum. Et cum venerabilis in

Christo pater dominus dominus Olomucensis episcopus in terra Morauie et bonis episcopalibus fuerit constitutus promittimus bona nostra fide sine malo dolo predicta bona dicto Bohuschio vt premittitur coram dicto episcopo asignare personaliter et resignare Ipso autem Bohuschio mortuo tunc predicta bona absque omni inpedimento dilacione et contradiccione libere et solute ad nos et heredes nostros devoluere debent et viceuersa peruenire. Testes autem huius rei sunt nobiles ac strennui domini et viri Sthiborius de Cimburg Vnka de Maieczin Herscho de Rokytnicz Wenczeslaus de Doloplas Vlricus de Cladnyk Alscho de Vistrzicz dictus de Mrskles rogati ad premissa et vocati In cuius rei euidenciam nostrum et testium premissorum sigilla presentibus sunt appensa Datum Olomucz Anno Domini Millesimo trecentesimo octuagesimo primo feria quarta proxima post festum penthecostes.

Original má asi takto: feria *q̓uta,* sestavovatel starého katalogu neprávem četl (jako já z počátku): quinta, napsalť: Donnerstag nach Pfingsten, tudíž třeba opraviti v diplomatáři str. 198. v záhlaví: Olmütz 5. Juni (místo: 6. Juni).

CCXLV.

228. Smil z Kunštátu a jeho bratr Bedřich děkan kostela olomuckého. Lestnice, 25. července 1381. — O. I. a. 1. α.

Original listiny nalezl jsem zde v kn. arcib. archivě a uložil jej dav mu zatím signaturu O. I. a. 1. α. Má sedm pečetí na pergamenových proužcích, druhá, pátá, šestá, sedmá jsou poškozeny, ostatní zachovány dobře. Nápisu starého na rubě není. Listinu zde otisknouti třeba.

Nos Smilo de Cunstat dominus in Lestnicz et Bedricus ibidem germanus frater eiusdem Smilonis et decanus ecclesie Olomucensis. ad perpetuam rei memoriam tenore presencium recongnoscimus vniuersis publice profitentes Quod domina Anna soror nostra germana felicis et pie memorie conthoralis olim domini Henrici de Fulenstheyn piis et salutaribus innixa operibus inmariescibiles cupiens thezaurisare thezauros sana mente composque racionis existens ecclesie parrochialis (sic) omnium sanctorum in Wyschehorz. centum marcas grossorum Pragensium morauici numeri et pagamenti pro qualibet harum sexaginta quatuor grossos computando in remedium anime sue salutare rite et racionabiliter legauit testata est. et in perpetuum largiendo donauit. Demum eciam nobilis vir dominus Cvnyco frater noster olim germanus de Lestnicz piis et salutaribus motus operibus predicte ecclesie sanctorum omnium in Wyschehorz viginti sexagenas grossorum Pragensium ob salutem anime sue et felicitatem perpetuam legando est testatus. Quas quidem pecunias videlicet centum marcas et viginti sexagenas grossorum nos Smilo Bedricus predicti et vna nobiscum nobilis vir dominus Erhardus de Cunstat dominus in Luczan frater noster germanus dum adhuc indiuisi fuimus paratam pecuniam percepimus et ad vsus nostros prout nobis consultum fuerat, conuertimus videlicet bona et hereditates nobis et heredibus nostris pro eisdem pecuniis non sine maturitate consilii comparando, volentes itaque voluntates vltimas et testamenta prefatorum

domine Anne et domini Cvnyconis debite exequi et voluntatibus eorum satisfacere prout tenemur de iure Nos Smilo et Bedricus pretacti pro parte nos contingente octo marcas grossorum Pragensium census annui et perpetui minus decem et octo grossis in hereditate nostra videlicet in villa Podols in sex laneis et duabus curticulis aliis appendiciis seu pertinenciis vniuersis. videlicet pascuis pratis noualibus seu agris de nouo cultis et aliis singulis et vniuersis obvencionibus censibus nouis et antiquis quibuscunque nominibus et qualiterunque censeantur ad predictam villam de antiquo seu de nouo pertinentibus et si quid in predicta villa Podols et eius pertinenciis prelibatis deficeret. ita quod ille census videlicet octo marca grossorum minus decem et octo grossis plene et perfecte ibi haberi non possit. extunc residua pars in villa Pawlow in bonis hereditatis nostre debet sine omni difficultate suppleri est ostendi prefate ecclesie omnium sanctorum in Wysschehorz. dedimus donamus et perpetue condescendimus. cum pleno iure et dominio prout nos ipsi prenarrata bona possedimus hactenus et tenuimus. curia alodiali iudicio et molendino in prefata villa Podols dumtaxat exceptis. que nobis et heredibus nostris duximus reseruanda. Taliter tamen quod iudex qui pro tunc prefato iudicio prefuerit seu tenuerit. (sic) nullum grauamen molestiam angariam exaccionem emendam seu aliquid quoduis inpeditum incolis prefate ville Podols inferre presumat, vel alias quouismodo valeat irrogare nisi tantummodo cum rector ecclesie prefate omnium sanctorum. qui est uel pro tempore fuerit, emendam seu penam ab hominibus antedicte ville recipiet vel recipere possit. Tunc ipse iudex qui pro tunc fuerit tercium denarium vel terciam partem ipsarum emendarum percipere potest, et non vltra Ipse quoque Erhardus frater noster carissimus residuam partem videlicet duas marcas cum decem grossis census annui et et perpetui in bonis sue partis seu hereditatis pro antedicta pecunia testamentali prefate ecclesie in Wysschehorz tenetur et debet assignare et eternaliter deputare. de quo quidem censu rector ecclesie omnium sanctorum predicte qui est vel pro tempore fuerit altariste qui est uel pro tempore fuerit altaris in prefata omnium sanctorum ecclesia erecti vnam marcam grossorum cessus (sic[1]) annui singulis annis dabit. qui altarista iam actu vnam marcam de sepedicta pecunia testamentali comparatam in certis bonis tenet et possidet quiete, et ecclesie sancte Marie Magdalene in Luczka seu eius rectori qui pro tunc fuerit secundam marcam grossorum census annui et perpetui debet inobmissibiliter ministrare Adicimus insuper quod quamdiu prefati fratres Smilo et Bedricus vitam vítam (sic) agent in humanis, tamdiu bona prefata in Podols et in Pawlow debent tenere et possidere sed solummodo censum pro termino sancti Georii quatuor marcas minus nouem grossis et pro termino sancti Michaelis totidem pretacte ecclesie omnium sanctorum vel eius legittimo rectori singulis annis sine qualibet obmissione debent tribuere et expedire. Mortuis autem prefatis videlicet domino Smilone et Bedrico extunc prefata bona in Podols et in Pawlow cum omnibus

[1]) Omylem místo správného: census.

et singulis pertinenciis velut est superius expressum debent esse libera et ad prefatam ecclesiam pleno iure et dominio pertinere. Heredesque ipsius Smilonis nullum ius seu dominium in dictis bonis sibi vendicare possunt, nisi tantummodo ius percipiendi steure regalis et generalis cum per totam terram Morauie generaliter fuerit proclamata. ius tutele seu gubernandi bona prelibata promittimus hoc[1]) tamen adiecto quod si heredes legittimi ipsius prefati domini Smilonis alia bona equiualencia emerent, seu alias voluerint deputare predicte ecclesie in Wysschehorz in distancia trium miliarium tunc rector ipsius ecclesie debet esse contentus. Hoc eis a die mortis prefatorum videlicet Smilonis et Bedrici infra duodecim annos inmediate sequentes facere licebit et non vltra. censu tamen prelibato in suis terminis non obmisso. Ceterum nos Smilo et nostri heredes legittimi et Bedricus frater noster promittimus bona et sincera fide sine dolo pretacta bona cum suis pertinenciis vniuersis ad tabulas terre Morauie prefate ecclesie omnium sanctorum inponere et inponi seu inscribi procurare cum effectu quantocius poterimus seu habebimus facultatem ad quod perficiendum debemus fideliter intendere et toto posse insudare. In cuius rei testimonium et maiorem euidenciam nostra sigilla vna cum sigillis nobilium virorum Erhardi fratris nostri de Lestnicz Bernhardi dicti Hecht de Schuczendorff. Gerhardi militis de castro Meraw. Mechonis de Lchotka et Martini dicti Wyschek de Senycz ad hoc rogatorum sunt inpensa. Datum et actum in festo sancti Jacobi maioris apostoli gloriosi in Lestnicz domo nostre habitacionis sub anno domini millessimo tecentesimo (sic) octuagesimo primo.

CCXLVI.

253. Bedřich děkan a kapitola olomucká. Olomouc, 26. února 1382. — Kopiář perg. fol. P. V. v.

Otisk Dra. Lechnera str. 79. sl.

Str. 79. ř. 7. kopiář: congregat s kličkou, tedy: congreg*atis* nobis capitulariter, ne: congregatus.

Str. 80. ř. 6. kopiář: huiusmodi;

ř. 8. kopiář: deliberacione;

ř. 31. kopiář: aput civitatem Olom., t. j. Olomucz, ne: Olomucensem;

ř. 43. „ e⁹dem cuiē (s poloobloučkem nad *e*, otevřeným na levo) possessores, správně čteno: eiusdem curie possessores, ne: eiusdem Ciues possessores.

Str. 81. ř. 45. kopiář: Datum Olom., t. j. Olomucz.

[1]) Vlastně psáno: hec.

Nová díla.

Dr. Jaroslav V. Sedláček: **Výklad posvátných žalmů a biblických chvalozpěvů breviáře.** Díl II. Nákladem Dědictví sv. Prokopa v Praze. Str. 571—1284.

V druhé této části díla již oznámeného dokončen výklad Žaltáře a přidán výklad t. ř. chvalozpěvů biblických, pokud v římském breviáři zařazeny; Magnificat a Benedictus uvedeny též v originale.

Ku chvále, kterou jsme doprovodili první díl svědomité a záslužné práce této, nemáme již co přidati, leda že panu spisovateli a Dědictví sv. Prokopa z toho srdce gratulujeme.

Dr. Ant. Podlaha a *Eduard Šittler*: **Loretanský poklad v Praze.** Str. 16 a 30 obrazů. C. 9 K.

Nádherné toto dílo osvědčených dvou znalců podává popis i obrazy vzácných památek pokladu loretského, oceňujíc je hlavně po stránce umělecké a historické. Obrazy jsou velmi zdařilé; souhra barev ovšem může pouze na originalech býti pozorována.

Publikace tato, vydaná pomocí České Akademie, pouze o 250 výtiscích, jest k nemalé cti svým původcům.

E. Polidori S. J.: Corso di religione. Roma 1901.

Úplná apologetika, obsahující theorii náboženství, křesťanství a církve. Nového nepodává spisovatel nic, až na článek o socialismu, který se v apologetice obyčejně neprojednává. Polidori nechybil vřadiv ho k ostatnímu apologetickému materialu; bylo se mu ovšem spokojiti s povrchním přehledem.

Paolo Averri: La stampa quotidiana e la cultura generale. Roma 1900. Società italiana cattolica di cultura.

Spisovatel ukazuje, jaký vliv má novinářství na vzdělání, na život politický a na mravnost; v druhé části dotýká se činnosti žurnalistické, dějin žurnalismu, jeho psychologie a budoucnosti.

Že jest novinářský tisk mocí, dlužno doznati; ale takového vlivu na kulturu, jaký mu spisovatel přičítá, nemá.

Em. Federici: La prevenzione del suicidio da parte della società. Venezia 1901. Tip. Emiliana.

Vlády s hrůzou pozorují vzrůst samovražd. Jaká jejich příčina? Jak jejich vlnobití utišit? O těchto otázkách skoro najednou rozepsaly se úřednické osoby v Americe (V. Arreguine), ve Španělsku (J. Garcia y Ramero de Tejada), ve Francii (Proal), v Italii Federici. V tom se všichni shodují, že nynější stát svými vládními zásadami, svým „liberalismem“, svým bezbožectvím, svým tomuto směru přiměřeným zákonodárstvím sám je smutného zjevu hlavním podporovatelem. Sám moderní stát nechť se tedy zreformuje dle zákona přirozeného a božského po-

sitivního, a počet samovražd vůčihledě se zmenší. Pokud moderní stát s křesťanstvím nejde ruku v ruce, potud si na zlořády mezi svými poddanými stěžovati nemůže. „Volenti non fit iniuria.“

Kdyby věc nebyla tak smutná a kdyby jí netrpěli nevinní poddaní, radoval bych se z toho, jak krok za krokem naše vlády samy sebe přivádějí ad absurdum.

Federici udává několik prostředků, jimiž zameziti možno hrozný počet samovražd. Jsou to prostředky známé a staré. Ale rádi je znova slyšíme z úst úřednických. Prostředky všeobecné: rozšiřovati zásady katolické, které jedině jsou s to čeliti egoistickým vášním, hlavnímu prameni samovraždy; vymýtiti názor, že stát je přirozeně bez náboženství; náboženský výchov ve školách; těsně spojiti vyučování s věrou; starati se o to, aby nebylo ve státě individuí bez určitého postavení; zameziti rozvod manželů, kterým se rozežírá mravní hniloba a ničí pořádný výchov dětí. Mezi prostředky zvláštními proti samovraždám uvádí spisovatel: trest za podněcování k vraždě tiskem; zákaz uveřejňovati kde jakou samovraždu; zákaz k hrobu doprovázeti mrtvolu samovrahovu; pochovávati vrahy na místě veřejnosti nepřístupném; zakládati soukromé spolky na podporování chudých a nešťastných; vypsati odměnu těm, kdož jakýmkoli způsobem pracují o zamezení samovražd atd.

Patrno, že tyto a podobné prostředky samovražd ze společnosti nevytlačí, pokud se nezavede sanatio in radice, radikalní uzdravení atheistického státu.

Slovanská knihovna. Sv. I. Slovanský sjezd v Praze roku 1848. Napsal *Dr. Zdeněk Tobolka.* V Praze 1901. Nakladatel F. Šimáček. Str. 240. Cena 3 K.

Teď v polovici třetího ročníku „Slovanského Přehledu“ přistoupeno k vydávání „Slovanské knihovny“, jež už hned s prvním jeho číslem ohlášena. Nakladatel vysvětluje to, že sám časopis musil zápasiti první léta s existencí svou. „Do nynějška se poměry poněkud zlepšily: ukázalo se, že pravé věcné, nechvástavé slovanství má u nás přece již kruh idealních přátel, toužících po bližším pravdivém poznání života slovanského a podstaty slovanství. A tak uvádíme v život „Slovanskou knihovnu“ ... ohlašujeme zatím tato dvě čísla (Tobolkův Slov. sjezd a Jelínkovy: vzpomínky): přijetí, jakého se jim dostane mezi přátely Slov. Přehledu a v české veřejnosti vůbec, rozhodne o další existenci a činnosti „Slovanské knihovny“. S takovou prognosí a odporučením vyslán první svazek nové té knihovny!

Zpracování a obsah svazku prvého opravdu nezaslouží, aby snad zůstal se svým „druhem“ prvním a posledním. Thema slovanského sjezdu pražského jest sice po vzpomínkách roku 1898. už příliš snad známým a mnohý si řekne, „i to už já jsem četl!“ — ale „Slovanská knihovna“ jím dobře zahájena. Sjezd sám jest pro nás nejskvělejším bodem bouřlivé historie roku 1848. a snad i celé historie české od dob probuzení. A přece obšírnějšího spisu o sjezdu dosud nebylo, leda při 40leté památce 1888. J. M. Černý vydal menší spisek a to bez

kritické břitkosti jen příležitostně psaný. Čestné a obšírné místo vykázáno sjezdu slovanskému v souborných spisech o době té jednajících, ale také často ještě nedosti přesně a správně sjezd vylíčen. Tak ve spisu Malého „Z dob probuzení“, ve Fričových „Pamětech“, v Jana M. Černého: „Boj za právo“ a konečně v reminiscencích i dílech památkových z r. 1898. (Toužímský: „Na úsvitě nové doby“) Pamětníci i žurnalistika vůbec ráda se k předmětu tomu vracela. Přes to však pragmatického, důkladného vypsání sjezdu nebylo. Má ho podati nyní první svazek „Slov. knihovny“. Podává obraz sytý a určitý ale přece jen z hruba kreslený, jak ovšem v rámci takové pro všeobecnost určené knihovny ani jinak nebylo možno. Nezmohli-li jsme se v roce 1898 na monumentalní práci nějakou, jaké by sjezd slovanský skutečně sám byl zasluhoval, teď už sotva brzy k čemu takovému dojde. Na dlouho bude tudíž kniha p. Dra. Tobolky jedinou vystihující a obšírnější monografií o sjezdě slovanském. Autor staví se v práci své dosti často na odchylné stanovisko od svých předchůdců i zprávy pamětníků někdy v pravděpodobnějším smyslu z jiných pramenův opravuje. Na konci díla podán také material památek a spisů sjezdu se týkajících. Památky a prameny historické z doby samé, pokud jsou uchovány v českém museu, v archivu zemském i v soukromém majetku podává spisovatel v přehledné stati. Také příslušná literatura, poněkud významnější pro posouzení sjezdu zaznamenána a už i dle důležitosti své roztříděna a oceněna. V poslední části spisu snešeno tudíž hojně pokynů i pro budoucí badatele, a jmenovitě jinoslovanské, kdyby se týmže thematem zabývati chtěli. — Zd. Tobolkovo dílo o sjezdu slovanském vypisujíc vznik myšlenky slovanské v nové době vůbec a kladouc tak podklad celého toho pásma dějů, ruchu, hnutí a nálad, z nichž sjezd vyrostl, jest spolu i historií slovanské vzájemnosti, až k vrcholnému jejímu bodu v roce 1848. Také v bouřích pražských stanovisko sjezdu určeno — a sjezd proti dosavadním (německým zvl.) historikům svým a proti vyšetřovacímu protokollu úřednímu z r. 1848. obhájen a to snad už nadobro. Dr. Z. G. Tobolka už minulými svými prácemi o době roku osmačtyřicátého získal si jak dosti rozhledu tak oprávnění pronésti v tom ohledu slovo platné a víryhodné. — Sloh spisu jest plynný, a celé vypravování poutavé. „Slovanská knihovna“ nezahájena tuctovou nějakou knihou ale dílem opravdu cenným, tak že české i mimočeské čtenářstvo snad i po těch prvních dvou svazcích si ji udrží, předpokládajíc ovšem že se též udrží na výši, na níž se objevila.

Etjudy po armjanskoj dialektologii. Professor *Levón Mserianc* na universitě v Moskvě patří k nejlepším pracovníkům v oboru armenologie a jako Armen (rodem) také k nejschopnějším. Vydal už řadu studií z toho oboru, ale rozhodně nejčelnější z nich jest dílo nahoře titulem uvedené. V I. díle, roku 1897. vydaném, pojednává způsobem srovnávacím (totiž se spisovnou starou armenštinou, t. zv. „grabarem“) o fonetice, dialektu armenském z krajiny Mušské (v turecké Armenii); v díle II., a to v 1. sešitě (tyto dni vyšlém) jedná o základních principech

tvoření slov (podstatných a o jejich deklinaci téhož dialektu. Je to práce založená nejen na písemních památkách, za příčinou jichž dlel jak v knihovně vídeňských tak i benatských Měchitaristův, ale i na autodidaktice čerpané na místě. Je to pomůcka pro každého studujícího armenštinu nezbytná, a to tím více, ježto vůbec v dialektologii armenské posud málo pracováno. Koho to zajímá, tomu připomínám ještě pro dialekt tifliský práci *A. Tomsona* a doporučuji vídeňských Měchitaristů vědecký časopis „Hantes Amsorya“.

Velikorusskija narodnyja pěsni. Izdany prof. *A. Sobolevskim*. Sv. 6. Petrohrad 1900. Str. 16 + 544. Cena 3 ruble. — Velikorus v svojich pěsňach, obrjadach, obyčajach, věrovanijach, skazkach, legendach i t. p. Materialy sobrannyje P. V. Šejnom. Sv. 1. Str. 52 + 833. Petrohrad 1898—1900.

Sbírání a studium památek národní tvorby v Rusku nepovzneslo se dosud nad sentimentalní povrchnost. Národopisné časopisy „Etnografičeskoje obozrěnije“ a „Živaja starina“ netěší se přízni obecenstva, nezajímajícího se o studium své národnosti. Při této lhostejnosti k vědeckému sbírání národní tvorby potěšitelny jsou práce P. V. Šejna († 1900) a prof. A. Sobolevského. Tento od roku 1895 každý rok vydává svazek „velikoruských písní“, jichž v šesti svazcích 3993; jsou vybrány hlavně ze starých, málo známých zpěvníkův a provincialních časopisů. V posledním svazku nacházíme písně rekrutské, vojenské, kozácké, továrnické, loupežnické atd. V knize P. V. Šejna jsou písně dětské, písně při tanci, při různých obyčejích, zvláště bohatá sbírka písní svatebních. Celkem v knize 2562 písně.

Sočinenija Imperatricy Jekateriny II. Na osnovaniji podlinnych rukopisej i s objasnitelnymi priměčanijami akademika A. N. Pypina. Petrohrad 1901.

V prvních čtyřech svazcích vydání spisů Kateřiny II., podniknutého akademií nauk, vyšla dramatická díla carevnina, dílem dříve vytisknutá a nyní opravená podle rukopisů, dílem díla, jež dosud byla pouze v rukopisech. Carevna Kateřina II. byla náruživou spisovatelkou, napsala velmi mnoho kusů divadelních i vědeckých pojednání, vychovatelských, satirických, dějepisných, jejichž cena není sice vysoka, která však zajímava pro osobu spisovatelčinu.

Russkije poety za sto lět (Puškinskoj epochi do našich dnej) v portretach, biografijach i obrazach. Sostavil A. N. Salnikov. Str. XIV + 599 + 11. Cena 1 r. 65 k.

Známá sbírka N. V. Gerbela „Russkije poety“ je rozebrána; proto Salnikov pořídil knihu podobnou. Je to zdařilá sbírka nejlepších vzorů ruské lyrické poesie od 123 básníků, počínaje Puškinem až do Ščepkiné-Kupernikové. Před díly jednotlivých básníků nalézáme stručné životopisy, v nichž snaží se opravit nesprávná data sbírky Gerbelovy. Nicméně laciná tato sbírka pro milovníky ruské poesie jest velmi vhodna.

A. Iv. Krasnoselskij: Mirovozzrěnije gumanista našego vremeni. Osnovy učenija N. K. Michajlovskago. Petrohrad 1900.

N. K. Michajlovskij, známý sociolog a kritik, je z nejpřednějších zástupců ruské mysli za posledních 30 let. Přítomná kniha podává jeho sociologické názory, ukazuje, jak Michajlovskij bojuje hlavně za práva „osobnosti", ale nerozbírá kriticky jeho učení; autor je vlastně popularisatorem ideí Michajlovského.

Alois Jirásek: **M. D. Rettigová.** Veselohra o 3 jednáních. Nakl. J. Otto v Praze. Str. 77.

Je to roztomilá drobotina, zvláště pro něžné pohlaví jako stvořená. Rettigová vystupuje tu jako učitelka kuchařství i vlastenectví, v hlavním ději však jako zprostředkovatelka sňatku mladých dvou lidí, který měl býti zamezen jiným, nerovným sňatkem z vděčnosti.

Dialog je vlastně českoněmecký; nevím, zda tato charakteristika českého města z r. 1836, je kusu prospěšna — co do provedení jistě ne.

Ruská knihovna. Sv. XXX. a XXXIV. Spisy Fedora Michajloviče Dostojevského. Sv. 7. a 8. Zločin a trest. Roman. Přel. Karel Štěpánek. Nakl. J. Otto v Praze. Str. 294 a 286.

Dostojevskij užívá zvláštního způsobu umělecké tvorby; aby uvedl čtenáře v drama, kreslí podrobně nejjemnější psychologické přechody a odstíny v náladě hrdin, uvádí čtenáře v duševní život hrdin, tak že osobnost čtenářova vtěluje se v osobnost hrdinovu, splývá s ním. Mistrovským kouskem tohoto uměleckého způsobu je právě roman „Zločin a trest".

Hlavní jednající osobou v romaně je zástupce onoho názoru, podle něhož každý silný člověk je sám sobě pánem, a všecko je mu dovoleno. Jménem své osobní přednosti před obyčejnými lidmi, jménem toho, že je síla, považuje, že má právo zavraždit lidem nepotřebnou, ba škodlivou lichvářku. Jeho zločin nevytéká ze sobectví, ale z nezištné idey, že třeba odstranit překážku blahobytu lidí potřebných. Proto i po vraždě, kdy svědomí ho hryže, dále pevně věří ve své přesvědčení, omlouvající vraždu. Proliv krev, nepokládá, že je vinen, nýbrž nepochopen. Ale náhle skutek, který považoval jen za porušení vnějšího nesmyslného zákonu, jeví se jeho svědomí hříchem, porušením mravní pravdy. Porušením vnějšího zákonu potrestáno zevně vyhnanstvím na Sibiř, ale vnitřní hřích hrdosti, jenž odloučil silného člověka od lidstva a přivedl ho k vraždě, může být vykonpen jen hrdinským činem sebezapření. Pod vlivem utrpení ve vyhnanství, sebeobětavé lásky Soniny a učeni sv. evangelia pokoří se hrdý člověk, hrdina Raskolnikov, mravně se obrodí. Stav jeho hrdé osamělosti a podání lidmi byl jen dočasnou krisí, přechodem ke druhému světovému názoru, k víře křesťanské, jež obsahuje v sobě positivní společenský ideal, v němž jednotlivec je solidarní se všemi.

Ač D. Raskolnikova nikde neidealisuje, nepřikrašluje jeho slabostí, ukazuje, že hrdost jeho není následkem síly a přednosti před lidmi.

nýbrž nedostatku lásky k obyčejným lidem, přece čtenář tak zaujat tímto hrdinou, že sympathisuje s ním a zrovna se třese, by nechytli Raskolnikova, když prchá s místa vraždy přeje si, by unikl rukám spravedlnosti. Čtenář tak uveden v drama hrdinovo, že je sám prožívá, trpí.

Živé a pravdivé nakresleny také všechny ostatní osoby romanu, na př. Soňa Marmeladova, jež obětovala se za svou rodinu, kterou chtějíc zachránit od hladu, obětuje svou nevinnost, cynik Svidrigajlov, příklad člověka trpícího mravní pomateností, jenž pronásleduje hnusnými návrhy sestru hrdinovu, dále sestra tato Duňa, jež bez lásky chce si vzít nemilého člověka, by zachránila bratra i matku, atd.

Děj plyne rychle, dramatické události poutají čtenáře tak, že nedovede se odtrhnout od knihy, dokud jí nepřečetl. Překlad je svědomitý; jen několik nedopatření, rušících smysl, jsme zpozorovali, na př. v I. díle na straně 79. místo „smysly . . . obestřeny“ má být: smysly zbystřeny (čuvstva izoščreny); na straně 200. místo „Náhle takový nesmysl“ má státi: „Zvástají (vrut) takový nesmysl“; na straně 207. místo „hodnosti“ má státi „vědomosti“ (znanija); v II. díle na straně 132. místo „z jeho návodů“ má státi „jeho pomluvami“ (po jego nevětam) atd.

Antal Stašek: **Nedokončený obraz.** Libuše r. 31. č. 2. Stran 303.

Hlavní osobou sensační povídky této je **kněz**, patron to tak divný, že by jste ho na světě marně hledali. Lid nenávidí ho, podezírá jej ze všemožných špatností, on pak lidem pohrdá; má také jinak roztodivné názory. S učitelem utkají se v boji, a to nevědomky pro — děvče! Za doklad naivního romantismu Staškova budiž uvedeno jen to, že děvče to se náhle ztratí a chováno je několik dní tajně na faře. Útěk se nezdaří, párek unikne rozbouřenému lidu samovraždou.

Spisovatel kolísá mezi tendencí a spravedlivostí. Postavu kněžovu sobě asi nadhodil jako problem, ale učinil z něho padoucha, na štěstí způsobem velice nešikovným, pravdě nepodobným. Škoda práce na povídku tu vynaložené.

Hostýn. Zpěvy církevní a školní. Poř. *K. Knittl.* Seš. 13. Quinque „Pange lingua“. Pro smíšený sbor bez průvodu složil J. Winter. Op. 10. Partit. a hlasy 1 K 60 h. Hlasy po 24 h. — Seš. 14. České Requiem. Pro jeden hlas s průvodem varhan složil J. Paukner. Partit. 1 K, zpěvný hlas 20 h. Nakl. Fr. A. Urbánek.

Ředitel kůru touží míti co největší zásobu „Pange lingua“, jež se v bohoslužbě tak často opakuje. Skladby p. Winterovy jsou pěkně pracovány, tu a tam snad příliš umělé, nesou se vážně a zbožně. Snad by neškodilo trochu více chvalozpěvného ohně a nadšení!

Requiem páně Paukernovo jest dílo velmi pěkné, melodiesní, tklivé, prodchnuté zbožnou modlitbou. Budiž našim zpěvákům co nejlépe doporučeno.

Směs.

Život hospodářský a mravní povinnosti. Vynikající učenec vědy hospodářské, Dr. G. v. Mayer, ř. professor statistiky, vědy finanční a národního hospodářství na universitě mnichovské, píše („Die Pflicht im Wirtschaftsleben“, Tübingen 1900): „Že právo také hospodářský život směrodatně řídí a mnoho volky nevolky uložených závazků tvoří, nikdo nepopírá... Ale vládnou v hospodářském životě vedle právního svazu také stanovy mravní, ležící za právní sférou? Máme v hospodářském životě vedle právních závazků také mravní povinnosti? Otázka snad se někomu zazdá potěšilou? Proč by neměla tato důležitá část společenského života, již hospodářským životem zoveme, podrobena býti přikázaním mravním? A přece není otázka zbytečnou. Vidíme, jak stoupenci materialistických zásad a obdivovatelé zvláště novodobých hospodářských rozvojových snah bezohledně se snaží odstranit každou překážku, urychlit tento rozvoj, nelekajíce se, úvahám o mravnosti v rámci života hospodářského neponechati ani místečka. Dle novin — úplně těsnopisné zprávy nemám — vyslovil vratislavský kollega, Werner Sombart nedávno větu, že mravnost na vrub hospodářského pokroku by byla začátkem konce. Tu jest dle mého soudu místo, kde kollegovi takového národního hospodáře vyvstává povinnost, rozhodně odporovat. Ale toliko stanoviti nejhorší odpor k této větě nestaší. Dlužno také kladně ukázati, v jak rozložitých a různých tvarech život hospodařský stojí pod dohledem nejen formalního práva, ale také mravu, a jak z toho různým shlukům hospodářských účastníků nejen hospodářsko-právní, ale také mravní povinnosti rostou. Jen v abstraktní theorii možno — brzo bych řekl za účelem vědeckého sportu — zhotoviti hospodářský život, v němž všecky údy společnosti jsou toliko hospodáři, to jest ti, kteří neuznají leč cíle hospodářské. A dnes, kdy se obchoduje tak horečně, zdá se to býti na některých příkladech skoro uskutečněno; ale zkoumají-li se případy zevrubněji, jde na jevo, že tam máme vedle hospodářských ještě jiné společenské zájmy, byť ony silnou měly převahu. V době, kdy jsme zvyklí člověka ponižovat na berana života hospodářského, jest velice odůvodněno upozorniti professora národního hospodářství, že snahy hospodářské sice mocny jsou, ale nikoliv jediné v životě kulturním hospodářském; mohloť by se tomuto professorovi přihodit, že by přehlédl zájmy života společenského jemu vzdálené, hospodářskými motivy nepodmíněné, ano tu a tam těmto odporující. Reakce všech, kteří v sobě jinou ještě žílu než hospodářskou cítí, proti materialistickému ponětí dějin jest dnešního dne společenskou povinností.“ H.

Abstinence a křesťanství. Pijácké mravy moderní společnosti osobujíce si sankci mravního zákona, zachvacují všecky vrstvy národů vzdělané i nevzdělané, působí ohromné spousty v životě nejen hospodářském, ale i v intelektualním a mravním. Neplatí to výlučně o pijáctví kořalek, ale poměrně daleko více o pijáctví piva a vína, kteréž jest hroznější a nebezpečnější, ježto má nátěr jakési společenské nutnosti. V potírání tohoto společenského zla jako nejmocnější prostředek byla i bude vždy jediná abstinence, totiž úplné zdržení se všech lihových nápojů. Není to nějaké

subjektivní mínění, dosvědčují to dějiny hnutí střídmostního, dokazují to všichni bojovníci proti alkoholismu, že jedině abstinence ukázala se nejúčinnějším prostředkem v potírání zhoubné společenské nemoci pijácké.

Bojuje li „střídmý“ proti pijáctví, vysmějí se mu: „Ale jděte, čtveráku, vždyť vy pijete též; rozdíl je mezi námi pouze ten, že vy hanebně málo snesete, kdežto my jsme chlapíci. Kdyby byly lihoviny skutečně jedem, však byste se jich nedotekl.“ Přiznávám, že by bylo utopií chtíti, aby celý svět stal se abstinentem. Nevyhnutelnou jest však abstinence pro pijáky, pro mládež, pro ženy, pro lidi slabých organů, pro ty, kdož týráni jsouce smyslnými chtíči nemají nadbytek mravní síly, pro ty, v jichž rodině dědičnými jsou choroby duševní, trudnomyslnost, epilepsie a jiné nervové choroby, pro lidi, kteří vykonávají nejnamahavější svalové práce, pro lidi stále duševně zaměstnané, a konečně pro průkopníky boje antialkoholického. Pravdu tu dokazuje věda lékařská a denní zkušenost. Jako nikde neschází nepřátel, tak ani proti této idei se nemlčí. Vyskytli se docela lidé, kteří prozkoumali bibli a evangelium, aby nalezli místa, která by mohli ukořistiti proti hnutí abstinentnímu, a aby dokázali, že abstinence odporuje duchu Kristovu, duchu evangelia. Je to zrovna takové, jako když někdo chtěje bojovati proti coelibatu, cituje bibli. Pročítaje velikou antialkoholistickou literaturu německou se zvláštním zájmem zdržel jsem se u nadšených spisků sv.-havelského biskupa, Aug. Eggera, horlivého hlasatele nejen střídmosti, ale i úplné abstinence. Zmíněného zjevu dotýká se hlavně ve spisech: „Alkohol, alkoholismus, a abstinence“ a v nedávno vydaném spisku „Alkohol a blaho lidu“. Pro velkou zajímavost uvedu několik pěkných myšlenek z uvedených spisků.

Odpor mezi biblí a hnutím abstinenčním byl by teprve tehdy, kdyby abstinenti prohlašovali pití vína za něco hříšného. Ale na to nikdo nemyslí. Pití vína není zakázáno, ale abstinence se doporučuje z důležitých důvodů. Nechceme udělati z abstinence nějaký všeobecný mravní zákon, leč hájíme její prospěšnost, a dokazujeme nezbytnost její v boji proti zhoubnému alkoholismu. V bibli ovšem neklade se na to zřejmý důraz ale je to pochopitelné. Spisovatelé svatých knih nevěděli o hromadné výrobě piva, o umělých vínech, o obrovském množství likerův a kořalek; nevěděli o moderním alkolismu a jeho zhoubnosti, a proto také ve svých mravních předpisech na to nepomýšleli, doporučujíce, jak se za jejich okolností samo sebou rozumělo, mírnost v požitcích. Ale pozoruhodno jest, že třeba našeho věku neznali, že přece se dá s jejich názory spojiti abstinence. Kdož milují víno, nevyzývám jich k pití; neboť mnohé již víno zahubilo. (Sir. 31, 30.) Víno a hudba obveselují srdce, ale nad obé jest milování moudrosti. (Sir. 40, 20.) Víno a ženy přivádějí moudré k pádu a chytré ku trestu. (Sir. 19, 2.) Usmyslil jsem v srdci svém odtrhnouti od vína tělo své, abych mysl svou obrátil k moudrosti, a uvaroval se bláznovství. (Kaz. 2, 3.) Nedávej vína králům. (Přísl. 3, 4.) Nehleď na víno, když se žlutá, když se skví v sklenici barva jeho: vcházíť lahodně, ale naposled jako had uštípne, a jako bazilišek rozlije jed. (Přísl. 23, 31. 32.)

Starý Zákon neobsahuje však pouze životní pravidla, ale též zákony v příčině pití vína. Jeden z nich zavazuje kněží zdržeti se po celý čas služby ve chrámě vína i všech opojných nápojů. Druhý zákon žádá úplnou

abstinenci na Nazirejích. Samson byl po celý život abstinentem. Mnoho míst biblických mluví o vinné šťávě, o moštech, tedy nápojích bez alkoholu, a přece se v překladech vyjadřují jménem vína. Nemohou se tedy všecka místa biblická, kromě nahoře uvedených, vykládati o víně, jako o nápoji alkoholistickém, ale i když od toho odezíráme, co vyplývá ze všech těch míst?

Předně, že samo o sobě není hříšno, ale dovoleno, víno píti, což také abstinenti tvrdí; za druhé, že víno srdce a mysl obveseluje, ovšem s jistou výhradou; a toho též nikdo neupírá; za třetí, že pití vůbec jest nebezpečno, pročež všude bible důrazně napomíná k střídmosti; za čtvrté, že ve Starém Zákoně je abstinence výše postavena, nežli pití, že se uznává za prostředek ducha k moudrosti vésti. Též to je velmi pozoruhodno, že je abstinence tak významně spojena s náboženským obřadem. Vůbec zdá se, že abstinence co nejvíce souhlasí se Starým Zákonem. V Novém Zákoně jest kořist pro odpůrce abstinence menší, a dle jejich mínění tím působivější. Sv. Pavel píše žáku svému Timotheovi: Nepij již vody, ale požívej trochu vína pro svůj žaludek a častou chorobu (I. Tim. 5, 23). Odpůrci abstinence by nejraději z tohoto místa udělali dogma, ale na štěstí jest to rada čistě zdravotní, a dá se velmi dobře sloučiti s abstinencí, neboť v závazku abstinence výslovně nalézá se místo „vyjímaje lékařské nařízení". Ještě slabší jest poukázání na zázrak Kristův v Káně. Kdyby už měl něco znamenati pro pití vína, dalo by se pouze to vyvodit, že je dovoleno při svatbě víno píti, ale nikterak, že se víno píti má, že jest pití lepší nežli úplná zdrženlivost. Evangelium dovoluje třebas míti majetek, ale dobrovolnou chudobu přece považuje za něco vyššího. Kristus Pán povýšil manželství za svátost, a nicméně postavil pannictví výše než manželství. Proto ani ze zázraku v Káně nenásleduje ničeho proti abstinenci. Jenom si dále vzpomeňme na významné postavení, jaké zaujímá sv. Křtitel v dějinách Nového Zákona. Jan Křtitel po celý život byl abstinentem. A přece to Spasiteli nevadilo, aby jej velebil jako největšího ze všech, kdož z ženy se zrodili. Abstinentské hnutí stojí tedy k evangeliu tak málo v odporu, jako k Starému Zákonu.

Leč abstinence není pouze se stanoviska zjevení dovolena a přípustna, ona jest eminentně křesťanským dílem. Kristus postavil zákon sebezapření jako základní ve svém království. Kdož chce mě následovati, zapři sebe sám. (Mat. 16, 24.) Tím se všichni křesťané bez výjimky k sebezapření zavazují. Ovšem jest mnoho příležitosti, ukázati sebezapření, ale abstinence doporučuje se jako jedna z nejlehčích a zároveň nejprospěšnějších cvičení. Při abstinenci nelze se ospravedlňovati: moje poměry mi toho nedovolují, neboť ani slabí ničeho neztrácejí abstinencí, naopak stanou se zdravějšími a silnějšími. Náš věk neví, co jest sebezapření. Ani tam, kde se zcela bez hříchu žije, neuvidíme sebezapření. Věřící připravují si život tak příjemný, pohodlný a požitkářský, jako dítky světa. A přece klade Kristus Pán důraz na zákon sebezapření, a nepovažuje za své ovečky ty, kdož ho nenásledují. Věříte-li skutečně slovům evangelia, myslíte-li to vážně s následováním Kristovým, naleznete sotva bližšího a prospěšnějšího prostředku, než jest sebezapření v omamných nápojích. Abstinence pouze z důvodů spořivosti a zdraví není prosta egoismu; spojíte-li s ní úmysl, vyplniti zákon sebezapření, cvičíte se ve ctnosti křesťanské, kráčíte cestou Kristovou.

Vycházející ve Frýburku „Ligue de la Croix“ přináší v každém čísle týdenní kalendář s jedním nebo několika svatými pro každý jednotlivý den, kteří byli úplnými abstinenty. Sta a sta světců bylo úplnými zdrženlivci. Církevní spisovatel Baronius prohlašuje za historické faktum, že všichni apoštolé byli úplnými abstinenty. Též mezi věřícími byla abstinence v prvních stoletích velmi rozšířena a v rozličných řádech dlouhý čas předpisována. Sv. Augustin mluvě o zdrženlivosti křesťanů současných, praví: Zdržují se tedy takoví masa i vína, kteří se zdržeti mohou, a jichž jest nesčíslný počet, a sice pro slabost bratří nebo pro vlastní svobodu. Slova „nesčíslný počet“ svědčí, že abstinence patřila k obecným mravům katolické církve. Neméně pozoruhodný jest důvod abstinence prvních křesťanů ve slovech „pro vlastní svobodu“, t. j. pro mravní povznešení, pozdvižení ze smyslnosti ku svobodě ducha. Či se mýlil světec, považuje své současníky abstinenci za prostředek mravního osvobození? Druhý důvod jest „pro slabost bratří“, t. j. pro záchranu a posílení slabých příkladem zdrženlivosti. A nyní by neměl tento důvod váhy? Či není už slabých bratří, nad nimiž bychom se smilovali? Proč tedy dělati si úsměšky z abstinence? Nemáme-li se spíše zastyděti před oním nesčíslným množstvím, o němž sv. Augustin se zmiňuje, protože nyní nesčíslný počet sluhů Kristových jest úplně necitelný a lhostejný k těmto důvodům? JAN BEČVAN.

K reformě středních škol. Hlavní zřetel obrácen na gymnasia, má-li v nich zůstati vyučování klassickým jazykům čili nic a zůstane-li, tedy v jakém rozměru. Mocné posily dostal směr protiklassický usnesením zemského výboru dolnorakouského, aby řečtina byla z gymnasií vyloučena. Divno jest, že na zbytečnější předměty (na př. mathematiku z velké části) se nesáhne. Zdá se mi, že při všech těch návrzích a usneseních zapomíná se na jednu velice důležitou a praktickou věc. Střední ústavy, a hlavně ovšem gymnasia, mají poskytnouti posluchačům potřebného vyššího vzdělání, totiž v té míře, aby postačilo pro život vzdělanců, za jaké absolventi středních ústavů průměrně se počítají. A je to tak nutno, neboť ti, kteří dále studují i po absolvování středních škol, nemají účelem povšechné vzdělání, nýbrž vzdělání specialní, životní jednotlivé obory.

V základě podaných poznámek o účelu středních škol míním, že by se měly přijmouti do plánu těchto škol základní praktické věci z právních a státních věd a oborů s tím souvislých. Toho jest nyní nevyhnutelně potřebí k úspěšnému působení ve veřejném životě, k jakémuž působení všichni téměř absolventi středních škol dříve či později se dostanou. Působení to však nemůže býti dobré a rozumné, jestliže sami podstatě veřejného života nerozumějí. Sebevzdělání jen v řídkých výminkách nahradí, co ve škole bylo opomenuto. Mimo právníky z povolání málo kdo má jasnější a ucelenější o tom vědomosti; každý žije, abych tak řekl, den ze dne, spoléhá se a musí se spolehati hlavně na noviny. Avšak novináři většinou jsou z týchže škol, jako vzdělaní jich čtenáři, a tak slepý vede slepého.

Považme nyní krátce, kam podobný stav vede. S lidem venkovským mimo noviny stýkají se hlavně kněží, učitelé, lékaři. Jak blahodárně mohli by působiti proti podvratným živlům! Nemajíce však sami uspořádaných poznatků buďto vůbec vší činnosti v té příčině se vzdalují, nebo pořídíce

si jaké- také- vědomosti spíše škodí než prospívají. Následek toho je, že ve veřejných projevech lidu možno čísti návrhy, resoluce a pod., kterým jen trochu věci znalý se musí usmáti. A nejsou to návrhy a resoluce jenom prostého lidu, ale těch, co lid ten vedou. A pohleďme do novin. Člověk nemající ani zdání o složkách, z jakých stát a společnost lidská se skládá ve svém socialním životě, člověk nemající ani potuchy o silách, jež společnost lidskou ustavují a udržují, pronáší tu dalekosáhlé reformy, bombastické frase a podobné věci a výsledek všeho je potištěný papír. Co křiku se často natropí z různých stran, co sporů vznikne, co věcí zbytečných se napíše, jde-li o nějakou věc důležitější, a přece z tisíce těch křičících a hlučících sotva 10 trochu kloudněji o věci dovedou mysliti. Vzpomeňme na upravení valuty. Tu není objektivního posuzování, ale věc se odbude buď heslem politickým nebo se posuzuje dle spisu, článku, jenž někomu náhodou nejdříve přijde do rukou.

Tomu všemu ne ovšem naprosto, ale z velké části učinila by se přítrž, kdyby vzdělanci v takovýchto otázkách mohli se orientovati na základě učení ve střední škole udělovaného.

Pak by za poslance volili se spíše mužové veřejného hospodaření znalí, ne pak lidé, při nichž rozhoduje buď síla plic a pádnost pěstí nebo nějaká nesmyslná frase. Tážu se, kolik nynějších poslanců má správné ponětí o dosahu a rozsahu státního hospodářství, v kterém přece mají býti zákonodárci, kolik jich rozumí významu a dosahu financí, kolik jich zná jednání bankovní? Tážu se, kolik vzdělanců nynějších nám dobře poví, může-li či nemuže-li a z jakých příčin stát raziti si peněz dle libosti, kdo ho kontroluje, jak to je se státními půjčkami, s říšskými bankami atd. Tu se mluví a tvrdí a kritisuje jen tak na plano.

Těchto několik myšlenek postačí, aby si každý nepředpojatý učinil úsudek, že v naší době, tak eminentně socialní, je potřeba, aby střední ústavy a hlavně gymnasia kladly základ, z něhož by u absolventů těchto ústavů mohla se vyvinouti rozumná, zdárná socialní činnost.

Avšak i po stránce vychovatelské, pro život studujících po čas jich pobytu na ústavech, bylo by takové vyučování prospěšné. Nenamítej nikdo, že by to nešlo. Nemíním, aby se přednášely abstraktní věci, názory právních jednotlivých směrů a pod., nýbrž věci konkretní, všeobecně platné, asi tak, jak je tomu v logice a psychologii. A to by žáci jistě zažili s prospěchem. Nikdo neupře, že studující hltavě noviny čtou a čím více se jim zakazují, tím více je čtou. A věří mnozí jim mnoho, všecko, na hesla tam pronášená přísahají. A není divu, srdce tu má hlavní slovo. Proto je potřeba posilnit ro[illegible], aby vedl srdce. A to nemůže se státi jinak, než dobrým, jasným poučením o těchto věcech. Tím by se státu zajisté mnohem více prospělo, než nynějším pštrosím chováním, kdy veřejně studující nesmí slovo politika ani slyšet, ale potají stále se politikou zabývá.

Nemohu ovšem tuto věc vyčerpati, dávám jen látku k přemýšlení dalšímu.

Myslím, že ani co do potřebného k tomu času nebylo by nesnází. Třeba jen omeziti obor mathematiky ve vyšších třídách, jež obyčejně, [illegible] dva neb tři žáky, je z části bezúčelná. A i při jiných předmětech [illegible] by něco přispořit.

Ani zdaleka ovšem nemám naděje, že by hlas můj prorazil. Přes to nemám stať tuto za zbytečnou, naopak myslím, že by mnoho při dobré vůli dalo se hned provésti. Mířím tu na katechety, aby myšlenky té se ujali. Příležitosti k tomu dostává se jim hojně zvláště při moralce, ale i jinde a času by též našli, kdyby zkrátili některé méně praktické partie. Kdyby katecheta o věcech výše udaných nestranně, jasně a poutavě se rozhovořil, myslím, že by studující časem mu byli povděčni, že by častokráte v životě na něho vzpomínali. Vzpomínám si tu na poznámku v „Osvětě" v životě Bolzanově, kde jeden posluchač s povděkem píše, že se u Bolzana naučili více filosofie, než u professora toho předmětu. Když by katecheta na základě přesného materialu ukázal žákům (jak toho malý příklad podán je ve Vaněčkově knize „Z duchovního bojiště"), jak to vlastně chodí při světovém žurnalismu, jak se fabrikují telegramy, zprávy bursovní, jak se dělá veřejné mínění, atd. atd., myslím, že by učil velice prakticky, pro život. A když by správně vědecky naznačil, že v každé společnosti nezbytně musí býti nějaký státní útvar založený na nerovnosti tříd alespoň nějaké, když by ukázal na síly, jež nutně vedou k dobru státu a zase na síly, jež stát ničí, ale tím samým bídu a soužení lidstvu, zadržení osvěty a pokroku působí, atd., pak by přešla mnohého socialistická chuť. A mohl by k tomu užíti dobrých spisu z tábora liberalního, jako je Schäffleho: „Quintessenz des Socialismus", což by bylo tím účinnější. A když by na konkretních příkladech ukázal, jak církev vyvírá mocný vliv i na veřejný život lidstva, vštípil by lásku k církvi mnohem více, než nyní se děje. Pak by také poměr církve a státu v očích mnohého vzdělance jinak se utvářil.

Že by způsobem naznačeným jakožto konečný výsledek posluchačům středních škol otázka tak zvaná socialní musila se jeviti v určitější podobě, než jak nyní si ji fantasticky představují, nepředpojatý dá mi za pravdu. Posud ve věci té se jen mluví, aniž by se dbalo, jak se mluví. Čím kdo nesmyslněji mluví, tím se zdá větším socialním reformatorem. Za takové nesmyslné mluvení považuji, když nyní všeobecně jen vyšší stavy ve všem všudy se haní a kacéřují, ale na dělnictvo a řemeslnictvo ani slovíčko pokárání se nepronese, jak by to byli sami andělé. A přece jsou chyby na obou stranách. Jiní opět si představují, že otázku socialní nejlépe luští, křičí-li stále, jen aby dělnictvo mělo větší mzdu. Ale zapomínají, že to dělnictvo to probije tak dobře, bude-li míti čtyřikráte tolik, a rodiny jeho že budou v bídě jako dosud. Tu třeba se postarati o to, aby určitá summa ze mzdy byla rodině zákonem zachována a pak mnohé ostří socialní otázky odpadne. A nebylo by to žádné násilňování, jako není násilňováním svobody zřízení fideikommissů, byla by to jen nutná sebeobrana se strany státu a společnosti. O.

Mezinárodní spojení vědeckých akademií. Vloni shromáždili se ve Wiesbadenu za předsednictví berlínské akademie zástupcové více vědeckých akademií a usnesli se odbývati letos dne 16. dubna v Paříži společný sjezd. Při tomto sjezdu zúčastní se zástupcové těchto akademií: z Amsterodamu, z Berlína, z Brusselu, z Budapeště, z Götting, z Kodaně, z Kristianie, z Lipska, z Londýna, z Mnichova, z Paříže, z Petrohradu a z Vídně. Císařská vídeňská akademie odeslala šest skutečných členů do Paříže, a sice šli tam

pánové: Gomperz (filologie), Jireček (dějezpyt), Karabáček (jazykozpyt), Lang (fysika), Rollett (fysiologie), Tschermak (mineralogie). Předměty, o kterých se má rokovati a které všechny akademie společně provésti zamýšlejí, jsou: vyměřiti stupeň 30° poledníku; zaříditi jednotnou stupnici pro fysiologické nástroje; komissi, která by studovala vývoj a anatomii mozku; probrati právní poměry cizinců v rozličných zemích; ustanoviti podmínky, za kterých by se rukopisy půjčovaly; vydati byzantské listiny; vydati realní encyklopedii Islamu; vydati sebrané spisy Leibnizovy; vydati dílo sanskritu Mahâbhârata. Pařížská akademie přijme všechny hosty v zámku Chantilly, který vévodovi z Aumalu náležel: městská rada pařížská přivítá je a uspořádá slavnost v městské radnici. Ig. Zh.

Allgemeine deutsche Biographie. Mohou-li se Angličané velkým bibliografickým slovníkem „Dictionary of National Biography“, o kterémž jsme v 2. čísle na str. 129—130 letoší „Hlídky“ referovali, vším právem pochlubiti, mají i Němci podobné velkolepé dílo, kteréž „Allgemeine deutsche Biographie“ se jmenuje. Obrovské dílo toto bylo roku 1899 čtyřicátým pátým svazkem ukončeno; když se dílo cituje, užívá se vždy značky A. D. B., kteréž i my v tomto článku užívati budeme.

První popud podobné dílo vydávati dal známý dějepisec Ranke, který svého žáka bavorského krále Maximiliána II. pohnul, aby při mnichovské akademii věd dějepisnou komissi založil; zároveň naznačil úkoly, jimiž by se obírati měla. Především Ranke navrhoval, aby vydávány byly „Ročnice německého dějepisu“, a též „dějiny jednotlivých věd“; za třetí pak navrhoval, aby vydávána byla všeobecná německá biografie. Tento třetí návrh odůvodňoval takto: »Obě práce, které jsem na prvém a druhém místě jmenoval, obírají se státy a vědou; jest však nutně potřebí, aby i osobnostem, které ve státech a ve vědách působí, pozornost se věnovala. Proto navrhuji na třetím místě vydávati životopisy všech Němců; dílo, které by abecedním pořádkem v několika svazcích jistě a nestranně vše podalo, co o osobnostech oněch věděti se má.“

V sezení, kteréž koncem října roku 1868 bylo, ponejprv mnichovská akademie věd o tomto návrhu Rankeově jednala. Schůze, kteréž sám Ranke předsedal, hned pochopila a uznala, že se jedná o předůležité dílo a usnesla se, že se postará, aby návrh uskutečněn byl. Již roku 1869. navržen byl za redaktora nového díla tajný kabinetní rada mimo službu Rochus svobodný pán Liliencron, o němž se akademie domnívala, že má všechny vlastnosti, kterých redaktor tak důležitého a nesnadného díla potřebuje.

Liliencron (narozen 8. prosince 1820 v Plönu v Holštýnsku), byl tehdy v mužné síle ve věku 49 let. Byl jak dovedným diplomatem, tak i pilným vědátorem, který se hlavně německou literaturou obíral. Když roku 1848. německo-danská válka vypukla, opustil stolici privátního docentu v Bonnu a vstoupil do řad vojska, aby bojoval za všeněmeckou myšlenku. Po válce byl sekretářem v zahraničním ministerstvu své otčiny; roku 1849. byl poslán za vyslance do Berlína. Po oněch nepokojných dobách opustil diplomatickou dráhu a již roku 1852. byl zase professorem v Jeně; později vstoupil do služeb vévody Meiningenského a stal se vévodovým komořím a kabinetním radou. Převzav roku 1869. nabízenou mu redakci nového díla A. D. B.,

vystoupil z vévodské služby a přestěhoval se do Mnichova. Pustiv se s plnou chutí do práce, seznal však brzy, že sám není s to, aby všechny potřebné práce zastal; s dovolením akademie zvolil si proto, právě když se první svazek nového díla tiskl, za spolupracovníka a za spoluredaktora dějepisce Františka von Wegele, kterýž tehdy profesorem dějepisu ve Würzburgu byl. Wegele zůstal až do své smrti roku 1897. pilným a svědomitým spoluredaktorem a pracoval hlavně v oboru politických dějin. Dvakráte, když Liliencron na delších cestách v Italii byl, úplně ho v redakci zastupoval. Liliencron sám o něm píše: Pracovali jsme spolu svorně a jako praví přátelé až do jeho smrti. Velmi mne dojalo, když jsem svého pilného spoluredaktora do písmeny *W* vřaditi musil, protože zemřel.

Liliencron podjal se těžké úlohy, ale s úplným zdarem ji ukončil. Bylo nutně potřebí, aby si vyhledal spolupracovníky, aby s nimi o článcích vyjednával, je povzbuzoval, mnohých libůstek jejich šetřil anebo zamítl. Protože té doby u nás v Rakousku podobné dílo již Wurzbach vydával a sám všechno psal, sám všechen potřebný material sbíral, byv otázán, pochyboval, že se Liliencronovi podaří tolik učenců k sobě připoutati a je ku spolupracovnictví získati. Avšak podařilo se; ovšem i doba sama byla příznivá. Tehdy po vítězné německo-francouzské válce mysli všech Němců všeněmecká myšlenka zabírala; všechny znamenitější Němce popsati, bylo něco nanejvýš časového a všem vítaného: proto také kde hlavní redaktor Liliencron o spolupracovnictví zaklepal, byl skoro všude a vždy vyslyšen. Dějiny začaly se tehdy více jednotlivými osobnostmi, které hlavně v popředí vystupovaly jako Vilémem, Bismarkem, Moltkem a j. obírati; tehdy kulturní dějiny poznenáhla v biografie přecházely; tehdy měl každý spisovatel za největší úkol svého života vydati své memoiry. V této době přišla A. D. B. všem vhod a proto hned první její svazek, který po dlouhých přípravách roku 1875. nákladem lipské firmy Duncker a Humplot vyšel, s velkým nadšením uvítán byl.

Liliencron hleděl, aby životopisy psány byly zajímavě, aby i na málo řádcích něco nového se podalo, aby suchoparné údaje nějakým epigramem anebo okřídleným slovem se oživily. Mnohé do článků vpletené anekdoty kolikráte velmi pěkný a názorný podávají obraz o kultuře té či oné doby. I nejnepatrnějších událostí si povšimli spisovatelé, ale tak také stalo se, že původní plán daleko překročen byl a že A. D. B. o tolik svazků vzrostla. Redaktor chtěl jen asi dvacet svazků každý o padesáti tiskových arších za 10—12 let vydati; žádný životopis neměl více místa zaujímati než jeden tiskový arch. Ovšem že nebylo možno, vždy zásadou touto se říditi, bylo by barbarstvím mnohou krásnou a cennou práci jen proto zkrátiti, aby se princip zachoval. Potřebí bylo osobností vynikajících též více si všímati a tím jen A. D. B. na oblibě získala; nakladatel pak mnohé z těchto rozrozsáhlejších článků samostatně vydal jako na př. Bernayův životopis Goethea, „Vilém“ od Ericha Marcka.

Co do počtu svazků se ovšem původní plán velmi překročil, ale nestalo se tak co do počtu článků. Liliencron si v letech 1869.—1875. vypracoval seznam osobností, které pod písmeny A a B vřaditi chce; poměrně pak vypočítal, že by pro celou abecedu bylo asi 80.000 jmen;

mělo-li jen 20 svazků vyjíti, nutno bylo tento počet na polovici snížiti. Redaktor však poznal, chce-li aby A. D. B. monumentalním dílem byla, a chce-li poněkud obšírně látku projednati, že počet článků opět o polovici snížiti musí, tak že z původních 80.000, zbylo jen 20.000 životopisů.

Původní plán byl rozděliti všechny životopisy ve čtyři třídy, a sice tak, aby nejslavnější a nejvýtečnější mužové jen na jednom tiskovém archu popsáni byli; druhá třída měla jen pul archu zaujímati; třetí měla býti o dvou stranách; ti, kteří do čtvrté třídy zařazeni byli, měly se spokojiti několika řádky, nanejvýš jednou stranou. Redaktor pak počítal, že bude životopisů první třídy asi 50, druhé 500, třetí 5000, což by asi 11.000 stran vyplnilo; ostatní místo věnováno býti mělo kratším zprávám. Z počátku řídili se aspoň někteří spisovatelé tou zásadou; tak životy Hegla a Goethea o něco málo určené meze překročily; pozdější však články, jako Vilém I., Süvern, Valther von der Vogelweide, zrovna na samostatné spisy až o jedenácti tiskových arších vzrostly; později též mnohým nepatrným osobnostem, které několika řádky odbyty býti mohly, věnováno až několik stran a vůbec i maličkosti do široka se roztahovaly; ovšem bylo by mnohdy nesnadno místní patriotismus některých pilných přispivatelů omeziti.

Jak kolikráte těžko je všechno přehlédnouti, viděti z toho, že jak kritika upozornila na př. v životopisu hudebníka Stobäusa († 1646) citují se příležitostné verše, které mu několik přátel věnovalo, když se odněkud odstěhoval. Pastor upozorňuje ve svých „Dějinách papežů", že ve svazku 27., straně 227—228 je životopis Marquarda z Rondecku ač již čtyři léta dříve ve svazku 20., straně 409—412 Krones o něm delší a důkladnější stať podal. Redaktor sám naříkal, že měl se jmény středověku velkou potíž, že mnohdy si rady nevěděl, kam je zařaditi má. Životopisy žijících nebyly v dílo pojaty; jen zemřelí byli uvedeni.

Pojem slova „německá biografie" vzat ve smyslu nejširším. Podávají se životopisy mužů nejen z Německa, ale i ze Švýcarska a Rakouska; z Nizozemí vzati byli všichni až do třicetileté války. Vůbec řídila se redakce zásadou: všímati si všech mužů, kteří i když jinde se zrodili i jiné národnosti byli, síly své národu německému věnovali a na jeho vývoji se súčastnili a jej v jeho kulturním významu podporovali. Pojednalo se o osobnostech, které ve vývoji dějin, věd, umění, obchodu, průmyslu, zkrátka v každém odvětví politického a kulturního života vynikly. Kritika si však stěžovala, že mnozí spisovatelé jen „řemeslníci pérem" více naděje měli do A. D. B. přijatu býti, než mužové, kteří se ve správě svých měst, zakládajíce a rozšiřujíce obchody důmyslem a ázností vyznamenali; spisovatelé, kteří jen nepatrné články v odborných časopisech, hlavně v theologii a krásné literatuře, napsali, v A. D. B. též pojati byli. Je prý bohužel až doposud v Německu zvykem vážiti si více „píšících" než „pracujících" rukou; vedle spisovatelů všímáno si v A. D. B. nejvíce politiků a vojáků.

Avšak ač nedostatky některé dílu tomuto se vytýkají, lze říci, že mají Němci v A. D. B. spis, kterého pohodlně a spolehlivě užiti lze.

Redaktor Liliencron od počátku až do konce dílo řídil a mohl jak předmluvu ku prvnímu dílu roku 1875. také doslov ku čtyřicátému pátému roku 1899. napsati Celé dílo vyšlo tedy v 24 letech, průměrně vycházely

ročně dva svazky. Všech spolupracovníků bylo 1418, životopisů obsahuje celé dílo 23.273. Nevázaný svazek prodává se za 12 marek, vázaný za 14 m. 20 pf., každý svazek má okolo 800 stran v 8°. Redaktor Liliencron jest nyní protestantským kapitulním proboštem ve Šlesviku.

Jak mi pan nakladatel A. D. B. laskavě sdělil, vydá dějepisná mnichovská akademie redakcí Liliencronovou doplňky o pěti svazcích, v nichž uveřejněny budou životopisy, které za vydávání A. D. B. t. j. v letech 1875 až v četné 1899 zemřeli. Dle zpráv některých německých listů pomýšlí se také vydati druhé vydání; určitého není však doposud nic rozhodnuto. Při posledním svazku doplňků bude též uveřejněn abecední seznam všech článků; vypracoval jej pan Grapp, ředitel kanceláře státního archivu ve Šlesviku, který redaktoru Liliencronovi po dvanácte let již vydatně nápomocen byl. (Srovnej článek od Mořice Neckera: „Ein deutsches Riesenwerk“ v „Literarisches Echo“ II. r. str. 1321.—1326 „Historische Zeitschrift“ sv. 36., str. 502; 52, 299; 86, 273.—276. Srovnej též předmluvu k I. a doslov ku 45. svazku A. D. B. Těchto pramenů bylo mnohdy doslovně použito). Ignát Zhánel.

Kalvinovy spisy. Knihkupectví C. A. Schwetsch a syn dříve v Brunšviku, nyní v Berlíně, dokončilo právě velké vydání v 4° všech Kalvinových spisů 59. svazkem. Sbírku započali r. 1860. vydávati professoři ve Strassburku W. Baum († 1878), Ed. Cunitz († 1886) a Ed. Reuss († 1891) a dokončil ji ředitel theologického studijního ústavu ve Štrassburku Alfred Erichson. Poslednímu svazku přidán životopis Kalvinův, který též samostatně vyšel pod názvem: Bibliographia Calviniana. Catalogus chronologicus operum Calvini. Catalogus systematicus operum, quae sunt de Calvino. Cum indice autorum alphabetico. Velká 8°. 161 stran. Berlín 1900. Spisy vycházely pod názvem opera Calvini v 4°; každý svazek má 500—800 stran a prodává se po 12 markách. Ig. Zh.

Mineralogicko-geologický ústav c. k. české vysoké školy technické v Brně. Minule zmínili jsme se o netečnosti českého obecenstva na Moravě k důležitému ústavu tomuto. Dnes uveřejňujeme jména dárců, kteří k obohacení jeho přispěli, a to napřed z Moravy. Proloženým tiskem vyznačeny dary větší. Prof. Dr. Fr. Dvorský v Brně. MUDr. Ad. Hutka ve Štramberku. Jan Rublecký, sekretář pojišťovny v Brně. Lošťák, zemský školní inspektor v Brně. Zd. Pšenička, techn. adjunkt cukrovaru v Čelechovicích. Jakub Bartoš, konsistorní rada v Brně. A. Ježek v Dol. Kounicích. Josef Slabý, učitel v Ostrovačicích. Fr. Malota, farář v Bilovicích. A. Blažek, technický kontrollor ve Vranovicích. E. Dočkal, kníž. arcib. ředitel v Kroměříži. Fr. Beneš, zem. posl. v Předklášteří. Hugo Sáňka, učitel v Rudici. Fr. Hromátko, c. k. účetní rada v Brně. V. Spitzner, professor v Prostějově. A. Weselý, stav. rada v Brně. Ferd. Kubeš, obchodník v Třebíči. MUDr. Fr. Veselý v Brně. A. Herzán, ing. cand. v Brně. Pí. Bakešová, velkostatkářka v Ořechovičkách. Fl. Štencl, nadučitel v Bohuticích. Prof. J. Vyrazil v Brně. MUDr. Bedř. Remeš v Příboře. Ing. C. A. Švancara v Brně. J. E. Tomola, sochař v Brně. J. Barvič, knihkupec v Brně. Řed. J. Klvaňa v Kyjově. Akad. malíř Jaroněk ve Val. Meziříčí. J. Benda, techn. kontrollor Hrušovany. Jos. Kašpar, katecheta v Brně. Stud. inž.

Lederer v Brně. Dr. Nevyjel, c. k. komisař v Brně. Ing. H. Filipp v Brně. Prof. Dr. Fr. Smyčka v Uh. Hradišti. Zd. Škarda, důlní v Božím Požehnání. Frant. Museum v Brně. Vrchní inž. A. Prchal v Brně. Prof. J. Uličný v Třebíči. Insp. Hanisch v Třebíči. Lékárník Slavíček v Telči.

Dárcové cizí: K. Rosenzweig, továrník ve Vídni. G. Tönnies, majitel mramorových lomů v Nabrezině. J. Zeller, báňský inženýr n. o. v Ebenau. Akciová společnost pro průmysl mramorový v Oberalmu. Fritz Zeller, obchodník s mramorem ve Vídni. Ed. Sturm, úředník c. k. státní dráhy v Duchcově. Ing. A. Rosiwal, říšský geolog ve Vídni. G. Geyer, říšský geolog ve Vídni. Dr. A. Bittner, říšský geolog ve Vídni. Železné doly a huti v Salzau-Werfenu. Gener. ředitelství dolů rak. uher. státní dráhy v Pešti. G. de Király, c. a k. podplukovník v Ungváru. David Fanta, velkoprůmyslník ve Vídni. Commission geologique de la Finnlande (posílá stále spisy, jež vydává). Král. pruský zemský geolog. ústav v Berlíně. Členové téhož ústavu Dr. H. Lotz, Dr. C. Gagel, Dr. E. Zimmermann, Dr. A. Denckmann, Dr. G. Müller, Dr. L. Beushausen, Dr. H. Schröder. Mineralogicko-petrografické oddělení c. k. dvorního musea ve Vídni. Wienerberger Ziegelfabriks- u. Baugesellschaft ve Vídni. Gen. řed. Dr. Emil Teirich ve Vídni. Král. rada Fel. Rarrer ve Vídni. Art. G. Holroyd v Melbournu. A. de Grossouvre, Ingénieur en chef des mines, Bourges. Prof. Dr. H. Potonié v Berlíně (posílá m. j. stále vydávanou jím Naturw. Wochenschrift). Prof. univers. Dr. A. Baltzer v Bernu. Ředitel, báňský rada Dr. A. Fillunger ve Vítkovicích. Dvorní rada Dr. G. Stache, ředitel c. k. říšsk. geol. ústavu ve Vídni. Custos E. Palliardi v Brně. Tajný rada, prof. univ. Dr. H. Rosenbusch v Heidelberku. Prof. univ. Dr. Szajnocha v Krakově. Báňský správce A. Müller ve Wieliczce. Tajný rada, univ. prof. Dr. H. Credner v Lipsku. P. Joh. Wiesbaur, gymn. prof. v Doupově. Univ. prof. Dr. G. Steinmann ve Freiburgu. Říšský geolog G. v. Bukovski ve Vídni. Univ. Prof. Dr. Em. Kayser v Marburgu (Hessensko). Ředitelství král. pruského zemského geolog. ústavu v Berlíně. Viceředitel téhož ústavu, prof. Dr. Beyschlag. Univ. prof. Dr. E. Benecke ve Strassburgu. Univ. prof. Dr. A. Tomquist ve Strassburgu. J. Rosenfeld ve Wigstadtlu. Prof. univ. Dr. H. Haas v Kielu. Dr. V. Petrascheck, assist. techniky v Drážďanech. Ředitelství král. zemského geolog. ústavu v Pešti (zasílá stále spisy jím vydávané). Báňská ředitelství a ředitelství dolů v Raiblu, Kirchbichlu, Brixleggu, Idrii, Příbrami, Mostu, Jáchymově, Klausenu, Kitzbichlu, Sterzingu. C. k. báňské ředitelství pro Bosnu a Hercegovinu. Správy solných dolů v Úži, Kosově, Kaczyce, Išlu, Stebníku, Kałuszi, Hallu, Hallstadtu, Halleinu, Bochně, Lackoe, Věličce. F. Namer, rentier v Darmstadtu. Univ. prof. Dr. J. Chr. Moberg v Lundu.

Mnohem menší počet dárců domácích značí také menší počet darů, a to ve velikém nepoměru, tak že právě ve věcech domácích jsou tu veliké mezery. K vyzvání našemu, aby pp. čtenáři „Hlídky“ prací nebo přímluvou

na sbírku naší techniky pamatovali, přihlásil se dosud jeden důst. farní úřad z mor. Slovenska. Doufejme, že se jich najde více.

Čisté umění. Holárkovy „Reflexe z katechismu“ a Jeneweinův „Mor“, česká umělecká díla kritikou na výsost vychválená, octla se u jisté hamburské firmy v seznamě „pikantních“ obrázkových publikací. Tož jak je to vlastně, a kdo má pravdu?

Oprava breviáře. Ke zmínce minulého čísla o této věci podotýkáme, že „Correspondenzblatt für den kathol. Clerus“ (č. 8.) uveřejňuje o tom článek a navrhuje, aby kněží v pastoralních konferencích neb jiných schůzkách si o tom pohovořili a opravy se domáhali. Naše zmínka v minulém čísle způsobila prý, jako některé jiné, někde zlou krev — píše se také cosi o zákaze „Hlídku“ odebírati. Co do tohoto argumentu odpovídáme jednou pro vždy, že před žádným takovým zákazem necoufneme tak, abychom proti pravdě psali: nebude-li odběratelů, dobrá, zastavíme časopis, a to beze vší lítosti, neboť redakce jeho nebyla nikdy a není nám až dosud věru ani dosť malým vyražením. A kdo tvrdí, že úprava breviáře je v pořádku, ten buďto se přetvařuje aneb odříkává breviář, aby jej odříkal, bez rozumu a bez citu.

Malíř Joža Uprka rozesílá novinám zprávy, že v bydlišti svém, Hroznové Lhotě, „honosící se starostou a zemským poslancem Jos. Pavlicou, jest na svém a své rodiny životě a majetku ohrožen.“ Nápadná tato zpráva využitkována „počestnou“ žurnalistikou, jak obyčejně, hned proti klerikalismu. Dle zcela spolehlivých informací byl by p. Uprka lépe udělal, kdyby byl mlčel. A ti jistí žurnalisté ať dají pozor, aby jim taková prahubená kůstka klerikalní neuvázla ve lživých hrdlech.

Rozhled.

V Brně, 25. dubna 1901.

Církevní zprávy. V tajném konsistoriu 15. dubna jmenováno oněch 10 nových kardinalů, jež minule jsme uvedli, z nich dva jen veřejně publikováni, neboť 19. června 1899 „in petto" už byli vybráni k hodnosti té. Jsou to Alex. Samminiatelli a Frant. della Volpe. Použití toho práva, jež papežům přísluší, jmenovati sic kardinala, ale jeho jméno nikomu nezjeviti, ani vybranému samému nikoliv, nestává se při každém jmenování, nýbrž jen někdy. Kardinal „in petto reservatus" („v hrudi podržený") někdy se vůbec prohlášení svého nedočká, a tudíž ani netuší, že byl kardinalem; stává se to často, když papež v čase utajenosti zemře. — Spolu prekonisováno (prohlášeno) 21 nových biskupů, z nich tři na biskupské stolce v ruském Polsku (mohilevský, žitoměřský a plocký). Bývalý plocký biskup Symon, vládou ruskou k vyhnanství donucený, jmenován arcibiskupem Attalie (in partibus infidelium) a povolán do kurie římské. — Ve veřejném konsistoriu (18. dubna) na to odevzdány domácím kardinalům birety, cizím je vozí ablegati papežští a odevzdávají v residenci jejich. Proto musil také biskup krakovský, jenž náhodou dlel v čas prohlášení svého v Římě, rychle odjeti domů, aby obvyklé ceremonii bylo vyhověno. — V proslovu, jejž měl sv. Otec v prvním konsistoriu ke kardinalům, zmíněno se o nynějším těžkém postavení církve, jmenovitě ve Francii, Španělích a Portugalsku i jinde. Jistá sekta (myšlena zednářská) podjala prý se proti církvi války v pravém slova smyslu. Z Francie jmenoval svatý Otec hned příklady, jmenovitě chystaný zákaz vyučování dítek členy kongregací a navržený nový zákon o rozvodech. Církev čeká dle slov sv. Otce těžká doba zkoušky a trpká budoucnost.

Ve sněmovně poslanecké i mimo ni velký rozruch způsobilo, že arcivévoda František Ferdinand, následník trůnu, přijal protektorat nad německým spolkem „Katholischer Schulverein" a při tom učinil prohlášení proti heslu „los von Rom". Vyjma velkostatkáře německé a část liberalů celá německá levice, v čele jejím radikalové a lidovci němečtí pod rouškou interpellace útočili jak na arcivévodu tak na katolicismus. K tomuto protestu proti činu protiústavnímu (!) a podpoře „klerikalismu" připojili se ovšem ihned socialisté, radikali čeští (národní dělníci a agrarníci) i 3 polskorusínští. Radikalové němečtí i jinonárodní, kteří v té věci rej vedli, činili tak když ne na povel, tedy k veliké radosti novin a vrstev jistého plemene východního, které zvláště v Rakousku nemůže si přáti, aby ruch katolický sesílil a snad i smír národní nastal mocnou protekcí s vrchu. Odhodlanost arcivévodovu před veřejností takový projev vydati, připisují mnozí vlivu choti arcivévodovy kn. Chotkovy-Hohenbergovy), jež se své strany projevila svou upřímnou a statečnou oddanost církvi vedouc jubilejní průvod vídeňských

šlechtičen na získání odpustků jubilejních (v pondělí po imposantním průvodu jubil. katolických mužů vídeňských v počtu asi 12—15 tisíc o II. neděli po velikonoci). Prohlášení arcivévodovo uvítáno v katol. kruzích s velikou radostí. Leč také skoro veškerý tisk český (vyjma Masarykovce a socialisty), veškerý tisk polský a jihoslovanský bez rozdílu stran provázel je pochvalou — liberalnější listy proto hlavně, že arcivévoda stigmatisoval hnutí „pryč od Říma“ jako politické hnutí za heslem „pryč od Rakouska“. Ježto v Rakousku (zdá se, že v Uhrách jsou s ním všecky politické strany srozuměny!) toto politické vystoupení následníkovo jisté právě nejdivočejší vrstvy — právě ty, jež samy pro sebe nejvíce svobod žádají — těžce nesou, praví se, že vystoupení arcivévodovo bude k vůli „svatému pokoji“ mimoparlamentarně desavouováno a protektorat dříve později složen. Tak prý ostatně i nebožka císařovna učinila. Když činěny jí výtky, že převzala protektorat nad spolkem pro zbudování pomníku básníku Heineovi — protektorat tehdy složila. Avšak vystoupením arcivévodovým katolické hnutí ve Vídni a v Dolních Rakousích i v ostatní říši znamenité posileno a ten dobrý účinek jeho už zůstane, třebas různé ohledy ubraly snad později přímosti a mužnosti toho projevu.

Hnutí protikatolické, jaké tak šťastně z politické podrážděnosti u nás v Rakousku protestanté vybavili, snaží se zanésti i do jiných zemí katolických. A úspěchem třebas velmi pochybným v naší říši podníceni, tím směleji počínají si jinde. Sami úspěchy své cení mnohem výše, než jak vskutku sluší. Tak nedávno přinesl protestantský lístek „Chronik der Christlichen Welt“[1] ocenění, jak roste hnutí „los von Rom“ v Belgii a Francii. Tak prý v Brusselu použilo víc než dvě třetiny rodičů volnosti dané jim zákonem školským a neposílají dítky své do náboženských hodin vyučovacích. V Brusselu je prý 65% všech školních dítek od náboženských hodin dispensováno. Také v jiných městech belgických podobně mnoho rodičů učinilo. V mnohých městech přednášeno prý o hnutí protináboženském v Rakousku a hnutí to nalezlo silný ohlas v Belgii. Ve Francii protiřímské hnutí je dobře organisováno dávno se strany protestantů. Působí tam tak zvané evangelisační společnosti, které účinkují už po celé Francii vyjma několik málo okresů. Vloni v listopadu měly svůj sjezd v Paříži, na němž značný úspěch hnutí konstatován. Společnosti evangelisační nepůsobí však jen v jediném okresu, nýbrž zabírá si každé pole, jaké jen může obsáhnout. Tak jedna z nich působila prý v 74 ze všech 86 departementů (na 180 místech) a od roku 1847 vystavěla už po Francii 150 kostelů protestantských. — Kolínský katolický list „Volkszeitung“ k této zprávě, již ze zmíněného listu cituje, dodává, že protestanté tak jedním hrábnutím

---

[1]) Výňatek tento z „Chronik der Christl. Welt“ přinesl „Kölnische Volkszeitung“ dne 14. dubna; vídeňské i české noviny na to sdělovaly, že »Kölnische Volkszeitung« přináší úvodní článek na prvním místě o tom, jak úžasně postupuje hnutí od Říma v Belgii a Francii. — Bylo to z hlouposti či úmyslně podstrčeno samému »Kölnische Volkszeitungu«? Ad maiorem »los von Rom« gloriam!? Kdy list ten právě citovanou zprávu v pochybnost béře a slibuje, že vše vlastními zpravodaji osvětlí!!

všecky belgické socialisty zabrali pro církevní obec svou. Neboť rodiče, jež dítky do náboženství neposílají, jsou jen z řad socialistů nebo nejzapřisáhlejších liberalů.

Z celé Francie docházejí senátu projevy a žádosti, aby zákon o kongregacích, proti svobodě čelící, neschvaloval, nebo ve smyslu svobody pozměnil. On už i teď z porad sněmovny vyšel tak změněn, že z prvotního znění mnoho nezůstalo. Nedávno dal se schválně předseda ministerstva interviewovat, při čemž prohlásil, že zákon ten dokonce bude církvi prospěšným, protože prý jen nezdravé vystřelky z těla jejího odstraní. Vláda prý také nezamýšlí jím nic proti církvi katolické. Přijetím zákona v dolní sněmovně francouzské rozradostněny nejvíc lože zednářské zemí latinských, třebas že zákon dávno ještě není zákonem a jest velmi pochybno, zdaž jím bude, anebo kdy jím bude. Tak „Velký Orient“ italský a velmistr jeho br. E. Nathan radost svou nad pronásledováním řádů ve Francii a Španělsku cítil se nucena osvědčiti zvláštními pozdravními telegramy zaslanými velmistrům velkolože francouzské a obou „Velkých Orientů“ španělských. K francouzskému velmistru psáno, že italské zednářstvo s radostí sleduje boj nynější tak srdnatě s přesvědčením vedený, jenž k tomu směřuje, aby statky kongregací uloupené jménem náboženství a vynakládané na podporu odboje a reakce, byly zpět požádány jménem pravého občanského a lidského náboženství: na povznešení a osvícení ducha a vědomí francouzského lidu!! — Španělským velmistrům blahopřeje, že liberalní strana španělská, dostavši se k vládě, nedopouští, aby jho sekty jesuitské (!) národního ducha nutilo skláněti se před požadavky dogmatu, jež majíc na zřeteli jedině prospěch kasty vší nábožnosti postrádá (!), že strana ta mužně se pozdvihla na obranu svobody a pokroku!

Že právě italská francmaçonerie má takovou radost, jest z postavení Italie samé pochopitelno. — Tyto sympathie srdcí zednářských nejsou ovšem nic nového. Také není objevem, že lože v zákoně proti kongregacím ve Francii má velký díl svého vlivu ztělesněný. Při té příležitosti napomíná klerikály — jmenovitě německé — demokratický „Frankfurter Zeitung“, aby nesváděli vše jen na liberaly, židy a zednáře, nýbrž rozhlédli se po svém katolickém okolí, že lid skutečně jen bujností klerikalní všude jest vháněn zrovna do antiklerikalní nálady a do hnutí protináboženského. Tu pak prý nerozlišuje a útočí už proti všemu! — To jest ale zcela mylný pokyn! Vždyť hnutí protiřímské není v lidu! Naopak jen uměle vnáší se do lidu i do toho socialistického, kterýž třeba napřed nábožensky zkazit, zlhostejnit, aby se stal dobrým vyznavačem zásad socialistických. Hnutí antisemitské a hnutí protiřímské toť velký rozdíl. Ono povstává spontanně v lidu samém jako následek jeho vlastního uvědomění a nechuti proti jinorodcům, jež v lidu vždy ostatně doutná. Protiřímské hnutí však nemá kořenů v lidu, ani jich míti nemůže, neboť lid doposud zvláště v zemích latinských a slovanských se se svým náboženstvím stotožňuje a jen uměle a i pak též jen ojediněle proti němu se dává poštvati. Proto hnutí protiřímské jest víc v ústech intelligentních agitatorů a v novinách, než

v lidu samém. Přes to jest zjevem velmi povážlivým, už pro veliké massy socialistické, jež snadno se dají použiti ku všem bouřím proti jakémukoliv řádu a zvl. náboženskému sosnovaným.

Co zatím protiklášterní bouře ve Francii převalila se dosti neškodně, snad i beze vší škody, natropila a natropí spoust v jižních sousedkách Francie Španělsku a Portugalsku. Portugalsko už znovu opakuje svou neslavnou historii z dob Pombalových a let třicátých XIX. století. Vláda vydala už dekret, jímž žádá použiti zákonů proti klášterům, zákonů prý dosud nezrušených a tudíž dosud platných. V r. 1833. dekretem vládním totiž naporučeno zrušit všecky mužské kláštery a majetek jim pobrati, a rok na to zrušeny týmže způsobem všecky ženské kláštery. Nyní se má tedy tehdejší historie opětovat. — Papež o velkonocích poslal lissabonskému patriarchovi a kardinalovi Nettovi list potěšný, v němž lituje zaslepenosti vlády i krále, a vyzývá arcibiskupa k mužné obraně, doufaje spolu, že po přestálé bouři snad přece nastane vyjasnění. — Následky portugalského zrušení a zkonfiskování klášterů projevily se i u nás: na říšské radě totiž podán návrh, aby Jesuité z Portugalska se stěhující nesměli se usazovat v Rakousku. Noviny totiž přinesly věst, že zakoupili si bývalý klášter v Haliči a že se tam chtějí usaditi. — Následkem persekuce klášterů v Portugalsku bude asi odvolání papežského nuncia z Lissabonu. Neboť až k tomu stupni nesmířitelnosti došla vláda portugalská. — Ve Španělsku zdálo se zprvu, že vláda více jen sliby bouře protiklášterní udobrouchá, leč už i ta přechází ke skutkům. Vydáno nedávno dvojí nařízení: ministr financí káže svým podřízeným úřadům do května sestaviti seznam a ocenění všeho klášterního majetku a zvláště klášterních podniků (velká většina klášterů španělských živí se ne žebrotou, jak se často vytýká, ale prací, zakládajíc průmyslové závody a družstva výrobní nejen všech věcí bohoslužebných, tiskárny, ale i zboží pro obyčejnou lidovou potřebu!). Řády, jež založeny na základě zákona z roku 1851., budou ponechány a jen daň jim předepsána z výdělku jejich (tedy ekvivalentní a daňová persekuce jako ve Francii); kláštery a řády po r. 1851. povstavší budou zrušeny. Ministr vyučování a kultu opět oběžníkem svým kázal vyloučiti ze školy národní veškeré vyučování náboženství. Že prý je to věc rodiny a chrámu a nikoliv školy! Tím způsobem ministr, jak praví, zabezpečiti chce školu přede vším fanatismem a odstraniti z myslí budoucích generací ducha nepřízně proti všemu tomu, co jest nového a pokročilého?!!

Hnutí proticírkevní zuří dnes ve všech katolických státech evropských — a vlastně dnes nejtišší jest Italie, kteráž po leta se tvářila nejbouřlivěji.

Jako v našich zemích sudetských Němci na mnoha místech z národnostní rozdrážděnosti opouštějí katolickou církev, tak na jihu činí namnoze Slovinci a Charvaté, rovněž národnostní spor se svým kněžstvem poitalčeným více ceníce než víru svou. U nás se strany církve Němcům v nejmenším se sic neubližuje, rozdráždění vnešeno v ně odjinud; na jihu však aspoň z části jest tomu jinak. Ani tam však nemožno věřící

sprostiti výtky zbytečné přenáhlenosti. Zvláště na terstském territoriu od loňského roku myšlenka přestupovati na pravoslaví pro neshody s faráři „vlachouny“ se ujala! Po loňských božítělových putkách Slovinců s farářem Hrovatinem sice hromadné přestupování ku pravoslaví, k němuž byli odhodláni, zamezili vlivem svým jak městská rada, tak vliv konsistoře a biskupa, jenž hájí práva Slovinců. Dlouho však už mají boje se svým farářem věřící rojanští — z těch teď 19. dubna, jak listy slovinské oznámily, 306 přestoupilo k pravoslaví. Menšina sic, ale přece značná část! Také dalmatští a isterští katolíci k této hrozbě se utíkají, když jim duchovní vrchnost anebo místní správa vnucuje nenáviděnou latinu (po případě vlaštinu) na úkor starého práva domácí řeči a starého jazyka („hlaholského“). Tak jmenovitě ve splitské diecesi zavládlo veliké rozčilení, že biskup splitský Nakič nic nečiní, aby obcím své diecese staré právo hlaholice, pokud ji užívaly, vrátil. Naopak obávají se, že biskup Nakič jest hlaholici nepřízniv, a že chce celou věc nechat přejíti, nepoužívaje nijak ani pokynů ani dovolení daných v breve papežském z r. 1898. a v loňském dodatku k němu. Naopak na několika místech samovolný pokus farníků i farářů byl potlačen a pokárán, ba i osobní právo „glagolašu“ (kněží hlaholsky, t. j. staroslovanskou řečí sloužících mši svatou a svátosti udělujících) obmezeno. Nedávno odebrala se deputace kněží splitské diecese, aby požádala biskupa, by spořádal záležitost hlaholice dle vyzvání papežova, a dal prozkoumati právo obcí a stanoviti tak rejstřík obcí starých hlaholských a nových latinských. Zároveň vyložili deputati biskupovi rozčilení, jaké v lidu panuje a nebezpečí, jaké církvi hrozí, neboť nespokojenci, nebude-li právo jejich obnoveno, chtějí přestoupit ku pravoslaví. Biskup řečníky vyslechl a beze všeho určitého slibu je propustil. — Tedy podle všeho i tu dojde k boji, rozervanosti a zbytečné podrážděnosti na obou stranách.

Jinakého druhu boje mají ve sremském kraji ve Slavonsku; tam, jak P. Matko Ivanišević „Obzoru“ záhřebskému sděluje, bují z maďarisačních pohnutek kalvinismus. Vystěhovalci maďarští totiž od 30 let a déle četně se usazovali ve větších menších skupinách v úrodných, ale liduprázdných krajích slavonských. Přišli do osad charvatských a našli ovšem už kostel i snad školu charvatsky zřízenou. Dlouhý čas byl pokoj, přizpůsobili se poměrům a poměry domácí jim. Ve škole charvatské vyučováno maďarštině, v kostele učiněny jim ústupky. Leč teď najednou vlastenci z poza Sávy a Tisy vzpomněli si na své krajany a dojeli je roznítit k požadavkům nesplnitelným: chtějí úplně maďarské školy a maďarské kostely. Školy zří[illegible] dle svého mohou jen jako konfessionalní, a ježto v kostele katolickém žádnou mocí chauvinistickou prorazit nemohou, agituje se mezi nimi, a[illegible]y přistupovali ke kalvinismu a zřizovali si své vlastní obce nábožensk[illegible] úp[illegible] národní, se školami i chrámy maďarskými. Pastoři z Pešti, Debr[illegible]ína a odjinud často chodí sem kázat a přemlouvat. Tři obce maďarské už takto utvořeny a na čtyřech nových se právě pracuje.

Záležitost Tolstého na Rusi stáv[illegible] [illegible] dále hlasnější a pro církev pravoslavnou mrzutější. A přece [illegible] [illegible]díme s plným svědomím církev

pravoslavná jest v právu. a každá církev i katolická jednala by v tomže případě stejně. Chybou jest, že církev pravoslavná napřed dlouho mlčela. a teprv teď se rozhodla vysloviti to. co už dávno vysloviti měla. Kdyby Tolstého byla prohlásila za nečlena své církve hned po jeho spise „V čem je má víra“, sotva by jí kdo byl zazlil. Ježto paní hr. Tolstá svůj protest metropolitovi petrohradskému Antoniovi poslaný úmyslně v listech veřejně dala otisknouti. uveřejnil v Cerkovném Věstniku také metropolita Antonios svou odpověď Odpověď vyznívá mírně a lahodně od počátku až do konce a arcibiskup petrohradský tvrdí správně, že církev neučinila nic jiného. než že konstatovala, co Tolstý sám učinil — jeho odloučení se od jednoty věřících. Praví: „Ve svém poslání Synod osvědčil pouze skutečný fakt. a proto zlobit se naň mohou jen ti. kdo nevědí co činí. Dostáváte jak pravíte. výrazy soucitu z celého světa. Nedivím se tomu. ale myslím. že se nemáte z čeho radovat. Jest sláva lidská a jest sláva Boží . . . Když minulého roku v novinách roznesla se věst o nemoci hraběte. tu vyvstala pro duchovní správce ve vší síle otázka: zda se sluší. aby on. odpadlý od víry i církve. byl udostojen křesťanského pohřebu a modliteb. Kněží se proto obrátili na Synod a ten tajným výnosem dal duchovním správcům. jichž se týkalo. a mohl dáti toliko tu jedinou odpověď: nesluší se, umře-li. aniž by s církví se opět kajícně sjednotil. Tu se nikomu ničím nehrozilo. a jinak se ani odpověděti nemohlo. Já ani nemyslím. že by se našel nějaký. ba i nepořádný kněz. který by osmělil se hraběte pohřbíti křesťanským pohřebem, a kdyby jej i pohřbil. pak by takovéto pohřbení nevěřícího bylo jen profanací svatého obřadu. A jak a nač konečně činit násilí muži vašemu? Vždyť bezpochyby on sám. neuznávaje a káraje církev, nepřeje si ani. aby se nad ním církevní obřady pohřební konaly!?“

Tolstého „affaira“ uvedla celou společnost ruskou do odbojné nálady. Přes trest. jaký stihl spolek spisovatelů ruských. pozdravy a vyjádření radosti a oddanosti. úcty a obdivu se do Jasné Poljany jen sypaly. Listům konečně zakázáno je uveřejňovati a o nich se i zmiňovat. Podobiznu Tolstého od předního umělce ruského Répina pracovanou obecenstvo na výstavce jarní stále zdobilo květinami a pořádalo před ní malé demonstrace. Proto podobizna též z výstavy vzata. Byla zakoupena pro carskou obrazárnu. — Sensaci rovněž působí list Tolstého caru poslaný. jenž ovšem jen v opisech a hektografických otiscích po Rusku koluje. Tolstý v něm cara žádá. aby zabránil dalšímu pronásledování náboženskému a národnímu v Rusku. List psán je v době nedávné nemoci Tolstého (v prosinci 1900 a poslán byl caru tudíž jako odkaz člověka už umírajícího. Zatím Tolstý ozdravěl a list tak — jeho přičiněním asi — dostal se širé veřejnosti. Počíná takto: „Vaše carské Veličenstvo. Mikuláši Alexandroviči! Přečtěte laskavě tento list; nebyl původně pro Vás určen a jest krátký. Poslouchejte hlasu svého vlastního dobrého srdce a řiďte se pak dle něho.“ Vzpomněv několika případů. jak ženy a matky ničím se neprovinivší stěhují se za muži či syny svými do vyhnanství mysli asi vyhnanství z národních a

politických příčin), dodává: „Ale to ještě nejsou všichni, kdož tam trpí. Sta Rusů, nejlepších celého národa musejí trpěti ještě huře následkem náboženského pronásledování, jež v Rusku se děje z podivného nepochopení a vzrůstá v době, kdy všichni myslící lidé a státy uznali už dávno neprospěšnost, hloupost a ukrutnou nespravedlnost takového pronásledování. Oddávna tanulo mi na mysli, že je mojí povinností, abych se pokusil než umru, otevříti oči Vaše na to nerozumné a strašné ukrutenství, která se páchá Vaším jménem. Došedší právě list ‚Duchoborců‘ přiměl mne, abych s věcí tou už déle neodkládal.“ Vypočítává pak: „Výkvět lidu nejen na Kavkaze ale i v celé Rusi, 10 tisíc Duchoborcův přes všecky trudy a nedostatky, jež je čekaly, opustilo otčinu nejen s žalem ale i s bolnou vzpomínkou v duši, co v té otčině své musili vytrpět. Několik tisíc ‚Molokanův‘ (‚mlíčáků‘) v Krase a jiných tolikéž v Eryvaně, jejichž žádost za dovolenou vystěhovat se Vám jsem předložil. Molokanové z Taškentu a na 10.000 osob z gubernie moskevské a kyjovské, které za víru svou trpěti musejí — všichni ti přejí si a prosí jen za jediné, a to jest dovolení, aby směli opustit Rusko a odebrati se tam, kde by mohli bezpečně modlit se Bohu tak, jak oni jej vyznávají a ne tak, jak to nařizují úřady, které větším dílem vůbec žádného Boha neuznávají.“

„Neznáte-li všech těch nerozumných ukrutenství páchaných Vaším jménem, dovolte, abych já Vám to sdělil, ostatně slova má potvrdí Vám každý spravedlivý člověk, jemuž vyšetření věci té svěříte. Leč když už jednou jste se dověděl o tom, že Vašeho jména užívá se na ospravedlnění bolestí, jež se působí nevinným a nejlepším lidem z národu, a víte, že můžete tomu zabránit, nebudete míti dotud pokojného svědomí, dokud se to nestane. Neptejte se na to lidí, mužů, kteří zavinili ty ukrutnosti a nedejte se říditi jejich míněním: ani Pobědonosceva, člověka opozdilého za svou dobou, chytráka, umíněnce a ukrutníka; ani Sipjagina, jenž jest člověkem prostředního ducha, neosvíceným a bezuzdným. Ti lidé řekou Vám, že jsem snílkem anarchistou a člověkem bezbožným, že všecko co mluvím a činím, jest nepatřično. Ale já nemluvím ze svého stanoviska, mluvím to vše ze stanoviska Vašeho Veličenstva, kteréž může konec učiniti všem těm zločinům.“ Na konec Tolstý navrhuje: 1. revidovat a zrušit zákony a ustanovení proti nepravoslavným vyznáním a církvím; 2. přestat pronásledovati ty, kdož odpadnou od státní pravoslavné církve, a propustiti ty, kdož jsou proto uvězněni, zpět povolati, kdož vyhnáni; 3. potřeby státu a požadavky svědomí jednotlivcova uvésti pokud možno ve shodu (nechtějící přisahat a zbraň nosit, jinakým způsobem zavázat).

Duchoborci, přesídlení z Kavkazu Tolstým a kn. Chilkovem do Kanady, nejsou ani tam spokojeni. Vláda kanadská vykázala jim takové prý nehostinné, chladné a močálovité končiny, že země skoro nic jim nerodí, ani brambor nedozrá a nedoroste. Mimo to také i kanadská vláda žádá od nich jisté občanské povinnosti jako zápis sňatků, porodů, úmrtí, zanešení majetku nemovitého a podobné pořádky civilisované země. To však vše jest „Duchoborcům“ proti mysli. Žádají si žít

úplně po svém beze všeho styku se státem jakýmkoliv. Vydali tudíž v novinách amerických i evropských provolání k celému civilisovanému světu, aby jim některý stát vykázal kus země, na níž by mohli jak se uživit svou prací tak i žíti úplně po svém.

Nelibostí turecké vlády, svržen v polovici května patriarcha řecké východní církve Konstantin V., sotva od 3 let vládnuvší na cařihradském stolci. Synod jeho — vrchní církevní rada — sám ho sesadil, ovšem jen po přání turecké vlády a patriarcha, jako dva jiní ještě žijící předchůdcové — půjde do kláštera. Důvod v synodu přednesený byl, že jednáním svým budí patriarcha nelibost vlády turecké a tím církev řeckou poškozuje. Ježto každý téměř patriarcha cařihradský jest volitelný i sesaditelný synodem, každý téměř jest jen dotud milým, dokud všem členům Synodu dovede vyhověti, nebo jinak jim nepřekáží. Vedle synodu, jenž skládá se z 12 metropolitů církve řecké (arcib.) v čelo církve a po bok patriarchovi postavena jest ještě smíšená vrchní rada církevní, jež skládá se z 8 vážených laiků a 4 arcibiskupů.

Několikrát už byla zmínka o nepoměrných sumách, jaké anglické protestantské církve věnují na své missie. Veškerá dobročinnost missijní celého světa katolického na př. zhola se nevyrovná ani jediné episkopalní církvi anglické (nejbohatší ovšem) v tom ohledu. Tak bylo loni na missijní cíle vydáno církví anglikanskou z dobrovolných příspěvkův a sbírek: na vnitřní missii 14.985.000 K; na zahraniční missie 20.777.000 K! Největší lyonský missijní spolek katolický nasbírá ročně 6 až 7 mil. franků! všecky ostatní missijní společnosti všech národů sotva tolik dohromady. Tak že se v katolickém světě dobročinnosti schází as 10 milionů franků. Tedy 10 mil. oproti 21! A jaké výsledky vykazují katolické missie a jaké anglikanské?! Nemůže se ani říci, že výsledky jsou v obráceném poměru! Sotva stý díl těch úspěchů může zváti svůj církev anglikanská. Leč nejen na missie, ale i na jiné církevní účely, z nichž mnohé opět i missijním ústavům slouží, vynakládá soukromá dobročinnost anglikanská ohromné obnosy. Tak uštědřeno vloni na vzdělání a školy církevní 3.418.800 korun, na podporu duchovenstva: 4.412.800 korun; na dobročinné ústavy 13,070.740 korun. To vše určeno bylo jen pro centralní ústavy a centralní potřeby diecesí a říše. Na místní farní potřeby složeno nadto dobrovolné (na školy, duchovenstvo, kostelní potřeby a j.) 138,105.480 korun. Tento dobrovolně hražený budžet anglikanské církve tedy obnášel roku minulého 186.503.608 korun.

* * *

Věda a umění. Není oboru lidské působnosti, který by byl v poslední době takových pokrokův učinil, jako technika — lidská práce duchem vedená. Ovšem, že všechno tak zv. theoretické snažení a vědění lidské směřuje sem a technika každé nové pravdy se zmocňuje a jí ke svým účelům využívá. Práce lidská, ježto ve výsledcích svých očím přístupna a všem na jevě jsoucí, v tom oboru nejvíc ohromuje,

a také nejvíce se hromadí. a minulostí podpírána jest přítomnost i budoucnost. A přece přes ten pokrok technický, jak málo jest těch velikolepých děl techniky moderní, jež by přítomnost i dalekou budoucnost tak v úžas uváděly, jako zbytky velkých staveb a prací starověkých! Není toho co litovati, neboť dnes lidská práce své výsledky a plody má pro každého pohotově. nehýbe massami jen na odiv a slávu tyranů, ale každému občanu sloužiti chce. Přece však veliké práce prováděné státem, národní společností, několika državami i dnes zabírají takové rozměry, o jakých se ani starým nesnilo. Tu především sluší jmenovati dráhy a stálé jich zdokonalování — trati táhnoucí se pustinami, močály, horami a skalami nebetyčnými, podrývající města, řeky i moře. Technika moderní se vší svou genialností zdá se sloužiti jen a jen kommunikaci: dopravě obchodu, spojení a dorozumívání vzájemnému. V rozsahu a rozměru dosaženo tu už velikých věcí, tak že stejné či ještě větší už ani nepřekvapí, pokrok a vývoj budoucnosti bude tudíž obrácen ke zdokonalení vnitřnímu. Za starověkem zůstává však moderní technika stavbami melioračními. Tu pracováno nejdřív v malém, ve velkém sic vymýšleny plány ale dosud málokde uskutečněny. Bylo to také přirozeno, neboť kraje technicky pokročilé takových velkolepých staveb nepotřebovaly — vyjma vodovody, vodojemy a kanály splaškové, vše co přinesl život velkoměstský.

Leč právě dovršuje se dílo, jímž moderní technika nejen dorovná, ale i převýší starověké stavby zavodňovací v Egyptě na Nilu a v Assyrii na Eufratě a Tigrisu. Anglie dokončuje na Nilu své práce stavební, jimiž se má voda řeky Nilu pro úrodu Egypta tak důležitá regulovati. Od r. 1903. budou stavby ty v činnosti; už jsou dvě ohromné hráze, vlastně dvě sítě hrází, průplavů a vodojemů hotovy: mohutnější u Assuanu menší u Assiutu, tak že voda Nilu by tím byla regulována asi pro 10 stupňů šířkových — skoro od obratníku severního až po ústí. Hráz u Assuanu jest přes přes dva kilometry dlouhá a při nízké vodě 80 stop vysoko nad ní čnící; leč ve stavbě a v délce této hráze není nejpodivuhodnější díl práce. Ten spočívá v hrázi, jež bude vedena řekou samou. Řece postavena tu bude mohutná zeď, jež bude jen tolik vody propouštěti, kolik jí bude třeba k zavodnění spodní části Egypta. Ve hrázi říční bude 180 stavidel 23 stop vysokých a 7 stop širokých, jež se budou uzavírati železnými pláty. Také hráz pobita je železnými deskami, aby byla chráněna před podrytím a vymíláním. Vedle staveb těchto veden průplav pro lodě určený, jež hrází a stavidly ovšem by plouti nemohly. Hráz u Assiutu (Siout) má 119 stavidel o 16 stopách šířky, svou mohutností však nevyrovná se assuanské. — Význam těchto staveb není jen technicko-vědecký, ale přede vším hospodářský. Neboť nadarmo angličtí kapitalisté nevložili do díla toho 120 mil. korun. Veliká prostranství země pro sucho dříve nerodící budou tím způsobem zavodněna a úrodnými učiněna. A úrodnost hojně zavodňované země egyptské jest úžasná. Egypt, jenž v poslední době tak že sebe uživil a jen něco málo vyvezl (a to hlavně průmyslových plodin), státi se může zase tou obilnicí svého okolí, jíž už byl za starověku.

Z onéch jak jsme pravili intensivních, vnitřních pokroků techniky dlužno z poslední doby uvésti mnoho zajímavých novinek. Šťastný vynálezce žárovek plynových Karel Auer už před rokem oznámil, že podařilo se mu zdokonaliti týmže způsobem žárovky elektrické. Leč podrobnosti ani ráz vynálezu tehdy nezjeven, ježto nebyl dokonale vyzkoumán a potřeboval ještě mnohé práce opravné. Nedávno teprv Auer vyjevil věc celou už hotovou a k praktickému užití připravenou. Tím jakoby Auer sám napravoval škodu a křivdu, jakou elektřině a žárovkám elektrickým způsobil svým vynálezem před osmi lety, jímž elektrické světlo před žárovkou plynovou učiněno jakoby zbytečným nebo aspoň méně výhodným. Nevýhodnost žárovky elektrické spočívala dosud v netrvanlivosti drátů platinových, které měly-li trochu intensivnější světlo poskytovati, brzy byly proudem stráveny. Edison proto místo platinového drátu vymyslil si drátek uhelný, vlastně zuhelnatělou rourku; avšak ani to nebylo výhodné, neboť černá hmota uhlu málo energie elektrické ve světlo obracela, poměrně mnohem méně než bílá hmota platiny. Auer své pokusy se žárovkami založil na kovech ještě tíže tavitelných než platina (iridium, osmium), kdežto Nernst před ním byl užil nekovů (vápníku), ale princip jeho se nevžil. Auer vybral tedy osmium tavitelné až při 2500 stupních. Potíž spočívala v tom, že osmium nedalo se dosud jako drát použíti, přicházejíc jen v podobě bělavého prášku. Roztaveno bylo křehkou hmotou, jež se drobila. Vynález Auerův spočívá vlastně jen v tom, že osmium dlouhým chemicko-elektrickým pochodem upravil v tažný drát. Praktickému použití vynálezu byla by se stavěla v cestu ještě vzácnost a drahota osmia, ale i ta objevením nových jeho nalezišť odstraněna. Osmiovou žárovkou docíleno těchto výhod: vydává stejné množství světla o polovic (60%) laciněji, drát osmiový vytrvá dvakrát tak dlouho jako rourka uhelná a nad to vydává světlo už při napjetí proudu na 25—30 volt, kdežto uhelný proutek zářil nejlépe teprv až při napjetí 110 volt. Jedinou chybu vytýkají osmiové žárovce, že totiž vyvinuje se pálením osmia kyselina osmiová, jež jest očím velmi škodlivá. Avšak v bezevzduché baňce, v níž osmium září, není žádného skoro stravování osmia, tedy ani kyseliny osmiové. Ta by se vyvinula, kdyby lampička pukla, tu však teprv osmium neshoří, neboť spojeno je s vedením proudu pomocí platiny: a tu na vzduchu by ihned shořela platina, tak že by se vedení přerušilo a osmium zůstalo ušetřeno.

Nedávno tomu, co Nikola Tesla svými objevy v oboru elektrotechniky vzbudil oprávněný úžas, nedávno tomu, co myšlenka Marconiho uvedena ve zlepšeném vydání ruskými a francouzskými učenci v praxi a již opět hlásá se z „národního parku" sensační objev čaroděje Edisona. Sestavil akumulator „storage battery" zvaný, který v prostoru asi pivní „čtvrtky" (i svou podobou rovná se soudku) nahromadí tolik energie, že možno ji jak k osvětlení domů tak k pohybu strojů využitkovati. Hlavní předností tohoto vynálezu jest jeho — láce.

Pokusy vojenské komisse s apparatem pro snímky fotografické z dalekých předmětů vzaté dopadly dle zpráv z Yverdonu skvěle.

Fotografován z Yverdonu svah Saint Ives 210 kilometrů vzdálený s takovou přesností, že možno i drobnosti salaši nahoře rozeznati.

Dr. Karel Hiss vynalezl ve Vídni přístroj k elektrisování, jímž možno proudy o napjetí až 6000 volt bez nebezpečí, ba i bez všelikého nepříjemného pocitu tělem lidským proháněti. Léčí s velmi dobrým úspěchem neuralgii, neurasthenii, pakostnici, ischias a bezsennost.

O létacím přístroji inženýra Kressa známo, že pozůstává z lehké loďky, na niž připevněny přes příč tři šikmé velké plochy, jedna vždy výše druhé, ale ne nad sebou, nýbrž stupňovitě za sebou. K pohybu slouží Daimlerův motor z hliníku, uváděje dva šrouby do rychlého otáčení. Aby priorita vynálezu nezůstala v rukou Rakušana, popílil si pruský vládní rada Hoffmann s dohotovením svého modelu, podobného uvedenému vzduchostroji Kressovu. Model proveden v redukci 1 : 10 vykazuje místo třech ploch křídlových toliko jednu, přesahující model po obou stranách o 1·3 *m* v celkové výměře asi 2 m^2 a v podobě netopýřích křídel. Ocelový motor vyzkoušený na 11 atmosfer má kotlík 72 rourami protažený, tak že lze v krátkém čase množství páry vyvoditi. Dva šrouby uvádí přístroj v pohyb. Zcela originelní sestrojení podstavce usnadňuje vzlet. Podstavec, na němž stroj spočívá, podobá se zahradní židli ku sklapnutí. Před vzletem je tento kozlík stlačen a na něm spočívá aeroplan. Šrouby se počnou otáčeti a při jisté rychlosti vyprostí mechanismus, jímž podstavec dosud v stlačené poloze byl udržen a tento se vymrští pomocí ocelových per na svých dlouhých nohách do výše, vyzvedaje takto již již vzlétající přístroj od země.

Na louce poblíže předměstí Treptova v Berlíně předveden obecenstvu nový létací stroj bývalého lesního adjunkta Marxe. Přístroj založen na systemu ptačího letu, jejž po leta zevrubně pozoroval. Létadla stroje jsou kombinací křídel a létacích blan. Kostra sestrojena z hliníku a spojení jednotlivých částí vějířovitého přístroje docíleno pružnými blanami. Marx podnikl ze zvláštní estrady vzlet do vzduchu a vznášel se ve výši asi pět metrů v polokruhu po dobu 4 minut a 25 vteřin.

N. Tesla, znamenitý charvatský elektrotechnik, oznámil z Nového Yorku časopisu „Sun“, že prostředky k zřízení jeho světové telegrafie bez drátu jsou zajištěny. Elektrická energie bude vedena do země, a takto způsobené vibrace bude možno zachycovati všude zvláštními apparaty.

První praktický užitek telegrafie bez drátu poskytla nedávno při plavbě z Ostende do Doweru. Kapitan lodi „Princesse Clementine“, jež opatřena přístrojem pro zachycování depeší bez drátu, přijev nedaleko Dunquercqu (Dünkirchen) spozoroval signaly na přístroji telegrafickém. Když zachycená depeše přečtena, dověděl se, že mu dává zprávu francouzská loď majáková, která střeží nebezpečné, úskalí plné místo na pobřeží francouzském. Majáková loď mu sdělovala, že budoucí noci už by nemohla světlo vydávati, kdyby jí pomoc ze souše nepřišla. Parník „Princesse Clementine“ vyslal tedy ihned novou depeši bez drátu, jež chycena na pobřeží belgickém v místě La Panne. Odtud pak pozemním telegrafem odeslána zpráva do Francie do Dunquercq. Odtud

ihned vyslán člun k majákové lodi, aby předsevzaty tu byly potřebné opravy. V případě, že by maják byl vyhasl, hrozilo snad mnohým lodím veliké nebezpečí. Tak poprvé telegrafie bez drátu se šťastně v životě námořním osvědčila.

Před šesti lety objevil francouzský fysik Becquerell, že kov uran vysílá zvláštní paprsky, jež mají tu vlastnost, že neprůhledným prostředím procházejí a průhledné prostředí činí zdrojem světla. Byl to první objev skutečných Roentgenových paprskův, ale prakticky zůstal nepovšimnut. Leč na základě objevu pracováno dále: Demarçay tvrdil, že není to vlastnost uranu samého, ale že tu třeba hledati nový prvek; bratři Curie v Paříži tutéž vlastnost později objevili na baryu a vismutu z uranových rud dobytém. Konečně nedávno mnichovští učenci Hoffmann a Strauss tutéž vlastnost objevili na olově z uranových rud získaném, ač žádné jiné olovo jí nejeví. Paprsky této „radioaktivní substance“, jak neznámému prvku říkají, shledány při pokusech v laboratořích (pařížské a berlínské jmenovitě) ještě podivuhodnější než paprsky X, (Roentg., kathod.). Ovzduší, jímž pronikají, činí totiž velmi vodivým pro elektrický proud. Doufá se tudíž, že pro telegrafii bez drátu našel se velmi vydatný pomocník. Sklo osvícené paprsky těmi září, diamant zůstává temným. Vysílená a vyčerpaná dlouhým svícením „radioaktivní substance“ nabývá opět své zářivosti, byla-li osvětlena paprsky kathodovými.

Zajímavé jest srovnání sil elementarních, jichž se v moderní technice strojové stále větší měrou užívá. Stroje pracující na pařížské světové výstavě r. 1869, měly průměrně 10 koňských sil každý, r. 1878, už 62 koňských sil, r. 1889, 170 a 1900 973 koňských sil každý stroj. Leč veškerá ta síla strojů na pařížské výstavě pracujících byla 36.085 koňských sil — a tato veškerá síla není leč taková, jaké potřebuje jedna z nových lodí německých, dopravní a poštovní parník „Deutschland“, jehož strojová práce rovná se 35.600 koňských sil, čili práci 500.000 lidí! (HP = 14 lidských sil). Na takovém parníku umístěny tedy stroje s takovou silou pracovní, jaké nespotřebují stroje celého velkého města. Tak na př. stroje v Hamburku (mimo přístav) pracující vyvinují jen sílu 22.886 koňských sil. Ve 28 největších a nejprůmyslnějších městech německých činno jest strojní síly za 354.658 HP, to jest tolik co 10 podobných parníků spotřebuje. Dosavadní hamburské parníky poštovní a osobní mají také stroje úhrnem o 425.000 HP.

Technikové němečtí zabývají se myšlenkou sestaviti velký mezinárodní slovník technický, v nějž by pojaty byly tři řeči: anglická, francouzská a německá. V budoucích jeho vydáních podle rozvoje techniky i v jiných národech mohla by se přibrati i ruština, italština a japanština. V obsah slovníku nebudou pojaty jen vlastní „termini technici“, ale i úsloví a frase technické, ale jen pokud jsou technické. Název bude míti „Techno-lexikon“.[1])

[1]) Některé z drobností „Technického rozhledu“ píše Jan Vojenský.

Dne 14. dubna překvapena česká veřejnost z Vídně uznáním k českému umění. V úředním listě vyhlášeny totiž dva dekrety, jedním jmenováni noví členové panské sněmovny a vzati vesměs z kruhův učenců a umělců. Mezi těmito jmenováni i Jaroslav Vrchlický a Ant. Dvořák členy sněmovny panské. Všechny listy české psaly o tomto skutku s patrným potěšením. Druhým dekretem zřizuje se galerie výtvarných umění v Praze, a to ze štědrosti císařské; bude ústavem veřejným zemským, pro nějž z nadace císařské (k níž přistoupí asi i zemská, obecní i soukromé dary) budou se zakupovati obrazy umělců obou národů. Dosud stálá obrazárna v Praze byla v Rudolfinu, jež zůstane asi místností výstavní a příručním salonem akademie. Pro novou galerii bude třeba opatřiti novou monumentalní budovu. Podobnou galerii zřídí prý císař pán ještě v Haliči, ve Lvově.

Mistr Dvořák slavil 14 dní před tím (31. března) právě nový veliký úspěch v Národním divadle svou novou operou „Rusalka", k níž libretto sepsal Jar. Kvapil. Dle souhlasného úsudku všech kritiků jest Rusalka nejhezčí českou operou nebo aspoň z nejdokonalejších. Její velikou předností jest, že i libretto její jest dokonalou prací básnickou, jež i jako poetické dílo by svou cenu mělo. Námětu poskytly pověsti lidové u všech téměř národův už zpracované: nešťastná láska víly ke smrtelníku. Lyrické motivy libretta daly Dvořákovi příležitost, aby co nejnádherněji své umění objevil. — Dne 25. března dáváno poprvé Jiráskovo drama „Magdalena Dobrom. Rettigová", idyllické a povznešené scény ze života našeho probuzení. Šlechetná vlastenka litomyšlská opředena tu velmi milým nádechem, jakož i celá společnost česká venkovského toho města — drama taktéž došlo vřelého přijetí, přes to že nemá silných dramatických momentů.

Po zemřelém (náhle skoro) v Paříži Václavu Brožíkovi na jeho místo na pražské akademii umění pro historickou malbu uvádějí zatím jen z dohadu jako nástupce několik chvalně známých jmen: Beneše Knüpfera (malíře krajin, marinistu především!), K. L. Lišku a Han. Schwaigera. O zemřelém Brožíkovi jistý list polský porovnávaje ho se svými a známými praví: byl sic velký mistr, hlavně v seskupování četných osob a oživování velkých momentů, ale ani Matejkovi ani uherskému Munkácsymu nevyrovnal se jak prohloubením tak zušlechtěním a jemným provedením každého detailu.

Sjezd novinářů slovanských v Dubrovníce zdá se, že vypadl ještě bezúspěšněji než loňský krakovský. Roztržky v lůně slovanského novinářstva jsou čím dále zřetelnější. Resoluce, jež mají praktický cíl týkají se opět, jak už v Praze i v Krakově usneseno, slovanské korrespondenční kanceláře a všeobecného podporovacího spolku slovanských žurnalistů v Rakousku. — Ve slovinském divadelním družstvu vzdali se Hubad konečně s Milčinským intendantury, rozmrzeni stálými útoky „mladých" a „nejmladších" na výběr her a správu divadelní. Mezitím co mladí žádají, aby se moderní kusy hrály před prázdným divadlem, německé večery mají vždy skvělý úspěch. — Na 3. května uchystána v Bulharsku slavnost kladení základního kamene

na pomník caru Osvoboditeli podle návrhu italského umělce, jenž v konkursu dostal první cenu.

Počátkem dubna slaveno v Rusku 200leté jubileum žurnalistiky ruské. V Moskvě konán za té příležitosti sjezd novinářů ruských (od 4. do 7. dubna). Sjezd jak v Rusku přirozeno, obíral se jen otázkami podpůrnými a literarními. Na sjezdě národního vyučování, jenž konán v Moskvě v březnu a jenž už dlouho připravován kromě vnitřně školských otázek, jednáno mezi jiným i o úpravě ruského pravopisu. Neusneseno zatím nic definitivního, ani dalekosáhlejších požadavků nevysloveno. Pouze způsob psaní „i“ a „e“, jež Rusové mají v různých podobách („i“ dvoje či lépe patero, „e“ čtvero) navrženo zjednodušení.

K 50letému jubileu smrti Gogolovy (zemřel v Moskvě 21. ún. 4. bř. 1852) dějí se už přípravy ve světě literarním. U Marksa vyšlo nedávno nádherné vydání jeho „Mrtvých duší“. Vydání jest hojně illustrováno, jen že jak podle prvních sešitů vidno, nešťastně úkol illustrační rozdělen. Každá hlava určena jinému umělci k illustrování (některému ovšem dvě i tři kapitoly), tím se stalo, že v illustracích a v charakteristice osob na obrazcích jest nejednotnost, jež ruší spojitost romanu samého. Reprodukčně jest dílo dosti zdařilé. — V postě, kdy divadla ruská jsou zavřena, konává se herecký sjezd, konán letos v Moskvě, jenž kromě podpůrných svépomocných cílů hojně debattoval i o umělecké stránce a vzdělání svých členů. Navrhováno určiti jistý census vzdělavací (stupeň vzdělání) jaký ruský herec míti musí, aby do svazu hereckého přijat býti mohl, leč na konec od návrhu upuštěno, že jest dosud pro Rusko předčasný a mohl se zachovati jen na největších a nejlepších divadlech. Jinak že ostatně census vzdělanostní řídí se jakostí scény a postavením i platem herce. To že je měřítko nejpřiměřenější. Při tom i zůstalo.

Carská akademie umění ve svém řádném sezení koncem března usnesla se, vybrati ze svých uměleckých pokladů některá mistrovská díla a rozeslati je po kraji školám malířským a kreslířským, aby žáci jejich, jimž není po ruce žádná obrazárna, měli před sebou také umělecké originaly slovutných mistrů a na nich samých se cvičiti mohli. Vybráno tak 214 obrazů ruských i cizích slavných mistrův a ty rozeslány budou po kraji do krajinských musei a kreslířských škol. Mezi obrazy jsou cenné originaly Rubensa, Van-Dycka, Rembrandta, Tintoretta, a z ruských Bogoljubova, Frenca, Gruzinského, Kovalevského, Vasilkovského a j. — Táž akademie umění usnesla se od letoška svou výroční zprávu dáti tisknouti s illustracemi prací žáků svých, fografiemi umělců slavných, zvláště jubilantů a pod. Zpráva bude tak sestavena, aby poskytovala vždy živý obraz ruského snažení uměleckého veřejnosti co nejširší, a to nejen v carské akademii samé, tedy nejlepších žáků jejich, ale i všech škol malířských v Rusku, jichž roční zprávy rovněž pojme ve svou ročenku. Také cenou chce učiniti ročenku co nejpřístupnější.

Zemřeli ve světě slovanském: 19. března stoletý téměř Dr. Adolf Dobrjanský (r. 1803.), uherský Rusín, vlastenec, učenec a spisovatel,

vládou uherskou ovšem pronásledovaný pro „panslavismus“. — „Literarní Naukovy Vistnik“ rusínský přináší širší posmrtní vzpomínku na dva rusínské spisovatele zemřelé v lednu, 8. ledna M. T. Simonova a 10. ledna zemřelého C. D. Nisa (Nos); onen byl belletristicky, tento belletristicky ale hlavně folkloristicky činným. — 15. dubna v Paříži zemřel professor pražské umělecké akademie a mistr český Václav Brožík, pochován v Paříži (nar. r. 1851.). — 16. dubna mladý moravský krajan a spisovatel národohosp. a politický Frant. Vahalík, jenž zvláště v ruchu o druhou universitu moravskou mnoho činným byl. — V dubnu zemřel filosofický spisovatel ruský A. A. Kozlov, jenž ve spisech svých filosofických přidával se k moderně pantheistickému směru zvanému panpsychismus. — 19. dubna mladý krajinář český (školy Mařákovy) Fr. Lebeda. — V Kolomně v Rusku zemřel novellista Petr Pavl. Suvorov (1839—1901). Nebožtík náležel ke kruhu mužů šedesátých let, byl znám s Pisarevem, Tkačevem a jinými šedesátníky. V novellistických pracích svých, vydaných ve sbírkách „Žitejskyje otgoloski“ (1878), „Razskazy iz dalekago prošlago“ i „Zapiski o prošlom“ líčí dobu šedesátých let se stanoviska pokrokového liberala.

* * *

Z národního hospodářství. Nálada pro velké investice železniční i průplavové po prvním nadšení sic ochladla, ale přece ne tak, aby snad povstali těm či oněm stavbám zjevní nepřátelé. Předlohu o vodních stavbách vláda slíbivši po svátcích odložila na konec dubna. Předloha jest, tak jak podána, slepou. Jest to jen hrubý nárys plánů do podrobností nejdoucí. V podrobnostech totiž není ještě nic ani rozhodnuto ani vypracováno. Stavbou se má ostatně započíti až roku 1904. Obě předlohy i s rozpočtem do konce předprázdninového zasedání (do polovice června) mají býti vyřízeny. To by ovšem byl spěch, jakého už dlouho rakouská sněmovna neviděla! —

Zákon o zkrácení doby pracovní v dolech, jenž po loňské stávce byl slíben dělnictvu, ale sněmovnou dosud zadržen — projednáván opět ve výboru sněmovním a letos div že nezvítězil návrh dělnických zástupců na zavedení 8 hodinné doby pracovní, kdežto vláda s měšťanskými stranami navrhuje 9hodinnou šichtu. Přece však do návrhu o 9hodinné šichtě vneseno ustanovení, jež jak vládu, tak průmyslové zástupce rozladilo. Práce přes čas totiž smí se jen dovoliti po poradě se zaměstnavateli a dělnickým místním výborem (tedy ad hoc zřízeným) nikoliv jak předloha měla: s výborem hornického společenstva. Vláda namítá, že tím přirčeno bude právo spolurozhodovati dělnickým agitatorům ze řemesla. — K předloze zákona navrhli dobrou resoluci poslanci čeští (Dr. Fořt), aby vláda pečovala o ztenčení alkoholismu v hornických revírech, o rozšíření vzdělání a povznesení duševní úrovně hornické. Vláda dosud co se alkoholismu týče činila pravý opak. Zrovna proti všem námitkám jak hornictva, tak přátel jeho udělovala na Ostravsku na př. jednu koncessi na výčep lihovin za druhou — ježto šlo o židy

a posílení německého rázu Ostravy i okolí! Kdo však se tomu měl ve vlastním zájmu opříti a neopřel se, byly správy a majetníci dolů. Jak resoluci bude vyhověno, můžeme si už napřed vypočísti.

Na sjezdu protialkoholickém ve Vídni také proneseno mnoho stesků toho druhu na úřady a na vládu, že prodej lihovin podporují, výčepy obcím zrovna vnucují a spolky i agitaci pro střídmost pronásledují. Klassické jsou namnoze příklady toho z Haliče. Sjezd sám vyzněl zcela na plano. Už spor mezi rigoristy, jenž všechno požívání jakýchkoliv lihovin zatracují a mezi umírněnými vedl k rozbřednutí celého jednání. Mimo to socialisté, kteří nikde zásadně a opravdově proti lihovinám nebojují, využili sjezdu ke svým účelům. Hned z počátku mimo to dostali se lékaři do sporu, když obecenstvo tleskalo (upřílišenému asi) výroku saského lékaře a professora Meinerta, lékaři pak bouřlivě protestovali, že by oni svou nezdrželivostí šířili alkoholismus a že by většina lékařů na alkoholismus umírala! Ježto pro velký nával řečníků muselo se předsednictvo utéci k 10minutovému omezení, ani pro informaci a statistiku o alkoholismu ze sjezď mnoho nevyplynulo. Z rakouských zemí alkoholismus nejvíce řádí — na Moravě a ve Slezsku. Ač právě tyto země statistiku alkoholiků ani na sjezdě nepodaly. Pouze z Čech a Haliče, jakož i z některých alpských zemí přítomní lékaři předvedli alkoholismus svých zemí v číslech. A tu zvláště MUDrka Daszyňská protestovala proti tomu, že by Halič byla nejzamořenější ze zemí rakouských. Není prý tomu tak, neníť v Haliči konsum kořalky poměrně větší než v Čechách na příklad, přes to, že v Čechách pije se ještě velmi mnoho piva a vína, jehož spotřeba v Haliči jest minimalní. V Čechách průměrně notorických alkoholiků jest o polovic méně než na Moravě. Na Moravě samé pak alkoholismus rovněž se snižuje, ale velmi pozvolna. Byloť na př. roku 1890. ještě notorických pijanů na každých 10.000 lidí 46, r. 1895. už jen 33, rok 1898. 29 a 1899. zas už 30. V jednotlivých okresech moravských rovněž nastala změna k lepšímu. Tak nejhorší okresy kořaleční v roce 1890.: Nové Město (172 pijanů na 10.000 obyvatel) Zábřeh (120‰) Vyškov (117‰) už tak se polepšily, že po desítiletí vykazují: Nové Město 32, Zábřeh 79, Vyškov 35 pijanů na 10.000 obyv. Nové Město a Vyškov tedy klesly až skoro ke průměru moravskému, Zábřeh však zůstal nejpijanštějším okresem Moravy. Kromě zábřežského okresu vykazují vysoké poměrně číslo pijanství ještě Meziříčí Velké (66‰) Tišnov (64) Místek a Litovel (po 52‰). — Dle tohoto rozdělení okresů moravských, zdálo by se, že socialisté mají pravdu se svým tvrzením, že alkoholismus jest zaviňován jen chudobou a nevzdělaností. Kde tyto dvě vady lidské společnosti dosud neodstraněny nebo aspoň nezmírněny, tam marný boj proti alkoholismu. Leč alkoholismus nezračí se právě nejvýrazněji v poměrném počtu pijanů notorických! Až k nemoci a šílenství klesá vášeň ta přece jen v řídkých případech, a tím řidčeji ovšem, čím zevnější okolnosti od toho zdržují: a tyto zevnější okolnosti jsou hustota obyvatelstva, městský život, čilejší styk lidí. Proto poměrné procento pijanů z větších moravských měst není pravým výrazem

jejich alkoholismu: Tak v Brně $7^{0}/_{000}$ (r. 1890.) a $3^{0}/_{000}$ (v r. 1899.) v Jihlavě $9^{0}/_{000}$ (po obě leta), v Olomouci $5^{0}/_{000}$ (1890) a $13^{0}/_{000}$ (1899), v Kroměříži $15^{0}/_{000}$ (1890) a $3^{0}/_{000}$ (1899), atd.... Každý jednoduchým počtem a pohledem do života pozná — kde se víc alkoholu zneužívá, zda na venkově či v městech. Boj proti alkoholismu také ne bez důvodu začíná ve velkoměstech, a na ně bude vždy v budoucnosti muset hlavní zřetel obraceti.

Všeobecně překvapil krok anglické vlády, jež v rozpočtu, který na rok budoucí vykazuje deficitu přes 1000 mil. korun, navrhla na uhražení deficitu zavésti cla — tedy prostředek, jehož Anglie dosud neužívala (po 50 let). Ovšem, že nenáviděný tento prostředek v Anglii měl by býti zaveden jen jako zatímní, snad na rok, či několik let. Cla jsou tudíž tak řečená fiskalní (jen na rozmnožení státních příjmů zavedená, jako u nás na př. clo z kávy) nikoliv ochranná na ochranu domácí výroby zavedená, jaká jsou v ostatních státech evropských volné tržby (vyjma Belgii) neuznávajících. Leč při těchto clech fiskalních na uhlí a cukr, první jest ještě starožitnější a víc vyšlé z mody — zavedenoť na vývoz uhlí! Jest to zrovna hospodářský atavismus, jak to vídenské „Handelsmuseum" nazvalo. Cla fiskalní jsou obyvatelstvu vždy nemila, a to cla na dovoz všem obyčejně, cla na vývoz té třídě výrobců, jež vyváží. Jest to vlastně opačný pojem našeho cla jak se o něm mluví ve státech ochranářských. V Anglii už sic dlouho byla agitačně činnou strana průmyslníků, kteří se domáhali toho, aby Anglie upustila od své volné tržby a přidala se rovněž k ochranářské politice, třebas ovšem mírnější, než jakou pěstují mnohé evropské státy. Nikdo však v Angli se nenadál, že zásada volné tržby bude prolomena ohledy fiskalními a to ještě takto. Odpor, jaký povstal proti takovýmto zámyslům vlády jest veliký, zvláště v kruzích uhelných těžařů. Tito hrozí zastavením veškeré těžby, bude-li clo na vývoz uhlí skutečně uvaleno. Návrh na zavedení obou cel prošel v dolní sněmovně jen malou většinou, v horní sněmovně, kde zájmy velkokapitalismu a zvl. hornického mají své silnější zastoupení, bude asi tíže. V návrhu vládním ustanoveno clo na vývoz uhlí na 1 šilink (60 kr.) z tuny, tedy 6 kr. z metrického centu, což není ovšem značným zdražením anglického uhlí v cizině, ale přece už konkurenci anglickým těžařům stěžuje. Vláda namítá, že cizina (Francie, Italie a Rusko) nezbytně uhlí anglického potřebuje a že je musí kupovat, kdyby sebe víc podražilo. Že tudíž o clo na uhlí nemusí se domácí obyvatelstvo ani domácí výroba pranic pálit, ježto je zaplatí cizina. Clo na cukr, jež dle čistoty jeho jest od 4·80 korun až do 10·04 korun na jeden metrický cent, jest už citelnější. A to bude musit zaplatit z větší části anglický konsument sám, cizina sotva ze zboží svého i za nejbezohlednější konkurence tolik bude moci sleviti. Za veliké spotřeby a všeobecného užívání cukru hojně i v nejnižších třídách jest nenávist, jaká proti tomuto clu povstala, širší a mohutnější ještě, než nenávist proti clu uhelnému. Pokus vlády bude míti možná dvojí dobrý výsledek: konec války jihoafrické, jejíž náklad to zavinil, a ještě pevnější trvání při volné tržbě lidu anglického.

Školství. Duch bezmezné anarchie obalený v lesklou zástěru pokrokovosti, jak lučavka zžírá všechna pouta, bez nichž nelze společnosti jakékoliv, tedy ani organisace učitelské zachovati a řiditi. Mladí i staří pokrokáři zapomínají, že první podmínkou zdravého pokroku a účelného rozvoje jest účelná sebekázeň a jisté obmezení bezuzdné vášně sebelásky. Zapomínají, že dokud na zemi budou lidé — a my učitelé jsme přece také jenom lidé — jistá obmezení osobní zvůle, jíž mladí tak rádi zaměňují se svobodou, jsou v zájmu celku nezbytná, že bez súžení zbujnělého „já“ nelze zbudovati združení stavovského, jakým měl býti Ústřední spolek moravský dle zámyslů nezapomenutelných zakladatelů professora Havelky, ředitele Kosiny a jiných. My nejméně jsme vděčnosti povinni anebo jinak zavázáni k jeho nynějšímu vedení, neboť právě p. Slaměník vydal osudné heslo: učiteli svědčí nejlépe mírný liberalismus, a dal pokyn, by učitelé smýšlení katolického, pakli toto smýšlení také na venek projeví přistoupením ke katolickému spolku učitelskému, nectně byli ze spolků okresních vyloučeni. Přes to však želíme, že rozvrat ničivé páky zasadil na kořenech ústředního spolku a zradikalisovaní mladíci odbojem proti autoritě starších vynutili si nadvládu v zemském spolku učitelském, jak svědčí o tom resignace předsedy p. Slaměníka, způsobená zajisté dorostem prosáknutým názory, které splodily hnutí socialistické.

Hnutí, kteréž ani učitelstvu ani školství neprospěje, není původu českého, ani slovanského, nýrž vypučelo na protestantských nivách německých, ujalo se ve Vídni a nyní bují v Praze. V Čechách plódí totéž ovoce jako v Němcích: ruší svazky stavovské organisace a uvolňuje mravní základy její. Místo volnosti zavádí pustý terrorismus, místo realních vědomostí plané povídalství povyšuje za příznak intelligence. Boří, co pracně zbudováno, ale lepšího neumí podati. Výstup učitelstva pražského a plzeňského ze spolku zemského v Čechách a odštěpení učitelstva škol měšťanských od učitelstva škol národních je k tomu velmi vymluvnou illustrací.

Universitní běhy učitelské ve Vídni žádá městská rada. Za tím účelem podala k ministerstvu vyučování příslušnou žádost, jíž bude zajisté vyhověno. Vždyť je to ve Vídni! České učitelstvo v Praze si takové kursy vlastním nákladem již před rokem zřídilo na české universitě.

Otázka technického doktoratu konečně rozluštěna ve smyslu přání techniků. Tyto dny vydán byl výnos ministerstva osvěty a bohocty, jímž na základě císařského zmocnění povoluje se technickým školám vysokým udíleti hodnost doktorskou. Zároveň vydán rigorosní řád pro techniky, jímž přesné vymezeny podmínky a modality potřebné k dosažení technického doktoratu. Tím studium věd technických povýšeno na úroveň studia universitního a technik postaven na tutéž výši společenského významu, jaká byla dána lékařům, právníkům a jiným odchovancům starodávných universit.

Zároveň ministerstvo bohocty a vyučování přijalo konečně stanovisko svépomocné, jaké v Uhrách a jinde se uplatňuje. Vydalo

totiž nařízení, aby při nákupu rýsovadel a jiných pomůcek učebných vždy měly výrobky tuzemské přednost, jakost a cena-li je přiměřená. Bylo by velmi prospěšno, kdyby nařízení to bylo rozšířeno i na obrazy, mapy, knihy, preparaty a jiné potřeby školské, z nichž větší díl zvláště německé ústavy zásadně kupují — z Berlíně. Že tím ani smýšlení vlastenecké v mládeži, ani výroba domácí se posilňuje, netřeba dokazovati.

Německé učitelstvo rakouské touží po neodvislosti bezpodmínečné a doufá, že cíle dojde, bude-li míti vlastní denník politický, jímž by působilo na smýšlení ostatních stavů, hlavně však v lidu by šířilo názory své. Ústřední svaz německých učitelů se proto usnesl, že bude učitelský denník vydávati. Že bude rázně „pokrokový“ a bezohledně „protiklerikalní“, t. j. krajně protikatolický, rozumí se u vídeňských „mladých“ samo sebou.

Jednota lidumilů na Moravě přistupuje k praktickému řešení velikých svých úkolů. Prvním výsledkem práce obětavé je zřízení útulny pro zanedbanou mládež v Dřevohosticích u Přerova. Což by naše moravská šlechta prospěla duševním mrzákům, kdyby své neobydlené zámky alespoň dočasně dala k disposici lidumilné jednotě a tím umožnila rychlé rozmnožení útulen a ústavů pro opuštěné siroty, nezvedence, spustlíky a jiné ubožáky, jichž výchov dosud je neúčelný anebo zcela nemožný.

Vždyť není doba daleka, kde zhoubný alkoholismus donutí lidumily, že budou zakládati léčebny pro pijany nejen dospělé věkem, ale i pro pijany nedospělé, v nichž by dítky byly chráněny před zhoubným vlivem alkoholu naprostou abstinencí a vyléčeny z nákazy chorobné dobrou výživu, prácí účelnou a působením náboženských pravd, jak se to již osvědčilo ve švýcarských léčebnách pro pijany.

Ve školství německém opět nové hnutí se oznamuje. A poněvadž všechno, co v Němcích vznikne, také k nám pronikne, upozorňujeme již nyní na hnutí namířené proti dosavadnímu rozvrhu učiva. Uznává se v Německu, že nynější soustava školská kromě počítání, čtení a psaní — o náboženství v Němcích již ani nemluví — nic pro život důležitého, upotřebitelného, praktického nepodává a žáci prý nedovedou vědomostí pracně nabytých upotřebiti v životě, čímž zvýšuje se nechuť k učení a nedůvěra ke škole.

Dívčí gymnasium bude zřízeno v Chebu. Vydržováno bude družstvem přátel ženského studia a doufají, že škola obdrží právo veřejnosti a podpory státní. První třída má býti otevřena již v září tohoto roku.

Návštěva vysokých škol utěšeně vzrůstá. Dle frekvenčního výkazu o universitách, ministrem vyučování právě uveřejněného, čítalo všech osm rakouských universit v zimním běhu 1900—1901 dohromady 17.132 posluchačů. Z tohoto čísla připadá na universitu vídeňskou 6133, na českou universitu pražskou 3188, na lvovskou 2058, štyrsko-hradeckou 1565, na krakovskou 1380, na německou pražskou 1314, na inšpruckou 1011 a na černovickou 482 posluchačů. Z výkazu patrno, že česká universita je dle počtu žáků druhou; kromě toho na universitách

ve Vídni a jiných německých studuje síla českých a slovanských posluchačů. Je zjištěno, že více než 800 československých studentů je zapsáno na universitách německých. Z toho plyne, že zřízení druhé české university jest kulturní a hospodářskou nutností. Podle disciplin počítáno celkem na theologických fakultách 1084 řádných a 186 mimořádných posluchačů. Lékařství poslouchalo 2541 řádných a 405 mimořádných posluchačů; právníků bylo 8463 řádných a 849 mimořádných; na fakultě filosofické studovalo 2561 řádných a 1093 mimořádných posluchačů.

Maturitní zkoušky na vyšších školách průmyslových byly změněny a konečně upraveny, za kterýmžto účelem vydalo ministerstvo učby zvláštní výnos ze dne 21. února 1901 č. 4070, jímž se tato otázka přesně reguluje. Absolventi vyšších škol průmyslových mají vypracovati z oddělení stavebního: návrh stavby, nárys z architektonického tvaroznalství, práci z ekonomie stavitelské a úkol z techniky stavitelské. Z oddělení technicko-mechanického se žádá: výkres ze strojnické konstrukce, úkol z theoretické i užité mechaniky a úkol ze strojnického stavebnictví a mechanické technologie, po případě z oboru zvláštního. Absolventi lučebnicko-technické sekce mají podati práci ze všeobecné technologie technické, ze specielní technologie chemické, z qualitativních i quantitativních rozborů lučebních a z nauky o strojnictví. Pro konstrukce vyměřeny dva dni po osmi hodinách, pro ostatní práce osm, po případě čtyry hodiny času. Absolventi mohou býti sproštěni ústní zkoušky za jistých podmínek, mají-li nejméně uspokojivé známky semestralní, ale každý abiturient má nejméně ze dvou, nejvýše ze čtyř předmětů skládati zkoušky ústní. Nový maturitní řád nabude platnosti školním rokem 1900/1901.

Aby jednotu národní sesílili, domáhají se Němci jednotného pravopisu. Dosud měli tři: říšský, rakouský a švycarský. Nyní pomýšlí se za souhlasu vlád súčastněných na unifikaci pravopisu, tak že příště všichni Němci kdekoliv osazení budou míti pravopis jednotný. Kde jsou Slované od takového idealu!

Péče o děti zmrzačené šíří se potěšitelně v Anglii. Nedávno rokováno v londýnské „School Board“ (asi naše okresní školní rada), kterak pečovati o dítky, jimž tělesné zmrzačení návštěvu školy znemožňuje. Usneseno zříditi několik místních výborů, jimž by starost o tyto dítky svěřena býti mohla. Polovice těchto výborů vyhrazena je ženám. Školní rada povolila také prostředky na dopravování dítek do školy. Výlohy s tím spojené rozpočítány na 785 liber šterlingů (asi 20.000 korun) pro letošek a na příští roky toliko 500 liber šterlingů (asi 12.000 korun). Dítky ty dostávají také oběd ve škole. Pro ony čtyři školy, kde tito mrzáčci jsou vyučováni, povoleno 180 liber št. (4320 korun) na odměnu pro zkušené opatrovníky a opatrovnice, jež dítkám na cestě do školy a také ve škole nápomocni býti mají.

Zajímavá data o školství přednesl v minulém zasedání říšské rady socialistický poslanec Daszyński. Tvrdil, že z 45 milionů zlatých, jež v Rakousku se na obecné školství věnují, platí 11 milionů země,

8 mil. školní okresy, 12½ mil. obce a zbytek školní patronové, stát však přispívá toliko 281.000—371.000 zl. Chcete-li číslo to zvětšiti, proměňte je na koruny. V Prusku přispívá stát na obecné školství 40%, u nás 0·4%; v Prusku stojí obecné školy ročně 212 mil., u nás 90 mil. korun. Ve Švycarech připadá jedna škola průměrně na 366, v Německu na 826, v Rakousku na 1350 obyvatel. Mezi 100 lidí čítá Rakousko 24 analfabetů, Halič sama 68. Ze čtyř milionů dítek školou povinných je skoro jeden milion bez vyučování, v Haliči samé skoro 40%. Počet analfabetů v Německu obnáší 3—0·5%.

O „Vychovatelských Listech“, jichž první číslo vydáno koncem dubna, zmíníme se obšírněji v některé z příštích rozprav.

Rozhled končíme smutnou zprávou o barbarství, jež páchá školní úřad pruský na Polácích. Na katol. Marianském gymnasiu v Poznani zrušeno ve všech třídách vyučování polštině, tak že polská mládež příště neuslyší ve škole slova polského. Rovněž zrušeno vyučování katolickému náboženství, jež dosud po většině se dělo polsky, téměř ve všech venkovských i městských školách vládního kraje bromberg-ského. Pověstný hunnismus tedy proniká již i do čistě kulturních sfer. Také známka zářící kultury germanské.

* * *

Vojenství. Nová anglická strojová ručnice je zbraň mechanicky pracující. Při výbuchu prachu v ručnici účinkují vyvinuté plyny jednak na střelu ženouce ji ku předu, jednak na zbraň samu, trhají ji do zadu. Tento strk do zadu využitkoval Hiram Maxim tím způsobem, že učinil i hlaveň pohyblivou vsunuv ji těsně do roury širší, t. zv. „pláště“. Při ráně pohybuje se tedy střela v před a hlaveň v zad, při čemž stlačí závitkovité péro, jímžto po ráně hlaveň zase posunuta v dřívější polohu. Při posunování hlavně v zad vykoná hybná síla vyvozených plynů tyto práce: spoušť se napne, patrona vystřelená se vyhodí a novou nahradí a konečně se spoušť vyprostí a rána vyjde. Vše odehrává se mechanicky a střelec řídí jen směr hlavně a přitlačí na páku, má-li býti palba zastavena. Ručnici „strojovku“ nesmíme si však představovati jako zbraň ruční. Jest nutno, aby podobná zbraň spočívala jistě, tedy na podstavci, čímž nabývá podoby děla. Za podstavec slouží obyčejně lože podobné dělové „lafetě“, a bývají „strojovky“ jako děla s místa na místo taženy. Váha takové pušky není veliká, v horách nese voják celý ten stroj na zádech. Poměry při střelbě, nosnost atd. rovnají se oněm při puškách moderních. V rychlopalbě dá „strojovka“ 400 ran v minutě. Přesnost střelby předčí ještě nad výkon naší Mannlicherovky a palba jedné „strojovky“ nerozprská se u cíle tak jako palba 40 mužů, kteří by 10 ranami v minutě docílili stejného účinku se „strojovkou“. Muž u mechanicky pracující „strojovky“ věnuje se zcela pozorování účinku střel, kdežto náš voják musí současně závor otvírati, nabíjeti, spouštěti. V bitvě na Atbaře a při dobytí Omdurmanu osvědčily se „strojovky“ znamenitě, jen chytří Burové se nikdy smrtonosné palbě těchto ručnic nevystavují.

Účinky moderních ručnic. Dr. Schlick, námořní štábní lékař, ošetřoval 80 raněných sboru Seymourova. Větší část raněna byla střelami drobnými, jen někteří střelami z děl. Podlouhlá střela malého kalibru obalena bývá pláštěm z ocele, mědi, hliníku neb i papíru. Porovnáme-li účinky střely takové s účinkem střel větších, seznáme hned, že nové ručnice lépe vyhovují požadavkům humanity než dosavadní pušky většího zrna. Číňané byli z části vyzbrojeni nejnovějšími systemy. Poranění srdce a mozku jsou novou i starou střelou stejně smrtelná, avšak veliká cena nové pušky objeví se zřetelně při ranách na jiných částech těla, především v prsou a břiše. Otvory, kudy koule vjela do těla a kudy zase vyšla, jsou malé, sekundarní záněty jsou mnohem řidší, tkanivo není tolik porušeno; tyto výhody umožnily, že i těžká poranění plic a ledvin mohla býti v krátké době vyléčena bez reakce. Čtenáři bude jisté známo, že koule 11 milimetrů, ba i 8 milimetrův účinkovaly na jisté vzdálenosti jako koule výbušné, že totiž tříštily. Čím menší kalibr, tím víc mizí tento účinek, tak že na př. zrno 6.5 milimetrů na 1200—2000 metrů vůbec kostí neroztříští. Tato přednost není zvrácena ani tím, že nová puška dále nese a že i více lidí zraní. Dr. Schlick vypráví, jak se chovali lidé bezprostředně po zranění. V okamžiku, kdy koule vjela do těla, nikdo nepocítil bolesti. Mnozí vůbec ani nepozorovali a v bojovném rozohnění běželi dále, až pak klesli anebo krvácením byli upozorněni na svou ránu. Jiní praví, že měli pocit, jakoby byli udeřeni holí. Jen malá část raněných byla nervosně rozčilena a jen někteří upadali do mdlob. Jmenovitě bývali obestřeni mrákotami ti, jimž se koule zaryla do krku. Tu ovšem nelze říci, zdali příčinou omráčení nebylo, že byla koulí zasažena páteř. Kdož byli raněni do prsou, mívali po několik hodin ochromené dolní končetiny. Jiní jevili zvláštní duševní podrážděnost; byli plačtiví, citliví, rozrušeni a povídaví. Někteří se chovali jako hysterické ženy, nepokojně sebou házeli, hned se smáli a hned zase plakali a sténali. Ale tyto zjevy zmizely po několika hodinách a opakovaly se nanejvýše do osmi dní. Lidé, kteří byli raněni tak, že ihned nastala smrt, obyčejně bez hlesnutí klesli na bok, byli-li raněni sedíce nebo ležíce; když byli raněni stojíce, z pravidla ještě vykřikli nebo si povzdechli: „Bože!“ a pod. a pak klesli mrtví k zemi.

Rychlopalná děla. Zavedením ručnic „opakovaček“ změnil se značně dosavadní pojem o rychlé palbě a tím stalo se, že si všichni „nevojáci“ i pro rychlopalná děla utvořili jakýsi pojem odpovídající dělu opakovačce. Děla ve velkých armadách pod značkou rychlopalných zavedená nemají s principem opakovaček nic společného. Sem tam vyskytly se zprávy v novinách o mechanicky účinkujících dělech Maximových nebo Hotchkissových, avšak zprávy ty vztahují se vlastně k ručnicím „strojovkám“ a nikoliv ke skutečným dělům, t. j. střelbám velkého zrna. Strojovky rovnají se jen zevně, tedy vzezřením dělům, vystřelují však projektily malé, stejně jako z Mannlicherky. Čím vyznačuje se tedy dělo rychlopalné? Jedině zvláštní brzdou na ložisku (lafetě) nebo zvláštní konstrukcí celé lafety. Podmínky, které na rychlopalná děla klademe, jsou samozřejmě co do rychlosti palby mnohem

menší než u ručních střelných zbraní. Připomínám jen, že by spousty dělové munice vyžadovaly pro dělo „opakovačku“ hned několik vozů. Spokojíme se tedy tím, že požadujeme, aby v okamžicích kritických mohlo býti vypáleno 15 aneb i více ran za minutu. Můžeme toho s dosavadními našimi děly dosáhnouti? Ne! Hlavní příčinou toho jest, že se dělo po každé ráně se svého místa pohne, a proto musí býti znova předvedeno a zase namířeno. Toť velká ztráta času. Může-li se tomuto nedostatku odpomoci, máme rychlopalné dělo. Aby dělo po ráně do zadu neuhýbalo, to hledělo se zameziti tím, že 1. zabrzdila se kola tak, aby se nemohla otáčet, čímž couťnutí děla až na třetinu omezeno. To pro rychlopalná děla nedostačí. 2. Krok nejbližší vedl k extremu, k úplnému zabránění couťnutí tím, že se v zadu na lafetě připevnil t. zv. špičák neb ostruha, pomocí kterého se lafeta pevně do země vryla. Nyní mělo ložisko silné nárazy při každé ráně vydržeti, a mimo to děla tak zabrzděná sice necouťnou, za to však poskočí. Z těchto důvodů se brzdění podobné pro rychlopalná děla nehodí. 4. Novější konstrukce dovolují sice dělu couťnutí, za to však vrátí se po ráně samohybně na staré místo. Toho docílil na př. Krupp pružnou ostruhou na ložisku. 4. V nynějším stadiu rychlopalných děl luští konstrukteři otázku tak, že lafetu zabrzdí, aby se nemohla ani hnout, za to však může se dělo samo (roura dělová) na ložisku v před a v zad posunouti. Tento pohyb obstará síla plynův a silné péro. Tímto principem zabýval se také konstrukter Erhardt, jehož děla též u nás vyzkoušena byla, a při tomto principu zůstalo. Kromě těchto příčin ještě ta, že rychlejší palba vyžaduje trvanlivějšího materialu dělového, že lafety musí býti vůbec nové, vedla asi také v Rakousku ku změně děl.

Reorganisace belgické armady. Odbor poslanecké sněmovny v Brusselu učinil o organisaci armady toto usnešení: Doba služební zkracuje se pro jízdu na 30, pro dělostřelectvo na 26, pro pěchotu na 26 měsíců. Kontingent branců na rok rozmnoží se na 18.000 mužů.

Ročník XVIII. Číslo 6.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

7) Apostolikum a protestantští bohoslovci.[1]

1. Zda apostolika v tom či onom století, v té či oné podobě počalo se užívati,[2] na což moderní kritika velikou váhu klade, je zcela věcí vedlejší; hlavně záleží na tom, že apostolikum vyjadřuje krátkými větami fakta a pravdy, jež apoštolé hlásali a učili.[3]

Bedřich Vilém IV. nazýval apostolikum jedinou páskou rozličných křesťanských vyznání a prohlásil proto jeho zachovávání při všech církevních úkonech za nevyhnutelné potřebné.[4]

2. Okresní synoda hrabství Stolberg-Rosslavského 52 proti 4 hlasům rozhodla, poprositi evangelickou církevní radu, aby všemožnými prostředky, dříve než bude pozdě, vystoupiti ráčila proti zřejmým snahám nevěreckých professorů na našich universitách, kteří symbolum apostolicum z bohoslužebných úkonů vylučují.[5]

Theologický směr, jemuž slouží „Křesťanský svět", opanoval všecky theologické fakulty v Prusku; ten pak usiluje, aby apostolikum v užívání církevním se omezovalo.[6]

3. Tak daleko jsme postoupili, že osmělili se někteří celé apoštolské vyznání uvésti v liturgické části bohoslužby slovy: „Apoštolské vyznání

[1] *J. Röhm,* »Der Protestantismus unserer Tage.« D. c. p. 82 nn.
[2] »Neue kirchliche Zeitschrift« 1896, 16 n.
[3] »Der Reichsbote« z 11. října 1892.
[4] »Historische Zeitschrift« 1896. 76, 739.
[5] »Der Reichsbote« z 10. září 1892.
[6] »Der Reichsbote« ze 16. února 1894.

zní: jak následuje“, anebo: „Poslyšte apoštolské vyznání víry.“ Apostolikum již dávno zcela nesrovnává se s věroučným přesvědčením; proto omezují se mnozí na to, že je „předčítají“, což ovšem jen tehdy má smysl, věří-li, že musí naznačiti, jak velice apoštolská církev vězela v pověře.[1])

4. V braniborské provincialní synodě řekl kazatel Richter: „Stöcker by se měl přece upamatovati, že tak zbožný muž jako Nitzsch na první generalní[2]) synodě prohlásil, že apostolikum se již nehodí a že tato první pruská generalní synoda velkou většinou přijala jiné vyznání.“ [3])

5. Vyznáním víry v evangelickém slova smyslu apostolikum není, praví Achelis.[4])

Není novinkou, že nevěra a nerozum vyžaduje odstranění apostolika,[5]) novinkou, že professoři bohosloví odpadli od víry církve dle písem svatých. Novinkou však a neslýchanou jest, že professor evangelické theologie[6]) nejen budoucí služebníky církve odvádí od vyznání, nýbrž dává jim i návod, jak by svědomí ukonejšili, aby při ordinaci k apostoliku zavázati se mohli, ač s ním zásadně nesouhlasí.[7])

Farář Gramberg v Abbehausenu v Oldenbursku soudí, že Luther by byl lépe učinil, kdyby byl úplně vynechal apostolikum katolické církve, jíž zcela náleží; chce provésti nepravdivost písem o narození z panny.[8])

6. „Od vás bych se“, praví A. Stier,[9]) „měl poučovati, zarytí soudcové kacířstva, ztřeštění scholastikové, pyšné farisejské duše, zapřisáhlí stranníci, neevangeličtí kněží,[10]) nebratrští bratři v povolání a „šplhaví“ kandidati: není-li pravda? Apostolikum se vám právě hodí tak, jak jest — bez soucitného, bratrského, milosrdného, přátelského, odpouštějícího a žehnajícího Krista? Apostolikum jest vaší zbraní. Ano,

---

[1]) »Kreuzzeitung« z 5. října 1892. *Schéele*, »Theol. Symbolik«. Gotha 1881. 1, 51.

[2]) Roku 1846. *Herzog's* »Realencyklopädie«. Zweite Auflage, 10 (1882) 814. — »Der Reichsbote« ze 16. října 1892.

[3]) »Germania« z 19. října 1893.

[4]) »Der Reichsbote« z 5. listopadu 1892.

[5]) »Stimmen aus Maria-Laach« 1894. 46, 306 nn.

[6]) *A. Harnack* v Berlíně.

[7]) »Der Reichsbote« z 15. září 1892.

[8]) »Chronik der christlichen Welt« 1896. 100

[9]) »Protestantische Kirchenzeitung« 1895, 825 n.; »Allgem. evangelisch-lutherische Kirchenzeitung« 1895. 886.

[10]) Svátost kněžství byla »reformatory« odstraněna.

zbraň musíme všichni míti. My bojujeme též za svou církev — čestně a odhodlaně. Nebojujeme proti církvi, jak si nalháváte. A nemáme nejlepší zbraň, slovo Boží v písmě svatém?[1] Což otupěla tato zbraň? Naopak. Vy víte velmi dobře, že jest ostrým, dvojsečným mečem. A jedno ostří obrátí se proti tomu, kdo je drží, jakmile nebojuje správně, jakmile opouští evangelium! Není-li pravda, apostolikum je přece zcela jinou zbraní? Úplně nepodezřelou u nesoudného světa, pohodlnou pro vaše svědomí a zcela bez všelikého stínu snášelivosti a smířlivosti. Krásným agitačním prostředkem při církevních a synodalních volbách, jenž dá se spojiti se vším chikanováním strannicko-politických šmejdů. Krásným prostředkem, aby nepohodlní spolubratří a professoři byli denuncováni a u sborů svých i posluchačův o vážnost připraveni. Krásným prostředkem prosaditi, aby vlastní světlo víry zářilo, všem toužícím duším z kněžské pravomoci dvéře otvírati a zavírati a moci každého ve svém svědomí odsuzovati a podezřívati. A to všecko ve jménu Kristově! Ospravedlněni před sebou i před světem! V zářícím nimbu strážce Siona anebo mučenníka za víru!... Nikoliv — od vás ještě hodně dlouho nedáme se z církve Kristovy vypuditi."

7. Při přijetí nové agendy poznamenáváme,[2]) že tím neuznáváme slovné znění vyznání, nýbrž pouze jich náboženský obsah. Obzvláště ohražujeme se proti namnoze panující domněnce, že apostolikum slovně má se bráti a... má platiti za věroučnou normu. Zamítáme tuto domněnku jako neevangelickou a naše svědomí utlačující.

8. Jakýsi „svobodomyslný“ bohoslovec praví,[3]) že apostolikum neobsahuje nic o nejsv. Trojici, neobsahuje nic o šesti dnech stvoření, neobsahuje nic o pádu lidstva, neobsahuje nic o ďáblu a čarodějnicích, neobsahuje nic o dostiučinění Kristově, neobsahuje nic o vykoupení, ospravedlnění atd.... a proto důsledek můžeme naznačiti v dilemmatu: buď ať odstraní se apostolikum anebo učení o nejsv. Trojici atd.

γ) Apostolikum a Harnack.[4])

---

[1]) Bylo by dobře, kdyby Stier označil místa písma sv., jež obsahují slovo Boží.

[2]) Die Gemeindeorgane von St. Jakobi in Berlin. Srv. »Germania« ze 6. pros. 1895.

[3]) *Fr. Filip Konečný*, »Jak píše prof. Dr. Masaryk o katol. vědě a víře?« str. 159.

[4]) *Adolf Harnack*, syn Theodosia Harnacka, narodil se 7. května 1851 v Jurjevě (Dorpat), studoval tamtéž 1869—1872, habilitoval se 1874 v Lipsku pro církevní dějiny, stal se v Lipsku 1876 mimořádným, 1879 v Giessenu řádným professorem, pak přednášel od r. 1886. v Mariboru a od r. 1888. v Berlíně, kdež posud působí. Oborem jeho je studium historicko-kritické. Z četných jeho spisů sluší uvésti: »Lehrbuch der Dogmengeschichte.« (Tři svazky. Třetí vydání ve Frýburce br. 1894 n.) Dílo toto jest dle úsudků

Myšlenky Harnackovy o apostolikum jsou asi tyto:[1])

1. Harnack upírá apoštolskému symbolu apoštolský původ a dokazuje, že k nejstaršímu jeho znění, jak zachovalo se u Rufina, nejen přidána jsou některá slova a některé věty, ale že i v původní znění, z východu na západ přinesené, i v pozdější přídavky vnášen po sněmu Nicejském namnoze jiný, od původní Kristovy nauky rozdílný smysl.

Tak zejména dí, že k původnímu článku: „Et in Christum Jesum, filium eius" přidáno „unigenitum" a se slovem tímto že teprve počala se rozšiřovati a utvrzovati víra v předčasové, věčné synovství Kristovo, kdežto víra prý původní, která jen tropicky nazývá Krista Synem Božím, za kacířství se od té doby vyhlašovala. Takto prý slovům „filium eius" podložen smysl zcela jiný. Lze prý historický důkaz vésti, že v polovici druhého století se těmto dvěma slovům takto ne-

protest. epochalním. Harnack vyličuje v něm vznik i rozvoj církevního dogmatu a dokazuje v něm, že je »koncepcí řeckého ducha na půdě evangelia.« Výňatkem z tohoto díla jest: »Grundriss der Dogmengeschichte.« (Druhé vydání 1893 ve Frýburce br.) S Gebhardtem vydal: »Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur« (sv. 1.—13. v Lipsku 1892—1895); s Gebhardtem a Zahnem: »Patrum apostolicorum opera (3 sv., Lipsko 1875—1878, editio minor 1877, druhé vydání 1894); s Gebhardtem samotným: »Evangeliorum codex graecus purpureus Rossanensis.« (Lipsko 1880.) Další spisy jeho jsou: »Zur Quellenkritik der Geschichte des Gnosticismus« (Lipsko 1873), »De Apellis gnosi monarchica« (Lipsko 1874), »Die Zeit des Ignatius und die Chronologie der antiochenischen Bischöfe« (Lipsko 1878), »Das Mönchthum, seine Ideale und Geschichte« (Giessen 1881, čtvrté vydání 1895), »Die Überlieferung der griechischen Apologeten des 2. Jahrh.« (Lipsko 1882), »Martin Luther in seiner Bedeutung für die Geschichte der Wissenschaft und der Bildung« (Giessen 1883, druhé vydání 1886), »Lehre der zwölf Apostel nebst Untersuchungen zur ältesten Geschichte der Kirchenverfassung und des Kirchenrechtes« (Lipsko 1884, nové vydání 1893), »Die Quellen der sog. apostolischen Kirchenordnung nebst einer Untersuchung über den Ursprung des Lektorats und der anderen niedern Weihen« (Lipsko 1886, druhé vydání 1895), »Die Apostellehre und die jüd. beiden Wege« (Lipsko 1886), »Der pseudocyprianische Traktat de aleatoribus, die älteste lateinische christl. Schrift, ein Werk des röm. Bischofs Victor I.« (Lipsko 1888), »Das neue Testament um das Jahr 200, Theod. Zahn's Geschichte des neutestamentlichen Kanons geprüft« (Frýburk br. 1889), »Das apostolische Glaubensbekenntnis. Ein geschichtlicher Bericht nebst einem Nachworte« (Berlín 1892, 26. vydání 1894), »Die Bruchstücke des Evangeliums und der Apokalypse des Petrus« (Lipsko 1893), »Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius (1. sv., Lipsko 1893), »Das Christenthum und die Geschichte« (třetí vydání, Lipsko 1896). Posléze přeložil dílo Hatchovo: »Die Gesellschaftsverfassung der christlichen Kirchen im Alterthum (Giessen 1883) a »Die Grundlegung der Kirchenverfassung Westeuropas im frühen Mittelalter« (Giessen 1888), vydal německé vydání Robertsonových »Religiöse Reden« (Lipsko 1890). Od r. 1881. vydává »Theologische Literaturzeitung.« (Životopis jeho v Ottově slovníku od B. Mareše jest velmi neúplný!)

[1]) »Čas. katol. duchovenstva« 1893, 385. — Spisek *Harnackův:* »Das apostolische Glaubensbekenntnis.«

rozumělo, že nespatřováno v nich učení o věčném a božském původu Ježíše Krista čili o božské přirozenosti jeho, ale že vždy myšleno jenom na jeho vezdejší časový původ čili na přirozenost lidskou toliko. Teprve hloubaví apologeti křesťanští a bohoslovci gnostičtí počali ve slovo „unigenitum“ vkládati ten smysl, že slovu „syn“ rozuměti sluší o předhistorickém poměru Krista k Bohu a ponenáhlu že vnášelo se v křesťanskou věrouku nové učení o dvojí přirozenosti v Kristu, vsuté slovo „unigenitum“ že sloužilo za podklad nauce o Kristovu božství, další slova „qui natus est ex Maria“ nauce o lidské přirozenosti Kristově. Ale trvalo prý dosti dlouho, nežli se tento výklad v církvi ustálil, nežli zobecněl a nežli se jím zapudila víra původní, ježto znala jen Krista historického, t. j. Krista pouhého člověka, zvaného Synem Božím asi tak, jako jiní se nazývají blahoslavení, svatí. Kdo tedy vnáší ve starořímské symbolum věčné synovství Kristovo, podkládá jiný, od původního rozdílný smysl; ale za kacíře byl vyhlašován, kdo ještě zůstával při smyslu původním a zdráhal se přijmouti výklad nový. A protož, pokračuje Harnack, jako tehdy nesprávně se jednalo po sněmu nicejském, že synovství Boží v Kristu Ježíši vykládáno bylo o věčném jeho původu z Boha Otce: tak nemohou slovy nynějšího symbola přívrženci strany střední a kdokoli v božství Kristovo nevěří, nijak býti k této víře zavazováni, třebas by ani o to neusilovali, aby toto symbolum bylo z liturgie protestantské vymýtěno; mohou je klidně snášeti, mohou je i říkati, ale vědí dobře, co slovem „filius Dei“ správně se rozumí.

2. Co po slově „filius“ praví se v symbolu o Kristu až do slov o jeho příchodu na soud, nesrovnává se prý s „původním zvěstováním evangelia.“ Zvláště o článku: „Jenž se počal z Ducha sv., narodil se z Marie Panny“ dí, že dle „zcela bezpečných výzkumů historických“ byla tato slova neznáma původnímu křesťanstvu, že později vsuta jsou a s nimi že ponenáhlu zavedena jiná víra o původu, podstatě a vůbec osobě Ježíše Krista.

Podle Harnacka začínalo se „původní zvěstování evangelia“ sestoupením Ducha Božího na Ježíše; později se prý na místě toho „sestoupení“ postavilo do symbola početí jeho z Ducha svatého a narození z panny, kteráž novota prý dokazuje, že apoštolské vyznání rovně tak nepochází z prvního století, jako evangelium Matoušovo a Lukášovo, a tedy ani nenáleží k původnímu zvěstování evangelia. Rovně tak prý původní toto zvěstování ještě nic o nanebevstoupení Páně nevědělo a nekázalo.

3. Též nauka o Duchu svatém, jakožto zvláštní osobě v božství, nenáleží prý k původnímu zvěstování evangelia. Původně rozuměl se tím slovem jen zvláštní dar Boží, osvícení a síla. „Nelze dokázati, že v polovici druhého století věřilo se v osobnost Ducha svatého. Představa i víra tato jest mnohem pozdější, ještě v polovici čtvrtého století křesťanstvu většinou neznámá, pomalu s orthodoxií nicejskou rozšiřována. Kdo tedy vnáší v symbolum nauku o třech božských osobách, bere a vykládá slova jeho proti původnímu jeho smyslu, podvrhuje jim význam nový, nepravý. V tomto novém smyslu žádalo se vyznání víry na všech křesťanech teprve od konce století čtvrtého, a kdo nechtěl uvaliti na sebe výtku a tresty kacířstva, musil tak ne-li věřiti, aspoň veřejně vyznávati.“ (P. d.)

Půdorys mravní otázky.

P. M. (O.)

Poprou-li se metafysické základy mravného, odebere se mu veškerá síla, a pak nezbývá než uznati měnitelnost mravnosti; a nazírá-li moralista na mravnost tak, nemůže nijak sestaviti nějaký mravní system schopný pronikati život, poněvadž neví, co vlastně mravným jest. Dobro společnosti? Ale pak jest dovoleno ve jménu společnosti všechno. Většina smí zničit menšinu, neboť strany proti sobě stojící nejsou jistě k blahu společnosti. (Politika Prusů proti Polákům jest úplně mravná.) Ve jménu společnosti bylo by dovoleno pohazovati slabé děti atd. Dobro společnosti jest velmi mlhavou věcí; kdo má o něm rozhodovat? Jednotlivci? Ti pojímají je různě. Celá společnost? Než jak přijdou menšiny k tomu, aby musily uznat moralní povinnost, jež příčí se jejich přesvědčení? Duševní tyranie chce býti za našich dnův anachronismem.

Nebo rozhoduje prospěšnost pro jednotlivce? Mravnost lišácká, jakou se řídil Goetheův „Reinecke Fuchs“; je to čirý individualismus a egoismus, jenž nemá mravního smyslu. Podstatnou značkou moralky byla vždy všeobecnost. Se všeobecností padá i moralka. Byla by to zásada brutalnosti, zhovadilosti. Násilí, lest, podvod byly by nejmravnějšími výkony. Individualní eudaimonista nic by zajisté nenamítal, kdyby jej někdo okradl, aby rozmnožil svůj majetek.

Snad to je mravným, co přispívá k pokroku kulturnímu? Učiniti pokrok cílem lidstva je příliš banalní abstrakcí od skutečnosti. Moralka byla by jen pro těch několik lidí, kteří se oddávají spekulaci. Byla by to moralka nejvyššího aristokratismu snižující ohromnou většinu lidstva k mravnímu parijství; byla by celému světu cizí. Souchotinářská myšlenka, nyní, kdy pomalu již vše se obětovalo pokroku, společenský řád, spokojenost, náboženství, všecky statky, které lidstvo kdy mělo, ještě stále doufati!

Plevou jest i moralní takt (Herbart) i hlas svědomí, proto že věda bez Boha nechce nic positivního o svědomí věděti; není jí nic tak na snadě, jako popříti jeho oprávněnost a prohlásiti je za zbytek duševního poblouzení. Na přeludech nebudou snad chtít stavěti společnost mužové vědy. Jak mohou to, když sami analysují bezúčelnost všeho? Syn přírody jest jim synem povinnosti, ale jak ji odůvodní? Co Bentham uvádí pro povinnost, buď úplně nestačí (třeba náboženské sankce — v jeho smyslu!), nebo je to povinnost kramářského prospěchářství. Gyžicki, z hlavních sloupů nenáboženské moralky, uznává pouze skutečnost jakýchsi povinností potvrzených mravními city, ale nemůže jich vysvětlit. Cit povinnosti máme jednoduše přijat a dále se nestarat o jeho základ a podstatu. Uznat bez odůvodnění tajemství moderní vědy.[1])

Kdyby chtěl někdo učiniti jediným účelem náboženství život socialně mravní, mělo by to jakýsi smysl (třebas by to byla nedůslednost a jednostrannost), ale mravnost učiniti náboženstvím, a to mravnost opírající se pouze o pojem hmotné lidskosti, jest ohromný circulus vitiosus. Mravnost se staví na základě lidskosti, aby lidskost mohla existovati.

Přirozené náchylnosti k dobrému nevyváží nikdy pudů zlých. Svědčí o tom celé dějiny lidstva; jinak se nedají vysvětliti ony pokusy světa pohanského, které chtěly objasnit tuto skutečnost.

Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.
Video meliora proboque, deteriora sequor.

I za tak všeobecné demoralisace, jaká ovládla život pohanského Říma za časův Ovidiových, měli smysl pro tuto záhadu, až rationalismus (jak Pelagiův tak moderní) nechce viděti tak jasné věci. Život každým krokem dokazuje zarážející fakt, že přirozenost sama si nestačí, a že třeba síly vyšší, a to síly nadpřirozené milosti.

---

[1]) *Cathrein*, Moralphilosophie. 295 atd.

Že moderní ethika neuznává duchovosti a nesmrtelnosti duše, není divu: opustila by svou positivistickou půdu. Ale jak tak chce zbudovati moralku, totě divno, zvláště když důsledně musí popírati též svobodu duše a hlásati determinismus. Determinismus opanoval všeobecně filosofii nekřesťanskou, ale zůstává jen principem, jehož důsledky se pro život nehodí. Sami zastanci jeho bojí se vyvoditi ony důsledky. Kant, třebas, má každý čin, pokud se jeví, za příčinně determinovaný, ale pokud jest ethickým, za naprosto svobodný. Zase stará dvojakost. Než někteří novější filosofové chtějí determinismus nějak zredukovati. Masarykův na př. determinismus přibližuje se katolickému názoru. Je proti katolickému indeterminismu, ale představuje si jej nesprávně. Samostatnost a determinace jsou mu skoro identickými. „To že se člověk stával (v nové době) samostatnějším, znamená, že se sílí přesvědčení deterministické; člověk počíná věřit v kausalní svazky nejen ve přírodě, ale i ve vlastním nitru a společnosti; člověk bere odpovědnost na sebe.“ [1]) Indeterminista prý neví, jak přišel ke skutku: náhoda vládne u něho. Proto kloní prý se indeterminismus k větší bezstarostnosti a nehospodárnosti. Katolicismus jest indeterministický a tudíž prý věří pevněji v zázraky než protestantismus deterministický. Dle toho myslí asi Masaryk, že katolík představuje si poměr vůle k rozhodnutí jako poměr rybářské sítě k rybám, jež náhodou vplují v síť. Vysvětlitelný je boj proti takému názoru (a též lehký [2]). Pojímá-li, jak praví, determinismus psychologicky jako sebeurčení dle poznatků rozumových a okolností (a klade-li do toho „kausalní svazky“), nevím, proč zve se deterministou. Sám praví, že zavrhuje naturalismus a materialismus v této otázce, ale že je theistickým deterministou; dle všeho bojuje proti pouhým terminům, jak sám vyčítá Cathreinovi. Neví, že název indeterminismus nevystihuje katolického názoru a že katolíci neučí naprosté indifference vůle.[3]) Než to jen mimochodem; mělo jen býti řečeno, že materialistický determinismus a mravnost jsou pojmy se vylučující, a že determinismus ve své původní podobě ztrácí se již s obzoru. Jodl je zpátečníkem pouze z opposice proti křesťanství.

Jiné věci, pod jejichž vlajkou se bojuje proti křesťanství se strany neodvislých moralistů, v křesťanství nejsou: církevní náhledy o modlitbě atd. nejsou také, jaké se církvi předhazují, a i humanitní pojem

[1]) *Masaryk,* Otázka socialní, 549 atd.

[2]) Otázka socialní, 256 atd.

[3]) Srv. *Pl. Buchta,* Problem svobody u Kanta. »Hlídka« I. 829, a *Jos. Müller,* System der Philosophie, 249 atd.

lásky = práce účinné a vytrvalé není mimokřesťanský, ale je vzat z křesťanství.

Všechny důvody beznáboženské moralky jsou neživé ideje,[1] které nedovedou v člověkovi vyvolati onen pocit mravního závazku, před kterým coufne i nejsilnější egoismus (a egoismus a moralka jsou skutečné protivy); jen konkretní, živá, osobní moc, kterou člověk nutně uznává jako nejvyšší moc a k níž nutně cítí a poznává povinnost úcty a vážnosti, dovede lidstvu říci: tímto směrem máš kráčet. Pravdu má Ulrici: Ideal lidství nestačí jako nejvyšší norma mravnosti; je to abstraktum, proti němuž i konkretní lidská osoba jest něco vyššího. Pouhá idea ani nezavazuje ani nepodává dosti síly k mravnímu boji. Ani nejidealnější pojetí lidské přirozenosti nedostačí, aby vysvětlilo nekonečně vysokou hodnotu mravnosti a vinu nemravnosti. Nelze skloniti se před pouhou ideou své vlastní přirozenosti, ba ani ne před konkretním člověkem, i kdyby byl nejvyšším na světě.

Autonomie ve smyslu Kantově a celé protináboženské moralky příčí se našemu vědomí a nemůže odpovídat skutečnosti. Mravnost je pojem vztahový, vyjadřující poměr náš, jako jednající osoby k něčemu, co mimo nás určuje našemu jednání směr a cíl. Členy vztahu moralního nemohou býti osobnost lidská a něco neosobního, nýbrž osobnost a Osobnost. Měřítkem mravní své hodnoty nemohu býti sám; mravnosti neurčuje ani smlouva veškerého lidstva, právě jako měřítkem správnosti mého poznávání není můj rozum ani snad souhrn rozumů všech lidí, ale Pravda nezávisle ode mne existující. Pravda není výsledkem mé činnosti rozumové, jest jím nanejvýše poznání odpovídající pravdě, a tak není Dobro a vztah onen zvláštní, jehož Dobro od nás žádá, naším výplodem. Jinak by bylo třeba uznat nejen moralku třídní, ale zvláštní moralku každého jednotlivce. Celá věc souvisí úzce s nazíráním na pravdu buď jako naprostou nebo relativní. Myslím, že netřeba poslední názor uvádět teprv ad absurdum; jeho absurdnost bije sama do očí (mathematika).

Osobnost mravně zavazující může býti jen jedna a vyšší než lidská, a zavazovati může jen právem své naprosté svrchovanosti nad lidstvem a následkem naprosté závislosti lidstva od ní, který vztah je možný jen mezi původcem a jeho svobodně učiněným dílem, mezi stvořením a stvořitelem. Jen tak lze mluviti o povinnostech přísně zavazujících a vině přestoupení, poněvadž jen tak má zákon pravou sankci.

Beznáboženská ethika nemá žádného nemíjivého dobra a cíle.

[1] Srv. *Müller*, l. c. 341 n.

a proto nemůže podati normy, jež by naprosto zavazovala. (Její relativnost.) Při zásadě relativnosti nelze ji odvoditi z jistých, ode všech přijatých příkazův, a bez pevné nejvyšší normy nelze ani sestaviti vědeckou ethiku; a u všech zásad, které obrození mravnosti nenavazují na Boha a na víru v Něho, ztrácí se jako v mlhách pojem mravného a nemravného a s ním i síla pro skutečný život. Co pomůže Jodlova rada, aby si každý sám postavil jakéhosi „boha", t. j. poslední cíl! Nejbližším bohem bylo by „já". Při takém posledním cíli zůstává obět, tato hlavní podmínka mravného života, věčnou sfingou, jak Jodl sám naříká.

Největší nesnáze dělá beznáboženské ethice výchov dětí. Sami „přirození" moralisté uznávají, že jejich moralka postrádá vší výchovné síly. Znám učitele, také moralistu bez Boha a víry, jenž ve škole užívá pilně náboženských motivův. „Odporujete si a jednáte zpátečnicky." On pokrčil ramenoma: „Nespravil bych ničeho, ale praničeho s těmi kluky." Je to největší porážka, jíž kdo může sama sebe porazit. Buď jsou jejich zásady správny a pravdivy, a pak je mají prováděti všude a důsledně, anebo nezbývá než uznati, že nejsou správny; jinak nevyhnou se konklusi, že pravda lidstvu škodí. Jak cynicky vyjímají se slova, že náboženství je škodlivo pro společnost a nebezpečím kulturním!

Mladé rakouské učitelstvo ovšem přísahá na beznáboženskou moralku a výchov, a někteří čeští „mladí" nejsou mezi posledními.

Zajímavo též, jak si představuje moralku p. Krejčí.[1]) Rozebírá důkladně a nestranně všeobecnou korrupci mravů (syn doby rozumí své matce), ale ačkoliv otázku mravní jasně prohlédl, nedochází pevného bodu a uspokojivého rozřešení. Praví, že jedinou příčinou úpadku mravního je ztráta víry a povaha moderní vědy — ale vrátit se k víře, toho moderní člověk nemůže učiniti pro nepopíratelné nároky vědy. Víra v několik dogmat by ostatně nepomohla, a proto dílo mravního povznesení vykoná se ne sice proti víře (!), ale mimo ni. Víra nemá býti násilně vytrhována ze srdcí lidských, ale kde již vymizela, má se provésti mravní povznesení na půdě moderní kultury s plným uznáním její vědeckosti. Jediná možná cesta jest, uvésti požadavky mravní v soulad s duševním rázem doby a znova vzkřísiti a zvýšiti mravní sílu. Možno je to. Třeba jen věřiti v neobsáhle velký význam a cíl života, a dle této víry své jednání zříditi; třeba jen věřiti, že tento viditelný, zdánlivě bezduchý a bezvýznamný svět je pouhou hladinou na poli Nekonečna a Neznáma, že vše ve světě má mimo

[1]) Dnešní otázka mravní.

svůj poznatelný význam i význam nadsmyslný, vztah k Nekonečnu, jejž můžeme tušiti; že každý náš krok, jímž domníváme se sloužiti sobě, vykonán je vlastně ve službách něčeho věčného, před čímž nám nezbývá než skláněti se v úctě a konati, co vnitřní jeho hlas v nás šepce.

Pan Krejčí hlásá tu víru — škoda, že tak bezpodstatnou, nejasnou, neodůvodněnou, jíž schází veškero jisté pojetí. Víra ta má postačit cizoložníku, aby se zdržel hříchu atd. atd. Ani náš národní boj toho nedokáže, na nějž se odvolává. Stanovisko to nechává podstatu mravného neznámou a tím ucpán pramen mravného života.

Nic nepomůže. Mravnost bez náboženství je mrtva. „Moralka ukazuje stařeckou tvář, není-li oživována tlukotem náboženského cítění.“ (Hartmann.) Rozum neřízen ethickými silami druhu náboženského musí býti vždy individualistickým, rozkladným.

Moderní trhlina mezi náboženstvím a moralkou je nepřirozena. Ve jménu lidskosti odtrhli lidstvo od Boha a neviděli, že lidstvu berou jeho lidskost. Intelligence, jíž dali mu místo Boha, nosí v srdci smutek a rozsévá všude neštěstí a hluboký bol.[1])

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Chceme-li říší katolickou rozuměti každé mocnářství, kde většina lidí vyznává katolické náboženství, může býti výčitka ta spravedlivá, nic však proti naší theorii nedokazuje, neboť v takové říši vláda světská nejen nemůže spolupůsobiti s mocí duchovní, nýbrž může býti s ní konečně i v boji, jak to vidíme dnes v Italii, a méně zjevně ač neméně zarputile ve Francii. Avšak i tam konečně, kde mezi vládou a církví officielní panuje shoda, to jest kde moci vládní ponechávají církvi svobodu působení, a v mnoha případech ji podporují, ovoce onoho porozumění nemůže odpovídati očekávání, je-li ona shoda jen formalní, chvilkovou, politickou spekulací jen vyvolaná, tak že vlastně panuje vzájemná nedůvěra a antagonismus. Samo duchovenstvo skládá se jen z lidí a proto stejně jako celé lidstvo jest podrobeno křehkosti; jestli tedy proto zkáza vkrade se do svatyně, což divného, že i nejčistší voda života, procházejíc tak špinavými stokami, může odpor vzbuditi

[1]) *Fr. Schroller,* »Hlídka« 1900, str. 7×8.

v těch, kteří chtějí uhasiti jí svou žízeň. Proto k tomu, aby říše mohla skutečně katolickou se nazvati, nedostačuje, aby její národové chodili do katolických kostelů, nestačí ani, aby mezi vládou a duchovenstvem co nejlepší panovala harmonie — nýbrž třeba ještě, aby všechny vrstvy národa, jak sluhové církve a osoby vládnoucí, tak i celý národ, aby všichni, pravím, v hloubi srdce byli proniknuti duchem učení církve katolické, hledíce je uvésti jak do soukromých, tak i veřejných záležitostí. Kdyby všechny ty miliony, jež stanuly pod praporem církve a postupují jen dle jména pod vůdcovstvím náměstka Kristova, kdyby vyplnily to, co žádá od nich víra katolická, neváháme s určitostí tvrditi, že spatřili bychom dnes na zemi nejen svatých křesťanů celé zástupy, nýbrž i celé svaté křesťanské národy s tak dokonalou organisací společenskou, že bylo by možno říci, že království Boží sestoupilo do tohoto údolí. Proto ne katolická zásada, která jest neomylná, nýbrž nevěrnost katolíků vůči té zásadě jest vinna, hledíme-li na politování hodný stav větší části tak zv. říší katolických, které ve skutečnosti nepoměrně dále odstoupily od hlásaného církví učení než nejedna říše od ní odštěpená.

Co se konečně týká připovězeného blahobytu věrným národům, potřebujeme se zmíniti, se musí se shodovati se společností křesťansky pojatou a tedy nesmí se nikterak bráti po světském názoru. Ježto společnost existuje z vůle Boží a má vésti lidi k posledním cílům, a to ne jinými cestami než těmi, jež jsou od samého tvůrce ukázány, tu získaný zdar za věrnost musí nésti na sobě charakter Božího daru, t. j. v ničem nesmí se protiviti spravedlnosti, pravdě a lásce křesťanské. S takovým pojmem nedá se přirozeně srovnati novověký ideal zdaru vládního, jenž se zakládá na podrobování násilím nebo postupném slučování co největšího počtu krajů, obohacuje se při tom na cizí útraty a mocí svou nutě sousedy k povolnosti. V pravdě katolická říše nedozná nikdy zdaru toho druhu, neboť svědomí jí nedovolí slabšímu křivdu činiti, nebo prostého podvésti; netouží též ani po novém zabrání zemí, ani po převaze politické, ježto to nikterak nepřispívá k štěstí skutečnému. Národ opravdu křesťanský pokládaje se jen za jednoho člena velké lidské rodiny, nejen nepřijímá štěstí koupené za cenu blahobytu bratrského národa, ale nepřijímá ani osobního štěstí bez účasti na něm i jiných členů lidské rodiny. A proto také hotov jest pomáhati a spolu pracovati za účelem zajištění všeobecného blahobytu; u sebe pak vše, co k dobrému směřuje, zdokonaluje a povznáší, usnadňuje každému občanu plniti jeho povinnosti jak soukromé tak veřejné.

Skromný to zajisté program a nepochlebující domýšlivosti národa, jenž stačí až příliš ctnostnému srdci. Kdo by však chtěl v životě veřejném jen panovati a užívati, třeba že se škodou lidskou i urážkou Boží, ten domnívá se pouze, že v životě soukromém jest žádoucnějším obohatiti se, byť i hrabivostí, než vésti skromný život, při poctivé práci. Kdo miluje Pána Boha, ten dozajista nebude při volbě na rozpacích. Když utištěné a poškozené lidi tak bolí a pobuřuje ona sobecká pólitika, jež je obětovala na oltáři národní pýchy cizího národa — zdaž jest spravedlivo, aby i ti, kteří cizí jařmo dnes nesou, vzdychali po týchže pohanských idealech, jichž uskutečnění u sousedů jim tolik slz vynutilo? Nechtějme pro sebe to, co u jiných haníme, sice ztratíme právo k jediné záchraně, která nám zbývá, totiž k milosrdné péči Prozřetelnosti. Ať jediným naším přáním jest věrně plniti příkazy Boží jak v soukromém, tak i ve veřejném životě, a tehdy Ten, jenž jest nejen spravedlivý, nýbrž i všemohoucí, když pravá odbije hodina, neomešká nás zachrániti. Abychom tedy nepodlehli pokušení moci materielní, obraťme zrak svůj od přítomnosti oslněné zdarem a pohleďme v minulost, abychom uzřeli některá z těch hrozných dramat, kde včerejší všemohoucnost podlehla bezmocné zřízení umělé velikosti. Kam se poděla ona obrovská císařství, jež tolikrát otřásla starým světem až v jeho základech, hovíce nejednou nenasytné touze výbojníků — panovati nade vším? Več se obrací i za našich dnů tak hrozná po tisíc let moc půlměsíce? Jako zeď cementem nespojená boří se ty nebetyčné budovy pod jedním dotekem všemohoucí pravice: když pak rozpadají se, tu jednotlivé jejich kameny svobodně se u jejich podnoží rozsypávají a počínají znovu žíti svým vlastním životem. Kdo, hledě dnes na svobodný rozvoj Řecka, Rumunska, Srbska a Bulharska, jež tolik věků sténaly, pohlcené ve vnitřnostech tureckého kolosu, neskloní se před trvalostí děl Božích a nicotou lidskou? Bůh stvořil národy — národové tvoří říše; díla lidská se rozpadávají — avšak to, co Bůh učinil, ač utlačované od lidí, žije a obrozuje se.

XII.

Svobodná církev ve svobodné říši.

Nejmladší dítko emancipace a jako každý Benjamínek nejvroucněji od matky milované jest právě ono bezpodmínečné a úplné odtržení se společnosti světské od náboženské, kterému naši protivníci dali jméno svobodné církve ve svobodné říši. Rodokmen onoho plodu emancipace sahá v dávnou minulost. Jak to bývá obyčejně v různých rodinách,

zřejmé vedení pře o rozvod musejí předcházeti nedorozumění a hádky; potom počíná tichá válka, sotva několika zasvěceným známá, až konečně, když obě strany všechnu naději na smírnou shodu ztratí, dostane se proces rozvodní před soud. Tak tomu bylo i v záležitostech oddělení se vlády od církve. Po celé věky trvaly nesnáze a vedla se válka tajná, než vláda světská odvážila se prohlásiti před celým světem křesťanským, že nechce míti od té doby nic společného s úřadem od Spasitele ustanoveným na ochranu království Božího. A není divu; neboť bylo nebezpečno vyznati otevřeně, že se odstrkuje ruka, jež má klíče od nebe, pokud národové křesťanští dbali všeobecně o to, aby brána nebeská nebyla jim zavřena. Bylo nejprve potřebí dlouhou a nesnadnou prací zničiti, zvláště v osvícenějších vrstvách společnosti víru a důvěru k církvi, aby bylo možno beztrestně hoditi rukavici ředitelce a duchovní matce všech křesťanských národů. Proto vládcové, vědouce o tom, začali taktiku protivnou, nemíchajíce se ještě v obor čistě duchovních zájmů, nýbrž odstraňujíce rozhodně všelikou kontrolu církve v záležitostech spadajících do jurisdikce vlády. Nelíbila se jim zvláštní péče, kterou katolické vlády věnovaly panujícímu náboženství ve svých říších; a nazvavše to spolupůsobením s církví, dotíráním na svobodu svědomí, dokázali, že od té doby nebudou považovati za trestuhodné před vládou žádné přestupky proti náboženství, ponechávajíce církvi možnosti trestati je trestním tribunalem. Proto sektářství a svatokrádeže i veřejné hlásání nejbezbožnějších zásad netklo se nikterak strážců spravedlnosti, kteří upokojivše vlastní svědomí popularní zásadou tolerance, zavírali oči před potupou od skeptiků na Boha kydanou, i přes to, že vlastní jejich katolická srdce nejednou krvácela při pohledu, jak beztrestně vštípený jed pohoršení otrávil mladé pokolení.

Odňavši tak světská moc církvi všeliké postředky zevnější k obraně ovčince Kristova před žravými vepři a dravými vlky, vydala pod titulem tolerance katolické náboženství na milost a nemilost těch, kteří slovem svoboda svědomí rozumějí právo tropiti si posměch ze všeho co svaté, tolerancí pak triumf vší falše nad jedinou pravdou. Není tedy divu, že bezbožnost a bezuzdnost mravů, naleznuvše otevřenou bránu do školy, divadel, tisku a konečně i do sborů zákonodárných, tak se brzy rozmohly, že hlas církve v kostele stěží mohl doletěti k uším věřících; a i tam již bylo lze vždy větší prázdnotu pozorovati, zvláště muži vyznačovali se pohrdlivou svou nepřítomností. Ponenáhlu v osvícenějších vrstvách, jež nejvíce vychloubaly se vzdělaností, nevěra stala se barometrem rozumové síly, zkáza mravů pak znamením dobrého

tonu. Obřady náboženské byly srovnávány v areopagu mudrců s nejhrubší pověrou a ponechány neosvíceným a zanedbaným massám, na něž se pohlíželo s politováním jako na nevědomé oběti středověkého fanatismu. Avšak ani tehdy konečně nesměli se ještě osměliti ohlásiti zjevně roztržku vlády od církve; tak dalece pronikly politiku vládní tradice křesťanské. Teprve když celá řada revolučních otřesů vyvrátila vše, co někdy bylo zbudováno, povolné pak parlamenty když pláštíkem národního plnomocenství zakryly moc výkonnou před bezprostřední odpovědností, teprve tehdy vystoupili s oním lstivým programem svobodné církve ve svobodném státě, což tak obratně zakrývá skutečný stav věci, že i dobrá víra katolíků, kteří nevidí v budoucnost daleko, snadno tím úskokem získána býti může. I dosud, jak zkušenosti dosvědčují, lze najíti syny církvi dle jejich domnění nakloněné, kteří čtouce svůdné to heslo na vládních praporech soudí, že skutečně nastala církvi jasná epocha samostatného rozvoje, ovšem bez pomoci, ale také beze škody se strany vlády, která chce ponechati církvi úplnou svobodu. Proto, abychom strhli masku ošemetnému liberalismu s obličeje a ukázali, čím ve skutečnosti jest ono dnes modní heslo, nebude od věci popatřiti, jak pojímají i vlády samy onu volnost v praktickém životě, kterou ostentativně církvi připisují.

Viděli jsme již, že atheisté, vycházejíce od té zásady, že společnost má jen dočasný cíl, vyvozují odtud důsledně, že vláda nemá míti nic společného s náboženstvím, zůstavujíc péči o spasení svědomí jednotlivých občanů; kdo myslí, že církev katolická má k tomu nejvhodnější prostředky, může se k ní svobodně hlásiti, cestou čistě soukromou, o níž však nemusí vláda věděti. To jest zásadní idea, z níž vyplynula zásada svobodné církve ve svobodné říši; pohleďme, zdaž ji tedy prakticky správně provádějí. Kdyby společnost byla skutečně dílem čistě lidským, majíc za účel jen pozemské zájmy, jako na př průmyslové neb obchodní spolky, tu bylo by spravedlivo, aby vláda pomíjela všechny takové záležitosti, jež nenáležejí k záležitostem spolku; v takovém však případě vláda, zabezpečivši blahobyt svých občanů, neméně než bezpečnost života a jejich majetku, nemá nikterak plésti se do věci svědomí, zůstavujíc církvi úplnou svobodu v plnění jejího duchovního poslání, jako to činí spolky, zaujaté jen vlastními záležitostmi. Církev sama postaví se tedy vůči společnosti jako jiné, stejně samočinné a neodvislé spolky, postaví se jako říše, která směřuje jen k věčným cílům, která pečuje jen o spasení duší, pomocí prostředků náboženstvím ukázaných. Ježto však náboženství katolické kromě vnitřní

stránky má i vnější stránku, jako jsou: důstojnost veřejná. Nejsvětější svátost oltářní, svaté svátosti a hlásání učení víry, což se nemůže konati bez kostelů a sluh oltářních, proto církev, aby byla s to dosti učiniti svému poslání, t. j. aby mohla stavěti kostely, vzdělávati a vydržovati své sluhy, učiti neumělé a na cestu k věčnosti připraviti nemocné, potřebuje nutně i materialních prostředků, s nimiž by mohla svobodně nakládati jako jiný spolek. Jestli proto skutečně ve svobodné říši i církev má býti svobodná, má jí býti přirčeno především právo přijímati od věřících dary dobrovolné a úpisy, nabývati majetku nemovitého, právo budovati kostely a kláštery, zakládati vědecké a milosrdné ústavy, jedním slovem: říditi ekonomické a správní záležitosti tak nezávisle a bez překážky, jak si činí každý dovolený spolek, jen když by moc duchovní nepřekračovala předpisů vládních, všeobecně v tom směru závazných. Poměry tak uzpůsobené, jakkoli neodpovídají duchu křesťanství, jež chce vše moci lásky sjednotiti a k Bohu uvésti, vytvoří přece pro církev snesitelný stav, jenž jí umožňuje dosti učiniti jejímu vznešenému poslání při dobré vůli a obětavosti věřících. Tak pojatý poměr vlády k církvi byl uveden v praxi v přítomném věku ve Spojených Státech, kde, možno říci bez ironie, skutečně jest církev svobodná ve svobodné říši.

Jakkoli však takové pojetí svobody jest jen logickou konsequencí úplného odtržení se moci světské od duchovní, atheisté přece došli v tom ohledu k důsledkům zcela různým. Oni opírajíce se, abychom tak řekli, o dějinné důkazy, jež učí, že setkání se vlády s církví na společném poli působnosti vede nutně k nepřátelskému antagonismu, neváhali z toho dovozovati, že vláda musí vynutiti vliv církve z každého pole, na němž sama má co činiti, aby byl boj ten zažehnán, že však církev pracovala hlavně na poli vychovatelském a veřejného milosrdenství, počato proto s vytlačováním církve z toho oboru a odevzdáním jeho pod dohled vlády. Proto byly odňaty duchovenstvu všechny vědecké i dobročinné ústavy, založené na útraty a péči církve i s fondy na jich udržení určenými. Avšak kněz i vedle toho podržel matriky křestní, svatební a pohřební; v tom ohledu byl tedy úředníkem stavu civilního, s jistým vlivem na poměry společenské, proto slušelo se, aby byl nahrazen organem úředním, jenž by neměl nic společného s náboženstvím, aby vliv církve i z toho oboru byl vypuzen.

(P. d.)

Ruské měsíčníky roku 1900.

Napsal Aug. Vrzal. (Č. d.)

Větší způsobilost k evoluci jeví mladší petrohradský pokrokový měsíčník „Russkoje Bogatstvo", na který předplácí se v Rusku 9 (u nás 12) rublů. Vychází od roku 1876. Nyní řídí a vydávají „R. B." *N. K. Michajlovskij a V. G. Korolenko:* ovšem směr časopisu určuje Michajlovskij, jehož oddíl „Literatura i žizň" dodává zbarvení a zajímavosti celému časopisu, zajišťuje mu úspěch. Je to velenadaný publicista, žurnalista zrozený, povolaný. Michajlovskij není schopen bezvášnivosti „V. E.", píše krví, kde toho třeba, jinde solí; brzy se zlobí, brzy se posmívá. Obsáhlé vědomosti své umí podávat zajímavě. Dříve byl Michajlovskij spolupracovníkem „Otěčestvenných Zapisok", v nichž se zdarem potíral své literarní protivníky Strachova, Danilevského a hr. Lva Tolstého. Později přispíval do Russké Mysli a konečně ujal se Rusského Bogatstva, potíraje kritiky a publicisty, jako jsou Volynskij (kritik zaniklého dekadentského Sěv. Věstnika), Sementkovskij (kritik Nivy), Rozanov a j. Vytýkati lze Michajlovskému, že příliš lpí na minulosti, na sedmdesátých letech; v minulosti vidí všecko světlé, drahé a cenné, a málo si všímá současných zjevů, současného ruského individualismu, jenž odrazil se v učení hr. Lva Tolstého, v tesklivé poesii Ant. Čechova a ve zvláštním hrdinství hrdinů M. Gorkého. V přítomnosti je Michajlovskému teskno, smutno, i píše příliš podrážděně proti svým literarním protivníkům. Nicméně oddíl „Literatura i žizň" je nejzajímavější a nejdůležitější v „R. B." Jménem a činností Michajlovského vlastně obmezuje se význam tohoto časopisu: „Kronika vnitřního života" je sestavena svědomitě, ale nikoliv jasně; vědecké články náležejí učencům druhého stupně, kritické stati P. F. Grinéviče svědčí o nedostatku krttického vkusu. Vtipně psány jsou posudky nových knih v „R. B."

Co se týče belletrie, *V. G. Korolenko,* jehož rozkošné „náčrtky a povídky", vydané ve 2 sv., jsou ozdobou současné belletrie, jak se zdá, odložil na dobro péro; aspoň v posledním čase ničeho nenapsal. Ze starších spisovatelů redakci „R. B." nejmilejší je *Dmitrij N. Mamin-Sibirjak.* Je to spisovatel mající určitý filosofický názor na život lidský, názor, v němž je velmi málo potěšitelného, vlévajícího útěchu a víru v srdce lidské. Mamin je spisovatel veliké vyobrazivé síly, jemné umělecké fantasie, která ztrápena nepotřebnou, nesmyslnou a ukrutnou shánivostí života, ráda oddechuje si v životě tichých koutův uralských a sibiřských, kdež hledá aspoň něco opravdu lidské, nejen dravé a hrozné. Ale i do těch koutů dostal se již dravec kapitalista, rozdělal svoje hranice, spálil na nich starou zbožnost, podkopal a vyvrátil staré sloupy

a zavedl svůj hltavý život dravce. I kreslí nám M. bezděčně úspěchy tohoto dravce, ničícího milý mu, tichý život lidu, který žil v pokoji, lásce, svornosti, uprostřed lesův a polí, pod mocí patriarchálních mravů, bez hltavých a dravých pudův. A tak místo aby čtenáře idyllami potěšil, začíná ho mučit, muče sebe sama, protože bystrým zrakem vidí život, jehož by raději neviděl. Podle světového názoru Maminova v životě panují slepé živelní síly; jednotlivý člověk jeví se nepatrným bodem v živelním svazku věcí, obětí, p litování hodnou látkou v rukou živelních sil, slepým nástrojem v živelním processe rozvoje. A jestliže v životě panují slepé živelní síly, člověk pak je hračkou sil těch, je život pochmurnou tragedií v základech svých. V dílech M. máme nesčíslné illustrace nepatrnosti, slabosti lidské před živelními silami. Týž tah jeví sloh jeho; u M. často setkáváme se s epithetem „osudný“. Základní idea Maminova vyrostla na půdě přelomení života pod vlivem nových, kapitalistických okolností. Lidé žijí si v pokoji uprostřed patriarchalních pilířů života, najednou pak přivalí se na ně hrozné síly, železnice, kapital, nové proudy, a po předešlém blahobytu nezůstane ani stopy. Začnou hospodařit kapitalisté, vznikají továrny, železné dráhy, krčmy, život převrací se vzhůru dnem, zvířecí pudy v člověku se probouzejí. M. se zvláštním uměním kreslí, jak kapitalismus vniká ve všecky sfery lidského života, do rodin, do mravův i pojmů, do vědy a literatury. A process tohoto „zkapitalisování“ společenských poměrů jeví se M. přede vším processem rozkladu poměrů těch. Je to přirozeno, považíme-li, že kapital, jehož činy M. líčí, je kapital dravce bez všeho poslání mimo loupež, beze všeho vznešeného idealu; zle se tu vede člověku. Citlivý Mamin trápí se zvláště, vystupují-li na jeviště děti, s hroznou ukrutností vhozené do této vřavy, i je mu jich hrozně líto. Strach před kapitalem dravců, hrůza, zármutek i beznadějnost vane z děl jeho. M. věřil v lid, věřil, že mimo lid spásy není. Ale pozoruje, jak lid podléhá moci kapitalu, jak duch lidu napíná všecky síly své na dobytí peněz, vida, že sám ubožákovi nemůže pomoci, podlehl beznadějnosti. M. nevěří v sílu kultury, nemiluje jí, považuje ji za nepotřebnu, ba škodlivu, za nositelku rozkladu a prostopášnosti. V posledním ročníku „R. B.“ Mamin uveřejnil dva obsažné náčrtky pod společným záhlavím „M e d o v y j a r ě k i“, v nichž hrdiny jeví se lidé, kteří snili o medových řekách, ale uvázli na březích, zatím co život daleko uplynul a připravuje jim četná sklamání. Další obrázky této řady uveřejňuje letos.

Mimo Mamina v „R. B.“ rádi vidí povídky L. Melšima, jenž v dřívějších ročnících uveřejnil znamenité náčrtky ze života v trestnicích sibiřských s názvem „V m i ř e o d v e r ž e n y c h“. Vloni v „R. B.“ uveřejnil povídku „G a ň a“. V minulém ročníku „R. B.“ nalezneme také nudnou povídku pí. Lětkové „R a b“ a novellu Michejeva „N a o s t r v a c h“, v níž nakreslen zajímavý typ redaktora, an hlásá vysoké idey, jimiž sám se neřídí, a ničí život dívky, která se do něho zamilovala. Zajímavy také povídky Bulyginovy. Zvláštním zjevem je, že v „R. B.“ vystoupili četní nadaní spisovatelé (Gorkij, Timkovskij, Čirikov,

Elpatjevskij, Tan a j.), kteří uveřejnivše tu dva tři náčrtky, přestěhovali se do jiných časopisů, nebo zcela zmizeli z literatury, jako na příklad Němirovskij. — Básním uděluje se v „R. B." místo jen v onom případě, ukončí-li se některý článek na vrchu stránky; v tom případě prázdné místo vyplní se verši, obyčejně bezcennými.

Roku 1880 v Moskvě kroužkem mužů, v jehož čele stáli publicista Nik. Vas. Šelgunov († 1891) a znamenitý znalec divadla Serg. Jurjev († 1888), byl založen liberalní měsíčník „Russkaja Mysl", na který se předpláci 12 (u nás 14) rublův. Pokud redakci „R. M." vedli tito dva mužové, z nichž Šelgunov uveřejňoval tu znamenité „Očerki russkoj žizni" a Jurjev krásné články o divadle, byl to časopis živý a míval cenný obsah. Vědecké články z doby té vyrovnaly se článkům „V. E." Tak professor M. S. Korelin († 1898) uveřejňoval tu znamenité články o dějinách literatury, kultury a zvláště o italském humanismu; dějepisec P. N. Miljukov uveřejnil tu „Glavnyja těčenija russkoj istor. mysli", ozdobu ruské literatury; Vsev. Fed. Miller studie o ruských „bylinách". V. Spasowicz o ruské a polské literatuře. Belletrie byla zastoupena pracemi Ščedrina-Saltykova, Vl. G. Korolenky, D. Grigoroviče, Karonina-Petropavlovského, Gléba Uspenského, N. S. Lěskova, M. Albova, A. Ertěla, G. Mačtěta, Mamina-Sibirjaka, Ilji Šalova, K. Baranceviče, Vas. Němiroviče-Dančenky, K. Staňukoviče a vůbec lepších zástupců současné belletrie; tu uveřejňovali básně známí básníci Goleniščev-Kutuzov, Apuchtin, Merežkovskij. Po smrti S. Jurjeva i V. Šelgunova stojí v čele časopisu překladatel V. M. Lavrov, publicista Viktor Al. Golcev, vedoucí tu oddíl „Inostrannoje obozrěnije", a M. N. Remezov, píšící referaty o divadle a články o starém Byzantiu i Římu. V prvních letech této redakce publicista Iv. Ivaňukov vedl v „R. M." se zdarem oddíl „Očerki provincialnoj žizni", N. K. Michajlovskij „Literatura i žizň" a K. Staňukovič „Kartinki sovremennych nravov." Oddíly ty v poslední době zmizely, a vůbec v „R. M." v poslední době znamenat tajený úpadek sil, nedostatek dřívější živosti, určitého směru. Nyní redakce vědomě drží se jistého eklekticismu, nezúžuje programu svého výlučně názory redaktorů, nýbrž se stejnou zdvořilostí přijímá do časopisu i články takových spisovatelů, kteří v jiných časopisech liberalního směru vůbec nebo zřídka se objevují. Zvláště v posledních letech „R. M." se stejnou ochotou uveřejňuje díla národníkův i obhájců marxismu a ekonomického materialismu, ba i spisovatelů, kteří oba směry snaží se smířit. Vůbec redakce hledí zachovat dobrý ton a vidouc v eklekticismu veškeru spásu, přizpůsobuje „R. Mysl" všem vkusům. Tak v jedné stati vysoko zvedá prapor liberalismu, ba radikalismu, v následující pak píše způsobem konservativních listů ruských. V otázkách umění snaží se smířit požadavky ideovosti a uměleckosti v článcích V. A. Golceva, Iv. Ivanova, L. Obolenského, P. S. Kogana (píše o západní literatuře), zároveň pak uveřejňuje články zástupců tendenční kritiky, Al. M. Skabičevského a M. A. Protopopova, bývalého kritika „Rusského Bogatstva", kterémuž časopisu „R. M." směrem velmi se blíží.

„Russkaja Mysl“ dělí se na tři části: v první uveřejňují se díla belletristická, v druhé články moskevských učenců a nudně psané letopisy, konečně v třetí části jsou posudky nových knih a článků v časopisech.

Nejcennějším lákadlem „R. M.“ jsou literarní příspěvky *Antona P. Čechova*. Umělecký talent Ant. Čechova roste a šíří se víc a více, pociťuje hlubší nálady, a v určitosti i jemnosti své umělecké práce dosahuje značné dokonalosti. Ničeho zbytečného a nahodilého, ničeho křiklavého není v jeho pracích a přece dojem z těchto všedních obrazů mdlého života provincialních měst a vsí s visícími nad ním těžkými mraky jest nesmírný. Tento mdlý, duševně chudý život rodí pouze mdlé, duševně chudé lidi. Objeví-li se náhodou uprostřed tohoto nudného davu člověk nadaný a mající v sobě Boží jiskru hrdinské touhy po činu a dokonalosti, bahno života toho dříve či později stáhne jej do sebe, do bahna všednosti, nevědomosti a otrockého ducha. By člověk projevil své vlastnosti a zvláštnosti svého svobodného ducha, k tomu potřebuje celé země, celé přírody, a ne maličkého kousku vědomostí a svobody, jaké se mu tu dostává. Nynější prázdný a nesmyslný život trápí lidi, dělá je osamělými, rozzlobenými. A tragická osamělost lidí je následkem hlásaného hesla: „Nutno hromadit!“ a zásady neobmezené konkurrence, jejíž správný výklad předpokládá nutný boj všech proti každému i každého proti všem.

A. Čechov (nar. 1860) je pěvcem let osmdesátých. Když v letech osmdesátých láska k lidu ze srdce kajících se intelligentů vymizela, ruská intelligence pocítila svou nepotřebnost a osamělost. Intelligence přestala se zajímat o společenský rozvoj, pozbyla víry v lid a lidové sloupy, pozbyla určitého programu, celé filosofie. Všecko se zřítilo, rozplynulo v mlze chudého života, v němž začal hospodařit dravec, vydřiduch. Se svým ohromným talentem, nedůvěrou ve šťastnou budoucnost lidí přišel Čechov na toto holé místo, zpustošené dravci, a místo to překvapilo ho unylou jednotvárností. Toto „zpustošení“ je sociologickou půdou, na níž Čechov kreslí svá životní dramata, líčí psychologii lidí, jimž bylo pracovat na tomto dravci zpustošeném místě. Převládajícím motivem jeho povídek je tesknota, pocit nepotřebnosti, bezúčelnosti života a osamělosti ruské intelligence.

Loni Čechov uveřejnil v Žizni povídku „V rokli“ a v R. Mysli drama „Ďaďa Vaňa“. V povídce předvádí nám hroznou postavu dravce v hrdince Aksini. „V rokli“ skrývá se nevelká tovární vesnice, v níž žije rodina zbohatlého mužíka, kramáře a tajného krčmáře, lichváře i vydřiducha Cybukina, jehož snacha Aksiňa je zlým duchem celé rodiny. Této hezké, pracovité, ziskuchtivé, lakomé a sobecké ženy všichni se bojí v rodině i ve vsi. Když žena tato zvěděla, že tchán odporučil v závěti maličkému synáčkovi její švakrové, prostosrdečné Lipy, stateček, rozzuří se tak, že synáčka toho ve vzteku poleje vřelou vodou, vyžene Lipu z domu po smrti synáčka toho, vyžene i starého tchána a stane se úplnou paní v domě. Rodina klesla. Jeden syn, manžel Lipin, pyká ve vyhnanství pro padělání pěněz, druhý, její hluchý

manžel, stal se podivínem, starý Cybukin sešel stářím a žebrá, Lipa stává se nádennicí. Zvítězila Aksiňa, a v jejím vítězství je smysl povídky. Jaký je to mdlý, chudý život, je-li v něm žena, podobná Aksini, silou, řídící osud všech okolních! U Čechova vždy tak bývá: vítězí výhradně mělkost života i oni lidé, kteří se v něm dobře cítí, jsou nejlepšími jeho zástupci. Mravní zmužilost, vzdělání, šlechetnost, dobré úmysly, nadání hynou v boji s mravní tupostí, nevědomostí, nízkostí duševní. Na této půdě odehrávají se „tragedie všedního života“ Ant. Čechova a v tom záleží jejich historický i společenský význam. V dramatě „Strýček Váňa“ vítězství zůstane na straně sobeckého, tupě samolibého professora, jenž s mladou, hezkou ženou přijíždí na venkov a nutí všecky, by sloužili jeho sobeckým snahám, i dobrosrdečný strýček Váňa, pracující jen pro professora, i poctivá Soňa i idealista doktor. Hrozný je život ten, a přece mohl by být lepší, jak jemně naznačuje Čechov.

Velenadaný letopisec našich dní P. D. Boborykin uveřejnil v „R. M.“ 1900 náčrtky ze své cesty do Říma „Věčnyj gorod“, v nichž líčí také svou návštěvu u sv. Otce Lva XIII., a novellu „Na volě“ v níž ukazuje na zneužívání novější psychiatrie, uznávající téměř všecky lidi duševně nemocnými. M. Krestovská v novelle „Vopl“ líčí dívku, jež neměla dosti mravní síly, by duchovně obrodila muže svého, kterému porozuměla teprve ve chvíli, kdy se rozešli, a chce na vsi sloužit lidu. Pozbyvši osobního štěstí, přemýšlí o svých společenských povinnostech k tisícům lidu. Mamin-Sibirjak v novelle „Okolo gospod“ předvádí statkářku, jež vlastně lhostejně pohlíží na ves, ale přísně dbá mravního náboženského zákonu, jejímž působením vědomí mravních a náboženských povinností upevnilo se mezi lidem venkovským. Slabší jsou novelly Ign. Potapenky „Drug dlja druga“ a „Gibel kumirov“ od V. Světlova, věnována hlavně zástupcům t. zv. nového čistého umění, beznadějně mrtvým, prchajícím odtud, kde je skutečný život. Ostatní belletrie „R. M.“ je bezcenna. Také básně v „R. M.“ mají nepatrný význam.

Z vážných článkův, uveřejněných v II. díle sešitů „R. M.“, jmenujeme: publicisticko-kritické články L. Obolenského („Gruppovaja borba i moralnyje idealy“), Iv. Klimentova „Anglijskije ekonomisty-posvětitěli“, Iv. Ivanova „Sen-Simon i načatki francuzskago positivizma“, dále literarně-kritický článek P. Kogana „Zapadnyj roman pered sudom estětika“ i „Asketičeskije nědugi v našej sovremennoj peredovoj intelligenciji“ od A. Skabičevského, konečně články dějepisců V. Semevského i V. Ključevského, filosofa Vl. Leseviče a professora anatomie M. Menzbira.

Třetí část „R. M.“ věnována posudkům nových spisův a článků časopiseckých; část ta je svědomitěji vedena než v ostatních měsíčnících.

(O. p.)

Z anglického písemnictví.

Lednem roku tohoto, tedy začátkem 20. století, skončilo se v historii literatury anglické tak zvané období „viktorianské" (The Victorian Era), skončilo se úmrtím té, která mu své jméno propůjčila, úmrtím anglické královny Viktorie. Počátek té éry klade se v rok 1837., kdy mladistvá Viktoria ověnčila hlavu svou korunou velkobritskou, než, přihlížíme-li k proudům literarním, jimiž provanuta byla, třeba počátek toho období klásti hned do prvního desítiletí XIX. věku. Era ta vyznačuje se hlavně těmito dvěma známkami: *a)* rozvojem moderního romanu a *b)* neobyčejným též rozvinem na poli vědeckém. Anglický roman za panování královny Viktorie vyšvihl se na takový stupeň dokonalosti, že vším právem lze nazvati „eru viktorianskou" — zlatou neboli klassickou dobou anglického romanu. V řadě slavných anglických romancierů XIX. věku první dobyl pověsti světové *Walter Scott*, jenž zemřel před rokem 1837, po něm vynikli *Bulwer, Thackeray, Dickens* a *Eliot*. První pronikl svými romany historickými (Waverley, Ivanhoe, Quentin, Darward); *Bulwer* najmě zase socialními (Pelham) a psychologickými (Eugen Aram); *Thackeray* proslavil se jako satyrik (Vanity fair); *Dickens* jako humorista (Pickwick Papers, David Copperfield); *Eliotova* (Mary Ann Evansova) dobyla si slávy světové svým realistickým líčením venkovského života (The Mill on the floss). Po smrti této spisovatelky zavládlo v anglickém romanu epigonstvo t. j. dnešní čelní spisovatelé angličtí kráčejí nadále stezkami tam těmito velikány vyšlapanými a všeliké pokusy o přenesení a vštípení do půdy anglické vůdčích idei romanů francouzských a ruských nechtějí a nechtějí se jaksi dařiti.

Na poli vědecko-literním v popředí stojí vedle historie a filosofie věda přírodní (Darwin, Huxley a jiní), než i ostatní obory čestně zastoupeny jsou v „eře viktorianské." Hrubými nárysy načrtnutý rozvoj vědecké literatury anglické v té době vysvitne každému už z pouhého uvedení těchto slavných jmen: *Macaulayho* jako historika a essayisty, *Carlylea* jako předchůdce Nietzscheova, *Buckleho* jako autora „Dějin civilisace", *Groteho* jako spisovatele řeckých dějin, *Ruskina* jako jemnocitného kritika uměleckého a filosofů *Stuarta Milla* a *Herberta Spencera*.

Celkem nejhůře se vedlo, t. j. pramálo pronikla poesie a dramatická tvorba. V stopách Byronových kráčí *Algernon Swinburne*, z ostatních poetů té doby (Browning, muž i žena; William Morris atd.) může se říci, že jediný *Alfred Tennyson* pronikl co nejdále za hranice své užší vlasti. O anglickém dramatu se dnes vůbec ani nemluví. Než co jsem to řekl? Právě na opak, anglické listy jsou plny dithyrambů na nového — no, právě Shakespearea ne, ale dramatika, který mnoho slibuje. A jméno jeho? — *Stephen Philips*. Jeho blankversové drama „Herodes" vyhlašuje se za hotový úspěch. Postava Herodova, jenž se potácí mezi politikou a náruživostí, zevně triumfující, vniterně bídný, jest — prý — velmi silně a mohutně vypracována, kdežto Marianne,

jež z prva Herodovou bezohledností jest zrovna omámena, potom však, když i ona touto bezohledností raněna je, vší lásky k němu pozbývá, jest velmi dojemně zobrazena. Zvláště účinným prý jest poslední akt. Herodes v domnění, že chlad jeho choti pochodí z nevěrnosti, v návalu šílenství vydává rozkaz, aby Mariannu zavraždili; žel a lítost dostavují se příliš pozdě; duševní zatemnění, jež se z části projevuje v tom, že nechce věřiti v hotovou událost, padá na něho, teprve když mu přinesou nabalsamovanou mrtvolu choti, uvědomuje si, co učinil. Elizabeth Lee v referatě o tomto kusu dí: „Žádná chvála po mém zdání není upřílišena ve příčině krásy, jíž drama to oplývá jak myšlenkami, tak i projevením jich, totiž melodičností veršů, uspořádáním celého děje a jednotlivých dramatických situací.“

Z romanů nově na knižním trhu se objevivších zasluhují zmínky: Mrs. *Humphry Wardsové:* „Eleanor“. Dvě ženské bytosti, obě krásné a ušlechtilé, z nichž jedna jest dívkou, druhá — ženou, jež obě téhož muže milují — to arci není žádné nové thema, ale autorka pojednává thema to s takovou originalností, jemností, něžností a znalostí lidské povahy, že dlužno tuto práci prohlásiti za nejlepší věc, kterou až dosud napsala. Tragický děj odehrává se v Římě a jeho okolí.

Nemálo prachu rozvířil roman, ačli toho názvu lze užít o knize anonymního autora, vydané nákladem John Murraye. Nápis knihy: „An Englishwoman's Love-letters“ (Milostné dopisy jedné Angličanky). Jak už titul napovídá, je to sbírka milostných listů dívky, o které se v poznámce dí, že už v chladném odpočívá hrobě, ale že k uveřejnění dopisů těch svolení dal ten, komu svědčila. Ale všecko nasvědčuje tomu, že ona poznámka je pouhou smyšlenkou a že dopisy ty jsou plodem některého genialního spisovatele. Genialního, protože dopisy jsou opravdu mistrně sestaveny, plné něhy a básnických myšlenek, prozrazujíce, že autor jejich (či autorka?) nadán jest neobyčejnou obrazotvorností a že upřímně miluje neb miloval. Láska pak oné Angličanky byla velmi nešťastna; miluje jinocha, jenž lásku její opětuje, ale, ač jí jinak se vyrovná duchem i postavením společenským, přece jenom konečně svou milou musí nechat. Proč? O tom nečiní se v dopisech žádná zmínka. Nepochybně tato záhada přispěla k rozvíření mysli anglických čtenářů. Ve veřejných listech aspoň zcela vážně přetřásána otázka: co asi mohlo býti příčinou náhlé a nenapravitelné rozluky mezi milenci? Až kterási chytrá hlava na to kápla. Milenci prý poznali, že jsou bratr a sestra. A anglické čtenářstvo spokojilo se s tím rozřešením.

Baring Gould vydal roman „Winefred“. Gould jest znamenitým kresličem povah, a v tom ohledu všecka čest i „Winefredu“, ale jinak celá jeho povídka napěchována jest takovým množstvím romantických živlů, že se celá práce — za naší doby — jeví střízlivým, neanglickým čtenářům naprosto pravdě nepodobnou. Zrovna takovým romantikem jest *Francis Marion Crawford.* Jeho poslední romam „In the Palace of the King“ (V královském paláci) liší se od dřívějších prací téhož autora toliko tím, že tentokráte dějiště z Italie přeloženo do Španělska.

Hrdinou romanu toho jest Don Juan d'Austria, vítěz nad Turky v námořní bitvě u Lepanta.

Zangwill (žid) proslul svými obrázky ze židovského života moderního (poukazuju tu na jeho „Life in Ghetto“ a jiné), než poslední práce jeho „The Mantle of Elijah“ je výplodem „nádennického machra“. Vůbec pozorovat u anglických spisovatelů, jakmile trochu zvuku nabudou, že se zvrhují v pouhé výdělkaře, obětujíce talent a nadání své zlatému teleti.

Quiller-Couch udržel si za to svou pověst i sbírkou fantastických, strašidelných povídek — aspoň mystické pozadí je v nich velmi obratně podáno — s titulem: „Old fires and profitable Ghosts“.

Henry James, teď v Anglii žijící a píšící a v literarním světě anglickém pokládaný za Balzaca jistých společenských vrstev jak v Anglii, tak i v Americe, uveřejnil psychologický roman „The Soft Side“, v němž probírá různé dojmy a city, jež jeden a týž předmět vyvolává u různých lidí.

Maurice Hewlett, jenž svým prvním historickým romanem „The Forest Lovers“ vzbudil naděje, že vyspěje časem v druhého Walter Scotta, zklamal tyto tužby anglické kritiky svým novým romanem „The Life and Death of Richard Iea and Nay“ (t. j. život a smrt Richarda „Ano a Ne“) Líčí v romanu tom dobu krále Richarda, jinak „Lvím srdcem“ přezvaného, jeho karieru a milostné pletky od korunovace až k jeho smrti u Chaluze. Ale právě kolorit doby té se autorovi nepovedl.

Z poetických prací čistě anglických autorů zasluhují zmínky tyto: Překlad Fitzgeraldův Omar-Khayyamových písní. Omar-Khayyam byl rodem Peršan, proslavený astronom a mathematik, jenž v prázdných chvilkách psal také básně. Žil koncem XI. a počátkem XII. století. Jeho poesie jest rázu lyrického; opěvoval víno a hlučné radovánky, než verši jeho vane také jakás tajemná zádumčivost, jež se místy zvrhá v černý pessimismus. Pro své pošklebky, jež si často tropil z víry a náboženství, označuje se perským Voltairem. Překlad opatřil obsažným a vyčerpávajícím úvodem jak životopisu autorova, tak i překladatelova E. D. Ross. Vysvětlivky, až příliš obšírné, podala Mrs. Batson. Nápadna jest jedna věc, totiž že překlad této poesie perské v Anglii tak se zalíbil, že vydání stíhá vydání, a že se zakládají kluby, jež si za účel vytýkají naučiti se básním perského Voltairea a co možná nejvíce rozšířiti jeho poesie. Patrně to s náboženským přesvědčením Angličanů jde s kopce, při tom však přece chtějí před ostatním světem figurovati jako „bezúhonní“ v každém ohledu, neboť na překlad romanu „Fusco“ od italského žida d'Annunzia vyzněl soud anglické kritiky v tento tenor: „Jestliže Italie miluje takové romany, ať si je podrží, my jich v Anglii naprosto nepotřebujeme.“ V Čechách asi bude jinak; nečetl jsem sice ještě nikde, že by se chystal český překlad těch smyslných výpotků italského židáka, ale nepochybně dojde časem naň, neboť u nás směrodatno, co napíše kde jaký křivonoska, a zatím odcizujeme se sobě a lidu čím dále, tím více.

Dále upoutaly širší kruhy tyto dvě sbírky básní: „Flowers of the Cave“ (t. j. Hrobní kvítí) a „Prayers from the Poets“ (Modlitby básníků). Autory (případně překladateli) jsou *Laurie Magnus* a *Cecil Headlam*. Jsou to vlastně „anthologie“, jež v sobě zavírají netoliko práce anglických autorů, ale i zdařilé překlady cizozemských básníků; tak na př. i Talmud v nich zastoupen, jakož i některé věci z písma svatého.

Quiller-Couch sestavil anthologii z prací básníků žijících od r. 1250. až do r. 1900. Název sborníku „Oxford Book of English Verse“. Sbírka však obsahuje prý hodně „plev“, najmě nasbíraných na humnách těch mladých a nejmladších.

„Treasure of Irish Poetry in the English Tongue“ zove se sbírka básnických plodů autorů rodem Irů, ale anglicky píšících.

Z anglických autorů vedle už vzpomenutého Jamesa dlužno se zmínit o *Eduarda Bellamyho* „The Duke of Stockbridge“. Ač práce tato vyšla teprve po smrti autorově, přece patří vlastně k jeho prvotinám. Autor sám jí nepřikládal veliké ceny. Cenu má toliko potud, že jest cenným příspěvkem ku poznání pozdějšího vývinu autorova a že podává mnohé detaily k doplnění obrazu autorova jako člověka vůbec a socialního reformatora zvláště.

John Foer, jenž svými drobnými povídkami ze života v Kentucky čerpaných dosť značné obliby docílil, vystoupil s větší prací, romanem: „Crittenden“. Látka romanu vzata z přítomnosti, děj pak jeho odehrává se též částečně na Kubě za času španělsko-americké války, střed však činí skvostná povaha Kentuckana, typus to zaujímající střed mezi typy staré a nové generace obyvatelů jižních spojených států.

D. G. Roberts (kanadský spisovatel) podává ve své práci „Heart of the ancient wood“ (Ve středu starého lesu, t. j. pralesu) zvláštní idylu překypující dobráckým humorem a groteskní fantastikou.

Hamlin Garland vypravuje v „The Eagle's Heart“ (Orlí srdce) svým hrubým, realistickým způsobem, (jenž zejména u podání charakterů nechává čtenáře neuspokojeným), osudy nezdárného syna pastorova, jenž práhne po „volnějším“ životě.

Elizabeth Knight Tompkins a *Gertruda Atherton* patří k nejlepším z velikého houfu amerických spisovatelek. Onano podává ve svém romanu „The Things that Count“ cennou charakteristiku moderních Američanek, tato v poslední době libuje si v hodně sensačním. Obě autorky pokusily se též na poli dramatickém, poslední pustila se též do biografie, a tož do biografie Alexandra Hamiltona

Z drobných povídek třeba uvésti kanadského spisovatele *Gilberta Parkera* „The Lane that had no turning“. Je to sbírka drobných povídek, z nichž zejména první jeví v nejkrásnějším světle uměleckost autorovu, jež nejlepší svědectví vydává o tom, jak hluboce jest zakořeněno francouzské cítění v Kanadě.

Josiah Flynt a *Francis Valton* vydali příspěvkem ku poznání amerického proletariátu sbírku povídek pod titulem „Powers that Prey“. Ceny uloženým tam pozorováním dodává to, že Flynt za příčinou

praktického studia socialní otázky život vedl po několik let jako „tramp", to jest vagabund a trhan.

„Quicksand" zove se roman *Hervey Whitea*, až dosud nehrubě známého spisovatele, v němž beze vší tendenčnosti podána protiva, jež existuje mezi puritanskými a moderně americkými názory životními. Právě proto, že vše podáno nestranně, počítá se roman ten k nejpřednějším plodům nové americké krásné prosy.

Skvostným a cenným příspěvkem ku poznání amerických básníků jest: „An American Anthology" (naklad. Houghton, Mislin & Comp., Boston). Je to několikaletá práce *Edmunda Clarence Stedmana* o desíti svazečcích; spisovatel jen aby podal úplný a nestranný obraz nové americké poesie, pročetl kde který básnický příspěvek i po časopisech roztroušený, a co rázovitého a význačného, pojal do své anthologie. Celkové vydání čítající na 800 str. podává též biografické zprávy a ku konci přičiněn systematicky seřaděný obsah. AL. K—A.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CCXLVII.

254. Kapitola olomucká. Olomouc, 26. února 1382. — Kopiář I. fol. P. VI.

Str. 227. ř. 3. kopiář: c o n s t i t u t u s (9stitutu) census nobis... debitus etc. ne: constituto sc. maccello;

ř. 5. kopiář: inponitur,... super quo nostre etc.;

ř. 7. „ legittimis;

ř. 8. „ omylem: super *nos* hoc inter nos habita *parili* voluntate, parili zdá se správně psáno.

Str. 228. ř. 2. kopiář: persolu*ent*, losungam et alia honera.

CCXLVIII.

273. Václav IV. král Praha, 11. října 1382. — S. I. a. 11.

Str. 82. ř. 2. original: duobus milibus;

ř. 6. original: et successoribus (succorib;), ne: successorum;

ř. 14. „ *in*prouide;

ř. 19. „ po slově: I n n o c e n s v y n e c h á n c e l ý ř á d e k v listině: *iniquissimo fratricide non expauescens exponere glorioso certaminis triumpho palmam martirii meruit et eterna gloria extitit insignitus Mauricii adlethe dei fortissimi signiferi,* pak teprve následuje: e t p r i m i p i l a m etc.;

ř. 28. original: *supradicta* (supradca zkráceno právě tak, jako výše na téže straně ř. 6. a níže ř. 41.: supra*dicta* fortalicium et villas), ne tedy: supradict**am** s připojeným : (sic!);

ř. 30. original: *eadem* (eade, t. j. fortalicium et villas), ne: eandem, byť i nad *a* již počínala značka zkratková;

ř. 34. original: *supradicta* (supradca), ne: supradict*am*, neboť jest zde řeč o potvrzení koupě *auctoritate regia supradicta:*
ř. 41. komma po: predicta třeba vynechati, ruší smysl.
Str. 83. ř. 3. original: aut *ei*... contraire, ne: *ea*;
ř. 4. original: indignacionem;
ř. 8. „ zcela patrně: applicand*am*, ne: applicand*um*;
ř. 10. „ Theod*e*ricus beze zkratku, ne: Theod*o*ricus;
ř. 12. „ li*tt*erarum;
ř. 13. „ Indiccione V[ta];
ř. 14. „ de Rose*m*berg (original: Rose*m*b'g), ne: Rosenburg, v Čechách nebylo Rosenb*u*rgův, ovšem pak Rosenberkové;
ř. 15. třeba čísti: de Wartemberg (Warteb'g), tak se nazývala česká rodina panská, ne pak Wartenb*u*rg;
ř. 15. po slově Wartemberg v originale následuje: *Johannes de Wartemberg Benessius de Wartemberg* a potom teprve: alias de Wessels;
ř. 16. original má zcela patrně beze zkratku: Theod*eri*cus de Janowicz, ne: Theodorus;
ř. 18. litterarum (lraru);
ř. 19. original: Indiccione V[ta].

Pečeť královská visela na nitích hedbáví černého a žlutého, nyní jí není; niti zbyly. Byl na rubě záznam na třech řádcích, asi $5^1/_2$, $4^1/_2$ a $4^1/_2$ $\frac{c}{m}$, ale jest vyškrabán. Zněl asi takto: Incorporacio ville Drzewczicz episcopatui ecclesie Olomucensis per Wenceslaum regem Boemie. Listina jest na rubě pokálena.

CCXLIX.

279. Jošt markrabí. Brno, 26. listopadu 1382. — C. I. a. 17.

Pečeť ve vosku červeném velmi dobře zachovalá na pergamenovém proužku s kostkovanou orlicí uprostřed. Kolem jest legenda gothickým písmem: S. IODOCI. DEI. GRACIA. MA~CHIOMIS. ET. DOMINI. MORAVIE.

Str. 250. ř. 3. original: vns*re*r marggraffschafft, ne: uns*er* etc., zkratek jako str. 251. ř. 5. a častěji;
ř. 4. dem *ew*irdigen, *r* za *e* zůstalo v péře písaři;
ř. 5. original: Olomu*n*cz jako níže několikráte;
ř. 7. „ romische*m* kung, ne: romische*n*;
ř. 9. „ muͤgen.
Str. 251. ř. 8. original: lůte... schůczen, slovo lůte ať objasní germanisté;
ř. 18. original: off ym des nůt geschicht, ne: offt ym des not geschieht;
ř. 19. „ unserer nebo vnsrer nebo vnserr, jak opravuje Dr. Lechner;
ř. 22. „ luͤte . . . wurde bedůrffen;
ř. 24. „ allermenilich;
ř. 26. „ lůte . . . wurde bedůrffen;
ř. 27. „ fuͤren;
ř. 30. „ hauptma*n*, jako ř. 31.;

ř. 35. original: czu, ne: *zu*;
ř. 37. „ gegenwortigen;
ř. 40. „ mit unserm anhangundem Ingesigel... Brunne.

CCL.

289 Juta abatyše. Klášter Pustiměř, 20. března 1383. — G. I c. 13.

Původní transsumpt notářský na žádost pustiměřského probošta Pertranda vyhotovený u přítomnosti biskupa Lacka s jeho visutou pečetí ve vosku červeném 2. listopadu 1405.

Pečeť má uprostřed obraz sv. Václava s korunou vévodskou na hlavě v brnění rytířském v pravici držícího dřevce, levici majícího položenu na štítě s orlicí. Po pravici světcově znak jednoduchý biskupství olomuckého, po jeho levici rodný znak biskupův Kravařský.

Legenda kolem písmem gothickým: s. laczconis. dei. gracia. episcopi. olomucēsis.

Pečeť jest dosti zachovalá na pergamenovém proužku.

Záznam na rubě: Instrumentum ad altare sanctorum Petri, sotva bylo: et Pauli, rasury na listině pozorovati nelze. Notářem císařským tu byl Jakob syn někdy Jakoba řečeného Slavíka z Kroměříře, klerik diecese olomucké.

Str. 260. ř. 1. bylo prve psáno: Altare (Altae se značkou obloukovitou, znamenající *r* nad *e*, však z *e* uděláno *r* a přidána klička znamenající zde *is*;
ř. 2. transsumpt: de Mailicz, ne: Meilicz.

CCLI.

290. Biskup Petr. Tvrz Modřice, 16. března 1383. — F. I. a. 9.

Pečeť poněkud poškozena na proužku pergamenovém ve vosku červeném, a sice postava biskupova s tváří stlačenou, okraj dole jest odlomen.

Biskup v úplném ornatě sedí na trůně pod gothickým baldachinem, maje po pravici jednoduchý znak biskupství olomuckého, po levici svůj znak rodný.

Legenda: PETRVS. DEI. GRA. ECCLIE. OLOMVCEN. EPVS.

Notářský transsumpt z 19. (ne 29., jak udává Dr. Lechner) srpna (die vero XIX mensis Augusti) 1416 má mimo nápis pro Domino Johanne Nase také tento: Instrumentum super panibus ecclesie Cremsirensis (k čemuž později dodáno:) in villa Tyeschan super sex laneis duabus tabernis et totidem curticulis et medietate molendini valens X marcas grossorum Pragensium.

Str. 260. ř. 3. 7., str. 261. ř. 1. 21. Chremirensis, L. jako Cod. 261. 10. a 12: Chremisirensis; Str. 261. ř. 21. Chremsirensis — original všude: Chremiserensis.
ř. 4. original: comodum;
ř. 7. „ inantea.
Str. 262. ř. 1. original: ecclesie... Chremis*erensi* incorporamus, ne: Chremisirensis.

CCLII.

308. Týž biskup. Olomouc, 6. října 1383. — E. I. a. 11.

Text dle přepisu Dra. Lechnera v uv. časopise III. str. 84. sled.

Str. 84. ř. 3. original: instaurare, bylo třeba poznamenati, že povinno čísti: instaurari.

Str. 85. ř. 2. original: donamus (donam9) omylem místo: donauimus, mělo býti poznamenáno, že se stala změna v znění originalu.

V záznamě renunciačním na rubě listiny psáno jest *eiusdem* (ei9dem) domini de Sternberg, ne pak: e i d e m domini de Sternberg.

Dr. Lechner píše: Provenienz: „Aus einem älteren Urkundenverzeichnisse im fürsterzbischöflichen Archive in Kremsier“, dh. der Herausgeber hat einfach das Regest aus dem Repertorium der Herrschaft Hochwald abgeschrieben.

Mohl bych dodati k tomu: Dr. Lechner ta slova napsal, nepřirovnav ani obsahu listiny v diplomatáři regestu repertáře panství ukvaldského sv. I. fol. 49. Kdyby byl té nepatrné námaze se podrobil, byl by na první pohled poznal, že obsah listiny v diplomatáři je zcela jinak stilizován, než regest katalogu, jenž počíná, jak obyčejné regesta zdejších repertářů slovem: Urkunde, a sice zde: Urkunde des olmützer Bischofs Peter etc. Otištěný obsah vzat věrojatno z repertáře starého.

CCLIII.

351. Biskup Petr. Olomouc, 22. února 1385. — A. I. a. 7. Insert v bulle papeže Bonifatia IX.

Str. 323. ř. 3. inserovaná listina: *oriens* ex alto (srv. Luk. 1, 78), ne: omnipotens:
ř. 6. neobyčejny jsou v listinách tištěných zkratky, jako: dioc. Olomuc. nebo ř. 8. dioc. Luthomislens.;
ř. 8. listina inserovaná: Stiborio de Dowaczaw;
ř. 10. „ „ tenenda (sic) habenda (sic) et possidendam;
ř. 11. a 12. listina inserovaná: habitas et celebratas;
ř. 14. listina inserovaná: parrochialis;
ř. 31. „ „ omylem: habere, místo: haberet;
ř. 33. „ „ správně: ips*i*, ne: ips*o*;
ř. 34. „ „ offertorium.
Str. 324. ř. 1. listina inserovaná: duntaxat etc. cum pratis quatuor.

Nová díla.

Msgra. *Gauma* Trojí Řím. Přel. Ant. Koutný. Nákl. Dědictví sv. Jana v Praze. Podíl 67. Díl II.—IV. Str. 737.

Je to denník proslulého spisovatele z r. 1842. a 1843. Ale jaký denník! Všechny předměty veřejného života, náboženské, společenské, lidumilné atd. jsou tu probrány s hlubokou znalostí věci, a to slohem poutavým, každému přístupným. Dějinné vzpomínky kontrastují pěkně s líčením současnosti; poučení o katakombách tak jest názorné, že celý ten heroický život prakřesťanství římského vystupuje před vámi jako krásný sen, uchvacující silou víry a bohumilého života, a takto pravdivý, skutečný.

Celé dílo pouhým popisem skutečných poměrů jest zároveň velikolepou obranou Říma křesťanského, jenž byť i nebyl sine ruga vel macula, jest přece jen městem providentielním. Kéž i na dále jen ku spáse všech, kteří se k němu hlásí!

Panu překladateli, jenž nesnadnému úkolu svému celkem čestně dostál, i Dědictví Svatojanskému náleží za podíl tento upřímný dík.

MUDr. Vlad. Mladějovský: Otylost. Dna. Cukrovka. Bibl. lékařských spisů popularních. II. Red. MUDr. D. Panýrek. Praha 1901. Nakl. Hejda a Tuček. Str. 72. Cena 80 h.

Otylost — dna — cukrovka, příšerný ten trojlístek zasloužil si, aby každý, jehož se týče nebo může týkati, byl před ním co nejdůrazněji varován. Pan spisovatel, lázeňský lékař v Marianských lázních, učinil pak to způsobem, jemuž třeba vzdáti veškeru chválu. Dávno aspoň nečetl jsem pojednání tak praktického a jasného, jehož dietní návrhy potřebí doporučiti zvláště duchovním, kteří ze známých příčin nemohou pěstovati tělesné práce nebo sportu. Předpisy ty ovšem jsou v tomto trojím případě z části různé, ano některé si odporují, ale rozumí se samo sebou, že horší případ, dna, a ještě horší, cukrovka, vyžaduje také větší přesnosti a přísnosti.

V téže bibliothece dále vydal

MUDr. Václav Walter: Manželství a jeho vliv na přítomné a budoucí pokolení. Str. 111. Cena 1 K 10 h.

O spise tomto nelze opakovati téže chvály. K dobrým stránkám jeho náležejí dosti četné údaje statistické, lehký, ač neurovnaný sloh a dosti bohatá látka pathologická. Velkou vadou popularního spisu je sháňka po duchaplnosti, která zaviňuje odpory, nejasnosti a povrchnost; p. spisovatel cituje i drváčnického Mantegazzu i nedůsledného Tolstého, který brzy po sobě vydal o manželství spisky zcela protichůdné, takto oba výstřední. Pan spisovatel je pro rozvod a zároveň prý „se stanoviska anthropologického lze říci, že monogamie je mravní povaze lidské nejpřiměřenější i se stanoviska zdravotního.“ Jak tedy? Vždyť rozvody mají právě umožniti polygamii a polyandrii, byť ne současnou, přece takořka současnou!!

Pan spisovatel vůbec svého předmětu neovládá, proto tolik nadhozených pouček, úryvkovitých aforismův a nepromyšlených tvrzení. Jest i proti slibu doživotní věrnosti, který prý jest nemožný, jelikož to prý „značí bráti na se povinnost, a tu dlužno především a za všech podmínek i časových znáti, a to je nemožno.“ Tak, tak! Celibat je mu nepřirozený. Jistě si p. spisovatel dobře nerozmyslil, co napsal. Ploditi dítky jest v zájmu společnosti, ne v zájmu individua, jako jísti nebo píti atd. Není zajisté nic nepřirozeného, potlačiti plodivý pud v tom neb onom případě z důležitých důvodů; jinak by p. spisovatel zavazoval člověka vykonávati ten pud hned jak se ozve a pokaždé, jakmile se ozve, což by bylo zajisté horrendní. A když toto není nepřirozené, proč by bylo nepřirozené, opanovati jej z důležitých příčin častěji, respective napořád?! Výroky, „že zakupování objetí ženského vlastně je zbytkem zvířeckosti (!), atavismem“, nejsou nic než nerozvážené floskule.

Dojem spisku jest nepříznivý, nezdravý, ačkoliv titul je tak mnohoslibný. — „Příslovečný“ je tolik co adverbialní; správně: příslovný.

Matouš Václavek: Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého. Druhé vydání. Nákladem vlastním. Str. 375. Cena 3 K.

Monografie tato osvědčeného spisovatele lidovědného vyniká hlavně bohatou látkou, jež v ní s velikou pílí snesena a spracována. Stránka dějinná i statistická důkladně vyčerpána. Mnohé údaje, zvláště osobní, jsou zajímavy ovšem jen pro málokteré čtenáře, ale ani tak nejsou snad docela od místa. Spory národnostní a náboženské zevrubně vylíčeny; germanisace od mravní i hmotné přesily prováděnou třeba zvláště vytknouti, při čemž bohužel nemožno zamlčeti, že jest usnadňována netečností našeho lidu v každém směru.

Masson Forestier: Advokatovo svědomí. Přeložil A. Tuček. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 229. Cena 2 K.

Úvod překypuje chválou povídek Forestierových, a celkem nepřílišuje. Nevyrovnají se ovšem všechny povídce „Advokatovo svědomí“, ale ve všech jest něco, co nám je činí sympathickými. Je to především životní opravdovost, pohrdající erotickými hříčkami. Pak duchaplný a věrný rozbor pochodů duševných, zvláště pod zřetelem mravním.

Spisovatel se zálibou líčí hlavně pochyby a rozpory, které se vzmáhají ve svědomitém obhájci, po případě soudci, když pronesen rozsudek nespravedlivý neb aspoň subjektivně neoprávněný. Instituce poroty, jak známo, k takovým skrupulím dosti často zavdává příčiny až křiklavé, jak právě líčí „Advokatovo svědomí“.

V záplavě překladů, zvláště z francinv, dílo toto daleko vyniká. Překlad jest místy nesnadno srozumitelný, na př. na str. 47. nahoře.

Al. Jiráska Sebrané spisy. Díl 28. Bratrstvo. Tři rapsodie. I. Bitva u Lučence. Nakl. J. Otto v Praze 1900. Str. 142.

Dle rozhodnutí soudcův o cenách, jež ze základu kněze F. Čermáka Tichoměřického se udělovaly 1896, byl požádán Al. Jirásek, aby napsal

roman ze života „bratříků“, válečného „bratrstva“, již „pracovali polem“ v horních Uhrách v polovici 15. století Al. Jirásek chopil se práce té a předkládá první díl „Bratrstva“, jednající o vítězných bojích českých bratříkův a spojených s nimi Slovákův i Poláků pod vedením slavného válečníka českého Jiskry z Brandýsa, jenž hájil práva nedospělého krále Ladislava Pohrobka na korunu uherskou proti Jánuši Huňadovi, gubernatorovi uherskému.

„Bitva u Lučence“ počíná líčením domácnosti starého zemana Kozice Frnčaly, jehož syn Janko, alias Vlk, přichází domů s bohatou kořistí z války s Huňadem a sbírá vojsko pro Jiskru z Brandýsa. Okouzleni kořistí bohatou, četní zemané vstupují do vojska Jiskrova. Tu vrací se domů také mladší syn Kozicův, Štěpán, jemuž Huňady dal useknout ruce. Janko i mladší bratr jeho Ondřej přísahají pomstu Huňadovi a vypraví se v čele četné roty do boje proti němu. Roty Kozicova, Talafúsova, Poberova vítězně počínají si proti Maďarům a u Lučence dobudou skvělého vítězství nad Huňadem.

V kresbu událostí válečných vpleteny dva milostné romany: roman ohnivé Maďarky, Marie Lengyelovny, jež uslyševši, že milý její padl v bitvě proti bratříkům, bez lásky vezme si za muže zhýralého karbaníka Bodorovského, který ji prohrál, vlastně prodal dobrodružnému, ale statečnému válečníku Poberovi, z jehož rukou ji vysvobodil chrabrý Talafús z Ostrova, jenž, jak Maria myslí, zabil jí v boji milého; a roman Zuzky Malovecké, zamilované do Ondřeje Kozice. V obou milostných romanech jest mnoho prvků romantických.

Setkáváme se tu se zvláštností Al. Jiráska, jenž nedovede objektivně psát o českých „bratřících“, kališnících, přijímajících „pod obojí“, které maluje ve světle růžovém, a jejichž kněze Lukáše ozařuje aureolou svatosti proti zástupcům katolictví, Janu Kapistranovi a biskupu Jagerskému, jenž nakreslen velmi černě. Bez takových kontrastů, jež se už čtenářům omrzely, nedovede Jirásek psát o době husitské, plýtvaje barvami jasnými na jedné, tmavými na druhé straně. Je to zvláštní druh vlastenectví, úzkoprsý a nespravedlivý chauvinismus, nedaleký patriotismu „kvasného“.

Dílem Pan Wolodyjowski od *H. Sienkiewicze* (Beaufortova Levná illustrovaná knihovna r. I. a II. seš. 8.) ukončena v českém překladě trilogie „Ohněm i mečem“ (vydáno dříve), „Potopa“ a „P. Wol.“ Netřeba býti slepým velebitelem Sienkiewiczovým, netřeba zvláště zatajovati nadměrného idealisování polských postav a činův, abychom přes to nevzdali mu plné chvály, jakou mu vzdává téměř celý vzdělaný svět. Jsou to věru díla krvavá, a přece povznášející, proniknutá nejušlechtilejším idealismem, psaná „v době (sic) několika let a s nemalou prací — pro posilnění srdcí“, jak sám spisovatel v epilogu dí.

Sienkiewicz vyniká ve velkém slohu i v drobnokresbě, ve které nevíte, máte-li se více podivovati jemnému humoru či tklivé něžnosti. Ve velkolepých obrazech jeho válečných cítíte mocné záchvěvy světodějných událostí, kterým jednotlivé postavy slouží, jsouce výtečně

charakterisovány, jako nosiči nebo vůdcové. Domácí rodinný život ovšem v tom válečném ruchu do pozadí ustupuje, ale za to i ty řídké episody z něho jsou překrásné, povznášející, mistrovsky podané.

Škoda, že překlad arciděl těchto není mluvnicky správnější.

Nakladatelství Hejda a Tuček vydává teď od téhož *Sienkiewicze* **Listy z cest** (z Ameriky), přel J. J. Langner, uveřejněné v Tygodniku illustrovaném r. 1899. Jak u nás ani jinak býti nemůže, vedena jakási polemika o autorisaci k překladu, již prý má p. Langner, který také touto publikací přešel od Beauforta k Hejdovi a Tučkovi, kdežto Beaufort vydává nyní **Drobné povídky** Sienkiewiczovy od jiných překladatelů.

Listy z cest na začátku sklamou, jelikož čtenář zpovykaný jinými spisy Sienkiewiczovými čeká docela něco jiného než cestopisné vzpomínky na kraje a lidi celkem lhostejné. Později stává se cestopis zajímavější; je to konečně pro autora i pro čtenáře jakýsi oddech, nad to nikoli nudný, nýbrž dosti zábavný tam, kde spisovatel líčí svoje drobné příhody lovecké a pod. Suchoparných popisů jest na štěstí poměrně málo.

K. Leger: **Petr a Pavel.** Studie k romanu. Nakl. J. Hanták v Kolíně. Str. 205. Cena 2 K.

Opuštěná dvojčata dostanou se do cizích domů, jedno ke kováři, aby se stalo kovářem, druhé k panu radovi, aby žilo v blahobytu a studovalo. Kontrasty přírodního a kulturního života, závist venkovana a nespokojenost měšťáka, záchvaty milostné a hýřilské u zástupců této intelligence, z takových a podobných prvků skládá se studie p. Legerova. Jeden z dvojčat tělesně mohutní, duševně ostávaje na nízké úrovni venkovské, druhý s úspěchem studuje, tělesně však chřadne — není dosti jasno, proč; konečně klesá v předčasný hrob sotva na prahu mládí, an bratr jeho chystá se na vojnu, provázen láskou své „sestry“, dcery totiž kovářovy, u něhož byl vychován, která ani druhému bratru nebyla lhostejna. V tomto zakončení vlastně povídka také vrcholí, nemajíc jinak pravého střediska. Je to řada událostí životopisných, dosti zajímavě sestavená, až na nějakou tu zdlouhavost v líčení zvoleného prostředí.

Směs.

Sekty v severoamerických Spojených Státech. „Zeitlexikon" (1901, seš. 2., str. 216) podává soupis sekt, které v severoamerických Spojených Státech zastoupeny jsou. Data jsou vzata z roku 1900. Adventisté (Chiliasté) mají 88.798 vyznavačů, Baptisté (dělí se na 13 různých sekt, po většině černoši) 4,744.874, Říční bratří (Novokřtěnci, tři sekty) 4739, Plymouthští bratří (Darbisté, Chiliasté) 6661, římští katolíci 8,616.226, kteří již svaté biřmování přijali (10,129.677 pokřtěných), polští katolíci 15.000, starokatolíci 10.000, reformovaní katolíci 1500, Irvingiani 1394, Christadelfi 1277, křesťané (Christianer) 111.835, křesťané vzdělaní (Christian Scientifics) 100.000, Církev Boží 38.000, Swedenborgiané 7079, Kongregationalisté (Independenti, Puritani, po většině Sociniani) 629.874, Učenníci Kristovi (bez vyznání) 1,149.982, Tunkardi (Novokřtěnci, nosí nápadný šat, vousy) 111.481, Episkopali (Biskupští, Anglikani) 716.431, reformovaní Episkopali 9743, evandělická obec (německy: Albrechtsleute) 118.865, spojená evandělická obec (před 10 lety se oddělili od Albrechtových bratří) 60.993, Kvakeři (4 sekty, positivisté a deisté) 117.868, německá evandělická synoda (spojená pruská církev) 203.574, řečtí katolíci 20.000, ruská církev 40.000, židů všech jest 1,058.135, z toho orthodoxní (Poláci a Rusové) a reformovaní (Němci) 211.627, Mormoni 300.000, reformovaní Mormoni 45.000, Lutheráni 665.878, Mennonité (7 sekt) 54.748, biskupští Methodisté 2,716.437, protestantští 536.271, jižní biskupští 1,457.864, methodistické církve černochů 1,300.000, jiných dvanácte methodistických společností 300.000, Ochranovští čili Herrnhutští 14.817 (roku 1890. 11.780), Presbyteriani (13 sekt) 1,576.608, Reformovaní: němečtí 243.545, hollandští 107.594, Armada spásy 40.000, Spojení bratří v Kristu, a to: konservativní 226.643, pokrokoví 243.841, Unitaři 71.000, Universalisté 48.426 (r. 1890. 49.194), němečtí evandělictí protestanti 36.156, Schwenkfeldiani 306, Waldenströmiani 20.000, Hoffmanniani (též Tempelfreundé nazvaní) 340. Dle všeho jsou data správná; neboť jak týž „Zeitlexikon" (sešit 3., str. 350) sděluje, přibylo dle „Catholic Directory" ve Spojených Státech severoamerických roku 1900. o 645.000 duší katolíkům, po většině vystěhovalci. Počet všech katolíků jest 10—11 milionů. I. Zháněl.

Otázka antialkoholická u mládeže. Lihoviny, podávané dětem, byť v sebe nepatrnějších dávkách, způsobují celou řadu tělesných nemocí a duševních poruch. Prvním následkem je zakrnělost fysická, zrůdnost dětí. Zhusta dostavují se epileptické záchvaty, porucha nervového systemu, křeče, t. zv. vítů tanec, delirium tremens, alkoholická manie, zhoubné proměny organů, jako nadmutí plic a vodnatelnost.

Dr. Max Kassovitz, jenž velmi obšírně pojednal na VIII. kongressu proti alkoholismu ve Vídni o tomto thematu, velice důtklivě vyvracel klamnou domněnku, že mírné dávky alkoholu působí léčivě u slabých nebo churavých dítek, neboť fysiologickým bádáním vyvrácen byl předsudek o výživnosti alkoholu a o prospěšném působení jeho na trávení. Mínění, že alkohol napomáhá trávení, jest neoprávněn, neboť působí právě opak. V mnoha případech jedinou příčinou ztráty chuti k jídlu bylo shledáno pravidelné střídmé požívání

lihových nápojův, a když se ty dětem přestaly dávati, vrátila se normalní chuť k jídlu. Ani jako léku nedá se užiti lihovin u dětí, zvláště ne v horečce, neboť i při větším požití alkoholu docílilo se nepatrného pouze snížení teploty. Rovněž není rozumno používati alkoholu jako antiseptika, t. j. prostředku proti bacilům v akutních nakažlivých nemocech dětských, neboť vědecky dokázáno, že citlivost pro infekci alkoholem nejen že se nesnižuje, ale docela že se stupňuje. Se škodami na těle působenými souvisejí úzce poruchy duševní. Každý učitel může pozorovati, že i mírné dávky alkoholu seslabují schopnosti, zvláště paměť a vnímavost dětí. Pohlavní stránky se Dr. Kassovitz, tuším, nedotekl, a je přece tak významná. Dráždivé působení lihovin na pohlavní ústroje přivádí lehce nedospělé už děti k hříchům samoprznění a jiným výstřednostem pohlavním, a jaké ty vlekou za sebou následky, je s dostatek známo. Největší však pohromou pravidelného pití u dětí jest, že přivádí většinu dětí už ve věku mladickém k pijáctví v pravém slova toho smyslu. Vše jedno, ať se již mluví o dětech nádenníka nebo továrníka. Neřest pijácká či vlastně nemoc pijácká nedává na sebe dlouho čekati, ano naše společenské poměry se tak utvářily, že lze už mluviti o pijácích, kteří ještě nejsou povinni školou!

Dr. V. Bode ve knize „Zum Schutz unserer Kinder vor Wein, Bier und Branntwein", sbírce to rad a poučení o působení alkoholu na věk dětský, pocházejících od universitních autorit, praví: „Nesmíme se pak diviti, že kromě tisíců starých a mladých pijáků v naší pyšné vlasti jsou už také děti-pijani, skutečné děti, které bez silného nápoje zrovna ani žíti nemohou, trpíce patrnou pijáckou nemocí. Počet jejich je sice malý, ale už to, že vůbec jsou a že ročně víc a více takových případů na universitní klinice v Berlíně, v Lipsku, v Mnichově a j. se ohlašuje, už to je zahanbujícím vysvědčením pro naše vzdělávání lidu a pro mravy našeho národa." Naši universitní professoři nepodávají sice zpráv o takových případech, ale kdyby zašli páni do některých koutů moravských, jistě by věc nevypadla lépe, ne-li hůře. Znám vesnice na Valašsku, kdež v chudších rodinách drobí se dětem chléb do kořalky, a to pravidelně, kdež děti z Božího kostelíčka vodí se do židovských putyk, v nichž musí píti tolik kořalky, kolik uzná opilý táta za vhodné. Bez frasí, je to hrozné divadlo, když se vracívá taková rodina valašská z hospody domů. Otec klopýtá a zpívá, matka se drží sotva na nohou a čtyřleté dítě, zpité „na mol" jako rodiče, musí matka vléci, aby nezůstalo na silnici ležet. Básníci idyll, přijďte k nám... Leč o tom jindy. Lepší poměry nejsou zvláště v uherském i moravském Slovensku.

Že takové napájení nedospělých dětí lihovinami vede ještě ke zhoubnějším koncům, svědčí slova Dra. Demme, jež pronesl jako rektor university v Bernu r. 1891. v řeči „O vlivu alkoholu na organismus dětí." Pravil: „Největšího dosahu pro mladé individuum, pro jeho rodinu a stát je přece především ochromující vliv pijáctví na mravní sílu, na mravnost člověka. Hoch nebo jinoch zvyklý požívati alkoholických nápojů pouští bezmocně uzdu svým vášním následkem paralysujícího vlivu alkoholu na energii vůle. Konečně se neleká jakékoli prostopášnosti, ani zločinu a končí nezřídka samovraždou. Lékaři a právníci mají bohužel dosti příležitosti popatřiti na vývoj takových smutných existencí, obětí to alkoholismu."

Veliký důraz kladl zmíněný už Dr. Kassovitz na to, že všecky uvedené následky nevznikají pouze následkem pití kořalky nebo nápadně velkého množství jiných alkoholických nápojů, nýbrž často také následkem požívání nepatrného množství piva nebo vína nebo maličkých dávek koňaku, jež od některých lidí nejen za dokonalé a neškodné, ale docela i za léčivé bývají považovány. Aby nastal příznivý obrat v této důležité otázce, aby se odchovávala generace zdravá, ne však duševně i tělesně zakrnělá, jest nutna soupomoc otcovského domu a školy. Aby na tomto poli zdárně působil dům otcovský, jest nevyhnutelna rada lékařů, kněží, zkrátka všech činitelů, kteří mají přímý nebo nepřímý vliv v rodinách. Neznalost o zhoubnosti alkoholu, zvláště na věk dětský, jest v bohatých a vzdělaných třídách zrovna tak veliká, jako v těch nižších. Takový intelligent myslí opravdu, že lihoviny jsou pouze kořalky, víno však, pivo, koňak atd. — Pán Bůh chraň! — a když mne to neotráví, proč bych dětem té krapky nepopřál. Musí se tedy stále, kde jenom vůbec možno, rodiče neurážlivě, důrazně však upozorňovati na možné následky pití lihovin u dětí; nejvíce tu zmůže lékař a kněz, opakuji znova. Rodiče náležitě poučení, ač-li myslí to s dětmi vážně, nesmějí předně, pokud to jen možno, doma před dětmi sami lihovin píti. Dítě má velké oči, co vidí, vše by chtělo, a omamující požitek z lihovin, svádějící k smíchu a rozpustilosti, zalíbí se záhy dětem. Děti nesmějí se bráti do hostinců, do restaurací, nesmějí se posílati pro lihoviny do výčepův a hostincův. Aby se neosvědčilo ono známé, že zakázané ovoce nejvíce chutná, nechť rodiče poučují se vší láskou děti o tom, co jest alkohol, jaké má následky, což vše jasně a prostě maličkým podati není nesnadno. Pokud však nebude rozšířena známost o zhoubnosti alkoholu v rodinách všech vrstev společenských, dotud zůstane hlavní činitelkou přece jenom škola. Myslím ovšem školu, která chce vychovávati, ne jenom určité nauky předkládat.

Státní rada z Kolína n/R. J. Quensel, mluvě na vídeňském kongressu o thematě „Alkohol a škola“ dovozoval, že škola je zvláště k spolupráci povolána, ježto má připravovati mladé lidi v duševním i tělesném ohledu na boj a život, a poněvadž má vedle rodičů nejhlubší vliv na způsob myšlení a zvyky dítek. Škola má důležitý vlastní zájem na alkoholické otázce, poněvadž každé požití lihovin oslabuje schopnosti duševní a řádný pokrok ve vyučování velmi ztěžuje. Řečník radil, aby škola poučovala v obligatních a plánu učebnímu přiměřených hodinách o nebezpečí lihových nápojů, nejlépe v hodinách věnovaných všeobecné fysiologii a hygieně. Za vzor učebnic kladl učebnice „Text-books“ v nižších i vyšších veřejných školách Spojených Států severoamerických úředně zavedené. Vedle toho povinného poučování o alkoholu nemá si dáti učitel žádné příležitosti ujíti, při níž by mohl probuditi silnou ošklivost z alkoholického jedu.

V. Kraus v zajímavé knize „Wie kann durch die Schule dem zur Unsitte gewordenen Missbrauche geistiger Getränke entgegengewirkt werden?“ jež i u Hölzla v Olomouci česky vyšla, probírá tuto myšlenku velmi podrobně. Na stěnách v chodbách i v učilištích mají býti rozvěšeny průpovědi o střídmosti a o ponižující neřesti opilství. Katecheta v náboženství použije líčení potopy, pádu Sodomy a Gomorhy, historie Noema, hýřivého boháče a Lazara k vylíčení zhoubnosti rozmařilého života, spojeného s pijáctvím. Všech citatů z bible

o opilství jednajících nechť použije, v katechismu ať se zdrží déle při pátém hlavním hříchu, ať neopomine často vykládati o Nazarejích, o Samsonovi, sv. Janu Křtiteli, kteréžto zjevy souhlasí s úplnou zdrženlivostí. Učitel v každém předmětě bez výjimky snadno zabočí k výkladu o lihovinách. Při výkladě o čtyřech ročních počasích může se u obrazu podzimu s vinobraním a lisy déle zdržeti a hned případné poučení připojiti. Když se vykládají „odtažitá a srostitá“, uvede se mezi oněmi ctnost, zabočí se ke ctnosti střídmosti. V počtech při sčítání a násobení snadno se zabočí na výhody šetrnosti, na zhoubnost marnotratnictví, zvláště v lihových nápojích. Mluví-li se o dani, vyloží se její pojem a její rozdělení, vypravuje se dětem o dani z kořalky atd. V somatologii a zdravovědě lze už zevrubně mluviti o lihu jako protoplasurovém jedu, o vlivu alkoholismu na choroby tělesné a duševní, na zločiny a sebevraždy. V rostlinopise při výkladě o bramboru, pšenici, rýži, třtině cukrové, chmelu může učitel vyložiti výrobu lihovin, v chemii skladbu uhlikatých látek. V dějinách naskýtá se příležitost chváliti střízlivost Sparťanů, starých Římanů, Slovanův, ukázati, co svrhlo Číňany s výše, vyložiti o bídáckém opájení rudého plemene od Evropanů. Ve vlastivědě lze poukázat na blázince, žaláře, chudobince, polepšovny jako na poslední stanice pijáků. S trochou lásky a porozumění zmůže učitel i katecheta velmi mnoho a může se to vše díti úplně v rámci osnovy zákonem ustanovené. Bylo by zle, aby u většiny dětský vnímavý duch nezachytil pro celý život ona dobrá poučení. Jako přípravy k tomu jest ovšem třeba, aby učitelé a bohoslovci už na ústavech vychovávacích byli poučeni vědecky o fysiologickém působení alkoholu na lidské tělo.

Výmluva kněží, jak pravil P. Weiss O. Pr. ve Vídni na kongressu, že jest už pozdě v té věci pracovat, jest bezpodstatná a znamená vlastně pochybovati o vlivu každého moralního prostředku. „Svatou povinností kněžstva jest otázku tuto studovati opravdově. Jest mnoho nejasností a předsudkův u kněžstva samého, a proto musí býti dorost kněžský o této věci důkladně vzdělán. Otázku pak samu nelze ovšem opravdově studovati tomu, kdo nemíní býti opravdovým antialkoholistou.“ Poněvadž však příklady nejvíce táhnou, musí kněz a učitel, chtějí-li ovšem něco pořiditi se svým antialkoholickým výchovem, sami dáti nejlepší příklad střídmosti a zdrženlivosti. Silně pochybuji, že by něco svedli, kdyby sami vysedali pravidelně do noci v hostincích nebo celá odpoledne při kuželkách. Děti vidouce „vzácný“ příklad osob, po ně vyšší lidi representujících, zabahnou snadno po týchže požitcích a všemu poučování ve škole se jenom pod kůží vysmějí. Zní konečně ironicky slova proti pijáctví z úst oněch lidí, kteří vlastní pijácké mravy či nemravy nedovedou aspoň dle možnosti omeziti.

Tolik o výchovu na škole národní. Nemenšího dosahu jest alkoholická otázka na ústavech středních škol. Zvláštní zřetel k tomuto bodu měl na vídeňském kongressu W. Frei v řeči „Alkohol a výchov mládeže“, již promluvil za nepřítomného H. Lietze z Ilsenburgu. Řečník poukazoval na osudný význam pijáckých zvyků ve studentském životě. Pijáctví akademických občanů nehubí pouze mnohý nadějný život ve vlastních řadách, ono působí nanejvýš zhoubně také na život lidu a zvláště na život realistův a gymnasistů. Němečtí studenti jsou mistry pijáctví i pro lid i pro žáky

středních škol. V každých zákonech školních nalézá se sice více méně přísný paragraf o navštěvování hospod, každého prostředku se chápe, aby se zamezila u žactva návštěva hostinců; zákaz za zákazem se vydává, těžké tresty se uvalují; nemotory, kteří se dali přistihnouti, jsou trestáni vyloučením, karcerem nebo aspoň špatnou známkou z mravů, hostinským v místě zakazuje se přísně prodávati studentům lihové nápoje atd. Výsledky však těchto námah přese všecko zůstaly negativní. Kouzlo zakázaného ovoce všude pouze zvýšilo přitažlivost pitek. Škola starého systemu konala práci Sisyfovu v boji proti alkoholismu mezi mládeží; je to také jeden z nejnápadnějších symptomů její vnitřní chabosti. Škola, která si vzala za cíl vychovávat, používá lepších prostředků. Jak maličko zmohou policejní paragrafy ve výchovu charakteru, tak málo jsou schopna pijácké zvyky přemoci anebo docela k zdrženlivosti vychovati. Není se také co diviti, neboť pouhé zákazy ještě nikdy neprobudily nadšení. Dokud se nezatočí zcela jinak s hluboce zakořeněnými pijáckými zvyky, budou dále bujeti a rok co rok nové oběti vyžadovati. Mládí vyžaduje, aby se mu něco ukázalo, čeho by se chopilo místo věci zakazované. Podaří-li se podati žactvu vedle specielních nauk filologických, mathematických a přírodopisných také idealy mládeži přístupné a vábivé, jistě vezme za své neplecha pijácká. Tím se též udělá zároveň významný krok v před na dráze přirozeného výchovu silných a šlechetných lidí. Moderní škola nemá znáti trestův ani zákazů proti požívání alkoholu svých svěřenců. Vhodná výživa (žádných silně kořeněných pokrmů, mnoho ovoce), tělesná práce střídající se s duševní, pěstění sportu (cestování, jízda na kole, jízda na ski a na želízkách, football), hlavně pak poučení v přírodopise, v náboženství, uvádění do socialní otázky atd., to vše zapuzuje prý samo o sobě zcela náklonnost k pití. Řečník dokázal oprávněnost myšlenek skutečným příkladem, vzatým z realní školy (Deutsches Land-Erziehungsheim) v Ilsenburgu na Harzu, jež má chovance od 9. až do 19. roku. Resultaty, jichž mladá ještě tato škola právě v ohledu na naši otázku docílila, ukazují vychovateli, jemuž na tom záleží, aby mládež od alkoholismu uvaroval, že právě ona škola používá správné methody. Drobná statistika o těchto mladých občanech ukázala, že ze 70 žáků stalo se zásadními abstinenty vlivem výchovu 29. Že jiných pět žáků, kteří již vstoupili do ústavu jako abstinenti, za takových okolností ve svém zvyku zůstalo, rozumí se samo sebou. Až na malé výjimky žádný žák přes školní rok nepil alkoholu. O prázdninách, pod vlivem domu otcovského, pilo ze 75 žáků 41 alkoholické nápoje. Myšlenka velmi dobrá a zdravá a kdyby už jiného nedosáhla, než zdržení se žactva po dobu studií od lihovin, bylo by nesmírně mnoho dosaženo. Škola starého systemu žene svou jednostrannou prací duševní, zanedbávajíc práci tělesnou a zdravou hru, zkrátka svou netečností k nejpřirozenějším a nejvíce oprávněným interessům mladé své svěřence přímo do hospody. V zájmu hnutí střídmostního spočívá, aby byla reforma školy podporována, zrovna jako v zájmu reformy školní spočívá, aby všude prorazilo hnutí střídmostní. Neboť odstraní-li se pijácké zvyky, jest otevřena brána elementarnímu idealismu u mládeže. Potud řečník.

Stálo by věru za promyšlení i u nás. Pijáctví a prostituce ve velkých i malých městech českomoravských zkazí mnoho nadaných lidí a dělá z nich nejsprostější proletariat. Na procenta nemohu ovšem počítat, ale pokud znám

gymnasia moravská, jsou poměry v té otázce velmi choulostivé. Otázka, zdali se lze u nás těšiti na výchov proti alkoholismu na středních školách, těžko se dá zodpověděti. Poslední aspoň roky dodává, dle stížností ředitelův a občanstva samého, pražská universita divná individua, která svým chlastem budí hnus u žactva samého. Mluviti ovšem o typu takových „mladých sil“, bylo by jistě unáhlené.

Veliký význam má alkoholická otázka pro tovární dělnictvo a pro chasu venkovskou ve věku od vystoupení ze školy až do vstoupení do stavu vojenského nebo v manželství. Příčiny pijáctví u této mládeže: požitkářský duch doby, špatný příklad intelligence, příležitost poskytnutá velkým počtem koncessovaných výčepův a krčem, časté muziky, spolkaření v hospodských místnostech, darebáctví zaměstnavatelů, kteří vlastní dělnictvo okradou ve svých kantinách o jeho mzdu, lehkomyslnost a nevědomost rodičův atd. Následky: zchátralost tělesná a sesurovění, demoralisace venkova (o kterém dnes tvrditi, že je nezkažený a zbožný, bylo by hloupou frasí), jevící se v nápadném množství nemanželských porodův a hubených plodův, otupělost pro zájmy náboženské a vlastenecké, zkrátka vyrůstání generace, jež budí oprávněné obavy do budoucna.

Pastor Dr. Martius v řeči „Nebezpečí alkoholu u mládeže pracující a obrana jeho“ projevil mínění, že není radikalního prostředku, jímž by se nebezpečí alkoholismu od mládeže odvrátilo. Jsme tu, jako vůbec v boji proti alkoholismu, omezeni na mnoho drobných prostředků, jež působí vydatně pouze souborně. Těžko je se spoléhati na svépomoc mládeže, jevící se ve zdrženlivosti nebo aspoň přísné střídmosti z vlastního rozhodnutí. Nejvydatnější pomoci by poskytl stát, jenž zůstal mnoho dlužen v boji proti alkoholismu ve většině kulturních zemí. Stát má předejíti rozmáhání se alkoholismu na př. zmenšením výčepů; výnosy, jimiž se zakazuje mladíkům do 18 let bez průvodu dorostlých hostince navštěvovati; zákony trestajícími co nejpřísněji opilost mládeže, podporou antialkoholických a abstinenčních spolků (a ne rozpouštěním jich, jako kdesi!) a pod. Chtějí-li prácedárci vůči mladistvým dělníkům vyplniti povinnosti rodičů, tedy pomocí smlouvy pracovní, řádem pracovním, způsobem výplaty, především však vlastním příkladem musí působiti na pracující mládež, aby se neničila alkoholismem. Svatou povinností celé intelligence jest, aby spolu pomáhala. Sama musí dáti příklad skrovnosti potřeb a nejvyšší střídmosti v požívání lihovin. Kněží a učitelé nechť důrazně působí na starosty obcí, aby tito přísně dohlíželi na zákonem vyměřenou hodinu v hostincích, aby nedovolovali časté muziky a pod. Velmi důležito jest, aby nebyly zřizovány spolky v hospodských místnostech. Každý takový spolek, byť sebe lepší sledoval cíle, mine se s účelem v ovzduší hospodském. Při dobré vůli lze dvakráte do týdne shromažďovati mládež do školy nebo na faru na hodinu, dvě večer, tam mládež poučovati, zušlechťovati četbou, přednáškami, zpěvem, hudbou a pod. Někde se zkouška osvědčila u nás, jinde se vymlouvají, že to nelze, neboť fara by prý se stala veřejným domem, holubníkem. Výmluva tato dle mého mínění je bezpodstatná. Kněz má býti „omnia omnibus“, za našich časův už kazatelna nestačí, musí se jíti mezi mládež, zváti ji k sobě, býti jí vším, otcem i bratrem. Zakládají se u nás místy spolky Svatojosefské. Budou-li v hostinských místnostech, je

to trošku jako profanace. Zmíněné spolky, kteréž vyjímaje politiku pěstují zájmy hospodářské a vzdělavací, míjejí se úplně s účelem, jsou-li v hospodě. Zušlechťovat mládež při alkoholu jest nesmysl. Chceme-li získati mládež, míti ji dobrou a mravnou, vypuďme z hlavy illuse, že se zdaří ten výchov v hostincích.

Tím by byla velmi stručně nastíněna otázka alkoholismu u mládeže a profylaxe jeho. Bral jsem zřetel k řečem vídeňského kongressu antialkoholického a bude-li třeba, vrátím se k některým bodům někdy podrobněji.

Jan Bečvan.

Lidová čítárna a knihovna ve Vídni. V létě roku 1899 sešli se několikráte čtyři pánové ve Vídni a radili se o otázce, jak by možno bylo poskytnouti lidu příležitosti, vzdělání, kteréhož ve škole národní nabyl, rozšířiti a jak by jeho touze po zábavě duševní, po čtení knih, možno bylo vyhověti. Poznali, že je k cíly povedou, pomůže-li jim širší obecenstvo. Usnesli se, založiti křesťanský spolek, jehož úlohou by bylo, zakládati křesťanské, všem za laciný peníz přístupné knihovny a lidové čítárny, v nichž by se lidu podávala jen dobrá a v pravdě ušlechťující četba; též se mají pořádati vědecké, lehce srozumitelné přednášky a kursy, aby se tak lidu lehce poskytla příležitost vědomosti své rozšířiti.

Když myšlenky své dosti již protříbili, usnesli se oni čtyři pánové, že nezbytně potřebí spolek hned založiti. Dobře věděli a pozorovali, že křesťanský lid, nemaje jiné duchovní stravy, vyhledává knihovny a čítárny, ve kterých se mu po většině zapůjčují a ku čtení předkládají nevěrecké, oplzlé, nemravné, protináboženské spisy a názory. Povážlivě přibývá rok po roku knihoven, které pravou vzdělanost a soudnost lidu zatemňují, jeho ctnosti zničují a náruživosti zvětšují; pornografické spisy se ve všech liberalních novinách co nejvřeleji doporučují, falšované dějiny, které hlavně katolicismus potírají, lacino se prodávají a za pravé dějiny se prohlašují; nestoudnosti, kterých spořádaný člověk do ruky nevezme, rozšiřují se jako „spisy jen pro pány“. U nás katolíků se proti tomuto směru doposud málo bojuje. Máme málo knihoven, které rozličné spolky si pořídily; knihy tyto buď úplně ladem leží, anebo na velmi malý počet čtenářů obmezeny jsou.

Dne 9. prosince 1899 svolali čtyři původní zakladatelé první schůzi do hôtelu „u zlaté hrušky“ v Mariahilfě. Zvolen byl výbor sestávající ze 14 členů; za první úlohu svou považoval otevříti lidovou čítárnu a v ní nezávadné listy a noviny k četbě předložiti. Chtěli založiti ústav na nejširších základech, který by moderním požadavkům zdravotnictví odpovídal, který by čistoten a dobře osvětlen byl; mělo se ho pohodlně použiti; listy mají v pořádku docházeti. Již 4. února 1900 byla otevřena první veřejná lidová čítárna v 8. okresu v Blindengasse číslo 33. Příznivá poloha, pěkná, dobře osvětlená místnost, bohatost a výběr vyložených časopisů záhy ve známost vešly a čítárna brzy hojně navštěvována byla. Jest denně otevřena od 9—1 hod. ráno a odpoledne od 5—9 hodin. Přístup mají všechny osoby přes 14 let staré, které zaplatí 2 kr. = 4 h vstupného; místa má 32 osob, které pohodlně čísti mohou, 6 osob může též psáti. Časopisů jest v celku 78 vyloženo: všechny jsou v řeči německé. Spolek dostává mnoho listů zdarma anebo za malý poplatek. Od 6. února do 25. listopadu 1900 navštívilo čítárnu 12.050 osob — zajisté velká číslice.

Šest neděl po založení „lidové čítárny“ v Blindengasse založena byla ve vedlejší místnosti „lidová knihovna“; knihy si může vypůjčiti, kdo měsíční poplatek 20 h zaplatí. Základem knihovny bylo 800 svazků cenných knih, které na vyzvání spolku někteří dobrodincové darovali; dne 15. listopadu 1900 měla knihovna okolo 4000 svazků. Knihovna jest dle stanov založena na základě co možná nejširším; sestává nejen ze spisovatelů katolických, ale obsahuje spisy všech autorů, kteří proti mravnosti a proti víře nic závadného nepíší. Od otevření dne 15. března 1900 do 15. listopadu měla 1125 měsíčních předplatitelů, t. j. vypůjčovatelů knih (do konce letošího března bylo již 1380 měsíčních předplatitelů; viz „Reichspost“ ze dne 7. dubna 1901 číslo 81.); svazků bylo 43.000 vypůjčeno. Číslice tyto ukazují, jak lid křesťanský v úžasném množství knihovny používá a jak nanejvýš časová to byla myšlenka knihovnu zříditi. V zimě přicházívá do knihovny denně 150—200 osob; letos bylo od začátku roku do konce března 14.150 svazků vypůjčeno, tak že pravděpodobně bude za celý letoší rok asi 60.000 svazků vypůjčeno.

Tážeme-li se, co se nejraději čtlo, odpovídá nám první ročenka spolku „lidová čítárna“, vydaná za rok 1899—1900 (od 9. prosince 1899 do 15. listopadu 1900), kteréž jsem též k této zprávě použil, následovně: z vědeckých spisů byly čteny nejvíce spisy dějepisné, zeměpisné, přírodovědecké, socialně-politické a apologetické. O domácí zeměpis, národopis a turistiku se málo čtenáři zajímali. Ze spisů pro mládež byly nejoblíbenější: Cooper, Conscience, Gerstäcker, Hoffmann, Lange, Mar, Münchgesang, Rhoden, Verne, Zöhrer, pak Bachemova „Familien-Bibliothek“, časopisy „Epheuranken“ a „Das Neue Universum“. Správa knihovny snaží se hlavně mládež odvrátiti od oblíbených indianských povídek a podobných spisů, které fantasii příliš škodlivě napínají a nikterak nepoučují.

Dospělí nejraději četli z časopisů: „Alte und neue Welt“, „Deutscher Hausschatz“, „Buch für Alle“, „Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens“; ze spisovatelů byli nejoblíbenější: Berlepschová, Bolanden, F. Bonn, Ebner-Eschenbach, Eschstruth (výběr), Ganghofer (výběr), Gerstäcker, Heimburg (výběr), Laicus, Karel May, Marlittová (výběr), Max Schmidt, Schubin, M. S. Schwartz, Seeburg, Spillmann, Werner (výběr). Největší poptávka bývala po romanech Berlepschové. Bolanden byl vídeňskému čtenářstvu úplně neznám. Když však knihovník na jeho spisy upozornil, žádalo ho pak mnoho osob a jest nyní již dosti oblíben. Letos (roku 1901.) byla též častá poptávka po následujících spisovatelích: Ebers, Heyse, Schott, Sienkiewicz, Tessenberg, Velden, Veltheim, Wolff a Zingeler. Po básnících byla poměrně malá poptávka; výminku činili: Baumbach (výběr), Hammerling (výběr), Raimund a Seydl.

V procentech vypočteno žádalo ze všech čtenářů 50% belletristiku: a sice 26% chtělo romany, 12% novely, 6% básně, 6% obrázkové časopisy. Spisy pro mládež žádalo 33·3%, vědecké spisy 13·4%, apologetické a dogmatické spisy 3·3%. Spisy katolických spisovatelů jsou ke spisům bezbarevných spisovatelů co do obliby čtenářstva v poměru 5:1. Též lze pozorovati, že spisy katolických spisovatelů stále větší obliby docházejí. Správa knihovny stěžuje si, že má doposud nedostatek zvláštních vydání

„klassiků“, domácí dějiny, austriaca, obrázkové dějiny válek, humoresky, odborné spisy technické též jsou velmi slabě zastoupeny.

Počet čtenářstva tak se rozmnožil, že potřebí bylo založiti filialku. Byla otevřena ve vnitřním městě na Wollzeile číslo 32. Od založení dne 7. dubna do 15. listopadu 1900 bylo v této filialce 680 měsíčních předplatitelů, kteříž si 10.000 svazků knih vypůjčili. V březnu a dubnu 1900 uspořádáno bylo sedm přednášek, které velmi četně navštíveny byly. Co nejspíše otevřeny budou nové dvě filialky v Mödlingu a ve XX. okresu. Spolek doufá, že možno mu bude ve všech vídeňských okresích knihovny zaříditi a tak spisy křesťanských spisovatelů, myslitelů, básníků a romanopisců rozšířiti a tím i zásadám křesťanským k vítězství dopomoci.

V prvním roce svého působení měl spolek 15.102 K 16 h příjmů. Mezi nimi jsou dary od zakladatelů 11.870 K, vklady čtenářů za půjčené knihy 1451 K 02 h, od řádných členů 918 K 58 h. Vydání bylo 10.196 K 11 h, tak že jest přebytek 4906 K 35 h, kterým však ještě uhraditi se mají některé nezaplacené účty knihkupců, které 3020 K obnášejí. Mezi zakladateli spolku jest též J. Em. vídeňský kardinal Gruscha, který 600 K daroval; hraběnka Arnoštka Tilge darovala 5000 K, 2200 K dala vdova vládního rady paní Josefa Franková. Činných členů, kteří ročně 6 K platí, jest asi 200. Předsedou je bibliothekář Dr. Ign. Stich, jeho náměstky jsou Dr. Albert Ehrhard, professor bohosloví, a Dr. Robert Mathoy, c. k. notář.

Do knihovny zařaďují se vždy všechny novinky křesťanských knih; též dávají se do místnosti plakáty, které dobré, právě vyšlé knihy s udáním ceny a nakladatele doporučují, tak že mnohý si toho povšimne a knihu ohlášenou koupí, čím i obchod knih získá. Lze si pomysliti, kdyby v každém městě i po venkově takové knihovny se zakládaly, že by duch křeťťanský a pravá vzdělanost tím získaly, lid vážil by si více křesťanství. I. ZHÁNĚL.

Palba pěchoty. Chceme-li střelnou zbraní účinků docíliti, jest nutno, abychom v zacházení s ní dobře vycvičeni byli. Postavíme-li oddíl 100 mužů proti terči, jen jistá část koulí terče dopadne a mnoho jich před, mnoho za terčem země dosáhne, tedy neúčinkuje. Podobného výsledku dojdeme touto cestou: Vypalme z jedné dobře namířené a nehybně připevněné ručnice do terče 100 ran po sobě. Dalo by se předpokládat, že trefí každá rána, ale tomu tak není. Nestejnost patron, měnivost podmínek atmosferických a v zbrani samé ležících atd. účinkuje tak, že jen jistá část střel v cíl zapadne. Vidíme tedy, že i za podmínek nejvýhodnějších každá střela trefit nemůže; tedy jen po jisté meze daly by se výsledky střelby zlepšiti, totiž přesnější zbraní a větší zručností střelců. Prvnějšího docíliti lze s pokrokem techniky ve výrobě zbraní střelných, poslednějšího pak důkladným výcvikem mužstva. V novější době vyskytla se však v Rusku otázka tato: Když ani s ručnicí nehybně připevněnou nelze všecky koule do cíle vpraviti, když již v čas míru, tedy bez rozčilení, vojáci střely po značné ploše trousí, není snad v čas nejvyššího rozechvění, tedy v boji, palba mířená vůbec zbytečnou? Na základě těchto spekulací, hlavně však na základě pozorování ve válce 1870—71 a zvláště 1877—78 povstal na Rusi zvláštní proud mezi vojenskými kapacitami proti palbě mířené. Hlavní zástupce tohoto směru, plukovník Volockoi, čelí houfnému přestřelování cíle v palbě mířené tím, že požaduje

od každého vojáka zručnost až mechanickou v náměru vodorovném. Tedy ne v přesném míření, nýbrž ve vodorovném držení „hlavně“ proti cíli vidí záruku lepšího výsledku. Praví: vodorovný námér budiž u vojína tak nacvičen, aby ho i s očima zavřenýma nebo v noci zcela mechanicky provedl. Výpočtů na základě četných pozorování nechci zde uváděti, skutečnost poučí nás nejlépe, patří-li budoucnost palbě mířené nebo náměru mechanickému. J. V.

Vozy motorové ve vojště mohou býti trojí: 1. Vozy hnané parou, 2. vozy hnané pomocí vybuchujících plynů, 3. vozy s poháněním elektrickým. Přednosti parovozů hledati sluší v tom, že jest převod tepla v práci jednoduchým, že vůz jede pokojně a jistě, že se nechá lehce říditi, síla dle potřeby napnouti a že material, jímž vytápěn jest, se všude vyskytuje. Vozy poháněné pomocí vybuchávajícího plynu zaslouží zase přednost v tom, že jsou mnohem lehčí, že rychlost pohybu může býti velmi stupňována, že lehký material k pohonu se může pro delší dobu s sebou vzíti a že vůz hned za několik minut pohotov jest k jízdě. Vozů s pohonem elektrickým užito může býti výhodně jen tam, kde zřízeno vedení elektrické, jako na příklad u polních železnic. Na silnicích za armadou jich prozatím upotřebeno býti nemůže. K posudku o větší způsobilosti vozů 1. neb 2. nechť slouží tato data: Při stejném výkonu a distanci 150 *km* spotřeboval by parovůz vytápěn koksem 400 *kg*, vůz hnán pomocí plynův a páry z petroleje jen 200 *kg* a z benzinu pouze 30 *kg*. Tu však straší nebezpečí ohně a výbuchu. Ve skutečnosti vidíme, že neštěstí v tom směru jsou mnohem řidčí než u lokomotiv. U parovozů jest hybný mechanismus dosud jednodušší než u vozů jiných, jen že snaha techniky, aby se na váze vozů uspořilo, vede nutně ku komplikaci v mechanismu. Prozatím vyhovují tedy vozy benzinové nejlépe moderním požadavkům válečné techniky. A jich využitkování? Nechť objasní tento příklad. Nechť závisí armada pozůstávající ze čtyř armadních sborů a dvou divisijních těles jízdeckých na dopravní čáře sedm pochodů dlouhé, pak by pro dopravu d e n n í c h potřeb použito býti muselo: 13.000 venkovských vozíků, 26.000 koní a 14.000 mužů. Teď přihlédněte k motoru. Nejen že nespotřebuje potravy denních asi 92 tun jako ten houf lidí a zvířat dopravních, nýbrž zmenší počet vozků o několik tisíc (koně odpadnou vůbec) a zrychlí dopravu o polovici. Řekněme, že by byl každý vůz zatížen nákladem (užitečným) 2 t. při rychlosti 10 *km* za hodinu a že obsazen jest čtyřmi muži, pak by vyžadoval transport denní dávky pro armadu 600 motorových vozův a 2400 mužů. Toť ohromná úspora materialu, času a — peněz. J. V.

Nádherný parník bude vpuštěn během tohoto měsíce v Southamptonu na moře. Je to anglická loď „Sternley“, určená pro dopravu osob mezi městy švédskými, danskými a anglickými. Ačkoli parník nečítá se k lodím velikým, přece obnáší náklad naň ustanovený 8,000.000 zl. Má zimní zahradu, síň koncertní, jídelnu pro 200 osob a několik heren pro šachisty, hráče kulečníku a j. Loď má toliko první třídu a cena přepravní bude proti obvyklým cenám asi ztrojnásobena. Přes to doufá společnost, která nákladný tento podnik uskutečňuje, že se nalezne vždy dosti boháčů, kteří nebudou na nějaký ten „krejcar“ hleděti, jedná-li se o pohodlnou a co možno příjemnou cestu.

Podmořské čluny. Letoší budget anglického námořnictví vykazuje položku pro zbudování pěti podmořských člunů typu „Holland“, čímž uznán jaksi officielně a oceněn tento vynález za praktický, potřebný. Admiral O'Neil (chef amerického námořního dělostřelectva) prostudovav důkladně otázku podmořských člunů a vykonav v nich několik plaveb, podává následující data: Čluny podmořské mají podobu vřetena zdéli 24 *m*. Kolmé průřezy (na dlouhou osu) jsou vesměs kruhovité; v prostřed člunu s průměrem 3·4 *m*, vpředu a vzadu s nejmenším průměrem 1 *m*. — Prostor = 74 m^3 pojme dvě torpeda, jedno dynamitové dělo, stroj s akkumulatory, zásobu gazolínu, vodu co přítěž, mechanismus s kormidlem a šest mužů posádky. Při jízdě nad vodou hýbe šroubem motor na gazolín a nabíjí zároveň akkumulatory. Tito dodávají při jízdě pod vodou k pohybu šroubu potřebný elektrický proud a tak se energie vyvozená nad vodou mění v hybnou sílu při jízdě pod vodou. Menší motor žene pumpy a stroje na stlačování vzduchu. Stlačeného vzduchu (na 140 atm.) užívá se k pohonu torped, kormidla, k ponořování a vynořování se. Admiral prodělal také podmořskou jízdu člunu „Holland“ z Washingtonu do Newportu v 26 dnech a ujišťuje, že jízda skončila ač šťastně děsným vysílením mužstva a značným porouchaním strojů. O cestě v zálivu Chasepeak sděluje, že cesta 145 mořských mil uražena za 48 hodin, z nichž ovšem dlužno odčítati 20¾ hodiny, které člun v nucené nečinnosti na povrchu strávil. Člun nebyl s to, pohybovati se rychleji než 5·3 uzlů za hodinu. První zastávka ¾ hodiny stala se pro rozžhavený šroub, druhá 5 hodin na plnění akkumulatorů, dále 2 hodiny pro rozžhavenou osu a konečně 13 hodin muselo býti popřáno znavenému mužstvu k oddechu. Obsluha strojů vyžaduje nepřetržitou péči, spáti v té úzké prostoře skoro nemožno, topit se obyčejně ani nemůže, poněvadž tím spotřeba proudu elektrického velmi stoupá. Velkým nebezpečím pro personál jest sem tam unikající gazolín. Již po dvou nebo třech hodinách ztrávených v atmosféře znečištěné gazolínem dostavuje se závrať a mdloba. Hřmot těch mnoha strojů v stálé činnosti se nacházejících jest nesnesitelný a ze všech těchto příčin není možno jeti nepřetržitě déle než 30 hodin. Dále se nachází vše v nebezpečí výbuchu buď gazolínu, buď stlačeného vzduchu. Vypoví-li službu akkumalatory neb pumpy, nelze se ponořiti. Ostatně nejel dosud žádný člun déle než 30 mil nepřetržitě pod vodou. To tedy nezní jako chvála a s ohledem na sumičku 425.000 zl., kterou každý člun pohltí, bude zajisté nejlépe vyčkati.

Balonové výpravy přes moře. Známý francouzský vzduchoplavec Godard (náš starý známý z národopisné výstavy v Praze) zamýšlí podniknouti odvážnou vzduchoplavbu z Nového Yorku do Evropy v obrovském balonu. Hrabě La Vaux, jenž nedávno vykonal zdařilou cestu balonem z Vincennes do Kyjeva, hodlá v červnu přeplouti v balonu nad Středozemním mořem z Toulonu k africkému pobřeží.

K telegrafii bez drátu. Na Korsice mezi Antibesem a Calvi konaly se pokusy s telegrafií bez drátu, při nichž súčastnili se z nařízení francouzského ministerstva vojenství dva důstojníci. Bylo jejich úkolem zachytiti telegramy na cestě, což se jim úplně podařilo, aniž obě konečné stanice zvěděly, že telegram byl již na cestě přečten.

Nové torpedo. M. J. Allsbanová v Novém Yorku vynalezla nový ničící stroj námořní, který má brzy nynější torpeda a podmořské projektily zatlačiti. Stroj má býti lehký a způsobilý k účinku jak pod vodou tak ve vzduchu. Byl již patentován a na sestrojení modelu, pak na zrealisování tohoto vynálezu složil jakýsi syndikat již celý milion dolarů.

Statistika starých lidí vykazuje za nejstarší: Isaj Rodovskij v Moskvě 136 let, Nanci Hollifieldová v Michiganu 117 let. Prvnější pil sice lihoviny ale nekouřil a nešňupal, poslední pak žila vždy střídmě a jednoduše, i při vykonávání těžkých prací.

Rychlost vlaků. Vládní rada V. Schulze udává na základě úředních dat tyto rychlosti: pro rychlík Paříž-Bordeaux 91·2 *km*, Paříž-St. Quentin 90 *km*, Londýn-Edinbourgh 87·7 *km*, rychlíky v Německu 82·3 *km*. v Belgii 79·6 *km*, v Nizozemsku 75·4 *km*, v Rakousku 73·2 *km*, v Italii 67·1 *km*, v Rusku 61·7 *km*, ve Švycarsku 55·7 *km*, v Turecku 42·4 *km* za hodinu.

Vaření dle tlakoměru. V novější době poutá na se pozornost eminentně praktická methoda vaření dle tlakoměru, vlastně „manometru", jak byla zavedena Dr. J. Kühnem ve vídeňských obecních kuchyních. Methoda ta má do sebe tolik předností, že zasluhuje, aby uvedena byla ve známost širšímu obecenstvu. V neprodyšně uzavřeném kotlíku vaří se pokrm pod jistým (na připevněném manometru zjevným) tlakem při poloviční spotřebě paliva. Jakého tlaku rozličné vařeniny vyžadují, udává J. Kühn v brošurce „Das Kochen nach dem Manometer sammt Instruction". Přednosti tohoto vaření pozůstávají v tom, že 1. jídla takto připravená mají lepší chuť a výživnost, neboť se nic nevypaří, 2. usnadní se práce kuchařská, neboť není obtížného (někdy až dvouhodinného) míchání, 3. nemůže se při vaření nic tak lehce zkaziti a znečistiti, 4. vyžaduje tato příprava méně času a 5. uspoříme průměrně polovici paliva. Jelikož kotlík nevydán jest nikdy vyššímu tlaku než jedné atmosféry, hodí se předělat každý obyčejný kotel pro vaření dle manometru.

Rozhled.

V Brně, 25. května 1901.

Církevní zprávy. „Rozvoj“ a před ním i jiné listy (jmenovitě „Pozor“, „Mor. Orlice“, „Radikalní Listy“ v několika dopisech i jiné) rozvířily poslední dobu otázku coelibatu kněžského. Otázka tato není předmětem diskussí jen u nás, ale i v jiných zemích a národech liberalnější proudy vynesly ji na pořad řečí a tužeb v kněžstvu. Leč jak u nás se o ní debattuje, to již svědčí o něčem jiném než o oprávněné kritice lidské instituce v církvi. Duch debatt těch jeví, že pisatelé úplně zapomínají na apoštolskou tradici a odstupujíce od názorů církve katolické, přijímají názory úplně sprotestantštělé. Předně celou historií církve východní i západní jest vyloučeno, aby kněží se ženili po vysvěcení: bylo-li to kdy, byl to vždy abusus, jemuž hlavně vděčíme za to, že církev západní přešla pak k přísné praksi coelibatu. Jest vyloučeno na dohlednou dobu, že by církev katolická ustoupila v tom směru za meze dovolení v církvi východní a přidala tak k dělidlům obou církví nové, snad největší! A spojení obou církví musí býti dnes i příště základním tahem politiky církve západní — nemajíť obě církve úkolu většího a důležitějšího.

Po druhé: debatteuři řeční proti nucenosti coelibatu, jejž na sebe uvaluje mladý nezkušený člověk na celý život. A to jeden vedle druhého za všech poměrů a okolností. Ale což naopak? V praksi církve východní, a o jiné nedá se vůbec mluviti, není-liž nucení, aby tentýž mladý člověk se oženil!? Žení se moralní nutností vyplývající z toho povolání, jemuž se věnuje. Tu má jedinou leda možnost, vstoupiti do kláštera, aby unikl nutnosti ženění, k čemuž nemá chuti a snad ani způsobilosti!

Chceme tím jen upozorniti na nemístnost stanoviska a přestřelování v polemikách anticoelibatařů: Kdyby už kdy přišlo ke zrušení instituce coelibatu, pak bychom myslili, že stejnou chybou by bylo, a snad větší ještě, nutit k ženění, jako zdrželivosti.

Ti všichni, kdož se domahají zrušení coelibatu, bývají různě posuzováni a vtipkováno o nich: myslíme, že neprávem: neboť bojují „nezištný heroický“ boj, pakli bojují s přesvědčením, že coelibat je dnes nevhodný a nikomu neužitečný a bojují-li s vědomím, že nad nimi už v tom ohledu napsáno Danteovo: „Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate!“ Bojujíť za ty, co přijdou teprv po nich, a kteří nejsou ještě příslušníky stavu, nemohou hlasu pozdvihnouti. Snad by ale horlivost mnohého přece ochabla, kdyby uvážil, že pro sebe už nic nevybojuje: břemeno, jež na sebe vzal, ponese už až do konce života.

Divné dohady způsobilo, že v brněnské diecesi pro budoucí pastoralní konference položena otázka o coelibatu kněžském; kněžstvo má se tu vysloviti o důvodech, ze kterých byl coelibat nařízen, vůbec

probrati, resp. vyslechnouti důvody a námitky pro i proti němu, probrati tedy věc theoreticky. Bude asi zajímavo čítati pak ty hlasy, co se ozvou na konferencích proti, dojde-li vůbec k tomu.

Ježto moravské a české diecese patří k nejlidnatějším diecesím světa katolického, náležíť všecky do tak zvaných milionových diecesí (co mají přes 1 milion obyv.), pražská pak k dvoumilionovým (oněch jest 23, těchto 7), jest přirozeno a žádoucno pomýšleti na zřízení nových. A ježto v Čechách vždy co dostanou Češi, musejí dostati i Němci, tedy by se asi zřídily dvě diecese, česká (snad v Kutné Hoře) a německá (v Liberci? Chebu?).

V posledním sešitě „Osvěty“ píše známý pěstovatel slovensko-české vzájemnosti učitel Kálal výstražné memento Slovákům-evangelíkům, aby nevypuzovali češtinu ze své bohoslužby a svých sborů. Vloni totiž v evangelických „Církevních Listech“ byl návrh Ig. Br. Štefánika, aby Slováci pořídili si svůj nový slovenský překlad bible, když už třeba nové vydání její uspořádat; neboť české vydání Růžičkovo (z r. 1863.), dle bible kralické pořízené, již došlo. Vedle bible byly i zpěvy, modlitby a i řeči ve sborech a chrámech české, poslední to zbytky souvislosti kmene česko-slovenského. Co Štúr způsobil pro světský tisk, má nyní býti dovršeno i v církevním tisku. Česká řeč by přestala býti i „svatou řečí“, jakou ještě zůstala. Leč snad k tomu roztržení nedojde, neboť nálada v intelligenci slovenské pro spojení s českou kulturou zase na jiné straně jest čím dále silnější.

Čas od času jako na objednání objevují se v tisku dopisy z Říma, v nichž se činí předpoklady a dohady, kdo bude papežem po smrti nynějšího svatého Otce Lva XIII. Zvláště mírně liberalní listy, kteréž nestojí na stanovisku církvi naprosto nepřátelském, rády se touto záležitostí zabývají. Tak posledně polovládní pařížský denník „Temps“ v dopise svém z velmi dobře informovaných kruhů diplomacie pocházejícím — jak se rozumí — rozhovořil se u příležitosti narozenin sv. Otce o nástupci jeho. Svatý Otec cítě, že už života jeho bude na mále, učinil prý závět, v níž doporučuje sboru kardinalů při budoucí volbě kardinala Rampollu, který v těžkých dobách církve nejbezpečněji prý by lodičku Petrovu vedl, znaje dobře směry a snahy politické všech států. Ježto však prý jako sekretář sv. Stolice (ministr zahraničí) je příliš na svém místě na očích lidí, vzdá prý se svého místa a na zbytek života sv. Otce přijme předsednictví propagandy po kardinalu Ledóchowském. Však diplomacie evropská a zvláště trojspolková nesouhlasí s takovýmto testamentním doporučováním nástupce, ježto tím se omezuje svoboda budoucí volby a nad to trojspolku jest kardinal Rampolla nemilým jako frankomil. Ostatně prý při budoucí volbě bude se asi rozhodovat jen mezi dvěma kandidaty: kardinalem Rampollou a kardinalem S. Vannutellim, jenž jest kandidatem trojspolku. Dnes stoupenci kardinala Rampolly tvoří prý většinu ve sboru kardinalů, máť na své straně 33 volitelův, ale kardinal Vannutelli jest přes to sokem mocným, máť veliký vliv, velikou oblíbenost a velmi široký rozhled. Kardinal Rampolla jest mimo to duší intransigence vůči státu

italskému, a tudíž i vláda italská nasadí vše, aby nepřítel její nezvítězil. Za to však Rusko a Francie jsou bezpodmínečně pro něho. Na nich bude záležet, pokud vlivem svým budou moci přitisknout váhu s hlasy kardinala Rampolly, aby převážila soka kardinala Vannutelliho.

Při prohlášení posledních kardinalů přišla v tisku politickém řeč na výlohy, jaké jmenovaný kardinal platit musí různým ceremoniařům a úředníkům kuriе. Výlohy pozůstávají z různých tax a darů, jež v nejhorším případě (u kardinalů cizích) vstoupnou na 15.490 lir a ještě nějaké dary pro tak zvaného kardinala-synovce a veškeré příbuzné papeže, zařízení ještě z neslavných dob církve pozůstavší, ale jen dle jména. Dary „pro cardinali-nepote" dostává teď případný kardinal-sekretář (kardinal Rampolla), dary pro příbuzné papežovy změněny v petrský halíř. Obě poslední summy jsou dobrovolné. Domácí (římští) kardinalové neplatí mimo to za donešení biretu papežskému ablegatu (3721 lir 64 cent). Z tax kardinalských dostává hlavní díl propaganda, tedy všecírkevní ústav (totiž 3225 lir), papežský komoří (3493 lir) a papežští ceremoniaři (1075 lir). Ostatně také světské čestné úřady a řády spojeny s výlohami, třebas tu často dobře opatřený stát „taxy promíjí." Tu prominutí tax je zcela správné, neboť čestné tituly se udílejí pravidelně za osobní zásluhy, kardinalská hodnost však pro cizí aspoň, jest poctou zcela libovolnou, a nadto vládami samými obyčejně dekretovanou.

V kongregaci obřadní vzaty v poradu opětně záležitosti o svatořečení bl. Marie Magdaleny Martinengo z řádu kapucínského, a o blahoslavení i svatořečení sluhy Božího Jos. Arm. Passerata, kněze z kongregace božského vykupitele (Redemptoristy); jednáno rovněž o potvrzení úcty, jaká od nepaměti se vzdává sluhovi Božímu Antoniovi Bonfadini z řádu „menších bratří", jakož i několik záležitostí, jimiž se místní svátky a svatí i officia na jejich dny povolují.

Protiklerikalní ráže zachvacuje vrstvy čím dále nepatřičnější. Poslední dobou jalo se demonstrovati i studentstvo vysokých škol. Řeči a schůze podobné zřejmě jsou objednávány od tajných i veřejných agitatorů hesla „pryč od Říma". V Praze na př. kde není příčiny k ničemu podobnému, a také ani ne nálady ve studentstvu, popíchnuty židovsko-socialistické živly, aby protestovaly proti volbě rektora z theologické fakulty, že to vysoké učení ponižuje, když po čtyrech letech (rektor magnificus z theolog. fakulty byl 1897/8 a bude 1901/2) vždy zasedne jako první v senátě universitním člen fakulty bohoslovecké, která prý ani do celého tělesa universitního se nehodí. Nemáť prý hlavní zásadu vědy universitní, volné bádání, podkladem svých disciplin. — Ve Vídni nabodnuto studentstvo zas na jiný osten klerikalní, demonstrovalo proti zřízení katolické university v Solnohradě, na kterou si totiž katolíci němečtí sami sbírají. Schůze proti tomu uspořádána pod vedením samého rektora vídeňské university JUDra. Schruttke. Rektor v řeči své zastával se toho, aby v Solnohradě zřízena byla státní universita, ježto universita, má-li býti hodna svého jména a schopna svého účelu, musí prý míti svobodu bádání a učení a této

zásadě katolické university nevyhovují. — Pro občanské liberalní kruhy mohl by být právě v této svobodě bádání a učení nedávný případ Picklerův z university peštské výstražným příkladem. Židovsko-socialistický docent ten pronesl ke svým posluchačům výrok, že náboženství a národnost jsou předsudky, které v zájmu lidstva nutno co nejdříve vymýtit. Věc došla před uherský sněm, při čemž sám ministr kultu a vyučování Vlasič doznal, že takovou „svobodu" učení, kdyby výrok se zpravdil, by musil pokárati. — Katoličtí studenti peštští, kteří proti tomuto výroku židovského docenta protestovali, doznali však přece z rozsudku senátu takovýchto trestů: dva vyloučeni na půl druhého roku, jeden pokárán a šest dostalo důtku. — Socialisticko-protinárodní hnutí projevilo se nedávno též v bulharské mládeži za příležitosti oslavy povstání bulharského a kladení základního kamene na pomník cara Osvoboditele. Asi čtvrtina posluchačů sředecké vysoké školy projevila se tu smýšlení socialistického. Povážíme-li, že bulharské učitelstvo národní, bulharská advokacie, bulharské úřednictvo a i dělnictvo i rolnictvo jest z valné části prodchnuto mlhavými ideami socialismu západního, jenž demonstruje nejen proti vládám a buržoasnímu pořádku, ale i proti církvi, posoudíme, v jak asi slibném světle jeví se budoucnost společnosti státní a národní v mladém tom státě slovanském.

O hnutí „los von Rom", jež projádřením arcivévody Františka Ferdinanda stalo se zase všemu světu zřejmým, uveřejnila nedávno berlínská „Germania", list katolického středu německého, podivnou, ale pro Rakousko charakteristickou zprávu o poměru vlády, případně předsedy ministerského Dra. šl. Koerbra ke straně tří „o". Předseda ministerský žádal prý stranu radikalů německých, aby zanechali agitace protirakouské a protidynastické a že jim povoluje úplnou svobodu agitace protiřímské. Zpráva ta dementována ve vládních i v radikalních, ba i v liberalních listech, ale „Germania" trvá na svém, ježto prý zpráva její pochází ze zřídla, jež je naprosto věrohodné.

Bilance odpadu Wolfovy „Ostdeutsche Rundschau" za dvě leta 1899 a 1900 činí v Rakousku 11.443 osob, jež přešly ku protestantismu (kromě toho prý na 7000 lidí přešlo ke starokatolictví!?). Z toho náleželo k církvi katolické 10.746. Od protestantských sekt přestoupilo ku katolické církvi 1380 osob, tak že úhrnný dvouletý počet odpadlíků od katolicismu ku protestantství obnáší 9366 osob. Z 21 poslanců frakce německo-radikalní jest jich 13 protestantu, z těch pouze dva (Bareuther a Eisenkolb) se narodili jako protestanté, ostatních 11 jsou odpadlíci. — Leč také v zemích říšsko-německých odpad ku protestantismu prý se vzmáhá nad jiná leta. Tak prý zvláště v Sasku a Bavorsku. V Sasku, jež má ovšem jen nepatrný počet katolíků, poslední leta zášť na straně protestantů opravdu se stupňovaly namnoze až k zaslepenosti. Tu prý také poměrný odpad byl nejsilnější: neboť z toho malého počtu katolíků saských přes 1000 jich během dvou let přestoupilo k „čistému evangeliu".

Aby úspěch protestantismu byl dokonalý a katolictví co nejdřív „zmizelo" ze zemí německých, založena „společnost evangelisační"

(tak zvaným „evangelickým Bundem“), která započala svou činnost v polovici května ve Vratislavi. Dle řečí tam pronešených společnost má účelem přinésti katolíkům německým „štěstí reformace“; pracovati bude schůzemi, novinami, spisky a letáky, jež všude zdarma šířiti bude; bude budovati kostely, školy, sirotčince a jiná dobročinná zařízení, a to protestantská pro katolíky; všude bude zakládati spolky protestantským duchem nadšené. K „evangelickému bundu“ a ke spolku „Gustava Adolfa“ zůstane v přátelském poměru. Toto určení jest politickým na obě strany: liberalové protestantští obou spolků těch se stranící mají býti získáni a přísní lutheráni nemají býti odpuzeni. Příspěvek roční za člena stanoven nejméně na jednu marku. Liberalní lutheráni však přece hned z počátku nedůvěřivě či skoro nepříznivě se proti společnosti postavili a přísní lutheráni zase se bojí, že naplyne do církve jejich nevěřících a svobodomyslných lidí, kteří leda rozvrat liberaly způsobený uspíší. Proto také na vratislavské schůzi ohražoval se jistý kazatel lutheránský proti tomu, aby evangelisační společnost získávala takové živly, jaké hnutí „los von Rom“ přivedlo protestantismu rakouskému, ctících Odina, přísahajících na Haeckela a hlásajících Nietzscheho!

O štětínském knihkupci Grassmannovi, jenž „proslul“ novým vydáním své brošurky o moralce sv. Alfonse Liguori, jež prý mu vynesla 25.000 marek, nemá sám protestantský svět valného mínění. Jest to sensační pisálek a smolil všelijakých spisků náboženských, z pouhého kšeftu. Co se vědomostí a názorů theologických týká, tu uvádí protestantský „Vestfalský Merkur“ z jeho dvousvazkového díla „Gotteslehre“ zábavné ukázky. Dílo toto, jež obsahuje celý system náboženský, jest podivného ducha: nemluví vůbec o Bohu a stále o „Duchu přírody“ neb o „Všeduchu“. Činnost tohoto „Všeducha“ jest takováto: tvoří v každé sekundě 31.687 bilionů tvorů; touto úsilovnou tvořivostí svou stvořil také celý svět tělesný ve 20.000 sextilionů let. Leč vedle hmotného světa tvořil tento „Všeduch“ také svět nehmotný, a to šlo rychleji od ruky: narobil v sekundě 31.687 oktilionů zvláštních etherových bytostí a robil je tak 121—4000 trecidilionů let (p. Rob. Grassmann tu neví číslo určité), a všech těch etherových bytostí jest 121 sedecilionů až 1000 vigintitrilionů. Ten „Naturgeist“ či „Allgeist“ však zplodil také syna, ne jednoho, ale mnoho synů, pro každý sluneční system jednoho. Tito synové — rovněž etherové bytosti — pomáhali všeduchu při tvoření. A tak syn našeho systemu slunečního stvořil a spořádal slunce se zemí a ostatními oběžnicemi v 25 nonilionech let. Všech „synů“ jest 20 milionů, ale to je snad málo, neboť sluncí a zemí obydlených lidmi páčí Grassmann na 20 miliard a tedy i tolik připouští „synů božích“. Také tak zv. „Heilsgeist“ (duch sv.) existuje prý v 20 milionech či v 20 miliardech exemplařů. Leč Grassmann ví ještě víc: nejen o bohu, ale i o lidech: nejstarším pokolením jsou černoši, a ti byli sami na zemi od 900 do 600 tisíc let před Kristem. K černochům se přidružili Indiani v letech 600 až 300 tisíc před Kristem, na to k obojím přišli Mongolové v 300.000 až 4200 letech před Kristem. V roce 4200. narodil se Adam, otec kavkazského bílého pokolení atd.

Člověk, který si představuje svět v takovémto způsobu, není divu, že i moralku sv. Alfonse špatně pochopil.

K otázce katolické moralky přinesla „Kölnische Volkszeitung“ v literarni příloze (čís. 18.) úsudek případný, jenž vycházeje od slov moralisty Dra. P. Kepplera (nynějšího biskupa v Rottenburku) píše: „Katolická moralka zůstala ethickým hnutím nové doby netknuta. Žádná theologická věda nedovedla se proudům času tak uzavříti, jak ona, žádná nepracuje s tak zastaralými prostředky. Ne bez oprávněnosti vytýkají jí tudíž přemnozí, že nemá pochopení pro nové potřeby života, že jest příliš nadpřirozená a s přirozeností nepočítá, že základy své vědecké dle pokroku ostatních disciplin neprohlubuje a j. a j. Neníť znakem normalního vývoje jejího, když tu a tam vytahují se moralky XVII. a XVIII. století a tvrdí se o nich, ba velebí se, že jsou pro dnešek právě tak výtečny a prakticky, jak byly dostatečny snad před dvěma stama let. Ve zpracování moralky hlavně dva směry vynikly: kasuistický a scholastický. V onom nejvýše dospěl právě sv. Alfons Liguori, jenž sám přijal za základ Medullu Busenbaumovu, po něm už jen se jeho zásady v té či oné formě opětovaly. Druhý směr scholastický, jako novější, vidí pisatel článku v německém listu katolického středu hlavně zastoupen německými moralisty Simarem, Linsenmannem a zmíněným Kepplerem. Kasuistika, jako směr, jenž vychoval minulé věky i nynější pokolení ještě, přispěla k tomu nejvíce, že mezi tak zvanou juristickou a theologickou moralkou rozevřela se propast, která zvláště v politickém životě působícím katolíkům velmi jest nepříjemnou. Nedostatky kasuistické moralky spočívají v její šablonovitosti, ač vyličováním jednotlivých případů chtěla se životu co nejvíce přiblížit, právě se od něho vzdálila, zůstavši „ve škole“ a „život“ pustivši mimo. Omezuje se na nauku o povinnostech, stále rozbírajíc, co je dovoleno a co nedovoleno, co je těžkým a co je lehkým hříchem. Jest objektivní, ač nezamítá subjektivní měřítko, ale učí pouze objektivnímu, subjektivnímu učiti nedovedouc. Od té doby, když velicí moralisté církevní Lugo a Molina skoro veškeré časové otázky ve svůj system pojali, rozvinul se život lidský a tak rozmanitě se utvářil v nové situace, v nové okolnosti a vztahy, že třeba, aby i katolická moralka ne starými smyšlenými casusy, ale tímto vzrostlým novým životem především se obírala. Ona však zatím veškerý nový život obchodní, socialní a jiné ponechala světským vědám právním a státním, jež ovšem šly při stanovení norem jeho svými cestami. A ještě jednu chybu má kasuistika. Sám sv. Alfons označuje svou moralku — totiž jeden traktat — jako „livre à clef“, dnes takových knih theolog však vydávati nesmí, neboť dnes není knih zavřených, ale každá cestou veřejného tisku stává se, nebo státi se může majetkem nejširší veřejnosti. Tedy jak methoda, tak látka moralní theologie jest opravy potřebná — methoda kasuistická a zastaralý, neživý a ve vymyšlených (třeba i z života postavených) případech uzavřený obsah její.“

Agitace protikatolické ve Španělsku a Portugalsku pokročily podle povahy lidu obou zemí až k divoké zuřivosti a bitkám pouličním.

Konec konců neobrací se však jen proti řádům a kněžstvu, ale i proti trůnu. Že do lidu jest celá ta agitace jen uměle vnášena, viděti z případu v Coimbře v Portugalsku. Na tamní universitě protektorem a předsedou komissí zkušebních jest místní arcibiskup. Tentokrát však, když stařičký a velmi oblíbený hodnostář přijel k universitě, studenti a professoři ho chytili, potrhali a zbili a vystrčili ven z university. Když se o tom zpráva po městě roznesla, lid se shlukl před universitou, vylámal okna a dvéře a pustil se do studentův i professorů. Ztrhla se hotová bitva, v níž studenti a professoři podlehli. Vláda kromě toho vyslala zvláštního komissaře, aby věc vyšetřil. Na to vinní z university vyloučeni. Tu však se ujala věci lože: najatí agitatoři chodili po městech a štvali lid proti vládě a králi — od protináboženských bouří přešlo se k protidynastickým. Vybíjeny nejen kostely a kláštery ale i úřady. — Ve Španělsku, jako vždy, nejbouřlivěji počíná si Barcelona, vždy pro svůj hojný anarchistický a socialistický proletariat náchylna ku kravalům. Volbami vláda liberalní zajistila si valnou část okresů, tak že ve svých plánech na čas bude kryta značnou většinou. Ve Španělsku agitace pouliční rozvinuta ještě s větší úsilností než v sousedním Portugalsku. Za dobrý nástroj posloužil dramatický a historický spisovatel Perez Galdoz svým dramatem „Elektra“ a časopisem téhož jména, jenž po úspěchu dramatu založen a dle kusu pojmenován. Časopis ten tiskne se po jedné straně a neprodává, nýbrž rozdává se a nalepuje na rohy ulic a rozhazuje jako leták. Tak šíří se ve statisících exemplařů po celém Španělsku a vedle placených i dobrovolných agitatorů činí nejlepší služby proticírkevní. Že náklad neplatí ani Perez Galdoz, ani snad jediné zednářstvo španělské, jest na bíledni. Tu jest zřejmo, že mezinárodní spiknutí táž sekta vede všude a podpichuje i platí. — Kolínský list katolického středu „K. Volkszeitung“ varuje však, aby se téže sektě nepřipisoval snad i ruch protiřímský v Rakousku a Německu. Zednáři sic s heslem „Los von Rom“ sympathisují, ale ani ho nerozdmychali, ani snad přímo ho nepodporují. Jmenovitě ne němečtí, o rakouských se zpravodaj listu nepronáší. Němečtí totiž nejsou jako všude jinde většinou svou ze židů a tudíž nepěstují prý ani politického ani náboženského fanatismu, majíce na zřeteli pouze snahy vzájemné podpory. Ruch ten podněcuje a podporuje se pouze ze zřídel církevně protestantských, a je-li v Rakousku snad víc politickým a méně náboženským, jest v Německu skoro výlučně náboženským. Účasti zednářstva v ruchu proticírkevním v latinských západních státech však list zmíněný nepopírá.

Tentýž denník katolický přinesl slibenou zprávu o ruchu protikatolickém a úspěších protestantismu ve Francii. Ruch tento prý není ode dneška. Protestanté všech sekt a církví činí úsilnou propagandu ve Francii už od let třicátých: pořádají schůze všem přístupné, zvou do nich okolojdoucí, vydávají celou řadu štvavých lístků, rozdávají je zdarma, staví školy (n. b. konfessionelní, proti nimž vláda nic nemá, ač s katolickými stále bojuje), lákají do nich dary a podporami, staví chrámy a modlitebny, sotva jen několik povrchních

stoupenců kde získají. O jejich „úspěších“ svědčí však nejlépe to, že počet jejich zůstává stále týž. Z vynikajících osob veřejného života nejsou vůbec známy případy přestoupení k protestantismu, ale ovšem naopak. Protestantismus francouzský, jehož si valně ve veřejnosti nevšímáno, teprv až affairou Dreyfusovou, v níž se přidal na stranu židů, stal se hlasnějším. Také tím, že přijímá za své všechny odpadlíky od katolicismu, zvláště všechny „abbés évadés“ počítá, jako by se k němu byli přidali, buntuje se se všemi nevěrci a liberály katolickými, dává si na venek tvářnost, jako by sílil a mohutněl a stával se hrozným sokem katolicismu. Z větších listů pařížských však jest to jediný Ives Guyotův Le Siècle, jenž hájí věc protestantismu a hlásá heslo „rompons avec Rome“ („odtrhněme se od Říma“), ostatní listy protestantismu nevěnují žádné pozornosti, třebas i vždy a všudy přímo proti církvi katolické vystupovaly. — Spojení s živly odpadlými a vyvrženými z katolicismu začíná však samy vážnější protestanty nepokojit. Tak nedávno protestoval „l' Eglise Libre“ proti tomu, aby bývalý ministr, radikal a neznaboh Ives Guyot směl mluvit a bojovat proti katolicismu ve jménu protestantství a aby protestanté jeho vůdcovství přijímali. „Člověk je celý sklíčen, vidí-li prapor protestantismu v rukách naprostého a veřejně prohlášeného nevěrce, a to ještě, že prapor ten třímá se svolením těch, kteří mají právo mluviti ve jménu protestantismu“ (pastorů totiž, kteří první se na každý odpadek katolicismu s chutí vrhají).

Portugalský episkopat na společné konferenci koncem dubna pořádané vypracoval rozklad, jenž podán panovníkovi Dom Carlosovi. Prohlašuje v něm svou naprostou oddanost králi, státu i jeho zřízením a praví: Litujeme, že vydány dekrety z 10. března a 18. dubna (jimiž se řády a společnosti mužské i ženské rozhánějí), jež jsou útokem na osobní svobodu a porušují nezávislost a důstojnost katolické církve. Litujeme, že státní výkonná moc vlomila se v oblast náboženského svědomí a zákonů církevních zneuznavši a pohaněvši tak církevní autoritu, jejíž zástupcové jsme my každý pro diecesi svou. Litujeme, že staly se násilí a přehmaty, jimiž mírumilovní mužové a bezbranné ženy ze svých domovů vypuzeni byli, ač tam pod ochranou obecného práva a ústavy žili, a to proto vypuzeni, že náleželi církevním společnostem, tedy společnostem, jež tolik zásluh o vlast i církev si získaly.“ Na to biskupové vyličují činnost řádů doma i v osadách, oprávněnost řeholního života v církvi i společnosti lidské, a upozorňují, že trůnu a státu i společnosti hrozí největší nebezpečí ne z řeholí a kongregací a z těch vrstev, jež nad pronásledováním jejich zaplesaly. — Sotva už takové jednomyslnosti docílí mezi sebou episkopat španělský, podobně jako není jednomyslným ani episkopat francouzský vůči zákonu o kongregacích.

Přes to, že postavení katolíků anglických jest mravně i hmotně skvělé jmenovitě v porovnání se situací církve episkopalní a jiných sekt anglikánských, přece počet katolíkův se stále menší. Na pohled neuvěřitelno, vždyť tak často slýchati o konversích anglikanských!

Londýnský katolický týdenník „Tablet“ uvádí počet katolíků v celém spojeném království na 5.209.946 duší, před desíti lety (1891) bylo jich však 5.640.891 duší. Tak přese své všecky mravní úspěchy církev katolická v Anglii početně nemohutní, a to z té jednoduché příčiny, že Irsko, kdež jedině bydlí kompaktní obyvatelstvo katolické, stále ještě jest zemí, z níž obyvatelstvo utíká za moře. Úbytek irských katolíků po celé století 19. stále zmenšoval počet anglických katolíků, třebas tudíž jinak jich přibývalo víc než protestantů, irská emigrace přírůstek onen víc než paralysuje.

Několik soubojových affair, jež v různých zemích pobouřilo katolické i humanní city obyvatelstva, vedlo konečně k mezinárodnímu spolku proti souboji. Iniciatorem spolku toho jest kníže Alfons bourbonský, infant španělský. Stará se, aby získal v každé katolické (i nekatolické konečně do spolku zahrnuty) zemi nejpřednější muže ze šlechty, a ti aby ruch protisoubojový ve vrstvách svých šířili. Na vyzvání infantovo nejhorlivěji se ozvali ve Francii, kdež nejlepší z katolické šlechty, občanští i vojenští členové její ihned utvořili výbor mezinárodního spolku, agitujíce a získávajíce mu členy ve vojště, v pařížské i provincialní šlechtě rodové i majetkové. Přistupující podepíše prohlášení, které jest pro něho spolu slibem proti souboji bojovati, sám ani příčinu k podobným „čestným sporům“ nezadávati, ani souboje od jiných nepřijímati. Také v Belgii, v Německu, v Rakousku i v Italii utvořeny výbory spolku podobným způsobem postupující. Kdyby nic jiného nedocílil spolek, leč že nepřátely souboje spojí v jednu společnost veřejnou, už dosti učinil, dle mínění knížete Alfonse španělského. Neboť dosud nevědouce o sobě netroufali si žádný vystoupiti, a vystoupil-li který, netroufali si ostatní ho hájiti. Tak bude nyní proti souboji státi sorganisovaný tábor nepřátel jeho, jenž aspoň do svých řad souboje nijak nepřipustí.

V Rusku těší se duchovenstvo pravoslavné, že konečně vyhověno bude dávnému jeho přání a pensijní nesrovnalosti budou upraveny. Dne 2. května počalo rokování ve zvláštní komisi, u sv. Synodu utvořené, o zákoně pensijním ruského duchovenstva, jenž tudíž dle záměrů vlády letos či na rok by vstoupil v platnost. Hlavní ustanovení nového zákona jsou: Kdežto dnes nabývá se nároku na pensi až po 35leté službě, a dříve žádného nároku na jakékoliv výslužné nikdo nenabývá, bude budoucně nejkratši služba k pensijnímu nároku potřebná obnášeti 20 let, kdy pense bude obnášeti třetinu celé výslužby, a od 30 do 35 let služebných dvě třetiny, po 35 letech služebných pak celá pense se bude udělovati. Nezhojitelnou nemocí postižení dostanou už po pěti letech třetinu, po desíti letech dvě třetiny a po dvaciti letech služebných celou pensi. Pense bude obnášeti: farářům kathedralních chrámů 420 rublů, sakristanům (kněžského stavu) týchže chrámův a farářům městských far 360 r.; obyčejným kněžím městským a protodiakonům kathedralních chrámů 300 r. a kněžím venkovským 240 r.; řádným (totiž systemisovaným) jáhnům městským 180 r.; řádným jáhnům venkovským a podjáhnům kathedralních chrámů 150 r.; řádným

psalomščikům městským a kathedralním ponomarům (kostelníkům) 120 r. a konečně řádným psalomščikům venkovských chrámův 90 rublů. — Vedle zvýšení pensí (dosavadní pense byly 130 r. kněžím a 90 r. jáhnům) a snížení lhůty služební záleží hlavní novota v udělení pense i nejnižším členům duchovních sborů, totiž zpěvákům (psalomščikům) a kostelníkům, kteří nemajíce vyššího svěcení jako jáhnové a podjáhnové, přece při obřadnosti církve východní jsou stálými členy „příčtu" i „soboru" a pomocníky nezbytnými. Jen menší venkovské farky se bez nich musí obejíti, kdež však všecka bohoslužba koná se jen farářem a jáhnem. Pro tuto svou velikou členitost jest pravoslavné duchovenstvo mnohem četnější než katolické a náklad služebného i výslužného proto velmi veliký. Za to fary a chrámy jsou vyjma Moskvy a některá prastará města mnohem řidší než v zemích katolických. Ježto východní církev má neméně četné kláštery mužské i ženské — jest tam spíše na místě známá výtka liberalů, jíž činívají latinským zemím katolickým — a ježto veškero duchovenstvo pravoslavné jest ženato, jest na bíledni, že v církvi ruské jest mnohem více těch, kdož „žijí z oltáře". Pravoslavnou církev ruskou čeká přirozeně větší a zarytější boj, až jednou široké vrstvy lidu se tak zliberalisují jak na západě, a až nevěřící intelligence bude míti jednou volnější ruce i ústa — proti církvi. S takovou nechutí a nevážností lidu ku kněžstvu, jaká na Rusi už i dnes jest zakořeněna, nikde v našich zemích ať katolických, ať protestantských se neshledáváme.

Pravoslavné listy, jež takovou radost jeví z každého útoku na církev katolickou a jež agitace Iškovy v českých církvích a „Los von Rom" mezi Němci provázejí se zřejmou přejností, nebudou asi dlouho čekat na stejné zjevy ve vlastním domě. Heslo „pryč od pravoslavné církve", proneseno sic jen za hranicemi veřejně v „Národní Voli", revolučním lístku ruském v Londýně vycházejícím — ale za to potají tím účinněji je hlásati a prováděti budou v Rusku. V celé minulé historii křesťanství zdálo se, že všecky sekty a všecka vyznání jako na domluvu spikla se ve své zášti proti katolictví a „papismu". Všecky jakékoliv rozdíly a spory vzájemné přehlíženy a všecky oživovala jediná myšlenka „écraser l'infâme": zdrťte tu hanebnici — katolickou církev. Zednáři a židé, nevěrci a liberali, protestanté všech sekt a celá církev východní stály a stojí tu v jedné řadě — ne-li vždy činem, aspoň duchem svorně spolupůsobíce. A katolictví se přec na úkor žádné z těchto sekt a církví nerozšiřuje, naopak ubraly a ubírají z jeho těla! Ruská pravoslavná církev brzy zkusí na sobě, že všichni ti nepřátelé, jež tak ráda vídala sápat se na „papismus", budou se brzy sápat i na ni. Katolický svět sotva však její boj bude sledovat se stejnou škodolibostí, jí na odvetu.

V zápletce, jakou vyvolala politická vražda spáchaná makedonským dělníkem na professoru rumunském Mihaileanu, obžaloba celého makedonského komitétu i bulharské vlády, jakož i neustálé přípravy ku povstání v Makedonii objevované, zavlekly do diskusse o bulharsko-makedonské otázce také církev bulharskou. Vůdci nespokojencův a agitaci v Makedonii skoro vždy totiž bývají učitelé a kněží — jak o nej-

intelligentnější v lidu přirozeně nejtrpčeji nesou jho turecké, nejvíce od Turků i nepřátel bulharských jsou nenáviděni a pronásledováni, sami také nejhorlivějšími jsou obhájci národnosti a víry své. A církev i škola v Turecku toť jedno, jeden a týž ústav. Když tedy po zakročení diplomacie evropské u vlády turecké, aby učinila pořádek v Macedonii a povstalce zkrotila, začalo se mínění evropské obracet zřejmě proti osvobozovacím snahám makedonských Bulharů, pospíšili si Řekové i Srbové a zvláště Řekové, aby útokem hnali na nenáviděnou samostatnost církve bulharské. Církev bulharská vlivem Ruska r. 1873. sorganisovaná pod exarchou, jenž sídlí v Cařihradě a spravuje církev bulharskou v Turecku, Makedonii i Bulharsku, vydělena byla z pravomoci patriarcharchatu řeckého v Cařihradě. Patriarcha řecký tehdy mladou církev bulharskou dal do klatby, všecek styk s ní přerušil, a podobně učinily i ty východní patriarchaty, jež podléhají vlivu řeckému. Slovanské pravoslavné církve a rumunská však vstoupily beze všeho ve společenství s novou církví bulharskou. Řecký Synod cařihradský i patriarcha co chvíli klatbu onu obnovují. Schisma toto zvláště ruská vláda i církev velmi nepříjemně nesou už proto, že svým vlivem k osvobození církve bulharské a zkrácení řecké přispěly. Činěny z té strany též pokusy o smíření (1894 a 1897.) ale bez výsledku. Teď, kdy ruská diplomacie sama počala akci proti agitacím v Makedonii, Řekové i Srbové obvinili bulharskou církev, že ona jest vinna vším tím revolučním ruchem. Srbové činí si sami nároky na Makedonii, nebo aspoň západní část její, a zvláště dovozujíce, že bývalý patriarchat velešský (Kjöprülü) ještě ve věku XVIII. byl srbský a ne bulharský. A před nějakým časem domohli se též jak proti Řekům tak proti Bulharům uznání své vlastní církevní autonomie v Makedonii. Činí proto nároky takové jako Bulhaři a ježto není normy, dle níž by se Bulhar od Srba v Makedonii rozeznati mohl — jedna víra, jedna řeč oběma (skoro stejně od srbské jak od bulharské odchylná), proto dělení to zcela libovolné vláda turecká podporuje, seslabujíc tak hnutí slovanského jednotného lidu makedonského. Ježto pak ruské politice zdá se více záleží na srbském živlu na Balkáně — proto nebyly ani nemístny ani protimyslny pověsti, že ruská vláda pokouší se pohnouti exarchu bulharského Josefa, aby se vzdal své hodnosti, a církev jak bulharská, tak srbská spojily se opět s řeckou v rovnoprávnou, ale jedinou správu. Synod cařihradský, jak biskupský tak smíšený skládati by se měl pak z členů všech tří národností, dle početnosti zastoupených s právem sebeochrany pro menšinu. Vyjednávání prý dokonce vedlo k cíli na všech třech stranách: podvolil se i patriarcha i exarcha i vláda bulharská, leč záludnost a podvodnost patriarchy řeckého vše překazila. Třebas pověst o tom nezdála se pravdivou, nějaké pokyny exarchatu od Ruska i bulharské vlády dány a Rusko ani teď ani budoucně neupustí od myšlenky, zažehnati schisma ve vých. církvi. Vláda bulharská (vládní listy Cankova „Bъlgaria" a Karavelova „Přěporec") i synod bulharský v organě svém „Čerkovném Věstniku" všechny pověsti o nějaké domluvě stran smíření s Řeky a o zrušení exarchatu vyvracejí. Tak daleko věci ještě nedospěly.

Věda a umění. Všeobecné úsilné snažení a závodění národův civilisovaných na poli vědeckém málokteré vědě tolik zajímavých objevů přineslo jako archologii a tím i historickému poznání zašlých věkův a národů. Prvenství v objevech a pracích posledních let náleží, jak přirozeno, velkým a vyspělým národům: Angličanům a Američanům, Francouzům, Němcům a v nejposlednější době i Rusům. Leč také naše říše, třebas nečinila epochalních objevů, nezůstává za druhými. Oba své výzkumné ústavy římský historický i athenský archeologický zřídila mnohem dřív než mnohé bohatší a vědecky nadanější říše západní. Vědecké výpravy v cizině pořádá a vede obyčejně vídeňská akademie vědecká po případě archeologický ústav říšský, jež poslední výpravy výzkumné poslala do jižní Arabie, na Sokotoru, do Egypta, východní Afriky a vloni i letos vyslala krajana našeho Dra. Musila do skalnaté Arabie prozkoumat a buď v obrazech, buď ve sbírkách získat tamější zříceniny hradův a zapomenutých sídel arabsko-syrských kmenů doby z prvních stotetí před Kristem a po Kristu. Rovněž práce historicko-archeologické v zemích balkanských patří výhradně téměř v obor působnosti učené akademie vídeňské. Utvořenať koncem minulého roku při akademii té zvláštní „balkanská komisse“ výzkumná, jež rozdělena na dva oddíly: starožitný a jazykový. Odbor jazykový bude se především zabývati studiem řečí slovanských, ale i rumunské, turecké, albanské a italské podle místních nářečí a pozůstatků z minulosti. „Balkanská komisse“ přijímá nejen rakouské, ale i mimorakouské učence v řady své.

Velmi veliké pole působnosti má ruská společnost učená, kdyby jen na své vlastní území se omezila. Zvláště jižní okrajiny říše od Dunaje až po čínskou hranici jsou plny pozůstatků různých kulturních národů, kteří v pruhu tom černomořském, kavkazském a středoasijských velikých jezer velmi často se měnili. Několik mohutných vrstev kulturních leží dosud pohřbeno v pásmu tom. Archeologická společnost ruská velmi mnoho už z minulosti krajů těch vyvážila, leč přes to neomezuje se na toto pole působnosti. Ctižádost vlády i učenců ruských směřuje též na společné závodiště všech národů, do starých zemí klassických. a jmenovitě do příbuzného světa slovansko-řeckého. Tak archeologický ustav ruský zřízen nedávno též v Athenách, z dřívějška už působí podobná stanice výzkumná v Cařihradě. Tato bádá ve starožitnickém a národopisném ohledu na poloostrově balkanském, Řecko vyjímaje a v Malé Asii. Vloni cařihradskou ruskou stanici (řed. Uspenskij) učiněn důležitý objev v severovýchodním Bulharsku u města Šumly (Šumen), u vsi Ababy. Odkopány tu staré zbytky hradby pevnostní. Zprvu myslilo se na opevněni tábora, leč teď má se za to, že odkopány pozůstatky starého sídelního města prvních panovníků bulharských ze 6., 7. a 8. století po Kristu. Rozloha města toto byla obvodu 27 kilometrů. Z věcí tam nalezených dá se souditi též o vysokém stupni kultury, na němž už tehdy slovanský kmen Bulharů se nalézal. Zvláště důležity však jsou písemné památky na místě onom nalezené. Professor Uspenský písemné ony pomníky

klade do 7. a 8. století, ježto pak jsou psány písmem cyrillice podobným, následovalo by z toho, že písmo to bylo už před svatým Cyrillem a Methodem pravým písmem Slovanů a že tito svatí apoštolé slovanští buď písmo v Bulharsku seznané jen dále na sever rozšířili, anebo skutečně hlaholské písmo sami složivše, to ve starou bohoslužbu a písemnost uvedli. Týmže ústavem cařihradským objeven vloni kamenný úlomek s nápisem staroslovanským z konce 10 století u vsi Germanu na jezeře Presbě. Vedle evangelia ostromirského (z polovice 11. stol.) byl by to nejstarší památník jazykový na území jihoslovanském.

Z asijských pokladů památek vyloven arcibiskupem armenským Sedrakianem v Samarkandu persky psaný obšírný rukopis o válečných výpravách Timurlenkových z konce 14. století. Popsány zevrubně výpravy na dobytí Gruzie, Armenska a jiných částí Kavkazu. Z rukopisu vysvítají zcela nová jména osobností i děje úplně dosud neznámé.

Na velikou kořist vědeckou těšili se historikové evropští, když prolétla listy zvěst, že vojsko ruské zabavilo jakožto plen válečný celou bibliotheku mukdenskou, jednu z oněch čtyr velikých bibliothek čínských, jež založil císař čínský Kienlung (1736—1796), dav nejznamenitější díla sebrati, opsati a dle obsahu na čtyry třídy roztříditi. Zachováno tak 13.725 děl učených mužů čínských i jiných národů. Mnohá díla opsána čtyřikrát a uložena ve čtyrech bibliothekách čtyr paláců císařských, z nichž dva ležely v Pekinu, jeden u Čeng-te-fu, za zdí čínskou severně od Pekinu a jeden v Mukdenu v Mandžursku. Knihovna však nepřenesena do Evropy. Ruská vláda ostýchala se kořistit v tak slavných památkách kultury lidské. Knihovna vzata jen v opatrnost, ale ponechána v Asii a přístupnou učiněna všemu světu evropskému. Ač jak knihovna sama tak město Mukden mladého poměrně jsou data (založen Mukden 1626) přece nadáti se jest znamenitých děl, jež další a nejdalší minulost národů asijských i evropských osvětlí. Možná, že i evropská díla rukopisná místy v Číně se nalezají, neboť za mongolských vpádů nepochybně mnoho jich bylo uloupeno a v Mongolsku a Číně uloženo.

V jednom z letoších zasedání „rusk. geografič. obščestva" sdělil A. L. Pogodin o výsledku bádání svých v jihoruských krajích a dřevních řeckých koloniích, při čemž došel přesvědčení, že v osadách těch v pátém věku před Kristem usadily se také četné osady hebrejské. Osady černomořské ve starověku vůbec byly středištěm mnoha národů ve vůkolí moře toho žijících. Z nápisů náhrobních v poslední čas na jihu Rusi objevených přítomnost židů mezi řeckými osadníky už v pátém věku před Kristem nezvratně dokázána, ale teprve ve čtvrtém století jednotlivci slili se v pevné hloučky národně a nábožensky oddělené. K větším osadám samostatným však to židé nedovedli, až teprv v prvním věku po Kristu shledáváme v Pantikapeji (Krči) samostatnou osadu židovskou se synagogou a hřbitovem židovským.

Oblast kulturní, v nichž nejvíce se dosud pracuje, jest starý svět semitský a řecko-římský. I v tomto, kde už zdálo by se, téměř vše

důležitější známo a zpracováno, došlo se poslední čas velmi cenných objevů. Mnohdy ovšem nový objev se zpočátku přecení, jako se stalo s palácem v Knossu (Kafala) na Krétě předloni a vloni odkopaným s nádobami, zápisnými tabulkami a nástěnnými malbami jeho. Třebas, že objev přeceněn a kladen příliš nazpět do doby předhellenské, přece není bez ceny. Nebyl to sic palác Minosův, jak anglický objevitel Dr. Evans zprvu se domníval, snad vůbec žádný palác, nýbrž obyčejná nějaká větší budova hrubo stavěná, s freskami bez umělecké ceny, a tak -vými nádobami, jakých dosud k uchování oleje olivového Kréťané užívají.

Rovněž jistou sensaci vzbudilo naleziště soch a různých fragmentů na břehu ostrova Kythery (nyní Cerigo) jižně Peloponnesu. Z nánosu u břehu vytaženo mnoho úlomků i celých soch a sošek více méně zachovalých. Jsou to po většině bronzové odlitky, pálené nápodobeniny (figurky obětní), mramorové kopie, a možná z mramorových a bronzových velkých soch i některá původní díla. Většině velkých soch scházejí buď ruce, nohy, buď hlavy jež však z části rovněž nalezeny. Řecký učenec Kavvadias má za to, že některé ze soch, zvláště kovový mladík, dle všeho v postoji házejícího zobrazený, pocházejí ze 4. století před Kristem. Z nejdůležitějších objevů jsou: dva mladíci, snad zápasníci, z dvou skupin dvojic asi pocházející a socha Herkulova, Herkulovi Farnesskému podobná. Možná, že budoucí objevy i jiná díla vynesou. Naleziště i kdyby nic nového nepřineslo, aspoň známé už úlomky a torsa může objasniti a doplniti. Naleziště leží na místě, kam pověst klade krásný chrám Afrodity, jenž spolu s kusem země klesl do vln mořských. Práce se konají nákladem vlády řecké za účastenství několika věhlasných archeologů západních. — Německý institut archeologický podnikl práce výzkumné na ostrově Leukas, jenž jak se za to má, kdysi s Epirem spojen byl, dnes jej dělí od pevniny jen plytký průliv 200 metrů široký. Kopání, zdaž by se tu někde neobjevily zbytky paláce Odysseova, bylo bezvýsledno. — Rakouský archeologický ústav athenský podnikl zase kopání na ostrově Kalavryta, a dokopal se zbytků starého města Lusoi, jež Pausanias už znal jen jako zbořeniště. Z rozvalin vybráno hojné úlomků různých nádob a destiček s nápisy.

Nákladem prince-regenta bavorského počal prof. Furtwängler na Aigině výzkumné práce na místě starého aiginského Poseidonova chrámu, z něhož v mnichovské glyptothece uloženy jedny z nejcennějších antických sochařských pozůstatků, tak zv. vlysy aiginské s celou řadou soch, částečně ovšem kusých. Nyní vykopáno mnoho úlomků, z nichž mnohé doplní sochy na štítech v glyptothece. Kromě těchto úlomků vykopáno mnoho sošek z pálené hliny, brozových sponek a různých ozdob, jakož přišlo se na zbytky chrámu staršího než byl Poseidonův (z let 390—480 před Kristem). Míchá se tu už kulturní epocha mykenská se starořeckou. — Ve starém frygickém městě Gordion, jež proslulo chrámem s tak zv. gordickým uzlem Alexandrovým po dlouhém hledání nalezeny vloni v létě zbytky chrámu celkem malého (20 m. dlouhého a 11 m. širokého), jenž dle všech známek pochází snad ze 6. století před Kristem. Vedle chrámu prokopáno několik

mohyl, v nichž nalezeno vedle jiných mnohých maličkostí, zvláštní nádobky hliněné, nálevkovité či spíš konvicovité, jež na hrdélku opatřeny sítkem, tak že dle všeho sloužily k nabírání nějaké tekutiny, snad piva, a zrnka ječná se sítkem měla zadržet. — V Pikermech mezi Athenami a Marathonem podnikl anglický palaeontolog Woodward práce výkopné, aby dobyl ze země kosti v Řecku vyhynulých zvířat, jež tu hluboko pod vrstvou červeného jílu zvláštní náhodou jako seseny či splaveny pohromadě leží: jsou to kostry lvů, žiraf, gazel, pštrosův a podobných dnes v Evropě nežijících zvířat.

V Megaře v Řecku nalezen zajímavý úlomek z pálené hlíny, na němž vepsáan text otčenáše po řecku; osmiřádkový text shoduje se se zněním modlitby Páně u Matouše, jen malé změny se vyskytují; na konci schází obvyklá tehdy doxologia. Z formy písmen, jakož i monogramu jmena „Christos" na konci, souditi lze, že hliněná tabulka byla nějakým amuletem kouzelným, k jakým i jiných míst Písma svatého se užívalo. Otčenáš v tom použití shledává se ponejprv. Terrakotta pochází z doby Konstantina Velikého, nejpozději snad z 5. století.

Překvapující nálezy učiněny na foru římském, o nichž už dříve jsme se zmínili. Zbytky chrámu snad Vestina, úlomky mapy Říma, a zvláště velmi četné pozůstatky z pozdější doby, už doby křesťanské. Úlomek mapy římské u basiliky Juliovy nalezený představuje neznámé nějaké budovy. Ježto úlomek je z hymetského řeckého mramoru, má se za to, že pochází z prvního Vespasianova zpracování plánu římského; neboť pozdější zpracování za Septimia Severa, dosud jediné známé, bylo zhotoveno z karrarského mramoru. — Objeven spolu na foru starořímský onen znamenitý pramen: fons Juturnae, s čistou studenou vodou, u něhož postaveny sochy a chrám Dioskurův. Professor a architekt Boni se domnívá, že stará váha římská za jedničku brala asi váhu jedné kostkové stopy z pramene Juturnova, jehož voda byla nejčistší a nejstálejší: usuzuje tak odtud, že normy pro váhy a míry uchovávány v chrámu Dioskurů a cejchovní úřad nalézal se pobliž pramene. Podle téhož znamenitého badatele starořímských starožitností můžeme bezpečněji nyní po nových objevech stanoviti vrstvy fora římského. Různá pokolení římská zanechala prý tu na foru nejméně 23 vrstev různých dláždění, ssutin, zbytků, jež všechny pospolu mají tloušťky 4·4 metru. Nejpozdější vrstva, z dláždění středověkého, jež trvalo do konce jedenáctého století jest 13·478 metrů nad hladinou mořskou. Vláda italská teď skoro všude sama práce archeologické a také vše pro sbírky státní okkupuje, kdežto dříve mnoho po cizině se rozprodávalo. V Řecku sic vláda podobně se snaží, aby všecky památky v zemi zůstaly, ale dosud nadarmo. V tom ohledu jsou ovšem i jiné vlády úzkostlivy, ba i turecká, ale před Angličany a Američany a konečně skromnějšími Němci a Francouzi vždy všeho neuhlídají. Rovněž v Rusku stěžují si, že ani staré památky, ba ani nápisy na skalách na jižním Kavkaze (st. Georgii, Abchazii, Armenii) neobstojí před moderními badateli ze západu a žádají přísnější ochrany.

Překvapující nález učinili dělníci na vinici pracující u Neapole u vsi a kláštera Camaldoli. Pod terasou vinice pahorkovité přišlo se na zbytky paláce, v němž nalezeno velmi mnoho soch, nádob, šperků, fresek, vše neporušené, zasypané. Je to nějaká římská villa, Vesuvem ještě před Pompejí zasypaná. Vláda italská, jež rovněž sama ihned vzala vše pod svou ochranu, doufá, že na návrší u cesty z Torre del Greco do Torre Annunziata ještě více takových zasypaných letohrádků nalezne; bylať tu z dob předcísařských čtvrt villová boháčův a patriciů římských.

Německý učenec Dr. Vliess a turecký Effendi el Chaldi objevili v Palestině celé zaváté město nedaleko Hebronu Tell Sandahannah (v knize Josuově Marešah), zemí asi na metr vysoko pokryté. Město na 400 metrů dlouhé a 220 metrů široké stavěno velmi pravidelně, čítá 150 domů, jeden palác a jedny veřejné lázně; zbudováno v době Seleukovců. V domech nalezeny skoro všecky drobnosti a potřeby životní, ač domy nesvědčí o hojnosti a nadbytku obyvatelů svých. Pod městem řeckého původu nalezeny zbytky starší osady židovské.

Objevy německé babylonské expedice, vedené Dr. Koldeweyem, od loňska ohlašované, zdá se, že vynesou na světlo velmi cenný a hojný material historický k posouzení doby, říše a králů babylonských. Dr. Koldewey sděluje, že budova, jíž vloni už z pahorku Amrun odkopal, nepochybně jest chrámem Mardukovým, tedy ústřední svatyní Babylona Esagilou, jež spojena byla s velikou knihovnou. Jelikož k budově pro silnou vrstvu násypu nebylo přístupu, domnívá se nálezce, že veliká knihovna, z níž Berossus své zprávy čerpal, nalezne se asi neporušená. Zatím odkopány zevní ohrady a část silnice dlážděné (kostkovou dlažbou), podle všeho cesty, kudy se processí na počest Mardukovu ubírávala. Dlaždice nesou jméno Nabukadnezarovo.

V britském museu vystaveny nedávno dvě řady tabulek pálených se záznamy staroassyrskými, jež pocházejí z kořisti ninivské a jiných assyrských měst, jíž Angličané před několika lety na vědecké výpravě dobyli. Material tabulek těchto osvětlen už a zpracován. Jedna část tabulek obsahuje statistické a hospodářské popisy statků, tedy katastry daňové z let 2400 před Kristem! Druhá část jsou úřední dopisy od vlády posílané na venek úředníkům. Tyto hliněné listiny posílány právě tak uzavřeny jako naše, jen že tu i obálky byly z hlíny a psaní i obálka zalepená společně se v peci vypalovaly.

Amerika jako ve všem tak i na tomto poli velmi zdařile závodí s Evropou. Zvláště na Syrii a Mesopotamii upřen poslední dobou zřetel učenců amerických ze Spojených Států. Zřízen také už archeologický ústav v Jerusalemě pro zkoumání Syrie a Palestiny, jenž zatím jest odbočkou athenského ústavu archeologického severoamerických Spojených Států. Velmi hojnou kořist archeologickou přinesl po svých loňských pracích výkopných z Mesopotamie professor pennsylvanské university Hilprecht. Přišel na nejstarší zbytky měst a chrámů chaldejských říší mezi oběma řekami. Mnohé pozůstatky klade původem až do let 4500 před Kristem (do dob krále Lugalzaggisi). Nejcennějším objevem jest však v chrámě Sargona I. (z let 3800 před Kristem) na-

lezená bibliotheka o 18.000 hliněných tabulkách, nejstarší dosud známá bibliotheka lidstva! Zprávy, jakých se z rozluštění tohoto hliněného pokladu očekává, osvětlí asi přemnoho věcí z prvotních dějin semitských a také bibli na mnohých místech potvrdí.

Před dvěma lety podnikli čtyři američtí učenci (Garret, Buller, Prentice, Likmann) výzkumnou cestu střední Syrii, aby staré stavitelské památky a mravy lidu studovali. Práce jejich na místě trvala skoro celý rok a výsledek dle předběžné zprávy „American Journal of Archeology“ jest velmi dobrý. Získáno zvláště velmi mnoho nápisů v osmi řečech, jež zanechaly stopy své v historicky pohnutém kraji tom; jsou to: řečtina, latina, syrština, hebrejština, palmyrština, nabatština, sofaitský a arabský jazyk. Nejvíce nápisů je řeckých (326, latinských 85, ostatních asi 50), z čehož zřejmo, že doba památek těch leží v několika stoletích kolem narození Kristova. Dle různého způsobu čítání let, v Syrii užívaného, podařilo se dosud jen 85 nápisů zevrubně určiti. Památky stavitelské v Syrii velmi hojně zastoupeny z časů 2. až 7. století po Kristu. Syrie hojně jimi poseta, a stará bydliště dosud leží skoro netknuta. Zašla, že vystěhovali se obyvatelé jejich nebo vymřeli či vybiti byli, a tudíž zachována skoro bez porušení, tak že opravdu v Syrii možno odhaliti několik „pompejí“, když jen slabá vrstva navátého písku a prachu se odstraní, jež namnoze ani zcela starých osad a hradů nezakrývá. Zvláště mnoho památek odnáší se k prvním stoletím křesťanským, a pro církevní historii, jmenovitě dějiny stavitelství církevního hojně se dá získati. Kraj od Hierapole až k Bostře zůstal neporušen pozdějšími středověkými nájezdy národů, neboť nejeví sledy mohammedansko-turecké kultury, leda snad na jednom dvou místech. Zevrubný popis cesty ohlášen na dobu pozdější. Téže krajiny týká se i výzkumná archeologická výprava vídeňské vědecké společnosti, svěřená Dru. Musilovi. V brzku budeme míti tudíž i bližší zprávy, třebas jen části země té se týkající.

Poslední dobu velmi často ohlašují se též archeologické nálezy z francouzských držav severoafrických, Alžíru a Tunisu. V Tunisu samém nedávno přišli na podivný objev: řadu kmenů v kruhu, uprostřed něhož nalézal se veliký kámen obětní, tak že francouzští učenci dohadovali se, že nalezena památka staré bohoslužby Druidů, což by v severní Africe bylo netušeným objevem! Leč lépe vysvětlují obětní místo ono vlivem egyptské pozdější kultury (z doby po Kristu), ač všelijaká překvapení nejsou vyloučena ve vědě, jež tak často pouhými dohady pracovati musí. — V nedávném sezení pařížské „Académie des inscriptions“ sdělena zpráva tuniského biskupa Delattrea, že ve staré punské nekropoli u pahrbku sv. Moniky nalezen veliký náhrobek (sarkofag) z bílého mramoru, s velmi hojným a dobře zachovalým pomalováním. Dle mínění zkušeného archeologa biskupa Delattrea je to nejstarší památník punského umění v severní Africe.

Theorie učenců o starých předhistorických národech na nesporých zbytcích archeologických osnované jsou podle toho také velmi měnivé a sporné. Věda ukojivši jakž takž svou touhu po poznání starobylosti

nynějších národů nebo jejich přímých potomků, tím více hoří dychtivostí dověděti se něco o těch národech, jež před našimi předky země ty obývaly a buď zcela zmizely pomíchavše se s příchozími, či jimi vyhlazeny byvše, nebo jen malé zbytky po nich zůstaly, jež sotva že živoří, blízky, jak se zdá, jsouce konce, ač-li nečeká jich nové obrození. Ze zbytků kulturních vykopávaných v Americe dochází se k mínění, že středodobé (ne prvotní) národy americké řeči svou příbuzny byly s obyvatelstvem západní Evropy, jež v ní obývalo před příchodem indoarijského plemene. Jak vysvětliti toto domnělé příbuzenství: Basků s americkými „azteky“? Utíkají se ke starým zprávám, k Platonovu popisu báječné, potopené „Atlantidy“, jež by byla pravlastí západoevropských i amerických kmenů. Kdo však byli obyvatelé jihovýchodní Evropy před Řeky, Thraky a Římany? Etruskové či Pelasgové, tvrdí domněnka, jež nechce je uznati za příbuzné národů těch. Kde a jak široko však sídleli tito Pelasgové? Po celém východním středomoří až do Malé Asie (dle F. Saussurea, Kretzschmera, C. Pauliho), pokud nebyla osazena semity, jejichž východisko klade Dr. Glaser do jižní Arabie a snad ještě jižněji do východní a střední Afriky! Nedávno pokusil se francouzský badatel Naville o důkaz, že staří Egypťané nenáleželi k semitům, nýbrž příbuznými byli nynějších černošských kmenův afrických. A Egypt dosud nezvratně se má za kolébku kultury semitské — a hellenské.

Není-li měřítka a normy pro rozpoznání starších národův evropských a asijských od pozdějších přišelcův: iranských, semitských, indoevropských, tatarsko-mongolských, těžko je pouštěti se ještě dále a bádati o kmenech ještě starších. A přece i tohoto podjímají se — v Americe podle posledních vskutku podivných objevů. Mnoho hluku nadělaly v kruzích archeologických objevy učiněné vloni professorem Fulmerem z university chicagské na tak zvaných „cliff-dwellingách“ v Arizoně a Novém Mexiku a Texasu. Jižní část Spojených Států a Mexiko severní plno je totiž starých praehistorických obydlí jeskynních obyvatelů (troglodytů), kteří buď v přirozených, nebo v polopřirozených, poloumělých jeskynních skalních, vysoko ve skále položených a nepřístupných budovali příbytky své. Kde jeskyní nebylo, přilepili sami na vysoké stěny skalní malé příbytky své, z kamene stavěné na způsob orlích hnízd. Vloni v srpnu zmíněný učenec prozkoumal jednu takovou skupinu vzdušných příbytků v „caňonu“ (údolí) Santa Maria jižně od Holbrooku na dráze Atchison-Topeka-Santa Fé. Cliff-dwellerové postavili tu asi 20 příbytků na skále vznášející se 900 metrů nad ložiskem caňonu (údolí); útes skály měl asi 30 metrů prostranství a strmě se zdvíhal na úbočí skály asi 300 metrů do výše. Přístup k příbytkům tvořila uzounká stezka k úbočí skály přilepená teď už duby a cedry zarostlá. V příbytcích z velkých hrubých kamenů vystavěných nalezeny kosti živočišné, tak že obyvatelé svá stáda, jež v dolině asi pásli, nebo zvěř, jíž v dolině ulovili, až sem nahoru vytahovali a tu teprv pojídali. V přirozené jeskyni, jež na 60 metrů hloubky táhla se do vnitř skály nalezena ještě celá zásoba lukův a šípů, pestře pomalovaných, s barvami

dosud živě zachovanými, na některých lucích vymalovány ještěrky a hadi. Nářadí jinde nalezené byly kamenné sekyrky, mlaty, ozdoby z mušlí a z kamenů. — Nedaleko této zděné osady nalezena osada jeskynní vysoko ve skále položená. Jeskyně byly upraveny v příbytky přepažením z kamení a dřeva, dlažba jejich vystlána kusy dřeva a haluzím vypěchována. Vysoké jeskyně rozděleny na dvě i tři poschodí. Do vrchních poschodí vystupovalo se asi po žebřících, jež obyvatelé za sebou vytáhli. Také zděné příbytky byly asi na tři poschodí vesměs, ač úplně se málokteré zachovaly. Jedna z jeskyní „kaňonu“ Santa Maria byla opevněna z předu zdí sedm stop vysokou beze všeho přístupu a vchodu. Zdivem byly veliké kameny několikanácte tun těžké, tak že je s podivem, jak a kudy do té výše na ten sráz „cliff-dwellerové“ takové balvany dostali s těmi prostředky, jaké jim asi tehdy na snadě byly. Před vchodem této jeskyně nalezen „mound“ (mohyla, pahrbek) tvrdé hlíny. Dvě stopy pod hlínou byla vrstva písku na tři stopy hluboká, načež se přišlo na dva žulové pláty kamenné, pod nimiž nalezeno pochováno lidské tělo v pletivo „yuccové“ zamotané. Sešívána byla tato yuccová tkáň nitkami spletenými z páperek peří s vlasy promíchaného. Pokud se anthropologického určení tohoto člověka, dle všeho kostry dětské, týká, připisují jej době tercierní, tedy starší, než k jaké patří nejprvnější pozůstatky člověka v Evropě a Asii nalezené: lebka je brachycefalní sic, ale s vysedlými čelistmi a i jinak staršího zdá se typu než brachycefalní kostry v Colorado objevené a počátkům kvaternerní doby patřící. Professor Fulmer praví, že jest jistá podoba mezi touto mumií a známou kostrou „pithecanthropus erectus“, tak že bychom měli co činiti s jedním z nejstarších typů lidských. Kostra však jest rozhodně kostrou člověka, nikoliv pithecanthr. kostrou opice. — Jiné prastaré pozůstatky předhistorické osady nalezl professor Georges L. Cole z téže university nedaleko města Santa Fé v Novém Mexiku. Jest to rovněž náhorní osada, ale zříceniny jsou velmi rozsáhlé: je to město kolossalní 140.000 stop čterečných zaujímající z kamenných balvanů stavěné, jehož zříceniny nezadají nic troskám starých měst: Theb, Ninive či Babylonu. Osada, totiž poslední její obyvatelé (kteří dle domněnky Colovy zemětřesením snad sehnáni byli a odešli do Mexika, kdež založili říši Montezumův) náleží době bronzové. Nejvíce nalezených tu věcí jest z hlíny pálené a o velikém umění hrnčířském svědčících. Nástroj rezavý, jenž tu spolu nalezen dal podnět ke sporům archeologů amerických, které asi době třeba osadu onu připočísti. — Kostry v tomto „městě mamutím“, jak je nazvali, nalezené, svědčí o značné v[illegible]kosti lidí je obyvavších: muži byli 8 i více stop, ženy 7 stop vysoké. Mrtvoly pochovávány svinuté v klubko, hlavu majíce mezi kolena vloženou. Lebky liší se svým značnějším délkovým poměrem od lebek dnešních Indianů. — Záhadné dosud tyto objevy americké stavěly by praehistorickou Ameriku do j[illegible] světla, než v jakém se dosud jevila: ne jako nový svět s mladšími [illegible]acemi než Asie a Evropa, ale jako svět nejstarší, jehož praobyvatelstvo sahá mnohem dále než kvaternerní pozůstatky člověka evropsko-asijského. Leč ani pozůstatky „mound

builderů“ od velkých jezer ani „cliff-dwellerů“ z jižních států nejsou tak důkladně prozkoumány, aby pronesen mohl býti konečný úsudek. A Američané jako všude tak i tu asi přehánějí.

V Mexiku při kopání kanalu přišlo se vloni na pozůstatky budov a různé ozdobné i chrámové předměty, jež nezvratně svědčí, že objeveny zbytky staroslavného chrámu Azteků „hujcilopochtli“, jejž obkličovalo 48 kaplí. Mezi jinými věcmi nalezeni bůžkové: Chehatla, boha větrů a Teojanikvy, bohyně smrti. Z četných lebek dětských jakož i kostí dospělých lidí vedle oltářů obětních zřejmo, že Aztekové přinášeli velmi hojně oběti lidské. V odkopávání starobylého chrámu pokračováno i letos, a pokud novodobé město a spodní vody dovolují, značná část vykopána. Objevy různých předmětů velmi obohacují kusé známosti naše o životě a kultuře silného národa středoamerického.

Italská vláda koná od loňského roku pokusy na trestaneckém ostruvku Asinaria, jak vyhubiti pro Italii nebezpečnou malarii. Malaria ve své podstatě známa teprv asi od 20 let, kdy lékař vojenský Dr. Laveran v krvi onemocnělých vojínův objevil zvláštní bacilly, jež krvinky červené v krvi ničily a tím nemoc a smrt, jak se ukázalo, zaviňovaly. Pokusy konány dále, a byli to zvláště italští, francouzští a angličtí lékaři, kteří se výzkumy o malarii zabývali. V posledních letech přidal se k badatelům těm i známý německý bakteriolog Dr. Koch. Lékař anglický Dr. Patrick Mauson vyslovil domněnku, že nositelem nákazy jest hmyz močálů v zemích subtropických a tropických, zvláštní druh moskytů, komárů, který kousnutím na člověka i zárodky malarie přenáší, sám jsa výtrusy bacilů malariových zrovna obsypán. Hmyz tento odvažuje se na člověka pouze v noci, za dne nekousá; proto noční doba jest dobou nákazy malariové. Výzkumy obrátily se tedy později k tomuto cíli, jakým způsobem a odkud hmyz nákazu sbírá a přenáší. Shledáno, že zřídlem nákazy jest nemocný člověk sám, z jehož krve se hmiz nassaje. Leč ve člověku samém nákaza by začla sama sebou, ve hmyzu teprv vypíjí infekční svou sílu. Jedná se tudíž o vyhubení hmyzu toho. A tu italská vláda vzala útočiště k petroleji. Močály a kaluže na Asinarii, jež jsou plemeništěm moskytů, polévány vloni dvakrát měsíčně petrolejem a výsledek byl skvělý, hmyz se neobjevil, a také v trestanecké kolonii nebylo žádného malariového onemocnění. Letos v pokusích se pokračuje. Malaria jest dosud nemocí nejzhoubnější ale na jisté krajiny jen obmezenou. Nezuříť v severních a mírných pásmech nad 4. isothermou severní a 16. isothermou jižní. Ale ani tropická a subtropická pásma sama nejsou jí v celé své délce nakažena. Australie, východní Asie (Japansko) a celá Polynesie nezná vůbec malarie. Za to jejími nehroznějšími pařeništi jsou Indie přední i zadní, Sundajské ostrovy, Italie a některé části horké Afriky, ostrovy Antillské (jmenovitě Kuba), střední a jižní Amerika až po Patagonii. Zhoubnost její jmenovitě v Indii jest větší, než všech ostatních infekcí dohromady. Tak roku 1[illegible] — 217.255.655 indických obyvatel zemřelo jich 4.921.583 na ma[illegible] — z vojska anglického v síle 178.197 mužů nemocno bylo malarií 75.821. Z Evropanů v koloniích tropických umírávalo dříve 13—20 na malarii, nyní poměry

se zlepšily namnoze v Alžíru, Indii anglické, francouzské i hollandské, tak že poměr se snížil až na 7 úmrtí na 1000 obyvatel. Domorodé indické obyvatelstvo však, jež opatřením zdravotním a profylaktickým jest nepřístupno, umírá v poměru 17 až 18 na 1000 osob malarií. V Italii v průměru let 1887.—1897. umíralo na malarii ročně 15.000 osob a průběhem roku celkem nemocno bylo malarií přes dva miliony lidí. Znamenitému bakteriologovi anglickému Dru. Patrickovi Mausonovi umožněno soukromou podporou, aby podnikl vědeckou výpravu na prozkoumání malarie. Míní na tichomořských ostrovech, jež dosud malarie neznají (na Sedmočích), bádati o přirozených podmínkách a překážkách vývoje malariových bacillů. Tu, kde bacilly budou vydány pouhé působnosti přírody, doufá Mauson nalézti buď v říši živočišné nebo rostlinné přirozeného odpůrce a ničitele bacillů, jehož by pak dlužno bylo nasaditi a pěstovati i v krajinách malarií zamořených.

*

Dlouho oznamovaný všeobecný atlas zeměpisný konečně vychází. Jak dlouho trvalo, než česká vědecká literatura zmohla se na takovou všeobecně potřebnou pomůcku! A když už jednou se podobné dílo vydává, myslí si nakladatel i pořadatel, vydáme dílo důkladné, neboť bude musit na dlouho službu konati. Škoda, že u moderních děl vědeckých všeho druhu tak brzy vhodnost a časovost jejich služeb pomíjí. Dlužno tu upozorniti na způsob, jak opatřují se taková pomocná díla vědecká v cizině. Tak na př. všeobecný atlas zeměpisný oznámil letos polský týdenník obrázkový „Wędrowiec" jako — přílohu. Ovšem za doplatek 5 zlatých. Z vyšlých dosud sešitů vidět, že dílo to pravda nevyhovuje všem požadavkům geografickým a kartografickým. Ale myslíme, že to nic nedělá. Poláci mají mimo to důkladný a dobrý veliký zeměpisný atlas, jenž slouží vědeckým potřebám. Poněvadž však takové vědecky důkladné knihy bývají drahé, nejsou schopny rozšířit se v nejširší veřejnosti! A přece i v této veřejnosti nevědecké, všední, takovou knihu často potřebují a rádi uhlídají.

Podobně jako se všeobecným atlasem má se to s naučným slovníkem. Naše oba veliké naučné slovníky jsou skutečně jen pro práchnivění v knihovnách. To nejsou díla pro jednotlivce (zvláště nynější Ottův), to nejsou díla pro denní potřebu, ale monumentalní. Ale opravdu vhodný potřebám průměrného člověka intelligenta vyhovující konversační lexikon přece nemáme. Polské, ruské, anglické, americké a francouzské listy často připadají na vhodnou myšlenku, opatřiti své čtenářstvo takovým lexikem. Za mírný doplatek, ne-li zcela zdarma, má četná vrstva publika užitečnou knihu v rukách, k níž by se jaktěživa jinak nedostala. — Nejčastější přílohou ruských listů bývají sebraná díla toho či onoho spisovatele. Vybírají se znamenití spisovatelé a čtenářstvo listu má celého autora v mnohonácti svazcích za rok, dvě leta ve své knihovně. Co se u nás za podobná souborná vydání nakladatelé čtenářstvu peněz z kapes nalákají! Že za života spisovatelova nebo brzy po smrti jeho, spisovatel sám či rodina jeho chce ze svých

prací něco míti, jest přirozeno. Ale jedná se o starší autory. Na příklad v době jubilea Palackého žádný list nepřipadl na myšlenku dáti dějiny jeho svému čtenářstvu presentem, jak by to učinilo za takové příležitosti jisté několik listů ruských! Jsou ty naše listy tak nešikovné, ubohé, či špinavé výdělkářské? Jak který — bezpochyby! Hříšnou zrovna otázkou v našich poměrech jest, ptáti se: kdy pak asi budeme míti nějakou církevní encyklopedii? Ruský měsíčník „Strannik“ (duchovenský žurnal) vydává ji po svazcích svému čtenářstvu jako přílohu. To všecko, co u nás se vítá jako veliký pokrok a vymoženost — na př. „Vzdělavací biblioteka“ (Pelclova), „Vzdělavací katolická knihovna“, „Illustrovaná knihovna naučná“ (Hejdy a Tučka) a podobné věci dostávají čtenáři jiných národů čas od času nádavkem! Dobré, obšírnější dějiny národa — kdy který náš list připadl na myšlenku darovat je svému odběratelstvu? Poláci, Rusové, Francouzi rozšířili podobným způsobem statisíce národních dějepisů mezi lid!

Ať nikdo neříká, že takové časopisecké premie nemají valné ceny! Nejsou také k tomu, aby byly díly přísně vědeckými, ale i to bývají. Pro to čtenářstvo, jež by k podobným knihám nikdy se nedostalo, mají cenu takovou, ba větší než vědecké folianty zavřené v knihovnách a u nesporých maecenatů nebo milovníků knih.

A nad to pro list sám může býti lepší a ušlechtilejší reklamy!? Naše listy dnes, ač si pomahají všemožným radikalismem, stranníckým furorem, rozplameňováním nejnižších pudův a vášní, přece většinou sotva živoří. A to listy jak denní, tak týdenní i měsíční. Dobře se vyplácejících časopisů jest velmi málo v naší literatuře — kromě „Národních Listů“ a „Politiky“, jež mají veliký kruh čtenářstva, vlastně už žádný. A i tyto listy jakým způsobem si k popularitě pomahají, jest s dostatek známo.

Domnělá bohatost naší literatury spočívá víc v haldách potištěného papíru (naše venkovské i stoliční noviny) anebo v publikacích, jež na národ jako jsme my, jsou nerozumným přepychem. A to jsou skoro všecky naše vědecké knihy — jež jak nedávno jsme dle „Živy“ uvedli, nikdo, pranikdo nečte a nekupuje. Vždyť se nikdo nestará také, aby v lidu zájem vzbudil a průpravu založil! A tak při všech svých ušlechtilých snahách a úsilí vědeckém i belletristickém zůstáváme přece jen velicí žebráci, ne u porovnání s velikými národy, ale s takovými, jimž bychom se dávno měli vyrovnati!

Když už žalujeme na své, uvedeme hned i cizí žaloby — pro potěchu. Mostarská „Zora“ v dubnovém čísle stěžuje si na prázdnotu, mělkost a neorientovanost srbských politických novin. Nejstarší noviny srbské, kragujevské, teď bělehradské „Srpske Novine“ jsou v 78. ročníku. Tak staré jest tudíž i srbské novinářství. „Srpske Novine“ samy jsou nejlepším svědkem, jaké za tři čtvrti věku prodělalo přeměny a jaký vývoj k horšímu. Věhlasní druhdy bojovníci za práva národa srbského, svěží, pro vše národní hnutí smysl mající: záhřebský „Srbobran“, zaderský „Srpski List“, novosadská „Zastava“, cetiňský „Glas Crnogorca“, o jiných pozdějších menších větších listech krajinských

30*

ani nemluvíc, dnes klesly na bezvýznamné lokalní listy. V žádném z nich nezračí se národní život celý, ba ani nejdůležitější události nenajdou vždy patřičného ohlasu. Redaktoři zaujati jsou bezvýznamnými malichernostmi osobními z nejbližšího okolí, a světovou politikou v Africe, Asii, Americe a Australii. Pro tuto svou výlučnou místní politiku mají listy srbské také vesměs jen místní odběratelstvo, protože jiného nic v nich zajímavého nenalezne. „Srbský národ z roku na rok pokračuje. Dnes má řadu svých kulturních krásných ústavů. Tyto ústavy i u jiných národů docházejí vážnosti a naše politické listy o nich obyčejně mlčí. Novosadské listy zpravují sic o pracích ‚Srpske Matice', ale listy druhých krajů o nich mlčí. Srpska kraljevska Akademia v Bělehradě čím dále úspěšněji sleduje cíl svůj, ale o její práci ani zmínky v listech politických. V Srbsku je mnoho naučných družstev, jichž práce přinášejí nesporně kořist vědě srbské, ale o mnohých těch družstvech z novin se nedovíte ani jméno, ba ani že existují. Politické noviny v Kraljevině (království srbském) zřídka kdy hovoří o novosadském srbském národním divadle, a pro politické listy vněsrbské zase naprosto neexistuje bělehradské národní divadlo. A literatura? Jsou dva tři politické listy, které zajisté horlivě oznamují každou novinku v srbském písemnictví, ale ohromná většina novin oznamují po celý rok jednu dvě knihy a to z místního přátelství. Místo literarních, uměleckých a osvětových zpráv mají srbské politické noviny ‚všelicos', ‚různosti', ‚zprávy ze světa', ‚neštěstí' a podobné rubriky, v nichž zaznamenávají všelijaké pikantnosti a všesvětové hlupotiny." — A co je toho příčinou. Těžká je odpověď, praví „Zora", ale na jednu okolnost, jež není příčinou, hned odpovídá: není to nedostatek předplatitelů. Některé z bělehradských listů tisknou se nákladem pěti, šesti i sedmi tisíc, nemohou se tudíž vymlouvati, že mají ruce svázány, že nemohou listu svého pozdvihnouti výše. O pravé příčině káže „Zora" uvažovati srbskému novinářskému družstvu v Bělehradě.

Dle naší zkušenosti však touto chybou nestůně pouze srbský tisk, ale všecek tisk jihoslovanský, stejně charvatský jako bulharský, a konečně z valné části i náš český tisk. Jest to vadou všech slabých nevyvinutých národů, bez mocné a široké vrstvy intelligence národní.

Ostatně bulharský obdenník „Bъlgaria" (list Cankova a ministra zahraničí Daneva), vede ještě trpčí žaloby o literarních poměrech bulharských vůbec. Příležitost vzal si k nim z těžkostí, jaké nastaly ve vydávání velmi dobrého bulharského měsíčníku „Bъlgarski Prěgled". Není ostatně divu, že ani taková revue se v Bulharsku neudržela, když tě všech těch časopisů má bulharský národ nadbytek. Také jiný dobrý měsíčník belletristicko-kritický „Misъl" musila zmenšit obsah a objem svůj, nechtěla-li vůbec zaniknouti. Bulharské revue také dělí se dle stran politických a to je osudné pro ně. Bulharsko churaví příliš silným kvasem mladého hnutí, jež se ze západu přelilo v mysli mládeže a všecko pohlcuje. Socialismus a jeho theorie a moderna všech směrů jest heslem. „Pohleďte", praví Bъlgaria, „na poslední čísla našich časopisů: samá nová jména, po většině

studentů, nebo jména beztrestně podvratné názory hlásajících Dančevců a Jurdanovců (soc. dem.). A nadanější naši spisovatelé se obírají buď politikou nebo píší čítanky pro školy, nebo dokonce vstupují do redakcí novin, čímž na úrovni našeho tisku klesají na stejný stupeň s pouličními agitatory. Dnes už v celém Bulharsku nespatříte jiného většího vydavatele knih, leda učebnic (ovšem vyjma socialisty — dodáváme). Na strannickost celého života bulharského stěžuje si jako na příčinu smutných těch zjevů. Každá strana maří vše to, co minulá počala či zamýšlela; na místo, kam by se měli dosazovat literati (veřejné státní knihovny ve Srédci a Plovdivě, museum národní, divadlo a pod.), dosazují se stranníci, politikové, advokati a agitatoři. Každá strana pozvihuje své literaty, nemá-li žádného, povznáší lecjakého škrabala za literata, intendanta a dramaturga národního divadla a svým lidem dává ceny v konkursech různých fondů. — Jeden z nejnadanějších lyriků našich K. Christov po dvouleté odmlce přichází se sbírčičkou 60 básní, a jaká je to lyrika! Nejdovršenější náš umělec verše a básnických obrazů zhrubnul zoufalstvím, zhořkl egoismem, všecky jeho básně jsou samou žalobou a proklináním své sudby. Nenalezát nikde ocenění, nikde pranikde podpory a pochopení práce své. Za to vedle moderních zmatených pokusů a socialistické propagandy tiskové rozmáhá se drvačnický tisk, tak zvaný „žlutý tisk", podle amerického způsobu, jenž honí se po sensacích, pikanteriích, pornografii. Jmenovitě Stambulovská (teď už zaniklá) ‚Svoboda' v tom vynikala, a nově na její dráhu se dávají ‚Svobodna Misъl', ‚Nov věstnik Klepalo' konečně i jiné listy jeví tutéž snahu, tak na př. liberalní ‚Narodni Prava' překládají Zolu ve svém feuilletonu, ‚Večernja Pošta' popisuje tajnosti evropských dvorů ve zmateném, krváku podobném slohu atd."

Dvořákova nová opera „Rusalka" přijata k provozování na vídeňskou dvorní operu. — Dne 25. května sešel se v Praze sjezd lékařů a přírodozpytců českých, třetí toho druhu ve 32 letech. Přípravy ke sjezdu byly velmi rozsáhlé, a studentská anketa na příklad vyvolala nevoli či aspoň nedorozumění. Leč sjezd sám jest vážnou událostí vědeckého a společenského života národního. K ocenění prací sjezdových, jež jsou rázu víc jen representačního a ukázkového, se ještě vrátíme. — Na červen chystá se v Praze větší výstavka keramického umění, cizího bohužel. Neboť moderní keramika, přes severočeské hojné dílny porcelanové, jest přece jen dosud nejokázaleji zastupována cizinou.

Čtvrtá třída české akademie rozepisuje celou řadu cen na díla literarně umělecká: svou vlastní o 2000, 800 a 500 korun na díla všech tří umění (slovesné, malířské i sochařské), dále cenu rytíře Havelky (1600 kor.) na nejlepší práci dramatickou. Podpory studijní a badatelské vypsány tři (400 kor.) pro každý ze tří odborů IV. třídy, jakož i studijní podpora Klem. Kalašové (200 K). — Ve třídě historicko-jazykozpytné (III.) chystá se vydání „sborníku hraběte Bawarovského", Husova „výkladu na desatero" (Expositio Decalogi), dva slovníčky staročeské, „Sbírka přísloví Komenského", „Listy K. Vinařického"

a jiné. Dru. J. Karáskovi udělena podpora na zkoumání textů staročeských biblí.

Prvá třída Akademie vedla dlouho už tichý boj s českým spisovatelem J. Váňou, jejž teď po několika urážlivých dopisech p. Váně rozhodla tím, že příště od něho nebude nic přijímáno a na nic nebude odpovídáno. P. Váňa rozmrzel totiž sbor I. tř. české Akademie svým neodbytným nabízením svých překladů a spisů k nákladu, což Akademie musila odmítati, tvrdíc, že podobných děl nenakládá.

Za velikomyslný dar císařský při zřízení galerie umění v Praze poděkovaly všecky význačnější korporace české, také česká Akademie 20. dubna usnesla se ve valném shromáždění o adresse díků.

Nejstarší a nejplatnější dosud naše společnost vědecká: „královská česká společnost nauk“ dle zprávy za loňský rok (116.) udělila z fondu jubilejního, jejž nejmenovaný mecenáš zřídil na odměňování českých prací vědeckých (v obnosu 35 000 zl.), už dvě ceny v roce 1899. práci docenta české university B. Němce: „Studie o dráždivosti rostlinné plasmy“ (vydána vloni na podzim) a letos zoolog. práci: „O morfologickém významu dvojitých očí u členovců“. Prací na konkurs schází se ostatně velmi málo: předloni tři, loni dvě (jedna po konkursu); letoší konkurs vypisuje se opět do konce roku. Zpráva praví o významu společnosti: Učených sborův a ústavů se kterými „Královská česká společnost nauk“ má stálou výměnu spisů, jest nyní 405. Z těch připadá na rakouské mocnářství 67, na říši německou 96, na Švycary 14, na Velkou Britanii a Irsko 18, na Nizozemí, Belgii a Lucemburk 15, na Francii 25, na Italii 15, na Španěly 1, na Švedsko, Norsko a Dansko 16, na Rusko 26, na Srbsko 2, na Bulharsko 1, na Řecko 2, na Rumunsko 2, na Indii nízozem. 3, na Japonsko 2, na Ameriku 93 (!), na Australii 7. Starobylá společnost naše, která prvním rokem 20. století vstupuje ve 117 rok svého trvání, za tu dobu zjednala si vážnost v celém světě vědeckém a má čilou záměnu vymožeností ducha se všemi pásmy a končinami zeměkoule.

Velmi živé pření vyvolaly v ruském tisku poslední studentské nepokoje. Nejčelnější jména z učencův a professorů ruských vyslovují se pro volnější a svobodnější správu universit, nechtějí sice zpříma návrat starého liberalního regulativu z roku 1863., ale aspoň něco podobného, na nynější poměry přiměřeného. V petrohradských svobodomyslných „Novostech“ uspořádána celá písemná anketa o míněních jednotlivých professorů. Jeden z posledních dotázaných, člen akademie výtečný sociolog J. J. Janžul uvádí vinu podrážděnosti studentstva ruského též na degeneraci sborův učitelských. Praví: Třeba uvážit, že za nynějšího systemu, jak se professoři vybírají (ministrem vyučování), nezřídka potkáváme se s typem professora, jenž nijak nevyhovuje ani vědeckým ani mravním požadavkům, jaké naň klásti třeba, a zpola se nepodobajícího typu professora let šedesátých a sedmdesátých. V nynější době rozsadili mnoho tak říkajíc „quasi-professorů“. Na kterékoliv z našich universit najdete nejednoho professora, jenž deset i více let nenapsal ani řádky. Professorů takových, kteří by vyhovovali vědeckému

censu, dnes máme velmi málo. — J. J. Janžul proto také pochybuje, že by náhlá nějaká reforma dala se provésti za takových neutěšených okolností. Jen pomalu možno dopracovati se nápravy. To značí totiž: víc než horkokrevnost studentů vinna nedokrevnost a ubohost kreatur, jež ustanoveny professory universit ruských.

V Moskvě zřízeno vlastně obnoveno družstvo pro šíření národní ruské hudby; zařizovateli jsou tamní kruhy hudebníků, skladatelův a učitelů hudby.

Petrohradská akademie umění usnesla se uspořádat počátkem října v Petrohradě mezinárodní výstavku „blanc et noir", totiž rytin v dokonalých reprodukcích. Umění rytiny na západě přes všechen pokrok techniky světlotiskové a chemické nachází přece jen četné milovníky, kteří dokonalé umělecké rytiny cení si ne-li víc, tedy stejně jako malebné originaly. Výstavka má sebrati nejen zahraniční vzory dokonalých rytcův, ale i staré rytiny ruské, pokud budou dostupny, leč i jiné druhy „blanc-noir", jako kresby, heliogravury, leptané rytiny, zinkografie a pod.

Po smrti prof. Kořinského, jenž od caře byl pověřen úkolem vydati za pomoci jiných botaniků ruských souborný soupis veškeré flory ruské, vznesen týž úkol na botanika A. S. Tanějeva. Nebožtík Kořinský počal práci svou květenou Sibiře, v čemž i nástupce jeho pokračovati míní. Na prozkoumání flory sibiřské věnováno carskou rodinou samou 21 400 rublů ve čtyrech lhůtách ročních.

Na přání s různých stran projevovaná, aby se upravila otázka tak zvaných „narodnych čtenij", t. j. veřejných přednášek v Rusku, vydáno nedávno nařízení ministerstva vyučování, jež sice mnohé nejasnosti a libovolnosti dřívější praxe odstraňuje, ale přece ruch přednáškový poutá brzdou tak zatаženou, že málo bude těch, kdož uvolí se přednášku či kurs nějaký lidový pořádati. Ve specialně-vědeckých a hospodářských záležitostech nebude sice těžko dodržeti podmínky a obdržeti povolení, hůře však bude v otázkách kulturních, historických, státních, socialních a pod. Přednášející musí předložiti řeč svou už vypracovanou a musí se podle předloženého outku přesně držeti. Čísti nějaké tištěné články a pojednání možno jen tehdy, když je ministerstvo uzná za vhodny. Ministerstvo vydává proto seznam těch knih, brošur a článků, z nichž možno předčítati, a čas od času pořizuje.

Dvě zajímavé světové výstavy otevřeny 1. května. V Glasgowě ve Skotsku, jež podle pověsti toho města loďařského jest především výstava strojův a lodních stavebních i strojových potřeb. Což jako zvláštnost vytknouti dlužno, výstava glasgowská jest zaplněna hlavně dvěma státy: Anglií a Ruskem! — V Buffalu, městě nad Niagarou, zahájená výstava nazvaná panamerická, jest však hlavně výstavou Spojených Států pro ostatní Ameriku.

Dne 15. května uplynulo 400 let od prvního tisku jednoduché sazby notové: vyšloť 15. května 1501 v Benátkách u Ottaviana Petrucciho da Fassombrone proslulé dílo: „Harmonice Musices Odhecaton A", jež nebylo sic prvním notovým tiskem vůbec, ale prvním

tiskem notové sazby z jednoduchých kovových typů notových složené. Zároveň však bylo nejčistší a nejlepší sazbou notovou, jaká od roku 1440. do roku 1800. z pod tisku vyšla. Bylať sazba notová nadále zanedbávána. Před Petruccim a i po něm ještě tisk not pořizován dvojí sazbou (napřed linek a potom notových typů), nebo notová matice nesázena ale vyřezávána celá jako rytina. Také dnes nejčetnější díla musikalní tisknou na plotnách cinkových; neboť pro moderní vícehlasá díla sazba opět se stala nemožnou.

Jakýsi bohatý Američan nabídl se sv. Otci, že mu dá zhotoviti takový dalekohled, jakého ještě žádná hvězdárna světová nemá, když sv. Otec jej přijme a ve Vatikaně pro budoucí věky uchová. Největší dosud známý dalekohled zhotoven pro pařížskou výstavu, jehož tuba obnášela 60 m. délky, objektiv měřil 1·25 m. v průměru. Dalekohled vatikanské hvězdárny má býti ještě ohromnějším. Leč věda si ze zvětšení rozměrů dalekohledu neslibuje už nijakých výhod.

Na mezinárodním meteorologickém sjezdu ve Štuttgartě (1.—3. dubna) usneseno zahájiti též seismologickou mezinárodní společnost, jež by zemětřasné záznamy a stanice podporovala společným úsilným bádáním. Výsledkem sjezdu a myšlenky o zemětřasné společnosti jest časopis „Die Erdbebenwarte“ správcem lublaňské stanice Albinem Belarem vydávaný; jakož i návrh zříditi v Rakousku podzemní seismologickou stanici v příbramských dolech, kdež nejhlubší hlavní šachta dosahuje hloubky 1000 metrů. Ve hloubce 1000 metrů bude míti tedy Rakousko svou novou seismologickou stanici — první toho druhu na světě.

Mozartovo družstvo v Solnohradě pořádá opět letos svůj mezinárodní desítiletý koncert Mozartův, jakéž dva předešle už pořádalo v letech 1881. a 1891.

Zemřeli: 25. března srbský básník Jovan Ilić (narozen 1823), jenž i v bojích za svobodu Srbska i v mladém ústavním životě osvobozené otčiny hrál roli vynikající. První sbírku svých ohnivých vlasteneckých a milostných básní vydal r. 1854., druhou r. 1858. Později vyšlo ještě několik sbírek drobných i větších prací jeho, z nichž nejproslulejšími se staly r. 1868. vyšlé „Pastire“ a r. 1891. „Dachire“. — 25. dubna zemřel (samovraždou) Stanislav Brzozowski, syn básníka polského Brzozowského, sám básník, jenž s bratrem svým Vincentym vydal nedávno sbírku znělek „Triumfy“. Přispíval do „Życia“ a do „Chimery“ básničkami moderního směru. — 6. května zemřel jesuita krakovský X. Maryan Morawski, redaktor „Przeglądu Powszechnego“, kdež uveřejňoval své filosofické stati, poutavým, pěkným slohem psané, leč přece hluboce promyšlené. Vydána samostatně pak jeho díla „Filozofia i jej zadanie“ (Filosofie a její úkol), „Celowość w naturze“ (Účelnost v přírodě), „Wieczory nad Lemanem“ a nedokončený nejlepší spis jeho „O świętych obcowaniu“.

V Baltimore zemřel počátkem května slavný fysik americký John Hopkinson, professor university v Baltimore A. Rowland. Proslul zvláště výzkumy o spektru slunečním. Od něho pochází tak zvané

spektrum mřížkové, jehož on první použil ve vědě způsobem velmi zdokonaleným.

27. t. m. zemřel v brněnské nemocnici farář Josef Vejchodský (nar. 1863), dlouholetý přispívatel našeho měsíčníku. Nedávno vydal překlad „Následování Krista", v rukopise zůstavil nedokončený život Krista Pána, pro náš měsíčník chystal studii o Juliu Zeyerovi, již bohužel už nevypracoval. O. v p.

* * *

Školství. Jednota katolických učitelů na Moravě, tak hanobená a pronásledovaná v údech svých nejen od „liberalních" kollegů, nýbrž i od loyalních vrchností, zvláště školských, založivši svépomocnou „Zádruhu", přikročila k dalšímu činu, k vydávání „Vychovatelských Listů". První dvě čísla, zvláště druhé, ukazují, že vydavatelé zcela správně pochopili a provésti chtějí úkol takového časopisu, podávajíce místo vtloukání methodických návodů věcné rozbory, místo agitačních hanopisů klidné instruktivní úvahy. „Vychovatelské Listy" rozmanitým a vybraným obsahem co nejlépe se doporučují.

Snahy a cíle pokrokového hnutí v učitelstvu moravském osvětlují důvěrníci pokrokářů v brošuře, již by si měli přečísti všichni, jež mají na škole zájem. Učitelstvo pokrokové vydalo svůj program, na nás jest posoudit věc objektivně a zaujat k němu určité, věcnými důvody podepřené stanoviště. Za podstatu pokrokového hnutí prohlašují pokrokáři: 1. působit k tomu, aby se prací pedagogickou zvyšovala duševní, mravní i hospodářská úroveň českého národa na Moravě; 2. domáhati se toho, aby se tato práce opírala o výsledky induktivního badání pedagogického totiž o zkušenosti získané ve škole i mimo školu; 3. domáhati se toho, aby zákonodárství školské *a)* nejprve zabezpečilo učiteli jako vědeckému pracovníku plnou svobodu bádání, vědění a veřejného projevu v záležitostech školských, takovou svobodu, jaké se těší pracovníci v jiných oborech vědeckých na př. ve vědách lékařských, *b)* a pak také samo o zkušenosti ty se opíralo; 4. domáhati se toho, aby zákonodárství školské zabezpečilo učiteli dostatečnou přípravu vědeckou na škole vysoké; 5. zabezpečilo mu dostatečné existenční příjmy; 5. a chránilo jeho plnoprávnost občanskou. Za tím účelem doporučuje místo nynějších četných listů učitelských: 1. pedagogický sborník, jenž by uveřejňoval pozorování o práci pedagogické, o výsledcích této práce ve škole i mimo školu, o účincích dosavadního školního vedení na život celého národa; 2. encyklopedii o pokrocích zvláště pomocných věd pedagogických; 3. věstník na ochranu občanských práv a společenského postavení; 4. organisační fond. Doporučujeme takovou organisaci, jež by bránila každé strnulosti a která by se vyvrcholovala v jednotném svazu všeho učitelstva všech škol, jenž moci zákonodárné bude potřebné rady podávati a opravné myšlenky pro žádoucí pokrok a rozvoj práce vychovatelské.

Německé učitelstvo socialního směru nacionalistického dávno je sdruženo v německém svazu. Aby směr svůj ještě více uplatnili, chtěli

založit říšský svaz učitelských jednot bez ohledu na řeč a národnost. Výkonný výbor německého učitelstva svazu Rakouska zamítl návrh, kterýž nyní bude k rozhodnutí předložen širšímu výboru a shromáždění delegátů.

Opravy měšťanských škol, vlastně zásadní proměnu žádají učitelé těchto škol, jak bylo již v těchto listech zaznamenáno. Všechny tužby a přání shrnulo nyní v celek a ministru vyučování tlumočilo předsednictvo rakouského svazu učitelů měšťanských škol. Žádajíť: 1. měšťanské škole má příslušeti právo, aby vrátila žáka do obecné školy, vykazuje-li špatný prospěch anebo navštěvuje-li nedbale školu; 2. nejvyšší počet žáků jedné třídy nesmí překročiti číslici 50; 3. měšťanská škola má býti rozšířena fakultativní čtvrtou třídou, v jejíž učební osnově by byly povinnými předměty algebra a frančina; 4. vysvědčení mají býti přiměřeně reformována; 5. absolventům měšťanských škol má býti přiznáno právo ke vstupu do škol středních, odborných a kadetních.

Jak mizí u nás mezi učitelstvem zájem pro české idealy, jichž vrcholem je státní právo a prýštící se z něho samospráva českých zemí, ukázalo se zase v poslední době, kdy učitelstvo dožadovalo se vydání říšského disciplinarního řádu. Poslanci-učitelové podali příslušné návrhy, ale ministr vyučování velmi případně a správně ve školském odboru prohlásil, že tento požadavek učitelů je nesplnitelný proto, že říšská rada není v té věci kompetentní, nýbrž zemské sněmy. Teprve kdyby se sněmy zřekly tohoto drobečku samosprávy školní, mohla by říšská rada jednati o daném návrhu. Je to zajisté smutný zjev, že ministr Dr. Hartel je nucen hájiti právomoc sněmů proti centralistickým návrhům učitelů svobodomyslných.

Touha po akademickém vzdělání učitelů částečně splněna v Uhrách. Tam zřízeny státní ústavy pro vzdělání učitelů měšťanských škol, jež spojeny s vysokými školami; ústavy, pro kteréž vydány zvláštní učebné plány, jsou trojtřídní. Zároveň hodlá ministr vyučování Vlassics provésti věc tak, aby se žákům dostalo práva konati jednoroční službu vojenskou a mohli pokračovati ve studiích na středních i odborných školách.

Za učitele tělocviku mají býti ustanovováni doktoři mediciny všude tam, kde není řádně zkoušených učitelů tělocviku. Lékařům těm má býti zároveň svěřen zdravotnický dozor nad žáky.

Protektorát školského spolku katolického ve Vídni převzal následník trůnu arcivévoda František Ferdinand a slíbil spolku vydatnou podporu. Zároveň správně označil hnutí protikatolické za hnutí, jehož konečným cílem jsou vlastizradné rejdy protirakouské. Mužná slova veliký způsobila poplach v Israeli a pobouřila všecek tábor svobodářský. Rozruch ten je důkazem, že jasný pán nazval hnutí pravým jménem.

Zcela jiným směrem zabočuje vláda v Uhrách. Ministr Vlassics slíbil zástupcům židů z Liptavského sv. Mikuláše, že vláda jim povolí 60.000 K na stavbu židovského gymnasia ve Sv. Mikuláši. Z toho

patrno, že pro židy platí v Uhrách jiné zákony než pro Slováky, jimž ani jediná střední škola nepovolena a peníze na školy složené pobrány.

Aby se zamezilo přetěžování studentů, nařídilo ministerstvo učby výnosem ze dne 20. dubna 1901 č. 6356., že na školách odborných vyučování v lučebnách onéch ústavů týdně má býti vyučováno jenom 25 hodin místo dosavadních 40 hodin. Učitelové lučby nejsou povinni déle v laboratořích pracovati a 1½ hodiny práce v lučebně platí za jednu hodinu učby, když se jedná o remuneraci za hodiny nadpočetní. Za nadpočetní hodiny učebné v laboratořích vyměřena roční odměna 80 K za hodinu týdně.

Aby zamezili zřízení druhé české university, Němci žádají německou universitu na Moravě. Vědí dobře, že německá universita na Moravě je nemožná. Jim také o ni nejde. Chtějí tím jenom vládu zastrašit, aby zřízení české university odmítla. Ti přátelé vědy a škol!

Na sklonku roku na všech stranách zřizují spolky všeliké kursy. Tak bude od 21. do 28. července včelařský kurs v Kolči u Slaného, a sice bude pro začátečníky kurs od 22. do 24., od 25. do konce pak kurs pro včelaře zkušenější. Upozorňujeme na kurs učitele včelaře.

Při rozdělování cestovních stipendií vzpoměl Svatobor si letos také na učitele. Mezi jinými uděleno cestovní stipendium učiteli básníku Jos. Kallusovi na cestu na Slovensko. Snad by prospělo, kdyby učitelé častěji byli takto vysíláni mezi národy slovanské. Prospělo by se tím nejen kulturní vzájemnosti slovanské, ale získalo by také školství české i literatura.

Německý spolek katolických učitelů pořádá ve Vídni třetí sjezd učitelský dne 27. května. Jako hlavní řečník rázně vystoupil kromě jiných zemský hejtman vorarlberský hr. Rhomberg.

O bídě mezi učitelstvem se často mluví, ale nevěří se, že by poměry byly tak hrozné, jak líčí je listy učitelské. Než hromadný útěk mladšího učitelstva k jinému povolání a pak různé události nasvědčují, že není všechno v pořádku. Tak na př. čteme ve „Vychovatelských Listech", že tichý, mírný a přičinlivý učitel řídící Fr. Houska z Budislavi, otec sedmi dítek, nemoha déle snášet bídy své rodiny, spáchal samovraždu. V Přívoze čtyři učitelé opustili školu a vstoupili do služeb severní dráhy. A podobné zprávy se denními listy jenom rojí. Poměry ještě horší než u nás jsou v cizině. A ku podivu, v zemích ovládaných zcela zednáři, tedy svobodáři nejčistějšího zrna, je nejhůře. Doklad k tomu přináší „Život". Tam čteme: „Před několika dny dostavila se do Basileje tlupa cikánských hudebníků, kteří uměním svým vzbuzovali skutečnou sensaci. Čtyři z nich postrádali však naprosto známého cikánského rázu. Zvědavci potom zvěděli, že to jsou — bývalí učitelé bolonští, kteří vzdavše se vznešeného povolání, jež jich ani před hladem nechránilo, odhodlali se, jsouce dobrými hudebníky, připojiti se k cikánům. Jeden z bývalých učitelů vypravoval: „Za celých šest let, co jsem vykonával své povinnosti učitelské, nedostalo se mi dohromady takové mzdy, jako nyní za jediný měsíc. Ostatně nejsme ani první ani poslední učitelé italští, kteří úřad svůj opustivše, jiná za-

městnání si volí. Celá řada učitelů jihoitalských vede dnes raději potulný život pifferarů anebo provozuje v severnějších krajinách evropských obchod s jižním ovocem, který, třeba že náleží k živnostem nejméně výnosným, přece jen lépe se vyplácí než učitelství.“

Zajímavé jsou zprávy o řeckém školství. V království řeckém napočítáno jenom 2½ milionu obyvatelů, tedy ne mnoho více než na Moravě, a škol mají tam 3000 se 165.000 žáky a 350 učiteli a učitelkami. Na školství vydají 6 mil. drachem. Čtyři učitelské ústavy každý rok odchovají 130 učitelu. Podle toho je řecké školství dosti rozvinuté.

Také na Rusi ve školství se jeví nebývalý ruch. V ministerstvu osvěty vážně se pracuje na projektu reformy školské. Hlavně professor Filipov účinně pracuje návrhy reformy škol obecných, středních i vysokých podle vzoru školství západnického. Jeho návrhy jsou prý prosycené duchem pokrokovým. Jen aby to nebyl pokrok tak jedovatý, jaký na západě nám otrávil mládež a učinil z ní bezmocné loutky nezřízených vášní.

O vlivu alkoholu se zase mnoho mluví a ještě více píše. Na vídeňském sjezdě se mluvilo důrazně proti lihovinám, ale že by se mělo zamezit soustavné otravování dětí v rodinách a vydati zákaz bezpodmínečné platný všude, že nedospělým nesmí se ani prodati ani darovati lihovina jakákoliv, a návštěva místností, v nichž lihoviny se prodávají, nejméně do 16 roků je bezpodmínečně zakázána a přestoupení zákazu že se tresce jak na rodičích, tak i na majiteli oné místnosti, pokud lze souditi z referatů, nebylo vážně žádáno. Neprodávejte dětem lihovin a tabáku, netrpte děti v kořalnách sprostých ani v nobl salonech, a polovice práce záchranné bude vykonáno.

Poslanec učitel Seitz, hlavní mluvčí rakouského učitelstva socialistického, byl okresním radou z úřadu svého sesazen. Zemská školní rada však zrušila usnesení to a degradovala Seitze na podučitele, čímž mu zároveň sníženo služné o 1200 K. Poslanec Seitz se odvolal k ministerstvu; dokazuje, že taková degradace odporuje platným předpisům, čímž vyvolán zajímavý spor zásadní.

Že Prusko školství podporuje měrou u nás netušenou, ukazuje rozpočet školský v království pruském na r. 1901. Pruská správa vyučování žádá 85.265.261 marek. Pak není divu, že ten pruský „školmistr“ dokáže ledacos, o čemž rakouskému se dosud nesní.

Sjezd českých přírodozpytců vyzněl v rozhodný požadavek druhé české university, a to na Moravě. Snad nebude nám dlouho odpírána, ale bylo by záhodno, aby byla do světa lépe vypravena, než česká technika v Brně, pro kterou není dosud zakoupeno stavební místo, ani zřízeny potřebné fondy a dotace. Na nás brněnské a okolní Čechy je těch vlasteneckých sbírek už trochu mnoho. Peněžní ústavy naše, kromě té kaceřované Cyrillo-Methodějské záložny v Brně, nečiní takořka nic, česká města podobně. Studentstvo ostatně také příliš po socialisticku spoléhá, že se budou druzi o ně starat; kdežto dříve si pořádalo slavnosti a sbírky pro své fondy

samo. teď musí dělat politiku, umravňovat lid, potírat klerikalismus a obtěžovat lidi. Po Moravě prý nedávno chodil jakýsi agent zrazovat abiturientům, aby nechodili na českou techniku do Brna, nýbrž do Prahy. Co to?!

* * *

Vojenství. Hlavní novoty, od ledna 1900 až podnes v armadách evropských zavedené, jsou dosti četné. V Německu nejvýznamnější události byla mobilisace oddíluv určených pro Čínu. Na jaře 1900 zavedená rychlopalná děla a houfnice mají se tam poprvé osvědčiti. Pěchota podělena (v čemž se dosud pokračuje) novou ručnicí, model 98 a jedenácti praporům přikázáno po čtyřech ručnicích „strojovkách“. Dle našeho vzoru zavádějí v Německu horské batterie. Jízda rozmnožena třemi škadronami jízdních myslivcův a preliminář pro rok 1901. vykazuje tentýž počet. — V Rakousku od loňska přetřásaná otázka rychlopalných děl byla letos rozhodnuta a počnou se nová děla na jaře 1902 zaváděti. Nejpronikavější vojenskou reformou u nás bylo rozšíření jednotného generalního štábu na obě zemské obrany. Mimo to rozšířen ústav pro výcvik učitelů jízdy a škola válečná. — V Italii u 3., 5. a 12. pluku bersaglierů zřízeny nové setniny pro velocipedisty. Pěchota a milice ozbrojeny budou ručnicí model 92. Otázka rychlopalných děl letos v únoru příznivě rozřešena, neznámo však, kdy budou děla ta skutečně zavedena. Aby se nedostatkům při dopravě zásob pomohlo, přiděleni koně a mezci všem plukům pěchoty, bersaglierův a alpinců. — V Rusku nový armadní sbor pro východní Sibiř utvořen. Pozůstává z 20 pěších praporů, 10 škadron a 9 batterií. Za příčinou čínských zápletek mobilisovány kromě toho vojenské okresy sibiřské: amurský a kvantunský. V souvislosti stojí také pohyb vojska z okresu kavkazského na afghanskou hranici. Všecky armadní sbory sibiřské (tři) obdržely po osmi batteriích strojových děl Maximových; místo praporu transbajkalských kozáků zřízen celý jízdecký pluk a kozákům donským a orenburským přiděleny batterie. Otázka rychlopalných děl dosud nevyřízena, ale poděleno 200 batterií děly systemu Engelhardtova. — Ve Francii nejvýznačnější novotou jest reorganisace nejvyšší vojenské rady a nejvyšší rady námořnické. Ministr války převzal pod svou správu též vojsko kolonialní. Znova zřízeny dva pluky námořní pěchoty, pěší pluk a prapor telegrafní. U osmi pluku dragounských zavedl general Gallifet kopí. Vydávání nových děl musilo býti pro jisté pochybnosti zastaveno. Nedostává se mužstva a proto ani letos nebylo možno čtvrté prapory (již dávno povolené) u 52 pěších pluků postaviti. — Řecko zřizuje svoji armadu znova. Jednoduché hlavní velení zavedeno. — Belgie hledí zastupování ve vojště odstraniti a armadu sesíliti. — Turecko pokračuje v novoformaci kurdské jízdy, již r. 1892. započaté. Výcvik tureckého vojska pod pruskými důstojníky pokračuje. Dělostřelectvo má býti firmou Krupp znova ozbrojeno. — Švycary zavedly čtyry jízdní setniny s ručnicemi „strojovkami“ systemu Maximova. Dělostřelectvo vyzbrojeno všude rychlopalným dělem. — Švedsko rozšířilo značně

brannou povinnost a změnilo namnoze starou organisaci větších vojenských těles. Velmi intensivně zkouší se děla všech nových systemů. — Španělsko nachází se po válce r. 1898. v stavu tak zuboženém, že ze všech nutných reforem nemohlo více pořiditi, než školu pro poddůstojníky a některé menší změny v organisaci důkladně prořídlé a ode dávna značně zdemoralisované. V stálém vojště zredukuje se dosavadních osm armadních sborů na šest, což znamená velkou úsporu. V čas míru bude armada čítati místo 128.559 pouze 80 000 mužů. Bude tedy pozůstávati z 12 divisí pěchoty (dosud 15) nebo 24 brigad (30) nebo 48 pluků (56), z 12 praporů myslivců (20), 24 pluků jízdy (28), z 8 pluků kolonialních místo dosavadních 4 kolonialních brigad, ze 13 jízdných dělostřeleckých plukův a 3 horských dělostřeleckých pluků místo dosavadních úhrnných 17, z 13 praporů pevnostních dělostřelců (13). z oddělení zákopnického, zdravotního, železničního, telegrafního, zásobovacího a balonového. Aby aspoň poněkud vyplnilo v zásobách mezery nešťastnou válkou nastalé, nejnověji Španělsko objednalo pro své dělostřelectvo u firem: Krupp 24, Schneider v Creuzotu 24, Vickers, Sons and Maxim 96 rychlopalných děl a kromě toho u Kruppa 288 muničních vozů, 35.280 šrapnelů, 15.840 granátův a 1440 kartáčů. — Z mimoevropských států zbývá Žaponsko, jež dle plánu z r. 1896. pracuje stále na zřízení armady dle evropského vzoru a čítá již dnes čtyry armadní velitelství s 13 pěšími divisemi nebo s 52 pěšími pluky o třech praporech, s 13 jízdními pluky po pěti škadronách a s 15 pluky polního dělostřelectva o 117 batterií. Rozumí se, že nová tato armada vyzbrojena zbraněmi nejmodernějšími. Pěchota má opakovačky systemu Meidži, model 98 (t. j. 1898), kalibru toliko 6·5 *mm.* Dělostřelectvo vyzbrojeno rychlopalnými děly. Jízda užívala dosud jen hřebců žaponského plemene, od jara však hřebci zaměněni valachy a kobylami. — Spojené Státy těží ze zkušenosti války roku 1898. a doplňují své skrovné kadry na jakýsi druh stálého vojska. Obrana amerických přístavů doplněna, ostatně však i ve Spojených Státech učinila válka na Filipinách těmto opravám přítrž.

Nynější torby z teletiny budou dle rozhodnutí ministeria vojenství nahraženy u nás torbami z nepromokavého plátna, a plechové nádobí, jež se na torbách nosí, bude zaměněno za lehčí nádobí z aluminia čili z hliníku. U jízdy nahražen bude těžký palaš (široká šavle) šavlí lehčí a zručnější.

V belgickém vojsku zavedena novota, že pro aktivní brance zařízeny budou pravidelné kursy z oboru věd lesnických, hornických a přírodopisných. Kursy tyto konány budou ve dvou městech v různých jazycích, a to v Bouillonu francouzsky a v Diestu flamsky. Vojáci, kteří se po uplynutí služební doby věnovati hodlají lesnictví a hospodářství, budou dle národností k tomu či onomu kursu přiděleni.

Spojené Státy severoamerické. Branná moc jejich skládá se 1. ze společného vojska a 2. z milicí jednotlivých států. První skládá se jen z mužstva skutečně (presentně) sloužícího, milice pak z mužů, kteří nějaký čas buď v míru, buď ve válce sloužili a z těch, kteří se pro

tyto služby jen na papíře vedou (aktivní a neaktivní milice). Oddíly dobrovolníků se sestaví, když toho nutnost vyžaduje. Dle počtu čítá pěchota 30 pluků (dosud 25), na Porto Rico 1 pluk a na Filipinách několik pluků tuzemců; jízda 15 pluků (10), oddíl indianských zvědův a oddíl tuzemců na Filipinách; dělostřelectvo 30 polních batterií (26) a asi 800 pevnostních děl. Milice sestavena jest v různých státech rozdílně a páčí se úhrnem na 100.000 mužů. Sbory dobrovolné (slouží teď aktivně až do 1. července 1901) čítají 35.000 mužů.

Ze spletité organisace Číňanů podáváme toto: Branná moc Číny přešla z trojích dob na naše časy. Jsou to: vojska zelené vlajky, vojska korouhví a vlastní polní voje. Vojska zelené vlajky jsou pozůstatky stálého vojska, zřízeného v polovici 17. století. Jsou to houfy ozbrojené gingali (pušky velkého kalibru), šípy, luky a kopími. Rozdělené po všech 18 provinciích Číny nemají zelené vlajky jiného na starosti, než zastávat službu policie a podporovat luzu při všech výtržnostech. Mandarini udávají jejich počet na 660.000 mužův, ale že raději peníze na vojsko zastrčí, bude tato číslice značně přehnanou. Vojska různých korouhví jsou pozůstatky vojenské invase mandžuské (ze 17. století), nicméně neukázalo se v nich mnoho ducha vojenského v poslední válce. Jejich počet páčí se na 200.000 mužů. Zbývají tedy jako „stálé vojsko“ jen oddíly Fang-ying a Lien-chyn. Fang-ying jsou dobrovolníci, vyzbrojeni moderními zbraněmi a vycvičeni německými důstojníky. Li-hung-čang jest jejich tvůrcem. Lien-chyn jsou moderně vyzbrojená oddělení, při nichž se vycvičenými čínskými instruktory ve smyslu německého „drillu“ pracuje. Sílu tohoto stálého vojska určiti jest velmi těžko, neboť jest nyní silně boxery a vlajkami promícháno; páčíme je na 250.000 mužů. Třetina tohoto vojska leží teď v provinciích Čili a Šantungu.

O válce jihoafrické vyjímáme z přednášky, kterou onehdy plukovník Gurko (přidělen od ruského generalního štábu sborům boerským) měl ve vojenské akademii Mikulášské, toto: Síly boerské pozůstávají z milice, k níž přináleží všichni muži od 16—60 let. Stálého vojska nebylo vyjma dělostřelce transválské a policejní sbory v Johannesburgu a Pretorii. Zmíniti se musíme též o cizích dobrovolných sborech. Nejlépe osvědčily se sbory policejní, majíce již jakousi průpravu. Tak donutilo na př. 400 policistů v bitvě u Nicholson Neeku na 1400 Angličanů ku kapitulaci. Sečteme-li všecky síly obou republik, přijdeme asi na 52·000; nikdy však nebylo tolik mužstva současně ve zbrani. Ozbrojeni jsou Boerové ručnicemi systemů: Mauser, Lee-Metford a Henri-Martini; všeho všudy asi 90.000 kusů. Děl rozličných systemův a kalibrů měli na 50. Zásobování v moderním smyslu u nich neexistuje, každý jednotlivec postará se o zásoby sám. Na šest mužů připadá jeden těžký, 6 nebo 10 páry volů tažený vůz, tak že každému oddělení přináleží ohromný train. Bohatství obou republik spočívá jen ve výtěžku z dolův a v dobytku. Všecko ostatní i mouka dováží se z Evropy přes Laurenço-Marquez. Mobilisace a shromažďování vojsk odbylo se bez předchozího plánu. Nejvíc transportů pohybovalo se na trati Pretoria—Natal, po níž denně

11 vlaků sem i tam jezdilo. Přece však nebylo možno k vůli ohromnému trainu více než 8500 mužů za 14 dní dopraviti. Co se velení týká, má každý kraj svého nejvyššího velitele. Muži jednoho kraje tvoří „kommando“ a toto dělí se na menší oddily, jimž velí polní korneti. Všechna kommanda stála zprvu pod velením generala Jouberta, jemuž k ruce přiděleni byli čtyři podgeneralové. Rádci na způsob generalního štábu neexistují, též nevydávají se k pohybu a k boji zvláštní disposice a rozkazy, ba ani mapek není. Každý vyzná se zevrubně v zemi, zná vzdálenosti těch kterých míst a improvisuje dle potřeby svůj vlastní „manévr“. Po mnohém úspěchu r. 1881. utvořili si Boerové zvláštní úsudek o vojně. Zdá se jim dostatečným, uvítati nepřítele palbou z pevných posic a dále nic nepodnikati. Teprve po zajetí Cronjeově přizpůsobují svou taktiku drobné válce, a jest De Wet prvním, který v tom smyslu válčil. Cronje očekával na Modderu zarputile anglický útok z předu. Zvěděv pak, že mu již obešli levý bok a vtrhli do Kimberleye, nepozbyl rozvahy, ale osudným stalo se pro něj, že mu Angličané odňali přes polovici koní. Jinak by byl lehce k severu unikl a Bloemfonteinu zacházkou dosáhl, ale tak nemohli nezvyklí pěšáci dosť rychle v před a vykonavše 50 kilometrů ve čtyřech dnech, byli již zaskočeni. Tu zůstal Cronje ještě po deset dní na Modder-Riveru, až unikli všichni jezdci. Když se konečně dne 27. února vzdal, zajali Angličané z jeho 8000 mužů pouze zbylé 4000. Tedy ani děla ani trén, jedině jen nedostatek koní zavinil jeho kapitulaci. Co se nynějšího stavu války týká, nemyslí plukovník Gurko, že by Boerové počítali s tím, aby Anglii přemohli, ale myslí, že Angličané ochabnou, že je to vysílí a nahlédnou-li konečně, že se jim válka nevyplatí, snad sami ustanou a republikám přijatelné podmínky míru nabídnou. Jak správně tu počítáno, ukazuje se již dnes, kdy možno říci, že cena dolů, z nichž Anglie ztráty hraditi chce, ani třetinu všech výdajů neobnáší a že na jiné odškodné v zemi tak zpustošené ani pomýšleti nelze, a to právě anglickým kramářům nevoní. Veškeré ztráty Angličanův obnášely až do 1. dubna t. r. (dle ministeria války) 60.625 mužů, poddůstojníkův a důstojníků, nepočítaje v to nyní nemocných a raněných.

Ročník XVIII. Číslo 7.

HLÍDKA.

Náklad na obecné školství moravské.

Napsal Albert Bervid.

Chci tu dle úředních listin podati statistiku nákladu věnovaného na školy obecné a měšťanské na Moravě včetně moravských obvodů ve Slezsku od platnosti školského zákona říšského ze dne 14. května 1869, pokud se týče, školského zákona ze dne 24. ledna 1870 č 17. z. z. až do roku 1898.

Říšský zákon školský ze dne 14. května 1869. zejména ustanovení jeho o zřizování škol přinesl poplatnictvu oběti, jichž rozsah objevuje se nám přímo neuvěřitelným, tak že bych váhal skoro dotyčné číslice vysloviti, kdyby to nebylo jak se říká černé na bílém, kdyby číslice dotyčné nebyly úředně zjištěny.

Vyšetření stalo se statistickým zemským úřadem markrabství moravského, jenž podjav se vytknutého úkolu, pomoci dotazníků zjistil následující data o nákladu, jehož vyžadovaly stavby budov školních na Moravě a v moravských obvodech ve Slezsku:

Od roku 1869. včetně do roku 1898. postaveno 1305 nových budov školních a 871 buď přestavěno, buď opatřeno přístavbami.

Náklad, kterého budovy školní v naznačeném období vyžadovaly, obnášel 21.409.738 zl., ze kterého připadá na novostavby 16.962.995 zl., na přestavby a přístavby 4,446.743 zl.

K celkovému nákladu 21,409.738 zl. přispěla země Morava obnosem 687.993 zl., stát 11.000 zl., fondy a nadace 414.362 zl., soukromníci dobrovolnými příspěvky, odkazy a pod. v úhrnné summě 2,035.624 zl. a konečně obce 18,260.759 zl. Uvážíme-li, že příspěvek země 687.993 zl. zcela a příspěvek soukromníků 2,035.624 zl. z většiny plynul na budovy školní z kapes poplatníků moravských, shledáme se s obnosem 20,984.376 zl., jejž lid moravský sám přinesl na oltář výchovu a vzdělání.

Tato summa však je toliko skrovnou částí obětí, které náš lid školství národnímu od platnosti nových školských zákonů přinesl, bereme-li též zřetel k nákladu na udržování školních budov, na pomůcky učebné a jiné potřeby věcné a hlavně k příspěvkům obcí na platy učitelské; neboť příspěvky tyto počínaje rokem 1871. jakožto rokem platnosti zemského školského zákona ze dne 24. ledna 1870 č. 17. z. z. až do roku 1898. činily dohromady 42,000.000 zl.

Poněvadž uvedený zemský zákon školský s platností od r. 1871. byl vydán na základě školského zákona říšského ze dne 14. května 1869, přičísti jest ovšem tento ohromný obnos na vrub a jako následek školského zákona říšského.

Ale ani těmito číslicemi není vyčerpán celý náklad na školství národní, neboť přičteme-li ještě značný příspěvek země na platy a požitky učitelské mimo dotčený již příspěvek na stavbu škol v obnosu 41,0000 zl., jenž touže poplatnou silou musil býti sebrán, dojdeme součtem oněch tří hlavních obnosů k překvapujícímu výsledku, dle něhož školství národní na Moravě a v moravských obvodech ve Slezsku vyžadovalo v období od roku 1869. až do roku 1898. v celku, t. j. zahrnujíc v to náklad školních budov, jiných potřeb věcných a požitky učitelské, okrouhlou sumičku 103,000.000 zl., obnos to, jenž propůjčuje lidu našemu plného oprávnění, aby školní budovy, stánky zasvěcené ušlechtilé snaze výchovu a vzdělání, skvěly se pod zlatými písmenami hesla „Národ sobě.“ — O tom, jak objevoval se náklad školství národního v jednotlivých letech, podávám tuto tabulku:

Rok	Náklad spojený se stavbou škol ob. a měšť. od platnosti šk. z. ř. z r. 1869	Požitky učitelské od platnosti šk. zákona zemského z roku 1870	Dohromady	Rok	Náklad spojený se stavbou škol ob. a měšť. od platnosti šk. z. ř. z r. 1869	Požitky učitelské od platnosti šk. zákona zemského z roku 1870	Dohromady
1869	43.051	—	43.051	1885	902.288	2,851.871	3,754.159
1870	237.066	—	237.066	1886	792.982	2,983.300	3,776.282
1871	324.346	1,179.116	1,503.462	1887	987.145	3,096.984	4.084.129
1872	387.380	1,284.674	1,672.054	1888	994.834	3,230.517	4,225.351
1873	515.645	1.503.756	2.019.401	1889	1.200.015	3,355.624	4,555.639
1874	700.183	1.684.329	2,384.512	1890	722.213	3,513.846	4,236.059
1875	596.521	1,959.950	2,556.471	1891	729.466	3,687.319	4,416.785
1876	576.112	2,077.538	2,653.650	1892	1.077.220	3,846.408	4,923.628
1877	464.057	2,136.786	2,600.842	1893	761.069	3,954.880	4,715.949
1878	741.333	2,216.238	2,957.571	1894	803.820	4,089.125	4,892.945
1879	366.085	2,295.259	2,661.344	1895	1.130.685	4,621.283	5.751.968
1880	324.249	2,368.102	2,692.351	1896	1,105.946	4,784.665	5,890.611
1881	379.859	2,434.189	2,814.048	1897	972.571	4,924.953	5,897.524
1882	517.617	2,513.287	3,030.904	1898	1,108.619	5,073.445	6,182.064
1883	826.101	2,596.558	3,422.659		20,984.376	82,978.205	103,962.581
1884	695.898	2,714.203	3,410.101				

Symbolické knihy protestantské.

Píše Václav Oliva. (Č. d.)

b) Nicejsko-cařihradské vyznání víry.

(Symbolum nicaenum; nicaeno-constantinopolitanum.)

α) Dějiny.[1]

1. Mimo symbolum apoštolské, jež ve středověku též symbolum menší (s. minus) slulo, povstalo hlavně na východě proti rozličným kacířům symbolum větší (s. maius). Je to vyznání nicejsko-cařihradské. Vzniklo pak, jak slovo samo poukazuje, na koncilu nicejském r. 325. a rozšířeno bylo v nynější tvar na koncilu cařihradském r. 381.

2. Když arianismus na východě nabyl mnoho přívrženců a církev Kristovu ohrožoval, tu císař Konstantin poradiv se s biskupy a dorozuměv se s papežem Silvestrem, svolal všeobecný sněm církevní do Niceje, kdež spory s ariany měly býti odklizeny. Biskupů sešlo se 250—318. Synoda byla svolána ke dni 20. května 325. Slavná sezení začala 14. června téhož roku; symbolum bylo složeno 19. června. Mnozí z přítomných biskupů byli muži svatí, bezúhonní, později mučenníci.

3. V symbolu nicejském, jež jest výsledkem dlouhých bojův a úvah proti arianismu, byl zvláště článek o Synu Božím rozšířen a dogmaticky precisován. Arianismus zavržen a anathemisován.

4. Roku 381. aby se církevní poměry v Cařihradě uspořádaly, víra nicejská utvrdila, arianismus i s výběžkem pneumatomachismem zavrhl, svolal východní císař Theodosius biskupy svého území na synodu do Konstantinopole. Sešlo se jich 150 pravověřících. Symbolum nicejské bylo rozšířeno (v nicejsko-cařihradské), božství Ducha svatého proti pneumatomachům obráněno a anathemata obsažená v symbolu nicejském vynechána.

5. Od časů sněmu cařihradského roku 381. symbolum nicejsko-cařihradské neobdrželo žádné změny. O jeho odpůrcích téměř nemožno mluviti.

β. Text.[2])

1. Mnozí domnívají se, že podkladem symbolu nicejského jest formule Eusebiova, neboť formule tato jest velmi podobná symbolu-

---

[1]) *Kryštůfek* l. c.; *Burg* l. c.; *Hahn* l. c.; »Kirchenlexikon«; *Brockhaus* atd.

[2]) Řecký text u *Dr. L. Hahna*: »Bibliothek der Symbole« atd., p. 162. Překlad Dionysia Exigua, str. 165.

2. Symbolum nicejsko-cařihradské původně složeno bylo řecky; později přeloženo do latiny.

3. Mezi učenci nové doby povstal spor, zda 150 přítomných biskupů na sněmu cařihradském samostatně nicaenum rozšířilo a tu podobu mu dalo, jakou nyní má a v jaké uvedeno jest v aktech koncilu chalcedonského, či zda jimi bylo pouze uspořádáno a po nějakých změnách vzato z Epifaniova Ancoratus. Spor jest nerozhodnut.

4. Úřední nynější text nachází se v Missale Romanum.

γ) Užívání.

1. Symbola tohoto užívalo se na západě při křtu Řeků tam bydlících.

2. Do mešní liturgie církve katolické bylo přijato nejprve na východě, a to asi počátkem šestého století. Na východě totiž heretičtí monofysité koncem pátého století počali užívati při svých bohoslužbách symbola nicejského, a tu z oposice orthodoxní východňané zavedli symbolum nicejsko-cařihradské, rozdělené na způsob apostolika ve 12 článků.

3. Dle předpisu koncilu v Toledu (589) bylo toto symbolum s dodatkem filioque zavedeno též do liturgie mozarabické ve Španělsku.

4. Do mešní liturgie římské (po evangeliu) bylo všeobecně a autoritativně přijato teprve po r. 1014. Od té doby užívá se v tomtéž způsobu podnes.

5. Církve protestantské (vyjma reformované) symbolum nicejsko-cařihradské při svých bohoslužbách podržely. Luther doporoučel, aby při velkých službách Božích místo symbola nicejsko-cařihradského se zpívala píseň: „Wir glauben all' an einen Gott“, ale myšlenka jeho u orthodoxních se neujala. V nejnovější době pak jsou orthodoxní protestanté toho mínění, aby při velkých službách Božích po evangeliu buď apoštolské nebo nicejsko-cařihradské symbolum od pastora a věřících společně se říkalo, aneb aby pastor je předříkával a věřící opakovali.

6. Symbolum toto jako officielní přijato bylo i do agendy církve evangelické z roku 1895.

δ) Význam.

1. Katolická církev váží si symbola nicejsko-cařihradského tak, že užívá ho téměř denně při mši svaté.

2. Význam jeho v církvích protestantských podoben jest významu apostolika. Jest pravda sice, že proti němu nebouří se tak jako proti apostoliku, avšak dá se to snadno vysvětliti. Padne-li apostolikum, padá i symbol nicejsko-cařihradský. Opak platí též.

3. Pozoruhodným jest, že církev protestantská v symbolu tomto místo „v církev katolickou“ modlí se „v církev křesťanskou.“

ε) Nicaenum a unitas Ecclesiae.[1])

1. Symbolum nicejské obsahuje slova: unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam, jež od lutheranů byla přeložena:[2]) (věřím) v jednu, svatou, křesťanskou, apoštolskou církev.[3])

2. Jest jedna a táž víra, již všickni vyznávají, praví Joachim Ventura,[4]) jedna a táž mravouka, dle níž všickni v životě říditi se mají, jedna a táž vnější bohopocta, slavení jedné a téže oběti na celém katolickém světě, je stejný úřad pastýřský, stejná pastýřská moc, jež všude u katolíků platí, vrcholící v jedné nejvyšší hlavě, jež všecky jednotlivé církve spojuje v překrásný, pevně sevřený, organický celek, v jeden organismus, v jedno tělo. Jen v katolické církvi vidíme dvě až tři sta milionů křesťanů, jež po celém světě roztroušeni žijí, nespojeni ani politickou ani jinou lidskou páskou, ale páskou duchovní, nadpřirozené nauky i nadpřirozeného úřadu pastýřského, jemuž všickni v dobrovolné poslušnosti se podrobují: všickni tvoří jen jeden ovčinec, jedno stádo, jen jednu církev. Při takovéto majestatní podívané, jež jedinou jest na celé zemi, při zázračné jednotě, jež veliký a ve všem ostatním valně se lišící počet lidstva spojila v jednu víru, v jednu mravouku, v jednu bohopoctu, při církvi, kde jednotná přítomnost i činnost Ježíše Krista tak jasně a zřejmě se jeví, musil by ovšem člověk za jasného dne opravdu oči zavříti a schválně nechtíti viděti, kdyby ještě popíral, že tato veliká církev se svou mohutnou jednotou v učení i v úřadě pastýřském není jedinou a pravou církví Ježíše Krista, jediným a pravým Jeho ovčincem.[5])

3. Jediná katolická církev, doznává E. Tröltsch,[5]) přemohla nadvládu vždy víc a více přiostřujícího se principu národnostního.[6])

---

[1]) *J. Röhm* d. c. 80 nn.

[2]) *Müller*, »Die symbol...«, str. 30, 32. XLIX.

[3]) I v apostoliku »catholicam« přeloženo »křesťanskou« církev (věřím). Srv. výše o apostoliku.

[4]) »Die Parabeln des Evangeliums.« Regensburg. 3. 181. (Z roku 1871.)

[5]) »Der Katholik«, 1886. 1, 383 nn. — *P. de Ravignan*, »Conférences.« 2. éd. Paris 1867. 2, 302 nn. — *P. Schanz*, »Apologie des Christenthums.« III. (1888.) 74 nn. — »Deutsche Zeitschrift für christliche Wissenschaft und deutsches Leben.« 1857. 365 n. — »Allgemeine evangelisch-lutherische Kirchenzeitung.« 1877. 601 nn. — »Stimmen aus Maria-Laach« 1894. 47, 627.

[6]) »Preussische Jahrbücher« 1895. 81. 215.

4. „Církev římsko-katolická se svým zřízeným středem, papežstvím, má ráz kosmopolitický, evangelická však má své trvání a oprávněnou samostatnost v církvích zemských, jichž počátek vznikl až po odchodu ze špýrského říšského sněmu roku 1526. Uzavřená forma evangelické církve na německé půdě jsou církve zemské.“ [1])

5. Že system církví zemských souhlasí s Písmem a vůlí Boží, musí se teprve dokázati. Že není ani jediné církve zemské, kdež by všickni kazatelé jedno učení hlásali, je známo.[2]) Je to ponejvíce světská moc, jež církve zemské udržuje.[3]) Proto přemnozí z jejích členů, jakmile vlast opustí, opouštějí i církev.

6. Jak „Nový církevní list“ sděluje, náleží ze 300.000 žijících Švedů ve Spojených Státech amerických dobré dvě třetiny tajným spolkům. „Synoda augustanská“ (Augusta-Synode, přívrženci nezměněné Confessio Augustana) čítá 160.000 členů v 680 církvích s 369 pastory. Mimo 21.000 methodistů, 14.000 baptistův a 6000 svobodomyslných jest i několik episkopalistův a adventistů.[4])

c) Symbol sv. Athanáše.

(Symbolum athanasianum; Athanasianum; Quicunque.)

α) Dějiny.

1. Tak zvané symbolum sv. Athanáše[5]) (298—373) považovalo se po celý středověk za dílo sv. Athanáše, jež dle některých složeno bylo za jeho vyhnanství v Trevíru, dle jiných na synodě římské (r. 340.) a podáno papeži Juliovi a ještě dle jiných na žádost císaře Theodosia. Dnes vědecky jest dokázáno, že sv. Athanáš jeho původcem není,[6]) nýbrž že povstalo teprve za bouří nestorianských a monofysitských. První myšlenku tuto pojal roku 1642. Gerhard Jan Vosz, obyčejně Vossius zvaný.

2. Připisovalo se Hilariovi z Arles († 449), Vincenciovi z Leringu († 450), Vigiliovi z Thapsu († ku konci pátého století), Venantiovi

---

[1]) »Neue kirchliche Zeitschrift.« 1894. 922.

[2]) I. Kor. 1, 10: Prosím pak vás, bratří, pro jméno Pána našeho Ježíše Krista, abyste jednostejně všickni mluvili, a aby nebylo mezi vámi roztržek: ale abyste byli dokonalí v jednostejném smyslu a v jednostejném mínění.

[3]) *Maurenbrecher*, »Studien und Skizzen zur Geschichte der Reformationszeit«. 1874. 348.

[4]) »Allgemeine Zeitung« ze 17. srpna 1893.

[5]) Existuje skutečně vyznání sv. Athanáše, jež však jinak zní.

[6]) *Dr. A. Podlaha*, »Časopis katol. duchovenstva«, 1893. 435.

Fortunatovi († 603) a j. Než s jistotou sotva kdy se rozhodne, kdo jest jeho autorem.

3. Rovněž neví se nic o krajině, kde vzniklo. Někteří praví, že povstalo v jižní Francii či Burgundii, kdež se ho užívalo při návratu arianů do lůna katolické církve, jiní (Quesnel) dokazují, že vzniklo v severní Africe. Jisto jest, že koncem šestého století církev západní již ho užívala, snad tedy přišlo z Francie.

4. Nápis: symbolum sv. Athanáše jest i nyní správný, neboť podává věrně učení, jež sv. Athanáš ve svých spisech hlásá. Jako „athanášské“ uvádí se stále již od roku 772.

β) Text.[1]

1. Nejstarší záznam symbola sv. Athanáše uvádí se u Caesaria biskup arelatský, * 469, † 542 v řeči, jež v mnichovském codexu (Ms. latin. 5513) výslovně témuž se připisuje. Nalézajíť se tam slova: Sermonem Athanasii episcopi de fide Trinitatis, cuius initium est: Quicunque vult.[2]

2. Nejstarší rukopis jeho jest psán koncem šestého století. Latinsky uvádí se v aktech koncilu aduského (670).

3. Nynější officielní jeho text jest v Breviarium Romanum u Primy.[3]

γ) Užívání.

1. V katolické církvi od století devátého pro svůj bohatý obsah obsahujeť v celku učení o nejsvětější Trojici a vtělení Syna Božího, stanoveného na čtyřech prvních ekumenických synodách, považuje se za podklad a pravidlo věroučné.

Klerikové byli zavázáni pod tresty, aby naučili se jemu nazpamět.

---

[1]) Latinský u *Dr. L. Hahna* l. c. pag. 175—177; řecký p. 264. Tamtéž je text i jiného sv. Athanáši připisovaného symbola (pag. 266). Německé překlady tohoto symbola z 9. stol. se zachovaly do dnes. Srv. *Massmann*, »Die deutschen Abschwörungs-, Glaubens-, Beicht- und Betformeln vom 8. bis zum 12. Jahrhundert.« Leipzig 1839, pag. 88—107. — *Müllenhoff-Scherer*, »Denkmäler deutscher Poesie und Prosa aus dem 8. bis 12. Jahrhundert.« 2. Auflage. Berlin 1871, pag. 159. 516. (Již rukopisy dokazují složení celého symbola na konci 8. století.) — *Loofs* v »Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche.« 1897. II., pag. 183.

[2]) *Dr. L. Hahn* l. c. p. 175. Dle Caspariho (»Quellen...«) v 6. století; dle Swainsona (»The Nicene and Apost. Creeds« etc., 1875) teprve kolem roku 850; dle Ffoulkesa (»The Athan. Creed«, 1871) na konci 8. století; dle Harnacka (»Dogmengeschichte«, II., 3. Aufl., p. 297) successive povstalo a platnosti nabylo (první polovice v 5. a druhá v 8. a 9. století).

[3]) O jeho recitování (*Dr. A. Brychta*, »Vademecum«, p. 364): Laudabilis est consuetudo symbolum Athanasianum stando recitandi. Die 23. Dec. 1624 rozhodnuto Římem.

V liturgii nachází se v Primě (de dominica) a v Exorcismus obsessorum.

2. Luther v „Liber visitationum" si přeje, aby ve vesperách, jež tehdy lutherané se ještě modlili, po lekci se zpívalo „Magnificat" nebo „Te Deum laudamus" nebo „Quicunque vult salvus esse."

3. Ve středověku v mnohých katolických chrámech ve Francii recitovalo se denně.

4. Protestanté přijali je všeobecně až na Antitrinitáře.

V Anglii užívá se ho podnes.

δ) Význam.

1. Katolická církev váží si athanasiana velice, neboť jest, jak protestanté s rozhořčením vyznávají, dogmaticky „nejostřejší". Církev katolická právě proto je vysoko cení.

2. Protestanté přijavše je, označili tím, že má velikou důležitost.

V Anglii modlí se ho o Vánocích, na Zjevení Páně, o Velkonocích, na Nanebevstoupení Páně, o svatodušních svátcích a vůbec o větších slavnostech. Mnohdy se i zpívá.[1] V nejnovější době frakce liberalní vystupuje proti němu a chce je odstraniti.

Němečtí protestanté vážili si ho sice méně než anglikani, avšak přece ho neodstranili docela. V době nové však ráda by se ho jakožto „nepohodlného" církev protestantská v Němcích zbavila.[2] A tu právem píše protestant Achelis:[3] „Obecně známý německý (protestantský) překlad (sc. symbola sv. Athanáše) zfalšoval text, když ‚catholicam fidem' přeložil ‚pravou křesťanskou víru'." A dále:[4] „Jest dle evangelického pojmu víry skutečnou pravdou, že každý, kdož spasen býti chce, především katolickou víru pevně zachovávati musí a že každý, kdož jí právě a čistě neopatruje, jistě na věky zatracen bude? Totiž katolickou víru, jež, jak poslední věta praví, v tomto symbolu se obsahuje; kdo jí pevně a věrně nevyznává, nemůže spasen býti... O tom nedá se ani rozumovati ani něčeho na tom měniti. Avšak dvojí z toho ještě plyne: 1. Že z evangelických křesťanů jen málokteří spaseni býti mohou, platí-li tento symbol a obsahuje-li pravdu... 2. I to je zjevno, že se týče závaznosti symbolů, pojímáme-li ji poněkud

[1]) *Alt*, »Der kirchliche Gottesdienst.« Zweite Auflage. I., 595.

[2]) *Achelis*, »Zur Symbolfrage.« Berlin 1892, p. 19.

[3]) »Zur Symbolfrage.« Zwei Abhandlungen von *D. Chr. Achelis*, Professor der Theologie an der Universität in Marburg. Berlin 1892, p. 20—22.

[4]) O pokusech podobných jedná »Neue evangelische Kirchenzeitung«, 1872, p. 495 a 560.

právnicky, octli jsme se ve strašných soutěskách. Máme věřiti a učiti, jak symboly předpisují, nevěříme-li a neučíme-li tak, povolá nás k zodpovědnosti církevní zřízení; učíme-li a věříme-li tak, tu teprve bude nás k zodpovědnosti volati ne sice církevní zřízení, ale vyšší instance, totiž evangelická věrouka, jež praví: ‚Vím, že jsem hříšníkem a že Pán Ježíš mne spasí'... Ještě třetí bych mohl připojiti. Je zřejmo, že jak vše se jeví, symbolum toto nemohli bychom za evangelické symbolum uznati a že spíše v interessu evangelické víry a církve bychom k tomu působiti měli, aby jednoduše ze řady evangelických symbolů bylo škrtnuto." A podobně píše Reichel:[1] „Musím doznati, že srdce mé se hrozí, když tato slova (sc. symbola sv. Athanáše) čtu, a že nemohu pochopiti, jak evangelická církev spásu svých údův od přijmutí takového symbola závislou činiti může." (P. d.)

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Proto zavedeny sňatky civilní a vládní knihy narození a smrti závazné pro všechny a neodvislé od náboženství vyznávaného a v očích vlády postačující i pro katolíky. Po dokonání té reformy úplně neshodné s kanonickým právem, počato se sekularisováním duchovních statků; neboť zdálo se vládě nespravedlivým, aby církev měla majetek nemovitý, který ani biskupové ani představení kláštera neměli spracovati bez svolení Apoštolské stolice.

Konfiskujíce duchovní statky a dávajíce sluhům církve skrovné služné, získali nejen ohromné zásoby peněžní, nýbrž postavili i sluhy církve v ohledu materielních prostředků k životu v úplnou odvislost od vlády, jež každé chvíle může odníti podpory vyplácené jakoby z milosti.

Avšak ani to nepostačilo vládě, strachující se o svou hegemonii, i při materielním oloupení církve a po zbavení jí všeho vlivu bila jí do očí klášterní kázeň, jež při horoucí víře a duchu obětavém činila z řeholních shromáždění ohromnou moralní sílu, schopnou ve svědomí lidu čeliti rozkladné působnosti vlády. Proto, stojíc prý na obranu osobní svobody, světská vláda zabránila občanům vstupovati do řádů

[1]) *Reichel* v »Christliche Welt« 1890, č. 39.

a žíti společně pod zvoleným představeným, předstírajíc, že řádové sliby, zabavujíce individuelní svobodu, odnímají občanskou neodvislost a slepým poslušenstvím mění lidi v nerozumné stroje, které mohou velice škoditi říši. Kdyby tomu i tak bylo, tedy, aby se zabránilo všemu nebezpečí, stačilo by zabrániti řeholníkům bráti účast na životě veřejném, odnětím jim jak činného tak trpného hlasu při volbě a nepřipuštěním jich k žádným státním úřadům; čehož oni sami dobrovolně se zříkají tím, že se zasvěcují Bohu. Tak však nesmýšlejí obranci občanských svobod: dle jejich mínění bylo spravedlivo rozpustiti existující již řehole, skonfiskovati nejen nemovité, nýbrž i movité jejich jmění, zabrániti jim pro budoucnost žíti společně za účelem náboženským, na doplnění pak ironie, nedovoliti o vše oloupeným a na ulici vypuzeným řeholníkům ukázati se v habitě přes to, že nedali jim jiného oděvu. Z čeho tedy budou žíti dál ty šťastné oběti liberalismu, z nichž mnoho již úplně sílu ztratilo? O to se velkomyslná světská vláda nestará, ani neráčí starati, soudíc, že když jim dovolí sloužiti každému, jen ne Kristu, že učinila pro ně až příliš mnoho se svého stanoviska.

Nemnoho laskavěji zachází atheisté i s duchovenstvem světským, pokud jim to oportunismus dovoluje. Poněvadž do škol veřejných chodí děti různého vyznání, proto vláda jménem svobody svědomí zabránila sluhům církve vykládati náboženství ve všech oborech učení, obávajíc se, aby přítomnost kněze ve škole nestala se jistým druhem moralního nátisku ani v takovém případě, když jak rodiče tak i děti o vyučování náboženství prosí. Kostely prý jsou proto, aby se v nich mluvilo o víře, školy však mají býti jen pro světské vědy. Svou však cestou — zajisté aby osvobodili duchovenstvo od rozpaků se správou spojených — i kostely dány za majetek obcí, tak že jestliže většina osadníků někde ukáže se býti atheistickou, bude obrácen příbytek Páně v divadlo nebo hostinec a úcta Boží znova se bude ukrývati po katakombách nebo jeskyních jako za časů pohanských pronásledování. V říších nejvíce v duchu atheistickém pokročilých mocně již dolehají na vládu, aby duchovenstvu katolickému úplně odřekla vyučování; neboť náhledem krajních liberalů jest, že náboženství, jež dosud se zachovává, jest nelogickým anachronismem, smutnou pozůstalostí ze středověku, kterou třeba bezprodleně odstraniti. Vlády dosud váhají, bojíce se naraziti na masy věřícího lidu; avšak po přetržení té poslední niti, která ještě moc světskou s duchovní spojuje, uskuteční se v celém rozsahu velká idea atheistů, svobodná církev ve svobodné říši; neboť sluhové Kristovi, osvobozeni ode všech starostí dočasných, zbaveni konečně

oděvu, stravy a přístřeší, úplně svobodně budou moci oddávati se svému nadpřirozenému povolání, pomocí čistě duchovních prostředků. A není to nikterak nějaký horoskop daleké budoucnosti, nýbrž makavá skoro skutečnost, neboť dosti jest, pohlédneme-li na to, co se děje již dávno v Italii a ve Francii, abychom se přesvědčili o pravdivosti představeného obrazu. Avšak čím pak se děje, může se zeptati čtenář, že právě ty staré, ba nejstarší katolické říše s tak šílenou nenávistí vystupují proti církvi? Smutná stránka se tu jeví — odpovídáme — stránka naší zkažené povahy, dokazující opět, že není horší tvrdošíjnosti nad tu, kterou působí v srdci věrolomná zráda. Hleďme na dorostlé syny, v nichž touha po svobodném užívání ohluší vrozené k rodičům náklonnosti: Nepřestanou na opuštění domu rodinného a přetrhání svazků závislosti vůči těm, kterým jsou povinni životem a výchovem, neboť tehdy musili by vlastní prací dobývati si jmění a postavení ve světě, ježto nepoměrně výhodnější pro ně jest vypuditi rodiče z vlastního jejich domu, když si byli přivlastnili majetek nastřádaný od nich. A ani tu není konec. Láska věrolomná nemůže býti lhostejná, ona musí změniti se v nenávist; a čím horoucnější někdy byla náklonnost, tím černější nevděk čeká toho, jenž pozbyl lásky. Či viděl někdo, aby zvrhlý syn, jenž vypudil matku šedivou z domu, když vezme jí i poslední hadr a vyrve jí z úst poslední sousto chleba, aby dovolil jí aspoň usednouti pokojně v předsíni chrámové a vztáhnouti dlaň žebráckou k milosrdnějším kolemjdoucím než jest vlastní dítě? O nikoli! Syn, jenž tak mnoho se provinil proti své roditelce, nemůže ani na ni zapomenouti, ani nechati ji na pokoji.

On stydí se hadrů a odstrčení matky své i přes to, že sám ji do toho stavu přivedl, neboť její žebrání i na něho hanbu vrhá. On rád by ji odstranil s očí lidských, aby se zapomnělo, čím jest synem. Přál by si uzříti ji raději na marách nebo v hluchém vězení, než vedoucí nuzný život z lásky cizích, ježto vlastní syn ji odsoudil k záhubě. Něco podobného děje se i se vzbouřenými dětmi církve, které zavrhly obdržené od své duchovní matky dary: čím těsnější byly svazky mezi nějakou společností a církví, tím urputnější bude po roztržce pronásledování; neboť onen odpadlík nezná odpočinku, pokud neobere tělo, jež ho živilo, o poslední oděv a nevloží nevolnická pouta na ruce, jež mu tolikráte žehnaly. Kdekoli se nacházejí u vesla vládního zjevní nepřátelé církve, nenechávají církve ani na chvíli s pokojem, neboť není jich tajno, že ona má i věrné dítky, jež by neomeškaly shrnouti se kolem ní, dodávajíce jí prostředky k vydržování a vlastníma prsoma

ji chránice od nových pronásledování. Nemožno ani očekávati od atheistů nebo fanatických sektářů, aby sňali někdy dobrovolně církvi daná pouta, ježto bylo by to tolik jako dáti sluhům církve možnost shromážditi ovečky věrné okolo jejich pastýřů a pod jejich ochranou vykonávati dále jejich apoštolské poslání. Dějiny minulých století na každém listě mají k tomu dosti dokladů, že každá roztržka s církví táhne za sebou řadu náboženských pronásledování tak, že nejednou bylo třeba mnoho věků k ochlazení prvotní urputnosti. Kdo, hledě na dnešní toleranci v Anglii, chtěl by odtud souditi, že společnost opustivši lůno církve, může zachovati mírnost a nestrannost v poměrech k dřívější své matce, ten zapomněl by na ukrutnosti, které byly údělem několika katolickým pokolením nad Temží, než přirozený zdravý úsudek vyspěv, triumfoval nad kacířskými předsudky. Totéž vědouce náměstkové Kristovi, ozbrojují se andělskou trpělivostí a k posledním až ustupují hranicím shovívavosti, aby nedopustili úplné roztržky mezi vládou a církví. Zvláště Francie dostává stálé důkazy nevyčerpatelné lásky apoštolské Stolice. Počínajíc od konkordátu uzavřeného s Napoleonem I. až k přítomným časům, můžeme říci, že jedinou péčí Vatikánu v poměru k vládě francouzské jest zachrániti před přetržením onu tradicionelní nitku věrnosti, k níž sama vláda po tolikráte již přikládala nůžky. Avšak bohužel taková jest povaha vzpoury, že s čím větší dobrotou se s ní zachází, tím se větších věcí odvažuje, tak že neuvedou-li nepředvídané nějaké případy Francii na jiné cesty, shoda její s církví bude se každým dnem menšiti, ježto falešná idea lidovlády činí mezi mocí církevní a světskou nesmírnou propast.

A co máme říci o Italii, kde kromě zavržení autority i majetek byl církvi vyrván, a kde poměr usurpatora k vyděděnému sama povaha věci přetrhala. Co se však zdá pro budoucnost nejhroznějším, jsou ony názory zbloudilých synů, kteří nejen nemyslí nahraditi otci křivdy způsobené, nýbrž sami odstrkují milosrdnou ruku, hotovou vždy k odpuštění. Kdož nepřisvědčí, že bezbožnost všude, zvláště však na Západě hrozné nahromadila chmury tak, že jestli se národové nevzpamatují a Prozřetelnost nepřispěje, hrozný společenský převrat stane se neodvratným a to nutně v blízké budoucnosti.

Když na sklonku starého věku, v rozpustilém a ještě pohanském Římě, císařové zaslepení svou mocí kázali si prokazovati nejvyšší úctu, křesťané modlíce se v katakombách nebo trháni v cirkách od divokých zvířat, s bolestí a hrůzou pohlíželi na tuto svatokrádež, předvídajíce rychlou pomstu s nebe. A skutečně návaly hord barbarských,

jako vzedmuté vlnobití, udeřivše několikráte na věčné město v trosky obracejí nejcennější plody pohanské civilisace. Postrašeni tou ranou světovládcové hleděli na tyto divoké vůdce s pověrečnou hrůzou, vidíce v nich jen nástroje zaslouženého trestu; nejmocnější z oněch nájezdníků nazývá se sám „metlou Boží“. Avšak císaři přirovnávali se nejen tisícům model, nahromážděných v pantheoně, nebo ku smyšleným bohům, zasedajícím na Olympu, jichž moc ve skutečnosti nebyla ničím konečně ani vůči světovládné moci Říma. Kolik slzí, jak velký strach musíme míti, a jak přísné tresty musíme očekávati při pohledu ne již na pohanské, nýbrž na křesťanské národy, které přisvojivše si všemohoucnost a neomylnost, osmělují se usednouti si na trůně vyhraženém Králi králů a které chtějí říditi svět, zavrhnuvše zákony, ne již báječného Joviše, nýbrž skutečného Boha, jenž nás stvořil a vykoupil? Avšak jestli Baltazar, jenž zprofanoval bohoslužebné náčiní, uzřel neprodleně tajemnou ruku, píšící ohnivými písmeny výrok jeho zatracení, jak tedy nemají se lekati pomsty ti věrolomní apostatové, kteří ne již bohoslužebné nářadí, nýbrž Majestát nejvyšší zneuctívají! Nejsou-liž to ony, připověděné od apoštola, bouřlivé vlny mořské vymítající jako pěnu své hanebnosti, hvězdy bludné: jimžto bouře temnosti zachována jest na věky (Judas, 13).

Ale což jen v táboře atheistů můžeme nalézti velebitele lidovlády a stoupence odtržení vlády od církve? Musíme se žalostí vyznati, že i mezi věřícími katolíky, ba i mezi samým duchovenstvem můžeme je potkati někdy; tak zmatené jsou pojmy o zákonech Tvůrce a povinnostech člověka vůči Němu. Rationalisté s úplným vědomím směřující k určitému cíli tak umějí balamutiti umělou dialektikou rozum nevycvičený v hádce rozumové, že i podkopávání základů církve jeví se těm posledním jako práce užitečná pro víru a církev. Oddělivše v dobrovolném připuštění církev oficielní od Kristovy, hierarchii římskou od apoštolské, učení středověké od nauky Kristovy; přizvavše pak ku pomoci celý arsenal výrazů utvořených za účelem pomíchání pojmů, jako: obskurantismus, zpátečnictví, jesuitismus, klerikalismus, ultramontanismus, kterým dali umluvený a nejfalešnější význam, i uchvátivše konečně veslo liberalního novinářství a zábavné literatury, hlasatelé naturalismu umějí tak zručně jedem sarkasmu a posměšků naplniti každý svůj úsudek o vystupování duchovenstva, že i ti, kteří chtějí zůstati v církvi, přitakují jim myslíce, že válčí jen s temným fanatismem. (O. p.)

Písemnictví a umění.

Současné krásné písemnictví srbské.

V III. svazku letošího „Letopisu Matice srbské“ uveřejnil *Milan Nedělović* studii nadepsanou „Naša savremena lepa književnost“, již tuto místo pouhého, do hloubky nejdoucího referatu v překladu podávám.

Veškerý duševní život člověka jednotlivce je většinou výsledkem faktorů vnějších, mimo něj ležících; člověk závisí na přírodě, v které žije, na jejích silách, s nimiž jest mu zápasiti, na společnosti, v které se pohybuje, na společenských poměrech a na kultuře dotyčné společnosti. Ano i jeho duch jakkoliv do jisté míry prostý materialních pout a schopný nezávisle a samostatně tvořiti, přece „in ultima analysi“ taktéž z přírody plyne, ježto i on jest produktem osvětných činitelů přírodních. A jako se pod vlivem všech těch přirozených faktorů rozvíjí a utváří duševní život jednotlivce, tak také život mas jednoho a téhož původu, jedné a též krve, jednoho a téhož jazyka a mravu; slovem národa.

Abychom zplna pochopili vývoj a rozvoj toho života, třeba nám zřetel bráti na tři hlavní faktory, na kterých on závisí, a ty jsou: 1. dědičnost duševních a tělesných schopností toho kterého národa; 2. příroda, v které onen národ bytuje a 3. společenské a politické okolnosti, v kterých se národ nalézá a jež naň neodolatelně působí. Život národa každého je bojem, a to bojem dvojího druhu; předně s přírodou a jejími silami, jež pokrok jeho stěžují, a pak zápas s ostatní společností lidskou, z níž se ten který národ svými zvláštními charakteristickými znaky jako osobní živel vymyká a proti zájmům a interesům ostatní společnosti lidské své vlastní oprávněné a druhdy i neoprávněné snahy a zájmy se snaží uplatniti, následkem čehož přichází do rozporu s ostatní společností a národy.

Samozřejmo jest, že zdravý a statný, nadanější národ v tom dvojím zápase spíše se udrží, a nejen udrží, ale i pokračovati bude, než ten, jenž nadán jest slabšími schopnostmi duševními a tělesnými. Aby pak národ v boji s přírodou byl s její síly, jež se pokroku jeho v cestu staví, nesmí ty síly býti tak veliké a ohromné, aby přesahovaly vůbec síly lidské, neboť v tom případě není vůbec ani možná obstát, udržeti se. Pokrok tedy toho kterého národa souvisí těsně a úzce s podmínkou, aby nepřátelské síly přírodní stály v poměru k jeho silám; ony musí ho arci k zápasu vyzývat, ale nesmějí absorbovati všech jeho sil, nýbrž třeba, by mu něco z nich zůstalo v záloze na utváření okolností pro pohodlnější život, jenž zase plodí osvětnou činnost. Proto zřídla lidské kultury byla vždy a všude v mírném pásmu, nikdy pak ne v studeném nebo horkém.

Jako třetí faktor, na němž závisí národa život, uvedli jsme společenské a politické poměry, v nichž se ten který národ ocítá.

V třenicích a zápasech s ostatní společností lidskou padá arci na váhu pro pokrok toho kterého národa především jeho **číselná** síla, nejenom proto, že v tomto případě jest masa zápasníků a borců větší, nýbrž i proto, že číselně silnější národové nejsou tak vystaveni **útočným** záměrům ostatních; jejich existenci hrozí vždy menší nebezpečí než malým. Tam ti se také lehčeji konsolidují v jeden kulturní a politický útvar, a v jedno sdruženi jsou s to, aby snadněji vyvíjeli a udobňovali své osvětné a politické idealy, ježto jen na to zbývá více nevyčerpaných sil, jež malí národové nuceni jsou vynakládati na odraz silnějších národů a jejich agressivních snah. Aplikujeme-li na náš národ ony tři požadavky, jichž potřebí k docílení pokroku toho kterého národa, tu můžeme hned prohlásiti: Národ náš je především čilý i křepký, duševně i tělesně zdatný. Nadání jeho všeobecně se uznává, jakož se uznává také, že má veliký fond smyslu pro **ethické** a **esthetické** idee. To vysvítá nejlépe z jeho uměleckých děl.

Po druhé. Náš národ při svém příchodu na Balkán osedl nejpožehnanější kraje, prosté oněch strašných sil, jež ohromují ruce lidské; kraje, v kterých náš národ jest usazen, vyžadují sice práce, ale také ji hojně odměňují. Klimatické poměry těch krajů při vší své výhodnosti nejsou přece zase takovými, by lid rozněžily, schoulostivily a chabým učinily.

Obě ty okolnosti, totiž nadání národa a poměry přírodní, jsou tudíž takového rázu, že podporují jeho pokrok; bohužel nemá se tomu tak co do třetího požadavku. Poměr našeho národa k ostatním s ním sousedícím národům byl, jest a bude z různých důvodů vždy nepřátelský. Příčina je toho tato:

Ty požehnané, žírné kraje, jež jsme okupovali, leží na **hlavní silnici světové**, jež spojuje **západ s východem**, kromě toho teče mimo ně Dunaj, „ta srdeční žíla Evropy.“ Kraje ty byly povždy „kouzelným místem“, kdež velicí národové mezi sebou lámali kopí za účelem provedení svých záměrů ať už politických, výbojných nebo kulturních. Vzpomeňme toliko Římanů a Byzantinců, západních a východních Gothů, Hunů, Avarů, Maďarů, Bulharů, Turků a dnes — Němců.

Nám, kteří jsme to „začarované místo“ na hlavní světové silnici zaujali, vadí slabá síla **číselná** proti rozlehlosti prostory zabrané, bychom se dovedli úspěšně ubrániti a uchrániti před návaly všech cizích národů.

Z tohoto boje obranného **nikdy** jsme nevyšli ni v dozírné době nevyjdeme; toť karakteristikou celé naší minulosti. Tato volba (totiž místa) spolu s naším malým počtem a přílišnou snahou rozpínavou [1]) je příčina naší veliké tragedie národní, jež se už po staletí odehrává v potocích naší krve.

Kdybychom si byli při svém osazování vybrali nějaký pokojný koutek na Balkáně a tam se lépe byli soustředili a srazili, není pochybnosti, že by naše historie docela jinak se byla utvářila a my že

[1]) Tuto rozpínavost znamenati lze u našeho národa v té okolnosti, že se mnozí z nás usadili jak v Rakousko-Uhersku, tak i v Rusku.

bychom si v každém ohledu lépe stáli. Takto však nebyli ani Nemanići s to, aby ponapravili té tragické viny, jíž se národ náš jednak nevědomky jednak i vědomě byl dopustil, přecenit síly své. Nemanići dovedli ovšem svého velikého ducha přizpůsobiti k fondu sil našeho národa, a tak na čas zadržeti proud přirozených událostí; oni tvořili hráz proti přívalu, jenž nás měl dříve neb později zalíti, proto také když pominuli, síly pak se rozštěpily, přivalily se na nás přívaly, nejprve z východu, a dnes doráží na nás pomalu sic, ale neodolatelně příboj od západu. Dokud stála ona hráz, dotud národu a jeho bytu nehrozilo přímé nebezpečí, tehdá byl nadbytek životních sil, z nichž část utrácena byla v agressivní politice, ostatek pak v osvětné činnosti, jež zplodila několik krásných děl. Třebas patrné toho doklady a průkazy některé zubu času, jiné násilí podlehly, přece si je můžeme z části představiti dle zachovaných památek, jednak v Dušanově zákoníku, jednak ve starých stavbách z těch dob. Jedněmi i druhými můžeme se honositi, ježto jsou svědky velikého kulturního pokroku, jenž ještě více sliboval. Ale Nemanići pominuli, a příboj rozlil se přes nás, zastavily jej teprve Alpy a Karpaty. Ztratili jsme brzičko svůj stát, přišli jsme o politickou samostatnost, z našich krajů stalo se veliké válečné pole, na němž v různém zápase měřily své síly kříž s půlměsícem, Evropa s Tureckem.

Už ztráta politické samostatnosti jest sama přetěžkou ranou, jaká může nějaký národ postihnouti, ale u nás osud ani na ní ještě nepřestal. Osud chtěl nás kromě toho i dle víry uvésti v rozpor s ostatní Evropou, znepřáteliti ji s námi. Jak a co bylo národu našemu pro víru přetrpěti, netřeba tu zvláště uváděti, připomínám toliko, že sousedila s námi jedna z nejkatoličtějších vlád, jež za nepatrné služby našemu národu prokázané dožadovala se vždy velikých obětí a násilným katoličením rozštěpovala národ bez tak rozdvojený ještě více k všeobecné škodě. Za těch událostí hynul užasně národ počtem, a to jednak nepřetržitými válkami jednak odnárodňováním, a čím víc jsme číselně slábli, tím více jsme se vzdalovali možnosti uskutečniti první a bytný ideal každého národa. Naše neštěstí tomu chtělo dále, že jsme po ukončeném zápasu mezi Evropou a Tureckem přišli pod moc různých pánů. Ač se tito rozcházeli ve příčině politického a osvětného vlivu, který za svého panování nad námi uplatniti se snažili, přec v jedné snaze se scházeli, totiž v snaze odnárodniti nás a připraviti nás o víru. To byly zoufalé doby, vladyka Rade dí o nich:

Bješe tama[1]) zemlju přitisnula,
Na oltaru plakeše kandjelo,[2])
Nigdje nada do[3]) u jednog Boga —
O kukavno[4]) Srbstvo ugašeno! (P. d.)

---

[1]) tma: — [2]) lampa (visací): — [3]) kromě (tu); — [4]) ubohý.

Nové směry v současném dramatě.

Ref. Tomáš Hudec.

Podávám zde některé myšlenky a vyňatky ze stati známého polského kritika St. Tarnowského v Przeglądu Polském jednající o nových směrech v současném dramatu. St. Tarnowský má sice především na zřeteli drama polské, ale myšlenky a názory jeho o dramatu evropském vůbec a o povaze dramatické poesie jsou v mnohé příčině zajímavé a mohly by i u nás přispěti k vytříbení a vyjasnění úsudku o různých zjevech soudobého dramatického básnictví. —

I.

Je zcela již jasno, že drama v celé Evropě prodělává jakousi transformaci, chce se přeměnit. Hledá nových cest. Praví, že jeho dávné formy se již přežily, znechutily, že je třeba nových. A má pravdu. Formy musí se měnit. I nejdokonalejší i nejkrásnější zůstávají v jiné době sice krásnými, ale přestávají býti době té vlastními, z ní vyrostlými. Básník, který by dnes chtěl napsat tragedii ve formě Aischylově nebo Sofoklově, mohl by snad napsat něco i velmi pěkného, ale vždy by to bylo jen pěknou výjimkou, pěknou anomalií. Dnes však nejen dávná tragedie řecká, ale i tragedie dob křesťanských, anglická, německá, francouzská, ztratila u některých básníků a některých kritiků svou vážnost a svůj vliv. Básníci nechtějí kráčet drahou, kterou se ubíral Shakespear, Schiller, Göthe, žádají cestu a formu novou, vlastní. Mají na to právo. Ať na novych cestách nalezají a tvoří nové formy! Pouze ať jest to, co vytvoří, rovněž tak krásné, tak velké jako to, co vytvořil Aischylos, Sofokles, Shakespeare, Schiller a Goethe!

Forma může a musí se měnit. Ale podstata poesie, ta se nemění. Je-li tato zachována ve své plnosti, bez porušení, bez násilného znetvoření, tu budiž si forma jakákoliv, dílo bude trvale krásné, věčné, nesmrtelné. Ve světě, v němž zatím nastalo sta změn, bude ono působit takovým dojmem jako ve svém původním okolí. Tragedie řecká proto žije po dvacíti pěti věcích, protože všechny věci a pozdější civilisace cítí a vidí v ní tutéž podstatu a přirozenost poesie, která na ně působí a k nim mluví z tragedie Shakespearovy. Kde však tato podstata poesie je buď seslabena, nebo porušena a znásilněna, ať již neschopností básníka nebo zřetelem na libůstky času a mody, falešnou ctižádostí či honbou za novostí a originalitou, aby totiž dílo, třeba sebe horší, buď jak buď jenom bylo nebo alespoň se zdálo novým — tam poesie bude buď zdánlivá nebo neúplná, neupřímná — a nebude mít dlouhého trvání. Velký úspěch a zdar u současníků skončí se hluchým mlčením, a často i pohrdlivým smíchem potomkův. —

Onen nával dramatické produkce, který zasypává celou Evropu, od norských fjordův až k zlatým pobřežím Středozemního moře, obsahuje v sobě dva základní směry či principy. Jeden z nich, převahou naturalistický, realistický bere sobě za heslo a za úkol pravdu, souhlas se skutečností. Druhý dí, že rovněž hledá pravdu, ale pravdu hlubší

a všeobecnější, nežli onen; nejedná se mu o zevnější projevy pravdy, ale o její podstatu, a proto ji projadřuje v libovolných tvarech, pohrdaje pak zevní podobností se všední skutečností, tvoří ve svých postavách a situacích všeobecné formy, pod nimiž dají se umístit a z nichž dají se poznat tisíceré zjevy lidských duší a citů, v tisícerých poměrech a v kterýchkoliv dobách. — Časem slučují se oba ony principy či směry a praví, že jsou naturalistické pouze na venek, v podstatě však, ve svém jádře a v idei že jsou symbolické.

Společnost se přeměňuje, a proto i umění vůbec a též drama musí se měniti s ní. Především rozšířit svůj obor, brát své předměty z celého lidského života. Dávné drama řecké bralo je pouze z života králův a heroů; drama křesťanské, Shakespear a jiní, rovněž z tříd privilegovaných. A přece člověk na každém stupni společenského života či osvěty právě tak cítí, právě tak trpí a může býti též právě tak poetickým. Zapuzená královská dcera Kordelie nebyla nešťastnější než ubohá dívka, dcera obyčejného pijana; prostý dělník může býti právě tak žárlivým, jako vládce panující jmenem benátské republiky na Cypru. Těchto různých poměrů a utrpení, kterých si dosud nevšímáno, musí se zmocniti drama; toť zlaté doly dosud netknuté a nepřebrané. A poklady ty najde a na světlo vynese onen, kdo se směle spustí do hlubin! Nuže, v demokratickém světě musí se i drama demokratisovati. Stará tragedie, především tragedie historická, člověk, jeho vášně, jeho neštěstí, jeho vina s pozadím jestě nějakých politických zápletků a válek, toť jest, i když ne snad zcela vyčerpáno, tedy jistě všední, zastaralé, otřelé. Tragedie chudých dělníků, tragedie bídy a nouze, tragedie myšlenek, svědomí a povah primitivních, neprobuzených, hrubých a divokých, to jsou ony nové obzory, jež se otevírají dramatu. Nešťastným byl Hamlet jsa postaven mezi strýcem zločincem a ničemnou matkou; neméně nešťastnou a tragickou bude i chudá dívka, když pozná a pochopí moralní pokleslost svých rodičů, ba bude tím ještě tragičtější, protože nemůže jako Hamlet zlu odpomoci, a protože ona obětavost v „Divoké kachně“ jest bezvýslednou.

Než změna látky a oboru musí přivoditi též změnu dramatické formy. Forman Henčl nemůže mluvit takovým jazykem jako markýz Poza a nemůže se chystat k sebevraždě takovým monologem jako Ajas. Bylo by to pravdě nepodobné, zarážející. Řeč jeho musí být obyčejná, všední, byť i hrubá. A verš, není-li v dramatě nepotřebným, ba spíše bezúčelným a nepřirozeným? V životě přece nikdo nemluví ve verších; a poesie, drama především vyžaduje pravdivost. Postavy v dramatě musí mluviti tak, jako my všichni obyčejně mluvíme. Nedosti na tom: i děj musí se konat a zaplétat tak, jak se to přihází při událostech našeho života. Naskytují se sice i v životě neštěstí, naskytují se i dramatické kollise, ale život vypadá na venek tak, jakoby se nic nebylo událo. Jeho denní běh ubírá se obvyklými kolejemi se snídaní, obědem, všedním hovorem. Toto odchýlení dramatu od obyčejného života je rovněž omyl a blud starých básniků, konvencionalnost, kterou třeba napraviti. Děj musí se rozvíjet v proudu obyčejného, denního života,

dramatické situace podávat v obvyklém hovoru. O tom ani již nemluvě, že každá osoba musí mluvit svým vlastním jazykem a slohem, nebo že monolog musí být právě tak odsouzen k smrti, jako starý důvěrník ve francouzské tragedii: ovšem plnějším právem nežli tento, neboť nikdo přece, vyjma blázny, nemluví hlasitě k sobě, a nadání i zručnost dramatického básníka jeví se právě v tom, ukáže-li nám myšlenky a city svých osob způsobem přirozeným, skutečnosti blízkým.

Tak více méně mluví, tak tvoří nová škola dramatická — tak píše i její kritika. Obě mají nepopíratelně v mnohém pravdu. Ale zdá se nám, starším lidem, jako bychom to vše již byli někde viděli a slyšeli. Je to opravdu nový vynález a objev? Zdá se nám, že to vše zde již bylo. Byl tu protest proti verši, protože prý se příčí přirozenosti a pravdě; vždyť proto psali Schiller a Göthe svoje první dramata prosou. Byla tu oposice proti jednostejnému, konvencionalnímu způsobu. Žádalo se, aby každá osoba mluvila svým a sobě vlastním jazykem. A nejen se to žádalo, ale též provádělo. Kde jest větší rozmanitost ve způsobu řeči, a kde přiléhá ona případněji k mluvícím osobám jako u Shakespeara? A v Goetzi, zdaž mluví Adléta, biskup bamberský a Selbitz stejným způsobem? Nebo v Egmontu krejčí, švec a Vilém? Mluví-li Marketka tak jako Ifigenie a obě Leonory? A celý Faust, vyjímaje některé části, není-liž psán slohem, který právem lze nazvati všedním; Faust nikde nemluví retoricky a bombasticky jako bohatýři francouzské tragedie.

A že si všímáno předmětů ze života všedního, domácího, ze života a utrpení lidí chudých a opovrhovaných, ani toho nelze nazvati novotou. Z hrdě strmících paláců vykročilo drama již dávno do obyčejného života, v Německu za Lessinga, ve Francii za Diderota. V Emilii Galotti, v Kabale und Liebe jsou sice ještě paláce i knížata; ale odehrává-li se první v kruzích dvorských nebo aspoň dvoru blízkých, tu hlavním předmětem druhého dramatu je právě utrpení a neštěstí dívčiny, chudé dcery chudého hudebníka, pronásledování ubohých a pokorných mocnými. Hauptmann obral si za předmět bídu a utlačování dělníků v továrně — Schiller ne sice nouzi a hlad, ale bezpráví a bezbrannost. Každý volí si ten předmět, který v jeho dobu se přihází a pozornost na sebe poutá; než jeden i druhý hledá předmět na tomže poli, v téže sféře poměrů a bolestí.

„Ale nový duch musí roztříštit staré formy! Pravidla, zvyky, předsudky, vše pryč! Genius tvoří sám ze sebe, a to, co on stvoří, stává se právem, neboť je to projevem jeho síly a krásy. V něm jedině je zřídlo a v něm jedině důvod veškeré krásy a poesie!“ — Tak mluvívá časem nové umění — pravda, že ne vždy ústy svých nejlepších a nejzdatnějších představitelů. (P. d.)

Ruské měsíčniky roku 1900.

Napsal Aug. Vrzal. (Č d.)

Od r. 1892. redakcí pedagogického spisovatele V. P. Ostrogorského v Petrohradě vychází měsíčník „Mir Božij", „literarní a vědecko-popularní časopis pro sebevzdělání", na který se předplácí sedm (u nás deset) rublů. Dříve na obálce bylo udáno, že je to časopis také „dlja junošestva", což později se vynechalo. V prvních letech časopis ten držel se směru R. Bogatstva i R. Mysli, nyní jeví sympathie s modními proudy, marxismem, symbolismem i dekadentstvím. Politických přehledů tu není, za to jsou zaměněny umělým výborem úryvků z ruských i cizozemských časopisův a novin, obzorem vědeckých spisův atd. Co se týče vědecko-popularních článků „M. B.", většina jich je velmi nudna. Výjimku velmi čestnou činí velezajímavé „Náčrtky dějin ruské vzdělanosti" od P. Miljukova, pěkné národohospodářské články P. Struvea (Iz lětnich nabljuděnij, F. Lassalle), Tugan-Baranovského i N. Rožkova (Selskoje chozjajstvo moskovskoj Rusi v 16 věkě) a publicisticko-kritické stati Iv. Ivanova.

Co se týče belletrie, „M. B." mnoho místa poskytuje překladům. Lonský ročník přinesl druhý díl trilogie D. S. Merežkovského s názvem „Voskresšije bogi. — Leonardo da Vinči". Dříve vydaný I. díl trilogie „Otveržennyj", v němž autor pokusil se rehabilitovat Juliana Odpadlika, je babylonským pláčem nad řeckou krásou, kterou prý zničilo křesťanství. V II. díle nadepsaném „Vzkříšení bohové", hrdinou je znamenitý italský malíř, sochař, rytec, hudebník, pěvec, učenec, pozorovatel a vynalezatel Leonardo da Vinci († 1519). Vedle této zajímavé osobnosti vystupuje v romaně doba italské renaissance, zápas křesťanství s křisiteli antiky, ctiteli kultu pohanských bohův a smyslné tělesné krásy řecké. M. dobře asi prostudoval dobu tu, ale neměl úmyslu věrně nakreslit dobu onu a osvětlit ji jasným světlem, nýbrž užívá doby renaissance jen jako historického momentu, v němž podle jeho mínění odrazily se jemu milé idey B. Nietzschea; navazuje tedy věku onomu modní idey, době té cizí. Sám hrdina je v romaně M. modním nadčlověkem a zcela chladným pozorovatelem krásy, lhostejně studujícím Venuši i Savonarolu i pavouka. Jeden kritik dí správně o romaně tomto: „Na Vzkříšené bohy třeba pohlížet především jako na illustraci filosofických pojednání Nietzscheových, jako na vtělení abstraktních úvah německého theoretika v umělecké obrazy, jako na roman didaktický, poučující čtenáře o tom, jaký má být idealní silný člověk a co má dělat." Celkem je roman ten nudný. Veleplodný Ign. N. Potapenko uveřejnil v minulém ročníku „M. B." novellu „Poběda" a roztomilou povídečku ze života pravoslavného duchovenstva „Priminerije", jež také do češtiny přeložena. V novelle „Vítězství" líčí se probuzení svědomí a obrození gymnasijního učitele, jenž pod vlivem svého přítele a milované dívky nabývá záliby ve svém

povolání, a zároveň s tím vzrůst sympathie milované dívky k němu. V polobelletristických, polopublicistických náčrtcích „V sutolokě provincialnoj žizni" N. Garin (vlastním jménem N. G. Michajlovskij) líčí svou vzdělavací činnost na vsi se zvláštní samolibostí a sebevyvyšováním. V zajímavých „Vesnických obrázcích" A. Jablonovského mile vábí živost a pravdivost vypravování o selském životě.

Kritický oddíl „M. B." s názvem „Kritičeskije zamětki" vede obratně a velmi živě nadaný mladý kritik A. B., jevící jemný literarní vkus a smělost, sáhnout i na autority, dosud tradicí chráněné.

„Mir Božij" poněkud jeví přechod k onomu novému typu časopisu, o němž jsme nahoře mluvili, a který se uskutečňuje v časopiseckých pokusech poslední doby. Poněkud nižší předplatné (v Rusku 7 r.) a sympathie k novějším proudům získala „M. B." slušný počet předplatitelů (13.148) hlavně mezi studující mládeží.

„Nejpokrokovějším" z petrohradských měsíčníků chtěl se ukázat časopis „Žizň", jenž vychází pátý rok, ale jako měsíčník, kterého počali si všímat, vydává se M. S. Jermolajevem třetí rok. Ale nároky „Žizni" spočívají na vrátkém základě; zdá se, že stavbě „Ž.", založené na písku učení, jež sebe samo podrývá, hrozí záhuba. Vědecké články „Žizni" pohybují se v oboru marxismu a ekonomického materialismu, jímž do jisté míry prosycena také belletrie; ale bledí rytíři marxismu P. Struve, Tugen-Baranovskij, Jevg. Lozinskij, A. Surkov, M. Kurčinskij, Vl. Iljin, S. Štejnberg, P. Maslov, P. Něždanov a jiní, přestavše bojovat s „národníky", v poslední době potírají sebe navzájem. V pojímání umění „Žizň" vyniká nad staré časopisy; poskytujeť umění dosti mnoho místa, přináší četné kresby, fotografické snímky obrazův a v osobě G. Ge má dobrého znalce i vysvětlovatele uměleckých zjevův. — Co se týče literarní kritiky „Žizni", články Andrejevičovy nevynikají tak pochopením literarních zjevů, jako spíše vymučenou nenuceností. Ale při vší nejasnosti základních jeho zásad v článcích jeho vidět živost publicisty, jenž umí nacházet pro literarní zjevy čistě socialní příčiny. Méně živosti nacházíme v kritických článcích D. Ovsjaniko-Kulikovského.

To, čím „Žizň" vábí čtenáře, je jméno *M. Gorkého* (Al. M. Peškova), kterého si redakce „Ž." téměř „najala", oznámivši, že díla jeho nebudou vycházeti v žádném jiném časopise. V povídkách M. Gorkého nejjasněji odráží se nynější nálada ruské společnosti. Není časopisů a novin, které by nepsaly o něm; dílům jeho věnováno mnoho kritických náčrtkův, a loni věnovali jeho činnosti zvláštní monografie Andrejevič, V. Bocjanovskij a G. Alexandrovskij, což svědčí o velikém významu M. Gorkého pro současnost. Spisy jeho vyšly za dvě leta už ve 4. vydání. M. Gorkij (vlastním jménem Al. M. Peškov) je neobyčejně nadaný samouk, jenž viděl a sám prožil ony hrůzy nouze, bídy, tuláctví a hrubé práce tělesné, jež líčí ve svých povídkách, majících autobiografický význam. Takový život uprostřed „nepokojných" lidí, trhanů, bosákův a čtení knih romanticko-báchorkovitého obsahu naladily ho romanticky, popudily proti všednímu životu, „měšťáckému" štěstí, a vzbudily v něm touto po romantickém hrdinství a absolutní svobodě. Jemu samému

právě tak jak jeho „bosákům“ líbí se tulácký život proto, že je to „ptačí život“, že v něm není žádných zákonův a povinností. O tomto životě s nadšením a láskou mluví jeho nepokojní hrdinové, již nenávidějí pořádek, lidi, již spokojují se všedním životem a spojenými s ním povinnostmi, a mají všecko za „dovoleno“. A takové hrdiny G. předvádí jako jakési „nadčlověky“ podle učení B. Nietzschea, idealisuje je. Se zvláštní sympathií kreslí i takového padoucha, jako je cynický tulák Promptov v náčrtku „Prochodimec“. Většina sobeckých hrdinů M. Gorkého vzbuzuje v čtenářích odpor, ač oni mají o sobě vysoké mínění, pohrdají okolím a svalují na jiné vinu svého prostopášného života. Spisovatel nakreslil je věrně, ale osvětlení je falešné. Vůbec G. je veliký, svérázný talent umělecký, ale špatný filosof. V povídkách jeho nalézáme mistrovské krajinomalby, genreové obrázky a živé podobizny. G. výtečně umí kreslit nudu svých hrdinů, smích i veselost. Čistě národní, dobrosrdečný humor ozařuje některé jeho náčrtky, na příklad „Jarmark v Goltvě“. Ale poslední práce M. G. Gorkého, nedokončená novella „Mužík“ a roman „Troje“, jsou práce velmi slabé. Nemaje jasných ideałů, G. nemá určité představy o positivním typu člověka; proto chtěje nakresliti idealního „mužíka“, octl se v rozpacích i přerušil uveřejňování novelly „Mužik“ v „Žizni“, by ji znovu přepracoval. Projeviv mistrovskou dovednost v kresbě hrdinů ničivých, nedovedl namalovat hrdinu tvořivého. Suchoparně, rozvláčně a příliš „smradlavě“, jak vyjadřuje se jeden z hrdin G., psán roman „Troje“. Není tu onoho poetického koloritu, jímž vynikaly práce G., ani krásných obrazův, ani nových typův, ani jasných dekorací. Všecko je mdlé, vybledlé. Zdá se, že talent M. G. rychle vadne.

Kromě M. Gorkého v „Žizni“ nacházíme povídky přísežných belletristů tohoto časopisu, Timkovského, Veresajeva, Čirikova i Tana. Jsou to vesměs mladí, více méně nadaní belletristé. K. Timkovskij je znám dvěma svazky „Novell a povídek“, v nichž líčí všední život všedních lidí, ale užívá příliš hustých barev, by ukázal svou tendenci, což působí neumělecký dojem. V povídkách jeho je všecko zveličeno: i „zločinní Češi“, kteří bijí dětí, učíce je klassickým jazykům, i naivní „soukromý docent“, jenž po četných učených studiích najednou vidí, že nehodí se k učeným pracím, i hnusní rodiče, již pohrdají starými vychovatelkami, chtějícími rozvit v dětech jejich lidumilné city. V posledním ročníku „Žizni“ T. uveřejnil pěkný náčrtek „Priznanija“. Podobně hustými barvami maluje Jevg. N. Čirikov, jenž dosud vydal 3 sv. „Náčrtkův a povídek“, ale v posledním roce v Ž. uveřejňuje publicistické „Provincialnyja kartinki“, v nichž je mnoho humoru a kousavosti. — V. Veresajev a Tan uveřejnili v „Ž.“ 1900 jen několik obrázkův.— Z. Gippiusová (Merežkovská) uveřejnila v „Ž.“ dekadentsky zbarvený roman „Sumerki ducha“, líčící jakousi „soumračnou“ lásku dvou „dětí soumraku“, ženatého professora a vdané mladé ženy, chorobných a nespokojených životem. Rozvláčny a nudny jsou romany K. Baranceviče (Bolnaja krov) a Vl. Murinova (Voskresniki). Zdařilé jsou náčrtky A. Iv. Svirského z neznámého

nám světa peleší a žalářů, ze života pijanův a tuláků, které sice nevynikají uměleckými přednostmi, ale pravdivostí a upřímností.

Co se týče básní, „Žižň" uveřejňuje poměrně dosti zdařilé verše Iv. Bunina, K. Balmonta, A. M. Fedorova. (P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCLIV.

420. Ješek vrchní kuchař † biskupa Petra. Mohelnice, 11. dubna 1387. — O. I. a. 2.

Čtyři pečeti na pergamenových proužcích dosti zachovalé, pátá jest utržena. Není záznamu starého.

Str. 374. ř. 2. original: Suczczendorf;
ř. 3. original: Miglicz; ř. 5. Migliczenses; str. 375. ř. 6. Migliczensi; ř. 15. Miglicz;
ř. 4. „ Heinrich Smik Niczco Ogczar (? Ogezar) . . . Ruduschius Lewus (ne: Letbus, cf. Cwnczo in initio);
ř. 5. „ iurati et cives.

Str. 375. ř. 7. original: altar̃ s obloučkem nad r otevřeným v levo, čtu: illi altariste, neb i prve (ř. 5.) řeč byla o Michalu oltářníku sv. Petra a Pavla v kostele mohelnickém: domini Michaelis altariste sanctorum Petri et Pauli etc., i ř. 8.: altariste habitantes etc.; altaris ř. 15. kráceno též tak, ale s dodaným: s: altar̃s.

CCLV.

422. Majnuš z Mlékovic. Kroměříž, 14. dubna 1387. — G. I. c. 14.

Str. 376. ř. 2. original: Quaczczycz;
ř. 3. original: Wenceslay; tak i str. 377. ř. 4.;
ř. 4. „ Pustimyer; tak i ř. 8.;
ř. 8. „ Hannusko de Modrzycz et Marquardus de Modrzycz:
ř. 9. „ Hannussio;
ř. 10. „ Slawykowycz; tak i ř. 14. a 17.;
ř. 12. „ legittimo; tak i ř. 25. a str. 377. ř. 11. a ř. 13. legittimum;
ř. 22. „ ab inpeticione;
ř. 23. „ liberare.

Str. 377. ř. 5. original: triginta, tringinta omyl tiskový;
ř. 14. obstagium v Kroměříži zvláštní nařízeno, a sice: ipsa in persona super alium non demonstrans etc.

Sedm pečetí dosti zachovalých na pergamenových proužcích. Záznam z 15. věku z části přepsán a doplněn v století 17.: littera super bonis in Slaw[icouitz] ad altare sanctorum Michael: et Wenc[esl:].

CCLVI.

425. Markrabí Jošt. Znojmo, 18. dubna 1387. — O, I. a. 3

Pečeť na pergamenovém proužku v červeném vosku na misce z vosku bílého, zachovalá dosti až na okraje bezmála dokola odlomené, při čemž utrpěla i legenda. Záznamu starého není. Pergamen na rubě pokálen velmi.

Dr. Lechner: Druck richtig.

Str. 378. ř. 6. original: Muglicz (e nad u);
ř. 9. original: anectere.

CCLVII.

440. Týž markrabí. Brno, 5. července 1387. — G. I. c. 15.

Na plice: per dominum marchionem decanus Olomucensis Andreas. Záznam na rubě z 15. století: Littera ut bona ex nouo comparata intabulentur monasterio. N. 23. (? Číslo otřeno.) Pečeť markraběcí velmi dobře zachovalá, jenom že od listiny oddělená.

Dr. Lechner: Vom Wechsel zwischen *u* und *v* abgesehen Druck richtig.

Str. 389. ř. 2. original: int*h*emerate;
ř. 7. original: a quocu*m*que homine;
ř. 13. „ Brunne (e nad u).

CCLVIII.

442. Jindřich z Bělé. Datum 8. července 1387. — Knihy půhonné I. list před 88 nečítaný.

Str. 390. ř. 2. Knihy půhonné omylem Dob*u*ssius de Mezeriecz;
ř. 7. Knihy půhonné sine dolo quolibet per nos manu etc.; není správna oprava Dra. Lechnera: Z. 8 fehlt nach obligatione noch: per nos, neboť per nos in margine napsané dle značky jemu předpojené náleží po: quolibet ř. 7. Oprava: „Z. 34: fenore Puhon: fenori“ nenáleží k této listině;
ř. 8. „ „ inmobilium;
ř. 12. „ „ qui cum, ne: quicunque, jak tištěno, ani: quicum, jak opravuje Dr. Lechner;
ř. 15. „ „ asi: quaq; ne qualibet, jak tištěno, nýbrž quacunque;
ř. 16. „ „ quibuscumque;
ř. 21. „ „ ad quodquam superius dominium remittendos.

CCLIX.

471. Oldřich Hecht z Rosic. Datum 1. dubna 1388. — G. I. c. 16.

Ze sedmi pečetí šest dosti dobře zachovalých na pergamenových proužcích, čtvrtá ztracena, zbyl jenom proužek, byla již v 15. století oddělena, jak nás poučuje záznam na rubě: Littera super villa Ribnik si intabulata non est, incauta est propter vnum sigillum ruptum (dodáno později černějším inkoustem:) repertum est eam esse intabulatam.

Str. 413. ř. 3. original: Jutt*h*e etc. Pus*s*mir;
ř. 6. original: generaliter ac in specie;
ř. 11. „ pro futuro, ne: profuturo;
ř. 12. „ vel in alias personas;
ř. 16. „ *B*ocko, jako ř. 4. *B*enedicti a *B*irnyczka;
ř. 17. „ Aulenburg etc. de *B*artna;
ř. 17. „ Morava, ne jak čte Dr. Lechner: Moraba, neboť i v listině této mnohdy *b* a *v* jsou si podobny;
ř. 18. „ Otisslawicz;
ř. 20. „ nesprávně: post triennium per mortem, předložky správně přeloženy, aby věta nabyla smyslu, leč nebylo poznačeno;
ř. 25. „ eripere et extabulare ei*s*dem etc.;
ř. 26. „ nesprávně: tabula, diplomatář opravil v: tabulas.
ř. 32. „ správně: prestabunt, ne: intrabunt;
ř. 36. „ consangwinitatis, ne: consanquinitatis.

Moderní literatura v Indii.

(»Revue encyclopédique« 18. srpna 1900, str. 646 – 651. Ref. J. OLIVA.)

Indie není nikterak zemí uzavřenou a nehybnou jako Čína, naopak vykazuje intellektuelní činnost, o které v Evropě téměř nic není známo. Asi sto let pracují v ní nové živly a Indie přichází pomalu k obratu rozhodnému, aniž bychom mohli předvídati budoucí její osudy. Dědičkou jsouc slavné minulosti, Indie překvapuje bohatství své literatury. „Sanskrt byl tu nepřetržitě pěstován po 25 století; každé nářečí prâkritské mělo dni své slávy. Nářečí arijská jsou posvěcena díly nehynoucími a řeči dravidské vydržely četně konkurenci o slávu“ (S. Lévi). Jestliže tedy chceme tu podati jen úryvkovitý nárys moderní indické literatury, pochopíme každý snadno, že je nad míru nesnadno orientovati se uprostřed rozmanitých plemen, kast a náboženství a vystihnouti vliv velikých proudův utvořených moderními ideami.

Indie postrádá jednoty. Jednotou jistě není vláda anglická, byť i na pohled jednota taková se jevila v systemu administračním ve vlastních provinciích a rozšířeném v osobě political agents i do států domorodých; v této nesjednocenosti hlavně se zakládá nadvláda anglická: na jedné straně je císařství indické tak cizí obyvatelstvu, jak mu kdysi byli cizími velicí mogulové, a z druhé strany, jelikož dynastie národní zanikly, domorodí princové nemají více přilnulosti ku svým poddaným než cizí panovníci. I existence místokrále, strašlivého lorda Saheba, je ignorována od většiny Hindů. Massy lidu, netečné a bez starosti, zbavené lásky k vlasti a vysílené dlouhým otroctvím, žijí ve světě úplně odlišném od světa vyšších tříd. Ryot (zemědělec) nemá mnoho potřeb; nemá potřebí než hrst rýže pro své osobní nasycení a

kousek země, aby mohl pásti svůj dobytek (Malabari). Ostatní věci málo ho zajímají. Co vyšších kast se týká, ačkoli byly vždy načichlými co největším náboženským konservatismem, stojí nyní oproti moci, jež je donutila, aby s ní počítaly, která však ukládajíc jim své zákony zároveň jim poskytuje značných výhod. A Hind zná své zájmy: ačkoli je to nedovoleno brahmanovi u cizince jísti, nikterak mu není proti mysli přijímati od téhož cizince peníze, které mu tento dá vydělati. Úřední státní místa nejvíce lákala pravověrné; avšak kdo je chtěl obdržeti musil vyplniti jisté podmínky, podstoupiti zkoušky, získati si diplom. Studium angličiny stalo se nutným, jakmile angličina na místě perštiny stala se vládní řečí. Když Charles Grant navrhoval svůj system vychovatelský pomocí angličiny (1797), nedomníval se jistě, že věc bude tak pokračovati a mohutněti, aby v jediném století vtiskla téměř nový ráz duchu indickému. Tento směr, pravda, nebyl přijat ode všech, a společnost indická je nyní rozdělena na 2 velké skupiny: orthodoxní, kteří zásadně odmítají všechen cizí vliv, a přívržence method evropských, kteří myslí, že z těchto method dosáhnou užitku: sjednocení vlasti a obrození lidu. Tito poslední, duchové osvícení a mnohdy reformatorní, pracují opravdově o assimilaci a splynutí a čítají mezi sebou osoby veliké váhy, talenty hluboce originelní, jako jsou: radža Ram Mohun Roy, Toru Dutt, Malabari, Telang, Krupabai Satthianadhan, jež náležejí k společnostem a plemenům přerůzným a jež podávají příklad velice vzácný a pozoruhodný, jak orientalní intelligence se podrobila evropské disciplině.

Vychování západní nevytvořilo jen originalní talenty; vychování to mělo i blahodárný vliv na domácí literaturu a od 50 let studium národních řečí nejen nebylo angličinou upozaděno, naopak, vzalo nový vzchop. Literarní historie moderní Indie má proto nyní všechen vzhled a půvab epochy renaissanční a fase přechodní. Tento dvojí moment činí ji tak zajímavou.

Nebudeme se tu blíže zabývati sanskrtem. Připomínáme toliko mimochodem, že sanskrt není nikterak řečí mrtvou; neboť posud jím mluví učení a zbožní lidé sanyasinové a yogiové, jimž nářečí živá jsou velice odporná. Právě těmito nářečími chceme se tu zabývati. Literatura jejich je pozoruhodná a téměř úplně neznámá. Roku 1840. Burnouf trpce si stěžoval do nedostatku mluvnic obyčejné mluvy, což bylo závadou, že se nemohla zkoumati díla z dob poměrně moderních. Tato mezera již vyplněna. Mluvnic a slovníků není už nedostatek; dějiny domorodých literatur počínají zajímati některé zvědavé duchy, kteří se věnují se zvláštním zápalem tomuto předmětu. Viz zvláště: Weber History of Indian Literature a Frazer A literary history of India.

Řeči indické nynější se dělí na 3 veliké skupiny: nářečí arijská, dravidská a kolarijská. Tato poslední nemajíce literatury, nebudou nás tu dál zajímati.

Nářečími arijskými mluví 194.252.748 osob, dravidskými 52.932.276 osob a kolarijskými 2.959.006 osob.

„Dějiny moderních řečí indických počínají v 12. století. Hnutí o reformu náboženskou bylo příčinou, že se staly řečmi literarními. Vývoj linguistický urazil značnou cestu od té doby, co nářečí prâkritská stala se officielními. Záliba v synthesi, tak vyvinutá v sanskrtu, téměř zmizela; methody analytické zvítězily. V téže době, kdy v Evropě dospělo se ku dvěma opačným výsledkům, tytéž síly linguistické směřují v Indii k stejným výsledkům. Řeči romanské jsou jaksi sestrami nářečí nynějších, jako zase sanskrt je sestrou řečtiny a latiny“ (S. Lévi).

Pomineme tu skvělý rozkvět literatury radžputana, jejíž hlavou byl Dadu, náboženský reformator v 16. století; literatura ta není ještě dosti prozkoumána, aby se mohlo o ní psáti širšímu obecenstvu. Literatura pak v Birmě je téměř výhradně budhistická a nepatří tudíž do naší stati.

Nářečí představující nejvyšší rozvoj ducha indického jsou: hindi, mahratti a bengali. Třeba ovšem zmíniti se i o gudžerati, jež v poslední době si získalo jisté důležitosti.

Ze všech nářečí **hindi** má nejlepší a nejbohatší literaturu. Mluví jím 86,000.000 osob mezi Aravalli na západě a Radžmahalem při vstupu do delty Gangu na východě. V 12. století, právě při jeho vzniku, užíval tohoto nářečí Čand (Chand) ve svých vlasteneckých balladách, zpívaných dosud v severní Indii, od břehu Inda ku hranicím Beludžistanu; tohoto nářečí užívali též velicí reformatoři: Kabir a Nanak (15. století), potom nevyrovnatelní básníci Sur-das a Tulsi-das (16. století); pandit i zbožní věřící hledají nadšení a pravidla obcovací v těchto krásných spisech. Postupme k dalším stoletím. Poslední leta dynastie mogulů, nad míru bouřlivá, uložila ovšem mlčení spisovatelům; toto ticho bylo teprve přerušeno na počátku 19. století, když byl uveden do země tisk. Tím činnost se zdvojnásobila. Každé desítiletí produkuje nyní na sta spisů v hindi, většinou překladů ze starých autorů, někdy však i prací originalních. Ze spisovatelů moderních zmínky na prním místě zasluhuje Babu Haris Čandra z Benares (1850—1885), jenž uveřenil různá pojednání, básně, dramata, satiry, popěvky. Jeho anthologie ze spisovatelů v hindi je velice vážena. Radža Lačman Singh z Agry, 1895, byl deputy collector a měl titul radžy za služby, jež prokázal za vzbouření. Zanechal dobré překlady; verše jeho příjemné a lehké. Lala Totaram, vakil nejvyššího soudu, nyní v Aligahru, získal si též pověst výborného spisovatele. Je ještě dosti jiných vážených a ctěných obecenstvem spisovatelů, z pravidla však nejsou orginalní. Poněvadž literatura hindi je čistě náboženská a filosofická, mají díla starých myslitelů více vážnosti než díla moderní a veliké firmy vydavatelské v severní Indii nebo v Bombayi přestávají na tom, že vydávají knihy klassické a nikterak nenabádají mladé síly, aby předkládaly čtenářstvu výsledky nynější vědy. Přece však, jako čestné výjimky uvádíme tu zemřelé radže Sivaparsad z Benares a Kašinath Khatri z Allahabadu, kteří podali dobré překlady a výtahy knih anglických.

Rozdíl mezi hindi a **hindustani** (**urdu**) je více způsoben náboženstvím než linguistikou. Hindustani děkují za svůj původ styku

Hindů a Musulmanů, kteří počali co nejintimněji se stýkati v době založení nového města Delhi. To vysvětluje charakter této řeči, která je pravým konglomeratem slov prâkritských, perských, arabských, ba i tureckých. Přijata jsouc od vlády mosulmanské prožívala hindustani (urdu) osudy svých pánů. Po pádu mogulů se rozštěpila: v Hindustaně se zhinduisovala vyloučením cizích výrazů; jižně od hor Vindhy a obce mosulmanské je podržely, podléhala však stále vlivu okolních nářečí.

Literatura hindustani je velice pěkně probádána od Garcina de Tassy. Odkazujeme své čtenáře k jeho výbornému dílu, chce-li se poučiti o dílech moderních básníků jako jsou Šaikh Ibrahim, učitel Bahadur Šaha a proslavený Ghalib, zemřelý r. 1867.

Mezi současnými autory sluší jmenován býti na prvním místě Sayed Sir Ahmed Khan, zakladatel kolleje v Aligarhu a autor díla „Tasanif Ahmedia“, díla „Asbab Baghawat“ čili příčiny vzbouření, díla „Odpověď ‚Musulmanům‘ od Huntera“, díla „Asar us Sanadid“, díla Dějiny a popisy města Delhi“. Jeho kniha o moralce je zavedena ve školách a značí znamenitý pokrok v literatuře domácí, v tom totiž smyslu, že autor předvádí čtenářům výsledky myšlení západního. Saeyd Sir Ahmed Khan je jeden z vynikajících lidí v Indii v poslední době. Za ním jmenujeme Mohammeda Husseina Azada z Delhi, autora vynikajících dějin literatury urdu (1889), Mulvi Šibliho (Moulvi Shibli) též Šibli Nagmani zvaného, jenž uveřejnil „Dějiny chalifů“, dále Mulvi Nazir Ahmada, velikého moralistu a rozhodného přívržence vzdělání ženského. Altaf Hussain Hali z Delhi je jediný básník dosud žijící; jeho „Musdadas Hali“ značí rozhodný pokrok ve veršování; pojednává o přítomném postavení Musulmanů, jimž ukazuje prostředky, kterými by mohli získati opětně své dřívější postavení. Hali nemá soupeřů; jeho „modlitby vdovy“ (Bewa ki Munajat) jsou velice dojímavé. Mulvi Zaullah z Delhi je popularní; známá jeho „Historie císařství anglického“ a překlady děl mathematických.

Čtenáře urdu nejvíce zajímá literatura zábavná. Doba nynější zplodila několik dobrých romancierů, jako jsou: pandit Rattan nath z Luknova, píšící pod jménem Saršar (Sarshar). Bohužel, že romancieři urdu nehledí vytvořiti díla originalní, nýbrž jen přejati sceny a charaktery romanův anglických a uzpůsobiti je pro Indii. Ačkoli urdu je rozšířenější než hindi, není v něm přece, právě tak jako v hindi, literatury vyrostlé z pokroků kultury indické; většina lidí vzdělaných zřídka se pokouší o to, aby sourodáci měli užitek z jich osobního studia; kdykoli však některý tak učinil, nikdy toho nelitoval. Tak tomu jest u Rai Bahadur Lala Baij Natha, člena Judicial service severozápadních provincií; jeho publikace v urdu nebo hindi byly velice hledány. Jeho „Selections“, pojednávající o socialní reformě, nečtly se jen v anglické Indii, ale i ve státech domorodých. Díla „L'Angleterre et l'Inde“ a „Hinduism ancient and modern“ zasloužily by obšírnějšího rozboru, který my zde ovšem nemůžeme dáti. Účelem tohoto váženého autora jest jasně ukázati sourodákům spojení myšlenek východních a západních a prospěchy ze spojení takového plynoucí.

Mahratti mluví více než 18,000.000 osob obývajících vysočinu severního Dekhanu, svah Konkanu, Berar, západní část středních provincií a jistá území ve státě Nizam; „jsouc chráněna od nájezdů z moře Ghatami, od nájezdů po zemi lesy Vindhyjskými, byla krajina tato po dlouhou dobu útočištěm kultury brahmanské a byla poslední hradbou nezávislosti indické. Tím zachovala mahratti svou indickou fysiognomii a mohla se rozvíjeti stejnoměrně, bez skokův a bez mezer.“ Vynikala vždycky náboženskou poesií. V 17. století první místo mezi básníky zaujímal T u k a r a m a posud má velký vliv na nynější ideje. Od počátku 19. století činnost literarní stále stoupala. V 10 prvních letech anglické okupace vyšla jen tři díla v mahratti (1818—1827). Roku 1892. se jich napočetlo 217. Jsou mezi nimi díla vědecká, cestopisy, dějepisy, romany, divadelní kusy, biografie, pojednání filosofická a něco překladův a zpracování a přetisků starých mistrů. Musíme tu přejíti jména spisovatelů znamenitých, nemužeme tu však neuvésti autorky současné, jménem P u n d i t a R a m a b a i, o níž již bylo promluveno v této revue (1896 str. 165), a K a s i b a i K a n i t k a r, dále miss B h o r a j.

Tisk v zemích mahrattských se vyznačuje pokročilou politikou; poslední processy směrové (1897) ukázaly ostrost nářkův a záští strany brahmanské a revivalistů vysokých tříd v Puně a svobodu, k jaké dospěly znenáhla žurnalisté pod záštitou nářečí, aniž by autority angloindické byly něco jen tušily.

Gudžerati zaujímá země jižně od Pendžabu; mluví jím asi 10,619.789 osob; je to nyní obchodní řeč severozápadní Indie, poněkud změněná u Musulmanů v Kač (Katch), u Marwarův a u Parsů. Gudžerati má skvělou školu básnickou: v 15. století: N a r s i M e h t a; v 18. P r e m e n a n d; na počátku 19. D a j a r a m, který měl veliký vliv na garby, jež se zpívají o svátcích diwali, a na poesii lidovou vůbec. N a r m a d a Š u n k a r L a l š u n k a r (N. Shunkar Lalshunkar) proslavil se ráznosti a vzletem. K a v i D a l p a t r a m D a j a b h a i, slepý, starý bard Gundžeratu, mající verše jednoduché a líbezné, umřel před rokem (1899) v Ahmedabadu. Vlastním jeho nástupcem je Pars M. B. M. M a l a b a r i, jenž od maličkosti ukazoval vzácný talent poetický a hluboký cit ducha indického. Jeho zásluhou je, že zmizel rozdíl, jenž dosud byl mezi gudžerati perským a mezi gudžerati hindu a zanechal nechutné vzývání Krišny na počátku pojednání moralních a filosofických. Prosa gudžeratská se pěstuje se zdarem. Rok od roku přibývá publikací.

Tisk v území Bombaye má veliký vliv. Časopisy gudžeratské jsou hlavně organy obchodních středisk a většinou v rukou Parsů. Je to zásluhou Parsa jménem M o b e d F u r d u n ž i M a r z b a n d ž i (M. Furdunji Marzbandji), že založen byl 1822 Bombay „Samachar“, druhý to list redigovaný v nářečí indickém. Několik vynikajících žen vytvořilo vzácná díla, jako na př. Mrs. J. K. K o b r a j i, jež uveřejnila překlad zamilovaného denníku královny Viktorie Mere Leaves (1886), a miss P a t u c k, vydavatelka „Stri-Mitra“. (Viz o tom „Revue encycl.“ 1896, str. 165, 896-9.)

(O. p.)

Nová díla.

Elementa apologeticae. *Dr. Ant. Michelitsch,* professor filosofie a apologetiky na universitě štyrsko-hradecké. Díl I.—III. 1900 a 1901.

Ve Štyrském Hradci počalo nákladem „Styrie“ vycházeti dílo „Elementa apologeticae“, z něhož mám již dva svazky před sebou. První je nadepsán „Philosophia religionis“ a je úvodem do theologie fundamentalní. Když pojednal autor „praeambula religionis“ vůbec, dokazuje podle sv. Tomáše paterým důkazem jsoucnost Boží, odvolávaje se při důkazu kosmologickém i na počet s nekonečným, jak dalece je mu to možno v knize určené pro posluchače vysokých škol, což v jiných učebnicích málokde nacházíme. Ukazuje v další „otázce“, že je jen jeden Bůh, jak vysvítá z důkazu kosmologického a z důkazu o účelnosti. Pak rozepisuje se stručně o bezbožeckých soustavách filosofických. Druhým „praeambulem religionis“ je mu duše lidská, náboženství schopná, bez níž by nebylo náboženství třeba a ani možno. Dále odpovídá na otázky „v čem záleží náboženství“ a „existovalo-li vždy náboženství“. Po této hlavě poukazuje na vlastnosti náboženství zjeveného, uvádí nás do jeho dějin pojednáním o pohanství. Poslední otázkou prvního dílu je nutnost náboženství zjeveného. — Tomuto dílu jsou přiloženy dvě mapky znázorňující rozsáhlost jednotlivých náboženstev a národností na povrchu zemském.

V druhém svazku přihlíží již pouze k náboženství křesťanskému a rozděluje ho na dva díly: „Theoria revelationis“ a „Demonstratio christiana“. První díl seznamuje nás s teoretickými poznatky zjeveného náboženství vůbec, s tajemstvími, se znaky náboženství zjeveného: zázraky a proroctvími. Druhý díl má za úkol osvědčiti všeobecné poznatky zjevení na zjevení křesťanském, k čemuž úvodem historickým je mu pojednání o zjevení starozákonním. Po tomto úvodě přikročuje k novému zákonu. Když ukázal krátce historickou autoritu knih novozákonních, vypisuje důvody vnitřní, totiž v samém zjevení novozákonním obsažené, svědčící o pravdivosti náboženství křesťanského; pak poukazuje na důvody zevnitřní: proroctví a zázraky, a konečně i na historický doklad, jak totiž zázrakem rozšiřovalo se rychle křesťanství, jak je zachováváno, jakými vzácnými plody se honosí a že bude trvati věčně. Pěkně jsou sestavena proroctví o Vykupiteli a jejich uskutečnění.

V této fundamentalce určené za knihu učebnou pro školy vysoké nacházíme poprve zevrubný pokus, jak lze užiti věd profanních pro pravdy křesťanské. Vytknouti je, že pojednává hlava „de existentia religionis“ na sto stranách rozvláčně o náboženstvích všech možných národů na úkor třeba předcházejících hlav „de anima humana“ a „de religionis essentia“. Posluchači mají se dozvěděti mnoho ze svého oboru; podává-li se jim mnoho z věd profanních, jež mají býti vědě theologické pomůckou, trpí tím theologické vzdělání nastávajících kněží. Tak stává se, že theologové neproniknou hloubky a krásy své vědy a pak v praxi, zvláště na kazatelně, nedovedou se zápalem mluviti

pro svou věc. Mnoho profanního však v theologii i vědecké rozptyluje, a hodí se více pro odborníky. Ostatně jsou všechny tři dosud vyšlé díly psány slohem dosti snadným a přehlebným a hodí se proto i z tohoto ohledu dobře za učební pomůcku. M. Mikulka.

Věstník královské české společnosti nauk. 1900.

Českých věcí všímají si články: Dvě kroniky jesuitské kolleje v Litoměřicích z let 1629—1662 od V. Schulze z nichž první pochází od slavného P. Martina Středy; je to vlastně, poznamenání, jak vznikla kollej v Litoměřicích, a oč se při zřizování jejím jednalo. P. Středa to napsal, poněvadž při zřízení kolleje sám činným byl; odvolává se stále na listiny a přílohy, z nichž se však do nynějška jen dvě zachovaly. V druhé kronice jsou časové zprávy také o utrpení celého kraje za těžkých let války třicetileté. Th. Antl sděluje seznam úroků z města Loun a ze vsí k němu náležitých v letech 1450 a 1451; Fr. Pastrnek podává zprávu o Charvatsko-hlaholském rukopisu Sienském (dovozuje, že původní církevní knihy slovanské byly přeloženy z řečtiny, ale již za živobytí sv. Methoda též z latiny; tyto latinsko-slovanské knihy ujaly se na půdě charvatské, ale sněmy církevní provincialní v 10. a 11. století vystupovaly proti liturgickému jazyku slovanskému. Innocenc IV. však r. 1248. povolil slovanskou bohoslužbu podle knih hlaholských v oněch krajích, kde tenkráte byla obvyklou. Tu počalo se písemnictví hlaholské vzmáhati, znenáhla však vnikal do církevního písemnictví živel lidový. Ukázkou této polocírkevní, pololidové řeči v první polovici 15. století je rukopis sienský, který jedná o povinnosti kněžské sedmi hodinek, o ustanoveních při sloužení mše sv., při udílení svátostí oltářní a křtu a je pořízen podle latinské předlohy.) — Českých exulantů týká se článek sdělený Aug. šl. Doerrem: Genealogische Daten über einige böhmische Exulanten in Sachsen aus dem 17ten Jahrhundert. — Fr. Mil. Kouba podává otisk querely stavů českých r. 1611. z rukopisu, jehož byl majitelem Simeon Sušický ze Sonnensteina; querela ta však veřejně čtena nebyla a ani Skála ani Slavata se o ní nezmiňují. — Josef Sabala otiskuje korrespondenci kněze br. Matěje Cyra s Václ. Březanem a Petrem Vokem z Rožmberka (28 dopisu, příspěvek to k dějinám jednoty bratrské). Dr. J. V. Šimák podává Chotěšovské zprávy o selské bouři r. 1680., v nichž hojnost jest dokladů, jak se zhoršily poddanské poměry v 17. století. J. Strnad upravil rejstřík kraje Plzeňského z r. 1600., do něhož každý ze stavů, u koho by se posel zastavil s novu potvrzeným císařským mandátem, že plzenští osvobozeni jsou ode všech cel, mýt a poplatku v Čechách i v Němcích, měl vlastnoručně zapsati, že mandát četl; z podpisů těch se usuzuje, k jaké národnosti stavové se hlásili, a že na Plzeňsku do dneška stoupla místa německá z 15% na 50%. Dr. Ant. Podlaha vydává missii P. Kašpara Diriga v horách krkonošských vykonanou r. 1679.—1680., a sice v Roketnici, Jablonci a Bratrouchově. Zajímavá

zpráva vypisuje, jak u roketnických pokusy o obrácení potkávaly se s nezdarem, až P. Dirig, jenž se vřele u vrchnosti za ně přimluvil, aby jim bezprávný pokus o vykoupení se z poddanství úplně prominut byl, získal si jejich přízeň a lásku a dosáhl toho, že Roketnice se stala katolickou. Missionáři podařilo se také, že roketničtí nedali se svésti k účastenství při selských bouřích tehdejších, a byl vždy věrným za ně přímluvčím.

Ferdinand Tadra: **Soudní akta konsistoře pražské.** Část IV. Nákladem České Akademie 1900.

Uveřejňuje se poslední známý manualník z doby předhusitské. Jako v aktech již vydaných zase se tuto vyskytují známky doby a více než druhdy. Sama akta to naznačují poznámkou při zápisu o výslechu a odsouzení kazatelů pražských Mikuláše řeč. Abraham z Velenovic a Sigmunda z Jistebnice: „origo hussitarum et viglefistarum.“ V ovzduší blížila se již bouře; auktorita poklesla, prostředky kárné neúčinkovaly a sevšedněly; laici vystupovali násilně, ozvěna z Prahy se šíří, která roznáší vlny bouřného hnutí i na venek, kde zase rozdmychovány jsou osobními a sobeckými příčinami. Proti kleru nevynáší ani tento svazek žádných těžších žalob a výtek; kde jsou lidé, tam jsou ovšem slabosti a křehkosti, tam je i pečování světské, spory a různice, ale co na jedné straně uznáváme nedokonalým, nesmíme zase na druhé straně míti za pravdu a právo. Přece však byla tehdejší doba zbožná a obětavá, tak že věru litovati jest, že bylo vše tak rozvráceno husitstvím; jak by hojnou úrodu vydávati mohla všecka země, kdyby jí byl dravý příval nezpustošil!

Václav Novotný: **Inquisitio domorum hospitalis S. Johannis Hierosolimitani per Pragensem archidioecesim facta anno 1373.** Nákladem České Akademie 1901.

Již r. 1877. uveřejnil Emler přednášku svou „o stavu rytířského řádu sv. Jana Křtitele v Čechách roku 1373.“ podle přepisu archivu Maltánského o visitaci, která na rozkaz Řehoře XI. byla vykonána. Tento přepis Maltánský velmi chybný vznikl z rukopisu, který se chová ve Vatikánském archivě, a nyní vydává jej V. Novotný. Visitace řádu Johannitského byla papežem nařízena, aby byla reforma řádu provedena a aby řád sám vrátil se k původnímu svému určení bojovati proti nevěřícím. V Čechách arcibiskup pověřil provedením visitace arcijáhna Bechyňského Borše, jemuž k ruce přidán veřejný notář Jan z Pomuka. Před sebe obesílali do Prahy určité osoby, které o jednotlivých domech mohly podati zprávu. Zprávy tyto (o počtu domů v diecesi pražské, o jméně a stáří představených jednotlivých domů, o počtu, jménech a stáří kněží i bratří rytířů, o příjmech a vydáních, o tom, co by statky mohly vynášeti, kdyby bratři laici byli nepřítomni nebo vzdáleni) jsou neúplné, ale jimi zjišťuje se v diecesi počet kommend Johannitských, jichž bylo 12. Pro církevní dějiny české jest visitace tato zajímavá a cenná.

Václav Schulz: Korrespondence Jesuitů provincie České z let 1548—1770. Nákladem České Akademie 1900.

Z archivu musea království českého vydána jest tato korrespondence Jesuitů; celkem 260 dopisů. Úplnosti ovšem nesmíme hledati; jest to jen zlomkem a malým příspěvkem k přeobsáhlé činnosti Jesuitů. Listy jsou z kollejí českých, moravských i slezských obsahu velmi rozmanitého. Z nejzajímavější a nejcennějších jsou dopisy týkající se poměru lidu poddaného na panství Liběšickém r. 1680. při bouři selské. Ale i jinak po všech stránkách vnitřního života řeholního i působnosti veřejné nalézti tu lze cenných zpráv, které osvětlují celou dobu. Jen zapomenouti se nesmí, že všecko posuzovati se musí nikoli snad podle dnešních kolikráte předsudků a předpojatostí, nýbrž podle ducha své doby, podle vnitřního zřízení i zevnějších obvyklých projevů, pak by snad poznámky o Jesuitech byly i věrnější i spravedlivější, a pak také tolik světlých stránek by se dohledalo, že by se široko rozprchly šířené děsy a hrozné povídačky.

Nepřítel lidstva. Napsal *Fr. Šídlo* v Bystřici pod Hostýnem. S 9 vyobrazeními a 1 diagramem. Cena 20 h.

Šestadvaceti stránková brošurka, jednající slohem lehkým, popularním o alkoholismu, je dobrým úvodem každému do této bolavé socialní otázky. Připojeny jsou obrázky: Část sliznice žaludeční člověka zdravého a opilce. Průřez srdce zdravého a znetvořeného pitím. Játra zdravá a játra opilcova, ledviny zdravé a pitím oteklé. Diagram znázorňující počet přečinů. Doporoučíme co nejlépe.

Jindřich Š. Baar: Nalezeno na cestě všedního života. Studie a nálady. Nakl. V. Kotrba v Praze 1901. Str. 88. Cena 1 K.

Hodně bídy a neštěstí je v těchto devíti kresbách, proniknutých lidumilností a soucitem uměleckým, jak jest nyní v modě. Pan spisovatel rád káře, ostře a trpce káře ty, kteří — často pouhou náhodou — nejsou postiženi bídou a nechovají se k ní, jak on smýšlí a chce.

On také nehorázně nadsazuje. Již v „křížové cestě“ vystupuje každá nehoda do nekonečna jako nesmírná rána. Podobně i zde. A nadsázka jeví se i ve slohu způsobem dotíravým. Na př. přijde do hostince než jistá „stolní společnost“ se sešla, sedl si omylem na vyhrazená místa, načež upozorněn kantinským „dotýkal se po řadě všech sedadel rozestavených jako věnec na hlavě nevěsty kolem bílého stolu. ‚Ta je pro pana doktora‘ atd.... tak mne mrskal !! kantinský do kola, až mne přihnal ku dvěma třem židlím“ pro hosty totiž.

Anebo: Slepec vzal harmoniku, chvějícími se prsty — jakoby milence šat rozpínal — zbavoval ji šedého povlaku — dolů ho strhl, obnažil ji a jako poslední pás na těle nahém rozepjal nahoře dvě třpytné sponky (str. 8).

Z takovýchto elementů perversní fantastiky nám katolické moderní dílo nevzroste; to už pověděli jiní — třebas nekatolíci — dávno lépe.

B. Brodský: **Z vesnic a samot.** X. Zábavy večerní, red. E. Žák. R. XXII. č. 2. Dílo 120. Str. 194. Cena 1 K 20 h.

Povídka zde uveřejněná zove se „Prázdný klas“. Proč, není z obsahu vidno, ale jinak je to příběh v prostém slohu napínavý, poučný a výstražný, trochu ostrými rysy výrazný a v celku málo pravděpodobný. Prostému čtenáři zajisté přijde vhod. Na str. 159. jmenována jakási Bětuška, ačkoliv je řeč o Růženě.

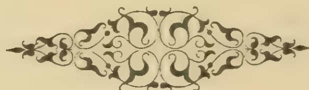
Alois Dostál: **Pro víru a vlast.** Str. 152. — *F. J. Košťál:* **Tři obrázky z našich hor.** Str. 160. Ludmila r. III. č. 4. a 5.

Dostálova povídka má děj z české protireformace, zajímavě zosnovaný a podaný. Bylo by asi marno opakovati zde stesk, jak málo historická povídka u nás prospívá, jak málo se pěstuje. Jediný skoro Jirásek ještě ji známým způsobem traktýruje. Dostál byl z těch povolaných, ale uchýlil se s pole toho. Škoda!

Košťálovy obrázky jsou, jak obyčejně, rázu lidopisného, a dobře tak. Nezáleží konečně v naší prostonárodní četbě tolik na invenci, jako na upřímném vystižení lidové duše. A Košťál jí rozumí a umí ji zobraziti. Sloh zdá se trochu přeplněný.

Božena Viková-Kunětická: **Staří mládenci** a jiné povídky. Libuše r. XXXI. č. 3. Str. 147.

Spisovatelka od té doby, co se octla mezi emancipací, stydí se zas trochu za tyto obrázky laskavičně idyllické, něžné a naivní, jejichžto základním tonem jest láska, štěstí, sňatek, klidná domácnost a pod. Sama je v předmluvě trochu desavuje — je to ostatně její vec. Není v nich mnoho, ale pěkně se čtou, pěkněji, než ty nové reformní a volnoláskové, které nyní píše a které prý i Machara rozrušují!

Směs.

Boj proti moru kořalečnímu. Už jinde jsem poznamenal, že současně s hnutím protikořalečním v [illegible] pracovalo se u nás dosti soustavně. Naši buditelé moravští čile účastnili se lidumilného toho zájmu; tak Sušil, sám jsa úplným abstinentem, slovem i příkladem dával současníkům vzor, jak se má bojovat proti alkoholismu. Kulda napsal spisek „Kořaleční mor“, Tomáš Procházka spolu s jinými zakládal spolky střídmostní v Ivančicích a jinde na Brněnsku, totéž činili velmi horlivě missionáři na Valašsku, Slovácku a jinde. Z let čtyřicátých pochází též několik zajímavých spisků proti kořalce, napsaných kněžími většinou dle německých pramenů. První jest: Následkové pití kořalky. S připojením některých ponaučení pro lid venkovský od Ignáce Spurného, kněze. 1840. Knížka tato napsána jest dle G. Zschokke: „Brandweinpest“, ve formě povídky, v níž vykládá se o dědině Podolíně, a zvláště o rodině Mrhalové, jakých škod a zločinů příčinou jest kořalka. Cituji několik slov z farářovy řeči, již měl nade hrobem kořalečníka Mrhaly, jako ukázku, jak pěkně může kazatel bojovati proti opilství: „A protož k vám se, laskaví, obracím, a pravím, že každá náklonnost z počátku utlačiti se dá, po letech ji však utlačovati, jest již neskoro. Tak jest to i s náklonností k pití kořalky. Jenom když vy, rodičové milí, na to budete míti bedlivé oko, aby děti vaše hned v mládí kořalce nenavykaly, můžete se těšiti, že se takových smutných následků při nich nedočkáte. Nemíním ale tím říci, že by navyklým kořalkářům možné nebylo, škodlivému tomu nápoji odvyknouti. Jako ke křesťanům mluvím a tu smím již se svatým Pavlem se chlubiti: Všecko mohu v tom, kterýž mne posilňuje. Ježíš Kristus jest naše posila v křehkostech našich. Který tedy křesťan, a kdyby sebe hlouběji byl klesl, může se vymlouvati, že nemůže zlé náklonnosti odvyknouti? Ježíš Kristus Pán náš jest mocnější nežli hřích, nežli ta nejhorší náklonnost. A kdo se tedy k němu upřímně utíká a srdečně ho o pomoc prosí, zdaliž bude zahanben? Nikoli. Proč tedy nejdete k němu všichni, kteří sobě stěžujete, že vám těžko jest, kořalce odvykati? Proč nechodíte častěji k svaté zpovědi a k stolu Páně? Snad nevěříte slovům jeho: Pojďte ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím. V pravdě! Čím více se od Ježíše Krista vzdalujeme, tím sme slabší, tím hlouběji klesáme. Křesťanovi toliko třeba dobré vůle, a pak může všecko v tom, kterýž jej posilňuje. Přál bych dnes srdečně, aby každý kořalkář zde na tomto hrobě stál, a strašné následky kořalkování nejen pro časnost, ale i pro věčnost živě si rozvážil; zajisté by užasnul před tou myšlenkou, že by měl sám v podnapilosti od smrti býti zachvácen, a v tom stavu před soudnou stolici Kristovu se dostaviti“ ... V zavírce pak praví pisatel: „Kdož ale popíše dostatečně onu bídu, která opilce za hrobem na věčnosti očekává. Já se nechci o to pokusiti, neboť můj jazyk k tomu nevýmluvný jest. Ale musejíť hrozné věci opilce a kořalkáře ve hříchu trvajícího za hrobem očekávati; poněvadž sám syn Boží takto dí: Běda vám, kteří se nyní smějete, nebo plakati budete. Luk 6., 25. Za všecko vaše výskání očekává vás věčný pláč a nářek. Hrozné věci musejí pro opilce na věčnosti připraveny býti, poněvadž opět

Pán Ježíš praví: Ale běda člověku tomu, skrze něhož pochází pohoršení. A kde nalézáme více pohoršení, jako při ožralcích? Tolik nečistoty vychází z úst jejich, tolik klnutí a rouhání pronášejí ústa jejich, že div jest, že se země pod nohama jejich neotvírá, aby je za živa do pekla pohltila!“ ... atd.

Druhá knížka zajímavější a cennější jest z r. 1842: „Rozmlouvání o kořalce, jakož té největší psotě v domácnosti, jež dle pana Böttchera vlastencům svým milým k rozumnému uvážení podává František Rádlo, zámecký kaplan na Jemništi.“ Ve spisku tomto podává autor v podobě rozmluv faráře s vesničany velmi pěkné poučení, co je kořalka, jaké jsou následky pijáctví, jak lze bojovati proti kořalečnictví atd. Knížka obsahuje bohatý material k popularním přednáškám i ku kázaním proti opilství, a stálo by věru za to, vydati ji znova, ovšem opravy tu a tam by byly nevyhnutelny. Zajímavy jsou artikule křesťanských spolků střídmosti, kterých může s prospěchem použiti každý, zakládá-li takový spolek.

My nížepodepsaní dosti jsouce přesvědčeni jak slovem Božím, tak každodenní zkušeností, že nepravost ožralství jednou z těch nejohavnějších jest před Bohem a před lidmi; jsouce přesvědčeni, že pití nápojů pálených v blaženosti časné i věčné lidem vadí a překáží ... (následují všecky následky pijáctví) ... o tomhle všem dostatečně přesvědčeni jsouce vešli jsme závazkem v společnost střídmosti a slibujeme před Pánem Bohem svatosvatě, že chceme tyto povinnosti na sebe vzíti a také věrně a svědomitě plniti.

Artikul 1. Slibem se zavazujeme, že od nyníčka docela se odříkáme všelikého nápoje páleného, ať si on to, nebo jiné jméno má. Takovou pálenku nechcemeť nikde píti, ani v domích svých, aniž kde jinde, neposkytneme jí žádnému, aniž dovolíme buď ženám, buď dítkám našim. Jí nebudeme pod žádným způsobem častovat své přátele a jiné známé; aniž jí budeme dávati těm, kdož u nás pracují buď jako čeládka, buď jako nádenníci aneb dělníci.

Artikul 2. Slibujeme též k tomu napomáhati, aby naši přátelé a známí zlé účinky těchto prazbytečných a škodlivých nápojů náhledně poznávali, a tak od předsudků, jaké v této věci mívají, zhojili se, a napotom všeho požívání těch záhubných nápojů s pomocí Boží se odříkali.

Art. 3. Vyjadřujeme se dále, že naše jestiť vůle, aby taže společnost střídmosti užívala moci a práva, každého z nás, kdožkolivěk by slib svůj lehkovážně zrušil, ze svého spolku propustiti, a takovéhoto ve veřejných svých shromážděních za člověka věrolomného zejména prohlásiti.

Artikul 4. Aby pořádek udržán byl v společnosti naší, vyvolili jsme sobě tři ze spoluoudův, aby oni byli výborem celého spolku, a tudy našimi představenými. Tento výbor máť o záležitosti spolku našeho péči a starost míti, máť oudy k shromáždění povolávati, a spisy týkající se střídmosti rozdávati. Než přísně se zakazuje jemu, příspěvků peněžitých od oudů společenských buď žádati, buď jim takových ukládati.

Artikul 5. Mimo to ať má výbor na pomoc ještě 12 spolupřísedících, by jemu v prácech nápomocni byli. Tito mají nejen o to dbáti, aby pravidla se šetřila a zachovala, alebrž k tomu přičiniti se mají jmenovitě, by jejich vyučováním i mnozí vně jsoucí získáni, a tak společnost sama rozšířena byla.

Artikul 6. Alespoň každého čtvrtletí má se obecné shromáždění všech společenských oudů držeti, v kterémž výbor obšírnou zprávu o zdaru společnosti a o jejím prospěchu podá.

Artikul 7. Kdož by tolik mravní síly v sobě míti netušil, aby mohl své zlé žádosti podmaniti, slibu svému dostáti a svatou ctnost křesťanské střídmosti věrně opatrovati, takový ze společnosti svobodně vystoupiti může. Jenom má on svůj úmysl výboru napřed osobně oznámiti.

Artikul 8. Kdož pak v našem křesťanském tovaryšstvu býti zamýšlí, ten každého času může k němu se přivtěliti, kteréžto přivtělení se děje podpisem jména. Ochlastové však známí nebudou hned přijati, ale až by se výbor přesvědčil, že oni ctnost střídmosti sobě byli přivlastnili.

Spisovatel připojuje ještě malé kázaní proti opilství, připomenuv jiného pramene: „Výborně nám v té věci posloužil W. P. Josef Wotýpka, duchovní správce v Popovicích na panství Jemništském. Onť v kázaních svých proti kořalce se zasadiv, vojnu jí vypověděl. Vyšla pak tato pro nás důležitá duchovní práce jeho pod názvem: Výstraha od pití páleného, v Praze 1841 u Václava Špinky za 16 kr. Dalším spiskem jest „Kořaleční mor aneb kratochvilné poučení, proč a jak se člověk pití kořalky varovati má“. Dle německého od Jana Krbce, rektora u sv. Jiří na hradě pražském. R. 1840. Třetí opravené a rozmnožené vydání spisku vyšlého pod názvem: Poučení o pití kořalky. Spisek tento jest psán ve formě poutavé povídky, v níž se líčí nenápadně pohromy pijáctví, historie spolků střídmosti atd. Též tu jsou připojena „pravidla zdrželivého bratrstva“. Jsou jednodušší, nežli nahoře uvedená, a znějí takto: „My níže podepsaní, jsouce mnohonásobným neštěstím poučeni a přesvědčeni, že opilství . . . (následují následky pijáctví) . . . tedy sami i se svými čeleďmi jsme se zřejmě v zdrželivé bratrstvo sjednotili, slibujíce na čest, u přítomnosti svých spolusousedů, následující povinnosti svédomitě zachovávati. Článek 1. Vyznáváme a slibujeme, že od nynějška žádné pálenky píti nebudeme, ani našim ženám, ani dětem píti nedovolíme, ani známým a přátelům jí nalévati, ani těm, již u nás v práci jsou neb slouží, jí dávati nebudeme, ani v ní obchod neb prodej nepovedeme; nýbrž raději všecky naše známé a přátely k tomu pohnouti a přivésti se snažíme, by tohoto zlého nápoje docela se varovali. Článek 2. Vyznáváme a slibujeme, že od nynějška se žádným opilcem ani v hospodách ani na jiných veřejných místech spolek míti nechceme, nýbrž hned na místě se vzdálíme, kde by někdo buď vínem nebo pivem aneb kořalkou rozum od Boha mu daný byl propil. Článek 3. Dáváme zdrželivému bratrstvu to právo, by jednoho každého z nás, kterýž by k nadpoloženým, svobodně učiněným slibům nestál, bez ohledu a odkladu ze svého spolku vyvrhlo. Článek 4. Každého roku se bude držeti veřejné shromáždění toho bratrstva, v němž se zvolí jeden představený, jeden písař a výbor z 9 údů k opatření bratrských záležitostí, a vydání úplné zprávy o stavu a zdaru bratrstva. Článek 5. Komukoliv se zlíbí, může se dáti každého dne za úda téhož bratrstva zapsati.“

Zmínil jsem se o těchto spiscích, jednak, abych ukázal, že se pracovalo u nás současně s cizinou dosti, a že by to jistě nestálo v našich krajích s alkoholismem tak smutně, kdyby se bylo v práci započaté úsilovně pokračovalo, jednak abych poukázal na praktickou stránku, jakého totiž as

formuláře při činění slibu střídmosti může použiti zakladatel spolku střídmostního. Pokud však vím, činily se sliby střídmostní v kostelích, tedy bez podpisování se. Missionáři kázali několik dnů proti opilství, a poslední den žádali na těch, kteří se rozhodli ke slibu, aby přistoupili k oltáři před vystavenou Nejsvětější, nebo aby se celý kostel rozdělil na dvě strany, pijáků a těch, kteří slib míní učiniti. Dle svědectví současníků rozhodovali se nejspustlejší kořalečníci, zvláště byl-li kazatel ohnivý, a slibu svému skutečně až do smrti dostáli.

Kázaní proti opilství jen tak příležitostné nepotká se s velikým prospěchem. Nepijáci uznají, a piják, je-li v kostele, povzdychne, přitaká a pije dále. Spolky střídmostní jsou nutny, má-li se co vyříditi v boji proti kořalečnictví, a sice hlavně proto, že veřejné mínění má nesmírně dobrý vliv na ty, kteří se ku zdrženlivosti rozhodli. Ovšem, jádrem spolku nemají býti jen pijáci bývalí, ale i dobří, střídmí hospodáři, kteří vlivem svým přitahují ostatní do spolku. Z historie známo, že spolky střídmostní, na motivě náboženském založené, setkaly se s nejlepším úspěchem.

K publikaci c. k. místodržitelství pro Čechy: **„Studijní nadání v království Českém“** připojuje v „Č. Č. H.“ 1901, str. 191. Tomáš Kalina také tuto poznámku: „Studijní nadání mohou buditi pozornost také po stránce národnostní. Není nezajímavo sledovati, kolik nadací je českých a kolik německých. Bývá to viděti již z řeči zakládací listiny, pokud ovšem není psána latinsky... V několika případech byla nadání přímo zabezpečena národu českému podmínkou, že je lze uděliti jen tomu, kdo je rodem i jazykem Čech, v jiném případě jen mladíkům české národnosti a jazyka. Jindy byla aspoň znalost češtiny nutnou podmínkou nebo opravňovala k obdržení nadání před jinými uchazeči. Je těch případů maličko, daleko a daleko méně, než bychom si jich přáli, ale to živé uvědomění národní, které k nám z nich mluví, a to v časích pobělohorských, mile překvapuje. Nasvědčuje zároveň několik těch případů pravdivosti věty, již bylo by možno dokázati hlavně ovšem odjinud, totiž že století 17. třebas zasadilo národnosti české rány velmi vážné, a přes to, že ji velmi dusilo, nemínilo ji přece vyhladiti, jako se mělo státi v druhé polovici století 18. Vyhlazovací boj se ve století 17. vedl, ale hlavně proti kacířům, ač ovšem rány, které stihly kacířství, zasáhly zároveň těžce národnost. Nicméně to účelem a snahou protireformace nebylo. I to potvrzují zmíněná nadání věnovaná buď jen anebo aspoň předem Čechům. Do roku 1700. jest jich pět. Dvě založili šlechtici, tři kněží, z nichž dva byli jesuité. A všech pět bylo spojeno s ústavy jesuitů, hlavních představitelův a bojovníků protireformačních. Zase doklad, že mužů rázu Balbínova bylo v Tovaryšstvu Ježíšově přece jen více, než se mínívá. A že také v české šlechtě byli mužové stejného katolicko-vlasteneckého smýšlení, ukazuje nejlépe pozdější o něco (1710) nadace hraběte Jana Petra Straky, největší a po nedávném zřízení Strakovské akademie v Praze nejznámější studijní nadání v Čechách, zároveň protireformační, české a stavovské (zřízené pro chudé mladíky z panského a rytířského stavu českého národu a katolického náboženství).“

Nové kritické vydání Nového Zákona. Při sjezdě protestantských theologů dne 15.—17. dubna t. r. v Berlíně sdělil prof. Hermann von Soden, že asi za rok vydá nové kritické vydání Nového Zákona, o němž za pomoci

mnoha mladších sil již po sedm let pracuje. Byly prostudovány rukopisy všech knihoven; kdežto doposud jako ideal bylo vydati text asi z roku 300. po Kristu, podařilo se mu zjistiti text, jaký v druhém století byl. Zh.

Čínská encyklopedie. Při vzpouře boxerů zničena byla v paláci císařském v Pekingu velká čínská encyklopedie, o kteréž učenec Herbert Giles v posledním čísle „Nineteenth-Century“ tuto zprávu podává: Roku 1403. ustanovil čínský císař Yung Lo, třetí panovník z dynastie Ming, komissi za předsednictví Hsieh China, aby přípravní práce k velké encyklopedii započala. Za účastenství 146 učenců dokončil Hsieh Chin za rok a čtyři měsíce svou práci a předložil císaři ku schválení. Císař však nebyl spokojen a ustanovil novou komissi tří členů, mezi nimiž i Hsieh Chin byl. Tito vzali si na pomoc 2169 učenců. Úlohou komisse bylo všechno vydati, co kdy v Číně napsáno bylo o životě a spisech Konfucia, o dějinách, filosofii a všeobecné literatuře. Koncem roku 1407. bylo dílo císaři předloženo, který je schválil a „velkým vzorným dílem Yung Loa“ nazval. Dílo sestávalo ze 22.877 oddělení a 11.000 svazků, z nichž každý 1½ palce tloušťky měl. Každé oddělení obsahovalo asi 20 listů, tedy v celku bylo 917.480 stran. Když r. 1860. cizincům přístup do Pekingu dovolen byl, nadarmo namáhali se vyslanci cizích mocností, aby dovoleno bylo znalcům a učencům památky tyto prostudovati; žádost byla vždy odepřena. Památka tato bohužel ohněm zničena. Zh.

Migneova patrologie. Čteme často citováno: „Migne, Patrol. cursus“. Snad nebude vhod připoměti si zajímavého autora blíže. Jakub Pavel Migne narodil se 25. října 1800, na kněze byl vysvěcen r. 1824. Nejprve působil v diecesi orleanské, když však pro spis, který r. 1833. pod názvem „O svobodě“ vydal, s biskupem přišel do sporu, odstěhoval se do Paříže. Tam založil časopis „L'Univers“, jehož redakce se však již r. 1836. vzdal a v Petit-Montrouge u Paříže založil velké nakladatelství knih, spojiv se s jinými duchovními, kteří nezištně a pilně pracovali. Úmyslem jeho nebylo nových spisů vydávati, nýbrž chtěl cenné spisy dřívějších věků všem přístupnými učiniti. Obrátil se o radu na celou řadu francouzských i cizozemských učenců a s podivuhodnou vytrvalostí a neobyčejnou dovedností vydal mnoho děl o velkém počtu svazků.

Hlavní dílo jeho, jímž se v celém učeném světě proslavil a všem učencům nanejvýše se zavděčil, byla sbírka všech řeckých a latinských Otců církevních a spisovatelův od časův apoštolských až do druhé polovice středověku. Název díla jest: Patrologiae cursus completus seu Bibliotheca universalis, integra, uniformis, commoda, oeconomica omnium St. Patrum, Doctorum, Scriptorumque ecclesiasticorum sive latinorum, sive graecorum. Parisiis 1844 sqq. Celá sbírka sestávala ze dvou oddělení, a sice z oddělení latinských a z oddělení řeckých spisovatelů. Series latina, vydaná v letech 1844—1865, sestává ze 217 svazků textu a ze 4 svazků, které zevrubný index obsahují, tedy dohromady 221 svazků; řada spisovatelů počíná Tertullianem (sv. 1. a 2.) a končí papežem Innocencem III. (panoval 1198—1216).

Oddělení řecké, series graeca, vydaná v letech 1857—1866, byla vydána ve dvojím vydání, a sice ve vydání, v němž vytištěn text původní, řecký i s věrným latinským překladem; toto vydání má 116 svazkův a obsahuje spisovatele řecké od časův apoštolských až ku koncilu Florentskému,

až do 15. století; poslední svazek obsahuje spisy kardinala Bessariona, který roku 1472. zemřel; druhé vydání obsahuje však jen latinský překlad bez řeckého originalu a má 81 svazků. K tomuto oddělení vypracoval svazek obsahu Dorotheus Scholarios; vyšel v Athenách roku 1879. a 1883.

Celé dílo vyšlo v pěkném, příručním formatě (velký 8⁰) a bylo až nepochopitelně laciné; kdo se totiž zavázal, že celou sbírku odebere, obdržel jeden svazek oddělení latinského za pět a oddělení řecko-latinského za osm franků, tak že series latina stála 1105 a series graeca (řecko-latinská) 1288 franků, dohromady 2393 franků za 382 svazků. Nyní prodává se mnohem dráže. Tak má tyto spisy na skladě dle katalogu nedávno vydaného antikvář Plass a Schröttinger v Bonnu na Rýně a žádá za series latina nevázaný výtisk 1790 marek a za vázaný 2225 marek (antikvář pařížský H. Walter prodává nevázaný výtisk za 1800 franků, jednotlivé svazky po 10 a 20 fr.); za series graeca (text řecko-latinský) 161 svazků, vázáno v 166, za vázaný výtisk žádá 3640 m., za nevázaný 3290 m., Walter za 3500 fr. nevázaný, svazek po 20 fr.; za series graeca (text jen latinský) žádá za nevázaný výtisk 650 m., Walter 700 fr., svazek po 7 fr.

Vydání Migneovo jest velmi cenné, neboť obsahuje nejenom všechno, co v dřívějších nejlepších a nejspolehlivějších vydáních Otcův a spisovatelů církevních obsaženo bylo, ale podává též úvody, dissertace, výklad, poznámky, obsah, zkrátka podává látku, která doposud velmi těžce přístupna byla. Jak duležita byla a jest doposud tato sbírka! Dr. Fessler vykládá v předmluvě ku své patrologii, že nadarmo kolikráte v největších knihovnách u nás i v cizozemsku po spisech některých svatých Otců pátral, s velkou vděčností však vzpomíná na venkovského faráře v Lengmoosu Jana Parschalka, který po mnoho let spisy svatých Otců sbíral, nejcennější a nejhledanější vydání ve své knihovně měl a vždy je ochotně zapůjčil.

Nejvíce výtek možno sbírce Migneově činiti co do kritiky textové, pro kterou neměl dosti schopných spolupracovníkův. Avšak kdo by proto chtěl podceňovati obrovské dílo jeho, se které nebyly celé učené kongregace a bohatí hodnostáři a které teprve v naší době celými akademiemi se dokonaleji provádí, ač ani tu ne bez všelikých vad?

Mimo patrologii vydal Migne i jiná obsáhlá, velkolepá díla o mnoha svazcích, založil též velké dílny pro církevní předměty. Roku 1868. vypukl oheň v jeho závodech a zničil nejen všechny zásoby knih, ale i všechny plotny k patrologii, tak že měl Migne na šest milionů franků škody; válka pak francouzsko-německá roku 1870. též mu právě když vše znova zaříditi chtěl, všechno překazila. Měl též spor s pařížským arcibiskupem, který jej suspendoval a papežská Stolice dekretem ze dne 9. prosince 1874 mu zakázala kněžím stipendia dávati a za ně knihy prodávati. Zemřel 24. října 1875.

Ign. Zháněl.

University ve Francii mají letos 29.901 studujících, a sice 9706 právníků, 8393 mediků, 2868 lekárníků, 3762 studujících na fakultě krásných umění, 3164 studujících na fakultě umění. V Paříži je polovice všech studujících, a sice 12.289, v Lyoně 2458, v Bordeaux 2119, v Toulouse 2040 atd. Žen studuje 942; z nich je 600 Francouzek, 432 z cizozemska, mezi nimi 237 z Ruska.

Zh.

— University ve Švycarsku. Ve Švycarsku je sedm universit. Roku 1890. měly 2195 posluchačů, mezi nimi 167 žen a 546 mužů z cizozemska. Roku 1895. bylo všech 3108, mezi nimi 305 žen a 1029 mužů z cizozemska, roku 1900. 3973 všech studujících, mezi nimi z cizozemska 527 žen a 1343 mužů. Zн.

Anglikanská církev. Dle právě vydaného „Official Year Book of the Church of England", který kanovník Burnside vydává, od roku 1895. ubývá kandidatů theologie. Vloni bylo 650, předloni 661 kandidatů vysvěceno, což je proti roku 1890. o 100 méně. Mnoho duchovních má velmi malý příjem. Na dobrovolných příspěvcích se sešlo vloni 7,770.992 liber šterlinkův, o 300.000 více než roku 1899. Na školy věnováno o 17 tisíc liber šterlinků více než roku 1899. Na stavbu kostelů věnováno roku 1900. 1,230.000, roku 1899. 1,198.000 liber šterlinků. Zн.

Vzedmuté moře jest hybnou silou neobyčejně velkou, leč dosud nepatrnou měrou zužitkovanou. Zvláště tam, kde se příliv denně dvakrát na několik metrů zdýmá, dalo by se dobře k pohonu strojů využitkovati. V malém přístavu u Ploumanachu na bretaňském poloostrově provedeno jest podobné zařízení tím způsobem, že vytvořena jest hrází 120 metrů dlouhou rybníkovitá nádržka v rozloze 1·5 hektarů, která se přílivem naplňuje a pak po dobu odlivu poskytuje hnací vody dvěma vodním kolům továrny na led. Výška hráze měří 8 metrův a do té výšky stoupá denně dvakrát příliv. Hráz opatřena jest několika vraty, zavěšenými za hořejší hranu a dovnitř se otáčejícími. Za odlivu jest zevní svah hráze úplně vody prost a vrata tedy přilehnou tlakem vody v nádržce tak těsně do obrub, že za hodinu ani litr nepronikne, za to když příliv dostoupí té výše jako voda v nádržce, otevrou se vrata sama a nádržka se plní. Z nádržky se voda po čas odlivu přivádí s výše as 5 metrů na kola. Ledu používá se pro vývoz ryb. Nyní zavádějí se pro lepší využitkování vodní síly elektrické stroje a akumulatory.

Rychlotelegrafie vzbuzuje pozornost v odborných kruzích, neboť umožňuje mnohem rychlejší způsob telegrafování než je dosavadní. Dle systemu Pollak-Vigaro možno v minutě 1000 slov telegrafovati (při nynějších poměrech telegrafujeme jen 100—200 slov za minutu). Celý objev nalézá se ve stadiu vývoje, avšak podaří-li se ho prakticky využitkovati, bude to znamenati nejen mnohonásobné zlepšení celé manipulace, ale také veliké zlevnění poplatků za depeše, tak že možno předvídati jako důsledek toho, že by veliká část dosavadních korrespondencí svěřena byla telegrafnímu drátu.

Obrovská vyza (běluga) vylovena byla v blízkosti Simbirska rybářem Tešemkinem ve Volze. Vyza ta, z jejíchž jiker připravuje se kaviar a z jejíhož vzdušného měchýře dělá se nejlepší druh klíhu (vyzina), vážila $10^{1}/_{2}$ centu. Ryba poskytla šest pudů jiker, jež na místě byly prodány, libra po 1 r. 60 k., což dalo 384 rublů. Maso posláno bylo na trh v Kazani.

Rozhled.

V Brně, 25. června 1901.

Církevní zprávy. Jedním z často projevovaných přání a požadavků našeho „mladého“ kněžstva jest svolávání diecesních synod. Synody tyto zdají se jim místem, kde by si mohli uleviti, přednésti své stížnosti, své návrhy opravné, přebudovat církev od shora dolů. Leč sotva kdy pronášeno přání nepochopenější, než jest toto volání po diecesních synodách. Taková diecesní synoda podle svého právního ústavu, podle zvyku, dle něhož svolávány a konány synody diecesní, z poručení Tridentského sjezdu církevního dvakrát či aspoň jednou ročně jest opakem všeho toho, co dnes „mladé“ kněžstvo chce. Předně účel synod diecesních dle Tridentina byl ten, aby biskupové kněžstvu svému vštípili dekrety sjezdu, utužili disciplinu kněžstva, nedbalé ponukli, neučené doučili, vůbec mravní i dogmatickou úroveň kněžstva pozdvihli. Podle toho také synody konávány v kostele, bohoslužebné obřady při nich zabraly času nejvíce; dekrety pro synodu uchystány biskupem samým, jeho konsistoří, k poradě předběžné přibráni jenom někteří kněží, které biskup sám vybral; účastenství na synodě záviselo též zcela na vůli biskupově, koho z farářů určil a povolal k synodě, ten dojíti směl, ale i musil.[1]) Debatt nebylo: k jednotlivým ustanovením dekretů podával biskup sám vysvětlivky, udával pohnutky a důvody, jež jej k ustanovení přiměly; synoda odstavce dekretu mlčky přijímala. Námitky, jakož i všeliké „volné návrhy“ sdělovány tak zv. prokuratorovi synody, určenému od biskupa. Ten návrhy dřív biskupovi předložil a biskup je dle své libosti uvážil, a na které odvětiti hodlal, ty prokurator sám celé synodě přečetl a biskup pak své mínění projevil. Debattování, hájení vlastního návrhu a podobných parlamentarních zvyklostí nepřipouštěno. Kdo porušil klid a důstojnost jednání, stihán církevními tresty. — Diecesní synoda dle Tridentina byl tedy biskup mocí svého učitelského řádu učící a napomínající své kněžstvo. Na synodách tedy mluveno pouze „ex cathedra“, řečnických „tribun“ nebylo.[2])

Něco zcela jiného než diecesní synody, spoutané právním zvykem ve slavnostní akt církve učící, jsou diecesní konference, jež nejsou vázány žádnou kanonickou ústavou právní, a jež mohou býti pouze rozšířenými konferencemi pastoralními. I tu však má biskup právo povolati koho chce. Neboť povolati všecky kněze diecese nemůže — v našich českoněmeckých milionových diecesích se to rozumí samo sebou — už k vůli pastoraci nikoliv. Přirozeně proto k takovým

---

[1]) Také kaplanům dáváno za vyznamenání právo synodalní, z něhož dnes zůstalo kousek sukna na rameni

[2]) Posledně se k těm, kdož po synodách volají, přidala i pražská »Obrana« z toho důvodu, že nespokojenosti mezi kněžstvem a mnohdy důvodně stále přibývá, a že jisté poměry volají po nápravě. Odsuzováním lidí za »Rozvojem« stojících pak že se to nenapraví.

konferencím povolávají se děkanové, a chce-li biskup, i jeden či dva kněží z každého děkanství kněžstvem buď volení, buď od biskupa jmenovaní. Papež Pius IX. dovolil r. 1851. poprvé lutyšskému biskupovi, aby místo těžkopádných synod diecesních zařizoval při exerciciích kněžských takovéto konference, k nimž pouze děkany povolati může. Podobné právo udělil papež Pius IX. r. 1855. (listem z 5. listopadu) rakouským biskupům. Synody, jež v polovici věku XIX. konány v Rakousku a Německu, byly ještě podle onoho starého kanonického statutu, ne však už ty, které poslední leta konány v Tyrolích a Dalmacii. Tu je také látka jednání volnější, jednání samo svobodnější, ale vždy přece na biskupu závislé. Že by vůbec jaký sbor kněží od biskupa svolaný mohl a směl si na příklad odhlasovati zrušení celibatu nebo odstranění patronatu a pod. věci, a biskup byl pak povinen buď usnesení provésti nebo vyšší instanci předložiti — to je holá naivnost!

Ostatně proč vyvolávat z minulosti sbory přežilé, do naší doby nevhodné? Máme od nějakého času modernější synody — katolické sjezdy. Toť pravé moderní kolbiště pro záležitosti všeho života katolického se týkající. Na synody patřily dogmatické a pastoralní záležitosti, jež z učení církve samy sebou plynuly a biskupem jako takové prohlášeny a inkulkovány. Na sjezdě katolickém tyto nezměnné církevní zásady se ani neprohlašují ani nevysvětlují. Pokládány jsouce za známé a dané základy celé budovy církevní už se neprojednávají, ale vše to, co změnného, zevnějšího, vývojového na nich spočívá, možno projednávati. Katolický sjezd může míti zcela dobře zvláštní odbor pro čistě kněžské (socialní, vzdělavací a j.) záležitosti, jako je má pro záležitosti čistě laické (odbor na př. řemeslnické, dělnické otázky). Přání a tužby kněžstva podepřené souhlasem a přízní laiků na sjezdě súčastněných tím více budou vážiti. A myslíme, že by zvláště naši moderní bojovníci proti celibátu před soudem laiků velmi špatně pochodili.

Proticoelibatní dopisy předešlé měsíce v různých listech a zvláště hojně v Mor. Orlici uveřejňované vyvolaly četné protesty kněžstva, jež dle děkanství koncipovány. Protesty tyto třeba však bráti jen ve smyslu tom, že otázka taková nemá se zatahovati před hospodské publikum, jak v denních novinách se to nutně děje, nebo že není vůbec na čase dnes takou otázkou hýbati. V tomto smyslu musí konečně s protesty těmi i páni anticoelibáři souhlasiti.

Mnohé z protestů kněžských odsoudily však zároveň celou tak zvanou „katolickou modernu“ („s Novým životem“ i „Rozvojem“). Těchto projevů však jest jen nepatrná menšina. Moderní ruch pouze literarní nebyl by ovšem vinen takovýmto „novotářstvím“ a snahami reformními tak hluboce do života církve zasahujícími, jako se nám též nezdá, že by jimi specielně **časopis** „Nový Život“ vinen byl. Také tyto dva proudy nevidíme u jiných národů nijak spojeny. U nás však literarní kroužek stal se zároveň kroužkem církevně reformních debatteurů, na sjezdě „Nového Života“ na Velehradě překročeny hranice pouze literního a uměleckého krásna. V tom ohledu tudíž ona menšina protestujících,

když poukázala na celou katolickou modernu (která však i u nás se musí pojati šíře, než kam sahá „Nový Život“ a snad i „Rozvoj“), hádala dosti dobře. Toť ohnisko, z něhož se rojí a ještě asi rojiti budou všemožné opravné návrhy, a doufejme, že snad mnohé na prospěch a k dobru církve. U nás ostatně ta „katolická moderna“ není ani tak vinna obsahem svých myšlenek a návrhů — přejímáť je z ciziny — jako jejich formou a svou taktikou. Proti té také zmíněné protesty hlavně mířily.

Třebas původce jména „reformního katolicismu“ právě byl dán v Římě na index, a kniha jeho (Reform-Katholicismus) počtena mezi knihy zakázané, přece nedá se upříti, že zvláštní kvas proniká ducha kněží i nekněží v celé Evropě a Americe, ducha volajícího po reformách „v hlavě i údech“. V našich českých zemích, kde se proudy západní Evropy odrážejí jen slabou vlnou, ani v tom směru nejsme „nejhoršími“. Jinde bijí vlny výše a mocněji, už proto, že bouře urývá jednotlivce od společného tělesa. Kněží apostatů naše české hnutí reformní nedělá, jako jich nadělalo jinde; slovanská povaha jest věrnější a vážnější než latinská a zase měkčí a méně tvrdošijná než germanská. —

Otázka soubojová přivedena na přetřes letos v delegacích v rakouském i uherském sboru, tu i tam ze strany katolicko-lidové. Odpověď však, které se dostalo interpellantům od ministra vojenství, byla po tom hnutí protisoubojovém u nás i jinde, po tom mezinárodním sdružování mužů nejurozenějších, přece až příliš příkře odmítavá. Kdo jde k vojsku a bere na sebe zlaté porte-épée ví prý, jakým závazkům se podrobuje! Ostatně prý souboj nedá se zamezit žádným zákazem a žádným zákonem trestajícím. To značí: ministr prohlásil souboj za právoplatnou instituci důstojnickou, přes to, že zákon civilní i řád vojenský souboj zakazuje. Leč tak daleko šla správa vojenství veřejnému mínění vstříc, že záležitost hejtmana Ledóchowského slíbila znovu projednati, když on sám požádá o revisi. Tím naznačeno, že degradace jeho, požádá-li o to, bude zrušena. Velmi účinně proti nucenému souboji u vojska mluvil uherský katolický poslanec Rakovský, jenž sám nedávno měl souboj v uherské sněmovně poslanecké při projednávání subvence námořní společnosti „Adria“.

Podezřívaný ze spojenectví s „losvonromiany“ předseda ministerstva Koerber promluvil sám při rozpočtové debattě 3. června o hnutí „pryč od Říma“. Nemá za nutno, aby bránil proti němu katolickou církev, protože ta je dosti mocna a silna, aby se obránila sama duchovními zbraněmi. Policejní prostředky ostatně prý proti takovým proudům nic nespomáhají, leda věc zhoršují. Kdyby agitace „pryč od Říma“ přestoupila meze zákona, pak jest ovšem jeho povinností zakročiti. — Dosti zřetelné to odřeknutí těm, kdo žádali za výjimečná opatření proti něm. radikalům a agitaci evangelické z říše. Leč vykládáno z německé liberalní a radikalní strany ještě i jako nesouhlas projevený s vystoupením arcivévody Františka Ferdinanda. V opatrné a na všecky strany smířlivé řeči Koerbrově však zdá se marno je hledat nějaké stanovisko a rozhodné strannictví.

Při té příležitosti poukazují, jako už i dříve často poukazovaly říšsko-německé listy katolické na to, jak by asi pruská vláda zatočila s podobným hnutím, které by katolíci osnovali proti protestantské zemské církvi. Také protestantský list „Deutsches Adelsblatt“ připomíná těm, kdož z Německa do Rakouska křičí o plnou svobodu protiřímské agitace, že co žádají pro sebe v Rakousku, museji také důsledně dovolovat pak rakouským nebo aspoň německým katolíkům v Prusku.

Letos opět o Božím Těle propukla národnostní zuřivost židův a liberalů terstských proti Slovincům a proti církevním úřadům. Jako jindy tak i letos měla se všecka bratrstva a kostelní spolky terstské súčastniti Božítělového průvodu s prapory: s vlašskými tudíž i dva slovinské. Leč co vloni se strhlo pro slovanský nápis u svatého Jakuba, to nyní opáčeno i v kathedralním chrámu. Městská rada protestovala proti účastenství slovinských spolkův a praporů a odřekla, když biskupského dovolení nezvrátila, svou účast. Nad to ještě na schůzi městské rady podán a přijat návrh, aby se zastavily po tak dlouho všecky příspěvky na církevní účely, dokud biskup Šterk bude biskupem terstským.

Záležitost s obsazením arcibiskupství zaderského vyřízena konečně vládou jak se zdá ke spokojenosti obou stran: charvatské i vlašské. Charvati jsou spokojeni, že jmenován jejich člověk Dr. Dvornik, Vlaši pak, že jmenován člověk mírný a nikdo z těch, proti nimž už napřed vystupovali. Strana kanovníka Vlacha Borzattiho se sic namáhala, aby prorazila s osobou jeho když ne na stolec arcibiskupský, aspoň aby pro Vlachy byl jmenován jako adlatus arcibiskupův; leč ježto Borzatti ani mezi Vlachy není všeobecně obliben, sešlo s plánu toho. Vlašská moc a sláva v Dalmacii ostatně už omezena na pouhý Zader, a i tu jen se udržuje z milosti vlády.

V delegacích došlo opětně na stížnosti bosenských pravoslavných a hlavně mohamedánů. Leč ježto vláda bosenská letos s obojími jala se vyjednávati, aby jejich požadavky uspokojila, nebylo podnětu jako jindy k podezřívání a obvinění. Ospravedlnění vlády přijato klidněji i v uherské delegaci. Vláda sama nestaví se na tak odmítavé stanovisko k nespokojencům jako dříve, proto i deputace jak pravoslavných tak mohamedánů k císaři připuštěny a své stížnosti mu předložily. Pravoslavní chtějí sesílení laických práv ve své autonomii církevní, mohamedáni pak hlavně, aby se jim vydaly fondy (vakuf) školní a náboženské. Tak dobře se to mnohým v nich hospodařilo, a teď jim ona možnost správou státní odňata. Proto také při vyjednávání vlády s mohamedány rozešly se obě strany o tuto otázku, na pokud rasel-ulema a muftiové (arcibiskup a biskupové) smějí bez kontroly státu s penězi hospodařiti; rovněž choulostivá jest otázka závislosti hirarchie mohamedanské na Cařihradu, na nějž vláda bosenská právem je žárliva.

Nařízení Studtovo v Poznaňsku na obecných školách, kde dítky už dostatečně umějí německy, zrušiti polské vyučování náboženství, dělá pořád větší rozpory mezi rodiči a školou a ba i mezi dítkami a

školou. Tak nedávno obec Vřeseň stala se dějištěm takových výjevů, jaké se asi v jiné zemi dosud nepřihodily. Ve Vřesni najednou z rozkazu okresního inspektora odstraněno polské vyučování náboženství. Učitelé jali se probírat a ukládat katechismus dítkám po německu. Leč když chtěli zkoušet, dítky ani muk, žádné ani úst neotevřelo. Uložena jim látka znovu, ale opět žádné dítko neodpovídalo; trestány po jednotlivu, ale nespomohlo. Německy že ony nikdy náboženství odříkávat nebudou, zněla odpověď všech. Zavřeny po škole a uloženo jim učiti se. Leč výsledek byl týž. Zavolán učitelstvem inspektor a ten kázal žactvo tělesně potrestat. Nastalo tudíž trestání celé třídy. Ježto učitelstvo i inspektor byli Němci, bito do dítek nemilosrdně. Jeden slabší hoch omdlel. Na pláč a nářek, jenž se ze školy rozléhal, sběhlo se obyvatelstvo před školu a žádalo, aby dítky byly propuštěny. Rodiče obracejí se vesměs na cestu soudní, žádajíce, aby učitelstvo vřeseňské za zneužití práva trestu bylo odsouzeno. Před školními úřady ovšem nepochodili, také stížnosti k ministerstvu i samému císaři byly marny. Bezpochyby že ani u občanských soudů více spravedlnosti nenaleznou.

Případ srdnatých dítek vřeseňských nezůstane nyní asi osamocen. Násilí vlády pruské bude tudíž míti pro národní uvědomění polské velmi blahonosné ovoce. Neboť vlévá vědomí a národní sílu už i do srdcí dětských.

Uprázdněné tři stolce biskupské mezi katolíky Poláky v Rusku obsazeny; biskupové praeconisováni už sic v minulém konsistoriu papežském, ale teď koncem června dosednou teprv na stolce své. Mohilevským arcibiskupem jest dosavadní biskup žitoměřský Kłopotowski, žitoměřským dosavadní světící biskup Niedziałkowski, plockým kanovník Szembek. Vypuzený a sesazený biskup Symon se svolením sv. Stolice a vlády ruské odebere se z Oděsy mezi své krajany do Ameriky. — Polští katolíci v Amerických Spojených Státech konati chtějí po čas výstavy panamerické v Buffalu svůj sjezd, na němž hlavně se chtějí domahati na kurii římské stejného osamostatnění a postavení kleru a církve polské, jakého požívají katolíci angličtí, němečtí a francouzští. Obnášíť počet katolíků polských v severní Americe přes půl druha milionu. — Zpráva prokurora Sv. Synodu ruského, Pobědonosceva o unitech v bývalém království polském udává letos jako vloni počet „úporných", kteří se dosud nechtějí dát přinavrátit k pravoslavné církvi, na 83.000 duší. Za to navráceno do lůna pravoslavné církve od r. 1875. už 449.139 sjednocených. Vystavěno pro ně nákladem státu 470 chrámů pravoslavných a 52 kaplí s právem veřejné bohoslužby. Prokuror stěžuje si na velký vliv katolictví a na propagandu, již katoličtí kněží stále mezi bývalými sjednocenými provozují. Kněžstvo pravoslavné, aby přítažlivost církve katolické zmenšilo, dělá všechno to s lidem, co vidí, že dělají kněží katoličtí. Zavádí zpěvácké kostelní spolky a zpěv lidu mezi bohoslužbou, hojně podniká poutí a pořádá církevních slavností, zavádí pobožnosti mimořádné po bohoslužbě ranní i odpoledne v neděli. A hlavně ve škole snaží se působiti na dítky. (Tu stát také ponechává „cerkovným

příchodským" školám plnou svobodu, nezakládaje proti nim státních či ministerských škol, jež nejsou tak výlučné náboženské. — Ustanovení, jež vydána o příslušnosti bývalého sjednoceného obyvatelstva k církvi pravoslavné, změněna zatím už třikrát. Ustav z r. 1875. zostřen r. 1882. a tento opět r. 1892. Leč když stále nic nespomáhalo, změněn i tento r. 1897. a zase letos ohlašuje Pobědonoscev novou praksi. Neboť dovolení, aby kdo se směl na základě výtahu z matriky hlásit, že on v r. 1875. byl katolíkem (a ne sjednoceným) a že tudíž nemá býti počítán do pravoslavné církve, tohoto dovolení prý zneužíváno. Popouzeči polští chodili po kraji a vybízeli lidi, aby se odhlašovali od pravoslaví, pracovali jim žádosti, vymáhali doklady, a hromadně zasílali místní pravoslavné konsistoři. Proti takovéto agitaci obmýšlí tudíž sv. Synod nové prostředky, jimiž by nejen počet „úporných" zmenšil, ale také odhlašování z církve pravoslavné zabránil.

Řevnivost mezi francouzskou a německou školou gregorianského církevního zpěvu rozřešena nedávným brevem papežovým opatovi benedikt. kláštera v Solesmes zaslaným, jímž papež vyslovuje fancouzským benediktinům uznání za to, že o krásu a čistotu církevního zpěvu se přičiňují pěstováním starého gregorianského choralu. Také publikace jejich v tom ohledu schvaluje a uznává. Tím tedy francouzská škola postavena na roveň německé, jíž nedávno Němci prohlašovali ovšem za jedině správnou. — Následkem tohoto „vítězství latinského" bude zvláštní ústřední organ církevního choralu, jejž vydávati budou v Římě pod názvem **„Rassegna Gregoriana"**.

Kongregační zákon prošel zatím též už komissí senatu francouzského, doznav tu některých změn a projednává se v senatu v podrobné debattě. Vláda i senat opravili totiž, co sněmovna pokazila. Komisse senatu škrtla čl. 14. na návrh socialisty Fourniera opravený v poslanecké sněmovně v ten smysl, že spolky náboženské jsou povinny oznamovat své založení úřadům, ostatní však spolky jsou zbaveny všech povinností ohlašovat se a zakládají se zcela volně. Senat tedy povinnost oznámení rozšířil dle návrhu vlády opět na všecky spolky bez výjimky. Mimo to vláda podala nové znění čl. 18., jímž se ustanovuje, co se má státi se jměním rozpuštěných kongregací. Vláda upustila od prvějšího úmyslu, zřizovat ze jmění klášterů starobní fond pro dělnictvo, ale zkrátila také šestiměsíční lhůtu (od sněmovny ustanovenou) na tříměsíční, v níž smí jak dárcové klášterního jmění, tak i členové kongregací hlásiti se o své podíly, jimiž k masse přispěli, nebo jež členové kongregace osobně vyzískali, zdědili nebo dostali. Dárcové smějí se hlásiti jen o takové dary a fundace, jež věnovali kongregaci samé, nikoliv nějakému specialnímu účelu. Neboť v tom případě musejí účelu tomu ponechány býti. Chudobince a jiné lidumilné ústavy, jež při kongregaci zřízeny po dobu přenosu jmění udržují se z celé podstaty sporné. Jmění, jež nepatří ani členům kongregace, aniž se o ně kdo hlásí do tří měsíců jako dárce nebo dotator, připadne státnímu fondu „caisse des dépôts et consignations." Rovněž přijat v senatě dodatek, že členům zrušených kongregací může se roční odbytné vypláceti. Tedy pouze

může, ale nemusí! — Ve zprávě senatu o předloze uvádí se jako hlavní důvod proti řeholím a kongregacím, že členové jejich skládají sliby, protivící se občanskému zákonníku. Tam prý totiž nic nestojí, že by člověk směl se vázati nějakou smlouvou věčně. Naopak prý článek 1780. dovoluje, že člověk smí propůjčiti druhému svých služeb jen na čas; osobní věčné smlouvy jsou nedovoleny. Rovněž prý čl. 1128. dovoluje jen činiti smlouvy o věcech směně podléhajících, nikoliv o možných, budoucích, neurčitých a nikoliv o osobách. Že důvody tyto jsou víc než dětinské, netřeba připomínati. V senatě pro zákon najde se asi skoro dvoutřetinová většina. Vláda však nemíní zákon uvésti v platnost, leda až po budoucích volbách, jež tím mají o její politice rozhodnouti.

Jako každý rok tak i letos průvody o Božím Těle v mnohých obcích francouzských, socialismem načichlých, daly podnět k velikým výtržnostem. Zdá se, že slavnost ve Francii původ vzavši ve své vlasti brzy bude musit zaniknout, aspoň na veřejnosti.

V Portugalsku zavřeno celkem 15 řeholních domů, Jesuitům pět, Františkánům čtyry, Benediktinům jeden; řeholnicím různého druhu pak pět. Na petici zaslané králi podepsáno bylo na 1000 osob z různých vrstev stavu laického a na 800 podpisů kněží a biskupů. Dva biskupové však se nepřidali k této společné akci katolické. Rozčilení v lidu stále jest uměle udržováno, a to jak v Portugalsku tak ve Španělsku. Povaha národův obě země obývajících jest ovšem taková, že možno si vysvětliti, když se prudkost a upřílišenost jeví na obou stranách, jak v útoku tak v obraně. Ve Španělsku nad to spory mezi biskupy a kněžími pro politiku a jiné mimotní věci, jež v minulosti se hnaly s obou stran až do krajnosti, dosti četné řady podobných, jako jsou francouzští „abbés évadés“ („vyklouzové“) a suspendovaných kněží, činí hlavní těžkosti v opoře věřících proti liberalismu vlády.

Malý kulturní boj podniknut v Bavorsku. Biskupové bavorští v podání svém k vládě vloni na podzim ohradili se proti tomu, aby katolíci učitelé žijící ve smíšeném manželství, od pastora sezdaní a po protestantsku všechny své dítky vychovávající byli ponecháni a ustanovováni na školách ryze katolických, jak se bylo ve dvou případech stalo. Ježto takový katolík přestává už býti katolíkem, žádali tedy biskupové, aby ani vláda takové lidi jako katolíky nepočítala. Patříť už svou náklonností a svým životem druhému (nebo žádnému) vyznání. Když teď nedávno rozklad biskupů vyšel na veřejnost, stropily protestantské a liberalní listy veliký hluk o nesnášelivosti, klerikalismu a pod. Vláda ostatně na žádost biskupův odpověděla načisto záporně. Podle stávajících zákonův o smíšených manželstvích nevidí se jí, aby zaváděla nějaký nový způsob v dosazování a ustanovení katolických učitelů, kteří žijí ve smíšeném manželství a dítky po protestantsku vychovávají. Zákon prý zaručuje smíšeným manželstvím volnost vychovávat dítky v tom či onom náboženství nebo v obou. — V protestantské zemi by opačný případ se vyřídil zajisté bez hluku a podle přirozeného rozsudku lidského; v zemích katolických co chvíle maličkosti

vzrůstají v celé hory překážek a těžkostí. Čí vinou? Jest vina jen vždy na vládách a na tom tak zvaném liberalismu? Sotva!

Dne 8. června odhalen bl. Tomáši Kempenskému v rodišti jeho, městečku Kempen v Porýní, pomník. Církevní slavnost byla náležitou ocenou nezanikajícího díla jeho „Následování Krista“, jehož autorství blah. Tomášovi novým bádáním kritickým už nadobro přisouzeno (* 1379 či 1380, † 1471).

Učená společnost Görresova slavila 13. května 25leté jubileum svého trvání. Slavnostní schůze konána v Koblenci. K tomu okamžiku poslal sv. Otec společnosti zvláštní „breve“, v němž vyznává zásluhy její o vědu a obranu katolickou v Němcích. — Podobný ústav německý pro Rakousko, tak zvaná Lvova společnost, slavil 9. a 10. června své desítileté trvání.

„Kölnische Volkszeitung“ uveřejňuje v č. 518. ze dne 9. června dopis od dobrého znalce čínských poměrů, jenž navrhuje pro dobro církve, aby missionáři a katolická církev v Číně postaveni byli pod přímý protektorat sv. Stolice, aby totiž zřízena byla nunciatura v Pekinu; neboť světské protektoraty dnes při té nakvašenosti myslí v Číně neuchrání církev nových pohrom. Naopak, jako dosud, jen zaviní stálé a stálé výbuchy hněvu lidu čínského proti všem cizím dobyvatelům, za něž musí považovati i missionáře. O tomto způsobu ochrany katolické církve v Číně ostatně už i dříve diskusse vedena a už před bouřemi čínskými navrhována. Škoda, že k tomu tehdy nedošlo. Obrana zájmů církve takovým způsobem, jak se jí spojené moci ujaly, všem církvím křesťanským v Číně leda nekonečně uškodila.

Nejkřesťanštějším dílem světa jest vlastně Amerika. Tam křesťanů jest 98·5% všeho obyvatelstva, kdežto v Evropě jen 95·7%, v Australii pak 73%. Asie a Afrika jsou pohanskými díly světa: onde křesťanů jest jen 3%, tu jen 5%. — Nejkatoličtějším dílem světa jest zase ne Evropa ale Amerika: tam jest katolíků 50·4% všeho obyvatelstva vůbec, kdežto v Evropě jen 47·8% (v Australii pak 18%). Také vezmeme-li v počet samo obyvatelstvo křesťanské, pak opět v Americe katolíci mají převahu. V Evropě tvoří katolické obyvatelstvo právě polovici (50%) všeho křesťanského obyvatelstva, v Americe však větší polovici (51·1%). Za to Evropa jest nejžidovštějším dílem světa: bydlí v ní 91% všeho židovstva, tak že na ostatní díly světa připadá pouhých 9%.

A z evropských židů opět, jak už často jsme se zmínili, největší díl jich žije mezi Poláky, Rusíny, Rumuny a v Uhrách. Sama ruská říše má přes 60% všech židů co v Evropě obývají. Poslední dobu opět zvýšena výjimečná ohrada, jíž židé v Rusku od ostatního občanstva jsou odděleni. Počátkem června správní senat přitužil opět ustanovení o státní službě židů z r. 1896., odstraňuje všecku volnější praksi, která se od té doby přes přísnost zákona r. 1896. zase v různých ministerstvech zahnízdila. — Do roku 1861. židé v Rusku nemohli vůbec vstupovati do středních a vyšších škol, jež razily cestu ku státní službě. Teprve v tom roce, kdy zavál duch svobody nad Rusí selskou, uštědřeno i

židům, vlastně kupcům třetí gildy v království polském (a to byli většinou židé) právo navštěvovati gymnasia a university. A ihned objevilo se mnoho lékařů a advokátů židovských. Od roku 1866. jedno ministersterstvo za druhým začalo si vymahat dovolení, aby mohlo tu pro nedostatek lékařů, tu pro nedostatek techniků či právníků, ustanovovat židy na místa státní. A židé se činili a žádné příležitosti obsadit nějaké dostupné státní místo nepropásali. Leč po krvavém atentatu, jímž skončil liberalní car Alexandr II., nastal opět obrat v politice židovské. Ustanoveno, že ve školách smí býti jen určité procento židů (v Rusku samém 3 až 5), nad poměr se žádný židovský žák nesmí přijati. Nadto Moskva a Petrohrad vůbec vyloučeny z dostupu židovské státní služby. Později zakázáno židům vůbec zdržovati se v Sibiři východní a ve střední Asii. Dovršeny ony úkazy omezovací vytčením hranic dovoleného židovského bydliště („čerty osedlosti"). Židé přebývající ve vlastním Rusku směli tam zůstat na dále jen tehdy, měli-li diplomy universitní, vysvědčení maturitní, byli-li řemeslníky a narodili-li se už v „kořenné" Rusi. Všichni ostatní musili se vystěhovat do hranic dávné republiky polské. A tu opět směli se židé usazovat pouze v městečkách. Na vsi směli přebývati jenom ti židé, kteří se tam narodili a zapsáni byli do obce; a tito směli se zdržovat jen v této své rodné vsi a žádné jiné. Ve státní službě pozůstali židé ještě z oněch dob větší volnosti (1861—1878) jakož i později noví do ní přijati na základě zvláštních dovolení, o něž to které ministerstvo vždy zvláště žádati musilo. Nyní správní senat vysvětluje dosavadní zákony a dosavadní dovolení v ten smysl, že dle nich smějí židé býti přijímáni do státní služby v těchto případech: mají-li diplom doktora, magistra, kandidata (a to diplom prvního stupně), jakož i ti, kteří mají diplom doktora mediciny; mají-li diplom pouhého praktického lékaře, tu však dopouštějí se jen k pouhé lékařské službě; kdož mají diplom inženera-technologa, i ti však se přijímají pouze pro technické služby; kdož skončili kurs zeměměřičský, dopouštějí se na službu gubernských geometrů. Omezování správního senatu značí tolik, aby nebyli ustanovováni v kancelářích, ve správních odborech, na místech ředitelských a vyšších, nýbrž pouze praktické služby nejnižších stupňů pro ně mají zůstat otevřeny.

Leč z těchto zákonných omezení nesmí se usuzovat, že by židé v Rusku nebyli ničím, a že by jejich vliv známý z druhých států, v Rusku se nejevil. Slyšme, co praví v dubnové knížce měsíčník duchovenský „N a b l j u d a t e l" (Pozorovatel): V Petrohradě jsou tři nemocnice, v nichž většina lékařů jsou židé. U každého soudu shledáte se s advokátem-židem, ovšem že ne jediným. V kancelářích, lekárnách, drogueriích sedí židé. Jako herci, virtuosi a hudebníci i pěvci operní vystupují židé, nejčastěji si dávajíce jména španělská, italská, rumunská nebo aspoň maloruská. Tisk ruský až na malé výjimky je v rukou židovských, nebo silně vedle křesťanských redaktorů a spolupracovníků zasednut židy. Židé docela nic se necítí všemi těmi obmezeními ruských zákonů stísněni ve své moci a svém vlivu. Také zvláště z a „č a r o u

osedlosti" nevidět na nich nějaké bázně, ostýchavosti nebo pronásledovanosti. Naopak tu samé křesťanské obyvatelstvo musí jim uhýbat. Tak na př. letos v Kremenčugu na květnou neděli pravoslavní nesměli se opovážit s ratolestmi vrbovými a svícemi jít průvodem po hlavní třídě, jak jindy chodívali, neboť židé světíce své svátky (ruská Velkonoc připadá o týden později hebrejské) zastavili procházejíce se celou ulici a s výhrůžkami vystrčili z ní pravoslavné. — Za „čarou osedlosti" musily z mnohých stanic železničních (z čekáren) vzaty býti svaté obrazy (ikony v koutku jako oltářík stojící), protože židé co chvíle je potupili. — „Nabljudatel" žádá, aby na zlomení vlivu tajných nauk a příkazů Talmudu židé nuceni byli ve školách a synagogách svých učiti jen po rusku, knihy své a zvláště Talmud, a to nefalšované, aby vydávali jen po rusku. Nad to nechať zákon paralysuje předpisy Talmudu, který nežida káže vykořisťovat a za služebníka židů jej prohlašuje. Pak teprv, až talmudistické učení bude nemožným učiněno a škodný vliv Talmudu zlomen, možno pomýšlet na rovnoprávnost židův s ostatními národy a vírami. Dnes však Evangelium a Talmud stejnými nadávat právy jest naprostého egoistu stejně s altruistou posuzovat.

Velmi bojovný „klerikalní" výnos vydal eparchialní školní výbor v Grodně ke všemu pravoslavnému kněžstvu. Doporučuje mu zřizovat všude po vesnicích školy farní a zvláště tam, kde není dosud školy, starat se o to, aby obec o jinou nepožádala než o farní školu. Kde by zřízena byla škola jiná než farní a zvláště že by snad dosavadní farní někde v ministerskou byla přeměněna, bude kněz za to povolán k zodpovědnosti. — Výnos tento přímo ovšem vydán na podporu škol církevních, jež co se učební osnovy, kázně, učitelských sil týká, nemohou se se státními čili ministerskými (zemskými) ani porovnati, ač stát na oboje přispívá stejným příspěvkem. Nepřímo však oběžník onen směřuje proti zemstvům a ministerstvu vyučování. Případ tento však není osamělý. Třebas ruská i státní škola byla přísně konfessionelní, přece ruskému kněžstvu nevyhovuje.

Třebas bulharská vláda nepřestávala vyvraceti pověsti o vyjednávání o exarchat bulharský v Cařihradě, přece stále nové a jinaké verse o otázce té proskakují. Posledně sděleno, že sultanova vláda zavolala si exarchu a předložila mu seznam učitelů, kteří musejí býti ze škol macedonských odstraněni. Exarcha nepřijal seznamu a hájil svobodu bulharské školy v Macedonii. V rozpočtu bulharském na výdaje exarchatu letos povoleno jen 175.882 lvů, proti loňským 245.964 lvům. Protikatolické hnutí, jež v Bulharsku ode dvou tří let oživuje plnou silou, projevilo se letos i z budžetování. Vláda sic dala do rozpočtu obyčejnou položku 70.000 lvův, a to na seminář katolický v Plovdivě, ale sněmovna položku tu odepřela katolíkům přijavši za to návrh, aby dána byla na školy turecké a židovské. Třeba uvážit, co to značí: přidávat z chudé státní kasy na školy tak nenáviděných Turkův a židův a ubírat je katolíkům!

Dne 5. a 6. června zvolen v Cařihradě nový oekumenický („světový") patriarcha řecké církve východní. Zvolen jím r. 1881.

sesazený Joachim III. Volba patriachy řeckého koná se národní radou, jež tentokráte měla 87 členů. Kandidaty navrhují členové synod a metropolité řečtí — z jejich označených jmen sestaví se seznam kandidátů a pošle vysoké porte. Ta do 24 hodin vrátí seznam, vyškrtavši nemilé osoby. Tentokrát v seznamu bylo 25 kandidátů, z nichž vláda turecká škrtla sedm. Z ostatních zvolen pak Joachim III. skoro jednohlasně (83 hlasy). Joachim III. byl už patriarchou v letech 1878 až 1884, musil však tehdy uhnouti intrikám svých nepřátel. Žil na hoře Athos v klášteře Miliopotamo. Už při minulé volbě v r. 1897. měl velké naděje opět býti povolán. U řeckého lidu ze všech kandidátů byl nejoblíbenější. Byl také kandidátem Rusku milým, i ostatní církve však od něho očekávají přátelské a smířlivé jednání, zvláště Srbové nadějí se, že potvrdí jejich od tří let zvoleného biskupa skopeljského Firmiliana. Také řecko-bulharské schisma, jak se naditi lze, za něho nejspíše ještě může býti zažehnáno. Proto asi i Rusko přálo jeho zvolení a proto i Řekové se těší, že on hellenismu opět zjedná váhu aspoň v Macedonii a Thracii. Vždyť za něho ještě bylo jen jediné biskupství v Macedonii, teď jest jich tam sedm. On sám už za svého dřívějšího panování nabízel Bulharům smír, jen že takový, že ti ho nepřijali. Chtěl totiž dobrovolně postoupiti exarchovi bulharskému správu bulharské církve v Bulharsku a vých. Rumelii jakož i v severní Macedonii, tehdy všeho všudy 17 diecesí bylo by bývalo z pravomoci jeho vyloučeno. Má-li dojíti teď ke smíru, bude nutno nabídnouti více. Hlavní podmínkou Řeků však jest a zůstane asi, aby exarcha bulharský se přesídlil z Cařihradu do Srédce; také Macedonii celou nebudou chtít Řekové z rukou vypustit, neboť i dnes z $1^1/_2$ milionu Bulharů tureckých jest jich jen $1^1/_4$ milionu pod vládou exarchatu a $1^1/_4$ milionu ještě v diecesích ovládaných patriarchou. Zůstávají proto ovšem pod vládou jeho, že dosud nemohli se z ní vymanit, že bulharské diecese pro ně nepovoleny vládou tureckou. Jsa mužem velikého rozhledu, pevné vůle, ale milého charakteru a maje za sebou teď veškeren lid, vlády ruskou i řeckou, proti sobě pak stranu skoro žádnou (agitoval proti němu jediný, ač velmi bohatý Řek cařihradský Žilica!), může se více odvážiti, než co směli jeho předchůdcové stranami zmítaní. — Sesazení a žijící patriarchové cařihradští jsou nyní zase tři. Od sesazení Joachima III. samého (1884 vystřídalo se jich pět Joachim IV., Dionys V., Neofit VIII., Anthim VII. a Konstantin V. . V minulém XIX. věku zasedalo na stolci patriaršim 26 osob, z nichž šest vícekráte, tak že voleb a změn bylo 34. Hlava východní církve, jak vidět, jest vůči rozmarum vlády turecké a intrikám řeckých stran velmi bezmocnou autoritou. V tom snad spočívá ona „svoboda“ orthodoxie proti otroctví „papismu“, jež západní církvi vyčítají.

Po nedávném „případu s Weingartem“, sesazeným liberalním pastorem osnabrückým má teď evangelická církev lutheranská nový případ: pro spis svůj „Christus redivivus“ sesazen pastor Blöhbaum z Torgelova v Pomořanech a propuštěn beze všeho nároku na pensi. Kdežto však Weingarta liberalní strana bránila a hrozila zrovna roztr-

žením církve, po Blöhbaumovi se málokdo ohlédl, když z trestu odcházel. Blöhbaum šel i liberalům příliš daleko. Ne snad v tom, že pochybuje o sv. Trojici, o božské osobě Kristově, a posmívá se všem zázrakům evangelia, popírá všecky základní pravdy ekonomie božské a víry křesťanské — ne proto právě opuštěn od liberalů lutheranských, ale proto, že zavrhuje celou reformaci jako hloupost, Luthera líčí jako šarlatána a bezzásadního člověka, a vše to, čím se reformace pyšní jako svou předností, zamítá. To mu nadělalo všude nepřátel. Dogmatická pobloužení a zvláště útoky na božství Kristovo, na zázraky a náboženský ráz bible odpouštějí dnešní protestanté jiným velmi snadno. Tak na příklad Harnack přese své podobné názory, jimiž se všecky hlavní známky náboženské nauky křesťanské ruší, sedí dosud na kathedře bohoslovecké.

V Anglii počínají různé protestantské obce odstraňovat pití z kalicha při bohoslužbách svých. Jedni činí to ze zdravotních ohledů (tak na př. kongregationalistická obec Ipswich), neboť pijí-li všichni z jednoho kalicha, zavdává to, jak Dr. Browning vloni na sjezdě aberdeenském dosvědčoval, příčinu k mnohým nákazám. Leč jiní brojí proti kalichu ze zásad temperenclářských: ježto ten hlt vína svádí k alkoholismu, a snadno alkoholika už už odvykajícího najednou vrhá zpět do neřesti jeho. Také v Německu ozývají se sem tam liberalnější hlasy proti pití kalicha (v týdenníku „Protestant“ — pastor Rudolf Schultze) z ohledů zdravotních. Dokud není myslitelno, že by pití kalicha zcela odstraněno bylo, žádá Schultze, aby aspoň učinila opatření zdravotní, rozmožením počtu kalichů, naléváním z kalicha do vlastních nádobek, na lžíce a pod.

Saská zemská synoda protestantská přijala nedávno resoluci, jíž se vyzývá saská vrchní církevní konsistoř, aby navázala s druhými zemskými církvemi jednání o to, zdaž by nebylo záhodno svolati sjezd důvěrníků všech církví protestantských v Německu, na kterémžto sjezdě by se rokovalo o dávném návrhu jediné církevně „protestantské konfederace“, v níž by všecky církve protestantské jako ve svém ústředí seskupeny byly, každá svou úplnou samosprávu zachovávajíc. Myšlenka jednoty a splynutí v jeden celek pronášená na různých místech zdá se přec neuskutečnitelna pro odpor menších církví dissidentských, které se bojí o svou samostatnost. Dojde-li k čemu, bude radno přestati na pouhé konfederaci náboženských obcí protestantských.

*
* *

Věda a umění. Jednu z velikých povinností české literatury hodlá splniti naše Akademie vypsáním ceny I. třída s III. třídou za nejlepší práci o životě, spisech, působnosti a významu Tómy ze Štítného. První náš český filosof, jenž prostonárodní své výklady mravní a mudřecké psal jazykem lidovým a duchem a rázem děl svých předstihl dobu svou o celá století, zasluhuje důkladného ocenění v naší kniževnosti. Kromě úryvků programmových a pokusů (příležitostných)

však nemáme dosud nic více. — Akademií přijato k vydání professora Janáčka dílo: „O moravské písni lidové po stránce hudební“, jímž záslužná práce našich sběratelů písně lidové teprv jak se patří vynikne a vysoce kulturní zjev našeho lidového života dojde pravého ocenění a pochopení. Jeť prof. Janáček v tom oboru znám jako první odborník. V oboru svém bude kniha p. prof. Janáčka prvním pokusem přísně kritickým u nás.

V posledním „Věstníku“ České Akademie posuzuje Dr. F. Bayer Fürbringerovo roztřídění plazů, v němž německý tento evolucionista podle svých hypothesí vývojových snaží se uspořádati živé i zkamenělé formy plazů ve čtyry třídy od nejméně dokonalých k dokonalejším postupuje. Pokus tohoto roztřídění plazů u Fürbringra znamená však i pokus určiti a vysvětliti prvotní formu vývojovou, z níž další čtvernožci (i s ptáky) se vyvinuli. Prvotní tvary plazů, obojživelníků i ssavců hledá Fürbringer v nějaké jediné prvotní formě nejnižším streptostylním plazům podobné — snad nějakého typu žralokovitého. Tento přechodní prvotvar se sic neuchoval, dosud aspoň nenalezl, ale vývojová spekulace už si jej sestavila. Na ocenění takových pokusů spekulace descendenční praví Dr. Fr. Bayer právem: Takové genealogické spekulace o vývoji té neb jiné skupiny tvorstva a zvláště obratlovců z „primitivních“ a ovšem do nedohledna „hypothetických“ pratypů a předků jsou napořád velice moderní; jsou-li však také užitečny a plodny, přivedou-li v systematiku tvorstva tolik světla a ladu, jako zkoumání realná, to jest arci otázkou jinou, na ten čas nezodpověděnou. Schází jen ještě uvésti všecky všudy kmeny a typy tvorstva na nějaké „praživoky“ („proanimalia“) to by byla konečně hypothesa přece ku pravdě nejpodobnější či jak Fürbringer říká „eine sehr diskutable Hypothese“. — A ovšem velmi laciná a pohodlná.

„Živa“ v posledním čísle (7.) vzpomínajíc stoletého právě jubilea, kdy v Německu založen časopis spekulativní fysiky, jejž němečtí idealisté Schelling a Hegel svými sny z počátku vyplňovali, na základě theorií konstruujíce nejdalekosáhlejší hypothese a všecko pracné zkoumání přírody v laboratořích zavrhujíce, dovozuje, jak poblouzení toto zatarasilo experimentalním vědám přírodním cestu do Němec a tím ovšem i k národům slovanským od Němců tehdy duševní proudy přejímajícím. Vinou svých spekulativních fysiků zůstali Němci za střízlivými Francouzy a Angličany o 30—50 let. Teprv Humboldt v pařížských laboratořích vzdělaný v letech třicátých počal svévolnou spekulaci z přírodních věd vyháněti.

Minulý sjezd lékařů a přírodozpytců polských požádal krakovskou akademii věd, aby svolala anketu o změně a úpravě chemických názvů v polštině. Anketa sešla se a pracovala o vytříbení chemického názvosloví polského v prosinci, načež letos zvláštní výbor akademie návrhy ankety přehlížel a schválil. Názvosloví chemické polské mění se tím jen v některých částech. I dosud bylo podobno českému ač chudší a zůstává mu i nadále velmi podobno. Novoty, jež zavádí, mohly

by se konečné zavésti i u nás beze všeho: tak na příklad koncovka —ium a —um se u prvků odhazuje; říká tudíž polská chemie: magnez, uran, tellur, german, vanad, cirkon, titan, amon, ytr (!) kadm (!) osm (! osmium) rod, iryd, hel, rad. Na první pohled nezvyklé tvary, ale dobře se vžijí. Pro přídavná udávající podružný prvek při sloučeninách zvoleny pouze dvě koncovky: ový a avý. Při zásadách tvoří se pak podstatné jméno od onéch přídavných koncovkou an a yn (na příklad chlorek siarkawy SCl_2 — siarczyn, chlorek siarkowy SCl_4 — siarczan). Náš název kyselina — „kwas“ užívá se jen pro sloučeniny HO s ostatními prvky, v kterýchkoliv poměrech. Změnnost těchto poměrů však nevystihuje názvosloví nové svými tvary a zavádí proto vedle koncovek —owy a —awy ještě různé pomůcky: předponou pod—, nad—, dvoj—, troj—, čtyr—, pěti— a pod. Pro náš název kysličník má polština buď své podobné „tlenek“ (od tlíti, plyn při tlení, hoření se spotřebující) nebo „bezwodnik“. Těchto názvů užívá se pak i pro naší „kyselinu“ (SO_3 = bezwodnik siarkowy nebo trójtlenek siarki = kyselina sírová). Pro organickou chemii s vysokomocnými a přerůznými sloučeninami jest ovšem polština právě tak, jako všecky ostatní živé evropské řeči v koncích se svým tvaroslovím. Naše tak přirozené tvořené názvy prvků utvořeny v polštině i ruštině velmi nešťastně namnoze — a jistě ne tak jednolitě jako v češtiné (H = wodór, O = tlen, Si — krzem, Ca = wapń) nehledě k tomu, že jen velmi málo prvků dostalo jmena domácí.

Bibliografická komisse krakovské akademie usnesla se počátkem roku na tom, jak bude pracovati polskou část mezinárodního katalogu věd přírodních, jak se o tom akademie evropské s anglickou „Royal Society“ předloni a loni usnesly. Akademie část polskou vydávati bude svým nákladem, ve formatě a způsobu témže, v jakém bude uveřejněna v mezinárodním katalogu. Katalog vydáván bude čtvrtročně. Jak u nás rozhodnnto, dosud jsme ve Věstníku české akademie nečetli.

Velmi obšírnou a důkladnou práci podal akademii krakovské prof M. P. Rudzki „O věku země“. Na podstavé mechanických výpočtův a geologických výzkumů dochází k závěrku, že od počátku nejstarší vrstvy kůry zemské — silurské — uplynula doba 486 milionů let. V tom případé, že by nitro zemské skládalo se z těch hmot, jak věda nynější předpokládá. Kdyby bylo složeno z vodivějších hmot, které by vnitřní teplo byly rychleji vysálávaly, pak připouští dobu značně kratší.

Chvalně známý historik polský (archivář a bibliothekář musea Ossolińských) Vojtěch Kętrzyński předčítal v historickém oddělení akademie krakovské nedávno svou práci o zeměpisu a mapě Germanie a Sarmatie od Klaudia Ptolemaea. Ve spisu svém předloni vydaném (o němž krátce v „Hlídce“ zmíněno), „Slované mezi Rýnem a Labem“, oceňuje mezi jinými prameny ve staré Germanii též mapu a popis Germanie Ptolemaeovy. O tomto pramenu, ježto mnozí stavili jej vysoko, podával v sezení Akademie své další bádání. Kętrzyński

jest úplně jinakých názorů, než jaké dosud přijímány od německých učenců a po nich i od jinonárodních a slovanských opakovány. Nepovažuje ani Caesarovu ani Tacitovu ani Ptolemaeovu ani jakou jinou Germanii za celek národní, nýbrž neurčitý termin geografický, pod nímž shrnováno vše, co bylo mimo starý svět řeckolatinský. Rozlišuje velmi duchaplně a zručně národy v Germanii a Sarmatii uváděné na správně germanské a na slovanské. Podávaje zvláště nyní ocenu díla Ptolemaeova, vytýká jeho ledabylost, neznalost původních pramenů (latinských); opisuje z druhé ruky údaje o germanských národech, nemaje sám tolik soudnosti, aby některé názvy neopakoval jednou v tom, podruhé v onom znění a neudával za dva různé národy. Kde neměl určitých zpráv o sídle toho či onoho národa, tam umístil národ kam sám chtěl. Také vodopisné a horopisné poměry Germanie a Sarmatie znal velmi povrchně a zaznamenal velmi libovolně. Podle zvyku starých i on názvy národů známé ze starého světa řeckolatinského přenášel na neznámé národy germansko-sarmatské, mnohdy i z toho důvodu, že neznámé či zkomolené a nevyslovitelné jméno germansko-sarmatské se onomu známému řecko-latinskému trochu podobalo. Z názvů ptolemaeovských pokládá p. Kętrzyński za slovanské národy: Laccobardi, Baenokhaemae, Baemi, Lingae či Silingi a Lugi, Chaemae i Chamavi, Venedae Galindae, Sudini, Semnones, Markomanni, dále Elisii, Lugi Duni, Buguntae Aelvaeones, Omani, Naharvali, Ruticaei, Balini, Corconti, Cotini a j. — Germanisté zmatená jména Ptolemaeova, jehož pokládají za hlavní sloup svých názorův o německé střední Evropě ve starověku, ještě všelijak a jinak si upravují a pozměňují a sídla jejich znovu přehazují. V. Kętrzyński jde opačnou cestou, srovnávaje Ptolemaea s původnějšími prameny jeho latinskými (Tacitem a Caesarem) a širšími řeckými, rozuzluje spletité klubko jmen a názvů různých těch národů za Rýnem a Dunajem osedlých velmi zámluvným a přesvědčivým způsobem.

Rozpočet „Naukového Tovaristva imeni Ševčenka“, rusínské to jediné representativní a učené společnosti národní ve Lvově, činí na letoší rok 44.251 K. Z obnosu toho největší díl zaberou protokoly schůzí a sborníky prací v jednotlivých sekcích (9200 a 5600 K), mimo to dotovány jsou v rozpočtu archeologický odbor 1000 K, národopisný odbor 5200 K, právnický odbor 3000 K, dějepisná bibliotheka 1000 K, všeobecná bibliotheka 2000 K, museum 1500 K. — Stipendií a podpor rozpočteno 2600 korun. — V dubnovém sezení Tovaryštva Ševčenkova usneseno podati vládě zemské i říšské memorandum v záležitosti nauky rusínského jazyka na haličských školách. — V dřívějším sezení usneseno svolati anketu, jež by přepracovala stanovy a usnadnila působnost Tovaryštva v celku i oborech jeho.

Ruská carská akademie nauk vypravila letos v polovici května novou expedici na Špicberky na měření stupňové, jež vloni pro nepříznivé poměry povětrnosti nedokončeno. Expedice vyjde v průvodu ledokolu „Jermaka“. Také za Švedska, s nímž Rusko společně se uvázalo v měření stupňové na Špicberkách, odebrala se současně

výprava vědecká. Ruskou expedici vede člen akademie F. N. Černyšev; sestává celá z 11 osob hvězdářů, zeměpisců a z lékaře, a ovšem tolikéž asi mužů námořnictva ruského. — Premie Petra Velikého, jež ministerstvo vyučování každý rok na různé učebnice vypisuje, přidělovány letos v oboru linguistickém. Sešlo se 39 knih, z nichž 12 bylo učebnic frančiny, 24 němčiny. Mimo to došly tři učebnice fysiky. Z učebnic uznána jen jedna francouzská hodnou nejmenší premie, ostatní neshledány hodny nějaké odměny. — Archeologická společnost petrohradská hodlá letos své práce obmeziti na severní kraje, petrohradskou a vologodskou gubernii, kdež dosud velmi málo bylo zkoumáno. Leč nějakých hojných a cenných nálezů se odtud neočekává. V téže společnosti 9. května V. V. Bartold sděloval své výzkumy o toku řeky Amu-Darja ve střední Asii. Dle jeho náhledu otázka, zda řeka ta kdy místo do aralského vtékala do chvalinského moře, což geologové a zeměpiscové popírají, rozřešena historickými dokumenty ve smyslu kladném. Tekla v dávnověku jako teď do aralského jezera, leč v historické době tok její k vůli obchodnímu spojení obrácen od aralského jezera ku chvalinskému. Ještě v patnáctém věku máme dějinný důkaz o tom, že tekla Amu-Darja do moře chvalinského, ale od té doby tok její se zkrátil a padá přímo zase do Aralu. Způsobili to Mongolové, kteří umělé hráze a stavy, jež řece dávaly nový směr, rozbořili a rozmetali. I dnes pro obchodní spojení střední Asie s Rusí navrhují obrátit řeku tu v dřívější směr a usplavnit řečiště její, což vše nestálo by víc než 17 milionů rublů, jak inženýry rozpočteno a dosáhlo by se tak na 1000 kilometrů dobré vodní cesty od Buchary až do Astrachaně).

Dne 10. června rozhodnuta v Moskvě na sjezdě pedagogického družstva po tuhé a dlouhé debattě otázka opravy ruského pravopisu. Reformatoři zvítězili však jen 37 proti 20 hlasům. Reformy též nenáleží zatím v ničem jiném než v tom, že koncovky -ыи, -ыя, -аго a pod. psáti by se měly dle výslovnosti a nepotřebných pět hlásek z ruské abecedy by se vypustilo. — V ministerstvu vyučování utvořena komisse pro opravu středního školství ruského. Návrhy směřují v ten směr, aby škola střední byla jednotná, klassické řeči latina a řečtina se vyloučily (ne však docela) a místo nich braly se živé jazyky. Za to, co by ubylo filologii a linguistice, přidalo by se přírodním vědám, vlastivědě a statistice a národohospodářské průpravě. Střední škola by však měla dvojí ráz: jinak by byla upravena její učební osnova ve velkých městech, jinak v provincialních. Komisse, která od polovice června teprv zasedá, ostatně dosud nic definitivního neusnesla.

„Slovenska Matica“ měla 3. června v Lublani svou výroční schůzi, na níž sděleno v pokladní zprávě, že ústav měl vloni 33.376 K příjmů a 32.983 K výdajů. Přičiněním professora Jagiće povolilo ministerstvo společnosti subvenci ročních 1000 K. Zajímavé usnesení učiněno letos ve „Slovenské Matici“ v ten smysl, aby výbor vyjednával se záhřebskou „Hrvatskou Maticí“ o sloučení působnosti obou ústavů.

Způsob, jakým by se tato naučná a literarní vzájemnost dala uskutečniti, ponechán výborům obou ústavů na vůli.

Srbská Matice v Novém Sadu počala serii letoších svých publikací svéživotopisem Dra. Jov. Subotiće (Idila). Hodlá dále přijati kritický rozbor o písni Jov. Jovanoviće Zmaje od Láze Kostiće. — Dr. J. Cvijić vyzván, aby podal svou kartografickou práci, již nabídl Matici, týkající se politického a národního rozsídlení Srbů v zemích svatoštěpánské koruny. Silně promíchaná oblasť uhersko-charvatských Srbů jest nejméně známa či aspoň názorna širšímu světu slovanskému. Vydáním národopisné mapy Srbův uherských vyhověla by tudíž Matice novosadská nejen své domácí citelné potřebě.

Srbská královská Akademie v Bělehradě vydala Katalog svých rukopisův a svých inkunabulí, čímž rukopisné a jinak památné sbírky její staly se šíře přístupnými a zvěstnými. V seznamu popsáno 229 rukopisných památek slovanských jež psány kromě polštiny ve všech slovanských jazycích. Inkunabulí jest 56 i s duplikaty, tisky to vesměs z let 1493 a 1494. — Ve „Spomeniku“ akademie (odbor II. historicko-literarní) právě vydaném popisují N. Vulić a A. von Premerstein své výzkumy archeologické, jež po několikaletých obchůzkách po království srbském nashromáždili. Ve stati památníku akademie podány tentokrát nápisy antické (latinské a řecké) na srbské půdě uchované; leč nejen co objeveno oběma badateli, v práci tu pojato, ale i dříve už známé nápisy, chované v museu bělehradském a buď dosud ve veřejnosti nepopsané nebo jen nedosti známé.

Nákladem srbského státu vydávaná díla a sbírky Vuka Štef. Karadžiće (od r. 1890.) ve dvou třech letech budou asi ukončeny. Vydánotě dosud 9 svazků písní národních od něho nasbíraných a vydány budou ještě asi dva svazky; národní pohádky a přísloví vydány už celé ve dvou svazcích; gramatické a polemické spisy vydány ve třech svazcích, vyjde ještě jeden poslední. Srbský veliký slovník Vukův, jenž vydán byl nejdřív ze všech spisů jeho, vyšel už ve třetím vydání; sebraných dějepisných a národopisných prací jeho vydán jeden svazek, k tisku přichystány ještě jiné tři svazky. Celé dílo Vukovo bude zakončeno dopisy Vukovými s přátely jeho. — Kriticky upravené a spořádané a nedrahé toto státní vydání tvůrce nové srbské literatury obsáhne takto celkem 23 svazků.

*

Ve vídeňském týdenníku „Die Wage“ posuzuje Kamil Hoffmann nejnovější zjevy české lyriky. Ze jmen mladších uvádí jako nej staršího a nejznáméjšího v Němcích Machara, o němž praví, že svými krymskými sonetty ohlásil vlastně svůj poetický bankerott. V čelo mladé lyriky klade Otakara Březinu, nazývaje jej českým Maeterlinckem. Tajúplná hrůza Maeterlinckova však u Březiny zastoupena velebností a nekonečností lásky k Božství. Co onen zamlčuje, to u Březiny propuká právě živelní silou ve zvučný hlahol. Březina je mystikem, symbolistou, při jehož básních vždy třeba myslit na velebné bohoslužebné úkony. Jako obětní chléb a víno jsou jeho písně. Jsou

to výrony osamělých Boha hledačů, asketů; milují gesta kněžská v bolu velikých; milují večer, jenž dálky snáší blíž, milují legendy tajůplné viny a pokání. Láska a soucit jsou jejich znaky. Filosofie božství a přírody, již Březina promítá v básně své, jest dle Cam. Hoffmanna, pantheismus. — „Nikdy nezněla slovanská řeč v kráse své opojněji, v obrazech bohatěji a horoucněji; Beethovenovy „Noci“, jimiž zpěvy sfér se linou, dýchají z těchto dlouhých těžkomyslných veršů. Cit věčnosti stal se tu slovem. Člověk by snadno věřil, že tato slavnostnost jest spekulací a posou, ale vášeň a nadšení tohoto proroka strhuje a uchvacuje neodolatelnou silou hluboké svéráznosti a pravdivosti.“ — Jako dorost hodný svého mistra druží Hoffmann k Březinovi Otokara Theera (Výpravy k Já), Jana Opolského (Klekání) a Jana z Wojkowicz. — Plnou chválu dává Hoffmann i Sovovi, který dle něho z realistického genrování probral se ku vniterné náladové a suggestivní poesii. Víc než jeho socialních reflexí, jeho revolučních passaží, váží si kritik jeho cituplných meditací, jeho čistých naivních obrazů, hudby v jeho těžké sic ale přece vznětlivé snivosti.

Nevybíraje zatím více jmen z české lyriky končí Hoffmann svůj úsudek o ní takto: „Praveno nedávno, že Češi jsou hudebníky i když malují. Správněji však řečeno, jsou hudebníky především když básní. Jsou to sami lyrikové od rodu, protože podstatou veškeré lyriky je hudba. Už to je významné pro tento národ, že od mnoha desítiletí nesvedl žádné skutečné drama a jen několik pozoruhodných románů vypracoval. Škoda, že se už do této literatury písní a hymnů počíná vkrádati jakási virtuosnost. Mladí totiž inklinují příliš, nejen politicky — ale i literarně k Paříži. Jest to zvláštní, těžkou krev nevyžilého slovanského plemene táhne to k raffinovanému duchu zanikajícího romanismu. Snad je to nedostatek citů pro tradici, jenž je žene do ciziny, nenávist synů k otcům; či snad nedostatek tradice vůbec — to by pak bylo nebezpečno!“

Svými perokresbami socialních námětů náhle rozhlášený E. Holárek vydává u Bedř. Kočího nový cyklus podobných kreseb pod názvem „Sen“. Devět těchto snivě nábožensko-socialních obrazů doprovodí slovem mistr slova Jar. Vrchlický. — Jak vidět v poslední době nádherné a nákladné publikace jen jen se u nás hrnou. Proti té poušti před desíti lety — hotové pařeniště. Nádhernou a nákladnou reprodukcí hodlá spolek „Manes“ uctíti mistra svého J. Manesa, v níž by znamenitější práce jeho podány a slovem osvětleny byly (z péra uměleckého historika B. Mádla).

Poslední dobu slavila polská společnost velmi ohnivě doma i před cizinou vítězství svého skladatele, dosud víc virtuosa, Paderewského, jenž po Chopinovi polskou skladbu a hudbu pianovou první stejně důstojně zastupuje. Dávánať v Drážďanech a na polských divadlech opera jeho „Manru“, jejíž děj podobný jest sujetu Kraszewského romanu „Chata za vsí“ láska selského děvčete k cikánovi a její zhouba proto. Těžce snivé a vášnivé pasaže opery zvláště krásou prý vynikají. — Vážný list polský „Ateneum“, jenž pod redakcí Spasoviče,

literarního kritika, ve Varšavě vydáván, po 25tiletém trvání zanikl — také vliv mladých proudů! — Stanislav Przybyszevski, první vůdce polských mladých (o jeho paní Dagně a jejím smutně skončivším romanu na Kavkaze rozepsaly se všecky denní listy tento měsíc) poslal nedávno protest lvovské divadelní správě za to, že drama jeho „Zlaté rouno" pro příliš volné názory (o lásce) a také příliš nepokryté sceny vzala z repertoiru. A ředitel Pawlikowski jest sám přítel a odchovanec moderny, a učinil to!

Charvaté oslavují letos, jak už zmíněno, 400leté jubileum své literatury, vlastně literatury srbsko-charvatské. Dne 12. června oslaveno jubileum toto slavnostní schůzí jihoslovanské záhřebské akademie. Význam jubilea a historický základ jeho vyložil dr. Milivoj Šrepel. Určité datum, na něž se klade počátek literarního vývoje charvatsko-srbského jest 22. duben 1501., kdy Splitan Marko Marulić, učenec a básník latinský doby humanitní, dokončil v rodném jazyku své epos „Judita" nazvané. Vedle tohoto díla vydal ještě Marulić v rodné řeči básně „Stumačenje Kata" a „Susana", jakož i překlad Tomáše Kempenského „Následování Krista". Z latinských jeho spisů měly veliký význam a hojně překládány i vykládány a citovány „Parabolae", „Evangeliarius", „Institutiones" a archeologicko-historické dílo o římských a řeckých nápisech a pozůstatcích v Dalmacii, jmenovitě v Saloně Dioklecianově.

Spolek charvatských malířů uspořádá v červnu a červenci řadu kočovných výstavek uměleckých v charvatských městech, počínaje v polovici června Suškem u Rjeky. Po Sušku mají přijít Karlovac, Osek, Mitrovice, Zemuň, Brod, Požega, Gradiska, Sisek a Varaždin.

V Lublani chystá dr. Gojmír Krek od července hudebně-kritický časopis slovinský: „Novi Akordi". Před dvěma lety založen podobný list v Terstě, hlavně pro spolky „tamburašů" (hudební a pěvecké jednoty) na jihu slovanském četné a oblíbené. — Dne 3. června uspořádána v Bělehradě výstavka prací srbských amaterů fotografů, velmi hojně obeslaná. Snímků bylo na 1000 všeho druhu, mnohé v pravdě umělecké.

O školství v Macedonii bulharské, které jest trnem v oku všem nepřátelům slovanské Macedonie, podává zprávu dle stavu lonského bulharská „Večerna Pošta". Dle toho bylo v Macedonii 870 národních a 79 měšťanských škol se 47 897 žáky a žákyněmi a 1481 učiteli a učitelkami (těchto 245). Středních škol bylo sedm a nadto v Cařihradě duchovní seminař s 11 profesory a 94 chovanci. Střední školství rozděleno: v Soluni chlapecké gymnasium s obchodním kursem (200 žáků, 14 professorů) a dívčí gymnasium (137 žákyň a 9 professorů), v Odrině chlapecké gymnasium (117 žáků, 13 professorů) a dívčí gymnasium (60 žaček, 3 professoři), v Bitolji rovněž chlapecké gymnasium (212 žáků, 12 professorů): učitelské ústavy jsou ve Skoplji (225 žáků a 11 professorů) a v Sjeru (125 žáků, 11 professorů). Národní školy dle kraju rozděleny takto: na Kosovsku 174, Bitolsku 258, Soluňsku 287, Odrinsku 178, v Cařihradě 3. Ze žáků škol obecných

dochodilo do konce roku a zkoušku postupnou složilo jen 61% všeho žactva. Měšťanských škol jest na Soluňsku 32, Bitolsku 15, Odrinsku 14, Kosovsku 6 a v Cařihradě 2. — Co se stupně vzdělání učitelstva na obecných školách týče, tu pouze 144 dovršilo jich celý ústav pedagogický, 122 má jen měšťanskou školu a 82 dokonce jen obecnou školu vychodilo. Většina učitelstva jsou tudíž žáci, absolvovavší buď gymnasium nebo část jeho nebo část pedagogia. — Školství toto jest dílem osvobozené církve bulharské, jež vyvedla v necelých 30 letech.

Zatmění slunce, jež na Indickém oceanu a Sundajských ostrovech bylo viditelno 18. května, skoro všecky výpravy zklamalo. Nebe bylo pokryto honícími se oblaky, tak že jen některé okamžiky bylo možno využitkovati. Ruská a nizozemská výprava na Sumatře mnoho tudíž nepochytly, příznivější počasí měla anglická výprava na ostrově Sv. Mauricius a francouzská na Madagaskaru. Vůdce anglické výpravy W. M. Maunder sděluje, že „korona“ sluneční, o jejíž fotografie se hvězdářům při zatmění jedná, byla slabá právě tak, jako při lonském a předlonském zatmění, což by souhlasilo s názorem, že krása a jasnost korony měsíční mění se s hojností skvrn slunečných, jež v periodách 11 až 13 letých prodělávají své maximum a minimum. Loni pak padlo právě minimum skvrn slunečních a tím i tepelné energie slunečné.

Francouzský časopis Finotova „Revue“ (dříve „Revue des Revues“), uspořádal nedávno anketu o názorech mládeže francouzské v oboru politiky, socialních názorů a náboženského přesvědčení. Dotázáno 11 předsedů různých spolků politických a akademických, jakož i 9 spisovatelů mládeži akademické nejbližších, s ní žijících. Anketu vedl Eugène Montfort, předseda lonského sjezdu akademické mládeže francouzské. Z ankety, jíž vytázáno se všech směrů (republikánského, socialního, monarchistického, katolického, nacionalního, antisemitského a jiných skupin), vyniká celkový úsudek takový: v oboru politiky ovšem každá skupina drží se svého směru, pokud je politická, pokud nejsou politické mají skoro stejné idealy: omezení státní moci, svobodu spolčovací, svobodu přesvědčení, spolky nadati autoritativnou mocí a přenésti na ně část státní správy a péče. V tomto programu liší se leda tak, že jedni jdou dále, druzí spokojují se s menší měrou. Idealem však veškeré mládeže je stát zabývající se úkoly socialními a s ním socialně pracující celá společnost. Republikány jest mládeže ohromná většina: všecky směry, i katolíci i nationalisté i socialisté jsou rozhodnými demokraty a republikány. Pouze kroužek monarchistů má jiný ideal, ale prohlašuje jej sám za nemožný v dohledné budoucnosti. — Co se týká náboženských náhledů, tu anketa rozlévá nejzajímavější světlo na názory a snahy mládeže francouzské. Náboženská otázka zajímá veškeru mládež vlastně nejmocněji. Zvláště spisovatelé mládeže jsou plni reflexí a záhad tohoto směru. Leč přes toto své uvažování a hledání nových cest většina mládeže odříká se svého zděděného náboženství: pro jedny je náboženstvím „humanita“, pro druhé „socialismus“, pro jiné věda rozlitá po celém životě lidském, pro

jiné pak jakési nové náboženství, neznámé a nevyrčené city a snahy; katoličtí členové mládeže sami uznávají, že je dvojí náboženství v dnešní společnosti: jedno jest kollektivismus, druhé křesťanství. Eugène Monfort shrnuje svůj úsudek: mládež skoro veškerá přilnula k idealu republiky, má však silnou dávku záliby pro socialismus, shodující se se zákony vývoje společnosti lidské; hledá v přečetných představitelích svých novou víru a za novým náboženstvím se snaží.

Zemřeli: 16. května v Novém Sadě Nikola Joksimović, zakladatel (1885) a redaktor srbského „Branika", žurnalista dovedný a nadaný, jenž od roku 1876. trudil se těžkou prací novinářskou (nar. 11. prosince 1857). — Otakar Šulc, redaktor „Chemických Listů" a spisovatel vědecký, v oboru chemie fysikalní síla vynikající — u věku 31 let. — 1. června v Lublani Pavlína Pajková (nar. 9. dubna 1854), slovinská spisovatelka (po rodu Doljakova), jež slovinsky naučila se však teprv ve věku dospělém, jako dívka jsouc zcela Vlaškou. R. 1872. objevila se první její práce v „Soči". Přispívala do všech slovinských listů a knihoven povídkami a romany. Žila s mužem svým (professorem) několik let v Brně (1879—1887) a ve Vídni (1887—1899). V pozůstalosti své zanechává jeden roman a povídku. Významem a postavením svým ve slovinské literatuře možno ji porovnati s naší Kar Světlou. — 1. června zemřel v Moskvě Kozma Terentěvič Soldatenko, veliký mecenáš umění ruského, jenž nejen veliké jmění své odkázal uměleckým, naučným a dobročinným účelům, ale městu Moskvě i celou svou velikou obrazárnu, v níž nalézají se nejlepší díla mistrů ruských. Z pouhého chudého kupeckého pomocníka, jenž do jinošského věku byl negramotným, vyvinul se v ušlechtilého umění milovného millionáře, prvního z bohaté a vzdělané moskevské společnosti. — 13. června ve Lvově Aureli Urbański, básník a dramatik polský (dramata: „Dramat jednej nocy", „Tola", „Pod kolumną Zygmunta" a j.) — 14. června Lucyan Tatomir, ředitel pedagogia, redaktor „Szkoly" a skladatel mnoha učebnic polských pro střední školy. — 16. června v Petrohradě Sergěj Vasil Maksimov (nar. 1831 v městečku Parfentěvě Kostromské gubernie), jeden z prvních ethnografů a znalců lidu ruského. Své národopisně-kulturní obrázky od r. 1853 v různých listech uveřejňované vydal ve sbírkách „Lěsnaja gluš", „God na sěverě", „Tjurmy i ssylnyje" (ze života odsouzencův a vyhnanců sibiřských), „Sibir i katorga", „Brodjačaja Rus Christa-radi", „Kul chlěba i jego pochoždenia", „Krylatyja slova", jakož i sestavil a vydal na 20 knížek pro lid (zeměpisných, národopisných, zvykoslovných a pod.).

* * *

Z národního hospodářství. Schválené investice železniční a vodní měly už svůj první nezbytný, ale i nepříjemný následek: říše uzavírala půjčku. A jak s přečetných stran nastalé rozčilení zjevilo půjčku dosti nešťastnou, snad víc vinou okolností než špatným hájením státního zájmu. Výpůjčka pod názvem 4%ové rakouské renty obnáší zatím jen 250 milionů korun, jež rozděleny na dvě části, prvé 125 mil. korun

už vypsána, pro druhou část povolena skupině bank „optio“, t. j. právo výlučné i onu půjčku uzavříti (bude-li skupina ona chtíti). Do skupiny bank vedle bank Rotschildových a jiných pojata i státní poštovní spořitelna. Smluveno mezi státem a konsorciem bankovním rentu, jež měla tehdy kurs něco přes 97, přejati za 94; čekáno, že kurs emisse bude o dvě procenta vyšší, ale banky bezpochyby, aby shrnuly řeřavé uhlí na hlavu svým pomluvačům, vypsaly půjčku 95 za sto. Je tudíž výpůjčka rakouská přes nepřízeň doby dosti přízniva, aspoň ne příliš nepříznivější než nedávná výpůjčka německá, saská a ruská. Tak ruská 4% výpůjčka (424 mil. franků) ve Francii přejata bankami po 96 za sto, však byla to výpůjčka, při níž politika silně spolupůsobila a nad to uzavřena v zájmu kapitalu francouzského a belgického v ruských horních a hutních podnicích uloženého. Tedy byla to i částečně ochota „pro domo sua“. Banky ostatně půjčku vypsaly po 98½ za sto, čímž se znamenitě odškodnily. Přes to půjčka upsána aspoň dvacetkrát. Letoší pak jarní německá výpůjčka 3%ové renty emittována v kursu 87½ a přejata za 86%, tedy vlastně na čtyrprocentní rentu převedeno bylo by v kursu asi 102 za sto. Se silnou peněžní pověstí Německa my se ovšem měřiti nemůžeme. Že naše renty jsou o tolik nižší v kursu svém než německé (102—95), není též divu, porovnáme-li rozdíl kursů rent tříprocentních ve Francii a Německu. Obě země jsou si přece už dnes bližší finanční svou silou než Rakousko a Německo, a přece rozdíl v kursu francouzské a německé renty v té době byl celých 14%, mezi naší a německou jen 7%! Ovšem to jsou abnormalní poměry, v normalních poměrech jsou rozdíly na obou stranách menší a celé porovnání horší se pak v náš neprospěch.

O vodních stavbách, jež na konec z pouhých průplavů rozšířeny i na regulaci řek moravskočeských, třebas už byly schváleným zákonem a pracovní program jimi až do roku 1924. vymezen, přece se stále nepřestává mluviti v příznivém i nepříznivém smyslu. Teď teprv se debattuje o prospěšnosti či neprospěšnosti jejich, tak věc přišla náhle, že dřív opravdového mínění nebylo ani kdy prosloviti. Opponenta činí agrarní kruhy, ale jen na Moravě a v Čechách, kdežto na příklad haličské zemědělstvo průplavy pro Halič navržené velmi vděčně přijalo. A přirozeně: Halič jest zemědělskou zemí vývozní, naše země však zeměmi přívozu, odtud ta nerovnost zájmů. Každou zdokonalenou cestou kommunikační se přívoz usnadňuje a soutěž domácímu výrobci stěžuje. Přívoz oblaciní a jeho výrobek tím přirozeně klesá v ceně své. Leč totéž nastává i na straně průmyslového výrobce a přece průmysl přijímá průplavy jako splnění dlouho želaného přání svého. A to zvláště průmysl hospodářský (cukrovary, sladovny). Rozpor tento jest částečně tím vysvětlitelný, že průmysl dovede se vydatněji chránit proti cizí soutěži, a pak že průplavy vozí si lacino suroviny, kdežto hotové zboží průmyslové po průplavech jen řídce jest dopravováno.

Ostatně víc než důvody zemědělské konkurence předstírají se finanční a technické těžkosti, jež jsou jedinou jasnou okolností při celé té nepromyšlené a unáhlené akci. Ostatní všecky zásadní názory

o prospěchu či neprospěchu vodních cest jsou neujasněny dosud a spíše hypothesami než dosvědčenými fakty. V tom směru se také u nás názory rychle měnily. V loni a předloni ještě na sjezdech rolnictva našeho, v referatech zemědělských sborů, v návrzích sněmů bez odporu a všeobecně žádáno za zřízení vodních cest, zvláště na Moravě. Pochyby o jejich prospěšnosti jsou nemálo asi ozvěnou akce protiprůplavové v Němcích. A povstaly i šířily se rychle až k podrážděnosti se zmocňujíce, ale, také už zase namnoze postupují místo chladné rozvaze. Až dojde na povolování zemského (12·5⁰/₀) příspěvku na vodní stavby, znovu se asi prach rozvíří. Ale než první loď pojede průplavem také asi i nálada nynější se několikráte změní, a změní se také značně ráz a poměry hospodářské kraje našeho. Nebudeme za 10 let, za 20 let titéž, co nyní.

Dle dosud vydaných dvou zpráv zemědělské rady moravské stav zemědělství našeho se značně povznesl a vzestup jeho jest čím dále rušnější a horlivější. Bere se dvěma správnými a výhodnými cestami pokrokem vzdělání a výroby, a sdružováním. Zatím sic jen pozorovat zvýšenou činnost a rozmnožený personal vzdělavací — ale výsledek snad bude odpovídat příčině. Všelikého druhu svépomoc a sdružování zapouští stále mohutnější kořeny. Co se zvláště početné stránky ruchu družstevního týče, Morava česká i německá druží se dnes už k zemím nejpokročilejším. Leč počtu ještě rovnocennou není zkušenost a vytříbenost, jíž se ovšem nabývá teprv dlouhým působením. Také v mnohém oboru družstevní akce zřejma dosud víc theorie a příklad odjinud, než místní potřeba. Ale ani to ostatně není celku na škodu, i tak se hledají cesty novým druhům výroby a výdělku. Dle zprávy zmíněné bylo koncem roku 1900, na české Moravě: zemských odborných spolků 5, (ovocnický, chmelařský, drůbežnický, včelařský, rybářský), ústřední spolky a svazy 3 (hospodářská společnost, ústřední svaz družstev hospodářských, ústřední jednota Raiffeisenek), okresních hospodářských spolků 65, hospodářských družstev prodejních, nákupních a všeobecných 38, družstev výrobních (lihovarnických, škrobařských) 7, družstev mlékařských 63, družstev pro zvelebení chovu dobytka okresních 35, místních 100, družstev vodních (pro odvodňování a regulaci řek) 61, Raiffeisenek (i se Slezskem) 227, (občanských záložen kolem 300). Porovnáme-li s tím Hessko, nejdružstevnější zemi německou, jejíž obyvatelstvo (1·1 mil.) rovno asi dvěma třetinám české Moravy, tedy shledáme tento asi poměr: V Hessku bylo družstev (r. 1900.): ústřední svazy 3, úvěrních družstev (Raiffeisenek) 335, nákupních družstev 120, mlékařských 32, ostatních 15. Celkem 525 družstev hospodářských. Družstev téhož odboru na Moravě bylo: ústředních svazů 7, úvěrních (Raiffeisenek) 200, nákupních i prodejních 38, mlékařských 63, ostatních 7, dohromady 315, mělo by jich býti na naší Moravě, abychom dosáhli hustoty hesského sdružování, všech dohromady aspoň 810. Schází nám tudíž ještě větší polovice do toho počtu, leč i té dojdeme, až bude u nás myšlenka sdružování tak dlouho působit, jak dlouho již působí v Hessích.

Socialní poměry doznaly u nás zlepšení poslední dobu zákonodárným krokem v určení nejvyšší směny hornické na 9 hodin

denně vjezd i výjezd v to počítaje. Tím se pracovní doba hornictva průměrně dosud desítihodinná zkracuje víc než o hodinu, po případě o dvě. Neboť vjezd a výjezd zabere na mnohých místech hodinu i více, tak že skutečná práce na sloji netrvá déle osmi hodin. Dnes tedy hornictvo pokud se doby pracovní týká patří k nejlépe postaveným oborům v Rakousku. Mají 9hodinnou (ale skutečnou) pracovní dobu jen ještě typografický odbor (skoro vesměs) a z části odbor strojnický a kovodělnický. Jinak však doba pracovní v naší říši, ač se níží postupně ve všech odborech, přece ještě z polovice skoro zůstává na normalu, totiž na 11 hodinné době pracovní a výše. Dle zprávy živnostenských dozorců za lonský rok byla v závodech navštívených doba pracovní: normalní či delší v 46·7% všech jich a kratší než normalní (než 11 hod.) v 53·3% všech. Pokud možno závody od inspektorů navštívené bráti za průměr závodů všech, tu postup ve snižování pracovní doby byl by v průmyslu Rakouska od roku 1897. (kdy poprvé pracovní doba zaznamenána soustavně): závodů pod normalem r. 1897.: 42·0%, 1898: 46·6%, 1899: 48·5%. V odborech nejčetněji zastoupených v rakouském průmyslu: textilním, potravinném, zeminném, kovovém a strojnickém a dřevodělném, byla vloni pracovní doba (ovšem v prohlédnutých závodech) takováto:

V odboru:	normalní:	nad normou: % všech závodů:	pod normou:
textilním	49·0%	0·5%	50·5%
potravinném	47·6%	26·2%	26·2%
zeminném	49·4%	4·6%	46·0%
kovodělném a strojním	16·2%	3·1%	80·7%
dřevodělném	50·5%	—	49·5%

Čtyry uvedené tuto průmysly s vysokým procentem normalním a nadnormalním činí také hlavně celý rakouský průměr doby pracovní dosti vysokým. V těch odborech však právě nejtužší ještě bude boj za zlepšení poměrů, jsou to odbory jak v organisaci dělnictva, tak v postavení výroby nejopozdělejší.

Zmíněná zpráva dozorců továrních za minulý rok nepřináší nijakých nových pozorování a zjevů; celkem opakují se stížnosti, úsudky a chvály dvou let předešlých. Tím jest řečeno, že průmysl náš v našich jihozápadních zemích došel už na dráhu zcela pravidelného vývoje. Neboť, že jest ve vývoji k lepší dokonalosti, k lepším poměrům socialním, svědčí na př. ono klesání doby pracovní. Nebylo náhlých, neobvyklých zjevů hromadných, aspoň tedy od dozorců nespozorovány. Obyčejných přestupků všemožných zákonů dělnické ochrany ovšem bylo i vloni dosti, zvláště jako vždy v malých závodech a jmenovitě v řemesle. Čím větší slabost hospodářská a čím menší inteligence, tím přirozeně hustší a větší přestupky.

Z důležitějších zjevů socialních, jak nám je soustavně zprávy dozorců podávají, jedním z nejzajímavějších jest obraz dělnických úrazů v práci se přihodivších. S minulou zprávou máme řadu čísel právě za jedno desítiletí (1891—1900). Úrazovost zdá se, neřídí se

obyčejnými zákony vývoje, nemožno říci, že by jí ubývalo. jak poměrně technická výroba se zdokonaluje a duševní úroveň dělnictva roste, jakož i zák nům ochranným se stále větší platnost zjednává. Leč snad 10letí jest malý jen kousek času, v němž příčiny, jež na zjev působí, nemohly se v plné síle rozvinouti, snad také zákon o úrazovém pojišťování jest příliš mlád, tak že teprv se k pravidelnosti jakési propracovává a první leta snad ani dělnictvo ho plně nevyužitkovalo. Počet úrazů ohlášených vstoupl za deset let z 19.576 (1891) na 57.274 (v r. 1900.) ač číslo toto není z desítiletí nejvyšší. Bylof rok před tím (1899) ohlášeno úrazů 57.798. Za to však rozhodně možno za to míti, že počet smrtelných případů se menší. Absolutní počet úrazů smrtelných vstoupal do r. 1896. kdy dostoupil počtu 748 (od 1891 bylo rok po roce smrtelných úrazů: 533. 545, 616, 628, 661, 748, 502, 482, 544, 473). Leč poměrné číslo nebylo jedině v roce 1896 nejvyšší (69 úmrtí z úrazu na 100.000 dělníků plně zaměstnaných); stejně vysoké číslo smrtelných úrazů měl i rok 18 3. A možno říci, že vůbec onen rok byl v tom ohledu nejzhoubnějším. Leta 1895 a 1896 vystoupila nad průměr proto, že přibrány tehdy některé nové odbory k úrazové povinnosti a to odbory dosti nebezpečné a zanedbané. Bez nich poměrné číslo roku 1896. jest 65 smrtelných úrazů na 100.000 dělníků plně zaměstnaných.[1]) Od roku 1896. však číslo úrazů smrtelných značně klesá, a to jak v absolutní tak poměrné výši své, tak že přibližně r. 1900. bylo smrtelných úrazů asi jen 34 na 100.000 dělníků plně zaměstnaných (r. 1899: 42, 1898: 60, 1897: 44, 1896: 69, 1895: 65, 1894: 67, 1893: 69, 1892: 65, 1891: 66). Leč třebas smrtelných případů bylo čím dále méně, vzrůstá za to počet úrazů, které vlekou za sebou buď přechodnou, buď trvalou neschopnost k práci. A tento počet zmrzačených roste v absolutním i poměrném směru. Pochází to snad i odtud, že úrazovny jsou čím dále spravedlivější, a uznávají dnes, čeho dřív neuznávaly a odškodňovat nechtěly. Snad zmenšená stupnice smrtelných případů nahražuje se za to v případech méně povážlivých. Snad i tu nastane obrat k lepšímu, jakož i naznačují některá z let posledních.

V oboru pojišťování socialního učiněno opět něco: uzákoněno starobní pojištění soukromého úřednictva. Pojištění toto spojeno zároveň s pojištěním vdovským a sirotčím, s pojištěním invalidním a pro čas nezaměstnání (ne delší 12 měsíců), tak že se jeví v širším ještě rozsahu než obyčejné pensijní pojištění státních a zemských úředníků; širší totiž o pojištění na případ nezaměstnanosti. Renta rozdělena na tři stupně dle výše služného (do 1200 korun služného I. tř., do 2400 korun II. tř. a přes 2400 korun III. tř.). Premie pojistné platí pojištěnec i zaměstnavatel, a to tak že v I. tř. platí zaměstnavatel 4·5, pojištěnec 3 K měsíčně, v II. tř. zaměstnavatel 6·75, pojištěnec 6 K, v III tř. oba stejně po 9 K měsíčně. — O pojištění starobním pro dělnictvo sdělil ministerský předseda, že se pilně

[1]) Poměrné číslo úrazů počítá se tak, že počet dělníkův a jejich pracovních dnů převede se na takový počet dělníků, který by byl nutným, aby týž počet pracovních dnů v roce po 300 dnech vyplnil. To pak sluje dělník plně zaměstnaný.

pracuje v ministerstvě vnitra o příslušném návrhu, jakož i že potřebná oprava nemocenského a úrazového pojištění se už chystá.

Koncem května konán třetí sjezd křesťanských odborných spolků v Německu, na nějž pohlíženo se zvědavostí, jak se totiž usnese o tak zvané neutralitě po loňském listě biskupa frýburského, jímž otázka neutrality křesťanských odborů dostala se do nejširší a velmi prudké diskusse. — Neutralita v zásadě schválena 39 hlasy proti 11. Tím tedy většina katolického dělnictva německého vyslovila se proto, že zájmů svých hospodářských hotova jest hájiti i ve spolku s dělnictvem socialistickým, nekatolickým a jiným. Ba víc, že kde potřeba, záhodno jest, aby dělnictvo spojovalo se ve spolky zájmové (odborové) bez rozdílu smýšlení politického a náboženského. Tu však zástupci neutrality vyhražují si ovšem podmínku, že v takovém neutralním spolku nesmí se žádné strany jakékoliv politické či náboženské stanovisko do spolku býti vnášeno vynucováno, jím na veřejnost projevováno. Co tedy ode tří let na sjezdech i ve veřejnosti protřásáno, to našlo letos třebas ne asi konečného, ale přece rozhodného vyjasnění. Ze zastoupeného na sjezdu dělnictva početně jest 99.460 zapsáno jako bojovníci pro neutralitu odborův a jen 7730 dělníků jako její protivníci, a to ještě ne samí zásadní. Myšlenky a výtky v listě biskupa frýburského pronesené neuznány a zamítnuty. Dalo se to tušit už vloni z protestů dělnictva, jež proti listu tomu pořádalo.

* * *

Školství. Letní období jak obyčejně oživil ruch sjezdový. Zvláště o Letnicích různých sjezdů bylo bez počtu. Pro nás byl nejzajímavějším III. sjezd katolického učitelstva německého ve Vídni dne 26.—28. května konaný. Byl to první sjezd, na němž sešli se zástupci katolického učitelstva všech kmenů. Hlavně ovšem země alpské byly zastoupeny čestně a četně. Vorarlberk, Tyroly, Solnohrady, Dolní i Horní Rakousy a Štyrsko vyslalo zástupce v míře u nás nevídané. Ale i slovanské země, Čechy, Morava, Přímoří a Kraňsko byly zastoupeny. Sjezd byl velkolepou manifestací učitelstva katolického smýšlení, kteréž má již přes 4300 členů ve svých organisacích. První den byl věnován formalnostem, druhý otázkám stavovským a křesťanskému výchovu, třetí vykonal usnešení příslušná a dokončil porady odborných sekcí. O shodě učitelstva a kněžstva poutavě promluvil kanovník Dr. Wimmer; o shodě křesť. dělnictva s učitelstvem tklivě promluvil dělník redaktor Kuntschak. Zvláště však úchvatná byla řeč kazatele Schweykartha S. J. ve chrámě universitním před sjezdovou mší svatou slavnostní, po níž se učitelstvo katolické zaslíbilo Srdci Pána Ježíše. Takové řeči o důstojnosti a významu katolického učitele jsme dosud neslyšeli. Z přečetných řečí a přednášek zvláštní pozornost věnována řeči generalního vikaře Dr. Trillera z Eichstädtu v Bavořích „o vlivu školy na mravnost lidu“: „Nikdo, pravil, ať přítel či nepřítel neupře katolické církvi, že ona byla největší učitelkou národů. Zavedení náboženské školy nežádáme jen proto, že ona jest věcí potřebnou a

nutnou, nýbrž i proto, že na ni katolická církev má právo. Jako čtyři hlavní programové body náboženské školy katolické naznačil řečník tyto: 1. ve školách těchto mají býti pouze katolické dítky, 2. učitelé na těchto školách vyučující mají vychováni býti na katolických ústavech učitelských, 3. při obsazování míst učitelských budiž také hlas církevních školských organů přiveden k platnosti, 4. vyučování náboženství budiž rozšířeno. — Při zmínce řečníkově o projevu arcivévody Františka Ferdinanda zaburácel sálem několikaminutový potlesk. Ku konci projevil přání, aby učitelstvu bylo zlepšeno jeho postavení, by se pak bezstarostně svému povolání věnovati mohlo. Zemský hejtman vorarlberský Rohmberg v řeči své po zásluze odsoudil socialistické a prušácké proudy v učitelstvu a vyslovil přání, aby školství cestou zemských sněmů bylo upraveno.

Z domácích schůzí vynikla valná hromada moravské jednoty lidumilů dne 2. června za předsednictví zemského školdozorce p. Josefa Lošťáka v Brně konaná. Valná hromada schválila zřízení útulny pro mládež opuštěnou a zanedbanou v Dřevohosticích, čímž učiněn počátek praktické činnosti jednoty lidumilů.

Kromě otázek ethických hýbe nyní učitelstvem otázka hmotného zaopatření, jež v Čechách zvláště stává se již povážlivým zjevem socialním. Podle návrhu zemského výboru, kterýž bude sněmem asi schválen, má býti základní služné pro učitele se zkouškou způsobilosti 1200 K; učitele I. třídy na školách obecných 1600 K, učitele I. třídy na školách měšťanských 2000 K. Aktivitní přídavky ve městech do 10.000 obyvatel vypláceny býti nemají, ve městech od 10.000—30.000 obyvatel nechť obnášejí 20%, ve městech přes 30.000 obyvatel nechť obnášejí 30% a v Praze 40% základního služného. Kvinkvenálek má býti šest: po 200 K na obecných školách a po 250 K na měšťanských školách. Okrouhle bude třeba 12,000.000 korun na uhrazení tohoto nového vydání.

Zajímavo je srovnati s těmito návrhy zástupců země ovládané liberaly s návrhy země katolíky spravované. Známý předák německých katolíků zemský hejtman Dr. Ebenhoch vypracoval osnovu zákona, dle níž má býti upraveno služné učitelstvu tak, že počáteční plat definitivním podučitelům vyměřen na 1100 K se čtyřmi kvinquenálkami po 100 K. Základní služné učitelům na školách obecných zvýšeno na 1400 K a učitelům škol měšťanských na 1800 K. Ředitelé mají míti 2400 K služného. Nadučitelům přiřknut funkční příplatek 200 korun, ředitelům 400 K. Kvinkvenálky ustanoveny na 200 K. Osnova, přijatá již zemským výborem, bude vyžadovati zvýšeného nákladu 400.000 K. Dr. Jäger, přísedící téhož zemského výboru, rovněž vypracoval osnovu na úpravu platův učitelských, dle níž náklad na učitelské služné měl býti zvýšen o 600.000 K, ale jeho návrh byl zemským výborem zamítnut.

Pro srovnání podáváme ještě přehled učitelských platů v Bulharsku podle upravení koncem roku minulého sobranjem schváleného. Majíť nyní definitivní učitelé obecných škol I. třídy mají 2400 lvů platu (lev = koruně), II. třídy 2100, III. třídy 1800, IV. třídy 1500, V. třídy

1200 a zatimní 960 lvů platu. Učitelé měšťanských škol I. třídy mají 3200 lvů, II. třídy 2800, III. třídy 2400, IV. třídy 2100, V. třídy 1800 lvů platu. Platů těch může dosíci každý učitel dle stáří. Učitelské časopisy bulharské nejsou spokojeny s úpravou těchto platů, žádajíce vyšších.

Dívčí výchov konečně i na Moravě zabočuje v moderní proudy. Budoucím rokem bude zřízeno v Brně dívčí lyceum, z něhož absolventky budou míti přístup k řádnému studiu na vysokých školách. Ústav zřídí naše „Vesna", jež o vyšší vzdělání Moravanek si neskonalých získala zásluh a vděčného zasluhuje uznání a podpory. Školství dívčí velmi účelně doplňuje olomoucké Pöttingeum, jež zřídilo dvoutřídní školu obchodní. Letos vyšly z ní první absolventky.

Ve školství moravském chystají se také změny zásadní. Hlavně má býti opraven disciplinarní řád učitelský, název „podučitel" se zruší a právo prezentace má přejíti z okresních školních rad na zemskou školní radu, jež by v první řadě přihlížela ku stáři kompetentů. Tím by přestaly okresové nesrovnalosti a uplatnil se jednotný postup všeho učitelstva.

Také ve středním školství chystají se změny a převraty. Ministr vyučování rytíř Hartl nařídil schůze rodičů s professory za tím účelem, aby professoři poznali všechny poměry a vlastnosti žáků a podle toho dovedli na študenty působit ve směru vychovatelském. Podle berlínského vzoru zavedeny takové porady na zkoušku v Horních Rakousích. Týž vydal zároveň výnos k zemským školním úřadům, ve kterém ukazuje k příznivým výsledkům, jakých bylo docíleno na různých středních školách veřejnými přednáškami pro rodiče a žáky a pro širší kruhy účastníků jednak o aktualních otázkách důležitých, zejména pro poměr mezi žáky a učiteli a jejich rodiči a učiteli, dále o všeobených zkušenostech výsledků vyučování, jednak o popularně projednávaných vědeckých otázkách, zejména o výsledcích cest professorů vyslaných pomocí stipendií do Italie, Řecka, Francie a Anglie. Poněvadž tyto přednášky hoví očividně přání obecenstva, vyzývá ministr vyučování zemské školní úřady, aby podporovaly konání přednášek na středních školách, kde místní poměry toho dopouštějí, aby zároveň bděly nad tím, by takové přednášky konaly se jen způsobem školy důstojným.

Dívčí universitu chtějí zřídit ve Lvově. Město vyjednává s vládou zemskou i říšskou o příspěvek a při známé příchylnosti vlády k Polákům není pochyby, že podpora udělena bude, a tak bude míti Lvov první universitu dívčí.

Také Slovinci si upravují školství a přizpůsobují časovým potřebám. V Lublani zřizují obchodní akademii slovinskou, kteráž již budoucím rokem má býti otevřena.

Školská musea šíří se značně v městech lidnatějších a příznivý mají vliv na školství veleměst. Ve Vídni, Petrohradě, Londýně, Paříži, Berlíně, Ženevě a jinde znamenitě prospívají. Snad kdysi také naše větší města zřídí podobné ústavy.

Časovou reformu venkovského vyučování navrhuje „Škola našeho venkova“. Doporučuje, aby vyučování nebylo rozdělováno v hodiny, nýbrž aby na venkovských školách, zvláště na jednotřídky zavedena byla soustava tříčtvrtihodinová. Uvádí pro svůj návrh závažné důvody věcné.

Z kursů v letošních prázdninách pořádaných zvláštní zmínky zasluhuje kurs pro učitele obchodních škol, kterýž od 18. července do 18. srpna se koná v Chrudimi. Je žádoucno, aby z řad našeho učitelstva bylo hojnost účastníků.

Pro jednotný organ českého učitelstva katolického vyslovuje se pražský „Vychovatel“. Mohl prý v něm býti samostatně redigovaný díl „moravský“. Návrh přichází trochu pozdě a pak není po našem mínění vhodný Neprospělo by ani věci ani listům sloučení Moravané jsou v mnohých věcech jiného mínění než panuje v Čechách, což by zajisté ne-li k roztržce, tož jistě k nemilé vedlo kyselosti. K cíli společnému rychleji dospějeme třebas po různých pěšinkách. Nebudeme jedni druhým zavazet. „Vychovatelské Listy“ dosud uveřejnily pěkné práce. Upozorňujeme na př na Adamcův článek „Ke studiu o dědičnosti“. A co se nám líbí zvláště: vyhýbají se polemice nízké a úzkoprsé stranickosti. Vytrvají-li na této dráze, prospějí směru křesťanskému a získají si zajisté přátel. Nám tane na mysli katolický časopis rázu „Pedag. Rozhl.“, v nichž nalezáme dobře psané články instruktivní a věcné. Neobejdou se ovšem bez štulce na směr „klerikalní“, ale celkem si vedou vážně, mají ráz opravdovosti a stojí za čtení. Z „Vychovatelských Listů“ měli bychom rádi časopis podobného, ale ještě lepšího zrna.

Vůbec žádoucna je v našem táboře větší hybnost, sice všude svobodáři ujmou se vedení a uplatní svůj vliv zvláště ve výchově, čímž získají pokolení budoucí pro záměry a cíle své. Pracují účelně a soustavně. Posledně zase v Praze založili „Společnost přátel vzdělání lidu“, kteráž 4. května konala schůzi ustavující. Zároveň zakládají útulny studentské pro děti učitelské po vzoru brněnské „Vesny“. Kdy začmeme s podobnými ústavy my?

Učitelstvo zřizuje si stavovskou organisaci politickou, arciť čistě pokrokářskou t. j. protikatolickou. A tak po stopách liberalismu vniká do všech vrstev. Bude kdysi nářku, že spali povolaní, když člověk nepřítel zaséval koukol odpadu v duši českého lidu, a nebylo strážce, jenž by škůdce byl zapudil.

Jak jinak pracují Francouzi. V Paříži po návrhu bývalého dělníka Derhemana zřídili „Institut de peuple“, t. j. lidovou katolickou školu vysokou, na níž nejpřednější učenci francouzští přednáškami zušlechťují katolický lid.

V Belgii zase v jiném směru jeví se potěšitelný ruch. Vláda tam zavedla pro vojsko pravidelné kursy z oboru věd lesnických, mineralogických, botanických a zoologických. V Bouillonu výklady konají se francouzsky, v Diestu flámsky — a u nás hlavně se pečuje, aby budoucí vojáci jak náleží se vyznali v der, die, das.

Nové druhy škol povstaly v Prusku a na Rusi. V Berlíně zřízena jednotřídní škola, v níž se vyučují školou povinné děti, které jsou bez přístřeší. Ve škole té se ošetřují a vyučují děti bez řádného bytu městem se potulující, pokud jinak o ně nebylo postaráno. V předešlém roce měla škola ta 503 žáky a 514 žaček. Nejvyšší návštěva denní byla 119 dítek. Na Rusi zřizují dělnické školy s povinnou návštěvou. Školy ty má stát pod dozorem. Vyučování koná se večer a v neděli.

Rozumný zákaz vydala městská rada v Kristianii. Nařídila, že do 15 let nesmí dětem ani tabák ani doutníky se prodávati a děti do 15 let kouřiti nesmí. Takový zákaz více prospěje než sebe krásnější řeči a sjezdy.

* *
*

Vojenství. Vojenský rozpočet v Rakousku vykazuje větší spotřebu na vojenské vychovávací ústavy o 74.657 K, na pokusnou střelbu z ručnic 145.000 K, na vojenské stavební úřady 595.912 K, na ubytování (dle nového tarifu) 1,192.023 K a na služební premie pro poddůstojníky 200.000 K. Další lhůty různých uvěrů obnášejí: na opatření ručnic i s nábojem 2,250.000 K, na bezdýmný prach pro děla 450.000 K, na pokusy s děly nových soustav 1,200 000 K, úvěry na stavby kasáren, střelnic, na cvičiště 1,700.000 K a k zabezpečení hranic v čas mimořádných poměrů 150.000 K. V námořnictví požaduje na stavbu nové lodi (místo fregaty „Drak") první lhůtu 500.000 K, na rychlopalná děla 500.000 K, na cvičební střelivo 150.000 K vojenský erár více než vloni. Splátka ku stavbě nového doku v Pulji obnáší 400.000 K a na zřízení dvou nových monitorů dunajských, hlídkových člunů a mořských podkopů odpadá 100.000 K, na zřízení torped jako vloni 180.000 K.

Na podzim 15. září 1895 vyplula z petrolejního přístavu v Oděse ruská podvodní loď „Rossija" se 36 námořníky a dostala se bez všeliké cizí podpory a stále pod vodou plujíc dne 29. září do Sebastopolu. Loď zbudována byla v Oděse v loděnici Bertrantově a jest vynálezem ruských inženýrů J. S. Zakavenka a M. V. Bagrikova. Tito Rusové zbudovali vlastními prostředky, dříve než se ostatní Evropa o to jen pokoušela, podvodní loď a provedli s ní v dějinách dosud neslýchanou patnáctidenní cestu pod mořem. Ruský inženýr dokládá, že nepovídá tím nic nového, nýbrž oživuje v paměti to, o čem rozepisovaly se jak ruské, tak zahraničné listy. — Podvodní loď „Rossija" má ještě i tu výbodu, že slouží též jako rychloplavební loď obchodní. Pluje nevídanou dosud rychlostí 60 uzlů za hodinu nad vodou a 30 uzlů pod vodou, kdežto americká „Hollande" urazí toliko 5 uzlů pod a 10 uzlů nad vodou. Na „Rossiji" lze vykonati cestu z Evropy do Ameriky za 2 a půl dne, nehledě ani k úplné bezpečnosti korábu pro případ bouře a klidné plavbě při vlnobití.

Největší dělo na světě má novoyorský přístav ve svém opevnění. Dělo toto se právě dohotovuje ve waterolietské továrně;

jest 49 stop a 3 palce dlouhé a váží 130 tun; kalibr obnáší 15 palců. K jedné ráně užije se 1176 liber černého nebo 716 bezdýmného prachu a ten vyhodí projektil o váze 2730 liber rychlostí 2300 stop za vteřinu. Vzdálenost, na kterou bude dělo moci vystřeliti, obnáší 9 anglických mil.

„Daily Mail“ přináší dopis, v němž se drasticky líčí zubožený stav anglických vojáků v jižní Africe takto: „Ti malí, rozedraní, sežloutlí mužíkové z Manchestru neprosí již nebesa o pomoc; vrávorají s hlavou skloněnou a klátícíma se nohama po polích rudým prachem pokrytých. Každý muž je strojem, ubohým, zemdleným, vysíleným strojem, který se „rychlostí“ tří anglických mil za den pohybuje. Polovice Manchestrovských nemá podešví, jiní chodí bosi aneb v hadrech, které si kolem krvácejících nohou ovinou. A co se týče šatů, jdi k Staffardským a ptej se jich na ně. Zeptej se chuďasa, který má v kalhotech samé díry. Nebo se zeptej toho muže s pytlem kolem nohou! Ptej se onoho, který po celý den na parném slunci nosí tlustou vlněnou pokryvku, poněvadž již kalhot nemá! Ach, dobrosrdečné, zbožné, vzdělané obecenstvo anglické! Tvoji synové jsou tam v Africe a chodí bosi v rudém, ostrém prachu, oblečeni jako oslové italských flašinetářů. Lze si mysliti, že by takoví vojáci mohli hrdinské Boery zničiti?“

Nový mahdi povstal v zemi Somaliů. Sluje Abdallah-Akhur, je rodilý z Vejedu a byl při jisté pouti do Mekky průvodcem Mohameda Salacha, náčelníka mysticko-mohamedánské sekty. Týž vrátil se nyní do země Somaliů a vyvolen věřícími za mahdiho. Abdallah-Akhur zorganisoval své čety dle evropské soustavy a dostává z Kahýry přesné zprávy o všech událostech v Anglii a v Italii.

Rychlost parolodí dostoupila zatím vrcholu v německém parníku „Deutschland“, jenž dne 9. května přibyl z Hamburku do Nového Yorku a vykonal v posledním dnu své plavby 587 uzlů, t. j. 676·61 námořních mil.

Ročník XVIII. Číslo 8.

HLÍDKA.

Z organisace tisku.

O. Plešovský.

Tisk s respektem nazývá se sedmou velmocí, poněvadž vliv jeho na všecky poměry je vskutku veliký. Není to však velmoc soustředěná, jedním duchem ovládaná a jedním velením řízená. Nehledíc k různým zájmům národním, státním, stavovským a j., kterým tisk slouží, představuje trialismus kapitálu hmotného, duševního a práce tělesné. Majetníci knihtiskařských závodů (a nakladatelé), spisovatelé a knihtiskařští sazeči jsou tři základní činitelé, kteří tvoří vlastní organismus tisku. K významu jeho přispívají ovšem měrou valně nerovnou, ale odvislost jednoho od druhého je značná, mnohdy až citelná, a zmenšuje se jen dle toho, jak který sám o sobě je zcelen a zorganisován.

Nejslabší jest organisace těch, kdo tisku dávají křídla, kdo zásobují jej myšlenkami, spisovatelé, kteří poskytují v tomto směru obraz pravé rakouské roztříštěnosti. Mají řadu svých sdružení, ale nějak pronikavé organisace se nedocílilo a sotva kdy se docílí, poněvadž sotva kdy nastane ona vytoužená zlatá doba sbratření všech národů, kdy všecky by ovládala jedna tužba, jedna snaha po dokonalosti lidstva a stejném jeho štěstí duchovním i hmotném. Organisace dle povahy jednotlivých zemí a států jsou tu silnější, tu slabší, některé vrstvy spisovatelské jsou zcela beze vší organisace. A tam, kde organisace jsou, pohybují se zcela na půdě hmotné, sdružení myšlenkové, ideové zůstane na dlouho ještě blahým snem. Sjezdy slovanských novinářů v Rakousku konané v posledních třech letech o této ideové stránce sdružování již uvažovaly, avšak již při pouhých úvahách narazilo se na kmenové nesrovnalosti, které bude třeba napřed uladniti, než bude možno dospěti k ideovému sdružení, pro počátek ovšem s obzorem velice úzkým. Tak je tomu

mezi pokrevenci, což pak teprve tam, kde zejí propasti plemenné? Nemenší překážkou jsou i různé zájmy států, církví, mezinárodních sdružení průmyslových, obchodních a j. Kromě toho organisaci spisovatelstva působí nesnáze i nedostatek jednotného výchovu a výchovu vůbec, neboť na spisovatelských cestách z rozmyslu a po soustavné přípravě potkáme menšinu, většina spisovatelů (myslím tu všecku literní činnost) ocítá se na nich, nevědouc jak. Jest přirozeno, že tu vyrůstají rozdíly mezi povolanými a nepovolanými, mezi tvůrčími duchy a nádenníky, mezi tvořícími a reprodukujícími a snad ještě více odstínů a ty všecky působí k tomu, aby se nedošlo k jednotné organisaci ani na podkladě hmotném, tím méně duševním. Český svět spisovatelský jest neblahých těchto poměrů dokonalým obrazem; jest rozdělen na několik táborů a mnohý tábor i na několik cechů, mezi nimiž panuje až bezpříkladný a nepochopitelný antagonismus, největší a nejkřiklavější mezi novináři pražskými a venkovskými. Ani zemská příslušnost není tu bez vlivu, což nejpatrněji jeví se na trhu knihkupeckém a hlavně jeho pomůckách (reklamě a kritice). Nestejná kvalifikace spisovatelů a naprostá nemožnost plody i výrobky jejich dle ceny roztříditi v pevné kategorie bude vždycky ohrožovati jejich organisaci vnitřní i zevní a činiti jejich postavení jako celku vratkým. Majetníky knihtiskáren ke sdružení donutil nejlépe zorganisovaný činitel tiskového trialismu, sazečstvo (typografové) s příslušnými obory knihtiskařské práce. Stále rostoucí a soustavné požadavky typografů v příčině pracovní doby a mzdy sdružovaly majetníky aspoň dočasně a občasně k obranným opatřením, teprve roku 1899. majetníci knihtiskáren v Rakousku utvořili pevnou říšskou jednotu na ochranu svých zájmů. Jednota čelí jen proti typografům, spisovatelstvo ve své desorganisaci nebudí zatím obav. Knihtiskařské sazečstvo s pomocnými obory (korrektoři, strojníci, tiskaři, slévači písem a výpomocné dělnictvo) má vzornou organisaci. Silou svou pro funkci tisku stejně jest prospěšnou, jako může býti nebezpečnou a ohroziti nebezpečně jeho velmocenské postavení aspoň na čas. O rozvoji organisace knihtiskařů v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených jasný přehled podává výroční zpráva jednoty spolků knihtiskařův a slévačů písma i příbuzných oborů za rok 1899. Podáme z ní hlavní data.

Jednota založena byla r. 1894. a jest v ní (koncem r. 1899.) sdruženo 15 zemských spolků s 8618 členy. Z členů bylo 6938 sazečů, 1313 tiskařů, 271 slévačů, 96 ostatních. Mimo jednotu bylo pouze 1323 osob v tiskárnách zaměstnaných a k odboru příslušných. V jednotě soustředěny jsou spolky: Typografická beseda v Praze se 26 filialkami

a 2038 členy, spolek v Černovicích pro Bukovinu se 77 členy, v Zadru pro Dalmacii se 42 členy. Ognisko ve Lvově pro Haliči se dvěma filialkami a 508 členy, v Celovci pro Korutany se 103 členy, v Lublani pro Krajinu se 102 členy, v Terstě pro Přímoří s osmi filialkami a 291 členy, v Brně na Moravě se 4 filialkami a 608 členy, ve Vídni pro Dolní Rakousy s 3505 členy, v Linci pro Horní Rakousy s osmi filialkami a 280 členy, v Solnohradech s 93 členy, v Opavě pro Slezsko s 5 filialkami a 202 členy, v Hradci pro Štyrsko se 4 filialkami a 419 členy, v Innomostí pro Tyroly se čtyrmi filialkami a 219 členy, v Tridentě s 59 členy. Ze spolků v jednotě soustředěných nejstarší jest dolnorakouský (1842), pak štyrský (1848), solnohradský (1849), český (1862), moravský (1863), slezský (1864), bukovinský (1865), korutanský, krajinský, přímořský a hornorakouský (1868), tyrolský (1872), dalmatský (1874), haličský (1875), tridentský (1898).

Všecky spolky roku 1899. měly 1598 přednášek, knihovny jejich čítaly 31.808 svazkův, a od 3712 osob bylo z nich vypůjčeno 33.838 svazků, připadá tedy na osobu přes 9 svazků. Z vypůjčených knih připadá na zábavné 82·8%, na vědecké 9·96%, na odborné 4·32%. Časopisy vydávány 4: německý „Vorwärts“ ve Vídni o 7800 výtiscích, český „Veleslavín“ v Praze o 1950 výtiscích, polský „Ognisko“ ve Lvově o 650 výtiscích a italský „Il Risveglio“ o 500 výtiscích. Mimo to navštěvovány čítárny a pořádány učebné a cvičebné běhy.

Ve hmotném směru jednota prostředkovala opatření míst a vedla péči o dodržování normalního tarifu od majetníků knihtiskáren, z nichž tarifu tomu se podvolilo 797 a mimo tarif zůstalo 171. Všech tiskáren je 968. Stávky a nehody byly v 17 místech. Strojů sazečských bylo roku 1899. v prvém čtvrtletí 7, ve druhém 23, v třetím 45, ve čtvrtém 58, z toho v Praze 5, v Liberci 3, v Jablonci 2, v Chomutově 1, v Olomouci 3, ve Vídni 39, v Linci 1, ve Štyrském Hradci 4. Příjmů měly všecky spolky 738.771 K 55 h, vydání 688.752 K 45 h. Podpor uděleno 3175 nemocným členům 222.459 K 40 h, 1289 nezaměstnaným na místě 109.544 K, 47 členům 1289 stěhovného, 1088 členům nezaměstnaným na cestě 28.710 K 30 h, 148 trvale k práci neschopným 72.004 K, 132 členům 32.876 K 92 h pohřebného, 276 sirotkům 17.182 K; jiných podpor 351 osobám 5490 K 10 h. Od svého založení měly spolky příjmů 9,613.418 K 33 h, vydání 8,284.452 K 36 h a koncem roku 1899. měly jmění 1,328.965 K 97 h. Jednota je v poměru vzájemnosti se 4 spolky v zemích uherských a s 11 zahraničními.

Po stopách vzdělanosti a víry.

Charakteristiky od Dra. Jana Hudečka.

II. Alfons z Liguori a Voltaire.

Vzdělanost, kde kráčí ruku v ruce s vírou, zanechává po sobě stopy zářící, stopy jasné, vzdělanost vedoucí se s nevěrou stopy tmavé. Vzdělanost věřící rozhazuje růže, vzdělanost bez víry trní. Z tváře věřícího vzdělance vane klid a láska; zlost a nenávist srší z oka nevěrcova. Postava vzdělance věřícího mile oslněna; ledovým chladem dýchá nevěrec.

Kde víra spojena se vzdělaností, tam genialní prostota a dětinná naivnost; hledaná genialnost u vypočítavého vzdělance nevěrce.

Alfons a Voltaire byli současníky. Roku 1694. narodil se Voltaire a dva roky po něm Alfons, jenž Voltaira přežil o devět let, zemřev roku 1787.

Oba byli vzdělanci. Voltaire „králem ducha v 18. století“, Alfons jest „učitelem Církve“. Alfonsovi dána roku 1816. čest oltářův a Voltairova socha postavena roku 1878. v pařížském svatostánku internacionaly. Voltaire slavil v posledním roce svého života triumfy a korunován v Comédie Française a posazen na ředitelské křeslo akademie, Alfons ctěn za živa i po smrti ne sice tak hlučně, ale srdečněji papežem i lidem, byl hlavou řeholní kongregace a čelo jeho zdobila místo vavřínu biskupská mitra. Pius VII. rozkázal tři prsty jeho pravé ruky odňat a poslat do Říma: „Přijďtež do Říma svaté prsty, které tak dobře psaly pro slávu Boží a Panny Marie a pro náboženství.“

Ale jako o Voltairovi napsal de Maistre: „Dnes korunovala Paříž muže, kterého by Sodoma byla ukamenovala“, a když se Voltairovi stavěly pomníky: „Někdy bych také já chtěl postaviti Voltairovi pomník rukou — katovou“, tak má Alfons svého Grassmanna. „Vtělenou infamií“ nazval Voltaira spisovatel „Petrohradských večerův“, a ne méně vybraných názvů přidal jménu Alfonsovu Grassmann.

Kdežto však Alfons na celé čáře svých stoupenců jmín za ducha velikého nejen v mravech, ale také všestranného ve vědomostech, kdežto Alfons bez odporu nejenom byl velikým apoštolem, ale také velikým theologem, básníkem a člověkem, ba i dějepiscem, neuznávají stoupenci ve Voltairovi nic leč spisovatele filosofického slovníku a apoštola tolerance: „Vždy jsme chtěli a dnes ještě (r. 1878.) chceme

míti ve Voltairovi jen skladatele filosofického slovníku, apoštola tolerance, nepřítele pověry. Oslava Voltaira-básníka byla by nesmyslem. Voltaire jako básník — není on chladný, dělaný, řečnický, nespontanní, umělkovaný? Voltaire jako dějepisec — není-li při všem kouzlu líčení, při vší bohatosti myšlenek dávno již překonán kladným studiem pramenův, obsáhlejším a spravedlivějším pojetím dějinných epoch, které jeho rozumu zásadně zůstaly zavřeny? Voltaire jako filosof — může nás svým ztuhlým deismem, svými otřepanými důkazy o jsoucnosti Boží, svými nejasnými představami o podstatě vůle po Kantovi a Schopenhauerovi, může nás jinak zajímati než kulturně historicky? A teprve Voltaire jako člověk — nekolísá se jeho letora mámivě před naším zrakem, nejvznešenějších citů lásky a spravedlnosti právě tak schopna jako nejnižší zloby, lakoty, lži?“

Nicméně vidí liberalismus ve Voltairovi individualitu celou, jejíž činnost směřuje k jednomu cíli: „vybojovat náboženskou toleranci a politickou svobodu.“ K tomuto terči míří jeho básně, jeho filosofie, jeho dějepisectví, celý jeho život: „Écrasez l'infâme“.

Tak se stal Voltaire vůdcem boje proti Církvi a otcem dnešního liberalismu. Proti němu a jeho řadám postavil se Alfons. Opouští otcovský palác, zříká se práva prvorozenství, skvělé vyhlídky do budoucnosti, klade svůj meč na oltář Matky Boží a staví se do válečných řad Kristových, aby jeho říši bránil a rozšiřoval. Ne bez prozřetelného úradku všemohoucího Boha stalo se, napsal Pius IX., že právě v době, kdy bludy novotářů lid sváděly, povstal Alfons Maria z Liguori, jenž dobrý boj bojuje ústa otevřel uprostřed Církve, a spisy učenými a důkladnými se snažil onen peklem vzbuzený mor z kořene vyvrátit. Ale to mu nestačilo: maje před očima jedině slávu Boží a spásu lidu, napsal mnoho knih, dýšících učeností a zbožností. Jimi ukazoval brzo jak dlužno k nebi vésti duše věřících, brzo jak třeba vychovávati kněžstvo, brzo jak upevňovati a proti současným bludům brániti víru katolickou a práva papežská.

Jako o Voltairovi vypravují jeho životopisci, že kde jakou zbraň zvedl proti Církvi, tak svědčí o Alfonsovi Pius IX.: „Vpravdě říci můžeme, že nestává v naší době bludu, jehož lež, aspoň v hlavních rysech, Alfons neodkryl.“

Alfons byl svatým. Jakou sílu ducha slovíčko „svatý“ zahrnuje, ví každý, kdo zná boj těla s duchem. Půl století podporoval Alfons Církev, a Bůh vložil ještě kříž utrpení na jeho bedra. Tělo jeho bylo zraněno a bolavé jako tělo Jobovo, ale stesk přes jeho rty nepřešel.

Srdce jeho prokláno pomluvami u samého papeže a u představených, tak že měl býti propuštěn z řádu, který založil, ale Alfons volá: „Staň se!“ Duše jeho zraněna, že Bůh sám ho opustil a že ještě ve vysokém stáří se bál pekla, ale Alfons trpkou zkoušku přijav, se modlí: Ne jak já chci, ale jak Ty chceš.

A Voltaire? „Miluje velikost a pohrdá velikými, obcuje s nimi nenuceně, bojácně se sobě rovnými. Jeho přátelství počíná zdvořile, trvá chladně a končí ošklivě. Citupln̄ý bez náklonnosti, smyslný bez vášně, při ničem nevytrvá z vůle, na všem visí z nestálosti. Mudruje bez zásad, a jeho rozum má občas nápady jako bláznovství u jiných. Jsa přímý duchem a nespravedlivý srdcem, myslí na všecko a směje se všemu. Lehkým jsa prostopášníkem, dovede nemravný kázati mravnost. Nad míru ješitný, ale více ještě hrabivý, pracuje více za peníze než o čest; hladoví a žízní po penězích; nutí se k práci, aby se přinutil užívat života... To jest Voltaire jako člověk.“ Tak líčí Voltaira žurnalista Fréron.

Ovzduší, ve kterém se Voltaire rád, ba jedině pohybuje, jsou letohrádky cizoložnic a dvory královských hýřilův, inkoust, do kterého své pružné péro namáčí, smyslnost, nenávist, zlost. Alfons andělským pérem píše svou moralku, své návštěvy, svou zlatou knížku o modlitbě v chudinké cele, kterou opustí, aby jako milosrdný bratr pomáhal nejvíce opuštěným.

Oba žijí podnes. Těla jejich sice dávno zpráchnivěla, Voltairovo v pařížské stoce, do níž roku 1814. v pěkné noci májové zároveň s tělem Rousseauovým bylo hozeno, Alfonsovo pod oltářem v Pagani, ale duch jejich žije. Skoro nesčíslnými vydáními a překlady a anthologiemi umožněno celému světu poznati Voltaira; díla Voltairova podnes kážou prý svobodu a čisté náboženství a mravnost.[1]) „Směr našich dnů není směrem, který by Voltaira předhonil; sluší se ještě dnes na památku Voltairovu někdy v jeho vlastních spisech čísti tichou mši!“ A když se r. 1878. jednalo v Německu o vydání Voltaira pro lid, napsal kdosi, že „se nesmí odpočívat, pokud by tento výbor nevytlačil z každé chaty katechismus.“

Také Alfons žije. Ne Grassmann má zásluhu o život Alfonsův, ale výtečné a svaté nauky a zásady Alfonsových spisů získaly svému původci nesmrtelnost. „Immortali“ dal vrýt Bedřich II. pod porcelánové

[1]) První souborné vydání pořízeno pod dohlídkou císařovny Kateřiny II. Panckoukem a Beaumarchaisem (1785—1789). 28.000 výtisků na paterém papíře posláno do světa. Od roku 1817.—1824. čítalo se ne méně než devatero vydání souborných.

poprsí Voltairovo; každý spis a spisek o Alfonsovi jak z tábora ligorianského tak z tábora protiligorianského jest písmenkem názvu: „Immortali Alfonso“. A jako ono poprsí věnováno bylo „zrušiteli náboženství“ a mravnosti, tak dnes od katolíkův i od protestantů slovem a písmem veleben obrance náboženství a vůdce k mravnosti — Alfons.

Ale podívejme se na oba z blízka.

* * *

Voltaire maje teprve 25 let, mohl již mluviti o nevěrnosti přítelkyň, o nespravedlivé kritice, o závisti a nenávisti spoluobčanů. Tichá, ale hluboká zášť společnosti pařížské, v níž se dosud nejvíce pohyboval, zahnízdila se mu v srdci. Opustil tedy Paříž, aby si jinde vyhledal bydlo. Našel je v La Source, kde pro svoje nepřátelství k panovnickému domu anglickému ve vyhnanství žil deista Bolingbroke. Ten stal se Voltairovým mistrem. U jeho nohou naslouchal Voltaire theoretické a životní filosofii. A že byl pro vše, co mu bylo novým, velmi vnímavým, při tom povrchním a těkavým, přivlastnil si názory, byť byly sebe nedůslednějšími. Brzo tvrdil Bolingbroke, že Bůh a prozřetelnost jest, brzo že není; dnes vydával nesmrtelnost duše za nedotknutelné dogma, zítra za mythus; duše jednoduchost a duchovost byla mu nesmyslem, ctnost ješitností. Ostře brojil proti možnosti a skutečnosti nadpřirozeného zjevení, jmenuje Mojžíše absurdním, Pavla a apoštoly blázny, Krista obnovitelem a zatemňovatelem Platonovým. Bolingbroke snažil se zavésti čistý deismus a zákon přirozený.

Voltairovi se zamlouval sečtelostí, znalostí řečí, náboženskou záští a epikurejskou přívětivostí.

Také pro praktický život mu dal několik pokynů. Chceš-li míti vliv, buď neodvislým, ale k tomu je ti třeba peněz. Nic není smutnější, než prázdná tobolka; jedině zlato dává moc a čest a neodvislost. Buď chytrým; nepřítele nenapadej, pokud ti může býti nebezpečným; náboženství šetř a králi pochlebuj, pokud ti mohou škodit. Ne slepý vztek, ale rozumná nenávist vede k cíli; přetvářka bývá někdy nezbytnou ctností.

Tyto nauky byly pro Voltairův život směrodatnými. Jimi vyzbrojen jde do světa, učit ho pravdě a vésti k štěstí. Uvidíme, že po celý život dle nich do slabiky se spravoval.

Již dříve, než vyhledal La Source, žil ve společnosti, která se řídila heslem: „Člověk a svět mají jen tolik ceny, kolik jich možno užívati.“ Studiem práva, k němuž byl ostatně otcem přinucen, v takové společnosti hlavy si ovšem nelámal.

Skoro v téže době byl v Neapoli šestnáctiletý Liguori po skvělých zkouškách oděn togou doktorskou. Právnická studia byla pro mladého šlechtice řízením prozřetelnosti. „Učitel křesťanské mravouky, dí jeho životopisec, kterým se dle plánu Božího měl státi, potřeboval klidnou rozvahu právníkovu, zevrubnost zákonníkovu, dar pozorování a slídění advokátů.“

Společnost, v níž se pohyboval Alfons, byla jiná než společnost Voltairova. V domě presidenta Caravity, obratného juristy a muže rozumem i srdcem vzdělaného, bylo často vídat mladé advokaty, jimž Caravita předkládal nesnadné případy a otázky, jejichž řešení výbornou bylo průpravou k budoucí praxi. Alfons dal se také zapsat do družstva „doktorů“, jehož cílem bylo vykrystalizovati povahy mladých vzdělaných mužů na základě křesťanském. Navštěvoval též divadlo, ale jen k vůli hudbě. Později řekl k jednomu z kněží své kongregace: „Ač jsem jsa mlád navštěvoval divadla, nikdy jsem tam nespáchal ani všedního hříchu; chodil jsem na divadlo pokochat se hudbou; o jiné věci jsem se nestaral.“

Důvtip, svědomitost, obratnost a výmluvnost zjednaly Alfonsovi po celé Neapoli jméno slavného soudního zástupce. Od roku 1715. až po rok 1723. neprohrál prý ani jedné pře.

Jedna pře byla pro 27letého advokata epochalnou. Jednalo se o 5 až 600.000 dukátů. Alfons, jako obyčejně, zevrubně akta prozkoumal a s pevným přesvědčením, že jeho klienti právem onu sumu požadují, šel k soudu. S výmluvností dosud u něho neslýchanou je zastával. Ale přehlédl klausulu věc rozhodující. Sok ho na ni upozornil a zvítězil. Alfons poznav, že hájil křivdu, zvolal: „Poznal jsem tě, světe! Soudy, buďte s Bohem, již mne neuvidíte, již mne neuslyšíte.“ Opustil síň, opustil palác otcovský, opustil vše, položiv svůj kord na oltář Matky Boží, „osvobození zajatých“.

Sám se měl brzo státi osvoboditelem zajatých.

Osvoboditelem otroků jmenuje se také Voltaire.

Jakými snahami si oba tohoto čestného názvu zasloužili, brzo uvidíme. (P. d.)

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

B) Symbolické knihy[1]) církve lutheranské.[2])

1. Mimo tři ekumenické symboly uznává církev lutheranská[3]) (evangelicko-protestantská, evangelická, augsburská, evangelická augsburského vyznání) i jiné spisy, v nichž nalézá se vše, co v učení svém hlásá. Jsou to symbolické knihy církve lutheranské.

K symbolickým knihám církev evangelická počítá: Konfessi augsburskou, Apologii augsburské konfesse, dva Lutherovy katechismy velký a malý, články šmalkaldské a Formuli svornosti. (א)

2. Vyznání evangelické církve mimo symbolické knihy nalézá se i v jiných spisech, jež sice tu a tam i dosti veliké vážnosti se těší, ale za symbolické knihy prohlášeny nejsou. (ב)

3. „Od roku 1580. považují se za vyznání církve lutherské nejprve Lutherovy katechismy, velký a malý, oba z roku 1529., pak oba Melanchtonovy spisy, jež vypracoval pro říšský sněm v Augsburku, augsburská konfesse (1530) a Obrana tohoto spisu proti nájezdům katolickým (Apologia confessionis Augustanae), dále r. 1537. Lutherem vypracované artikule šmalkaldské, jež měly býti podkladem pro ohlášený (ale neslavený) koncil, konečně r. 1580. vydaná formule konkordační, jež rozbroje v lutherské církvi urovnati a v lutherských zemských církvích jednotu víry zachovati měla.“

4. V nejnovější době o symbolických knihách mezi samými lutherany názory se liší. (ג)

---

[1]) Od starých symbolů rozeznávají se symbolické knihy tím, že především mají býti souhrnem celé protestantské nauky (dogmatiky).

[2]) Lutherané, jak z knihy svornosti patrno, uznávali dříve zároveň s katolíky za symbolické knihy: 1. tři nejstarší (ekumenické) symboly a 2. přijímali usnesení prvých šesti ekumenických sněmů (synod). V nejnovější době ovšem i u lutheranů (jako u reformovaných!) povstal proud, jenž závaznost symbolických knih nadobro odstraniti usiluje. Orthodoxní strana symbolů vzdáti se nechce a za ně bojuje. (Srv. »Vom Nutzen der reinen Lehre und vom Bekenntnis des Glaubens« v díle *Dr. Grand-Seeberga:* »Die Unterscheidungslehren« op. c. 1—16.) — Lutherané zavrhují sedmý ekumenický koncil nicejský r. 787. pro »protibiblické úrady o úctě obrazův« a pak i všecky následující, neboť »lutherská církev o později slavených, papeženských synodách nechce ničeho věděti.« (Guericke 94.)

[3]) *Stauracz,* »Pastors v. Zimmermanns Theologie, Philosophie und Historie« pojednává o pravém či nepravém pojmenování tomto, p. 21—30.

א

a) **Konfesse augsburská.**

(Confessio Augustana — vyznání augsburské.)

α) Dějiny.[1])

1. Konfessí augsburskou slove vyznání víry, jež sedm říšských stavů — kurfirst Jan saský příjmým Stálý, syn jeho Jan Bedřich, princ saský, Jiří, markrabí brandenburgský, Arnošt a František, hrabata luneburgští, Filip, lantkrabí hessenský, Wolfgang, kníže anhaltský a dvě říšská města, Norimberk a Reutlingen, k nimž později za zasedání sněmu připojila se Kempten, Heilsbronn a Weissenburg — jménem všeho evangelického obyvatelstva říše německé císaři Karlu V. na říšském sněmu v Augsburku dne 25. června 1530 v neděli o 4. hodině odpolední[2]) podalo s přáním, aby ji za pravou uznal a přijal.[3])

2. Přípravy k sepsání konfesse augsburské staly se již dříve. Císař Karel V., aby rozštěpení církve, jež v Němcích r. 1517. se stalo, a náboženské napjetí, jež na sněmě ve Špýru r. 1529. vzniklo, urovnal, svolal ke dni 8. dubna 1530 říšský sněm do Augsburku a žádal, aby stavové osobně se dostavili. Z té příčiny vyzval kurfirst saský Jan Luthera, Jonatha, Bugenhagena a Melanchtona, aby mu do 20. března v Torgavě předložili seznam všech sporných článkův u víře a zlořádů církevních, „přesvědčení, jež mají a při němž setrvati hodlají.“ I podali mu tedy v březnu 1530 zmínění vitemberští bohoslovci články torgavské první, v nichž obsaženy byly ještě články starší magdeburgské (15[4]) a švabašské (17) rozmnožené o několik pojednání týkajících se rozdílů víry a obřadů.[5])

---

[1]) *Kryštůfek, Burg,* »Kirchenlexikon«, *Brockhaus* atd.

[2]) *Prof. Dr. Heidrich,* »Handbuch für den Religionsunterricht in den oberen Klassen. I. Kirchengeschichte.« Berlin 1894, p. 325.

[3]) Ve čtvrtek dne 22. června byl text naposledy přečítán a konečně ustálen, ku kterému kancléř Brück velmi dovedně sepsanou předmluvu připojil, v níž rekapituloval náboženské události posledních 10 let (německý překlad praefationis jest od J. Jonase). I konečná »nabídka«, pravděpodobně, byla v této schůzi stanovena, načež, dle pozdějšího sdělení Melanchtonova bylo o jednotlivých článcích po řadě rokováno. (*Plitt,* »Einleitung in die Augustana.« Erlangen 1867. I., 354.) Melanchton, jenž dovolil císařovu sekretáři, aby do práce jeho nahlédl, do posledního okamžiku piloval a měnil a byl by i později v tomto pokračoval, kdyby bylo bývalo možno. (*Th. Kolde,* »Die Augsb. Confession«, 8.) Zejména byl by rád biskupům jurisdikci ponechal (Corp. Reform. II., 119, 140, 156), nemohl však toho prosaditi. *Th. Kolde* v »Realencykl.« von Hauck, 1897, II., 246.

[4]) Text oněch článkův u *Kolde* op. c. Gotha 1896, p. 119—139.

[5]) O novém učení Lutherově jednalo se již dříve ve Špýru roku 1526. a 1529. Na druhém říšském sněmu ve Špýru r. 1526. učiněné úrady zachovávaly ve všem ráz

3. Již měl započíti sněm v Augsburku. Tu strana evangelická před samým jeho početím pověřila Melanchtona, aby na základě prací přípravných složil pro sněm spis, v němž by nauka jejich se zračila. Melanchton počal s ním již na cestě do Augsburku a v práci své pokračoval velmi pilně až do příchodu císaře dne 15. června 1530. Z počátku slul spis Melanchtonův Apologie, saský návrh, saská víra, saská úrada, brzy však obdržel jméno augsburská konfesse. Luther schválil ji dne 15. května.

4. Císař zavítal do Augsburku dne 15. června 1530 ve svatvečer Božího Těla. Hned druhého dne účastnil se slavnostního průvodu Božího Těla, k němuž pozval všecka přítomná knížata. Protestantská odepřela účast svou při průvodě nechtíce podílu míti na „divadelním obnášení jedné části Svátosti, což je proti zákonu Kristovu“; jenom kurfirst saský nesl dle své důstojnosti před císařem meč, maje to za pouhý světský úkon.

5. Hned při počátku sněmování svolil císař na žádost stavů protestantských, aby napřed rokovalo se o náboženství (a pak o pomoci proti Turkům, za kterýmižto příčinami sněm byl svolán) a vyzval protestanty, aby mu své vyznání a stížnosti na zlořády podali. Tu dne 24. června večer sešli se v Augsburku meškající evangelíci, spis Melanchtonův byl přečten a schválen, a to jak latinský tak německý. Na to následujícího dne, ačkoliv císař chtěl pouze písemně konfessi přijati, provedli přece protestantští stavové, že veřejně byla před císařem a všemi stavy od saského kancléře Kristiana Beyera po německu čtena dne 3. srpna a potom císaři latinsky a německy odevzdána.[1] Císař podržel exemplář latinský pro sebe a německý odevzdal arcibiskupovi mohučskému, aby jej uložil v říšském archivu.

6. Císař po přijetí augsburské konfesse ihned dne 26. června tázal se stavů protestantských na ní podepsaných, zdali ony články uvedené v konfessi jsou již všecky, aneb chtějí-li ještě některé přednésti. Odpověděli vyhýbavě; je prý ještě více zlořádův, ale není třeba jich přednášeti.

katolický, protože katolíci měli tu většinu. Novotáři nebyli však spokojeni a podali dne 19. dubna 1526 formalní protest proti učiněným úradám. Dle tohoto protestu (ohražení) obdrželi jméno protestanté, jehož posud se užívá. Protestanté nechtěli dovoliti, aby v jedné obci sloužila se dvojí mše. Protestanté totiž část mše sv. v jazyku německém podrželi a nechtěli, aby lidé poznali rozdíl mezi »mší jejich« a mší katolickou. Tedy ve jménu evangelické »svobody« měla se katolíkum zakázati mše svatá. *Dr. Burg*, »Symbolik«, 78. pozn.

[1]) Před čtením jejím prosil císař »dotyčná knížata, aby k jednotě církve se vrátila.« (*Dr. Burg*, »Protestantische Geschichtslügen«. I., 72.)

7. Od sněmu augsburského uznává se všeobecně konfesse augsburská za symbolickou knihu lutheranskou.[1]) Záhy rozšířila se i v jiných zemích, kamž lutheranismus pronikl a stala se všude tam základem nauky evangelické.

8. Konfesse augsburská pochází z péra Melanchtonova, neboť její forma odpovídá zcela jeho individualitě. Pokud Melanchton použil k ní článků již dříve vypracovaných, těžko se dá stanoviti. Panuje o tom mezi učenci posud spor.

9. O poměru Luthera ke konfessi augsburské panovalo a panuje mezi učenci a bohoslovci německými mnoho hádek a různých mínění. Jedni tvrdí, že jí Luther před podáním císaři vůbec neviděl, jiní, že ji před tím schválil, ještě jiní, že ji pracoval s Melanchtonem a pod. V nejnovější době otázku tuto ventilovali: Rückert,[2]) Heppe,[3]) Kalinich,[4]) Knaake,[5]) Engelhardt,[6]) Plitt,[7]) Frank[8]) a jiní.

β) Rozdělení a obsah.[9])

1. Augsburská konfesse sestává: z předmluvy sepsané od Dr. Brücka (Pontana), vlastní konfesse, dělící se na dvě části („hlavní články víry", „články o zlořádech církevních") a doslovu.

Předmluva obsahuje všeobecnou část, basis, v níž podepsaní vykládají poměr svůj k církvi. Nepíše se tu ve prospěch církví národních, nýbrž žádá se, kdyby jednoty se nedocílilo, za svolání sněmu od papeže, sněmu to svobodného a křesťanského, bez všelikého se odvolání.

„Hlavních článků víry" jest 21 a jednají takto: 1. o Bohu a nejsv. Trojici (zcela po katolicku); 2. o hříchu dědičném, který v tom záleží, že člověk se zlou žádostí (cum concupiscentia bez bázně Boží a bez víry v Boha se rodí (je tu mírněji vyjádřeno učení Lutherovo,

[1]) »Realencyklopädie« l. c. 1897, II., 249. — O. *Winkelmann*, »Der schmalkaldische Bund...« Strassburg 1892, pag. 197, 304 nn.

[2]) »Luthers Verhältnis zum Augsburger Bekenntnis.« Jena 1854.

[3]) »Die confessionelle Entwicklung der altprotestantischen Kirche Deutschlands.« Marburg 1854.

[4]) »Luther und die Augsburger Confession.« Lipsko 1861.

[5]) »Luthers Antheil an der Augsburger Confession.« Berlin 1863.

[6]) »Die innere Genesis und der Zusammenhang der Marburger, Schwabacher und Torgauer Artikel sowie der Augsburger Confession« in Niedner's »Zeitschrift für historische Theologie.« 1865, p. 515—629.

[7]) »Einleitung in die Augustana.« Erlangen 1867. I., 536.

[8]) »Das Verhältnis Luthers zur Augsburger Confession« in der »Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie« 1861.

[9]) Text *Dr. Burg*, »Prot. G.« l. c.

že člověk k dobrému úplně neschopen jest; 3. o Kristu (zcela po katolicku); 4. člověk vírou v Ježíše Krista bývá ospravedlněn; čehož aby dosáhl, ustanovil Bůh dle 5. článku úřad učitelský a svátosti. Z oné víry pocházejí dle 6. článku dobří skutkové. Článek 7. o církvi praví, že je shromáždění svatých, v němž čisté evangelium se káže a svátostmi přesně dle slova Božího se přisluhuje. Svátosti působí dle článku 8., byť i hříšníci jimi přisluhovali. Křest jest dle článku 9 k spasení nutným; i dítky musí býti křtěny. Ve večeři Páně jsou dle článku 10. tělo a krev Páně vpravdě přítomny. Soukromou zpověď lze dle článku 11. podržeti, však není třeba všech hříchů vypočítávati. Podstata pokání záleží dle článku 12. ve skroušenosti (contritio) a ve víře na základě evangelia. Článek 13. prohlašuje svátosti za znamení svědectví a vůle Boží, aby víra těch, kteří jich užívají, vzbuzena a potvrzena byla. De článku 14. nemá nikdo kázati nebo svátostmi přisluhovati, leč kdo jest povolán. Článek 15. učí, že ony církevní obyčeje jest zachovávati, které bez hříchu zachovávati lze, však svědomí nebudiž jimi obtěžováno, jakoby byly k spasení nutny, neb jimi Bůh se smiřoval a milost zasluhovala. Článek 16. prohlašuje světskou vládu za zřízení Boží. Článek 17. mluví o posledních věcech člověka. Dle článku 18. jest uznávati svobodnou vůli při všech lidech, kteří užívají rozumu, ne sice vzhledem na věci týkající se Boha, které bez něho ani začíti, nerci-li dokonati lze, ale vzhledem na díla tohoto života a plnění občanských povinností. Příčinou hříchu jest dle článku 19. zlá vůle a vliv ďáblův. Článek 20. mluví o víře a dobrých skutcích, ale tak, jakoby katolíci o víře posud ničeho byli nevěděli a ospravedlnění v pouhé zevnitřní úkony kladli. Článek 21. klade poctu svatých v to, když jejich víry a dobrých skutků následujeme.

„Článkův o zlořádech církevních“ je sedm. Jakožto zlořády uvádějí se: rozdávání večeře Páně pod jednou způsobou; zákaz manželství kněžím; prodajné a pokoutní mše; nucení ke zpovědi; rozdíl pokrmů (půst); sliby klášterní a pravomoc biskupů.

V doslově praví se, že prý jsou i jiné zlořády, jež však podepsaní „chtí přejíti“. Následují podpisy.

2. Důležitý je pouze první díl augsburské konfesse, jenž obsahuje evangelické učení.

γ) Vydání jednotlivá.

1. Již hned z počátku byla dvě znění augsburské konfesse: německé a latinské; obě byla podepsaná, císaři předložena a proto obě platí za originaly. Kam se poděly, posud prozkoumáno není.

Německý text, jejž Karel V. kurfirstovi mohučskému pro říšský archiv odevzdal, je ztracen již od disputace ve Wormsu roku 1540. Latinský text, jejž sám Melanchton napsal, dostal se nejprve do Brusselu a pak do Španěl, kdež se ztratil.[1])

2. Proti zákazu císařovu, bez vědomí evangelických stavů již na počátku sněmu roku 1530. byla konfesse augsburská vytištěna. Téhož roku následovalo ještě sedmero vydání (šest německých a jedno latinské). Do všech vydání těchto vloudily se chyby.

3. Když pozoroval Melanchton, že ve vydání augsburských konfessí chyb přibývalo, vydal za trvání říšského sněmu v Augsburku ještě roku 1530. sám nové vydání, jež vyšlo ve Vitemberce a sluje editio princeps. Vyšla pod názvem: „Confessio Fidei exhibita invictiss. Imp. Carolo V. Caesari Augusto in comiciis Augustae anno 1530. Addita est Apologia Confessionis. Wittenbergae 1530.“ Vydání toto rovněž i apologie jest německé a latinské, nejsou to však originaly ani překlady, nýbrž samostatná přepracování, přepracování nejvěrohodnější ze všech, neboť všecky ostatní exemplary a kopie, jež v knihovnách se nalézají, jsou kopiemi tohoto vydání.

4. Následují vydání se změnami a opravami Melanchtonovými, a to tak, že nikterak neodporují původnímu učení. Vydání ta jsou: roku 1531. opravené vydání latinské, roku 1533. opravené vydání německé. Následovala ještě jiná podobná vydání.

5. Roku 1540. vyšla „Confessio variata“ či krátce „Variata“.[2]) Melanchton přinesl je s sebou ke kolloquium do Wormsu. Většina článků, jako: 4., 5., 6., 18., 20., 21. jest důkladně pozměněna a přepracována, zvláště však článek 10. jest docela změněn, an snaží se, aby dosaženo bylo shody, podati formuli, v níž by názor lutheranský a kalvínský o večeři Páně byl sloučen. Nestranní protestanté, jako Matthes sami to doznávají. Článek tento zní: In coena Domini docent, quod cum pane et vino vere exhibeantur corpus et sanguis Christi vescentibus in coena Domini. Patrně kat. „předpodstatnění“ zmizelo a názor Kalvínův jest bližší. Mohli tedy s článkem tím souhlasiti lutherští i reformovaní.

Luther tuto „objasněnou a poněkud rozmnoženou“ konfessi mlčky schválil. Táž od evangelických bohoslovců a říšských stavů jako authentický výklad konfesse z roku 1530. uznána a církevním schvá-

[1]) *O. Waltz*, »Das lateinische Original der Augsburger Confession« in Sybel's »Histor. Zeitschrift«, 1879, 564 nn.

[2]) *Köllner*, »Symbolik der luther. Kirche«. Hamburg 1837, str. 150—396.

lením opatřena. Lutherští i reformovaní s ní souhlasili. Teprve na disputaci výmarské roku 1560. vystoupil proti ní Flacius Illyricus, nazvav změnu tu zfalšováním „čistého" učení lutherského. Od té doby rozpoutal se mezi protestanty zuřivý boj proti Melanchtonovi, vybíhající hlavně v tupení a snižování jeho osoby; trval pak až do polovice 18. století. Patrno tedy, že Variata měla veliký význam.

6. Confessio variata přijata r. 1580. do „Formule svornosti"; od té doby se již nezměnila. Na sněmu augsb. r. 1555. došla státního uznání.[1]

7. Všecka následující vydání stávala se dle „Variata". Taktéž tomu bylo i v jiných zemích, kde lutheranismus zapouštěl kořeny. Česká vydání jsou z roku 1576., 1608., 1620., 1630., 1720., 1808., 1837., 1857. a 1879. z latinského originalu Bedřicha Baltíka, slovenského evangelického faráře.

V Němcích platí za authentické vydání v Drážďanech roku 1830. od Tittmanna dle vydání Melanchtonova.

8. Zvláštní zmínky zasluhuje ještě Repetitio confessionis Augustanae sive confessio doctrinae saxonicarum ecclesiarum,[2] již Melanchton na žádost kurfirsta Morice roku 1551. pro koncil Tridentský složil. „Tento spis jest úplným opakem augsburské konfesse a je takovým tonem psán, že sjednocení jest naprosto nemožno." Tak „čestně" na stará kolena a „přesně" počínal si Melanchton!

9. O změně, již Melanchton v augsburské konfessi roku 1540. učinil, píše Th. Kolde:[3] „Tu není pochybnosti, že počínání Melanchtonovo dle našeho moderního názoru jako nápadné označiti se musí. Bez ohledu na to, zda jako autor měl právo na díle určeném k officielnímu aktu něco měniti, měl přece čtenáře na to připraviti. Kdo však knihu do rukou dostal, nemohl tušiti, že zcela změněné vydání v rukou má... Ani jediná písmena nevěští, že nové tu vydání, a na konci nalézají se jména těch, kdož první vydání podepsali, jako dříve." (P. d.)

[1]) *Weber*, »Kritische Geschichte der Augsburgischen Confession«, Frankfurt a. M. 1783—84. — *Köllner*, »Symbolik« I., 279 nn., 285 nn.

[2]) Corpus Ref. XXVIII. 328 n.

[3]) D. c. 169—224 uvádí latinský text: »Ačkoliv ji (Variatam) znáti musil a změny snad a pravděpodobně jistě viděl, přece Luther, jako mnoho jiného, nechal je... I faktum, že Jan Eck při náboženské disputaci ve Wormsu roku 1541. na změny původního textu upozornil (*Ranke*, »Deutsche Geschichte« IV., 176), působilo tak málo na Melanchtona a jeho soudruhy, že týž v novém vydání, jež roku 1542. vyšlo, jakoby se nechumelilo, nové změny učinil, v kteréžto podobě Augustany ponejvíce ve školách se užívá. Teprve později, když po smrti Lutherově propast mezi melanchtonovci a lutherany ve sporech dogmatických se šířila, a vydání z roku 1540. platilo u melanchtonovců, později kryptokalvinistů za symbol, pojati byli přísní lutherané proti ní a proto, jak samozřejmo, prostě při sestavování Konkordie chtěli se vrátiti k původnímu textu.« *Kolde* v »Realencykl.« II. 250.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (O.)

Z toho stanoviska pozorované odtržení se vlády od církve zdá se jim nutným z ohledu na veřejné dobro, ohraničením theokratických choutek kleru katolického, jenž rád by opanoval všechna odvětví vlády, aby zatlačil společnost zpět do středověkých řádů. Nechavše dáti si ty temné okulary, poloviční ti katolíci vidí již v černých barvách vše, co pochází od tak zv. ultramontanů. jakožto ze zásady všem svobodám a všelikému pokroku nepřátelské. V otázce na př. lidovlády spouštějí s očí samu podstatu věci, to zvláště, co jsme vytkli v díle o kompetenci moci vládní, úplný pak zřetel k tomu obracejí, že je spravedlivo, aby národ sám o svých potřebách rokoval — jako kdyby proti tomu vystupovalo učení církve. Z toho, co jsme výše pověděli, kdo nevidí, jak falešně a konečně i s jakým zlým úmyslem jest ta otázka postavena? Vždyť přece církev nezamítá ani nejliberalnější formu vlády, ba ani ji netupí, jen když jsou zákony Tvůrcovy ušetřeny, a jen když moc zákonodárná neřeší otázky, které již povahou věci ani jednotlivec ba ani člen společnosti nemá právo řešiti. Lidovládu tolik jest haniti, pokud míchá se do moci Tvůrcovy a chce na místo Jeho neomylnosti postaviti změnitelnou a krátkozrakou vůli davu.

Přistoupivše na bezpodmínečnou lidovládu, ti liberalní katolíci vidí se přinuceni uznati zákonnitost všeliké revoluce od lidu vyvolané, třeba že to bylo s porušením mezinárodních smlouv a konstituce v zemi závazné. Církev stojíc mocně při plnění všech dobrovolných závazků, klade úhelný kámen společenské budovy, bez něhož říše, jako loď bez kotvy a vesla stane se hračkou bouří společenských a politických třenic. Ledajaká fantasie davů rozvášněných, ledajaká choutka lstivého souseda, může tu každý národ vrhnouti v krvavý odboj domácí, nebo v mezinárodní válku, jejíž ani vítězné ukončení nedává žádnou záruku budoucího pokoje, jakmile podmínky s obou stran přijaté nikoho nezavazují. Pro nestranný rozum přiznati lidu právo k revoluci tak jest pošetilé v zásadě a vražedné pro poměry, že žádná sofismata nemohou zničiti toho přesvědčení; proto hlasatelé lidovlády zachraňují se zde výhodnou theorií — malum necessarium. Revoluce — oni dí — jest ovšem zlem nepopíratelným, avšak v mnohých případech jest zlem nutným, když bez ní nebylo by možno konec učiniti horšímu ještě nebo ustavičně trvajícímu zlu, zatím co revoluce, odstranivši příčinu, která ji vyvolala.

sama zbraň skládá, vyhrazujíc a zůstavujíc společnosti neomezenou svobodu spravovati se dle tužeb dobra všeobecného. Ona jest pro říše tím, čím bouře pro přírodu suchem spálenou. Zlomí ovšem a vyvrátí několik nebetyčných dubů, ale osvěží a zmladí celou přírodu, nový život vlévajíc do zvadlého rostlinstva.

Připustme, že vábná ona theorie mohla býti s dobrou vírou přijímána, pokud důkazů a zkušeností ještě nebylo; avšak od času, kdy revoluce přišly na denní pořádek tak, že pro ocenění jejich následků nemusíme ani nahlížet do historie, neboť tak četné příklady různého druhu převratů můžeme nalézti ve vlastní paměti, třeba jest velké naivnosti, aby se věřilo v blahé následky pro společnost, plynoucí z národních revolucí. Ani nejlepším výsledkem korunovaná revoluce ani množství utrpení nezmenší, ani zásobu štěstí nezvětší, konečně ani žádný problem života společenského theoreticky neřeší, množíc spíše veřejné i soukromé škody a vždy větší chaos v pojmy podmínek existence moci vládní uvádějíc. Vždyť v jediné Francii možno napočítati celou řadu opravdu dobře provedených revolucí, tak že lid všemocný několikráte dle své vlastní vůle celou společnost spořádal, avšak nejen stálého štěstí si nedobyl, nýbrž vždy nové k výbuchu shromáždil látky; tak že revoluce trápí tam společenský organismus jako zimnice, jejíž paroxysmus periodický se utvářeje vždy více ničí síly národa. A není divu; neboť revoluce, ta ničící síla, může jen bořiti, nikoli však stavěti; může tedy jediné změniti vnější ústroj společnosti, ale není s to, aby vytvořila v lůně národů ony živly, bez nichž, jak jsme viděli, normalní rozvoj říše úplně jest nemožný.

Průběh dějin v nynějším století, vedle vzpomenuté výše organisační neschopnosti revoluce, uplatňuje též jasně převážný vliv Prozřetelnosti na osudy národů, což ostatně závisí na jejich zásluze nebo vině. Kdo na příklad nepozná spravedlivé ruky zavrženého Boha od národa francouzského v onom strašném ničení, které revoluční hydra způsobila tam před sto lety, zvláště v těch vrstvách společnosti, kde především moralní nevázanost nejvíc bylo viděti? Když onen krvelačný netvor tak se rozvášnil, že nejen lidským zákonům, nýbrž i Božím hrozil, kdo nepozná řízení Prozřetelnosti v tom genialním vojínovi, jenž zkrotiv svévoli zbloudilého davu, opět zamčené otevřel kostely a nutnou svobodu vrátil blahé působnosti církve? A když onen vždy vítězný podmanitel zaslepen zdarem tak zpyšněl, že obral o svobodu i náměstka Kristova, jenž ověnčil jeho vojenskou skráň císařskou korunou, kdo, když ne prst Boží, s vrcholu slávy a moci ho svrhl do dřívější nicoty? —

A porážka sedanská a opětné vyděděni korsické dynastie s trůnu hned po vydání Věčného města, není-li přísným trestem téže Prozřetelnosti za hrdou domýšlivost v lidskou prohnanost? A i dnes konečně, když hledíme na to, co se děje nad Sekvanou, zdaž třeba býti proroky, abychom věštili nynějším pronásledovatelům církve, že neomešká je zkrušiti vždy všemohoucí ač zavržená pravice, téhož lidu užívajíc za nástroj, kterému dnes tak modlářsky pochlebují?

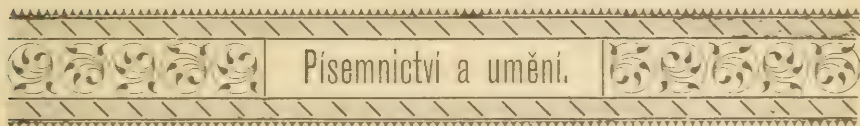
Ano, zajisté! Rozhlédneme-li se po dějinách s pochodní víry v ruce, nemůžeme nepřiznat, že v životě veřejném jest odpovědnost před Bohem tak nutná, jako v soukromém; neboť netrpí nikterak všemohoucí Pán světa ani toho, aby ten, kdo má z jeho rukou moc náměstnou, zpyšněl nad svěřený mu lid, ani též, aby ten národ, svrhna se sebe břímě od Tvůrce uložené, vlastní samovůli stavěl na místo Jeho prozřetelnosti.

* * *

Ač nedosti jsme učinili své úloze, doufáme přece, že čtenář, jenž byl trpělivý stopovati až do konce naše důvody, souhlasí s tím, že jediné křesťanství jest s to, aby obrodilo společnost a dalo lidstvu přiměřenou organisaci jeho učení. Talismanem tedy oné životodárné síly křesťanství jest, jak jsme viděli, láska milostí posvěcená, která spojuje v jeden organický celek napřed ojedinělé členy každé rodiny, potom obyvatele říše a konečně všechny národy křesťanské, které slučují se v jednu všeobecnou církev pod otcovskou péči náměstka Kristova, jenž bdí nad tím, aby zákonodárství, poměry mezinárodní a všechny instituce každé říše po křesťansku byly spravovány: v případě pak ať vnitřní, ať vnějších nedorozumění, v duchu evangelického pokoje smírně rozřešuje spory a uvádí ve shodu. Nutným opět následkem oné křesťanské lásky musí býti zamilování si vůle Boží a ochota k všeliké oběti, nutné při jejím plnění; ježto však sám Tvůrce ustanovil vládu a chce, abychom jí poslouchali, proto náklonnost k poznané vůli Boží působí v duši úctu k vrchnosti a věrnost v plnění povinností od ní uložených, třeba že byly konečně i těžké nebo povaze protivné. Tak v říši upřímně křesťanské vykonávání povinností stavu neopírá se již o změnitelné lidské názory, nýbrž o svědomí, osvícené vírou a posilněné láskou. Konečně ochota k oběti, jež jest jakoby nejvonnějším květem lásky, napraví ty neodvratné škody, které působí společnosti sobectví té části občanů, kteří nechtějí se poddati vlivu křesťanství. Ovšem že ani při horlivější práci církve a při upřímném

podporování jí se strany světské moci nemožno počítati na obrození celého lidstva; neboť zkáza lidské povahy jest tak veliká, že i mezi apoštoly, vybranými od samého Spasitele, našel se Jidáš, který Ho zradil.

Zdaž můžeme se nadíti, že bude nějaká společnost bez apostatů? Pokud však veslo vládní spočívá v rukou bohabojných a těsně s církví spojených a pokud zákonodárství říšské opírá se o křesťanské zásady, potud úsilí po převratu toužící bezuzdné domýšlivosti snadno od vlády může býti zkroceno, tak že společnost nepřestane směřovati k nejvyšším cílům. Avšak jaký osud připravuje si společnost, jež vyvrhuje dobrovolně křesťanství nerozumně ze všech institucí říšských, stavíc samovůli na místo Božího zákona? Nemůže se na takovém národě vyplniti proroctví Ozeášovo, že vítr rozsívají a bouři žíti budou (VIII, 7). Nepořádek, nesvornost a bouře, toť nutný osud takové společnosti, neboť po odstranění blahého vlivu náboženství nenajde se již žádná jiná síla, která by bezuzdné živly mohla přivésti do rovnováhy. Umějme býti moudrými jak z vlastního, tak i z cizího přesvědčení a vystříhajíc se liberalních a revolučních ztřeštěností, hleďme střízlivě na vnitřní svoje rozpoložení a berme se spojenými silami ke křesťanskému obrození svému.

Nové směry v současném dramatě.

Ref. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Ale i toto heslo bylo již dříve slyšáno! Právě tak volala družina mladých a smělých Němců, kteří asi před stoletím věřili ve svou „Genialität“ a rozkazovali věřiti, že z ní jediné prýští se všechna poesie. To vše bylo — a co z toho povstalo? Proč „genialita“ oněch geniů ničeho nevytvořila, co by až podnes žilo? Proč uschli a opadali, že nelze poznat ani místa, kde byli? Proč Goethe a Schiller, přestavše věřit v přirozenou formu poesie, ve verš, nicméně zase se k němu vrátili? A proč konečně nás nedojímají neštěstí malých a ubohých v Kabale tou měrou, jako viny a neštěstí mocných ve Wallensteinu. Kde věží příčina toho? Odkud to?

Odpovídají na to Schiller i Goethe — jeden ve svých rozpravách, oba ve svých listech; a třeba dnes je zvykem usmívat nebo dokonce

vysmívat se jejich theorii, musí býti v oné theorii pravda, protože v jejich praksi, v tragedii, jest velkost a nesmrtelnost.

Praví pak oni, že poesie není, nemá být a také nemůže být skutečností, že denní běh života není předmětem poesie aniž její úlohou, aby se mu připodobnila — že poesie ze skutečnosti bere pravdu, musí ji bráti, ale musí ji přetvořiti: musí při jednotlivém faktu nebo poměru vyloučit vše, co pouze k tomuto faktu náleží a se vztahuje, a musí nalézti v něm ty všeobecné a společné prvky, které jsou vrozeny lidské duši a takovými mohou se ukázat v milionech faktů a poměrů jakožto podobné city, utrpení, vášně, boje a osudy. Poesie bere ze skutečnosti pravdu; ale pravdu tu, kterou z ní vyčerpala, musí rozšířit a povznést, musí ji učinit tak velkou, aby v ní měl místo ne pouze jednotlivý případ či poměr, ale celá nekonečnost a rozmanitost lidské povahy a přirozenosti, citu i utrpení — čili jinými slovy, poesie musí stvořit ideal z každého citu, každé vášně, každého neštěstí, aby to, co vytvořila, mohlo být dokonalým obrazem a výrazem lidské duše v jejích nesčetných proměnách, stupních a osudech. Aby se přizpůsobila drobným formám a maličkostem všedního života, o to se poesii nejedná, toho také nepotřebuje. Poesie však hledá, projadřuje a zvěčňuje podstatnou pravdu, podstatnou skutečnost lidské duše, tu, která se nemění, která se stává podstatně podobným obrazem a věrným výrazem každého citu a utrpení od počátku až do konce světa. Pozná v ní svou duši právě tak Řek vracející se od Salaminy jako křesťan z 15., 16. či 19. věku.

Tato poetická pravda, tak různá od všední podobnosti s obyčejným životem — Schillerova „Die höhere Wahrheit“ — přináší s sebou jisté požadavky a podmínky, nezávislé od libovůle básníkovy, ale s podstatou poesie nerozlučně spojené, z ní nutně vyplývající. Básník tvoří formu, která je vytvořena podle jeho vlastní duše a která od ní co nejúžeji závisí. Forma ta může být velmi rozmanitá. Může básník, chce-li psáti prosou, může svou tragedii umístit v jakékoli době časové, dát ji jaké chce rozdělení, množství osob, ton, sloh, dialog; tato materialní a fysická forma básně je mu zůstavena na vůli. Avšak ať si vybere formu jakoukoliv, vždy musí ze své duše, ze své obrazotvornosti vytvořit onen stupeň a způsob citů a činů, kterými se jeden fakt, jeden poměr, jeden člověk se svou láskou, touhou, pýchou, zradou, zločinem, bolestí a tak dále stává zosobněním celého druhu citů nebo utrpení celého lidstva. Toto přetvoření skutečnosti v ideal — ne sice moralní, ale poetický ideal — to je právě podstata poesie. Ta podstata, kterou vidíme u Aischyla, Sofoklea, Shakespearea, Schillera, Goethea a všude, kde je opravdová poesie. Kde toho není, tam též v pravdě není poesie, pouze více méně klamající zdání a předstírání poesie. Krása jest vlastností vyplývající z podstaty poesie; pochází z ní a jest jejím následkem, ale tak jest v ní sloučena, že jedna bez druhé býti nemůže, a kde jest jedna, tam i druhá musí býti.

Z této povahy a podstaty poesie plynou některé přirozené, nezbytné a neměnitelné podmínky. Jednou z nich jest pravda, pravda rozumová odpovídající lidské přirozenosti a vrozené logice lidské mysli. Není

poesie a krásy bez myšlenek, beze smyslu. Druhou podmínkou je ušlechtilá forma. Neznačí to, že musí býti retorická, ani že musí být všude stejná a pravidelná, ani že musí být spoutaná určitými pravidly. Nejedná se o to, aby Kaliban mluvil tak jako Ariel, hrobař jako Hamlet. Taková jednostejnost může býti pouze tam, kde všechny osoby stojí na stejném stupni vzdělání a společenského postavení, jako na př. v Goetheově Tassu. Než ušlechtilosti formy třeba tak rozuměti, že všednost nebo dokonce hrubost vystupuje jenom tam, kde toho potřebí, a že ve chvílích a v postavách vyšších, patetických výraz myšlenek a citu má dosti vzletu, aby vystačil a byl hoden látky, oné látky, která má projádřit jednu stránku lidské duše v jejím nejvyšším napjetí a síle. — Ušlechtilostí formy se rozumí dále zřetelnost, prostota a jednoduchost ve slohu a ve slovech, bez oněch násilných a skroucených umělůstek, kterými by slabší talenty rády vyvolaly dojem. Posléze ušlechtilost formy, toť slovo krásné, otřásající a dojímající, slovo plné moudrosti a hloubky, které po Sofokleovi, Shakespeareovi a Goetheovi opakuje po staletí celý svět, protože v něm nalezá hotové a dokonalé projádření nějakého zjevu, známého ze života, nějaké bolesti, známé ze zkušenosti. Verš není nezbytnou podmínkou ušlechtilé formy, ale usnadňuje ji, povznáší a přivádí k úplné a dokonalé kráse. —

Tyto známky a tyto vrozené a podstatné podmínky poesie, zda a v jaké míře se spatřují v novém dramatu evropském?

Jest jisto, že každý autor píšící drama musí tvořit, musí mít jistý stupeň obrazotvornosti, úplně bez ní nemůže se naprosto obejít. Ale onoho stupně, jehož třeba ku přetvoření skutečnosti v poetický ideal nebo ve výraz nějaké situace, boje či bolesti, toho stupně nové drama zpravidla nemá, ovšem také ho míti nechce, popírá ho a prohlašuje za nepotřebný. Nové drama rozumí pravdou a skutečností všednost; pozadí všedního života považuje za potřebu a jako nezbytnou podmínku pravdivosti. Jsou tu sice výjimky, ale řídké a tu autor obyčejně se ztrácí a rozplývá v symbolismu, který mívá často více nároků než srozumitelnosti. Většina básníků a většina dramat stojí pod praporem tak zv. realismu čili naturalismu. Tento způsob tvorby může u talentovaných autorů provést věci nevšední, ale jest nepochybno, že jest o mnoho snažším. Užívá prostředků přístupnějších. Vyžaduje spíše schopnost pozorovací než fantasii, a jisto, že ona první mnohem častěji se naskytá u lidí než tato druhá. A potom má zálibu právě v tom, čemu se tragedie vyhybá, v onom vystižení všedního života; ale tento zachytiti a ovládnout není zase tak nesnadným. Napsat obyčejnou, všední, společenskou rozmluvu a vplésti do ní tu a tam slova naznačující smutek, obavu, lásku nebo něco jiného, to je rozhodně menší umění než napsat rozmluvu Hamleta s matkou nebo Romea s Julií. Ovšem tento způsob tvorby a tato forma jest přirozeným následkem předmětu nového dramatu. Souhlasíme úplně, že Gabriel Borckman nemůže mluvit jako Wallenstein, ani Heda Gablerova jako Lady Macbethova. Než vidí-li někteří v této změně formy a tvorby pokrok dramatu, tu chovám o tom některé pochybnosti. Probírám se množstvím dramat skandinav-

ských, německých, vlaských a jedním ruským (Vláda tmy), než nadarmo v nich hledám tu rozmluvu, ten úryvek, který staletí si budou pamatovat a opakovat? ono slovo, které se mladým vryje do paměti jako výraz jejich lásky, šťastné nebo trpící, které si mladí i staří připomenou v chvíli bolesti, aby našli pro ni výraz ve chvíli pochybnosti a zoufalství, aby se tím povznesli a posílili? Kde najdou tam potomci ony úryvky, jakým jsme my a před námi tisíce se učili nazpaměť, a které nebyly zbytečné ani nepotřebné, neboť šlechtily mysl, dávaly citům vyšší směr, budily vnímavost pro vznešenější dojmy, učily nás cítit krásu jazyka a kochat se v jeho zvuku? Takových rozmluv, scen, slov nenalézáme v tom hojném počtu nových dramat. Proč? Či neměli básníci oni dosti nadání a básnické síly? Či proto, že psali prosou? Nadání i síly měli mnozí z nich mnoho, možná velmi mnoho. Prosa pak, pravda, ztěžuje a verš ulehčuje zapamatování takových slov a částí; ale ztěžuje jenom, nečiní však nemožným. To tedy není příčinou, nýbrž dlužno ji hledati někde jinde. Či není snad důvod tohoto zjevu spíše v tom, že látka a slova oněch novějších dramat slouží k vyjádření pouze jediného bedlivě vykresleného případu či zjevu psychologického nebo mravního? Tkalci jsou věrným a vzrušujícím obrazem poměrů a utrpení chudých dělníků. Ale zda též jiné lidské utrpení pozná zde svůj obraz? Nikoliv; je to život lidský a přirozenost lidská spatřená a vylíčená ve své jediné malé části, s jistého stanoviska, v jistých podmínkách poměrů a doby. Naproti tomu Richard III. bude do konce světa věrným obrazem každého klamu, zrady a zločinu, byť byly i nepoměrně menšími nežli jeho zločiny a zrady. A právě tak i Macbeth bude vždy věrným obrazem onoho fatalismu zločinu, který za jedním zločinem přivádí druhý a často k němu donucuje, by sám první byl zatajen nebo jeho výsledek zajištěn. Onomu fatalismu podléhá právě tak obyčejný dareba, který krade z kapes tobolky, jako vladař, který si neprávem přivlastňuje cizí korunu nebo zemi.

Nevidím a nemyslím, že by mezi postavami nového dramatu nalezla se některá, která by mohla přežít staletí, která by všem věkům a lidem byla známou a od nich uznanou, jako jsou Oidip a Antigona, Prometheus a Orestes, jako Otello, Hamlet, Lear, Macbeth a Romeo, jako Wallenstein a Faust. —

Co pak do způsobu, jakým vyjadřují oni autorové své myšlenky a city, užívají často prostředků usnadňujících, ale nedostačujících. Přestávají na tom, že vyvolají všeobecný dojem, naznačí pozadí nějakého nepokoje, smutku, hrozícího neštěstí, dále však nejdou. Co se děje v duši oněch osob, to pouze jakoby stranou a prostředečně proráží jejich více méně všedními a obojetnými hovory a projevuje se na konec nějakým činem, pravidelně zoufalým; ale nepraví se nám to prostě, otevřeně, přímo. Boj citů, myšlenek, vášní, obav má herec vyjádřit svojí hrou. On má dodělat a učinit poznatelným to, čeho autor nenapsal. Pro autora je tu úloha lehčí; ale pro umění, pro dramatickou poesii je to zvyk zlý, škodlivý, ponižující. Když forman Henčl a jeho žena hádají se v hrubých výrazech, vidíme, že ona je zlá a on nešťastný,

ale vidíme neštěstí pouze jednoho muže a jedné ženy, v nejlepším případě jednoho druhu žen a mužů. Když pak týž forman Henčl jde se oběsit za kulisami a mluví sám k sobě trhanými výkřiky, tu může herec vyvolat dojem ba obdiv, dobře-li hrá tuto scénu — ale ne autor.

Z toho všeho docházíme k závěru, že nové drama má snad mnoho podstatných předností, jeho autorové mnoho nadání, avšak že je tu více pozorování než obrazotvornosti, více předností technických než básnických. Následek toho jest pak ten, že stále a všude povstává hojně nových dramat, ale v celé Evropě že dosud není nové tragedie.

(O. p.)

Ruské měsíčníky roku 1900.

Napsal Aug. Vrzal. (O.)

Dosud jsme mluvili o „tlustých" měsíčnících liberalního směru. Vynikající místo v ruském časopisectvu zaujímal a dosud zaujímá konservativní měsíčník moskevský „Russkij Věstnik", na který se předplácí 16 (u nás 19) rublův. Začal jej vydávat r. 1856. M. N. Katkov († 1887) směrem liberalně-aristokratickým. Když však r. 1862. Katkov stal se zástupcem konservativního a národně centralistického směru, přijal tento směr také „R. V.", usvědčuje neustále nihilistické a polské pletichy a separatismus. Nejlepší spisovatelé ruští, Turgeněv, L. Tolstoj, Dostojevskij, Pisemskij, Al. Tolstoj, Léskov, Apuchtin a jiní, jejichž jména stala se již majetkem dějin ruské literatury, uveřejňovali tu své práce umělecké. Byla to doba rozkvětu „R. V." Později měsíčník ten klesal. Belletrie byla zastoupena v něm nudnými romany B. Markeviče († 1884), hr. Saljase, K. F. Golovina (Orlovského), A. Sterna, kn. Golycina-Muravlina, N. Krašeninnikova a jiných bezvýznamných spisovatelů. Význačným tahem belletrie té bylo, že předváděla neustále nihilisty, již chtěli svést titulované slečny, ale bývají obyčejně zahanbeni titulovanými hrdinami se slavjanofilského táboru. Naivnost a tendenčnost této belletrie přesahovala všecku míru. Ale zdá se, že „R. V." v poslední době pochopil, že odehrál svou historickou úlohu jako konservativní měsíčník i snaží se střásti se sebe tradice ultrakonservativního směru a obnovuje své oddíly, ozývaje se na současné literarní zjevy. Ke cti „R. V." slouží, že jest prost nesnášelivosti a jeví ušlechtilou šíři literarních sympathií, neobmezuje se pouze tím neb oním směrem. Je to zárukou jeho živosti. V poslední době ozdobou belletrie „R. V." jsou originalností, živostí a svěžestí vynikající, vřele psané povídky moskevského herce M. P. Sadovského, syna slavného herce ruského. Kruh pozorování M. Sadovského je týž jako u M. Gorkého nebo Gl. Uspenského. Postavy jeho jsou kresleny se srdečnou láskou. Živostí a pravdivostí vynikají také povídky Th. E. Romera a „Skazki dlja vzroslych" od Jaroše. Vůbec belletrie „R. V." v poslední době neustupuje belletrii

„Věstn. Evropy“. Vědecké články jsou ovšem slabší, ale kritické články od V. Sadovnikova jsou zajímavy a orginalni.

Petrohradský měsíčník antisemitského směru „Nabljudatěl“, na který se předplácí 14 (17) rublů, založený r. 1882., chřadne neustále víc a více. Příčinou toho není antisemitismus redaktora Al. P. Pjatkovského, ale bezobsažnost časopisu, jehož sešity vyplňují bezbarvé povídky N. Bažina, A. Pletněva, Al. Kruglova, Tolmačeva i podobných bezvýznamných spisovatelů druhého i třetího stupně.

Mezi literarními časopisy o sobě stojí měsíční příloha týdenníku „Nědělja“, pojmenovaná „Knižki Nědělji“. Na týdenník ten i s přílohou předplácí se 9 (u nás 12) rublů. „Nědělja“ založena r. 1868., „Knižki Nědělji“ ve formě všeobecně literarního časopisu vycházejí od r. 1891. „K. N.“ podle svého programu zřídka dotýkají se politiky a vědy, kterým věnována „Nědělja“ sama, k níž „K. N.“ jsou přílohou, ale ne přílohou onoho typu, jakou mají jiné illustrované týdenníky. „Nědělja“ má za sebou obšírnou minulost a za úspěch svůj zavázána nebožtíku Pavlu Al. Gajděburovu, jenž náležel k nejznamenitějším redaktorům. Převzav 1869 redakci a 1875 také vydavatelství týdenníku toho, vypracoval z listu toho znamenitý tiskový organ pro venkov, nebohatý prostředky i vědomostmi. Týdenník podává pěkně zpracovaný material, obeznamující čtenáře se současnými událostmi i zájmy. „K. N.“ věnovány belletrii, kritice, vědeckým článkům i přehledu časopisů ruských i cizozemských. Ze žijících starších spisovatelů ruských téměř všichni přispívali do „K. N.“, v nichž G. soustředil nejlepší literarní síly. S druhé strany žádný z redaktorů neuvedl do literatury tolik mladých spisovatelů, kteří podávali naděje nebo je i splnili, jako nebožtík Pav. Gajděburov († 1893), po jehož smrti redakci vede syn jeho Vasilij P. Gajděburov.

Nyní s „Knižkami Nědělji“ těsně svázána jména M. O. Meňšikova a P. E. Nakrochina. V *Meňšikovu* vidí obyčejně rozšiřovatele idei hr. Lva Tolstého; ale on sám, jsa ctitelem „velikého spisovatele země ruské“, nechce být považován za Tolstovce. Své čtenáře Meňšikov uchvacuje přede vším svým skvělým slohem a ohnivým, přesvědčivým tonem. Ač nelze vždy souhlasit s jeho mystickými, filosoficko-ethickými úvahami, přece třeba uznat, že dovede velmi jasně osvětlovat oblíbené literarní plody. *P. E. Nakrochin*, jehož „Idylly v prose“ dočkaly se v krátkém čase druhého vydání, umí prostě a umělecky vypravovat o nepatrných lidech a prostém životě jejich. V minulém roce v „K. N.“ uveřejnil pěkně propracované povídky: „Selnyj krin“, „Vnově“ a „Sdělka“. K oblibeným belletristům „Knižek Nědělji“ náležejí ještě: P. P. Gnědič, V. L. Kign (Dědlov), Al. N. Budiščev, V. A. Tichonov, Kot-Murlyka, N. N. Jurjin, V. M. Gribovskij, T. L. Ščepkina-Kupernikova, V. Mikuličova, O. P. Runova, G. R. Kargrem a j. Loni v „K. N.“ byly uveřejněny: zajímavý psychologický roman P. Gnědiče „Kupalnyje ogni“, v němž nakresleny zajímavé typy úřednictva i kupectva; „Očerki prošlago“ O. Bolovino-Počinkovské obeznamující nás se starými zrušenými ústavy pro vychování dívek; novella

Gribovského „Pered zavětnoju dverju“, jež předvádí současné typy mládeže; povídka V. Mikuličové „Noč v vagoně“, jež napsána s teplotou, vlastní této spisovatelce. K oblíbeným básníkům v „Knižki Nědělje“ počítají se: K. Slučevskij, K. Fofanov, M. Lochvická, Garri, L. Afanasjev.

Z ostatních článkův, uveřejněných v „K. N.“ 1900 jmenujeme: článek zesnulého filosofa Vl. S. Solovjeva „Pod palmami“, jenž nadělal mnoho hluku; „Mečty i dějstvitělnosť“ od A. K. Šellera-Michajlova († 1900); „Russkaja Rivjera“ od prof. A. N. Krasnova; „Mysticizm v sovremennoj russkoj poeziji“ a „Miniatury ženskich tipov“ od Pl. Krasnova a „Velikij christianin“ (Vl. Solovjev) od Vl. Veličky.

Svrchu naznačenému novému typu časopisu se blíží měsíčník novellisty Jeronima Jasinského (M. Bělinského), jenž od března 1900 vychází v Petrohradě s názvem „Ježeměsjačnyja Sočiněnija“ i podobá se našim Květům. Předplácí se na něj ročně 3 (u nás 6) rublů. Kdežto starší jmenované časopisy držely se určitého směru, tento „organ nezávislé mysli“ není závislý na žádné straně a hlásá úplnou svobodu slova i názorů. V prospektě na r. 1901. se praví, že „Jež. Soč.“ „drží se radikalně zdravých názorů na zjevy, jejichž vyjasnění a vylíčení věnují své stránky.“ „Náš časopis“, praví se dále, „zastává se obmezené svobody slova, vítězství krásy v životě a umění nad ohyzdností a mrzáctvím, převahy a rozvoje vyšších stran lidského genia, vítězství ducha nad hmotou, idealismu ve všech jeho rozmanitých projevech. V oboru bezprostřední tvorby nehlásáme ničeho výlučného a nedáváme přednosti žádným literarním modám a dočasným proudům, ale zastavujeme se jen na tom, co je jasné, duchaplné a talentované, ať náleží spisovatel ke kterékoli škole. Zrovna tak též věnujíce v „Jež. Soč.“ obšírné místo kritickým článkům, stejně uznáváme právo na existenci i společenské kritiky, i esthetické, i srovnávací, i polemické. Všecky druhy literarní jsou pěkné, jsou-li talentované a nejsou-li nudné, i nenutíme čtenáře, by nosil brejle nějak zbarvené. Průhledná jasnost světového názoru, nezatmělého závislostí na stranách, toť naše prisma. Stránky našeho časopisu pohostinsky jsou otevřeny všem, kdo chtějí říci s námi slovo svobodné a závažné. Přes to, že mají převahu noviny v současné společnosti, víme, že převaha ta má jen charakter množství, ale ne jakosti, a proto nebojíme se žádného soupeřnictví s té strany. Jenom literatura jeví se výrazem společenského sebepoznání a ukazatelem svědomí lidu.“

Učinili jsme delší výpisku z prospektu, ježto charakterisuje názory redaktorovy na charakter nového časopisu. Redaktor vychází z názoru, že v rozvoji života vůdčí význam náleží uměleckým obrazům, a proto nejvíce místa uděluje v měsíčníku svém belletrii. V tomto oddílu nalézáme hlavně příspěvky samého redaktora, pak Jevg. Markova, Z. Gippiusové (Merežkovské), Nezavisimého a některých nově vystupujících spisovatelů. VI. ročníku nalézáme zvláště zajímavý roman Jasinského „1. Marta 1881“, líčící náladu ruské společnosti v době zavraždění cara Alexandra II.

Básně uveřejňují tu K. Slučevskij, K. Balmont, Fofanov, Korinfskij a jiní. Slabé jsou stati filosoficko-publicistického a kritického obsahu od M. Čunosova i Gridinského. Oddíl „Litěraturnoje obozrěnije“ přináší svědomitý přehled literarních zjevů za měsíc. V „Bibliografičeském listku“ jsou stručné recense knih. Konečně v každém sešitě je několik podobizen spisovatelův a čtyrykrát za rok barvotisky. Je to časopis dosti živý a cenný, při tom laciný. Bohužel k nám se příliš zdraží poštovní dopravou, tak že pro nás je vlastně poměrně drahý.

Na všechen způsob lepší pokus o časopis nového typu pro široké vrstvy chudšího čtenářstva je „Žurnal dlja vsěch“, literarní a popularně-vědecký illustrovaný měsíčník petrohradský, jenž vychází již šestý rok. Předplatné na něj obnáší 1 rubl (k nám 2 r.). Objemem vyrovná se časopis ten časopisu „Ježeměsjačnyja sočiněnia“, obsahem nad něj předčí a je lacinější. Směr časopisu je eklektický. Máme po ruce první pololetí r. 1901., kdež nalezáme velmi pěkné drobné povídky a kresby od mladších spisovatelů Gorkého, Timkovského, Veresajeva, Tana, N. Tělešova, dále povídku K. Baranceviče „Intriga“ a velmi zdařilé kresby ze života pravoslavného duchovenstva od S. Jeleonského (Novšestvo“, „Jubilej“). Básněmi sem přispívají K. Balmont, Iv. Bunin, A. Boane a j. V popularně vědeckém oddílu časopisu nalezáme příspěvky G. N. Potanina, V. Strojeva, A. Buškeviče, E. Smolenského. Politické přehledy podávají Vilde a M. P. V „bibliografickém oddílu“ jsou četné stručné zprávy o nových knihách. Illustrace jsou četné a slušné. Vůbec laciný měsíčník tento lze odporučit těm přátelům ruské literatury, kteří nemají peněz na tlusté měsíčníky.

Nádherný umělecký illustrovaný měsíčník, věnovaný otázkám umění plastického, třetí rok v Petrohradě vydává i rediguje S. Dagilev s názvem „Mir iskusstva“ Předplatné na něj obnáší v Rusku 12, u nás 14 rublův. Časopis ten má tři oddíly: umělecký, literarní a uměleckou letopis. V uměleckém oddíle je velký počet (za rok asi 500) krásných původních kreseb starých i nových mistrů ruských i cizích. V „obzoru inostrannych žurnalov“ seznamuje redakce odběrale se stavem západo-evropského umění, uveřejňujíc tu nejzajímavější illustrace cizozemských uměleckých děl. V literarním oddílu nalezáme příspěvky A. Čechova, D. Merežkovského, Z Gippiusové, N. Minského, K. Balmonta, D. Šestakova a j. Časopis ten má také četné nedostatky. Předně je přeplněn přeloženými články, nemá silného uměleckého kritika a místo kritiky plastických umění věnuje mnoho stránek kritice krásného písemnictví. Nemístny jsou rozvláčné kritické články D. Merežkovského o „L. Tolstém a Dostojevském“, N. Minského o „Nietzscheovi“. Lépe by se sem hodily třebas vysvětlovací katalogy lepších věcí v ruských museích a sbírkách, provázené fotografickými snímkami. Mimo to časopis tento příliš mnoho místa věnuje dekadentským dílům a neseznamuje se všemi novinkami umění.

Přehlédnuvše všecky měsíčníky ruské, přišli jsme k poznání, že, zatím co ruská vybraná společnost, t. j. proniknutá zájmy duševními, vyrostla co do počtu i jakosti, ruské měsíčníky v poslední době značně

klesly následkem soupeřnictví s novinami, ženou se za otázkami pomíjejícími, všímajíce si příliš zloby dne a pouštějíce se zřetele všeobecné úkoly duševní, otázky všeobecné. Nerozlišujíce důležité od nevážného, méně důležitého, všímají si příliš konkretních případů druhého i třetího stupně. Publicistika klesla s vědecké výše a dala se unést úspěchy novinářů. Vědecké články jsou psány málo popularně pro širší kruhy. Volba přeložených článků není zdařilá. Belletrie nemůže se vykázat uměleckými díly, jaké přinášely měsíčníky dříve. Poesie klesla na službu běžných publicistických formulí nebo zmizela z časopisů vůbec.

Současné krásné písemnictví srbské.

(Č. d.)

A přece i tu těžkou zkoušku přestál náš národ. Nepoddajná síla národa spojena se živým sebevědomím nalezala oporu u víře, i odolala těm smrtonosným objetím. S ohromnými oběťmi, bez cizího přispění, vydobude si jedna jeho část i samostatnost, utvoří dva nové státy, s autonomními dynastiemi, a počne žíti novým životem, v němž na něho čekalo ještě mnoho litých a s obětmi spojených zápasů, než mohl své idealy uskutečniti. My za našich dnů nalezáme se — což je snad ojedinělým příběhem v historii — v sedmi[1] různých státech (v Srbsku, Rakousko-Uhersku, na Černé Hoře, v Bosně, Turecku) máme čtyry samostatná politická střediska v Novo-Sadech-Karlovcích, Bělehradě, Zadru, Cetyni (nebo s Bosnou pět), pět kulturních (Bělehrad, Cetyň, N. S. Karlovce, Sarajevo-Mostar, Dubrovník). Toť zvláštní ohniska, z nichž vyzařují paprsky, jež odděleně a všude jinak ozařují jednotlivé části našeho národa, a každý oddíl pod jiným osvětlením hledá a razí cestu své vlastní (osobní) a pospolité politické a kulturní budoucnosti. Ježto ona kulturní centra nemají mezi sebou žádných svazků nebo mají-li jaké, tož jsou svazky ty velice povrchní a slabé, proto se také kulturní isolování a dělení jednotlivých částí národa našeho pořád více přiostřuje. V idei činíme arci jeden etnografický celek, než faktem jest, že odcizování se, místo aby mizelo a padalo, pořád více roste, ano dostavuje se dokonce i antagonismus mezi jednotlivými částmi.

Před spoustou těch pokroku nepříznivých činitelů stojí náš národ. Živí je mnozí vnější faktorové, do jisté míry pak i my sami, proti nim nemůžeme do pole nic uvésti leda své přirozené roztříštěné síly. Proto také jeví se budoucnost našeho národa jako spletitá rovnice o mnoho neznámých, jejížto rozřešení v teleskopní prospectivě ukazuje se temným a mlhavým. Naše budoucnost jest ohrozena, a přítomnost nám charakterisuje litý zápas a bytí; strach před tou temnou a neznámou budoucností, strach z přítomnosti působí, že všude u veřejném životě našem cítiti a pozorovati můžeš na všech stranách jakýsi neklid.

[1] Autor čítá Rakousko-Uhersko za dva státy, Bosnu za jeden, Charvatsko též. Zda právem aspoň za nynějších poměrů, jest arci otázka.

ze všech činů našich patrna jakási nervosnost. Všichni cítíme, že dlužno učiniti něco pro budoucnost, všichni uznáváme vážnost situace, kde kdo si přeje toho jednoho, ale jsme zmateni, nemáme k tomu potřebné klidné přítomnosti ducha, a tak bez plánu díla se chápajíce všude jenom, přečasto, sami sobě škodíme.

Národ náš byl vždy neobyčejně vlasteneckým, ba až idealně vlasteneckým, proto kde kdo u nás živě se zajímá o boj a práce pro vlast, a ježto od politické činnosti lze se nadíti největšího úspěchu pro nabytí příznivých podmínek k přirozenému životu a pokroku, samozřejmo, že politika zabírá u nás pro sebe většinu duševních sil národních. Ale poněvadž v politice docilujeme málo viditelných a sporých úspěchů, ba místo aby překážek ubývalo, stále jich jenom ještě přibývá, patrno, že politický zápas stále v napjatosti udržuje většinu duchů, a následkem toho věnuje se příliš málo pozornosti těm kulturním faktorům, na kterých zrovna tak bytelně, jak na politických úspěších závisí budoucnost národů.

Politika stala se u nás takořka manií. U nás kde kdo politisuje, od ševce až do diplomatů. Kde kdo cítí v sobě nejen schopnost, nýbrž přímo povolání, aby politickou činností a vystupováním přispěl k zabezpečení politické budoucnosti našeho národa, a když těch úspěchů hned nevidět, tu se vina toho nesvaluje na příliš mocné a nepřekonatelné okolnosti vnější (z venčí), nýbrž na nás samy, na vůdce politické. Tak vznikly mezi námi samými na všech stranách třenice, celý národ rozštěpil se na různé strany, jež se mezi sebou perou o vedení, a podezříváním protivníků ze špatností, z nevlasteneckosti přivedly nás v ty konce, že jsme nadobro ztratili důvěru v úspěch a nikomu už nevěříme.

Aby pak zmatek byl ještě větší, valila se k nám všude, kde jen poněkud v přímém s ní jsme styku, nám cizí a příliš pokročilá kultura západní. Vše nás pohanělo, bychom si ji co nejdříve osvojili, hlavně pak ten důvod, abychom, vstoupivše do řady pokročilých vzdělaných národů, dokázali ostatnímu světu, že zasluhujeme lepší budoucnosti. Proto jsme ne chvátali, nýbrž zrovna skokem se hnali za západní kulturou, tak že jsme se zadýchali a brzo zastavati se museli. Příroda však má svou pevnou a vyměřenou dráhu, jakož i čas, jímžto se dospívá k zralosti, ona se nežene, nýbrž rozvážně, tiše a pomalu bere se směry jí vytknutými, a kdo se proti ní prohřeší, tomu jest za to káti.

Aby plod uzrál, třeba mu teplého slunečna, avšak i potravy a vláhy matky země. Obojí musí státi v pravém k sobě úměru. Našemu kulturnímu uzrání třeba teplého jasu čerpaného z cizích kultur, ale k zralosti osvětné musí přispívat i země svými výživnými látkami a vláhou, což v našem případě jest sám národ a jeho duch. U nás však není úměrnosti mezi bohatostí a žárem světla a potravou a vláhou, proto plody u nás jsou přezralé bez šťávy, bez sladkosti, a proto nehrubě potřebné. Vzpomeňme jenom Sv. Markoviće a socialního hnutí ze sedmdesátých let. Takové násilné skoky přivozují pouze reakci v národě, neb on reaguje proti všemu, čeho nechápe, proč ještě není zralý, třebas to bylo jemu k užitku. A následek takových skoků a

reakce je ten, že tu a tam v lidu začnou ti i oni věšet hlavu, že se začne lidu zmocňovati malomyslnost, zoufalost, že lid propadá cynismu, předčasně uvadat.

Vše to ještě zvyšuje nelad a chaos u nás; u nás kde kdo lopotí se o pokroku, ale bez rozvahy, bez zřetele na stávající řád a poměry, nikdo nechce u nás slyšeti a viděti, nýbrž jenom reformovat a pokrok zaváděti. A tento duch ovládl všecky obory našeho našeho veřejného života, nalézáme se jakési divné periodě, jež bych nazval periodou „chorobného snažení“. Stojíme na rozcestí, cítíme, že třeba dáti se novým směrem, ale nemáme velikých duchů, kteří by nám ten směr udali, kteří by nás na té nové dráze vedli.

*

I literatura, zvláště pak krásná, jako zvláštní typ rozvoje duševního života národního, musí harmonovati s celým duševním životem národa. Ona je tlumočnicí toho života, jeho zrcadlem, neboť vše, co se v ní tvoří, prýští z téhož zřídla, z intelektualního a moralního stavu, v kterém se v té době ten který národ nalezá. Každé dílo je tlumočníkem své doby, pouze geniové mohou se vymknouti ze své doby jako předborníci nové, ale i to na základě intellektualních proudů té které doby.

Pohlédneme-li na naši současnou literaturu, všude zpozorujeme symptomy toho chaosu naší nesjednocenosti. Všude pozorovati vliv našeho zápasu s nesnesitelnými poměry, jakýsi hrozný a hysterický neklid, touhu po utvoření lepších poměrů a nedostatek potřebných sil, a tudíž jakési bezmocné titanstvo na jedné straně, na druhé pak straně ochablost a lethargii. Kromě toho lze u nás pozorovati všemohoucí vliv duševního života druhých, cizích národů a jejich proudů, jakož i moderní kult hrubého materialismu, jenž všude převládá.

Na všech stranách viděti práci čilou, úsilnou práci četných pracovníků, ale z toho příboje přemnohých nevyniká žádný tou měrou, by byl ostatním vůdcem, majákem.

Mnozí z našich současných kritiků povšimli si toho charakteristického symptomu naší doby, i nazvali vším právem dobu tu periodou mediokrity, t. j. prostřednosti. Takové doby sterilní na genialní vůdce nejsou vzácnými ani u větších národů; ba takové doby musí časem nastati, obyčejně se dostavují tehda, když se národ, abych tak dél, vysílil zplozením mnohých takových velikánů. Takovou dobu měli jsme od šedesátých do sedmdesátých let; byla to doba bouřlivá, eruptivní, tvůrčí. Po ní dostavila se doba únavy a odpočinku. Čas znova sbírá síly k erupci, k novému rozmachu, a my mu do jisté míry sloužíme k tomuto za material.

Než v takových dobách, kdy není vůdců, u národů zkušených a soustředěných přebírá vedení v literatuře kritika, jejímžto hlavním úkolem jest, aby ostříhajíc dosavadních vymožeností nedopustila sejíti jim z pravé cesty, jež ostříhá smysl a vkus pro všecko, co je opravdu krásného, dokud by se nenašel vůdce, který by vyrazil ku předu.

Než i naše kritika nese na sobě všecky podstatné známky naší nevyspělosti a chaotické nesjednocenosti. U nás kritika dosud neustavila

ethických a estetických pojmů, u nás se opravdu neví, co vše je krásného a trvalé ceny; u nás se teprve začíná s tříbením a stanovením pojmů a zákonů, než dosud panuje v té příčině u nás veliký zmatek a změtění, z něhož ledacos ještě jiného uslyšíš. Také sám *Zmaj* zakusil nedávno účinků toho; upřeno mu totiž všeliké poetické nadání!

Tak i naše kritika neplní svého úkolu jako regulator našeho knižního stroje, i ona je neschopna udržeti se na stupni dokonalosti a správnosti žádoucí, a tak mi připomíná hodiny, které sice jdou, ale frage nur nicht wie! Poněvadž stroj jejich jest pokažený, proto jinak ukazují a jinak běží, jak je kdy napadne, bez pevného řádu, bez rozvahy, nespolehlivě, a proto se nikdo na ně neskládá ni jimi neřídí.

A je-li to na velikou škodu našemu písemnictví a našim spisovatelům, tím více to škodí čtenářstvu. Naše čtenářstvo je bez vůdce, bez direktivy, neboť i ono vidí a cítí, že se nemůže uspolehnouti na zkažený stroj kritiky. I nuceno jest samo sobě vůdcem býti, a jak „se vede", to nejlépe vysvítá z toho, po jakém četivu se shání, jaké knihy kupuje. Myslíme-li si národ jako organismus, pak je mozkem toho organismu osvětné vzdělání, srdcem pak krásné písemnictví. Pravidelné a správné jeho tepobití má dodávati přirozenou stravu i nejkrásnějším částicím organismu, činnost jeho má se všude cítiti. Zatím však tlukot toho našeho srdce je tak slabý, že je slyšeti jej toliko v jeho bezprostřední blízkosti. Naše krásné písemnictví nevyhovuje potřebám a požadavkům našeho duševního života, proto čtenářstvo odvrátilo se od té stravy a hledá ukojení hladu — arci nepřirozenou cestou — v cizině, v cizích literaturách, jež jsou nám tím přístupnějšími, že jako malý a kromě toho v kultuře pozadu stojící národ nuceni jsme volky nevolky učiti se cizím jazykům. A tak mizí čím dál tím více u nás zájem o srbské knihy. A další toho následek je ten, že vydávání srbských věcí je spojeno s hmotnou škodou pro nakladatele a vydavatele, co zatím originaly a překlady z cizích literatur, a to věcí nezralých, zhusta upřílišených co do romantismu a frivolnosti, ba přímo pornografie, jen jen jdou na dračku.

Že jsou tím vinni i naši knihkupci, nepopírám; ale my máme za zlé těm lidem, obchodníkům to polovičatého vzdělání, jejich literarní nesvědomitost, a nekářeme literarních kritiků, kteří přece mají vynikati náplní vzdělanosti, že svou nesvědomitou činností pokazili a pořád ještě kazí přirozený poměr mezi literaty a čtenáři, že zničili všelikou disciplinu, důvěru v naši literaturu a v sebe a že místo aby v čtenářstvu probouzeli a utvrzovali národní vědomí a nadšení a zdravý vkus, probudili v něm přehnané choutky a tak je přímo vehnali do rukou obchodních špekulantů. (P. d.)

Moderní literatura v Indii.

Ref. J. OLIVA. (O.)

Bengali je nejmodernější nářečí v Indii: jako řeč lidu počíná na severu tam, kde končí hindi, užívá ji asi 50.000.000 obyvatelstva v údolích a deltách Brahmaputry a Gangu. Dějiny její literatury jdou stejnoměrně s proudy náboženskými, zmítajícími tuto krajinu. Na hymny čili kirtans na počest Krišny následoval rozkvět poesie šivaské na počest boha Šivy a bohyně Parvati Durga a to z opposice k učení višnuitskému čaitanjů. V 18. století dvůr protežoval dva veliké básníky: Ram Prasad Sena a Bharat Candra Raia. Se stol. 19. počíná poslední období literatury bengalské, význačné vznikem prosy, jenž právě jako poesie, děkuje za svůj původ hnutí náboženskému, jehož původcem a hlavou byl Radža Ram Mohun Roy (1772—1833).

Radža Ram Mohun Roy, zakladatel sekty theistické Brahmo-Somadž, je jednou z význačných figur moderní Indie. Linguista, učenec a reformator, byl hlavně tvůrcem prosy bengalské. Obyčejná řeč byla mu nevyhnutelným nástrojem, chtěl-li své názory o Vedantě a Upanišadách přivésti v massy lidu a podepříti svou polemiku, jejíž účelem bylo zničení satis; avšak řeč tato nově upravená nevyhovovala z počátku tužbám jeho: zdála se mu málo poddajná a málo výrazná, aby mohla věrně tlumočiti idee, jež velice lehce si formuloval v sanskrtu a v angličině. Přece však dokázal, že řeči obyčejného lidu, posud užívané jen poesii, může se užívati i v prose a škola theistická pak pokračovala v tomto prvním pokuse tak pěkně počatém. Vedle R. R. M. Roye třeba jmenovati i oba soupeře, rozené v jednom roce 1820.: Akšai Kumar Dutt hájil ve svém časopise „Tatwabodhini Patrika“ obratně učení Brahmo-Somadže; Iswar Candra Vidyasagar věnoval se reformě sociální, potíral nucené vdovství u žen vyšších tříd a způsobil, že 1857 byl prohlášen zákon (Act), jenž jim dovoloval se vdáti. Jeho život jest ustavičným bojem. Díla jeho se velice cení. Debendranath Tagore, hlava Brahmo-Somadže po smrti Radžy Ram Mohun Roya, zaujímá vynikající místo v dějinách hnutí theistického. Jeho výklad brahmoismu (Dharmer Bhakhyon) je snůška znamenitých řečí jak hloubkou myšlenek tak jasností slohu. Radž Norain Bose (nar. 1826) je znám dílem „Hindu Dharma Šresthata“, v němž dokazuje povýšenost hinduismu nad ostatními náboženstvími (1872). V této práci autor podává několik důkazů velice originalních na prospěch hinduismu jako náboženské soustavy, ovšem pokud je obsažena v „šastra“ a ne jak nyní Hindové ji provádějí. Dokazuje, že Upanišady jsou dílo theistické a ne pantheistické.

Moderní poesie bengalská počíná Issur Cunder Guptom, který počínal dráhu literarní v době, v níž Radža Ram Mohun Roy odcházel do Anglie; avšak Madhu Sudan Dutt to je, který se právem považuje za největšího moderního básníka v Bengalsku (1824 až 1873). Jeho „Megh-nad Badha Kavya“ je počítáno od kompetentních

kritiků do řady klassických děl vedle Valmiki, Kalidasy, Homera, Danteho a Shakespearea. Toto ocenění je velice ku chvále tolerantního ducha v Indii, neboť Madhu Sudan Dutt konvertoval ku křesťanství a stal se professorem v jednom křesťanském ústavě. Hem Čandra Benerdži (G. Chandra Banerji) je nejlepší ze živoucích básníků; má celou řadu následovníků; Nabin Čunder Sen se k němu připojil v posledních 20 letech než Rabindra Nath Tagore došel onoho vysokého obdivu, jakého nyní požívá. Je nejpůvodnějším básníkem Bengalska; není však jen básníkem, je i dramatikem, romanopiscem, essayistou; jeho vlastenecké písně jsou velice pěkné. I kolem něho je mnoho následovníků. Nažendra Nath Gupta zasluhuje býti vzpomenut jako jeden z moderních básníků velice hledaných.

Roman bengalský je původu velice mladého; důstojně jej representuje Bankim Č. Šaterdži (B. C. Chatterji) 1838—1894. Žák Issura Čundry Gupty, měl za předchůdce Bhuder Mukhardžiho (Mukharji) spisovatele v oboru historickém; B. C. Šaterdži je duch podstatně tvůrčí; nikde není tak proveden jako v romanech boj vedený tajně, ale bolestně mezi starým a novým duchem. Jeho spisy jsou toho důkazem. Byť i forma jeho spisů jevila vliv západní, obsah je indický. Pro evropské čtenáře jsou tu vzácné projevy intimního života a myšlení indického. Mimo „Manželství Loti“ (La mariage de Loti) nemáme nic, co bychom mohli srovnati s jeho „Kopala Kundala“. Tak alespoň soudí Frazer. Ostatně spisy Čatterdžiho jsou přístupny obecenstvu anglickému, neboť byly velice dobře přeloženy. Na neštěstí není tomu tak se spisy soka a žáka jeho, Romeš Čandra Dutta; jeho romany se rovnají romanům Čatterdžiho.

Bengalsko vykazuje i několik autorů dramatických. Rozhodně první je Dino Bhandu Mitra, byl činným v letech 1860—1893. Jeho hlavní dílo „Nil Darpan“, bičuje útisk vykonávaný pěstiteli bavlny v Jessoru a Nadiyi na zemědělcích a ryoty. Dílo toto přeložené do angličiny přičiněním missionáře James Longa stalo příčinou žaloby pro na cti utrhání, a líčení skončilo odsouzením missionáře k peněžní pokutě a vězení. Podrobné vyšetřování od Indigo Commission mělo za následek, že přestala kultura indiga v Nadiyi a zákaz, že se nesmí již indigo seti. Drama bengalské takto od svého počátku je tribunou pro obranu slabých a utiskovaných. Jeden autor bengalský Dwižendra Nath Tagore, jediný dosud komponoval původně kusy z oboru metafysického. Jeho velické dílo „Tatwa Vidya“ není posvěceno učením jedné jen školy, nýbrž představuje originalní soustavu zbudovanou z různých systemů východních i západních. Jeho rozprava o pantheismu zasluhuje býti zařazena do důležitých děl v oboru literatury filosofické.

Ve všech částech Indie vedle domácích nářečí silně se pěstuje **angličina**. V čele autorů bengalských sličně anglicky píšících je Radža Ram Mohun Roy, jehož vzácné schopnosti literarní byly oceněny v Anglii nejlepšími kritiky. Sekta theistická, jím založená, měla ve svých různých odvětvích skvělou školu anglických spisovatelů. Kešub Čunder Šen a jeho žák Protap Čunder Mozumdar spojovali

v sobě nepopíratelný talent a vybroušený sloh. Kešub Čunder Sen při své cestě v Anglii (1870) učinil hluboký dojem na své posluchače, jež se tlačili do jeho přednášek a rozhovorů. Sir Monier Williams označuje jeho sloh řečnický mimopřirozeným. Protap Mozumdar našel v „Oriental Christ“ výrazy nevyrovnatelné krásy; na kongressu náboženském poukázal na to, že svět vděčí Asii veliké věci — intuici ducha na Boha immanentního a činného přírodou, introspekci čili poznání Boha v nás, adoraci milující a radostnou, projadřovanou hymny a modlitbami a odříkání se smyslných radostí k nejvyššímu ascetismu. (Dette religieuse du monde envers l'Asie.)

Tak jsme došli až ku kvetoucí škole básníků anglo-bengalských, kde září na prvním místě Kaši Prasad Ghose a kde má místo proslavený domácí básník Madhu Sudan Dutt, jakož i rodina Duttů, Ram Šarma (Scharma) a Man Mohan Ghose, všichni známí a vážení v Anglicku. Jmenujeme tu celou řadu jmen význačných, ovšem jen velice krátce: Bhola Nath Čunder a rev. Lal Behari Dey, jenž měl po dlouhý čas stolici anglické literatury v Houghli College, oba výborní spisovatelé angličtí; Dr. Mahenda lal Sircar psal pojednání lékařská a vědecká; N. N. Ghose vydal životopis „Kristo das Pala“, znamenitého vůdce bengalského; Kissar y Čand Mitter a Peary Čand Mitter uveřejnili úvahy a biografie; citujeme dále jména: rev. Bam Čaran Bose, velice cenný theolog křesťanský; Romeš Čunder Dutt, autor dějin literatury bengalské a dějin literatury staroindické, M. J. N. Mukherdži, jenž uveřejnil své dojmy z Evropy a j. Ražendra Lal Mitra je jeden z největších učenců bengalských, velice vážený Evropany a velice svérázného ducha. U něho setkáváme se se všemi známkami volného bádání vědeckého spojeného s předsudky kastovními. Život intellektuelní je tu úplně oddělen od života socialního.

Nesmíme zapomenouti na žurnalisty velice četné v Bengalsku: Huriš Cunder Mukherdži a Kristo das Pal při „Hindos Patriot“; Dr. Šamabu Čunder Mukherdži při „Reis and Reiyot“; Šišir Kumar Ghose při „Amrita Bazaar Patrika“; Krišna Behari Sen při „Liberal“; Guruš Čunder Ghose a Surendro Nath Banerdži při „Bengalee“; Norendro Nath Sen při „Indian Mirror“ a M. N. N. Ghose při „Indian Nation“. První noviny v obecné indické řeči byly založeny v Sérampuru přičiněním missionářů baptistských (v řeči bengali 1818); po dlouhou dobu noviny nesly známku svého původu, jsouce hlavně organem náboženských hádek. Teprve od r. 1850. dostaly význačnější politický ráz, trpí mnoho konkurencí od anglických novin řízených a vydávaných domorodci.

Tento výčet autorů a děl snad mnohému čtenáři bude nudným a přece je to jen slabý obraz báječné činnosti literní v Bengalsku. Největší ctižádostí Bengalce je žíti ze svého péra; kterým se to nedaří, uchylují se do státní služby; avšak většina houževnatě oplodňuje literaturu a tak počet knih roste rokem. Mají-li ti mladí lidé rozum? Mnoho — to je faktum — běží přímo k nezdaru, a právě o této

kategorii Indů můžeme říci po právu, že „mají Indii v srdci a Anglicko v hlavě.“ Co jich zhyne v tomto trudném boji! ovšem též pravda, že jako předchůdcové pokroku literarního nebo socialního připravují cesty budoucím pokolením, že budou užitkovati z jejich neblahých pokusů a dokončí splynutí dvou plemen a dvou civilisací.

I ženy mají vynikající účastenství v tomto mocném literarním hnutí. Nejsou sice původkyně škol a směrů, přece však některé z nich svými spisy dosáhly velikého jména a přispěly k rozšíření národní literatury. Nejvýznačnější je Mrs. J. Ghosal (Srimati Swarna Kumari Devi); po 25 let uveřejňuje romany, básně, knihy školní, práce kritické a vědecké; vydává též časopis „Bhârati“. Mrs. N. N. Rai (Srimati Kamini Sen) je přísnou moralistkou. Obořila se statečně na zřízení kastovní, protože překáží rozvoji schopností u osob nižších tříd. Srimatri Žirındra Mohini Dasi je vdovou; vydává verše velice uhlazené a líbezné, prozrazující básnický talent spojený s velikou originalností. Srimati Prosenna Moiyi Devi jako J. Ghosal je průkopnicí nynější ženské generace bengalské. Některé její verše platí za klassické. Matka velkého básníka, Madhu Sudan Detta, Srimati Mankumari, uveřejnila básně lyrické, popisné a satirické velice ceněné; význačnou její vlastností jako básnířky je humor. Srimati Pramila Nag, v mládí zemřelá (1896), slibovala skvělé naděje do budoucnosti; dva svazky, které zanechala, vynikají elegantním a cudným slohem, velikou průzračností a nadšením. Vdova po radžovi z Piakpary, Rani Mrinahini, ještě v mládí útlém uveřejnila svou první sbírku básní. Je básnířkou jemných affektů, hlubokých citů; vydala dosud tři svazky básní.

Ostatek Indie náleží téměř cele řečem dravidským. Odkazujeme ku Caldwellovi (Comperative Grammar of the Dravidian languages) toho, kdo se chce poučiti o původu této větve jazykové. **Tamul** je nejbohatší nářečí, jež se sem počítá; mluví se jím v okresích Čingleput, Arcot, Tandžore, Coïmbatore, Madura, Tinevelli, Madras a j. Od 9. do 12. století buddhisté a džainové tamulští vznítili hnutí literarní protibrahmanické, jež bylo provázeno reakcí ve prospěch hinduismu a konečně novým projevem protibrahminským, škola Sittarů. Od 18. století spisovatelé tamulští se třídí jako moderní. Cizinec jesuita Beschi získal si mezi nimi právem jméno. Zavedení tisku přivedlo velikou činnost mezi spisovatele tamulské. Statistika to nejlépe ukáže. Z vynikajících lidí těchto uvedeme tu jen některá jména: M. D. Pillai, úředník ve výslužbě; M. S. Iyer, pandit a professor na vládní škole v Kumbakhonam; M. J. N. Pillai, člen Civil Service; zemřelý M. Sundram Pillai, professor v Maharadže College (Trivandrum): M. G. S. Iyer, vydavatel časopisu „Hindso“ v Madrose a j.

Telugu je řeč velice libozvučná a proto básníci rádi jí používají. Nejkrásnější písně jižní Indie jsou složeny v telugu a jsou oblíbeny i v krajinách, kde se mluví tamulsky nebo kanára. Pandit Verrusiligam Ranhita, veliký reformator circarů na severu, nyní bydlící v Madrasu, je nejlepší spisovatel v telugu za nynější doby.

Malajálam, nářečí posanskrtělé v území malabarském, je v užívání hlavně v království Travanskore, kde vyučování dostalo mocného podnětu snahami osvíceného zemřelého Maharadžy jménem Rama Varma 1837 až 1884; nástupce jeho stejně pečuje o pokrok. Travankore jest vůbec mezi domorodými státy jedním z nejlépe zpravovaných; dosud se tu pociťuje moudré řízení slavného brahmana Madhav Rao. Máme před sebou svazek zpráv (reports) vydaných na rozkaz Maharadžy od V. Nagam Aiya Dewan Peiškar (Peischcar), kde výborný přehled historie a literatury malajálamu. Čtenáři evropští mohou též čísti roman M. O. Čandu Menona, přeložený od M. Dumerguea v „Indian Civil Service" kde jsou jasně vylíčeny jakož i případně jak mravy vyšších tříd tavankorských, tak i okolnosti boje, jaký se odehrával na neštěstí v celé Indii mezi přívrženci orthodoxie a přívrženci socialní reformy.

Poukázali jsme z počátku na zvláštní snahu po assimilaci, které duch indický se pokouší se poddati úloha; to nesmírná, považíme-li, že vzdělanost evropská vniká do Indie skrze representanty plemena dobyvačného, jehož dobré i zlé vlastnosti jsou pravým opakem vlastností národa podrobeného. Jmenovali jsme též několik jmén, jako Malabari, Telang, Toru Dutt, Mme Satthianadhan, kteří representují nejlépe tu přechodní fasi. Behramdži Malabari, o němž jsme mluvili výše při literatuře gudžeratské, činí tu výjimku nejen jako velice talentovaný, ale i jako originalní myslitel. Kritikové francouzští počínají jej uváděti do naší literatury a brzy vyjde překlad jeho děl. Telang, zemřelý 1894, je dle sira Reymonda Westa jeden z oněch vyšších intelligentů, dle nichž možno prorokovati o šťastné budoucnosti Indie. Právník, státník, duch přemítavý ukázal, že na něm a na jemu rovných osobnostech spočívá obrození země a že mravní vlastnosti této země třeba využitkovati pro dobro lidstva. Toru Dutt a Mme Satthianadhan jsou důkazem, na jaký stupeň vzdělanosti může to přivésti žena indická, je-li osvobozena z pout kastovních a z týrání systému „joint family". Toru Dutt, dcera babu (učence) konvertity v Kalkuttě, když byla několik let ve Francii, v Německu a Anglicku, překvapila Angličany dovednými verši a v pravdě originalními myšlenkami. Ačkoli křesťanka, zachovala si přece inspiraci náboženské poesie indické. Mme. Satthianadhan, první romancierka indická, dcera brahmana obráceného na křesťanství (zemřela roku 1895), zanechala 2 romany, „Saguna" a „Kamala"; podivuhodná je lehkost, s jakou dovedla zpracovati přerůzné náměty. V prvním romanu analysovala, ve formě autobiografie, city duší indických vábených idealem křesťanství; v druhém dílu jako by byla zapomněla na své osobní přesvědčení a vzpomínala toliko na to, co od dětství prožila, zasvěcuje nás do intimního života žen vyšší kasty.

Podle Frazera tito intelligentní spisovatelé prvého řádu nejsou snad plody ze západu; jsou to ve svém způsobu neodvislí geniové, hodni, aby byli postaveni v historii Indie vedle Čaitanyi, Kalidasy, Tulsidasa a povoláni zářiti jako první jiskry vyšlé z vysoké pece hořící v době, v níž věk starý a moderní splývají.

A nyní jak věštiti budoucnost? Bude takovou, jak si ji přeje Ind vzdělaný, slavnou, plodnou — či, jak se někteří neostýchali říci, je duch indický odsouzen k neplodnosti, a není nijakého znamení, jež by nás opravňovalo věřiti, že vlití nového života a myšlení obnoví jeho tvořivé schopnosti?

Dle našeho zdání, obrození ducha indického je věcí hotovou a nemůže být nyní poutáno než vnitřními nebo cizími válkami, které by uvrhly zemi do stavu anarchie, na nějž nemůžeme si vzpomenouti bez zachvění. D. MENANT.

K podanému překladu přičiňuji malou poznámku o pravopisu vlastních v něm uvedených jmen. V předloze jsou psána buď anglickým nebo francouzským pravopisem. Pokud jsem mohl určiti, podal jsem jména ta pravopisem fonetickým. Někde však jsem neměl jistoty o pravém znění a proto jsem v závorce uvedl pravopis předlohy. Tak na př. předloha má vždy Chunder a čte se to Čunder a proto jsem toto poslední přijal. — Ostatně doporoučím celou stať literarním historikům i pro podobizny spisovatelů, k originalu francouzskému připojené. Číslo toto, 363, lze dostati o sobě za 50 centimů u vydavatele: Librairie Larousse, Paris, rue Montparnasse 17. Jsou pak zpodobněni ve článku francouzském tito výše jmenovaní spisovatelé: Narmada Šunkar Lalšunkar, Radž Narain Bose, Behramdži M. Malabari, Kavi Dalpatram Dajabhai, Bankim Čunder Čatterdži, Nažendranath Gupta, Isvar Čunder Vidjasagar, Srimati Žirindra Mohini Dasi, Mrs. J. Ghosal (Srimati Swarna Kumari Devi), Mrs. K. N. Rai (Srimati Kamini Sen), Srimati Prosannamoyi Devi, Rama Varma, Srimati Pramila Nag, Mrs. Satthianadhan, tedy celkem 14 podobizen. J. O.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CCLX.

525. Zpráva o inthronizaci biskupa Mikoláše 15. prosince 1388. — Knihy téhož kněze biskupa (manské II.) str. 1.

Ku krátké této zprávě Dr. Lechner v časopise „Zeitschrift des d. Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens“ IV. 153 dle vnitřní strany obálky podává obšírnější zprávu, namnoze nečitelnou, otřelou, kusou, protože obálka byla ostřižena, podává ji však nesprávně, jako již roku 1855. nesprávně ji podal Řehoř Volný („Kirchliche Topographie“ I. Abth. I. Band, S. 42, N. 5), proto ji otiskuji ještě jednou.

Nota quod anno etc. octuagesimo VI feria IIII post Judica papa Vrbanus VI[tus] existens in Luca transtulit reuerendum in Christo patrem dominum Nicolaum pro tunc episcopum Constanciensem et prepositum

Brunnensem etc. de ecclesia Constanciensi ad ecclesiam Olomuncensem. Et quia idem dominus Nicolaus ecclesie Olomucensis possessionem assequi non potuit propter impedimentum regis Boemie et marchionis Morauie. Igitur dominus papa Vrbanus commisit sibi Constanciensem ecclesiam cum Olomuncensi ecclesia, donec idem episcopus Nicolaus Constanciensem ecclesiam sponte dimisit et sic post hoc rex Boemie eundem episcopum Nicolaum ad Olomuncensem ecclesiam [ad]misit, qui fuit per procuratorem in Olomuncz per capitulum receptus [in] vigilia Omnium sanctorum et idem post hoc in Quatuor temporibus... in proximis in Olomuncz personaliter [inthron]izatus... a die translacionis... in possessionem ecclesie Ollomuncensis... [quod obtinere] non potuit per tria quartalia anni.

CCLXI.

534. Biskup Mikoláš. Osoblaha po 6. ledně 1389. — Manské knihy II. str. 42.

Str. 452. ř. 2. manské knihy: Libental, jako str. 453. ř. 4. a 8.;
ř. 7. manské knihy: graciosius, ne: generosius.
Str. 453. ř. 1. manské knihy: dothem a ř. 5. dothe.
ř. 10. manské knihy: habemus (hēmus), ne: haberemus;
ř. 10. „ „ aliquo*d*, ne: aliqui*d*.

CCLXII.

535. Týž biskup. Osoblaha, 8. ledna 1389. — Manské knihy II. str. 42.

Str. 453. ř. 2. manské knihy: gutem willen;
ř. 5. manské knihy: rúret;
ř. 7. „ „ genediclich;
ř. 10. „ „ Agnethen;
ř. 17. „ „ getrewen, ale ř. 14.: getrewin.

CCLXIII.

540. Biskup Mikoláš. Mírov, 3. února 1389. — Manské knihy II. str. 43.

Str. 438. ř. 3. manské knihy: guter; celá listina podána řečí i pravopisem bližším němčině nynější.

CCLXIV.

541. Týž biskup. Brno, 10. února 1389. — Manské knihy II. str. 66.

Str. 451. ř. 1. V manských knihách listina počíná: Nicolaus dei etc. Notum facimus etc. Quod constitutus atd.;
ř. 5. manské knihy mají: est místo správného: eum; když tato chyba byla opravena, není příčiny neopraviti též ř. 9. poterint ve správné: poterunt;
ř. 12. manské knihy mají pouze: Harum quibus sigillum etc. Datum Brunne anno LXXXIX ipso die atd.

CCLXV.

543. Týž biskup. Mírov, 6. února 1389. — Manské knihy II. str. 65.

Str. 461. ř. 6. manské knihy: czu reiten hat;
ř. 7. manské knihy: als manlehen*s* recht ist;
ř. 17. „ „ lehenczerben etc. *vnd* als lehens recht ist.
Řeč přizpůsobena nynější i pravopis.

CCLXVI.

546. Sanderus arcijáhen přerovský. Mírov, 3. dubna 1389. — Kopiář pergam. fol. R. II. v.

Dr. Lechner otiskuje z téhož kopiáře fol. Q. 1. zprávu porovnání učiněného Sanderem a jeho list zaslaný o tom spolukapitularům. Poněvadž se jemu při opisování nahodilo několik chyb, pominuv zprávu podávám list opět v plném znění:

Venerabilibus viris dominis Woyciechio et capitulo ecclesie Olomucensis dominis meis carissimis...

Venerabiles domini et fratres carissimi hodie post multa verba hinc inde habita sicut mihi dominus meus episcopus et vos commisistis[1]) in presencia domini nostri episcopi et eciam dominorumm Henrici[2]) de Fulnstayn Hechtonis de Meraw et Cunczonis de Smola[3]) pronuncciaui ipsum dominum episcopum non habere aliquod ius in ipsa curia ville Friczendorff quam impediuit[4]) et idem dominus episcopus ad uerba mea mandauit ipsi Cunczoni de Smola purgrauio in Hukenwald, quod non impediat in eadem curia dominos meos canonicos qui habent ibi prebendas, sed faciant de illa curia quod eis magis sit utile et videbitur expedire Rogauit tamen specialiter quod propungnaculum factum tegeretur straminibus[5]) ne destrueretur. Melius fecissem si potuissem. Christus per suam passionem quam modo colimus det nobis illam graciam ut iusticia reuertatur in statum suum et faciat fructus vberiores quam fecit usque modo Datum Meraw sabbato ante Judica Vester Sanderus.

Co do otisku listiny v diplomatáři podotýkám, že

str. 463. ř. 6. a str. 464. ř. 4. v kopiáři je psáno Ffriczendorff i na počátku s dvěma *ff*, jako str. 464. ř. 13. Ffulenstein tištěno.

Str. 464. ř. 6. kopiář má: i*n*petiuit a ř. 7.: i*n*pediret.

CCLXVII.

547. Biskup Mikoláš. Mírov, 10. dubna 1389. — Kopiář pergam. fol. S. IV.

Str. 464. ř. 11. kopiář: pa*rr*ochiali;

ř. 13. diplomatář správně: consuet*as*, scil. sexagenas solvi consuetas, ač kopiář: consueti čte, což není richtig, jak Dr. Lechner poznamenal, nýbrž nesprávné.

---

[1]) Ne jak četl Dr. Lechner: »inter dominus meus episcopus (so das Copiar statt des Accusatives) *et vestros* commisistis.«

[2]) Ne: Heinrici.

[3]) Později však učiněno z toho Swola, níže zůstaveno Smola, tak čteme i v listině otištěné v diplomatáři.

[4]) Sic erronee, loco impetiuit cf. sententiam Sanderi in Cod. dipl. Moraviae tom. XI pag. 464 lin. 6: quas inpetinit, kde kopiář, jak dotčeno, čte: impetinit.

[5]) Tegeretur stramib, ne: *Strannberg* (sic), ne destrueretur. Dodávám, že na konec adressy za »carissimis« je v kopiáři ještě ϑ, zkratek, který neumím rozvésti, snad: dominis?

Podobně bylo podotknouti, že kopiář čte sice mnohá jména ř. 14.—16. v dativě, ale nesprávně, mají býti v ablativě jako přístavek (appositio) k „in hominibus“.

Str. 465. ř. 2. má býti: pro septuaginta sexagen*is*, ne: sexagen*as*;
ř. 19. v kopiáři: Olom., bezpochyby Olomucz jako v listině ze 7. pros. 1389, otištěné v „Zeitschr. des Vereines für Geschichte Mährens u. Schlesiens“ III. p. 90 sequ., nebo: Olomu*n*cz.

CCLXVIII.

573. Myslík z Kladrub. 29. října 1389. — Knihy kněze Pe ra biskupa olomuckého památné a lenné fol. LXXIIII.

Str. 487. ř. 3. památné knihy: Henriko de Thamphald;
ř. 5. památné knihy: Othte, ne: Othce, jak opravuje Dr. Lechner.
Str. 488. ř. 4. památné knihy: exitur*u*s, že tak čísti třeba, dokazuje podmět věty quicunque ex nobis... debet subintrare et abinde nullatenus etc.;
ř. 11. památné knihy omylem: nullas místo: nullatenus exientibus.

Nová díla.

Dr. Ferd. Jokl: Sv. Augustina Kniha o vyučování katechumenův. Ježkovy Knihovny katechetské č. 9. Str. 82. Cena 75 h.

Jako patristika vůbec u nás leží docela ladem — zajisté neposlední příčina toho jest jako u studia biblického ve výlučném pěstění latiny — tak také překlady ze sv. Augustina zahanbuje nás starší doba českého písemnictva. Téměř od půl století jest překlad pana Dr. Jokla jediný! Za to je tím zdařilejší, jak ostatně u takového znalce latiny i češtiny rozumí se samo sebou.

Pro obohacení katechetských vědomostí ovšem nikdo nesáhne ku spisům Augustinovým. Ale mnoho se z nich může přiučiti, co se týká ducha katechetského, nehledě ani k historické ceně, jakou mají.

Dr. Fr. X. Procházka: Zábavy psychologické. V Jindř. Hradci 1901. Str. 116. Cena 2 K.

Osm pěkných přednášek z psychologie theoretické i užité, o hnutích a stavech duševných, o štěstí a blahobytu, o zvyku atd. Jsou pro t. z. širší obecenstvo, proto nezabývají se valně problemy, ba i nejisté věci tu a tam kategoricky tvrdí. Obsahem jsou bohaté, snad více než obecenstvo ono snese. Tak zvané universitní extense mají také mnoho stinných stránek, o kterých ovšem nesmíš veřejně psáti, aby té nevykřičeli za zpátečníka, rozumí se klerikalního.

Pan spisovatel tvrdí na str. 72., že slečinka v mrzutosti nad zdlouhavým krejčím zatíná zlostně zuby proto, že předkyně její dle Darwina práv svých bránila zuby; dle téhož zvířecího principu prý také vstávají vlasy hrůzou na hlavě. V Brně a jinde říkají: možná

že jo, možná že ne. Socialisté mají, jak známo, ve své hymně také kus takového darwinismu; je dobře, když jim to nějaký učený pán v přednášce potvrdí.

MUDr. Vojtěch Mrázek: Engadinem. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 184. Cena 1 K 80 h.

Cestopis tento, pěkně vypravený, mapkou a obrázky opatřený, má úkol praktický, a na ten jest velmi dobře sestaven. Cestovatel i nemocný najde tam všechny potřebné údaje a pokyny; přírodopisu snad je tu ještě více než potřebí.

F. A. Slavík: Pruské usilování o země české. Druhé vydání. Nakl. F. Šimáček v Praze 1901. Str. 108. Cena 1 K.

Spis slibuje více než obsahuje. Při nadpise zajisté každý vzpomene si na rok 1866., kdežto spis jedná jen o válkách století 18., nové doby, zajisté ještě významnější a výstražnější, pomíjeje. Jinak píše p. spisovatel věcně a poutavě, tak že by doplňkem ve směru právě naznačeném byl se zajisté obecenstvu zavděčil.

A. A. Volynskij: Carstvo Karamazovych. — N. S. Lěskov. — Zamětki. Petrohrad 1900. Str. 493.

Veleplodný a nadaný kritik bývalého časopisu ruských dekadentů Sěverného Věstniku, A. A. Volynskij, vyniká neobyčejnou vzdělaností v otázkách filosofických, uměleckých i literárních, ale díla jeho jsou plna dekadentských podivnůstek. Tendenci „Bratří Karamazových“ správně určuje „bohomilství“, které vidí i v dílech N. S. Lěskova, ale časem připadá na takové divné nápady, že v článku „Oni-christianě“ dokazuje, že žid a křesťan je docela jedno a totéž.

S. A. Vengerov: Istočniki slovarja russkich pisatělej. Sv. 1. Aaron-Gogol. Petrohrad 1900. Str. 814.

Obrovská tato práce ruského literarního historika Vengerova má jít rovnoběžně s dříve začatou prací „Russkija knigi“. Přítomné „Prameny“ seskupují v slovníkovém pořádku údaje životopisných materialův a kritik o pracích ruských spisovatelů. Bude to práce obrovská, ježto přítomný 1. sv. je teprve pětinou celé práce.

A. Stěpovič: Očerki istoriji serbo-chorvatskoj litěratury. Kijev 1899. Str. 395.

Spisovatel tento chtěl podat širším kruhům popularně vědecký spis o srbsko-charvatské literatuře. Ale vypočítává prostě jména spisovatelův a jich děl, podávaje obsah spisův, bera málo ohledu na politické, společenské a mravní pojmy národu. Tak rozlad mezi Srby a Charvaty jen slabě naznačen, a ve spise smíšena díla srbské i charvatské literatury, jako by sloučení obou plemen bylo se stalo už skutkem. Mnohé nedostatky jsou zvláště v přehledu vědecké literatury srbsko-charvatské.

A. V. Mezierova: Russkaja slovesnosť s XI po XIX stolětije vključitelno. Č. 1. Russkaja slovesnosť s XI po XVIII věk. Petrohrad 1900.

Spisovatelka díla tohoto snažila se podat zevrubný „ukazatel“ knih a článků ruské slovesnosti ve spojení s dějinami literatury a kritiky od počátku ruské slovesnosti až do 18. století. Práci svou vyplnila svědomitě, ač tu a tam jsou vážné mezery.

Th. Vitberg: Pervyja basni Iv. Krylova. Petrohrad 1900.

V studii o první bajkách Iv. Krylova dokazuje Th. Vitberg, že slavný bajkář nezačal psát svých bajek pod vlivem Iv. Dmitrijeva teprv od r. 1806., nýbrž že psal bajky už koncem let osmdesátých v 18. století, a na jisto prvními jeho tištěnými bajkami jsou bajky, uveřejněné 1788 v časopise „Utrennija časy.“

P. D. Boborykin: Jevropejskyj roman v XIX stolětiji. Roman na zapadě za dvě treti věka. Petrohrad 1900.

Známý romanopisec ruský Boborykin podává tu plod své desítileté přípravné práce a o rozvoji evropského romanu v 19. století. Kniha jeho dělí se na dva díly: methodický a historický. V díle prvním jedná spisovatel o „umělecko-literarní kritice“, „životě i tvorbě“, „obsahu romanu v jeho rozvoji“ a „evoluci způsobu mistrovství“; v druhém jedná o hlavních zástupcích romanu v západní Evropě. Ale hlásaje objektivnost, Boborykin sám upadá v subjektivnost. V úvodu i v prvních částech práce své bojuje proti těm, kteří vzdělávají různé druhy krásného písemnictví s cíli, cizími oboru krásna, kladouce na první místo mravoučný nebo utilitarní význam romanu. Však upřímný evolucionista v tužbách, Boborokyn nejeví se evolucionistou v methodě. Proto v druhém díle své práce, uváděje zástupce romanu šesti literatur západních, hlavně francouzské, německé, anglické a italské, drží se staré methody při výboru zástupců těch. Místy autor projevuje velikou sečtělost, originalnost úsudku, ale plán knihy je pochybený.

Praktický návod pro samouky k braní míry, přistřihování, šití a přešívání damského oděvu podává brošurka **Šití damských šatů**, vydaná nakladatelstvím F. Šimáčka v Praze. (Cena 1 K. — Kromě důkladného poučení o přistřihování, sestavování a vypracování jednotlivých částí damské garderoby je připojen návod k použití střihů z příloh damského modního časopisu „Bazaru“ na různé míry a postavy. Pro damy, jimž se dosud nenaskytla příležitost naučiti se kreslení střihův a osvojiti si umění krejčovské, je brošurka tato doporučení hodnou rádkyní a pomůckou.

Rovněž pozoruhodna pro naše paní a dívky je brošurka **Vyšívání point-lace**, návod k samoučbě tohoto vyšívání rozmanitými krajkovými stehy, vydaná redakcí „Bazaru“ nákladem téhož knihkupectví. (Cena 1 K.)

Podle knížečky této, jež množstvím vyobrazení pochopitelně znázorňuje nejrůznější druhy krajkových stehů, možno veškery práce, týkající se tohoto oblíbeného oboru, samostatně zříditi a provésti. V. SCH.

Stanislav Jiránek: **Katechismus vyučování zpěvu** na školách obecných, ku potřebě učitelův a čekatelův učitelství. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze.

Známý bravurní skladatel pokouší se nesnadnému předmětu raziti nové cesty ve škole, celkem duchaplně a zdárně. Místy by mohl býti sloh jasnější, někde zase by větší stručnost neškodila. Označovati délku tonovou čárkami na tabuli, zdá se mi přirozeno. Snad by bylo výhodnější, ač ovšem obtížnější, začíti taktováním už na prvém stupni. Pak ovšem, když o taktu se již mluvilo, není asi záhodno, psáti noty bez linek. Oprávněnost pravidla, transponovati písně do různých stupnic, závisí na tom, jak soudíme o význačném rázu jednotlivých stupnic; při pouhých nápěvech by to snad nic nevadilo, při harmonisaci a nástrojích zajisté ano. Velmi dobrá jest myšlenka, používati jistého význačného intervallu z počátku některé národní písně.

Dílo páně Jiránkovo vůbec může vydatně přispěti k vytříbení příslušných názorů. V hojných cvičeních má učitel bohatou zásobu vděčné látky

Hudební přílohy Zlaté Prahy, redigované K. Kovařovicem, přesahují vysoko obyčejnou úroveň hudebních příloh časopiseckých. Z posledních čísel zvláště vytýkáme pěkné příspěvky v oboru písní (od Maláta, Bendla, V. Nováka, J. z Kaanů a j.). Skladby snadnější střídají se z obtížnějšími v rozmanitém a šťastném výběru.

Směs.

Nejnovější názory o pojmu mešní oběti. Velmi zajímavý článek o pojmu mešní oběti podává Dr. J. Sch. v „Korrespondenčním listě pro veškeren katolický klerus v Německu“ (čís. 6.) Píše: „K nejdůležitějším, zároveň však i nejtěžším a nejvíce napadaným článkům katolické věrouky náleží bez odporu nauka o nejsvětější oběti mše sv. Shrnul sice Tridentský koncil naproti útokům novotářů (protestantů) tradicí uchovanou víru o oběti mše svaté v prohlášení, že mše sv. jest pravou a vlastní obětí, při níž Ježíš Kristus, náš Pán, pod způsobou chleba a vína právě tak nekrvavě se obětuje, jako na kříži obětoval se krvavě. Než, ač bohoslovci potridentinští jak mezi sebou, tak s proslavenými učiteli dřívějších století, pokud se týče obětního charakteru Eucharistie, souhlasili, přece ustavičně velice rozcházely se jich názory, jakmile jednalo se o bližší určení a ustanovení obětního

charakteru t. j. o odpověď k otázce, v čem vlastně podstata mešní oběti spatřovati se má. Tu přednášel každý alespoň poněkud vynikající bohoslovec, neopsal-li jednoduše svou nauku anebo neopakoval-li po jiném, více méně nové názory; ovšem že takový nenacházel u přísně soudících svých kritiků více milosti, než kolik popřával jí sám svým předchůdcům! Podivuhodnější však byla okolnost, že veškeré různící se, namnoze velice si odporující a navzájem potírané výklady, bohužel, odvolávaly se na několik málo a to ustavičně stejných výroků starých Otců a scholastiků a nevšímaly si, že nedostává se jim dostatečného množství a dosti rozhodných důkazů, ježto již předem řídily se nepravou a nehodnověrnou domněnkou, že nemůžeme u starých bohoslovců a spisovatelů setkati se s důkladnějšími pojednáními o povaze nejsvětější oběti mešní, protože tehdy nebylo o této věci důkladnějších studií. Za takovéhoto stavu věcí, bylo naléhavým, ale i velice záslužným skutkem prozkoumati pečlivě ze stanoviska dogmaticko-historického spisy svatých Otcův a znamenitých scholastiků, pojednávající o nauce mše svaté. Úkolu toho se podjal Dr. František Renz." („Opfercharakter der Eucharistie nach der Lehre der Väter und Kirchenschriftsteller der ersten drei Jahrhunderte", Paderborn 1892, Schöningh, a „Die Geschichte des Messopfer-Begriffes oder der alte Glaube und die neuen Theorien über das Wesen des unblutigen Offers" I. svazek: Starověk a středověk. Freising 1901., Dr. Datterers Kommissionsverlag, XVI a 816 str., 10 M.)

Oběti, dle Dr. Renze, přinášeli lidé proto, aby zase vrátiti se mohli do ráje, z něhož byli vyhnáni, či aby znovu mohli žíti životem věčným v Bohu, jejž hříchem ztratili. Řekneme-li, že lidé obětují, tu neznamená to nic jiného, než že lidé podávají sami sebe znova Bohu. Toto podávání sama sebe Bohu není důsledkem, ale podstatným a formalním pojmem obětování. Etymologický pojem slov „Deo offerre" = Bohu obětovati, jest také pojmem historickým; to dokazuje obětní kult starozákonní, jak jej podává Písmo. Zablazení, smrt, zabití, usmrcení, zničení, spálení, proměnění se, jsou prostředkem, jímž oběť se koná, a způsobem i tvarem, jak se koná, nejsou tedy formalním pojmem oběti. Takovýto způsob oběti jest ovšem pro existující lidstvo nutným a to proto, že přirozenost lidská proti přírodě i Bohu spáchaným užitím či požitím sama sebe, t. j. protipřirozeným hříchem pohlavním vystoupila z jednoty s Bohem a vydala se na smrt. Z tohoto duvodu veškeré obětní předměty v starozákonním obětním kultu přicházejí toliko smrtí na oltář Hospodinův t. j. k živoucí jednotě s Hospodinem, ať již jsou to předměty animalní anebo vegetabilní; jsouť všecky znaky lidské přirozenosti (kteráž při životě se zachovává masem a rostlinstvem), jež na oltář, t. j. k jednotě s Bohem přinésti se má. Jiná oběť viditelného předmětu je Starému Zákonu neznámou. Domněnka, že Genesis 14, 18. podává zprávu o oběti Melchisedechové, nepotvrzuje se textem hebrejským, LXX. a Vulgatou."

„Protože oběť dle svého formalního pojmu jest přinášení (obětování) sebe Bohu, jest eo ipso posvěcením; odtud jméno sacrificium (= posvěcování) vedle jména obětování (přinášení) oblatio. Proto může pravý, účinný akt obětní či akt posvěcení míti svůj předmět pouze v samé lidské přirozenosti, ježto pouze lidská přirozenost ve vlastním slova smyslu může a má se posvětiti.

Takovýto obětní úkon může býti vykonán pouze člověkem, jenž jest smrtelným a zároveň má i moc, zemříti a nezemříti. Pouze Kristus vyznamenával se těmito vlastnostmi, pouze on tedy mohl přinésti pravou oběť; Bůh může sice posvětiti, ale nemůže obětovati, protože sám sobě nemůže nic přinésti, ale pouze dávati jiným. Tuto oběť (sacrificium) vykonal Kristus skutečně tím, že dobrovolně, za hrozných bolestí zemřel a krev svou prolil. Z toho plyne, že naprosto jest nemožno, oběť Kristovu opakovati či v ní pokračovati. Před a po ní mohou pouze existovati její obrazy či představování, representace. Viditelným obrazem oběti Kristovy na kříži jest i oběť Nového zákona. Eucharistické slavení oběti má v podstatě charakter večeře, jejímžto pokrmem je Tělo a nápojem Krev Kristova. Protože pak substantielní Tělo Kristovo v jiné formě jest pro nás viditelným než substantielní Krev, býváme tak upamatováni na krvavou smrt Kristovu, při níž také Tělo a Krev Kristova v rozličné formě se ukázaly. Proto že při eucharistické večeři Tělo a Krev nezjevují se ve vlastní formě, nýbrž ve znamení jiném, sacramentum, tu jmenujeme představení smrti Kristovy, záležející v těchto znameních, svátostným obětováním Krista.

To jest souhlasný názor Písma sv., Otců a scholastiků až po koncil Tridentský. Svátostné Obětování Krista pojímati jakožto úkon, jímž oslavený Kristus, by docházel tajůplné, zázračné změny, smrti, zničení, zabití, oddělení Těla od Krve, pojímati jako akt, zrušení přirozeného smyslového života v konsekraci anebo zrušení Jeho životní existence v přijímání či docela jako akt, jímž svátostné způsoby se mění, nebo destruují, jak učívá se po většině v učebnicích a i obsáhlejších dílech dogmatických, nemá ani nejmenšího základu v Písmě, v celé tradici a v nauce i kultu církve.

Jak z tohoto malého, právě podaného obsahu plyne, neznamená dílo Renzovo nic více a nic méně než úplný převrat našeho, dosud panujícího názoru o pojmu mešní oběti ve prospěch názoru předtridentského, obhájení staré víry a potlačení nových theorií o podstatě nekrvavé oběti. Důkladný spis tento vzbudí zajisté v nejširších kruzích nejlepší dojem a vyvolá živý odpor. Než ani protivníci nebudou moci upříti jemu samostatnosti, originality v úsudku, rozvážného klidu, hlubokého a zdařilého bádání a jasnosti v duchaplných koncepcích, neboť vskutku dílo toto v oboru dogmatiky jest jedním z nejzdařilejších z posledních dob.“ V. O. Bělský.

Litanie Loretanská.[1]) Mimo litanie k Pánu Ježíši a ke Všem svatým užívá se v katolické církvi zvláště při odpoledních službách Božích, při růžencové pobožnosti v měsíci říjnu, při pobožnosti májové atd. litanie Loretanské. Litanie tato těší se veliké oblibě jak u katolického lidu, tak u kněžstva. Professor Koch v tübingské „Quartalschrift“ (č. 2. „Analekta“) referuje o stáří jejím:

„Jakkoliv za naší doby litanie Loretanská jest velice oblíbenou a rozšířenou, nebylo přece až doposud určitých zpráv o této modlitbě; mohly

[1]) Vlastně by se měla nazývati »Loretskou«.

tedy o ní uplatňovati se i naprosto nekritické domněnky. Homiletičtí, asketičtí a jiní spisovatelé na počátku 18. a zejména v 19. století zvětšovali stále a stále stáří této litanie, až posléze odvozovali ji z dob apoštolských. J. Sauren, jenž první vědecky zkoumal dějiny litanie Loretanské (Kempten 1895), nemohl starobylosti její dokázati; za to Angelo de Santi S. J. provedl nejprve v „Civiltà Cattolica" (1896/97) a pak ve spise, jenž obsahuje mnoho posud nevydaných dokumentů („Le Litanie Lauretane", v Římě 1897, německy od J. Nörpela v Paderborně 1900) důkaz, že století 16. po většině litanie Loretanské neznalo. Ač Santi konečného rozřešení otázky o vzniku a dějinách litanie Loretanské nepodává, dospívá přece k těmto výsledkům:

1. Naproti nekritickým zprávám 19. století, počínají si „nejosvědčenější autoři" století 18. a 19. „daleko zdrželivěji ve svých domněnkách."

2. Ve století 16. setkáváme se s „velikým utišením spisovatelů". Tento negativní argument je tím závažnějším, že ani v kontroversních spisech onoho století, v nichž by zajisté litanie Loretanská byla buď potírána nebo obhajována, vůbec o ní zmínky se nečiní, ba ani u Petra Canisia.

3. Stříbrná deska, na níž litanie Loretanská měla býti vyryta, nemohla jakožto votivní dar před rokem 1607. do Loreta býti zaslána.

4. Pius V. nepřijal do litanie Loretanské titul „auxilium christianorum", ač tak čteme v 6. lekci breviáře při dni 24. května; naopak při reformě „Officium Marianum" (1571) vypouští litanii k Panně Marii.

5. Nalézáme sice koncem 15. a v první polovici 16. století mnoho textů Marianských litanií; žádná však z těch, jež Loretanské pokud se týče slov se podobá, nesahá na počátek století 16. Pokud známo, papež Sixtus V. roku 1587. approboval nynější formu litanie Loretanské a obdařil ji odpustky."

Můžeme tedy s pravděpodobností dle těchto výsledků se domnívati, že litanie Loretanská pochází z druhé polovice století 16.

Rozbor litanie této ostatně zdá se poukazovati na to, že splynulo v ní více různých versí. Neboť jednotlivé chvály nejsou seřazeny přesně dle nějakého původního rozvrhu, a synonyma (inviolata, intemerata, purissima, castissima) ačkoliv se docela nekryjí, značí asi totéž, nechceme-li jich přičísti jakési překypující snaze chvalořečné. Z této vysvětlují se také chvály velmi nejasné, narážky to na obrazy starozákonné, na př. věže Davidova, věže ze sloniny, dome zlatý atd., které činí litanii tuto vlastně méně výraznou a méně suggestivní nežli jsou na př. litanie k Pánu Ježíši. Katecheti nejlépe vědí, jak nesnadno jest litanii oné porozuměti. O.

O německém protestantismu uveřejnil organ liberalů, starokatolíků, protestantů a radikalů „Německé hlasy" („Deutsche Stimmen") v čísle 4. článek „Fehler im Protestantismus", z něhož hlavní myšlenky vybral „Korespondenční list pro veškeren německý katolický klerus" a přičinil k nim některé poznámky. Ježto věc jest velmi zajímavá, uvádím následující:

Nejsme vůbec přáteli detailované polemiky s protestantismem, ježto nemá žádných výsledků. Kdo alespoň měsíc pročítá listy tohoto směru (radikalně-protestantského), bude s námi úplně souhlasiti; nahlédne-li pak poněkud blíže do děl vědeckých, přesvědčí se o tom naprosto. Můžeme tomuto směru a jeho přívržencům imponovati pouze svou silou, shoda pro tento a nejbližší čas jest pouhou utopií.

Proto pěstujme co možno nejintensivněji sebekritiku a pracujme neunavně ve všech oborech, nevšímajíce si, ani největších snah ireniků (těch, kdož pracují o dorozumění se a shodu mezi katolíky a protestanty). Může ovšem jednou nadejíti doba smíru: doposud však smír není na čase. Toho novým dukazem jest právě uvedený článek, jenž zároveň ukazuje, což konečně není pro toho, kdož nestranně soudí, žádnou novinkou, kde pěstuje se intolerance a boj. Staví nás (katolíky) v tomto štvavém článku na roveň se socialisty a dávají před námi výstrahu jako na světě před největším zlem, ba morem. Praví: „Počet těch, kdož poznávají nebezpečí, jež národu hrozí, jest nad pomyšlení malým, jakoby nikdo nevěděl o tom, co stalo se v posledních čtyřech stoletích. Ani mně nenapadlo, abych doufal v úplné zničení ultramontanismu, ale domníval jsem se, že říšský sněm (sc. německý) dokáže tolik, aby zakázal, by černá hrůza na nás znovu nepřikvačila a nesčíslných škod nezpůsobila prve, než německý Michl ji pozná a věcí za pravý konec se chopí. V Rakousku, a jak se zdá i ve Španělsku, počíná se již rozednívati — ale u nás (v Německu) panuje posud noc. Bohužel, že nemůžeme protestantismus, jenž v této existenční otázce povolán jest za vůdce všech liberalních elementů, osvoboditi ode vší viny. A proto zdá se mi, že jest velmi nutno, alespoň pro budoucnost pošeptati mu varovným hlasem, že jeho malomocnost naproti Římu spočívá hlavně v tom, že nepoužívá, jak by se slušelo, nejdůležitějšího prostředku, jímž vládne každé náboženství a pro nějž právě socialní demokrati každé náboženství odstraniti chtějí: náboženského totiž vyučování ve škole“.

K tomu poznamenáváme: I vážní protestantští badatelé všemožně hledí dokázati, že řád jesuitský byl založen pro boj s reformací; — proto nemají synové Loyolovi vkročiti do Německa! — v uvedených však řádcích označuje se životní úlohou protestantismu, aby byl vůdcem v boji proti naší (katolické) církvi. Když papež v listě o blahoslaveném Kanisiovi učinil zmínku o těch, kdož oddělili se od mateřské církve, nastalo po celém protestantském Německu všeobecné rozhorlení, jež ovšem dobře pochopujeme, jež však, jak se zdá, za stávajících okolností a dle uvedeného programu nebylo nikterak oprávněno. Nyní tedy má školní mládež protestantská právoplatně býti očkována proti bacillu ultramontannímu. Až posud pěstovaná polemika, zejména v pověstných hodinách konfirmačních, už jim nepostačuje. „Německé hlasy“ dí dále: „Že tohoto vlivu, účinkování na mládež při vyučování náboženském, nebylo všemožně a ne dosti správně použito a tím, že naprosto zhoubným účinkům ultramontanismu nebyla položena hráz, jak se mně zdá, jest těžkou chybou protestantismu“. Poznamenáváme: Mezi řádkami této pastoralní instrukce mimoděk prokmitává důležité doznání vlastní (protestantské) slabosti, jak v poslední době častěji se děje, a zároveň podává se obdivuhodný doklad k debatě o naší (katolické) inferioritě. Nesmíme totiž nikterak přehlédati u nás, až doposud ne dosti zdůrazňovanou a poznanou nutnost hlubších a obsažnějších snah, a že stále a stále pokračujeme, kteréžto pokračování právě jest potěšitelným zjevem nových našich životních sil, kdežto pro-

testantismus na vnitřní ceně, jakož i těch, kdož by o pravdě jeho byli přesvědčeni, více a více ztrácí; přemnohé protestanty pojí s orthodoxními pouze spousta předsudků a nepřátelství proti Římu a jeho církvi; v tom jediné spočívá numerická převaha reformovaných křesťanů (protestantů vůbec); vždyť až podnes provolání proti ultramontanismu bývá nejlepším jich společným provoláním. Tento názor potvrzuje mezi jinými i náš (katolíků) přítel v „Německých hlasech“, an dí: „Tážeme-li se, odkud se béře veliký počet indifferentistů anebo těch, kteří „na náboženství nedrží“ a o něm věděti nechtějí, či těch, kdož jsou duševními otroky a sympatisují s katolicismem a ultramontanismem: musíme doznati, že hlavní příčina nespočívá pouze v požívavém, materialistickém duchu času, a v imponujícím lesku, anebo v nekalých machinacích ultramontanů. Nejsou to právě ti nejhorší, **kdož od nás (protestantů) odcházejí“.**

Odpovídáme: Příčina právě vyjmenovaného spočívá, pane „H“, (tak podepsal se dopisovatel do „Německých hlasů“) v dogmatických názorech a v přijímání „mythů starozákonních“. Naplňují-li každého křesťana řádky výše uvedené úžasem, úžas ještě roste z doznání následujícího: „Protestantismus vznikl ze vzpoury proti otroctví duševnímu. Svoboda svědomí, svobodné bádání, kritika i bible jest jeho principem, jeho podstatou. Kdo chce jej v těchto věcech omezovati, zabíjí jej a měl by konsequentně navrátiti se do lůna samospasitelné církve, vždyť sám dí, že proti dogmatu není žádné instance. Svoboda svědomí a vedle ní platnost dogmatu jest dřevěným železem .... Musíme pro princip dbáti i konsequencí a raději připustiti, aby toho neb onoho jeho touha po pravdě přivedla k nevěře, doufajíce, že kdo jen hledá, nalézá, než abychom znovu vyvýšili starý ovčinec (katol. církev .... Jest nezbytně nutným, abychom již ve škole na tomto stanovisku trvali“. K tomu poznamenáváme: Ne dosti na tom, že tento princip vyvolal nesmírný počet sekt v „církvi“ Lutherově a miliony věřících opravdu k nevěře přivedl, nyní má již útlá mládež systematicky vedena býti k tomu, aby požívala svobody, jež jest vlastně bezuzdností u každého člověka a dynamitem u prostého lidu. Jediné dobro, jež celé moderní hnutí protestantismu přineslo, totiž to, že konservativní elementy spojilo a jim otevřelo oči pro zdůraznění nadpřirozeného zjevení jakožto conditio sine qua non, má dle této theorie úplně zaniknouti. Jaký to krásný ohlas Harnackovy „Podstaty křesťanství“ (kniha nevěrou čpící!), jež ve vůdčích organech nenabyla energického odbytí! I v „Německých hlasech“ jsou protestanté úplně spokojeni s onou „jednotou“ v protestantismu, již Harnack vylíčuje těmito slovy (str. 172.): „Tato jednota vztahuje se na německé i neněmecké protestanty, lutherany, kalvince a jiné denominace (pan „H“ mluví o „nesmírném počtu sekt“). V nich, pokud jsou vážnými křesťany, žije cosi (?) jednotného a společného, a toto společné jest daleko důležitějším a cennějším než všecky rozdíly. Ono působí, že jsme evangelíky a chrání nás před moderním pohanstvím a před návratem ke — katolicismu.“

Druhou velikou chybu spatřují „Německé hlasy“ v tom, že protestantismus *až posud ne dosti ohnivě varoval před papežstvím.* Dí výslovně: „Kde ukazuje se žáku na propast mezi papežstvím a protestantismem, jež dnes tak velikou jest; kde na nebezpečí římské kněžo-

vlády....? Jest hříchem tu očí zavírati! Ať již se nám vytýká štváčství čili nic: boj mezi otroctvím duševním a svobodou svědomí musí jedenkráte se dobojovati a my, kteří právě žijeme uprostřed něho, musíme ty, kdož po nás bojovati budou, nepřítele naučiti znáti. Pravda není pouze proto, aby se trpěla, nýbrž aby přemáhala svět". Posléze pan „H" v „Německých hlasech" dodává: „Bohužel, jest pravdou, pokud ze zkušenosti vím, že většinou naši bohoslovci pramálo o katolicismu a ultramontanismu, jeho nauce a cílech a méně ještě o jeho prostředcích jsou orientováni; tak stává se jedněm, že mluví o smíru s úhlavním nepřítelem, druhým, — ještě hůře! — že pouští se v boj, a bývají přemoženi a svedeni. A může tomu býti jinak, když nejdůležitější díl ultramontanní nauky, církevní právo, přednáší se bohoslovcům veřejně?" Odpovídáme: My, katolíci, víme již dávno, že i vědečtí koryfeové protestantští a liberalní namnoze neznají toho, proti čemu bojují, a že bude někdy tomu lépe, pochybujeme. Můžeme sice proto časnou škodu utrpěti, ale posléze láska ku pravdě a pravda sama zvítězí. Skála přetrvá každý příval právě proto, že jest skálou!

Potud „Korrespondenzblatt für die gesammte katholische Geistlichkeit Deutschlands" o chybách německého protestantismu. Mimoděk jest otázkou: nepodobá se německý protestantismus a liberalismus českému? Ten i onen, ač tisíckrát honosí se tolerancí, jest netolerantní až do krajností, ač píchá „čistým" křesťanstvím, nezná ani základního jeho rysu, ač holedbá se goliašsky svou vnitřní silou a „žhoucí" věrou ke Kristu, rozpadá se vnitřní rozervaností a nevěrou....

Václav Oliva.

Zola o protestantismu. (Přel. Otakar Theer v „Lumíru".) Nepřičítáme výrokům Zolovým o náboženství mnoho váhy, neboť píše jednou tak, podruhé v opak, podrývaje jinak spisy svými náboženství vůbec. Proto jsme ani neotiskli jeho ostré kritiky protestantismu, která našim reformatorům a losvonromistům jest nad míru nepříjemná, zvláště když otištěna v „Lumíru"! Poněvadž se pak o ní více psalo, pro i contra, bez zevrubnějších udání, co vlastně obsahuje, podáváme ji dodatečně k informaci.

„V očích dnešních svobodomyslných duchů je reformace hrotem v před na cestě ku poznání pravdy. Reformace vracela se ku pramenům, vyžadovala diskussi, pobízela všechny své věrné, aby, pokud možno, postavili text písma sv. do jasného světla a neřídili se než rozumem. Byl to druh křesťanského rationalismu, jenž chtěl očistit mravy a systemisovati bádání. Začátek byl plný heroismu a naděje: obrozený svět potřeboval několika skoky vstoupit do absolutní pravdy a mělo se mu dostat dokonalého štěstí. Ale během tří století protestantismus strnul; je to jakoby balvan, jenž padl na cestu pokroku, balvan těžší, neodstranitelnější a nebezpečnější než to náboženství, jehož zdokonalením chce býti. Toto osudné dobrodružství přihází se ve všech třídách jevů: když to, co je lepší, začne o sobě tvrdit, že — je konečným rozluštěním, zastavuje tak cestu budoucímu rozvoji a není proto než tím bídnější. Dnes dorozumí se člověk vědecky cítící spíše s katolíkem než s protestantem; u prvního z nich nalezne více lidskosti a duševní pružnosti, kdežto druhý bude mrzutý a nepřístupný jako člověk, který je přesvědčen, že nosí pravdu v kapse. Ačkoli protestanté tvrdí, že jsou pro volnost zkoumání, zůstávají náboženskou sektou a nikoli vědeckou školou. Neboť jedině vědecká

škola může jít až na dno pravdě; opírá se toliko o fakta a jest ochotna změnit své závěry, když toho vyžadují nová fakta. Náboženská sekta, jež zakládá svou víru na nějakém zjeveném a nepromĕnitelném dokumentu, musí naopak na této víře setrvat a přizpůsobit skutečnou tvářnost věcí tomuto zjevenému dokumentu. Tak na př. se mohli protestanti domnívat, že dovedou křesťanství nazpět k duchu písma sv., nicméně však vězí uzavřeni v literě bible, dokumentu to, který nepatří do vědy, a to právě tak obmezeně jako katolíci. Ale tu již se obehnali umělou zdí a nemohou učinit ani krok ku předu. A tak liberalové a revolucionáři 16. století stali se reakcionáři století 19. A to reakcionáři tím zuřivější, poněvadž tvrdí, že jdou v předním šiku myšlenkového hnutí. Věda pokročila daleko před ně; ale oni toho nechtějí přiznat. Chtějí, aby se přizpůsobila jejich dogmatům; a když nechce tak učinit, popírají vědu vůbec. Zatracují ji, poněvadž v ní cítí ohromnou sílu, která je jednou rozdrtí. Jak může potom nastat nějaká shoda? Protestantovi je život zatížen fatalitou, člověk se narodil špatný, nelze od něho nic dobrého očekávati; pro člověka, jenž věří ve vědu, je život velkou silou, lidstvo je krásným produktem světového mechanismu. Všechna náboženství rozbijí se o fakta: zvláště pak ta, která se budou proti nim vzpouzet, když již se domnívala, že je úplně ovládla.

Ostatně chlédněte se, jak dnes protestanti vypadají. Nalézám velmi zajímavé detaily v romaně p. Ed. Roda „Palmyře Veulardové“. Pan Rod je rodem Švycar a líčí náboženské sekty svého kraje jako člověk, který je dokonale poznal. Nedovedete si představit podobné motanice. Dáte se tomu konečně do smíchu. Jsou předně dvě od sebe oddělené církve: církev národní, závislá od státu, demokratická, s pochybnou orthodoxií; pak je církev svobodná, podporovaná bohatými rodinami, konservativní, s orthodoxií přísnější. Konečně mezi oběma se to hemží ještě zvláštními sektami. Církve se neustále a do nekonečna spojují a zase rozdvojují. Když některá církev vykládá jinak nějaký verš bible, umluví se čtyři nebo pět a založí novou církvičku. Tak na př. v sektě darbistů vypukla strašlivá roztržka pro to, zda Kristus „soutrpí“ či „soucítí“ s naším neštěstím. A z toho jsou již hned dvě církve, dvě skupiny lidí, kteří se rozčilují a kteří se vzájemně zatracují citaty z písma svatého.

Protestanti praví svobodomyslným: „My jsme každému přístupná církev. Sekty se množí u nás jen proto, poněvadž dovolujeme volnost zkoumání písem.“ Dobře. Jenom že volná církev není už církví, ale není také vědou. A odtud pochází bída a slabost protestantismu. Tato volnost ve zkoumání je strašlivá zbraň, která se obrací v jejich rukou proti nim samým, až je na konec ubije. Jde za hranice zjeveného písma a ničí každé náboženství. Běda víře, která jí chce užít. Proto je také charakteristickým symptomem ono drobení se v sekty. Nezměnitelný katolicismus má svůj raison-d'être. Protestantismus, jako všechny prostředkující formulky, zůstane roztříštěn mezi dogmaty a zákony, jež chtěl dohromady spojit a usmířit.

Ostatně, poněvadž je mi vůbec každá metafysika lhostejná, zajímá mne protestantismus jen svým vlivem na literaturu, společnost a politiku. I když se zdá, že se drobí, když se smějeme rojení se jeho církví, které vyrůstají za noc jako houby, přece se nesmí brát jen tak zlehka, neboť protestantismus je strašlivou silou. Hrozí se nám jím jakožto náboženstvím budoucnosti, kdy

sever pohltí jih. Je tím nebezpečnější, poněvadž zdánlivě odpovídá rationalistickému charakteru našeho věku a uspokojuje starý náboženský instinkt a nové potřeby analysy. Ale jaké nebezpečenství, jaká společnost pedantův a hypochondrů by to byla, kdyby se mu podařilo zvítězit! Musili byste žít několik měsíců mezi protestanty, na př. ve Švycařích; uviděli byste, na jaké niveau byla tato země reformací zavedena. Prostřední vrstvy jsou sice počestné a mají hrůzu před lží; ale tato mravnost byla koupena za cenu individualnosti a mužnosti člověka. Osudovost zla tkví nad všemi těmi lidmi, tíží je a skličuje. Pro ně není život než nejasný a zoufalý boj proti hříchu, místo aby byl vyjádřením všech sil, dobou květu a lidských schopností. Zemřeli byste jistě v tomto ovzduší neustálého pokání, v tomto zdánlivě volném zkoumání, jež však nutně vede k negaci lidské svobody.

Ještě smutnější výsledky jsou v literatuře. Tak srovnejte na př. dnešní Anglii s Anglií Shakespeareovou, Ben Jonsonovou, těch všech geniů tak odvážných a prudkých. Postavte vedle jejich divadla, kde jest lidská bestie puštěna ze řetězu, měšťácký a evangelický vlek moderních romanů. Protestantismus vykonal tam své dílo, utvořil tam své niveau, vytvořil utilitaristskou literaturu, v níž je přesná a dokonalá analysa člověka zakázána jakožto něco neslušného. Londýn nemá dnes divadla, které by chtělo vylíčit lidskou vášeň. ještě stále je tam censura na rozpacích, má-li dovolit provozování Dumasovy „Damy s kameliemi“. Anglický roman skončil v moralní povídce; produkuje rodinnou literaturu. Ovšem že starý saský genius se časem probudí. Měli Thackeraye a Dickensa. A přece vezměte Dickensa, člověka tak pronikavě jímavého a tak intensivně životného: jeho osoby jsou vedle Balzacových osob pouhými sentimentalními loutkami; ani jedna není živoucím a složitým typem, jenž by měl sílu zla a sílu dobra. Dickens je Balzac, jehož předkové byli po dlouhá století protestanty. Právě tak je tomu v Německu, kde literatura zmírá pode jhem náboženských sekt a v mlhách metafysiky. Moralní policie drtí tam každou originalitu. Jejich moralka obrací se v pokrytectví; chtějí, aby se v knihách i na divadle mlčelo o rakovině, která je užírá. Ale nejfrappantnější příklad naleznete ve Švycarsku. Knihy Švycarů jsou zároveň dětinské, šedé a plné květnatého idealismu. Stále se v nich setkáváte s kazatelskou zuřivostí; i tam, kde by chtěly dát útěchu, podávají jen zoufalost zatracení.

Protestanti nejsou ani pravda ani svoboda. Dávám přednost katolíkům, kteří jsou aspoň umělci. Celá naše raça vzpouzí se proti tomuto verbování vůlí, tomu sploštění individuality, jež se děje často s pokryteckou záminkou, že je to prospěšno mravnosti. Chceme být volni a pyšni, schopni dokonce i toho, čemu se říká zlo, jen když z toho vznikne skvělá affirmace života. Jen jedinou věc závidím protestantům: jejich zuřivou propagandu. Nechtěl bych sice dělat, co oni, dávat krejcary dětem, aby za ně kupovaly a vychovávaly malé černochy nebo aby se posílaly Eskymákům flanelové vesty a bible. Ale když pozoruji jejich kazatelskou vytrvalost a energii, s jakou studují písmo, myslím často na všechny ty krásné věci, které by pořídili missionáři vědy, kdyby se vydali na získání věřících rozumů.

Ano, to je můj sen. Také my budeme pomalu mít svá evangelia. Proč bychom i my neměli je kázat, proč bychom je neměli vykládat těm, kteří

jich neznají, a rozsévat tak užitečné slovo až do těch nejzapadlejších vísek? Kde jsi, náš Kalvine? Vstaň a choď!

Obrana víry. Prostořeký „Rozvoj" píše (č. 17.): „V Německu, Francii, Švycarsku, Belgii atd., když napadeno jest učení církve, chápou se péra ihned a obratně professoři theologie, professoři gymnasijní, kanovníci atd., u nás hlavy těchto pánů jsou podobny wertheimkám, v nichž leží učenost uschována, a klíč rezavý k wertheimkám těmto jest lenost, svatý pokoj, snaha býti všude hezký .... Víru hájí některý farář, hlavně kaplan a katecheti." Snad není tak zle, ale zle je dosť ....

Umělecko-všeobecně přístupné divadlo v Moskvě, založené dne 14. června 1898 K. S. Alexéjem (Stanislavským) a Vlad. Němirovičem-Dančenkem, za kratičkou dobu svého trvání zastínilo všecka císařská divadla ruská, nevyjímajíc ani klassického Malého divadla v Moskvě. Časopisy všeobecně s neobyčejnou chválou mluví o družném souladu divadelní společnosti, o vzácném nadání regisseura Stanislavského, o živé hře, o krásné reprodukci prostředí, v němž děj se odehrává, o jemné reprodukci nálady pomocí soustředění všeho, co se děje na jevišti, některých technických novotách i rozumném výboru repertoiru. Divadlo snaží se předně, by nebohatá třída chudobné intelligence za malou cenu měla pohodlná místa v divadle; pak hledí v umění divadelním uvést nový umělecký proud, zbavit je šablony a rutiny; konečně hledí rozvíjet mladé síly, jež nabyly divadelního vzdělání. Podle zprávy za prvních devět měsíců měla společnost 39 mladých umělců, již sehráli 2550 představení. Největšímu úspěchu těšilo se drama hr. Al. Tolstého „Car Fedor Ivannovič" (dávalo se 57krát), pak drama Ant. Čechova „Čajka" (19krát), „Antigona" (13krát) atd.

V říjnu 1900 vycházelo **88 soukromých ruských politických novin** denního typu, které totiž aspoň dvakrát za týden vycházely. Z 18. století do 19. století přešly jen dvoje noviny, S. Petěrburgskija Vědomosti a Moskovskija Vědomosti, oboje sice úřední, ale pronajímané soukromníkům. Typ denních novin rozšířil se teprve v druhé polovici 19. století. Poněvadž všech gubernií a oblastí je v Rusku 88, připadly by náhodou jedny noviny na gubernii či oblast. Ale ve skutečnosti z 88 novin vychází v Petrohradě a v petrohradské gubernii 14 novin, v Moskvě 7, v ostatních 86 guberniích 67 novin, a to nejvíce na jihu Ruska (16) a v Povolží (12). Všechny stoličné (petrohr. i moskevské) noviny vycházely 7krát za týden, Oděsskija Novosti vycházely dvakrát za den; z ostatních venkovských novin 7krát za týden vycházelo 25 novin, 6krát za týden 25 novin, 3krát 15 novin, 2krát 4 noviny. Mezi petrohradskými novinami možno rozlišovat tři druhy denníků: předně velký tisk, t. j. vážné politické noviny (S. Petěrburgskija Vědomosti, Novosti — v 1. vydání —, Novoje Vremja, Birževyja Vědomosti v 1. vydání, Rossija a nyní už zaniklý Sěvernyj Kurjer); za druhé malý (uličný) tisk (Petěrburgskaja gazeta i Petěrburgskij listok) a za třetí laciný tisk (Svět i Birževyja Vědomosti v 2. vydání). Moskevský tisk jeví dva typy: velký tisk (Russkija Vědomosti, Moskovskija Vědomosti i Kurjer) a malý tisk (Moskovskij Listok, Novosti dňa, Russkoje Slovo i Russkij Listok). Předplatné obnáší: na větší denníky petrohradské i moskevské od 11 (Russkija Vědomosti) až do 17 rublů (k nám asi o 6—12 rublů více);

na menší denníky od 4 (Svět, Birževyja Vědomosti v 2. vyd.) do 10 rublův, k nám pak se předplatné to asi zdvojnásobí.

Duchovenské statky na Moravě vypočítává olomoucký „Pozor" takto: K arcibiskupství náleží prý 47.535 *ha* půdy, olomoucké kapitole 8784, k biskupství brněnskému 625, kapitole brněnské 873, benediktinům 8294, praemonstratům 1495, celkem prý 73.703 *ha* čili 29. díl celé Moravy. Kdyby hektar nesl ročně jen 50 zl., byl by tu roční výtěžek 368.515 zl. Pokud číslice ty jsou správné, nevíme, avšak rozhodně nesprávná, neb aspoň neúplná jest moralka, kterou odtud „Pozor" odvozuje. Praví totiž, že takovými důchody snadno se provádí vydatná agitace klerikalní. My právě naopak pravíme, že za toliké peníze dálo a děje se velmi málo, neboť kdyby jich bylo jak náleží dle církevních zákonů používáno bývalo a dosud se používalo, vypadalo by to na Moravě docela jinak, zajisté nikoli dle chuti „Pozorovy". Však „Pozor" i lidovci dobře vědí, a my konečně také, že se o klerikalních penězích a agitacích jen tak do světa křičí, aby se křičelo a terrorisovalo!

Aerogen. Tam, kde není možno výrobu svítiplynu zavésti, kde tedy v malém pouze 200 nebo méně plamenů denně musí býti udržováno, hodí se k osvětlování aerogen. Aerogen je vzduch prosycený parami hořlavé a svítící látky, na př. benzinu. Marcus sestavil asi před 25 lety přístroj pozůstávající z několika dmychadel, která tlačila vzduch nádobami s benzinem a odtud zrovna do lamp. Vzduch takto benzinem prosycený hořel jako svítiplyn. Tento nejstarší typ byl mnohonásobně pozměněn a místo benzinu užíváno gasolinu, etheru petrolejového nebo nafty atd. Prosycený vzduch nazýváme carburovaným a děje se toto carburování nyní ve zvláštních bubnech, zařízených na způsob plynových hodin. Buďto nasytí se vzduch uhlovodíky již o sobě svítícími (ligroin, benzin atd.) nebo lacinějšími nesvítivými, ale pak je potřebí v lampě Auerovy punčošky. V zimě se často stalo, že za značného chladna se větší část těžkých uhlovodíků srážela, plynu síly ubývalo a roury se zacpaly. Těmto nedostatkům odpomáhá setník Walter tím, že volí ku carburování vzduchu heliol, t. j. vedlejší produkt tvořící se při zhoustnutí svítiplynu vyrobeného z modrého nebo zeleného oleje. Uhlovodíky tvořící „heliol" nesráží se v tekutinu při temperatuře panující u nás v zimě. Dále můžeme jedním kilogrammem gasolinu vyrobiti pouze 1 m^3 aerogenu, z 1 *kg* heliolu však 1·5 m^3. Vydá-li 90 litrů plynu prvnějšího za hodinu světla — 60 nebo 80 Hefnerových svící, vydá totožné quantum plynu z heliolu 100—120 svící. Další zdokonalení aparatu Walterem provedené spočívá v tom, že se nemusí otevřeně s těmito hořlavými a výbušnými látkami manipulovati. Tekutiny uzavírá Walter do železných, neprůdyšných sudův a pomocí olověných rour, které se taktéž neprůdyšně k sudu připevní a z nichž jedna hned do aparatu vede a druhá se k pumpě na tlak připevní, vyžene ze sudu tolik heliolu, kolik je ho potřebí, aniž tekutina s volným vzduchem ve styk přijde.

Rozhled.

V Brně, 25. července 1901.

Církevní zprávy. Řeč insbruckého prof. Grisara na loňském sjezdě učenců katolických (O hyperkonservativismu) pohnula značně myslemi, ne tak ani v Němcích a u nás, jako v Italii a Římě. Jeho výtky uznány u sv. Stolice a řeč jeho pohnula mnohé z těch, kdož vliv mají, ku přemýšlení. Většina výtek o hyperkonservativismu směřovala k legendarní části tradice a historie církevní. Proto také kongregace obřadní zanášejíc se plánem spraviti dnešní římský brevíř vyzvala úředně Dr. Grisara, aby prací opravných se súčastnil a při díle tom radou i skutkem nápomocen byl.

Katolické i liberalní listy německé upínají ku jmenování dvou pražských světících biskupů (vedle svět. bisk. msgr. Kalouse!) jednoho Čecha, jednoho Němce, všelijaké politicko-církevní kombinace. Zvláště biskup Dr. Frind, jenž předloni vytasil se ku sporům o jazykových nařízeních s rozluštěním se stanoviska katolického (!), jest politickou osobností, v níž Němci katolíci skládají velké naděje. Jinak jej chválí jako učeného a přehorlivého muže, u německého kněžstva velké oblibě se těšícího, jenž zvláště v hospodářsko-socialních proudech moderních se dobře vyzná. Těší se tudíž, že vyvstala v něm proti hnutí „los von Rom“ mocná síla a autorita. Jeho politické stanovisko v otázce národnostní bylo vloni ostatně v „Hlídce“ posouzeno, ovšem stigmatisováno jako nacionalní sic a šovinistické, ale ne katolické. Stanovisko jeho však v německém kleru v Čechách nejen opanovalo, ale dle všeho i předstiženo bylo. — Šťastní dědicové rakouského katolicismu, sotva podědili první odpadky, už se dostali spolu do sporu: starokatolíci vyčítají evangelikům, že agitují i na jejich útraty a odpadlíky k nim se obracející úskočně odvádějí.

„Kölnische Volkszeitung“ uveřejňuje seznam říšsko-německých pastorů-vikářů, kteří za poslední dobu, co hnutí „pryč od Říma“ trvá, do Rakouska se nahrnuli. Dle úředních výkazův „evangel. Bundu“ jest jich dosud ve všech zemích rakouských 56! A to v Čechách 18, v brzku bude 24, na Moravě 9, ve Štyrsku 11, v Korutanech 5, v Dolních Rakousích 4, v ostatních zemích 3! Prusko, které netrpí ve svém kraji ani domácí katolické kněze, jsou-li to náhodou jesuité, které vypovídá slovanské kněze, jdou-li jen mimořádně na čas pastorovat mezi své krajany v dolech westfalských pracující, to Prusko, které by s krvavou hlavou vyprovodilo každého katolického kněze (i nekněze), který by z Francie opovážil se přijít do Elsaska a Lotrinska a hlásat tamním protestantům „los von Wittenberg“ — totéž Prusko považuje to za své právo vysílat celé zástupy svých emissarů do nešťastného, dobrodušného Rakouska, aby tu pracovali „pour le roi de Prusse“. V této trpěné

záplavě pruských pastorů spočívá ústupek Körbrův Wolfovi učiněný, aby upustil od obstrukce a křiklavých protidynastických a protirakouských demonstrací.

Koncem června projednávána před mohučským soudem žaloba královéhradského p. biskupa proti redakci frankfurtské „Kleine Presse“ a viesbadenského „Freidenker“. První časopis uvoliv se ku prohlášení, jímž odvolává urážlivé tvrzení, složiv pokutu a zaplativ útraty, sproštěn obžaloby; druhý však trval na tom, aby se projednalo celé přelíčení. Oba listy uveřejnily vloni „Freidenker“ původně, za příležitosti Hilsnerovské nálady článek plný útoků na p. biskupa královéhradeckého za to, že prý z kazatelny prohlašoval ritualní vraždu u židů za nezvratné faktum. Rozsudek zněl v ten smysl, že redaktor „Freidenkra“ nemůže sic býti odsouzen k vězení, poněvadž se jedná v článku jeho o pouhou výměnu myšlenek dvou protivných náboženských směrů, že však nic z toho, co uvedl jako fakta o p. biskupu Brynychovi a jiných, pravdivo není a chová v sobě povahu urážky, odsouzen redaktor k pokutě 500 marek a uveřejnit rozsudek v listě svém. — Ta systematická pohotovost židovské organisace, jak se ukázala v Hilsnerově processu, ve své výtečné působnosti se přece aspoň na jednom místě zmýlila.

„Rozvoj“ nesouhlasí s názorem minule (ostatně jen docela mimochodně proneseným, aby místo na synodách socialně vzdělavací a tedy jaksi veřejnější záležitosti kněžstva projednávaly se na sjezdech katolických. Není prý na nich svobody a volnosti projevu: vše je napřed uchystáno a připraveno, a to shora. Ovšem také katolické sjezdy dosud byly vždy více manifestacemi katolického ducha i katolických názorů, ne však parlamentem pro tříbení těchto názorů.[1]

V Kroměříži konečně ohlášen zamýšlený sjed katolický pro arcidiecesi, ba i pro celý národ československý. Sjezd bude se konati ve dnech 25. až 27. srpna. Ze stran liberalních, jak přirozeno, už se podniká proti sjezdu válečné tažení, kteréž zůstane ovšem jen na papíře; protidemonstrační tábor lidu, který touž dobou chtějí pořádat, když nelze v Kroměříži, aspoň v některém okolním městě českém, nic ovšem neznačí, leda protidemonstraci. Jaký je pracovní program sjezdu, výbor připravný dosud nesdělil. Obdobně s českým měl se konati i německý katolický sjezd (moravský) jen v Olomouci. Zda k němu dojde, nevíme.

Nedávno vyslovila intelligence šárvšské stolice v Uhrách svému prešovskému biskupu Dru J. Válvimu (řeck.-katol.), svou oddanost a uznání, aby paralysovala útoky, jakým vydán byl vloni, když beze vší výtky a všeho stihání vinníků vrátil pouze bez poznámky usnesení jisté konferenci kněžské, jež určovalo, aby protokoly kon-

[1] O jiných otázkách, na př. o synodě atd. s „Rozvojem“, který bez podrážděnosti a rozčilenosti nedovede psáti a bez náležité znalosti věci jenom nakvašeně kolem sebe mlátí hlava nehlava, polemisovati nehodláme. Nevíme ani, jak lze při těch mravokárných aspiracích se svědomím porovnati ty nadávky (ne kritiku, obyčejné nadávky) otiskované napořád proti církevním představeným.

ferencí (koron) děkanských psaly se i v řeči rusínské. Neobvyklé mezi rusínským sjednoceným klerem toto probuzení vlasteneckého vědomí až k takovému kroku uvedlo tehdy žido-maďarské státníky a novináře v hotové třeštění a vina se na někoho svésti musila.

Rožnavské biskupství slavilo tento rok 125leté jubileum svého trvání. Ve spisu jubilejním, v němž vyličují se officielně osudy diecese, uvádí se jako jedna z předních zásluh, že v posledních letech polovina slováckých farností přetvořena v maďarské. Ze stanoviska náboženského to znači, že na 60.000 slováckých duší zbaveno ovoce z učitelského a apoštolského úřadu církve plynoucího: neboť na maďarská kázaní nechodí, nerozumějí jim. A až tolik budou umět po maďarsku, že by porozuměli, to už budou z nich kutí liberali. A to v kraji, jenž jen z polovice je katolickým, se oslavují takovéto pokroky!

Na 29. srpna svolává se sjezd kleru rakouského (bezpochyby jen německého) do Vidně, aby porokoval o palčivých záležitostech kleru samého: mezi jinými na hlavní místo postaveno pojednání: jak čeliti hnutí „pryč od Říma". Leč širším asi dílem jednání sjezdového bude jiný bod: porada o tom, jak upraviti právní ochranu kleru proti útokům všeho druhu, a otázka kongruy.

Spory terstských liberalů s tamním p. biskupem Šterkem přiostřily se po Božítělových resolucích městské rady, vystoupením faráře rojanského Jurizzy (!) proti rojanským Slovincům. Už vloni byl farář Jurica pro své nekněžské urputné chování ku většině svých farníků od konsitoře biskupské pokárán, a tehdy z donucení vyhověl (jednalo se o svěcení kostelního praporu slovinského, jež nechtěl povolit!). Když teď opět pokusil se úplně odstraniti, přes zákaz konsistoře, bohoslužby pro Slovince, byl suspendován. Farář Jurica ovšem cítí, že má terstské panstvo na své straně a že jeho biskup, třebas hájil věc docela spravedlivou, přece nahoře zastání nenalezne! Nedávno oznámené hromadné přestupování ku pravoslaví v Rojanu bylo už následkem těchto sporů faráře Juricy se Slovinci rojanskými. Biskup zasáhl tedy trestem svým v záležitost, až už detrimentum reip. bylo zřejmé a veliké. Ale i teď asi bez účinku.

Slavnosti Cyrillo-Methodějské letos poněkud okázaleji rozezvučely se v Praze. Bylo v tom zase trochu sblížení duší mezi Moravou a Čechami. V Čechách jsou stále ještě mysli všeobecnosti příliš odcizeny památce našich společných věrověstů. V každém národě žije památka prvních apoštolů mohutněji a zachovaleji než v národě našem. Přes všecko svoje státoprávnictví a dušování se jednotou celého národa — nedospěli jsme ani tak daleko, abychom počátky své kultury křesťanské jednotné pojímali a oslavovali. Svatí Cyrill a Method ponecháni proto nadále jen zemskými patrony moravskými, v Čechách si vedou ten den v kalendáři jiné svaté. Snad se čeští páni biskupové odhodlají napraviti toto opomíjení.

Také v Římě dříve ještě než encyklika „Grande munus" jako velký čin přízně ke Slovanům nynějšího papeže Lva XIII. slavená, dovršila stáří na malé jubileum svoje, vystrčili nám svátek sv. Cyrilla

a Methoda, ač v lekcích čteme, že svátek ten Leo XIII. „ad universam extendit ecclesiam“, a položili na ten den svého vlašského krajana sv. Antona Marii Zaccariu, jenž přes všecky své výtečné činy přece pro všeobecnou církev nemá zdaleka toho významu jako dva světci, od nichž celá střední a východní Evropa pokřesťaněna. A prázdných dnů bylo v době té počátkem července dosti, kam by se svátek sv. Ant. M. Zaccarie dal vhodně umístit. Ale v Římě už se asi té své „přízně k Slovanům“ přejedli, či jí odjakživa tolik měli, že jim ani nenapadlo, že by nám ubližovali! V Krajině pan biskup Jeglič postaral se aspoň o to, aby pro jeho diecesi svátek sv. Cyrilla a Methoda povýšen byl na duplex I. cl., aby nemusil uhýbat; zdaž v jiných slovanských diecesích totéž učinili? Jiná ještě stíhá nehoda naše svaté věrověsty i v dalekých vlastech našich: slaví je v různých zemích slovanských v různé dny. Katolická církev původní den 9. března zaměnila 5. červencem, pravoslavná vybrala si 11. (24.) května. Ani jeden ani druhý den není nijak případný a se žádným památným dnem jejich života nesouvisí!

V jakém znamení se mají konati Husovy slavnosti, nesnadno uhádnouti. Realisté-helveti oslavují Husa jakožto „protestanta“, ač ovšem jsou víry jeho daleci; na oko realisté zbožňují jeho mravní výsost, bezúhonnost a charakternost, ale kdyby byl umřel v katolické církvi, špinili by jej jako jiné. Mladočeši a Sokoli oslavují jej jakožto svobodomyslníka, snad i protiklerikala, ačkoliv ani nevědí proč, neboť jím nebyl. Jiní z různých táborů jej oslavují, že se dovedl vzepříti autoritě — oslava to velice povážlivá, neboť není jen autorita církevní! a když se vzpoura proti autoritě postaví za princip charakternosti, pak jsme se octli na půdě velice nebezpečné, kde jen kluci mohou křičeti „na zdar“, a nikoli mužové, otcové... V Brně oslavovali Husa národní socialisté s Dr. Iškou, který prý v tu dobu také chodil po kostelích na katolická kázaní. Celkem jsou to uměle vyvolané demonstrace proti katolictví a Církvi, Hus, jeho osoba a učení jest při tom zcela vedlejší. S naší strany pojímá se věc ta příliš vážně, jak daleko nezasluhuje; nejlépe konati svou povinnost a provokace ty ignorovati.

Kus podařeného českého farisejství ukázal se beztoho zřejmě v oslavách Husových. Po jedné straně vydáváno heslo, že oslava nemá býti okázalá, že má býti bez fánglíček, bez svíčiček — to byl jako štulec nadčlověků proti obyčejným českým nadšencům, zvláště klerikalním. Podruhé však úsilovně agitováno, aby byly illuminace, hry atd., tedy jak u obyčejných slavností. Člověk si to mohl ostatně již napřed vypočítati: tihle živlové, kteří Husa oslavují, že by dovedli sejíti se k nějaké tiché, duchovní slavnosti?! Okázalosti mělo býti hodně a všelijaké — ale že se nepodařila, jsou hrozny kyselé.

Jaké duchovní ctitele Hus má, viděti také z rozprav o spisech jeho a jemu příbuzných. Praobyčejné pravdy křesťanského života, jež každá trochu zbožná babička dávno si odříkává nazpamět, uvádějí ony duchovní hluboké ctitele Husovy v ekstasi. Viděti, že celý čas nevezmou duchovní knihy do ruky, pročež jest jim každý nábožný výrok Matěje z Janova, Husa, Chelčického atd. tak hrozně vznešený a dojímavý.

Hodí se k tomu docela, co „Švanda Dudák“ (č. 21.) otiskuje z „Časovostí“: „Do Prahy se vrací nová generace mladých lidí. Pocítíme mravní výsledky footballové hry též na našem zápasišti duchovém, národním a osvětovém? Z Angličanů jde tolik důvěry a naděje i v náš český svět... Letná a hřiště londýnská a cambridgeská se stýkají... A vzpomínáme si: ve čtrnáctém století z doteku anglicko-českého povstala nejslavnější doba našich dějin — doba husitská...“

Malicherné ale symptomatické ukázky, jak se proti klerikalismu bojuje, viděti ve Stránského brněnských Lidových Novinách. Hostinský Besedního domu, věru ne klerikal, umluvil si s vojenskou hudbou na sobotu večer 13. července zahradní koncert. Týž večer pořádal brněnský „Sokol“ slavnost Husovu v místnostech u zahrady. Najednou přerušena hudba asi na hodinu, obecenstvo ovšem reptalo proti bezohlednosti takové. Velice překvapeno bylo však, zvláště těch několik klerikalu mezi nimi, v pondělí zprávou, že vlastně koncert pořádali — klerikalové na truc slavnosti Husově, o které právě tak málo věděli, jako o tom, že přestávka byla učiněna vlastně k vuli slavnosti té a že potlesk, jímž hudbu vybízeli dále hráti, byl vlastně demonstrací proti slavnosti. Věru židovská to fantasie a šikovný přemet věci, hodný liberalní drzosti. Za to, že neoprávněným způsobem dovolí si pokoutně vymoci přerušení veřejné zábavy, nadají účastníkům nic netušícím a svého práva se dovolávajícím, že je vyrušují. — Dle týchž „Lidových Novin“ (č. 160) ptal se kluk redaktora p. Štěchovského, proč p. arcibiskup Dr. Kohn nenosí vousův, ač jsa nástupcem svatého Methoděje. Pan redaktor prý hochovi za to nadal „hloupých kluků“, a odpovídá, že p. arcibiskup „má tolik starostí, že mu nezbývá času na pěstění vousů“. Co mu kluk na tenhle „vtip“ řekl, p. redaktor se nepochlubil; zajisté, že jej nazval velmi — vtipným redaktorem! — V „Času“ zase jakýsi hlupáček v obrázku o pouti napsal, že si poutníci ráno nakoupili odpustků pro odpolední prostopášnosti. Což pak přestoupení k helvetství tak ohlupuje?! Či to má býti také rachejtla na oslavu Husovu? Chudák!

V obecné obviňování kněžstva předhusitského vpadají také hlasy s naší strany („Rozvoj“) deklamujíce o hrozné zkaženosti jeho. Viděti, že se ani naši žurnalisté ničemu neučí a jen po nepřátelích papouškují. Tadra uveřejnil soudní akta pražské konsistoře, při nichžto jsme opět a opět upozornili, že neodůvodňují takových obvinění — ale marně. Jako arcibiskup Jenštejn, tak i kněžstvo tehdejší musí býti špatné, proto že to jedenkrát bylo napsáno a proto že by Hus dosti nevynikl.

Katolická církev na Balkaně nacházejíc se většinou ve vedení vlašském (v Albanii pod rakouským protektoratem sice, ale vedení je vlašské), často doznává a dle všeho ne bezdůvodně, útoků nenávistných se strany slovanských národů pravoslavných. Katolíci jediní v Turecku ještě jakž takž ucházejí veřejnému pronásledování moslemínů z té asi jednoduché příčiny, že pro svou řídkost jsou lidu tureckému nezvěstni a nenápadni. Snad už i to stačí, aby upadali u pronásledovaných křesťanů v podezření, že jsou s Turky. Leč ještě i těžší

obvinění na ně vrhají. Tak v posledních bouřích proti bulharským křesťanům v Macedonii obviňovali sjednoceného katolického biskupa Epifania v Kukuši a na Soluňsku, že udával Turkům sám jednotlivé osoby bulharské, hlavně kněze a učitele jako podezřelé ze spiknutí. Už prý i dříve nadržoval Srbům (kteří uměle tvořeni na Soluňsku) proti Bulharům a i s Řeky se spojoval proti svému pravoslavnému okolí.

Islam sám v Turecku probouzí se k novému fanatismu. Z Cařihradu zakázáno moslemínům míti křesťanskou posluhu, křesťanské chůvy a křesťanské učitelky k dítkám tureckým. Ve Starém Srbsku propukla nesnášelivost mohammedanská ve zřejmé násilí. Tamní úředník turecký (mutesarif) zakázal prizrenskému arcibiskupovi vysvětit v Prištině Srba Popoviče na kněze, a mimo to kázal zavřít všechny pravoslavné chrámy v Prištině a Kolašíně s okolím. Nad to časté jsou z poslední doby případy, kdy zvláště dítky a dívky pravoslavné uneseny a násilím donuceny k islamu. Protesty patriarchy řeckého v Cařihradě a ruského vyslance Zinověva zůstaly bez účinku proto asi, že turecká vláda nemá albanské hnutí v moci.

Z přátelství mezi italským a černohorským rodem panujícím vzešla stavba nového katolického chrámu na Cetyni; chrám, vlastně jen kaplice, na niž přispěli biskup Štrossmayer a Propaganda po 10.000 K, zasvěcen sv. Antonínovi a stavěn římským stavitelem Corradinim. Nadšením a láskou však asi nepatrný tento stánek katolický obyvatelstvem a dvorem cetyňským zahrnován nebude.

Kurie římská zahájila prý jednání s Vysokou Portou v Cařihradě o znovuzřízení katolického patriarchatu cařihradského a několika biskupství katolických, jichž titul vede dosud církev katolická jako biskupství in partibus infidelium.

V Poznaňsku zatažena od hakatistů teď i církev do násilného pronásledování, jako poslední útočiště, kdež polština nalézá ještě veřejného použití. Není to sice nová fase boje, vždyť dlouho už kněží polští s arcibiskupem hnězdenskopoznaňským v čele napadáni a osočováni od germanisatorů jako příliš neohrožení a také neodvislí a svobodní hajitelé polské národnosti. Studtova nařízení, aby i náboženství vyučovalo se po německu (a ne po polsku, jako dosud) — aspoň na některých školách provedené — značilo počátek urputného boje na církevní pole přeneseného. Leč úřady podřízené jdou i dále. Když 19. června farář Nižinský v městečku Dobřicích připravoval žáky polské ke sv. zpovědi v kostele, vtrhl tam místní starosta s četníky a jal se vyšetřovati hned dítky i faráře, a zakázal, aby polská škola zařizovala se v kostele. Protest arcibiskupův proti starostovu jednání neměl u vyšších úřadů žádného účinku. Proto obrací se arcibiskup Stablewský přímo na soud s žalobou proti starostovi pro rušení náboženského úkonu. Dobřice jsou městečkem smíšeným, v němž většina jest protestantská a tudíž i německá. — Na poutích sbírá policie a četnictvo kramářům všecky polské knížky a písně nábožné i světské. — Proti arcibiskupovi Stablewskému samému rozpoutal se nedávno novinářský boj za to, že pozdravil polský sjezd střídmosti zvláštním

listem a poslal spolku střídmosti své apoštolské požehnání. V listě arcibiskupově vyčítali mu zvláště, že mluvil „o přecházení polských statků do rukou cizinců“. Těmi cizinci cítili se Němci dotčeni. Leč na konec se ukázalo, že slova arcibiskupova byla tendenčně podvržena a překroucena.

Zákon proti kongregacím schválen i senátem 23. června. a to 173 proti 99 hlasům, tedy skoro dvoutřetinovou většinou. Mezi Vatikanem a vládou vyměněno několik depeší, jimiž papež snažil se získati na vládě pro řády ještě některé úlevy dle zákona přípustné. Nechceť sv. Stolice přetrhnouti ani po zákoně tomto styky své s Francií, také o odvolání nuncia pařížského není ani řeči. Sv. Otec vydal v zápětí za schválením zákona (29. června) list k řádům, v němž těší je a napomíná k lásce proti nepřátelům a utiskovatelům, aby nedali se strhnouti k činům hněvu a msty; zároveň však, aby pevni a silni byli v důvěře, že Pán i zástupce jeho na zemi a celá církev je při nich a s úctou i vděčností k nim pohlíží. — Řády, které mají naději na svolení vlády, obrátí se asi o autorisaci státní; vláda nepovolí další pobyt ve Francii Jesuitům, Assumptionistům, Eudistům a možná i Dominikánům činit bude obtíže.

Římská židovsko liberalní „Tribuna“ vznesla nedávno otázku, nebylo-li by záhodno, aby stát vyňal ze správy církevní katakomby a některé jiné starožitnosti církevní, ježto prý správa Vatikanu jest nedostatečnou jak finančně tak administrativně, aby tak důležité památky římské důstojně uchovala. — Návrh ten jest velmi špatně odůvodněn, neboť důvody platí spíš o opačné straně, státu, než o církvi. Stát, který měl se svou správou museí a naležišť starožitnických poslední čas tolik skandalů, sotva dokáže před světem, že on bude lepším správcem než církev. Také učenci a starožitníci po všem světě by asi bez rozdílu vyznání pozdvihli hlasu proti takové usurpaci římské vlády, jež by znamenala ve všem ohledu zhoršení studijní příležitosti a pokladů vědeckých.

Jak se „ritualismus“, toto „římanství“ bez papeže vzmáhá v Anglii, dovodil nedávno francouzský protestantský denník „Siècle“. Anglikanská církev má celkem 14.000 chrámů ve Velké Britanii. R. 1882. kadilo se jen v 9, dnes už ve 381 chrámech; mše po římsku r. 1882. sloužena ve 123, dnes ve 613 chrámech; bohoslužebná zvláštní roucha oblékali kněží r. 1882. v 336, dnes ve 2026; v roce 1882. nepřidávali při poslední večeři v žádném kostele vody do vína, dnes to činí po římském způsobu ve 4030 chrámech; vůbec r. 1882. bylo jen 2581 ritualistických chrámů, dnes je jich už 8183! Oba hlavní hodnostáři církve, biskup londýnský i arcibiskup canterburský jsou ritualisté. Nezadrží-li nic toho hnutí ritualistického, skončí brzy celá státní protestantská Anglie v „papismu“ — končí svou úvahu „Siècle“.

Ve Spojených Státech jsou už dávno katolíci nejmohutnější církví: čítajíť na 12 milionů duší; proti nim stojí 17 milionů duší v protestantských sektách druhu nejrůznějšího zapsaných. Silnější nad všecky církve jest však počet — pohanů ve Spojených Státech. Na

50 milionu obyvatel není vůbec zapsáno do žádné církve, a z těchto 50 milionu jistě 20 jich vubec není ani křtěno a nevyznává vnitř ani zevně žádného náboženství.

V „Rusském Věstniku“ čísle červnovém A. T. Vinogradov vyvozuje, že národnímu duchu ruskému odpovídá jediné pravosla vi, a ono že musí se státi osnovou ruského nacionalismu. Dle otřepaného sofismatu historiků protestantských: romanismus se projevil v katolictví, germanstvo v protestantismu a Slovanství v pravoslaví, podpírá Vinogradov důvody historickými i metafysickými obdobné tvrzení svoje. Svým pravoslavně vytvořeným světovým názorem liší a ještě více lišiti se bude ruský člověk od západních národů, jejichž osnovou kulturní je katolictví a protestantství. Faktorem kulturním a historickým u těchto dvou vyznání jest nauka o všemohoucí a nezbytně působící milosti, jež sestupuje na hříšné, mravně nemohoucí a slabé člověčenstvo, působící jím jako nástrojem úplně passivním. Po smyslu východního názoru však faktorem historie jsou i božská milost i lidská svoboda, a to v takové harmonii, že ani milost neopanovává a nenutí člověka, a i člověk jest dosti silným, aby mu v mravním jednání jeho nebylo třeba milosti jako nezbytné. Pravoslaví proto má vysokou kulturní cenu, určujíc člověka nositelem tvůrčí síly na zemi; předpisuje tudíž člověku rozvíjeti přirozené síly v empirických podmínkách života až do výše božské mohutnosti, aby nebyl otrokem těla a světa, ale heroem ducha, skutečným tvůrcem nové, lepší skutečnosti. — To je divně nepochopená nauka o milosti Boží, a to stejně nepochopená a zvrácená pro všecka tři vyznání: katolické, pravoslavné i evangelické! Ostatně, že by nauka o milosti kdy v které církvi byla bývala tak mocnou, že by celé historii a celé kultuře byla dodávala či mohla dodati svého rázu, to je přehnáno.

Ve „Slovanském Věku“ vídeňském po mnoha článcích o klerikalismu a papeženství a latinismu a podobných terminech, jakými pravoslavní i nepravoslavní pisatelé se oháněli, došlo ve 24. čísle i na rozumnější nazírání na náboženství ve slovanské otázce. Nějaký J. V. Kamenský (oděsský Čech?) píše tu o „klerikalismu slavjanofilů“, kteří slovanskou otázku jinak nepojímají, jako s hlediska pravoslavného. Dokud všichni Slované nebudou pravoslavnými, dotud pro ně otázka jednoty a vzájemnosti slovanské nebude rozřešena. Kamenský poukazuje na nemístnost, úzkoprsost a nesnášelivost tohoto klerikalismu moskevských panslavistů. První popud ku slovanské vzájemnosti, první myšlenka sjednocení všeho Slovanstva vyšla z řad nepravoslavných: katolíků a protestantů slovanských. První soustavně pracující panslavista byl katolický kněz Charvát, Jurij Križanić. Slovanské vědomí na dřevní Rus ještě spící a ujařmenou nosili katoličtí Poláci: tak Matěj Stryjkovský v XVI. století a Františkán, Vojtěch Dębolecký v XVII. století. Ba slovanská idea byla v Polště tak popularní, že v době zlatého věku literatury polské táhne se jako červená niť všemi útvary největších polských básníků. Katoličtí Jihoslované a katoličtí Poláci první snili o veliké říši slovanské. Poláci ji ovšem uskutečniti chtěli

pod svým žezlem — jako dnešní Rusové pod svým. — Leč už ostatní stati téhož čísla, zvláště redaktora Verguna samého jdou vpříč všem těmto rozumným náhledům. Jako vůbec, kdykoliv ruské pravoslavné a konservativní listy mají příležitost zmínit se o nás Češích na př., skoro nikdy se to neobejde bez nějakého štulce papismu nebo vzdechu, v jakém otroctví to úpíme, a že ani panu Iškovi ani jeho ruskému pomocníku a patronovi Kiréjevovi se to nepodařilo z otroctví toho nás vytrhnouti!

* * *

Věda a umění. Český sněm dovršil letos — ne ovšem bez odporu Němců — velkomyslný dar mocnářův na zřízení umělecké galerie v Praze, zařízením umělecké komisse zemské, pro niž ročně se bude povolovat dotace 20.000 korun na podporu umění. Podporu umělcům bude komisse dávati tím způsobem, že bude zakupovati pro uměleckou galerii díla jejich. Jinaká podpora je vyloučena, jakož i vyloučeno jest pro výpomoc z okamžité tísně umělcovy koupiti jakékoliv dílo jeho. Povinností komisse bude tedy kupovati díla v pravdě umělecká. Ze toho za těch 20.000 korun mnoho nepokoupí, jest jisto. Ba mnohdy by se státi mohlo, že ani jediné lepší dílo za celý obnos ten nedostane, proto povoleno komissi ve statutě jejím, kupovati větší a dražší díla na splátky roční. — Komisse bude míti dva odbory: sochařský a malířský, členů bude počet neurčitý, z nichž tři budou jmenováním svým závislí na zemském výboru předseda jako člen zemského výboru a dva odborníci jmenovaní. Zákup uměleckých děl bude se činiti na výstavkách zemských komissí k tomu cíli pořádaných.

„Český Lid“ ukončil desátý ročník. Z dvouměsíčníku má se nyní státi měsíčník o 10 číslech ročně. Redaktoru p. Dru. Č. Zíbrtovi i nakladateli Šimáčkovi lze z toho srdce blahopřáti, že svízelnou dráhu šťastně urazili. Nevnivost proti „Č. Lidu“ vzniklá na straně stoupenců Národopisného Sborníku snad nebude škodlivě zasahovati do rozvoje žádného z obou ve svém způsobu cenných časopisů.

Tak zvané „užité umění“ české, jemuž se dostalo nedávno v londýnském „Studio“ velmi lichotivého ocenění, nemá dosud svého organu, neboť „Volné Směry“, kam se po většině uchyluje, jsou vlastně listem mladé školy malířské. — V Krakově tvoří se právě družstvo, jež si obírá úkol, šířiti a podporovati užité umění („stosowana sztuka“), a zříditi pro ně zvláštní organ. Tím Poláci budou o krok před námi. Ve své četné šlechtě a intelligenci mají také ovšem obecenstvo užitému umění přístupnější než my.

Zanikající Spasovićovo „Ateneum“ míní vzkřísiti varšavský advokat a literat Dr. Emil Weydel, tak že by jeden z nejlepších vědeckých časopisů polských byl literatuře uchován. — Nový list literarní chystá básník a žurnalista lvovský Jan Kasprowicz: „týdenník společensky-literarní ve velkém slohu“, jak sám oznamuje, první to větší belletristický list polský v Haliči. Název listu „Prad“ Proud značí už, že se bude bráti směrem moderním, ač zas asi ne tím, jímž se

brala dekadentská „Iris“ lvovská. — Varšavské „Kłosy“ staly se opět illustrovaným týdenníkem, jako kdysi byly a vrátily se pod redakci Bartoszewiczovu. Před několiknácti lety byly literarně uměleckým týdenníkem nejvýše mezi polskými ceněným. — Týdenník varšavský „Ekonomista“ od počátku roku vychází jako kvartalník ve velkých svazcích, na způsob německých socialně národohospodářských „Jahrbücher“, shromažďuje v sobě práce těžkého vědeckého obsahu, ale i trvalé ceny.

Paderewského opera „Mauru“ dávána 17. července také v Krakově u přítomnosti mistra a za nekonečného jásotu obecenstva. Dával ji sbor lvovský, který pohostinou hraje ve Krakově. V ovacích skladateli chtěl Krakov, svým uměleckým vkusem věhlasný, předstihnouti všechna ostatní města, Lvov i Varšavu. — Kritik hudební prvního jména Ludvík Hartmann oceňuje v berlínském divadelním „Bühne und Welt“ Paderewského a jeho operu takto: „Svou čarovnou, delikatní hudbou salonovou, svými variacemi úchvatných forem, svými tanci polskými, fugami, toccaty, koncerty f-moll legitimoval se Paderewský dostatečně jako znamenitý hudebník, a jeho „legenda“ i „melodie“ získaly si slávu celého světa. Ale opera jeho dokazuje ještě více. Ona dodává mu známku pravého tvůrce v protivě ke kompilatorum. Možno zcela opravdově říci: „Ex Oriente lux.“ Umění západu, nevyjímajíc ani francouzského, vtipem a duchem jiskřícího, má na sobě známku únavy a přerafinovanosti. Východ za to, plémě slovanské má v sobě svěžest a sílu mladosti. Se stanoviska politického snad je to Germanstvu nevýhodné a nemilé, ale z uměleckého pokladu národů východních třeba raziti pravý dobrý peníz a přijímati je jako takový ve směně národů. — Samu operu Mauru porovnává Hartmann s Lohengrinem, ale přece Paderewský nemá nic společného s Wagnerem, má svůj sloh vlastní.

V „Kuryeru Warszawském“ sděluje jeden ze spolupracovníkův, že nejznamenitější dnes herečka německá Agnes Sorma jest původem i cítěním Polkou (rozená Zarembová v prus. Slezsku). Sormová zavítavší před nedávnem do Paříže klidila přes to, že hrála německy, ohromný úspěch, a Paříž nerada se nadchne pro cizí umělkyně. U porovnání s žijícími často jmenovanými umělkyněmi západu francouzskou S. Bernhardovou a vlašskou Eleon. Duseovou má Sorma, stejně jako druhá vynikající herečka polská pí. Helena Modrzejewská neskonale silnější a širší škálu citu, měkkosti a hloubky duševní. Západ svou rafinovaností, silou vášně mnohdy až v hrubost přecházející vyniká ve svých slavných silách dramatických. Novou, mnohem zámluvnější hru vnáší do umění mimického nově se probouzející síly slovanské a hlavně severoslovanské, neboť jen o těch dnes řeč býti může. S hlubokostí duševní pojí se u slovanských umělců kouzelný nádech poesie, jež zvláště výtvory jejich činí nezapomenutelnými.

Rusínské divadlo obsadilo ve Lvově tentokrát při své měsíční saisoně scenu Skarbkovu, již městská rada mu ochotně zadala. Sbor haličsko-rusínský, jakož i maloruské zakordonové sbory divadelní

jsou vesměs kočovnými dosud; neudržíť si obecenstvo rusínské ještě nikde stálého divadla. Repertoir rusinský pozůstává ponejvíce z lidových her, beze všeho moderního nádechu, ještě všechno v blažené prostotě (třebas mnohdy i silné a pohnuté dramatičnosti) našich dob předbřeznových.

Na haličském sněmu letos v komissi školské došla na přetřes otázka klassických jazyků na středních školách. A proti těm, kdož vymítiti by chtěli řečtinu jmenovitě ze škol středních, ohradil se hr. Vojt. Dzieduszycki tím důvodem, že národ jako je polský nesmí svému žactvu snižovat úroveň vzdělání, už proto ne, aby mu zajistil přístup na university západoevropské, na něž polská mládež mnohdy je nezbytně odkázána. Řečtině se dnes vyučuje na gymnasiích všech západoevropských států, pouze v Uhrách, v Srbsku a Bulharsku jest řečtina nezávazným předmětem, nikdo však neřekne, že bychom se měli říditi podle školství těchto národů.

Mezitím, co tato slova, a celkem správná, pronášena na sněmu haličském, dohotovována právě v sousední říši ruské, a tedy i pro největší díl Poláků reforma středního školství, při níž klassické jazyky ne-li vyloučeny, tedy značně obmezeny, a řečtina možno říci přímo vyloučena.

Komisse utvořená pro přeměnu školy střední na Rusi zahájila své rokování 10. června a po měsíci 7. a 21. července přinesl „Pravitelstvennyj Věstnik“ už první zprávy o rázu a konečně celou reformu. Gymnasia ruská v dosavadním svém stavu nepřestávají však nadobro, nýbrž pět jich bude uchováno s dnešní učebnou osnovou, jen poněkud pozměněnou v realiích a státovědeckých naukách: zůstane však latina i řečtina, latina od první třídy, řečtina od třetí (jak u nás). Těchto pět gymnasií bude: v Petrohradě, Moskvě, Varšavě, Kyjevě a Jurjevu, v každém místě po jednom. Ostatní všecky střední školy v celém Rusku budou uvedeny na jednotný typ a jejich ráz bude takový. Místo gymnasií a realek bude střední škola jediná o sedmi třídách. První tři budou nižší, druhé čtyry budou vyšší střední školou. Řečtina odpadá jako povinný předmět vyučovací, latině pak učí se až ve vyšší střední škole, t. j. od čtvrté třídy počínaje, ale jen u těch žáků, kteří si toho přejí, kteří totiž chtějí pak navštěvovat universitu. Kteří universitu navštěvovat nemíní, pro ty i latina odpadá. Za to tito učí se zákonodárství a vlastivědě po celá 4 leta. Za to vyučovati se bude povinně dvěma živým jazykům frančině a němčině, a to tak, že žáci a rodiče budou míti volbou mezi oběma už v první třídě: kterou zvolí od první třídy, ta bude hlavním jazykem cizím pro ně. Druhé pak začnou se učiti až od třetí třídy. Jazyk řecký a anglický jsou předměty nepovinnými, jimž se vyučuje tehdy, když se přihlásí dostatečný počet žáků, když je po ruce schopná síla učitelská a dostatek prostředků na remuneraci tohoto mimořádného vyučování.

Místo odpadlých jazyků klassických nastoupí důkladnější vyučování ruského jazyka a ruské i cizí literatury. Z cizích literatur jako četba určuje se od páté třídy: Odyssea, Iliada, Dante (VI.), Schiller,

Goethe, Byron (VII.). Sofokles. Cervantes. Schakespeare, Molière. V nižší škole probírá se v jazyku ruském mluvnice tolik, aby do vyšší školy (IV. tř.) žáci vstupovali už úplně jazyk ve všech jeho způsobech ovládajíce. Ve čtvrté třídě počne se etymologií a syntaksí se stálým zřetelem ku staroruským a staroslovanským památkám, v V. třídě počíná pak slovesnost. Z ruské a staroslovanské literatury se čtou (IV.) Ostromirské evangelium, (V.) Kantemir, Lomonosov, Deržavin, Fonvizin, Krylov, Karamzin, Žukovský; (VI.) Griboědov, Zagoskin, Puškin, Lermontov, Gogol. Turgenev, Gončarov; (VII.) Ostrovský, L. Tolstoj, Aleksěj Tolstoj, Dal, Grilovič, Dostojevský, sv. Cyrill a Method, letopis Nestorův, Slovo o pluku Igorevu. Také historie změněna poněkud ve své osnově. V první a druhé třídě bude se podávat historie domácí úryvkovitě, v třetí krátký přehled ruské historie. Ve vyšším pak začne se soustavně dle věků: ve IV. až do dob Karla Vel., v V. až do 15. stol., v VI. stol. 16. a 17., v VII. stol. 18. a 19. z obecné i ruské historie.

Z ostatních předmětů zasluhují zmínky: fysika podává se až od čtvrté třídy; v sedmé se přednáší kosmografie (hvězdářství). Vlastivěda podává se jen ve čtvrté třídě (nelatiníkům), zákonověda pak přednáší se od páté třídy. Zeměpisu vyučuje se v pěti třídách (I.—V.), logice pouze v nejvyšší. V nižší střední škole (I.—III.) vyučuje se krasopisu, rýsování a kreslení. Mimo to navrženo ještě vyučovati ruční práci, vojenským a fysickým zábavám a hrám a tělocviku; pořádati se budou vycházky, sportové cvičby. Všecky předměty zabírají týdně 30 hodin, ve všech třídách stejně. Nejvíce hodin (pět a čtyry) mají ruský jazyk a mathematika (latina nebo zákonověda a vlastivěda) a částečně jazyky nové: první od pěti snižuje do dvou hodin týdně; druhý od čtyr do dvou. Ostatní předměty mají po dvou hodinách týdně.

Tento typus střední školy zavede se budoucím školním rokem už pro třídu I. a II., jakož i pro III. a IV., tak že do roku 1905. budou už střední školy celé dle nové reformy.

K předloze komisse připsal car své přání, aby žáci na středních školách byli navykáni dobré kázni, jakož i aby bylo hleděno k nábožensko-mravnímu vychování jejich.

Na oslavu jubilea (stoletých narozenin 1902) Žukovského a Gogola usnesla se kyjevská obecní rada zříditi dvě chlapecké a dvě dívčí školy, jakož i dvě čítárny lidové a bezplatné.

Město Riga slavilo 5. července své 700leté založení; na oslavu uspořádána v Rize výstavka hospodářsko-průmyslová a umělecká.

Keramický průmysl ruský, jenž po letoší výstavce začíná se živěji hýbati, od září bude míti svůj list: „Keramičeskoe Obozrěnie“, jež bude vycházeti v Charkově.

V severní Sibiři nalezen opět trup mamutí ve věčném ledu severosibiřské tundry zamrzlý. Z Petrohradu vydala se na místa ta ihned vědecká výprava akademie nauk; dne 6. července přibyla do Jakutska, odkudž ještě třeba bude urazit na 3700 kilometrů na severovýchod. Leč výprava doufá ještě letos před zimou do tří měsíců dosáhnouti naleziště mamutího a trup ze země vydobyti.

Z ruské polarní výpravy (na Novou Sibiř) senatora Tolla došla první zvěst ze severu přes Jenisejsk. Sděluje, že došel ku průlivu Tajmurskému, kde přezimoval; expedice konala výjiždky na ostrovy Nordenskjöldovy, k ústí Jeniseje a na poloostrov Čeljuskin. Zpráva poslána 16. dubna 1901. Výprava vyšla z Petrohradu vloni 21. května. Další pouť výpravy vyměřena takto: koncem července (až ledy sejdou) vypraví se dále k ústí Leny, obepluje Novosibiřské ostrovy, prozkoumá „zemi Sannikovu“ a ostrov Benetův, načež bude hledět proplouti co nejdále na sever v neznámé arktické kraje, a tu si vyhledá místo ku přezimování v letoším roce. Na rok, až se plavba otevře, popluje výprava nazpět k břehu sibiřskému a cestou „Vegy“ Nordenskjöldovy průlivem Behringovým do Vladivostoku.

Dne 2. a 3. července slaveno v Bělehradě 25leté jubileum války za svobodu, jež v roce 1876. 20. června (dle starého kalendáře) vypovězena a přinesla nynějšímu Srbsku konečně úplnou nezávislost. Ke slavnosti pozváni všichni bojovníci ve válce oné, jichž se dostavilo ještě na 400, mezi nimi 25 Bulharů s deputací od vlády vyslanou, bojovaliť tehdy všichni Slované společně za svobodu svou.

Ve velmi zlobném toně obrací se vládní list „Bolgarija“ proti dramatickému sboru srědeckému „Slza i smích“, jenž bere roční státní subvence 60.000 lvů, jež jsou zcela vyhozeny. Neboť první sbor divadelní v Bulharsku skládá se z lidí středních, většinou bez nadání a též i bez snahy po zdokonalení. Vina je v tom, že celá téměř subvence státní rozdělena na platy hercům, kteří tak berou po 70 až 230 lvech měsíčně ze státní pokladny, a dál se o nic nestarají: povýšit a přilepšit si nemohou, proto se také většinou výše nesnaží. Z celé subvence státní na vydržování personalu divadelního ztrácí se 55.600 lvů, ostatní 8400 lvu zbývají na literarní podpory dramatické tvorby. Sbor pracuje stále s deficitem, a ve snaživosti a uměleckém provedení předčí prý jej mnoho venkovské divadélko ochotnické. Mimo to jako všude v ústavech státních protekční systém mnoho zavinil, neboť nahrnuli se do sboru lidé, kteří tam ani po mravní a kulturní ani po umělecké stránce nepatří.

* * *

Z národního hospodářství. Zahájené jednání mezi oběma ministerskými předsedy na Szellově zámečku v Ratotu uvedlo přípravu celních smluv našich už do živého a vážného chodu. Oboje velká odvětví výroby i zemědělství a teď i průmysl už jsou se svými návrhy hotovy. Vláda má tudíž direktivu, kterou se nebude moci říditi. Neboť přání obou směrů jsou skoro protichůdná. Leč tentokrát bude třeba zřetel obrátiti víc na venek, na plány států smluvných, než do vnitř na přání domácích výrobců. Stojíme vůči Německu na dosti nepříznivém stanovisku. I u nás sic právě v těchto dnech slyšán hlas (hr. Stürgk v „Montagspresse“), že Rakousko a Uhry nacházejí se v tak příznivém postavení jak žádný jiný stát — doplňujíce se navzájem jedna polovina s druhou a jeden kraj s druhým. Rakousko-

Uhersko může prý pracovat samo pro svou spotřebu a pouhou výměnou zužit celou výrobu svou. Na vývoz nemusí se vázati, zvláště ne na vývoz do západních států; leda to může vyvážet, co cizina za každou cenu od Rakousko-Uherska koupit musí, a co tudíž přes všechna cla dobře musí i zaplatit. Tato theorie jest sice „vlastenecká“, ale není pravdivá. Už pohled na čísla našeho vývozu stačí, přesvědčit nás o jiném.

Z veškerého našeho vývozu šlo na př. v roce minulém do Němec zboží za 942 milionu korun, čili 48·5% všeho našeho vývozu, to jest bezmála polovice našeho vývozu chodí do Němec. Za to v dovozu zboží k nám súčastněno Německo jen 635 miliony korun, což činí 37·4% všeho dovozu našeho. Náš výdělek v Německu stržený je tudíž u porovnání s ostatními tržišti ohromný. Třebas bylo Německo naším nejsilnějším dodavatelem, jest zároveň ještě silnějším odběratelem. Ta skoro tři sta milionů korun „aktivního salda“ se nedají na honem vytěžit ze žádného jiného tržiště. Po Německu jest nejzávažnějším odběratelem i dodavatelem naším Anglie. Vývoz do Anglie byl za 201·2 milionů korun (= 10·4%), dovoz z Anglie za 149 milionu korun (= 8·8%). I tu bylo značné aktivum, ale přece u porovnání s Německem nepatrné. Jakkoliv zvýšený vývoz na anglické tržiště nemůže nám nahraditi Německa. Ostatní pak státy zaujímají vesměs v tržbě naší místo nezávažné, každý o sobě. Zbývá na ně z vývozu našeho jen 41·1%, kdežto při dovozu súčastněny 53·8%. A odečteme-li Italii, která v tržbě naší třetí místo se značným ještě procentem zaujímá (dovozu 6·7%, vývozu 7·6%), pak zbude na ostatní státy z dovozu jen 47·1% a vývozu jen 33·5%. Čili ostatní všecky státy pospolu vzaty jsou v tržbě naší silnějším dodavatelem než odběratelem, ač jednotlivé tvoří výjimku (Francie, Švycary, Turecko, Rumunsko, Bulharsko).

Německo však vůči Rakousku nachází se v posici docela jinaké. Ve vývozu Německa zaujímá Rakousko druhé místo, vyváží Německo víc do Anglie. Tak roku 1900 vyvezlo do Anglie zboží za 912 milionů marek, do Rakouska za 510·7 milionů marek, to jest z celého vývozu německého připadlo na Anglii 19·8%, na Rakousko 11%. Rakousko tedy v celé vývozní tržbě Německa súčastňuje se jen desátým dílem, za to naopak Německo přijímá 48·5% čili skoro polovici rakouského vývozu. Dosti blízky rakouskému podílu jsou Spojené Státy (9·8%), Nizozemí (8·6%) a Rusko (8%, v r. 1899 10·4%).

Passivními pro Německo, to jest víc Německu dodávají než od něho odbírají jsou pak hlavně tyto státy: Spojené Státy (dovezly do Němec za 1.021 milionu marek = 17·7%), Rusko (729·5 milionů marek = 12·7%), Rakousko (724 milionu marek = 12·6%), Francie (305·5 milionů marek = 5·3%). Za to Anglie je pro Německo silnějším odběratelem než dodavatelem: přivezla do Němec r. 1900 za 840·7 milionů marek zboží, z veškerého dovozu 14·6%.

Německá tržba jest tudíž mnohostrannější ve vývozu, není odkázána z takové části na jeden stát, jako naše. Mimo to poměr

Německa ke třem státům dovozním: Spojeným Státům S. A., Ruska a Rakousko-Uherska jest poměr kupce, jenž dává hodně utržit. Společný dovoz do těchto tří států činí 1309 milionů marek, vývoz však z těchto států do Německa 2474 milionů marek. Jelikož veškerý dovoz Německa jest větší než jeho vývoz o 1160 milionů marek, vidno, že toto passivum německé tržby rozdělí celé mezi sebe ony tři státy. Německé zemědělství brání se novými cly proti dovozu z těchto států, má tudíž aspoň známku slušnosti na své straně. Naopak tři státy ony odkázány takovou velkou kvotou svého vývozu na Německo, nemají vlastně mnoho prostředků na svou obranu. Buď se podrobit za slušných podmínek, nebo vésti boj už napřed prohraný.

Zemské sněmování uplynulo letos tišeji než leta předešlá, a také prošlo bez všech dalekosáhlých akcí hospodářsko-opravných či podpůrných, osvětných i politických.

Přehled moravského zemského hospodářství r. 1852. počínajíc zpracoval velmi přehledně zemský tajemník p. Alb. Bervid („Zemské finance markrabství moravského"). Dle toho potřeba zemského hospodářství v r. 1870. byla 1.057.506 zl., v r. 1872. už 1.081.366 zl.; pak rostla dosti pomalu, až r. 1884. vzrostla na 3.067.038 zl. Nyní už milionové číslice zůstávají státi pouze několik málo let. Čtyr milionů dosaženo roku 1890. (vlastně už v letech 1887. a 1888.), pěti milionů v roce 1892., šesti v roce 1896., sedmi v roce 1898. Po 30 letech potřeba vzrostla na 7.887.508 zlatých (s mimořádnou potřebou vlastně na 10.820.483 zl., tak že r. 1901. rozpočet vypadá ještě menší i s mimořádnou potřebou: 9.985.206 zl. . A kromě těchto vydaných 122 milionů zlatých za těch 30 let (1870—1899) naděláno dluhu 10.425.572 zl. Na jeden rok připadá průměrná potřeba 4·06 milionů zl., jíž došlo se v roce 1888. Vstoupání děje se tudíž poslední leta čím dále rychleji. Nejvíce vzrůstal náklad na školství, jenž v r. 1871. obnášel 1.181.246 zl., a roku 1899. už 5.221.909 zl., z čehož ze zemských prostředků se hradilo r. 1871. 235.251 zl., r. 1899. však 3.176.228 zl. (roku 1901. 4.881.668 zl.). Ač velkou část vydání zaujímají, přece poměrně málo stouply výlohy na zdravotnictví a humanitní účely: z 552.000 v r. 1869. na 1,341.000 v 1899. (1,809.149 zl. r. 1901.).

Podobně také v ostatních zemích výdaje osvětové vzrostly nejmohutněji, nejen v krajích západních vysoko stojících, ale i ve východních. Tak v Haliči položka na školství a osvětu byla r. 1866., kdy schvalován první zemský rozpočet, 30.654 zl., po 30 letech r. 1896. už 2.236.115 zl. a letos dokonce už 3.563.853 zl. V ohledu osvětového nákladu stála dosud malá Morava před velkou Haličí, a porovnáme-li obě země, myslíme, že nemá Morava tohoto nákladu proč litovat.

Průmyslový rozkvět Německa ukázal poslední dny povážlivé známky nezdravého vzrostu, ba nezdravých kořenů svých. Rozmach posledního desítiletí byl po většině jen bursovní spekulací; vkládány do průmyslu ohromné obnosy, ale jen zdánlivě, za to však z těchto ohromných obnosů fiktivních žádány dobré dividendy. Jeden z takových závodů silně rozvětvených nejen po Německu, ale i jiných

zemích (Rakousku a Uhrách) padl minulý měsíc (Trebertrockengesellschaft v Kasselu) a strhl spolu několik bank, především lipskou a drážďanskou jednu banku, za nimiž následovalo několik menších ústavův a závoduv i jinde. Otřesy v báňských a hutních podnicích, jejichž akcie spekulací zvláště nepoměrně byly vyhnány v posledním desítiletí, pociťovány už dříve. Leč tu krise zřejmá přece nepropukla. Jsouť přes americkou konkurrenci obchody závodů těch ještě dosti dobré. Ale obromný americký železný trust Morganův „Steel Association“ chystá se k loupežnému tahu do Evropy, a pak bezpochyby teprve spekulací vysoko vyceněné podniky budou padat.

* * *

Školství. Zemský sněm moravský letos jednal o školství důkladněji než jindy zvykem bývá. Obyčejně se bez debaty schválí zpráva zemského výboru, povolí příslušný náklad a tím péče o školství je vyčerpána. Letos poněkud hlouběji zasáhli poslanci. Z české strany po zásluze zbičována stannickost německé většiny, tlumočeny tužby českého lidu, projednán disciplinární řád učitelstva, upravena otázka kvinquenalek a učiněn počátek dohody o různých školách dosud soukromou dobročinností vydržovaných. Velmi účinně zasáhl do jednání poslanec Vinc. Ševčík, kterýž posvítil na různé nepřístojnosti, jakéž mezi německým učitelstvem se zahnízdily. Toho velmi nešikovně použil poslanec Hulka k obraně českého učitelstva, o němž nebylo v řeči uvedené ani zmínky, alespoň ne v tom smyslu, jak uvádí posl. Hulka. Byl to až příliš průhledný manevr volební nejnižšího rázu. Též ostatní sněmy se velmi důkladně zabývaly školstvím. Sněm slezský v posledním zasedání přijal úpravu služného a změnu právních poměrů. Novým zákonem i ve Slezsku se zavádí přesazování učitelů z příčin služebných, jenom že tam k návrhu posl. Stratila přesazenému se musí udati, proč byl přesazen, čehož jinde není. Nejvíce práce věnováno školství na sněmě českém, jemuž zemský výbor předložil kromě obyklé výroční zprávy ještě dvě zvláštní zprávy s návrhy. Jedna odůvodňuje neprovedení usnesení sněmu ze 22. prosince 1900 ohledně zlepšení provisorního počínajíc 1. lednem 1900, a v níž se navrhuje dodatečné povolení 2,195.420 K ku zvýšení provisornímu na 900 K pro podučitele s vysvědčením dospělosti, 1200—1600 K pro ty, kteří mají vysvědčení způsobilosti. Ve druhé zprávě se navrhuje, aby sněm přijal osnovu o postupném zvyšování platů učitelských, a pak uložil výboru zemskému, by předložil návrhy takové do příštího zasedání, jejichž provedení dalo by se uhraditi bez zápůjček zemských. Platnost má započíti: ohledně kvinquenalek prvním měsícem po vyhlášení zákona; ohledně platu základního a aktivních příplatků 1. lednem 1903, a současně i pense. Ohledně vyšších příplatku pětiletých, jakož i ostatních předpisů 1. lednem 1904. Ohledně úhrady praví se ve zprávě: Zvýšení platů podučitelů s vysvědčením maturitním činí roční náklad 100.200 K vyšší než dosud. Zvýšení platů sil učitelských s vysvědčením způsobilosti obtíží rozpočet 870.000 více než dosud. Pro učitele I. třídy a katechety

na obecných školách zvýší se vydání o 5.964.142 K. Zvýší-li se služné na měšťanských školách na 2000 K. zvýší se roční náklad o 1.019.890 K. Zvýšení kvinquenalek a aktivních platů bude míti v zápětí vyšší náklad o 10.532.462 K. Jelikož se chystá i zlepšení platů pro industrialní učitelky, pro něž rozpočteno 30.350 K, a zvýšení funkčních přídavků o 42.840 K, zvýší se celkový náklad školní o 11.000.000 K. Jelikož však lidí nechce ubývati, nýbrž jich přibývá, praví zpráva, že se musí každoročně zřizovati nové školy, čímž za jeden rok se vydání ještě stupňuje o 700.000 K a s platy učitelskými o celý milion. Měl-li by schodek ten hraditi se přirážkami, musila by se zemská přirážka zvýšiti o 16·5 proc. a každým rokem ještě 1·5 proc. víc, tak že za 10 let by vstoupily na 90 procent. Zpráva praví, že se uhradí přirážkami ku státním daním, a to z kořalky, piva, velocipedů atd. Výbor navrhuje zvýšení postupné proti návrhu menšiny a vydání zákona do zásoby, až by se totiž pojistily příjmy. Úprava služného schválena podle návrhu zemského výboru.

Z výroční zprávy o školství moravském vydané zemskou školní radou patrně se jeví potěšitelný rozvoj našeho školství. Podle uvedené zprávy bylo na Moravě ve školním roce 1899—1900 chlapeckých škol měšťanských 72, dívčích 61, úhrnem 133, a sice 69 české a 64 německé. Má tedy čtvrtina německého obyvatelstva tolik škol jako tři čtvrtiny české, z důchodů zemských vydržovaných. Při všech měšťanských školách bylo 45 parallelek, nových měšťanských škol bylo šest otevřeno. Školy obecné byly jednotřídné 889, dvoutřídní 737, třítřídní 332, čtyřtřídní 160, pětitřídní 251, šestitřídní 37, sedmitřídní 1, všech dohromady 2407, a to českých 1705, německých 692, českoněmeckých 11; dle pohlaví chlapeckých 102, dívčích 86, pro obojí pohlaví 2219. Otevřeno bylo toho roku nových škol obecných 17, tříd 70, parallelek 59, školních expositur 5. Školních budov bylo 2405 (+ 10 než rok před tím), z nich v přiměřeném stavu 2090, v nepřiměřeném 306. Nejvíce parallelek bylo na školách v městě Brně, a sice na 10 měšťanských bylo 25, a na 30 obecných 51 parallelek. Všech dětí, které školu navštěvovaly, bylo 395.091, učitelů a učitelek bylo 6354, průměrně připadal jeden učitel na 62 žáků. V městě Brně bylo 13.436 žáků, 283 učitelů, tedy průměrně 40 žáků na jednu učící osobu. V okresu Brna na venkově bylo 20.177 žáků, 305 učitelů, průměrně jeden učitel na 66 žáků. Olomouc město mělo 1955 žáků a 40 učitelů. Jihlava město 3332 žáků a 64 učitelů. Soukromých škol bylo na Moravě 12 měšťanských a 56 obecných či národních. Z oněch 5 nemělo práva veřejnosti, z těchto nemělo práva veřejnosti 8 škol. Všech dětí školou povinných bylo 409.921 a z těch 10.071 chodilo do škol soukromých. Doma bylo vyučováno 442 dětí, do vyšších ústavů chodilo 5410 dítek, pro duševní nebo tělesnou vadu 1859 dítek nechodilo do školy a 161 dítek normalně vyvinutých nebylo vyučováno.

Poučná a velmi zajímavá je statistika dětí nevýřečných, jež navštěvovaly IV. kurs pro mládež nevýřečnou v Praze zakončený 12. července t. r. Do pravidelného kursu s dvěma odděleními bylo

přijato 20 hochů, 17 dívek, do pobočky v Bubnech 12 hochů, 8 dívek, celkem 57 dětí s porušenou mluvou. Z dítek těch bylo 11 koktavých (9 + 5), 3 huhňavé (2 + 1) a 40 jinak nevýřečných. Mezi těmi bylo 31 patlavých neboli breptavých, dítek to, které vládly mluvou s mnohými nepravidelnými souhláskami. Náprava mluvy 4 dítek byla stížena silnou jich nedoslýchavostí a 4 dítek velmi nepravidelným chrupem, jenž jim znemožnil dotek hrany dolních řezáků s hranami řezáčů horních. Nápravna cvičení byla konána v těchto třech odděleních (v každém oddělení třikrát v témdni) dvěma učiteli 96krát po 1 a půl hodině, tedy ve 144 hodinách. Při docházce průměrně lepší než pořádné (8 dítek přestalo záhy do kursu docházeti) docíleno výsledku tohoto: 32 dítkám byla mluva napravena, 9 velmi zlepšena, 8 pouze poněkud zlepšena a 8 zůstala mluva nezlepšena. V celku byly v letošním školním roce tři tříměsíční školní nápravné kursy pro dítky nevýřečné (po 2 odděl.) se 2 tříměsíčníma pobočkami (o 1 oddělení). Přijato bylo 158 dítek s porušenou mluvou (106 hochů a 52 dívek), mezi nimi koktavých 52 (38 + 14) a 106 jinak nevýřečných dítek (68 + 38). Mluva byla napravena 92, velmi zlepšena 23, poněkud jen zlepšena 21 dítkám. Nezlepšena zůstala mluva 22 nevýřečným dítkám, z nichž 16 přestalo do kursu docházeti a 6 mělo slabé schopnosti.

Novinkou velmi pozoruhodnou je rozhodnutí zemské školní rady v Čechách, v němž se doporučuje, aby do měšťanských škol byl zaveden **těsnopis.**

O charakteru učitelstva panovalo dosud nejrůznější mínění. Jedni považovali učitele za obecního zřízence, jiní za úředníka zemského a leckde zařaďován i mezi státní úředníky. Právní postavení učitelů konečně stanoveno právoplatně. Ministerstvo práv sdělilo podřízeným úřadům soudním rozhodnutí nejvyššího soudu, dle něhož učitelé na obecných školách jsou označeni jakožto „organové obstarávající veřejné záležitosti vládní“.

Zemský zákon moravský o příplatách starobních nabude platnosti 1. lednem 1902. Podle nového zákona mají všichni učitelé bez ohledu na služební hodnost nárok na příplatek starobní ode dne ustanovení definitivního, a sice po 1. lednu 1895 vykonané služby za celou dobu, před 1. lednem 1895 v ten způsob, že se jim dvě léta služební čítají za jeden rok. Tím upraveno podučitelům, kteří před novým zákonem definitivně ustanoveni byli, právo na kvinkvenálky.

Citelný nedostatek učitelstva objevuje se v Dol. Rakousích. Do učitelských ústavů vstupuje velmi málo chovanců a z těch značná část ještě po maturitě odchází k povoláním lépe placeným. U nás ještě není potíže. Ústavy české vesměs jsou přeplněné a zejména v ústavech dívčích je nával přímo nepochopitelný. Zajímavo je sledovati u nás, ze kterých tříd nejvíce se učitelstvo doplňuje. V Čechách vyšetřili, že z otců učitelů byli: u 2 učitelů učitelé, u 2 úředníci, u 20 rolníci, u 3 obchodníci, u 11 živnostníci; otci manželek učitelů byli: u 3 učitelé, u 4 úředníci, u 8 rolníci, u 1 obchodník, u 12 živnostníci. Z toho patrno, že $55\frac{1}{2}\%$ všeho učitelstva a 20% manželek učitelských

jsou rolnického puvodu. 30% všeho učitelstva a 43% manželek učitelských jest puvodu živnostenského. Tento poměr bude celkem asi týž pro učitelstvo veškeré: úhrnem tudíž na 80% učitelstva vyšlo ze stavu rolnického a živnostenského, na 60% manželek učitelských z týchž dvou stavů.

Koncem června t. r. v Praze promována první česká doktorka filosofie na tamnější české universitě. Promoce slečny Marie Báborové konána způsobem kromobyčejně slavnostním. Mezi hostmi byli Dr. Rieger, dvorní rada Randa, starosta pražský Dr. Srb, Dr. Vrchlický, ministr v. v. Dr. Kaizl, japonský učenec Dr. Mizobuki a jiní vynikající hodnostáři. Doktorandku představil děkan filosofické fakulty Dr. Dvořák a v delší řeči zmínil se o ženské otázce. Promotorem byl Dr. Vejdovský. K vuli prvnímu ženskému doktoru promoční formule byla změněna. Věta: accipe osculum signum coniunctionis et familiaritis nostrae (přijmi políbení na znamení našeho těsného spojení a důvěrného přátelství), byla z formule promoční z příčin pochopitelných vynechána. Nová doktorka přednášela pak „o světelkování“.

Na universitách německých vzrůstá počet studentek úžasně. V uplynulém letním semestře studovalo v Německu 726 žen. Na bavorských universitách bylo jich 58. Ve Fryburku bylo 12, v Heidelberku 9 a různé přednášky poslouchalo 40 žen; ve Strassburku 20, v Tubinkách 4, v Giesenách 11, v Marburku 6, v Bonnu 78, v Götingách 35, v Lipsku 69, v Berlíně 305, v Kielu 9, ve Vratislavi 42, v Královci 21 žen bylo zapsáno. Ve Švýcarech bylo v Bernu 364, v Curychu 131, v Bazileji 5 žen zapsáno.

V Bavořích mají dosud školy přísně konfessionalní. V Mnichově předešlého roku tři katoličtí učitelé z katolických škol dali se s protestantkami sezdati po protestantsku a podepsali revers, že děti vychovají protestantsky. Tím sami se vyloučili z církve katolické a pozbyli způsobilosti vyučovati na katolické škole. Úřady školní však přes protest biskupů učitele ty ponechaly na katolických školách, ač nezbytná kanonická misse jim byla odňata a oni z církve exkomunikováni. Ministr zamítl stížnost ordinariatů a potvrdil rozhodnutí krajských úřadů školních. Veškerý episkopat bavorský zadal immediatní žádost k princi regentovi, ale žádost zamítnuta a biskupům jenom dán pokyn, že podobné případy podle možnosti budou zabraňovány. Tomu se říká svoboda církve v katolickém státě. Když v katolických Bavořích takové věci jsou možny, co se pak děje jinde!

Nucený odchod do výslužby zavedlo zastupitelstvo města v Terstu. Změnilo příslušná ustanovení služební pragmatiky v ten smysl, že všichni obecní úředníci a učitelé, kteří buď dokončili 40. rok služební anebo 70. rok svého věku překročili, mají býti dáni do pense z moci úřední ihned, a každému přiřknuto právo žádati o pensionování, když pro nemoc služby konati nemohou.

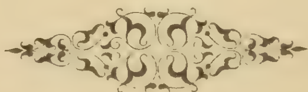
Nový předmět vyučovací na pedagogiích chtějí míti němečtí učitelové. V letošní schuzi delegatu „Něm.-morav. učitelského svazu“ byl podán vyškovským učitelským spolkem návrh, aby se

v ústavech učitelských vyučovalo nauce o slušnosti a o občanském zákonodárství. Návrh tento přijat v tom smyslu, že bude podán výboru „Něm.-rakouského učitelského svazu“ ve Vídni. — Pokud týká se nauky o občanském zákonníku, učiněn podobný návrh již dříve v učitelském družstvu všech škol v Greifswaldě v Prusku.

Také socialisté žádají rozmnožení učiva. Na sjezdě socialistických učitelů v Bruselu usnešeno žádati obce spravované socialisty, aby socialismu bylo ve školách vyučováno. Případné obrazy, podobizny, illustrace sešitů a pod. mají k tomu napomáhat. K vuli zajištění sebe zřídili podpůrný fond pro učitele ze služby propuštěné z příčin politických.

Aby získali studijní material pro výchov dětí anormalních, ve Francii chystají r. 1902. zvláštní vyšetřování. Hodlá totiž dr. Rubinovič pořádati konference o dětech anormalních. Lékař ten rozesílá o dětech mravně anebo rozumově anormalních tento dotazník: 1. Pohlaví. 2. Stáří. 3. Postava. 4. Vzrůst. 5. Stav fysický (svalstvo, pleť). 6. Postavení ve škole, vysvědčení atd. 7. Popis jeho fysiognomie (tahy) a jeho výrazu. (Připojiti, je-li možno, fotografii dítěte). 8. Doba pozorování. 9. Všeliké výjevy, pro něž jest dítě považováno jako intellektuelně a mravně anormalní. 10. Popis intellektuelních a mravních vlastností mimo vady. 11. Poznamenati, má-li dítě nějaké nepěkné návyky (kouše-li nehty a pod.) 12. Výchovné prostředky neb nápravné, jichž užili ti, kdož jsou oprávněni (rodiče atd.). 13. Jaké bylo vaše osobní působení na dítě, bylo-li se vám jím zabývati? 14. Je-li již pozorování starší, jaký jest přítomný stav pozorovaného? 15. Zdravotní stav, zvyky členů rodiny (otce, matky, bratří, sester . . . .). O vyplnění tohoto dotazníku obrací se hlavně k učitelstvu. Pozorování buďtež zaslána adressou: M. le docteur Roubinovitch, médecin de la Salpetrière, 155, rue du Faubourg Poissonière, Paris, 9ième arrondissement.

Úplný převrat ve školství znenáhla se provádí v Anglii. Muži ze škol mizí ustupujíce ženě, kteráž nabývá nadvlády ve školství anglickém. R. 1870. bylo tam jenom 8800 učitelek, nyní jest 80.507 učitelek a jenom 28.978 učitelů. Není doba daleká, kdy žena bude míti anglickou školu úplně ve své moci.

Ročník XVIII. Číslo 9.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

c) Význam.

1. Význam konfesse augsburské pro církev evangelickou jest velmi veliký a měl by zůstati stále takovým, chce-li církev ta činiti si práva na církev alespoň křesťanskou.

2. Staří lutherané a podnes orthodoxní lutherané váží si jí velice, neboť jest basis celé jich víry. Moderní lutheranismus přecházející v rationalismus zevně sice posud na ní lpí, ale v praxi málo jí dbá. Tak již roku 1861. konfesse tato jak u laiků tak duchovních v takové přišla zapomenutí, že proslavený protestantský historik Leo naříká: „Každý o této konfessi mluví a skoro nikdo jí nezná; nikdo se nesnaží, aby v původním smyslu ji pochopil. Prohlašuje se za úhelný kámen protestantismu, k její oslavě pořádaly se veliké slavnosti, každoročně v každé protestantské škole se vychvaluje a téměř nikdo neví, co v ní jest.“ [1])

e) Poměr augsburské konfesse k církvi reformované.

1. Reformovaná církev byla vždy proti konfessi augsburské, ačkoliv zástupci její častokráte souhlas s ní projevili, ba i písemně za svou konfessi ji přijali.

Tak na konci konkordie vitemberské roku 1536., uznané i ve Švycarsku roku 1538., přiznávají se reformovaní veřejně k „nezměněné“ (invariata) konfessi augsburské. Kalvin podepsal „objasnění“ konfesse augsburské na kolloquiu v Řezně roku 1541.; Farel a Beza na kolloquiu ve Wormsu roku 1557.; Bedřich III., kurfirst falcský, „přeběhlý lutheran“,

[1]) »Neue Preussische Zeitung« ze dne 26. září 1861.

roku 1561. Roku 1566. na říšském sněmu v Augsburku byla od stavův evangelických jako „augsburský souvěrec“ obhajována proti císaři Maxmilianu II.; pro ni vyslovil se k reformované církvi „přeběhlý“ Jan Zikmund, kurfirst brandenburský, roku 1614., reformovaní Poláci na sněmu v Toruni roku 1645. výslovně tvrdíce, že není rozdílu mezi „změněnou“ a „nezměněnou“ konfessí.

2. Shoda mezi církví lutherskou a reformovanou pokud se týče augsburské konfesse nedocílena ani v době poslední, kdy obě „evangelické“ církve podléhají rationalismu.

Velký kurfirst Bedřich Vilém při uzavření míru vestfalského r. 1648. officielně prohlásil, že reformovaní patří ke konfessi augsburské. Orthodoxní lutherané však toho „přátelství“ popřeli.

Na berlínském sjezdě roku 1853. učiněn pokus, aby konfesse augsburská platila za společné vyznání pro všecky evangeliky. Pokus se nezdařil, neboť odporovali i orthodoxní lutherané i reformovaní. Orthodoxní lutherané i v tomto století prohlásili již vícekráte, že jen v „nezměněné“ konfessi jich pravá víra se obsahuje, reformovaní však o „nezměněné“ nechtí ani slyšeti.

ζ) Poměr augsburské konfesse k církvi římsko-katolické.

1. Melanchton, když psal konfessi augsburskou, neměl nikterak v úmyslu, aby byla základem nového křesťanství, nýbrž toužil se jí co nejvíce ke katolické církvi přiblížiti. Konfesse tato neměla býti příčinou roztržky, nýbrž páskou jednoty,[1] proto společné učení obsahuje se ve většině článků, difference jsou omezeny, pokud bylo možno a vyjádřeny dosti mírně. Měla císaři a pravověřícím knížatům důrazně připomenouti, že mnozí sice s některými bohoslovci a v nejnovější době po Německu rozšířenými popularními učenci, nikoli však s celou minulou i přítomnou katolickou církví ve sporu trvají.

2. O „změněné“ konfessi augsburské musíme říci právě opak toho, co řekli jsme o nezměněné. Článek 10. ve „změněné“ konfessi otevřel velikou propast mezi katolickou a evangelickou církví. Pokud článek ten nebude nahražen učením katolickým, nemožno vůbec o nějaké

[1]) Uznává autoritu papeže, jenž, nenastane-li jednota, má vypsati koncil. Ve článku o ospravedlnění »skrze víru« schází eminentně lutherský přídavek »samu«. Článek 10. o večeři Páně obsahuje zcela nauku katolickou. Augsburská konfesse protestuje též proti domněnce, jakoby se měla odstraniti mše svatá a zpověď. Článek 26. odůvodňuje nutnost postiti se. Poslední článek jedná o moci biskupské. *Dr. J. Burg*, »Symbolik« 1899, str. 80. Článek 20. za »nepravdu« prohlašuje, jakoby protestanté »zavrhovali dobré skutky«, ba ani »úcta svatých« se nadobro nezamítá. Více o tom *Dr. Burg*. »Prot. G.« II. 24.

shodě a smíření mluviti. Abychom rozdíl ten poznali, uvažme, že v nezměněné článek 10. o večeři Páně zní: „Dass wahrer Leib und Blut Christi wahrhaftiglich unter der Gestalt des Brodes und Weins im Abendmahl gegenwärtig sei und da ausgetheilt und genommen wird. Derhalben wird die Gegenlehre verworfen.“ Ve změněné pak: „Mit dem Brode und dem Weine werden vorgeführt der Leib und das Blut Christi!“

γ) Protestanté[1]: — Augustana, křest a večeře Páně.

1. Lutherský protestantismus, dí Kahnis,[2] jest okres obcí, jež řídí se augsburskou konfessí. Augsburská konfesse jest jeho zvláštností, jeho pravdou, jeho silou.

Bohužel, že Kahnis neudává, která jest pravou konfessí augsburskou, zda vydání změněné či nezměněné, latinské či německé.

„Gothajský List“ dokazuje v řadě článků, že dle jeho názoru jen přísní přívrženci augsburského vyznání patří k evangelické církvi, kdo však hoví některému svobodnému názoru, tomu sice nehrozí hranice, ale „patet exitus“, t. j. může z církve vystoupiti.[3]

2. „Veřejné předčítání augsburské konfesse dělo se, protože v pátek bylo již pozdě, dne 25. června 1530. a to německy. Slavnostní ticho panovalo v celém vznešeném shromáždění. Ve velikém, božském nadšení stála protestantská knížata před císařem a říší, prohlašovala svou víru a zpečeťovala ji tichým, jednosvorným Amen. Ve velikém obdivu poslouchali přívrženci římské církve, jak čte se krásné, klidné a ctihodné vyznání, a duch pravdy, lásky a smíru, jenž z něho mluvil, ovíval klidně a přátelsky jich hněvem kypící srdce. Mnoho katolických knížat i duchovních nabylo tu o protestantské nauce zcela jiného názoru, než jej posud měli, a šlechetný biskup augsburský projevil nepokrytě svou radost slovy: ‚Co zde bylo přečteno, je čistá a pouhá pravda, toho popříti nemůžeme‘.“[4]

3. V těchto větách setkáváme se s výňatkem vpravdě protestantského dějepisu, jak nalézáme jej v knihách, církevních listech, nedělních

1) *J. Röhm* d. c. 70 nn.

2) *Kahnis*, „Der innere Gang des deutschen Protestantismus“. 3. Aufl. II. 205.

3) »Allgemeine Zeitung« ze 17. listopadu 1887.

4) *K. Matthes*, „Philipp Melanchton“. 2. Aufl. Altenburg 1846. 118 n. Biskup augsburský Christoph von Stadion vyjádřil se prý, že co slyšel, je čistou evangelickou pravdou. Podobné báchorky vypravovaly se i o jiných církevních hodnostářích. *Th. Kolde*, »Martin Luther« II. 346.

letácích, románech a v novinách.[1]) Služebníku slova Božího ani nenapadne, aby tomu nevěřil. A proč prostý muž by neměl podobně si počínati? Ten se netáže, proč šlechetný biskup augsburský nepřestoupil k protestantismu, promluvil-li opravdu tak, jak se udává. Nepochybuje o velikém, božském nadšení protestantských knížat, ani těch, kteří byli jako „velkodušný“ Filip hessenský, jemuž oba velcí „reformatoři“ Luther a Melanchton ze samé lásky k „čistému evangeliu“ „více-paní“ povolili,[2]) nezaráží ho, jak protestantská knížata stála před císařem a říší, t. j. že přemýšleli o spojenství s cizinou, že pomýšleli na zradu císaře i říše;[3]) jest pevně přesvědčen, že protestantským knížatům vskutku se o nic jiného nejednalo než o víru.[4])

4. Celá Melanchtonova bytost byla proniknuta duchem pravdy! Proto psal dne 6. července 1530 papežskému legatovi Campeggimu:[5]) „Nemáme dogmatu, jež by se lišilo od nauky katolické církve. Jsme i ochotni poslouchati církve římské, kdyby ráčila v mírnosti, již ku všem národům v každé době ukázala, něco málo mlčky přehlédnouti anebo připustiti, čehož kdybychom i chtěli změniti nemůžeme. My v úctě chováme autoritu římského papeže a celé církevní zřízení, jen kdyby nás papež nezamítal. Ze žádného jiného důvodu nebudeme v Němcích více nenáviděni, nežli že obhajujeme s největší vytrvalostí nauku římské církve. Tuto věrnost zachováme Kristu a římské církvi až do posledního dechu, i tehdy, odmítnete-li nás přijmouti na milost.“

„Za pět neděl později[6]) nazval Melanchton v jiném, s jedním bohoslovcem saským složeném dobrozdání pro kurfirsta, papeže antikristem.“

5. Srdce přívrženců církve římské byla plná hněvu! „Luther vyžadoval pouze vyhnání katolíků; Melanchton chtěl, aby proti nim

[1]) Roku 1817. dí *Goethe* v listě ku Knebelovi: Kněžouři a učitelé trápí ustavičně, reformace má býti oslavována tisícerými spisky: malíři a mědirytci získají též něco při tom. *T. de Lagarde,* »Deutsche Schriften« II. (1881) 22.

[2]) *Matthes* d. c. 200 nn.

[3]) Vměšování se Francouzů do vnitřních poměrů naší vlasti, ať již bohoslovci či knížaty, či blouznivými demokraty a socialisty bylo a je vždycky zradou Německa. A tuto žalobu musíme pronésti: s reformací, jakmile dostala se do rukou šlechty, bezprostředně se spojila zrada na německé říši. »Studien über Katholicismus, Protestantismus und Gewissensfreiheit in Deutschland« 120.

[4]) *P. de Lagarde* d. c. 1, 251. II. 30. — Řekli jsme, že Augustana měla býti protestantským stavům prostředkem k legalisování církevní loupeže, lutherským bohoslovcům pokusem k záchraně církevních statků při podržení biskupské administrace. »Pastoral-Blatt des Bisthums Eichstätt« 1870 156, 1865 135 n. — *K. Matthes* d. c. 139.

[5]) *Janssen,* »Geschichte...« III. 168 n. — *Matthes* d. c. 129 nn.

[6]) Dne 15. srpna 1530.

zakročilo se tělesnými tresty, protože je to povinností světské vrchnosti, aby zákon Boží hlásala a bránila; Zwingli považoval pobití biskupův a duchovních nutné za dílo od Boha přikázané." [1]

6. Protože z Augustany mluví duch pravdy, lásky a smíru, zaslouží si toho, abychom věděli, jaká na ni od katolických bohoslovců dána byla odpověď.[2]

7. Někteří Augustanu neodsuzovali a neodsoudili tak přísně jako Matthes.

„Nikterak nemůžeme zcela korrektním nazvati", praví R. Kübel,[3] „že použito bylo naprosto Lutherem nesložené, byť i jím approbované Augustany jakožto direktního, ba rozhodujícího pramene v genuinním, nejvlastnějším názoru Lutherově."[4]

Svou „tichošlapskou", augsburskou konfessí, poznamenává Krogh-Tonning,[5] chtěl Melanchton spojiti vývoj co možno nejúžeji s minulostí, ale Luther vynesl téměř nad veškerou církevní minulostí zatracení. Kdežto prvý nabízí v Augsburku podrobení se episkopatu, praví Luther, že každý biskup v Augsburku se objevuje v průvodě legie ďáblů. Kdežto vyznání obsahuje nejhlubší úctu před úsudkem všeobecného koncilu, praví Luther, že výraz koncil právě tak nenávidí jako výraz „svobodná vůle" a že sedmileté věřící dítě stojí nad koncilem. Mluví ovšem i Luther, že přeje si „pravé křesťanské církevní shromáždění", ale předem můžeme říci, že by se byl jeho rozhodnutí nepodrobil, kdyby se bylo stalo proti němu. To jest patrno z předmluvy ku článkům šmalkaldským.

8. Augustana jen od těch se chválí, kdož buď jí neznají nebo jejích článků nezkouší, anebo jim nerozumějí.

9. Přihlédněme k 7. článku tohoto vyznání poněkud důkladněji či spíše jen k části tohoto článku, pouze ke slovům: Item docent, quod una sancta ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem ecclesia congregatio sanctorum, in qua evangelium recte docetur et recte administrantur sacramenta. Vedle tohoto latinského jest i německý text; zní: „Es wird auch gelehrt, dass alle Zeit müsse eine heilige christliche Kirche sein

[1]) *Janssen* l. c. III. 191, 51, 59, 68 etc. *Döllinger*, »Kirche...« 68 nn. — Když zwingliani katolické kantony všelijak týrali, chopili se katolíci zbraně a došlo k bitvě u Kappelu dne 11. října 1531, kdež Zwingli se zbraní v ruce padl. *Knöpfler*, »Lehrbuch der Kirchengeschichte« 521.

[2]) *Hergenröther*, »Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte«. 3. Aufl. 1886 75.

[3]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1891. 25.

[4]) Proč však Luther přece Augustanu approboval, Kübel neudává.

[5]) »Der Katholik« 1892. 2. 497.

und bleiben, welche ist die Versammlung aller Gläubigen, bei welchen das Evangelium rein gepredigt und die heilige Sacrament laut des Evangelii gereicht werden.“ [1])

Že německý text liší se od latinského, najdou snadno všickni, kdož jsou přesvědčeni, že překládati se musí se svědomitou věrností.

10. „Musíme doznati“, dí H. Using,[2]) „že užívání slov ‚svatí‘ a ‚věřící‘ jak reformatoři činili, není dle písem.“

Bornemann ubezpečuje však: „Reformaci děkujeme za pravé porozumění Písmu!“

11. Než nesmírně větší důležitosti než otázka, zda užívání slov „svatí“ a „věřící“ jak „reformatoři“ činili, jest dle písem čili nic, jest otázka: jak sluje protestantský bohoslovec, jenž evangelium čistě káže či čistě kázal, a dle kterého písma a v kterém roce tak učinil? A k této otázce platnou odpověď dáti nikdo ze všech protestantských bohoslovců, co jich koli jest, nemůže a není oprávněn a zajisté ani nikdy o to požádán nebude. K otázce, kde svatá křesťanská církev se hledati má a kde se nachází, nemůže důsledně dáti odpovědi protestantismus, jak obsažen jest v Augustaně.

12. S udělováním svátostí dle evangelia není to v protestantismu právě nejlepší.

13. Přičítá-li Zwingli, dí Th. Kliefoth,[3]) bez rozpaků nepokřtěným zemřelým křesťanským dítkám spásu věčnou na základě I. Kor. 7. 14.[4]) protože zrozeny jsou křesťanskými rodiči, tu lutherská církev výslovně tento argument zamítla a ve formuli svornosti úplně popřela, „že křesťanské dítky proto, že z křesťanských a věřících rodičů se narodily, jsou bez sv. křtu a před ním svatými a dítkami Božími.“ Když však lutherští bohoslovci nedbajíce na toto doznání, snažili se, aby byli spravedlivými ku křesťanskému citu a bez křtu sv. zemřelým křesťanským dítkám lepší osud než zatracení připravili, musil tento pokus jim selhati, protože v polemice proti očistci a stavu střednímu s Augustinem tvrdili bezpodmínečné zatracení pohanů, kteří povoláni nebyli. Bývají-li pohané beze všeho zatraceni, totéž děje se na roveň jim postaveným, beze

[1]) Srv. *Müller*, »Die symbolischen...« 1882. 40.

[2]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1892. 90.

[3]) *Th. Kliefoth*, »Christliche Eschatologie« 1886. 113 n.

[4]) »Neboť nevěřící muž jest posvěcen ženou a nevěřící žena bývá posvěcena mužem. Jinak byly by jich dítky nečistými, nyní jsou však svatými«: dle lutherského překladu. Oni protestantští bohoslovci, kdož tolik na latinskou Vulgatu sočí, myslím, že ani nepřečetli řecký text Otčenáše.

křtu zemřelým. křesťanským dítkám. a veškeré pokusy. tyto konsekvence omeziti. musily minouti se s cílem. jak i výsledek ukázal.

O rozkazu křtu sv. praví probošt v. d. Goltz.[1] souhlasí všickni křesťané. ale o křtu dítek není v bibli nic určitého. Proč by však ti. kdož domnívají se. že křest dítek jest oprávněn. neměli býti v církvi s těmi, kdož ho neuznávají?

„Oprávněnost a nutnost křtu dítek". píše G. Sperl.[2] „dá se dokázati. aniž by křest dítek výslovně ustanoven byl. z citu a z vědomí o posvěcujícím účinku svátosti takřka sama sebou. Tertullian jest nedobrovolným toho svědkem. protože jeho montanistický spor o oprávněnosti křtu dítek dokazuje. jak pevně křest dítek jako starodávný křesťanský zvyk byl zakořeněn. Křest dítek je k organickému vývoji církve nezbytným. Již v této okolnosti spočívá jeho oprávněnost a nutnost."

Křest, praví G. Resch.[3] musí všemožně proti sektám býti bráněn. Neboť všecky, jakkoliv slují. trpí ve své nauce první lží (πρῶτον ψεῦδος). málo si vážením. ba často pohrdáním křtu. Můžeme skoro říci. že zamítání křtu ve prospěch subjektivního. vlastní pílí dosaženého obrácení se jest vlastní známkou všech sektařských individuí. Naproti sektám máme vždy na paměti míti objektivní působení trojjediného Boha v pokřtěných. protože v jich srdcích nový život povstává. Každý pokřtěný je znova zrozen a ne pouze methodisté. každý křesťan křtem je zpečetěn a ne pouze Irvingiani. Křtem přivlastňují se jednotlivci zaslíbení. jež Bůh v Kristu všem věřícím dal. a proto je křest zárukou naší spásy.

Při subjektivistických snahách a směrech naší doby jest dvojnásob nutno. abychom na velikém významu křtu pevně stáli a v jeho vznešenost se ponořovali: jistota. že ve křtu vtiskuje se nám jako pečeť obraz Krista, je každodenní pohnutkou. abychom se snažili. aby tento obraz vždy více v nás se vytvářel a abychom ve všem řídili se dle Toho. jenž hlavou jest. Krista. — Se křtem nastává v člověku nový. božský život: člověk mění se ve vnitřní podstatě v jinou bytost. bytost. jež jest podílníkem království Božího.[4]

Jak nesmírnou moc a čest udělil Pán svým sluhům. když jim řekl: Křtěnce křtěte ve jménu Božím! a zároveň jim dovolil i poručil. aby je uváděli do ráje. ku stromu života a ovoce jeho jim trhali.[5]

[1] Der Reichsbote« z 10. listopadu 1893.
[2] »Neue kirchliche Zeitschrift« 1895. 742.
[3] »Neue kirchliche Zeitschrift« 1895. 1003.
[4] »Evangelische Kirchenzeitung« 1889. 906.
[5] »Evangelische Kirchenzeitung« 1889. 908.

Platí-li evangelická a lutherská zásada, tak míní jiný,[1] že milost a víra nerozlučně souvisí, tu musil by křest dítek buď se odstraniti, jako římská církev v pozdější době odstranila přijímání dítek, anebo musil by prohlásiti se za církevní slavnost, jež teprve později obdržuje svou podstatu. Ale ani jedno ani druhé se nestalo; naopak Luther podržel křest dítek jako svátost znovuzrození a jej, ač dle jeho názoru nejvýš symbolem přicházející milosti měl býti, pojal za effektivní čin. Tím, ač opravdu nechceme, vracíme se k opus operatum a trháme poměr mezi účinkem milosti a věrou.[2])

Křest, objasňuje Stöcker,[3]) účinkuje, přistoupí-li víra, avšak pouhému mechanickému účinku křtu nevěřím.

„Protestantismus", praví K. Hase,[4]) „byl by snad křest dítek nevynalezl, ačkoliv na něj v první jeho podobě mocně zdůrazněnou naukou o dědičném hříchu byl poukázán; jakmile však jej v dějinách nalezl, byl rozhodně povinen, aby tento krásný zvyk chránil." [5])

R. Ehlers připojuje se podstatně k názorům Schweizerovým a Lipsiovým a vidí ve křtu obraz znovuzrození, jenž jen dorostlým může se udíleti, když dokonána byla vnitřní obnova. Křest dítek jest dle něho pouze významný zvyk, jenž vysvědčuje o přijetí dítek křesťanských rodičů do sboru, není absolutně nutný, ale bez něho nebyla by nikdy církev církví národní a křesťanství náboženstvím světovým. Ostře proto polemisuje Ehlers s Lutherem, Höflingem a nejposlednější přednáškou Polstorffovou o pozdějším křtu dítek na eisenašské konferenci.[6])

„Jeden", praví Eberle,[7]) „učí (ve Vitemberce), že křest jest koupelí znovuzrození a velebí jeho sílu i účinek. Pak přijde druhý, jenž učí, že křest jest jen obrazem znovuzrození a nic při něm nevychvaluje, neboť popírá, že něco dává a působí, a nejraději o křtu, křestní milosti a zvláště křtu dítek mlčí."

V „evangelické sessi", t. j. v shromáždění protestantských členů veliké rady, jež platí za nejvyšší reformovaný církevní úřad, bylo

---

[1]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1892, 244.

[2]) *Kahnis*, »Christenthum und Lutherthum« 1870. 189, 195.

[3]) »Der Reichsbote« z 2. května 1891.

[4]) *K. Hase*, »Handbuch der protestantischen Polemik«. 4. Aufl. 1878. 357. — Srv. »Protestantische Kirchenzeitung« 1857. 217 nn.

[5]) Faktum je, že 10. článek v Augustaně obsahuje transsubstanciaci, či že právem i slušností tam nalézti se může, právem dí *H. Schmidt*. »Liter. Centralblatt« 1891. 97.

[6]) »Theolog. Literaturbericht« 1891. 79.

[7]) »Historisch-politische Blätter« 1891. 107, 538.

velkou většinou usneseno, že křest již se nepovažuje za podmínku náležitosti k církvi.[1])

Předepsané svěcení křestní vody nemá v bibli základu.[2])

Kde křtí se v domě, vejde pastor, shromáždí se větší nebo menší společnost, čeká se ještě na kávu, někteří si zapálí doutník, a jen malý, květinami ozdobený stolek se dvěma svícny a konvičkou ukazuje, že tato společnost má ještě vyšší cíl před sebou. Pak přijde paní s dítkem, kmotři přistoupí ke stolku a počíná křest, jako oasa v poušti, beze slova i zvuku.[3]) (P. d.)

Písemnictví a umění.

Nové směry v současném dramatě.

Ref. Tomáš Hudec. (O.)

II.

Nad celým tím současným dramatem evropským stojí a kraluje dle mínění znalců a obdivovatelů Ibsen. On uskutečnil nové snahy, on vtělil ve své drama tušený ideal nového umění, on tvoří a ukazuje drama budoucnosti, drama vyšší a dokonalejší nežli vše co dosud předcházelo. On je očistil a odstranil zlozvyky pozůstalé po staré routině, tradici, konvencionalnosti; on dobyl a zmocnil se samé podstaty pravdy a vytvořil pro ni formu novou, původní, pravdivou, jako život sám!

S jistotou lze říci, že je produktem doby a jejích snah. Nejvšestrannějí a také nejzdatněji zobrazuje ony snahy dramatu po nových předmětech a nových formách. Že má velké nadání, mnoho technické zručnosti, a že jeho kusy vyvolávají dojem na jevišti, že diváci vycházejí z divadla v rozrušení, jehož nemohou tak brzy opanovat a upokojit, to je vše pravda. Ale není ono rozrušení pouze podrážděním nervů, či je to skutečné vzrušení citů a okouzlení obrazivosti?

Musíme doznati, že onen obdiv pro Ibsena zdá se nám upřílišeným. Říká se nám, chceme-li jej poznat, jemu rozumět, zamilovat se do něho a obdivovat se mu, že musíme napřed poznat jeho filosofii a vniknout v ni. Tento požadavek připadá nám zase zvláštním. Nikdo nepotřeboval

[1]) »Historisch-politische Blätter« 1893. 113, 182.

[2]) »Theologisches Literaturblatt« 1891. 30.

[3]) »Der Reichsbote« ze 17. června 1893.

znát a zkoumat filosofie Aischylovy a Sofoklovy. nikdo nepotřeboval se tázat a vědět. jaké filosofie se přidržoval Shakespeare. a přece každý mohl rozumět jejich tragediím. mohl se v nich poznat. nalézt v nich předmět obdivu a rozkoš. Ale nechať je tomu tak! Hledejme filosofii Ibsenovu. základy jeho dramat. duši jeho postav a klíč k jejich porozumění!

Při tomto zkoumání předpokládáme. že filosofie spisovatelova nebo básníkova. souhrn to oněch názoru. které má za pravdivé. že tato filosofie. budiž si jakákoliv. bude jednolitá. konsekventní. logická. že jedny názory budou v souhlase s ostatními. Tuto jednotu. tuto logiku a shodu však přes usilovné pátrání u Ibsena je těžko nalézti. Zdá se. že hlavní jeho zásadou je právo člověka k úplnému a svobodnému rozvinutí vlastní bytosti individuality. Naše pudy. instinkty. žádosti. to není jenom náchylnost. to je zákon. a člověk nejen směle může. ale je povinen zákona toho poslouchat. za ním kráčet a učinit mu zadost. Zda Ibsen sám tuto „zásadu" vynalezl. či dospěl-li k ní vlivem Nietzscheovým. jest věcí lhostejnou. neboť v obou případech jest tato zásada nesprávnou. Člověk nestanoví sám sobě práva a zákonu. ale jest postaven pod právem; a onen vyšší. mocný. onen nadčlověk. chtěl-li by se zákona toho držet. stal by se. pokud by to ovšem šlo. pro druhé násilníkem a utlačovatelem hovícím si v nadbytku a rozkoši. Übermensch. aniž by byl toho pozoroval. sestoupil by na Unterthier.

A tato theorie o neobmezené svobodě a právu člověka. který se cítí vyšším. vystupuje u Ibsena tak často. že zdá se býti dření a trestí jeho filosofie. Opíraje se o tuto zásadu. obětoval konsul Bernick bratra svým zájmům; dle téže zásady obětoval Gabriel Borckman svým velkým plánům sebe i tu. již miloval; dle téže zásady zamiloval se Rosmer a Rebeka tak vášnivě. a Nora (ze všech asi nejvýraznější) opustila muže a děti. Ale měli-li oni všichni vzhledem k sobě tento závazek. proč jim potom činí svědomí výčitky a předhůzky. proč končí zpravidla zoufalstvím nebo činem lítosti a polepšení? Bylo-li to jejich právem a povinností. tedy neučinili nic zlého. nemají žádné viny; a jestli trpí. trápí se a zoufají. tedy je to asi pouze znamením. že onoho práva. onoho závazku neměli. Co tedy z toho dvojího je pravda? Co je skutečným přesvědčením autorovým a jeho myšlením? Pravdou jest tu nedostatek konsekvence. nedostatek logiky. nedostatek jasného a pevného způsobu myšlení.

Z této základní nejasnosti a nesrovnalosti vyrůstají četné jiné. Kterási matka naříká a pláče. že rozmařilý a smyslný manžel dědičně zanechal svou vadu synovi; sama však syna nejen nezdržuje od ní. ale povoluje mu a podporuje ho. Sama pak nad to lituje. že kdysi v mládí nešla za hlasem srdce. a přísnému pastorovi. který se v naší fabuli zachoval jako kdysi patriarcha Josef. vyčítá to jako hřích. který spáchal proti ní a proti sobě samému. Proč tedy má za zlé muži. že něco učinil. za zlé sobě a pastorovi. že téhož neučinili? A co a jak myslí onen autor. který takovou postavu vymyslil?

Je-li právem a povinností člověka všestranný rozvoj individuality záležející v tom. aby člověk následoval svých pudů a žádostí. tu nač

se má pro jakékoli věci obětovat? Obětování však vystupuje u Ibsena často a vždy je vylíčeno sympaticky, ušlechtile. Že takovým vskutku jest, nepochybujeme: nemá-li však rozumného základu, nesrovnává-li se s právy naší přirozenosti a našeho života, tu v takovém případě je bolestí, kterou si sám člověk bez potřeby zasazuje, je šílenstvím nebo pošetilostí. Slavná Divoká kachna je dokonalým příkladem této myšlenkové nejasnosti, této nedůslednosti. Opírá se o myšlenku zadostučinění a usmíření, obětování. Ale což oni rodiče dopustili se něčeho zlého, když kráčeli za svým pudem? Proč má býti u nich zlým, co u mnoha jiných bylo dobrým? A jestli to, co učinili, nebylo zlým, proč má dcera nést pokutu a činiti zadost? Zadostučinění není novým objevem Ibsonovým; o ně opírá se již to, co nazýváme umučením Kristovým a vykoupením světa. Má-li však zadostučinění býti potřebným a rozumným, tu musí tu býti vina skutečná. Moralista starého rázu, vychovaný ještě v zásadách křesťanských, může vinu onu spatřovati v poměru obou rodičů: ale jak ji tu může vidět Ibsenova filosofie v tomto případě, když ji nevidí v tolika jiných podobných? Ubohá dívčina nese vinu za něco, co dle mínění autorova nebylo zlým. S našeho stanoviska možno ji chápat a ctít: s jeho stanoviska však možno ji pouze považovat za bytost, která neví, co činí, a za pošetilce onoho člověka, který ji namluvil, aby se obětovala. A obětování se? Věc to převznešená a přeušlechtilá. Ale i ono musí býti rozumným, musí býti vykonáno v přesvědčení a v naději, že povede k cíli, k výsledku.

„Třeba rozumět filosofii Ibsenové a vniknout v ni" — opětují jeho vyznavači nebo fanatici. Mají beze vší pochyby pravdu. Třeba ji porozumět, abychom porozuměli jeho myšlénkám, záměrům a postavám. Ale to je neštěstí, to je veliký organický blud Ibsenova talentu, že tvoří sobě postavy a poměry dle své filosofie. V jeho mysli povstane nejdříve nějaká these, a podle této these, jak toho ona vyžaduje, upravuje si lidi, jejichž city a činy mají býti výkladem oné these. Postavy Ibsenovy pochopí a jejich citům porozumějí pouze ti, kteří mají tytéž, jako ony, tytéž jako autor názory filosofické a mravní. Není to přirozenost lidská a život lidský takový, jak je skutečně, ale je to určité pojímání přirozenosti a života, pojímání vtělené autorem v postavách libovolně upravených a přizpůsobených, kteréžto myslí, cítí, jednají a mluví ne podle všeobecných zákonů a zjevů lidské přirozenosti, nýbrž podle zákonů a zjevů, které autor a jeho filosofická škola konvencionalně přijali za své.

Vychvaluje se v dramatech Ibsenových obyčejně veliká pravdivost životní. Ale tažme se a uvažme, zda by mohl člověk se zdravou přirozeností a zdravým úsudkem jednati za daných okolností tak, jak se chovají Ibsenovy postavy? Jsou to vše bytosti výstřední, vytvořené pro výstřední theorii: a i když chápeme jejich výstřednost a vmyslíme se na jejich stanovisko, přece nemožno nám pochopit a uvěřit, že by jednaly tak, jak jednají, že Rebeka (Rosmersholm) potřebovala tak dlouhé doby, aby poznala v sobě tu prudkou vášeň, která ji sžírá, že konsul Bernick tak náhle se polepší, že jeho švagr obětuje vše, co má,

ba i své dobré jméno k vůli lotru, o jehož ničemnosti je dokonale přesvědčen, že Wangel tak klidně přijímá návrhy dávného snoubence své ženy, že jedni litují toho zlého (dle našich pojmu), jehož se dopustili, a druzí litují, že se ho nedopustili.

Netážeme se již po pravdě mravní: Ibsen má, jak známo vlastní moralku, ovšem, rozumí se, lepší a vyšší nežli je zastaralá křesťanská. Netážeme se po škodlivém a ničivém vlivu, jaký taková moralka, takové vylíčení člověka a společnosti může míti na lidi polovzdělané nebo nevzdělané. Dovolujeme si pouze otázati se, zda je tu ona velebená pravdivost a zobrazení skutečnosti? Zda se obecenstvo a kritika nedaly oklamat zdáním? Zda scenická zručnost v effektních situacích, zda hlásaná nová (ne vždy nová!) hesla a nauky, zda dojem způsobený v divadle dobrou hrou herců nezakryly jejich zraku nedostatek skutečné, všeobecné lidské pravdy? Konečně, zda v celém Ibsenově divadle jest jediná postava, jediná scena, cokoli by se blížilo velikým výtvorům opravdu velikých básníků? — Tuto pochybnost nemáme my, ale vyslovuje ji nejmodernější z moderních lidí. — Neboť z toho, co slyšíme a čteme, musíme soudit, že člověk je nyní jinakým než býval; soudobého moderního člověka stvořil patrně Pán Bůh jinak než Adama a jeho potomky. Nám se to zdá býti trochu divným, trochu těžce uvěřitelným; přirozenost lidská zdá se nám býti vždy touže a nemyslíme, že by člověk novodobý měl jinou duši a v ní jiné dobré a zlé city než jako míval člověk dříve. A proto se nám zdá, že poesie, která má duši tohoto novodobého člověka odpovídat a ji vyslovit, může býti jinou co do formy, ale v podstatě musí zůstati táž. Ale připusťme, že tomu tak není. Nuže jeden moderní z nejmodernějších, protivný to pol našich pojmů náboženských, filosofických a společenských, Max Nordau soudí o Ibsenovi právě tak jako my, s tím toliko rozdílem, že nepoměrně směleji a přísněji, a že na něj vylévá proudy své žíravé ironie, svých přesných logických argumentů. Tato shoda, tento souhlas v otázkách literarních a uměleckých mezi lidmi, kteří jinak nesouhlasí v ničem, nemůže-li to také sloužit za důvod, že přece v těchto dávných a staletých pojmech umění a poesie musí býti něco pravdivého, něco stálého, nezávislého na době a její modě?

Zda celé ono novodobé drama přežije věky a stane po boku Řeků, Shakespeara, Schillera, Goethea, anebo zda zanikne tak jako jeho předchůdci Dumas otec, Soulié, Dumas syn, to rozhodne budoucnost za nějakých dvacet nebo třicet let. Možná též, že z tohoto chaosu vyjde nový tvar dramatu, a že v něm bude velikost i krása. Ale do dneška toho není přese všechnu zručnost a zběhlost autorů, přese všechno zanícení reklamy a kritiky. Nervy bývají rozrušeny, ba často bolestně trhány oním dramatem; avšak cit a obrazivost neodnášejí si z něho oněch vysokých povznášejících dojmů, jakými nás uchvacují velcí tragikové staré i nové doby. Je tu mnoho různých dramat, ale ani jedna tragedie. Často se považuje za tragičnost trýznění diváka, jak to činí na příklad Tolstoj ve Vládě tmy; na druhé straně zase často, ne-li vždy, zaměňuje se skutečnost a všednost, zdánlivá podoba se všedním během

života a podstatná pravda života a duše lidské. Časem chtějí rozpjat autoři křídla k poctivému letu, ale tu zapomínají, že není poesie bez pravdy, a že ztrácejí se ve falešných paradoksech, které k vuli upokojení svědomí nazývají symboly. Maeterlinck a jeho škola klamou sebe a jiné předstíráním symboličnosti a fantasie. V nejlepším případě podávají nám fotografickou věrností bolest nějakého stavu, nějaké části společnosti (Hauptmann) a touto důkladností vyvolají dojem; ale k takovému druhu umění stačí přesné pozorování a zručnost v seskupení, v komposici. Při této fotografické důkladnosti, která tu však vždy nebývá, končívá se psychologická pravda postav a situací.

Mluvit o pravdě mravní je tu obtížno a také zbytečno, neboť každý z oněch autorů má svou mravnost, které se drží a kterou vyznává. Dokazovat pak jemu a jeho přívržencům, že je nesprávná, bylo by bezúčelno. Stačí tedy říci, že ony postavy, jejich skutky, důvody jejich činů jsou pro prosté svědomí často pohoršlivé, zatím co zdánlivě smělá přítomnost, s jakou se uvádějí na scenu takové situace, a neslušnost, s jakou se podávají, zdají se býti povznešeností a puvodností, vpravdě však není to nic jiného než hledání originality v nestoudnosti. Esthetického smyslu, umírněnosti v podávání bolestných situací, vědomí, že tragedie není torturou a že má vzrušit, ale ne trýznit, toho marně hledáme. „Filosofie již bohudík propustila umění ze své péče a poručenství", tak mluví vyznavači nového dramatu. Zda se umění špatně dařilo za péče a poručnictví Aristotelova a Lessingova, o tom nechceme začínat nové a obšírné diskusse. Toliko skromně podotýkáme, že filosofie umění nikdy ze své péče nepropustí, neboť mysl lidská jest již tak stvořena, že vždy se bude tázat a vždy pátrat, co je krása, jaká jest její podstata, její podmínky, zákony. A pokud bude člověk při tomto postupovati tak, jak činili Aristoteles a Lessing, t. j., nebude-li sobě tvořit předem a libovolně theorii, a bude-li z děl skutečně existujících a skutečně krásných vybírat společné znaky a z těchto usuzovati, že ony musí býti podmínkami a zákony umění, pokud tomu tak bude, tu poručnictví filosofie umění jistě neuškodí. Uškodila by filosofie umění a zničila by je, kdyby namluvila sobě a jemu, že umění je chaosem a ne organismem, anarchií a ne harmonií, hrubostí a divokostí a ne ušlechtilostí, že je zdáním a ne pravdou!

Mnohé z nových dramat dovede silně otřásti divákem a zvláště rozrušiti jej, ale kolik z nich obstojí při zkoušce klidné úvahy, přemýšlení a času?

Současné krásné písemnictví srbské.

(Č. d.)

Tak tedy nemáme u nás vlastně čtenářstva, jež by sledovalo rozvoj srbské literatury za vedení kritiky; naše obecenstvo ukájí své duševní potřeby čtením krásných děl dle přirozeného výběru, arci pokud toho potřebu cítí, neb i ta valně ochabla následkem intensivního zájmu o politiku, čtení politických listů. Větší část naší intelligence neinteresuje se o krásnou literaturu, jí jsou všecka jiná zaměstnání a zábavy přednější, všecky cizí literatury lepší. My arci svými původními plody nemůžeme soutěžiti s cizími literaturami; než nedostatek, který se jeví mezi plody domácími a cizími, má zastříti (když ne vyplniti), národní vědomí a nadšení, jehož — žel Bohu! — u nás není. U nás se až příliš ujalo přesvědčení o přednostech, nesrovnatelných přednostech cizích děl proti našim; naše vzdělanější třídy vychovávají svůj dorost tak, že mnozí z nich ani pojmu nemají ani o těch našich spisovatelích, kteří se mohou směle měřiti i s předními autory cizozemskými. A přece právě intelligentní třídy mají povinnost podporovati moralně literarní pracovníky, jako zase střední třídy za poskytnuté jim nadšení a povznesení mají je hmotně podporovati. Obapolná jich součinnost a podpora má býti literatům vzpruhou jak další tvořivosti, tak i zabezpečením jim bezstarostného života a jistého postavení. Ale ony kruhy toho nečiní, proto máme málo spisovatelů z povolání a nadání (a těch několik málo přímo bídně živoří), za to však sílu diletantů, kteří provádějí s písemnictvím jakýsi druh sportu a spekulace. Tak mnohý talent u nás proto zanikl, že nucen byl v těžkém zápase životním zříci se péra a chopiti se nějakého praktičtějšího zaměstnání, jež by mu zabezpečilo materialní existenci. Hříšnost té netečnosti u naší intelligence je tím větší a osudnější, protože jsme malý národ a že místo abychom v poměru k naší číselné menšině tím větší oběti přinášeli všeobecné vzdělanosti, a tak i našemu písemnictví, my obojímu vstříc vycházíme s tím větší netečností a lhostejností. Čím větší poptávka po zboží, tím také větší výroba!

Touž netečností trpí i ti vzácní vlastenci a milovníci literatury, kteří vydávají zábavné listy z čistého úmyslu, aby povznesli v národě našem vkus a smysl pro vše, co je krásného. Nedostatkem odběratelů nemohou redigovati list tak, aby mohl konkurovati s cizozemskými listy, jejichžto materialní existence je zabezpečena; ký div, že pak za těmito pokulhávají?! Směrodatní faktorové, kteří mají po ruce prostředky, by jim pomohli, nevěnují jim jakožto vychovatelským a vzdělavatelným činitelům pražádné pozornosti, a tak listy ty čásek živoří, až zaniknou, než docílily nějakého vlivu na ducha národa a staly se forem, štěpnicí krásna.

To vše jsou různé symptomy jedné obecné choroby, jak ta nesjednocenost na všecky strany, tak i ta stagnace, ta netečnost a zkažený vkus, a těžko říci, kdy a jak se to vše k lepšímu obrátí ve všech oborech našeho veřejného života.

Pro literaturu třeba by bylo předkem a nejprve, aby se uzdravil žaludek, totiž **kritika** tak, aby začal pořádně pracovati, a to se, po mém soudu, teprve tenkrát, a **jenom** tehda stane, až nám čas donese takové eminentní duchy, kteří by byli s to, aby svrchovanou dokonalostí svých výtvarů umlčeli syčící a úzkoprsou kritiku, a stali se autoritami, kterým chtěj nechtěj musíš se klánět, a kteří by zároveň nadáni byli takovou magnetickou silou a mocí na čtenáře, že by je vzletem svého slova a krásou a dokonalostí svých plodů dovedli uchvátit a trvale získati pro srbskou knihu. Pak nastane převrat a obrození, jehož toužebně čekáme, a jehož je nám tak velice potřebí. Do té doby zůstanou bez úspěchu všecky snahy současných literatů dodati našemu písemnictví nového vzletu a čtenářstvu nového pro ně nadšení.

Po těch všeobecných úvahách pochopíme také dobře stav nynější naší literatury. Naše písemnictví je takové, jaké za takových vlivů může býti, ani lepší ani horší. S těmi fakty musíme počítati, ale nesmíme se proto oddávati beznadějnému zoufalství ni indolenci, jež by nás mohla připravit o všecku chuť k další práci a činnosti. Třebas nejsme dnes schopni vytvořiti nic výtečného; přece jest nám dále pracovati, bychom si tak postavili o stupínek více, kterého nám třeba při našem slézání vysoko nám vytčené mety. Síly, na kterých závisí naše obrození, jsou nám skryty a neznámy, nemůžeme vědomě uspíšiti jejich vstoupení v život ani udati, kdy se to asi stane, jako nedovedeme ani urychlit ani vypočítati, kdy že sopka počne soptiti. Ale poctivou prací, plnou upřímné lásky k srbské knize, můžeme aspoň připravovati národ náš na tu velikou dobu obrození, by ho nezastihla nepřipraveného, bez porozumění. Můžeme buditi zájem pro literaturu, tříbiti a voliti pojmy, sbližovati se, klásti základy k další společné práci, usnadňovati práci nadanému dorostu našemu.

To-li učiníme, učinili jsme, co jsme za daných poměrů mohli, učinili jsme, co se od nás požadovalo a co jsme vykonati mohli, zkrátka: dostáli jsme své povinnosti; jinak by se na nás uskutečnilo:

> Ein grosses Zeitalter harret unser,
> Doch sieh', es findet ein kleinlich' Geschlecht. (Goethe.)

* * *

Shrneme-li všecky produkty našeho krásného písemnictví a sestavíme-li je dle toho pořadí, v kterém se objevily, tož nedocílíme tím jednotné **výstavy** s přesným katalogem a poznačením ceny jednotlivých plodů, nýbrž budeme míti jakýsi pestrý knižní **bazar** se všemi jeho zvláštnostmi. Zboží všeho braku dosť, dobrého i špatného, drahého i laciného, a na bazaru tom také hejno „vyvolavačů“, kteří plným hrdlem, jak se komu chce a líbí, chválí a haní zboží, hledíce na sebe obrátiti pozornost a koupěchtivost té trošky čtenářstva, jež se na bazar byla dostavila. Hluk a křik na všech stranách, a není vůdce, jenž by vás na vše upozornil a také vám udal, zač která věc stojí, neboť na „Ausschreiera“ spolehu není. Tak abyste sami každou jednotlivou věc do ruky vzali a si prohlédli. A kdy pak byste s tím byli hotovi!

Tento úkol by sice měla převzíti kritika, katalog a ocenění jednotlivých výrobků měly by podati naše listy. Ale tak ze všeho toho není nic, proto ať se čtenáři spokojí s tím, co se dá učiniti a jak se to dá spořádati.

První místo v krásném písemnictví zaujímají výtvory básnické v užším slova významu, tedy poesie.

I u velkých, pokročilých a sjednocenných národů slyšíme na všech stranách oprávněné stesky, že smysl pro vázaný sloh u nich klesá; ani ti národové nemají mladých veršovců, kteří by se mohli po bok postaviti koryfeům z minulých dob. A tak se to má i u nás.

Zjev to zcela pochopitelný. Národové vstupují ve svém životě v zralejší leta svého věku, a jako u jednotlivců s věkem mizí idealismus, obrazotvornost, nadšení, ustupujíce a místo dávajíce praktičtější filosofii při nazírání na fakta kolem sebe a v sobě, tak tomu bývá i s celými národy. Rozum nabývá vrchu nad fantasií, jež jest podstatnou podmínkou básnického tvoření. Kdo z nás nebásnil, anebo se aspoň o to nepokoušel v mladých letech svých! a hle, veliká většina nás umlkla, když ve zralejším věku přikvačil na nás drsný a surový boj životní, jenž nám vštípil praktickou filosofii, tak že se dnes dokonce stydíme za své básnění v mladých letech.

A v zápase tom pomalu pomaloučku počíná se tratit i národní poesie. Čím národ starším, vyspělejším, tím těžší je ten boj, a s ním mizí víc a více poesie. Když tato umlkne, tu se obyčejně stěhovává k vzdělanějším, zámožnějším třídám, u kterých boj ten nebývá ještě tak akutním; tu kvete a rozkvétá znova, arci uměleckým způsobem, avšak i tam po čase počne uvadat, až ji mráz drsné a hrubé skutečnosti zcela sežehne. U všech národů rozznáváme v rozvoji jejich poesie tři periody: národní poesii (s jejími začátky, rozkvětem a úpadkem), umělou poesii (ditto) a konečně úpadek poesie vůbec.

Mám za to, že u nás ten úpadek jak národního, tak i umělého básnictva příliš záhy nastal, což je důkazem, že se nepřirozeně pod vnějším vlivem západní osvěty vyvíjíme. My jsme „frühreif." Náš národ jest ještě mladý, on vlastně ještě v mužnost nevyspěl, on se nalézá ještě ve věku jinošském, a proto, třebas nám vnější poměry nebyly příznivy, přece by mělo mladé srdce zpívati.

Než stykem se západní kulturou veliká část našeho národa je pro poesii už přezralou, jako vám předčasně vyspěje dítě, jež se stýká pořád jenom se starými, přijímajíc od nich vše, co vidí. Proto veliká část národa našeho už nezpívá, a zpívá-li ještě, pak pěje formou i obsahem dle požadavků umělé už poesie. Nejprve přestal národ náš zpívati na periferijních bodech, kdež nejprve kultura západní se naň navalila, totiž v jižních Uhrách, v Barani, Bačce a Banatě, potom umlkl Srém, Slavonie, Dalmacie, Charvatsko, pak přišlo na řadu království srbské, Hercegovina a Bosna, neboť už i tam se strojí musa poesie před hvizdotem páry, rachotem železnice, před telegrafem a exekucemi na odchod do tichého zákoutí idylických a ustraněných doubrav Macedonie a starého Srbska.

Nicméně přece pozorovat i u těch zralejších údů našeho národa mladé dosud srdce, jemuž dosud je do zpěvu, neboť z nedostatku básnické fantasie a tvůrčí mohutnosti chápe se oběma rukama všeho, co se k němu z národní poesie importuje přes Srbsko z Macedonie a a staré Srbije.

A tak tomu do jisté míry i s umělou poesií. Stará naše básnická generace nám pomalu vymírá, jejich epigonové arci ještě na Pegasu jezdí, jenom že ten „fühlt nicht mehr die sichere Hand des Meisters", jak dí Schiller, a tak jaksi nechce jich poslouchat a nositi tam, kam by oni rádi. Poetů máme dost, ale jsou to většinou efemerní zjevy, t. j. lidé, kteří ve svých mladých letech zpívají, ale pak jim zápas se životem a jeho mrazivou skutečností vezme tu trošku Božího nadšení, nadání a fantasie, a pak arci nezbude jim nic jiného než pověsiti lyru na hřebíček.

Za to je vzácný básnický přírůstek, který by opravdu něco do budoucnosti sliboval. Prohřešil bych se věru, kdybych některým z nich upíral nadání, ale aby se z těch začátečníků ten a onen vyvinul v básníka, který by byl s veliký svůj úkol, třeba, aby kromě nadání znal také skutečný život, aby znal ven a ven srdce lidské. Dokud je takový začátečník mladý, pak obyčejně nemá kromě nadání žádné znalosti života, i zpívá jako to ptáče na snětí, zpívá, protože je mladý a zdravý, zpívá, co mu — abych tak řekl — slina na jazyk přinese, ale ton jeho postrádá umělecké ceny, nemá hlubšího obsahu. A když vyroste a uzrá a nabude zkušenosti o lidech a životě lidském, stane se také filosofem a začne kriticky mysliti, tu obyčejně zase zatím vyschne v něm nadšení a fantasie, ochromne v něm čistý vzmach básnické duše, jakož i ochota a vůle, by svého daru užil k promítnutí a uskutečnění idealů, o kterých v mládí sníval.

Náš mladý básnický dorost je tedy v mládí svém poetou bez filosofie, u věku pak zralejším filosofem bez poesie.

Velice málo je těch, kteří by byli schopni probiti se prosou života a zachovati si nepokálený zdroj Božího daru, zachovati si svůj idealismus, aby poznavše nepoetickou skutečnost našeho života, přece dovedli jej idealisovati a nás seznamovati se sebou samými, dávati nám znáti, jací jsme, jakými můžeme být a — jakými máme býti.

Takovým poetou je *Zmaj Jovan Jovanović*, náš poeta laureatus; jeho hlavu zdobí kromě vavřínu, který mu národ od srdce dal, šediny stáří, ale onen plamen básnického nadšení, který mu háral v mladých ňadrech, nevychládl ani neutuchl. Starcem jsa plným životní zkušenosti, ale i poesie, zpívá stále, povznáší zpěvem svým druhé, bodří, opravuje, ušlechťuje. Dosud je tak sladkým a milým co do čistoty, vznešenosti a upřímnosti svých citů, jako býval v plné své mužnosti. Stáří pozorovati na něm snad jedině v tom, že jaksi zanedbává vnější dokonalost formy, v čemž právě kdysi býval mistrem nad mistry. O jeho duševní svěžesti svědčí všecky knihy jeho „Snohvatic", jeho básně pro děti, jeho překlad Goetheovy „Ifigenie", a já mám za to, že i jeho posledním vzdechem bude přidušený verš nedokončené písně. (O. p.)

Španělské písemnictví.

Referuje[1]) Alois Koudelka.

Referent Rafael Altamira o španělské literatuře v londýnském „Athenaeu" dí, že charakteristickou známkou publikací za posledních dvanáct měsíců (počítáno od července m. r. do července t. r.) označiti možno periodu „magacin". Jak u nás, tak i ve Španělsku politické denníky pramálo si všímají literatury. Jediný „Imparcial" trochu si jí hleděl a dosud hledí, a to v čísle pondělním. Dříve bývaly tyto „pondělky" velmi zajímavy, poněvadž do nich přispívali Fernandez Flores, Fer. Bremón, Ortega Munilla, Picón a jiní. Dnes však pozbyly svého významu, slouží vlastně jediné Pardo Bazánové, jež tam uveřejňuje své jednotvárné povídky, a tu a tam že tam J. Echegaray a J. Valera napíší „ex cathedra" nějaký vědecký neb literarní essay. Illustrované týdenníky (na př. „Blanco y Negro", „Nuevo Mundo", „Al rededor dal Mundo" a j.) vynakládají všechen um a síly své jen na zevnější úpravu, kdežto obsah jejich nestojí, jak se říká, ani za „fajku tabáku". Vedle nich existovaly tak tak živořice (jako na př. „España moderna", jež nikdy nedocílila více než 500 odběratelů), a dosud existují více méně objemné „revuje" obsahu více (ba výhradně) doktrinářsky učeného. Až teprve v poslední době založeno několik svižněji psaných magacin. Z krajinských dlužno vytknouti zvláště „Revista de Aragón", jíž rediguji Ribera a Ibarra, professoři z university zaragosské; vytkla si za účel býti představitelkou veškeré duševní činnosti v Aragonii, nese se duchem i formou encyklopedickou, ač nejvíce místa popřává historickému bádání. Z jiných jmenuji: „Nuestro Tiempo" (Naše doba) a „La Lectura". Onu založil žurnalista Salvator Canals, nese se směrem angl. „Review of Reviews", podávajíc výtečnou informaci o socialním, politickém a intellektualním hnutí najmě ve Španělsku, ale i z ostatní Evropy; tato nese na sobě ráz literarní a umělecké revue. Všímá si domácí literatury a umění (malířství, sochařství a hudby), věnujíc dosti místa i přehledu krásnému obzoru po jiných časopisech. Ze spolupracovníků jmenuji pp. Valeru, Moretu a pí. Pardo Bazánovou. Než pro svou elegantní úpravu a vysokou cenu sotva pronikne v širší vrstvy. Publikacím nevydaných dosud děl věnovány jsou „Revista Española" a „Jornal" (Žurnal) barcel. akademie věd.

Z krásných prosaterů vzbudil i za hranicemi pozornost Pérez Galdós, a to svou divadelní hrou „Elektrou". Benito Pérez Galdós patří bez odporu k nejznámějším, nejoblíbenějším spisovatelelům dnešního Španělska, ale i za hranicemi nejvíce známé francouzské listy „Figaro" a „Temps" otvírají sloupce své jeho nejnovějším romanům. Kritik v italském časopise „Rassegna Internazionale" (sešit 15.), Pagano, nazývá jej největším romanopiscem španělským in specie a jedním z velikánů romancierů přítomnosti vůbec. A čemu děkuje za tuto oblibu?

[1]) Použito mimo jiné i „Athenaea" lond. ze dne 6. července 1901 č. 3845.

Menendez y Pelayo, tento hluboký znatel evropského a zvláště španělského písemnictví, praví o něm: „Je nade vši pochybnost jisto, že mezi spisovatelskými veličinami, jež si vytkly za cíl povznesení lidového (historického) romanu, Pérezi Galdósu přísluší čestný název průkopníka a vzkřisitele národního romanu španělského.“

Narodil se (ne ve Španělsku) na Kanarských ostrovech, a to v Las Palmas dne 10. května 1843. Studoval nejprve práva, ale záhy věnoval se písemnictví, až se ho výhradně přidržel. Roku 1870. vyšel první jeho roman: „La fontana de oro“ (Zlatý fontan), na to následovaly realist. romany „El audaz“ (Smělec) a „La sombra“ (Stín). Prvním však slávu jeho založivším romanem byl „Trafalgar“, po něm následoval „Dvůr Karla IV.“ Prvním pak antiklerikalním romanem byla „Doña Perfekta[1] (český překl. Dokonalá Paní) a dvojsvazkový pak roman „Gloria“. Ještě větší bouři vzbudil několik let potom vydaný roman: „Rodina Leona Rocha“, v níž líčí zápas moderních, pokrokových ideí proti orthodoxním názorům Starošpanělu. Pozoruhodno jest, že representant oněch, učený Leo Roch, tehdy musil podlehnouti, kdežto v „Elektře“ moderní ideje vítězí! Mezitím vyšly „El amigo Manso“ (Přítel Manso) rozkošná psychologická humoreska a „Marianella“, poetická, tragická idylla, jež připomíná episodu mezi Mignonou a harfeníkem z „Wilh. Meistera“. „Fortunata y Jacinto“ čtyřsvazkový roman, podle Menendeza y Pelaya nejlepší z Galdósových romanů, obsahuje skvostné líčení obyčejů a povah. O „Nazarinu“, „Kalmě“, „Misecordii“ a romanu „El abuelo“ (Děd), poměrně nejslabším, už v „Hlídce“ dříve dosť obšírně referováno.

K svým divadelním kusům bral G. látku z novějších dějin španělských (Gerona La Fiera), ale obecenstvu se tyto historické episody nezamlouvaly. Snad také vinna nedramatičná forma a zpracování, neb až v kuse „La lova de la casa“ (Blázen v domě) dodělal se značného úspěchu. Za nejgenialnější kus jeho pokládá se „Realidad“ (Skutečnost), v němž autor povznáší mínění, že podvedený manžel bezpodmínečně má odpustit. Arciť obecenstvo španělské moralce takové rozumět nechtělo a nechce. Za to lépe pochopilo intenci kusu „Ten ze San Quentina“, že láska dovede vyrovnati všecky rozdíly stavovské a všecky předsudky. Nuže ještě několik slov o „Elektře“. Obsah její jest krátce tento: Elektra, nemanželská dcera urozené damy, zavítá z klášterní školy do domu svého bohatého strýce. Oba manželé jsou strozí a věřící katolíci, a paní Evarista úplně podléhá vlivu domácího přítele, Pantojy, laika člena řádu Jesuitského. Pantoja usiluje získati Elektru pro církev a Boha, by ji uchránil neřestného života, jemuž její matka propadla. Elektra ale nemá ani za mák chuti státi se jeptiškou, nýbrž zahoří láskou k svému bratranci Maximovi, bohatému to, učenému badateli, vdovci a otci několika dětí.

Pantoja neustává sledovat dosažení svého cíle, pohání ho k tomu nejen náboženský fanatismus, ale ještě jiná příčina, onť totiž otcem

[1] Vyšlo r. 1876.

Elektry. Jako lehkomyslný mladík zapředl hříšnou známost s matkou Elektry a po změně, která se před lety v jeho duši udála, lituje svého dřívějšího života a rád by na usmířenou obětoval Bohu Elektru.

P. konečně uchopí se toho, že Elektře namluví, jakoby Maximo byl jejím bratrem. Na tu zprávu nechává se Elektra odvésti do kláštera. V V. aktě předvádí se nám E. v klášteře, jak pochybností trýzněna prosí své ctihodné matky za vysvětlení — i dostává se jí odpovědi, že Maxim není jejím bratrem. V té zjevuje se Maximo, jenž bránkou do kláštera vnikl, aby E. násilím odvedl, a tato vrhá se milenci v objetí. Pantoja, kolem slídící a nic dobrého netušící, překvapí ji na tom, i volá k ní žalostně: „Ty prcháš, Elektro?" — „Ne", odpovídá za ni Maximo, „ona neprchá, vstává z mrtvých!" — Tak končí toto drama. Smysl tohoto konce bije do očí. Dialog jest — jak u Galdósa bylo lze očekávati — živý, nervosní, obsažný, bohatý na duchaplné a poetické myšlenky. Povahy E., M. a P. načrtnuty silnými rysy. Než nedomnívej se nikdo, že pro tyto přednosti přijalo španělské obecenstvo — a zahraničné ditto — „Elektru" s takovým enthusiasmem, o jakém psaly noviny. Co „Elektře" pomohlo k „světovosti" — aspoň dočasné — to je výprava proti katolicismu, která — na čí povel, budiž stranou ponecháno — z Francie vyšedši, i do Španěl ano i do Rakouska (také ve Vídni při provozování „Elektry" obecenstvo prý bylo elektrisováno!) se přesmykla. Že tomu tak, nasvědčuje „aplaus" míst, plných šťavnatých invektiv proti „jezuitům" (jako na příklad když Maximo, popadnuv P. — laika člena t. J. — za hrdlo a k zemi ho srážeje volá: „Buď proklat, ty hade!"); ve Španělích aspoň při podobných místech řváno: „Smrt Jezuitům! ať žije liberalismus!" (v duchu asi mnozí z křiklounů těch myslili si: „A ať žijí naše kapsy!"), aranžovány po představení pouliční demonstrace proti nenáviděným řeholím, atd. To maje na zřeteli dobře napsal professor Alfred Klaar, jenž celkem vysoko „Elektry" nestaví: „Třeba jenom v úvahu vzíti jediný moment z konce Björnsonova dramatu: „Nad naši sílu", byste spatřili tu děsnou propast, jež tohoto domnělého španělského osvětáře dělí od osvěty germanského ducha. Že tato hra mohla Španěly netoliko elektrisovat, nýbrž že od nich označována ba i za osvobozující čin ducha, jest dojista z osvětného hlediska pozoruhodno, ale pozoruhodností smutného druhu, jež poukazuje na velmi nízký stupeň duševního vývoje." A podobně soudí i S. Samosch v „Nat. Ztg." — Týž autor vydal v řadě svých historických romanů (Episodios Nacionales) svazkem 29. (!): „Ayacuchos" (látka z dějin nynějšího století) a „Bodas reales" (děj vzat z doby sňatku Izabelly II.). Obě práce honosí se přednostmi ostatních — předchozích historických romanů S., aniž však nad ně vynikají.

Leopolda Alasa „La regenta", jež se všeobecně pokládá za nejlepší španělskou povídku 19. století, ano, kdyby prý z ní vyloučeny byly některé drobnosti, za nejlepší španělskou povídku vůbec, vydána v 2. vydání. Autor však, nemýlím-li se, už nebožtíkem.

Vincente Blasco rozmnožil řadu svých popularních povídek novou: „Entre naranjas" (Mezi oranžovníky), jež kromě zajímavé

zápletky vyznačuje se velice poutavým líčením obyčejů ve Valencii. — Emilia Pardo Bazánová vydala sbírku povídek „En tranvia", jichž většina však byla již uveřejněna v časopisech.

Z romanů dalších od starších spisovatelů zasluhují zmínky ještě Peredy: „Para ser un buen arriero" (Abyste se stali dobrým poháněčem mezků), Antonia de Valbuena „Agua turbia" (Kalné vody), Martineza Barrionueva: „La Generala". Z nových buďtež vzpomenuty: „Mariquita León" a „El última patriota" od Nogalesa, „Almas y paisajes" od Buena; „El buen paño" od Muñoza Pabóna a „Huella de almas" od Acebala, a „La Soletera" od Reyesa. Co hlavně jest na ujmu španělského krásného písemnictví, to jest ten hrozný separatismus, který mezi jednotlivými kraji vládl a dosud vládne (o Katalonsku ani nemluvě). Tak na př. Nogales až do nedávna znám byl toliko v Huelvě, Reyes v Malaze atd.

Z poetických příspěvků kromě veterána Nuñez de Arce dlužno uvésti Maragalla sbírku katalonsky psaných veršů „Visions y cants" a krajana jeho Mestresa, jejž kritikové prohlašují za nejlepšího z krajinských básníků, svazek „Idilis". Vincente Medina (z Murcie) vydal sbírku básní pod názvem: „Alma del pueblo" (Duše lidu), taktéž dobrými jsou Palomera: „Cancionero de gil Parrado" a Pasa: „Paginas de oro".

Z dramatických novotin s úspěchem potkaly se Benavente: „Lo cursi" a Parellady: „La güelta e Quirico". Taktéž zručnost dramatickou osvědčily sestry Alvarez Quinterovy ve svých kusech „La pena", „Los galeotes" a „La azotea"

Z politicko-filosofských publikací třeba jmenovati Costy: „Oligarquia y caciquismo como la forma actual de gobierno en España: urgencia y modo de cambiarla" — každý, kdo chce poznat, jak se dnes ve Španělsku vládne a co vlastně bylo příčinou jeho poslední porážky, ať si uvedený spis přečte. Četně zastoupeny historické práce, a to jak pokračováním zahájených už dříve, tak i novými věcmi. Z archeologických prací kromě promluvy markýza z Monsaludu o archeologii římské a vizigothské v Estremaduře třeba uvésti Señora Llorente: „Datos de las cavernas de la provincia de Segovia". Přípravou k rozsáhlému životopisu Castelarovu vydal Morayta monografii: Mládí Castelarovo. Četny jsou též práce, essaye a studie týkající se místní a krajinské historie, jakož i novotisky klasických děl.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCLXIX.

577. Biskup Mikoláš. Olomouc, 7. prosince 1389. — K. I. a. 2.

Pečeť biskupova v červeném vosku na pergamenovém proužku velmi dobře zachovalá, jenom kousek okraje voskové misky jest uražen. Uprostřed sv. Václav v pravici drží dřevce, na němž praporec s křížem, levici maje položenu na štítě s orlicí. Legenda: S. NICOLAI. EPI. OLOMVCENSIS. Kapitolní pečeť s obrazem biskupa Zdika poněkud poškozená.

S podivem jest, co poznamenal Dr. Lechner: „Aus der Copie der Privilegienconfirmation, denn das Original derselbem vom 6. Februar 1713 ist nicht hier, sondern bloss ein Vidimus vom 17. April 1732. Dort ist thatsächlich die Urkunde eingetragen, wie sie gedruckt wurde, obwohl ein anderes Datum und die Anführung von Zeugen den Herausgeber mit Rücksicht auf die übrigen Heimfallsurkunden hätten belehren können, dass das Original wohl kaum so gelautet haben dürfte. Es ist aber das Original hier erhalten, signiert: Herrschaft Hotzenplotz K. I. a. 2."

Především přehlédl Dr. Lechner, že netvrdí vydavatel moravského diplomatáře, že konfirmace privilegií města Osoblahy kardinalem Schrattenbachem by byla v knížecím arcibiskupském archivě kroměřížském, neboť udává zřejmě, že jest v Bočkově sbírce v zemském archivě, kdež má č. 8069 a datum 6. února 1713.

Original konfirmace, o jakém se zmiňuje, nebyl psán pro archiv, nýbrž pro město samo. K tomu není zde konfirmace výsad osoblažských pouze ve vidimuse ze 17. dubna 1732, nýbrž je zde také, jak potvrdil je biskup Karel z Lichtenštejna v Kroměříži dne 17. prosince 1676. Olomoucká kapitola kathedralní souhlas vyslovila dne 16. května 1677. Opis konfirmace má klausulu: Collatum cum originali in Crembsir den 6. Februar 1713, což jest den vydání konfirmace kardinala Schrattenbacha. Má zde signaturu K. I. c. $\frac{8}{2}$. Na str. 3. n. jest listina biskupa Mikoláše, jak ji má náš diplomatář. Listina naše jest dále ve znění diplomatáře obsažena také v urbáři kostela špitálu a obce Osoblahy z roku 1653., jehož signatura jest K. I. c. $\frac{6}{2}$, jakož pojata jest v konfirmaci výsad osoblažských kardinalem Ditrichštejnem z 4. dubna 1629.

Listina biskupa Mikoláše, jak ji podává náš diplomatář, vepsána jest str. 44. n. do českého ovšem urbáře z 24. září (v sobotu po svatém Matouši) roku 1580., jehož original zde signaturu má K. I. b. $\frac{2}{2}$.

Tím, že naše listina poněkud jináč zní s datem na Mírově 30. listopadu 1389, jináč s výslovným souhlasem a s pečetí kapitoly 7. prosince téhož roku, neupírá se původnost prvnějšího znění. Biskup domluviv se s kapitolou, vydal městu Osoblaze výsadu s datem na Mírově 30. listopadu 1389, jak ji máme v diplomatáři, proto ji také

uvádějí všecky konfirmace privilejí osoblažských. Za týden 7. prosince téhož roku jsa již v Olomouci vymohl u své kapitoly, že písemný souhlas i pečetí potvrdila: listina psána znova, svědkové nebyli uváděni, za to výslovný souhlas kapitoly.

Že takovým způsobem věc se díti mohla a věrojatně se děla, toho příklad máme ve vidimovaných opisech výsad města Ostravy (tehdy dostačil tento pouze název, nebylo třeba dodávati: Moravské, protože měli o tom lidé plné vědomí, že jiné město až dosud u lidu se prostě nazývá Ostroh). Vidimus učiněný v Ratiboři z 3. července (v sobotu po památce sv. Petra a Pavla 1612, signatura E. II. a. $\frac{1}{2}$, podává listinu biskupa Mikoláše na odmrť pro město Ostravu s dodaným konsensem kapitoly datum feria tertia proxima post diem sancti Nicolai (7. prosince) 1389, kdežto vidimus pořízený v Ostravě 14. listopadu 1666 podává nám touž listinu napřed, jak jest otištěna, jen že neúplnou[1]) s datem in Hoczemplaga feria proxima post diem omnium sanctorum, tedy 2. listopadu 1389 s udanými svědky: praesentibus honorabilibus et discretis viris dominis magistro Sandero archydiacono Prerouiensi et canonico Olomucensi Henrico de Fullenstein capitaneo episcopatus nostri, Heinczkone Girka advocato in Freÿburg, Jodoco de Wolfsberg, Brunone marsalco, Bartholomaeo advocato in Hoczemplocz et Johanne plebano in Brumsberg capellano nostris ac aliis quam pluribus fide dignis testibus ad praemissa.

Text dle Dra. Lechnera v uvedeném časopise str. 90. sled.

Str. 90. ř. 3. original: cons*w*etudines, jak častěji v listině.
Str. 91. ř. 22. „ co*m*unitati;
ř. 26. original: exnunc inantea et imperpetuum;
ř. 33. „ nemá tečky po „afuturis".
Str. 92. ř. 2. original: nostre ciuitatis Hoczemplag*a*;
ř. 14. original: ce*ll*errima;
ř. 18. „ i*n*perpetuo;
ř. 21. „ výkřikník po „persoluent" je zbytečný, neboť co biskup povoluje, věnovati závětí kostelům atd., může vysloviti časem budoucím, očekávaje, že dědicové se podle jeho nařízení budou chovati;
ř. 22. „ episcopi Olomucensis (epi Olom.) qui pro tempore fuerit, ne: episcoporum Olomucensium qui pro tempore fuerit, „(!)" nazbyt;
ř. 26. „ ciuis Hoczemplacensis;
ř. 30. „ nemá tečky po: vteretur;
ř. 33. „ inposterum.

V otisku diplomatáře, který je správný, pozoroval jsem, že dle urbáře z roku 1580. čísti třeba str. 491. ř. 7. cottidiana;
ř. 33. opis dotčený má jak i náš original: etiamsi *antea* ab iisdem;
ř. 34. haeridates jest patrně tiskový omyl místo: haereditates.
Str. 492. ř. 6. urbář má: Hynczykone Girka.

---

[1]) Schází od (str. 498. ř. 32.) quique eciam ibidem až str. 499. ř. 28. realiter persoluatur; následuje: In quorum testimonium a ukončení, jak v textě.

Kde v originale města Osoblahy byly místo jména děkana i probošta kapitolního atd. dvě tečky (..), tam jest v urbáři značka „.*n*.“.

CCLXX.

578. Týž biskup. Olomouc, 7. prosince 1389. — M. I. a. 7.

Pečeti na pergamenových proužcích v plátno zašité, biskupova v červeném vosku dobře zachovalá, jenom okraj pouzdra z bílého vosku je rozdroben, kapitolní se Zdikem jest poškozena. *Záznam na rubě přece jest,* a sice ponejprv u listin biskupův olomouckých mnou pozorovaná značka registratury: *R*ta a něco níže: *Budisschaw libertata est a deuolucionibus,* kterýžto záznam roku 1803. přepsal novým kanovník baron Buol.

Str. 492. ř. 3. original: co*m*odo a ř. 22. co*m*odis.
Str. 493. ř. 8. „ *ac* ipsam jako má Codex dipl. a ne jak opravuje Dr. Lechner: *ut* ipsam, srv. na téže straně ř. 20. a 29., jak psáno jest v originale: *ac* a jinde jak se píše *a*;
ř. 15. a 36. original: du*n*taxat;
ř. 17. original: i*n*perpetuum;
ř. 28. „ abiles;
Str. 494. ř. 4. original: i*n*prouisa;
ř. 13. original: Budyschowensis;
ř. 21. „ *et* per predecessores;
ř. 27. „ perpetu*o*;
ř. 31. „ feria proxima tercia.

CCLXXI.

579 Týž biskup. Olomouc, 7. prosince 1389. — E. I. a. 12.

St. 495. ř. 3. original omylem: mutantur et reformentur;
ř. 12. original: inco*m*oda; ř. 20. co*m*oda;
ř. 25. „ dominorum . . decani . . prepositi;
ř. 38. „ exnunc inantea et inperpetuum;
Str. 196. ř. 3. original: inpedimento;
ř. 10. original abilis;
ř. 11. „ suportare;
ř. 12. „ inperpetuum . . . absque inpedimento;
ř. 13. „ quocūque, rozvésti lze buď: quocunque (diplom.) nebo: quocumque (Dr. Lechner);
ř. 32. „ consilium . . . episcopi;
ř. 36. „ neobyčejné: consweta;
ř. 37. „ „ suportaret.

CCLXXII.

580. Týž biskup. Osoblaha, 14. listopadu a Olomouc. 7. prosince 1386. — E. II. a. $\frac{1}{2}$.

Str. 497. ř. 5. dle vidimusu z 1612 nedůsledné: mutantur et reformentur;
ř. 13. „ quocies;
Str. 498. ř. 7. „ conniuentia;

ř. 11. dle vidimusu omylem: fortitudine;
ř. 12. „ „ habeant;
ř. 13. „ správně: moeniis parchanis ... et fossatis;
ř. 22. „ inperpetuum jako ř. 34. a str. 499. ř. 23.;
ř. 25. „ post mortem eorum;
Str. 499. ř. 3. „ aestimationem;
ř. 8. „ *et* celerrima;
ř. 9. „ pio quod.

CCLXXIII.

581. Týž biskup. Olomouc, 7. prosince 1389. — P. 1. a 6.

Kapitolní pečeť poněkud porušená zašita v plátno.

Str. 500. ř. 5. original nesprávně ovšem: mutantur, ne jak u Dr. Lechnera: m*a*t*a*ntur;
ř. 14. original: inco*m*odis; ř. 22. comodis;
Str. 501. ř. 5. original: inantea et inperpetuum;
ř. 16. original abilis;
ř. 17. „ alius ciuis (ali);
ř. 32. „ měl psáno: pro quod, ale bylo přepsáno původně již: pi*o* quod.

Nová díla.

Ottův atlas zeměpisný. Red. professor *Dr. Jindřich Metelka.* Sešit 1. Cena 2 K.

Konečně! pomyslil si bezpochyby každý, když dostal do rukou ukázku díla tohoto, které už zevně skvělou úpravou se představuje velice příznivě. Co do vědecké stránky nelze ani požadovati spolehlivější záruky, nežli jméno slovutného odborníka Dra. Metelky.

Prvý sešit obsahuje mimo poučný úryvek z dějin kartografie planiglobу o povaze půdy a rozšíření rostlinstva na zeměkouli, pak Britské ostrovy s okolím Londýna, průmyslovou oblastí v Anglii a Skotsku.

Doporučujeme dílo co nejvřeleji k hojnému odebírání.

Lidové rozpravy lékařské. Pořádá Dr. Lad. Haškovec. Nakl. J. Otto v Praze. Stran 61. Cena 1·20 K.

Toto 8. a 9. číslo II. ročníku obsahuje rozpravy Dra. Šimsy o alkoholismu a Dra. Panýrka o alkoholismu a škole. Látka je celkem známá, výstražné pokyny často opakované. Ve článku Dra. Šimsy prospěla by lepší přehlednost. O spolcích střídmosti (39. str.) vedle cizozemských příkladů byly též domácí na snadě a lépe by působily. Ovšem měly by takové úvahy také posvítiti na překážky, které se spolkům těm činily od zástupců veřejné moci — tam myslíme je hlavní původ zla. Málo, velice málo se poukazuje na vyděračství, provozované prodejem

mineralních vod. Zdal obrázky vnitřností alkoholem znetvořených mládež vzdělají, o tom lze se příti; nesmíme vždycky hned věřiti báječným zprávám cizozemským. Jistý směr nynějšího vychovatelství hoví příliš všelijakým hokuspokusům!

JUDr. J. V. Bohuslav: Rukověť života spolkového. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský v Praze. Str. 208. Cena 2 K.

Pomůcka tato jest velmi potřebná, jak každý uzná, kdo spolkové činnosti se účastní, ale je také velmi dobrá. Předeslav text zákona probírá zkušený p. spisovatel četné případy, které se mohou vyskytnouti, a na nich ukazuje, jak si třeba počínati, aby se nezavadilo o zákon a spolková činnost nebyla přerušena nebo zmařena. Pozoruhodny jsou především pokyny týkající se schůzí spolkových.

Právě vyšlá Domácí modistka (nakl. F. Šimáček v Praze, str. 35, cena 1 K) neměla by scházeti žádné hospodyňce, které na tom záleží, aby se v domácnosti velké množství peněz zbytečně nevydávalo. Podle tohoto návodu možno nejen domácí čepečky, dětské kápě, plstěné i slaměné kloboučky zhotovovati, ale také různé okrašlovací předměty k damským oděvům upravovati. Proto budiž „Domácí modistka" jak se stanoviska hospodárnosti tak se stanoviska neodvislosti k lidem cizím vřele doporučena. V. Sch.

Fr. X. Svoboda. K žatvě dozrálo. Básně. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Stran 165.

Jsou to celkem plné, těžké klasy, klonící se k zemi jako lidské hlavy v zadumání. Vzpomínky minulých slastí i strastí střídají se s pohledy do budoucna, hledajícími klidu a odpočinku. Kde konečný život, tam ovšem i smrt, jež se tu často melancholickými tony ohlašuje.

Verš Svobodův jak obyčejně je dosti volný, výraz ne vždy těsně k náladě přiléhající. „Píseň" na př. (str. 67.) a jiné podobné drobotiny nemají té koncisní jakoby ulité formy, jakou očekáváme. „Silnice přišpendlená suchými kůly na práhnoucí zem" jest obraz zajisté duchaplný, ale tuto jaksi těžkopádný; silnice „vléknoucí se" pak není česky řečeno, ač Svoboda jinak dbá i čistoty jazykové.

Kniha jest velmi sympathická, mezi četnými knihami veršů vynikající.

Ferd. P. Místecký: Písně a meditace. Nákl. vlastním. Str. 128.

Sbírka tato jest velmi pěkná, pořízená s dostatečnou autokritikou, prodchnutá opravdovou náladou a přesvědčením. Písničková naivnost pomalu mizí, život vybízí k meditacím. Nejsou sice vždy dosti hluboké, nepronikají vždy k jádru, výraz jaksi povšechný jakoby si netroufal nazvati věci pravým jménem, důrazným a vrývavým; básník na př. neřekne: „Pravé lásky k idealům je tak málo" (str. 112.), zní to tak novinově. Ale jsou upřímné, poctivé, dobru a soucitu posvěcené. Výraz jest prostý, přece však ne všední. Slovem, milá to knížka.

Jan Seidl: Nadlesní. Veselohra v jednom jednání. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 75. Cena 1 K.

S potěšením veselohru tuto vítáme již proto, že přináší trochu čerstvějšího vzduchu a přivádí na jiné myšlenky, nežli v našich veselohrách bývají otřepávány. Jde o prodej statku, jenž vykácením lesu vykořistěn. Poctivý a idealní nadlesní opírá se podloudnému prodeji do rukou cizineckých — rozvodněné Labe, jenž kupce zastraší, přispěje mu na pomoc. Že z veselohry také kouká svatba, rozumí se samo sebou, ale i zde jest cosi nového v zauzlení a rozvoji.

Technicky není skladba bezvadná. Je to vlastně jeden výjev, jenž nadlesnímu, téměř pořád mluvícímu, ukládá notný kus práce; výmluvnost jeho bylo by třeba poněkud omeziti. Chování jeho k revírníkovým jest poněkud záhadné.

Ale, jak řečeno, vítáme veselohru s potěšením a doporučujeme ji i lepším ochotníkům k provedení.

Mimochodem podotčeno, je to třetí sešit sbírky „Lesem a luhem", již pořádá spisovatel p. Seidl „všem přátelům myslivosti a přírody"; prvé dva sešity obsahují obrázky o tetřívku a ohaři.

Josef Paukner: Zpěvy pohřební. Seš. 1. Cena part. a hl. 5 K. — Osmero písní s průvodem klavíru. 2. vyd. Cena 3 K 60 h. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze.

Pohřební písně české — toť také jedna bolavá stránka našeho hudebního „umění". Sbírka Pauknerova, jež podává a ještě slibuje pečlivý výběr, jest velmi včasnou, jsouc způsobilá, zdárně nahraditi různé ty komposice pohřební, které jsou člověku opravdu k pláči anebo — k zlosti a pohoršení. Prvý sešit obsahuje 12 skladeb pro smíšený sbor, jež naléhavé potřebě zplna vyhoví. Přáli bychom panu skladateli jen lepších ještě textů, neboť tyto zdá se jakoby místy dusily jeho vzlet a vroucnost výrazu hudebního.

„Osmero písní" se již obecenstvu šťastně představilo a budou zajisté i po druhé vlídně přijaty. Ani zde však hudební přísnost tu a tam nedává vyniknouti přiměřené náladě něhy a vroucnosti. Velmi krásná na př. jest harmonisace známé písně „Pomodli se také za mne", kdežto apostrofa uprostřed zaznívá na něžně prosebný obsah příliš zádumčivě. Vlastenecký dvojzpěv „Za hranicemi" přijde o slavnostech velmi vhod.

Obě sbírky upřímně doporučujeme.[1]

Památce zvěčnělého mistra *Zd. Fibicha* případně slouží druhá vydání známých prvotin jeho: Lístky do památníku (op. 2, cena 1 K 50 h) a Scherzo (op. 4, cena 1 K), pořízená týmž nakladatelstvím.

[1] K minulé hudební zprávě upozorňuje nás nakladatel p. Fr. A. Urbánek, že spisovatel „Katechismu zpěvu" p. Stanislav Jiránek, učitel hudby při učitelském ústavě v Praze, jest bratr skladatele Aloisa Jiránka, učitele hudby na Rusi.

„Anděl Páně“. Věrohodné zprávy o vyzvánění k „Anděl Páně“ (jak udává „Zeitschrift für kath. Theologie“ 1901. II. 348. z péra K. A. Knellera S. J.) poprvé sebral Mabillon v aktech světců ze řádu sv. Benedikta, v pátém století. Při vyzvánění Anděl Páně večer odvolává se Mabillon na nařízení Jana XXII. (Raynald ad a. 1318 n. 58., 1327 n. 54.) a na koncil senský 1346. (t. j. koncil pařížský z r. 1347, Mansi 26, 23.), Ranní vyzvánění k Ave Maria nalézá poprvé v nařízeních synody lavaurské z r. 1368. (c. 127. Mansi l. c. 541.), polední v nařízení kartuzianského převora Františka de Puteo z počátku 16. století, jakožto v nejstarším mu známém dokladě. Tento, Mabillonem podaný obraz o Anděl Páně byl pro Francii doplněn čtvrtým svazkem spisu Thesaurus novus anecdotorum od Martèneho a Duranda, kdež otisknuta jsou příslušná synodalní nařízení pro diecesi treguierskou, bezierskou a nanteskou (l. c. p. 660. 972. 1107.); pro Německo podává celou řadu zpráv Hartzheimova sbírka koncilií, jež Binterim vybral do svých Denkwürdigkeiten (VII. I. str. 132 nn.). Posud známé historické údaje o Angelus domini dají se shrnouti v následující body:

1. O stáří a rozšíření večerního zvonění v Italii zpravil před nedávnem italský danteista G. Novati a upozornil na některá méně známá místa (Reale Instituto di Scienze e Lettere. Rendiconti. Ser. II. vol. 31. Milano 1898). — Novati táže se nejprve, nenaráží-li se ve verších Danteova Očistce VIII, 1—6 na zvonění k Angelus Domini, ježto označuje se tam večer za dobu, kdy k mladičkému jinochovi dlícímu v cizině se přikrádá touha po domově, zaznívá z daleka zvon, jenž pláče, zatím co den bledne. Mnozí se domnívali totiž, že zde setkáváme se s vyzváněním k Ave Maria; ale spíše má pravdu Novati, jenž dí, že slova Danteova († 1321) nemusí se bráti v tomto právě smyslu, že mohou znamenati zcela dobře znamení zvonem, jímž ve středověku označoval se konec občanského dne, anebo že znamenají zvonění, jež zvěstovalo poslední část denního officia, kompletář. Tento poslední výklad jest jedině možný z toho důvodu, že za času Danteova zvonění k Ave Maria posud v Italii nebylo všeobecným zvykem. — Stejného osudu jako domněnka právě uvedená, docházejí i jiná svědectví, jež se obyčejně uvádějí na důkaz, že klekání zvonilo se před rokem 1318. Domněnky, že Urban II. r. 1095. anebo že koncil lisieuxský z r. 1055. nakázal zvoniti klekání, že Řehoř IX. zavedl poledne, můžeme za příkladem Mabillona zamítnouti ihned, ježto pro ně není nižádných dokladů. Nařídil-li sv. Bonaventura zvonění klekání pro řád Františkánský, není posud historicky rozhodnuto a pak, netřeba toho příliš dbáti, ježto jedná se na nejvýše o zvyk jediného řádu. Domnívá-li se Tiraboschi, že pro okolí milánské již koncem 13. století zvonění klekání zavedeno bylo, protože v náhrobním nápise Fra Bonesina della Riva se dí: „Qui primo fecit pulsare campanas ad Ave Maria“ (Veterum Humiliatorum monumenta, Mediolani 1766. Vol. I. diss. 6, pars 3. XXVI. p. 299.), tu potvrzuje z roku 1313. nalezený testament, že della Riva asi o 20 let později zemřel, než Tirasboschi se domnívá. Tak zdá se, že pro zvonění k Anděl Páně před r. 1318. není jistého svědectví

vyjmeme-li ono, jež nalezá se v papežském listě z r. 1318. (anebo lépe, jež uvádí Raynald při příležitosti onoho listu), že totiž zvyk, o němž si Jan XXII. přeje, aby všude se rozšířil, byl zaveden u kostela saintesského. V Italii, jak důkazy svědčí, po r. 1318. však velmi záhy byl zvyk zvoniti klekání všeobecné přijat. Náhrobní nápis Fra Bonesina jest toho nejen nejprvnějším a snad i nejstarším dokladem. List Jana XXII. z r. 1327. jest adressován Vicario Urbis, má tedy za účel, zmíněný zvyk zavésti i v Římě; že tohoto vyzvání bylo uposlechnuto, dá se najisto předpokládati. Ještě na jiné, posud neuvedené místo upozorňuje Novati (l. c. 381.) Jest to místo ve spise De laudibus Papiae v kap. 14., jenž jak G. Bosisio v Gazetta Provinciale di Pavia ze dne 27. ledna 1857 dokázal, byl sepsán kol r. 1330. v Avignoně od Giovanniho Mangana, kanovníka Valenceského a advokáta římské kurie. Místo ono zní: Omni sero post signum salutationis Virginis Mariae, mediante aliquo intervallo, (Paviae) pulsatur campana, que dicitur Bibitorum, eo quod prohibeat ulterius bibere in tabernis, aut apertas esse tabernas. Post aliud intervallum pulsatur Scilla (zvonek) per longum spatium, prohibens incessum per urbem. In aurora vero pulsatur septem ictibus alia campana, dans licentiam exeundi. Praeter autem quotidianum illud signum, quod fit in sero ad salutandam Virginem gloriosam, institutum est aliud nuper in mane fieri paulo post signum aurorae ad eandem salutem reiterandam, sicuti in locis pluribus observatur. (Muratori, Scriptores XI, 29.) Správným-li datování listu de laudibus Papiae, pak uvedené místo jest velmi důležito, ježto by bylo nejstarším svědectvím pro klekání ranní a bylo by, protože spisovatel ve Francii psal, důkazem, že se zvonilo ranní klekání nejen v Italii, ale i jinde. Několik jiných, méně cenných dokladů podávají středověká zřízení a statuta italských měst. Tak obsahují statuta kleriků v Piacence z r. 1337. nařízení, že post sonum Ave Maria žádný muž nesmí se déle pozdržeti v některém konventě ženském. Tamtéž v jiných statutech ze 14. století činí se rozdíl mezi zvoněním circa horam completorii k úctě blahoslavené Panny a městským zvykem vyzváněti zvonem in prima hora noctis hora consueta. (Byl to zvon zvaný campana seralis.) — Jak tomu bylo s právě uvedenou campana seralis, jako dodatek ku práci Novatiově píše Lattes (l. c. p. 392—395.), že toto večerní zvonění, jež záleželo ponejvíce v trojím, řidčeji ve dvojím nebo i jen v jednom udeření na zvon, bylo občanstvu signalem, že před zákonem počala noc a platí zákonitě zavedený noční řád. Po té nesměl nikdo městem pobíhati, vyjma případ nutnosti, a to ještě pouze se světlem. Bylo zakázáno hráti venku na loutnu anebo violu. Hostinští musili ustati v prodeji vína a hosty propustiti. Tato povinnost nastala po prvém udeření na zvon (v Pise po druhém), aby hosté-pijani měli dosti času odebrati se domů. Z této příčiny jména campana de' tavernai (= zvon pro hostinské) a campana bibitorum (= zvon pro pijáky) nepotřebují dalšího výkladu. O prvním zvonu činí se zmínka ve statutech měst Vercelli, Asti, Casale, Pavia, o druhém v Pavii. Ve Florencii, kde pouze jednou večer se zvonívalo, užívalo se jména campana pro poena duplicanda, protože po zvonění na každý přestupek byl stanoven dvojnásobný trest. Jméno campana dei custodi, della guardia (= noční stráž) jest jasno. Po zavznění večerního zvonu radívalo se samo sebou, aby nikdo nebyl už na ulici spatřen, neboť

v Bologni, Sieně, Pise, Pistoji atd. bylo od tohoto okamžiku dovoleno vylévati vodu na ulici a proto nebezpečí, že bude chodec polit, hrozilo stále. Zvláštní povinností bylo při večerním zazvonění shasiti oheň; o tom v Italii děje se zmínka pouze v statutech pro Vigevano (ve 14. století), ve Francii však tato povinnost tak přísně byla nakázána, že doba večerního zvonění slula krátce ignitegium či couvre-feu. Jméno „zvon pro hostinské“ — cloche du vigneron, bylo známo i ve Francii; jiné jméno, jehož na příklad v Marseille se užívalo, bylo campana salvaterra. Výraz Feuerglocke byl i v Německu znám. Passovská fundace z r. 1329. si přeje, aby „alle Nacht vor der Feuerglocke Ave Maria gechlenkt werde“ (Regesta Boica 6, 278. Zpráva historického spolku dolnobavorského 1891, 33). Ve Španělsku nazýváno zvonění večerní „znamením pro zloděje“. Akt z roku 1317. ze dne 29. června končí slovy: quae fuerunt lecta in domibus b. Dominici praedicti Ordinis Valentiae ante pulsationem cymbali, quod vocatur lo Seny del Ladre hora jam obscura (Man. Mar. Ribera: Centaria primera del real y militar Instituto de la inclita religio de N. S. de la Merced. Barcelona 1726 p. 337).

Čas, kdy zvonění klekání zavedeno bylo, udává zmíněný odborník Novati (str. 392.) takto: „Nejstarší stopy, jež až posud o velmi rozšířeném zvyku zvoniti klekání jsem seznal, nacházejí se v Pinerolu z roku 1220. a v Padově (před r. 1236.); u Vercell můžeme za to míti, že tam zvyk tento ještě r. 1241. znám nebyl, protože hostinským bylo nařízeno, by „ad vesperas“ přestali prodávati víno, kdežto ve všech ostatních městech bylo tak nařízeno po prvním zazvonění. V Bologni zdá se, že zvyk tento počal kol r. 1260.—61., protože téměř každoročně obnovovaná statuta dříve o něm nemluví; kapitola, jíž nařizuje se zvoniti ráno, nachází se poprve při reformě z r. 1260.; nařízení podestovo z r. 1261. naráží již na večerní zvonění. V Miláně mluví se o tomto zvyku jako již zavedeném v trestních nařízeních z roku 1272.“ — Ranní vyzvánění bylo zavedeno v Bologni, Sieně, Lucce, Casale, Brescii, Pise, Piance, Pavii. V Piance a snad i v Pavii zvonilo se ráno dvakráte, totiž při klekání a při zákonitém počátku dne. (O. p.)

Apologetika. V Paříži dokončeno veliké apologetické dílo pod názvem „Science et Religion: Études pour le temps présent“ o 151 seš. ve 12°; každý sešit má nejméně 164 stran. Učenci prvního řádu věnovali dílu tomuto své síly; účastnili se: benediktini, dominikani, jesuité, doktoři a professoři bohosloví francouzských theologických fakult i seminářův a kněžstvo vůbec. Všecky námitky od nepřátel katolické církvi činěné, všecky záhady dějin a věd luští se tu způsobem vědecko-popularním na prospěch katolicismu. Některé svazky vyšly již v druhém vydání. Svazky 1., 3., 4., 48., 88., 89. o úvodě k apologetice, na př. o nutnosti náboženství, dějí-li se zázraky, o jistotě, jaké poskytuje věda a pod.; svazky 16., 17., 34., 35., 39., 45., 50., 65., 81., 84., 105., 127. o spiritismu, hypnotismu, stigmatisaci, fakirismu, kabbalistické mystice, o posedlých ďáblem a podobných zvláštních zjevech v oboru náboženském. O jsoucnosti Boží jakožto základě veškerého náboženství jedná více svazků; s rozličných hledisk dokazuje se existence Boží ve svazku 5., 27., 90. a zamítá se materialismus v dílku 24., 25., 59.,

74.—76., 97.; otázka o původě života ventiluje se v 27., 86., harmonie stvoření v 111.; o světech hvězdnatých, jež překrásně dokazují jsoucnost světového řádu a tedy Stvořitele vůbec, dle nejznamenitějších astronomů pojednává svazek 62., 63., o prozřetelnosti Boží proti těm, kdož nespokojují se s rozdělením majetků pozemských, dílo 148. — Protože nevěra člověka velice snižuje, o jeho důstojnost olupuje a přirozenost lidskou zapírá, musí křesťanská apologetika všímati si v první řadě po Bohu člověka. Rozdíl mezi člověkem a zvířetem podán v díle 20., 143., darwinismus se vyvrací ve svazku 16. a 17., o duši lidské jedná svazek 2., o svobodě vůle 61., o námitkách proti svobodě vůli člověka 112. a 73., jenž zároveň vyvrací námitky Lombrosovy, čerpané z kriminalistiky. Jednota pokolení lidského se obhajuje ve svazku 40.; vznik rozličných rac ve 140. a 141.; život po smrti se zkoumá v díle 10. a 107. — K obraně zjeveného náboženství jest nezbytno prokázati pravost Písem svatých. Mojžíšský původ Pentateuchu naproti novější protestantské kritice obhajuje svazek 142., hodnověrnost Písma se stanoviska čistě kritického dílko 87., pravost evangelií, zvláště celého Nového Zákona svazek 49. a 111., zázraky Kristovy v evangeliích podané svazek 138.; dějiny Písma sv. od jeho vzniku až po naše doby, jak u židů tak u křesťanů podávají svazky 91. a 92.; poměr Písma k rozličným vědám zkoumá se a stanoví ve svazku 109. — O božství Ježíše Krista jedná dílo 6. a o Jeho vtělení 36.; ve svazku 135. vylíčuje se mládí Ježíšovo dle starých křesťanských a židovských pramenů, zkoumá se na základě právním proces, jejž velekněži židovští zavedli s Kristem; život Kristův sepsaný od Renana rozebírá se vědecko-kriticky v čísle 18. Božská nauka Kristova a Kristem založené náboženství obhajuje se proti jiným náboženstvím vhodnými přirovnáními; proto jedná se v sešitě 13. a 70. o Mohamedovi, ve 14. a 15. o buddhismu, jejž protivníci katolicismu zvláště za našich dnů tak rádi idealisují, ve 126. o brahmanismu, o starém i novém judaismu ve 115., 116., 32., 44., při čemž i o talmudu uvádějí se zajímavé věci. Srovnání katolicismu a protestantismu děje se v dílku 12., kdež i poukázáno, kde pravou víru hledati dlužno. O námitce, že katolické státy v ohledu politickém, obchodním, hospodářském, socialním a pod. zůstávají za státy protestantskými a liberalními, jedná sešit 82. O řeckém schismatu píše sešit 128. a 129., o rusko-orthodoxní církvi 22., o činnosti katolické církve ve prospěch dělnictva sešit 37., o výchovu mládeže 101., o výchovu dívek 64., o zásluhách rozličných osob hlavně dám a knežen v době pronásledování sešit 147. a o zásluhách, jež ve středověku získalo si papežství o mír mezi národy, sešit 134. — O víře důkladně jedná svazek 34., již ve čtvrtém vydání, o zjevení Božím pro člověka 69., že rozumu víra neodporuje 121., 122., ježto rozumný člověk musí, jak kardinal Manning dokazuje, a dle něhož tento dvojitý sešit jest napsán, věřiti v jsoucnost Boží, a ježto rozumu nikterak se neprotiví, proč by Bůh nemohl zjevením člověka Sám o sobě a věcech božských poučiti. Bůh poučil člověka skrze Ježíše Krista, který založil katolickou církev, proto pravá nauka Kristova nalézá se toliko v katolické církvi. Věří-li člověk církvi katolické, jedná zcela rozumně a správně. Jest sice pýcha, o níž jedná sešit 68., veliký nepřítel víry, ale ani autorita, jíž víra se podrobuje, ani poslechnutí církevních představených, neprotiví se

lidskému rozumu, jak přesvědčuje sešit 30. a 67. Protože víra chová nové, až posud netušené pravdy a mezi pravdami nemůže býti sporu, proto nemůže také býti neshod mezi křesťanskou vírou a skutečnou vědou, nýbrž mezi oběma musí panovati krásná harmonie a soulad, jak ukazuje se v sešitě 29., 130. a 131. Ač víra může se obohacovati novými dogmaty, jest přece vždy dle čísla 33. nezměnitelnou. — O velmi interesantních otázkách, jež s katolickou vírou buď přímo nebo nepřímo souvisí, jedná se též v několika sešitech: o otázkách geologických v 77. až 79., o potopě světa, byla-li všeobecnou t. j. po celém světě, či jen v některých částech světa v 55. a 56., o obydlení hvězdnatých světů se stanoviska křesťanského a astronomického v 7. až 9., kdež ukazuje se, obydlení toho nelze jednoduše zamítnouti z toho důvodu, že by Kristus na všech musil se zrodit a lidstvo vykoupiti. O konci světa a událostech jej provázejících jedná se ve svazku 28. a 72. Jsoucnost pekla dokazuje sešit 21. a 43., kdež proveden též důkaz o věčnosti trestů pekelných. O očistci mluví sešit 136., o andělích a ďáblech 123. — Obyčejné a běžné námitky, jež od pradávna proti křesťanskému zjevení buď všeobecně, buď specielně se přednášívají a o nichž každý katolík, jenž za vzdělance platit má, musí býti důkladně orientován, o velebné Svátosti Oltářní v sešitě 11. a 120.; o hříchu dědičném jedná sešit 113. a 114., o inkvisici 38., o noci bartolomějské 58., o zrušení ediktu nanteského 141. atd. — Důkladně jedná se i o otázce socialní v sešitech 41., 54., 118., 119., 145., 146., o svobodě svědomí v 19., 72., o svobodné moralce v 150., o svobodě učení 66., o původě státu dle sv. Tomáše naproti theorii Rousseauově v sešitě 93.—95., o původě zla vůbec a o původě utrpení v sešitech 126. a 96. — O pojmech krásna poučuje sešit 80., o pokroku 106., o daních 51., o jednání sv. Tomáše naproti židům 53., o pedagogice 108., 132., 129., o umění 83., o lásce k vlasti 57., o nejnovějších náboženských proudech v Anglii (Ritualismu) sešit 102.—104.

Toť krátký nástin apologetického díla „Věda a náboženství". Právem poznamenává H. Hurter S. J. v „Časopise pro katol. theogii" (Innsbruck, III. sešit 545. 1901.), z něhož tato zpráva jest čerpána: „Rádi bychom byli, kdyby ještě některá jiná důležitá a časová themata, jako na příklad o souboji, o coelibatu kněžském, vůbec o socialním významu slibu řeholních a života klášterního, o spalování mrtvol a podobné pojednána byla." Ku thematům uvedeným mohlo by se připojiti též něco o založení katolické církve, o primatu římského papeže a jeho právech, o odpustcích, o papežské neomylnosti, o mučenících, o některých bludařích jako: Husovi, Kalvinovi, Lutherovi, Zwinglim, Viklefovi a pod. Nebylo by na čase, aby i u nás některé nakladatelství podobného díla se podjalo? Němci mají: „Volksaufklärung" u Opitze ve Warnsdorfu, a jak se dovídám, sešitky jdou na dračku. Ostatně naše katolická intelligence, která ráda francouzsky čítá, dobře učiní, sáhne-li ob čas i ku „Science et Religion"; pak snad méně bude oprávněnou ventilovaná, ale posud nerozřešena otázka: proč intelligence se vzdaluje od katolické církve!

Smrt sv. Petra v Římě. O smrti sv. Petra v Římě za císaře Nerona podává innomostská „Zeitschrift für katholische Theologie" (1901, sešit 3.) tento zajímavý passus: Ve velmi starém apokryfu „Ascensio Isaiae" naléza se

(cap. 4, 2) zmínka o příchodu Berialově na zem na „konci světa“, jež dle ethiopského překladu této knihy zní: Et postquam consummatum est, descendet Berial princeps magnus, rex huius mundi, cui dominatur ex quo exstat, et descendet e firmamento suo in specie hominis, regis iniquitatis, matricidae. Hic est rex huius mundi, et plantam, quam plantaverunt duodecim apostoli Dilecti persequetur; e duodecim in manum eius tradetur. Hic angelus Berial in specie istius regis veniet etc. Řecký original tohoto místa byl nalezen na papyrusu a od Grenfella a Hunta (The Amherst Papyri. Part. I: The ascension of Isaiah and other theological fragments. London 1900) uveřejněn. Místo o 12 apoštolech zní: ὅστις αὐτὸς ὁ βασιλεὺς οὗτος τὴν φυτείαν, ἣν φυτεύσουσιν οἱ δώδεκα ἀπόστολοι τοῦ ἀγαπητοῦ διώξει, καὶ τῶν δώδεκα [....] ταῖς χερσὶν αὐτοῦ παραδοθήσεται. Harnack poznamenává k tomu ve zprávě o zasedání berlínské akademie (1. listopadu 1900, str. 985): „Věta ‚e duodecim in manum eius tradetur‘ byla až posud nesrozumitelnou a panovala pouhá domněnka, že míní se tu mučenictví Petrovo: nyní nemožno o tom už pro singular (παραδοθήσεται) pochybovati, neboť je tak dobře jako jisto, — šotek náhody tři důležité písmeny po δώδεκα zničil — že jako subjekt k verbu slovo εἷς doplniti se musí a že skutečně martyrium Petrovo se tu rozumí. I jest místo toto navždy nezvratným důkazem pro smrt Petrovu v Římě za Nerona; jak velikou cenu tento nález má, závisí od rozhodnutí, kdy naše apokalypse byla složena.“ Dillmann klade zmíněné místo Ascensionis do druhé, Harnack do první polovice třetího století. — Nejznamenitější protestantský bohoslovec a historik Harnack doznal tedy, že svatý Petr podstoupil martyrium v Římě za císaře Nerona. A naši pastoři? Věčně budou hlásat a psát, že sv. Petr v Římě nebyl a tam smrti mučenické nepodstoupil, ač jen pravda vysvobodí vás... V. Oliva.

Upálení J. Savonaroly. Protestantská „Theologische Literaturzeitung“ (1900, č. 19., redigovaná Harnackem a Schürerem) píše při kritice díla jesuity Lucasa „Fra Girolamo Savonarola“ (Londýn 1899) pérem S. M. Deutsche: „Úsudek spisovatelův jak o Savonarolovi tak jeho protivnících je zcela spravedlivým. Uznává se Savonarolova vážnost a čistota mravních snah; domněnka, že týž pouze povrchní účinky vyvolal, zamítá se mezi jiným, i na základě života vážných osob, jako Picusa z Mirandoly, jenž mu (Savonarolovi) byl díkem zavázán za trvalou změnu v celém směru životním; jeho snaha, aby co nejúčinnější pomoc za hladu a sucha ve Florencii byla poskytnuta, dochází úplného ocenění. Klade-li spisovatel Savonarolovi za chybu neposlušnost k církevní vrchnosti, zastává pouze korrektní katolické stanovisko a musíme mu v tomto, naproti těm katolíkům, kteří Savonarolu obhajují, za pravdu dáti. Co s této strany pro propuštění Savonarolovo se uvádělo (papež prý nebyl oprávněn podrobovati toskanské kláštery přísné observanci, že volba Alexandra VI. pro simonii při ní spáchanou může se považovati za neplatnou, o čemž přece neslušelo rozhodovati prostému knězi), s těží dá se obhajovati; vizme jen vývody spisovatelovy na str. 220. nn. a 249. nn. Ba Lucas posuzuje Savonarolu příliš mírně, nechce-li považovati ho za velikého provinilce. Savonarola zneuctil formalně na právním základě vydanou papežskou exkommunikaci a co pak na právoplatné zakrytí toho svého skutku z Paludana a Gersona — ostatně jak Lucas správně soudí, docela nevhodně — uvádí, nejsou nikterak momenty

u něho skutečně rozhodující: Savonarola spíše dal se ovládati citem, že Písma sv. a svého svědomí více poslouchati musí nežli církevní autority, ač sám tento princip ani v theoretickou jasnost neoděl, jako Viklef a Hus a později Luther. Dle tohoto nemůže ho skutečné viny sprostiti ani, jinak korrektní, jeho dogmatika (!), ani prohlášení, že podrobí se rozsudku církve, až bude poučen, jak tomu také jest u Luthera až do roku 1520." V. O.

Památky bogomilců. Po celém Balkaně, zvláště v krajinách dnes méně obydlených nacházíme tu porůznu, tam ve skupinách kamenné pomníky rozměrů někdy až obrovských a tvarů rozmanitých, podivných. Lid zove je „mramorovi", „stečči" (od státi), „mašeti" (z arabského mešhedd) neb jednoduše „kamen", „bilig" (znamení), potažmo „kamen bilig". Často, velmi často vynoří se před námi na pochodě kamennou balkanskou pouští celé město, město miniaturní, domků podivně, neobvykle vypadajících. To jsou ta města mrtvých, to jsou ty staré nekropole dávno vymřelých bogomolců čili bogomilců.

Tvary těchto kamenů jsou: plotna, tumba čili podlouhlá krychle, sarkofag čili velká kamenná rakev a nišan nebo sloup. Pomníky spočívají buď na holé skále nebo na umělé podezdívce a liší se nejen co do tvaru, nýbrž i co do velikosti od sebe.

Kamenné plochy čistě otesaných balvanů pokryty jsou ornamenty motivu rozdílného, ale pro každou krajinu význačného. V Bosně, Srbsku, Bulharsku převládají jednoduché okrasy z čár křivolakých, vlnitých nebo závitkovitých s připojenými růžicemi a úponkami. V Dalmacii, Hercegovině a v Makedonii převládá ornament sloupořadí v basreliefu, patrně to motivů vzatých z pozorování palácových staveb dalmatských.

Nápisy provedeny v „bosančici", písmem lišícím se od „cyrilliky" toliko jednotlivými značkami. Velmi často pozoroval jsem v kámen vytesané štíty a mezi nimi dlouhý meč s křížovitou rukojetí, což ve mně vzbudilo klamnou domněnku, že snad pomníky tyto nějak s řádem německých rytířů souvisejí.

Sekta původem poukazuje do Asie. V nehostinných horách Armenska a na hranicích perských utvořila se sekta Pavlicianů jako výkvět učení Maniova, zakladatele manichaeismu. Vyznání Pavlicianů je sloučenina jednak legend starosemitských a perského (turanského) dualismu, jednak moralky buddhické a křesťanské. Význačný v nauce bogomilců jest Satanael vedle Krista jako zlý princip, k jehož potření Kristus se vtělil. Bogomilci zavrhují Starý Zákon, ovládaný Satanaelem, svátosti křtu a přijímání, neuznávají než Nový Zákon, zavrhují některá dogmata a brojí proti moci a bohatství duchovenstva. Jméno své mají asi od mnicha Bogumila, který v 10. století v zemích balkanských působil.

Sekta původní unikala pronásledování do Thrakie, odtud do jižní Francie atd., odtud zase do krajin bosenských. Jak dalece souvisí se slovanským charakterem, nesnadno rozhodnouti. J. V.

Druhy prachu, jakých se v evropských státech používá. Dle nynějších názorů vyžaduje každý model ručnic zvláštní přiměřený druh prachu, z čehož následují rozličně smíšené bezdýmné třaskaviny, ježto rozdělujeme ve dvě skupiny: *a)* nitrocelulosu (bez přísady nitroglycerinu); *b)* nitrocelulosu (s více méně nitroglycerinem). Pojmenujme *a)* blkavkou a *b)* prachem nitroglycerinovým,

k němuž čítáme: „ballistit“, „solenit“ a „cordit“. Následující tabulka obsahuje čelnější státy s onémi druhy prachu, jichž používají, a průměrná čísla největšího tlaku v hlavni, který při výstřelu povstane.

Stát a kalibr (milimetrů)	Název prachu	Tvar	Kde se zhotovuje	Nejvyšší tlak (atmosfér)	Počáteční rychlost (metrů)
Belgie 7·65	blkavka	šupiny	Wetteren	2900	600
Dansko 8·00				2900	630
Německo 7·90			královské a rotvýlské továrny	3200	640
Anglie 7·70	colorit	ve vláknech	státní a privatní továrny	2800	610
Francie 8·00	blkavka Vieille	šupiny		2970	630
Hollandsko 6·50	blkavka		Troisdorf	3700	730
Italie 6·50	ballistit a solenit	zrnka	Arigliana a Fontana Livi	4000	700
Norsko 6·50	ballistit	šupiny		3000	730
Rakousko 8·00	blkavka M 92	kolečka	státní a privatní továrny	3000	620
Rumunsko 6·50	blkavka	šupiny	Troisdorf a státní továrny	4200	740
Rusko 7·62	pyroxilin		Ochta & Šoska	2900	635
Švedsko 6·50	blkavka		Troisdorf a vlastní továrny	3000	730
Švycary 7·50	blkavka	špalíčky	Worblaufen	2600	620
Srbsko 7·00	blkavka 91/93	šupiny	Rotvýl	3000 až 3300	710
Turecko 7·65	blkavka 88/91			3000	652
Transvál 7·00	blkavka 91/93			3000 až 3300	710

Pro děla používá se těchto druhů střelného prachu. 1. V Německu: *a)* prach rourkovitý 96, *b)* prach šupinatý 73, *c)* prach hrubošupinatý (nitrocelulosa), *d)* prach krychlový (nitroglycerin). 2. Ve Francii: *a)* prach šupinatý

pro těžká děla, *b)* pyrocollodium, *c)* nový bezdýmný prach, *d)* prach zrnitý (nitrocelulosa). 3. V Rusku: *a)* pyrocollodium pro lehká (polní) děla, *b)* prach prismatický pro námořní děla (nitrocelulosa). 4. V Anglii: *a)* cordit pro děla zadovky (nitroglycerin), *b)* prach Šulceův, *c)* prach B. E. C. (nitrocelulosa). 5. V Italii: *a)* ballistit, *b)* apyrit (nitroglycerin), *c)* prach prismatický (nitrocelulosa). 6. V Rakousku: *a)* 2 *mm* prach pro děla (nitroglycerin), *b)* prach zrnitý a prismatický prach „Ammon" (nitrocelulosa).

Ruské dráhy. Dne 1. června 1891 položen základ k obrovskému podniku na Rusi, k světové transversalce evropsko-asijské a již nyní blíží se nesnadné to dílo svému ukončení a za nedlouho bude z Petrohradu supající vlak uháněti nezměrnými končinami stepí a hor sibiřských k Vladivostoku a Port-Arthuru. 5612 verst transsibiřské dráhy jest hotovo a dopravě odevzdáno. Dnes již možno dostati se z Prahy do Vladivostoku za 24 dní, místo šesti neděl cestou námořní. Až bude celá dráha hotova, potrvá tato cesta jen 13 a do Port-Arthur 15 dní a nocí. Dráha tato byla nejrychleji stavěna, připadáť 651 verst hotové tratě na rok. A za jakých okolností, v jakých krajinách! Nedozírnou stepí, kterouž bylo dlužno pro zimu hájiti proti sněhovým závějím, přes veletoky, jakými jsou Ob, Jenysej, Amur a jejich přítoky, skalami kolmo nad proudivé řeky vystupujícími, jimiž jen pomocí tunelů bylo lze raziti si cestu ku předu, nebo galeriemi hluboko v strmé stráně vrytými. Jedině vysokého lesa spotřebováno 40.000 desjatin, tedy několikanásob naší Šumavy. Devět milionů pražců položeno na trati, $6^1/_2$ milionů pudů cementu vyžadovaly mosty, tunely a jiné stavby, 1000 milionů pudů materialu osazeno a navezeno dosud na trati, 70.000 mužů pracovalo současně na dráze, nepočítaje 6000 sluhů. Na 850 milionů rublů již prostavěno a okolo 350 milionů bude ještě zapotřebí. Důležitý účinek dráhy té ukázal se loni při vojenské dopravě podmíněné čínskými bouřemi. Nebýti lokomotivního spojení mezi Evropou a dalným východem, splavbou po parníku pouze Bajkalem, Šilkou a Amurem soustřediti statisícovou armadu, potřebnou k potlačení mandžurského hnutí, bylo by vyžadovalo mnohem více času a kdož ví, jaký by byl býval výsledek. Bez dráhy ne Rusko, ale Japonsko bylo by dnes rozhodující mocí na dalném východě. Díky dráze té, čelí dnes Rusko Anglii a ve spolku s Francií všem mocem evropským. Pro domácí vývoj Ruska znamená ta dráha nové proudy tržby a obchodu a založení nového světa ruského v Asii. Do r. 1901. dopraveno bylo po dráze té $4^1/_2$ milionů osob a 190·6 milionů pudů nákladu. Vývoz i dovoz roste a vývoz nabývá tak rozsáhlých rozměrů, že zřízeno od světové dráhy sibiřské nové spojení k Permu a Kotlasu, odkud vede již železnice k Archangelsku na Ledovém moři. Sem vozí se tisíce a tisíce vagonů sibiřského obilí, másla, vajec, ryb a dopravují do Anglie, Švedska a Danska. Vznikají nové osady, nová města, nový život. S pokroky dráhy pokračuje i ruch vystěhovalecký. 225.000 lidí přichází ročně na Sibiř a do Amurska hledati si novou vlast, zakládati novou domácnost. Rusko svým velkým podnikem se v Asii sesiluje, ale v Evropě neoslabuje.

Po trati transsibiřské jest nejdůležitější železnice rusko-perská. O dráze té dosud málo bylo uveřejněno. Jisto jest, jak právě se ukazuje, že se na ní horlivé staví a že dráha také dosti pokračuje. První část její

zbudována byla již r. 1898. Jest to trať z Tiflisu přes Alexandropol ku Karsu. Další a vlastní trať vede z Alexandropolu přes Erivaň, Nachičevan do Džulfy na perských hranicích. Trať Alexandropol-Erivaň byla dokončena již v lednu a nyní počíná vozba až do Nachičevanu. Celá trať z Erivaně do Džulfy bude otevřena v lednu r. 1902., tak že od té doby budou Petrohrad, Moskva a celé Rusko spojeny nepřetržitou dráhou přes Petrovsk, Derbent, Baku, Tiflis s perskou hranicí. Vzdálenost od Moskvy k Džulfě obnáší 3600 verst, z Petrohradu 4200 verst. Větší ještě obchodní a strategickou důležitost má stavba tak zv. dráhy Kaspické, která bude pokračováním dráhy z Petrovska, na Baku a železniční spojení s Persií zkrátí o 800 verst. Povede pod horskými velikány Kavkazu podél moře Kaspického. Až do Aljatu 78 verst jižně od Baku se již staví. Zde spojí se s železnicí zakavkazskou a zároveň bude kaspická trať budována dále přes Mugan, Saljan a Lenkoran do Astary na perských hranicích. Dvojím směrem blíží se Rusko od severu Persii: k Džulfě a Astaře. Obě ta místa nebudou konečnými body těch tratí. Nové tratě povedou dále, a to tiflisko-džulská k Hoji a Tebrisu, druhá kaspicko-astarská přes Rešt do Teheranu. — Mimo obě ty tratě zanáší se Rusko záměrem stavěti ještě třetí, od Džulfy do Malé Asie až k Diabekiru a odtud přes turecký Erzerum k ruskému Batumu. Dle výpočtu, který podává jistý ruský časopis, bude možno vykonati po dokončení velké sibiřské dráhy cestu kolem světa za pouhých 33 dní. Jednotlivé odstavce cesty jsou následující: Z Paříže do Petrohradu 2 dni; z Petrohradu přes evropské Rusko a Sibiř do Vladivostoku 10 dní; ze San Franciska pacifickou dráhou do Nového Yorku $4^1/_2$ dne, z Nového Yorku do Havru 6 dní a z Havru do Paříže 8 hodin. Cesta ovšem musila by býti vykonána bez zástavek a nejrychlejšími dopravními prostředky, jichž by se dalo použiti.

Telefonograf čili píšící telefon jest magnetický fonograf, sestrojený danským inženýrem Poulsenem. Mluví se obvyklým způsobem do mikrofonu, s nímž spojen je telefon, ale telefon tento je povahy jiné nežli jsou ony, kterých při naslouchání užíváme; na místě obvyklé citlivé desky upevněn je před poly telefonu ocelový drát, kterýž způsobuje magnetisování a vyvíjí na dálku možnost vyznačování znamének. Způsobem tím je možno netoliko pomocí telefonu obvyklým způsobem, totiž hovorem a posloucháním se dorozumívati, ale můžeme si také vše, co posloucháme, spolu „písemné“ zachovati, tak že methoda tato přinese veliký prospěch zejména v manipulaci obchodní, soudní, policejní atd.

O činnosti reporterské ve válkách poslední doby přináší jistý denník londýnský následující číslice a údaje. Dvacet osm velkých listů anglických má své zvláštní zpravodaje v Africe i v Asii a samy londýnské „Timesy“ vypravily do Transválska tři, do Číny čtyři své dopisovatele. Nejrozšířenější tento list anglický vynakládá arci na službu reportérskou sumy téměř neuvěřitelné. Pro zpravodaje platí jediný zákon: obstarati svůj list co možná rychle, telegrafovati zprávy mezi deštěm kulí a granátů, znáti všecky strategické záměry a plány dříve, než dojde k jich provedení, býti vševědoucím a všemohoucím, ale posledně uvedenou vlastnost zjednávají mu vskutku také nesmírné sumy peněz, kterými vládne. Stalo se již, že telegrafní

spojení stržené z nařízení té které mocnosti bylo znovu obnoveno z podnětu a na útraty zpravodaje, který potřeboval drátu pro svoje depeše. Že se úskok takový dá uskutečniti pouze plnými měšci zlata, je zcela pochopitelno. Times samy vydaly na zpravodajství o válce jihoafrické přes sedm milionů korun a obstarávání reportáže z Číny vyžaduje nákladů ještě mnohem větších. Rovněž tak četně jako Anglie zastoupena je Amerika, která vyslala do Číny 12, do Jižní Afriky 5 zpravodajů; zde jsou opět listy „Herald“ a „Daily New-York“, které největší sumy na své zpravodajství vynakládají. Z ostatních mocností evropských má Německo zpravodajů 5 v Jižní Africe a 6 v Číně, Francie 8, Rusko 7, Rakousko 5, Italie a Holand po 4, Belgie 2 a Turecko 1 zpravodaje.

Ošetřování raněných v bitevních čárách jest zajímavým předmětem přednášky plukovního lékaře Dr. Maximiliana Richtera, z níž podáváme hlavní myšlenky. Na bojištích starých Egypťanů ranění odnášeni na krytá místa a rány obvázány dle možnosti. Těžce raněných se nikdo neujal, ba namnoze bývali doráženi. Tyto barbarské poměry změněny zavedením stálého vojska, a tu převzali kněží úkol ranhojičů. Též dějí se zmínky o nemocnicích s dokladem, že se vždycky na levé straně táboru nalézají. Staří Indové již několik tisíciletí před Kristem odnášeli své raněné z bojiště ukládajíce je pak na lože z mechu nebo listí a opatřujíce jich rány obvazy a šťávou rostlinnou. — Ze starověku řeckého nemáme spolehlivých zpráv, jen že i zde jakýsi druh lékařů vojska doprovázel. Dle jejich vědění zlomeniny byly zraněním smrtelným. Homer zmiňuje se v Iliadě o ošetřování raněných a jmenuje lékaře ve vojště Agamemnona. Časem se věci ovšem lepšily.

U Římanů potkáváme ve starověku opět zařízení zdravotnická zcela nedostatečná, ač u nich již tenkrát platilo, že opustiti raněné jest bezectné. Lékařů až do 5. století nebylo, teprve tu přišli do Říma lékaři řečtí. Livius vypravuje, že se brávali mezci a vozy na bojiště k odvážení raněných a že tyto umístili po rodinách. V druhé punské válce nalézáme již druh nosičů raněných, t. zv. velites. Již asi 200 let před Kristem odnášeli se ranění mezi bojem, což později zcela zaniklo a ještě v 18. století bylo odnášení raněných v bitvě přísně zakázáno. Římané zorganisovali službu zdravotnickou asi takto: U každé legie bylo přiděleno 1700 velitů, lidí slabších, ozbrojených toliko luky, později kopími. Nazývali je též „deputati“ a „scribones“. Lékaři, kteří dosud jen za mzdu po čas války vojsko doprovázeli, jsou od císaře Augusta stále zaměstnáni, a sice u každé cohorty po jednom. Již Caesar přiřkl lékařům právo občanské (ius Quiritum), za Augusta dán jim zlatý prsten, znamení římského rytíře (equites). Chirurgie dobývala sobě vždy větší a větší vážnosti, a již z této doby přešlo na nás dílo Aura Cornelia Celsa „De medicina“. Cohorty a legie opatřeny „medici vulnerarii“ a byli lékaři jedné legie buď jednoduchými „medici“ neb „medici ordinarii“. U námořnictví nacházíme titul „medici duplicarii“. Okolo roku 100.—150. po Kristu mělo každé ležení své valetudinarium pro těžce nemocné neb raněné. Ve valetudinariu byli „optiones valetudinarii“, poddůstojníci pro dozor a správu, k ošetřování nemocných byli zde „nosokomoi“ otroci. Mauritius přidělil vždy asi 200—400 jezdcům 8 neb 10 scribonů, kteří jeli za ostatními a měli krátké žebříky, pomocí kterých vysazovali raněné na koně a pro

občerstvení vezli s sebou láhve s vínem. Za každou zachráněnou osobu dostávalo se jim zvláštní odměny.

Po rozpadnutí se římské říše přešla věda lékařská v ruce kněží. V Rusku nemůže býti za časů mongolských a tatarských vpádův o nějaké službě zdravotní ani řeči: kdo nebyl raněn těžce, pomahal si sám, kdežto těžce ranění ponecháváni svému osudu. To trvá až po věk 17., v němž povoláno několik cizozemských lékařů. Roku 1615. přidělen každému pluku ranhojič a několik ošetřovatelů, ale teprve za Petra Velikého (1689—1725) zorganisováno se stálým vojskem i zdravotnictví. Roku 1716. vydán rozkaz, jenž určuje pro každou divisi po jednom divisijním lékaři a jednom štábním chirurgu, pro každý pluk po jednom lékaři nebo podlékaři, pro každou setninu po jednom felčaru. K divisi přiděleny dále 2 polní lékárny, jedna pro pěší, druhá pro jezdce. V pozdějších letech zřízeny v každé divisi 2 polní nemocnice s jedním ředitelem, s lékařem, duchovním, několika chirurgy a polní lékárnou. Alexandr I. vydal zákon týkající se „zařízení a správy mobilní armady“, kterýmž zákonem zřizují se v čas mobilisace mobilní, hlavní a transportní nemocnice. První pomoc na bojišti a dopravu raněných do mobilních nemocnic (za zády armady) obstarávaly nemocnice transportní. Nemocnice mobilní pozůstávala z jistého počtu vozů dopravních a na každém z nich po šesti pokrývkách, dvou nosítkách a bedničkou s nástroji. R. 1835. zreorganisováno zdravotnictví v Rusku a povstaly rozličné polní nemocnice. Na tomto základě spočívá i organisace ve válce krimské 1853—1856.

Na bojišti obvazováni a přijímáni ranění do mobilních nemocnic, které se hned s vojskem pohybovaly. Z těchto nemocnic odvážení ranění na obvaziště, kdež jim teprve definitivně rány ohledány a obvázány. Personalu zdravotnického se nedostávalo a proto engažováno na 600 civilních lékařův a přiděleno armadě 700 studujících mediciny. Počet felčarův u armady zvýšen na 3769. Všecko to ukázalo se býti nedostatečným a zvláště nemocnic na začátku nebylo, proto podniknuty roku 1869. rozličné reformy. Z pohyblivých nemocnic, o nichž zde hlavně řeč bude, zřízeny mobilní lazarety se 36 lůžemi pro pěší, s 12 pro jízdní nebo dělostřelecký pluk a se 4 pro pontonové oddělení nebo muniční park. Tyto mobilní lazarety táhly s vojskem, v nich shromažďovali se onemocnělí na pochodu a konečně podporovaly tyto lazarety činnost obvazišť na bojišti. Obvaziště byla zřízena od pohyblivých divisijních lazaretů a obstarávala krom obvazování raněných též jejich transport dozadu k válečnému lazaretu. Válečné lazarety dlužno ještě připočísti k pohyblivým nemocnicím, ač dle potřeby i několik neděl na jednom místě ostávaly. Místa bylo v každém pro 30 důstojníkův a 600 mužů. Bylo těch lazaretů celkem 84.

Dívčí pensionát na Starém Brně. Dávno již jevila se v Brně potřeba dívčího pensionátu, kdež by dívky všestranně dobře byly opatřeny, aby je rodiče bezpečně z domu dáti mohli. Pro školy své zřídila Vesna vzorný dívčí pensionát, avšak kromě toho přichází ještě mnoho dívek do Brna, pro něž by si rodiče přáli bezpečného útulku, přiměřeného hmotným poměrům svým. Potřebě této má vyhověti dívčí pensionát na Starém Brně, jehož otevření právě oznámeno vysoké c. k. moravské zemské školní radě, jež podle výnosu ze dne 9. srpna čís. 11.414 zřizování takových konviktu

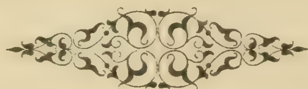
příznivě je nakloněna. Řízení dívčího pensionátu převzala chvalně známá sl. Marie Steyskalová. Pensionát umístěn v I. poschodí ve průčelí domu č. 23. na Měšťanské ulici, má vyhlídku na nově zřízené Klášterní náměstí a prostranné místnosti jsou světlé a vzdušné; zvláštní ventilace, Auerovo světlo, byt zcela oddělený násklennou chodbou. Zdraví chovanek věnuje se velká péče (koupelna, veliká zahrada pensionátní, domácí tělocvik, po případě bruslení a plování, vycházky). Strava prostá, ale sytá a výživná.

Výchov směřuje k tomu, aby staly se z dívek hodné, pracovité a skromné, ovšem také náležitě vzdělané a potřebám doby své rozumějící ženy. Po přání rodičů cvičí se chovanky též v cizích jazycích a hudbě a uvádějí se do společnosti. Vzhledem ku hmotným poměrům ustanovil se plat jak možno nejmenší, a to 36 korun měsíčně.

Doporoučíme tento pensionát dívčí, jenž těší se laskavému povzbuzení a pozornosti vynikajících odborníků, českým rodinám, které hodlají dcery své dáti do Brna na byt. Očekáváme od uvědomělých českých matek, že nebude ani jedné z nich, která by, majíc takovou příležitost, výhodně umístiti dcery své, uchýlila se snad do ústavů neb rodin cizáckých, ba dokonce nám nepřátelských a v takovémž i duchu dcery české na hanbu jména českého odchovávajících. Ženy české, buďme svými!

Konkurs protestantského spolku o katolických thematech. Co naše katolické ústavy a spolky nedělají? Nevšímají si jiných církví a života jejich. Kdy který katolický spolek vypsal ceny na obdobná themata, jako německý protestantský „Der evangelische Bund“? Tento totiž do 31. prosince 1902 vypisuje cenu 1200, 500 a 500 marek na práce pojednávající „vědecky“: 1. „O katolickém tisku v Německu ve století 19.“ 2. „Kanonisace a beatifikace římskými papeži konané během 19. století.“ 3. „Přestoupivší z katolicismu ku protestantství v Německu během 19. stol.“ Vyjma poslední thema tázal by se člověk: Co jest „evangelickému bundu“ po tom? A přece to protestanty bude zajímat; ovšem ta „vědeckost“ spisu bude spočívat v „protestantském osvětlení“.

Jména bratří makabejských. Dosud bylo známo pouze jméno matky makabejských mučeníků: Šamuni, z martyrologií řeckých a syrských. Teď v jedné armenské bibli, jejíž překlad pořízen v 5. století, nalezeny na okraji u příběhu o bratřích makabejských připsány i názvy jejich. Dle toho slouli: Akar, Makar, Koreu, Korseu, Aminadab, Galile a Gadide. Kdy názvy tyto napsány do bible, neví se. Dle znění zřejmo, že jsou to armenisovaná jména. A sotva historicky důvodna.

Rozhled.

V Brně, 25. srpna 1901.

Církevní zprávy. Na rok 1902. padne počátek 25. roku panování nynějšího papeže Lva XIII. V Italii už se chystají k oslavám. Tři spolky římsko-italské („Opera dei Congressi cattolici", „Società Primaria Rom. per gl'interessi cattolici" a „Comitato per l'omaggio al Redentore" spojily se ku provolání, v němž vybízejí nejen římský a italský, ale celý svět katolický k účasti na oslavě „velikého okamžiku". Jakožto body programu navrženy: pořiditi opravu basiliky sv. Jana Lateranského, vlastní to kathedraly biskupa římského; postarati se o podporu chudých chrámů výstavami kostelními v jednotlivých diecesích; v druhé polovici dubna r. 1902. uspořádati holdovací pout z celého světa křesťanského do Říma; vyzývají se zároveň věřící ku skládání petrského haléře v míře hojnější než dosud. Skutečné slavnosti uspořádá v Římě v dobu jubilejní „società primaria romana", jejichž ráz, počet a pořad uveřejní později.

Výroční den pohřbu krále italského Humberta použit k zádušním službám Božím a smutečním průvodům v Pantheonu — a zároveň ke štvanicím proticírkevním. Jednalo se o profanní prapory spolků, jež dle starého pravidla církevního, při všech dosavadních projevech ostatně uznaného, musí při bohoslužebném úkonu zůstati v předsíni chrámové. Pantheon jako hrobka královská už před 23 lety, hned po pohřbu krále Viktora Emanuela, ponechán sic chrámem veřejným, v němž se služby Boží konají, ale pro možné profanace vzato mu právo přechovávati svátost oltářní. Mimo bohoslužbu chrám tudíž není ani profanním praporům nepřístupen. Leč z listů útočeno na Vatikán pro všecky možné i nemožné příčiny — že papež dal kostel na ten den „odsvětit", že mu vzal všecka práva, že všecky návštěvníky vyobcoval a podobné jiné věci vybájeny, aby z celého smutečního projevu dala se vykroutit protiklerikalní demonstrace.

Rozvířené jednou hudební proudy v Římě vedly k opravám a snahám šíře pojatým. Nejen že přestalo výlučné právo autorisace choralu u Pusteta v Řezně tištěných, že založen v Římě samém ústřední list pro církevní hudbu; Řím jde ještě dále a zakládá pro katolický svět i „scholam musicam romanam", římskou školu hudební, jejímž ředitelem jmenován znamenitý skladatel a hudebník, minorita (Němec rodem) P. Hartmann.

Konec srpna a září je tentokrát dobou četných sjezdův a projevů života katolického v našich zemích: tři sjezdy katolické, československý v Kroměříži, německý v Olomouci (7. až 9. září) a německý pro severní Čechy v Litoměřicích (současné s kroměřížským) a jak už jsme se zmínili všeobecný rakouský „Clerustag" ve Vídni.

Úkolem sjezdů německých bude asi hlavně seskupiti síly a hledati výzbroje proti známému ruchu protiřímskému mezi Němci šířenému. Zda už vzchopí se Němci katolíci doopravdy po těchto svých sjezdech, aspoň v krajích nejohroženějších a nejrozervanějších, a nejen lid, jenž jest celkem passivní, a ne nižší klerus, ale vyšší vrstvy, jak hierarchické tak laické, jest jiná.

Kolínský list katolického středu („Köln. Volkszeitung“ č. 717.) posuzujíc proticírkevní ruch v celé Evropě, praví o rakouském hnutí „los von Rom“: „Nejoprávněnější výkřik jásotu protestantského platí Rakousku, aspoň některým jeho částem. Ku protestantství a starokatolictví přistoupilo už na 14.000 duší, v samém Ústí n. L. na 1000 osob a v Hradci 1050. Církevní cit mezi severočeskými katolíky už ani před lety nebyl zvláště živý. Ba i na jistém poutním místě (v Bohosudově?) byli to už před dvacíti lety vesměs jen přistěhovalí čeští dělníci, kteří chodili do kostela a konali své náboženské povinnosti, domácí Němci byli náboženství zcela odcizeni — zliberalisováni. Když teď došla politická agitace k nim, není divu, že takové červivé plody prvním otřesem od kmene ihned odpadly. Snad bylo tohoto zčištění a i potřeba, aby se v Rakousku nový život katolický probudil. Jen že bohužel nějaký mocný protiproud proticírkevního hnutí se dosud nedostavil. Hlas arcivévody Františka Ferdinanda sic doznal vřelého ohlasu, ale nevznítil přece nijakého plápolu katolického ducha, jaký byl roznícen na př. u nás (v Německu) na počátku „kulturního boje“, jenž by jednoduše v krátké době celé hnutí Wolf-Schönererovské v prach povalil. Naopak zdá se, že v německých okresích severních Čech, ve Štyrsku a jinde proticírkevní hnutí opanovalo celé veřejné mínění. „Duch lidu“ vůbec nereaguje proti němu, chová se buď zcela passivně anebo dokonce přeje ruchu tomu. Kletbou Rakouska bylo odjakživa „zbahnění“ a „zhnilost“; ba i v církvi samé (v „hierarchii“ asi míněno) uchoval se dosud tu a tam „katolický liberalismus“ u nás v Německu neznámý.

Proto také agitatoři protestantství od dvou tří let do celého světa s novou horlivostí vysílaní pohlížeji na Rakousko jako na zemi vysněného zdaru. Na letoším braniborském shromáždění spolku Gustava Adolfa vrchní rada konsistorní Reichard z Poznaně s upřímným povzdechem mohl říci: „Bože, kdybys aspoň u nás v Poznaňsku téhož dopřál, co v Čechách jsi dopustil!“ — Hlavní shromáždění zmíněného spolku evangelického (12. a 13. června) bylo vůbec zajímavo zprávami z Rakouska, jež letos opanovaly skoro veškerou diskussi a všechno zpravodajství. Návštěvníci z Rakouska byli plni radosti nad úspěchem protestantství, zvláště superintendent Gummi z Ústí vyličoval, co všechno v krátké době dvou let vykonáno: založeno na padesát obcí a stanic kazatelských, postaveny nebo staví se četné modlitebny a chrámy. Ale třeba prý býti na pozoru! Nepřátelé (katolíci jako!) všemi zbraněmi lži a nenávisti pronásledují evangelické křesťanství, ba i státní moc volají ku pomoci! Frýdlantský (ze severních Čech) kazatel Pellar hájil hnutí proti výtce, že jest hnutím ne od Říma, ale

od Boha a od Rakouska. To prý jest jesuitskou pomluvou! Ba i kazatel stanislavovský Zöckler z Haliče chválil se, jak duch protestantský i v Haliči se vzmáhá a církev tam prospívá. I tam prý, ač dosud nepozorovat takového ruchu jak v severních Čechách, přece je možno se naditi, že stejným způsobem zkvete a zmohutní.

O tom pronásledování vlády a katolíků svědčí zajisté už to, že jak „Köln. Volkszeitung" znova dokázal ze seznamu samé evangelické církve, 51 pruských poddaných vyšlo do Rakouska a tu v nově založených obcích pastorují a úřad kazatele zastávají. Ba v Olomouci nedávno nějaký takový pruský poddaný obdařen od vlády rakouským občanstvím, aby mohl vyučovati na rakouských školách, když proti cizinci protest ze školní rady podán. Přistěhovalí pastoři a predikanti jsou vůbec šťastní lidé: rakouská vláda ze strachu před velkoněmeckým hnutím nedá jim vlasu zkřivit, a domácí pruská církev jejich vysílá je jako apoštoly ozářené gloriolou mučenictví, vedouc je dále v seznamu svých lidí a kdykoliv by se vrátili, uchovávajíc pro ně vhodná a dobrá místa v domácích obcích pruských!

Počátkem srpna pustil se liberální „Köln. Zeitung" v úvahu, proč všude i tam, kde katolíci a protestanté jsou stejno postaveni politicky i hospodářsky, katolíci přece za protestanty kulturně a hospodářsky pozadu zůstávají. Uvádí proto doklady ze života západního Německa, hlavně Vestfálska a Porýní. Uvedeným příkladům nemožno odporovati, není to věc pouhého názoru a gusta, koho prohlásiti za výše kulturní a lépe hospodářsky situovaného a koho za méně. Důvody pro to sbírá různé: jistý katolický úředník prý z dlouhého pozorování vybral tuto příčinu: „Protestanti mají rozhodně širší svědomí než katolíci." — Tedy zásada, jež i židům se podkládá jako jedna z příčin jejich rychlého bohatnutí. Nevybírají v prostředcích, obohacují se v mezích zákona, pokud zákon mlčí a nestihá, jak to jen jde. Protestanté by tudíž byli arijští židé. — Katolík však i tam, kde světský zákon se dá překroutit anebo mlčí, poslouchá svého čistého svědomí. Ne-li každý, aspoň mnohý. A výsledek je pak v masse na obou stranách patrný. — Jiný úředník připisuje to tomu, že katolíci chodí pilněji do chrámu a plní pilněji a častěji své náboženské povinnosti a tím přicházejí o mnoho času, jehož získává a ku svému prospěchu hospodářskému využitkuje protestant. K oběma dosti mimotním důvodům dodává „Köln. Zeitung" ze svého závažnější důvod vnitřní: celé vychování náboženské. Protestanté se vychovávají svou církví a všemi jejími zásadami k samostatnosti, katolíci k poslušnosti a k závislosti na autoritě církevní. Rozváděti momenty obojího výchovu není snad třeba — snadno si je každý srovná. Něco v tom pravdy jest, ale zase ne všecka a ne hlavní důvod. Historie jí nesvědčí. Neníť katolický Kolín sám za protestantským Hamburgem a zase jest jisté svým bohatstvím a svou kulturou před protestantským Dévínem, Štětínem, Gdanskem, Královcem, jež pro přirozenou polohu svou stejně by mohly obchodem vynikat. A jiných příkladů by se v historii lidstva dalo najít z minulosti i přítomnosti. Ani rasa sama ani náboženství samo, ale velmi mnoho

komponentů přirozených i umělých, fysických i náhodných tvoří celkovou kulturní a hospodářskou tvářnost krajiny, země, národa, dílu světa.

Divná to ostatně věc, že najednou koncem 19. a počátkem 20. století historiosofové hospodářské a kulturní zjevy odvozují z konfesse a z náboženství. Jejich naturalističtí kollegové naopak kulturu a i náboženství zas odvozují z hospodářské evoluce epochy, národu a kraje. Tedy zrovna naopak. Pravdy mají obojí stejně — málo.

Professor W. Lossen na loňském mnichovském sjezdu katolických učenců překvapil svou výtkou, že němečtí katolíci sami jsou vinni svým nepřiměřeně malým počtem docentův a professorů na universitách a vůbec svým nedostatkem intelligence; že to není odstrkování se strany vlády, nadržování protestantským uchazečům, nýbrž skutečná liknavost a odstálost katolíků samých. Když se v německém tisku katolickém zdvihl odpor proti těmto názorům, professor Lossen hájil je v několika listech a časopisech, jmenovitě v obou literarně-vědeckých přílohách „Germanie“ a „Köln. Volkszeitungu“. Spor vzrostl na repliky a dupliky a konečně professor Lossen, zdá se, má pravdu. Vláda všecko nemůže — nemá-li schopných kandidatů, již by se jí nabízeli, volí jiné. Zvláště menšina, aby nebyla praeterována, musí všude na každé místo nabízeti hojnost schopných lidí. Nečiní-li tak, přirozeně se vždy najde v kandidatech většiny lepší a schopnější a snad i protežovanější. V roce 1896 97. bylo na p r u s k ý c h u n i v e r s i t á c h 469 řádných p r o f e s u r, z nichž 390 zaujímali n e k a t o l í c i a jen 79 k a t o l í c i. D o c e n t ů bylo 1274, z nich k a t o l í k ů 146. Mezi ordinariemi bylo tudíž 17% katolíků, mezi docenty 11%, celkem tedy 13% mezi všemi silami na universitách ustanovenými. A z 11%, praví Lossen, katolických docentů nemožno navybírat na 41 % ordinarních professorů katolických, nemají-li při obsazování míst jiné ohledy platiti, než vědecká kvalifikace.

Lossenovy výtky proto přišly nevhod, že zdají se potvrzovati stále to opálané heslo protestantů: vy katolíci jste méně schopni ku vzdělání; jste, jak Ammon z poměrů v Badensku dokázal — krátkolebí potomci (míšenci) mongoloidní nedokonalé původní raçy evropské, protestanté však jsou dlouholebí čistí synové vznešeného arijského, germanského plemene!

O p o z d i l o s t k a t o l i c k é m r a v o v ě d y, jak u příležitosti Grassmannových znovuvzkříšených pamfletů vyvozováno v literarní příloze ku „Köln. Volkszeitung“, popírá v posledním sešitě „Stimmen aus Maria-Laach“ proslulý moralista Lehmkuhl. Činí to však aspoň v první části nevhodně: do církevních věcí, jež jsou částí jejího dogmatického pokladu, nemají prý se laici a noviny míchat. Církev nedopouští nikomu kritisovat svůj úřad učitelský. „Jedná se o čistě církevní záležitost. Předmět mravovědy náleží stejně jako dogma k tomu oboru, v němž církev neobmezeně poroučí; a vzdělání a vyškolení těch, kdož se její službě věnují, jest zase její věcí, ne věcí širokého publika . . .!“ To jest ona zlopověstná zásada, která už tolik zlého natropila a právě v poslední době v katolické církvi a v myslích katolického lidu! Třebas správná a pravdivá, kdykoliv ji uslyšíte z něčích

úst, skoro pokaždé se jí zneužívá. Stará církev jí ostatně neznala v té šíři, v jaké ji chtějí uskutečňovat dnes. „Církev a církevní právo mají zcela jiné základy než ústavní státy. V církvi všechno jde shora; nějaký demokratický živel veřejného mínění nemá v ní místa.“ — S takovou professor Lehmkuhl odmítá osobivý úsudek kolínského žurnalu o mravovědě katolické. — Ten zcela správně odpovídá: Grassmannova brošurka byla vržena do veřejnosti, veřejně se o ní mluvilo a psalo, jakož i o jejím obsahu a předmětu, o moralce sv. Alfonsa. V poslanecké sněmovně rakouské došlo pro ni k velikému škandalu. Co tu má veřejný tisk dělat? — mlčet, jako mlčeli katoličtí moralisté a učenci skoro vesměs? Vykrucovat a popírat jen? Což, to stačí? Každý, trochu uvědomělejší katolický laik se tázal: což je to možné? jsou v katolických moralkách takové věci, takové podrobnosti? K čemu tohle to dopodrobna musí kněz vědět? Na takové otázky bylo třeba veřejnosti odpovědět, a odpověď dáti musil veřejný tisk. Církev pořádala protesty a odsuzovala takové útoky v biskupských listech. To nestačilo, to nevyhovovalo. Bylo třeba říci pravdu.

Leč Lehmkuhl popírá zároveň i druhou část kritiky o mravovědě katolické, totiž že by nepokračovala s duchem času, že by soustavy její byly zastaralé, že by kasuistika byla přehnaná, zbytečným a škodlivým systemem, že by celá mravověda katolická dnes byla disciplinou neživou, zastaralou. Poukazuje, že staří autoři-moralisté psali pro svou dobu a doba jejich se v nich znamenitě odrazila. Obviňovat ty, že se dnes nehodí v naši dobu, není na místě. Noví autoři pak hledí se vesměs době své přizpůsobit. Všecky moderní zjevy života dnes katolická mravověda pojednává: když i ne obšírně a podrobně v soustavných moralkách, kde na to není místa, tedy jistě v monografiích. A monografie takové máme o mzdě, o lichvě a úroku a pod. A konečně kdež právě moderní zjevy života dají se lépe probrat se stanoviska katolicko-mravného, než v kasuistice! Proto právě útok na kasuistiku Lehmkuhl odmítá jako zcela neodůvodněný. Leč jak v „Germanii“ tak v „Köln. Volkszeitungu“ byly pak v replikách i kasuistické soustavy mravovědné uznány a doceněny, ovšem však zase zcela rozhodně odmítnuty její výstřelky. Zdá se však, že s obou stran nechtěli říci to pravé: že totiž in puncto sexti nemá ani katolická kasuistika zbytečné případy shánět a podrobně vyličovat, už proto ne, že je to pro pastoraci zbytečné. Těžkost hříchu není nesnadna k poznání, když̌tě s plným vědomím a zálibou spáchaný hřích je tu vždy těžký, a perversity a hysterie v tom ohledu neléčí zpovědník, ale lékař.

Pravoslavné listy ruské stále ještě velmi mnoho nadějí skládají v missionářství Iškovo v národě českém. Mysli jejich nemohou se uklidnit a bratrská srdce ukonejšit, dokud nás nevidí od „papismu“ svedeny na scestí sebe horší. Třebas bychom jako starokatolíci byli od nich stejně daleko, ba dále nežli dnes, přece úspěchy Iškovy se jich nemohou natěšit. Hlavní podpůrce starokatolicismu general A. A Kirějev uveřejňuje stále plamenné výzvy ku sbírkám pro starokatolíky. V Praze má stálého zpravodaje, jenž mu sděluje o pokrocích církve Iškovy.

V dopise po letoší Velikonoci zaslaném vypisuje nával věřících ve starokatolické kapli, že už obec pražská čítá na tisíc věřících a dodává na konec: „Starokatolíky nutno podporovat a prostředky třeba sebrati mezi námi Rusy, ve slovanských spolcích. Podívejte se, jak pusobí Němci a německé marky v témže Rakousku.“ Nemáme nic proti podpoře z Ruska, ale když už chtějí na něco přispět, aby jen nepodporovali věcı tak načisto ztracené a zbytečné! To by snad přece více vyřídili s přímou podporou pravoslaví než starokatolictví. Jen že tu je háček! Rakouské a maďarské vlády ničeho se tak nebojí jako propagandy pravoslavné. Pravoslavní právem si stěžují, že nesmějí v tom ohledu ani kroku podniknout. Ba i o své vůli přestupující bývají prý od úřadů zdržováni a odvraceni, aby nepřestupovali k pravoslaví! Přestoupení k jakékoliv jiné církvi nedělá úřadům starosti, jen přestoupení k pravoslaví nevidí rády. To, co si dovolují dnes pastoři němečtí a rakouští radikalové němečtí, toho by si ovšem ani stý díl nesměl dovoliti kněz a agitator pravoslavný. V tom ohledu mají pravoslavné listy pravdu. Tu by vláda nad katol. církví velmi pečlivě bděla!

V protiklerikalní ráži socialistův a liberalů, do jaké se dostali vidouce příklady ze zahraničí, vláda nedávno v Praze přece zakročila. Drama Galdósovo „Elektra“, jež mělo býti provozováno po česku v Typogr. Besedě a na Smíchově, zakázáno provozovat. „Právo Lidu“ bylo sice sklamáno celým námětem dramatu toho a jeho zpracováním. Takové nic prý může nadchnout jenom Španěla, u nás si neslibovalo od něho žádného účinku. Litovalo však přece, že stihl drama to na českých jevištích zákaz. V kterémsi krajinském městě českém sice prý dáváno, ale ani tam neuznáno dosti radikalním. Moralka: je dobře podívat se napřed lépe na věc, nežli se strhne pokřik, a nebáti se tolik strašáků liberalních. (Srv. ostatně str. 620. t. č.)

Jistý přítel našeho listu z Čech píše nám o minulé zprávě naší o ruchu Cyrillo-Methodějském v Čechách, že svátek sv. Cyrilla a Methoda slaví se v českých diecesích jako svátek sice nezasvěcený, ale církevné na první stupeň povýšený. Toho ovšem nepopírali řečníci z Moravy na Cyrillo-Methodějské slavnosti pražské, také my v tom smyslu o kalendářích diecesního officia jsme to nemyslili. Byly tím míněny kalendáře lidové, za něž ovšem nemůže církev, jejichž zapomenutost v tom ohledu však právě je známkou toho, že památka našich věrověstů v lidu českém se dosud nevžila. Že se už mysli obrací, to s potěšením vidíme. Co se týká svátku sv. Ant. Marie Zaccarie na týž den položeného (5. července), není to místní, krajinský svátek italský, nýbrž všeobecný pro celou církev, jako všecky svátky hlavních zakladatelů řádových. U nás v našich českých a všech čistě slovanských diecesích svátek sv. apoštolů Cyrilla a Methoda ovšem neuhnul, ale uhnul za to už v diecesích smíšených v Rakousku (na př. v sekavské) a v Uhrách, o jiných zemích ani nemluvě.

Ruch nespokojenosti a obrany proti latinismu v terstské diecesi vedl také v obci Ricmanji k hojnému přestupování k církvi východní sjednocené. Slovinští a charvatští katolíci v Pomoří háji si práva své

mateřské řeči ve chrámě, jaké ovšem jen per abusum, jak praví teď přísní latinisté, se tam zakořenilo.

Jednání o konkordat mezi Srbskem a Vatikanem už za nebožtíka krále Milana zahájené blíží prý se konečně ku konci. Tím by zase jedna slovanská země byla přivedena církvi římské blíže. Katolická obec v Srbsku ovšem sbírá se jen z přistěhovalých členů církve, kteří jsou velmi míchané národnosti: Němci, Češi, Charvati, Slovinci a Maďaři. Missijní činnost katolických kněží obyvatelé balkanských států velmi žárlivě stopují a není opportunní vyvinovati v tom ohledu velikou horlivost, zvláště ne, jsou-li správcové stanice Němci nebo Vlaši. Leč katolická církev většinou omezuje se jen a jen na pastoraci mezi svými vlastními. Za to povážlivě propagandu začínají tam církve protestantské. Hlavním polem obraly si Rumunsko a Bulharsko (Řecko už dříve). A tu hned první léta zvláště v Bulharsku dávají svou výbojnost na jevo. Katolíci pro své školy, jež zakládají, mají aspoň trochu oprávněnosti, neboť mají své dítky; ježto však protestantů zhola není, jsou pensionaty v Rumunsku a teď i v Bulharsku zřízené zhola zbytečny. Ve jménu kultury přicházejí a dávají dětem balkanských národů možnost snadno se doma přiučiti kulturním jazykům západním, hlavně němčině. Dosud národy ty přednost dávaly frančině — protestanté tudíž plní i kulturní poslání své německé říše. V tom ohledu katolíci chovali se dosti nelišně — třebas mnohdy s obyvatelstvem domácím necítili a nesplynuli, a snad i dosti zřejmě romanismus pěstovali, přece nevypadalo to násilně jako vnucování — neboť balkanské státy přirozeně ležely ve sféře vlivu italského a francouzského a frančina byla vedle vlaštiny hlavní dorozumívací řečí východu. Protestanté přicházejí tedy s jinou. Německo-protestantská škola sředecká vloni po krátkém trvání svém měla už 170 dítek, a to hlavně z nejvyšších sfer intelligence bulharské. Protestantští missionáři, jak také samokovský „Christianski Drugar“ dosvědčuje, chovají se mnohem beztaktněji a bezohledněji ku pravoslaví a pravoslavnému obyvatelstvu než to činili dosud katoličtí. Cítit zdaleka — jsou to Němci!

Poláci tentokrát v uhelném revíru ruhrském odhodlali se při doplňovací volbě v okrese Duisburg-Mühlheim-Ruhrort-Oberhausen postaviti vlastního kandidata a odříci katolickému centru pomoc svou i v užší volbě. Byl to protest proti tomu, že biskupové katoličtí nechtějí povoliti tamějším horníkům polským, jichž v uhelném kraji západoněmeckém bydlí na 200.000,[1]) ani služeb Božích, ba ani kněží polských. Chtěli tím tudíž dokázati, že jich tam takový počet, že ohled se na ně po spravedlnosti vzíti musí. Leč volbou sice dokázáno, že Poláci tam jsou, ale účastenství a také asi zájem pro vlastního polského kandidata byl tak malý, že protest polský proti centru a episkopatu skončil vlastně fiaskem. Polské hlasy polskému kandidatu odevzdané činily jen 4·5%, všech hlasujících, tedy mnohem

[1]) R. 1897. napočítáno mezi 1,404.428 obyvateli kraje vestfalského 108.566 osob polské národnosti, tedy 8%, všeobecně však se uznává počet Poláků větším, a dnes jistě tvoří více než 10% obyvatelstva.

méně, než kolik by dle počtu Poláků byly měly obnášeti. Ač by ani s pomocí Poláků katolický kandidat nebyl prošel, přece tento odlučný pokus polský rozbouřil centrum katolické a německé katolíky vůbec. Vytknuto jim (v „Germanii"), že nejsou dobrými katolíky, staví-li si národnost a národní svůj truc do první řady a teprve na druhé místo svůj katolicismus. Zároveň v předvolební kampani agitací polské strany vyneseny na světlo zřejmé výtky a nelibost biskupům porýnským. V Gazetě Toruňské uveřejněna rozmluva bývalého vydavatele a redaktora bochumského politického listu „Wiarus Polsk." faráře z chlumské diecese nyní Lisza, který před několika lety měl rozmluvu s tehdejším padernbornským biskupem, nynějším arcibiskupem kolínským Simarem, v níž biskup radil Liszovi, aby zanechal vydávání těch štvačských polských plátků a nezdržoval germanisaci přistěhovalých Poláků. Vláda vidí to nerada, a on biskup sám chce, aby Poláci co nejdříve uměli německy, neboť polské pastorace jim nemíní nikdy všeobecně povoliti. Mezi jiným pravil prý biskup Simar: Poláci jsou lid zpuštěný (verkommenes Volk) a čím dříve se poněmčí, tím lépe pro ně. — Pro tato slova zvláště pak útočeno na arcibiskupa Simara a na katolíky německé ze strany Poláků. Za to liberalní a nacionalní německé listy arcibiskupa Simara vynášely jako dobrého a rozhodného Němce vlastence. Arcibiskup však popřel, že by kdy takových slov byl užil, a tak se o Polácích vyjadřoval. Leč nepopírá, že by tak nebyl mluvil o listech polských ve Vestfalsku a že by hájení národnosti polské s nelibostí nebyl nesl.

Ve vratislavské diecesi v kraji ratibořském zvláště na hranicích rakouských kněžstvo katolické prý vydáno jest stálému slídění policejnímu. Cizí kněží v některé farnosti se objevivší (na slavnost nebo svátek pozvaní k nějaké funkci církevní) jsou stopováni, vyslýcháni a zbraňováno jim. Snad se bojí pruská vláda, aby ruch z Poznaňska nepřešel do kostelův a dědin slezských, mezi tamější Moravce a Poláky.

Záhřebský „Srbobran" promlouvaje o zákazu rusínských listů „Dila" a „Halyčanyna" do Uher, aby se uherští Rusíni příliš nezpanslavisovali a snad dokonce ku pravoslaví nepřestoupili, popírá všelikou pravoslavnou propagandu v Rakousku a v kterékoli zemi: pravoslaví prý nemá v sobě vůbec ducha, jenž by mu vnukal šířit se na úkor jiných církví. V poslední leta pak pozorované hromadné přestupování ku pravoslaví mezi Čechy, Rusíny, Slováky a Slovinci nesmí se připisovati nějaké propagandě pravoslavné, nýbrž tomu spotannímu poznání lidu, že národnost musí se shodovat s náboženstvím. Z téhož poznání vyšlo i rakousko-německé heslo „Los von Rom": protestantismus jest po výtce germanské náboženství; pravoslaví pak po výtce jest náboženstvím slovanským. Je tu tudíž zcela přirozené, když s probuzeným vědomím slovanským nepravoslavní Slované počínají tíhnouti ku pravoslaví. — Stará Hellwaldova sofistika!

Před pěti lety založená revue římská „Bessarione", věnovaná orientalnímu studiu a spolu organ, v němž snahy církve římské po

sjednocení s východní církví mají docházeti nejlepšího výrazu, v posledním svém čísle (59/60) promlouvá o budoucnosti slovanské myšlenky jednotící obě církve. V článku o církvi georgijské (armensko-kavkazské) Aurel Palmieri poukazuje na důležitost studia církví a dějin slovanských národů, neboť dnes vlastně oni tvoří východní církev. „Sedm milionů Řeků roztroušených po celém východě zasypáni hroznou lavinou stamilionů Slovanů. Tito živeni vzpomínkou na svou bývalou slávu a spojeni pouty krve i řeči, planoucí a bující mladickým nadšením, jsou určeni k tomu, aby řešili náboženské otázky budoucnosti. Hnáni potřebou jednoty, toužíce po rozšíření své sféry zájmové připravují Slované s podivuhodnou taktikou svou nadvládu církevní a politickou v říši osmanské, jež stále je na rozpadnutí. Nebudeme se šířiti o politickém dosahu nadvlády slovanské na východě; leč pokud se týká našich snah náboženských, tu jsme zcela přesvědčeni, že v hodině Bohem určené Slované splní dávnověké tužby papežů ve Vatikáně. Proto máme za velmi prospěšné zájmům katolicismu vůbec, studovati přítomné poměry slovanských pravoslavných církví a jejich cíle. Apoštolování naše neobracejíc se jen k přítomnosti, musí zajímati se také těmi okolnostmi, které v blízkém budoucnu snad by mohly zmásti naše počiny. Můžeme-li vzbuditi lásku k římské církvi v srdcích zplanělých nespravedlivým záštím, nepočneme-li studovati důkladně idealy těch, jež chceme zavolati přesladkým jménem bratří? Nevynasnažíme-li se proniknouti i nejvnitřnější hnutí jejich duší?...“ Pohovořiv o úsilí, s jakým protestanté hledí k sobě připoutati východní církev, nelitujíce námahy a studií pro poznání ducha a řeči východních národův a poměrů církevních u nich a vyzývaje k témuž úsilí i missionáře katolické, vrací se ještě Palmieri k prvější myšlence o poslání Slovanů: „Problem jednoty v křesťanském světě bude rozřešen od Slovanů. Následujme jich tedy na jejich pochodě za křesťanstvím méně servilním, méně nízkým a jalovým: ukažme jim, že církev římská neprotiví se jejich zákonným požadavkům; dokažme jim skutky, že nesprávně se nám připisuje, že neznáme zvyků jejich národních, charakteristických známek ducha jejich, tlukotu srdce jejich. A černé mraky budoucnosti se rozprchnou a jasněji zazáří nebe před zraky těch, kdož se modlí, pracují a čekají na věčný triumf Kristův a církve Jeho.“

Řekové jsou čím dále rozmrzelejší na Rusy, ne ani tak proto, že v Malé Asii, Syrii a Palestině proti řeckému živlu v církvi podporují domácí živel syrský a arabský, jako že čím dál více skrbí s podporami řeckým klášterům a hierarchům, jež dříve hojně prýštily. Zvláště z církevních statků v Bessarabii měl jak cařihradský patriarcha tak celá četná kohorta mnichů řeckých v Turecku a jmenovitě na svatých místech tučné důchody. Letos zjara listy v Řecku přinesly však zprávu s velmi rozhořčenými posudky, že Rusko vzalo mnichům řeckým od Božího hrobu poslední, beztoho už dříve ztenčené příjmy jejich, jaké brali z bessarabských statků klášterních. Vyzýváno tudíž, aby řecká církev vymanila se vůbec z hospodářské závislosti na Rusku, aby Řekové sami na své církevní účely si sbírali. Na mnichy

Božího hrobu že by stačilo 600.000 franků ročně, jež by mohlo složiti několik řeckých milionářů samo. Pak by také veškerý vliv ruský na svatých místech přestal, když by mniši řečtí byli na Rusku nezávislí. Leč patriarchat řecký v Cařihradě a v Jerusalemě nedůvěřuje štědrosti svých krajanův a proto veškeré takové útoky na Rusko odmítá a hájí i vymlouvá ruskou nadvládu na svatých místech. Pravda ovšem jest, že v Rusku vzmáhá se nechuť k Řekům, jejich cizopasnictví, prohnanost, zkaženost a nevzdělanost, zvláště v klášteřích palestinských se jim omrzela, a také se svou přílišnou osobivostí a panovačností nehodí se Rusku do plánu. Proto přízeň ruská přiklání se všude k domorodému živlu a ten fedruje, rozlezlé pak Řeky po celé přední Asii ponechává samy sobě anebo vytlačuje. Ježto však přes to Rusko církve řecké zcela neopouští, jsou volky nevolky v Cařihradě a v Jerusalemě spokojeni s těmi drobty, jaké jim se stolu ruského padají, bojíce se i o ty, neboť by bez nich byli teprv na mizině.

Řecký patriarcha Joachym III., sotva nastoupil úřad svůj, ujal se záležitosti, o jejíž upravení každý z patriarchů se pokouší, jíž však dosud žádný nezmohl. Vydal totiž nařízení, že toulavých, uteklých kněží v Cařihradě nestrpí, a že budoucně každého takového přišelce do Cařihradu zatkne a dá poslati na útraty biskupa do jeho diecese, odkud kněz ten přišel. Sám pak kněze cizince, kteří za jeho nastoupení v Cařihradě se potulovali, shromáždil, opatřil bytem a stravou, na to však dal rozvésti do jejich diecesí. Další starost o takové tuláky ponechává pak biskupům, kteří tedy pod jakousi pokutou jsou zavázáni držet si své poddané doma na místech jim svěřených.

Z jiných opravných zámyslů patriarchových ohlášeny: přetvoření statutu a složení svatého synodu i smíšené rady, které řídí jako nejvyšší sbor laicko-hierarchický celou řeckou východní církev; prohlášení metropolitů nesložitelnými; polepšení ve hmotném postavení duchovenstva; založení nemocnice v předměstí Tatavle, osídleném většinou od Řeků.

Se zvědavostí očekává se, zda list patriarchův, jímž sesterským církvím pravoslavným oznámí své nastolení, bude též poslán vyobcovaným církvím: bulharské exarchii, cyperskému biskupovi a patriarchatu antiochijskému. Osobivost a baživost fanaru zračí se nejvíce v těchto exkommunikacích, na něž ovšem nikdo nedbá, ani ostatní pravoslavné církve ne. Když už ani za Joachyma III. roztrpčenost proti neposlušnému biskupu cyperskému a syrskému novému patriarchovi antiochijskému jakožto čerstvým ranám fanaru tak brzo nepopustí, přece smíření s bulharskou církví za Joachyma očekává se jistě.

Nevzdělanost kněžstva pravoslavného za Sávou na jih počínajíc jest hlavní ranou všech balkánských církví východních. Processy, jež čas od času nuceny církevní vrchnosti vésti se svými podřízenými obyčejně jednají o zločinech nejhoršího druhu, od opilství dolů. Světlejším bodem v processech těchto byl nedávno (4. července) v Plovdivě soud nad farářem St. Šemenovem v Bulharsku, jenž obviněn ne ze sprostých zločinů, ale z novot, překročování práv svých a neposlušnosti proti představeným. Protojerej Šemenov totiž

hlásal tyto reformy v pravoslavné církvi: Církev ať se vrátí ku prostotě a jednoduchosti, jakou stará církev vynikala: jednoduchost v kultu, jednoduchost v osobách. Zvláště biskupi ať přestanou býti despoty a pány a stanou se apoštoly. Nechať se berou z rodinného života a rodinou obdaření, a ne vdovci nebo celibatníci z mnichů, protože takoví jsou pyšní, leniví a mnohým zlozvykům oddaní. (Zvláště — oprávněně! — poukazuje Sěmenov na hloupost a nevzdělanost mnichů bulharských, takový mnich za biskupa povýšený nezná pak ani nejjednodušších věcí z historie a nauky církevní!) Ať se mimo to odstraní nepěkný zvyk, aby knéz před svým biskupem padal na tvář svou. Je prý to barbarské a křesťana nedůstojné. Stačí pro úctu ruku políbit. V kostele ať se odstraní obrazy a sochy, protože zavedeny do církve pohanskými Řeky a Římany a dle kultu římsko-řeckého nápodobeny, apoštolská a starozákonná církev obrazů neznala. Ať se odstraní litby (v církvi pravoslavné druh obětin), neboť jsou starozákonné a v Novém Zákoně nemají místa. Vzývání svatých jest nesprávno, neboť jediný jest svatý Bůh a Ježíš Kristus, a jemu jedinému náleží modlitba. Také prosby za mrtvé jsou nemístné a nesprávné v církvi pravoslavné. Církev východní neuznávajíc očistce, tak jako katolíci, modlí se za mrtvé zcela zbytečně a nelogicky, neboť nemůže jim pomoci. Smrtí jest u každého rozhodnuto: buď přišel do pekla, odkudž není vysvobození a kdež není úlevy, anebo přišla duše do nebe, a tam naší přímluvy nepotřebuje. (Dle pravoslavné nauky ovšem zcela správně — církev pravoslavná popírajíc očistec, chová se tu nedůsledně, totiž nechce přiznat tolik, co církev katolická!) Nejvíc však zazlíváno Sěmenovu, že hlásal, aby se svolal všeobecný sněm církevní (Západní i východní i protestantských církví!) Kdyžté se pravoslavná církev každý den modlí za sjednocení, a ekumenickému sněmu odporuje, chová se neupřímně. Ostatně nejen pro sjednocení církví, ale pro všecky jiné otázky: neboť žádný biskup sám v sobě, ani žádný synod, jakožto částečný sbor biskupů není oprávněn rozhodovat o věcech víry a mravů a o jiných závažných otázkách, jaké se v církvi stále vynořují, ale jedině k tomu oprávněn je sněm ekumenický.

Chyby a bludy dle Sěmenova vloudily se do všech církví křesťanských, všecky potřebují nápravy v údech i ve hlavách: třeba na sněmu ekumenickém všecky očistit od výmyslů lidských a restaurovat jedinou čistou církev Kristovu.

To že poukazoval na chyby nejen v katolicismu a protestantismu, ale i v pravoslaví, že všecky církve kladl na stejný stupeň, všecky prohlašoval za bloudící, rozčililo víc duchovní vrchnost jeho nežli brojení proti obrazům, svatým, zemřelým, litbám a klášterům (v těchto není proti zásadě klášterního života, ale proti dnešnímu jich stavu a životu).

Za tyto své „bludy“ a za svou neposlušnost a neúctu k biskupům odsouzen St. Sěmenov na tři leta do kláštera rilského, a zároveň suspendován a sacris (nesmí sloužit mši svatou); kdyby se do tří let nekál a nepolepšil, bude znova postaven před soud.

Dne 1. srpna proměněna dekretem papežským stará kollej svatého Hieronyma v Římě (v k o l l e j c h a r v a t s k o u, určenou pro jižní slo-

vanské katolické země. Srbové proti ní protestují, ježto zabírá i Bosnu a Hercegovinu, jež prý jsou srbskými. Leč také Vlaši rakouští protestují, že jim vzata jejich kollej.

Tolstoj stále ještě zaměstnává ruskou církev. Pořádají se proti němu veřejné přednášky, a na kolbiště přednáškové vystoupil nedávno i „otec Joann Sergiev Kronštadský", v lidu jménem svatého ctěný, farář válečného přístavu petrohradského. — Učením a celým hnutím tolstovským zabývaly se poslední čas ostatně skoro všecky žurnaly ruské. Namítala se sama sebou otázka: jak souvisí učení Tolstého a vůbec celý ten ruch, jejž Tolstoj vyvolal, s duševními proudy ruskými? Na tuto otázku odpověděl v polovici července hrabě Pav. Kutuzov v „St. Peterburských Vědomostech".

Dva jsou prameny, z nichž prýští všechen proticírkevní ruch ruský: rozkol ruský v 17. století a racionalismus západu Z rozkolu vyplývají všecky ty četné sekty církve ruské, ze západu pak přeneseny v 18. věku materialismus a encyklopedismus, na to zednářství, illuminatismus, pietismus a různé jiné směry v intelligenci ruské a konečně v 60tých letech 19. věku nihilismus. Nihilismus byl výronem dogmatického materialismu a politického doktrinerství, jež i po utuchnutí směru zůstaly, jen přibraly nová jména, nové cíle, rozštěpily se a rozpestřily. Racionalismem protestantským přenesena na Rus „štunda", která v lidu našla velmi četné přívržence, a odervala ducha národního od zděděných tradic. Tolstoj se svým západním racionalismem a materialistickým mysticismem našel ve společnosti i v lidu ruském oběma předchůdci půdu připravenu: v intelligenci nihilismus a jeho nástupce, marxismus (v ekonomii), dekadentismus a moderní mysticismus (v poesii a filosofii) připravily mu příbuznou půdu; v lidu zpracovala mysli v jeho směru „štunda" protestantská.

K francouzskému zákonu o kongregacích vydáno nyní nařízení, jež určuje způsob provádění zákona. Nařízením podrobují se řády a kongregace pravomoci biskupské, zároveň zjištěním každé osoby řádové má se znemožnit zakládání nových kongregací, když stará nepovolena. Mnoho kongregací stěhuje se do sousední Belgie, kdež dnes sice panuje katol. vláda, ale strany liberalní a socialistická jsou mnohem zuřivější než ve Francii, socialisté zvláště mnohem silnější a jednotnější než francouzští. Kdyby se tudíž vláda změnila, není nemožno, že novým přílivem podráždění proticírkevníci belgičtí první a hlavní svou snahu by obrátili proti řádům. Sami biskupové belgičtí se tomuto novému přílivu mnoho netěší, jak vidět z podmínek, které kladou přišelcům: nesmějí totiž žebrat, nesmějí míti škol a kaple ani chrámy jejich nebudou míti práva veřejnosti.

Podle přání vlády, aby kněží a mniši nezabývali se politikou (totiž takovou ne, která je proti vládnoucí straně, pro ni ano!), vydal biskup St. Diéský list pastoralní, v němž duchovenstvu svému zakazuje jakkoli veřejně vystupovati ve směru politickém a pro kteroukoliv stranu. Kdo neposlechne, stíhán bude přísnými tresty církevními. — Royalisté a konservativci francouzští list tento uvítali s nevolí. Beztoho

prý celá ta dnešní situace proticírkevní ve Francii zaviněna tichošlápstvím a lhostejností vysokého i nízkého kleru, má-li se nyní to „laisser faire" státi církevním příkazem, půjde to teprv čím dále tím hůře a lože i socialisté teprv opanují Francii docela.

Známý „abbé évadé" Victor Charbonnel uspořádal 28. července v Paříži „slavnost občanskou" na počest encyklopedistů 18. století. Byla to bohoslužba rozumu (Charbonnel sám vydává žurnal „Raison"), v duchu Comteova kultu humanity vedený) a pokroku lidského, k níž Charbonnel sám sestavil program. V sále ogruňském sešlo se na 3000 lidí, před nimiž řečněno o zásluhách Diderotových, Voltaireových a Rousseauových, o filosofii 18. věku vůbec, čteny básně, citovány úryvky ze spisů encyklopedistů, zpívány sborem písně, úryvky z oper prováděny. Tedy jakási akademie. Účastenství v pořádání „slavnosti občanské" vedle Charbonnela měly socialistické spolky a jmenovitě „Bursa práce" (sprostředkovatelský ústav) v Paříži.

Ve Španělsku vyjednává vláda se sv. Stolicí o nový konkordat, jímž by práva a výsady církve a zvláště řeholí nejen zákonně upraveny, ale podle přání vlády i proti dosavadnímu stavu zkráceny a ztenčeny byly. Také nový konkordat má býti jakýmsi ústupkem vlády pro liberalní vrstvy obyvatelstva, aby se tím docílilo jakéhosi uklidnění myslí. Jen že liberalní vláda šla by ráda dosti daleko v ořezávání práv katol. církve a bojí se, že se svolením sv. Stolice to nepůjde.

Jak v anglikanské církvi musejí si už pomáhat, aby co nejvíce obecenstva vlákali do chrámu, svědčí pokus jednoho faráře londýnského, Philippsa. Tento pozval si slavnou herečku Brown-Pottersovou aby mu přisluhovala u oltáře jako jáhenka. Tato beze všeho slíbila. Když se přezpívaly žalmy, kázaní a bohoslužba, vystoupila konečně zmíněná herečka na kazatelnu a jala se deklamovati báseň: „Výzva k duším" a některé jiné básně, při čemž varhany a chor vplétaly své vložky hudební. Farář Philipps hájí svůj pokus, že každé umění má sloužiti bohoslužbě, a mohou-li hudba, malířství a sochařství býti připuštěny do chrámu, pak týmže právem možno tam připustiti slovné krásno a myšlenkové krásno, v útvaru nadšené deklamace. Jeviště a chrám jsou si ve svých prostředcích nejpodobnější, proto prý vzájemný vztah a svazek mezi nimi může oběma prospěti! Lidé ovšem také se tu neděli hojně dostavili do chrámu ne na bohoslužbu, ale na — komedii.

Velkou sensaci budí od dubna v Anglii a v Irsku už v několikaterém vydání rozšířená kniha mladého dublinského advokata Ira, Michaela Mac Carthyho: „Five years in Ireland" — „Pět let historie irské 1895—1900." Ta historie posledního pětiletí jest vedlejší, neboť v knize útočí se na dosavadní politiku irskou a hlavně na kněžstvo irské, vysoké i nízké, bílé i černé (světské i klášterní). Všecka bída, jež Irsko svírá od počátku minulého století, kdy Anglii mu popřána opět svoboda ústavní, vyvírá prý z kněžstva. Mac Carthy dovozuje: Od obrození svobody irské zmohly se severovýchodní protestantské kraje, třebas teprve nastěhováním nových svěžích sil, kdežto jihozápadní a střední katolické Irsko v hospodářském ohledu čím dál více upadá.

Není tu průmyslu, není tu pražádného podnikání, za to rok co rok bída a jen bída. A přece severovýchodní cíp irský ze stejných hospodářských poměrů povzneslo jen snažení průmyslové. Irský sedlák není tak špatně postaven na statku svém: ovšem musí platit daně, musí platit nájemné, ale to vše by ho ještě nezničilo, ale co ho ničí, jest jeho kněžstvo. Kněžstvo světské i duchovní spolu s jeptiškami tvoří tak asi desetinu veškerého obyvatelstva (tedy 300.000? Kde by se vzalo!?). Tato desetina je zhola neproduktivní a dává se živiti těmi ostatními devíti desetinami. Ale nejen to! Tato desetina, jež poslední šťávy z oněch ovládaných devíti desetin vyssává, jest proti všemu pokroku, proti všemu vývoji technickému a hospodářskému. Ona umí živit v obyvatelstvu jen nenávist, pomstu a hněv proti „utlačovatelům", Angličanům, kteří nejhorší křivdy dopustili se na Irsku tím, že je vydali — kněžstvu katolickému na milost a nemilost!

Toto obvinění Mac Carthy nejšíře rozvádí: nevzdělanost kněžstva i vysoké hierarchie, zapozdělost za naší dobou, pánovitost, nepřipouštění lidu k žádné samostatnosti, k žádnému spolupůsobení ve správě církve (i ve věcech zcela nedogmatických, třebas zhola materielních), ba cituje případy přímého odporu (výrok arcibiskupa dublínského Pavla Cullena) proti osvětě a vzdělání. V lidu bují vášně, pověry a předsudky, ale za to lid ten oddán kněžstvu svému, jako žádný jiný lid na světě.

Kniha přišla včas, jako na objednání: v době, kdy v sousedních státech Francii, Španělsku a v Portugalsku zuří boj proti kněžstvu a proti klášterům — záští z jednoho zřídla tekoucí. Mac Carthy dosud byl žurnalistou a spisovatelem menších brošurek, ježto advokatura mu nevynášela. Vzdělání svého nabyl na protestantské universitě Trinity College v Dublíně.

* * *

Věda a umění. Letoší rok je zvláště úrodným na literarní oslavy a jubilea v našem českém životě. Z posledních oslav vzpomínáme: postavení pomníku K. J. Erbenovi v Miletíně (28. července) a pomníku prof. J. Krejčímu v Klatovech (4. srpna). Dne 22. srpna v tichosti oslaveno 10letí úmrtí Nerudovo; dne 23. srpna pak připadlo 50letí (jak jej nazývají teď skoro napořád v době oslavy české listy) českého Sienkiewicze — Al. Jiráska. Abrahamoviny jeho oslaveny nejen v denních listech a časopisech, ale i kritickým delším spiskem J. Voborníka (u Otty). Historická povídka naše má v Jiráskovi předního zástupce, ačkoliv jest idealu svého ještě velmi daleka. V časopise našem oceňována díla Jiráskova pokaždé zevrubně a po zásluze; stačí tedy odkázati k příslušným posudkům. Velikou skvrnou v cenných a záslužných dílech těch ostane hanlivé, nesprávné vylíčení arcibiskupa Jana z Jenštejna, proti kteréžto partii jsme se celým důrazem z důvodů historických opřeli[1]) (srv. „Hlídka lit." 1891). Ne my za skutečného arcibiskupa, ale

[1]) Pan Machar (»Naše Doba«) nadává při tom »klerikalních slídičů«. Jakoby nadávky p. Macharovy, který se jimi přímo již vyčerpává, mohly ještě nějakého klerikala uraziti nebo rozčiliti! V historii ovšem třeba »slíditi« a ne jenom po macharsku láteřiti.

tendenční chvalořečníci za onu vybájenou figuru mají se proč styděti. Pan Voborník opatrně podotýká, že „Jirásek doložil své líčení autoritou Palackého, Tomka, Pelcla, Bergra, Denifla, Friedjunga, pramenů současných ve Výboru z lit. č., v Č. Č. Musea a ve Fontes rerum bohemicarum.“ To je, prosím, holá nepravda. V historii sice lze leccos „doložiti“, co není pravda, ale líčení Jiráskova žádným dějepisem doložiti nelze; toť už tak zjištěno, že ani p. Voborník chválou svou toho nezmění. Že jinak prací Jiráskových upřímně si vážíme, dokázali jsme zajisté s dostatek. — Dne 25. srpna odhalen pomník K. Havlíčkovi v Borové, v rodišti jeho. Jubilejní příležitosti nějaké nepoužito, ta před pěti lety propasena (50leté úmrtní jubileum), ale aspoň k rozmnožení fondu pomníkového přispěla.

V říjnu (25.) připadne jubileum třístoletého úmrtí dansko-českého hvězdáře Tychona de Brahe. Zatím však už velkou aferou se stalo přechovávání ostatků jeho v týnském kostele. Pražské německé listy a po nich celý germanský les zabučel nevolí nad tím, jak nešetrně se chová český národ a zvláště pražská obecní rada k cizímu učenci, jehož ostatky náhodou na půdě české uloženy. Kosti prý jsou poházeny, ze šatů se uřezují kusy a rozdávají na památku cizincům a pod. Všecko to ovšem nepravdivo a přehnáno. Skvělého sarkofagu ostatky Tychonovy sice neměly a nemají, ale dlužno uvážit, že přechovávají se dnes jen nazatím před svým slavnostním a konečným uložením na místě a způsobem čestnějším. Městská rada a české listy pospíšily si zprávy ony vyvrátit a očistit český národ z pohany vandalismu.

O Václavu Kosmákovi podává p. Karel Juda v programmě novoměstské realky obšírnou a důkladnou studii, pracovanou dle vzoru „Karolina Světlá“ od L. Čecha. Pan Juda oceňuje vlastnosti spisů Kosmákových přísně, ale celkem správně. Zmiňuje se právem také, že Kosmák líčí učitelstvo všude důstojně, neprávem však dodává, že mnozí katoličtí spisovatelé stav učitelský hanobí a učitele, kde mohou, neprávem denuncují a očerňují. Toto je trochu silná nadsázka, po případě veliká nepravda! — Kosmákovu slavnost uspořádala čtenářsko-pěvecká jednota „Kosmák“ ve Šlapanicích 25. srpna. Při tom prodávány Kosmákovy spisy z benediktinské knihtiskárny ve prospěch pamětní desky na farní budovu ve Tvarožné.

Poslední „Rozhledy“ přinášejí vzpomínku na J. K. Tyla a J. J. Kolára. Dr. V. Guth přináší totiž u příležitosti posmrtní vzpomínky o německém spisovateli Oskaru Teuberovi, bývalém žurnalistovi pražském, z jeho německých „Dějin pražského divadla“ úryvek o poměru obou herců a dramatiků našich, jakož i o Tylově povaze vůbec. Teuber prohledávaje archivy a prameny k svému dílu, našel ve stavovském archivě pražském žalobu J. Kolára na Tyla, oba herce tehdejšího českého divadla (stavovského). Tyl jako režiser přidělil úlohu Wolfa v Gutzkovově „Werneru“ Kolárovi, ten však jí hráti nechtěl. Došlo (31. října 1841) k slovní potyčce a konečně i k tělesnému útoku. Kolár stěžuje si tedy pražskému hejtmanství na hrubé a násilnické jednání Tylovo, žaluje pro urážku a ublížení na těle (žádá dostiučinění za prudkou ránu do obličeje a za zneuctivající nadávky, jakož i 50 zl. za úplné

roztrhaný nový černý kabát) a za svědky volá ostatní členy divadla českého, kteří dosvědčují vesměs hrubianské chování Tylovo. Praví se v doslově k žalobě: „Tyl již častěji vyvedl mnohý sprostý umělecký kousek, že násilně na někoho ruku vztáhl, jako na př. na zemřelého právníka a literata Jakuba Malého.“ — Tedy nikterak idyllické poměry, na jaké jsme z dosavadních líčení zvykli!

Zajímavou debattu měla pražská obecní rada dne 12. srpna. Jednalo se o tak zvaný židovský hřbitov pražský, z něhož má býti k vůli assanační čáře cíp v rozměru asi jedné pětiny celého hřbitova uříznut. Židovské bratrstvo nabízí městu 60.000 korun, aby hřbitov byl jemu prodán a v celé dnešní rozloze zachován. Městská rada podala návrh, aby žádost byla zamítnuta, což se i stalo značnou většinou hlasů. Zcela správně podotkl tu poslanec Březnovský: „Když se jednalo o zrušení katolických hřbitovů, které byly památnější, nikdo se o to nepálil, aby byly uchovány. Nynější židovský hřbitov pak nemá ani historické ceny, byltě na své dnešní místo přenešen z Vladislavské ulice“ (vlastně kameny hřbitovní ze staré židovské zahrady). — Celou hodně malichernou záležitost židé ovšem hned vydmuli na velkou aferu.

Na Král. Vinohradech začal p. K. Ločák vydávati „Rodinu“, časopis pro vzdělání a zábavu. Směr je moderno-emancipační. Je tu m. j. také stať „Goetheova poslední láska“ od Dr. A. Krausa, otištěná prý z „Věstníku českých professorů“. Nevíme věru, co by Goetheovy „lásky“ a kousky měly pro naše české rodiny tak vzdělavacího neb zajímavého. Dr. Waltera spis o manželství je tu neprávem posouzen příliš příznivě.

Mathematicko-přírodnický odbor krakovské Akademie Umiejętności začal vydávati Katalog literatury naukowej polskiej, zařízený dle pravidel zachovávaných mezinárodní knihopisnou společností v Londýně.

Krakovská akademie věd a umění vypsala konkurs na themata, jež jsou historickými monografiemi; první má býti monografií polské vsi z 19. věku, druhá monografií některého z opatství benediktinských nebo cisterických ve středověké Polsce. Cena je ze základu Jakubovského ve výši 1400 korun.

Ve „Varšavské bibliotece“ ohlášen neukončený kus divadelní Zygmunta hr. Krasińského, teprv teď nalezený po něm. Choval jej přítel Krasińského A. Cieszkowski, který jej nedávno vydal vnukovi Krasińského. Drama nese název „Wanda“ a dle Cieszkowského doba sepsání jest mezi „Irydyonem“ a „Przedświtem“, tedy v letech 1837—1839.

Polska ruská bují literarním životem, o jaké svobodná a panující Halič ani nesní. A co konečně v ní žije a se hýbe, jest jen odlivem a odrazem života v Kongresovce. Přece však už vydavatelé a nakladatelé varšavští začínají býti žárlivými na knihkupce a nakladatele krakovsko-lvovské. Vnukli proto ruské vládě zvláštní opatření: zavedení cla na knihy polské. A vláda ruská skutečně nedávno clo takové ohlásila na knihy polské a ruské v cizině tištěné. Ježto ruské knihy se tisknou jen tehdy za hranicemi, když by v Rusku se tisknout nesměly a rusínské knihy z Haliče se vůbec do Ruska nepropouštějí, leda s vel-

kými obtížemi, je clo na ruské knihy imaginarním. Platí tudíž vlastně jen pro polské z Haliče, Poznaňska, Švycar a z Ameriky.[1]) Clo určeno ve výši 4·5 ruble od pudu (16·35 kg.) knih. Tak by tedy na příklad trilogie Sienkiewiczova vydaná ve Lvově a vážící 4 kilogramy zaplatila cla na hranicích haličských 1 rubl. O takovou cenu tudíž budou moci v Kongresovce knihy býti lacinější. Docílí se tím ostatně jen toho, že Rusko počítající na ruble a Rakousko na zlaté (2 koruny) a tím nejčastěji i cenu knih v jednotkách nebo půljednotkách zarovnávající, budou stejně postaveny na trhu knižném. V Haliči toto opatření varšavských knihkupců vzbudilo ovšem velikou nevoli.

Zvláštní spolek uzavřeli čtyři spisovatelé varšavští: výrobní společenstvo dramatické pro zpracování lehkého letního zboží scenického. Svůj nápad předloží každý celému družstvu a po schválení pustí se do zpracování. Zpracovaný kus dostane se pak do rukou ostatním třem společníkům, kteří jej vylepší a doplní. Každý člen napíše ročně nejméně jeden kus. O výtěžek se budou děliti stejným dílem. Do družstva vstoupili: K. Laskowski, Z. Przybylski, F. Reinstein, W. Nawrocki; pátého jako hospodáře spolku přibrali redaktora „Muchy" W. Buchnera.

Podobný ústav germanisační, jaký má Poznaň, chystá se ve Slezsku pro několik zvláště „ohrožených" měst: Bytom, Hlivice, Katovice, Královskou Huť a celý okolní revír uhelný: divadlo totiž. Divadlem se mají slezští Poláci přilákati do náručí Germanie. Myšlenka povstala v hlavách úřednictva uhelných dolů dolnoslezských. Uzavřena s ředitelem Ricklingerem smlouva na půl roku: má sestaviti sbor o 26 silách. Měsíčně má býti 26 představení, z nichž v Katovicích a v Král. Huti po 4—5. Obec, která o představení požádá, musí složit 100 marek za jeden večer; 12.000 marek zajištěno jako umělecká podpora od státu. 6000 marek pak od přátel umění a vlastenců ve Slezsku. Místa v divadle nesmějí býti dražší než 25, 50 a 75 fenyků.

Po literatuře dobývá světa i věda polská. O polských technicích a inženýřích už jsme se zmínili, jak obsáhli skoro všecka lepší místa v celém Rusku. Inženýrské družstvo polské ve střední Asii doluje naftu a otvírá nový veliký zdroj bohatství pro celý kraj, jenž dosud byl beze všeho průmyslového topiva, bez lesův a bez uhlí. Očekává se tu nové „Baku", čímž by poměry tržní nejen v Rusku, ale na celém světě značné změny doznaly. — Ve Vídni Jan Szczepanik jako druhý Edison nebo Tesla co chvíle překvapuje svět podivnými vynálezy z oboru elektřiny. Za ním pak jde celá řada různých inženýrův a techniků polských na poli praktických vynálezů. Vedle prvního svého svět ohromujícího vynálezu se selenovým přenášením paprsků do dálky; vedle různých textilních strojů, na nichž vzorky se přenášejí v outek cestou elektrickou; vedle různých strojů praktických: pluhu elektrického snadno i pro rolníka upotřebitelného, vedle různých způsobů konservování, strojků psacích pro slepé atd. atd.

[1]) Poláků v severní Americe při posledním sčítání napočteno 1,120.000, před desíti lety bylo jich jen 348.000. I dnes jest jich však více, neboť mnozí z neuvědomělosti se nepřihlásili. Možno čítat na 1·2 až 1·3 mil. Poláků ve Spojených Státech.

Szczepanik nedávno uveřejnil řadu nových myšlenek a skutků. Po německém mistru Doweovi, jenž se svým neprostřelným pancířem neměl štěstí, přichází Szczepanik se svým pancířem, svou košilí neproniknutelnou stejně pro koule z pušky jako hrot dýky a bodáku. Zkoušky ve vídeňském arsenale objevily košili skutečně neproniknutelnou. Nosící oděv ten ucítí jen tupé uhození, leč tělo zůstane neporaněno. Jiný vynález týká se rovněž vojenství: je to elektrický přístroj, jenž na velikou dálku zapaluje látky výbušné, tak že vojín, po případě armada jím opatřená může na dálku odzbrojit nepřítele, ba nejen odzbrojit, nýbrž vlastními jeho náboji jej dát povraždit, když je zdaleka svým přístrojkem vypálí. Jiný vynález opět týká se telegrafie bez drátu. Zdokonalením svých strojův umožní prý Szczepanik telegrafii bez drátu přímo mezi Evropou a Amerikou. Dva vynálezy týkají se ochrany na drahách: dva sběrači vln elektrických na vlak z předu a vzadu připojení činí nemožným všecky srážky vlaků; jakmile se vlaky k sobě blíží, začnou sběrači působit a samočinně spustí všecky brzdy, spustí zvonky na stroji a ihned, i kdyby brzdy nepomohly, personal vlakův upozorněn jest na nebezpečí. Jiný přístroj činí neškodnými všecky dráty elektrického vedení na ulicích napjaté, tak že na elektrických tramvajích ani přetržením drátu žádné neštěstí nastati nemůže. Velmi podivný vynález týká se umění divadelního: zvláštní soustavou čoček různě světlo lámajících vrhá na bílou stěnu nejživější barevné veliké obrazy z pouhého kousku papíru, na němž udělán náčrtek obrazu. Tím bude možno nahraditi v divadle všecky kulisy, čímž se scenerie ohromně oživí a zpěkní, ale i zjednoduší. Tři bílé stěny na jevišti, na něž se celou řadou podobných „écranů“ (stinítek) světelných vrhnou obrazy všeho toho, co jeviště má představovat. Obrazy se rychle mohou měnit, scenerie se může přetvářet jako v kaleidoskopu, tak že bude možno použiti budoucně v divadlech i „scen tekoucích“, t. j. jízdy krajinou a pod. Nejvýpravnější kusy nebudou stát více než několik pomalovaných čtvrtek papíru.

Evropa zmohla se tedy též na svého Edisona, a tento Edison její jest prostý bývalý polský učitel, jenž obklopen několika inženýry a techniky polskými ve své vídeňské pracovně divy vytváří mocí přirozených sil, které ho jako kouzelníka svého poslouchají.

Sbor liberalních profesorů ruských, kteří letos pro nadržování studentům nebo už dříve pro podobné příčiny od ministra Bogolěpova propuštěni byli ze státních služeb, usnesl se zaříditi v Paříži ruskou vysokou školu svobodných věd. Zatím ve sboru tom jsou: historik Karjejev, biolog Mečnikov, jurist sociolog Kovalevský, kulturní historik Midulkov, národní hospodář Tuganov-Baranovský, sama to jména i v západní Evropě poslední čas velmi často se zájmem a úctou vyslovovaná. Škola pařížská určena pro ruské studenty samy, kteří jdou do ciziny zdokonalit se ve svém vzdělání a vědění. Přednášet se bude tudíž pouze rusky. Trvání ruské volné university v Paříži jest prý štědrosti soukromých dobrodinců zajištěno.

Ruské školství v evropském Rusku, v Polště, na Kavkaze, v Sibiři a střední Asii čítalo v minulém roce školním tyto ústavy: 9 universit

(Moskva 4025 studujících, Petrohrad 3788, Kyjev 23 6, Jurjev 1265, Charkov 1231, Varšava 1122, Kazaň 818, Novorossijsk 498, Tomsk 525), 7 duchovních akademií a mimo to dvě lékařské, tři právnické, dvé historicko-filologické akademie, 12 technik, pět škol vojenských, tři akademie orientalní, tři vysoké školy zemědělské, čtyry zvěrolékařské akademie a tři vysoká ženská učiliště, celkem tedy 54 vysokých škol. Škol středních jest všeho druhu 880.

V Moskvě zakázáno všem pořadatelům veřejných produkcí v divadlech, šantanech, koncertech, kapelích, cirkách bráti do sborů pěveckých dívky neplnoleté, tedy mladší 21 let. Dosud s nezkušenými děvčaty veden přímo obchod nemravný, čemuž administrativní opatření zmíněné jistě zabrání. Pěvecké sbory s dívkami více než 21letými nebudou už tak pikantní a také nebudou za jinými účely zřizovány, leč za účely čistě uměleckými. Bude-li se tudíž nařízení přísně provádět, aspoň z tohoto oboru spuštění a korrupce v Moskvě z valné části vymizí. Listy doporučují podobný výnos též jiným městům.

V ruské ministerstvo národní osvěty podán návrh kyjevského professora Antonoviče o zřizování soukromých svobodných škol. Professor Antonovič vychází z toho důvodu, že jednotná, státem upravená škola všeobecného vzdělání pro přerůzné potřeby a vkus tak četného obyvatelstva, jaké říše ruská čítá, nemůže nikterak stačit. Navrhuje proto, aby volno bylo obyvatelstvu seskupovati se ve školní spolky, kteréž by zřizovaly školy pro nejrůznější potřeby a směry a ovšem i samy se staraly o jejich vydržování. Školy takové podléhají ovšem státnímu dozoru co se správy, kázně i učebné osnovy týče, ale učebnou osnovu a plán učiva, jakož i předměty vyučovací určuje správa ústavu sama. Členové školních spolků byli by zakládající s příspěvkem 5000 rublů jednou pro vždy, přispívající členové pak jsou rodiče žáků, kteří platí jednou pro vždy 500 rublů a pak roční plat za žáky své. S ústavy volnými spojen by byl též pensionat pro ty žáky, kteří v místě nemají svých rodin. — Jak vidět, jest to návrh pro zámožnější vrstvy obyvatelstva, které by tím zvláště těm dětem svým, jež na žádné odborné vzdělání, ani na státní či jinou službu nároků nečiní, chtěly poskytnouti snadného a přece vybraného vzdělání všeobecného. Různý ballast by odpadl, a za to jen panské „vědomosti“ by se přednášely.

Rusínská musa divadelní třebas byla kočovnou, přece aspoň v hlavním městě Haliče pociťovala potřebu vlastního stánku. Letos sice přijata do starého městského divadla (Skarbkova), ale tato pohostinnost městské rady není na vždy zajištěna. Proto spolek „Prosvita“ zamýšlí postaviti rusínský národní dům, v němž by všem representativním a společenským potřebám Rusínů bylo vyhověno. Zatím ovšem pro budoucí rusínské divadlo zakoupen teprv pozemek.

Veliká, široce založená historie slovinské literatury (Zgodovina slovenskega slovstva) Dra. Karola Glasera ukončena čtvrtým svazkem, jejž vydala za loňský rok Matice Slovenská. Jakkoliv mnoho a snad dosti závažných vad chová v sobě obšírná kulturní historie národa slovinského, přece jest významným znakem pro písemnictví

tak nepatrné, jako je slovinské. Snad právě proto, že není obsáhlé, našlo snadno svého zpracovatele. My Češi na obšírnou svou literarní historii stále se nemůžeme zmoci, ani jednotlivec (jenž by jí nezmohl!), ani sbor učenců dosud se do obšírného zpracování nepustil, Vlčkův a Flajšhansův podnik nevidíme ještě u konce a také v něj nedoufáme tak brzy.

Literarní odbor „Matice Srbské“ upravil konkursní plán pro historii srbské literatury v 17 monografiích. Práce přijme Matice v jakémkoliv pořadí, historické ani věcné seřaděnosti netřeba v pořadě monografií dodržovat. Aspoň jednu monografii chce Matice Srbská přinésti ročně svým čtenářům. Mezi monografiemi vynikati budou: Slovanští apoštolé Cyrill a Methoděj, písmo a jazyk bohoslužebný; jejich žáci v Macedonii a doba Simeonova. (II. mon.) Dubrovnicko-dalmatinská srbská škola literní. (VIII. monogr.) Dosit je Obradović a jeho doba. (X. mon.) Kulturně politický přehled dějin srbských od osvobození až po naši dobu. (XI. mon.) Doba předvukovská a vlivy německé a jiných cizích literatur. (XII. mon.) Národní lidová literatura. (XIII. mon.) Doba romantismu, slovanský přerod, Vuk, Karadžić, illyrský ruch. (XIV. mon.) Mladý ruch v srbské literatuře. (XV. mon.) Historie srbské kritiky. (XVI. mon.) Nejnovější srbská kniževnost. (XVII. mon.) V celém tom pořadí však postrádáme zmínky o vědecké literatuře. Pro svou neznačnost bude asi zahrnuta s krásnou literaturou, neboť v malém národě každý činitel literarní bývá všestrannější než ve velkém. přece však i tu daly by se stopovat určité snahy a směry, a třebas vždy jen odražené z ciziny, i to lapání po cizině má svou kulturní stránku. — Dne 27. července slavena stoletá paměť narozenin otce srbského dějepisu, archimandrita Jovana Rajiće, v klášteře kavijlském v Báčce.

Reforma francouzského pravopisu a skladby, jak jsme se nedávno zmínili, ministrem Leygues zamýšlená vzbudila po Francii velikou nevoli, zvláště proto, že akademie francouzská vrchní to tribunal nad čistotou jazyka, cítila se uražena smělostí ministrovou. který se ani akademie neotázal. Ministr Leygues, který častěji už dostal se do sporu s „nesmrtelnými“ a jako naschvál vždy spory ty vyvolává, viděl se v případě reformy konečně nucena veřejnému nátlaku ustoupiti. a celou reformu předložil akademii k posouzení. Akademie ovšem mnoho z ní škrtla, jeť sborem nanejvýš konservativním. a jen některé věci z opravy ponechala. Ale konečně jaká to oprava!? Jednotlivá, dosti nesnadná spojení ve skladbě a mluvnici francouzské mohou se ode dneška psáti na dvojí způsob, toť vše! Zjednodušení v tom není, naopak zmatek bude ještě větší. Neboť dvojakost v mluvnici a skladbě se ještě nikdy jako úleva neosvědčila. Doposud žáci učili se jen jednomu způsobu, teď se budou učiti dvěma!

Katalogisování ohromné „Národní knihovny“ francouzské v Paříži dospělo k šestému svazku. Katalog počato vydávati r. 1897. v šestém svazku dospělo se na začátek písmenky B (Baade—Bancroft). tak že půjde-li vydávání týmže tempem jako dosud (za rok jeden svazek), bude třeba na vydání seznamu celé knihovny asi 60 let. Každý svazek

na velké osmerce tištěný obsahuje na 1200 stran, po dvou sloupcích každá strana. U každého názvu autora (katalog seřaděn dle autorů) podán krátký rodopis knihy a stručné načrtnutí a rozdělení obsahu jejího.

Sněmovnou i senatem francouzským přijat letos zákon, jenž nedávno uveřejněn ve sbírce zákonů francouzských o podpoře vědeckého bádání. Má se zříditi „pokladna vědeckého bádání", z níž by se soustavně podporovaly vědecké výzkumy a učenci všech oborů. Do pokladny plynou roční příspěvky státní (ministr orby ročně z výnosu sázek dostihových musí přispívati nejméně 125.000 fr.), samosprávných korporací, soukromých osob, odkazy k tomu cíli věnované a dary všeho druhu. Pokladna sic podléhá ministru vyučování, ale spravuje ji zvláštní samostatná správní rada, která skládá se většinou z odborných úředníků vlády. Rada ta dělí se na dvě oddělení, z nich první bude míti na zřeteli hlavně vědy biologické, druhé pak ostatní vědy.

Berlínská akademie věd usnesla se na oslavu loňského svého 200letého trvání vydati obšírnou a úplnou (pokud možno) illustrovanou botaniku „Regni vegetabilis conspectus" („Obzor říše rostlinné"), jehož zpracování bylo svěřeno zvláštní komissi. Předsedou jejím a hlavním redaktorem díla jest ředitel berlínské botanické zahrady. Vydány dosud tři svazky díla, z nichžto v každém jednotlivým odborníkem popsán jeden rod se všemi svými odstíny a odrudami. Ku práci na díle tom pozváni slavní botanikové všeho světa.

„Alliance Israélite" podnikla vydání velkého slovníku hebrejského, který se začal tisknouti v Jerusalemě. Náklad na slovník rozpočten na 40.000 franků, neboť slovník bude nejméně obsahovati 7000 archů tiskových, čili 70 svazků po 100 arších. Odběratelé získávají se mezi židy samými. Na jižní Rusi a v Polště tvoří se zvláštní výbory pro odbírání úplného toho „pokladu" jazyka hebrejského, starého i nového.

Veliká knihovna vědecká oxfordského indologa professora Maxa Müllera prodána — po marném vyjednávání o koupi v Evropě — do Japanska, kdež bude pod jmenem Müllerovy orientalní knihovny přidělena universitní knihovně v Tokio. Knihovna obsahuje přes 10.000 svazků. Koupě v Evropě zmařila se proto, že žádná knihovna ani knihkupec nechtěl ji koupiti v celku za určenou cenu. A po částech ji nebožtík prodávati zakázal.

Německo žárlivo jest od nějakého času, co dobylo technického a chemického primatu ve výrobě světové, i na umělecké výrobky pařížsko-londýnské, jež stále ještě udávají ton ve světě mody. Třebas na knižném trhu mělo Německo prvenství mezi všemi národy ve svém od věků spořádaném a zorganisovaném trhu lipském, přece v eleganci tisku, a zvláště moderního tiskového a knižného umění zůstalo dosti pozadu za Francií a Anglií. Leč i v tom oboru žene se úsilně v před za svými západními dříve vzory, teď už jen soupeři. A jako ve všem v poslední době, tak i v této snaze své začíná školou. Škola vyzdvihla Německo ve všech oborech netušeně rychle v závratnou výši dokonalosti technické — snad pomůže i k dovednosti umělecké! Navrženy tudíž

nedávno akademie umělecko-grafické a také ihned ve skutek uvedena myšlenka v Lipsku zřízením grafického oddělení na tamější vyšší umělecké škole. V Lipsku zajisté byla dána pro ni nejdřív možnost uskutečnění, ač střed uměleckého nakladatelství není v Lipsku, nýbrž ve Stuttgartě vlastně a v Mnichově. Leč za Lipskem také jde Mnichov, kdež voláno bylo ihned po podobném ústavu, aby Bavory nezůstaly za Saskem.

Známý bojovník proti válce Ivan Bloch navrhuje zříditi v Lucernu ve Švycařích mezinárodní museum vojny a míru, v němž by názorně diváku předvedeny byly všecky prostředky války v historickém vývoji a zároveň v úplné technické dovršenosti svojí, ale spolu znázorněny byly písmem, tabulkami, obrazy, modely a jinými způsoby všecky hrůzy války a všecky přednosti míru, tak že museum bylo by nejlepším hlasatelem protiválečného tažení.

V druhé polovici srpna konán po dlouhých přípravách konečně v Dublině sjezd pankeltický, to jest sjezd pozůstalých dosud zbytků slavného a velkého plemena druhdy Keltů od hranic rakouských až po Atlantický ocean a v celé velké Britanii osedlého. Dnes zbytkem velkého toho plemene pozůstalo pět zanedbaných opuštěných nářečí, na nejzazším konci dřevních sídel: Bretoňci na severozápadním cípu Francie s armorickým nářečím značně odlišným od ostatních, Irové v Irsku a Skotové ve skotských horách a obyvatelé ostrova Man mají nářečí podobná (irské sluje goidelik, skotské též gaelským); od těchto pak opět značněji se liší kymregské nářečí horské krajinky Wales v Anglii. Nářečí tato tvoří teď skoro už tři od sebe odlišné řeči: bretoňskou, irsko-skotskou a waleskou, jimiž není možné vzájemné dorozumění. Ne však všichni obyvatelé vytčené kraje obývající a jménem Ir, Skot, Walis nebo Breton slyšící, užívají ještě svých řečí keltických. V Anglii zvláště řeč školy moderní zatlačila velmi silně nářečí rodinné. V Irsku sotva třetina obyvatelstva mluví ještě svou irskou řečí v obyčejném životě. A kdyby před 10 lety nebyl duch novokeltický oživl, byla by snad irština nejdříve bývala vymizela. Leč i Skotové a Walisové řídnou. Obyvatelstvo odešedší jednou z kraje do světa, zapomíná řeč rodnou docela. Také města a průmysl silně poangličují. Dnes možno počítat, že řečí keltickou, všemi pěti nářečími mluví asi $3^1/_2$ milionů obyvatel severozápadoevropského pobřeží. Od let sedmdesátých, od kdy datuje školní pokrok a všeobecná povinná návštěva školní, ubylo kelticky mluvícího obyvatelstva asi 10%.

V Anglii chystají slavní biologové Galton, Weldon, Pearson a americký Davenport vydávati biologicko-statistický časopis Biometrika, do něhož příspěvky přijímati se budou v anglické, německé, francouzské a italské řeči. V časopise má býti vesměs použito Galtonovy methody (postavena v jeho díle „Inquiries into Human Faculty“), jenž sbírá variety, ale neváží jich a z jedné neusuzuje ještě, ale teprv počet stejných čítá a průměr jich za varietu přijímá. V methodě této jeví se kriticismus a vědecká reakce proti evolucionistickým theoriím, jež jediným případem se daly nadchnouti a nečítaly pravidla vedle výjimek.

Na letošním anthropologickém kongresse německém v Metách probráno několik velice zajímavých themat. Professor Virchow opětně opřel se všem dosavadním a jmenovitě nejnovějším pokusům: sestrojit předhistorického člověka („den praehistorischen Menschen zu fixiren"). Poukázal zvláště na to, že anthropologové nedosti rozeznávají při posuzování tvarů předhistorických „variaci" a „deformaci", to jest skutečné přirozené tvoření nové odrudy, a umělé nebo pathologické (po nemoci povstalé) znetvoření kostry. Pathologie však a fysiologie se tak navzájem pronikají a v dějinách lidstva hrají takovou úlohu, že těžko je různit účinky jejich a stopovat jeden bez druhého. Dnes máme před sebou skutečný chaos typů lidského pokolení, tak že jest zrovna nemožno z nich o starém prvotvaru souditi. Dosavadní methody rekonstruovat prvotního člověka zakládaly se většinou na jediném exempláři. Nedávno zase pokusili se z objevené kostry u Düsseldorfu („Neanderthaler" zvané) souditi na celou raçu stejně formovaných lidí. A přece nejsme s to, abychom na kostře v Neanderthalu objevené rozeznali jedinečné rysy a vlastnosti od druhových (typických). Virchow nato dokazoval, že na kostře vidět zlámaninu zahojenou na rameni, na stehenní kosti pak je zkřivenina jako po rachitis, a na lebce jsou jizvy a doly jako po ranách, zvláště na zadní části lebky jest místo silně pohmožděné. Z tohoto Neanderthalovce nesmí se tvořiti hned „Adamita" rovněž jako ne z kefaloda v jeskyni u Spy (u Lutychu) objevené. Virchow z četných podobných kefalodních objevů ve Frýzsku soudí, že typ s vyčnívajícími čelními oblinami a silnou, do předu čnící bradou byl rozsedlý na pobřeží Severního německého moře v pravěku, ale prvotní tvar to nebyl, ježto hned vedle něho nalezáme typy jiné. Leč proti Vichowu hájil názory protivného směru professor heidelberský Klaabsch, že kostry ze Spy a z Neanderthalu shodují se právě v tom, čím se liší od novějších tvarů — a shodné ony odchylky nemohou prý tedy býti jedinečné! Klaabsch pak potom ve svém referátě rozvinul theorii o prvotním člověku. Prvotní člověk přiřaďuje se tvarem svým přímo k nižším formám zvířecím, nikoliv prostřednictvím opice, nebo opičího tvaru nějakého. Opice jsou jedním ale jiným směrem oné evoluce, jíž vyvinul se i prvotní člověk. Dle dnešních našich vědomostí povstal prvotní člověk v tercierní době v mírném podnebí, o rostlinstvu nízkém měkkostvolném s řídkými stromy, nebyl tudíž lezcem. Hlavní známky prvotního člověka jsou: zvětšení mozku a tím i lebky, ztráta srsti po těle a přímá chůze. Ruka ani noha se nevyvinula z jiného prvotního tvaru, nýbrž tu člověk už zdědil po své předformě. Člověk jest tudíž dle Dra. Klaabsche jednostranným potomkem ústředního nějakého kmene, z něhož jinostranným výhonkem jsou opice. — Nedávno objevena na řece Nekaru u Gr. Gaddachu vesnička z doby kamenné od praobyvatelstva svého dobrovotně asi opuštěná, proto celkem zachovalá. Dr. Schlitz z Heilbromu podával o tomto svém nálezu zprávu, soudě z pozůstatků na dosti vysokou kulturu praobyvatelů oněch, jež by konečně mnoho nezadala dnešní kultuře našich nejzastrčenějších koutků horských.

Známky význačné oné doby a onoho plemene byly ploché motyčky polní a keramika s přímočárnými, guirlandovými, páskovými i třapcovými ozdobami — rázu podunajského ukazující na řezenský původ, odkudž asi osada vyšla. Obyvatelstvo bylo krátkolebé, černovlasé, nordického původu jež na jih a jihozápad Německa dostalo se asi cestou od severovýchodu podle pobřeží a řek severovýchodního Německa. — Professor Virchow na to vrátil se ještě jednou k otázce o umělém znetvařování lebky, jež bylo příznakem celých kmenů a plemen předhistorických. Ukazuje na příklady ze severní Ameriky, staré Kolchidy a z Kavkazu známé. Nelze proto spokojiti se při nálezech lebečných pouhým změřením lebky, nutno ji též prozkoumati anatomicky a pathologicky.

Na mezinárodním protituberkulosním sjezdě v Londýně překvapil Dr. Koch učený svět svou domněnkou, že lidská a zvířecí tuberkulosa mají jiného původce, že jsou tudíž nepřenosny a nemůže se člověk od zvířete a zvíře od člověka nakaziti. Poslední případ dotvrzoval svými pokusy: tuberkulosa z člověka na zvířata přenešená nijak jim neuškodila a nijak jich nenakazila. Opačný případ ovšem zkusit nemohl, ale soudí o něm z analogie. (Jistý lékař londýnský obětoval se na tuto vědeckou zkoušku, zda tuberkulosa z dobytka na člověka dá se přivésti a infikuje.) Dr. Koch sám to ovšem byl, jenž před několika lety hájil názor opačný, a také všecky své tehdejší výzkumy na něm založil. Není to ovšem k jeho necti, zkoumal-li tento starý názor a vida jej zvrácen, opouští ho a prohlašuje nový, třebas tím mnoho z předešlých prací a výsledků jeho bádání bylo zmařeno. — Názoru Kochovu odporovali přemnozí i nejslavnější učenci a lékaři, ovšem s podmínkou, že třeba zkoumat a činit pokusy v tom směru dále. Prosté přijetí náhledu Kochova že je společnosti lidské na nejvýš nebezpečným.

Nedávno městská rada vídeňská zvolila ze sebe archaeologickou komissi, jež měla určit, jakým způsobem by četné římské památky na území vídeňském nalezené, měly býti uchovány a v jedno sebrány. Komisse předložila návrh „musea starožitností“. „Musaeum vindobonense“ tedy prozatím zřízeno a umístěno v prázdných učebnách jedné dívčí školy. Občané sami dověděvše se o museu, zasýlají nyní památky, jež buď chovali sami, nebo na něž přicházejí. Ve dvou sálech rozloženy památky římské: v prvním drobnější věci hliněné a kovové, ve druhém kameny, nápisy, sloupy, náhrobky; mezi jinými tu v „lapidariu“ uložen kámen s nápisem z prvního desítiletí našeho letopočtu, nejstarší památka Vindobony.

V lipských „Avenariusových pramenech a bádáních o starém dějepisu a zeměpisu“ vyšel jako čtvrtý svazek spis „Austria Romana“ seznam všech jmen jakéhokoliv místa v římské době na území rakouském známého. Jest to tudíž geograficko-historický slovníček rakouskořímský, ale spolu i s mapami příslušnými. Mapa římského Rakouska (s Uhrami, Charvatskem, Bosnou a Hercegovinou) na 10 provincií rozdělená obsahuje 2430 jmen, z nichž 30 náleží horám, 77 vodám a řekám, 21 ostrovům,

14 zemím, 430 městům a vším 158 národům. Podobný zevrubný popis „Římské Austrie“ jest první v literatuře, jest to první dílo čtvrleté práce prof. hradeckého Pichlera.

Mosaiková mapa Palestiny před dvěma lety v Madabě nalezená, pro místopis hellenské a římské doby důležitá, bude dle usnesení pařížské „Académie des Inscriptions“ vydána nákladem jejím pro veřejnost věrně dle originalu.

V Německu z lůna Archeolog. Institutu utvořena „Germansko-římská komise“ se státní podporou, jež má úkolem vésti veškero další bádání historické v krajích Německa druhdy Římanům poddaných nebo římskému vlivu podrobených. Bádání povede se pod dozorem komisse soustavně. Každý rok bude se konati jedno veřejné shromáždění s poradami a návrhy, a to v místě vnitř sfery římské ležícím.

Francouzský učenec Pavel Sabatier na své nedávné cestě po Italii objevil v klášteře Františkánském v Capistranu na Abruzzách starou řeholi sv. Františka pro třetí řád určenou, jednu z prvních, třebas že ne onu samu, již sv. František 1221 navrhl a sepsal. Sabatier sám domnívá se, že „regula antiqua fratrum et sororum de poenitentia seu tertii ordinis S. Francisci“ definitivně hotova byla 20. května 1228. Nalezená jím „regula“ jest dle něho první z opisů prvního návrhu.

Velikým technickým dílem, jež angličtí inženýři na středním Nilu u Assuanu a Assuitu provádějí, byla by ohrožena jedna z nejmohutnějších památek staroegyptských, chrám na ostrově Fylae. Při nejvyšším stavu vody, jaký by hrází byl dosažen, byly by zbořeniny fylské celé pod vodou. Ve světě přátel starožitností zdvihl se proto velký odpor proti „velkolepé“ myšlence techniků anglických. Původce návrhu zavodňovacího inženýr Willcocks sám teď ustupuje veřejnému mínění a svůj plán zmírnil v tom smyslu, že hráz u Assuanu sníží. Hráz 118 stop vysoká byla by množství vody k zavodnění celého Egypta stačící. Po snížení hráze odpadne ovšem značný užitek, neboť jen asi polovina orné půdy egyptské bude se pak moci zavodňovat, ale za to Fylám nebude hroziti takové nebezpečí. Ač ohroženy budou i tak, budouť potopeny přece, jen že ne tak vysoko (5 až 6 metrů, při původním plánu 10 m.).

Prodejem lodi „Belgica“, jež sloužila předloňské výpravě belgické k jižní točně, strženo 41.000 franků, jež vládou odevzdány jako fond pro odměny polárním plavcům všech zemí a národů. Kapital nechá se však dorůsti napřed do 100.000 franků, takže odměny polární před dvaceti lety ještě vydávati se nebudou.

Ve Stockholmě zemřel 13. srpna slavný švédský cestovatel professor A. G. Nordenskjöld (nar. 1832) proslulý prozkoumáním Gronska (v letech 1870 a 1883) a zvláště svou plavbou kolem severního pobřeží Asie do Behringovy úžiny v r. 1878., kamž vloni teprv na delší výzkumy vydala se ruská expedice senatora Tolla.

Zemřeli ve světě slovanském: Dne 18. června mladý básník slovinský J. Murn (Alexandrov). — Dne 15. čce. M. J. Venjukov, ruský cestovatel a zeměpisný spisovatel, jenž zvláště vynikal znalostí

asijských poměrů. — Dne 17. července M. P. Kornilov, soudruh krvavého správce Vilny Muravěva (po povstání polském). V posmrtné knize pamětí ještě ospravedlňuje ukrutnost ruského generála a jiných ruských úředníků, že prý zášť Poláků proti Rusům neznala mezí a není divu, že byli předrážděni. — Dne 21. července M. J. Suchomlinov, člen ruské slovesné akademie, literarní historik. — Dne 23. července metropolita trnovský Kliment Vasil Drumev, známý svým bojem a svými spisy z doby osvobození bulharského, spisovatel prvního bulharského dramatu dosud nejčastěji hraného: „Ivanku, ubijec Asěna I.“ (psáno r. 1871.—1872.). Velečinným byl též na poli paedagogickém, sepsav řadu čítanek školních; jako církevní spisovatel položil též první základy církevní literatury bulharské vědecké a lidové. Založil též missijní družstvo pro Bulharsko. Od Stambulova uvězněn a zavřen v klášteře, kdež od surových mnichů trýzněn, skonal smrtí skoro mučenickou. — Dne 24. července J. Ň. Ždanov, professor petrohradské university, spisovatel historicko-filologický. — Dne 26. července zemřel v Praze srbský herec, bývalý žurnalista srbský Nikola Simić Bata. — Dne 28. července slovenská spisovatelka Fanny Hamolová. — Dne 7. srpna M. Nik. Ostrovský, bývalý ruský ministr státních statků, jenž přetvořil ressort svůj v ministerstvo zemědělství, bratr slavného dramatika ruského, Ostrovského. — Dne 18. srpna Nikola Živkov, skladatel národní hymny bulharské „Šumí Marica“; býval učitelem, sepsal též řadu paedagogických spisů. — Dne 19. srpna Dr. Josef Kaizl, bývalý ministr financí v ministerstvě Thunově, národohospodářský spisovatel, jehož v nekrolozích slavily všecky listy bez rozdílu stran a národností jako nejbystřejší hlavu celé mladočeské delegace, v hospodářském oboru pak výtečného znalce a odborníka.[1])

* * *

Školství. V srpnu konán sjezd německých učitelů, sjezd Ústřední jednoty učitelské, sjezd na ochranu škol měšťanských a katolický sjezd kroměřížský, kterýž velmi důkladně probíral věci školské. V Čechách budí pozornost valná hromada delegátů ústředního spolku učitelských jednot. O sjezdě kroměřížském si pohovoříme příště. Sjezd německých učitelů z Moravy konán ve Šternberku na počátku prázdnin. Jednáno tam o zvýšení služného, o snížení vyučovací doby, rozšíření prázdnin a úkolech školy vůbec. Nejzajímavějším bylo jednání o školách minoritních. Schválen v té příčině návrh, že má býti zřízena škola s vyučovacím jazykem cizí národnosti v každé obci, když v ní anebo v okolí do 4 km. vzdálenosti najde se alespoň 30 dětí školou povinných. Požadavek zajisté rozumný a spravedlivý a nepochybujeme, že bude proveden všude, kde se jedná o Němce. Kde však se týká věc Čechů a Slovanů vůbec, tam zůstane návrh přáním sice pěkným, ale nic více. Vždyť by pak bylo velmi málo osad, kdež by česká škola minoritní se neměla zřídit. A ve mnohých městech bylo by třeba škol několik. Připomínáme jenom Šternberk, Nový Jičín, Znojmo, Jihlavu, Olomouc, Brno atd.,

[1]) Pro nedostatek místa »Hospodářský rozhled« odkládáme do příštího čísla.

kde je českých dětí na sta, ba ve Vídni na tisíce českých dětí mrzačí se v německých školách. Souhlasíme však přes to s usnešením tím i s požadavkem, aby náklad na školy minoritní hrazen byl zemí, děti že mají povinnost navštěvovati školu svého jazyka a šetření k založení minoritní školy že má konati zemská školní rada. Když byla řeč o úkolech školy, tu samo sebou se rozumí, kladen důraz na „svobodu" školy a šíření ducha liberalistického. Řečník Manda — tuším syn nadučitele české školy olomoucké — obořil se na Dr. Luegra a útočil proti Rhombergrovi za ohlušujícího „fuj"! že „zpátečníci" a všichni, kteří se školy chtějí setříti ráz takové „svobodnosti", byli důkladně zbičováni, rozumí se samo sebou. Pak byly velebeny zásluhy učitelstva ve všech oborech a směrech lidské práce, zač prý klidí učitelstvo nevděk a nepřátelství, a to si prý svobodomyslné učitelstvo nedá líbit. Budou prý státi všichni za jednoho a jeden za všechny, budou solidarními s učiteli Seitzem a Schreitrem (kteří byli propuštěni). Učitelstvo neustane prý v boji proti všem zpátečnickým snahám, aby zajistilo svobodomyslné vymoženosti, při čemž prý spoléhá na podporu všech přátel svobodné školy a jejich součinnost. Na to přijat návrh, aby říšský poslanec německý baron d'Elvert jmenován byl čestným učitelem za své zásluhy o stav učitelský a zemským poslancům Zöblovi a Hulkovi aby vysloveny byly díky spolku za jich přičinění, že učitelstvu se dostalo na sněmě moravském náležité podpory. Pak přetřásána otázka o podučitelích a ke konci následovala zábava v zahradě německé tělocvičny a tanec, který trval až do pozdní noci, čímž tato slavnostní schůze byla ukončena. Zvolený výbor má se zasaditi o uskutečnění požadavků na sjezdu pronesených a usnesených.

Neméně pozoruhodný byl s j e z d u č i t e l s t v a m ě š ť a n s k ý c h š k o l dne 6. srpna v Brně konaný. Po debatě velmi živé a obsáhlé schválena resoluce následující: 1. Měšťanská škola je nejpřiměřenější průpravou pro vyspělost, zdatnost a vzdělání stavů středních: živnostnictva, rolnictva a obchodnictva. 2. Měšťanská škola jako pravá škola výrobních tříd nemůže býti nahražena školami středními — školami to stavů učených. 3. Zřizování středních škol na zříceninách škol měšťanských znamená vzdělávání vyšších vrstev na účet intelligence stavů středních, jichž duševní horizont má se snížiti v době, kdy vše tíhne v před a výš; proto sjezd varuje co nejdůrazněji před rušením škol měšťanských. 4. Sjezd z nejhlubšího svého přesvědčení vyslovuje se pro zřizování škol měšťanských všude vedle škol středních a pak ve všech lidnatějších obcích vůbec — v zájmu zmohutnění stavů středních, opory to síly státu, podmínky rovnováhy ve společnosti lidské.

Ještě pozoruhodnější jsou požadavky německých učitelů přijaté na sjezdě brněnském také dne 6. srpna. Ti žádají: 1. Měšťanská škola řadí se na pátou třídu školy obecné a budiž rozšířena na čtyřtřídní. 2. Má poskytnouti žákům praktického vzdělání a uspusobuje absolventa k vstoupení do všech odborných škol i kadetních. 3. Tyto odborné školy mají býti donuceny (i kadetní), aby braly žáky v první řadě ze škol měšťanských, ti, co odbyli jinou nižší střední školu, mají býti

bráni teprve v řadě druhé. Správa vyučovací ať každého roku poučí obyvatelstvo o cíli a podstatě všech škol. 4. Učitelstvu měšťanek ať se dostane práva přesazovati špatné žáky z měšťanky do školy obecné. 5. Více než 50 žáků nesmí býti v jedné třídě. 6. Do učební osnovy ať se přibere algebra a některá moderní kulturní řeč. 7. Vystoupení z měšťanky budiž dovoleno z pravidla jen na konci roku školního. Na vysvědčení budiž poznamenáno, do které odborné školy by byl žák způsobilým vstoupiti. 9. Těm, kteří odbyli měšťanku, budiž povoleno ulehčení při konání vojenské služby. 10. pro měšťanky budiž vzdělán zvláštní organisační statut. — Co se týká učitelů, navrhuje se: 1. Ku vzdělání učitelů na měšťanských školách buďtež zřízeny kursy na vysokých školách. Tamtéž ať se skládají zkoušky způsobilosti. 2. Za inspektory na školách obecných a měšťanských buďtež ustanovováni výhradně učitelé škol měšťanských. 3. Pro měšťanky zaveden budiž dohled odborný a generalní. 4. Učitelům budiž přiznán vliv náležitý při zavádění nových učebnic a pomůcek. 5. Pro učitely měšťanek budiž služební doba snížena pod dobu učitelů škol obecných. 6. Doba služební před zkouškou způsobilosti školy obecné a přibytečné budiž počítáno do pense. 7. Budiž zaveden náležitý modus zastávání učitelů druhými (suplování). 8. Týdenní vyučování urovnáno budiž dle poměru škol odborných a středních. 9. Qualifikace budiž veřejnou a budiž zaveden nový disciplinární řád dle návrhu spolku německo-rakouského. 10. Učitelům měšťanek budiž uzákoněno zastoupení patřičné ve všech školních úřadech a korporacích. 11. Řiditeli měšťanek ustanovovány buďtež osoby, které již působily na některé škole měšťanské odborné. 12. Pro povýšení budiž zaveden zvláštní status, a sice aspoň tři stupně platební ať každý projde. 13. Učitelům měšťanek budiž zaručeno právo býti povolánu k úřadu učitelskému na podobných odborných školách, zvláště na učitelských ústavech. 14. Učitelé měšťanek mají hodnost a název odborný učitel nebo přednosta třídní.

Na sjezdě delegatů učitelských jednot v Praze konaném vyřízeny kromě změny stanov a různých záležitostí spolkových hlavně věci programové a záležitost svazu československého učitelstva, z něhož ovšem a priori vyloučeni učitelé združení ve spolcích katolických. Na sjezdu byl přítomen zástupce německého učitelstva. Zastoupeno bylo 120 jednot se 7953 členy. Zajímavo je, že na sjezdě přijat návrh, aby založena ihned záložna svazu s obmezeným ručením a zároveň, aby zřízena v zemích českých úvěrní družstva při okresních jednotách. Co to bylo křiku, když zřízena Zádruha katolickým spolkem moravským, co to bylo tupení původce myšlenky té, a teď takový spěch v následování. Nás těší, že priorata této výborné myšlenky patří katolickému moravskému spolku. Předseda p. Rašín sděluje, že k žádosti, kterou Ústřední spolek v březnu podal k zemské školní radě, aby žádost za udělení kvinquenalek nemusili učitelé kolkovati, sdělila zemská školní rada výnosem ze dne 10. června t. r. č. 3430, že netřeba žádosti ty kolkovati a že stačí, když správa školy zašle doklady učitele sama se všemi dekrety, a sice bez kolku. Pak učiněna zmínka o záležitosti

poslance Černého, jemuž zemský výbor český odepřel dovolenou. Významno je, že dovolenou, vlastně úhradu služného zástupci učitele poslance odepřel zemský výbor, v němž vládnou mladočeši s pány Dr. Heroldem a Dr. Grégrem v čele.

Pozornost vzbudil ve schůzi zástupce Němců učitel Mauthner, kterýž proklamoval solidaritu svobodářského učitelstva bez ohledu na jazyk a národnost. Je tedy žádoucno, aby takovou solidaritu prohlásilo také učitelstvo katolické. Sjezd zakončen jednáním o programu liberalního učitelstva.

Znamenitou illustraci k resoluci šternberské uveřejňují „Christl.-päd. Blätter" vídeňské. Dle nich je ve Vídni mezi 403.754 dětmi 17.736 školou povinných dětí, z nichž se 70% narodilo ve Vídni, ale nemají tam ani jediné české školy veřejné. Jediná česká soukromá škola bez práva veřejnosti ve Favoritech má 844 dětí. Ze 13.233 žáků německých škol pokračovacích je více než 50% Čechů, Němců sotva 40%.

Pro české děti ve Vídni ani škol ani cvičení náboženských v řeči srozumitelné nelze se dovolati, ač vládne Vídni strana prý „křesťanská" a sídlí tam zástupce sv. Otce. Divné to věru „křesťanství" vládne tam. Pak se divíme, že se všechna mládež šmahem hrne do řad stran podvratných.

Ostatně Slovanům jiným, Poláky vyjímaje, nedaří se nikde lépe, jak vidíme ze zprávy o činnosti školského spolku svatého Cyrilla a Methoděje, kterýž plní úkol naší Matice v území Slovinců. Dne 8. srpna konal spolek valnou hromadu v Mariboru, jíž přítomno 300 členů ze všech zemí slovinských. Po mši svaté konána schůze v „Národním domě" řízená mnsgr. Tom. Zupanem. Dle sdělení tajemníka Zilogara má spolek 78 smíšených, 30 mužských a 36 ženských místních skupin a 10.000 členů. Spolek vydržuje 25 ústavů, mezi nimiž je obecná škola v Gorici s 592 dětmi, obecnou školu slovinskou v Terstě s 275 a 260 dětmi atd., celkem 5 škol obecných, přípravek a dětských zahrádek, v nichž se vyučuje celkem 2441 dětí. V 15 roce svého trvání (1900) přijal 33.133 K 62 h; vydal 35.243 K 79 h. Dluhů má 32 000 K. Budovy školní spolku patřící cení se na 128.826 K.

Vídeňští lékaři doporučují, aby v každé škole byla školní lékárnička příruční za tím účelem, by při menších úrazích a lehčích ochuravěních byla po ruce léčiva příhodná a nutné prostředky ochranné. Návrh zajisté chvály hodný.

Z kruhů professorských se doporučuje, aby školní slavnosti, jakými v dobách dřívějších zakončován školní rok, opět byly zavedeny, řeči ředitelů, české i latinské proslovy žáků nejvyšších tříd, abiturientů, zpěvy a deklamace vzbuzují slavnostní náladu, která nevymizí z paměti a trvalý má účinek v duši mládeže školu opouštějící. Nynější bezvýznamné ukončení vyučování tak střízlivé, prosté, bez vzletu a nadšení idealního nepůsobí na žáky příznivě. Hlas více než pozoruhodný.

Vyšší škola lesnická v Písku postavena co do jednoročnictví na roveň osmitřídním středním školám a lesnická škola pro země alpské (Bruck a. M.), naroveň vyššímu gymnasiu nebo vyšší realce.

Z kruhů universitních ozývá se hlas, aby absolventům realek bylo umožněno studium na filosofické fakultě universit a dovoleno jim skládati doktorat z matematicko-přírodovědeckých oborů. V tom smyslu vyslovila se filosofická fakulta insbrucká a štyrskohradecká. A doporučily, aby absolvent realky po pětiletém studiu universitním směl skládati doktorat z věd matematicko-přírodních.

Také navrhují mnozí změnu vysvědčení gymnasijního v ten způsob, aby známka z pilnosti vůbec odpadla, místo ní však aby opět zavedla se známka „z pozornosti", jak bývala v dobách dřívějších. Z návrhů těch je patrno, že mnohé věci z dávných dob přicházejí opět ku cti a že ta kaceřovaná soustava školská minulých dob zvláště v ohledu vychovatelském nebyla tak bezvýznamná a chybná, jak se domnívají ti, kteří všechno posuzují se stanoviska liberalního, aniž vlastním studiem pronikli dobu i věc. Až odloží okuláry liberalních předsudků, mnohé věci jinou míti budou podobu a význam, než mají teď, v době frase a slepých předsudků fakty nedoložených.

Školy měšťanské zase dosáhly úspěchu. K žádosti svazu učitelů německých škol měšťanských bylo ministerstvem železnic povoleno, aby absolventi měšťanek ucházející se o místo ve službě kancelářské a manipulační byli staveni na roveň absolventům nižších škol středních.

Velmi se ujímá školství vláda americká na Filipinech. V posledním rozpočtu jest o půl druhého milionu dolarů více praeliminováno na školství než v roku předešlém a vláda má v úmyslu asi 1000 učitelů amerických na souostroví vyslati a tolikéž škol zříditi. V Manile zřízen bude ústav ku vzdělání učitelův a průmyslová škola, na ostrově Negro hospodářská škola. Přirozeně jest mimo mateřskou řeč domorodců také angličina obligatním předmětem; vyučování náboženství, jako v Americe, jest ve škole přísně zakázáno. Školní knihy a ostatní potřeby budou žáci dostávati zdarma. Podle zpráv z Filipin přicházejících jsou domorodci touto čilostí, rychlostí a důkladností americkou velmi překvapeni.

Rovněž Prusko věnuje zvýšenou pozornost ústavům pro slabomyslné. Celkem je tam ve 42 městech 91 ústavů, jež mají 233 tříd a v těch 4728 žáků. U nás takových škol dosud nemáme. Jakož nemáme škol pro spustlíky a jiné ústavy pro děti nešťastné. Za to však v Prusku vůči polským dětem vláda vystupuje s nevídanou násilností brutalní. V Poznani nařídila vláda, že děti, které z němčiny nevykazují prospěch uspokojivý, mají navštěvovati školu do 16. roku svého věku. Po 14. roku má býti propuštěno jenom to dítě, kteréž obstojně zná německy.

Záslužnou činnost křesťanských bratří školních založených Janem de La Salle velmi názorně vidíme v číslicích o rozšíření řádu. Všech bratří je nyní 20.800, a ti řídí výchov 272.000 dítek ve 1642 školách evropských. Na východě má 34 škol se 6460 žáky; v Asii 14 škol se 4450 žáky; v Africe 49 škol se 13.000 žáky a v Americe 196 škol s 55.100 žáky, celkem 293 škol missijních s 77.060 žáky.

V ý h o d u n á s n e v í d a n ý c h poskytuje studentstvu stát ruský tím, že všichni posluchači vysokých a žáci středních škol platí jenom čtvrtinu jízdného na všech ruských drahách. Žáci škol obecných a měšťanských, jakož i průvodcové jejich do vzdálenosti 50 kilometrů mají bezplatný lístek. A u nás bohaté dráhy neslevi učitelům ani halíře s jízdného, byť i cestoval k vůli dětem anebo za účelem sebevzdělání.

Na konec několik čísel o š k o l s t v í j a p o n s k é m, jež v době nedaleké bude činitelem závažným ve světových otázkách a tudíž naší pozornosti plnou měrou zasluhuje. V Japonsku je výborně postaráno o vzdělání obého pohlaví ve školách nižších i vyšších. Vedle obecných škol jest v Japonsku 37 vyšších učelišť pro dívky; pro hochy a mladíky pak daleko více. Universit, které jsou zřízeny podle evropského způsobu, jest už několik. K tomu přistupují i školy hospodářské a obchodní. Posledního školního roku bylo takových škol 45 a učilo v nich 899 učitelů, studujících pak bylo 16.642. Dále jest v Japonsku 236 technických ústavů s 1451 učitelem a 24.719 studujícími. Cizím řečem vyučováno jest v Japonsku velmi horlivě. Na různých vládních školách působilo roku 1900. hojně cizokrajních professorů, a sice: 16 německých, 12 anglických, 6 amerických, 6 francouzských, 3 korejští, 2 ruští, 2 čínští, 1 belgický, 1 švedský a 1 španělský. Většina z nich vyučovala řečem, ostatní pak předmětům jiným. Japonsko má už však velký počet učitelů domorodých, většina jich nabyla své vzdělání v Evropě, zvláště pak v Německu, kam chodí navštěvovat ústavy mnoho nadaných Japonců.

Na polemiku takového rázu, jaká otištěna v 10. sešitě „Pedag. Rozhledů“ pod názvem „Strach z nových směrů“ zásadně neodpovídáme, ale doporučejeme písaři, aby si podruhé lépe přečetl, co jsme napsali a o čem psáti chce.

* *
*

Vojenství. R a k o u s k o. Po provedené novoorganisaci má g e n e r a l n í š t á b: jednoho polního zbrojmistra, dva polní podmaršálky, dva generaly, 33 plukovníků, 50 podplukovníků, 63 majorů, 164 setníků, 157 přidělených jiných důstojníků. U honvedů: 3 plukovníky, 14 podplukovníků, 8 majorů, 36 setníkův a 36 přidělených důstojníků.

Ve vojensko-technickém sboru provedeny některé pokusy, z nichž uvádíme (pokud smějí být uveřejněny) následující:

1. Co snese opakovačka model 1895.? Na žádost firmy Böhler & Comp. podniknuta zkouška vytrvalosti materialu, který zmíněná firma pro zbrané dodává. Z většího počtu dodaných opakovaček byla jedna maně vylovena a po zjištění, že se k převzetí hodí, následující zkoušce podrobena. Z ručnice vystřeleno celkem 50.000 ostrých ran, denně 1000—1400, a to vždy 20 neb 30 ran za sebou v rychlopalbě. Při manipulaci zacházelo se s ručnicí zúmyslně hodně zhruba a zjistila se jen následující menši pochroumání. Po ráně 13.016. zlomilo se péro, které patrony donáší, po ráně 14.770. péro v zpoušti, po ráně 18.000. zlomil se háček na vytahováku patron; po ráně 22.732. zlomilo se zas

nové péro v zpoušti a „brázdy“ (rýhy) pozbyly již ostrých hran. Při 50.000 ráně muselo býti použito k precisnímu střílení místo násadky pro vzdálenost 500 kroků již násadky na 600 kroků. Pokus dokázal, že material opakovačky M. 95 jest výtečným a že celá konstrukce zbraně jest pro válku způsobilou.

2. Motorový nákladní vůz s motorem Daimlerovým byl zkoušen po 2 leta na „kamenném poli“ u Vídeňského Nového Města. Již po prvních zkouškách převeden motor na takový k zapalování elektřinou (místo žhavé rourky) a pracoval výborně při teplotě nad 0° C. Vůz určen pro 5 tun nákladu a vozil munici mezi laboratoří a Wöllersdorfem. Největší rychlost obnáší 10 km. za hodinu a přestál vůz tento skvěle zkoušku „nepřetržité činnosti“ mezi Felixdorfem, Semmerinkem (vrch) a zpět. Osvědčuje se v každém ohledu.

Německo. V těchto dnech dohotovena v Kielu linijní loď „E“ a spuštěna s ložiska dne 12. července za přítomnosti velkovévodských manželů z Badenska, prince Jindřicha, princezny atd. Velkovévodkyně zahájila křest slovy: „Z nejvyššího rozkazu císaře a krále křtím tebe jmenem ‚Zähringen‘.“

Ročně komanduje se jistý počet (27—30) důstojníků pozemní moci na lodě, aby se seznámili se službou námořní, jak dalece toho společné akce loďstva a armady vyžadují.

Rusko. Pět setnin s mitrailleusami se prozatímně zřídí a přidělí pěti pěším divisím.

Aby se nesnáze při zásobování ruské mobilisované armady (4 miliony mužů) umenšily, vydán předpis k requisici dobytka, jako dosud platil jen pro plodiny, seno atd.

Italie zkouší nová horská děla, a úspěch jejich proti dělům starým jest prý ohromný. Na stejnou vzdálenost a za stejných podmínek docíleno děly novými 1200 tref a starými jen 300.

Podmořský člun „Delfino“ nalézá se nyní ve válečném přístavu Spezii k vyzkoušení. Má nosnosti 107 tun, pohybuje se pomocí elektrických motorův a stojí 300.000 franků.

Anglie. Pěchota na koních sestává ze setnin o 120 mužích a roztříděna ve 4 čety. 4 setniny tvoří pluk a každý pluk má svůj train o 16 vozích (4 na setninu) tažených vždy šesti mezky. Setnina není seřaděna ve 2 členy, nýbrž jen v jeden. Sesedne-li se k boji, drží jeden muž 4 koně. Vojsko toto se osvědčuje.

V Srbsku se reorganisuje. 15 pěších pluků po 4 praporech promění se na 30 po 2 praporech. Z plukovních okresních velitelstev stala se brigadní velitelstva. K dosavadním 4 plukům jízdy přibyl pátý o 480 koních „Královna Draga“.

Žaponsko má nyní 4 lodě panceřové prvé třídy, 2 lodě panceřové druhé třídy, 4 křižáky prvé, 9 druhé a 5 třetí třídy, 10 lodí pro bránění pomoří, 17 dělových člunů, 5 lodí transportních, 8 velkých a 12 malých torpedových člunů.

Ročník XVIII. Číslo 10.

HLÍDKA.

České strany a křesťanská politika.

Napsal Ladislav Kunte.

Realní základ nejen křesťanské, ale každé politiky vůbec tvoří národní společnost. Politika neopírající se o skutečné zájmy, o živé cítěné potřeby lidu, obmezující se pouze na parlament, visí ve vzduchu a nemůže míti dlouhého trvání; jen ona, která vyrůstá z povahy a potřeb národa, může se nadíti i úspěchův i trvání. Poznati tuto realní basi národního života, seznati půdu, z níž vyrůstati a kterou zase naopak zpracovávati musí každá, a tedy i křesťanská politika, nemá-li, jak jsem již řekl, viseti ve vzduchu, považuji za jednu z podstatných podmínek jasného názoru o tom, jaká má býti vlastní povaha, směr a taktika křesťanské politiky.

V Čechách existují tři katolické politické strany: katolicko-národní, křesťansko-socialní a křesťansko-socialní lidová. Již toto různění a dosti prudké rozpory, které vznikaly a z části dosud trvají mezi těmito stranami, ukazují, že není u nás úplné jasnosti o pravé povaze, jakou by křesťanská politika míti měla. Vedle toho neúspěchy, jimiž se končily všechny dosavadní rozběhy zmíněných stran na poli aktuelní politiky (míním neúspěchy ve školách), nasvědčují, že český lid buďto nemá pro tuto politiku porozumění, anebo ji nedůvěřuje, ne-li přímo zavrhuje — a přece je to lid z většiny katolický! Proč nemá porozumění, anebo proč nedůvěřuje této politice? Jest v něm vůbec půda pro politiku křesťanskou? K zodpovědění této a celé řady podobných otázek považuji za nutno seznati povahu tohoto lidu, povahu jeho názorů, míru, až po kterou, a způsob, jakým naň působily a působí jiné politické strany, dále jeho poměry a potřeby. Toto seznání dovolí nám pak učiniti některé

závěry odpovídající na otázku výše položenou — jaká má býti povaha, směr a taktika křesťanské politiky. Úkolem tohoto článku nemůže býti ovšem podrobné probrání těchto otázek: je to první pokus na poli u nás z největší části nepovšimnutém.

I.

Národ není úplně jednolitým celkem. Vedle znaků společných a zároveň sespolečňujících, z nichž hlavním jest jazyk, a na základě kterých si hlavně utváříme pojem národa, shledáváme v každém národě i znaky rozrůzňující, na jichž základě se utvářejí a jimiž se navzájem rozlišují různé třídy a skupiny v tomto národě; jsou to rozdíly poměrů hospodářských (jak se projevují u různých hospodářských stavův a skupin), rozdíly názorů náboženských, socialních, politických, vědeckých atd. (Postupujíce dále nalezli bychom znaky, jimiž se navzájem rozlišují individua téže skupiny; ale do těchto podrobností se nepouštíme.)

Nemůžeme nikdy poznati národa, nebereme-li náležitého zřetele k těmto rozrůzňujícím znakům; důležitost jich bývá druhdy taková, že převyšuje i důležitost prvé skupiny znaků sespolečňujících, tvořících hlavní obsah pojmu „národnost“: socialistický dělník a konservativní šlechtic téhož národa jsou si navzájem více cizí, než dva socialisté různých národů.

Prvá zmíněná skupina znaků tvoří obsah toho, co zveme národností, jakož již řečeno; ona dává také obsah idei národnostní čili vlastenecké. Národnostní vědomí bývá vždycky silné u národův utlačovaných a bránících se; tudíž také u Čechů jakožto národa potlačovaného, bránícího se nadvládě německé a germanisaci projevilo se toto vědomí a dalo i směr jeho politice. Všecky politické strany, které až do nedávna stavěly se v čelo národa, činily tak ve jménu ideje národnostní, kterážto idea přijala na sebe za ery mladočeské (zvláště za doby rozkvětu této strany, který spadá do let 1891—94) ráz státoprávní a jazykový. Poslední však dobou počíná se již ukazovati, že síla tohoto pouta ochabuje; že idea národnostní nestačí již nadále udržeti jednotu národa. Zájmy, které nejsou v žádném logickém spojení s ideí národnostní (alespoň v té její formě, jak se u nás pojímala a dosud pojímá), zájmy to především hospodářské, stavovské počínají od několika let nabývati půdy v českém lidu. O ně rozbíjí se volání po svornosti ve jménu požadavků pouze národních: strany zbudované na myšlence pouze národnostní klesají.

Jest přirozeno, že národnostní vědomí bylo až do nedávna, možno říci do devadesátých let, prvních to let mladočeské ery, největší v kruzích intelligence[1]) a měšťanstva. Venkovský, rolnický lid byl přibývající hospodářskou tísní nucen zabývati se sám sebou, svou prací, a politiku přenechával „pánům“. V posledním však desítiletí, zvláště od doby roztržky realistů s Mladočechy, pozorujeme obrat. Intelligence, vlivem hlavně realismu, počíná se odvraceti od pouze národnostní politiky čili konkretně řečeno: odvrací se od mladočešství. Jedna její část sympathisuje víc a více se socialní demokracií; učitelstvo, které mělo největší zásluhu o vítězství Mladočechů v památných volbách roku 1891., počíná s nimi býti nespokojeno, když se od nich nemůže dočkati slibovaného splnění svých stavovských požadavků. V kruzích mladší intelligence ujímá se hnutí pokrokové; odtud jedna část sice přechází do strany mladočeské, tvoříc radikalní její křídlo, druhá však jeví až i skoro lhostejnost k těm požadavkům a zájmům, které ještě do nedávna tvořily hlavní obsah myšlenky národnostní. Tento obrat nejznatelněji se odehrává v letech 1893—95; jsou to leta literarních bojů mezi „vlasteneckou“ poesií „starších“ a „novými směry“; leta vzniku národně úplně bezbarvé dekadence; leta, v nichž dějí se první rozběhy ku stavovské organisaci učitelstva; kdy socialní demokracie činí pokroky, ač zase počíná se vzmáhati i silnější reakce proti ní; leta kvašení národní společnosti, v nichž nejlépe dají se shledati zárodky všech nynějších stran a směrů.

V době přítomné provozují vliv na kruhy lidové (t. zv. střední vrstvy a dělnictvo) tři strany, stojící na programmě národním:

1. **Strana mladočeská.** Stoupence této strany tvoří dosud největší část živnostnictva, v menší míře rolnictvo, v němž se na ujmu její počíná šířiti strana kladoucí hlavní váhu na stavovské zájmy rolnické a vyčítající Mladočechům, že pro svou „advokatskou“ politiku tyto zájmy zanedbávala — strana agrarní. Strana mladočeská nešíří se již, spíše klesá; z intelligence byla vytlačena hlavně realismem (nyní českou stranou lidovou), z mladší pak její části také pokrokářstvím; v živnostnictvu počínají se také (ač poměrně slabě) ozývati již zájmy stavovské proti zájmům pouze národním, v rolnictvu, jak právě pověděno, rovněž. V kruzích pak dělnických, pokud v nich strana měla stoupence (bylo to hlavně dělnictvo drobných živností, ne tovární), jest nucena ustupovati straně národně-socialní.

[1]) Literatura má té doby ráz převážně vlastenecký.

Pozorujeme-li stranu mladočeskou ve vývoji, který prodělala i jen v posledním desítiletí, nemůžeme neviděti, že se měnila. Vystoupila jakožto strana radikalně-národní (nebo — což znamená totéž — radikalně-státoprávní) a v kruzích intelligence a dělnictva jakožto strana protiklerikalní[1]); těmito vlastnostmi odlišovala se strana od konservativních Staročechův, a ony jí dopomohly k vítězství. Protiklerikalismus mladočeský byl dosti nejasný; byl zabarven husitsky a rusofilsky, a měl zároveň mnoho společného s běžným liberalismem. V kruzích lidu rolnického a živnostenského působila strana mladočeská hlavně svým nacionalismem, tím, že vystoupila prudce proti staročeským punktacím, jež vyhlášeny za národní sebevraždu; méně (zvláště v rolnictvu) svým protiklerikalismem — uvidíme toho důsledky; na dělnictvo pak snažila se působiti vedle zmíněných znaků také svým demokratismem (požadavek všeobecného hlasovacího práva). Tímto způsobem podařilo se straně mladočeské soustřediti v sobě takovou většinu obyvatelstva, jako dosud ani před tím ani potom nedovedla žádná strana v Čechách. Obrat však nastává dosti záhy. Když neúspěchy na poli národnostní, státoprávní politiky nerovnaly se ani z daleka přepjatým nadějím prvních rozběhův učiněných na tomto poli; když následkem toho i sám prestyž národnostní myšlenky klesal, a počínaly se proti této myšlence k životu hlásiti z kruhů voličských zájmy hospodářské a stavovské, byla strana nucena rozšiřovati programm v tomto směru. Stavovské zájmy a rozdíly se projevily. Strana, jež chtěla soustřediti v sobě celý národ, která chtěla důsledně býti demokratickou, byla nucena nátlakem z kruhů voličstva mírniti se ve svém demokratismu. Požadavek všeobecného hlasovacího práva pro odpor rolnictva padl; tím však popudila proti sobě tím více dělnictvo, zvláště socialní demokracii, kterou chtěla též kdysi převésti do svého tábora; neúspěch těchto pokusů, vzrůstající odpor dělnictva, tlak z řad voličstva, jehož hlavní jádro tvořily tak zvané střední vrstvy obyvatelstva, to vše tlačilo mladočeskou politiku víc a více na dráhy konservativní.

Mladočešství ocitlo se tím způsobem ku konci prvního desítiletí svého působení tu, kde bylo kdysi staročešství. Musilo sleviti i ze svého nacionalního radikalismu, pokud přicházel ve spor s hospodářskými

[1]) Pojímám toto slovo zde i v následujícím v tom smyslu, v jakém mu rozumějí dotyčné strany: ne tedy jako pouhý odpor proti zneužívání náboženství nebo proti vadám kněžstva a pod., ale jakožto odpor proti katolicismu vůbec. Mohou býti sice různé výklady o pravém významu slova »klerikalismus«, ale v ústech stoupenců »protiklerikalních« stran má toto slovo týž smysl jako náboženství (hlavně ovšem katolické).

zájmy a pokud proň nebylo v kruzích voličstva náležitého porozumění — ze státoprávnictví stalo se pouhé hájení jazykových práv; musilo sleviti také ze svého protiklerikalismu, poněvadž nenalézal dosud valné půdy v lidu rolnickém a, až na malé výjimky, ani ne v maloměstském.

Lze tedy mladočeskou stranu dnešní charakterisovati jakožto stranu mírně nacionalní, hospodářsky konservativní a mírně protiklerikalní. Nějakého většího, podstatného rozdílu mezi stranou staročeskou a mladočeskou dnes není; proto také stranu staročeskou neuvádím zvláště.

2. **Strana státoprávně-radikalní.** Liší se od dnešního mladočešství hlavně tím, že je v myšlence národnostní, kterou pojímá také ve formě státoprávní, radikalnější; je to patrně týž poměr, v jakém Mladočeši byli před desítiletím ke Staročechům. Přívržence své čítá tato strana jednak ve zbytcích mladočeské kdysi intelligence, jednak v části živnostnictva některých měst. V lidu rolnickém má stoupenců asi nejméně. Fakt, že tento státopravní radikalismus je tak slabý dnes, neroste, nešíří se — což nejlépe poznáme, srovnáme-li jej se vzrostem strany mladočeské v letech osmdesátých a na počátku let devadesátých — jest opět důkazem, jak během 10 let vliv ideje pouze národnostní seslábl přese všecky útoky Němcův a hlavně Všeněmců, které, zdálo by se, měly by tuto ideu spíše síliti.

3. **Národně-socialní strana.** Tato, jak bylo povědëno již, vytlačila mladočeskou stranu z řad dělnictva, pokud v nem mělo mladočešství stoupence. Je to hlavně dělnictvo drobných živnosti, méně tovární, v němž má dosud hlavní půdu socialní demokracie. Národní dělnictvo přijalo od mladočešství státoprávní nacionalismus, ale pojímá jej radikalněji, shodujíc se v tom se stranou radikalně-státoprávní. Avšak v tom není hlavní rozdíl mezi touto stranou a stranou mladočeskou. Tato poslední byla, jak jsme pověděli, tlačena víc a více na stanovisko konservativní a opouštěti svůj původní programmový demokratismus. Tím stávala se víc a více stranou živnostnictva a rolnictva, pozbývala však půdy v řadách dělnických. Co tedy hlavně liší stranu mladočeskou od národně-socialní, jest antikonservatismus této, který však nedosahuje onoho radikalismu převratu, který hlásá dosud socialní demokracie. S antikonservatismem souvisí úzce i antiklerikalismus, který je podobně husitsky zbarven („národní církev“), lška, jako byl antiklerikalismus mladočeský, ale je radikalnější. Kdybychom měli stanoviti stupnici vlivu a síly těchto tří význačných známek strany národně-socialní, vypadla by asi takto: *a)* protiklerikalismus nejvlivu-

plnější znak; vystupuje hlavně tu, kde se strana stýká s katolicismem); *b)* nacionalismus (vyniká tam, kde se národní dělnictvo střetá se socialními demokraty; nedosahuje však stupně první vlastnosti — čili jinak: národní dělnictvo je průměrně více antiklerikalní než nacionalní, což patrno jest mimo jiné i z toho, že v dobách voleb spojovali se místy proti křesťanským socialům národní dělníci i se socialními demokraty, které jinak považují za „beznárodní“ a „zrádce české věci“); *c)* antikonservatismus.

(O stranách katolických zmíním se jinde.)

Všecky jmenované strany mají stoupence hlavně v řadách středních vrstev obyvatelstva a dělnictva; strana mladočeská pak čím více zabočuje na dráhy konservativní splývajíc tak se svou bývalou odpurkyní, stranou staročeskou, tím více vniká do řad tak zvané vyšší buržoasie. Všecky zmíněné strany jsou zbudovány více méně na myšlence národní, ačkoliv také, jak lze pozorovati zejména u národního dělnictva, s touto soutěží a namnoze ji i převyšuje myšlenka protiklerikalní a u tohoto též i antikonservatismus, směřující hlavně k ukojení zájmů dělnictva; u mladočešství zase se k idei národnostní připojuje konservatismus.

Avšak tyto strany nejsou přece ještě rozšířeny tak, aby pojímaly v sebe všecky massy středního a dělnického obyvatelstva.

V živnostnictvu, zejména městském, má, jak bylo ukázáno, nejvíce stoupenců strana mladočeská a částečně i radikalní. Vedle toho počínají se již také hlásiti zájmy stavovské, které nemusí sice vésti k odtržce od mladočešství, ale mohou míti vliv na tuto stranu tak, že se totiž strana mladočeská upraví hlavně ve stranu středního živnostnictva. Dále je tu však ještě značný počet (ačkoli menšina) živnostnictva, které dosavadními politickými stranami nebylo valně aneb vůbec dotčeno. Je to původní konservativní jádro, které od mladočešství odpuzoval jeho antiklerikalismus, a které nemělo ani příležitosti nadchnouti se pro myšlenku radikalně-nacionalní. Je konservativní a náboženské, a je tím konservativnější, čím více se stýká s protikonservativními, případně převratnými stranami dělnickými. Organisace však dosud nemá.

To, co praveno o živnostnictvu, platí ve větší ještě míře o rolnictvu. V tomto má mladočeská strana sice značný počet stoupenců, ale to pochází jen z konservatismu této strany a do jistého stupně také z jejího nacionalismu; tendence protiklerikalní jsou tu poměrně slabé. Vedle toho počíná se šířiti strana agrarní, jejíž první pokusy spadají sice do doby starší (Šťastný, Rataj), ale větší rozmach teprve do doby nejnovější (od 1900). Největší však část rolnictva je dosud

konservativní a náboženská. Ale ani ona nemá dosud po této stránce organisace, vyjmeme-li malý zlomek, který je zorganisován ve venkovských katolických jednotách.

V dělnictvu průmyslovém, hlavně továrním čítá nejvíce stoupenců socialní demokracie. Tato potýká se na jedné straně s národně-socialní stranou co nejúsilovněji již proto, že tato s ní soupeří v získávání stoupenců v téže vrstvě obyvatelstva; hlavní zbraň národního dělnictva proti socialní demokracii je „beznárodnost“ a „židomilství“; socialní demokracie zase vytýká národním dělníkům neupřímnost v otázkách dělnických. Na druhé straně přichází socialní demokracie v prudký konflikt se všemi živly konservativními, jsouc stranou radikalně-antikonservativní, až převratnou; s touto její vlastností souvisí i její příkrý antiklerikalismus, nejostřejší ze všech stran, které mají své stoupence v lidu. Tento antiklerikalismus jest její nejvýraznější stránkou; veřejné mínění lidu stotožňuje zcela správně nevěrce se socialistou; jsou mu to synonyma. Většina dělníkův a drobných řemeslníků venkovských hlásících se k této straně jest velmi málo znalá programmových požadavků socialně-demokratických; za to jest ostře protiklerikalní, a býti nevěrcem, protiklerikalem pokládá takový člověk za dostatečné k tomu, aby byl socialistou.

Ale i přes veliké rozšíření této strany nelze tvrditi, že by všecko dělnictvo bylo v táboře buď socialní demokracie, buď strany národně-socialní. Jest ještě dosti značná část dělnictva konservativního a náboženského, zvláště v kruzích maloměstského dělnictva drobných živností a venkovského vůbec. Část jeho jest organisována v katol. jednotách tovaryšských a ve spolcích křesťansko-socialních; je přirozeno, že socialní demokraté a národní dělníci jsou úhlavními nepřáteli těchto spolků.

Vedle toho je tu ještě massa dělnictva zemědělského, která však znenáhla řídne, rozmnožujíc řady dělníků továrních. Tato jest na nejnižším stupni i náboženského i socialního, národnostního a politického uvědomění. Terra inoccupata. Žije také v největší závislosti. Socialismus jednotlivců náležících této skupině obyvatelstva vyčerpává se namnoze jen surovým, hrubým antiklerikalismem a nenávistí práce, nespokojeností, která se omamuje alkoholem a zvířecími požitky.

Tím bychom vyčerpali, povšechně ovšem, rozdružení středního a dělnického obyvatelstva v různých stranách politických a socialních.

Vstupujeme nyní do vrstev tak zvané intelligence. Zde bude přirozeně více individuelního zabarvení různých názorův u jednotlivců vlivem četby, studia, četnějších a rozmanitějších styků společenských atd.;

než i přes to shledáváme tu dvě dosti silné politické strany, českou lidovou a radikalně-pokrokovou; posouditi je objektivně a seznati vlivy, kterými působí na ostatní vrstvy národa, na ony totiž vrstvy, které jsme již studovali, jest nejbližší naší úlohou.

V české straně lidové lze dosti zřetelně vypozorovati čtyři frakce: *a)* frakci zjevně protestantskou; *b)* frakci Masarykovu či pokrytě protestantskou; *c)* frakci vědeckou; *d)* frakci židovskou.

a) Intelligence protestantská jest nejvlivnější frakcí v české lidové straně. Programm této strany pojímá se od této frakce hlavně (ne-li jedině) po této stránce: Pryč od Říma — a blíže k protestantismu, který se pokládá za přímého dědice české reformace. „Čas" jest mluvčím hlavně této a následující frakce.

b) Stranu Masarykovu nazval jsem „pokrytě" protestantskou: tento název je třeba vyložiti a zdůvodniti. Professor Masaryk snažil se ve svých spisech týkajících se české otázky nalézti filosofický podklad národního vývoje, základní ideje, na nichž by všechen národní život měl býti vybudován. Jest dosti nesnadno určiti, jaké ideje shledal; vyslovuje se v té příčině velmi neurčitě, a kdesi praví i výslovně, že svoje náboženské Credo nechce vykládati a vydávati na pospas „našemu klerikalismu a liberalismu." Nicméně i při této neurčitosti vyjadřování (která snad vyplývá ne z pouhé bázně, ale popředně z nejasnosti pojmu, z nejasnosti onoho Creda samého) lze stanoviti několik vět, v nichž Masarykův celý programm jest formulován. Jsou asi tyto: Jest nutno pokračovati v práci započaté českou reformací (Husem, Chelčickým[1]). Naši buditelé činili tak, oni přímo navazovali na českou reformaci a vypracovali na základě jejím a v souhlase s ní programm humanitní.[2] Tato humanita musí míti a má charakter náboženský — ne pouze mravnostní, ale i dogmatický.[3] Zde však je to právě, v otázce vlastního

[1]) »K šestému červenci«.

[2]) »K šestému červenci«. »Naši obrodičové pokračovali v idealech naší reformace a zejména našeho Bratrství. Idea humanitní a národní jsou ideami reformačními«. »Moderní člověk a náboženství. N. D. »Humanita jest jen jiné slovo pro Bratrství.« N. D. II. 96[illegible].

[3]) »Hus umřel za pravdu.« N. D. II. 963. (S tímto výrokem zdají se ovšem jiné býti ve sporu.) »Kostnickou hranici živí a oživuje lhostejnost k posledním pravdám životním, lhostejnost k posledním cílum člověka. Tíží nás indifferentismus. V náš obrodní programm vnikl liberalismus . . . Tento liberalismus je v nesouhlase se základní ideou našeho obrození, totiž s ideou humanitní, pokud tato u nás se prýštila z našeho Bratrství. Naše Bratrství bylo právě jiné nežli ‚bratrství' francouzské revoluce. Naše Bratrství založeno bylo na citu a idei náboženské, bratrství revoluční bylo negací náboženského citu, mělo zřídlo v humanismě klassickém a v jedno-

rázu tohoto náboženského základu humanity, kde se Masaryk vyjadřuje již neurčitě. Víme jen, že to není ani katolicismus (ten dle Masaryka proti protestantismu jest inferiorní[1]) ani pravosláví. Poněvadž však Masaryk postuluje přece křesťanství, nezbývá tedy než protestantismus — český protestantismus. Ale který je český protestantismus? Tuto otázku můžeme či vlastně musíme, chceme-li ji míti rozřešenu, si domysliti; soudíce dle „Času“ i dle některých výkladů Masarykových, myslím, že nepochybíme valně, řekneme-li, že je to helvetství.[2] Stoupenci

stranném racionalismě. Komenský důsledně a správně klassický humanismus, ačkoli ho nezavrhoval, podřizoval učení nábožensko-mravnímu.« — K šestému červenci.

[1]) Viz na př. v »Otázce socialní« str. 548. n.

[2]) Masaryk rozporu mezi vědou a věrou neuznává a celkem dosti lehce se přes tuto otázku přenáší. Je to nutno uznati a lze to pochopiti. Uznati proto, že tu vynikající učenec (ač — po mém soudě — ne stejně vynikající myslitel) uznává otevřeně — a dnes jest i k tomu potřeba jisté odvahy — že mezi věrou a vědou sporu není; pochopiti proto, že muž, který poznal ne jen povrchně, ale důkladně různé ty — sporné — nauky, které byly hlásány ve jménu vědy, soustavy filosofů mezi sebou se nesrovnávající, ale přece chtějící nahražovati víru, jest více než kdo jiný s to, by posoudil se stanoviska pouhého rozumu a skutečné vědy poměr mezi ní a věrou. Ale zase by bylo chybou domnívati se, že tato nespornost mezi vědou a věrou je prof. Masarykovi nesporností mezi vědou a katolicismem; proti tomuto jest naplněn předsudkem. — Masarykův názor o filosofii českých dějin lze také formulovati takto: Vývoj národní má se díti přirozeně. Česká reformace vyplynula přímo z české národní povahy, z českého ducha, byla však na čas zastavena úsilím protireformačním. Naši buditelé odstraňovali tuto překážku: dalším úkolem jest pokračovati v této práci, navázati na českou reformaci. Že tu jest jen malý krok k úplnému spojení s nynějším (zvláště helvetským) protestantismem, jest patrno. Alliance protestantů s Masarykem a jeho stranou jest nyní pochopitelna. Méně pochopitelna bude se zdáti snad někomu ta okolnost, že Masaryk svého náboženského názoru dosud nikde určitě neformuloval. Masaryk sice praví, že nechce ho vydávati na pospas (klerikalismu a liberalismu), ale tento důvod nezdá se býti upřímně míněn u muže, který měl odvahu vystoupiti veřejně i s takovými názory, proti kterým nebyl pouze český (klerikalismus a liberalismus), ale skoro celý český národ. Spíše již může vysvětlovati zmíněnou záhadu to, že snad Masaryk si své náboženské Credo dosud sám náležitě neobjasnil. Než — zbývá ještě jedna možnost. Uvažujme: Jestliže by dnes vlivuplný člověk chtěl hlásati nějaký názor, který je v příkrém kontrastu s názory těch, které chce získati, jak si asi bude počínati? Je-li onen vlivuplný člověk zároveň prozíravým a opatrným politikem, bude si počínati politicky; bude — pozvolna — preparovati mysli k přijetí svého názoru, a teprve tenkrát, až mu připraví půdu, vystoupí s ním zjevně, anebo to učiní zaň jiný. Od české otázky počínaje jsou spisy a články Masarykovy takovouto preparandou; a samo ono — dosti povrchní — odbývání filosofie (»Moderní člověk a náboženství«), a zase ty články husitské, Hoensbroechovské atd. nejsou ničím jiným než touto preparandou. A tak muž, jenž tak příkře zavrhoval »politiku«, jest nucen, chce-li dojíti cíle, chopiti se »politiky« sám. Jest nucen, pravím. Neboť běží v první řadě o získání intelligence. Intelligence, zejména učitelstvo, má veliký vliv na lid, a proto je-li ona získána, je tím

této sekty a zároveň stoupenci české lidové strany tvrdí o sobě, že jsou dědici husitství a českobratrství. Tato frakce je s prve zmíněnou v nejužším spojení; význačným rázem jich jest antiklerikalismus („pryč od Říma“) zbarvení protestantského, jehož mluvčím je „Čas“.

c) Třetí frakce české lidové strany jest vědecká, která jeví celkem malý zájem na otázkách náboženských vůbec. Jsou to lidé, kteří chtí míti vědu svobodnou, bez nátlaku hesel politických, náboženských, třídních a pod. Spojení těchto učenců s prvými dvěma frakcemi zdá se býti umělé; příčiny jeho jsou tyto: α) Professor Masaryk byl první, který uváděl (ne tak spisy, jako přednáškami) u nás ve známost proudění moderního vědeckého myšlení, a který vystoupil proti tomu, aby věda byla v područí jakékoliv strany. Poprvé se to ukázalo v otázce Rukopisův. Otázka tato byla vyvolána za otázku národní, realisté však vytrvale tomu odpírali a hlásali zásadu svobodné kritiky. Po druhé se opakoval podobný úkaz hlavně v literarní revoluci v letech 1893—94. Macharův článek o Hálkovi byl napaden všemi téměř časopisy; a opět z věci učiněna otázka národní. Článek byl uveřejněn v „Naší Době“ (říjen 1894). Současně (a také dříve již) počínali mladí kritikové svobodněji kritisovati starší i novější literaty, i takové, kteří byli českým literarním míněním uznáváni za hvězdy prvého řádu. V boji z toho vzniklém byl to opět professor Masaryk, který se stavěl na stranu nových směrů. To mu získalo sympathie těch, kterým šlo o volnost nejen kritiky, ale bádání vůbec. β) Nejmohutněji však sesílila realismus affera Hülsnerovská. Masaryk povstal tu proti všeobecnému téměř veřejnému mínění, které z příčiny pochopitelné bylo a jest antisemitské. Povstal prudký odpor. Antisemitismus v době té zabředl do politování hodných výstředností; a žurnalistika, byť těchto výstředností přímo neschvalovala, přece jich neodsuzovala, jak náleží. Proti Masarykovi zahájen také boj; antisemitské studentstvo uspořádalo mu demonstrace a znemožnilo na čas konání přednášek. Tyto výjevy

---

zjednána i naděje na získání lidu. Než i při vší prestyži, jíž se těší professor Masaryk u této intelligence, jest více než pochybno, zdali by ji získal, kdyby přímo vystoupil jakožto apoštol protestantismu: neboť tato intelligence je dnes u veliké většině ovládána předsudkem protináboženským vůbec, předsudkem, že náboženství a »vědecký názor světový«, po němž touží a jehož hledá, se smířiti nedají. Protestantismus jest ji cizí skoro tak jako katolicismus. Není třeba ani veliké duchaplnosti k tomu, aby člověk pochopil, že má-li tato intelligence býti získána nové národní náboženské filosofii, že je potřeba opatrné taktiky, že je třeba methodicky odstraňovati protináboženské předsudky a pozvolna upravovati cestu novým názorům. — Nechci tímto výkladem upírati opravdovosti Masarykovým snahám; objasňuji pouze jeho taktiku.

veřejného českého života zjednaly však na druhé straně Masarykovi hojně sympathií; čím více na jedné straně zmáhal se odpor, tím více rostly na druhé straně sympathie. Byla to opět otázka volnosti osobního projevu proti nátlaku veřejného mínění, o kterou se zde jednalo.

I jiný ještě vliv měly tyto výjevy. Sblížily ještě více, než tomu bylo před tím, přívržence Masarykovy a odpůrce antisemitismu se socialní demokracií.

Fanatický antisemitismus projevivší se v aféře Hülsnerově, přispěl takto přímo i nepřímo k sesílení realismu a vzniku české lidové strany a ku spojení živlů, které jinak mají velmi málo společného[1] židovstvo a protestantstvo; náboženský indifferentní věda — Pryč od Říma!.

d) Frakce **židovská**, jež k české lidové straně byla přivábena Masarykovým vystoupením v aféře Hülsnerově. Vliv její ve straně zdá se mi nepatrným.

Pravili jsme, že česká lidová strana má stoupence hlavně v intelligenci. Vedle toho však působí strana tato působením učitelstva a studentstva (akademického) také v širší kruhy lidové. Jakým způsobem? Předně svým **antiklerikalismem** a **šířením sympathií pro socialní demokracii**; na intelligentní representanty této má opět vliv v tom směru, že je odvrací od převratného marxistického radikalismu a nakloňuje k Bernsteinovu směru reformnímu.

Vedle české strany lidové jest v intelligenci, zejména mladší, zastoupena **strana radikalně-pokroková**, která o sobě praví, že jest dědičkou pokrokového hnutí, štípeného „Časop. českého studentstva" (založen 1889). Je to však jen z části pravda. V pokrokovém hnutí, jehož přímým i nepřímým původcem byl opět Masaryk, byly četné, namnoze i mezi sebou sporné prvky, které se později vykrystallisovaly v různých stranách: byly v ní i prvky ultranacionalní, které došly později (roku 1897) výrazu ve straně radikalně-státoprávní; prvky socialistické, jež daly socialní demokracii několik obratných žurnalistův, a jež zase, spojeny s prvky nacionalními, daly základ k socialismu národnímu (Klofáč). Strana radikalně-pokroková čerpala z hnutí pokrokového asi tyto prvky, které však dále vypěstila: příkrý **anti-**

[1] Zdá se však již, že toto nepřirozené spojení počíná se již uvolňovati: učenci, kteří žijí pouze vědě a jimž je každé náboženství lhostejno (pokud to lze) jako náboženství aneb jimž je pouze »dokumentem«, faktem sloužícím za podklad vědeckého výzkumu, nemohou asi na dlouho vytrvati v allianci s protestantismem; čím více se česká lidová strana dává na cesty protestantské a fanaticky protikatolické propagandy, tím více musí býti nevolno v ní lidem, jimž indifferentismus přikazuje toleranci.

klerikalismus, s jehož fanatismem může soupeřiti jedině antiklerikalismus socialní demokracie; mírný nacionalismus, který ji odlišuje jednak od socialní demokracie poněkud, jednak od strany radikalně-státoprávní; zajímáni se o otázky dělnické, kulturní a o otázku ženskou. Má stoupence jednak ve studentstvu, jednak ve venkovské intelligenci, mezi touto i v učitelstvu. Ačkoli se značně liší od české strany lidové, zejména tím, že nestojí na antikatolicky protestantském základě, nýbrž jen na antikatolickém, negativním (proto vytýká Masaryk pokrokářům nedostatek filosofického, t. j. a potiori: náboženského podkladu), přece, pokud pusobí na lid, působí týmž způsobem jako česká strana lidová[1]): antiklerikalismem a šířením sympathií pro socialní demokracii, částečně i národní dělnictvo. Stoupenci této strany v dělnictvu tvoří jako přechodní stupeň mezi socialně-demokratickou a národně-socialní stranou. (O. p.)

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

10. V přednášce o thematě: „Jaký význam mají svátosti v ekonomii spásy“ na konferenci neumarkské začal superintendent Holtzheuer od útoku nevěreckých učenců, kteří svátostí si neváží a v nich spatřují pouhé formality; popírají i na př. ustanovení křtu od Ježíše Krista. Protože však odporuje jim Mat. 28, 19, tu vysvětlují slova Ježíšova za pozdější dodatek.[2])

15. A. Jülicher provádí důkaz, že Ježíš při ustanovení večeře Páně nikterak nepomýšlel na opakování této slavnosti ve sbořích.[3])

[1]) Dobře postihl tuto shodu Dr. Koželuha, když na sjezdě radikalně-pokrokové strany roku 18·9. pravil: »Máme s realisty mnoho společného. Na venkově ve skutečnosti rozdílu ani není. Kdo pracuje na venkově, ten to ví, ten to cítí.« Zpráva o třetím sjezdě strany radikalně-pokrokové. Praha 1900. str. 18. Politické strany vubec nesmíme posuzovati dle programmu, nýbrž vždy hlavně podle skutečného jich působení; tedy spíše ze žurnalistiky, přednášek, činnosti vůbec atd.

[2]) »Der Reichsbote« ze 13. října 1895.

[3]) »Der Reichsbote« z 28. března 1893. Srv. »Allg. ev.-luther. Kirchenzeitung« 1895. 844 nn. — Na osmé všeobecné lutherské konferenci ve Šverýně referoval superintendent Brückmann (Elze) o thematě, že slova »toto je tělo mé« posud platí. Thema je vzato ze spisu Lutherova roku 1527.... Podobné poměry nastaly v boji naší církve se školou Ritschlovou, jež svátostni charakter večeře Páně zamítá. Harnack, Jülicher.

Ne tajůplné spojení těla a krve Kristovy s elementy při večeři Páně, ale přítomnost živého Krista při posvátném úkonu; ne ústní požívání těla a krve i od nevěrcův, ale duchovní požívání věrou, praví R. A. Lipsius.[1] považuje Melanchton vždy určitěji za hlavní věc při svaté večeři. S differencí nauky o svaté večeři souvisí difference učení o osobě Kristově. Nauka o spojení božství s lidskostí Kristovou a o všudypřítomnosti oslaveného těla Páně, jak dle příkladu Lutherova ji hlásal Jan Brenz, zdála se Melanchtonovi novým barbarstvím, jež zamítl co nejdůrazněji ještě v jednom ze svých posledních polemických spisů.

Společná nauka při všech konfessních rozdílech, dí pastor Josephsohn na církevní konferenci hrabství marského v Hagenu,[2] vyslovuje se prostě a dle písem v rýnském unijním katechismu, dle něhož jest večeře Páně předně vzpomínkou na večeři Kristovu, za druhé večeří, jež oslavuje jeho smrt a za třetí večeří společenství s Kristem a křesťanů vespolek. Při tom smíme zůstati při všelikých bezpietních útocích na vyznání evangelické církve.[3])

Večeře Páně, praví Wolff (Friedersdorf), není mu (Sulzeovi) ani nebeským darem ani milostivým prostředkem k odpuštění hříchů.[4])

Nauka Lutherova o svátostech, dí Hurter, v poměru k bibli všeobecně se vyjadřuje: že úpadek názoru o prostředcích milosti stal se vlastní záhubou lutherství.[5] Názor o křtu dítek jakožto křtu znovazrození restauruje opus operatum.

Jest pravou rozkoší čísti, jak Nitzsch, Dorner, zejména však Harnack velikému muži Božímu z Vitemberka a lutherským bohoslovcům vůbec jako školákům vytýkají zřejmé anebo skryté chyby.[6])

Shledává-li J. H. Gunning přísným, že stará reformovaná církevní nařízení zamítala přijímání nemocných, pak není v tomto ohledu reformovaným; neboť reformovaná církev ustavičně kladla důraz na to, že sbor s bratřími jest podstatnou částkou slavnosti večeře Páně; pročež i falcká agenda při formuláři pro nemocné dodává: kdo v domě anebo vůbec u nemocného jsou, mají býti povzbuzeni, aby s ním přijímali, aby

---

Spitta, Grafe útočili na svátostní ráz večeře Páně... Zejména několik členů z Hannoverska mluvilo ostře proti reformovaným a útočilo na unii. »Der Reichsbote« ze 6. října 1895.

[1]) »Deutsche Rundschau« 1892. 73, 421.

[2]) Od lutherského vyznání tedy se upouští?

[3]) »Kreuzzeitung« z 1. června 1893.

[4]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1891. 23.

[5]) »Der Reichsbote« ze 12. května 1895.

[6]) *H. Hurter* v »Zeitschrift für kathol. Theologie« 1894. 726 n. Srv. *P. Schanz*, »Die Lehre von den hl. Sacramenten« 1893. 141 nn.

pořádek Páně nebyl rušen, jehož cílem jest, že večeře Páně před sborem ať již velkým či malým křesťanů slaviti se má.[1])

K otázkám, proč právě jenom kazatelé večeři Páně rozdávají, proč užívá[2]) se rozličných forem při udělování, jaký účinek má „konsekrace", co působí večeře Páně, co je to večeře Páně,[3]) zda dovoluje se, aby sám někdo sobě podal atd. obdržíme různé odpovědi; neboť „reformaci", praví Bornemann, „děkujeme za opravdové porozumění písmu."

16. V Anglii mnozí členové státní církve jsou velice velmi nakloněni katolické nauce o svátostech.[4])

b) Apologie (obrana) augsburské konfesse.

(Apologia confessionis Augustanae.)

α) Dějiny.

1. Dne 25. června 1530 na sněmě v Augsburku přijal císař Karel V. od protestantských stavův augsburskou konfessi. Ihned druhého dne odevzdal ji 20 katolickým bohoslovcům: Eckovi, Fabrovi, Vimpinovi, Cochlaeovi, Wensingovi a j., aby ji prozkoumali. Tito pro-

[1]) *A. Zahn* v »Theologisches Literaturblatt« 1891. 76.

[2]) Duchovenstvo u sv. kříže v Berlíně se usneslo, že po schválení nové agendy při večeři Páně užije příčné formy. »Der Reichsbote« z 3. prosince 1895.

[3]) Herzog's »Realencyklopädie« I. (1877) 28 nn.

[4]) *F. A. Lacey* dí: The Sacramental life is the life of grace... Baptism, with its close attendant Confirmation... is a new birth... In the Sacrament of the Holy Eucharist, you have the sanctification of body and soul. It stands in relation to the whole life man, and by this supernatural food the natural life of man is raised into supernatural glory... The Sacrament of Penance is the sacrament of restoration, raising a man again when he has fallen... The Sacrament of Holy order is the sacrament of governement: the sanctification of social order, which requires for its perfection the ranking of men according to their official capacities. The Sacrament of Matrimony is the sanctification of natural instincts, which have run into such hideous riot in the fallen condition of man... The Sacrament of Unction is the sanctification of pain, of suffering, and of death. — Arcibiskup yorkský píše: The priesthood of the Ministry is a representative priesthood: appointed by Christ Himself to act on behalf of His Church. We are His ambassadors to His people, and their representatives before Him: to deliver His message to them and to offer up their sacrifices to Him. We are not substitutes for the people, but representatives. The idea of substitution is as foreign to ecclesiastical order as it is unknown in the Christian theology. The priets of the ministry are not a separate caste, but they are a distinct and separate order. They lead their people in their acts of worship, and they impart to them the grace and truth which is in Christ their Lord. They are dispensers of the Word and of His Holy Sacraments. »The Church Times« ze 17. ledna 1896. 80 n.

zkoumavše ji, vydali „Odpověď“ [1]) a ačkoliv slova confutatio vůbec nepoužili. záhy zobecnělo tak, že spis tento jinak nazýván nebyl než Confutatio confessionis Augustanae. Tato tak zvaná confutatio byla dne 3. srpna 1530 [2]) před celým sněmem předčítána.

2. Poněvadž „confutatio“ [3]) protestantským stavům dána nebyla, pověřen byl Melanchton od svých souvěrcův, aby dle ústních a písemných poznámek, jež za přečítání zejména Camerarius a ještě jiní protestantští bohoslovci si činili, napsal vyvrácení této konfutace. Tak vznikla „Apologia confessionis Augustanae“.

3. Stavové protestantští usnesli se, že Apologii při odchodu císařově ze sněmu jemu podají. Tak stalo se dne 22. září 1530. Císař však Apologie nepřijal nejspíše pro narážky na katolíky, jimiž Apologia (zvláště německé vydání) jen se hemžila.

4. Koncem sněmování v Augsburku roznesla se pověst, že confessio Augustana od katolických bohoslovců byla nadobro vyvrácena. Proto po zakončení sněmu počal Melanchton dle vyžádaného opisu „Confutace“ přepracovávati „Apologii“, již zjara v polovici měsíce dubna 1531 vydal pod názvem: Apologia confessionis Augustanae.

5. „Apologia“ původně spis zcela privatní, stal se symbolickou evangelickou knihou na konventě ve Šmalkaldech roku 1537., kdež ji stavové přijali a schválili.

β) Obsah.

1. Obsah „Apologie“ liší se podstatně od konfesse augsburské. Rozlišovací články vystupují ostřeji. Než přece odvolává se v ní Melanchton na svědectví staré církve, tak na př. o břichu dědičném výslovně praví, že učí témuž, čemu katolická církev; podobně o víře.

2. „Apologia“ jest dílo dovedné. Katolické kruhy, a to právem o něm poznamenávají, že je skvělým příkladem onoho obdivuhodného spojení síly s klamem, jaké vzniká, jedná-li se někomu, aby jednou vyřknutou myšlenku pevně obhájiti mohl.

Ton „Apologie“ jest odporný, vyvýšený a málo objektivní.

„Apologia“ překypuje sofistikou. O sofistickém způsobu jejím nejlépe jedná Döllinger ve spise „Reformation“ III. p. 277—283.

[1]) První »odpověď« císaři se nelíbila a proto dal ji zmíněným bohoslovcům k přepracování. Jan Ficker vydal tuto první odpověď pod názvem: »Die Confutation des Augsburgischen Bekenntnisses. Ihre erste Gestalt und ihre Geschichte.« Lipsko 1891.

[2]) Text její (druhé) u *Kolde* d. c. 141—169.

[3]) Katolíci ji nazývali Responsio Augustanae Confessionis. Protestanté ji jmenovali Confutatio pontificia. Latinský text poprvé tištěn roku 1537. Otisk německého vydání poprvé vydán roku 1808. (Cf. Ficker.)

γ) Vydání jednotlivá.

1. Hned roku 1530. sám Melanchton vydal „Apologii", a to latinsky a německy. Obě překypují narážkami proti katolíkům; německé více než latinské.

2. Roku 1531. vyšla přepracovaná „Apologie" zase německy a latinsky; latinsky v dubnu a německy v říjnu. Německé vydání obstaral Justus Jonas pod dohledem Melanchtonovým; Melanchton mnoho v překladě (neboť německé vydání bylo překladu latinského) změnil.

3. I v následujících vydáních: v druhém latinském roku 1531. (vydání v oktavě) a v německém roku 1533. Melanchton ještě nějaké opravy učinil.

4. V knize „Kniha svornosti" roku 1580. opakuje se první vydání latinské (quartové).

δ) Poměr „Apologie" k církvi katolické.

1. V „Apologii" shoda s katolíky se nevylučuje. Učení Lutherovo a Melanchtonovo není ještě ostře definováno, než i tu přísní lutherané nalezli mnohou věc, jež je pohoršila.

2. Proti „přepracované" „Apologii" katolíci vystupují již co nejrozhodněji. Tak učinil kardinal Cajetan a Cochlaeus, jenž poznamenává, že Melanchton dal se v ní Lutherem již zcela ovládati a proto nekyne ani nejmenší naděje v jeho návrat k církvi.

ε) Protestanté a apologie.

1. Apologie o hříchu dědičném učí[1]): „Že my lidé všichni tak se rodíme, že neznáme Boha či díla Božího, že nevidíme ani nepozorujeme ho. Boha si nevážíme, Boha vážně se nebojíme ani mu nedůvěřujeme, že jsme nepřáteli jeho soudu či rozsudku. Item že my všickni od přirozenosti před Bohem jako tyranem nějakým utíkáme, proti jeho vůli se hněváme a vzpouzíme. Item že na dobrotě Boží nic nám nezáleží či na ní si nezakládáme, ale vždy více záleží nám na penězích, statcích a přátelích. Tohoto velkého pádu dědičného, jímž celá přirozenost se kazí, jímž všickni takové srdce, cit a myšlenky od Adama dědíme, jež přímo jsou proti Bohu a proti prvnímu největšímu přikázaní Božímu, scholastikové si nevšímají a mluví o něm, jakoby lidská přirozenost nebyla zkaženou, mohla Boha nade vše milovati, velice si ho vážiti, přikázaní Boží zachovávati atd. a nevidí, že jsou sami proti sobě."

2. Důsledek této nauky správně uvádí Chr. Ed. Baumstark,

[1]) *Müller,* »Die symbolischen...« 79.

an dí: „Protože člověk svou silou není schopen ani víry ani jakéhokoliv dobra: pak víra není jeho zásluhou, nýbrž pouze dílem Božím a pak správnou konsequencí této domněnky je kalvinské učení o predestinaci.“ [1])

3. Že Melanchtonovi nauka o ospravedlnění nebyla dosti jasnou, dokazuje jak důkladně tak i přesvědčivě H. Schmidt.[2]) Podobný důkaz podává Loofs; tento zvrátil od pradávna panující domněnku, jakoby dle apologie justificatio byla actus forensis, protože člověk pro imputovanou spravedlnost za ospravedlněného se prohlašuje.[3])

4. Apologie není tedy ve článku nadepsaném „Článek trvající a padající církve“ orthodoxní. Vzdělaní a svědomití muži pohoršují se při ní ještě i z toho, že se jí katolickým bohoslovcům přičítají nauky, jež jimi přednášeny nebyly, a z toho, že ve svých výrazech často nezdvořile si počíná.[4]) (P. d.)

Po stopách vzdělanosti a víry.

(Charakteristiky od Dra. Jana Hudečka.)

(Č. d.)

Několik zrn Voltairovské věrouky.

Osvoboditelské snahy Voltairovy jakož i Alfonsovy braly se dvojím směrem, dogmatickým a mravním. Jinak se ani bráti nemohly, ježto mravy těsně souvisí s dogmatem. Správná dogmata rozšiřují dobré mravy, jako že zkažené mravy důkazem jsou nejmakavějším nesprávných dogmat. Že tedy Voltaire a Alfons po této dvojí stránce lidstvo oblažiti se snažili, nelze než chváliti. Můžeme říci, že oba tomuto působení, totiž osvobozování a oblažování lidstva, věnovali celý svůj život a všecky svoje neobyčejné vlohy, že o této úloze životní pracovali pérem, slovem i příkladem. Ale rozcházeli se ve volbě dogmat svět oblažujících.

---

[1]) *Chr. Ad. Baumstark,* »Das Christenthum in seiner Begründung und in seinen Gegensätzen.« III. (1889) 418. Srv. *Matthes* d. c. 168 n.

[2]) »Literarisches Centralblatt« 1891. 97.

[3]) »Theologische Studien und Kritiken« 1887. 415.

[4]) »Apologie«, poznamenává *Matthes* (str. 145), »byla ovšem prudší nežli konfesse, avšak její útoky směřovaly pouze proti bohoslovcům. Jednotlivé urážky, jako osel atd. nalézají se jen v německém překladě.« Pravdou však jest, že i latinský text urážkami jen se hemží.

Voltairovi byly nevěra, zakrytá pláštíkem deismu, a „tolerance“ spravnými dogmaty. „Každé slovo jeho hovorů byla nevázaná snaha, náboženské víře vyzývavě se posmívati“. Filosofická Anglie se svými nevěreckými, bezbožnými a bezmravnými lordy, básníky a filosofy, se svým velkolepým zapíráním křesťanství a svou svobodomyslností — to byl ideal Voltairův; který aby uskutečnil také ve Francii a ostatní Evropě, chápal se všech prostředků, z nichž hlavním mu bylo péro.

A že Řím se svou věro- a mravo-ukou nejmocnějším mu byl nepřítelem, obrátil ostří svého péra proti němu, jsa přesvědčen, že s pádem Říma zvítězí „svoboda“. Odtud jeho ceterum censeo „écrasez l'infame“. Již v „Henriadě“ odůvodňuje toto své ceterum censeo. Řím a papežství je nepřítelem míru mezinárodního a pozemského štěstí; ve Vatikáně trůní politika, dcera samolásky, hrabivosti a panovačnosti, ona politika, která, provázena jsouc pýchou a zradou z pekla vyvolává noc bartolomějskou, inquisici, vraždy královské atd.[1])

V truchlohře „Fanatismus nebo Mahomet“ přirovnává papeže s Mahometem. Přetvářka a fanatismus jsou vlastnostmi obou. Jako se Mahometovy války a ukrutnosti vedly pode jménem náboženství, a jako byl Mahomet o lži svého proroctví přesvědčen, tak provádějí dnes lživí papežové své inquisice, soudy, exkomunikace pod rouškou zbožnosti. Jako Mahomet, tak oni „klamou svět, aby ho dobyli“.

Papeže a s ním církev dlužno zahubit, stůj co stůj. „Jsem umdlen povídáním, že dvanáct mužů stačilo zavést křesťanství; hodlám konečně dokázati, že jeden jediný stačí, je rozbit.“ D'Alembertovi psal: „Po tolika sarkasmech a úštěpcích proti církvi) kéž by vyšlo konečně vážné, četby hodné dílo, které by filosofy ospravedlnilo, a tu inf.... zničilo. Kéž by filosofové utvořili spolek zasvěcených, pak bych spokojen umíral. Kéž by rozšlápli tu inf...

Voltaire opravdově pracoval o založení bratrstva, jehož jediným účelem by bylo vyhubiti církev. Po několik let zanášel se myšlenkou, tyto bratry spojit po způsobu klášterních obcí, které by se ve Švycařích nebo v Prusku usadily, a bez státního dozoru novou filosofii v popularně psaných brošurách a knížkách do světa rozesílaly. Zvláště ony „pravdy“ měly býti světu hlásány, které církev katolická kdy zavrhla. „Zdá se býti vhodno, jenom jednoduché, krátké, také nejslabším duchům srozumitelné věci psáti; pověra a lež musí se vyhubit a lidé poučovat,

[1]) Hnusí se mi sice ohříváním tak pravšedních věcí líčiti smýšlení Voltairovo, ale aspoň pozná čtenář, že Voltaire právem se jmenuje otec nové »svobodné« doby, a že papouškování bezmyšlenkovité podnes u vzdělanců kvete.

býti spravedlivými a tolerantními. Metafysikou, která toliko některým je přístupna a nepřátelům nové zbraně kuje, nesmějí se zabývat. Zároveň je jistější a příjemnější, bohoslovecké otázky vydávati posměchu a zášti; ukazovati, jak pěkná je moralka a jak nestydaté dogma; kancléře dlužno poučovati i ševce. Jen tímto způsobem vymýtili v Anglii pověru.“

„Vše je připraveno zařídit tuto továrnu“ psal r. 1766.; pouze bratrská obětavost a láska scházela.

Od této doby jsou všecky listy psány ve znamení „Ecrlinf“ (Ecrasez l'infame). „Co mne nejvíce těší a dojímá, jest pěkný záměr, který vám a přátelům Bůh vnukl, záměr totiž: Ecrlinf.“ — „Proste Boha zaň a Ecrlinf. Modlete se také za mne, jsem nemocen.“ — „Budujte vinohrad, milí bratři, a Ecrlinf.“ — „Doporučte mne modlitbám věřících. Orate fratres. Ecrlinf.“ — „Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor. Máme lidi, kteří působí mnoho dobrého v provincii, čiňte totéž v Paříži, můj drahý bratře. Ecrlinf.“ — „Doufám žíti ještě několik let, abych svého bratra objal a jemu pomohl při Ecrlinf.“ — „Orate fratres a Ecrlinf jak jen můžete.“ — Tak kořenil Voltaire své dopisy. Podepisoval se „bratr v Belzebubu“ nebo „Christe-moque.“

Za účelem Ecrlinf napsal Voltaire spoustu pojednání a brošur, plnících v souborném vydání asi šest svazků. Jenom Voltaire dovedl ničím tolik stran popsat.

Ze sobeckých důvodů t. j. aby lid poslouchal a se dal vésti,[1]) dlužno kázati Boha. — Bůh je-li, co je, a co chce dokazuje a vykládá Voltaire jinak a jinak. — Divy jsou nemožny. — Zjevení není toliko zbytečno, ale pramenem zla na zemi, ze kterého prýští fanatismus, jenž od narození Kristova až po reformaci stál 9.468.800 životů lidských. — Křesťanství jest plodem čistého platonismu a barbarského, nesmyslného a špinavého židovství. — Ježíš Kristus byl mužem neznámým z nejnižších tříd lidstva, synem tesařovým a jeho ženy; vydával se za proroka, nepsal nic, protože psáti neuměl; založil sektu jako švec Fox Quakery. Kristus byl venkovský Sokrates; Confucius stál výše. Ostatně nevíme nic určitého o onom muži a vlastní příčině jeho popravy. Spisovatelé klasičtí ho neznají a evangelia nezasluhují víry, protože zjevně lhou. Křesťanství s Kristem má jen jméno společné. Co se od Konstantina Velikého zove křesťanstvím, jest od Krista tak nezávislé, jako od Zoroastra nebo Bramy. Nynější křesťanství vyvinulo se lži, paděláváním,

[1]) Stoupenci Voltairovi, neznajíce otce svého, připisují tyto zámysly mylně církvi římsko-katolické.

klamem. Hlavním činitelem byl Pavel, zamítnutý dcerou Gamalielovou. Papežové, kněží a mniši žijí jen klamem.

Čtenář mimoděk se táže, jak mohl Voltaire o tak otřepaných thematech vážně psáti, ne jednou, ale v každém skoro díle vědeckém i theatralním. Zášť a nenávist ho k tomu činily schopným, vtip, posměch a lahodná forma u čtenářů oblíbeným.

Rozumy jeho o smrti a svátostech umírajících jsou sprosté. Po smrti jedné „přítelkyně" psal: „Ztratil jsem madame de Fontaine. Co tomu řeknete, že jsem byl v této ošklivé čtvrthodině její smrti jejím zpovědníkem a že jsem jí dal zemřít dle všech pravidel...? Jen si pomyslete, sám jsem ubohé paní oznámil, že musí odveslovat. Z počátku nechtěla o obřadech loučení ani slyšet; ale bylo mou povinností, by se vše slušně odbylo. Tak jsem jí dovedl kněze, z pola jansenistu, z pola pokrytce, který dělal jako by ji zpovídal, a potom zas se vrátil a donesl jí ostatek. Když se jí tento komediant ze St. Eustacha tázal, zda pevně věří, že Bůh, její stvořitel, v nejsvětější svátosti přítomen, odpověděla sice: „ano, ovšem!" ale s takovým přízvukem, že bych se byl dal v jiné, ne tak smutné hodině, do smíchu."

Přišel 30. květen 1778. Nemocnému Voltairovi oznámil lékař, že musí zemřít. Zmocnily se ho zoufalost a strach. „Jsem opuštěn Bohem i lidmi!"... Přítomným vytýkal: „Pryč, pryč ode mne! Vy jste vinni, že jsem v takovém stavu! Kliďte se! Nepotřeboval jsem vás, ale vy jste mne potřebovali!...." Bolestmi se svíjel, volaje jméno Boží. „Ježíši Kriste! Ježíši Kriste!" Žádal abbého Gaultiera, ale přátelé ho neuslyšeli. „Cítím ruku, která se mne chápe a k soudné stolici Boží táhne."... „Ďábel je zde a chytá mne... vidím ho... vidím peklo... schovejte ji přede mnou." Mučen zoufalstvím a žízní uchopil nočník a vypil jeho obsah. Potom vykřikl, sklesl, krev a špína vyvalily se mu z úst a z nosu a Voltaire už nedýchal.

Zda věděl kdo z okolostojících, jak se před čtyřiciti šesti roky Voltaire smrti posmíval?

Na francouzských zámcích a letohrádcích žilo se životem ledajakým, obyčejně po turecku. Ale mrav a slušnost žádaly, by se sloužila také mše, protože na venek kde kdo se chtěl ukázat katolickým. Také v Cirey, kde se k vůli své „přítelkyni" emancipované baronce de Fontaine Voltaire nějaký čas zdržoval, bylo třeba nějakého „odbyvatele mší", který by zároveň a hlavně jiným, praktičtějším řemeslem se zanášel. Hledali tedy chemika, „který by zároveň dovedl sloužit mši a který by ji aspoň v neděli a ve svátek chtěl odbyt v zámecké kapli.

Tato mše je nezbytnou podmínkou, bez niž onoho chemika potřebovati nemůžeme.“ Voltaire prý ze své světnice mši sledoval a špinavými vtipy odpovídal.

Zapřev křesťanskou nauku o hříchu prvopočátečném a jeho následcích a jsa příliš nízkého smýšlení, než aby mohl za pravdu dáti optimismu Leibnitzovu, klesl Voltaire v náruč pessimismu, jehož apoštolem se stal zejmena svými romány. Čtenář života Voltairova je sice tímto vyznáním poněkud překvapen. Jsouť jeho romany psány v ovzduší, které pozemšťana blahem a štěstím zdá se omamovati, v ovzduší slávy a celého haremu přítelkyň. Odkud tedy ten pessimismus? Svět je Voltairovi bláznovským a ošklivým dílem, jen proto stvořeným, by nás zlobil; na zemi žijí jen lháři, taškáři, nevděčníci, zloději, slaboši, lehkomyslníci, zbabělci, závistníci, pokrytci a blázni;[1]) na světě prý je hrozně mnoho zlého, všecko že je v nepořádku, a co tu dobrého, toho že pro samé zlo ani nevidět. Člověk je „hloupým žertem“ stvořitelovým. „Neviděl jsem města, mluví Martin-Voltaire v románu Candide, které by si nepřálo záhuby města sousedního, rodiny, která by nechtěla zničit jinou rodinu. Malí všude nenávidí velkých, před nimiž lozí po zemi, a mocní nakládají s malými jako se stády, jichž maso a vlna se prodává. Milion nacvičených, v regimenty spořádaných vrahů honí se po Evropě od kraje ke kraji, a vede pravidelný obchod loupeživý a vražedný, pro chléb, protože poctivějšího řemesla na světě již není. V městech, kde mír panovati a umění kvésti se zdá, trápí se lidé závistí, starostmi a nesváry více, než obyvatelé obleženého města metlami válečnými. Tajná utrpení jsou větší než veřejná bída. Slovem, tolik jsem viděl, tolik zkusil, že jsem se stal Manicheem.“

Za tohle líčení nevěrecké společnosti buďme Voltairovi vděčni!

Svrchu řečeno, žé Voltaira-básníka, dějepisce, filosofa stoupenci neuznávají, ale jedině Voltaira apoštola tolerance. Vizme některé zásady apoštola snášenlivosti, zapomenouce na Ecrlinf. Najdeme je v básni „Zákon přirozený“, věnované Bedřichu pruskému.

Zákon přirozený jest. Rozkazuje: „Cti jednoho Boha, buď spravedlivý a miluj vlast.“ Důkazy proti jsoucnosti zákona přirozeného nic nedokazují. Ale poněvadž kolik hlav, tolik smyslů také o zákoně přirozeném, dlužno pro svatý pokoj snášeti náboženské sny sousedovy.

[1]) Čtenář mimoděk myslí na scholastickou zásadu: »receptio fit secundum modum recipientis«.

Odváží-li se kdo fanatismem onen pokoj rušit, ten budiž státní mocí držán na uzdě. Státní moc bdí nad snášenlivostí a pěstním právem dusí každou náboženskou výstřednost a všelikou dogmatickou hádku. Ve státě vedle moci občanské jiná moc sídleti nesmí. Kněz je králi podroben jako voják.

Voltaire sám však sousedovy sny nejen náboženské, ale ani filosofické ani krásoumné snášeti nedovedl. Kdykoliv obdržel listy nebo spisy, opírající se proti jeho rozumům, zuřil zběsile. O Rousseauovi jednou prohlásil: „Kdyby ten člověk byl již mrtev, dal bych ho z hrobu vykopat a oběsit.“ Zvláště na Jesuitech a Jansenistech uplatňoval zásady o snášenlivosti: „Posledního Jesuitu dlužno uškrtit střevem posledního Jansenisty.“ „Zatím, co se Jesuité a Jansenisté koušou, třeba jich zašlápnout.“ „Nyní, kdy se zuby trhají, je vhodná chvíle do nich bouchat....“ — Když jistý advokát některé filosofické spisy udal, psal snášelivý Voltaire D'Alembertovi: „Nemoha mu odřezat ruky, kterou sepsal ono nestydaté requisitorium, přenechávám ho jeho pedanterii, jeho pokrytství, jeho opičí zlomyslnosti, zkrátka celé černi jeho černé povahy.“

Voltairovskou toleranci ozřejmují také jeho zásady o dělení Polska. „Praví se, že vy to jste, Sire, jenž dělení Polska vymyslil; a rád tomu věřím, tohle dokáže jen genius“, psal Bedřichu II. „Jsem šťasten, že jsem se těchto velkolepých událostí dožil.“ Kateřině II. psal: „Vaše velkomyslné snahy, zavést v Polsku svobodu svědomí, jsou dobrodiním, které musí člověčenstvo oslavovat.“ „Kateřina II. poslala do Polska 40.000 Rusů, kázat toleranci s nasazenými bodáky.“ Dělení Polska jmenuje Voltaire největší událostí století, vymožeností svobody, vítězstvím míru, návratem lidstva ke svým právům.

Svátosti nazýval komediemi, ale že jich užíval, byl sám největším komediantem. Kříž mu byl „šibenicí“. Ve Ferney, kde posledních dvacet let strávil, vystavěl sedlákům kostelík, nad jehož vchodem zlatými písmenami v černém poli dal napsat: „Deo erexit Voltaire.“ Od papeže pak žádal: 1. ostatky pro nový kostel; 2. úplnou moc na hřbitov; 3. plnomocné odpustky pro hodinku smrti; 4. zvláštní, jenom jemu platnou bullu, aby směl v neděli a ve svátek pole obdělávat, aniž by byl proto zatracen.

Voltaire vyšel sice z lidu, ale lidem opovrhoval, s úšklebky mluvě o „davech“, „stádech“, „kanalii“. Lidé nižších tříd mu byli „voly, jimžto třeba jha, pacholka a žrádla“. Lid se musí na provaze vésti, nikoliv poučovati, toho nezasluhuje. „Vyučovat ševce a služky jest věcí

apoštolu. Jiní na to nikdy nemyslili.“ „Brzo se doděláme nového nebe a nové země, totiž pro slušné lidi; davu stačí nebe co nejhloupější a co nejhloupější země.“ Rovnost stavů jest nemožna a absurdní.

Že později demokraté Voltaira přece oslavovali, jest záhadou, kterou rozluštit je tím nesnadněji, poněvadž Voltaire omlouval samo otroctví: „Přičítá se nám tento obchod za zločin. Ale není národ, který své děti prodává, trestuhodnější, než kupci těchto dětí? Takový obchod dokazuje pouze, že stojíme nad oním národem. Kdo sám si pána dává, narodil se, aby pána měl.“ (O. p.)

Staroegyptské prameny

místopisu a národopisu jižní Palestiny

a pohraničních území.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil. (Č. d.)

ים סוף nebo egyptsky Ḳm-vr tvořilo až po dnešní Ismâ'îliju přirozenou a nepřestupnou hradbu proti nájezdům beduinů, tak že nepotřeboval Egypt z této strany po celé délce Ḳm-vr žádných pevností. Pouze jižně od jezera Timsâḥ, kudy šla ostrovem Snfrv cesta do Mafk a dále do pouště, stály dva sruby, hájící dřevěný most přes zmíněný kanál.

Východně odtud, ve středu poloostrova sinajského sídlí dosud Mntî, bydlící na písku, nebo Nmiv-šo', potulující se po písku, tedy beduini Semovci, kteří sahají až daleko na východ, do vlastní Arabie, kdež dlí 'Imv-ḥ't = בני קדם.[1])

Uctívají boha Spd, odkud se zovou básnicky Spd'(v) = (synové, příslušníci) boha Sopd, ale obyčejně se říká za *nové* říše těmto sousedům šs, t. j. ša-sa, ša-su od kmene שסה = loupil; tedy שסה = šôs = lupič. Významný název pro ony doby.

Proti nim opravena „knížecí zeď“, při níž za nové říše vznikla pevnost Ṯuku, která uzavírala vstup do Wâdi Tûmîlât.[2])

Pevnost Ṯuku (psána s koncovkou *t*, tedy Ṯukut) odpovídá biblickému סכות [3]) a ležela východně od Tell el-Mashûta, biblických skladišť Pitom a Ra'meses .פתם רעמסס [4])

---

1) *Lepsius*, »Denkmäler« III. 253, RJH 26. Srv. *W. M. Müller* l. c. str. 129. n.
2) Papyrus Anastasi 5, 24^{7} n.; 1, 19^{2}; 6, 4^{14}; 5, 19^{3}.
3) Ex. 12^{37}, 13^{20}; Num. 33^{5-6}.
4) Ex. 1^{11}, 12^{37}; Num. 3^{3-5}; Gen. 47^{11}. Srv. *Naville*, The store city.

Velitel T"ku nesměl bez písemního rozkazu Jeho Veličenstva nikoho z Egypta vypustiti. Chtěl-li někdo do Egypta a neměl průvodní list podepsaný od některého egyptského místodržitele, tu mu bylo před T"ku tak dlouho čekati, pokud nepřinesl rychlý posel vyslaný s písemnou žádostí odpověď od faraona nebo od místodržitele okresu pitomského.

Tak žádá na XIX. dynastii (za Mernptaḥa I.) velitel z T"ku za dovolení, „aby směli projíti š a - s u z (kmene) ʾA - d u - m a̤ pevností T"ku k rybníkům pitomským Mernptaḥa při T"ku a pásti svá stáda na poli Jeho Veličenstva."[1]) Zpráva tato nám osvětluje bdělost pohraničních hlídek za XIX. dynastie, zejména za Mernptaḥa I., do jehož vlády se klade Exodus, ale obeznamuje nás též se zajímavým biblickým kmenem ša-su s בני אדם ʾAduma̤ = Edomovci.

Po názoru egyptském patří Edomovci mezi beduiny = šasu a sídlí uprostřed poloostrova sinajského, odkud — pro nedostatek pastvin — táhnou na egyptské pomezí. Tak jednají pastýřské kmeny arabské až posud.

Roku 1898., kdy v jižní polovici oněch krajů po půldruhého roku ani nekáplo, táhli Ḥewâté i ʿAṭṭijje, kmenové tábořící při ʿAḳabě, až na hranice egyptské a prosili, aby směli za určitý poplatek pásti tam svá stáda. Pobyli tam pohostinnu do nejbližšího deště, načež se vrátili do svého území. Nikdo tamních poměrů znalý se neopováží tvrditi, že by kmen činil nároky na území, jímž občas táhne nebo pase. Neprávem soudí tudíž W. Max Müller: „Wenn dieser Stamm (Edomiter) damals seine Herden bis an die ägyptische Grenze weidete, so erstreckte sich sein Stammgebiet ebenso weit, denn wo die Viehherden weiden, ist das Land fester Besitz" (l. c. str. 135.), a celý poloostrov sinajský patří dle něho Edomským. Toť neodůvodněno.

Edomci mohli i dle uvedené zprávy bývati, a dle Písma sv. bývali za XIX. dynastie v hornatině při západním břehu el-ʿAraby, jižně od vlastní Palestiny, odkud vytiskli Seʿîrovce בני שׂעיר. Tito byli přinuceni odtáhnouti do svého původního území Ḥôr חור na východním břehu el-ʿAraby, kde se s nimi setkáváme i v egyptských zprávách za Raʿmsa III. z XX. dynastie.

V uvedeném papyrusu Harrison vykládá Raʿmses III.: „a já jsem připravil porážku Š a - ʿa - ï r a̤ ze kmenů ša-su. Zničil jejich stany s lidem, majetkem i dobytkem, nesčetné jsem přivedl svázány do Egypta a dal jsem je po vůli bohů za otroky do chrámů." Jmenovaní Sa-ʿa-ïra̤ jsou bibličtí בני שׂעיר, s nimiž též Raʿmses III. se tedy utkal.

[1]) Anast. 6, 4[13], 5[4]. Srv. *Chabas*, »Recherches« l. c. str. 107.

Nemyslím, že by byli totožni s 'A-du-ma XIX. dynastie, tím méně pak souhlasím s W. M. Müllerem, „dass die Eroberung des Landes der Se'iriter (durch die Edomiter), die Deut. 2[12-22] erwähnt wird, möglichst nahe an die israelitische Königszeit heranzurücken sein dürfte“ (l. c. 137), ale soudím souhlasně s Písmem sv., že jsou Se'îrovci úplně různi od Edomcův, od nichž byli již před XIX. dynastií ze svých západních sídel vytlačeni, a že s nimi nepřišli Egypťané do styku v edomském pohoří Se'îr, nýbrž v jich vlastním území Hôru. Tam totiž leží v pohoří 'A-ti-ka měděné doly fênânské, z nichž dal právě Ra'mses III. poprvé těžiti. Že použili okolní horalé Se'îrovci této příležitosti, aby si něco ze zásob egyptských horníků přisvojili, je tak pravděpodobno, že můžeme souditi, že se jedná ve zmíněném papyrusu o odvetní výpravě pokladníka, jemuž svěřena výprava na měď. Král Ra'mses III. chtěl se ve všem vyrovnati svému velkému předchůdci Ra'msu II., proto sbíral kdejakou událost, jen aby rozmnožil počtem vítězství svou slávu. Což divu, že se vychloubá pobitím několika Se'îrovců; vždyť tam žádný z jeho předchůdců, ba ani velký Ra'mses II. nepřišel.

Tu upozorňuji na zvláštní souhlas zpráv staroegyptských s Písmem svatým; rozlišujíť oba obyvatele na stejnojmenné země. Písmo sv. zná הר שׂעיר = pohoří Se'îr a בני שׂעיר = Se'îrovce, Egypťané pak dle klínových dopisů zahraničního úřadu krále Amenhôtpa IV. (Hu-en-aten) z XVIII. dynastie „mâtât Ši-í-ri“ = území Še'îr,[1]) sáhající až k jižním výběžkům Ginti-Kirmil a n:mh:'wt ša-su sa-'a-îra = Se'îrovce (patřící mezi) kmeny ša-su (beduinské).

Podle zmíněné zprávy klínové bylo pohoří Se'îr obývané Edomci v područí egyptském, neboť jerusalemský král 'Abd-hiba vybízí Amenhôtpa IV., aby vypudil Habiry, kteří se tam vetřeli. Ptáme-li se, kdy uznali Edomci nadvládu egyptskou, tu zvíme, že se tak stalo za krále 'Ja'hmose, zakladatele XVIII. dynastie, jenž po delším obléhání dobyl pevnosti Ša-ra-ha-na, ležící nedaleko edomských hranic.[2]) Od té doby stojí za prvních tří dynastií nové říše jih Palestiny při Egypťanech.

Říkali pak tomuto území, t. j. jižní, vlastně jihozápadní Palestině Ha-ru, a sice od samých severovýchodních hranic egyptských, od pevnosti Ta-ru.[3]) W. Max Müller myslí, že zněla původní výslovnost tohoto slova Hr,[4]) čím by ovšem připomínala biblické חוֹר, ale slovem tímto označují

[1]) Die Thontafeln von Tell-el-Amarna, ed. H. Winckler. Berlin 1896, 181 (B[104]).

[2]) *Lepsius*, »Denkmäler« III. 12 a 14.

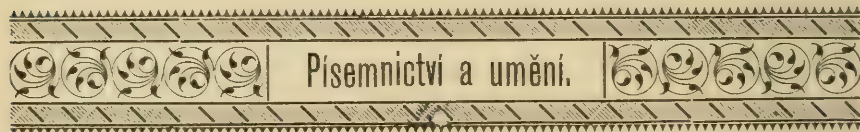
[3]) Papyr. Anastasi III. 1[9].

[4]) l. c. 149.

Egypťané všeobecně celou východní Palestinu, v níž rozeznávají zvláštní obvody, a tu se mně zdá, ze má egyptské Ḫa-ru původ z kenaʿanského הר a značí: pohoří. vysočina. Vysočinou mohli Egypťané zváti celou Palestinu, neboť i Písmo sv. často tak jmenuje velká území, která přece mají vlastní jména.

První sem přitáhnul, jak zmíněno, ʿJaʿḥmose, jenž dobyl silné pevnosti Šaraḥana, a podrobil si tak celé širé okolí. Město toto, biblické שרוחן,[1]) bylo od té doby hlavní oporou egyptské državy a sídlem správce.

O tom svědčí zprávy o výpravách následujících králů, zachované na různých stavbách. Tak dal veliký Dḥutmose III. z XVIII. dynastie vystavěti nádherný chrám v Karnaku, jehož stěny ozdobil sochař skvostnými hieroglyfy a obrazy, líčícími boje v Syrii a jinde. Jen že si špatně rozměřil plochu a pojednav rozvláčně o prvé výpravě, shledal, že mu místo nestačí, proto podal jen kratinký obsah výprav následujících. Čerpal, jak sám praví, z důkladných letopisů královských, v nichž každá cesta, směr, město, řeka, pohoří atd. správně byly zapsány a obrazy znázorněny, tak že se obdivujeme válečnickému důmyslu těchto dob a rozumíme, jak mohl autor Pentateuchu nebo knihy Josue tak věrně zapisovati poznámky místopisné. Bylť vychováni ve školách egyptských, cvičili se dle starých vzorův, a přešlo jim bedlivé pozorování v krev.

Maďarské písemnictví.

Referuje[2]) Alois Koudelka.

Kdežto u nás až na podnik: „Světovou knihovnu“ a Topičův na vydávání laciných dobrých knih starších spisovatelů skorem nic se nedělá, by co největšího rozšíření se dostalo — pro láci — české knize, v Uhrách rok od roku zlaciňují se knihy, a následek toho: pravá záplava. Arci pěstuje se hlavně krásná prosa, a z té najmě povídka, romanů vychází méně, ježto většina spisovatelů jest spolu žurnalisty, mnozí nad to poslanci, takže jim nezbývá mnoho času na větší

[1]) Jos. 19^6.

[2]) Použito m. j. Londynského Athenaea

práce Není divu tedy, že Kolomana Mikszátha, jenž už několik let nic většího nevydal, dvojsvazkový roman: „Zvláštní manželství“ jest „události dne“. Roman líčí a jedná o dobrodružstvích a konečném rozvedení proti vůli se sebravšího párku Pozadí jest historické. Povahokresba jest životně věrná a Mikszáthovu přílišnou náklonnost k romantismu vyvažuje na druhé straně jadrná tvořivost jeho. Tomáš Kóbor, maď. dekadent, vydal první svazek své rom. řady à la Zolových „Les Rougon-Macquart“ — „Budapešť“. Líčí v něm barvami až příliš křiklavými, ale prý pravdě odpovídajícími, nemravnost v maď. metropoli se zahnizdivší. Až odvratitelnou jest protiva, která tam panuje mezi třídou a světem chudých a požitkářů. Obecenstvo prý s nedočkavostí čeká na další svazky, zda z čistého úmyslu, by pomýšlelo na nápravu, či pro „pikanterii“ obrázků a scen, neumím pověděti. Julius Werner napsal histor. roman z Napoleonovy válečné výpravy proti Rakousku „Boj Hunů“. Poutavý děj, jehož nedusí živel čistě dějepisný, odpovídá jadrnému zpracování. Je to skvostný časový obrázek, jehož půvab zvyšuje zajímavá — celým romanem se táhnoucí — milostná historie. Celek vydává autorovi vysvědčení, že se v něm harmonicky slučuje vypravovatel s bystrým psychologem, politik s historikem.

Jako nováček na poli romanu vystoupil, a to velmi slibně, Akos Pintér s prvinou „Falešná legenda“.

Z novellistů, — tři nejoblíbenější, — vystoupili každý s dvěma novými svazky, jež povšimnutí zasluhují. István Bársony dokázal svým „Bahnem“, že má nejenom bystré oko pro přírodu, ale i pro lidi v ní. „Bahnem“ rozumí úskočnou, smrtonosnou a zhoubnou lásku ženy smyslné. Sbírka pak jeho povídek „Chameleonská Dívka“ patří k nejkrásnějším a nejpoetičtějším plodům jeho neobyčejně plodného péra, ano kritik (z čas. „Kritika“) prohlásil ji za nejpozoruhodnější zjev nejnovější maďarské belletrie.

Neméně plodný Dezsö Malonyay vydal tyto dvě knihy: „Ten osel Domokos“ a „Řvoucí samota“. Ona jest velmi dobrým histor. romanem, jež nám v novém osvětlení ukazuje sedmihradskou aristokracii, druhá kniha obsahuje deset zvláštních, symbolistických povídek, z nichž nejlepší líčí všeobecně známou Barbizonskou kolonii tak mistrně, že nic nezadá Stevensonovu líčení téže „řvoucí samoty“.

Géza Gárdonyi vydal poněkud naivně psaný roman z místní historie hornouh. města Jageru pod titulem „Jagerské hvězdy“ a svazek „Dvanácti novellet“, jichžto však titul neodpovídá obsahu, neb jsou to slunné a smavé episodky ze života jednotlivých osob nebo-li správněji řečeno: je to řada idyllických genrových obrázků v známé manýře Gárdonyiho podaných.

Starý Móric Jókai přes svých 76 let stále je činný pérem. Jeho poslední kniha „Pohrobní album“ obsahuje řadu jeho nejnovějších povídek, to se ví (!), všech poutavých a výtečných.

Nicméně nejlepšími sbírkami povídek zůstanou a jsou práce Ferencz Herczega „Arianna“ a Károly Eötvöse. „Arianna“ obsahuje šestnáct povídek, každá z nich „chef d'oeuvre“, jemné, duševní

analysy, mohutného citu a bystrého vjemu; některé z nich jsou ostře realistické, některé zase vesele-rozmarné. K. Eötvös, ač od desítiletí pokládán a uznáván za jednoho z nejpůvodnějších, nejrázovitějších a nejduchaplnějších spisovatelů maďarských, nikdy nepomyslil na to, by sebral své po časopisech roztroušené a rozptýlené práce; nepochybně jeho mnohostranná činnost jako obhajce (známého z pověstné aféry Tisza-Eszlárské), poslance a vůdce strany, nedopouštěla mu toho se podjati. Teď však, — na dolehání mnohých, — najednou vyhodil na knižní trh čtyry svazky. Úspěch je tak veliký, že brzo nové čtyry svazky lze čekati. Ve svazcích: „Hrad dvou ďáblů“ a „Na vždy se utajující“ obsaženy jsou rozkošné povídky a historky, kdežto druhé dva svazky („Cesta kolem Blatenského jezera“) obsahují skvostné, kulturně historicky cenné líčení uherského společenského života v druhé polovici XIX. století.

Z básnických věcí toliko dvě sbírky zmínky zasluhují, a tož: Alex. Felekiho „Potulné mraky“ — na sto čísel blouznivě horujícího rázu —, a Emila Makaie na myšlenky bohatá, formalně dokonalá sbírka „Básníkův osud“.

Na poli dramatickém docílil největšího úspěchu Herczeg svým historicko-vlasteneckým kusem „Brigadník Ocskay“. V Budapešti dáván kus ten ve třech měsících 70krát! Dovedná „macha“ a výtečné představení přispěly k tomuto neslýchanému úspěchu, a po mém soudu — hlavně „šovinismus“ maďarský, neb v knižním vydání nečiní kus ten takového dojmu, ač mu předností upříti nelze, třebas zase nebylo možno — jak to činí Maďar — prohlásiti jej za „nejlepší uherský divadelní kus od desítiletí“.

„Víno“ — komedie ze selského života, prvina Pézy Gárdonyiho, dodělala se přes mnohé nedostatky nemenšího úspěchu. Nemalého uznání dostalo se též Istvána Géczyho kusu „Matka země“, obírajícímu se agrarní socialistickou otázkou.

Na poli historie literní a umělecké zasluhuje především zmínky dílo prof. Bern. Alexandra „Diderotovy studie“ — je to správně řečeno úvodní svazek k maďarskému překladu děl tohoto aesthetika a filosofa. Ježto psán plynně, nestranně a přehledně, lze jej na roveň postaviti nejlepším pracím anglickým a německým o Diderotovi. Předčí je, že není tak rozvláčný. Jókaiova autobiografie „Roman mého života“ obsahuje mnoho zajímavých vzpomínek a anekdot. Béla Lázar, vydavatel výtečného literarního časopisu „Magyar Kritika“, sebral své studie o pozoruhodnějších osobnostech literarních jak cizozemských, tak i domácích v dílo dvousvazkové, jemuž název: „Včera, dnes a zítra“. Od Adolfa Silbersteinova díla: „V proudu doby“ nevyšlo v Uhrách tak pozoruhodné sbírky literarně-historických studií.

Současné krásné písemnictví srbské.

(O.)

Z druhých starších básníků žádný nic značnějšího neuveřejnil kromě Nik. Ćorića, který po dlouhém odmlčení se potěšil nás dvěma úlomky svého eposu „Kosovo“. Oba ty zlomky vzbudily zaslouženou pozornost, tak že se s netrpělivostí očekává, kdy že celý epos vyjde.

Z mladších dva obdařili nás po sbírce svých básní, totiž Mileta Jakšić a Milorad J. Mitrović. Z obou těch sbírek patrno, že autoři jsou pravými básníky, u kterých nazírání na svět, cit a fantasie stojí v pravém poměru, tak že je oprávněná naděje, že časem úplně vyspějí a odloží i to, co se jim dosud vytýká. Zajímavým zjevem je zejména u Mitroviće, že v naší materialistické době často bije se v struny romantismu; mám však za to, že tato náklonnost k romantismu jest u něho toliko přechodnou fásí jeho rozvoje, i byla by škoda, kdyby se měla vyvinouti na absolutní charakteristikon jeho poetické individualnosti.

Kromě dotčených dvou sbírek jest mi se ještě zmíniti o „Pobratimstvu“, sbírce to vlasteneckých básní, jež vydali tři mladí mohamedáni z Bosny: Osman Ćikić, A. Karabegović a Omerbeg Sulejman Skopljakpašić; kritika přijala je celkem pochvalně.

Jinak jsou naše časopisy plny příspěvků od ostatních básníků, z nichž nemohu nevzpomenouti především cenných příspěvků paní Jeleny z Bělehradu a pí. Jely z Užice (Jelena Dimitrijovića a Jela Spasićka); po nich bez jakékoliv posloupnosti co do nadání jmenuji ještě: D. J. Ilijće (spisovatele „Světlých obrázků“, i u nás známých), A. Šantiće, J. Dučiće, R. Odaviće, B. Nikolajeviće, J. Zoriće, M. Radoviće, Sokoljanina, P. Ipanova, D. J. Dimitrijeviće, S. Beševiće, A. Gavriloviće, D. Nikoliće, D. Gligoriće, L. Dimitrijeviće, Đurčina, Hadži Mikiće, M. Petroviće, S. Manojloviće, atd.

Kolik se jich udrží na řešetě, až jim čas zatřepe, kdož ví! Bylo by si přát, aby jich nikdy ta mladistvá nadšenost neopustila, neboť čím více horovatelů pro krásno, tím více ono bude prospívati a se rozvíjeti, a třebas většina z nich nevytvořila nic tak dokonalého, že by to mohlo celý národ povznésti, přece budou aspoň ve svém okolí šiřiteli idealního nazírání na život.

Jakmile začne poesie mizeti, pak se obyčejně na její místo dostavuje básnická prosa, povídkářství.

Povídkářů máme dosť a máme i dobré povídkáře, ale i na tom poli nemáme dnes tak výtečného talentu, který by nás vedl ku předu, jak to na čas učinili některými svými pracemi L. Lazarević a P. Adamov, třebas tento nebyl ve všem originalním. Jejich doba přinesla patrný pokrok, oni vytvořili něco nového; Lazarević je tvůrcem realistického směru, a P. Adamov zakladatelem školy idylicko-sentimentalně-idealisující. Onoho škola se udržela, poněvadž harmonuje

s moderním proudem v cizích literaturách. Adamova se přežívá, snad proto, že časek byla až příliš v modě.

Mezi dnešními povídkáři je několik uznaných už jmén: rozhodně talentovanými jsou M. Glišić, S. Matavulj, Č. Mijatović, B. Nušić, S. Sremac, J. Veselinović, ale jejich osobnosti neznamenají nic nového, a minulý rok nepřinesl od nich žádného charakterického díla.

U mladších pozorovati tutéž prostřednost, většina jich drží se realistického směru, jiní usilují o sloučení obou škol, třetí pak, hypermoderni, následují vzorů moderních severních a západních spisovatelů, ba máme mezi mladými i secessionisty.

Po nadanosti a největších vyhlídkách na jistý pokrok zdá se mi, že dlužno z nich zejména pět uvésti: I. Ćipika, M. Budisavljeviće, L. Ćoroviće, B. Stankoviće a B. Nušiće a pak se střídají v pestré směsici jmena: D. Popoviće, D. Ilijće, P. Taletova, P. Odaviće, M. Andriće, D. Brzaka, M. Sretenoviće, M. Ristiće, A. Gavriloviće, atd. a z povídkářek jsou: D. Bardićka, M. Simićeva, M. Grgurova, K. Cvetkovićka. Všickni tito berou se vyšlapanými stezkami naší nebo cizích literatur.

Minulý rok přinesl nám i pět romanů, a to: „Vjerenike“ (to jest snoubence) od D. Dimoviće, „Prelom“ od M. Neďelkoviće a „Mrkoniće“ od Sv. Ćoriviće. Po soudu kritiky nemaji první dva žádné, tento jen polovičatou cenu. Ostatni dva „Zlatno srdce“ od M. Cvetiće a „Crkva sv. Djardja“ (t. j. kostel sv. Jiří) od neznámého spisovatele vycházeji ve feuilletoně politických listů, a nejsou dosud ukončeny, a proto nelze o nich konečného soudu pronésti.

Že nemáme dostatečně a harmonicky vyvinutých talentů, toho důkazem je právě ona slabá produktivnost v romanové literatuře, a ne, jak mnozi upevňují, proto že u nás společenský život je dosud málo vyvinut.

Radostnější zjevy pozorovati na poli naší dramatické literatury, jež se začíná probouzeti z ospalosti, do které byla upadla. Toto hnutí dá se snad nejspiše vysvětliti tím, že drama je nejvýnosnějším oborem pro spisovatele, neboť je po tomto zboží největší poptávka a také se nejlépe platí. Nechci tím říci, že by ta okolnost byla jediným motivem každého spisovatele, ale u většiny asi bude ta okolnost na váhu podati nejvíce.

Minulý rok přinesl nám celou řadu dramat, a to od spisovatelů, kteří zasluhují veškeré pozornosti, ba některé z nich prý mají epochalní význam. To jsou Branislava Nušiće: „Običan čovek“, „Tako je moralo biti“, „Šopenhauer“, „Knez od Semberije“, „Ljiljan i omorika“, „Sumnjivo lice“, „Čučuk Stana“ (spolu s Veselinovićem). Mimo tyto D. I. Ilijć napsal „Saula“, I. Veselinović „Zakletvu“, M. Cvetković „Miloša Velikog“, L. T. Branković „Oliveru“ a „Švalju“ a „Pomoću letke“, D. Dimitrijević „Oliveru“, Bor. Stanković „Koštanu“, M. Kalić „Po komandi“, M. Simićev „Retku sveću“ a „Cara provodžiju“ M. Savić.

Konečný soud bude možno o všech těchto kusech pronésti teprve tehdy, až vyjdou tiskem.

Dětská literatura je pilně pěstována. „Neven“ je v zkušených rukách Zmujových, ale viděti, že nemá už hlavního spolupracovníka, „strýčka Stevu“, jenž je, abychom tak děli, nenahraditelný. I v „království“ se pěstuje dětská literatura, jenom že tamější listy daleko pokulhávají za „Nevenem“, poněvadž se kolem nich skupila síla diletantů, kteří si myslí, že pro děti psáti je nejlehčí věcí na světě a že k tomu netřeba žádných studií. Zatím třeba k tomu zvláštního daru, který uschopňuje pisatele vmysliti se v duši dětskou.

Hůře stojíme na poli popularní literatury. Není mi známo, zdali se na tom poli v „království“ nějak systematicky pracuje, připadl jsem pouze tu a tam na některé lékařské spisky pro lid napsané, a to najmě Dr. M. Jovanovića Batuta, který je v tom oboru pravý virtuos, a z té příčiny i u jiný národů vysoko se cení. Naše „Matice“ má pro ten odbor zvláštní fond (Konjevićův), jenom že nemá co odměňovati.

Zbývá nám obrátiti ještě zřetel svůj na kritiku, o jejíchžto úkolech jsme se již svrchu zmínili. Bohužel naše dnešní kritika neplní ani jednoho ze svých úkolů, ba ona pracuje dokonce směrem opačným, jsouc takto tím zmatkem v naší literatuře vinna.

Kritika má dodávati jako nové potravy krásnému písemnictví, kritika vyžaduje nejenom vyvinutého smyslu pro krásu, ale také velmi obsažných studií, ba ještě více studia než kritického daru. U nás ale domnívá se, kdo pérem vládnouti dovede, že už je také povolaným kritikem. Netřeba snad ani dokazovati, jak mylný to názor; dobrý básník nebo povídkář nemusí proto ještě také dobrým kritikem, jako zas od dobrého kritika nelze požadovat, aby dovedl psáti dobré básně, atd. Názor tento vede i u nadaných spisovatelů k jednostranné kritice, a což teprve u spisovatelů prostředních nebo dokonce u diletantů! Mimo to pozorovati u našich literarních kritiků ne tak lásku k srbské kniževnosti a jejímu zvelebení, jako spíše lásku k sobě samým. Kritiky užívá se u nás za stupínek k vyniknutí, jehož dosahuje tím snáze, kdo drzejšího jest čela a čím do větších autorit si troufá. O „koterii“ v kritice zbytečno se šířiti.[1] Nicméně i mezi těmito diletanty kritiky někteří jeví smyslu pro povolání své. A tu dlužno na prvém místě B. Popoviće, jen že ten zřídka k péru sáhá. Pak Dr. Lj. Nediće, který je u nás tvůrcem školy pěstující tak zv. „l'art pour l'art“. Jenom že u nás tento směr jest naprosto nemístný. Kde pak lze u nás porovnati naše spisovatele s genii jiných národů! U nás třeba bráti měřítko trochu menší, které by odpovídalo podmínkám a vůbec možnosti našeho literního tvoření. Ostatně i Francouzi upouštějí od této zásady (totiž posuzovati každé dílo ze stanoviska l'art pour l'art).

Dále třeba úvesti ještě Sv. Stefanoviće, Dr. M. Saviće, Marka Cara a J. Skerliće. Stefanović dosud málo toho napsal,

[1]) Tento odstavec z originalu značně zkrácen, poněvadž se tam mnohé věci opakují v jádře už pověděné a všude známé. P. př.

ale co napsal, prozrazuje bohatý fond vědomostí, vyniká také rozvahou, kterou tu a tam kazí smělé extravagance. Marko Car je dost sečtělý, ale třeba, by k doplnění svých vědomostí dobře prostudoval historii kritiky. Savić jest rovněž velmi sečtělý, má hezký fond vědomostí, jenom že následkem jakési zvláštní duchaplnosti stává se nejasným a roztříštěným. V poslední době obrací na sebe pozornost J. Skerlić. Je dítkem francouzského vychování se všemi jeho dobrými i špatnými vlastnostmi, vládne plynným slohem, je bystrým pozorovatelem, trochu i duchaplným, ale je dosud příliš mlád a rozuzdaný. V „Brankově kole" píší tu a tam kritiky někteří ze starých, jako J. Prodanović, Lj. Jovanović, P. Popović a Vrhovac. Jejich strohá objektivnost a zralé názory slibují, že s oněmi mohou utvořiti dost slušnou společnost kritických diletantů. Z dramatických kritiků budiž uveden K. Subotić a P. Marinković (Spektator).

* * *

O našich beletristických listech, o vydáních „Srb. kniž. Zadruhy", o „malé knihovně", jež v Mostaru vychází, o „letopisu Matice srbské", jakož i o tom, co se na literarním poli dělá na Černé Hoře a Dubrovníku, promluvím, abych příliš najednou neunavoval, jindy.

Proto shrnuji.

Stav naší knihy a všech našich kniževních poměrů není toho druhu, by nás mohl uspokojiti. Nicméně při tom všem potěšitelno jest zase to, že pozorovati lze na všech stranách u spisovatelů našich chuť a lásku k práci, a kde ty jsou, tam netřeba zoufati nad budoucností. A třebas bychom pro okamžik nevěděli kudy kam, také proto netřeba nám ztráceti mysli. Es irrt der Mensch, so lang er strebt. Náš národ zjedná si už svou duševní silou východ z té spleti a změti, jako doposud vždy, neb i o něm právem lze říci:

Auch in seinem dunklen Drange
Ist sich des rechten Weges wohl bewusst.

Al. K—a.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCLXXIV.

582. Týž biskup. Olomouc, 7. prosince 1389. — Knihy manské III. str. 48.

Str. 502. ř. 2. knihy manské: Si (ne: Et si);
ř. 3. knihy manské: comodo;
ř. 4. „ „ comendandum;
ř. 5. „ „ omylem: mutantur et reformentur;
ř. 8. „ „ Mu̇glicz, vlastně Mûglicz, jak níže;
ř. 12. „ „ omylem: delicta.

Str. 503. ř. 1. knihy manské: incomoda;
ř. 2. knihy manské: nemají slova „docuit“;
ř. 8. „ „ comodis;
ř. 13. „ „ omylem jak tištěno: conueniencia, místo: conniuencia;
ř. 15. „ „ Miglicz;
ř. 16. „ „ forti^{ne}, což se může rozvésti buď ve „fortitudine“, nebo, což dle smyslu jest příhodnější, fortificacione, jako psáno níže, týž řádek omylem: habeat přetrženo a habeant napsáno; ydoneos;
ř. 17. „ „ zřejmě: meniis;
ř. 18. „ „ zkratek: foss, dvoje dlouhé *s* a pak čára dolů poněkud ke straně levé, což může čteno býti jenom: fossis;
ř. 24. „ „ ac possessiones, ne: aut;
ř. 25. „ „ Mu̇glicz etc., tenore*que* presencium;
ř. 26. „ „ inantea et inperpetuum;
ř. 29. „ „ rebus derelictis per ipsos;
ř. 32. „ „ afuturis;
ř. 36. „ „ ydoneus;
ř. 38. „ „ imperpetúum.

Str. 504. ř. 1. knihy manské: nostre ciuitatis Mu̇glicz;
ř. 3. knihy manské: ciuitatis Mu̇glicz, mezi těmi slovy přetržené: in, místo nostre, jež by mělo býti před „ciuitatis“; po „Mu̇glicz“ následují v knihách manských omylem zase slova „in vita vel morte testari legare testamentumque facere ad ecclesias fabricas aut legare personis ecclesiasticis eiusdem ciuitatis et loci prout incolarum ciuium dicte nostra ciuitatis Mu̇glicz“;
ř. 4. „ „ nemají slova: mortem;
ř. 4. a 5. též 8. knihy manské omylem: extimacionem;
ř. 6. knihy manské dominio (domio);
ř. 10. „ „ continue subsequentes; ř. 11. schází v knihách manských *et*;
ř. 14. „ „ dovolují čísti správně: pio quod, netřeba čtení pro quod;

ř. 17. knihy manské mají omylem: extimacionem;
ř. 22. „ „ „ „ acceptarent.
Str. 505. ř. 1. knihy manské comuniri;
ř. 2. knihy manské skutečně: feria III. proxima post sanctum Nicolaum.

CCLXXV.

583. Týž biskup. Mírov, 8. prosince 1387. — Tytéž knihy str. 208.

Str. 505. ř. 2. knihy manské: comodo;
ř. 4. knihy manské omylem: mutantur et reformentur;
ř. 8. „ „ *quod* quum quis incepit;
ř. 9. „ „ legi*tt*imos: ř. 15. legi*tt*imis;
ř. 17. „ „ in suis locis;
ř. 22. „ „ ecclesie nostre Olomucensis (ne: episcopatus nostri Olomucensis);
ř. 28. „ „ ydoneos;
ř. 29. „ „ meniis (ne: menibus).
Str. 506. ř. 9 knihy manské bona *et* res;
ř. 13. knihy manské omylem: eidem místo správného: eisdem;
ř. 14. „ „ ydoneo . . . ydoneus;
ř. 18. a 19. knihy manské Heinrico de Fulsstein.

CCLXXVI.

584. Týž biskup. 1389. — Knihy kněze Mikoláše biskupa (manské II.) str. 65.

Str. 506. ř. 4. manské knihy: in pheodum:
ř. 5. a 12. „ „ pheodi;
ř. 10. manské knihy in pheodum;
ř. 11. „ „ congressi sunt;
ř. 12. „ „ guib, (sic, loco: iuribus.).

CCLXXVII.

588. Týž biskup. Brno, 18. ledna 1390. Tytéž knihy str. 44.

Str. 511. ř. 3. manské knihy: quindecim marcas (qúdeci, ne tedy: quinque);
ř. 5. manské knihy pro dothe . . . solgariter;
ř. 9. „ „ graciosius (grosius), ne: generosius;
ř. 10. „ „ dothalicium;
ř. 15. „ „ inpedire;
ř. 16, „ „ po „Durans“ mají manské knihy: ac quamplures alii nostri fideles. Presencium etc.

CCLXXVIII.

592. Jošt markrabí. Brno, 8. dubna 1390. Tytéž knihy str. 108., kdež listina opsána z konfirmací biskupa Mikoláše, kdež některé jsou pozoruhodné odchylky.

Str. 514. ř. 5. referre laudes manské knihy: conferre laudes;
ř. 9. comparaverunt . . . suplicaverint, manské knihy conparauerunt . . . supplicauerunt;
ř. 11 impertimur, knihy manské inpertimur;
ř. 13. fundacionem, knihy manské vypustily;

ř. 14. ac ... incorporet ac ... velit confirmare, knihy manské ut ... incorporet et ... velit confirmare.

CCLXXIX.

593. Městská rada znojemská. (Znojmo,) 11 dubna 1390. Tytéž knihy str. 109.

515. ř. 7. knihy manské: memorie (dvakrát) Geurii sacerdotis olym;
ř. 11. knihy manské: Nicolaum *ibidem* in Snoym, dále omylem: tractauimus (tčtaui9) místo správného: creavimus, jak tištěno;
ř. 14. „ „ per medium in festo sancti Georii *et* per medium;
ř. 17. „ „ omylem: et *nos* pro eo, za: et ne pro eo etc.;
ř. 20. „ „ vnum ydoneum secularem, ale zdá se mi, správně opravil vydavatel: virum etc:
ř. 21. „ „ quocies;
ř. 29. „ „ in hiis et *in* aliis conformare.

CCLXXX.

600. Biskup Mikoláš. Mírov, 9. června 1390. — Dotčené knihy str. 71.
Pravopis přizpůsoben novějšímu.
Str. 522. ř. 11. manské knihy: dorczu ... Hannos;
ř. 18, manské knihy vorleihen und vorliehen.

CCLXXXI.

608. Jan a Jindřich z Arnoltovic. Schaumburg, 8. srpna 1390. — Tytéž knihy str. 68.

Str. 529. ř. 6. manské knihy: Polain; Katherindorf;
ř. 12. manské knihy: euincere etc. inpetentibus;
ř. 15. „ „ in casu uero, quo quod absit non ex*u*rigarentur, ne jak Dr. Lechner opravuje: exbrigarentur;
ř. 17. „ „ extunc huiusmodi centum marce, ne: predicte centum marce jak opravuje Dr. Lechner, neboť „predicte" (pdce) jest v manských knihách přetrženo a nad tím napsáno: *hmoi* (huiusmodi), jak správně má diplomatář;
ř. 19. „ „ in pheodum ... inpedimentis;
ř. 22. „ „ nichilominus;
ř. 23. „ „ omylem: Wotechium ... dále: Heinricum Tanfelt;
ř. 24. „ „ qui hec (scil. sigilla) v opravách Lechnerových omylem tiskovým: qui hoe.

Záhlaví jest správně jak udal Dr. Lechner: Empcio bonorum prope Schawenburg facta per episcopum N. (icolaum). Bylo ještě dodati, že mezi tímto záhlavím a počátkem listiny naší čísti lze k listině psané na str. 67. slova: Datum Jegerdorff anno domini MCCC nonagesimo feria III proxima post dominicam Reminiscere.

CCLXXXII.

610. Biskup Mikoláš. Příbor, 9. srpna 1390. — Tytéž knihy str. 42.
Str. 530. ř. 13. manské knihy: Smilen;

ř. 14. manské knihy: Wolsberg; tak psáno i v č. 611. strana 531. ř. 7.

CCLXXXIII.

614. Jan Ghulen. Olomouc, 29. srpna 1390. — G. I. c. 17.[1]

Pečeť na pergamenovém proužku zachovalá. Uprostřed obraz Spasitelův v levé ruce knihu otevřenou držícího s pravicí k žehnání pozdviženou. Legenda: † S. OFFICIALATVS CVRIE OLOMUCENSIS. Na rubě záznam z 15. století: Instrumentum super ecclesiam in pulcro campo alias wlgariter in Schonfeldt.

Str. 533. ř. 2. a 6. original: Freinstat;
ř. 7. original: vaccantem;
ř. 9. „ Pusmier *seu* ad infanciam;
ř. 24. „ validos ad predictam;
ř. 34. „ ammouendum . . . ammoueri;
ř. 38. „ et de faciendis, neb následuje; protestatur offic*iis*.
Str. 534. original attemptatas (diplomatář omylem tiskovým: attemptas).

CCLXXXIV.

616. Biskup Mikoláš. Schauenstein 9. září 1390.. — knihy kněze Mikoláše biskupa (manské II.) str. 50.

ř. 6. manské knihy: seinen welde;
ř. 7. „ „ vorkeufen.

CCLXXXV.

617. Týž biskup. Kroměříž, 1. října 1390. — Tytéž knihy str. 47.

Str. 535. ř. 1. manské knihy: *Cunk*, ne Činik, jak čte Dr. Lechner, v záhlaví jest psáno: Dothalicium Anne vxoris *Gunk* von Byelowicz, ne pak: Ginik;
ř. 3. manské knihy: pfennge.
Str. 536. ř. 2. manské lehenherre:
ř. 3. manské knihy: vnsir gunst;
ř. 8. „ „ Czinnenburg;
ř. 9. „ „ Heinricus.

CCLXXXVI.

618. Týž biskup. Kroměříž, 2. října 1390. — Tytéž knihy str. 69.

Str. 536. ř. 2. manské knihy: Milotha de Schienstein;
ř. 3. manské knihy: ab alia nobis dilecti *publice* recognoverunt;
ř. 4. „ „ in pheudum, ř. 5. pheudi, ř. 11. pheudum a jen ř. 12. feodi;
ř. 4. „ „ tenent *hinc inde* de presenti;
ř. 6. „ „ dign*a*remur, diplomatář tiskovým omylem: digneremur;
ř. 11. „ „ congressi sunt;
ř. 15. „ „ dominic*o* (ne, jak opravuje Dr. Lechner tiskový omyl: domincio v dominic*a*, neboť následuje: *die proximo*.)

[1] Listina, která měla signaturu G. I. c. 17. (nyní zatím: 17. α.), jest z roku 1391.

Nová díla.

Al. Jiráska Sebrané spisy. Díl XXIX. F. L. Věk. Obraz z dob našeho národního probuzení. Část čtvrtá. Nakl. J. Otto. V Praze 1901. Str. 454.

Hned r. 1890., když vyšel II. díl Sebraných spisův Al. Jiráska, obsahující první část obrazu z dob našeho národního probuzení, nadepsaného „F. L. Věk", pronesli jsme mínění, že kulturně historický obraz ten bude počítán k nejlepším pracím Jiráskovým. A dnes, když vyšla IV. část obrazu toho, můžeme říci směle, že jsme se nemýlili. „F. L. Věk" je rozhodně chef d'oeuvre Jiráskovo. Pokud známe díla jeho, zdá se nám, že Jirásek dobu našeho národního probuzení nejsvědomitěji prostudoval a snažil se ji věrněji, nejobjektivněji, pokud to u něho jde, nakreslit. Ale přes to i tu musíme vytknouti, že spisovatel příliš mnoho vzdechů po „josefinismu", jenž přece národu našemu byl kulturně jen na škodu, vkládá v ústa svých oblíbených osob, že hledí světlými barvami malovat protestanty, vynášeje je nad katolíky (v této IV. části zvláště růžově kreslí evangelíka, sedláka Kosaře, velebě jeho lásku k bližnímu) a příliš nadšen náboženským indifferentismem svého hrdiny F. L. Věka. Bez toho jaksi Jirásek nemůže se už obejít. Jinak však nalezáme tu celou galerii mistrovsky kreslených postav, jako jsou: znamenitý professor mathematiky Vydra, jenž i v době, kdy oslepl a ohluchl, hledí prospět svému národu a diktuje Ziglerovi českou učebnici mathematiky, dále starý kaplan P. Vrba, jejž nejvíce bolí, že pro stáří a nepokojné doby válek napoleonských nemůže roznášet českých knih po venkově, pak Kramerius, v jehož „české expedici" bylo shromáždiště českých spisovatelův a jenž svými novinami a spisy udržoval i šířil, povznášel znalost jazyka českého mezi intelligencí i u lidu, nešťastný V. Tham, jenž musil přichytit se německých kočujících divadelních společností, by si vydělal kus chleba, a jehož posléze i vřele milovaná, ale nevěrná manželka opustila, utekši s hercem Amlingem, mladý kněz Ziegler, důvěrný přítel F. L. Věka v D—šce, jehož Jirásek zvláště chválí, že to byl „kněz svobodomyslný, jemuž výklady na pražské filosofii a styky s muži, nadšenými pro ideu osvěty a pokroku, vyjasnily duševní zrak a nedaly, aby se schmuřil tvrdou nesnášenlivostí a ztupl (!) vášnivou, bezohlednou horlivostí" (str. 352), josefinista Dr. Held, ordinarius u Milosrdných se svou nešťastnou láskou k neteři baronky Skronské, Lory, již baronka donutila k neštastnému sňatku s pánem z Honoldů, lehkomyslným mladíkem a náruživým karbaníkem, kuchař P. Vrby, Ignác Ceypek, atd.

F. L. Věk sám po požáru, který byl vylíčen v III. části obrazu tohoto, přišel téměř na mizinu, ale pomocí hodných lidí, mezi nimiž Jirásek zvláště uvádí na prvém místě evangelíka Kosaře, počal opět se zvedat. Ale neúrodná léta r. 1801. až do r. 1811., a zvláště státní bankrot, finanční patent, způsobily, že F. L. Věk octl se na mizině i odhodlal se se synem Vašíkem, který byl ukončil nižší školy v Litomyšli, odstěhovat se z D—šky do Prahy.

Velmi dovedně zachycen duch tehdejší doby, vytlačení jazyka českého ze škol, kdež vyučovalo se jen německy, kde žáci ani mezi sebou nesměli promluvit ani slovíčka ve své mateřštině, reakce proti „josefinismu“ doby dřívější, přísnost censury atd. Také život společenský v Praze a politický život v době, kdy všecko třáslo se před Napoleonem, nakreslen dovednou rukou.

Dr. Richard Špaček: Práce ve světle zjevení Božího. Vzdělávací knihovny katolické sv. 21. Str. 76. Cena 80 h.

Prostě a až na některé nepřeložené citaty vůbec srozumitelně psané úvahy poučují, jak pohlíženo na práci mimo Zjevení a jak o ní soudí St. a N. Zákon; zde ovšem přibrána svědectví nejen biblická, nýbrž i pozdější, neboť podřízené postavení křesťanů biblických ve světě nedovolovalo neb aspoň nekázalo ještě rozvinouti všechny zásady společensky závažné. Zjevení právě rozvinulo a rozvíjí se teprve pokrokem času a okolností, tak že mnohá otázka teprve později stala se „palčivou“. A i v tom vidím důkaz božského původu Písem, že směrodatné partie vyhovují potřebám všech dob, jež jim dovedou rozuměti; lidé arciť často kazili dílo Boží a překrucovali třebas nevědomky nauky jeho.

Pan spisovatel zcela správně probírá nejen výroky o práci, nýbrž zabírá do úvah svých také otázky příbuzné, na př. o almužně, žebrotě a pod. Spis jeho jest na obsáhlé thema příliš stručný, tak že důležitých a zhusta sporných otázek nemůže jak náleží vyříditi. Pan spisovatel asi trpce pocítil při své práci nedostatek zevrubných specialních rozborů v těchto předmětech. Řeknu na př. o almužně, která se u nás vždy ještě posuzuje tím sentimentalním, pseudopietním způsobem, neznajícím jiného zřetele, nežli že je to bohulibý skutek; ani vědecké moralky nemají hrubě přesnějšího měřítka, je to také jedna partie opravy potřebná. Může zajisté almužna — přes veškeru chvályhodnost dárcovu — býti společenským zločinem!

Pan spisovatel píše na př. o žebravých řádech (výraz ostatně nesprávný), všelijak je omlouvá původními výroky. Je to veliký problem, který prakticky dobře řešili velicí původcové myšlenky, ne vždycky však jejich žáci; nelze zajisté upříti, že tito byli zhusta velikou ostudou pro svůj stav a šat. A přece myšlenka byla velikolepá, považíme-li její vznik a prostředí, totiž pohanskou rozmařilost, proti které postavena. Jak dnes věci jsou, utvářila by se značně jinak. Evangelické rady hájí se v tom směru samy sebou tak skvěle, že třeba je pouze jasně vyložiti; mnoho bídy zajisté zaviněno jest pouze zbytečnou potřebou, jakkoli to zní paradoxně.

Principem nemůže býti chudoba ve smyslu žebráctví a obtěžování jiných, nýbrž chudoba duchovní a osobní uskrovněnost, k níž náleží ovšem také pracovitost, hodná mzdy potřebné na živobytí. Žebráctví může býti plno osobních svízelův a pokoření, může však také býti velice pohodlné a nebezpečné, již pro společenskou závislost, jež nám kolikrát velice škodí, nehledě k nebezpečím mravním; hrdinství není pravidlem!

Co do jednotlivostí nestavěl bych starověkého kapitalismu atd. tolik proti novému; ten byl a je skoro pořád stejný, záleží pouze na tom, jak působí. Atomisovati majetek značí zničiti možnost velikých podniků. Stereotypní výrok, ač přejatý (str. 64.), že Vlaši jsou líní, je celkem křivý; podívejme se na ně a na naše dělníky na příklad při stavbách, na jejich skromnost a pracovitost!

Jak viděti, našli by naši mladí sociologové i v této knížce dosti pěkných themat ku zpracování. Jen méně opisovati a více přemýšleti!

V Knihovně katechetské (č. 10.) vydán spisek *Jana Gersona,* **Kterak přiváděti dítky ke Kristu** (přel. Dr. Josef Rydvan) a *sv. Jeronyma* **Dva listy vychovatelské** (Ad Laetam, ad Gaudentium). Praha, G. Francl. Str. 68. C. 68 h.

Překlady jsou správné a dosti plynné. S úpravou listů sv. Jeronyma nelze souhlasiti. Vynechány totiž odstavce „bezvýznamné pro účel náš“ — toť přece by nikomu neuškodilo, kdyby si přečetl celé listy; ve 20. století se „edice“ takto nedělají, zvláště ne, když běží o publikace 20stránkové. Nemáme z Jeronyma bez toho téměř nic přeloženo a teď i ty stručné dva listy se zkomolí!

Vojtěch L. Marzy: **Rakouská nauka občanská.** Cena váz. 2 K 40 h. Nakladatel A. Píša v Brně.

Pod nejasným poněkud nadpisem shledáváme se s knihou velmi praktickou a dobrou. Poučuje, ovšem zcela stručně, o hlavních veřejných zřízeních, o právech a povinnostech občanských. Pro první orientaci a poučení příručka velmi vhodná. Úprava knihy jest úhledná a plátěná vazba velice vkusná.

Dr. Ant. Michelitsch: Atomismus, Hylemorphismus und Naturwissenschaft. 1897. — Haeckelismus und Darwinismus. 1900.

Od těch dob, co uvedl Haeckel náboženství monistické, jež ve svých počátcích ovšem již před ním existovalo, v jistý system, počal i boj proti jeho hmotařskému naturalismu. Aby uplatnil monismus i mezi neučenými, vydal r. 1899. v Bonnu „Die Welträthsel“, jimiž podává celý názor světový moderního učence. Haeckel uznává potřebu náboženství; ale poněvadž nezdá se mu souhlasiti náboženství křesťanské, jež málo zná, s moderní vědou, zvláště s výsledky darwinistického zkoumání, utváří sobě monismus. Člověk povstavší z obratlovců nižších, jakožto svých předků, je součastkou též hmoty s bytostmi živými i neživými. Tato pravda je mu základnou náboženských vývojův a Haeckel nepozoruje, že je vlastně celý náboženský system jeho contradictio in adiecto, jelikož vyžaduje každé náboženství Boha osobného, a ne pouhou abstraktní představu nějaké pravdy. Náboženství jeho nepotřebuje chrámův a modliteben, protože ona a táž pravda všude v přírodě je obsažena, ať jsi v zeleném lese, na modrém moři nebo na ledových temenech hor; protož všude je chrám pro jeho bohyni „pravdu“. Jeho mravouka souvisí s touže základnou: Miluj bližního

svého jako sebe, kde tím sobě neškodíš, protože toho vyžaduje klid. Neruší-li se tím pokoj společnosti, mužeš ve svůj prospěch jemu škoditi. Poněvadž nejsme než zdokonalená zvířata, máme zvíře milovati jako bližního. Prorockým duchem praví, že bude tento názor náboženstvím člověčenstva století dvacátého.

Nejde mi o to, abych názor Haeckelův uvedl na pravou míru, nýbrž chci pouze poukázati na nejnovější literaturu proti Haeckelovi vydanou. Professor Loof v Halle vydal před rokem spisek „Anti-Haeckel", v němž z historického stanoviska hájí učení katolické o evanděliích, o narození Kristově a jeho osobě atd.; Richard Hönigswald „Ernst Haeckel, der monistische Philosoph", napadá Haeckela se stanoviska kantovské filosofie. Na obranu názoru křesťanského o hmotě a formě psali proti Haeckelovi Hertling a Schneid. Schell „Apologie des Christenthums", I. sv. 1901. vyvrací názor monistický o nepřípustnosti zázraku.

Mezi tyto učence řadí se i professor štyrsko-hradecký Antonín Michelitsch, o jehož protihaeckelovské učebnici dogmatiky jednali jsme již v Hlídce č. 7. 1901., svými spisy: „Atomismus, Hylemorphismus und Naturwissenschaft" a „Haeckelismus u. Darwinismus". V prvním spisku snaží se odpověděti na otázku: v čem pozůstává bytnost těles; práci rozděluje na tři díly, v prvním ukazuje na měnlivost těles, přechází ve druhém k osvětlení učení o hmotě a formě a k důkazům, že je hylemorphismus učením oprávněným, jímž dají se vysvětliti veškery zjevy fysické a chemické; toto v díle třetím. Ve druhém spisku kontroluje různé závěry Haeckelovy týkající se křesťanského učení a křesťanské mravouky, jak jsou podané ve spisu „Die Welträthsel". Tak vyvrací jeho závěr o povstání lidského těla atavismem; hájí v lidském těle duši lidskou, ujímá se osobného Boha a jeho vlivu na viditelný svět a na člověka.

Oba spisky pojednávají různé ony zájmy jen zcela stručně, dohromady pouze asi na 250 stranách, a proto je lze doporučiti pouze čtenářům, kteří věnovali věci již dříve poněkud pozornost.

Martin Mikulka.

Al. Charuzin: Bosnija i Gercegovina. Petrohrad 1901. Cena 2 r.

Kniha Charuzinova dobře doplňuje známý spis Josefa Holečka „Bosna a Hercegovina za okupace." Kdežto Holeček obírá se hlavně otázkami zemědělskými a socialně politickými, Charuzin, jako historik a archeolog, všímá si hlavně dějin i starožitností řeckých i římských v Bosně i Hercegovině. Velmi pěkně sestaven nákres politických dějin zemí těchto ve středověku.

Al. S. Chachanov: Očerki po istoriji gruzinskoj slovesnosti. Sv. III. Moskva 1901. Cena 3 ruble.

Třetí svazek „nástinů dějin gruzinské literatury" objímá smutnou dobu gruzinské slovesnosti, jež vystřídala „zlatý věk" a zaujímá 13.—18. stol. Od vpádu Mongolů Gruzie dlouhé věky nemohla se

zbavit panství cizozemcův a nezrodila žádných vynikajících talentů. Literatura obmezovala se překlady a nápodobením cizích plodů. Teprve v 17. a 18. stol. pozorovat známky znovuzrození gruzinské literatury, a 18. stol. vůbec dostalo se názvu „stříbrného věku“. Knihy Al. Chachanova je velmi zajímava i má značný vědecký význam pro historicko-srovnávací studium literatury. Gruzinsko, jak známo, připojeno před 100 lety k Rusku.

A. Maksimova: Čto sdělano po istoriji semji. Očerk sovremennago položenija voprosa o pervobytnych formach semji i braka. Moskva 1901.

Autor snažil se popularně podat zprávy vědecké literatury o historickém původu rodiny a vyložit hlavní fase složité otázky této. Svědomitě vyloženy zajímavé otázky právnické ethnografie a na konci uvedena celá řada ruských i cizozemských pramenův o otázce té.

Směs.

„Anděl Páně“ (O.) 2. Biskupovi bezierskému Vilémovi z Monte Gaudio bylo známo r. 1437. jen dvojí klekání denně (Martène et Durand l. c p. 667.), ba i sv. Antoninus mluví ve svém velkém bohosloveckém díle (Pars IV. tit. 15. cap. 24. § 3.) pouze o trojím znamení, jež dvakráte denně se dává, ráno a večer, ač již ve své kronice (Pars III. tit. 22. cap. 14.) o Kalixtovi III. píše, že zavedl zvonění v poledne (Raynald ad a. 1456. n. 18. nn.) Polední zvonění bylo v pravdě teprve později zavedeno a nikterak neodnášelo se k úctě Rodičky Boží. Původně polední zvonění bylo nařízeno toliko pro pátek a to k úctě utrpení Kristova; v tom smyslu uvádí je i koncil olomoucký z r. 1413. a mohučský z r. 1423. (Hartzheim Conc 5. 41. 209.) Důležito jest, že nahoře uvedená statuta kartuzianského převora de Puteo nejen uvádějí, by zvonění v poledne se dělo ex ordinatione apostolica, ale že i mluví o papežských odpustcích, jež se udělují tomu, kdo se při zvonění modlí, což snad na známé nařízení Alexandra VI. (Raynald 1500. n. 4.) se vztahuje. O něco málo později výnos biskupa mindenského Alberta ze dne 19. března 1469 mluví podobným způsobem: sane pridem ad populi christiani devotionem, animarum salutem et peccatorum remissionem in nostra Mindensi ac aliis ecclesiis et locis piis auctoritate apostolica laudabiliter extitit institutum, ut singulis diebus Veneris sive feriis sextis in meridie magna compulsetur campana et populus fidelis sub pulsu hujusmodi flexis genibus in passionis D. N. Jesu Christi reverentiam et memoriam tres dicat dominicas orationes et totidem angelicas salutationes nonnullis indulgentiis devote dicentibus dicta auctoritate concessis. (St. Al. Würdtwein: Nova subsidia diplom. 12, Heidelberg 1789 n. 164. p. 344.)

V uvedených nahoře úvahách o nahodilých stopách zvonění klekání před rokem 1318. podává se mimoděk důkaz, jenž, jak se zdá, mluví pro veliké rozšíření tohoto zvyku již před listem Jana XXII. a proto potřebuje spíše objasnění a vysvětlení, než domněnka, že Urban II. byl původcem tohoto nábožného zvyku. Text, o nějž se jedná, pochází z Uher a dle starších uherských autorů Praye a Fejéra napsán byl r. 1309., dle Františka Knauze, vydavatele Monumenta ecclesiae Strigoniensis II. (Gran 1882, 574) r. 1307. Text onen zní (Knauz d. c. 572.): Cum honor b. Virgini, genitrici D. N. Jesu Christi impensus vel impendendus, eidem D. N. Jesu Christo et toti coelesti curiae impendi nullatenus ambigatur, de consilio rev. patrum et dominorum episcoporum, collegarum nostrorum, et aliorum praelatorum statuimus et ordinamus, sicut in plurimis locis a fidelibus Christi hoc firmiter observatur, ut quolibet die de sero, cum iam dies inclinari coeperit, quivis praelatus cujuscunque dignitatis aut status, saecularis vel regularis, et universi ecclesiarum parochialium sacerdotes ad instar tintinnabuli campanam sonari faciant, quo signo audito, universi Christi fideles ad honorem b. Virginis ter dicant Ave Maria, ut sic suorum remissionem mereantur accipere peccatorum; nos enim et quilibet episcoporum nostro in praesenti concilio congregatorum singuli nostrum singulas decem dierum indulgentias, de omnipotentis Dei misericordia confisi, omnibus hoc ad laudem genitricis dei facientibus duximus concedendas. Souhlas tohoto nařízení s brevem Jana XXII. z roku 1318. jest velmi veliký, tak že mezi oběma jeví se vnitřní souvislost.

4. Binterim, jenž pečlivě sebral všecky doklady o zvonění klekání týkající se Německa, přehlédl interessantní doklad, totiž breve, jímž Bonifac IX. dne 26. dubna 1390. na žádost bavorského vévody nařizuje, aby po celých Bavořích denně z rána vyzvánělo se k Anděl Páně: Sane pro parte dilectorum filiorum, nobilium virorum Stephani et Friderici ducum Bavariae nobis fuit reverenter expositum, quod tam ipsi, quam fere omnes incolae patriae Bavariae singulariter affectant, quod in quibuslibet ecclesiis dictae patriae seu campanilibus earum, temporibus perpetuis singulis diebus, prout in alma Urbe et nonnullis aliis Italiae partibus est fieri consuetum, cum in eadem patria talis consuetudo non servetur, campana pro Ave Maria pulsetur in aurora . . . Nos igitur . . . auctoritate apostolica tenore praesentium perpetuo statuimus edicto . . . Datum Romae apud s. Petrum VIII. Kal. Maj. Pontificatus nostri anno primo. (Monumenta Boica. Vol. XX, Monachii 1811, n. 105 p. 54.)

5. Způsob modlitby Anděl Páně byl v prvních dobách velmi rozličný. Při večerním klekání byl zachován předpis Jana XXII. o třech zdrávas. Při ranním zvonění konávala se však modlitba různě. Koncil lavaurský r. 1368. (c. 127, Mansi 26, 541.) předepsal pětkrát „Otče náš“ k úctě pěti ran Krista Pána a sedmkrát „Zdrávas“ k úctě sedmera radostí Rodičky Boží. Opakem synoda mohučská z roku 1423. přála si, by při ranním zvonění uctívaly se bolesti Rodičky Boží pod křížem. (Hartzheim 6, 209.) Pro Béziers byly nařízením z r. 1369. předepsány při ranním zvonění tři Otčenáše a tři zdrávasy. V poledne konávala se obyčejně nějaká modlitba k úctě utrpení Kristova. Sluší poznamenati, že Ave Maria bylo tehdy jen polovicí dnešního, ježto druhá jeho část, prosba (Svatá Maria . . .)

byla připojena teprve v 16. století. — Pozoruhodno jest, že trvalo dosti dlouho, než dnešní způsob modlitby Anděl Páně se všeobecně rozšířil. Důkazem jest knížka Hortulus animae, jež ku konci středověku několikráte byla vydána. Tak na př. ve vydání lyonském: Hortulus animae impensis probi viri Johannis Koberger civis Nurenbergen. impressus finem optatum sortitus est Lugduni arte et industria Johannis Clein chalcographi. Annus domini MCCCCC XVI. XVIII. Kalendas Aprilis — fol. CLXXXI čteme následující formu: Oratio sub pulsu Ave Maria. Suscipe verbum Virgo Maria quod tibi a Dno per angelum transmissum est. Ave Maria gratia plena Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus: et benedictus fructus ventris tui. Dic ter orationem praescriptam. ℣. Dilexisti justitiam: et odisti iniquitatem. Propterea unxit te deus, deus tuus oleo laetitie prae consortibus tuis. Oratio. Deus qui de Beatae Marie Virginis utero Verbum tuum angelo nuntiante carnem suscipere voluisti: praesta supplicibus tuis: ut qui vere eam Dei genitricem credimus: ejus apud te intercessionibus adjuvemur. Per eundem dnum etc. Sub pulsu praedicto potes etiam orare tres lectiones in adventu praehabitas, folio XVIII. incipientes. Missus est gabriel angelus (z officium parvum B. M. V.) Sub pulsu meridiano ob memoriam mortis christi: et praesertim sextis feriis dic. Tenebrae factae sunt dum crucifixissent Jesum Judaei: et circa horam nonam exclamavit Jesus voce magna: Deus meus ut quid me dereliquisti? Et inclinato capite emisit spiritum. Tunc unus ex militibus latus ejus perforavit: et continuo exivit sanguis et aqua. ℣. Et velum templi scissum est a summo usque deorsum: et omnis terra tremuit. Et inclinato. ℣. Proprio filio suo non pepercit Deus. Sed pro nobis omnibus tradidit illum. Oratio. Domine Jesu Christe fili Dei vivi: qui pro salute mundi in cruce felle et aceto potatus es: sicut tu consummatis omnibus in cruce expirans: in manus Patris commendasti spiritum tuum: sic in hora. mortis meae in manus tuae pietatis commendo animam meam; ut eam in pace suscipias: et in electorum tuorum choris aggregari praecipias. Qui vivis et regnas etc. Podobně jest tomu ještě i ve vydání z r. 1553!

Koncem 16. století poučuje Jan Perellius (František Coster S. J.) v Thesaurus piarum et christianarum institutionum, Ingolstadii 1578 p. 105—107. de pulsu ad salutationem angelicam, že třikráte denně bývá křesťan napomínán zvoněním ku modlitbě a že jest velice vhodno a užitečno třikráte denně se modliti. His etiam temporibus, dokládá, salutatur beata Virgo Maria, ut per eximia beneficia iis horis collata (totiž ráno z mrtvých vstáním Páně, v poledne utrpením Kristovým a večer Zvěstováním). quibus illa adfuit, misericordiam nobis impetrare dignetur a Filio. Dum pulsus isti audiuntur, meridie quidem recitetur oratio dominica cum angelica salutatione, mane vero et vespere tertio repetatur angelica salutatio. Qui literas norunt, meridie recitare possent hanc orationem: Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum et dedit illi nomen quod est super omne nomen. Adoramus te Christe et benedicimus tibi. Quia per s. crucem tuam redemisti mundum. Oremus: Respice quaesumus (modlitba na velký pátek). — Pro ranní a večerní klekání uvádí Coster formuli, jež s naší nynější souhlasí. Pak dí:

Quidam etiam hos versus ad pulsum meridianum recitant, nec incommode, neboť, ač snad ani ráno, ani v poledne, ale večer Pán člověkem se stal (se vtělil), přece může Maria se ctíti při trojím tomto zvonění, pro trojí tajemství: pro radosti, jež počátek vzaly při vtělení Páně, pro bolesti, jež vrcholu dostoupily při umučení Páně, a pro oslavu, jež začala z mrtvých vstáním Páně.

6. V Čechách modlitba Anděl Páně záhy po zavedení svém v Italii zdomácněla, což patrno hlavně z toho, že již pražský koncil z r. 1605. uvádí ji ve svých statutech s poznámkou, že modlitba tato recituje se „ex prisco Ecclesiae usu“ a že koncil olomoucký, jak nahoře uvedeno, z r. 1413. nařizoval vyzváněti v poledne. Dá se souditi, nařizoval-li koncil na sesterské Moravě polední zvonění, že i v Čechách podobný zvyk již tehdy, alespoň na některých místech, panoval.

7. Můžeme, dle uvedených důkazů, více než s pravdě podobností tvrditi, že večerní klekání zavedeno v církvi kol r. 1318., ač nejstarší stopy sahají až k r. 1220., ranní kol roku 1330. a polední kol roku 1450., ač zase stopy jeho sahají až k roku 1413. Nynější formule „Anděl Páně“ nalezla všeobecné rozšíření koncem století šestnáctého a počátkem sedmnáctého. Modlitba ta ovšem není závaznou, nýbrž jen doporučenou.

Václav Oliva.

Pokrok katolicismu ve Švycarech a Nizozemí. Ve Švycarsku přibylo katolíků od posledního sčítání lidu roku 1890. v kantonu Curyšském; bohužel nejsou číslice loňského sčítání lidu úplně správny, protože se mezi katolíky i starokatolíci čítají; ale vzdor tomu úplně dobře poznati lze, jak katolíků přibylo. Dle sčítání roku 1900. bylo v městě Curychu 43.863 katolíků, z kteréhož počtu odpočítati dlužno 6—8000 starokatolíků. V Bazileji bylo 52.000 katolíků (mezi nimi 3000 starokatolíků). Od roku 1880. do 1900. přibylo dle jednotlivých kantonů katolíků: v curyšském ze 39.768 vzrostli na 81.424, v bernském ze 67.087 na 81.162, v bazilejském ze 22.132 na 36.987, v šaffhausenském ze 4761 na 7241, ve svato-havelském ze 135.227 na 150.843, ve wadtském z 21.472 na 38.100, ve neuenburgském ze 12.456 na 17.778, v ženevském z 52.297 na 76.27 (protestantů 62.441). Ač všude mnoho Italů přibylo, přece vzrůst i na domácí obyvatelstvo přičísti nutno. Nejvíce přibylo Italů v kantoně wadtském, kde za 10 let z 3398 jest jich nyní 11.094, v curyšském ze 2063, 11.081, v ženevském ze 2579, 7300. — V Nizozemí bylo koncem 18. století 350 katolických far a 350 katolických kněží; roku 1815. bylo far 673 s 975 kněžími; roku 1857, 985 far a 2093 kněží. Nyní jest v Nizozemí 1014 far a 2310 kněží. Katolická hierarchie byla tam papežem Piem IX. roku 1853. uspořádána; od té doby bylo znovu vystavěno 500 kostelů, 150 kostelů bylo opraveno a rozšířeno, což všechno vyžadovalo nákladu přes 80 milionů marek. Zh.

Konfiskace církevního jmění, nabytého jednotlivými právními společnostmi neb osobnostmi, a to zpravidla darováním, vítají naši liberalníci vždycky s velikým jásotem, byť při tom umění a vzdělanost vůbec, jinak oblíbený to koníček jejich, sebe více trpěla, jako třebas u nás od barbarského josefinismu. Huronský pokřik zvedal se při konfiskacích v Italii a nyní zase ve Francii. Obraťme nyní násadku! V Uhrách skonfiskovala před lety vláda

jmění slovenské matice, a uváděla toho důvody, které zajisté nebyly ani lepší ani horší francouzských, a přece je to u všech vlastenců krádeží. Což pak kdyby tak z podobných „státních ohledů“ sáhla na naše národní fondy? To by ovšem bylo bezpráví; ale náboženským společnostem vzíti jmění, jež poctivěji ani nemohlo býti nabyto, to je čin osvětný. Vrána vráně ovšem očí nevyklube, ničemové si neublíží.

Starokatolicismus a protestantismus. Prof. P. Einig, redaktor časopisu „Pastor bonus“ a známý kontrovertista, mezi jiným o thematu právě uvedeném píše: „Věděli jsme to ovšem již dávno, ale jest dobře, že starokatolíci, kteří při každé příležitosti nepřestávají zdůrazňovati, že jsou vlastně katolíky, sami zřejmě se vyslovili, že rozdíl mezi starokatolicismem a protestantismem jest nepatrným. Starokatolický vikář Ferk ve Štyrském Hradci žádá „evangelické souvěrce“ o podporu peněžní. Týž, aby zlomil ostří výtce, že starokatolicismus jest polovičatostí, píše: „Vůbec můžeme říci, že provedené reformy jsou tak význačny, že pokud se týče praktického působení církve a uskutečnění církevního života, rozdíl mezi evangelíky a starokatolíky, jak se zdá, spočívá pouze v liturgii, přizpůsobené zamilované římské bohoslužebné formě, již starokatolíci si podrželi. Jako základ všeho bylo provedení demokratického (lidového) církevního zřízení. Obce spravují se samy „církevním představenstvem“ a volí svobodně své duchovenstvo. Diecese nejsou spravovány biskupy, nýbrž radou synodalní, jenž většinou sestává z laiků. Synodalní rada požívá toliko moci „exekutivní“; zákonodárství a ustanovování dalších reforem zůstaveno jest synodě, jež po určité době se schází a k níž každých sto členů vysílá jednoho delegáta, tedy lidu samému. V tomto bodě, jak se zdá, hnutí starokatolické evangelickou církev značně předstihlo. Jistě takovéto zřízení srovnává se s nejmodernějšími požadavky a v něm spočívá moment, jenž, bude-li hnutí „Los von Rom“ zaneseno i mezi massy pracovního lidu, (v Štyrském Hradci stal se již počátek) stane se významným! — Formalně ovšem trvá starokatolická církev na stanovisku staré katolické všeobecné církve, jak táž před velkou roztržkou církevní se utvořila, v praxi však toto stanovisko stěží se uplatňuje, ježto hlásají a káží se pouze pravdy evangelia. Ponechání biskupského úřad nalezá se, alespoň částečně, i v evangelické církvi. Počet sedmi svátostí bývá i u evangelíků rozličně pojímán; tím pak, že starokatolická církev odnímá svátostem zázračný charakter (ráz), jejž římská církev co nejkratčeji označuje výrazem „ex opere operato“ a že svátosti platí za více než za znamení milosti, nalezáme se na stanovisku evangelickém. V praxi jeví se toto ještě více při křtu, obecné zpovědi, a podávání večeře Páně pod obojí způsobou. Ordinace kněží před jich installací — v evangelické církvi koná se při uvádění v úřad — nezabraňuje nikterak starokatolickým duchovním, aby nevraceli se ve stav laický. Dovolení manželského sňatku duchovním stává se požehnáním pro farní domy. V životě církevním a věroučném bylo každé násilí, jako zpověď, půst atd., jakožto s evangelickou svobodou se nesnášející, zrušeno, vše, co pověře sloužilo, jako škapulíře, bratrstva, odpustky atd. vymítěno. Privatní a kupované mše byly tím, že obětní ráz pobožností (v římském slova smyslu) stále v pravé míře se udržuje, (t. j. popírá), pochovány. Mše, může-li se tak dle zvyku dotyčná pobožnost nazvati, není ničím jiným než slavením večeře Páně a

vzpomínkou na ni, jest částkou nědělních bohoslužeb a pokud se zatím týče oděvu duchovenstva, pořádku při liturgii, řídí se dle římské mše, ježto právě tím mocně se působí na ženský svět a na „formy milovný“ obecný lid. Krátce budiž ještě podotknuto, že starokatolická církev nepředstavuje říši světskou, proti monarchii římské trvá na půdě církve národní, neuznává kněze za privilegovaného prostředníka mezi Bohem a člověkem atd. — Ferk má pravdu; není velkého rozdílu mezi starokatolicismem a protestantismem. Principielně je to jedno. Pouze starokatolicismus, rozumíme-li Ferkovi dobře, užívá, by spíše obecný lid a ženy oklamal, více přetvářky.

V. Oliva.

Rozvoj slovanského časopisectva v Rakousko-Uhersku od roku 1855. Roku 1855. vydávány byly dle D. Lichardova „Časníka“, národního československého obrázkového kalendáře (ve Vídni u L. C. Zamarského) tyto české a slovenské časopisy: Moravský národní list. V Brně, ročník V. Pražské Noviny. V Praze. Slovenské Noviny. Ve Vídni, ročník VII. Blahověst. V Praze. Cyrill a Method. V Baňské Bystřici. Hlas jednoty katolické. V Brně, ročník VII. Katolické Noviny. V Pešti ročník VII. Včelka. V Humpolci, ročník VI. Zlaté klasy. V Praze, ročník II. Škola a život. V Praze. Lumír v Praze, ročník V. Hospodářské Noviny. V Praze, ročník VI. Živa. V Praze, ročník III. Památky archaeologické a místopisné. V Praze, ročník II. Obzor. V Praze, ročník I. Časopis musea království českého. V Praze, ročník XXX. Modní list. V Praze, ročník VI. Dle místa vycházelo časopisů: v Praze 11, v Brně dva, ve Vídni jeden, v Pešti jeden, v Baňské Bystřici jeden, v Humpolci jeden. Z časopisů těchto vycházejí do dnešního dne: Pražské Noviny, Blahověst, Hlas (s pozměněným titulem), Zlaté klasy, Lumír (s několika přestávkami), Hospodářské Noviny, Živa (s přestávkami), Památky archaeologické a místopisné, Časopis musea království Českého patriarcha nejstarší, tuším ročník 76.), celkem tedy devět.

Úhrnem vydáno bylo r. 1855. časopisů slovanských 38 a sice: českých a slovenských časopisů 17, chorvatské 4, dalmatský 1, slovinské 3, srbské 4, polských 7, rusínské 2. Roku 1901. bylo dle „Preis-Verzeichnis der in der Österreichisch-ungarischen Monarchie und im Auslande erscheinenden Zeitungen und periodischen Druckschriften für das Jahr 1901“, vydaného od c. k. poštovského časopisného úřadu ve Vídni (Wien 1901, Verlag von R. v. Waldheim) vydáváno časopisů slovanských: českých časopisů 823 a českých periodických tiskopisů 444 (1267), polských časopisů 289 a polských periodických tiskopisů 23 (312), slovinských časopisů 54 a slovinský periodický tiskopis 1 (55), chorvatských časopisů 48 a chorvatské periodické tiskopisy 2 (50), ruských časopisů 39 a ruské periodické tiskopisy 2 (41), srbských časopisů 22, bulharských časopisů 14, lužicko-srbských časopisů 6, slovenských časopisů 5; úhrnem časopisů slovanských 1300 a periodických tikopisů slovanských 472, celkem 1772.

Časopisectvo slovanské tedy, jak vidno, rozvilo se velmi utěšeně. Tento „Preis-Verzeichnis“ není však úplně spolehliv, protože uvádí 1. časopisy některé již zaniklé, 2. časopisy vycházející i v cizozemsku — ty však nejsou všechny uvedeny, 3. časopisy některé pod několika běžnými čísly, na příklad

„Zlatou Prahu“ pod 16. běžnými čísly (791.—806). Za to nejsou do seznamu toho pojaty, které začaly nově vycházeti r. 1901. — tak že celkem dosti věrný obraz o časopisectvu našem podává. Z ostatního časopisectva uvádí se v témž seznamu 4473 německých časopisů a 296 periodických tiskopisů, 447 anglických časopisů a jeden periodický tiskopis, 544 francouzských časopisů a jeden periodický tiskopis, 21 maďarských časopisů atd.

Fr. Bayer.

Naše knihy mají poměrně skrovný odbyt, a to nikoli pro skrovnou cenu svoji, nýbrž netečností těch, kteří by je měli šířiti. Podívejme se na příklad do středoškolských knihoven, kolik tam najdeme knih a časopisů našeho směru? V kolika knihovnách na př. je náš měsíčník? A myslíme přece, beze vší neskromnosti, že se jiným českým časopisům co do obsahu vyrovná. A jiná díla, na př. katolickou vzdělavací knihovnu! Tu máme zase tu naši „nesnášenlivost“! Stoupenci jiných směrův umějí své knihy a časopisy prostrčiti všude, naši lidé neumějí neb nechtějí se ozvati nikde; není pak divu, že hrají úlohu pátého kola... Když už nám vytýkají klerikalní „razzii“, ovšem velmi „politicky“, aby nás zastrašili, tedy to aspoň spravedlivě a slušně na prospěch dobré věci provádějme: hlasme se, že jsme tu a že žádáme stejných práv jako jiní, máme-li stejné povinnosti.

Zajímavé dílo přírodovědecké. Důležitým momentem děl přírodovědeckých, obzvláště učebnic pro školy, jsou obrazy; sebe dokonalejší a zevrubnější popis málo prospěje žáku, není-li přidán věrný obraz. Proto asi s povděkem bude přijato dílo, které v oboru illustračním má předstihnouti všechny publikace dosavadní.

Chystajíť v Americe obsáhlý spis přírodovědecký, jenž má býti ozdoben četnými fotografickými přílohami: obrazy tyto nejsou však podány dle zvířat ve zvěřinci chovaných, nýbrž fotograf odebral se do přírody a fotografoval všechny tvory tak, jak je nalezl v neporušené přírodě. Skvostné dílo toto, které nejen hledíc k fotografické výzdobě je pravým unikem, nýbrž i po stránce přírodovědecké nemalé je ceny, vyjde pod jménem „Living Animals of the World“ nákladem Thompsona Hutchinsona a spol.

Fotografové, kteří měli obrazy k dílu tomuto dodati, rozešli se po všem světě: do pusté Australie, do temné Afriky, do vzdálených ostrovů jižního moře, do džunglí indických, do pralesů jihoamerických, do třeskutých mrazů arktických, aby vyhledali zvířata v jejich vlasti a živlu, a tak dle přírody vzatými snímky obohatili velikolepé dílo. Slony, hrochy, jednorožce, lvy, tygry, jaguary, krokodily, paviany, gorilly vyhledali v pralesech a jejich brlozích, ba mnohdy zanesli fotografický aparat do končin, kam ještě noha lidská ani nevkročila.

„Kritikové, přítelkové se mně smáli — tak píše nakladatel — když jsem o díle tomto ponejprv zmínil. Mínili, že nelze živá zvířata v přírodě a v jejich vlasti fotografovati. Než výsledek ukazuje, že to nemožno není. Ovšem překážek a nebezpečí se strany divých a dravých zvířat je dosti; jindy zase bylo třeba mikroskopu, mělo-li se to neb ono zvíře kamerou zachytiti. Rovněž nesnadno bylo fotografovati ryby ve vodě. Než nicméně podařilo se všechny překážky tyto překonati, a mám nyní skvostné zdařilé fotografie žraloků, kaprů, štik a j.“

Mnoho fotografií dodal proslulý fotograf a sportsman lord Delamere. Provázen dvěma Evropany a asi dvěma sty domorodců dlel po dvě leta v střední Africe cestuje v zemích doposud neprozkoumaných. Fotografoval velmi mnoho zvířat, která jen zřídka lze viděti ve zvěřincích.

Také Walter Rothschild, který na zvěřince ročně 200.000 korun vydá, poslal nakladateli mnoho fotografií. Máť tento milovník přírody po celém světě své agenty, kteří vzácné kusy zvířectva vyhledávali a fotografovali. Kromě toho přispěli odborníci a přírodozpytci ze všech končin světa.

„Vyznávám", praví dále nakladatel, „že nemálo se divím srdnatosti muže, který dravce si troufá fotografovat; pevnou rukou postaví aparat, v němž chce zachytnouti obraz svého krvelačného modelu, a když se mu to podařilo, ubírá se dále, aby vyhledal si jiného tvora. Velikou duchapřítomnost dokázal lord Delamere. Hledal jednoho dne lva, aby ho mohl do obrázku zachytiti. Lord jel na koníku ponny, který také nesl jeho fotografický aparat. Jeli cestou do Ugandy, v krajině, které říkají „lví brloh". Všichni ohlíželi se po lvu; najednou vystrčí z nedalekého křoví statný král čtvernožců mohutnou hlavu plavou hřivou ověnčenou a hledí plamenným okem na společnost fotografů. První myšlenkou lordovou bylo: „To bude skvostný obraz", skočí s koně a hned namíří aparat na číhajícího dravce. Podařilo se mu obraz v kameře zachytiti, ale také lev zvědavě k němu se blížil, snad se podívati, zda se fotografie povedla! Než fotograf mu nedal času; skočil na kůň a uháněl zpět. Druh Delamerův měl tolik smělosti, že fotografoval z blízké vzdálenosti nosorožce; ale to se ohromnému mnohokopytníku nelíbilo; zlostně vyhodil fotografický aparát do výše, že spadnuv se rozbil, fotograf na štěstí vyvázl se zdravými údy." Dr. R. Z.

Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Von Dr. Constantin von Wurzbach. Nad díla podobná, o nichž jsme již referovali, a to nad anglický Dictionary of National Biography (viz Hlídka 1901 str. 129 n.), i nad německou Allgemeine deutsche Biographie (viz Hlídka 1901, str. 348 n.) vyniká rakouský Wurzbachův biografický slovník tím, že jest veskrze prácí jediného spisovatele. Již v letech třicátých, jak v předmluvě ku prvnímu svazku píše, obíral se Dr. Konstantin Wurzbach myšlenkou, podati životopisy znamenitých osobností, které od roku 1750. do roku 1850 v zemích císařství rakouského žily; později pak vynechal na titulním listu rok 1850. a připojil, že podá životopisy osob, které od r. 1750. v rakouských zemích se zrodily, anebo v nich působily a žily.

Wurzbach narodil se dne 11. dubna 1818 Lublani jako syn doktora práv Maximiliana z Wurzbachu. Odbyv školní vzdělání, sloužil tři a půl roku u vojska a byl jako aktivní důstojník, což byl první podobný případ, dne 6. července 1843 ve Lvově na doktora filosofie promován. Brzy potom, dne 8. prosince 1843. vystoupiv z vojska přešel do státní služby a byl z počátku skriptorem universitní knihovny ve Lvově; v září 1848 povolán byl do c. k. dvorní knihovny do Vídně; později přeložen ku knihovně ministerstva vnitra, kdež r. 1869. jmenován byl vládním radou; od r. 1874. byl milostí našeho císaře pána stále na dovolené, aby všechny síly své ukončení B. L. věnovati mohl. Původně mínil W. vydati jen několik svazků, a sice šet, nákladem vídeňské firmy L. C. Zamarski a C. Dittmarsch

a společníci; a sice mělo dílo jeho býti jeho biografickou částí spisů „Oesterreichischer Hausschatz“. Protože však brzy tolik látky se sešlo, že dílo v několika málo svazcích vydáno býti nemohlo, přešlo nakladatelství slovníku počínaje šestým svazkem, který roku 1860. vyšel, v náklad c. k. dvorní státní knihtiskárny ve Vídni; císařská akademie věd ve Vídni spis podporovala. Od r. 1874., kdy W. na dovolenou odešel, žil v Berchtesgaden; tam ukončil šťastně dílo započaté, zemřel 19. srpna 1893.

V předmluvě prvního svazku, který vyšel roku 1856, rozepisuje se W. na devíti stranách o svém úmyslu, objasňuje jej, mluví o příčinách, které ho pohnuly dílo vydávati, a na 3½ stranách vypočítává prameny, jichž použil; později ovšem pramenů značně přibylo, neboť v předmluvě ku poslednímu, šedesátému svazku vypočítává je na více než 22 stranách. Příčinou, pro kterou Wurzbach biografický slovník vydávati mínil, bylo, že dříve podobného domácího díla nebylo; kdo o rakouských vynikajících osobnostech něčeho se dozvěděti chtěl, byl nucen použiti děl v cizozemsku vydaných, od cizozemců v duchu nám Rakušanům často nepřátelském psaných, často však všechno hledání bylo marno, cizozemci si našich vynikajících osob nevšímali. Tu umínil si W. podati životopisy všech osob, které v některém oboru lidského vědění u nás vynikly.

Zásady, kterými se W. řídil, jsou následující: podjav se úlohy vydávati bibliografický slovník, chtěl W. opraviti mylná a falešná data a různé nesprávnosti, které v posavadních podobných dílech byly; chtěl nestranným, úplně objektivním líčením podati spolehlivý material, proto o jeho spracování méně se staral; u každého jména jest uvedena zevrubná literatura a prameny; aby přehled usnadnil, má hned za jménem vždy udáno, ve kterém oboru jmenovaný vynikl a přidává den narozenin a úmrtí; u umělců podává chronologicky uspořádaný seznam děl, která vytvořili, ceny, za které prodána byla, což do té doby nikde v podobných spisech udáno nebylo; vyšly-li podobizny jich, zaznamenává též, kde je dostati anebo najíti lze. Hlavně jednalo se W. vždy, aby podal správná data; kolikrát, jak sám vypravuje, několik dní hledal a pátral, než se mu podařilo spolehlivý a správný údaj najíti; mnohý životopis, který má dvacet řádků, vyžadoval tolikéž hodin práce; zpěváci a umělci tanečníci, virtuosové obojího pohlaví jsou jen tehdy uvedeni, když „skutečnými umělci a ne pouhými hráči a uměleckými nádenníky“ byli. Kněží a vojáci též velmi četně a čestně zastoupeni jsou. U neněmeckých titulů knih a citátů vždy přidán doslovný překlad; též uvádí výroky znamenitých mužů a úsudky jiných o osobnostech, jichž život popisuje. Látka není úplně propracována, jak také u takové spousty podaných údajů nemožno; ale slovník je úplně spolehlivým pramenem, kteréhož se také všeobecně používá.

Životopisům šlechtických rodin přidána vždy genealogická tabulka, která do pátého svazku bývala v textu, později pak vždy ve zvláštní příloze; panující dům habsburgsko-lothrinský má v šestém a sedmém svazku třináct rodokmenových tabulek; v celém díle jest jich 347.

První svazek vyšel roku 1856., druhý 1857., pak rychle následovaly ostatní až roku 1891. vyšel svazek poslední, šedesátý. W. byl by málem ani díla nedokončil; v únoru 1891 nebezpečně onemocněl, tak že od lékařů

již za ztracena prohlášen byl; tehdy byl právě v tisku poslední, šedesátý svazek, a sice tiskl se dvanáctý arch, kdežto rukopis byl až k archu patnáctému dohotoven; teprve počátkem května téhož roku zotavil se W. tak dalece, že mohl opět pracovati; dne 3. července 1891 ukončil celé dílo čtyřicetileté práce (jak ku konci doslovu k poslednímu svazku praví.) Ku konci díla napsal:

Gottlob! das ganze Werk ist nun zu Ende,
Es war daran, dass ich es nicht vollende.
Ich ganz allein schrieb diese sechzig Bände!
Lexikonmüde ruhen aus die Hände. (O. p.)

Z farní domácnosti. „Rozvoj" píše v č. 25.: „Kdo stal se farářem na faře sedmistové a představí si, že jednou odejde a ničeho nezanechá, a že osoba ženská, která službě kněze veškeren život svůj obětovala, od světa se odloučila, za všecky oběti a služby, jež knězi konala, nejenom nedědí, nýbrž i posměch a potupu snáší, a nemá, kam by po smrti farářově hlavu naklonila, tu věru třeba veliké obětavosti a velikého sebezapírání, aby ještě která osoba ku knězi do služby šla. Jest tu třeba nějakého ústavu, v němž by tyto osoby na stará leta nalezly odpočinku a zaopatření. S radostí by zajisté nějakou částku ročně ze svého služného na zřízení a vydržování takového ústavu věnovaly. Býváť, abych tak řekl, ta hospodyně po smrti farářově z fary vyhnána a nemá-li příbuzných, stojí ve světě úplně opuštěna." Stojí v pravdě za uváženou!

Uhlí v elektřinu bez parostroje a dynama proměniti, podařilo se městskému chemiku z Chicaga, Hugo Joneovi. Nedostatky parostroje jsou známy, ztratí se i při nejlepších strojích horka mezi 80 až 90%. Tutéž práci, jen že při mnohem menší ztrátě na energii mohla by vykonati batterie, při níž by se chemickým processem (na př. okysličováním uhlíku) vyvinovala elektřina. Takovou batterii, zvanou „uhelnou" prý se podařilo vynálezci sestaviti.

Tovární výroba kyslíku. Prof. Pictet v Ženevě pojednává o laciné soustavě k vyrábění kyslíku. Ve velkém hustiči, chlazeném tekutým vzduchem, se větší množství vzduchu zkapalní a rozkládá tak, že lehčí dusík plave nahoře a může býti odpařením odstraněn, kdežto hustší kyslík zbude. Pohonem asi 500 HP lze denně vyrobiti 14.000 m³ kyslíku a mohlo by se ho tedy lehce v průmyslu upotřebiti.

Ošetřování raněných v bitevních čárách. (O.) Lékařů systemisováno touto novou organisací (1869) na 3200, felčarů na 7000. K 47 pohyblivým, divisijním lazaretům náleželo 188 důstojníkův a úředníků, 800 felčarů, 9000 nosičů raněných a 9000 výpomocných sil. K válečným lazaretům čítalo se 800 důstojníkův a úředníků, 2000 felčarův a 21.000 mužů. Vozů bylo u vojska samého 950, u divisijních lazaretů 1400 pro raněné a 750 pro material, u válečných lazaretů 2700 vozů pro material.

Na bojišti sbírali nosiči raněné a donášeli je na nosítkách neb dováželi na lehkých vozích do obvazišť. Tyto lehké vozy, párem koní taženy, pojmou po jednom sedícím a 4 ležících, kdežto vozy těžké, jakých se hlavně po bitvě k rozvážení raněných do nemocnic užívá, pojmou dva lehce raněné a buď 8 těžce raněných sedících neb 4 ležící.

Car Alexander II., velký reformator a císař míru, zrušil nevolnictví a zavedl 1874 všeobecnou brannou povinnost, čímž zase i organisace zdravotnictví doplněna. Doplňky organisace z roku 1867 jsou: ku každému pluku přiděleni 4, k pluku kavalerie neb artillerie 2 lékaři. Mobilní lazarety a divisijní lazarety zůstaly, však přiděleno jim po jednom divisijním a 8 jiných lékařích, dále po 16 felčarech kromě patřičného pomocného personálu. Nově zavedeny pohyblivé nemocnice, sestávající z více divisijních lazaretův a zastávající službu těchto ve velkém. Válečné lazarety zůstaly. Toť stav věci při vypuknutí války rusko-turecké.

Každý divisijní lazaret vypraven čtyrměsíčními zásobami z léků a obvazků, kromě toho nahromaděna reservní zásoba 21.000 obvazků. Jakmile kde boj započal, muselo se z obvaziště odebrat několik felčarův a lékař do bitevního šiku a vypomáhat plukovním lékařům. Raněným poskytnuta první pomoc zmíněnými osobami a pro další dopravu bylo u každého vozu po 2 a u nosítek po 3 mužích přiděleno. Kromě toho zbývalo u každé setniny nosičů ještě reserva 78 mužů. Svých vlastních nosičů měl každý pluk 96 s 48 nosítky. Kromě vozů pro transport raněných zařízených, sebral se v čas potřeby k tomu cíli i každý jiný vůz (jako vozy pro zásoby a pro munici).

Proslulý ruský chirurg Pirogoff kritisuje tato opatření jako nedostatečná, neboť považíme-li, že jedna pěší válečná divise čítá 15.000 mužův a pravděpodobné ztráty obnášejí 20% = 3000, z nichž polovice, t. j. 1500 budiž mrtvých, a z těchto musíme zase 700—800 přičítati k těžce zraněným, které nutno hned obvázati a odvézti. To nechť odehraje se u několika divisí najednou, pak pochopíme, že po bitvě na Almě zůstali někteří ranění 5—6 dní bez pomoci ležet. V této válce však bylo právě nutno odvážet rychle své raněné, neboť padli-li Turkům do rukou, byli zohaveni a zabiti.

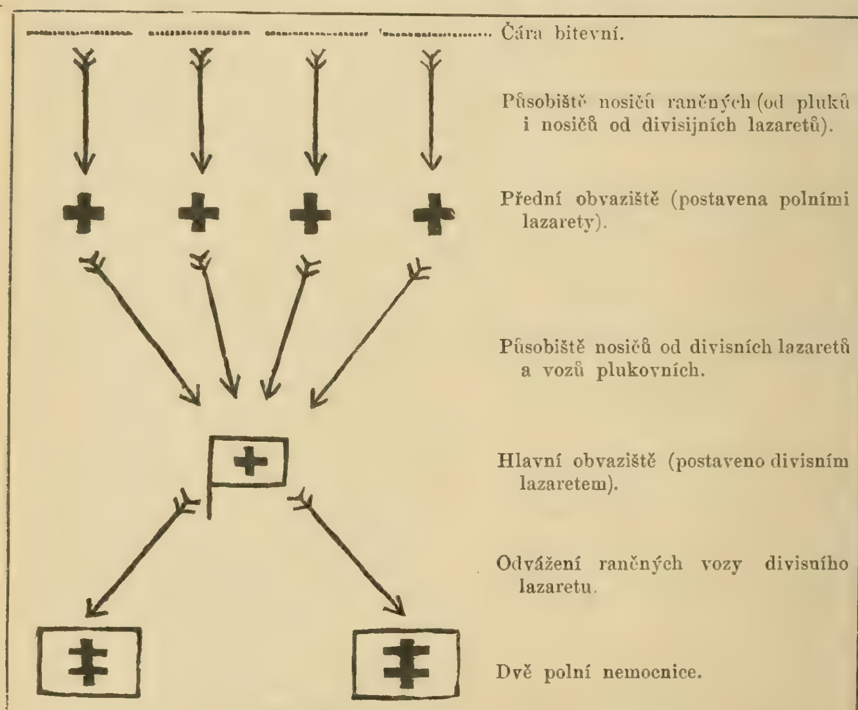
Dnešní organisace a rozdělení zdravotnictví jest u všech států podobné. V Rusku jsou určeni k prohledání bojiště nosiči od plukův a od divisijních lazaretův. U pěšího pluku (ze 4 praporů) jest 128, u jízdného pluku 48. Toto mužstvo tvoří jednu setninu a 4 čety, každá četa po dvou patrulách (16 mužích) a 4 nosítkách. Kromě toho jest nyní u každého pěšího pluku 5 lékařů, 22 felčarův, u jízdy jen 2 lékaři a 6 felčarů. Povozů jest u každého pěšího praporu po jednom, v němž mají místa 4 těžce (leže) a 1 lehce raněný. Jeden vůz určen pro lékárnický, jeden pro obvazový material. Nosítek má každý prapor 8. Hned za bojujícími zřizují se obvaziště a sice zřídí každý polní lazaret (u pěšího praporu jest 1 polní lazaret se 4 lůžky) po jednom. Materialu k tomu jest tolik, že může každý pluk 80 raněných zaopatřiti. Na obvazištích se ranění toliko posilní a obvážou, pak se jich chopí nosiči (od pluku) a donáší je k hlavnímu obvazišti. Lehce ranění odebéřou se tam sami, se smrtelně raněnými se z obvaziště již nehýbá.

Hlavní obvaziště, pro celou divisi jedno, zřízeno bývá divisijním lazaretem. Tento lazaret pozůstává ze 2 důstojníků, 5 lékařů, 5 felčarů, 22 ošetřovatelů nemocných a 40 mužů. Ku každému patří jedna setnina nosičů raněných s 239 muži. Zařízen jest lazaret pro 200 nemocných, z nichž 80 pod stany a 40 na vozech umístěno byti může.

Setnina nosičů má 17 vozů a 50 nosítek a podporuje nosiče od pluků v donášení raněných z obvazišť, k hlavnímu obvazišti. Hlavní obvaziště zřízeno bývá na vzdálenost 1000—1500 metrů, za obvazišti první řady. Znatelno je ve dne dle vlajky ženevské konvence, v noci dle lucerny. Tu rozdělí se ranění na oddíl lehčích a na oddíl těžších poranění.

Byl-li raněný definitivně převázán a nabyl-li dosti sil, odváží se do polních nemocnic. Ku každé divisi náležejí 2 mobilní polní nemocnice. Polních nemocnic existuje celkem 120, každá o 200 postelích. Tyto nemocnice přejímají raněné z hlavních obvazišť, zaopatří je vším a zase dále všecky do etapních nemocnic expedují a pak zase ku předu posunuty bývají. Každá nemocnice má 4 lékaře, 9 felčarů, 4 úředníky, 8 jeptišek, 65 ošetřovatelů, 33 jiných mužů, 25 povozů, 40 nosítek a velké stany.

Podáváme náčrt projednaných ústavů, jak za sebou následují:

Odpustky Porciunkulové 2. srpna. Koncem roku 1893. vyšla v Paříži kniha (datovaná již 1894): Vie de S. François d'Assise par Paul Sabatier, Librairie Fischbacher, Rue de Seine 33, tedy Život sv. Františka Assiského od Pavla Sabatiera (str. CXXVI a 418). Sabatier jest ohnivý Elsasan nekněz. O knize té mluvil v březnu 1894 při jedné schůzi „Alliance française“ v Praze lektor frančiny p. J. Mohl za přednášky své o novém ruchu literarním ve Francii. Pravil tenkráte p. lektor Mohl, že ještě před pěty lety by kniha s podobným nápisem od spisovatele širšímu obecenstvu

neznámého nebyla nalezla snad ani sto čtenářův. Avšak tenkráte (1894) stalo se něco neočekávaného: za měsíc byla rozebrána a musilo býti pořízeno druhé vydání. To bylo považováno tenkráte za známku nového proudu ve čtoucím obecenstvu. Neboť Pavel Sabatier osvědčil dílem tím nejen neobyčejnou obratnost slohovou, nýbrž i bystrou a přísnou soudnost dějepisnou. Všechny posudky novin shodovaly se v tom, že Život sv. Františka z Assisi od Sabatiera jest dílo oplývající mohutnou obrazností a překvapující velikolepou zevrubností. Sotva kdo vylíčil nám podivné mravy a vznešené náboženské nadšení oné doby tak věrně a živě jako Sabatier. Velikolepě tam vylíčena duševní podstata sv. Františka Seraf.: vrcholu jemnosti a duchaplnosti dosahuje Sabatier líčením čistých duchovních vztahů sv. Františka ke sv. Kláře. Popisy krajin a města Assisi jsou přímo oslňující. Pavel Sabatier zdržoval se před vydáním té knihy také několik neděl v Praze, studovav tam rozličné prameny a mluvil o Praze vždy s nadšením. Před svátkem toho velikolepého světce chudoby nebude snad od místa uvésti v „Hlídce" mínění Sabatierovo o porciunkulových odpustcích.

Sabatier věnoval původu těch odpustků v dodatku své knihy zvláštní kapitolu. O nynější platnosti odpustků těch arci Sabatier ani nepochybuje ani nedisputuje, ale zkoumá, zdali jest historické legendarní tvrzení, že si odpustků těch sv. František vyprosil dle zvláštního zjevení Krista Pána na papeži Honoriu III. roku 1221. Sabatier upozorňuje, že již Bollandisté poukazovali na mlčení svých životopisců sv. Františka v té věci. Dodává pak Sabatier, že ani pozdější životopiscové sv. Františka Seraf. ve 13. století zcela ničeho nepíší o těch odpustcích, ač jinak nebyli úzkostlivými kritiky dějepisnými. Sabatier soudí, že legenda o porciunkulových odpustcích povstala teprve ve století 14. mezi r. 1330—1340.: když totiž přísní zachovavatelé chudoby sv. Františka viděli se nuceni vystoupiti proti opouštění chudého života, jak se dálo od mnichův u basiliky Assiské, poukazovali čím dál více na lásku sv. Františka ke kostelíku „Porciunkule" a mezi milostmi v tom kostelíku vyprošenými uváděli v horlivosti též milost oněch odpustkův, ač milost ta teprve později byla kostelíku tomu církví propůjčena. Protože Sabatier v prvé kapitole dodatku dějepisnými prameny dokládá pravdivost svatých pěti jizev vtištěných do těla sv. Františka, zdá se býti věrojatným i při výkladě původu Porciunkulových odpustkův, a bylo by dobře, kdyby synové sv. Františka původ Porciunkulových odpustkuv, o jejichž nynější platnosti, jak ještě jednou opakujeme, není sporu, hlouběji osvětlili nežli to Sabatier v dodatku načrtl. Znamenitému spisovateli života svatých vydaného Dědictvím Svatojanským pod názvem „Církev vítězná", pražskému faráři Fr. Ekertovi, jisté ušlo mínění Sabatierovo, neboť by se byl o něm nejspíše zmínil ve IV. díle svého díla vydaném roku 1899. při vypisování těch odpustků. V. Kotrch.

Klášterní knihovna na Monte Cassino. Vědy bývaly vždy hojně pěstěny členy řádu sv. Benedikta vůbec, zvláště však v „kolébce" tohoto řádu na Monte Cassino. Archiv a knihovna tamější jsou toho nejlepším důkazem. Archiv byl založen v 14. století, vlastně již sv. Benediktem. Časem rozšířil se tak, že po všech ztrátách, jež utrpěl, po dnes jest nejzajímavějším na celém světě. Rozvoj pochopí pouze ten, kdo uváží, že ze

století V. chová 1, VI. 1, VII. 2, VIII. 5, IX. 41, X. 37, XI. 210, XII. 83, XIII. 136, XIV. 120, XV. 84, XVI. 26, XVII. 53, XVIII. 241, a XIX. 120 manuskriptů. Roku 1681. byly všecky manuskripty svázány v pergamen a v letech 1764—1770. vydán obšírný katalog od Placida Giambattisty Federiciho z Janova. Mezi archivalními manuskripty jest 1110 latinských, 250 italských, 6 řeckých, 3 orientalní, 3 španělské a 2 provençalské. 22 manuskriptů pojednává o liturgii, 85 o posvátném zpěvu z dob před 16. století. Za vlastní zakladatele knihovny, po všech krádežích, sluší jmenovati opata Theobalda a Desideria z 11. století. Po 400 letech čítala knihovna jimi založená 5000 rukopisů. Pak nastal úpadek, ježto následovala doba klášterům zvláště na Monte Cassino, ježto jeho opaty bývali jmenováni většinou miláčkové papežův, kteří méně bývali dbalí zájmův kláštera a jeho pokladův — archivu a knihovny. Mnozí papeži sami jako Pavel II. a Lev X. byli milovníky umění a rozmnožovali hlavně knihovnu vatikanskou; jiných knihoven se méně dbalo. Ba v této době zmizely z knihovny kasinské mnohé vzácné manuskripty na vždy. Dnes čítá knihovna kasinská 18.000 svazků a patří mezi nejpřednější knihovny italské. Nalezá se v ní 500 děl tištěných v prvém století po vynálezu Guttenbergově a 150 ze století 15. Z interessantních knih sluší, by uvedeny byly: Rationalis Divinorum codex officiorum atd. (Vilém Durand de Mande), tištěná r. 1459. v Mohuči od Jana Fausta (Fusta). — Lactantii de divinis institutionibus in Subiaco, pořízená od německých tiskařů Konrada Sweynhema a Arnolda Panartze; druhá to kniha vůbec, jež v Italii byla vytisknutá. S tiskem jejím bylo začato r. 1463. a skončeno 29. října 1465. Mimo knihovnu kasinskou nalezá se tato kniha pouze ještě ve Vatikáně, v Subiaku a v Berlíně. První knihou, jež v Italii tisknuta byla, jest: „Donato pro puerulis“, již pořídili zmínění Sweynhem a Panartz ve 300 výtiscích. — Messale Monastico (dle ritu kasinské kongregace). Subiaco 1506. — Titus Livius: Dějiny římské z roku 1472. — Expositiones librorum novi Testamenti od Mikuláše z Lyry, tisknuté v Římě r. 1472. Na místě předmluvy jest otištěn list ku Sixtovi IV., v němž tiskaři (Sweynhem a Panartz) papeži oznamují, že celkem této knihy pořídili 12.575 exemplářů, a si, ovšem velice taktně, ale hořce stěžují, že na tisk tohoto svého dvacátého osmého díla, vše obětovali a snažně prosí, by papež jejich financím pomoci ráčil. — Dialogy svatého Řehoře Velikého. Regule sv. Benedicta, speculum opata Bernarda, v Benátkách, 1505 (Florenčan Lukáš Antonín z Giunti). Jakožto dodatek k této knize jest manuskript: Konstituce kongregace Santa Giustina z Padovy. — Listy sv. Kateřiny sienské z r. 1500., tištěné od Alda Manuzia. — Bibliotheka kasinská honosí se i velikým počtem děl novějších, jako jest na př.: sbírka nevydaných dokumentů z dějin francouzských od ministra Louise Filipa de Salvandy. — Jedním z nejznamenitějších spisovatelů byl Pavel Varnefried, dějepisec longobarský a nejpilnější spolupracovník Karla Velikého. Tento učenec, známý pode jménem Pavulus Diaconus, byl vedle Marka Poeti nejstarším, nejproslavenějším a nejučenějším mnichem casinským. Proto mniši kasinští oslavovali přede dvěma roky 1100. rok jeho smrti obzvláště důstojným a o největší pietě svědčícím způsobem, tím totiž, že nazvali zvláštní knihovnu

k úctě jeho založenou „Paulina“. Benediktiny započatá akce vzbudila všeobecný ohlas i pozornost: a dary ku založení této bibliotheky přicházely ze všech končin světa. Nejen katolické ústavy a vynikající italští učenci, ale i cizinci ba sami protestanté, jich university, korporace, císařové a králové posílali dary. Mezi katolickými panovníky na prvém místě byl to císař náš František Josef I., jenž daroval nejvyšším dvorním úřadem vydávanou ročenku umělecko-historických sbírek nejvyššího císařského dvora i všecka její pokračování. Císař Vilém I. zaslal „Monumenta Germaniae historica“; Vilém II., jakožto král pruský, 10 beden knih o 500 svazcích, jichž cena obnášela alespoň 5000 marek. Král saský daroval na podnět mnichovského nuncia „Codex diplomaticus Saxoniae regiae“. Jeho příkladu následovali král württenberský, velkovévoda badenský a j. Mnoho universit, korporací a státních úřadů obohatilo „Paulinu“. Berlínská akademie věd darovala Corpus inscriptionum latinarum (Mommsen), královský říšský archiv bavorský 200 svazků vědeckých knih; podobně učinily university vídeňská a lipská, bibliotheka drážďanská a Lvova společnost ve Vídni. Bibliotheka „Paulina“ čítá dnes 80.000 svazků a jest co nejvzorněji spracována od Dr. Augustina Latila, rodilého Francouze; archivářem jest znamenitý učenec prior claustralis Dr. Ambrož Amelli. (Srv. „Kath. Kirchenzeitung“ Solnohrad.) V. Oliva

Dražba autografů ve Vídni. Po několik již let bývá ve Vídni dražba autografů, kterou uspořádá závod Gilhofera a Rauschburga. Letoší dražba, která byla v březnu, původcem i obsahem zajímavá byla.

Asi půldruhého sta čísel pocházelo ze sbírky Aloisa Fuchsa, podřízeného úředníka, který roku 1853. zemřel; prodáno bylo za 6500 zlatých; ovšem že Fuchs, který mnohem větší sbírku měl, za celý život svůj tolik peněz si neuspořil a všechny autografy příležitostně lacino skoupil. Nyní při dražbě poměrně velkých cen se docílilo. Tak prodán rukopis Jana Seb. Bacha „Vergnügte Ploissenstadt. Kantáta“, 8 foliových stran za 990 zl.; sopránová arie z Gluckovy opery, 4 foliové strany za 402 zl.; poslední sbor neznámé a dosud netištěné příležitostné kantáty od Josefa Haydna, 6 fol. stran, prodán za 290 zl. Od Beethovena byla čtyři čísla: 1. Polonaisa pro vojenskou hudbu, 12 fol. stran, 310 zl.; 2. náčrtky ke dvěma písním: „Nur wer die Sehnsucht kennt“ a „Kennst du das Land“, 4 fol. str., 1055 zl.; 3. a 4. vlastnoruční dopisy, 216 a 120 zl. Od Mozarta prodán lístek s 9 notami za 64 zl.; lístek s 12 řádky za 180 zl.

Jako druhá část prodána byla sbírka, která patřila rodině Rossi-Angeli a v níž hlavně autografy a rukopisy znamenitých mužů dobře zastoupeny byly. Zajímavo jest zvěděti, jakých cen v tomto oboru docíleno bylo.

Nejdráže prodán byl dopis Rafaelův (Rafael Sanzio — z doby, kdy po smrti Bramantově prozatímně stavbu svato-petrského chrámu v Římě řídil; list psán dne 16. ledna 1515) 1023 zl. Kromě tohoto listu byl též prodán měsíční účet za práce v některé vatikanské světnici, 210 zl. Účet, který Bramante psal, docílil ceny 120 zl., jsou to dva řádky na nepatrném a neúhledném lístku papíru. Jak se ceny autografů mění, viděti z tohoto příkladu: dřívější majitel této sbírky, Rossi, měl rukopis Petra Arona, hudebního spisovatele z první polovice 16. století, o němž málokdo něco ví; měl však takovou radost z tohoto pokladu, že ho ani za 500 zl. prodati nechtěl a nyní prodán

byl, ač má šest popsaných folio stran, za 12 zl. Ovšem rozhoduje často záliba pro domácí spisovatele a znamenité muže; tak na př. prodán ve Vídni dopis Grillparzeruv jedna strana za 95 zl., list Raimunduv, dvě strany za 85 zl, list nedávno zemřelé tragedky Wolterové, za 13·5 zl.

Dle všeho bylo při dražbě též mnoho kněží, protože autografy církevních osob mnohem lépe zaplaceny byly, než jinde, jako v Berlíně anebo v Londýně. Tak prodány listy papežů: Julia II. a III., Pavla III. za 35 až 47 zl. Innocence IX. za 64 zl., Pia III. za 45 zl., Urbana VII. za 66 zlatých. Řehoře XIV. za 70 zl., Hadriana VI. za 14 zl. Rukopis kardinala Allena prodán za 62 zl., Bellarminův za 47 a 50 zl., Diego Ximenesův za 29 zl., kardinala Yorka za 20 a 21 zl.

Velké ceny placeny též za dopisy svatých. Dopis sv. Vincence z Pauly prodán za 510 zl. V Paříži roku 1884. prodán list téhož světce za 200 fr. 9 řádků, které sv. Ignát z Loyoly psal, ale nepodepsal, prodáno za 365 zl., list sv. Alfonsa z Liguori za 165 zl., listy sv. Karla Borromejského za 70 a 80 zl., sv. Kateřiny Ricci 78 zl., sv. Josefa Kalasanského 25 zlatých, sv. Leonarda z Porto Maurizio 6 a 8 zlatých.

List sultána Bajazeta II. (1447—1512) benatskému dóžovi prodán za 55 zl., listy vítěze lepantského Juana d'Austria za 13 a 19 zl., dva účty naší císařovny Alžběty (pouhé postscriptum) prodány za 9 a 10 zl., list arcivévody Karla Radeckému za 30 zl., list Josefa II. Kaunitzovi za 31 zl, list bavorského Ludvíka II. za 27 zl., vojenská zpráva, kterou Radecký z válečné výpravy roku 1814. zaslal, za 12 zl., rukopis Bismarkův z května 1848 za 180 zl., 3 řádky Ondřeje Hofera za 96 zl., podpis Hoferův 49 zl.

K vůli zajímavosti podávám ještě ceny, které za autografy některých známějších osobností zaplaceny byly. B. Franklin 95 a 121 zl., Kossuth 18 zl., Wallensteinův podpis na válečném rozkazu 43 zl., A. Manzoni 17 zl., Belliniho foliová strana notami popsaná 52 zl., několik listů Berliozova památníku 21 - 32 zl., Brahms 20 zl., dva listy skladby císaře Karla VI. 74 zl., etuda a valčík Chopinův 395 a 210 zl., Clementiho Canon 25 zl, náčrtek hudební císaře Leopolda I. 23 zl., hudební list z památníku Mendelssohnova 39 zl., z Rossiniho památníku list 70 zl., téhož dopis 6 zl., dvě foliové strany A. Rubinsteina 31 zl., hudební skladba A. Scarlattiho 160 zl., tři písně Schubertovy 265, 326 a 390 zl., Verdi 52 zl., R. Wagner 53 zl., S. Rosa 35 zl., Vittoria Colonna 210 zl., Mazarin 17 zl., Diderot 13 zl., Lucrezia d'Este 6 zl., 235 listův a listin jednajících o rodině d'Este prodáno za 200 zl, 183 listin o rodině Gonzaga za 80 zl., celá dražba, která od 11. do 16. března byla, vynesla 19.000 zl. (Srv. „Zeitschrift für Bücherfreunde" V. str. 118—121, článek od E. Fischera von Röslerstamm.) I. Zháněl.

Elektrický rychlovlak mezi Paříží a Brusselem, který z podnětu krále belgického bude ještě letos zaveden, bude se dotýkati Antverp a Ostende a vykoná jízdu mezi Paříží a Brusselem pouze za 2 hodiny času. Podnik financován bude zvláštním syndikatem, v jehož čele stojí pařížský Rothschild. Francouzská vláda dala již ku přípravným pracím na území Francie povolení.

Rozhled.

V Brně, 25. září 1901.

Církevní zprávy. Katolické sjezdy minuly a nechaly dosti rmutu za sebou, jenž kol nich přibojem nepřátelským byl nanesen. Rozhlížíme-li se teď po všem tom protestním ruchu, jest těžko nepojmouti podezření, že byl z nějakého společného ústředí organisován. Byl tak dokonale stejný u všech stran, ať to byla svobodomyslná, radikalní, či socialistická strana, která protest pořádala. Strany tyto jindy tak urputně proti sobě stojící, najednou ať zjevně ať tajně spojily se k dílu „protiklerikalnímu". Není to sic nic nového, viděti je spojeny na tomto poli, ale jejich jednomyslnost přece nebývá ani tu tak dokonalou, jak byla teď. Zvláště nápadným byl protest socialistů proti sjezdu katolíků německých v Olomouci. Člověk by se při nejmenším tázal — co je českým socialistům (a jiných v Olomouci není po tom, co dělají Němci ať ti či oni! Z rázu a síly protestů možno snad velmi případně souditi o síle obojího táboru tu i tam. Z české protiklerikalní strany protest nemohl býti uspořádán ani v tomže městě, v němž konal se sjezd katolíků, musil býti svolán v jiném městě! A tu přes velkou sílu „národně" i „beznárodně" socialistického dělnictva a za účastenství nejlepších hlav a řečníků strany lidové — dopadl obsažně i rozsažně bledě. Neboť sehnati na náměstí k takové podívané z města Prostějova — o 25 tisících obyvatel — kolem čtyř tisíc diváků, není opravdu ani prostřední účinek. A venkov zastoupen byl minimalně. — V Olomouci už protest směl se odbýti v místě sjezdu samého. Ale byl též jen bezvýznamný: leda pro vystoupení socialistů jako strany proti německé radnici měl nějaký význam: ruchem, jejž způsobil, byl vlastně protiněmecký a protiradniční, nikoliv protiklerikalní — těmi byly jen řeči, a socialisté už jinak nemluví. Protesty liberalní a radikalní v Olomouci vůbec za řeč nestály, třebas pořádány i se starokatolickou bohoslužbou a třebas jim sledovalo prý na 70 odpadů. Proti olomouckému sjezdu však dlužno vážiti protesty obecních rad německých měst moravsko-slezských, jež byly vlastní a silnou celkem demonstrací protisjezdovou. Německá města moravsko-slezská nejsou katolická, jak se ukázalo. — Leč nejsilnější a nejmocnější protest uspořádán v Litoměřicích: v městě samém a tak mocný a tak činu lačný, že policie musila brániti vstup k místnostem sjezdovým. Gradatio — vzestup od Čechů k Němcům a od Moravy k Čechám je tu zřejmý.

Katolické projevy sjezdové, aspoň zevně, byly všecky imposantní — ovšem s opačným vzmocněním síly, jakou vidíme u protestů. Jiná jest ovšem, díváme-li se na práci sjezdovou. V Kroměříži jen některé odbory byly na výši representace celého československého směru kato-

lického. Resoluce většinou neznačí žádného pokroku proti resolucím I. katolického sjezdu v Brně.

Leč nejvíce ohlasu vzbudil vídeňský sjezd kněží (Clerustag), vlastně řeč mons. Scheichra na něm pronešená. Radikalové němečtí nad ní plesali, že je to zásvit nového reformačního hnutí v Rakousku, ba i liberalové němečtí začali se hrozit nového toho hlasu „vzpoury“ proti církevním vrchnostem. Obojí ovšem viděli, čeho viděti a slyšeti si přáli — účastníci sjezdu sami ani toho úmyslu ani dojmu neměli. Řeč mons. Scheichra volala ovšem po nápravě a to „in capite et membris“, čili nahoře i dole, ale proto ještě nehlásala vzpoury! Také jeho výrok o reformním katolicismu jest zcela obyčejným řečnickým obratem. Pravilť: „Reformní katolicismus má neprávem špatný zvuk, ačkoliv je pravda, že by církev Boží reformovat chtěli i lidé, kteří by nejdřív u sebe reformou začíti měli.“

Místo, jež asi nejvíce bodlo, bylo v řeči jeho toto: Jsem toho dalek, abych doporučoval proti dnešnímu ruchu proticírkevnímu jako jedinou omluvu: špatnost světa. Nehleďme pořád jen na druhé! Hleďme také jednou na sebe! Proti nepřátelskému světu nevychází se ovšem s necvičeným šikem a nestaví se v čelo vůdcové, jichž se poslouchá jen proto, že zrada je stanným právem trestána, vůdcové, jimž se přinášejí projevy lásky jen v gratulacích, úcta projevuje jen v přípitcích a kteří jako nenahraditelní se oslavují jen v listech, které mají biskupskou podporu a nebo jichž redaktoři se zajímají o „color violaceus“. Uměle vypiplávat budoucí kněžské kandidaty spomáhá nedostatku kněží jen zevně. V písmě takový stav popisuje se slovy: „multiplicasti gentem et non magnificasti laetitiam“ (rozmnožil jsi lid, ale radosti jsi nerozmnožil). Radost moje ze vzrůstu klášterních bratří a sester, a zvláště tyto množí se zřejmě den ode dne, jest hypothetická. Kláštery a alumnaty neplní se totiž jen z lásky ku Spasiteli, ale i z příčin všelikých socialních zařízení. Mnohý studiosus obléká jen proto kněžské roucho, že tatíkovy peníze nestačily na jiné studium. Za časů Lutherových jako živelní pohromou se vyprázdnily kláštery, poněvadž scházela „vocatio posthuma“. Protož musíme my kněží, chceme-li bědy doby zhojiti, začíti vždy a všude od sebe samých. Ať toho nikdo nepopírá, bylo by to marno, že jest mnoho nespokojenosti i pod rouchem kněžským; proto se též i nadšení a nadšení nedostává. Kdyby abiturienti gymnasialní viděli, že ve všech srdcích kněžských sídlí pravá láska k povolání, veselá mysl a spokojenost, pak bychom nepotřebovali žádných umělých přístrojů pro odchov kněžských kandidatů.“

Také tenor jiných míst řeči Scheichrovy nesl se tím duchem, jaký i jinak z jeho činnosti žurnalistické a poslanecké znám jest: mluvil proti závislosti církve na státu, proti státnímu poručníkování, proti tomu, že stát církve užívá ku svým účelům, ale tam, kde by ji měl hájit, nechává ji na holičkách; také nedostatek vážnosti k vlastnímu stavu, servilnost a honění se za úsměvem panským vytýkal sluhům církve, vysokým i nízkým.

Jeho konečný návrh na reformu katolicismu byl ten: aby hleděli ne semináře a klášterní školy zakládat a v nich odlučováním od světa vychovávat z hochů už budoucí kněze, ale na světské školy hledět dostat své lidi, světské učitele pravé dobré katolíky, kteří by o náboženský výchov dbali. Katolické kněžstvo nesmí prý se státi kastou, musí míti přirozený dorost, jenž se všech stran a vrstev lidu se dobírá.

Kdyby takovýmto způsobem už měly se všecky rány zahojit, to by u nás musily býti zlaté časy. Že jsou v českých krajích mnohem lepší poměry než v německých, je pravda. Ač jsou tu semináře, přece alumnaty bývaly, aspoň před několika lety ještě, přeplněny žáky externími. Byla to dobrá známka ducha náboženského v lidu i mládeži, škoda, kdyby to mělo přestati, ale je už to všecko to dobré? Z jiného pramene prýští nesnáze církve a ruch proticírkevní. Ovšem monsign. Scheicher žádá „reformationem in capite et membris". Ale blížeji této nápravy neoznačil.

Na sjezdu kněží vyneseno na povrch i několik jiných stesků a požadavků, jež v nové době začínají býti aktualní: žádána národní řeč bohoslužebná, zrušení patronatu, štoly a podobné známé i od nás a odjinud. Sjezd usnesl se budovati na pevné organisaci všeho kněžstva rakouského (bez rozdílu národnosti) a zřídil spolek pro obranu kněžstva proti pomluvám a urážkám. Mons. Scheicher ještě ve zvláštním referatě pojednal o tak zvaném bohatství církve v Rakousku, doloživ statistickými údaji příjem, jenž na jednotlivé osoby z kleru a řeholníků připadá. Leč takovými údaji nedá se nic dokázat: že by všichni řeholníci a kněží byli bohati, nikdy nikdo netvrdil ani z nejzarytějších nepřátel. Ale bohatství jednotlivých ústavů církevních píchá od jakživa a bude píchati do očí všecky ty, kdož církvi budou nepříznivi. A toto bohatství jednotlivých úřaduv a ústavů církevních se nedá oddisputovat. Jest tu a jest všem zřejmo. Statistická data vypadají proto vždy jako vytáčka. Třeba lidem také něco přiznat! Lépe je snažit se dokázat (a m o c i to i ukázat!) lidem, že bohatství v rukou církve jest pro společnost štěstím.

Následkem všech těch sjezdů, jak se olomoucký „Rozkvět" obává, bude prý sesílený boj proticírkevní, sesílený až v hotový „b o j k u l t u r n í". „Katolická věc má teď mnohem těžší postavení, než měla před sjezdy. Toť jsou následky pýchy a tak zv. pouličního náboženství. Že ke kulturnímu boji jednou dojít musí, to bylo jisté, ale že se vydupal tak předčasně, je chybou, která celý zápas jen ztíží. Proto jest nutno, pokud možná výbuch toho boje oddálit a v tichosti (ne vyzývavými demonstracemi) připravovat se na něj: pěstováním katolické vědy, pěstováním katol. umění, pěstováním katol. intelligence, prohlubováním skutečné zbožnosti."

Pochybujeme, že by sjezdy zmíněné byly co uspíšily. Němci už dávno i před nimi byli stejně rozštěpeni na dva od sebe oddělené tábory: katolický a protikatolický. Tento vytrumfl heslem „los von Rom" už dávno před sjezdy, a sjezdy ruchu toho jistě neposílí, neposílí-li ho německo-říšské marky. Na české straně pak pochybujeme o prognosi

na Moravě kulturní boj nepovstane, a v Čechách jsou z dosahu sjezdu kroměřížského: liberalní strany české mají jiné věci na starosti než kulturní boj, a také by dnes v době velkoněmeckého ruchu s ním u lidu nepochodily! Protiklerikalními pak stejně byly už jakož i budou.

Vzpružina celé protiřímské agitace stále je víc a více zřejma: jsou jí protestantské a velkoněmecké peníze. Na celou tu agitaci „los von Rom" vydáno už na devět milionů marek, jak sám jeden protestantský list („Magdeburger-Zeitung") přiznal. Rozpočteno na 16.000 odpadlíků, vydá na jednoho skoro 600 marek (vlastně na 13.000, vydá pak 700 marek). To jsou ovšem drahé „ovečky". A kdyby aspoň možno bylo říci, že větší část z toho obnosu padla na zařízení evangelických obcí (stavbu far, chrámů a vydržování pastorů či kazatelů), ale nikoliv; větší díl té summy ztrávila agitace a premie agitatorů! Za devět milionů ostatně by každá jakákoliv náboženská obec byla získala takových několik tisíc přeběhlíků.

Mají-li se věci tak, skoro aby měl člověk s hospodářského stanoviska radost nad tou celou akcí! Peníze plynou do kraje a nemoralnost celé té akce brzy bude prohlédnuta tu i tam. Jen že v Německu budou asi o jednu naději chudší a miliony budou přece jen už ty tam. Řídí-li se naše vláda ve své shovívavosti k ruchu „los von Rom" jen touto poťouchlou radostí, aby Prusko honem jen co nejvíc peněz poslalo, pak je to finančně prozíravé ministerstvo, jakého ještě Rakousko nemělo.

Dle zprávy obou církevních rad, vyznání augsburského (luteráni) i helvetského, přestoupilo letos za první pololetí 2819 osob z katolictví ku luteranství a 216 z katolictví k helvetství (z jiných církví jen 129 k luteranství a 30 k helvetství). Církev katolická ztratila tak za první pololetí 3035, z toho 1735 v Čechách samých (1365 mužů, 1057 žen a 583 dětí pod sedm let). Jelikož r. 1899., když akce „pryč od Říma" zahájena, přestoupilo 6047 osob a r. 1900. 4699 osob, získaly z katolicismu obě církve protestantské za tři leta 13.791 osob. Letos těší se Wolfova „Ostd. Rundschau", že dosáhne se prý cifry 10.000. To by ovšem musilo v druhém pololetí přestoupit 7000 osob, a aby se tak hromadně přestupovalo, to by musily i marky z říše ještě hojněji plynout.

Přecházení k helvetské církvi není asi následkem německo-radikalní agitace. Helvetské obce jsou většinou české, a tu také vidět mezi přestouplými většinu žen (107), málo mužů (87), skoro žádné děti (22). To značí, přestoupení dálo se nejčastěji k vůli sňatku, kdy nějaký bohatý helvet převedl katoličku ku svému vyznání.

Jelikož „bacillus evangelicus" řádí nejvíc v severních a západních Čechách, zanášejí se asi v rozhodujích církevních i státních kruzích myšlenkou o novém rozdělení, upravení a zřízení diecesí v Čechách. Aspoň jen odtud mohou povstávati neustále ty pověsti, o rozdělení diecese pražské a litoměřické a zřízení nových diecesí jedné či dvou německých a jedné české. České listy všech stran jednomyslně protestují, aby církev v Čechách řídila se týmže měřítkem národnostně-politickým a rozhraničovacím, jímž se řídí politické strany. Bojí se především

o pastoraci a o náboženský výchov (liber. listy jen z národ. stanov.) českých menšin. Leč o tyto, jak Národní Listy v čísle ze dne 31. srpna dokazují příklady, i dnes je velmi slabo nebo nic postaráno. Oprávněným žádostem českých věřících bojí se církevní úřady v nacionalních německých místech vyhovět, nebo aspoň tím jest jaksi i o české menšiny postaráno, když zastává duchovní správu kněz českého jazyka mocný nebo dokonce rodem Čech. Ale i tyto případy jsou už řídké. Obava však jest, že potom by jich vůbec nebylo. Ač kdo ví!? Která pak diecese a který alumnat v Rakousku dnes jest bez českých kandidatů, kde se bez nich obejdou!? Musí je vzíti a rádi je berou, vždyť svých nemají, a český kněz se svou skromností a horlivostí nejen doma, ale i mezi cizím lidem apoštolskou službu koná tak dobře, ne-li líp, jako kněz sourodý.

Víc než měsíc tvořila záležitost charvatské kolleje v Římě zlobu dne pro Rakousko i Italii. „Dalmatští“ kanovníci a laici obsadivší násilím kollej a svrhnuvší rektora Pazmana netěšili se sice dlouho svou usurpovanou vládou, neboť úřady italské je vypudily. Ale dlouho to zase trvalo, než úřady italské se rozmyslily, jak věc urovnat. A to zase zavdalo podmět k agitacím: jak v Italii tak v zemích jihoslovanských. Zahraniční úřad rakouský, třebas doznal výtek s obou stran, z katolické („Vaterland“) že je slabý a neumí hájit práv říše, a z liberalní, že propaguje slavismus (!) a klerikalismus, zachoval se šetrně a rozvážně. Ježto celá aféra byla víc tragickokomická než vážná, bylo dobře přednést svůj nárok přesně a dát jižním vzbouřeným myslím se uklidnit. Italské úřady zprvu skutečně zdálo se že celou věc rozpředou na konflikt, ale na konec se stalo Rakousku i Vatikanu po právu. Vinníci sice osvobozeni, ale kollej vrácena rektorovi k účelu z Vatikanu ustanovenému. U nás leda v jižních slovanských zemích začal konfiskační a policejní apparat pracovat vší silou, když schůze a listy začaly příliš ostře hájit práva charvatská a stigmatisovat vlašskou nespravedlivost. Ale na konec zase ozvali se ještě Srbové, a sice úřední černohorský „Glas Crnogorca“, který uráží se nad tím, že kollej nazvána v breve papežském charvatskou, a přece přiděleny k ní i diecese srbské, jako barská, jejíž biskup nese název „primas Serbiae“. Proto prý z barské diecese nebudou moci posílat nyní své kleriky do kolleje charvatské, jako dříve je posílali do illyrské, kterýmžto názvem nejen Charvaté, ale i Srbové se zahrnovali. Není to ovšem pravda.

V diecesi krcké vykonána nedávno diecesní synoda, po dlouhé přestávce, se vším tím apparatem obřadním, jaký z dávna předepsán. Celá synoda svolána podle toho k tomu, aby se uspořádalo několik průvodů a přečetlo několik dekretů. — Co s takovými synodami dnes? Škoda času a škoda peněz!

Dne 17. září zemřel terstský biskup Ondřej Maria Šterk ve 74. roce věku, pronásledován nenávistí vlašských irredentistů až do hrobu. Bude to zase boj — a třeba tak i tak. Nelišného člověka sotva bude lze vynalézt a kdyby, bude to přece jen rodem Slovan — protože jen Slované mohou býti nelišni! — Tedy zase příčina pro „pány jihu“,

aby ho znovu pronásledovali. A vyslovený národovec ať té či oné strany, působit bude v rozdrážděném kraji tom i mimovolně samo neštěstí. Ovšem vláda je tu vinna nejvíc, ponechávajíc násilné menšině zvůli ve všem. Mons. Sterk je druhý už od italianissimů v pravém smyslu slova uštvaný a umučený biskup (gorickému kardinalu Missiovi činili totéž). Bohužel, že mučili ho nejen liberali a židé, ale i vlastní kněží vlaští!

V Ruščuku vysvěcen na coadjutora biskupa k pomoci biskupovi nikopolskému mons. Doulcetovi mons. Jacquets. Diecese ruščucká má kolem 12.400 katolíků (latinského obřadu). Vedle tohoto biskupství jest v Bulharsku ještě vikariat latinský, sofijskoplovdivský (sídlo a seminář je v Plovdivě). Mimo to má Bulharsko ještě jeden vikariat sjednocený, rovněž i v Macedonii je vikariat pro jednocené Bulhary, jichž jest v každém vikariatě asi 15.000. Svatý Otec Leo XIII. když zřizoval macedonský vikariat (1883), veliké naděje kladl v unii tuto, doufaje, že bude razit cestu sblížení mezi církví latinskou a pravoslavnými na Balkaně. Leč přírůstek sjednocených na ten celý čas není vlastně žádný.

Sjezd italských katolíků v Tarentě bude v historii sjezdové pro Italii aspoň jedním z úhelných. Vyšla z něho, či vlastně měla vyjíti svorná jednota obou táborů: starého konservativního a mladého křesť. demokratického. Smíření nastalo na zvláštní zakročení Sv. Otce — staří se k němu sjezdem svým nijak nechystali, ba naopak bylo se co obávati tím větší rozluky. Na sjezdě ještě sem tam propukla neshoda mínění, nedůvěra na obě strany, ale ochotou a poslušností vše urovnáno. Pro starý směr to znamená vlastně porážku, ale teď vlastně už jen v umíněnosti. Po poslední encyklice Sv. Otce „o křesťanském demokratismu“ stále se ještě ani se slovem ani se směrem nemohli smířit, podněcováni dokonce v odporu svém prý jedním z nejvyšších hodnostářů kurie. K encyklice přidáno tedy přímé vyzvání. Mladí mají horlivost, svěžest, ale i moc a sílu a zdárnou působnost už za sebou, staří měli jen několik urozených jmen a jejich suitu ovšem; přinesou tudíž mladí mnohem větší fond do společné domácnosti.

Kardinal-vikář římský (Respighi) rozeslal italským biskupům okružník o vysílání kleriků na studie do Říma. Dvojí nesnáz znovu se tu vyskytla, přes to, že záležitost už dříve dvě kongregace kard. upravovaly. Předně biskupové italští posílali na Gregorianskou universitu mnohdy tak nevhodný material, že nebylo možno s ním nic počíti. Proto v listě okružním radí kard.-vikař, aby se posílali jen lidé nejschopnější a odbyvší aspoň předběžná studia gymnasialní. Sic jinak že je to zbytečné maření času a peněz. — Jiný zlořád jest ten, že mnozí theologové pořád ještě pomíjejí napomenutí, aby bydleli v některé z kollejí pro různé národy zřízených, nebo aspoň v některém z klášterů. Na privatních bytech mnohdy velmi nevhodných dějí se pak všelijaké zlořády. Tímto hřeší nejčastěji italští klerikové, kteří uchylují se v Římě raději ke známým a příbuzným než do kollejí, jichž výlučně pro Italy zřízeno asi deset. Také z jiných národů tito „vagantes“ se rekrutují, ale jen velmi pořídku.

Francouzské kongregace, právě nejpamátnější a nejznámější, nepodrobily se zákonu o autorisaci a vystěhovaly se: zvláště o benediktiny v Solesmes a spřízněných domech, jakož i o kartusiany v Grande-Chatreuse, známém to místě svou výrobou šartrésky, šlo obyvatelstvu i vládě. Vláda vzkazovala jim konečně, dávala je přemlouvat církevními i světskými úřady, aby zůstali, leč marně. Odchodem kartusianů ze Savojska ochudí se celá ona horská krajina. Benediktini solesmešští vybrali si Anglii, benediktinky ostrov anglický u Francie Wight, kartusiani pak Španělsko, totéž Španělsko, jež na pokyn z Paříže tak se bylo proti řádům rozzuřilo, jak ani ve Francii nejhorší nepřátelé jejich toho neučinili! Odchodem benediktinů rozbit také známý útulek spisovatelský v Ligugé; romanopisec Huysmans vrací se do Paříže, také ostatní, co s ním se do Ligugé uchýlili, rozcházejí se do soukromého života. Leč všichni vlastně se domnívají, že nestěhují se na dlouho. Ostatně veřejné mínění i příznivé druhdy řádům a nepříznivé tím spíše, obrací se už proti stěhujícím se mnichům, odsuzujíc jejich vzdor proti zákonu, že nechtějí žádati za autorisaci ani ti, kteří k tomu zpříma vládou byli vyzváni. Vytýkají jim nepříchylnost k vlasti a nelásku ke krajanům, jež opouštějí — tak lehce. Příliš politickým není toto dobrovolné a mnohdy i nepotřebné stěhování! Lepší dojem a více sympathií v lidu by bylo řeholím získalo, dáti se pronásledovat a násilím vyhánět! Mučenická slavozář jest lepším doporučením než politický trumf! Zbavili také vládu nejchoulostivější úlohy, jíž se obávala a podali jí ještě dobrou »výmluvu«: sami utíkají, my jich nevyháníme, naopak vstříc jsme jim vycházeli.

Víc než „reformovaný katolicismus“ hlásá nedávno vyšlá kniha francouzského Anonyma, dle všeho kněze, či aspoň některého ze skupiny „abbés évadés“, „la renovation religieuse“, náboženskou obnovu, tedy ne reformu ale obnovu, a to obnovu ducha náboženského vůbec. Ale jaká je to obnova! „Křesťanství není společností ani náboženstvím ve vlastním smyslu, nýbrž je to pouze stav duše. Jakéhokoliv vyznání člověk jest, či nemá-li vůbec žádného, může býti křesťanem, žije-li podle přísných zákonů lásky, spravedlnosti a pravdy. Kdožkoliv činí dobré, jest křesťanem činu, i kdyby věřící ho považovali za neznabožce.“ Jak vidět interkonfessionelní indifferentismus, vyznávání všeobecného bezbarvého křesťanství, jaké už v Chicagu na náboženském sjezdu hájil a dosud ve svém listě hájí a hlásá abbé Charbonnel. — Francie v poslední době plodí velmi mnoho literarních pokusův o nové náboženství a polemik proti starému, ne však v protináboženském nějakém, materialisticko-socialistickém, ale jakémsi mystickém směru.

Jest to ten „neochrétianisme“, jaký se před desíti lety ohlásil i v literatuře a literarním světě několika zvučnými jmény, z nichž Brunetière, Vogüé, Coppée a Huysmanns ještě náleží mezi nejupřímnější. Hledání nového náboženství stalo se literarním směrem, jenž duchy ne spojil, ale roztříštil. Jedni hledajíce vrátili se do lůna katolicismu, odkud byli sami uprchli, leč ostatní zůstali po různu rozprášeni, každý se svým hloučkem, každý jako velekněz se zástupem věřících.

Nový literarní život francouzský má ráz pravého sektařství: ne směry, ale sekty jsou to. A ráz tento skoro zpovšechněl: od literatů přešel na ostatní vrstvy, stal se modou: modou, nad níž zprvu sic v katolických kruzích plesali, jež však teď ukazuje se čím dál osudnější. Jest to mysticismus pýchy a převratu, ne ten starý mysticismus pokory a poslušenství, jaký církev korunovala uznáním, ba i četnými kanonisacemi jeho nositelův a nositelek.

* * *

Věda a umění. Dne 8. září připadly šedesátiny Dvořákovy, jež národní divadlo pražské oslavilo zvláštním večerem, a v dozvuku jeho provádí Cyklus oper Dvořákových, z nichž mnohé zrovna jakoby v zapomenutí byly upadly. Domácí i cizí listy za té příležitosti přinesly posudky dosavadní činnosti Dvořákovy, vytýkajíce jeho význam jako světového genia hudebního. Ve vídeňské dvorní opeře připravují na zimu jeho „Rusalku“.

Národní divadlo mělo v poslední době několik nepěkných affair se svými „umělci“, kteří vyvízali se ze závazků svých před časem a bezprávně dávajíce se angažovati jinde.

Konečně založena jednota českých žurnalistů jako spolek odborově stavovský. Dosud měli čeští žurnalisté pouze podpůrný spolek, či lépe řečeno fond. Na venek zastoupení jednotného nebylo. Proto na mezinárodních sjezdech žurnalistů nebýval také český tisk (jako na příklad polský) zastoupen. Bývali pojati čeští žurnalisté pod široký souhrn Rakouska. Nyní tedy i český tisk bude se presentovat individualně a samostatně.

Poslední číslo „Živy“ replikuje na zvláštní názor v „Naší Době“ pronesený, o experimentalních naukách přírodních. Žádá „N. Doba“ totiž (hovoříc o idealismu ve vědách přírodních za příležitosti Marešovy knihy „Idealism a realism“), aby vědy přírodní nerozptylovaly se v jednotlivých faktech a experimentech, nýbrž podporovaly jimi pouze danou zásadu, danou soustavu. Aby experiment byl dokumentem theorie tedy a ne drobtem, z něhož se teprv někdy něco, po případě nic nevybuduje. „Živa“ (prof. chemie Raýman) vidí v tom celý moderní směr našich mladých přírodozpytců: jsou nakloněni k blouznění přírodovědeckému. Pro přírodovědu jsme neučinili my Čechové skoro nic, ale máme tu smělost, že filosofujeme a pochybujeme o oprávněnosti výzkumů a směrů výzkumných — v cizině. Proti tomuto směru co nejvydatněji bojovati, prohlašuje „Živa“ za svůj přední úkol. Sic si jinak vypěstujeme snílky a diletantské povídaly. —

I tento svůj směr mladí naši pochytli v cizině. Všude se rodí znovu jakési idealní nazírání na všechno, řekl by člověk dekadentství ve filosofii a vědách. Starší materialismus se přejedl, a duchové zapotáceli se do druhého extremu. Zdravý střed je těžko nalézti. Jen že velké národy západu mají vedle svých spekulujících a filosofujících synthetů veliké řady mužů „drobné práce“. U nás pak dle názorů

„Živy“, a každý to potvrdí: těchto je málo a oni se množí, protože práce jejich je zajímavější pro ně i publikum a lehčí!

Ruští výtvarní umělci od třech let provádějí extensi umění svého, pořádáním *lidových výstav*. Letos v září uspořádána druhá taková výstavka (prvá: 1898), jež nad prvou vynikala velikou hojností zaslaných děl uměleckých (kolem 300), jakož i zastoupením nejznamenitějších jmen domácích. Ale kdežto na prvou přišlo na 67.000 lidí, druhá jest mnohem slaběji navštívena, takže do konce 29. září čítá se jen asi na 40.000 návštěvníků, přes to, že vstupné určeno jen na 5 kopějek. Dle všeho výstava lidová, ač hojně obeslána, přece pro svou jednotvárnost obecenstvo nevábila. Jak jistý kritik petrohradský podotýká, bylo tu přece jen málo věcí, jež lid zajímají: málo námětů náboženských (a ty špatně, pro lid aspoň, pojaty), málo historických, ba i málo genrů. Nejvíce vystaveno podobizen všelijakých slečen a paniček, v roztodivných polohách, na židlích a na sofách, na stromech i na oblacích, oblečených pěkně i škaredě, nebo vůbec ne, dobře i nedobře provedených. Jakoby mladé ruské umění zavíralo se a vrcholilo ženskou podobiznou či studií! Nejvíc ještě se líbil laciný lidový katalog s illustracemi po 9 kopějkách.

Výprava malíře Borisova na Novou Zemi vrátila se dne 23. září do Ruska. Výprava veze mnoho náčrtků a studií severní přírody, ale i mnoho poznatků a výzkumů přírodozpytných, obchodních a meteorologických.

Nákladem anglické společnosti biblické vyjde *první lidovou řečí psaný maloruský překlad bible*. Pořízen nebožtíkem spisovatelem rusinským P. Kulišem, jehož z části ještě nedokončenou práci dokončil Iv. Nečuj Levickij. Lvovská sjednocená konsistoř překladu neuznala a nechtěla vydati, tudíž vdova po Kulišovi uchýlila se k anglické společnosti. — Na *Ukrajině* zadali opět někteří literati rusínští o *povolení*, aby směli *vydávat rusínské listy*. Tak zmíněný I. N. Levickij žádal o dovolení vydávat literarně-belletristický měsíčník „Proměň“ (Paprsek) a D. Rjabošapka zase liter.-belletrist. týdenník „Dněpr“. Oba listy psány by byly čistě malorusky. Více naděje má na dovolení jiný žadatel, jenž uchází se o dvojsloupcový list, na jednom tisklo by se rusky, na druhém malorusky.

Karlovecké „Brankovo Kolo“ v čísle 34. hovoří o *nejpopularnějších literarních výtvorech* srbských a jak dnes jinak se popularnost jeví než dříve. Po Dositijovi a jeho spisech, jenž zlidověl hlavně pro řídkost srbské knihy, dobyli si nejsnáze popularnosti některými písněmi svými Branko, Zmaj, Jakšić, jakož i Národní Písně. Také Matavuljovi zdařilo se svou povídkou „Fra Brne“ udeřiti na lidovou strunu, takže jmena humoresky té všeobecně ve společnostech a v životě zdomácněla a dávána podobným jedincům. A povídkami získati takového zlidovění jest už hůře! Vedle písní nejlépe se to daří dramatům. S jeviště velikou sílu měla na lid dramata: „Boj na Kosovu“, „Saćurica i Šubara“, „Seoska lola“, „Djida“ a j. Leč to už jsou starší útvary. Z novějších začíná si všeobecné slávy a popular-

nosti zjednávati „Ivkova Slava“ Sremčeva. Původně povídkou šla už z ruky do ruky, když však povídka ta přepracována ve veselohru, dávána ještě s větším úspěchem. Spisovatel sám vida takový úspěch, znovu veselohru svou přepracovává. Konečně uvedena i barvami na plátno: nejcharakterističtější osoby její Kalča, Čapa, Sika, Jolče a j. i celé skupiny konečně pak objevily se též na pohledkách . . .

Georgi Bajdanov upozorňuje v nedávno vydaném spisku bulharském (Bъlgarskaja narodna pěsenj) na stránku hudební, jež dosud u bulharské písně od sběratelů zanedbávána. Sběrateli byli totiž většinou cizinci a ti neznávali dobře rázu hudebního, jenž také úzce se s řečí a rázem zpěváka pojí, že jen nejcvičenější domácí ucho dobře postihne jemné odstíny přednesu a melodie. Nápěvy národních písní bulharských zachovaly si prastarý ráz hudební a jsou tudíž jako historická památka velmi vzácny. Navrhuje tedy spisovatel, aby pro lepší uchování všech nejjemnějších nuancí, učitelé, kteří by chtěli sbíráním národních písní se obírat, vyzbrojeni byli grafofony, které by zachytily zpěv národního zpěváka a tak uchovaly i se vší rázovitostí. V Abobě, kdež objeveny zbytky starého sídla bulharského, pokračuje se dále v kopání, jež vede krajan náš prof. Škorpil; objevy zakládá peněžně vláda a archeologický ústav ruský v Cařihradě, jenž se jich spolu účastní.

Porodniční lékař berlínský Dr Sternberg uveřejnil v odborném lékařském časopise (Zeitschrift für Psychol. und Physiol. der Sinnesorgane) své výzkumy s dítkem bez mozku narozeným, jinak vyvinutým. Dítko žilo 10 dní, což stává se ve velmi řídkých případech za takového zmrzačení. Zkoumána chuť dítka: sladkým, kyselým, hořkým a slaným roztokem, jenž pouštěn na jazyk prostřednictvím štětičky. Dítko při sladkém roztoku polykalo a neuhybalo, při kyselém a hořkém však stahovalo tvářičku, odvracelo hlavu a vyplivalo roztok. Podobně při slaném roztoku dítko sevřelo ústa, nepolykalo a bylo netrpělivo. Dítko bez mozku činilo všecko to, co činí děti s mozkem a třeba už vyspělejší, nepříjemný pocit chuti vybavil tytéž reflexní pohyby, jaké vybavuje u zdravého a normalního člověka i u dospělého. Jiných funkcí smyslových nebo duševních nedá se ovšem na takových dítkách zkoušeti. Sternbergův doklad o úplné funkci smyslu bez mozku u dítek jest první literarně použitý a zjištěný.

V Berlíně konati se měl tohoto měsíce sjezd „lékařů laiků“. Jedná se ponejvíce o „kneippiany“, přívržence všelikého vodního, vzduchového a jinakého léčení. Jest nepochybno, že sjezdu súčastní se i někteří lékaři z povolání. Ač mezi lékaři diplomovanými jest takovéto laické léčení ve velké nenávisti, a sjezd uvítán jako výsměch vědě lékařské na počátku 20. století, přece neschází mezi lékaři mužů, kteří od discipliny a vědy odstupují a hledají nové jednoduché cesty léčení, jež v některých případech zrovna zázračně se osvědčují. Vidno ze všeho toho, že lékařství jest přece ještě víc uměním než vědou, a každé umění mívá samorostlé ctitele a pěstitele, jimž se stejně dobře daří jako akademicky vzdělaným, aspoň v úzkém oboru!

Novoyorským lékařem Dr. Lumbardem vynalezený velmi jemný teploměr na měření tepla tělesného zjistil některé dříve už známé zjevy fysiologické. Tak konstatováno, že ženské tělo jest vždy teplejší než mužské, průměrem o $^3/_4$ či $^1/_2$ stupně. Rozdíl snad mnohdy klesá na minimum, ale neshledáno případu, že by v týchže okolnostech a poměrech tělo ženské bylo méně teplé než mužské. Také temperatura dítek shledána o celý stupeň vyšší než u dospělých. Čím dítě mladší, tím rozdíl v temperatuře je větší. Také není teplota na obou stranách těla stejná. Levá strana jest teplejší než pravá. Ovšem rozdíl jest tu k nepoznání malinký, ale přece vždy zjistitelný.

První Nobelova cena za vědecké práce udělena dvěma lékařům: danskému professoru Nielovi R. Finsenovi, jehož methoda léčení lupu a kožních nemocí červeným světlem v jeho ústavě dodělává se znamenitých výsledků a jest tudíž trvalým obohacením vědy a úlevou trpícímu lidstvu — a ruskému lékaři Pavlovu, jenž znám jest jako slavný fysiolog, zkoumáním vyživování lidského proslulý. Cena jest 200.000 korun pro každého z vyznamenaných. — Jak už dříve jsme sdělili: o cenu nesmí se nikdo ucházet — rozhodčí komisse vybírá ze širokého vědeckého, literarního a humanitního světa sama.

Zajímavých zkušeností o teplotě nejvyšších vrstev vzduchových došel Dr. Teifferenc de Bort, správce stanice povětrnostní v Trappes ve Francii. Vypustiv na půl třetího sta malých balonů se samočinnými zaznamenávajícími nástroji, dostal tak velikou řadu pozorovaných údajů, z nichž pak průměrem mohl usouditi už s bezpečností o tom či onom zjevu jako zákonném: té či oné teplotě jako normalní. Ve své zprávě zaslané akademii věd v Paříži tvrdí nejdřív, že do výše 10 kilometrů jest změna teploty na zemi dle ročních časů také patrna. Údaje differencialní platí ovšem jen pro stanici Trappeskou. Tu rozdíl střední temperatury v protivných počasích (létě a zimě) tvoří 17 stupňů na zemi — ve výši 5 kilometrů však už jen $14^1/_2$ stupně — ve výši 10 kilom. jen 12 stupňu. Tak v lednu byla v Trappes střední temperatura 0·9 (nad nullou); ve výši 5 kilom. — 19 st. (pod nullou); ve výši 10 kilom. — 52 st. V měsících březnu a dubnu jest zima v oněch výšinách vzduchových ještě o něco vyšší! Teprv v červenci zřejmé jest jakési zahřátí i vrchních vrstev vzduchových. V červnu bylo ve výši 5 kilom. ještě — 17 stupňů, ve výši 10 km. — 51 stupňů; v červenci pak ve výši 5 km. bylo — 9 stupňů, v září nejtepleji, totiž — 7·2 st. Ve výši 5 kilom. už nikdy temperatura nevstoupne nad bod mrazu: kolísajíc od — 7·2 do — 21·8 stupňů během roku. Ve výši 10 kilom. nejteplejší měsíc jest rovněž září; tu teplota obnášela — 41·8 stupňů. Maximum pak totiž — 53·8 stupňů je tak nízkou teplotou, jaká na zemi samé vůbec pozorována. Největší zima pozemská jest tudíž i největší zimou 10 kilometrů nad zemí. V létě nutno v Trappes vystoupiti 3600 m., aby se došlo bodu mrazu, v zimě jen 100 metrů do výše.

Nově vzplanuvší hvězda v souhvězdí Persea po několika dnech skoro načisto zmizela, a tím dala hvězdářům teprv novou hádanku o své podstatě. Zprvu zdálo se přirozeným vysvětlení, že hvězda

vnikla v husté prostředí a třením se vznítila či prostředí se vznítilo, srazilo a učinilo ji viditelnou, nebo srazila se tělesa dvě a slila v jedno se zvýšenou teplotou. Leč tu zblednutí a měnění světlosti nové hvězdy zdálo se nevysvětlitelným. Leč hvězda pozorována bedlivě dále. A došlo se zatím k jiným překvapujícím objevům. Dne 21. srpna pařížský hvězdář, známý Flammarion oznámil, že při fotografování hvězdy shledal ji obklíčenu mlhovinou as 6 minut v průměru měřící. Hned druhý den po tom 22. srpna ještě než zvěděl o objevu Flammarionově professor Wolf v Heidelberku učinil dva snímky téže „Novy Perseovy“. Na jednom snímku shledal totéž co Flammarion, na druhém však Nova Persei byla v tak čistém okolí jak ostatní okolní hvězdy. Tím byl uveden na myšlenku, že mlhovina povstává nedokonalostí skla, což i novými pokusy (zakrytím objektivu z polovice) dokázáno. Následkem toho však došel professor Wolf k tomu závěru, že paprsky z Novy Perseovy jsou toho rázu, že refraktory je rozptylují: nejsou pro ně zřízeny. Světlo Novy jest totiž zelené a hvězdáři na Pulkové hvězdárně Bělopolskij a Kostinskij shledali zvláště ve spektru mnoho čar silných na místě spektra zeleného a fialového, ač spektrum Novy je vůbec slabé. Tím způsobem vysvětlena jest i mlžina, v jaké spatřil před devíti lety professor Barnard v Americe nově zjevivší se hvězdu v souhvězdí vozky. Na plotně fotografické professorem Wolfem shledány však přece slabé stopy dlouhé, táhlé mlžiny od Novy Persea asi pět obloukových minut vzdálené. Tím by se snad přece potvrzovala domněnka, že zásvit hvězdy povstal třením, jakému vydána byla při průchodu nějaké hustší massy. Tak také i meteory procházejíce ovzduším naším zazáří.

Lyonský hvězdář André oznámil na jaře tohoto roku, že zpozoroval pravidelné střídání světlosti na nedávno objeveném planetoidu „Eros“ památném i tím, že velmi eliptická dráha jeho činí jej v některých dobách oběhu nejbližší k zemi naši planetou. Tuto změnu světlosti možno by bylo přičísti tomu, že Eros je dvojitou hvězdou; otáčení obou těles a pokrývání jednoho druhým bylo by příčinou změny světlosti. Jelikož jednotlivé fase jsou nepravidelny a v příliš krátké době po sobě následují (80, 91, 78, 66 minut, což se opakuje), byl by tu zvláštní zajímavý system. Po Andréovi obrátil na sebe Eros proto zraky a pozornost i jiných hvězdářů. Změna světlosti a z ní odvozená dvojitost i trojitost a vícečlennost nebeských systemů hvězdných jest jedním z nejkrásnějších a nejvtipnějších objevů pozorovacího důmyslu lidského.

Výsledky letošího pozorování zatmění slunečního na Sumatře, kamž vypravena trojí výprava (ruská, anglická a americká) jsou zajímavy. Pozorování vztahuje se vlastně vždy jen na tak zvanou „koronu“ sluneční, to jest věnec světelný, jenž září z tělesa slunečního samého. Letos, jako ve všech letech minimalní teploty, čili minima skvrn slunečních, jest korona obzvláště krásné podoby s paprskovými význačnými pásy na rovníku a paprskovými vějíři na polech. Letos však zpozorována zvláštní porucha v „koroně“ té, jež nevycházela jak jindy ze slunce samého, ale zdála se pocházeti ze zevnějšku, nebo aspoň příčinu míti v koroně samé. Ze studia zjevu toho doufají hvězdáři

dopíditi se zevrubnějších vědomostí o povaze a podstatě „koruny“ sluneční.

Zemřeli ve světě slovanském: V Tiflise zemřel Ivan Iv. Svěděncov, v literatuře známý pod pseudon. „Ivanovič“. Na jeviště literarní vystoupil v Otečestvenných Zápiskách 1882 povídkou „Prišel da ne tuda“, maje už 32 léta. V letech 1897—1898 vydal tři svazky povídek ze života úředníku venkovských měst. Osoby jeho povídek jsou málo živé, ale jinak z knih jeho vane teplota a srdečnost. Jako moralista snaží se autor vnuknout svým čtenářům, že jsouce maličkými lidmi, v mezích svých maličkých děl nemají zapomínati na idealy svého mládí a dle sil mají hleděti provádět je v životě. Jeho positivní typy činí dojem obyčejných smrtelníku, snažících se po dobru, ale nemajících dosti sil k uskutečnění snah svých. — 8. (21.) srpna zemřel F. E. Romer, hospodářský spisovatel a organisator i povzbuzovatel zemědělského racionalního hospodaření na Rusi. Vloni povolán do ministerstva zemědělí za redaktora publikací úředních tohoto ministerstva. — 13. (26.) srpna v Jaltě zemřel spisovatel Grigorij Al. Mačtet v 49. roku věku svého. Ukončiv studia gymnasijní, byl učitelem, pak podnikl 1872 cestu do severní Ameriky, již popsal v kresbách „Po bělu světu“. Vrátiv se do Ruska, byl „cestou administrativní“ bez vyšetřování uvězněn a vypovězen na Sibiř, kdež napsal nejlepší kresby své ze života sibiřského: „Vtoraja pravda“, „Mirskoje dělo“ a „My pobědili“. Větší jeho romany nejsou tak originalní, ani tak propracovány jako sibiřské kresby. — 31. srpna skončil samovraždou (z nervové podrážděnosti) „polský Béranger“, jak ho nazvali, Mikuláš Biernacki (pseud. Rodoć), satirik a básník. Narozen 3. června 1836, byl z prvu statkářem u Varšavy, pak v západní Haliči, později spolumajitelem tiskárny a vydavatelem listu „Tydzień“. Posledních 20 let však nechav všeho samostatného podnikání byl úředníkem vzájemné pojišťovací společnosti ve Lvově. Od r. 1873. začal uveřejňovati své písně veselé, žertovné, šlehající společenské vady a chyby. Vydal do let 90tých: „Piosnki i gawędy humorystyczne“, „Piosnki i satyry“ a „Satyry“. — 22. září zemřel v Krakově romanopisec polský Ignac Maciejovski (pseud. Sewer, nar. r. 1834). Začal svou literarní činnost v pozdním mužném věku, ale už jako hotový, dokončený a vyhraněný literarní charakter. Psal povídky, romany (Nafta, Szkice z Anglii, Bajecznije kolorowa, Biedronie) a dramata (Pojedynek szlachetnych). Zemřel nad rozpracovaným dramatem „Duch czasu“, jejž za několik dní slíbil odevzdati ředitelství lvovského divadla. Z Anglie, kdež prožil svůj mladý věk, přinesl si silný ton demokratismu a lásky k lidu, jež zrači se v jeho dílech i v jeho životě. Spisy jeho jeví silný zolovský naturalismus, ale bez toho kalu a hrubosti, jež snesl do svých prací Zola. Sewerovu „Naftu“ porovnávají s „Germinalem“ Zolovým.

* * *

Z národního hospodářství. Od polovice července vzbouřil zrovna veškeré veřejné mínění: politické i hospodářské, průmyslové i obchodní

návrh nového celního tarifu pro Německo. Jako poslední dobu velmi často v Německu, návrh dostal se předčasně zneužitím úředního tajemství do tisku: přinesl mnohé podrobnosti z nových sazeb štuttgartský list „Beobachter“, také anglický list jeden byl v držení vládního návrhu. Vláda německá viděla se proto nucena, dřív než chtěla, vystoupiti se svým návrhem z úkrytu. Návrh překvapil v Německu i ve státech okolních. Očekáváno sic, že vláda vyjde mnohým přáním německých agrarníků vstříc, ale nečekáno, že půjde tak daleko. Celní tarif v návrhu vládním po formě své sestaven podle rakouského a francouzského schematu: všecko zboží rozděleno na 19 tříd, zemědělstvím, a to obilninami počínajíc a hodinami a nástroji končíc; položek ve všech třídách vyjmenováno 946. Starý tarif německý sestaven byl dle abecedy, zboží šlo bez třídění za sebou od „a“ do „z“. Také novou je specifikace, rozlišování při každé třídě a každém odvětví i každém druhu zboží všech těch odstínů, jež pozměňují tržní poměr, podle jakosti, jemnosti, hotovosti, látky a pod.). Leč tato formalní změna nebyla by nikoho z klidu vyrušila. Překvapení leželo jinde, a sice ve změně soustavy smluvní při obilninách a ve všeobecném značném zvýšení sazeb.

Vláda totiž přistoupila na návrh agrarníků zavésti minimalni tarif, agrarníci jej žádali ve všem, vláda jej zavedla jen při hlavních čtyřech obilninách: pšenici, žitu, ječmenu a ovsu. Dnes užívá se při smlouvách obchodních trojího způsobu: buď stát bez ohledu na cizinu ustanoví si sazby podle zdání a potřeby domácích producentů, nebo podle potřebnosti státní kasy, toť autonomní celní tarif (Rusko, Spojené Státy, Španělsko, Portugaly) nebo stát ustanoví si všeobecný tarif celní, ale smlouvá se s okolními státy, činí jim různé slevy a žádá od nich vzájemně zase jiných úlev; má tedy dva tarify, jeden generalní a ostatní (obyčejně též jeden ale i více) specialní čili smluvní (Rakousko, Německo, Švycary, Belgie, Italie a j.); nebo konečně určí se řada cel jakožto nejnižší sazby, pod něž stát za žádnou cenu nesestoupí, ať mu sousedé poskytují úlev sebe větších, a řada cel nejvyšších, jež platí pro státy, které s ním nesmlouvají, tyto tarify pak slují minimalní a maximalní (Francie, Skandinavské státy). Odtud patrno: nejmenší volnost při smlouvání je v prvním případě, jest to stav vůbec nesmluvný, hospodářský boj; větší volnost, ale jen dvojí, jest v třetím případě; tu se smlouvajícímu státu řekne „buď anebo“; v druhém případě nastává teprv pravá volnost smluvní. Při určování cel státy mohou si dle libosti a potřeby vyhovět. Prakse sic i tento způsob tak zvanou klausulí „největších výhod“ svádí na případ třetí, ale ne zcela. Smluvený totiž tarif s jedním státem, je-li výhodný, platí sám sebou i pro ostatní smluvné státy; takže ten volný tarif smluvený stává se pak vlastně minimalním, ale až po uzavření smlouvy. Ačkoliv bývají výjimky: jednomu státu povolí se ještě nějaké „extra“ ve způsobu zvláštní „klausule“ (na př. naše „vinná klausule“ ve prospěch Italie).

Aby tedy německá vláda při smlouvání s okolními státy nešla příliš nízko a cla na zemědělské plodiny nesnížila, kdyby sousedé toho žádali nabízejíce jí zas jiné výhody, proto agrarníci žádali aby

se určila cla už napřed a prohlásila za minimalní, pod něž by už vláda při smlouvání nesestupovala. Tím by ovšem volnost vlády byla obmezena. Vláda by před sousedy předstoupila pak s návrhem: toť jsou naše sazby nejnižší, nižších už za nic nikomu povoliti nesmíme: co vy za to dáte? To se rozumí, že na takový návrh sousedé budou podávati co nejmíň: přestane smlouvání, slevování a vzájemné ústupky: strany se proti sobě postaví „s pevnými cenami", každá si určí co nejvýš možno a nastane pak škemrání a sočení druh na druha, že staví tarif nevýhodný.

Vláda německá přijala tedy minimalní tarif jen u čtyř obilnin. Clo na obilí zvýšeno a to dosti značně a zvýšená cla tato prohlášena za minimalní. A nad ně ještě postavena pak maximalní cla pro ty státy, s kterými není smlouvy, nebo s kterými propukne boj celní. Maximalní cla rovnají se obyčejně už skoro zákazu. Tak zvýšeno clo na pšenici s 3·5 marky, na minim. 5·6 marky a maxim. 6·5 m., na žito s 3·5 m. na minim. 5 m., maxim. 6 m.; na ječmen s 2 na minim. 3 a maxim. 4 marky; na oves s 2·8 na minim. 5 a maxim. 6 marek, na jeden metrický cent.

Toť tedy dvojí úpor: zvýšení cel a ještě určení minimalního tarifu. U ostatních druhů zboží už jen navrženo zvýšení cel ale ne tak pevné, že by se od něho po čas smlouvání nemohlo ustoupiti a sleviti s nich. Zvláště veliké zvýšení cel navrženo na hospodářské průmyslové výrobky, hospodářské plodiny, dobytek a na dobytkářské výrobky. Také lesní plodiny a výrobky značně stíženy. Leč neméně překvapilo, že i sazby na průmyslové výrobky mnohdy velmi značně zvýšeny a to i na takové průmyslové zboží, jež se nemusí báti konkurrence z ciziny (papír, chemikalie, optické přístroje).

Dojem, jejž návrh v průmyslových a obchodních kruzích v Německu způsobil byl velmi nemilý, za hranicemi pak velmi podráždil nynější smluvní státy. Největší část nově navržených vysokých cel obrací se proti Spojeným Státům, Rusku a Rakousku i Uhrám. Agrarníci němečtí pak dělají rovněž nespokojené, neboť zvýšení cel považují za nedostatečné a pak trvají na tom, aby všecka cla na zemědělské plodiny a výrobky byla upravena jako minimalní.

Němečtí průmyslníci na vývoz pracující chovají největší obavu, že za takových sazeb celních ztratí Rusko. A toto během posledního období, kdy vstoupilo ve smlouvu s Německem, začínalo býti čím dál výhodnějším tržištěm pro německý průmysl. A na ruském tržišti má se též německý průmysl co báti soupeřů: soutěžiti s ním mohou: naše říše, Anglie, Francie, Belgie, velmi výhodně, neboť námořní cestou o něco větší vzdálenost mnoho neváží; ba dokonce i zmohutnělý průmysl Spojených Států aspoň v některých odvětvích dobře by mohl konkurrovat a také konkurruje! Nejméně strachu mají ještě o tržiště v naší říši; ta jest na Německo odkázána a tak s ním přirozeně i obchodně spojena, že žádný jiný stát (leda malé Švýcary) Německo tak snadno nezastoupí. Agrarníci němečtí ostatně vědouce, že průmysl právě o tyto dvě země Rusko a Rakousko nejvíce naříká, svolovali

že mohou se jim poskytnouti výhody v jiném, jen aby na cla obilí, dobytek a některé plodiny a výrobky (chmel, slad, dříví) zůstala v navržené výši. To znáčí, slevovali by na účet jiných a v tom, oč ani Rusko ani Rakousko nestojí.

Pro naše země má důležitost zvýšení cla: na ječmen, slad, chmel, mouku, otruby, dřevo řezané, papír a na dobytek i všecky dobytčí výrobky. Uhry zvláště nad clem na mouku a dobytek hořekují. U nás pak a v Uhrách jak přirozeno nejvíce zase zemědělci podněcují vládu, aby na zvýšení německých cel odpověděla stejně zvýšením cel průmyslových, aby pevností svou a hrozbami se své strany pohnula Německo k povolnosti. A přece před vydáním návrhu celního naši i němečtí agrarníci byli jedna duše a jedno tělo. Naši totiž opakovali vše po německých: stavěli tytéž požadavky (o dvojitém tarifu, zvýšení všech těch cel zemědělských co v Německu) a pomáhali jim těmitéž důvody. A teď najednou, když by se požadavky německých agrarníků měly z části splnit, žádají zvrácení celého plánu. Nyní najednou zdá se, že jim neběží už o splnění programu celního, jejž sami vydali stejně s německými agrarníky, nýbrž o udržení dosavadního tržního postavení naší říše. Udrží-li se však dnešní postavení naše vůči Německu na úkor průmyslu a na prospěch zemědělství, rozumí se že průmysl bude žádati udržení zase svých posicí na východ a jih, jež nejsou na prospěch zemědělství, ale za to průmyslu skytají náhradu. U nás rána z Německa padší byla by tedy jakž takž duchy uklidnila a osvítila. Zřejmo, že potřebují se jeden druhého: průmyslník i agrarník, aby své výhody navzájem vyrovnávali.

Postavení průmyslového západu: Aglie, Francie, Belgie by se ani po novém celním tarifu nezměnilo. Státy ony postiženy byly jen nepatrně zvýšením cel průmyslových už proto, poněvadž dnes Německo kupuje od nich jen to, co naprosto nevyrábí, nemůže nebo nestačí. Ovšem byla by však dobrá příležitost zavésti takovou výrobu, ale to nastane dalším vývojem německého průmyslu bez toho samo sebou. I odtud ostatně ozvaly se hrozby, zvláště z Anglie, že také mohou obrátiti tlustý konec proti Německu, bude-li třeba.

Nejméně lekaly se Spojené Státy, pro něž a proti nim povstala celá ta nová obchodní politika v Německu. Svou silou hospodářskou i po zvýšení cel německých troufají se uplatnit na tržišti německém. Nebojí se, že by nějakou posici ztratili. Ostatně teď Spojené Státy uživše dosti ochrany svých obranných autonomních tarifů Kinleyova a Dingleyova už začínají pomýšleti na nižší smluvné tarify. A za nějakou tu slevu myslí si budou mít Německo přece jen zas hned u svých nohou. Jim pak už německý průmysl, myslí si, že neuškodí.

Naopak západ průmyslový projevil spíše radost než nevoli nad obchodním obratem v Německu. Nový tarif vytlačí německý průmysl z mezinárodního tržiště, nebo stíží mu konkurrenci, i kdyby žádný stát Německu zvýšení cel neoplatil: už proto, že zdražením potřeb životních zdraží se veškerá výroba v Německu. Anglie a Francie pak.

jímž průmysl německý začíná býti nepohodlný, přijaly by takovéto samovolné seslabení jeho velmi ochotně.

Leč otáže se mnohý, proč právě všecko tak upírá zraky své k obchodní politice Německa? Což je Německo jedinou říší na světě, kamž možno zboží vozit na prodej? Což je snad už nejsilnější hospodářský stát v Evropě? Není Rusko větší a silnější? Není konečně Rakousko-Uhersko skoro rovně tak obydlené a silné jako Německo?

Příčiny jsou hlavně dvě: jedna, že Německo mělo právě od r. 1891, vedle Anglie a Belgie nejliberalnější politiku obchodní z větších evropských států. Leč Rakousko-Uhersko a malé balkanské státečky měly politiku stejně příznivou či ještě příznivější, proto druhá příčina jest skutečná, veliká zahraniční tržba Německa: ohromný konsum cizího zboží, takže jeho koupě v cizině už skutečně něco znamenají. Jen Anglie převyšuje dnes absolutním konsumem svým Německo. A kdyby Anglie najednou zabočila od své svobodné tržby na pole ochranářství, byl by poplach ještě větší. Obnášiť zahraniční tržba (1900) dovoz i vývoz jednotlivých větších států: Anglie 19.980 mil. korun (v tom dovoz 12.836 mil. korun), Německa: 11.965 mil. korun (v tom dovoz 6668 mil. korun), Spoj. Státu: 11.626 milionů korun (dovoz 4175 mil. korun), Francie: 8146 mil. korun (dovoz 4232 mil. korun), Belgie: 3762 mil korun (dovoz 2038 mil. korun), Rakousko-Uherska: 3595 mil. korun (dovoz 1683 mil. korun), Ruska: 3203 mil korun (dovoz 1454 mil korun), Švycarska: 1816 mil. korun (dovoz 1030 mil. K).

Konsumní síla Německa jest dle tohoto pořadí patrna. Všecky ostatní státy a třebas s obyvatelstvem mnohem četnějším, jako Rusko a Spojené Státy, zůstávají daleko za Německem. Roku předešlého 55 milionů německých obyvatel konsumovalo více cizího zboží než 200 milionů obyvatel Ruska a severo-amerických Spojených Států. Poměrně na počet obyvatelstva svého, jest nejsilnějším spotřebovatelem cizího zboží Švycarsko, na to Anglie a Belgie a pak Německo. Konsum německý jest tedy schopen dalšího vývoje, ač-li nebude jako francouzský upadat či zůstávat na stejné poměrné výši. Leč této stagnace a tím méně úpadku nemožno se do Německa nadáti. Jest pravděpodobno, že v Německu spotřeba cizího zboží, která v loni vydala skoro za sedm miliard, vzroste v budoucím smluvním období (do 1914) nejméně na obnos 10 miliard. — Není proto divu, že sousedům velmi na tom záleží, jakou tržební politiku tento mohutný konsumní stát zahájí.

Dalo by se velmi dlouho mluvit o sjezdové práci hospodářsko-socialní, neboť prázdninové měsíce, červenec, srpen a září jí přinesly velmi mnoho. Leč na sjezdech nám nejbližších v oboru tom buď pracováno slabě (v Kroměříži) nebo nepodáno nic nového. Tak veliký manifestační a organisační rolnický sjezd velehradský v programu svém shrnuje jen to, co už často na katolicko-národních a křesťansko-socialních schůzích a sjezdech předneseno. Nemá se tím nikomu žádná výtka činiti. Tam, kde veškerý praktický život se zastavil na mnoho let jako v našem zákonodárství a i v životě společenské — není ani třeba ani možno rozvíjet dál a dál nové rozhledy — tu musí se opakovat stále

tytéž požadavky. Mimo to, jako všecky programy to dělávají: kupí vedle sebe mimotní i hlavní požadavky, jen aby mnoho pověděly: není v nich synthese, pouhé nahromadění, někdy i gradatio in infinitum — stupňování do nekonečna.

Ke svému letošnímu sjezdu všerakouskému ve Vídni socialisté upravovali svůj programm. Mnohé požadavky starého hainfeldského programmu na každém sjezdě znova převařované a přetvořované i doplňované se přežily, přestaly býti aktualní, vynořily se za to nové okolnosti. Proto socialní demokracie na letoším i budoucích sjezdech asi bude se obrozovat, t j. bude asi jako v Německu nekonečných, k ničemu nevedoucích debatt, neboť zvláště v hospodářských a socialních poměrech opuštění kommunismu a theorie o zproletarisování či chudnutí všech vrstev společnosti znamená tolik, co pustiti hlavní známku z pojmu socialismu. — Také socialní demokracie německá v Lubeku řešila zásadní otázky jedny v theorii, zmíněný totiž rozpor mezi Marxismem a novými poméry života (názor Bernsteinův), jakož i důležitější praktickou zásadu: o nezávislosti odborových spolků na politickém vedení. Tento rok měli socialisté dva dlouhé a prudké boje vnitřní: politické vedení strany srazilo se s odborem sazečským v Sasku a s odborem zednickým v Hamburku. Na obou stranách hájily odborové spolky — ovšem též socialistické usnesení odborové sdružení proti zvůli a přehmatům politického vedení, jež v obou případech projevilo mínění, jaké jevívají ve sporech dělnických — nejzarytější buržoové a kapitalisté. Touha socialně-odborových spolků německých vymanit se z vedení politického sdružení jest už stará, ale dosud cíle se nedobojovala a letos také ještě asi nedobojuje.

V Krakově konán v druhé polovici září sjezd průmyslový, jenž měl dáti hospodářskému životu Haliče nový základ a podnět. Probrány v referatech všecky důležitější otázky všeobecné i zvláštní a zvolen stálý výbor pro vedení akce další. Ježto hlavní úkol sjezdu byl vymaniti Halič z hospodářské nadvlády západu, byl sjezd i komisse jím zvolená něčím podobným, čím byl náš český hospodářský sjezd a národohospodářská společnost na něm ustavená. U nás bylo méně učeného apparatu, ale organisace vymyšlena a založena lépe; výsledek přece však nebyl nijakým. Nepochybujeme však, že haličský sjezd výsledek míti bude aspoň ten, že na mnohá scházející odvětví se upozorní a mysli nerozhodné povzbudí.

Letoší žně obilní dopadly průměrně v Evropě hůře než vloni, v Americe částečně skvěle, částečně hůře pro náhle nastalá vedra a sucha. Největší pohroma stihla některé kraje německé a velmi četné kraje Ruska. Ačkoliv neúroda ruská není letos naprostá, nýbrž jen částečná, přece zasahuje takový ohromný pás jižní a východní Rusi jakož i pobaltické kraje, že letoší rok bude náležeti mezi nejhorší v Rusku. Hladu z roku 1891. a 1897. snad nebude, ale za to nedostatek dosti citelný bude v selském lidu tak všeobecný, jak málokterý z roků předešlých. Vyjma Rusko letoší rok přinesl tudíž obstojný dostatek obživy, což poněkud aspoň zmírní krisi průmyslovou, ohlásivší se skoro ve všech státech s vyvinutějším průmyslem.

Školství. Sjezdový ruch rozčeřil hladinu veřejného života více než léta jiná. Pro nás zajímavým byl zvláště sjezd delegátův „Ústřední jednoty učitelské“ v Tišnově konaný, kdež konečně došlo k srážce bezohledné mezi „mírnými svobodomyslníky“, vedenými řiditelem Slaměníkem a „pokrokovými“ učiteli, vedenými řiditelem Úlehlou. Boj prudký nabyl nepěkného rázu osobního a skončil rozpuštěním schůze. Řiditel Slaměník odstoupil. Že dojde k takovým koncům, dávno jsme předvídali. Řekli jsme, že pan Slaměník sklidí bouři hned tenkráte, když sel vítr: dav rozkaz, aby učitelé katolického smýšlení, jakmile projeví své přesvědčení přistoupiti ke spolku katolických učitelů, byli nectně ze všech jednot vyloučeni. Nyní přesvědčil se, že radikalismus je zbraň dvojsečná. Snad bude nyní s družinou svou vyhojen z illusí svobodářských a uzná, jak prozíravými byli ti, kteří v učitelském spolku katolickém zřídili mírným živlům útulek a střediště nezbytné.

Neméně zajímavo bylo jednání o školských věcech na obou sjezdech katolických v srpnu a září konaných. Na českém sjezdě v Kroměříži školské otázce věnována jedna ze slavnostních řečí (promluvil ji nadučitel p. Kadlčák) a v odboru školském věcně, vážně a směrodatně projednány věci školské způsobem opravdu pozoruhodným. Referaty podali: nadučitel J. Apetaur: o škole obecné, ředitel L. Červenka: o škole měšťanské, odborný učitel Ječmínek: o výchovu zanedbané mládeže, prof. Fr. Schindler: o náboženství na školách středních, kand. prof. A. Drápalík: o vysokých školách. Abychom ukázali, jakým směrem vybudován katolický programm školský, uvádíme zde v plném znění přijatou resoluci o školách vysokých, v níž se praví:

1. Žádáme, aby studentstvo české všech vysokých škol užívajíc své akademické svobody vyhýbalo se za nynější tak vážné doby všem proudům, jež na vášni nebo na neuvědomělosti byvše založeny, nejen všelikého vědeckého základu postrádají, nýbrž zhusta i tendenční lži šíří a šlechetným a vznešeným snahám studentstva jen k necti jsou.

2. V příčině „akademické oslavy M. Jana Husi“, která v poslední době každoročně se koná, žádáme katol. studentstvo všech vysokých škol, aby nepodporovalo ani hmotně ani mravně tohoto protikatolického hnutí svých kollegů jinověrců, sdružených ve „spolku evangelických akademiků Jeronym“, nýbrž aby dříve Husovy spisy četli, dobu husitskou nestranně, na základě všech pramenů studovali a dle výsledků tohoto vědeckého, všeliké předpojatosti a vášně prostého bádání k husitskému hnutí se chovali.

3. Žádáme ony katolické posluchače vysokých škol, již nepozbyli dosud víry sv. Václavské, aby sdružili se ve spolek katolických akademiků, v němž by navzájem se poznávali, ušlechtile pobavili a porokovali o rozličných otázkách se stanoviska katolického, pracujíce tak nejen k utužení u víře sebe sama, nýbrž i k záchraně těch nešťastných kollegů, již o sv. víru oloupeni byli. Spolky, pokud takové již existují, žádáme, aby jevily alespoň snahu po činnosti, ku které jim stanovy právo dávají, a kterou od nich katolická veřejnost žádati může.

4. Ježto studium filosofie jest posluchačům všech fakult pro život nejen velice užitečno, ale i potřebno, žádáme, aby všichni dle možnosti filosofií se obírali, věnujíce, jak vzdělancům sluší, povinný zřetel filosofii křesťanské.

5. Aby pak v této soukromé snaze podporováni a v hlubší studium filosofie křesťanské uváděni byli, žádáme, aby při filosofické fakultě zřízena byla stálá stolice pro křesťanskou filosofii.

6. Uznávajíce nutnost i oprávněnost druhých vysokých škol českých, připojujeme se svorně k ostatním hlasům, jež domáhají se české university pro Moravu, i žádáme, aby zřízena byla na Moravě universita česká, jež po právu a spravedlnosti nám přísluší, na níž by při všech disciplinách náležitý zřetel brán byl k naukám a zásadám křesťanským.

Koho zajímá školství vůbec a kdo bez předsudku chce poznati požadavky směru katolického, ten ať si přečte ve zprávě sjezdové nejen příslušné resoluce sjezdem schválené, ale i referatům školského odboru věnuje pozornost.

Neméně důkladně probrána školská otázka na německém sjezdě v Olomouci, kdež o škole obecné a měšťanské referoval nadučitel Schramel, o střední professor Dr. Fuchs z Opavy. Na obou sjezdech důrazně reklamována škola konfessionalní.

Zajímavý příspěvek k otázce vdaných učitelek čteme ve „Vych. Listech", kdež činí se návrh, aby učitelky bez překážek mohly v sňatek manželský vstoupiti, ale zřekly se nároků na služné v tu dobu, kdy pro mateřství nevyučují a někdo vdanou učitelku zastupuje. Služné pak připadne oné osobě, která vdanou učitelku zastupuje. Návrh zasluhuje vážného povšimnutí.

Z osobních zpráv vyjímkou zaznamenáváme povýšení professora Dra. Nábělka, jemuž udělen titul školního rady. My vzácnému našemu spolupracovníku gratulujeme, ačkoliv nemůžeme veřejnosti zamlčeti, že dle zásluh a qualifikace náleží p. Dru. Nábělkovi nejen vyznamenání, nýbrž také povýšení v úřadě a působnosti. Mělo se mu ho již také dostati, ale vadilo mu právě, že jest upřímným katolíkem. Kdy pak konečně dovede se naše strana také za své lidi s výsledkem zasaditi?! aby liberalní křiklouni, kteří pořád tropí poplach s protežováním klerikalů, měli aspoň jednou pravdu!

Jak to svobodáři myslí vážně s tou svou hrozitánskou láskou k svobodomyslnému učitelstvu, ukázalo se v Čechách, kdež svobodomyslný zemský výbor svobodomyslnému učiteli Černému odepřel plat v době, kdy jako říšský poslanec potřebuje zástupce. Je to první případ, kdy veřejnému funkcionaři, když přijal poslanecký mandat, bylo služné odepřeno.

V časopisech denních se pilně ke školství přihlíží. Tak na př. „Ostr. Denník" má stálou rubriku školskou a tu mezi jiným ventilována otázka, zdaž by se na dívčích školách nemělo zařaditi zdravotnictví jako povinný předmět pro dívky dospívající. Návrh zasluhuje povšimnutí.

Statistika učitelstva v Čechách vykazuje 8292 českých učitelů s vysvědčením způsobilosti, 5478 něm. učitelů téže kategorie; českých učitelek je 1343, něm. 762. Učitelů s vysvědčením maturitním bylo 558 čes., 487 něm.; učitelek 255 čes., 266 něm. Nezkoušených učitelů bylo 39 čes., 10 něm.; učitek 71 čes., 8 něm. Výpomocných učitelů a učitelek bylo 110 českých, 18 něm. Celkem je v Čechách 17.470 vyučujících osob, a sice 10.559 českých a 6911 německých. Ve 13 ústavech českých je 1258 čekatelů a 614 čekatelek; v 11 něm. ústavech 1055 čekatelů a 459 čekatelek.

Zprávu pravdě nepodobnou čteme ve slezských listech. V Kamenici u Bílska prodána 4. září t. r. *škola katolická v dražbě veřejné* r. 1884. zbudovaná. Obec nemohla zaplatit účet za stavivo a proto škola prodána.

Za to z Krajiny dochází zpráva potěšitelná. V první polovici měsíce září vykonány tam volby do sněmu zemského a tu jeden mandát obdržel učitel František *Jaklič*, předseda tamnějšího katolického spolku učitelského. Tento katolickou stranou *učiteli svěřený mandát* jest výmluvným svědectvím, jak se v táboře katolickém učitelstvu přeje.

Podle zpráv vydaných spolkem „*Towarzystwo szkoły ludowé*“ mezi Poláky načítáno čtyři miliony analfabetů. Spolek ten obral si za úkol starati se o vzdělání těchto analfabetů. Nyní má již v 76 filialkách 14000 členů. Jmění obnáší 149.956 K. Dosud vystavěl spolek 9 škol a věnoval 223.895 K na stavby škol a jich vydržování. V roce 1900. vydržovalo Tovaryšstvo 13 škol pro analfabety, v nichž vyučováno 3380 mužů a 632 žen ve stáří 12—44 let. Kromě toho založeno 121 půjčoven knih, v nichž je 27.885 svazků.

Emancipace žen — v ušlechtilém slova smyslu — pokračuje potěšitelně. V cizině již nestačí směr humanitní, nýbrž i pro dívky tam směr praktický se uplatňuje. V Manheimě zřídilo město vyšší *realnou školu dívčí*, a při známé houževnatosti německé je nepochybno, že ostatní města budou následovati, takže v dozírné době budou v Němcích dívčí realky zjevem obyčejným.

V Rusku rovněž praktický směr nabývá v dívčím výchově platnosti. V Petrohradě zřídili *hodinářskou školu dívčí*, do kteréž přijímají se žačky od 13. do 15. let, když absolvovaly alespoň čtyry třídy dívčího gymnasia.

V Anglii zase zvláštní pozornost věnují mrzákům. V Liverpoolu před rokem zřízena *škola pro tělesné i duševní mrzáky*. Ve škole bylo minulého roku 116 chovanců, a sice 67 dětí zmrzačených tělesně, 49 dětí slabomyslných. Školu řídí správkyně, a vyučují tam tři učitelé s jednou ošetřovatelkou. Školáci nemohoucí chodit dováženi jsou do školy v ambulancích nebo v omnibusech, ve škole pak kladou se na lůžka anebo na zvlášť upravená sedadla. Koupelny ústavní používají chovanci pod dozorem ošetřovatelky. Ve škole zaměstnávají se po celý den, arci s přestávkami určenými jídlu, odpočinku a hrám, při nichž jsou přidržováni k tomu, aby vzájemnou pomocí nahradili

jeden druhému různé ty schopnosti, jež právě komu z nich chybí. Zaměstnání, k nimž chovanci jsou vedeni, sestávají z různých užitečných i zábavných ručních výkonů, přiměřených vždy silám a pokročilosti: navlékání koralů, pletení rákosu, vyrábění rohožek, šití, pletení, vyšívání. Hudba a zpěv shledány zvlášť užitečnými a schopnými vypěstit družnost a souzvuk mezi žáky. Hodně píle se věnuje cvičení v artikulaci a ve správném vyslovování předpisovaných slov. Chovanci vyspělejší učí se počtům, mluvnici, zeměpisu a základům všeobecného vzdělání. Zdravotní dozor vykonávají lékaři.

V Belgii znamenitě se osvědčují školské spolky střídmosti. Koncem r. 1899. bylo tam 2820 školských spolků s 52.850 členy. Od založení oněch spolků r. 1895. do konce r. 1899. dobrovolně 17 .886 žáků obecných škol přijalo závazek, že do 20. roku nebudou požívati lihovin.

* * *

Vojenství. Rakousko-Uhersko. Z vod východo-asijských byly odvolány lodě „Císařovna Alžběta" a „Zenta". Náš detachement v Pekingu zredukován na 100 mužů. Lodě „Císařovna a královna Marie Teresie", pak „Aspern" zůstanou nadále v čínských vodách.

Ministerstvo pro zemskou obranu pozůstává nyní: Ze sekce I. (věci civilní), chef: Frant. z Bauer-Bargehrů. K sekci přináležejí: presidialní bureau: sekční rada Jul. z Ballarini a sedm departementů. Dep. I. (ředitel kanceláře): min. rada Karel hrabě Messey de Bielle. Dep. II. (polit. administrat.): sekční rada Fr. Keldorfer. Dep. III. (polit. administr. věci specielní povahy): min. rada Adolf baron Odelga. Dep. VII. (ubytování, přípřeže atd.): sekční rada Otto Reuter. Dep VIII. (vojenská taxa atd.): min. rada Arnošt baron de Moy de Sous. Dep. IX. (četnictvo, věci povahy soudní a legislativní): sekční rada baron Bibra z Gleicherwiesen. Dep. X. (četnictvo, vojenství): oberst Oto Rehn. — Sekce II. (věci vojenské): sekční chef Camilo Troll. Obsahuje 3 dep. Departement IV. a) a IX. b) (pro věci vojenské): plukovníci Siegler z Ebenwaldu a Pravdik z Mährau. Dep. V. (intendance): vrchní intendant I. třídy Kaschnitz z Weinbergu. Depart. VI. (justice): oberst-auditor Gustav Falk.

Posádka na ostrovní pevnůstce Abda-Kaleh, kterou tvořilo dosud oddělení 29. pěšího pluku z Temešváru, vystřídá se s oddělením 46. pěšího pluku na dobu jednoho roku

Německo. Inspekce trupy dopravní objednala vozy motorové následujícího zařízení: a) Vůz s 2 Maximovými děly a jedním sedadlem, který jest proti střelám chráněn pancíři z ocele niklové. b) Vůz s dvěma sedadly v předu a čtyřmi jako v breaku umístěnými sedadly, mezi nimiž upraven jest stolek pro mapy a psací náčiní. c) Lehký vůz k rychlé jízdě za příčinou kontrolování účinku střel na dělostřeleckých cvičištích. Letos o manevrech upotřebí se dvakrát tolik různých motorových vozů jako vloni.

Smíšená brigada, která v Číně zůstane, skládá se: Ze 3 pluků pěchoty o 3 praporech (à 3 setniny po 120 mužích), 3 škadron, 3

baterií, 1 setniny pionérů, 1 setniny vozatajstva, půl setniny zdravotníkův a 2 polních nemocnic; celkem 4000 mužů. Posádky obdrží města Tien-Tsin, Shanghai, Peking, Shan-Hai-Kvang, Lang-Fang a Yang-Tsem.

Do zkušebního programmu pro ony dobrovolníky, kteří reflektují na šarži důstojnickou v reservě neb u zemské obrany, pojata byla znalost ruské řeči místo anglické.

Oddíly cyklistů o 23 mužích zřízeny budou u všech pěších pluků V. sboru po čas císařských manevrů. Mají uraziti denně 10—12 mil.

Rusko. Distanční jízdu podnikli důstojníci i mužstvo finského dragounského pluku z Willmanstrandu na 190 *km*. Pro jízdu samu (bez odpočinků) připadá 19 hod. Teplota byla 22° C ve stínu.

K doplnění vojska (i námořnictva) bude povoláno: 1. ze všech končin, pro které platí všeobecný branný zákon, 308.500 mužů; 2. z území Terek-kozáků 100 mužů. Letošní kontingent nováčků přesahuje loňský o 12.000 mužů. Novoorganisace jízdních doplňovacích kádrů umožňuje znovuzřízení dalších osmi pluků jízdy. Dosavadní kádry u jízdy totiž vyplní se na obyčejné škadrony a z těchto sestaví se: a) 1 doplňovací pluk gardový a b) 7 jiných jízdných pluků.

Francie. Za pokusů s podmořským člunem „Narval" překvapila jak stavitele, tak důstojníky všeobecná zmalátnělost mužstva, která se vždy při delším pobytu pod vodou dostavila. Ministerstvo námořnictví nařídilo z toho důvodu, aby pro službu na tyto čluny vybráno bylo jen mužstvo velmi silné konstituce a aby sestávalo jen z dobrovolníků.

Po čas manevrů najmou se automobily u větším množství za denní odškodné: a) při motocyklu 8 franků, b) při lehkých vozech 12 franků a c) za vozy od osmi koňských sil výše 20 franků.

Uniforma barvy kakiové zavádí se též u francouzských kolonialních trup, a sice pro všední dny z plátna kakiové barvy a pro parádu z bílého plátna. K tomu patří přilba pro tropické krajiny, na níž jsou znaky pro dělostřelce a pěchotu připevněny.

Italie. Nová methoda pro výcvik nováčku bude zavedena, protože se dosavadní německý „drill" pro jih neosvědčuje a národnímu karakteru se příčí. Novoty jsou asi následující: Jakmile bude rekrut vřaděn, počne zacházeti s puškou a střílí k terči. Zároveň učí se tělocviku a gymnastickým hrám. Hlavní zřetel bere se k tomu, aby se různá zaměstnání mnoho a často střídala; následkem toho však míní protivníci, že výcvik nebude dosti důkladným.

Starost o koně způsobilé k službě zaměstnává silně ministra války. Nemáť Italie vůbec koní nazbyt a ty co má, nejsou nejlepší. Nařízeno, aby depôt na remonty v Persanu vychovávalo jen hřebce a z těch budou pak nejlepší k dalšímu chovu vybíráni.

Jak jsme již dříve hlásili, vyzbrojuje Italie své dělostřelectvo rychlopalnými děly a při tom organisuje tak, že bude míti každá baterie 6 děl s příslušnými munićními vozy. Pluky, pozustávající jen ze 2 divisí, obdrží třetí. U každého sboru jsou 2 pluky přiděleny.

Anglie. (Otázka podmořských člunů). „Marine engeneer" zabývá se nyní touto otázkou, ale neradí k budování těchto člunů, :

poukazuje k prostředkum na jejich ničení. -- Víme, že vybuchne-li dynamit pod vodou, pusobí v okruhu až na jistou vzdálenost a usmrtí všecky ryby. Podobně prý se povede podmořským člunům, neboť jsou k vuli rovnováze a ponoru mechanismu dosti citlivého.

Říční dělová lodice, zhotovená firmou Yarrow, má následující vlastnosti: Ponor jen 0·67 *m*, délka 48 *m*, šířka 7·50 *m*. Jest o dvou šroubech, 4 kormidlech a dosáhne rychlosti 13—15 uzlů. Vyzbrojena jest dvěmi 6liberními rychlopalnými děly a šesti Maximovkami. Celá lodice obrněna jest chromovou ocelí.

„Simpson machine rifle" zove se malá mitrailleusa, kterou prý jednotlivec muže jako puškou ? vládnouti a která pálí rychle jako „Maximovka". Po mnohých pokusech byla officielně zavedena a budou jí poděleny všecky prapory.

*

K měření rychlosti střel používá se přístroju rozličných, z nichž nejjednodušim jest asi tento: Postavíme na určitou vzdálenost od sebe (na př. 500 metrů dva rámy, v nichž tvoří polové dráty nějaké elektrické batterie síťku. Od prvního rámu vedou dráty k elektromagnetu, jenž drží, obehnán jsa proudem, delší železnou tyč a pustí ji, jakmile proud bude přerušen. I od hlavního rámu vedou oba dráty k elektromagnetu, který udržuje ostré dláto v napnutí a jakmile pusti, zasekne dláto rýhu do padající železné tyče. Oba elektromagnety, tyč a dláto, jsou na témže přístroji tak umístěny, že tyč musí po délce těsně před dlátem padati. Nuže představme si proud v činnosti, tyč visí, dláto jest napjato (ocelové péro je vymrští v jistém okamžiku) a zrovna před hlavní pušky je první rám. Rána padne, koule protrhne síť, přeruší proud, tyč padá. Za kratičkou dobu pronikne koule i druhým rámem, přeruší proud, dláto se vyprostí, vysekne na tyči rýhu, a změříme-li přesně, oč tyč zatím padla, můžeme vypočísti čas z formule

$$s = \frac{g}{2} t^2$$

a pomocí času i rychlost střely. Máme i aparaty, které umožňují přesné měření času až do $^1/_{1000}$ vteřiny. Představme si váleček mající v průměru 22 milimetrů, bíle natřený a pak rozmělněnou tuhou pomazaný. Váleček ten otáčí se pomocí hodinového přístroje o svou osu pětkrát za vteřinu, t. j. jinak o pul milimetru za $^1/_{1000}$ vteřiny. Na válečku jsou skutečně znatelny přímky od $^1/_2$ k $^1/_2$ milimetru. A nyní máme změřiti, jak dlouho ten který rychlý pohyb trvá. Tu třeba jen zase elektricky strojek při začátku pohybu vyprostiti a zároveň přitlačí špička třebas ocelová na válec. Jak dlouho pohyb (jenž má býti měřen) trvá, tak dlouho se válec otáčí a špička v tuze rýhu táhne, jíž bílá barva proniká. Podívejme se, přes kolik rovnoběžek půlmilimetrových rýha sahá a zvíme, že pohyb trval toliktéž tisícin vteřiny.

Ročník XVIII. Číslo 11.

HLÍDKA.

České strany a křesťanská politika.

Napsal LADISLAV KUNTE.

II.

Tím bychom byli hotovi s výčtem a charakteristikou hlavních českých politických stran; zbývají jen katolické. Ty, jak již v úvodě bylo řečeno, jsou tři: katolicko-národní, křesťansko-socialní (Dr. Horský) a křesťansko-socialní lidová. Pokusíme-li se o charakteristiku těchto stran, shledáme sice, že programmy se různí; ale programmy nám nemohou býti ukazatelem vlastního rázu strany ať katolické, ať nekatolické již proto, že ve straně může býti nepoměrná většina stoupenců, kteří programmu vůbec neznají, aneb znají-li, nemají proň valného zájmu. Některé spory o programm, na př. o hlasovací právo, o otázku ženskou a j. byly hlavně spory předáků; připouštím, že mezi těmito to byly spory o věc, ale na venkově, pokud tam spory zasahovaly, měla v nich věc sama malé účastenství. Dle toho, k jakému náhledu se klonil předseda spolku, anebo dle toho, které strany předák posledně ve spolku přednášel, klonili se i členové na tu neb onu stranu. Rozdílu (aspoň nějaký patrnější, větší rozdíl) není mezi těmito stranami, přihlížíme-li ne tak k programmům, které dosud nevžily se v tělo a krev členstva a nenalézajíce ještě živě cítěných potřeb a zájmův, o něž by se opíraly, nemohou být než mrtvou literou, jako k činnosti. Celkový ráz zmíněných stran lze vystihnouti takto: anti-antiklerikalismus (částečně i antisemitismus) a konservatismus. Není nahodilé, že křesťanské spolky vznikají hlavně tam, kde se počíná vzmáhati socialní demokracie (aneb jiná strana antiklerikalní), anebo kde alespoň takovéto nebezpečí hrozí: tehdy duchovní správcové starají se, aby postavili na

obranu spolek. To dokazuje dvojí: přímo dokazuje tento fakt, že hlavním rázem spolku jest anti-antiklerikalismus (v různých způsobách: antisocialismus, antihusitismus atd.); nepřímo pak dokazuje týž fakt konservatismus takovýchto spolků, poněvadž kdyby tu byly nějaké vzpružiny antikonservativní, pokrokové, nějaká nespokojenost se socialními, politickými aneb jinými podobnými poměry, utvořila by se organisace za účelem dosažení těchto zájmů již dříve, bez ohledu na socialní demokracii.

Jiných organisací representujících křesťanskou politiku dnes není. Ráz křesťanské politiky je tedy konservativní a apologetický proti směrům na náboženství útočícím. Kde není útoků na náboženství, tam také není křesťanských organisací, a jsou-li, jsou nečinny.

* * *

Přehlédneme-li vyjmenované strany a klassifikujeme-li je dle stupně jich činnosti a čilosti, shledáme, že tato vzrůstá v přímém poměru, v jakém ubývá konservatismu, a klesá tou měrou, jakou konservatismu přibývá.

Nejčilejší dnes bez odporu stranou je socialní demokracie; čilost její vyplývá z několikeré nespokojenosti: z nespokojenosti nad tím, že jsou ještě lidé, kteří věří v Boha a chodí do kostela, z nespokojenosti nad dnešním hospodářským, politickým, socialním řádem; je to, jak viděti, nespokojenost živelní, ku které kdyby se u nás připojila ještě nespokojenost nad útlakem národním, byla by tato strana téměř bez soupeře. Čím konservativnější strana, tím více klesá: Mladočeši klesají tím, že zabočují víc a více na dráhy konservativní; agrarníci postupují místy vítězně proti nim, že je živí vzmáhající se nespokojenost rolnictva s nynějším jeho postavením. — České učitelstvo, dokud bylo živlem konservativním, dokud žilo spokojeno se svými poměry, bylo stranou bez vlivu, či spíše nebylo vůbec stranou; od té doby však, co pronikla jím nespokojenost, stalo se činitelem, s nímž vážně musí počítati každá strana. — Ony vrstvy obyvatelstva, které žijí v poměrném blahobytu a jsou tudíž konservativní, nemajíce příčiny býti nespokojeny, nemají na politiku žádného vlivu; stejně massy zemědělského dělnictva, které sice žijí v poměrech bídných, ale jsou jim uvykly tak, že necítí živého zájmu z nich vybřednout.

Myslím, že není třeba hromaditi více dokladův, abychom poznali, že motorem, pákou politické činnosti jest pouze nespokojenost, a opak její, konservatismus, že jest hrobem této činnosti. Konservatismus, pokud jest politicky činným, je takovým jen potud, pokud mu aktivní, nespokojené, radikalní a tudíž

útočné strany dávají iniciativu. popud k této činnosti. Jest pouze obranný: útok ovšem obranu vždy předchází.

Z toho lze také snadno pochopiti slabost politiky křesťanské. Znaky konservatismu: nedostatek samočinnosti, potřeba popudu od stran offensivních, lze všechny velmi dobře pozorovati na politice křesťanských našich stran.

* * *

A přece nelze si stěžovati. že by nedostávalo se snah posílit tuto činnost naší politiky: křesťansko-socialní programmy jsou výsledky těchto snah — ale tyto výsledky zůstávají dosud mrtvé. Lid, členstvo katolických jednot je konservativní; není u něho těch zájmů, jimž odpovídají jednotlivé věty programmův; a vyskytnou-li se takové zájmy, již vídáme. že se lidé s nimi utíkají ke stranám jiným, antiklerikalním aneb nábožensky indifferentním.

Zmíněné snahy jsou výrazem cítění, že je třeba silné. čilé katolické politiky, případně že je třeba zvýšiti aktivitu dosavadních katolických stran. Že toto cítění jest oprávněné. že silné. čilé katolické politiky jest potřeba jako soli, o tom snad pochybovati nelze. Pohleďme přece! Kdo se stará o zájmy lidu (vyjímaje zájmy náboženské)? Socialní demokraté. národní dělníci, radikalové — samí antiklerikalové; obstarávajíce zájmy lidu berou mu víru, dávají mu třicet stříbrných a berou mu Krista.

Jsme u dilemmatu: S jedné strany se tvrdí, že katolická politika nesmí a nemůže býti jiná než konservativní. Konservatismus však jest, jak jsme viděli, hrobem politické aktivity. Není to totéž tedy, jako tvrditi vůbec nemožnost silné, čilé katolické činnosti politické?

Učiniti pokus k odstranění tohoto dilemmatu budiž nejdůležitějším naším úkolem.

III.

Pokrok neděje se skokem, náhlými přechody: nové, které přináší, není nikdy zcela novým, a je-li, nemůže míti dlouhého trvání; to nové vyrůstá ze starého přirozeným, nenáhlým postupem. Z dítěte nestává se rázem dospělý muž; chtěli-li bychom z hocha, byť i měl schopnosti sebe větší. učiniti rázem učence a nutili bychom jej memorovati poučky vysokých a spletitých věd, dokázali bychom nanejvýš tolik, že bychom ubili jeho schopnosti. Chceme-li dosáhnouti zmíněného účelu, musíme míti stálý zřetel k jeho schopnostem a k stupni dosavadního vzdělání a dle toho upravovati učivo. Tak učí pedagogika. Pokrm

zdravého člověka je zajisté lepší potrava než odporný lék — ale jen pro zdravého; nemocnému předpisuje lékař pokrmy dle potřeb jeho tělesného stavu; nemocný nestává se také naráz zdravým.

Společnost také roste, ale roste znenáhla. Na to zapomínají radikalové převratu; omámeni krásou vysněných svých idealů, chtěli by je míti uskutečněny hned, rázem — a zatím nedosahují ničeho než krve a spousty. Volnost, rovnost a bratrství, vůdčí hesla francouzské revoluce, byla krásnými hesly; ale radikalismus převratu utopil je v krvi.

Ale zapomínají-li radikalové na to, že společnost roste znenáhla, zapomínají zase mnozí konservativci, že společnost roste. Jich heslem jest: zachovati všecko, jak to jest. To však je předně nemožno, za druhé nemravno; nemožno proto, že vzrůst společnosti zastaviti se nedá, nemravno pak proto, že mezi prvky, z nichž se v kterékoli době skládá společenský řád, jsou nejen prvky dobré, ale také prvky špatné; zachovati ony jest povinností, tyto však hříchem. Takovýto konservatismus jest vlastně radikalismus na ruby obrácený: kdežto radikalismus chce ničiti dobré spolu se špatným, usiluje takový konservatismus zachovati špatné spolu s dobrým.

Účelem politiky jest napomáhati společenskému vývoji; a tím dán je také její ráz. Musí býti konservativní i radikalní zároveň; konservativní za heslem: zachovati dobré a nutné; radikalní za heslem: odstraniti špatné a zbytečné. Musí to býti jedním slovem politika konservativně reformní.[1]) Takovou musí býti také politika křesťanská.

Ale co znamená pro politiku tento přívlastek „křesťanská“? Tu jsme u důležité otázky; je to otázka, v níž spočívá hlavní rozdíl mezi touto politikou a každou politikou jinou, byť jinak v hospodářských a socialních programmech byla shoda sebe větší.

Pravíme-li křesťanská politika, vyřkli jsme tím, že tato politika musí býti v nejužším svazku s křesťanstvím. Křesťanství dává popředně ono moralní oceňování toho, co v daném hospodářském a vůbec socialním řádu je dobrým a co je špatným: reformní konservatismus hospodářský a socialní musí kořeniti v křesťanství.

Ale toto křesťanství jest v duších lidských — anebo tam také není; je tam dokonalé anebo nedokonalé: tudíž křesťanská politika postuluje dále: šířiti, uchovati, síliti v duších křesťanský názor životní

[1]) Nechci zaváděti nového slova, neboť mi nejde o název, nýbrž jen o pojem; a pro označení tohoto dosud případnějšího názvu nenalézám.

a odstraňovati překážky povahy především mravní, které tomuto účelu brání; či jinými slovy: reformní konservatismus hospodářský musí býti co nejúžeji spojen s reformním konservatismem náboženským.

Není to věc malá ani nedůležitá. Pozorujeme-li dnešní rolnictvo na příklad, které je z veliké části dosud naprosto konservativní a náboženské, a v němž, jak vysvítá již z přehledu rozdružení českého obyvatelstva v různých stranách politických, jest nejvíce půdy pro křesťanskou politiku, nemůžeme neviděti, že u něho onen křesťanský názor životní není ani takový ani tak silný, jaký by býti měl. Znám dosti zbožných a velmi zbožných rolníků, kteří do kostela chodí, svaté svátosti přijímají, chodí na pouti atd. — ale v celém ostatním soukromém i veřejném svém životě jsou ovládáni týmž duchem sobeckého, liberalního individualismu, jaký vídáme u těch, kteří o kostel, o svaté svátosti atd. vůbec nedbají. Jejich život je rozpoltěn na dvé: na sváteční, křesťanský — a na obyčejný, světský, nekřesťanský. Prvý se jeví v kostele, při ranní a večerní modlitbě — ostatek zabírá druhý. Tu jest nutno tedy působiti k tomu, aby víra tohoto lidu se utvrzovala a zároveň pronikala a ovládala celý život.

Je předsudek dosti rozšířený, že požadavek, který jsem právě vyslovil, vede k asketismu, k podceňování hospodářského života a vůbec všech zájmů světských (národních, politických atd.) a k zanedbávání boje za právo, který přece jest nutnou podmínkou zlepšení socialních poměrů — toto poslední vytýká se zvlášť se strany dělnické. Ale mám za to, že tento předsudek vyplývá z nesprávného pojímání křesťanství. Býti křesťanem, dobrým, svatým křesťanem, neznamená nutně totéž jako býti asketou a opovrhovatelem všech světských zájmů; neboť to neznamená jen modliti se — to jest jen část povinností — ale konati povinnosti vůbec. A mezi těmito povinnostmi jsou také povinnosti k rodině, k dětem, k širší společnosti, k národu. Čím lépe konám povinnosti svého povolání, i když jsem nádenníkem, tím více prospívám lidstvu — a toto přece je základní povinnost uložená křesťanstvím. Jen o to jde, jaká má býti pohnutka těchto povinností: je-li jí individuelní sobectví či náboženství, vůle Boží. U většiny dnešních křesťanů je život rozdělen: pohnutkou jedné části úkonů jest náboženství, pohnutkou druhé, daleko obsáhlejší části úkonů jest individuelní sobectví. To jest charakteristický ráz doby, doby, jež se klaní dvěma pánům: Bohu i Mammoně — poněvadž však je to těžko, zamítá prvního z nich, aby tím horlivěji se mohla věnovati službě druhého pána.

O to tedy jde: bojovati proti zlu doby; zatlačovati druhou ze zmíněných pohnutek a nahražovati ji prvou, působiti, aby křesťanství vskutku bylo kvasem, který by pronikl všechno.

Ale ještě jsme neodpověděli k jedné námitce: zdali člověk, který bude takto hluboce přesvědčeným křesťanem, křesťanem ne polovičatým, ale celým, nebude netečným k bezpráví, které jej potká, bude-li bojovati za právo; není-li láska a odpouštění nepřátelům, není-li slovo: udeří-li tě kdo v pravé líce, nastav mu levé — není-li to vše oslabením boje za právo, který přece je v zájmu zlepšení socialních poměrův, ano i se stanoviska našeho národního bytu nutný.

Co ospravedlňuje tuto námitku, je theoretické přepínání této povinnosti k nepřátelům i se strany nás kněží. Pravím: theoretické, poněvadž v praxi se jím zřídka kdy řídíváme, bylo-li nám ublíženo nepřítelem. Kdyby Kristus Pán byl vskutku chtěl, aby všecka bezpráví byla trpělivě snášena a boj za právo aby vůbec ustal, myslím, že by břímě této povinnosti nebylo právě lehkým.

My však vidíme, že i On se hájil a hájil právo jiných, bylo-li jim ublíženo; hájiti sebe neb jiné neznamená ještě nutně nenáviděti, mezi hájiti a odpouštěti není sporu.

Vedle toho zdá se ve mnohých případech hájení práva povinností křesťanskou: soukromou křivdu, týká-li se pouze mne, mohu a mám konečně úplně prominouti; týká-li se však zároveň jiných, ukládá mi povinnost lásky k bližnímu, abych jí zabránil aneb odstranil. Pravím: ukládá — ne pouze: dopouští. A to jest důležito při bezprávích povahy socialní. Odstraňovati křiklavé nespravedlnosti socialní dle sil svých jest povinností každého, kdo miluje své bližní; a povinnost této lásky jest jednou z pilířů mravouky křesťanské, ano jest jediným základním pilířem, když nelze milovati Boha, nemilujeme-li bratří. (I. Jan 4, 20.)

A zase se tu jedná o pohnutku: proč mám hájiti právo? Z nenávisti k těm, kteří je přestupují? (V tom ozývá se, jak vidíme, třídní boj Marx-Engelsovský.) Či z pouhého sobectví? Anebo z lásky ku právu, z povinnosti, kterou pokládám za Bohem mi uloženou?

Vezměme konkretní případ: tu je zloděj, který mne okradl. Nechám-li věc tak a přejdu přes ni k dennímu pořádku, jest velmi pravděpodobno, že tentýž zloděj okrade mne zase aneb jiného souseda, a že tak bude páchati zlo, které netýká se pouze mne, ale i mých sousedů, mých dětí atd.; vedle toho i zloděj sám se ve svém zlu jen

mým neodpíráním utvrdí, poněvadž chuť ku krádeži v něm patrně vzroste. Jest patrno, že úplné prominutí nebylo by zde nejen křesťanskou dokonalostí, ale přímo hříchem, bylo by spoluvinným na zlu. Budu tedy zloděje stíhati. Proč? Z nenávisti k němu? Vede-li mne tato pohnutka — tedy pomstychtivost —, budu dbáti o to, aby zloděj byl co nejpřísněji, nejcitelněji potrestán; snad mi i bude líto, že starý obyčej tortury byl tak všeobecně za zákonodárství odstraněn. Je to křesťanské? Nikoliv; neboť msta patří Bohu. Žádný člověk nemůže souditi o míře viny tohoto člověka, poněvadž žádný nevidí do jeho duše, nezná pohnutek, které jej vedly k činu, nezná jeho výchovu atd. Rovněž tak nekřesťanskou pohnutkou bylo by v našem případě pouhé sobectví; neboť stíhám-li jej z pouhého jen sobectví, nutně ho nenávidím a hledím se nad ním pomstíti. — Jestliže mne však vede poslední ze zmíněných pohnutek, láska k právu, láska k bližnímu Bohem za první povinnost mi uložená, nejen zde není ničeho, co by bylo v odporu s křesťanstvím, ale je to přímo naopak.[1])

Ale živlem činnosti politické jest, jak jsme viděli, nespokojenost. A tu se potkáváme s míněním, že křesťan nemůže býti — pokud křesťanem jest — politicky činným; neboť býti křesťanem jest eo ipso býti člověkem spokojeným.

Nemohu však souhlasiti s tímto míněním. Ve všech dobách, kdy dějí se křivdy proti zákonu Božímu, ve všech dobách, kdy křesťanství není uskutečněno mezi lidmi, kdy jeho ideal — království Boží na zemi — není dosažen, jest a musí býti dokonalý křesťan, který o těchto nedostatcích ví, člověkem nespokojeným a hodně nespokojeným s těmito nedostatky společenského života. Takové byly všecky doby, takovou jest i doba dnešní. Číníce tedy dnes lidi křesťany, prohlubujíce a utvrzujíce jejich náboženské vědomí, činíme-li to způsobem správným, činíme je a musíme je činiti lidmi nespokojenými — nespokojenými ne ze sobectví, ale z lásky ku svému křesťanskému náboženství, z lásky k pravdě a dobru, jež ono hlásá, a jež jsou ve světě šlapány.

Ale nesmí to býti nespokojenost pouze theoretická, nečinná, pouhé žehrání; musí to býti nespokojenost činná, t. j. přikládající ruku k od-

[1]) Mimochodem z toho vyplývá, že trestní praxe, jak ji zákon ustanovuje, nemá býti vskutku trestem, mstou; účelem jejím má býti polepšení vinníka. Msta patří Bohu. Někdy ovšem polepšení není možno; tu ovšem jest oprávněno odloučení vinníka od společnosti, jako od ní odlučujeme nebezpečné blázny atd.

stranění toho zla, které ji způsobuje, k uskutečnění myšlenky křesťanské. Dnešní socialní demokracie na př. šíří nespokojenost sobeckou, stavovskou, třídní: je to nečistý kořen, a ovoce, které z něho vzejde, nemůže býti zdravé. Má-li býti alespoň poněkud zamezeno toto zlo, musí pohnutka nespokojenosti třídní a sobecké býti nahražována pohnutkou nespokojenosti křesťanské. Myslím, že jsem se dosti jasně vyjádřil, v čem tato nespokojenost záleží. Ona nehlásá ani třídní nenávisti ani pomsty, jest prodchnuta a oduševňována láskou. Svatý Vincenc de Paulo, nespokojený s osudem chuďasův a nešťastníků své vlasti a přičiňující se, aby osud jich byl zlepšen, je vzorem takovéto nespokojenosti. Apoštolé nespokojení s bludy pohanství a potírající je — ne mečem, ne nenávistí, ale slovem pravdy a lásky — jsou vzory této nespokojenosti.

Šířiti tuto nespokojenost — opakuji, co znamená: síliti křesťanský názor životní a tím dávati měřítko k oceňování daných poměrů společenského života; aby člověk byl křesťansky nespokojen, musí býti především sám křesťanem — jest jednou z hlavních povinností těch, kteří mají vésti lid. Je to spolupracovnictví na díle Božím: zlo není ve vůli Boží, zlo je překážkou uskutečnění království Božího na zemi — nespokojenost se zlem tedy a odstraňovti je jest účastniti se ve vůli a činnosti Boží.

Tato nespokojenost je především nespokojeností s sebou samým, jest autokritikou; neboť nejbližší zlo, s nímž mám býti nespokojen, jest ono, které se nalézá ve mně; toto odstraniti musí býti první mou úlohou.

Odpověď na otázku z předu položenou, jaká má býti povaha křesťanské politiky, jest nyní jasná.

Základ křesťanské politiky je křesťanský názor životní. Ten je tedy nejprve třeba šířiti, utvrzovati a síliti: a je třeba pojímati jej ne pouze se stránky asketické (modlitba, služby Boží, svaté svátosti), ale se stránky povinností vůbec (křesťanský názor životní musí každému jednotlivci býti normou všeho života, tedy i hospodářského, politického, socialního...).

Motorem jejím je křesťanská nespokojenost — nespokojenost s tím, co se s vůlí Boží, jak ji ze zjevení Božího i rozumem poznávám, neshoduje. Nespokojenost ta musí býti činná: boj za právo je přímým jejím důsledkem.

Povaha a cíl: reformní konservatismus. Zachovati, rozvinouti, sesíliti dobré, co se s vůlí Boží shoduje, a odstraniti špatné, co se s ní neshoduje. (Křesťansko-socialní programmy dosti dobře vystihují

zlo hospodářské a socialní, které by mělo býti odstraněno; aby tyto programmy nebyly pouze mrtvou literou, ale vešly v život, jest potřeba doplniti je zmíněným motorem: křesťanskou nespokojeností. V Čechách na př. je hlavní půdou křesťanské politiky rolnictvo. Vezměme věc jen se stránky ekonomické. Jestliže budeme hleděti zachovati tento stav a odstraniti překážky jeho rozvoje, odstraniti i jeho vlastní vady — co jsme vykonali nejen pro tento stav, ale nepřímo i pro dělnictvo na př. zemědělské! Jestliže rolník bude bojovati za práva svého stavu, ne z pouhého sobectví, ne proto, aby mohl pohodlněji žíti, ale z lásky k celému stavu i vlastním dětem, kterážto láska jest jeho povinností křesťanskou; jestliže odloží z téhož důvodu, že to jest povinností jeho křesťanskou, své vlastní vady, bude-li ve svém nádenníku, ve své služce viděti ne člověka nižšího řádu, jak to dnes namnoze bývá, ale bratra, sestru sobě rovné — neodpadne již tím jeden popud k nespokojenosti, neučiní se tím krok k zlepšení celého společenského řádu?) Reformní konservatismus křesťanský liší se tedy stejně od radikalismu, jako od úplného konservatismu: oba jsou jeho nepřáteli, ale tento poslední je tím nebezpečnější, že si také přikládá vignettu křesťanství. Nemylme se: úplný konservatismus i s touto vignettou je horším nepřítelem křesťanství než převratný radikalismus; nebýti onoho, nebylo by ani tohoto.

Taktika musí býti křesťanská; ne tedy taktika nenávisti, pomstychtivosti, násilí, ale taktika lásky. Kromě toho nesmíme se domnívati, že cíle křesťanské politiky lze dosáhnouti hned, najednou. Pracovati k dosažení tohoto cíle co nejúsilovněji, ale ne ukvapovati se nadějí, že již zítra uvidíme výsledek své práce. Nemoc nehojí se najednou, tím méně nemoc socialní. Onen cíl křesťanské politiky jest idealem: blížiti se k němu jest možno; úplně však nebude ho dosaženo třebas nikdy. To však nás neosvobozuje od povinnosti úsilovné práce za zmíněným cílem.

To znamená tedy křesťanský konservatismus reformní. Nazval jsem jej politikou; on však jest více než politikou, alespoň více než tím, co se slovem „politika" obyčejně rozumí. Tento konservatismus neznamená boje za privileje žádného stavu, pokud tyto privileje jsou na ujmu práv jiných; ale v tomto případě znamená boj proti těmto privilejím, znamená boj za práva národa, ale ne výstřední nacionalismus; boj za práva stavův, ale ne stavovské sobectví. Není pouhým konservatismem, ale konservatismem reformním, pokrokovým, třebas ne revolučně pokrokovým.

Býti průkopníky tohoto reformního konservatismu je především úkolem církve, resp. kněžstva, jejich viditelných zástupců. Je to úkol apoštolský, veliký, vyžadujících celých lidí — a tu jsme opět u důležité, snad nejdůležitější věci. Nepořídíme ničeho, neopravíme nikoho, nebudeme-li sami takoví, jakými chceme míti jiné. Pouhý flatus vocis je dnes velmi opotřebovanou zbraní; nebudeme-li míti jiné než tu, ničeho nevykonáme. Krásnými slovy umí házeti i nevěrec; na všech schůzích a ve všech spisech i programmech socialistův internacionalních i nacionalních můžete slyšeti nebo čísti slova a výroky, které jsou i pravdivé i krásné i dobré. Ideal příští společnosti, jak jej chovají upřímní, opravdoví a intelligentní stoupenci různých nekřesťanských stran, je také krásný, poněvadž je to ideal namnoze křesťanský.[1] Nemá-li tedy kněžstvo po ruce jiné zbraně než krásná slova, nemůže se naditi většího úspěchu než nevěrec, ba ani takového ne. Je potřebí skutků, života.

Reformní konservatismus je programmem především pro nás samé. Musíme konservovati to, co je dobré: tedy především svou víru, a odstraniti to, co je v neshodě s ní. Jestliže kněz ve svém životě jest liberal, jestliže tolik shání se po zisku, jestliže zachází se svými dělníky jako s lidmi nižšího druhu, posuzuje-li lidi dle majetku, žije-li luxuriosně, dává-li se uchvacovati hněvem proti osobním svým nepřátelům atd., neučiní asi nikoho lepším než je sám. Na statcích duchovenských mělo by býti hospodařeno vzorně, zacházení s lidem dělným mělo by býti vzorné. I u mnohých kněží (ne-li většiny) jest ona rozpolténost, o níž jsem se zmínil již u jiných stavů: v kostele kněz modlí se, káže, koná pobožnosti, snad i více než jest jeho (úřední) povinností a navádí k nim osadníky a je vzorným úředníkem — ale ve všem ostatním jest ovládán moderním duchem sobeckého individualismu. A tato dvojitost jest největší překážkou pokroku evangelia; ona do značné míry zavinila a podporuje dnešní antiklerikalismus a radikalismus, ona je přímou, vítanou a nejúčinnější spojenkou socialismu, liberalismu, radikalismu. Kněz i sebe zbožnější, ale v jiném ohledu sobeckým individualismem vedený, kněz, který potřebuje k úplné spokojenosti výnosného beneficia a „svatého pokoje“ — a nemá-li jich, je rozervaným a nespokojeným — neměl by nikdy žehrati na socialistické

[1]) »S ním (křesťanstvím)... můžeme, tvrdím to z nejhlubšího přesvědčení své duše, způsobiti i společenství statkův a věčný mír a vytvořiti zároveň nejsvobodnější socialní i politická zřízení...«, pravil biskup Ketteler v pohřební řeči 18. září 1848. (*W. Em. von Ketteler*, »Freiheit, Autorität und Kirche.« Mainz 1862, str. 4.)

agitatory a „podvratné proudy“ vůbec; on je sám podvratníkem — a nejnebezpečnějším.

Byla nadhozena i otázka celibatu a v jednom časopise kněžském řešena s neobvyklou u kněžstva vehemencí; v témž časopise bylo poukazováno na různé vady nebo nedostatky kněžstva a vnitřního života církevního vůbec, až z toho vzniklo v řadách kněžstva pohoršení.

Co se tohoto posledního týká, bylo to sebeobžalobou; a byť i místy bylo přestřelováno, to, myslím, je potřeba doznati, že sebeobžaloba jest nutna. Jest nutna jednotlivci: klademe mu na srdce, aby často, denně zpytoval svědomí; bez takovéto sebeobžaloby není možný mravní pokrok u jednotlivce; naopak: zabředá víc a více do bahna zla.

Stejně nutna je sebeobžaloba i společnosti, a to každé společnosti: tedy i viditelné společnosti církevní. Jest obtížná snad, pokořující, bolestná (jako u jednotlivce), to připouštím; ale je také očistná.

Mohlo by se ovšem namítnouti: což není dosti toho štvaní se strany listů socialistických, národně-socialních, „Času“, „Školského Obzoru“, „Osvěty lidu“ atd.? Máme se ještě sami stavěti na pranýř?

Odpovídám: je v tom snad nějaký rozdíl. Srovnávejme přece: štvaní, jehož zdrojem jest nečisté záští protináboženské — a sebeobžaloba, jejíž pramenem musí býti láska — je to stejné? Není to stejné. Není to stejné, jestliže puzen duchem pravé kajicnosti zpytuji sám své svědomí s úmyslem odložit vady, jež poznám, a tak mravně se obnovit — a jestliže mi tytéž vady a i jiné, vylhané vyčte na veřejné ulici nějaký, na mne pro cosi nevražící opilec. Není to stejné ani co do příčiny, ani co do účelu, ani co do výsledku. Co do příčiny: tam (při štvaní) je zdrojem záští — tu láska; co do účelu: tam účelem jest potupit — tu obnovit se mravně; co do výsledku: tam kupí se jen zlo — zde výsledkem jest mravní obrození.[1])

Tedy štvaní nepřátel víry není totožné s naší vlastní sebeobžalobou, ani nás od této nedispensuje rovněž jako onoho člověka, kterému opilý zpustlík, chtěje jej potupit, vyčetl všecky skutečné i neskutečné vady a zločiny, nedispensuje tato okolnost od povinnosti zpytovat své svědomí...

Ale ovšem nebudeme takového člověka nutit, aby vady a nedostatky své, které ve svědomí shledal, vykřikoval na veřejné ulici před

[1]) To je také rozdíl mezi antiklerikalismem obyčejným a antiklerikalismem, jak mu rozuměti chce katolická moderna. Snaha vpraviti odpůrcům ten význam zmíněného slova, který postuluje katolická oderna, je mmarnou — a nutně musí býti marnou, dokud ti odpůrci nebudou katolíky a dokud tedy nebudou míti kriteria (mravního) oněch vad, jichž souhrn slove moderně »klerikalismem«.

jizlivým davem a dával svým nepřátelům tak do ruky zbraň, aby tím více jej tupili; rovněž není snad nutno, abychom svou sebeobžalobu zanášeli na forum veřejnosti, kde jsme obklíčeni ohromným zástupem jizlivých nepřátel. Ale, bohužel, nemáme dosud jiného tribunalu této sebeobžaloby autokritiky, než veřejný tisk. **Nemáme tribunalu, kde bychom volně, svobodně mohli diskuttovati o sobě samých, o svých vadách i o svých povinnostech, o tom, co třeba odložiti a co třeba činiti, aby naše působení bylo zdárnějším. A takovýto tribunal jest nejnutnější a nejbližší potřebou přítomné doby.**

Kdybychom jej měli, nebylo by bývalo nutno vystavovati na foru veřejnosti i jinou otázku, k vůli které vzniklo největší pohoršení, otázku celibatu totiž. I tato otázka by musila býti pojata v programm diskusse. Celibat je zařízením církevním a jako takový nemusí býti absolutním dobrem; je-li dobrem ještě v časech dnešních, či není-li (ve formě nucenosti) spíše závadou mravního pokroku kněžstva, může býti sporno, je tudíž nutno o tom uvažovati; neboť v případě, že bude uznán závadným, bude nutno jej odstraniti.

Nechci a nemohu se pouštěti zde do podrobností (otázka štoly, kongruy atd.). Ale myslím toto: komu jde opravdu o prospěch církve, kdo neuzavírá se do úzkého asketismu, ale má porozumění pro současné poměry, v nichž církev působiti má a působí, ten musí dnes vážně uvažovati o potřebě reforem vnitřního církevního života, aby církev mohla reformně působiti na dnešní, od ní stále více se vzdalující svět. Tempus urget.

Tempus urget: mohlo by se státi, že to, co dnes se zdá zbytečným, odvážným anebo ne nutným, co se dnes zdá vrtochem některých mladých lidí, uzná se za nutné zítra, když již bude pozdě. Stalo se to již, a nejednou. Byly již doby v církvi, kdy potřeba reformy vnitřního církevního života byla veliká, ale falešný konservatismus jdoucí za heslem: zachovati všecko, co jest, aneb: zachovati aspoň to, co se zachovati dá, potřeby této si nevšímal. Všimli sobě jí jiní: a povstala spousta; a tu teprve na rozvalinách starých budov počali odkládaví stavitelé pomýšleti na opravy. Abych mluvil konkretně, uvedu aspoň jeden příklad. Za doby Husovy a stejně tak za doby Lutherovy byla potřeba reformy vnitřního života nutna. Ale nebyla provedena včas, a následek: spousta husitská, na druhé straně spousta „reformace" německé. Kdyby byl koncil Tridentský nezačal své dílo reformační teprve roku 1545., ale o 40 nebo více let dříve, a stejně tak koncil Kostnický — nepravím,

že by nebylo Husa nebo Luthera — ale spousta by jistě bývala menší. Mluvívá se o „nepovolaných reformatorech“: nejlepším prostředkem je umlčet jest, když reformy provedou ti, kteří k tomu jsou povoláni, ale když je provedou včas.

Falešný konservatismus pracuje přímo do rukou převratného radikalismu. To dokazují fakta historická. To dokazuje i rozum. Falešným konservatismem hromadí se zlo a pod jeho spoustou dobro zaniká; tu přichází radikalismus převratu a vzbudiv nespokojenost s nahromaděným zlem, chce je odstraniti — ale odstraňuje zároveň s ním i dobro, a následek je spousta.

* *
*

Ukázal se člověku na noze vřed, ale nepovažoval to za nic a tedy lékaře neshánél; nechal tak. Ale vřed se nehojil, spíše se horšil — ale člověk nedbal. Konečně musil ulehnouti — a čekal, že se nyní vyhojí; zatím však bylo čím dál tím hůře. Konečně si vzpomněl na lékaře a dal si jej zavolati. Lékař prohlédl nohu a řekl: Příteli, kdybyste mne byl povolal dříve, mohlo být všecko dobře; nyní však nezbývá jiné pomoci než nohu uříznouti. I uřízli mu nohu.

Myslím, že jest lépe zavolati lékaře včas, aby vyléčil vřed a míti pak obě nohy zdravé, než odkládati a choditi pak o jedné.

Po stopách vzdělanosti a víry.

Charakteristiky od Dra. Jana Hudečka.

Alfonsova věrouka a moralka.

Po spěšném přehledu věrouky Voltairovy porozhlédněme se po vynikajících rysech věrouky a moralky Alfonsovy.

Prostota a snaha, pravdu co nejjadrněji dokázat a čtenářům i nevzdělaným ozřejmit, patrna na každé stránce, ba na každé větě knih Alfonsových. Nikde stopy pachtění se po duchaplnosti, po nové formě, po jiskřivých myšlenkách a přece tolik v těch větách působivého tepla, tolik povznášejích myšlenek, tolik zlatých zrn, že stačí kapitola nebo rozjímání, a čtenář zapomíná na zemi a na své tělo a hoví si v mystickém spojení s nebem. Voltaire skýtá požitky smyslné, Alfons duševní; Voltaire rozehřívá vášeň, Alfons zbožnou mysl; Voltaire táhne k zemi, Alfons k hvězdám; Voltaire píše pro salony, Alfons pro komůrky; Voltaire kde se čte, tam rozpustilý hluk, kde Alfons, tam klid a samota. V tom se oba shodují, že se velice četli. Oba patří k nejrozšířenějším spisovatelům. Kdežto však Alfonsovy spisy svým prostým půvabem neunavují a dosud se s láskou do ruky berou, zdá se býti svět Voltairem nasycen.

Směr literarních prací Alfonsových byl protichodným směru děl Voltairovských. Voltaire napadal prozřetelnost Boží, Alfons ji bránil;[1]) Voltaire posmíval se Bohu, vtipkoval o křesťanství a o Zjevení, vyvracel církev katolickou s papežstvím, Alfons dokazoval jsoucnost Boží, nesmrtelnost duše, nemožnost, že by hmota myslit mohla, obhajoval potřebu nadpřirozeného zjevení, pravdu křesťanství, božský původ bible, bránil církev katolickou jako jedině Bohem ustanovenou, ukazoval na velkolepé přednosti papežství, najmě neomylnost.[2])

Jako v pozdějších spisech a listech Voltairových zášť k církvi a papežství vystřikuje jedovaté „Ecrlinf“, tak láska Alfonsova nemohla nepsati velmi často o hlavě církve a jeho právech. Don Giulio Selvaggi, katolický učenec v Neapoli, prohodil jednoho dne k Alfonsovi: „Narazí-li monsignor na něco, co jen z daleka se týká práv papežových, lomozí,

[1]) »Condotta ammirabile della providenza divina.«

[2]) »Verità della fede«. 1767. »Riflessioni sulla verità della divina Rivelazione contro le principali opositioni de' Deisti.« 1773. — »Breve Dissertazione contro gli errori dei moderni increduli.« 1756.

jakoby ho upaloval." — „Nelze mi jinak", odvětil světec, „přísahalť jsem papežovo a církevní právo hájit." [1])

Svátosti, zejména svátost oltářní byly Voltairovi předmětem úštěpků. Alfons slovem, pérem, příkladem na tom po celý život pracoval, aby lásku a úctu k svátosti oltářní, kde dřímala, probudil, a kde již byla, upevnil a zvýšil. [2]) Jeho „Návštěvy" staly se apoštolem nejsvětější svátosti oltářní. „Vroucnost, jakou jenom nejosvícenější víra plodí, nebeský olej, kterým jen svaté spisy jsou pomazány, a oheň, který jen z nejčistší lásky vyšlehuje, charakterisují tato rozjímání a ty modlitby. Myšlenky jsou původní, řeči svatých knih a služebníku Božích, city nenucené, přirozené, živé", dí jeho životopisec P. Dilgskron. „Tytéž myšlenky a city, které tolikráte živil v duši své, které tolikráte ho potěšily ve chvílích bolesti a utrpení, povznášejíce ho k Bohu a k blahoslavené Jeho Matce, tytéž myšlenky a city nutkaly ho napsati a učiniti myšlenkami a city jiných. Cítil potřebu toho v sobě a psal. Psal pod vlivem plamenné své zbožnosti, ponévadž se mu zdálo sladkým a svatým, aby i jiní se modlili týmiž myšlenkami a city a zvláště psal, aby konal dobré", praví kardinal Capecelatro. Oč Alfons v „Návštěvách" se modlí, jest potřebou každé duše křesťanské. Proto bylo prostinké ale sladké toto dílko přijato s nadšením a přeloženo jako Tomáše Kempenského „O následování Krista" do všech skoro řečí ve vydáních do slova nesčíslných. Jméno Alfonsovo sloučeno nerozlučně se jménem nejsvětější svátosti.

„Slyším-li jméno tohoto světce vyslovovat, čtu-li ho neb píšu, vždy myslím na svátost nejsvětější. Jeho život zcela srostl s nejsvětější svátostí; byla, ať tak dím, srdcem jeho duše. Vroucněji nemiloval žádný svatý Ježíše v nejsvětější svátosti, ohnivěji žádný se mu neklanél, častěji žádný ho ve svatostánku nenavštěvoval." (Ott: Eucharisticum.)

Tak lásku k nejsvětější svátosti, kterou Voltaire v mnohém srdci omámil, k životu vzkřísil Alfons.

Voltairovi šlo o to, vyrvat ze srdce lidského kde jaké vlákenko nejen zbožnosti, ale náboženství vůbec. Na to mu jeho spisy, jednající o jednotlivých předmětech nestačily. Všecka věda musila býti prosycena onou snahou, provanuta oním duchem. To jest původ 35svazkové „Encyklopedie", jejímiž pořadateli byli Diderot a D'Alembert, jejíž

[1]) »Vindiciae pro suprema Pontificia potestate, adversus Justinum Febronium.« 1768, a jiná pojednání roztroušena ve větších dílech.

[2]) »La messa e l'officio strapazzati« 1760. »Delle Ceremonie della Messa« 1768. »Visite all ss. Sacramento ed alla sempre immacolata ss. Vergine Maria« 1745.

duší Voltaire. O ní napsal Diderot: „Encyklopedie stala se prohlubní, do které handrláci všeho druhu naházeli spoustu nerozvážených, nepromyšlených, dobrých, špatných, pravých, klamných, nejistých, ale vždy nesouvislých a neodůvodněných věcí hlava nehlava.“

Ale Voltairovi encyklopedie nebyla dosti upřímnou, nestavila „pravdu“ dosti otevřeně na světlo, nebyla dosť „pekelnou“. Proto si umínil vydat novou encyklopedii pod názvem „Dictionnaire philosophique portatif“ (1764), „kapesní vydání veškeré nenávisti k Bohu, veškeré dějinné lži a veškeré sprostoty.“ Když jednou Voltaire přátelům ze svého slovaře předčítal, řekl jeden z posluchačů slavnostně: „Pánové! tato schůze se Nazaretskému špatně vyplatí.“ Sám Voltaire jmenoval slovník „dílem satanovým“, „slovníkem ďábelským“ a od přátel nazýván prvním ministrem satanovým, jemuž nikdo jiný vydatnějších služeb neprokázal.

Zatím připravoval Alfons protilék, účinkující jistě, hojivě, trvale. Jsou to vedle „Návštěv“ ostatní Alfonsova díla ascetická „Rozjímání o umučení Páně“, „Cvičba v lásce Ježíše Krista“, „O modlitbě“, „Pravá nevěsta Ježíše Krista“, „Příprava na smrt“, „Chvály Marianské“. Kdo kterékoliv z uvedených pojednání četl, dá mi za pravdu, tvrdím-li, že každá stránka působí kouzelně, mocně, nebesky. Hruď, v níž láska k nadsmyslným darům a zjevům, třeba voltairovskou četbou, vychladla, se rozehřívá, mysl zbožná jásá. Přesvědčení, s jakým psána každá věta, uchvacuje; láska, kterou hoří každé slovo, zažehá; Bůh a nesmrtelná duše lidská, které jsou alfa a omega spisův Alfonsových, vítězí nad atheismem, materialismem a deismem. A to vše děje se bezpříkladnou jednoduchostí a prostotou a průzračností slohu.

Ale co je liguorianskou moralkou? Grassmann se jí zabýval „zevrubně a svědomitě“, ale co by nějak k mravnosti povzbuzovalo, v osmi oněch svazcích nenalezl, za to mnoho vět k nemravnosti navádějících. Alfonsova moralka ospravedlňuje se sama svými dějinami a svým obsahem.

Koncem 17. století, tedy v době narození Alfonsova, rozděleni byli theologové na dva tábory. Rozebírajíce totiž otázku o platnosti pochybných zákonů, bránili jedni z nich zákon, jiní svobodu.

Nechci se o nesnadné této otázce šířiti; jen potud se o ní zmíním, pokud stanovisko, jaké Alfons v ní zaujal, toho vyžaduje.

Jest mnoho zákonů, které samy o sobě jsouce platny, v jistých okolnostech platnosti pozbývají, neb alespoň stávají se pochybnými, jejich platnost více méně pravděpodobna.

Jak v takových okolnostech jednati tomu, který jindy zákonem jest zavázán? Dle zákona nebo svobodně? Platí zákon či neplatí? Probabilisté tvrdili, že pochybný zákon nikoho nezavazuje, je-li jen svoboda řádně odůvodněna. Učení toto jest v jistém smyslu správným, tak jest zároveň velmi pružným, nerci-li nebezpečným. „Smí se jednati svobodně, je-li svoboda řádně sice odůvodněna, ale řádněji ještě odůvodněn zákon?“ Theologové z větší části odpovídali, že ano, t. j. že netřeba zachovávati zákonu i více odůvodněného než svoboda, ale že možno jednati dle libosti, je-li jen svoboda řádně odůvodněna.

Ale kdy jest svoboda řádně odůvodněna? Nemajíce pevné zásady a spoléhajíce na svůj úsudek, prohlásili někteří moralisté věty nemravné za dovolené. Pascal proto nazýval právem jejich moralku „vlažnou“ a papežové Alexander VII.[1]) a Innocenc XI.[2]) několik laxních vět zamítli. I dostavila se jiná výstřednost. Theologové učili, že nejen tehdy svobodně jednati se nesmí, kdy svoboda méně odůvodněna než zákon, ale ani tehdy, kdy svoboda a zákon stejně odůvodněny, nýbrž jen tehdy, kdy svoboda více odůvodněna než zákon. Odtud jméno probabilioristů. Ba přísnější z nich tvrdili, že ani sebe lépe odůvodněná svoboda jednati nesmí; názor to, který byl Alexandrem VIII.[3]) zamítnut. Nicméně vládl v první polovici 18. století jansenistický rigorismus.

Sto padesáte let kolísal duch lidský mezi probabilismem a probabiliorismem. Což nelze objevit systemu, který by ducha uklidnil, stoje mezi oběma výstřednostmi uprostřed? Úkol ten Prozřetelnost svěřila Alfonsovi, vyzdobivši ho potřebnými k tomu vlastnostmi: jasným rozumem, obrovskou pamětí, právnickým důvtipem, smyslem praktickým. Více ještě, píše Aug. Berthe, Alfonsova velká bázeň hříchu očistila mu oko, aby prohledlo s jakousi intuicí tajné záhyby zákona a ještě tajnější koutky srdce lidského. Mužem jsa modlitby, vyprosil si z nebe onu nadpřirozenou moudrost, kterou odpírá Bůh moudrým tohoto světa, ale rád dopřává pokorným. Na jeho pracovním stolku byl obraz Matky dobré rady, jejímž radám dostalo se pochvaly „Nil censura dignum.“[4]) Konečně, aby se vyznal na poli mravoučném mezi nesčíslnými spisy nahromaděnými ve dvou stoletích školami mezi sebou se hašteřícími, dal mu Bůh onen „Labor improbus“, onu pozoruhodnou pracovitost, která vítězí nade všemi překážkami.

[1]) 24. září 1665 a 18. března 1666.

[2]) 2. května 1679.

[3]) 7. prosince 1690. (věta 3.)

[4]) Decretum super approbatione operum S. Alphonsi 14 maii 1803.

Alfons vychován jsa v táboře probabilioristů, sám byl přísným a horlivým probabilioristou. Prozřetelnost ho do tábora nepřátelského zavedla, aby jeho postavení prozkoumal.

Stav se missionářem, poznal nevhodnost rigorismu. „Snadno na papíře klást zákon na zákon“, říkával, „ale nesnadněji najít křesťany, kteří by jich zachovávali.“ Mimo to přiměly ho věhlas, svědomitost a počet učenců probabilistů vstoupit do jejich řad a s nimi bránit názor, že se smí jednat dle názoru, řádně odůvodněného.

Kroku toho Alfons neučinil bez vnitřních boju. V jeho zápiscích dne 24. října 1739. čteme, že mu Falcoja, duchovní jeho otec, řekl „bych se řídil dle názorů oduvodněných (probabilistův), jako mnoho jiných.“ Ano ještě r. 1748. zapsal: „Don Paolo (Cafaro) rozkázal mi, abych už nemyslil úzkostlivě na probabilis. Slíbil jsem uposlechnout, dnes 13. července 1748.“

Na straně probabilistův nastaly mu totiž nové nesnáze. Kde jest hranice mezi názory slabě podepřenými? Jest na příklad možno, aby názor méně odůvodněný zůstal zároveň řádně odůvodněným, stojí-li proti němu názor jistojistě více odůvodněný? Kde jest pravidlo, které by jako kompas na rozsáhlém moři názorů ukazovalo vždy směr k názorům pravým? Dosavadní probabilisté veslovali bez kompasu, řídíce se nejistým osobním úsudkem a dostali se nezřídka na úskalí vlažných zásad. Aby kompas správně ukazující všem o platnosti toho kterého zákona pochybujícím dal do rukou, podjal se Alfons obrovské práce různá mravoučná pojednání — a jsou jich legie — sám promyslit a názorů řádně odůvodněných se dopídit. Plodem těchto zkumů bylo dílo „Medulla Theologiae moralis R. P. H. Busembaum S. J. cum adnotationibus, per R. P. D. Alfonsum de Liguori . . .“ (r. 1748.) S vyhrnutým hledím bojuje proti probabiliorismu, nezabývaje se ještě stežejnou otázkou prababilismu.

Tyto „poznámky“ a dvě jiná díla[1]) brzo po tom vydaná a s velkou pochvalou všude přijatá měla býti průpravou díla budoucího, všestranného, všecky otázky mravoučné probírajícího.

Alfons ihned se dal do práce s vytrvalostí a horlivostí, které mu ani zotavujících procházek nedovolovaly. „Jsem zaměstnán spisováním díla pro zpovědníky, nemám ani chvilky volné, a z domu ani nevycházím“, psal v prosinci 1751.

---

[1]) »Dissertatio scholastico-moralis pro usu moderato opinionis probabilis in concursu probabilioris« (1749), a »De absolutione neganda clerico habituato in vitio turpi, cupienti initiari in sacris« (1751).

Již roku 1753. vyšel první svazek velké jeho moralky, kterého po dvou letech následoval svazek druhý. Spisovalel dí v předmluvě, že našel mezi theology některé, kteří hoví názorum vlažným, plnice, přání volajících „loquimini nobis placentia“ (Is. 30, 10.), a jiné, kteří přísností odpuzují od dobrých skutku lid. Oba směry že jsou Církvi škodlivy. „Proto jsem si předsevzal uveřejnit nové toto dílo, které by mezi domněnkami příliš mírnými a příliš přísnými bylo uprostřed.“

Za tímto účelem zkoumá zevrubně jednotlivé otázky spadající do theologie mravoučné, aby v jednotlivých případech ukázal jistotu nebo alespoň pravděpodobnost domněnek od theologu hlásaných. „Abych vybral věty pravdivé, neštítil jsem se námahy; již po mnoho let zabýval jsem se spisy auktorů klasických jak mírného, tak přísného stanoviska. Najmě pilně jsem se zabýval učením b. Tomáše . . . V zapletenějších otázkách radil jsem se také se spisovateli novějšími . . . Vybíraje názory více váhy jsem kladl na důvody než na věhlas spisovatelů; rozhoduje, o to jsem dbal, abych byl nestranným . . . Ostatně jsem skoro všude podal názor vlastní, náležitou váhu klada na větší nebo stejnou nebo menší pravděpodobnost té které domněnky, jak se mojí neschopnosti správným zdálo; nechtělť jsem jako jiní spisovatelé nechati čtenáře v pochybách.“

Moralka Alfonsova je tedy obšírnou encyklopedií otázek mravoučných, řešených s pomoci Písma sv., učení církevního, svatých otců a klasických spisovatelů. Obsahuje asi 24.000 textů z 800 spisovatelů. Jako Voltaire s přátely sestavili encyklopedii, aby podkopali dogma a mrav, tak se snažil Alfons životním svým dílem dobré mravy a svatý život upevnit.

Zajímavý jest v dějinách Alfonsovy moralky zjev, který zřídka u spisovatelů bývá vídán, zjev odvolání. Poznal totiž horlivý učitel ustavičným studiem nesprávnost některých v „poznámkách“ k Busembaumovi postavených vět. Nestyděl se jich odvolat přidav moralce „seznam devadesáti devíti opravených otázek.“ Přátelům nebylo pokorné odvolání po vůli: mohly prý se věty odvolati způsobem méně nápadným, Alfonsovo jméno že nezíská. „Ať se o mně mluví co mluví, mínil, nehledám přece svou čest, nýbrž duší spásu a Boží slávu.“

Druhým obhajcem zmíněné moralky je její obsah. Ze musila býti řeč také o šestém přikázání Božím, jest na bíledni. Lékařská kniha nejednající o nemocech nejvíce rozšířených byla by polovičatou. Ostatně bylo péro píšící o tak ožehavých věcech ve zkušených, svědomitých, svatých rukou, v rukou muže, o kterém se jednou pronesl

Dupanloup, že by se jeho život měl psáti na kolenou. Mimo to jest rozměr této látky u přirovnání s ostatní — kapkou v jezeře. Kniha první jedná o svědomí, o božských ctnostech druhá, o přikázáních Božích a církevních třetí, o závazcích jednotlivých stavů čtvrtá, pátá o hříchu, šestá o svátostech, sedmá o církevních censurách a irregularitách.

Zůstane hádankou, jak Grassmann celou tu moralku „zevrubně a svědomitě“ prostudoval a ani jedné k mravnosti povzbuzující věty nenašel.

Tak vedli oba tito velikáni, Voltaire i Alfons, svými spisy lidstvo k pravdě a svobodě, každý svou cestou; onen cestou nevěry, tento cestou víry. Jaká to byla pravda a svoboda, ukazuje jejich život, s dostatek známý, a život těch, kteří toho kterého následovali.[1]

---

[1]) Použito literatury: »Opere die S. Alfonso Maria de Liguori.« Torino 1887. P. Carl Dilgskron C. St. R., »Leben des heiligen Alfonsus M. de Liguori«. Regensburg, Pustet 1887. — P. Aug. Berthe C. Ss. R., »Saint Alphonse de Liguori«. 2. vydání, Paris, Victor Retaux, 1900. — Prof. Candido M. Romano, »Delle opere di S. Alfonso M. de Lig.« Roma, libreria Salesiana 1896. — W. Kreiten, »Voltaire«. Freiburg in Br. 1878. — R. Grassmann, »Auszüge aus dem von den Päpsten Pius IX. und Leo XIII. ex cathedra als Norm für die römisch-katholische Kirche sanctionierten Moraltheologie des heiligen Dr. Alfonsus Maria de Liguori und die furchtbare Gefahr dieser Moraltheologie für die Sittlichkeit der Völker . . .«

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. Č. d.

c) Lutherovy katechismy.[1])

α) Dějiny.

1. Po příkladu katolické církve sepsal i Luther roku 1529. katechismy, velký, určený pro duchovní a učitelstvo, malý pro lid a dítky. Práce s nimi si mnoho nedal. Vzal jednoduše katechismus katolický a zpracoval jej dle svých názorů. Jako připravnou práci pro katechismy může se považovati malý spisek Lutherův, vydaný r. 1520. pod názvem: „Krátká formule, jak by deset Božích přikázaní a vyznání víry se rozjímati a „Otče náš" se modliti mělo."

2. Po smrti Lutherově[2]) katechismy jeho uznány byly za knihy symbolické a připojeny k nim některé přídavky.

β) Rozdělení.

1. Katechismus Lutherův má pět částí, a to: o dekalogu, apoštolském vyznání, modlitbě Páně, křtu a večeři Páně.

2. Jak protestant Eckard svědčí, přijal Luther do prvních vydání svých katechismů modlitbu „Ave Maria" v německém překladě a přídavek k „Otčenáši" (jehožto jest království . . .) ještě nepřipojil, „aby prostý lid nemyslil, že něco změnil."

3. Mezi poslední a předposlední části (4. a 5.) nalézal se ve velkém katechismu, vydaném německy ve Vitemberce roku 1529., ještě krátký oddíl: „Jak mají se učiti prostí se zpovídati."[3]) Po smrti Lutherově byl k tomuto oddílu z agendy brandenburské připojen roku 1530. díl „Šestá část o moci klíčů." Později oba tyto oddíly (dodatky) byly sloučeny a tak vytvořena šestá hlavní část katechismu: o zpovědi a moci klíčů.

4. Na místě oddílu šestého (o zpovědi a moci klíčů), jenž byl

---

[1]) »Kirchenlexikon« XI. 1061.

[2]) Již za života Lutherova, hned po jich vydání, požívaly oba katechismy symbolické autority ne ovšem prohlášením veřejným, ale spíše mlčky. Teprve formule svornosti dí: Profitemur publice, nos etiam amplecti minorem et maiorem D. Lutheri catechismos (Epitome).

[3]) Zda toto »Vermahnung zur Beichte« pochází od Luthera čili nic, panuje spor. Jisto jest, že oddíl tento, jakož i oddíl o moci klíčů, jenž nejspíše pochází od Jana Brenze (*Buchwald*, »Die Entstehung der Katechismen Luthers und die Grundlage des grossen Katechismus«, Lipsko 1894), do Konkordie pojat nebyl.

vypuštěn v nynějších katechismech, nachází se část nadepsaná: o pokání, zpovědi a absoluci.

5. V malém katechismu vydaném roku 1529. nacházely se také: modlitební formule, snubní, křestní slib a p. V nynějších katechismech místo toho jsou: ranní a večerní požehnání, modlitba před jídlem a po jídle, domácí štěstí a otázky pro komunikanty.

γ) Výtisky.

1. Do latiny přeložen byl velký katechismus roku 1529. od J. Lonicera z Marburgu a vydán od V. Obsopoea v Hagenavě. Vydání toto od Schneccera přehlédnuté přijato bylo do „Formule svornosti".

2. Malý katechismus přeložen byl od Sauermanna a s některými změnami rovněž přijat do „Knihy svornosti".

3. Od té doby vydán mnohokráte.

4. Text dnešního katechismu nesouhlasí s puvodním. Tak v malém katechismu vynechán návod k zpovědi a p.[1])

δ) Katechismy Lutherovy v protestantských ústech.

1. „Hlásíme se k malému a velkému katechismu Lutherovu... jako k bibli pro laiky, proto že v nich jest obsaženo vše, o čem Písmo svaté široce jedná a co každý křesťan ku své spáse nutně věděti má."[2])

2. Tak píše Formule svornosti. Že by v tomto vysvětlení řečeno bylo, že musí nebo má každý Písmo svaté čítati, nebude se zajisté nikdo domnívati.

3. „Požadavek, že dílo Lutherovo musí se vykládati ve smyslu spisovatelově", píše K. Knoke,[3]) „nebyl posud nikým napaden a také, pokud souditi možno, napaden nebude. Tož i zde panuje souhlas názorův. Ale co to jest ve smyslu Lutherově?" Při odpovědi k této otázce liší se názory velice.

Spisovatelé, již tyto katechismy v 17. století vykládali, byli jistě úplně přesvědčeni, že všude při svých výkladech Lutherova textu souhlasí s míněním a názory reformatorovými, a přece nedá se popříti,

[1]) *Zezschwitz*, jeho článek »Luthers Katechismen« v Herzogově a Plittově »Realencyklopädie für protestantische Theologie« sv. IX. 98. — Srv. *Th. Harnack*, »Der kleine Katechismus Dr. Martin Luthers in seiner Urgestalt«. Stuttgart 1856. — *Mönckeberg*, »Die erste Ausgabe von Luthers kleinem Katechismus«. Hamburg 1851 a 1868 — *Schneider*, »Dr. Martin Luthers kleiner Katechismus nach den Originalausgaben kritisch bearbeitet«. Berlin 1853. — *Dr. Th. Harnack*, »Eine Erklärung des kleinen Katechismus Dr. Martin Luthers«. Erlangen 1882.

[2]) *Müller*, »Die symbolischen . . .« 1882. 518.

[3]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1891. 94 n.

že spíše byli inspirováni myšlenkami tehdejší dogmatiky nežli myšlenkami Lutherovými.[1] Jich výklad nesl velice známku popularisované dogmatiky; snahou, aby „čistá nauka" v největší dokonalosti a pokud možno v uzavřeném celku byla předvedena, nabyl vlastní ráz knihy, jíž vyložili, jen znenáhla úplné platnosti. To, co katechumenum se předkládalo, bylo přece podstatně něco jiného, než výklad katechismu ve smyslu Lutherově. — Nejinak je tomu i při výkladech katechismu, jež v našem století vznikly ponejvíce z kruhů v církvi rozhodujících; i v nich operováno myšlenkami a formou tak, že velmi snadno poznati možno, že pochází z dogmatiky za orthodoxní považované. Ano, tyto novější katechismy prozrazují v přemnoha případech snahu skladatelů, vykládati podaný text ve smyslu dogmatiky 17. století a v duchu doby reformační.

4. Již faktum, že jest velmi veliký počet výkladů lutherského katechismu, mohlo by býti důkazem, že katechismus Lutherův úplně nepostačuje.

Lutherský katechismus, dí Hammer,[2] již nestačí. Nechceme, jak vyrozumívá se samo sebou, aby byl změněn, nechť zůstane, jak a čím jest, ale vpravdě odůvodněná žádost, aby byl učebnicí naší mládeži, nezadrží nás, abychom neřekli, že již nepostačuje, proto že nevšímá si věcí, jež pro nynější stav církve jsou velmi důležity. Nepraví ničeho o křtu dítek, alespoň malý katechismus, o kmotrovství, sňatku, přijímání nemocných a jiných věcech.

5. Že text Lutherových katechismu tu a tam byl pozměněn, aniž lid o tom věděl, nemůže úplně považovati se za spravedlivé.

Ač nanejvýš nutné vydání jednotného katechismu pro naše zemské církve (Hannover) ještě příliš vzdáleno jest, přece stal se již krok, aby panující zmatek katechismový byl odstraněn.[3] Proto že text malého Lutherova katechismu v jednotlivých částech hannoverské církve zemské má odchylky, přednesla hannoverská zemská synoda církevní radě přání, aby pečovala o zavedení pro tento katechismus stejného textu. Komisse za tím účelem od zemského konsistoria zřízená

[1] Knoke v nejkratší době asi celý svět oblšťastní věrným a úplným obeznámením Lutherových myšlenek.

[2] „Der Reichsbote" z 11. listopadu 1891.

[3] Úsudky o zavedeném katechismu a o zavedení jeho vůbec se velice liší. — Srv. „Zeitschrift für Protestantismus und Kirche" 1865, 51, 256 nn., 52, 47 nn. „Neue evangelische Kirchenzeitung" 1872, 218. „Allgemeine evangelisch-lutherische Kirchenzeitung" 1877, 1137 a 1882, 1247.

splnila svou úlohu a ustálený text právě se uveřejňuje od úřadu církevního s přáním, aby duchovní ráčili budoucně při vyučování v celé církvi zemské dle něho se říditi.[1])

d) **Články (artikule) šmalkaldské.**[2])

α) Dějiny.

1. „Na podzim roku 1536. byl ekumenický koncil vypsán na den 23. května 1537 (od papeže Pavla III. do Mantuy). Vypsání koncilu bylo moudře a šetrně vypracováno. Na sněmu ve Šmalkaldech bylo o tom (zda účastniti se mají čili nic) v únoru 1537 jednáno (od stavů protestantských). Luther na požádání kurfirstovo Jana Bedřicha sepsal (v prosinci 1536) ony články, při nichž na koncilu nezměnitelně se mělo setrvati.[3]) Tento spis v němčině sepsaný a pod názvem článků šmalkaldských známý, vzal s sebou Luther do Šmalkald.“ Stavové usnesli se, že koncilu se neúčastní a proto článků šmalkaldských nepodepsali, za to však přítomní bohoslovci evangeličtí souhlasíce s nimi, ověřili je svým podpisem in frequentissimo theologorum conventu.

2. „Když pak články od bohoslovců podepsány byly, připojil Melanchton ku svému podpisu ještě tato slova: ‚O papeži však se domnívám, pokud evangelium připouští, že pro pokoj a společnou jednotu všech křesťanů, kteří ho poslouchají a budoucně poslouchati budou, jeho superiorita nad biskupy iure humano také od nás může se připustiti‘.“

3. Shromáždění bohoslovci rozkázali na vyjádření ono Melanchtonovo, aby sepsal názory své o moci papežské. „Sepsal pak Melanchton ještě jednu církevně dějinnou stať: ‚O moci a nadvládě papežově‘ a o ‚moci a jurisdikci biskupské‘, jež též od bohoslovců podepsána a ku šmalkaldským artikulům připojena byla.“[4])

4. Artikule šmalkaldské platily dlouhou dobu po konventě šmalkaldském za spis privatní, kdežto Melanchtonovo pojednání hned tehdy za knihu symbolickou bylo přijato.

---

[1]) »Der Reichsbote« z 25. dubna 1890.

[2]) *Guericke* nazývá je »vlastní opposiční spis proti římské církvi« a konkordie uvádí je v knihách symbolických. »Kirchenlexikon« XI. 1060.

[3]) Kurfirst schválil je po dobrozdání Amsdorfově, Agricolově a Spalatinově v lednu 1537.

[4]) *J. H. Kurtz*, »Lehrbuch der Kirchengeschichte«. 12. Aufl. II. 60. Učinil tak Melanchton hlavně z toho důvodu, že byl podezříván od luther. bohoslovců ze sympathií »papeženských«. V pojednáních těchto nepokrytě papeži vyčítá protikřesťanství a dovozuje dle božského práva rovnost (biskupův a pastýřů). Přítomní bohoslovci je podepsali. Od r. 1555. připojena k artikulům šmalkaldským na vždy. Od té doby těší se symbolické autoritě.

5. Teprve po smrti Lutherově z odporu ku přívržencům Melanchtonovým nařízena jich závaznost pro orthodoxní Lutherany, hlavně pro své učení o večeři Páně. Roku 1580. přijaty do „Knihy svornosti“, načež traktat Melanchtonův platnosti a závaznosti pozbyl.

β) Obsah.

1. „Ráz jich artikulů šmalkaldských) jest většinou polemický. Směle prorážejí se hradby ohleduplné úcty k papežské[1] hierarchii, v nichž posud officielní vysvětlení evangelíků se pohybovala.“

2. Rozdělují se na tři díly, celkem o 23 článcích. „První díl[2]) s nápisem „O vznešených článcích božské majestatnosti“ uvádí krátce bez všelikého výkladu čtyři nesporné věty o Trojici Boží a o osobě Kristově (ve čtyřech článcích); druhý díl o článcích, jež úřadu a díla Ježíše Krista čili naší spásy se týkají, a uvádí differenční body, od nichž ustoupiti se nemá, ve vší břitkosti a určitosti (ve čtyřech článcích); třetí díl konečně objasňuje ony články, o nichž na koncilu jednati možno. Ve druhém díle zavrhl Luther papežský primat.“[3]

γ) Vydání.

1. Artikule šmalkaldské vyšly nejprve německy ve Vitemberce roku 1538. a podruhé zrevidované roku 1543. Do latiny byly přeloženy od Generana a ve Vitemberce roku 1541. vydány. Do „Knihy svornosti“ přijato bylo pozdější vydání od Schneccera.[4])

2. Manuskript jeho nalézá se v universitní knihovně heidelberské a k jubileu Lutherovu bylo jeho fascimile vydáno od Zangermeistera.

---

[1]) Papež nazývá se tu »der rechte Endechrist oder Widerchrist.«

[2]) Díl I. nadepsán jest: »De summis articulis divinae maiestatis«; II. díl: »De articulis, qui officium et opus Jesu Christi sive redemptionem (= iustificationem nostram respiciunt (ospravedlnění pouze věrou, mše, úcta svatých, pravomoc papežova); III. díl: »De articulis, de quibus agere potuerimus cum doctis et prudentibus viris.«

[3]) Ku konci výslovně dí Luther: »To jsou články, při nichž trvati musím a trvati chci až do smrti, tak Bůh chce a jest mi svědkem, že nemohu nic změniti anebo přidati; chce-li kdo něco přidati, ať si to vezme na svědomí.«

[4]) Překlad Petra Generana jest lepší a jen proto v zapomenutí vešel, že Vít Amerbach, jenž později ke katolicismu konvertoval, k němu napsal předmluvu.

Staroegyptské prameny

místopisu a národopisu jižní Palestiny

a pohraničních území.

Starozákonní studie. — Dr. Alois Musil. (O.)

Tak zní zpráva o válkách Dhutmesa III.: Leta XXII., čtvrtého měsíce Pirit dne 25., hle Jeho Veličenstvo (n-hon-f) se nalézal v Ta-ru na svém prvém pochodě vítězném rozšířit hranic Egypta; neboť za těch let byly nepokoje v kraji Rtnu (Syrii). Soused se potýkal se sousedem ať velkým, ať malým. Každý brojil, odháněje mužstvo, které tam tenkrát bylo, proti posádce, která byla v městě Ša-ra-ha-n — hle, počínaje od Y-ra-da až k zadním vodám země, jda se vzbouřit proti Jeho Veličenstvu.

Leta XXIII., měsíce prvního Šômu dne 3., ve svátek korunovace královské (nalézal se Jeho Veličenstvo) v městě patřícím králi v Ga-da-ti.

Leta XXIII., měsíce prvého Šômu dne 5., odjezd z toho města s odvahou, vítězstvím, mocí i dobrým právem dobyt měst hrazených a rozšířit hranic Egypta po rozkazu jeho otce Ammon-Rā'.

Řádek 22. zní: „Jeho Veličenstvo shromáždil knížata území při potoku egyptském (vodě egyptské) až do N-h-rī-n, t. j. Ša-su, Ha-ru.“

Z toho můžeme souditi, že byl jih Palestiny, a sice jmenovitě města Sarûhen a Gaza věrna Egypťanům, pročež se proti nim obrátil prvý vztek za svobodu a neodvislost povstalých knížat Syrie a Palestiny. Též obyvatelé poloostrova sinajského, beduini Ša-su i jejich sousedé na západ a severozápad, Ha-ru se tentokrát přidali k Dhutmesu III., kteréhož příkladu následovali i jiní vládcové, tak že snadno porazil vzbouřence usadivši se v bídném Ma-ke-ti (Megiddô) za Karmelem.

Následkem vítězství padlo mu do rukou mnoho syrských a palestinských měst, z nichž jest 119 uvedeno i v našem nápisu. Jak z řečeného patrno, nezdá se, že by byla mezi nimi uvedena města z jižní Palestiny nebo poloostrova sinajského, což též W. M. Müller[1]) s určitostí tvrdí. Ale G. Maspero[2]) myslí, že města „dans les groupes 77—103 sont de préférence dans la partie sud de Juda et dans Siméon.“

Při způsobě egyptském uváděti co nejčetněji dobytá města, jest však možno, že leží některá z uvedených na jihu Palestiny, neboť bylo-li

---

[1]) l. c. 158 n.

[2]) »Notes sur quelques points de Grammaire et d'Histoire« v »Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde.« Leipzig 1881, str. 128 n.

Sarúhen obklíčeno, jisté že patřila mnohá města okolní nepřátelům, která se ovšem hned vzdala, sotva se král na hranicích objevil. Ale za svou vzpouru byla pokutována, a mohla býti právem do seznamu pokořených měst zanešena. Proto bude třeba, abych se skupinou od č. 77—103 ve zprávě o svých cestách více zabýval, zvlášť když sám W. M. Müller přiznává, že mají mnohá města nápadnou zvukovou podobnost s městišti jižní Palestiny. Prozatím stujž zde přepis: 77. Hâr. 78. Y-'-š-p-'á-ra. 79. Rogata. 80. Ḳerara, semitské גרר.[1] 81. Har-ar, asi semitské הראל. 82. Robbaâ, semitské רבה. 83. Numâïna, semitské נים נמאין. 84. Neâmana, semitské נעמה. 85. Mârománn, semitské מרמם. 86. 'Aini, semitské עיני. 87. Roḥobu, semitské רחבית.[2] 88. Agal, semitské אגל אדל. 89. Higarim, semitské הגרים. 90. Aubil — Aubir איבר. עיבירל (sem. ע může býti vyjádřen v egyptštině přídechem 'i'). 91. Atur' — dle Maspero Atur + 'á = Artur veliký. 92. Aubil. 93. Kanôt. 94. Magraput — Makrabut', Markabot. 95. 'Aïna. 96. Karman — Kalman. 97. Ba't-yâ ביתיה = Dům Jahve (zajímavo, že bylo jméno Jahve v Kena'anu užíváno již před Mojžíšem). 98. Dipunu. 99. Aubil. 100. Jerotu. 101. Hur-Kur. 102. J-'-ḳ-b-'A-ra יעקבאל (zajímavo, jak se Hebreové přizpůsobili kana'anštině). 103. Kaput.[3])

Těchto tažení se účastnil vojevudce 'Amen-m-ḥebe, jenž o nich stručně pojednal ve svém hrobě a praví mezi jiným: „Nabyl jsem kořisti v území Nḳb a odvedl jsem tři Semity jako živé zajatce.“ [4]

Tato zpráva jest pro nás velmi duležitá, neboť nám podává již za XVIII. dynastie biblický název pohraničného území jižní Palestiny Nḳb = נגב = Negeb a potvrzuje naši domněnku, že přece byla některá města z těchto končin zapletena do vzpoury proti Dḥutmesu III.

Za následujících vladařů zustal jih Palestiny pod nadvládou

---

[1]) Gen. 10[19], 20[1], 26[1·17·20·26], 2 Paral. 14[12–14].

[2]) Gen. 26[22], srv. Gen. 36[37], I. Paral. 1[48].

[3]) Původní název této zprávy zní: »Seznam národu horního Rtnu, které uzavřel Jeho Veličenstvo v bídáckém Ma-ke-ti a jejichž dítky přinesl J. V. jako jiné zajatce k městu Svhn (-m-'opet) na svém prvém vítězném pochodě.« Mimo Champolliona a Lepsia, kteří vydali původní znění, podali text se zpracováním: *Birch*, »The Annales of Thotmes the Third«, London 1853; *Auguste Mariette Bey*, »Les Listes Géographiques des Pylônes de Karnak«, Leipzig 1875, jenž libovolně ztotožňuje veškerá jména bez ohledu na pravidla mluvnická nebo místopisná. Opravy v textě podal *W. Golenischeff*, »Offener Brief an Herrn Professor H. Brugsch« (»Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde«, Leipzig 1882, str. 145 n.), které se však naši skupiny netýkají, a ještě důkladněji *G. Maspéro*, »Révision des listes géographiques de Thoutmes III.« v »Recueil des traveaux relatifs à la Philosophie et Archéologie égyptiennes et assyriennes.« Paris 1886, str. 94 n.

[4]) *G. Ebers*, Grab und Biographie des 'Amen-m-hebe. ZDMG 30. str. 410.

egyptskou, kteří tam měli správce, vojenské posádky a několik pevností, o čemž nás poučují zmíněné již zprávy zahraničního úřadu známé pod jménem „Listy z Tell-el-Amarny“, které sice v Egyptě nalezeny, ale poněvadž psány babylonštinou, pojednáme o nich až jindy.

Ve zmatcích, jaké nastaly po smrti Amenḥôtpa IV., obsadili Ša-su = beduini egyptské stanice nejjižnější části Ḫaru, a teprv Sty I. z XIX. dynastie je opět pokořil. Zpráva o této výpravě počíná slovy: „Leta I. krále Sty I. došla zpráva Jeho Veličenstva. Bídní Ša-su se zdvihli, usadili v Ḫaru, a jeden dávi druhého.“ [1])

Tu se vypravil Sty I. proti nim. „Ša-su poraženi od Ta-ru až k prvému městu Ka-n-ʿ-na̱“, t. j. až k prvé osadě země Kanaʿnu, tedy severně (nikoliv südwestlich [2]) od Rpʿḥ. Ono „město“ leží na malém návrší a jest obehnáno příkopem napuštěným vodou. Sty I. metá z válečného vozu šípy na dav nepřátel utíkajících k pevnosti, jejíž obyvatelé prosí o milost.[3]) Na to přijímá na milost lidi z Ḫaru, kteří mu dávají zlato ve měšcích a umělecké nádoby při městě...[4])

Dospěv na samu hranici Kenaʿanu, bylo mu opevniti se, aby Ša-su a Ḫarští nepřerušili jeho spojení s Egyptem. I vidíme, že vystavěl nebo opevnil město Penaḫtu při studnici Ḥu-ṯâ-.-ti nedaleko rybníka (?) Bi-rï-ba-ṯi̱, a při „sladké studni“ Tanem netem opevnil cisternu vítězného Sty I.[5]) Sotva byl hotov, již byl zaskočen od Ša-su a Ḫarských mezi „Městem Sty I.“, Absakaba a zmíněným Penaḫtu.[6]) Byli však krvavě poraženi, ovšem pokud to u rychlých a pohyblivých beduinů možno, či jak praví písař egyptský: „Jeho Veličenstvo je pronásledoval jako strašný lev; nahromadil jejich mrtvoly v jejich údolích, plných jejich krve, tak že nikdo neuniknul z jeho prstův, aby vykládal vzdáleným národům o obezřetnosti královĕ.“

Vraceje se z této výpravy, která, jak již řečeno, sahala pouze k prvému městu kenaʿanskému, tedy měla za účel zajistiti volné spojení mezi Egyptem a Palestinou, přijel do Veḏoyt Sty I., jak se zval srub při rybníce, u něhož stojí strom, na to do Miḳtal Sty I., srubu při studni Ḥu-(ṯâ)-(n)a̱, a při Lvím domě vystavěném u nejvýchodnějšího břehu Nilu vstoupil již na svatou půdu Egypta a byl v ohromné po-

[1]) *Champollion de Jeune*, Notices II., str. 93. — *Lepsius* l. c. III. 128 n.

[2]) *W. M. Müller* l. c. 205.

[3]) *Lepsius* l. c. III. 126a.

[4]) *Lepsius* l. c. III. 126b.

[5]) *Lepsius* l. c. III. 127.

[6]) *Lepsius* l. c. III. 128a.

hraniční pevnosti Ṯaru uvítán od hodnostářův egyptských. Pevnosti touto teče kanál Tena, jenž ústí do velkého jezera sladkovodního, neboť se v něm hemží krokodyli.[1]

Ještě obšírněji nás seznamuje s egyptskými tvrzemi a sruby bránícími cestu z Palestiny do Egypta a naopak, satirický dopis uchovaný v prvém papyrusu Anastasiově, jenž má pro Písmo svaté Starého Zákona tím větší význam, poněvadž líčí poměry v době Exodu.

Na str. 27. řádek 2. čteme: Pojď a řeknu ti vše, co se ti stalo při tvrzích bránících cestu.

3. Počínám s tebou při „domě Ra'msa II.“, nepronikl jsi tam odvážně?

3. 4. Nejedl jsi ryb z vody U?-na?-ha-na? Nekoupal jsi se v ní? Ó pojď, ať ti popíšu Ḥu-ṭâ-y-na; jeho tvrz, kde jest?

4. 5. Pojď do domu (bohyně) Vedoyt v tvrzi Ra'msově, do Sa-b(a?)-'âru̱ jakož i do 'Ab-sa-ḳ-bu.

6. Popíšu ti podobu 'ï-ya-na̱, neznáš tamních obyčejů

6. 7. Na-ha-ru̱ (voda), R-ḥu-bu-ra-ṯi (?) jsi neviděl od svého narození, slovutný Mohare!

7. 8. Ra-p'h, jaká jest její zeď? Obnáší mnoho sáhu při pochodu do Ga-da-ṯi?[2]

Dle těchto zpráv ležely na cestě z Egypta do Kena'anu následující města a sruby. Na samé hranici egyptské severně od nynějšího jezera Timsâḥ mohutná pevnost Ṯa-ru, od níž zvali semitští beduini i přiléhající poušť poloostrova sinajského pouští Ṯarskou nebo hebrejsky מִדְבַּר שׁוּר, neboť egyptské ṯ odpovídá též hebrejskému שׁ. Poušť Šûr se připomíná často v Písmě svatém[3] a název kraje po nejdůležitějším městě úplně odpovídá beduinskému duchu.

Od Ṯa-ru vedla cesta poněkud k severovýchodu, kde při nilském ramenu U?-na-ha-na stála tvrz „Lví dům“ a dále k studnici Ḥu-ṭâ-y-na, opevněné srubem Miktal Sty I. Jméno studnice odpovídá semitskému Ḥuṣejn = Hrádek a totéž vyjadřuje semitské pojmenování srubu מִגְדָּל el-Megdel. Tento Miktal stál asi v nynějším el-'Arîši, v jehož tvrzi jsem viděl několik staroegyptských zbytků.

Další stanicí byl „Dům bohyně“ Vedoyt v tvrzi (Sty I.) Ra'msově. „tvrz“ pojmenovaná dle krále vládnoucího byla zároveň svatyní, neboť

[1] *Lepsius* l. c. III. 128; srv. *Chabas*, „Voyage d'un Égyptien“, Paris 1866, str. 285 n.; *W. Max Müller* l. c. 134.

[2] *Chabas*, „Voyage d'un Égyptien“, Paris 1866, str. 277—291.

[3] Gen. 16^{7}, 20^{1}, 25^{18}; Ex. 15^{22}; I. Sam. 15^{7}, 27^{8}.

v ní uctívána bohyně Vedoyt a stála při rybníku, na jehož břehu se dařilo stromům. Pokud ony kraje znám, jedná se tu o velikém solném rybníku, zastíněném překrásnými palmami a sykomorami, při němž stojí dosud prastará, pískem polozasypaná stavba, v níž se uctívá šejh Zwejd.

Východňané jsou velmi konservativní. Místo posvátné pohanům bylo posvátné i Hebreům, křesťanům a teď tam uctívají i muslimové nějakého svého světce.

Až do Šejha Zwejda se jde pouští, a cesta jest vymezena studnicemi, nyní však nastává půda úrodnější, voda jest hojnější, proto je třeba šíře opevňovati. I máme severně a východně od „tvrze Raʿmenmeʿitovy“ „královské město“, jehož jméno se dosud udrželo v hirbet el-melek a západně od něho známé Ra-pᵉḥ, nynější bîr Refaḥ, kde dosud viděti hojně hlavic egyptské práce.

Město Ra-pᵉḥ bylo silně opevněno a tvořilo, jak ze zpráv klínových víme, klíče k zemi egyptské. Je proto nápadno, že o něm není nikde ve Starém Zákoně zmínka, a že na ně nečiní žádných nárokův ani Juda ani Simeon. Totéž můžeme ostatně tvrditi o R-ḥu-bu-ra-ṯi, vlastně R-ḥu-bu-ṯi = רחבות. Rehobôt se připomíná v Písmě svatém[1]) a dle egyptských zpráv Dhutmesa III. (číslo 87.) i dle této a následujících bylo důležitou stanicí — a přece na ně nečiní Písmo svaté nároků. Leželo tedy jak Refah tak Rehobôt *za* hranicemi Palestiny, nepatřilo do Kenaʿanu kam je ostatně ani egyptské zprávy nekladou. Rehobôt se zove nyní Rᵘhejbe a leží na levém břehu soujmenného údolí. Je to rozsáhlé městiště obehnané silnou zdí s mnoha cisternami a hlubokou studnou při samých východních hradbách. I tu jsou hojné zbytky činnosti egyptské, a to jak ve městě tak v okolí.

Údolí, nad nímž Rᵘhejbe leží, jest po mém soudě Na-ha-ru, dělící v dolní části majetek egyptský od edomského, v horní pak, když se spojí s Wâdi-m es-Sînî (srovnej bibl. עין) a zamíří k západu, od Keneʿanu. Ve svém západním toku od es-Sînî po celé eš-Šelâle má hojně vody, tak že se mohlo psáti egyptsky s determinativem „voda“.

Toto Wâdi eš-šelâle, a konečně po spojení s eš-Šerîʿa, Wâdi Razze, jest egyptský a assyrský na-ha-ru, na-a-ru a biblický נחל מצרים: potok egyptský, tvořící jižní hranici (Palestiny) Kenaʿanu. Jižně, jihozápadně od něho se prostírají úrodné nivy s četnými městišti, v nichž třeba hledati ostatní stanice egyptské: Sa-b(a?)-'â-ru, snad hebrejsky שבאל, ʿaï-ya-na, hebrejsky עין, kterou navrhuji stotožniti s dnešním městištěm Maʿân, silnou to pevností asi 20 minut východně od hân

[1]) Gen. 26²².

Jûnes. Egyptské jméno zřejmě ukazuje semitský význam „pramen“, a Ma‘ân = prameniště mu odpovídá jak souhláskami a významem, tak i polohou, i netřeba tvrditi jak činí W. M. Müller l. c. str. 134., že jest to „irriger Absprung auf die südliche Deltagrenze“.

‘Ab-sa ḳa-bi leží asi severovýchodně od Ma‘ânu a nedaleko, ale severně zbývající stanice „sladká studna“ krále Ra‘menme‘it snad při nynějším Ma‘înu; srub při rybníku Bi-rī-ba-ṯi, a na levém břehu Wâdi eš-Šelâle, proti prvému městu Kena‘anskému, tvrz Ḥu-tà-a-ti (Ḥutârati).

Z řečeného vysvítá, jak dobře byla chráněna obchodní cesta vedoucí z Egypta do Palestiny. Mimo pevnost Taru a tři jiné v samém Egyptě ležící, stálo tu mezi Egyptem a Kena‘anem v době Exodu dvanáct tvrzí a srubů, které měly obsazeny veškeré prameny, studny a rybníky, tak že se nemohl nikdo bez průvodního listu tudy dostati.

Velitelé každé tvrze bedlivě dávali pozor, co se v okolí děje a pilně vše zaznamenávali, aby mohli co nejhojnější zprávy podati představeným.

Běda, kdo by byl utíkal z Egypta bez písemného povolení králova! Již na hranicích egyptských bylo mu stanouti. Jen zbraní v ruce mohl si vynutiti průchod, ale jak odvážlivým a nebezpečným byl takový podnik! Obrovské pevnosti Ṯ^u^ku (Sukkôt) a Ṯaru (Šûr) jistě by byly dlouho vzdorovaly, a když se i podařilo je rozbořiti, hrozila pak žízeň, neboť bylo třeba bojovati o každou studnu. Zatím však se mohly sraziti egyptské posádky z hranice a z Kana‘anu při Miktalu Sty I., řadové vojsko mohlo znovu obsaditi Ṯaru a odvážlivci byli odsouzeni k smrti hladem a žízní a vydáni na pospas pohyblivým beduinům Šasu, kteří vždy drží se silnějším.

Další zprávy se nám zachovaly z doby XXII. dynastie, kdy král Šešonḳ שִׁישַׁק podnikl loupežnou výpravu do Palestiny a poplenil jak Judsko tak Israelsko.[1] Seznam vyloupených osad byl velmi obšírný a nemálo by obohatil naše místopisné vědomosti, kdyby se byl býval lépe zachoval.

Z Judska vypleněno dvakrát tolik osad jako z Israele, ale čísla 60—63, 113—115, 133—156 jsou zničena, jiná velmi poškozena.[2]

Jistě čteme: č. 66. ‘A-â-ḏ^a^-m-â, které odpovídá hebr. עַצְמֹנָה.[3] 93. Ha-ni-ni. 102. Ša-.-n-r = Šarnr — Šarn-el. 107. ḥa-ḳ-ru-ma. 108. ‘A-ru-d-â. 109. ru-bi-t = území ‘Arada Velkého; tak čte W. M.

[1]) Srv. 1. kr. 14²⁵.

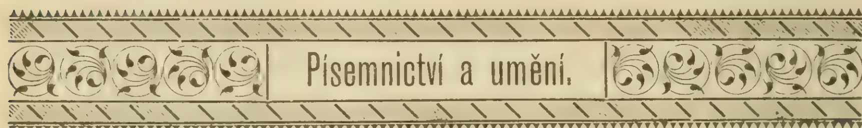
[2]) *Lepsius*, l. c. III. 187 ef.

[3]) Num. 34.⁴·⁵ — Jos. 15⁴.

Müller[1] a možno jest to; ale následující číslo 111. tomuto čtení nenasvědčuje. Spíše čísti: ḫa-ḳ-ru-ma = okrsky 'Aradu עֲרָד[2]) a Rubitu. 110. 'A-ru-d-â, 'Arad. 111. Ne-ba-tà. 112. Yu-ru-hu-ma. 124. Bi-t-'-n-t. 125. Ša-r-ḫa-na שָׁרוּחֶן[3]) a číslo 59. Je-ru-da-â.[4])

Tolik nám asi povídá egyptologie posud o jižní Palestině a pohraničních územích. Až budou prozkoumány veškery zříceniny egyptské, až budou překopána městiště jižní Palestiny, budou tyto zprávy mnohem hojnější a mnohé temné místo Písma svatého se vyjasní.

V Olomouci, v únoru 1901.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCLXXXVII.

619. Týž biskup. Kroměříž, 2. října 1390. — Tytéž knihy str. 46.

Str. 536. v záhlaví třeba opraviti jméno vsi, na níž pojistil Hrabiše své manželce a čísti dle listiny samé: Štěchovice.

ř. 1. manské knihy: ecclesia nostra in pheodum tenet;

ř. 2. „ „ omylem písařovým: bona qu*a*.

Str. 537. ř. 3. manské knihy: pro vera dothe, que wlgariter leipgeding nunccupatur;

ř. 5. manské knihy: ipsius dothis; ř. 9. dothalicium;

ř. 14. „ „ inpedire.

CCLXXXVIII.

620. Týž biskup. Kroměříž, 3. října 1390. — Tytéž knihy str. 48.

Str. 537. ř. 4. manské knihy: hat er ir beweist;

ř. 6. manské knihy: von Darchouicz . . . vnd seinen zugehorungen;

ř. 8. „ „ lehenherre . . . uffreichunge;

ř. 10. „ „ gegeben vnd vorlehen;

ř. 11. „ „ in alle der masse . . . po ‚ist' opakují: vnd gewonheit;

ř. 12. „ „ Wolsberg;

ř. 14. „ „ Heinricus de Biela.

---

[1]) l. c. 168.

[2]) Num. 21[1], 33[40], Jos. 12[14], Soud. 1[16].

[3]) Jméno bibl. Jos. 19[6].

[4]) Známé ze seznamu Dhutmesa III.

CCLXXXIX.

621. Týž biskup. Kroměříž, 4. října 1390. — Tytéž knihy str. 70.

Str. 538. ř. 3. manské knihy: potest (pt., ne poterit);
ř. 4. manské knihy: capetuli (cape[li]);
ř. 5. „ „ et quasi desolata, snad by mělo býti: et quasi desolatam, není: *nunc* quasi desolata;
ř. 9. „ „ omylem opisovatelovým: de vestra certa sciencia (vra).

CCXC.

622. Datum: Kelč, 24. října 1399. — Tytéž knihy str. 45

Str. 538. ř. 1. manské knihy: Item Beneschius de Russki assignauit (assiguit) . . . dothalicium videlicet (diplomatář omylem tisk.: videcilecet);
ř. 3 manské knihy patrně: censualia, totiž septem quartalia agrorum, ne: censualium; po slově: pertinenciis: instrumenti forma vt supra, předchází pak v manských knihách listina uveřejněná v diplomatáři sv. XI. č. 607., str. 528.;
ř. 4 „ „ Dirslaus . . . Heinricus de Fullenstein Heinricus etc.;
ř. 5. „ „ Heinricus . . . Malhaticz *et alii plures.*
ř. 6. „ „ anno domini M°CCC° nonagesimo *nono feria* etc., tedy listina zařaděna omylem, *mylné jest i datum celé,* jež opraviti třeba, jak udáno výše.

CCXCI.

624. Týž biskup. Mírov, 29. října 1390. — Tytéž knihy str. 48.

Str. 539. ř. 1. manské knihy: in vnsir gegenwortigkeit;
ř. 2. manské knihy; mají slovo *mute* přetrženo;
ř. 2. a 6. „ „ Greiffstet;
ř. 7. „ „ Curwicz; tak i ř. 15.;
ř. 9. „ „ frawen Anna;
ř. 13. „ „ vorlehen.

CCXCII.

626. Týž biskup. Kroměříž, 10. listopadu 1390. — Tytéž knihy str. 70. Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig bis auf das Wort Martyris vor Martini am Schlusse.

Str. 540. ř. 1. manské knihy: Nůssel;
ř. 3. manské knihy zcela patrné: ***singulis*** (singlis, ne omnibus);
ř. 4. k ‚possiderunt', jak správně dle manských knih otištěno bylo, dodati: ***sic;***
ř. 6. manské knihy mají na konci listiny: feria V ante festum M, a pod čárou, kteráž činí obrubu písma od spodu, psáno jest: Matini, to jest Martini. Nemůžeme a nesmíme se domnívati že by kdo na konci čtrnáctého nebo na počátku patnáctého století byl psal svatého Martina mučenníkem, jímž nebyl. Jak sobě vysvětliti ono M? psáno jest na obrubě (kolmé čáře, přes kterou nerad psal tehdy pisatel mnoho). Jméno světcovo málo kdy se zkracuje, a protož pisatel volil

raději mimo ono M napsati Martini pod čarou, což velmi zřídka činil, než aby za obrubu byl psal trojslabičné jméno celé nebo na následující stránce (71) pro ně začínal řádek nový.

CCXCIII.

627. Týž biskup. Kroměříž, 17. listopadu 1390. — Tytéž knihy str. 49.

Str. 540. ř. 4. manské knihy: groser pfenige;
ř. 5. manské knihy: wy man die etc ;
ř. 9. „ „ vnsere lieben getrewe . . . Wolfsberg;
ř. 10. „ „ vnsere liben getrewen.

CCXCIV.

628. Týž biskup. Mírov, 1. prosince 1390. — Transsumpt privilejí rychtáře svitavského z 5. července 1430. — P. I. a. 8.

Dr. Lechner píše: „Aus einer aus dem 18. Jahrhundert stammenden abschriftlichen Privilegiensammlung der Stadt Zwittau etc.“ ale kdyby si byl všiml, co následuje v diplomatáři, totiž „in der Bočekschen Sammlung n. 12160 im mähr. Landesarchive“ nebyl by psal dále: „d. h. wohl aus dem hier mit P. II. a. $\frac{11}{2}$ signierten Privilegienheft in Copia vid.“ Tato slova jsou znamenitou charakteristikou jeho samo sebou velmi namáhavé a nevděčné práce.

Nemá mnohem větší váhy ani další jeho poznámka: Die Eintragung im Lehensquatern II 84 ist jedoch viel eher zum Abdruck geeignet als eine späte Copie.“ Kdyby se jednalo o jednoduché opisy, dal bych ovšem za pravdu, ale zde jest řeč o prosté kopii z konce čtrnáctého anebo z počátku patnáctého věku a o dvojím dopise vidimovaném z věku osmnáctého, jimž dodává ceny náš notářský transsumpt výsad rychty svitavské z roku 1430, ku kterémuž pan autor přístup měl jako k listinám ostatním.

Str. 540 ř. 2. transsumpt z roku 1430 : Luthomischel, ciuis Czwittauiensis;
ř. 4. transsumpt z roku 1430.: octoaginta.
Str. 541 ř. 1 transsumpt z roku 1430.: episcopus Olomucensis supradictus, tak i manské knihy II. 84.
ř. 3. trantsumpt z r. 1430.: punctis suis clausulis et articulis, bez et před „clausulis“ tak i manské knihy.
ř. 5. „ „ informati *sumus*, manské knihy: fuimus;
ř. 7. „ „ in wlgari, tak i manské knihy;
ř. 10. „ „ Wolfaberg, nebo: Wolsaberg, manské knihy Wolfsberg;
„ „ „ Henselicone, manské knihy: Henslicone.
ř. 10. 11. „ „ Wenceslao prouinciali in Czwittauia, manské knihy ne pouze: Wenceslao, jak Dr. Lechner udává, nébrž taktéž: Wenzeslao prouentiali: in Czwittauia.

CCXCV.

629. Ješek Kužel. Mírov, 1. prosince 1390. — C. I. a. 19.

Str. 541. ř. 3. original: seruiui, tištěno omylem: serviri;
ř. 3. original: satisfecit.

CCXCVI.

631. Biskup Mikoláš. Mírov, 16. prosince 1390. — Manské knihy II. str. 149.

Str. 543. ř. 3. manské knihy po: exhibuisti: e t e c c l e s i e n o s t r e O l o m u c e n s i, a c a u c t o r e d o m i n o i n f u t u r u m p o t e r i s e x h i b e r e;
ř. 11. manské knihy po: pluribus mají: t e s t i b u s.

CCXCVII.

Dodatkův č. 11. Jenč ze Srbec Kroměříž, 14. února 1376. — Tytéž knihy str. 78.

Str. 558. ř. 9. manské knihy mají: Peschiskowa Lhota, Oznicze etc.

Rukojmí v časopise Zeitschrift des Vereines für Geschichte III. 98 dle manských knih jest: Sczepan de Dobronicz sororius Jenczkonis antedicti etc.

CCXCVIII.

14. Vok z Kravař. Jičín, 2. října 1383. — Manské knihy III. fol. 2.

Str. 567. ř. 2. manské knihy: Tyczhyn;
ř. 3. manské knihy omylem: existant;
ř. 6. „ „ koetelangen;
Str. 562. ř. 18. manské knihy správně, jak tištěno v diplomatáři: XXI grossos. Bylo psáno původně XX[ti] na konci jednoho řádku, VI. na počátku následujícího, ale V jest vymazáno, tak že nezbývá než XXI a ne, jak opravuje Dr. Lechner: XXII.
ř. 23. manské knihy: penthecostes;
ř. 24. „ „ wlgariter dicto kupelt;
ř. 30. Vilhelmo.
Str. 563 ř. 2. manské knihy: comittendum;
ř. 15. manské knihy: iurisdicionibus . . . aput eum;
ř. 17. „ „ iurisdicione;
ř. 23. „ „ Ewlemburg . . . Wencesslaus.

V dodatku k listině od Dra. Lechnera na uv. m. str. 98.

V textu ř. 1, manské knihy zcela zřetelně, ovšem také omylem: solutum, ne: salutum;
ř. 4. manské knihy zcela zřetelně fuerunt (fu'unt) ne: fuerint, jak čte Dr. Lechner.
Str. 99. ř. 16. manské knihy: aliq̄e, t. j. aliquem, ne: aliquis, jak čte Dr. Lechner. Ostatně na akkusativ ukazuje i následující: seu aliquos.

Doplňky diplomatáře moravského.

Sebral ALFONS ŽÁK.

Za studií listin v diplomatáři moravském pro jakousi vědeckou práci objeveno bylo několik nesprávností a něco nových listin, jež zde uvedeny buďtež jako doplňky diplomatáře vedle četných oprav jeho, v „Hlídce" už po delší dobu uveřejňovaných.

I.

Papež Jan XXII. (1316—1334) potvrzuje premonstratskému klášteru Jeruši (Geras) v Dolních Rakousích podací právo na faru Vratěnín. Avignon 13. ledna 1317.

Original na pergamenu v klášterním archivu jerušském, dobře zachovaný, olověná pečeť na červenožluté hedbávné šňůře přivěšená, na rubě záznam: „Sup. Colacione in Freting", k čemuž později ruka připsala „summi Pontificis". Listina tato otištěna jest od Bočka v diplomatáři VI. 85., č. CXII., nesprávně však též již dříve v d. V. 261, č. L, kdež jest ji vůbec vymítiti. Papež, jenž listinu tuto vydal, nemůže býti jiný než Jan XXII. To vyplývá z citatu listiny: „accedente consensu, prout in patentibus litteris inde confertis... plenius dicitur contineri." Zde dovolává se papež dvou listin z r. 1251. a 1303. (Cod. Dipl. Mor. III. 147 a Archiv für Kunde öst G.-Q. II. 1849, str. 21. a 44.), nemohl to tedy býti Jan XXI., jenž panoval pouze několik měsíců l. 1277.[1]) — Datum listiny v originalu zní: „Datum Auinione III. Id. Januarii Pontificatus nostri Anno Primo."

II.

Vyrovnání sporu mezi klášterem kounickým a želivským o čtyři vesnice na Moravě. Kounice, 2. června 1306.

Original na pergameně dobře zachovaný v klášterním archivu želivském. Sign. č. 6. Otisk u Bočka C. D. M. VII. 789. a u Emlera II. 903. č. 2092. Spor mezi kláštery urovnali premonstratští opati Konrád z Litomyšle a Petr z Jeruše. Jméno opata litomyšlského rozhodně čísti jest Ch*(unradus)*, a ne jak Emler udává Th. *(Theodoricus?)* Opat želivský slul Thilman, probošt kounický Jarloch *(Yerlacus)*. Dle toho opraviti jest listinu ze 17. března 1306. (Emler Reg. II. 900, n. 2084), kde postupuje klášter kounický klášteru želivskému ves Bránici, a kde uváděn bývá probošt kounický jménem *T.*, t. j. Tomáš. Tak na př. u D. Čermáka, Premonstrati v Čechách a na Moravě (Praha 1877, str. 296.), jenž má tamže i mnoho jiných chyb. Listina tato jest památnou pro tolik podpisů, jimiž dosvědčili ji různí opati řádu premonstratského, tak Bedřich ze Steinfeldu, Theodorich ze Strahova, opat z Hambornu (u Emlera *Th.*; Annales Pra[illegible]onstratenses, Nancy 1734, I. 795., uvádějí opata Konráda r. 129[illegible] Kristiána 1308, proto snad lépe čísti bude *Ch.*), Theodoricha z Louky, Konráda z Litomyšle, Romána

[1]) Letopočet 1207 u Bočka C. D. M. V. 2[illegible] pouze chyba tisku, místo 1277.

z Hradiště, Petra z Jeruše, Theodoricha ze Zábrdovic, Bertholda z Teplé a Heřmana z Milevska. Listina sama zachována jest v klášterním archivu rajhradském. Cod. G. d. 52. Fol. 446 7.

III.

Papež Clemens VI nařizuje urovnání sporu o opatskou volbu mezi klášterem strahovským a zábrdovským. Avignon, 15. dubna 1350.

Listina tato otištěna v C. D. M. VIII. 14—15, č. 20. Avšak nesprávně uvedena jsou na počátku jejím slova: *Preposito Bernensi* (v překladu: probošt brněnský), kdež rozhodně čísti jest: *Preposito Bernecensi*, t. j. probošt panenského kláštera premonstratek v Perneku (Pernegg, Dol. Rakousy). Neboť duchovní osoby, jimž bylo z Říma nařízeno urovnati spor, byli opat z Jeruše, pak převor panenského kláštera Himmelpforte ve Vídni, závislého od Jeruše, a probošt pernecký, jenž vybírán býval také z kláštera jerušského. Všecky tři tyto dolnorakouské kláštery premonstratské tvořily téměř jednu rodinu duchovní, a proto též představení jejich častěji pospolu přicházejí v listinách[1].) Mimo to klade listina papežská kláštery ty výslovně do diecese pasovské, k níž tehdy ještě celé Dolní Rakousy náležely, tak že zde pouze na klášter Pernegg lze pomýšleti.

Dr. Volný znal ještě druhou listinu papežskou podobného obsahu ze dne 5. prosince 1350, cituje záznamy rytíře Petra Chlumeckého (Kirchl. Topogr. von Mähren II., 4. str. 189), po níž není však dosud ani stopy.

IV.

Fr. Petr, řeholní kanovník premonstratského kláštera luckého a farář u sv. Mikuláše ve Znojmě, rozhoduje jakožto judex delegatus spor mezi klášterem Pernekem v Dolních Rakousích a bratřími z Bukovin a Jiřic o faru Hostim. Znojmo, 13. května 1349.

Original na pergameně dobře zachovaný, však těžko čitelný, v klášterním archivu jerušském.[2]) Přivěšena jedna pečeť oválná na bílém vosku, poněkud poškozená, jež ukazuje kněze s legendou: S. PETR . . . PL . . . CI. NIKOLA . . . Na rubě: „Hösstings 1349.“

V.

Arcibiskupská konsistoř pražská rozhoduje jakožto druhá instance spor o faru hostimskou ve prospěch kláštera perneckého. Praha, 2. prosince 1351.

Original na pergameně, dobře zachovaný v klášterním archivu jerušském. Přivěšená pečeť na bílém vosku má ve znaku sv. Václava s orlem, vedle něho dva menší štítky a legendu: ✝ S. OFICIOLATVS. CVRIE. PRAGEN. ARCHIEPI. Na rubě: Hösstings; Ecclesiam in Hösting in Moravia concernens. 1351.

---

[1]) Cf. Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich. XXXIII. Vídeň 1899, str. 138).

[2]) Cf. Blätter l. c. str. 140. n.

VI.

Arnošt, arcibiskup pražský, potvrzuje rozhodnutí své konsistoře, jež právě svrchu bylo uvedeno. Praha, 12. prosince 1351.

Original na pergameně, dobře zachovalý, v archivu jerušském s jednou utrženou pečetí, jež visela na červené hedbávné šňůře. Na rubě: Littera confirmacionis mee archiepi. pragen. Hösstings. 1351.

VII.

Jan, Jindřich a Smil bratří z Bukovin veřejně jsou sproštěni ve Znojmě církevních trestů. Znojmo, 26. března 1357.

Original na pergamenovém papíře, dobře zachovaný v klášterním archivu jerušském, měl původně čtyři, a má nyní jen dvě přivěšené, skoro zcela rozdrobené pečeti.

VIII.

Syfrid rytíř z Lubnice (Hafnerluden) a Bohuslava, jeho manželka, zakládají kapli v Lubnici a oltář sv. Petra v kostele vratěnínském (Frattting). Zámek Lubnice, 28. října 1372.

Original na pergamenu, dobře zachovaný, v archivu jerušském, se třemi přivěšenými pečetěmi na bílém vosku, jež jsou poškozeny. První kulatá má ve znaku kotvu se třemi hroty a legendu: S. SIGFR .... druhá ovální opata s berlou a nápis: ... HELMI ABBATIS ECCL'E IEROCENSIS (Vilém, opat z Jeruše), třetí nějakého světce a legendu: S. MATH ... IN VRETINGA (Matěj, farář ve Vratěníně). Na rubě: Sup. Cappellam Haffnerluden. Fundatio Capelae in Hafnerluden et Altaris S. Petri in Ecclesia Fratingensi. N. 24."

IX.

Papež Bonifác IX. rozhoduje spor o faru hostimskou. Řím, 15. července 1395.

Original na pergamenu, dobře zachovaný v archivu jerušském. Pečeť, jež byla přivěšena, jest nyní utržená. Na rubě: Parochia Hostings Hösstings.

X.

Wiker, opat kláštera hradištského u Olomouce, vyšetřuje záležitost občanů města Vitorazu (Weitra v Dolních Rakousích), kteří přepadli cestujícího kněze Jana Przekoms z Rakovníka a dovolávali se papeže Bonifáce IX. In monasterio Gradicensi 13. července 1395.

Original na pergameně ve městském archivu vitorazském s rozlámanou pečetí.

XI.

Opat Wiker vyslovuje interdikt nad šesti občany vitorazskými. In monasterio Gradicensi 5. července 1396.

Original na pergameně ve farním archivu vitorazském, se 16 pečetěmi, z nichž 10 chybí a 2 jsou poškozeny. Šest občanů zde výslovně jmenováno: Kunc Parricida, Hensl Hombek, Fridl Mocz, Henrich Ulrich, krejčí, Welsl Kazempek a Kunc Gladiator. Ti přepadli kněze

Jana, uvěznili jej a uloupili mu některé věci, začež vypověděni byli nyní z církve. Rozsudek ten měl býti oznámen též v sousedních kostelích pasovské a pražské diecese. Mezi svědky jmenuje se Herscho, vikař kapitoly olomucké, Marko z Dolního Štěpánova, Onscho z Hůrky, armigeri Olomucensis et Wiriceslauiensis dyocesis, a j., též Jakub, císařský notář, syn Jana de Pyeska.

XII.

Opat Wiker dovoluje sice vyobcovaným občanům vitorazským přístup do kostela, ostatně však má se jim každý ještě vyhýbati. Hradiště, 2. ledna 1397.

Original na pergamené s 10 pečetěmi ve farním archivu vitorazském. Jako svědkové přicházejí Beneš, plebán z Hranic řádu kazatelského a opět Marko z Dolního Štěpánova a Zvěsto z Topolan, armigeri Olomucensis dioecesis, i notář Jakub, dále opat ze Třeboně, Veliko, viceregent v Trhových Svinech, Jan, farář v Žumberku, Jiří, farář stropnický, Vítek, farář v Nových Hradech, Matěj, farář v Benešově německém, a Tomáš, farář in Novo foro, kteří provedli nařízení opatovo.

XIII.

Opat Wiker dosvědčuje, že mu předložil opat třeboňský prosbu občanů vitorazských za osvobození od trestu církevního, a upomíná ony občany, aby sami zadali o rozřešení. Hradiště, 19. března 1397.

Original na pergameně ve farním archivu vitorazském s pečetí opata hradištského. Svědci: Jan, vikář farního chrámu v Knihnici, Jan, kaplan klášterní, Jindřich, vojín, a Potka, zbrojnoš, oba bratří z Dambořic a notář Jakub.

XIV.

Opat Wiker poukazuje občany vitorazské, by se obrátili ku Stolici papežské o absoluci. Hradiště, 19. března 1397.

Original na pergameně ve farním archivu vitorazském. Pečeť opatova chybí. Svědci jako v listině předešlé. (Cf. Gesch. Beil. zum St. Pöltner Diöcesanblatt, VI. St. Pölten 1898, str. 400—403.)

Holandské písemnictví.

Referuje [1]) Alois Koudelka.

Referent o holandské literatuře *C. K. Elout* v londýnském „Athenaeu“ č. 3845, prohlašuje za nejpozoruhodnější událost na poli literarním v Nizozemí vystoupení Vláma *Steijn Streuvelsa*. (Mimochodem podotýkám, že podobně soudí i *Fr. Netscher*, jenž do „Hol. revue“ referuje vždy o tak zvané knize en vogue. Netscher pojednávaje o Streuvelsovi kojí se nadějí, že od něho může se naditi holandská

[1]) Použito anglického Athenaea mimo jiné.

literatura velikého selského eposu, kterého dosud nemá.) S. Streuvels vystoupil najednou třemi sbírkami, jichž názvy jsou: „Lenteleven“, „Zonetij“ a „Zomerland“. Jsou to sbírky básnicky psaných povídek ze života venkovského, v nichž však nelíčí se venkov po způsobu starém jako „Arkadie“, ale jenž také nemá nic společného s moderním, pochmurným pessimismem, jaký spatřujeme v Zolově „Zemi“, nýbrž je to zdravé, srdečné líčení skutečnosti. Autor ani nehoruje ani neopovrhuje venkovanem, nýbrž pozírá na něho jako na „kus“ přírody, jenž zasluhuje pozornosti právě tak jako strom neboli oblak nebo trávník, ba pozornosti daleko větší, poněvadž je to „kus“ přírody s lidskou duší. Zola, jak známo, líčí také venkovana ve styku s hroudou, jenom že ukazuje člověka jako neodlučitelnou částku její. U Zoly nedá se člověk od půdy, půda pak od venkovana odloučiti; obě pak součástky dosti mají na sobě. Ne tak u Streuvelsa; Streuvels pojímá jak půdu tak i jejího vzdělavatele jako „činitele“ mnohem dalekosáhlejšího živlu a plánu. Streuvels nevidí v rolníkovi toliko kus politováníhodného, bídného, abych tak děl — „hovada“, nýbrž jako na tvora nadaného lidskými, třebas jako teprve zárodečními vyššími tužbami, a lidskými, třebas drsnými, hrubými city. Streuvels nevidí v zemi toliko kus hroudy, dojnou to krávu pro jejího obyvatele, nýbrž také nosičku a roditelku všeho živočišstva a jeviště lidských tragedií a komedií. Také styl a řeč jeho jsou zvláštní, je to vlámština prosycená archaismy a zároveň holandština, holandština jadrná a libozvučná, jakou kdy psal Vondel. Není tedy divu, že mladí na př. W. Kloos tvrdí, že díla jeho budou žíti i tehda, kdy už vše tendenční dávno zapadne v moře zapomenutí.

Vedle Streuvelsových prací objevilo se na knižním trhu mnoho jiných dobrých, špatných i lepších. A tu třeba předem uvésti *Van Eedena* roman „Van de koele Meren des Doods“ (česky: Z chladných moří smrti). Van Eeden není ze spisovatelů, kteří by podávali čtenářům poutavého čtiva. Také tento roman nedojde asi veliké obliby, hlavně pak ne v širších vrstvách. Charakterisovati lze jej stručně takto: Je to kus psychologie vrcholící v naprosté pathologii. Roman podává historii vývoje silně smyslně vyvinuté dívky z lepších kruhů, jež zapřede nejprve milostný poměr s mladým řemeslníkem, kterýžto poměr končí sebevraždou mladíkovou, potom se vdá, ale jest nešťastna, ježto muž není tak, jak ona, smyslně disponován, i zdrhne s umělcem, ale stane se ještě nešťastnější, až konečně v Paříži oddavši se „králičině“, t. j. volné lásce, přijde jako morfinistka do nemocnice, kdež se vyléčí, a díky Bohu! započne žíti slušně. Ku cti spisovatelově budiž však vytknuto, že nikde nepřekročuje hranic slušnosti. Octave Mirbeau zajisté nebyl by si dal ujíti příležitosti, aby poblouzení takové ženy nepodal v barvách co nejkřiklavějších. Van Eeden přestává na narážkách, toliko pathologickou prohlubuje stránku smutného toho případu. Slovem v práci této zatlačil patholog úplně poetu u Van Eedena.

Louis Couperus, který po vydání (1897) své „Metamorphosy“ úplně se byl oddal báchorkám („Fidessa“ a „Psyche“), vrátil se opět

k psychologii. Vydal totiž v tom směru dva nové romany: „Langs Lijnen van Geleidelijkheid“ titul, který věru nesnadno do češtiny přeložit, snad přibližně: „Podle stupnice postoupnosti“ a „De stille Kracht“ (Tichá síla). Onen roman je romanem lásky, i uvádí čtenáře do kosmopolitického ruchu, jaký vládne v kruzích cizinských kolonií v Římě v zimní sesoně, líče lásku mladé, od svého muže rozvedené Holanďanky s malířem, taktéž Holanďanem, v Římě právě meškajícím. Předností knihy jest brillantnost slohu a psychické postřehy; vadou nedostatek děje. Mnohem větší sensace docílil druhý roman. O knize té, jež jest ovocem cesty, kterou autor před rokem na ostrov Javu podnikl, líčí zakuklený odpor domorodců proti vtírajícímu se „evropismu“. Couperův soud vrcholí v tom, že pobyt v tropických krajích působí neblaze na Evropany, ježto je sesurovuje.

Útokem mnohem silnějším na společnost indicko-evropskou jest práce *B. Vetha*, jež spatřila světlo světa před Couperovým romanem, „Život v Indii“. Poněvadž ale psána až příliš tendenčně (autor honí a tupí kde co), a nad to postrádá veškeré ceny umělecké, zůstala v celku nepovšimnuta. Třetí útok na život v Indii podnikl *Henri Borel* romanem: „Het recht der liefde“ (Právo lásky). Borel líčí v dotyčném romaně život mladé evropské damy v Indii, jež zprva, následkem změny podnebí, jakž takž živoří, jejíž však život potom nové vzpružiny dochází ve svěžím vzduchu velkolepých hor. Líčení přírody činí hlavní přednost knihy, poněvadž ale autor jenom povrchně dotýká se poměrů společenských, ano hrdinku z tamního ovzduší zpět domů odvádí před konfliktem hrozícím jí, proto jeho útok vyzněl celkem na prázdno.

Před tím vydal týž autor poetickou historku dětské lásky „Het jongetje“, jež věru co do čistoty jak citu tak i řeči za nejlepší práci jeho platí. Pendantem k oné jest jeho: „Het zusje“ (Sestřička), jež však nedostihuje oné; totéž platí i o jeho „Een droom“ a „Het Vlindertje“ („Sen“ a „Motýlek“). Onano povídka poutá scenerií, která v ní jest líčena. Borel uvádí čtenáře na výšiny Tosarické, vzdušného to léčebního místa pro churavé Evropany „malarií“ na Javě. Vzduch tosariský divy činí u lidí. Stávají se tam na těch výšinách zcela jinými lidmi. Proto také nebezpečno jest uzavříti v Tosari s někým přátelství nebo dokonce nějaký milostný poměr tam zapřisti. Vystřízlivění, jež se dostavuje po opuštění čarovného kraje tosariského, bývá tím bolestnější. Než život tam nahoře jest jako stvořen k milostné idyle, a právě takovou milostnou idylu líčí právě B. hned vedle Coupera. V „Motýlku“ zase uvádí nás autor do Hágu, kdež nám předvádí bezvýznamnou mladou dívku žijící životem cudným uprostřed zvrhlé „fashionable“ společnosti hágské.

Maurits Waagenvoort (Vosmeer de Spie) vydal dvousvazkový roman „De Droomers“ (Snílkové). Autor předvádí nám na čtyřech zvláštních povahách čtvero různých názorů na život. Předkem a nejprve máme tu schudlého vlašského prince, potom švedského učence, chemika, jenž hledá a pátrá po zhotovení zlata, by tím odpomohl bídě ve světě, dále holandského malíře, jenž svým socialistickým názorům

průchodu zjednává ve svém umění. a konečně vlastního hrdinu romanu, anarchistu do Paříže se utekšího. Celek směřuje k obhájení anarchismu; dobře, že obhajování autorovo nepřesvědčuje. (O. p.)

Nová díla.

Zikmund Winter: **Život a učení na partikularních školách v 15. a 16. století.** Praha 1901.

Spisovatel rozvinuje pěkný, do podrobna propracovaný obraz hlučného života školského v 15. a 16. věku. Jako jinde, tak i v díle tomto nebuduje literarní slávy své na ledabylém nástinu a nejistých črtách. nýbrž skvělými barvami mistrného štětce svého maluje v jednotlivostech i celku ladný, uspořádaný a také věrný obraz. Jediný Winter mohl nám dáti dílo toto; zrovna od základu jsou tu vypsány dějiny školství našeho. Že kniha ta věru s láskou psána a dána. o tom přesvědčuje každý oddíl její. Vypisuje se tu rozvoj nižších škol. vypravuje o škole a jejich officiálech, vyličuje se všech stran žáky a předkládá tehdejší učení školské. — vše tak živě. názorně a poučně. že potěšením knihu čísti. Objektivně vypravuje spisovatel o školách pod obojí. katolických a protestantských a dospívá k odůvodněnému závěru, že školy české nejen v ničem nezůstávaly za školami v zemích sousedních. nýbrž že se jim vyrovnaly úplně a je i předčily. Jest tu před námi naše samorostlé školství, které nepotřebovalo vzorů bráti z ciziny, které k nám odtud přesazeno nebylo. nýbrž u nás vyrůstalo. se rozvíjelo a zkvétalo. Každé náboženské vyznání pečovalo o školu svou a dodělalo se slušných výsledků. Nebylo ovšem sjednocenosti: první pokusy o pevný učební plán staly se teprve po příchodu Jesuitů. Ale i tak zůstanou řády školní z těch dob úcty hodnými a slavnou památkou. Ve vlastech našich přálo se školství. i počtem škol převyšovala města naše města sousední. i výsledků vyučovacích dosahovala škola tehdejší těch. jež jí byly kladeny za cíl. Vzdělanost u nás bývala na svou dobu znamenita: školy tehdejší při všech chybách a nedostatcích svých posluhovaly dobám svým zdárně. a byly v patrném rozvoji a pokroku. Vše doloženo a zdůvodněno v knize Wintrově, která je památným pomníkem školství našeho i slavným pomníkem spisovatelovým.

Jan Pauly: **Právní rádce** pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Soubor církevních a státních zákonů, nařízení, rozhodnutí, norem s praktickým návodem o jejich použití a příslušné formulaře. Sešit 1.

Spis Paulyho vyznamenává se obzvláště svou stručností. jadrností, přehledností a přece obsahuje vše nejdůležitější, mnohé detaily, jež bychom marně v podobných spisech jiných hledali. Pravda, že i spis tento, jak sám p. spisovatel doznává, má své mezery, než jedno nebo i několik nedopatření.

přehlédnutí, nikterak neujímá ceny dílu jinak dobrému a znamenitému. Právě se dovídám, že připravuje se již druhé vydání prvého sešitu. Jak patrno, kněžstvo pochopilo přednosti díla Paulyova a četným odebíráním jeho doznalo, jak pro ně jest důležitým. Upozorňuji jen na odstavec o náboženském vyznání dítek dle zákonů církevních a dle zákonů státních, o návratu akatolíka do církve katolické, o konversi na smrtelném loži, o návratu apostaty do lůna církve, na pojednání o katolických spolcích a bratrstvech a p.

Dr. Jos. Tumpach: **Význam a důležitost starokřesťanských památek a pomníků** pro vědu a náboženství. Str. 106. Cena 1·30 K. — **Manželství ve světle nejstarších památek a pomníků křesťanských.** Str. 49. Cena 90 h. Praha 1901.

Pomalu doháníme cizinu i ve využitkování památek starokřesťanských. První z uvedených spisů p. professora Dra Tumpacha seznamuje přehledně širší obecenstvo s hlavními výsledky studia toho, druhý obírá se otázkou specialní. V obou případech běží o důležité vývody co do učení i praxe prvokřesťanské, naproti protestantům, nyní však už více naproti pomluvačům Církve vůbec; vede se konečně už boj ne tak o symbolum, jako spíše o původní ráz křesťanství vůbec. Spisy jmenované dobře čtenáře orientují.

V knihovnách „Rozhledů" vydána dvě díla o německé hudbě. *Dr. Max Graf:* **Německá hudba XIX. věku** (přel. H. Svoboda). a *Friedrich Nietzsche:* **Případ Wagnerův a Nietzsche contra Wagner.** Spis Grafův, nadšený, místy až dithyrambický, velmi pěkně charakterisuje rozvoj hudby vůbec, zvláště německé, ve hlavních zástupcích, na kteréž ovšem Němec jest nemálo pyšný. Graf si rád zablouzní, ale nikoli na plano, po dilettantsku; jsou to aforismy kolikrát odvážné, ale aforismy znalce. Pan překladatel některé odstavce vynechal, myslím, že neměl tak činiti. Spisy takové, jako je tento, mimoděk budí připomínku na naše vlastní poměry. Jsme národ hudební, ale nejsme si toho jaksi vědomi: porozumění a cítění hudební málo jest u nás pěstováno, hudba naše málo souvisí se životem; ne nejmenší měrou platí to též o hudbě duchovní. — Wagner doprovázen prudkým odporem theoretickým od začátku až i po smrti; prakticky však zvítězil. Kdo četl jeho esthetické úvahy a srovná je s kritikou Nietzscheovou, bude ještě více na rozpacích nežli ze všech oněch theoretických odsudků všedíla Wagnerova. Zbrklá filosofie Nietzscheova mu zajisté neublíží. Ač nejedna poznámka jeho není bez oprávněnosti, právě tím, že jedna poráží druhou, nepřispívají k porozumění a očistě názorů téměř ničím. Jsou to bezúčelné saltimortali.

Jindřich Otčenášek: **Malý slovinsko-český slovník.** Nakl. J. Otto v Praze. Str. 63. Cena 1·30 K.

Zásoba slovíček jest poměrně hojná, tak že pro četbu a nejobvyčejnější potřebu postačí. Bylo by dobře, kdybychom ze všech slovanských a kulturních řečí aspoň takové slovníčky měli.

MUDr. Jaroslav Šťastný a *MUDr. Duchoslav Panýrek:* **Ošetřování nemocných.** Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 184.

Velmi užitečná to pomůcka pro všechny, kdo buď z povolání nebo smutné nutnosti věnují se ošetřování nemocných. Poučení její dobře poslouží v domácnostech také k uvarování četných nemocí neb úrazů. Četné obrázky přispívají k názornosti.

Zdeňka Nováková: **Úspory v domácnosti.** Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 116. Cena 1 K.

Je to I. dílo „Knihovny českých domácností", která zajisté sama sebou obhájí si právo své vedle četných jiných, často i zbytečných knihoven. Ukázka tato je mnohoslibná, pro nás, národ chudobný, důležitá. Z každého odstavce viděti praktickou mysl a bohatou zkušenost u vedení domácnosti. Pokyny týkají se především domácností městských.

J. Kratinova: **Kniha moderního prádla** (Wiesner, Praha) je vítanou pomůckou našim hospodyním, neboť podle ní možno většinu pro domácnost potřebného prádla náležitě zhotoviti a potřebné poučení k práci této čerpati. Velmi případně jest podáno poučení o udržování a uchovávání prádla, kteréžto vědomosti bude jistě hledět každá hospodyňka při této příležitosti si osvojiti. V. Sch.

Edm. Chaura: **Válka pruskorakouská 1866.** Nakl. A. Píša v Brně. Str. 119. Cena 1 K.

Po spise S. Hellera má brošura tato více jen časový význam, zvýšený některými novými údaji. Pan spisovatel naplněn jest odporem proti prušáctví, nemoha však konečně zapříti, že vojsko německé konalo svou povinnost — až na některé surovosti, kterých však ani u našeho vojska nechybělo! — a že vůdcové naši jí nekonali: toť vše. Proto leckterý vlastenecký výkřik p. spis. vyznívá na prázdno, neb aspoň není správně adressován. V úvodě na př. praví, že nám Němci před 280 lety vzali šlechtu. Jakou pak? Snad tu sebranku kolem „zimního krále"? „Národ český, od tisíce let ve své vlasti usedlý, zem českou prací, mozoly, potem a potoky krve svých předků posvěcenou [jaká to vazba?!] vydán býti má vzteklé a sběsilé zvůli momsenovských vlastizrádných násilníků! Bůh to napraviž — Jsi-li spravedliv!!" Bůh ovšem je spravedlivý, zdali však národ zaslouží zvláštní ochrany božské či ne, nezáleží jenom na Bohu samém!!

J. Urbánek Budějovický: **Učitel písma** ve škole obecné a měšťanské. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze. Str. 66. Cena 1 K 60 h.

Spis obsahuje hojně dobrých pokynův učiteli i žáku, bohatou zásobu příkladů, pěkně provedené vzorce. Úkolu svému úplně vyhovuje.

Účel spisu vysvětluje, že předvádí se tu písmo, jak právě jest obvyklé. Máme-li zřetel ku krasopisu, stačí to úplně, jinak, pro hbité a zběžné psaní na př. písmeno *X* na str. 34. není prakticky předepsáno, podobajíc se velice písmenu *H*. V latince konečně takové zaměňování

písmen (srv. na př. *u* a *n* atd.) není tak časté, jako na př. v cyrillici; ale i tam značně vadívá.

I jiné ještě poznámky bylo by lze připojiti (na př. o nepraktičnosti háčků nad písmenami a j.); pan spisovatel ovšem dle úkolu svého k nim prohlédati nepotřeboval.

C. M. Hrazdira: **Hanácky pěsničke.** Pro jeden hlas s průvodem piana. Nakl. A. Píša v Brně. Str. 11. Cena 1 K 60 h.

Pět pěsniček Dra. O. Přikryla uvedeno tu v hudbu oblíbeným skladatelem naším. První („Po zpovědi") bychom mezi nimi raději neviděli. Ve sbírce básní takovýto nemístný „vtip" ještě konečně ujde, při zpívání nevím, který jen trochu jemnocitnější člověk by se mu zasmál. Hudební zpracování p. Hrazdirovo je sice hudebně přesné, uhlazené, ale ne vždy dosti svižné, jak text žádá. Průvod klavírní jest nad prostřednost nesnadnější.

Katolická učitelka. Zpracovala a vydala „Marianská kongregace učitelek" v Praze. Str. 278. Cena výtisku skvostně váz. 2 K 50 h, poštou 2 K 63 h.

Knížku tuto sepsal původně Dr. W. Cramer, biskup münsterský, roku 1887., a proto že se líbila, byla roku 1894. vydána po čtvrté, každé vydání po 2000 výtisků. Čilá Marianská kongregace učitelek v Praze ji přeložila a vhodně zpracovala. Rozmnožila též její obsah na př. článkem „O lásce k vlasti" (od M. Strahlové) a stručným sice, ale znaleckým pojednáním o letorách (od Aug. Rozsypalové), jež volá učitelkám: „Vzhůru letorou!" Je tu také několik poznámek o Marianské kongregaci vůbec a jejích českých odnožích zvlášť. Knížečku lze nazvati manualem učitelky, jež jí připomene věci známé, studovala-li na ústavě řízeném řeholnicemi, poví mnoho nového té, která navštěvovala ústav světský, a všem podá vděčnou látku k meditaci a prohloubení povahy; je tam i plno míst, která potěší, povzbudí, nadšení roznítí. Do pedagogických podrobností se knížka nepouští, ale vykládá obecné zásady vychovatelství, zvláště ty, které jsou a mají býti světlem pedagogiky a pedagogův, a o nichž mnohé knihy se nezmiňují vůbec nebo jen málo. — Objednávky na adressu: P. Antonín Ostrčil v Praze II., Ječná ulice č. 2.

Běsové. Roman. Napsal *F. M. Dostojevskij* Z ruštiny přeložil Jan Wagner. „Přítele domoviny" r. XVII. sv. 1.—9. V Praze 1900—1901. Tiskem Edv. Beauforta. Str. 1036.

Máme v češtině již tři romany, v nichž jedná se o ruských nihilistech: Turgeněvův roman „Otcové a děti", Pisemského „Rozbouřené moře" a Dostojevského „Běsy". Kdežto zvláště Turgeněv zachytil počátky rodícího se hnutí, jež nazval „nihilismem", Dostojevskij předvádí nám onu jeho fasi, kdy nihilismus od theorie přešel k praxi, terrorismu. U hrdiny Turgeněvova, Bazarova, nalezáme jen nejasné, slabé tahy pravých terroristických nihilistů, jaké předvedl asi o deset let později (1871—72) Dostojevskij v „Běsích".

Z romanu Dostojevského vysvítá, že půdu nihilismu připravoval onen socialní boj, jenž nastal při přechodu předreformní doby k reformní. Šlechta, jejímž zástupcem Gaganov, jevila svou opposici proti osvobození selského lidu tím, že snažila se dokázat nerozumnost selské reformy, úřednictvo v osobě gubernatora von Lembke snažilo se zemské reformy uvést na nullu i povznést moc gubernatorskou. Tohoto opposičního gubernatora, von Lembke, i jeho ctižádostivou ženu velmi pěkně pro svůj účel zpracoval Petr Štěpánovič Verchovenskij, terroristický nihilista nejčistší krve, nemající žádných sympathických tahů nihilistů Turgeněvových. Jsa synem lehkomyslného filosofa, esthetika a idealisty čtyřicátých let Štěpána Trofimoviče Verchovenského, v jehož osobě Dostojevskij velice málo lichotivě nakreslil pokolení otců, Petr Verchovenskij v cizině přilnul k oněm lidem, kteří chtěli „popíráním Ruska spasit Rusko“. Vrátiv se do vlasti, jíž neznal, začal šířit nové učení a shromažďoval kolem sebe v gubernském městě mladíky, nespokojené přítomným stavem, s nimiž pak jednal jako pravý despot. Nemaje positivního idealu, učinil cílem svým zničení přítomných řádů žhářstvím, vraždami, hlásáním neznabožství a nemravnosti. Mládež slepě, bez rozmyslu se ho držela. Kdo nebyl ho na slovo poslušen, byl odstraněn, jako na př. nepoddajný Šatov, kterého se zbavil hroznou vraždou, když jej před druhy očernil jako udavače. Politování hodní mladíci, jako praporečník Erkel, stávají se nástroji terroristického tohoto nihilisty, jejž vlastní jeho otec srovnává s vepři, do nichž vešli zlí duchové, běsové, které Kristus vyhnal z posedlého člověka. Chtěje ke vzpouře popudit i lid, má v zásobě pro případ potřeby nadaného, ale prostopášného Nikolaje Starogina, jenž náhodou stal se idealem místní šlechty, a chce jej prohlásit za careviče Ivana, za nímž by lid snadno šel, jako kdysi šel za samozvanci. Když vzpoura se nezdařila, vypočítavý trýznitel Petr Verchovenskij prchl do ciziny, zanechav druhy své na holičkách. Ti musili pak pykat za řádění sobeckého despota, jehož panovačnosti podrobili vůli svou.

Roman tento náleží rozhodně k lepším pracím Dostojevského i zasluhoval svědomitějšího překladu, než jakého se mu dostalo. Wagner předně v prvních svazcích libovolně nechal některá místa ruského originalu nepřeložena. Tak celé odstavce a stránky ruského textu vynechány na str. 8., 9., 10., 11., 15., 34., 36., 122., 143. atd. Takový zkomolený překlad „Běsů“ není ozdobou naší literatury. A pak p. Wagner překládal tu a tam ledabylo, na spěch, tak že do překladu vloudila se nedopatření, jako „obličiteli“ (usvědčovatelé) přeložil W. „překladatelé“ (str. 29.); „čelnyj“ (neporušený) přeložil „úmyslný“ (306); „napusknoj“ (strojený) přeložil „blahovolný“ (311); „tolko tretjago dňa“ (teprve předevčírem) přel. „po třech dnech“ (530); „k pokrovu“ (na den P. Marie Pomocné, t. j. 1. října) přel. „o svatodušních svátcích“ (566.); „sochraňala vsegda samyj naglyj vid, tak čto konfuzila pričt“ (chovala se velmi drze, tak že uváděla v rozpaky nižší duchovenstvo) přel. „chovala se velmi vážně, tak že věřící byli překvapeni“ (592); „chota i vy vsjakago beznogago i bez rukago stojite“ (ač stojíte za

lecjakého . . .) přeložil „ač dovedete ošetřovat lecjakého . . .“ 799; „jesli sbrendite“ vyžvastáte-li něco) přel. „kdybyste od svého úmyslu odstoupil . . .“ 937) atd.

Takových nedostatkův a pokleskův neměl by mít překlad tak vzácného díla, jako jsou „Běsové“.

Směs.

Bezúspěšnost zdaňování líhovin. Pokus, snížiti výrobu líhovin zvýšením daní, nalézá obliby u mnohých vlád. „Je-li však tento prostředek tak působivý, jako jest příjemný a vábivý?“ ptá se Em. Cauderlier, generalní sekretář „Ligue patriotique belge contre l'alcoolisme“, a odpovídá ihned úplně záporně. Považme jen, že v celé Evropě od počátku uplynulého století postupně byla zvyšována potravní daň, a že přece všude výroba alkoholu stoupla. Bohatství evropských národů zvláště v druhé polovici minulého století nesmírně vzrostlo, leč tento vzrůst nikterak není úměrný zvýšení potravní daně. Tak na př. v Belgii obnášelo potravné na alkohol v letech 1831—1840, obnos 2,800.000 fr. V posledních pak letech stouplo na 37 milionů. Zdesateronásobilo se tudíž (bereme ovšem příslušný zřetel na vzrůst lidnatosti). Vrůstalo pak potravné periodicky, a přece prostředek ten neomezil v ničem výroby alkoholu. Zákon z r. 1896. zvýšil tuto daň ještě více, totiž na roční důchod 55 mil. Výsledek rovnal se tudíž nulle a jest nyní jisto, že výroba v kratičkém čase dosáhne své dřívější výše. Francouzský senator Claude k téže konklusi dochází v zajímavé zprávě, kterou podal jménem komisse ankety o spotřebě alkoholu. „Nikterak není dokázáno“, praví, „že zvýšení daní má nějaký omezující vliv na spotřebu: nanejvýš by se dalo říci, že vzrůst potřeby na krátký čas zadrží.“ Aby dokázal své tvrzení, konstatuje senator Claude následovně: Spotřeba alkoholu ve Francii r. 1830. při potravní dani 18·70 fr. obnášela 2·24 litru alkoholu à 50° u jednoho obyvatele. R. 1883. stoupla už na 7·70 litru při dani 78·72 fr. R. 1895. dosáhla přes 8·50 litru. Daň se zčtvernásobila, ale spotřeba také. Nelze tedy vážně mluviti o tom, že by se daněmi omezila výroba a spotřeba alkoholistických nápojů.

Rektifikace alkoholu. Též o přečišťování líhovin, v němž mnozí hledali lék od alkoholismu, zmiňuje se Cauderlier velmi pochybovačně. Před několika lety došla velikého podivu myšlenka: „Má se upotřebovati alkoholu pouze přečištěného; ten by byl neškodný, celý svět by ho mohl dále píti, a přec by nebylo o alkoholismu slechu, dechu: nečistý alkohol jest příčinou zla, přečišťujme alkohol a všichni budou spokojeni: hospodští, palírníci, destilatéři, konsumenti a stát; a zvláště stát, který bude bráti dále sta milionů franků daně z líhovin.“ Leč tato klamná myšlenka byla

v celém svém rozsahu vyvrácena. V rozpravách slavných lékařů, jako jsou Germain, Lée, Riche, Proust, Sérieux, Mathieu, Magnan a Legrain byla domněnka ona úplně poražena. Netřeba unavovati citaty, stačí uvésti následující: „Znamená to, státi se nepřístupným zřejmé skutečnosti, pokládá-li kdo za hlavní příčinu alkoholismu znečišťování alkoholu při jeho výrobě (takový průmyslně vyrobený alkohol je ostatně mnohem čistší než alkohol ve víně) a nevidí-li hlavní zlo v obrovském množství spotřebovaného alkoholu.“ (Dr. Riche.) Zkušenost potvrzuje úplně úsudek oněch slavných hygieniků. V Belgii se pije výhradně průmyslně vyráběný alkohol. Tento jest tedy, jak Dr. Riche správně poznamenává, mnoho čistější než přirozený alkohol ve víně. Bruylands a Depaire, professoři chemie na universitách lovaňské a bruselské, udělali 500 analysí alkoholu, vzatého z belgických výčepů, a konstatovali, že alkohol ten v 1000 dílech obsahuje $1^1/_2$—2 díly nečistých látek. Tento alkohol jest tedy desetkráte čistější, nežli alkohol ve víně; je to ve skutečnosti skoro čistý aethylnatý alkohol. A přece to nebrání, aby se Belgie všeobecně nehubila alkoholem, aby se nešířily víc a více všecky hrozné symptomy alkoholismu, této socialní metly. Je tedy nesmyslno hledati v rektifikaci alkoholu universalní prostředek proti alkoholismu.

Biskup proti alkoholismu. Biskup msgr. Latty v Chalons ve Francii vydal následující, významný rozkaz: Poněvadž dle souhlasného smýšlení našeho kněžstva nebezpečí vyvolané alkoholismem nesmírně vzrůstá; poněvadž naše veškero kněžstvo jednomyslně uznává boj proti tomu nebezpečí, energické prostředky a zvláště příklad za potřebný, poněvadž vždy, když bylo někde veřejné blaho ohroženo, spěchalo francouzské kněžstvo se sebezapřením a oddaností o závod s těmi, kteří o ně nejlépe dbali, a poněvadž v našem případě jde o to, všecky dobré mravy, charakter, zdraví, lid a vlastně život Francie zachovati, ze všech těch důvodů vzývavše napřed svaté jméno Boží a důvěřujíce ve zbožnost a vlastenectví našeho kněžstva, usnášíme se na následujícím, rozkazujíce, radíce a prosíce: 1. Žádné pálené ani kvašené nápoje nesmějí nám býti předloženy ke snídaní nebo obědu při sv. biřmování nebo při jiných příležitostech. 2. Žádné takové nápoje nemají se dávati při jídle neb společném jiném oddechu ve velkém a malém semináři, ni v ústavu St. Etienne. 3. Naší kněží se prosí, aby se zdrželi všech líhových nápojů na hostinách uspořádaných u příležitosti dekanatských konferencí nebo posvěcení chrámů Páně. 4. Naše domy se žádají rovněž téhož si povšimnouti, když dávají hostinu světským nebo řádovým, domácím nebo z cizí diecese přišlým kněžím. 5. Páni faráři se žádají, aby nepálili ovoce svých zahrad, ať už je upotřebení pálených nápojů takové či onaké. 6. Svobodný spolek střídmosti, který má jediný cíl zdrženlivosti ode všech pálených nápojů, jest pro kněze naší diecese založen. Členové jeho nechť pamatují na slova Bossutova: „Aby se světu hlásal Ukřižovaný, nedostačí pouhá slova, k tomu je třeba něco více.“ —čv-

Pěstění vkusu. Koncem září t. r. konal se v Drážďanech sjezd pro umělecký výchov, který měl i z Brna účastníka, ředitele průmyslového musea p. Leischinga. Při sjezdě probírána řada otázek, pojednávajících o tom, kterak již v mládeži pěstiti vkus, který by se dalším výchovem rozvíjel až k plným vědomým požitkům z uměleckých děl. Pěstění vkusu počíná již

v dětském pokoji, kdo takový přepych si může dovololit, pokračuje se v něm při všem, co děti dostanou před oči a do rukou, při hračkách, při výzdobě stěn, přenáší se pak do školy, aby tu byl vzdělán výpravou školní světnice, obrázkovou knihou a pod. Řeči při sjezdě pronešené přihlížely však k uměleckému výchovu dětí pouze těch vrchních deseti tisíců, o povznesení vkusu širokých vrstev lidových se nemluvilo. Jak by to bylo důležito, pochopí každý, kdo ví, v jakých rukou je pěstění vkusu u našeho lidu na mnoze do dnes. Boj časopisectva denního a obrázkového i zábavného proti nešvarům nevkusu vykazuje zlepšení v nejednom směru, také škola a kostel přispěly svým dílem ku zvelebení vkusu mezi lidem, ale právě zbývá tu mnoho, hlavně i proto, že nejvíce přístupný denní tisk v přílišné honbě za pikanteriemi a sensací často víc pokazí, než napraví. Ani nesoustředěnost dobrých snah k nápravě nepřispívá. Jistá organisace v tomto směru měla by nepochybné blahé účinky na mravní povznešení lidu, kterého je neméně potřebí než jeho pokroku hospodářského.

Nejstarší tiskopis. Za nejstarší tiskopisy pokládány posud tak zvané „Donaty“, t. j. slabikáře od Donata, chované v národní knihovně v Paříži. Je na nich vyznačen rok 1451. a byly považovány od jedněch za tiskařský výrobek Guttenbergův, od jiných to bylo popíráno. Novým nálezem bylo prokázáno, že Donatovy slabikáře tiskl Guttenberg. V zemské knihovně ve Wiesbadenu mezi rukopisy nassavského kláštera šenavského nalezen útržek tiskopisu, který obsahuje hvězdářský kalendář s pečlivým záznamem o měsíci, slunci a starých oběžnicích. Kalednář určen byl, jak zjistil prof. Bauschinger, ředitel hvězdářského ústavu, na rok 1448. Kalendář tisknut byl tedy r. 1447. a jak z tvarů písma patrno, pochází od Guttenberga. Protože tvar písma kalendáře shoduje se s písmem Donatových slabikářů, je původ jejich od Guttenberga prokázán. Dle stáří jsou teď druhou tiskařskou památkou.

Snaha o čistotu německého jazyka stala se v jistých kruzích až epidemickou a překročila už meze rozumu a rozvahy. Zuřivé změňování od staletí udomácnělých výrazů a slov, na př. názvů měsíců, zacházejí zhusta až do směšnosti a místo očisty a jasnosti vnáší do řeči nešvary a temnosti. V čele očišťovací práce jazyka německého stojí všeobecný německý jazykový spolek, který s 219 odbory rozvětven je po celé Evropě a má členy i v Americe a Číně. Členů čítá 17.950, vydává pro ně časopis s vědeckou přílohou a vydal dosud svým nákladem dosud 3 knihy brusičské (Úřední řeč, Lékařství, Knížku německých jmen) a chystá další tři (Obchod, Domácí a společenský život, Sport a hra). Činovníci jeho berou ročně odměny až do 2000 marek. Členský příspěvek obnáší ročně 3 marky. Spolek vyhýbal se až dosud otázkám pravopisu a druhu písma. Podle letoší změny stanov bude si všímati i těchto otázek. Spolek úkol svůj pojímá vážně a dle projevů z poslední valné hromady chce se vystříhati všech upřílišeností. Na získávání členů má zvláštní úřad (Werbeamt) s placenými lidmi. Úkol splní docílením jednoty jazyka všech Němců.

Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. (O.) Každý svazek má průměrně 400 stran, tak že celé dílo má asi 24 až 25 tisíc stran lexikového formátu. Ku konci každého svazku podán jest zevrubný a přehledný index trojího druhu; a sice: 1. abecední seznam všech uvedených

osob; 2. seznam všech osob dle zemí, z nichž pocházely; 3. seznam všech osob dle oborů, v nichž působily a dle stavů, jimž přináležely: jako zvláštnost uvádím, že je též zvláštní rubrika s nadpisem: židé. Ve všech šedesáti svazcích je 24.254 kratších a delších životopisů; 21.406 je zrozeno v Rakousku, 1129 je cizozemců, kteří se u nás proslavili, 1719 je Rakušanů, kteří se u nás sice zrodili, ale v cizozemsku působili. Svazek I. až XIII. má 6399 životopisů: svazek XIV. až XXX. 6839; dohromady má těchto třicet svazků 13.238 životopisů: díl třicátý prvý až šedesátý má 11.016 životopisů; látka je tedy dosti souměrně rozdělena.

Dle národnosti je 8922 Němců, 3823 z Uher a Sedmihradska, 1347 Vlachů a 7314 Slovanů. V celku zastoupeno jest 23 zemí našeho mocnářství, a sice: 1. Banát, z něhož ve všech šedesáti svazcích uvedeno 146 tam narozených osobností; 2. Čechy 3503, 3. Bukovina 44, 4. Charvatsko 246, 5. Dalmacie 312, 6. Halič 742. 7. Korutany 406, 8. Krajina 323, 9. Krakov 446, 10. Přímoří, Istrie, Terst 286, 11. Lombardsko 807. 12. Morava 1159, 13. Vojenská Hranice a Slavonie 209, 14. Horní Rakousy 556, 15. Dolní Rakousy 5486, 16. Solnohradsko 502, 17. Slezsko 281, 18. Sedmihradsko 479, 19. Štyrsko 1012, 20. Tyroly 1308, 21. Uhry 3344, 22. Benátsko 639, 23. Vorarlbergsko 58; jak viděti, ponechal W. rozdělení říše, jaké bylo roku 1856., když první svazek vydal, což zajisté k zamezení zmatků velmi šťastná myšlenka byla.

Dle jednotlivých stavů a povolání je v celém lexiku životopisů šlechticů 3420, lékařů 900, stavitelů 255, znamenitých sedláků 250, archeologů, znalců, přátel a badatelů v umění 397, bibliografů, knihovníků, knihkupců 328, geo-ethno-topografů a cestovatelů 217, geologů a mineralogů 101, dějepisců a dějezpytců 659, homiletů a kazatelů 78, humanistů 576, živnostníků 432, židů 316, hospodářů a lesníků 271, malířů, kresličů, lithografů 2336, rytířů řádu Marie Teresie 909, námořníků 57, vojáků 4114, missionářů 50, hudebníků, skladatelů, virtuosů 1472, přírodozpytců, botaniků a zoologů 738, řeholníků, a to Benediktinů, Dominikánů, Františkánů, Jesuitů, Kapucínů, Piaristů, Redemptoristů 1584, orientalistů 85, paedagogů a učitelů 697, básníků 771, právníků 507, poslanců 609, herců, tanečníků, zpěváků (mužů a žen) 577, spisovatelů, žurnalistů, publicistů 2109, podivínů a mužů podivného a pamětihodného osudu 144, státních a obecních úředníků, měšťanů 896, státníků a to ministrů, diplomatů, konsulů, vyslanců 1092, techniků a mechaniků 186, katolických theologů, bez řeholníků 1687, protestantských a řecko-spojených (tyto totiž mylně ku protestantským přičítá) theologů 292, obranců země tyrolské 115, spisovatelů filosofických 36, národních hospodářů a finančníků 88, rytců a xylografů 288, žen 1336. Někteří spisovatelé uvedeni jsou dvakráte i vícekráte pod různými hesly; na př.: Zschokke uveden mezi orientalisty i mezi katolickými theology; Sealsfield uveden mezi spisovateli i mezi řeholníky. Životopisy jsou vesměs podány úplně věcně, práce a spisy vždy objektivně posouzeny.

Během 37 let, které od vydání prvního svazku až do posledního šedesátého uplynuly, mnoho změn v údajích bylo, neboť Wurzbach pojednával i o živých osobnostech. Mnozí zemřeli, jiní nová díla vydali anebo vytvořili, u některých nová zajímavá data objevena; zkrátka bylo potřebí vydati

doplňky a opravy, jichž též v celku sedm vyšlo: poslední dodatek byl u svazku dvacátého osmého. Protože však hledání v tolika dodatcích bylo obtížno, ustál W. od dalších oprav a doplňkův a to hlavně na žádost císařské akademie věd ve Vídni.

Wurzbach byl v biografii evropskou autoritou. Přispíval pilně do ruské biografie, kterou baron Korff vydával, za kteréž práce několik ruských řádů dostal. Když bavorský král Maximilian II. vypsal velkou cenu, kdo by podal pokud možno úplný seznam všech osobností, které od pradávných časů v Bavorsku žily a působily, ucházel se též W. a napsal obšírnou v 55 rukopisných svazcích obsaženou zprávu pod názvem „Bavaria inclyta et memorabilis“; první ceny sice nedostal, ale vyznamenán byl rytířským řádem. Wurzbach měl několik řádů, které obdržel od cizích mocnářů nejen za biografický slovník, ale i za jiná zdařilá díla, jichž napsal několik. Básnil též pod pseudonymem W. Constant.

Úplný výtisk prodává c. k. dvorní státní knihtiskárna ve Vídni za sníženou cenu 300 K; jednotlivý svazek stojí 6 K. IGN. ZHÁNĚL.

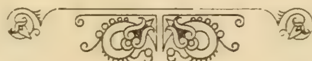
Starý dřevěný most přes Amu-Darji v centralní Asii. Potřeba stálého mostu přes nejširší řeku střední Asie byla pociťována již dlouho, leč opozdilo se provedení této stavby, jednak pro nepříznivý terén, jednak pro šířku řeky a její prudký proud až do 7. června t. r.

Po 13 let, t. jest od ledna 1888 (otevření transkaspické dráhy), až do dnešního dne tvořil most dřevěný, ruským vojskem zbudovaný, jediné spojení. V ohledu vojenském zaslouží stavba mostu tohoto, jisté pozornosti, neboť dála se za poměrů připomínajících válku a byla přes nepříznivé pro stavbu poměry vykonána náramně rychle.

V prosinci 1886 dokončena dráha transkaspická od moře Kaspického až k Amu-Darji v délce 1070 verst, a v únoru 1887 prohlížel ji tehdejší ministr komunikací inženýr general Pauker. Na Amu-Darji, kde se ministr osobně o nepříznivých poměrech ku stavbě mostu přesvědčil, prohlásil stavbu takovou bez regulace řeky, která jest v oněch místech 2 a půl versty široká, za nemožnou a poručil, aby při další stavbě potřebný železniční material přepravován byl přes řeku pomocí visuté, lanové dráhy.

Rozkaz k prodloužení dráhy o 345 verst vyšel a provedením pověřen nebožtík general Annenkov. Tento přišed, prozkoumal poměry a prohlásil, že bude raději stavěti most přes řeku místo visuté železnice. Dne 27. září 1887 stavba započata a přesně ve stu dnech, t. j. 6. ledna 1888 skončena. Délka mostu obnášela 1243 sažení (1326 m), a náklad 331.000 rublů. Pracovalo v stavbě 800 mužů druhého zakaspického železničního praporu a 300 najatých tesařů, krom jistého počtu nádenníků. Stavba provedena pod dozorem důstojníků. Dřevo objednáno podél Volhy, Kamy a Vetlugy, načež po Volze splaveno, a přes moře Kaspické po lodích, dále pak po po železnici dopraveno. Rychlé dokončení mostu působilo velké urychlení stavby tratě, neboť těch 345 verst dostaveno již v době necelých 4 měsíců.

J. V.

Rozhled.

V Brně, 25. října 1901.

Církevní zprávy. Rozhárané poměry církevní v Rakousku přiostří se bezpochyby opět agitací a bojem, jejž všeněmecké sdružení vneslo na tribunu parlamentarní. Ale radikali němečtí nejsou tentokrát sami: tutéž náladu jeví i němečtí lidovci a ovšem socialní demokraté. Příležitost naskytla se hned po otevření zasedání v odchodu francouzských kongregací z vlasti. Naši i němečtí liberali bojí se přílivu nenáviděných řádů, zvláště jesuitů. Na interpellaci liberalního poslance moravského Grossa ostatně ministr kultu odvětil, že zažádaly jen tři francouzské společnosti o dovolení usadit se v Rakousku, povoleno to však jen Karmelitkám, ježto řád už v Rakousku beztoho jest usazen a jedná se jen o několik málo osob. Podmínky, jež pro zatímní pobyt vláda klade cizím společnostem řeholním, jsou ostatně takové, že veškera obava může býti vyloučena. — Návrh proti řádům od lidovců německých opuštěný přijali němečtí radikalové a v ostřejším způsobu přednesl jej známý severočeský agitator protičeský a protikatolický Dr. Eisenkolb. Všeněmecký návrh (pilný! jak se rozumí samo sebou) jest ovšem ještě přísnější než zákon francouzský. Směřuje také jen proti řádům. Kuriosita ona o čtyřech odstavcích žádá totiž: pro všecky stávající i budoucí řády a kláštery svolení moci zákonodárné; podrobiti všecky kláštery zákonu o politických spolcích; zakázati řeholním osobám všeliké vyučování — a co jest nejpodivnější: donutit je, aby přísahaly na všechny státní zákony, a to bez výhrady ve svědomí! Podle toho všichni ostatní občané státní kromě řeholníků nejsou povinni zachovávati státní zákony ať základní, ať vedlejší! Z činnosti všeněmecké strany zdálo by se to opravdu tak! — Antisemitský poslanec Schneider podal na odvetu podobný návrh proti židům — místo klášterů vložil synagogy a obce židovské, vyučování chce též zakázat všem židům a židovkám, a rovněž chce, aby židé přísahali, a to proti Talmudu! — Jak vidět, budou se strany asi navzájem dopalovat!

Z katolické strany nepozvednuto hlasu proti nijakým nepřístojnostem v hnutí „pryč od Říma“ páchaným. Nechce se asi nikomu napjatých poměrů ještě více přepínat. Vláda sama chce, nedráždíc ho, nechat se hnutí tomu rozplíznouti jako nepřirozenému. Leč když by u nás už drželi se této politiky, záhodno by bylo aspoň u německé vlády vymoci zákaz agitací a veřejných sbírek ve prospěch hnutí „pryč od Říma“. Ústřední vláda německá chová se sice ještě dosti loyalně a po[illegible], ne však vlády menších států; povolilyť nedávno meklenburská [illegible]ká vláda veřejné sbírky na podporu hnutí našeho, meklenburská dokonce s provoláním, v němž uznává i politickou stránku hnutí toho. N[illegible]ných sjezdech „Spolku Gustava Adolfa“ ve Vratislavi

a v Kolíně hlavní slovo mělo opět „Los von Rom“. Evangelické obce německé berou si jednotlivé obce u nás vznikající pod svůj patronat jako své dcery a starají se už pak o jejich výbavu. Zpráva „Magdeb. Ztg.“ minule uvedená, že hnutí to stálo už německé protestanty 9 milionů marek, na sjezdě kolínském vyvrácena. Tolik prý vydal „Spolek Gustava Adolfa“ za celých 10 let minulých a vůbec na všecky účely. Jsou tedy naši odpadlíci zatím ještě lacinější zboží.

Zpráva o rozdělení diecesí v Čechách a zřízení nové čistě německé diecese, ač popřena „Katol. Listy“ jako z původního pramene, přece jen dále se udržuje. Stejně rozhodně ji z věrohodného pramene opakuje královéhradecká „Obnova“. Protesty českého duchovenstva proti dělení církve dle národností přijaly německé katolické listy s nelibostí a kyselostí. Zdá se jim to zbytečnou nedůtklivostí!

Zvláštní stížnost mladého kněze přináší pražská „Obrana“ (č. 20). Mladý kněz, jehož poslali na štaci, kde byl dělnický spolek, neví si rady. „Dělníci sami mne prosili, abych přejal vedení spolku. Při prosbě té hrnula se mi krev do hlavy. Ale vždyť já se k tomu nehodím, odporoval jsem dobrosrdečně, já vašim věcem ani za mák nerozumím, já jsem se tomu neučil! Slova tato statečné dělníky zarazila. Dívali se na mne a kroutili nedůvěřivě hlavami. Vždyť ale velebný pán dvanácte škol musil projíti, namítali. My však v žádné vašim věcem se neučili. Nové podivení. Jindy zase upadl jsem do rukou socialních demokratů, kteří mou seminářskou učenost brali na paškál. Tázali se mne, četl-li jsem kdy spisy Bernsteinovy, Lassalovy, Marxovy, najmenovali mi osob, o jichž jmenech a socialním významu neměl jsem ani zdání. A tak jako mně vedlo a vede se mnohým, ba snad všem novosvěcencům. Odcházíme do duchovní správy s výbavou prachudičkou. Vyhoďte ze seminařů trochu toho starého haraburdí a pusťte do nich vědy, jež teď hýbají světem!“ končí mladý kněz svou stížnost.

Takové naprosté nezkušenosti se však opravdu divíme. Což nečetl ten pán jako bohoslovec sám pranic socialního, ani žádných krejcarových novinek? „Našich Listů“ (dříve „Děln. Novin“), „Lidového Listu“, „Obrany“ a „Dělníka“? Nekoupil si nikdy žádné knihy ani brošurky pojednávající o socialních a hospodářských otázkách? Přece jich poslední dobou dosti vyšlo v naši literatuře. Takové lidi je také zle učit, jsou-li sami tak naivní. Že seminarní učení potřebuje opravy a trochu modernisace, toho nepopíráme. Ostatně i za dnešní osnovy učebné dá se mnoho provést, jen jsou-li professoři trochu ochotni a pokročilí s duchem času!

V novém ročníku „Rozhledů“ obrací se Karel Rohan proti „evangelickému klerikalismu“ na Moravě. Toto slovo proskočilo v poslední době už několikrát: z úst liberalních katolíků (viz Mrštík v Lumíru) a teď i evangelíků. K. Rohan obrací se zvláště proti přitužení discipliny, jakou si pastoři osobují nad věřícími, zavádějíce podle vzoru římského nucené vyznání hříchův a pokání před přiúčastněním se stolu Páně, což vypadá zcela jako ušní zpověď katolická, ba oni i rozhřešují v tom případě od hříchů; neposlušné a nekajicné osobují si vylučovat od

svátostí a z církve, ba dokonce odpírají i křest dítek nemanželských. Samé to zjevy, jež se protiví duchu a víře církve reformované. Spisovatel kritisuje a bičuje ustanovení disciplinarní v tom směru usnesená na senioratním konventě vsetínském a superintendenčním konventě brněnském.

Jest to věru zajímavý zjev toto vracení se k disciplinarním ustanovením církve katolické a zařizování se dle jejího vzoru! Buď anebo! V tom mají liberalní protestanté pravdu. Buď volnost, svobodu a nevázanost reformy, anebo návrat pode „jho“ Říma, ale ne Řím v reformě zavádět!

Otevřené, ač dosti neurčité volání Dra. Scheichra po reformě v církvi, zdá se, že nejtíže nesly vlastně německo-liberalní listy, vedle starokonservativních, které se vůbec všeho bojí! Neboť když počátkem října kanovník vídeňský A. Schöpfleuthner ono volání po reformě v nějaké spolkové řeči své restringoval na reformu lidí a lidských zřízení ne však církve, jež jest dílem Božím — vykládáno to jako odmítnutí a reakci proti sjezdu kleru rakouského z konce srpna ve Vídni. To jsme opravdu na rozpacích, co by si „Neue Freie Presse víc přála: zda roztržku mezi vojskem a vůdci, či zlenivění a ztrnutí celého sboru, že se tak lekala revolučních řečí „Clerustagu“?

Spor o kollej sv. Jeronýma v Římě rozhodnut na konec v ten smysl, že má se vrátiti původnímu účelu a protektorat Rakouska nad ní se plně uznává. „Původní účel“ vykládají listy italské vlády, jako humanitní ústav, čili „poutnický hospic slovanský“. Tím by nařízení papežského breve o kolleji čili seminaři studijním pro Charvaty bylo zrušeno. V tom směru přejí si ukončení sporu i rakouské liberalní a všecky maďarské listy. Tyto jmenovitě nemohou snésti myšlenky, že by Charvati měli míti v Římě svou zvláštní národní kollej, v níž by studovali dokonce bohoslovci z celé oblasti rakouských zemí jihoslovanských i Srbsko a Černou Horu v to počítaje Tím více nepřejí myšlence této, že vzešla od biskupa ďakovského Strossmayera, od nich tak nenáviděného. Zdaž ostatně svou radou v Římě biskup ďakovský prospěl sv. Stolici a národu svému, jest pochybno. I když už vymohl změnu řízení a změnu vnitřní řeči, aspoň název mohl nechat starý a nevnucovat jméno svého národa ústavu, jenž konečně slouží všem jihoslovanům a tedy i Slovincům a katolickým Srbům. Jméno to pobouřilo hlavně vlašskou irredentu, Srby i Maďary a vliv těchto asi projeví se teď teprv, když už choutky irredenty se podařilo zdolati. Starý titul „pro gente slavonica“ byl by obstál lépe i na příště. — Ze zákulisí celé té komicko-hrdinské affairy vynášejí ostatně listy katolické v dopisech z Říma vždy nové podrobnosti. Tak se sám vůdce dobyvatelů kolleje Alačević prohlásil, že vláda italská s nimi celý plán útoku domluvila a beztrestnost jakož i ochranu jim slíbila. Teď ji Alačević a ostatní společníci viní ze zrady!

Na počátek listopadu položen uherský sjezd katolický. Zdá se však, že katolíci uherští začínají se přece jen lišit a krystalisovat k horšímu. Tak zv. lidová strana při letoších volbách na Slovensku

vystoupila s velikou prudkostí na př. proti knězi a spisovateli slovenskému P. Kollarovi, ač jinak všude na slovenské voličstvo byla odkázána a též jeho podpory se dožadovala. Leč tu by se mohlo říci: řevnivost stran i velmi sobě blízkých! Ale letoší volby přinesly i jiný zjev: odloučili se od strany lidové i ti poslední z konservativní šlechty, kdož při ní ještě stáli, tak že zbyli v čele jejím jediní Zichyové. Proto snad mohl si také liberalní faktotum poslanec Falk libovati ve volební řeči své, že v Uhrách není „klerikalismu“, že jak vyšší duchovenstvo tak i nižší i lid katolický jsou umírnění, snášenliví a pokojní: nepatrná prý jen část kleru a lidu svedeného šíří klerikalismus, ale bez úspěchu! — Zdá se opravdu, že bez úspěchu.

Z Francie zatím neslyšet ještě nijakých zvěstí, jak se děje řádům, neautorisovaným a do 3. října též o autorisaci nezažádavším. Ze všech 1663 kongregací a řádů autorisováno bylo 910, z neautorisovaných 753 podalo jich do 3. října večer 596 žádost o schválení. Leč i mnohé kongregace z těch, jež schválení nežádaly, přece ze země nevyšly, nýbrž zůstaly ve vlasti, čekajíce násilného osudu, jaký jim vláda podle zákona kongregačního upraví. Ze země vyšli jesuité a assumptionisté všichni, benediktini až na jeden klášter a kartusiani až na jeden klášter (Grande-Chartreuse). Kongregace neautorisované měly ve své správě: 4580 dobročinných ústavů, z nichž bylo 691 sirotčinců, 512 opatroven, 398 nemocnic, 229 chorobinců pro starce, 85 útulen pro chudé matky a kojence, 97 útulen pro nevyhojitelné atd. Stát ovšem nucen jest ústavy klášterní, pokud kongregaci kde zruší, přejímati ve svou správu a náklad, po případě chráněnce ústavu přenésti do svých.

Mnichy a jeptišky, již vytáhli z Francie, vláda ještě i do ciziny provázela svou péčí: štvouc vlády okolních států, podplácejíc cizí tisk a najímajíc agitatory proti nim. V Belgii, ale zvláště v Anglii nepořídila. Neboť v Anglii nijaké překážky řádům nově přišlým nekladeno, ač tu se o to vláda francouzská jak u krále Eduarda, tak u katolického primasa Anglie, kardinala Vaughana, i u vlády nejvíc namahala. Za to obtíže činěny přistěhovalým mnichům ve Španělsku a Švycarsku.

O náladě, jaká zavládla v čas stěhování ve Francii, píše pařížský dopisovatel katolického listu německého „Köln. Volkszeitung“: „Papež, jenž tolikrát katolíkům dával pokyny v pochybných otázkách vnitřní politiky, stářím a nepřízní poměrů už načisto je sklíčen. Kard. sekretář Rampolla praví řeholníkům: pomozte si, jak umíte. Nuncius jakoby se v Paříži byl nadobro ztratil. Biskupové se ukrývají, sotva sem tam některý má odvahu, aby odcházejícím projevil na rozloučenou vřelou přízeň svou. Pochopitelno tedy, že v těchto poměrech tak mnozí, kteří ještě všelijaké naděje v prsou chovali, najednou vidouce nezbytí odvažují se posledního: žádají o autorisaci.“

Kam dále směřuje tato politika francouzské vlády, či lépe stran, o které vláda se opírá, zjevil sekretář výboru radikalně-socialní strany v Paříži Louis Bonnet v „Gazette de France“. „Zákon proti kongregacím jest jen první etappou v boji s řády, co nejdřív dojde i na kongregace autorisované, kterým musí býti vyrváno z rukou vyučování

mládeže a veškero školství. Příslušný zákon musí vláda podati co nejdříve.“ Toť tedy počátek a konec celé akce protiřádové: soukromá škola katolická, která byla francouzským liberalům trnem v oku.

Francouzské řády zakoušejí pronásledování i jinde, tam, kde je to vládě francouzské nemilé, v Malé Asii a Palestině. Vláda francouzská sama řády v osadách a v cizině podporuje ve všeliké jejich působnosti a jmenovitě v té školské činnosti, pro niž jich doma tak nenávidí, ale za to řádům těm kladou jiní činitelé překážky. V Palestině a Syrii jest pronásledování Franků ostatně jen dochvilné asi, dokud se totiž Francie s Tureckem, o stavbu pobřežních hrází v Cařihradě se znesnadnivší, opět nesmíří. Turecká vláda odňala totiž v Bejrutě francouzským mnichům osvobození od daně pozemkové, již ve výši 5% z důchodu budoucně musí zapravovati; jerusalemským francouzským mnichům pak odňata výsada dovážet pro svou spotřebu zboží nevyclené; příště musí platiti 5% clo; rovněž všem řádům francouzským zakázáno zřizovat školy bez dovolení vlády.

Švycarští biskupové vydali nedávno okružní list, v němž vybízejí katolíky roztroušené mezi protestanty, a jmenovitě přistěhovalé ze zahraničí, aby nestávali se vlažnými a lhostejnými k víře otcův svých. Přišedše na místo, kdež není katolické duchovní správy, nestarají se o své náboženské povinnosti, ba mnohdy beze všeho přecházejí a splývají s okolím svým, zvláště když na místě se ožení. Proto viní biskupové mladé přistěhovalce z hříšné lehkomyslnosti, když usazují se na místech, kde není katolické duchovní správy, nebo kde jest jim pak obtížno, ne-li nemožno, své náboženské povinnosti konati. Napomínají proto rodiče, aby vypravujíce dítky své do světa, dávali jim patřičná naučení. — Takovýto názor, třebas správný, dnes sotva možno zastávat před věřícími: aby dělník jdoucí po práci nebo za službou z místa na místo, hleděl se usadit jen tam, kde by mohl své povinnosti náboženské snadno plniti. Mnohému zajisté těžko přijde žíti bez kostela a bez kněze, ale což, je-li hospodářsky nucen trvati na místě! A hospodářské poměry dnes jsou silnější a vlivnější skoro všech ostatních pásek a svazků.

Tarentský sjezd italských katolíků, jenž několika biskupům italským vynesl tahanice a vyšetřování úřední, měl konečně i ten následek, že ministr vnitra vydal ku všem okresním a obecním úřadům nařízení, v němž vyzývá je, aby netrpěli užívati chrámů k jiným účelům, než čistě náboženským a obřadním; jmenovitě veškeré schůzky a manifestace politické ať jsou z chrámů přísně vylučovány. Dosud totiž katolíci své sjezdy obyčejně konávali v kostelích. Ostatně i různé koncerty a přednášky v italských kostelích konávány. Vláda tedy najednou povstává jako horlitelka domu Božího!

Nové konverse v Londýně a Novém Yorku vyvolaly poslední měsíc dosti rozruchu. V Londýně přestoupili dva kněží anglikanští ku katolictví, Martin Cave a F. T. Royds, tento s pominutím velikého dědictví, jež mu konversí ušlo. Dědictví to obnášelo přes 2·8 mil. korun a mělo se dostati rev. F. Roydsovi jen tehdy, zůstane-li věren anglikanské církvi, neboť už za života otcova byl projevil své smýšlení ku

katolictví náchylné. — V Novém Yorku před nedávnem Salesián P. O'Connor přijímal vyznání víry 40 protestantů v chrámu Páně kláštera Salesianského; mezi konvertity byli mužové známí svými pracemi vědeckými, spisovatelé vysoce postavení — vesměs takoví, že možno říci: nejlepší z protestantů obracejí se ku katolicismu, mezi tím co plevy z katolicismu vítr rozvívá na všecky strany.

Ve vídeňském „Slovanském Věku" navrhuje redaktor jeho, aby na rok sešla se pravá všeslovanská pouť ku hrobu svatého Methoděje, ale ne na „klerikalní" nový Velehrad, kde sv. Methoděj nikdy nežil, ale do Starého Města u Hradiště. Tam oslaví apoštoly slovanské pravým způsobem, ne latinskou mší, ale pravoslavnou, ne v duchu římském, ale v duchu svobody a národní církve, jakou svatí apoštolé Cyrill a Method Moravanům zřídili proti Němcům a proti latinníkům. Ježto svátek apoštolů slovanských slaví pravoslavná i katolická církev jindy, seberou se naši noví ctitelé svatých věrověstů slovanských v den jiný, totiž na 6. července, v den památky velikého mučeníka Jana Husa. Aby měli kde se sejít, sbírá Dr. Vergun na stavbu kaple slovanské svatým apoštolům zasvěcené, jež bude ? stát u Starého Města, aby od budoucího roku činila konkurrenci klerikalnímu, jesuitskému Velehradu. Už na ni vykázáno v č. 28. „S. Věku" — 36 korun, z nichž 20 dali Dmitrij a Věra Vergunovi sami! Zároveň pak podává se zpráva o 100 rublech už r. 888. darovaných ruskému sv. synodu na týž účel od jakéhosi Vajtka v Přerově.

Na stolec biskupský sjednocené církve ve Stanislavově v Haliči už přes rok nejmenuje vláda nového nástupce nynějšího metropolity lvovského hr. Szeptyckého, jenž ze Stanislavova povýšen do Lvova. A příčina jest opravdu podivná. Nebožtík lvovský sjednocený arcibiskup kardinal Sembratovič vyplácel totiž 24.000 korun ročně svému předchůdci, jenž byl od vlády násilně sesazen a žil v Římě. Vláda to tehdy nástupci jeho uložila! Teď žádá po novém metropolitovi, když smrtí vypuzeného arcibiskupa v Římě jeho dáňka se uvolnila, aby ji platil na vydržování nového biskupa sjednoceného ve Stanislavově! Nový metropolita sjednocený se ovšem zdráhá dotovat sám biskupa stanislavovského. A tak vláda i arcibiskup stojí nesmiřitelně na svém a stolec stanislavovský zůstává dále osiřelým. — Nechce se nám ani věřit takovéto pověsti, jíž přinesl nedávno lvovský starorusínský „Galičanin".

„Bíti budu pastýře a rozprchnou se ovce", tohoto rčení Písma chytá se i pruská hakata ve svém boji proti Polákům. Ne sic ode dneška všecek ten boj soustřeďuje se proti duchovenstvu, ale konečně jak v „Reichsbotu" (číslo 216.) nedávno kdosi projevil — touto stranou měl by se boj vésti systematicky a sesíleným způsobem. Neboť jak praví: prostředek vydatný zmoci polské nebezpečí dal by se myslit, jen kdyby se dal též snadno provésti. A ten prostředek by byl, vzíti Polákům pomalu jejich polské kněze. Prvním krokem k tomu cíli bylo by při obsazování arcibiskupského stolce v Poznani jen ryze a upřímně německého muže na něm potvrditi. Kdyby se podařilo tento plán provésti, aby muži německy cítící pomalu všecka kněžská místa

obsadili, pak by polská otázka pozbyla nebezpečného rázu a o všechen další křik prý bychom se nemusili starati. Kdo polské poměry a církev tamější zná, dosvědčí, jak ovládá církev Poláky, aspoň prostý lid. Klerus jest vlastním představitelem národní myšlenky. A podaří-li se tento polský klerus nahraditi německým, pak ať agitace polské intelligence a polského tisku dovádí jak chce, nebude nebezpečnou, neboť církev nebude státi za ní jako dosud. Polák, aspoň prostý člověk jest napřed katolík a pak teprv Polák.“ — Pisatel a navrhovatel tohoto plánu raduje se proto z liberalního, proticírkevního a protikatolického hnutí mezi Poláky. Neboť nic je neučiní tak bezbrannými, jako náboženský vnitřní boj. Lid se jím odpudí od kněží, k intelligenci nepřilne, ztratí své mravní přesvědčení a svou sílu i oporu v církvi — a takový lid dá se pak mnohem snadněji zgermanisovat, než lid na slovo věřící svým polským národním kněžím.

Úřady tento postup pochopily už dříve, neboť nikdo vedle polského tisku není tolik znepokojován, špehován a pronásledován jako polské kněžstvo. Jmenovitě radují se úřední i neúřední činitelé germanisační z nastalé neshody mezi Poláky a katolickým středem. Lidovou zvaná liberalní strana mezi Poláky nelibě už dávno nesla spojení polských poslanců s německými katolíky a vzájemnou volební podporu. Zvláště když poslanci katolického středu ze Slezska skoro výhradně od Poláků volení nejen nijak lidu polského nebránili, ale dokonce i proti tak zvané „agitaci velkopolské“ ve Slezsku se stavěti začali. Také vratislavský kníže biskup a ba i většina kleru slezského vystupují poslední čas nejen lhostejně, ale zrovna nepřátelsky proti lidu polskému, ovšem ne proti lidu přímo, ale proti agitaci národnostní, jak oni praví. Probuzení lidu slezského k národnímu vědomí, i když se to děje beze vší urážky náboženství, ba zrovna náboženskými prostředky a s podporou náboženství, začíná býti vratislavské konsistoři a i mnohému z kněží velmi nepohodlným. Takováto nálada mezi Poláky strhne je snad k nepolitickému kroku, že vypovědí katolickému středu své spojenství. Leč rozvážní mezi Poláky a jmenovitě konservativní strana dosud na spojenství tom trvá, také sami němečtí katolíci neradi by viděli takovou rozluku. Centrum proto společně s konservativní stranou polskou jalo se vydávati v Poznani list, hájící solidarní postup. Také největší list katolického středu „Kölnische Volkszeitung“ přimlouvá se za společný postup, radíc, aby ve Slezsku střed přistoupil na požadavky polské a hleděl se s místním obyvatelstvem polským dohodnout o kandidatech, kteří by oběma stranám vyhovovali.

Katolicko-německý sjezd v Osnabrücku pobouřil protestantský a liberalní tisk nejvíce ohlášením „nového kulturního boje“. Jeden z řečníků (posl. Trimborn) vypočítávaje všecky útisky, útoky a ústrky jimiž katolictví v poslední čas v Německu obdařeno, vyzýval věřící k rázné obraně, napomínaje, aby každý byl na stráži neboť začíná možná nový boj kulturní na celé čáře. — Myšlenka o novém kulturním boji vracela se pak v řečech častěji. Také roznítila veliké nadšení v přítomných — zfanatisovala je, jak praví listy protestantské. Tyto ptají se, kde že je

ten kulturní boj, kdo ho proti katolíkům vede a naříkají na útočnost a výbojnost ultramontanismu, jenž se pod heslem obrany strojí rozpoutat náboženskou válku v Německu! — Ovšem k válce jest potřeba dvou, ale jistě méně toho, kdo se brání a stojí na stráži.

Po sjezdu hned se zrodily pak v tisku katolickém návrhy na založení spolku obranného, apologetického. Navrhováno obrodit a rozšířit v tom smyslu katolický spolek lidový (jenž sjezdy pořádá; litováno, že zcela oddal se jen socialním úkolům a projevena z jiné strany žádost, aby se utvořil nový spolek s cílem pouze apologetickým a hlavně v intelligenci, která by skutečně vždy byla pohotově i schopna útoky a nepravdy ať tisku ať řečníků nepřátelských vyvracet. Proto z druhého pramene zase namítnuto, aby ve spolek takový přetvořen byl spolek studentský, universitní; odjinud žádáno podpory pro spolek „Albertus Magnus", odjinud zase pro spolek a časopis „St. Augustinus", že schopny by byly za podpory širšího obecenstva úkol ten zastati. Leč z návrhů těchto sotva který obstojí. Staré spolky nevábí k sobě tak, jako nový, nejsou také nikdy tak čilé jako nový. Proto dojde-li k čemu, dojde asi k zřízení nové apologetické společnosti. Také nepřijat příznivě návrh na zřízeni zvláštního apologetického listu, protože k obraně lépe se hodí tisk denní, jako nejrozšířenější a nejdál vnikající a i nepřátelům vždy nejpřístupnější.

Na všeobecném sjezdě katolických učenců v Mnichově professor würzburský Dr. E. Hardy ve svém referatě srovnavací vědy náboženské doporučoval velmi vřele zavedení studia toho též na theologických fakultách katolických. Proti stejnému návrhu pro theologické fakulty protestantské zaujal však nejvěhlasnější dnes theolog protestantský rektor university berlinské Harnack stanovisko naprosto odmítavé. Harnack nepřeje studiu tomu proto, že prý by vychovávalo dilettanty ve vědě theologické a pak že není potřeba pro ně zvláštní stolice, ježto prý vykladatel starého Zákona a professor dějin církevních sami obsáhnou všechnu tu látku, již všeobecná věda náboženská podati může. Důležitost studia toho proti Harnackově rektorské řeči doličuje nyní v liberarním protestantském týdenníku „Christliche Welt" professor M. Rade, očekávaje naopak od všeobecné srovnavací vědy náboženské oživení myslí a theologie protestantské, která dnes jest prý nejposlednější ze všech německých věd.

Harnack, jako první theolog protestantský, ostatně svým dílem „Wesen des Christenthums" na jaře vydaným (16 přednášek z berlínské university) ukázal, že líp jest, nemá-li protestantismus vědců než aby měl takové. Také protestantský svět k vůli Harnackovi rozdělil se na dva tábory: jedni ho zbožňují a jdou za ním, druzí jej dávají do klatby. Tak nedávno jistý sjezd pastorů vyzýval vrchní radu církevní (protestantskou), aby zakročila proti liberalnímu professorovi a jeho rationalistický výklad bible odsoudila. Pastor Gensichen na oné konferenci pravil o Harnackovi, že náleží mezi ty professory bohosloví protestantského, kteří místo aby studující vyzbrojili vědecky za průkopce víry, svou úlohu přední vidí v tom, že duše jejich hubí a jedu jim

nalévají, a místo aby je utvrdili u víře, naopak víru otců v nich zviklávají, třebas proti své vůli.

V táboře Ritschlianů (liberal. theol. protest.) dílo Harnackovo však přijato jako chef d'oeuvre, jako standard work, jež zas jednou po dlouhém čase se zjevilo v literatuře protestantské. V tomto „standard worku“ (zásadní vůdčí dílo) popírá se tak asi všecko, co ještě protestantismu z křesťanství zbylo. Arn. Renan a David Strauss netvrdili o Kristu nic horšího než Harnack, ale oni vyšli zpříma proti Kristu, aby mu božství jeho upřeli, Harnack však vyšel, aby je hájil nebo aspoň osvětlil. Harnack vykládá rationalisticky předně všecky zázraky Kristovy, jak v evangeliích obsaženy: buď jsou upřílišenými nebo zkroucenými zprávami o činech zcela přirozených, zprávami o podobenstvích a duševních projekcích jako o činech, jsou opakováním starozákonných předpovědí, jež nutno bylo vyložit jako splněné, jsou konečně skutky jež Kristus silou ducha svého provedl (při uzdravení — suggescí!) anebo konečně jsou věcmi a zprávami nevyzpytatelnými a nesrozumitelnými, jež mohly povstat zvráceným anebo neúplným podáním. Božství Kristovo, když sám se pravil „synem Božím“, vykládá jako mystickou filiaci člověka, jenž Boha poznal jako žádný jiný před ním, jenž praktickým svým životem a hloubkou bádání svého první ze strašivého božiště učinil milého otce všech, o němž tolik a s takovým zápalem hlásal, jako syn o otci svém. Křesťanství samo, jak se nám dochovalo, není náboženstvím Kristovým ale synthesí všech těch proudů náboženskofilosofických, jaké zmítaly v prvním a druhém století celým světem hellenistickým, od zátoky perské až po Velkou Britanii a moře atlantské. V průběhu historie církevní Harnackovi není ostatně žádná z církví dostatečnou: ani katolická, ani východní, ani protestantismus. Oceňuje různá zařízení, tu to tu ono chvále či zavrhuje. Tak líbí se mu v katolické církvi řády a lituje, že protestantství je zničilo a zavrhlo.

Spisovatelů theologických mezi německými protestanty, hlásajících čirý deismus, sesvětšťujících všecko křesťanské a božský původ i všecku božskou působnost křesťanství popírajících, jest dnes už „celá legie“! Proto také nářky pravověrných luteranských listů, že nevěra v řadách jejich se vzmáhá, jsou čím dál častější a hlasitější i ustrašenější. Nejhůře hospodaří tu v theologii protestantské tak zvaná „kritika biblická“, jíž protestanté chlubili se vždy před katolíky. Harnack patří také tomuto odboru.

Ve velkém Meffertově díle „Forschungen zur christlichen Literatur und Dogmengeschichte“ vyšel jako svazek 3. druhého dílu [1]) posudek a rozbor činnosti theologické sv. Alfonse Liguori, ne sic ve všem vystihující ráz díla sv. učitele církevního, také ne poslední slovo o něm značící, ale přece dobře osvětlující význam a platnost bohoslovných prací jeho. Na „mravoučný system“ sv. Alfonse se třeba dívati se stanoviska jeho doby, jeho okolí a národa. Pro osmnácté století měla mravouka sv. Alfonsa velký význam a důležitost. Ale

[1]) Mohuč, Kirchheim 1901.

proto není třeba ji vyhlašovat za neomylnou normu všech dob. jakož ani ne proto. že sv. Alfons pro své vědecké zásluhy prohlášen od papeže Pia IX. učitelem církevním. Sám sv Alfons by dnes psal jinak. O ostatních spisech sv. Alfonsa praví Dr. Fr. Meffert: „V ostatních svých spisech apologetických. dogmatických a asketických není svatý Alfons produktivním vědcem. jenž by vědu na nový stupeň dokonalosti. k novým obzorům byl pozdvihl. jest spisovatelem pro lid. který v popularních lehce psaných pojednáních chce čeliti bludům a nevěře své doby a zhoubné její účinky v lidu zameziti. Jen jako lidový spisovatel své doby může sv. Alfons náležitě býti oceněn. Naplnil-li tyto své lidové spisy zprávami o nejpodivnějších událostech. musí se tyto pověsti posuzovati ze stanoviska vzdělání obecného lidu v 18. století a jmenovitě v Neapoli. Samy o sobě nemají s podstatou nauky nic co činit: toť třeba říci bez ubírání povinné úcty sv. Alfonsovi. Když už není radno. všeho toho se držeti houževnatě. co sv. Tomáš Akv. napsal. on sám by dnes podle stavu vědy nynější zcela jinak psal než tehdy v 13. století. pak jest tím méně oprávněno. všecko hájit a zastávati. co sv. Alfons ve svých obsáhlých dílech uložil. zvláště když se to stalo zrovna neudržitelným. Zkušenost učí. že to není dosti. takové věci pominouti mlčením. Neníť jisté pro nás katolíky čestnější teprv pak chápat se oprav. až už nepřátelská kritika nás k tomu donutí.“

U příležitosti Meffertovy knihy přinesl solnohradský dvojtýdenník „Kathol. Kirchen-Zeitung“ dosti břitký dopis o činnosti sv. Alfonsa. dovozuje zároveň neopportunnost jeho prohlášení za učitele církevního. Což vyvolalo v témže listě obšírnou odpověď liguorianského spisovatele social. Rösslera. jenž ostatně jen přílišnosti mnichovského dopisovatele na pravou míru uvádí.

Tak zvaná luteranská konference. jež za účastenství vrchních církve (superintendentů) od 40 let se v Německu konávají. letos svolána na podnět Němců do švédského města Lundu a konána společně s danskými a švedskonorskými luterany. Němečtí biskupové luteranští přišli s tím úmyslem. aby získali severní bratry pro tužší jednotu a vzájemnost církevní. Došlo do Lundu na 280 superintendentů a pastorů (z učených protestantů nebylo zastoupeno žádné zvučnější jméno). kteří tvořili ve shromáždění většinu. a také se asi podle toho chovali. Neboť švédští pastoři ohražují se na podruhé proti takové společné konferenci. a vůbec nepřejí prý si. aby němečtí luterani nosili k nim svůj „fanatismus“ a svého panovačného ducha. Oni že ve své politické a duchovní svobodě cítí se lépe bez jednoty než v takové jednotě! Zdá se, že nejhorší druh klerikalů není v katolické církvi!

Zářijový sešit petrohradského „Vestnika Evropy“ vystupuje proti církevně-farním školám na Rusi. Nynější vláda zdá se že má v úmyslu úsilně je podporovat. Naznačenoť ze státní pokladny nového 2·5 milionu [1] na ně (k dosavadním 4·5 mil. rublů). a naopak zemstvům poručeno. aby svůj rozpočet ustanovila pevnou sumou na více roků. a tak hleděla

[1]) Správa církevních škol žádala na úpravu platů učitelských aspoň 3·5 milionů rublů ročně. celkem tedy stát by platil 8 milionů rublů na 42.000 škol církevních.

vystačit. Zemstva byla většinou nejhorlivějšími šiřiteli školy moderní, teď jim vzata možnost starati se o školství, ježto rozpočtu stále více budou zabírati hospodářské podpory, neboť zemstva počínají pěstovati hospodářskou politiku. A církevně farní školy jako jediný pramen všeobecného vzdělání jsou nedostatečny. Pisatel článku N. V. K—vič praví, že farní škola obyčejně spokojuje se pouze s nábožensko-mravním vzděláním, tedy obrací se na srdce, rozumový rozvoj dítka pokládajíc za věc vedlejší a méně si ho všímajíc. Pro duševní život a pro hospodářský vývoj kraje dle K—viče důležitější jest vzdělání rozumové než citové. Také ještě prý platí asi ten důvod, že školství církevní nestojí mnoho, přijde ze všech škol nejlaciněji, proto vláda v nouzi o prostředky a nahlížejíc, že škol je přece třeba, chytá se nejlevnější školy. Jedna obecná škola církevně-farní přijde ročně na 198 až 380 rublů, nejnižší škola (pouhé gramoty: učí se jen číst a psát a náboženství) přijde na 54 až 190 rublů. Učebné pomůcky obejdou se ve škole obecné (církevně-farní) na 12 až 57 rublů ročně, ve škole gramoty na 2·5 až 18·5 rublů ročně. Učitelstvo na farních školách placeno nejhůře: z učitelů laiků má jich třetina méně než 50 rublů ročně, čtvrtina přes 200 rublů ročně.[1]) Klerikalové a duchovní pokud na školách gramoty učí, dostávají plat z církevního obroči, bez nich by školy farní stály ještě mnohem hůře. Na tak nepatrný plat je samozřejmo, že učitelské síly jsou co nejbídnější, a že i těch je nedostatek. V mnohých guberniích jest až 94% všeho učitelstva bez odborného a jakéhokoliv vyššího vzdělání nad obecnou školu.

V srpnu a září bývá v ruské pravoslavné církvi nejvíce sjezdů diecesních a missionářských. Z některých zajímavých ustanovení minulých těchto sjezdů vyjímáme: V kalužské diecesi biskup oznámil, že nežádá, aby kněží a laikové, když k němu přijdou, padali mu k nohám, že spokojí se u obojích pouhou „poklonou po pás“. Ve vladikavkazské diecesi zakázáno udělovat křest mohammedanům, židům nebo pohanům bez předběžného dovolení biskupova. Svíce kostelní bývají nejčastějším předmětem všech schůzí; jsoutě také nejlepším zdrojem příjmů pro fondy diecesní. V orelské diecesi nedávno kostelní starosta (hospodář) nakoupil svíček v cizím diecesním závodě, proto že tam byly lacinější. Ale biskup rozhodl, že na příště nesmí nikdo kupovat svíčky leč u svého diecesního závodu, ať by si jinde dostal snad i lepší a lacinější! V minské eparchii zakázal „přeosvícený“, aby duchovní nejezdili do kathedralního města, dokud nemají výslovného dovolení, že se smějí vzdálit; dosud prý duchovní beze všeho dojížděli i z nejvzdálenějších míst diecese do Minska, pouze děkanům oznamujíce, že jedou pryč; budoucně třeba čekat na dovolení a pak teprve smí se vyjet.

Z missionářských sjezdův a zpráv slyšet obyčejně jen samé nářky

[1]) Dle cirkularu vilenského popečitele (starosty) učebného okresu nedávno vydaného na jednu školu církevní připadá státní podpory 107 rublů, z ostatních pramenů pak 118 rublů, tak že se obejde každá ročně na 225 rublů. Z učitelstva má 11.535 osob méně 50 rublů, 5824 od 50 do 100 rublů, 8126 osob od 100 do 200 rublů, 2710 od 200 do 300 rublů a 1477 od 300 do 400 rublů ročně.

a žaloby, přemnohé i na vládu. Tak v uralské oblasti (diecese orenburská) mešit je víc než chrámů, ba ani ve státních koloniích (kozáckých) není prý chrámů, tak že kraj vypadá spíše jako turecký než jako ruský. Zábajkalští missionáři si stěžují, že vláda sice ve všem vyhovuje lamám (buddhistickým kněžím), ale pravoslavný missionář ubírá-li se někam, často na státní přípřežní stanici pošty jízdní) ani koní dostati nemůže dál, ač pro jiné jsou koně vždy pohotově, a missionář přece platí jako druhý cestující. Úřady nehájí nově obrácených pohanů před pronásledováním a příkořím jejich bývalých souvěrců, tak že obrácení často znova odpadají. Tutéž stížnost přednesli missionáři z tomské eparchie. Orenburští nad to poukazují na nevýhody, jakým vydává se Kirgiz, který se obrátí na pravoslaví: ve své kirgizské obci ztratí podíl v obecním jmění a v křesťanské obci nového nedostane, proto že missijní stanice nemají země na podělování svých přistouplých nových členů. Velmi často missionáři poukazují na úspěch, s jakým potkává se bohoslužba v domácím jazyku jinorodců.

Přes všecka dementi sofijské vlády i cařihradského exarchatu přece stále i v ruských pravoslavných listech udržuje se zvěst o vyjednávání mezi patriarchou řeckým a exarchou bulharským. Vyjednávání ovšem vedlo se nepřímo, prostřednictvím ruským. První zpráva potvrzuje se i poslední: nabídnuto exarchovi přesídliti do Bulharska a že jmenován bude patriarchou pečským, macedonská biskupství bulharská ať se podřídí patriarše cařihradskému, ovšem zachovávajíce svůj národní ráz a svá národní práva. Ale exarcha ani Bulhaři a bulharská vláda nechtěli o takovém narovnání slyšet; jednohlasně namítli, že než by se patriarchovi podrobili, raději se podrobí papeži římskému.

Řecká vláda obsadila najednou řadu biskupství, jichž stolce byly od let uprázdněny: chtěla tímto obtížením státního pokladu a rozmnožením hierarchie ukázati svou náklonnost církvi. Ale neuhodila všem. Spisovatel a horlitel církevní čistoty Kanellidis ve svém listě „Kairoi" žaluje za té příležitosti tím více: „Církev u nás jest pokleslá, potupená a zmatená vládami našimi a co nejšpatněji spravovaná svými vlastními hlavami duchovními. Náš klerus, skládající se z lidí ctižádostivých sice, ale sprostých a nevzdělaných, hnije v lenosti, z úřadu svého svatého čině obchod a vytloukaje zisk co nejpodlejší. Chování našich kněží je hrubé, nevědomost ohromná; úřady vrchní v církvi pak vyznamenávají se leností, lakotou a lhostejností pro zájmy církve a pro náboženský výchov svého stáda. V Řecku máme tudíž tu zvláštní podívanou: nevěřící a nečinný klerus, ale věřící lid, jenž pracuje o blaho církve." — Nové stolce biskupské vesměs už napřed zakoupeny simoniacky, volitelé už napřed jsou zpracováni od vlády i kandidatů. Kanellidis obviňuje vládu, že dosazuje vesměs své stvůry a schválně jen lidi nečinné a nesamostatné, kteří kromě kapsy a břicha ničeho si nehledí, aby jen sama měla vždy celou církev řeckou v rukou svých a mohla se všemi nakládati, jak by chtěla... Ve své obžalobě obrací se konečně na krále, aby on zjednal národu církev svobodnou a klerus horlivý a vzdělaný. — Padl ovšem na pravého!

Věda a umění. Památka třísetletá úmrtí **T y c h o n a d e B r a h e**, již česká Akademie 18. října oslavila přednáškou Dra. Grussa ve slavnostní schůzi své, skončila pro národ náš rehabilitací před cizinou. Cizí noviny, a o německé se hlavně jedná, za té příležitosti odvolaly skoro vesměs pomluvu, již před dvěma měsíci byl rozšířil jistý německý list pražský, že totiž ostatky Tychonovy leží rozházeny, že bere si z nich kdo chce co chce, že se kostelníkem týnského kostela dokonce prodávají. Nové uložení ostatků do nové hrobky za přítomnosti cizích hostů, mezi nimi i krajanů Tychonových z Dánska přesvědčilo cizinu, že křivdila. Přece však událost tato je příkladem, jak může m a l ý n á r o d býti z o s t u z e n p ř e d c i z i n o u, když se naň vrhne taková velmoc, jako jest tisk německý a úmyslně či neúmyslně nepravdu o něm do světa pustí. O velkém národě nedá se taková nepravda ani rozšířit, protože tisk jeho sám s dostatek jej obhájí, jsa rozšířen i v cizině. Malé národy však jsou exotickými pro těch šest velryb, jež nesou dnešní kulturní svět, a svět ten i ve své nedostihlé kultuře věří o nich sebe potrhlejší báji. Bylo by v zájmu samých těch malých národů, aby se sdružením udělali velkými. Sdružení nějaké jest ovšem myslitelno pouze mezi malými národy slovanskými, o něž také už na všech třech sjezdech slovanských žurnalistů ovšem bez výsledků rokováno. Malé národy si v tom ohledu pomáhaly tím, že přivíjely se k větším a silnějším, dosud obyčejně buď ke Francii, buď k Německu.

V novém ročníku Rozhledů (čís. 1. až 3.) hovoří F V. **K r e j č í** a v ý v o j i č e s k é l i t e r a t u r y z a m i n u l é d e s í t i l e t í, jež možno nazvati kvasem mladého hnutí. Svůj úsudek shrnuje Krejčí v tato slova: „Základní kontury mladé literatury jeví se asi takto: počíná kritikou a kritika přitahuje k sobě paralelní produkci. Dva krystalisační body: Česká Moderna a Moderní Revue. Prvá sbírá síly a směry se všech stran a již již zdá se vyspěje v nový kulturní typ český, leč náhle bere za své. Určitěji lze charakterisovati typ druhý dekadentně-aristokratický, symbolistní, po případě mystický, jenž stává se později právě nejvzácnějším, co toto desítiletí stvořilo. Jest to však typus výhradně artistický, úzce omezený vůči životu, pasivní a tím konec konců neplodný. Různé pokusy reakce proti němu, ne však dosti živé a cíle vědomé, i pocit, že musíme z hypnosy jeho hesel ven, ale to vše ještě nevyjasněné, určitou ideou neb silnou individualitou nevedené; zmatená strakatina osob, skupin, hledisk; sem tam i znenáhla přičleňováni ke starší generaci a smývání dřívějších příkrých rozporů, to je dnešní moment. Jako před deseti lety, tak i dnes stále ještě chaos, z něhož se dosud nezrodila hvězda.“ Závěr tento celkem správný a případný v praemissích jeho bychom však nepodepsali. Tak píše Krejčí o „k a t o l i c k é m o d e r n ě“, jež přece přirozeně vyrostla v tomtéž ovzduší, neboť mladé proudy zac[illegible]ly celý národ, zcela nekriticky a předpojatě: „Pravidelný [illegible] všech velkých revolucí v historii opakoval se i tu en min[illegible] v té „sklenici vody“, revoluce požírala své vlastní děti, lidé sto[illegible] vlastně v jednom šiku vedle sebe podezřívali se ze zrady a [illegible]á guillotina ne-

přestávala pracovati. A hle již tu byl ten, jenž se dostavuje všude tam a všude loví, kde vůle seslábla, kde ideje se zmátly a zkalily, kde něco hnije — katolický kněz. Nasadil si v „Novém Životě", organu tak zv. katolické moderny, jakobínskou čapku, koketoval s nesmiřitelnou levicí bývalé moderny a vábil pod svou střechu mladé talenty. Podařilo se mu to u některých a zůstává nepopíratelným faktem — k hanbě naší generace — že po celou řadu let byl a je snad dosud kruh „Nového Života" početně nejsilnější, nejúčelněji postupující a cíle své nejpevněji sledující ze všech nových literarních skupin. Otázku, znamená-li něco pro literaturu a umění, nechávám zde ovšem stranou."

Tento úsudek o katolické moderně, celkem ovšem spíš pochlebný, než nepříznivý, ale přece jen urážlivý a pohrdlivý, špatně osvětluje nestrannost autorovu. Už při pouhém jméně katolicismus nemůže se zdržet úštěpků. Kdyby z toho chaosu byla vznikla nějaká gnosticko-budhistická moderna à la Josef Péladan se svým kroužkem, jistě by byl o ní kritik mluvil s klidem, ne-li se zápalem. Katolictví zajisté pro naši kulturu a naše umění vykonalo víc než kterýkoliv a jakýkoliv směr či škola a idea! Má tudíž aspoň právo jít ve hnutí dnešním po boku ostatním, když už z vůdčí linie ho sestrkují, ostatně samo se na ni netlačí.

Křivým svým stanoviskem p. Krejčí také zatarasil si cestu k ocenění mysticismu v novém hnutí, jejž nazývá sám nejvýznačnějším rysem jeho. A kam se má mysticismus uchýliti, ne-li k náboženství, u nás ovšem ke katolictví, neboť to je náboženstvím národa českého?! A i ty lživé a neupřímné mystiky, jako p. z Lešehradu, jenž nedávno s „Novým Životem" se navzájem vyhazovem poctívali, přitahovalo náboženství, tím více upřímné a hluboké mezi nimi. Vždyť pouze katolictví (a ovšem v nauce totožné s ním pravoslaví) dovede svou mnohostranností a pevnou zpracovaností své věrouky a mravouky dodávati mystikům látku a podnět ku vzletům mysli a citu. Ostatní vyznání křesťanská buď svou racionalistickou skepsí, buď svým individualismem, jsou v tom ohledu jalova a neplodna. Mysticky naladěné osoby vracejí se proto obyčejně od nich ke katolicismu.

V našem uměleckém světě stále jenom je heslem „extense". Ven, ven, ukázat se ať v cizině, ať doma, ale skoro víc v cizině než doma. Hudební naši virtuosové, pořádající koncerty, už jsou skoro bez počtu, a stále nové a nové síly se rodí. Z mladé obce malířské hodlají jíti před soud ciziny se souborným dílem svým Slavíček a Švabinský, před domácími v Praze předstoupil výstavkou svých prací Špillar a nedávno zemřelý Lebeda. Z trosek orkestru Národního divadla stávkou rozbitého sestavil mladý dirigent, ze Lvova se [illegible]átivší Čelanský, nový veliký orchestralní sbor, jenž slibuje býti [illegible]rvním velikým, výhradně koncertním sborem. Pod názvem „Česká [illegible]ilharmonie" započal svou činnost 15. října v Praze a ihned [illegible]dnikl pouť po krajích českých, Moravě (Ostrava, Brno), a Čechách [illegible]udějovice, Plzeň). Vlastně jsme dosud nějakého koncertního sboru

plného, jímž bychom se mohli postaviti po bok sborům cizím, neměli; měli jsme jednotlivé síly výtečné, a sbor Národního Divadla pražského, jenž vždy a všude dle potřeby vypomáhal.

Ve věstníku české akademie podává Karel Thon zprávu o svých výzkumech vodní zvířeny, jež podnikl v úvodí Labském a na Šumavě r. 1899. Vedle mnoha řídkých a vzácných, ale přece už z vod českých známých tvarů, podařilo se mu objeviti v slatinách šumavských tři zcela nové druhy (ve vodách proudících), druh voduli, jejž nazval Atractides gabretae Thoni, dále dva druhy korýšů Sperchon longipes Thoni a Sperchon montanus Thoni.

Mezi pracemi předloženými akademii širšího zájmu jest studie Dra. Haškovce „o účinku alkoholu na činnost srdeční“. Pokusy na zvířatech provedenými zjištěno, že alkohol v malých dávkách požitý zvyšuje mírně tlak krevní, aniž by tep měnil, často jen poněkud jej zdržuje. Silné dávky alkoholu však vyvolávají veliké zlenivění tepu a často i úplně arhytmickou činnost srdeční (normalní tep srdce je dvojdobý rhytmus s prvním úhozem silnějším). V malých dávkách působí tedy alkohol jako dráždidlo, sesilující činnost srdce, neboť zvýšený tlak krevní pochází od zmocnění srdeční činnosti. U podnapilých lidí často pozorovaný rychlejší tep není dle Dra. Haškovce následkem požitého lihu, ale následkem změněné nálady duševní. — Docent Dr. Růžička pokusy dokázal škodlivost žehliček s uhelným otápěním. Ministerským nařízením zakázán totiž prodej a užívání přístrojů, jež se uvnitř otápějí bez odvodu plynů, při pálení se vyvinujících. Žehlička na otápění dřevěným uhlím vyvinuje tolik uhelky (nespáleného kysličníku uhelnatého CO), že myš zavřená s takovou žehličkou v prostoře o dvou kostkových metrech objemu po několika minutách zhynula. Při otevřeném okně tudíž taková žehlička není snad lidem škodliva, ale v zavřené místnosti rozhodně by se jí nemělo používati.

O cenu rytíře Havelky na dramatickou práci českou podáno letos značně prací, jakož vůbec konkursy hudebních a literních děl (belletristických) o ceny umělecké IV. třídy české akademie jsou čím dále četněji obesílány. Ba i nováčkové se svými poetickými prvotinami se pokoušejí o vyznamenání a odměnu akademie.

Ve zprávách ruské carské akademie slovesnosti („Izvěstija oddělenija russkago jazyka i slovesnosti imper. Akademii Nauk“) podává v prvním kvartalníku V. V. Sipovský zajímavou bibliografickou studii o romaně ruském v 18. století, vlastně od Petra Velikého (1725.) do konce věku. Ve statistice podán spolu počet všech tiskových publikací, jakož i časopisecký rozvoj a romanový i povídkový obsah belletristických listů. Tak objevuje se první roman (nepůvodní) v roce 1730., druhý 1741., třetí 1741., čtvrtý 1751., pátý 1752., šestý 1754., sedmý 1756. Teprv od roku 1760. začínají se vydávat romany rok co rok a v počtu už větším v letech (1763.—1766. až i přes dvacet!) Původní roman vystupuje teprv v roce 1763., hned v páru najednou, ale na to zase jsou leta jalová i úrodná (po jednom až dvou romanech) až po rok 1778. Od toho roku už ani původní roman nemizí žádný

rok z trhu literarních novinek. Nejúrodnější doba pro literaturu v 18. století byla doba vlády Kateřiny II., ale zvláště perioda let 1779.—1796. Po roce tom nastala následkem francouzských zmatků reakce, volnost slova stále zúžována. Tak počet všech publikací nejvyšší v r. 1788: 439 a belletristických vydání 248, romanů 88 a v tom původních 56, klesl v roce 1797. už na 165, případně na 56, na 22, na 16! a zůstal v téže asi mnohosti až do konce věku 18tého.

První belletristický časopis objevil se roku 1755., 1758 přibyl druhý, načež už vzrůstaly ročně v počtu svém: 1769 bylo jich 10, načež znovu klesly nedosáhše téhož počtu až leda v několika letech literního rozkvětu 1786—1787, 1789, 1791—1792. v roce 1800. shledáváme zas už jen dva belletristické časopisy! Za celý 18. věk vyšlo všech publikací ruských 8952, z toho bylo krásné literatury 3591 děl, a z toho opět romanů a povídek 1175 (prvých vydání 839), v tom původních 104 prvým vydáním; periodických publikací úhrnem bylo 440, v čemž časopisů belletristických 165 ročníků.

V sezení carské akademie nauk 2. a 8. října uděleny premie a vyznamenání autorům těchto děl dějepisně-slovesných: „Russkaja mysl i řeč“, od M. J. Michelsona (v rukopise), obsahující zpracovaný materiál pokladu řeči ruské od prvotních písemných památek až po nejnovější spisovatele Čechova a Gorjkého; podobně dílo V. Peretca „Historicko-literarní výzkumy a materialy“ věnované rýmovačkám a deklamovankám, jakož i popěvkům a národní písni 16. až 18. století. V. Sipovského „N. M. Karamzin“ jest monografií o době a poměrech života Karamzinova a jeho okolí až do vydání jeho „listů z cesty“ („Pisma russkago puteševstvennika“). Dílo Sipovského chváleno od recensenta jako vzorné svého druhu, otvírajíc nové obzory a osvětlujíc dobu, již si obralo, důkladně a všestranně. Z historiků odměněny práce V. A. Uljanického („Ruské konsulaty zahraniční v 18. věku“), S. G. Rumkeviče („Dějiny ruské církve pod správou sv. Synodu“ díl I. 1721—1725.) a Gurljandtovy práce z oboru městské právní historie (Moskvy a Novohradu).

V krakovské akademii věd a umění dle zpráv akademie podávány v sezeních předprázdninových některé zajímavé referaty. Tak P. Bieňkowski popisoval dle nálezu střepin z Krymu známé z řeckých pramenů vozy scythické, podle nichž scythičtí kočovníci nazvaní od Řeků ἁμαξόβιοι („vozožilové“). Vozy kočovníků scythických byly jako vozy našich potulných komediantů, dřevěné domky na kolách, jen že byly přepaženy na dvé poschodí: v dolní části byly spížírny a komory, v horní části buď střechovité nebo klenuté pak žila rodina sama. Podle toho nutno kočovníkům těmto přikládati vysoký stupeň kulturní, mnohem vyšší než dnes známým Kirgizům a Tatarům nebo našim cikánům. „O irských benediktinech na Rusi“ a sice v Kyjevě podával zprávu Wl. Abraham. Došli tam za německými obchodníky, kteří tvořili ve 12. a 13. věku celou kolonii v Kyjevě. Vysláni z opatství škotského z Vídně, pod něž i náleželi. V klášteře irském byl kostel P. Marie, kdež po r. 1230. usídlili se po mniších

irských polští Dominikani se sv. Jackem (Hyacinthem) v čele. Tito odtud pak vypuzeni nájezdem tatarským. A. Kłodziński obhájil pověst polského vévody Wincentyho ze Šamotul, který je považován za zrádce věci polské, ježto povolal si na pomoc německé rytíře. Autor dokazuje podle rodinných listin, že křižáky proti Polsce vyslal r. 1331. vlastně český král Jan Lucemburák, na jehož vyzváni v roce 1331. křižáci dvakrát na Polsku udeřili. Listina, podle níž zrada pána ze Šamotul zdála se jistou, pochází dle Kłodzińského z r. 1329. a jest dokončením smlouvy míru mezi Polskou a Braniborskem.

Novosadská „Matice Srbská" ve své schůzi dne 25. září schválila zprávu výroční, jež předkládá rozpočet o 176.000 kor. příjmů a 128.000 výdajů. Přírost členů byl obzvláště veliký (319) za tento rok. Leč rozprodej knih matičných mimo členstvo jest nepatrný: na vědecké publikace přihlásilo se 700 předplatitelů a na lidové knihy na 1200. Všeho se rozejde „Letopisů Matice Srbské“ 2170 exemplářů a spisů pro lid 10.000 exemplářů. Na letoší rok Matice dává za 1 kor. těchto šest spisů lidových: „Malý včelař“ (Ivan Maširević), „Sv. apoštol Pavel" (Milutin Jakšić), „Řemeslo, řemeslník a náš národ“ (Ljub. Lotić), „Kosovo", sbírka národních zpěvů o boji na kosovském poli. „Z moře i hor“ povídky S. Matavulje, a kalendář na rok 1902. Matice působí mnoho jako ústav podpůrný pro studující udělujíc stipendia. Letos činnost její v tom oboru rozšířena, ježto usneseno udělovat stipendia i studentkám srbským. Členství Matice umožněno též žákům.

O rozšířenosti české řeči na Slovensku píše ve „Slovanském Přehledě“ známý pěstitel česko-slovanské vzájemnosti K. Kálal. Čeština v kostelích jak katolických tak evangelických bývala řečí výhradně užívanou. Katolíci ze svých kostelů už ji skoro vypudili, evangelíci ještě většinou se jí drží, ale často i oni proti ní už brojí, vyslovujíce a přetvořujíce ji ostatně po slováčku. Co se týká literarních a knižních styků tu praví: „Českých knih je na Slovensku nepoměrně více než slovenských. To je faktum. Jeť slovenská literatura dosud tak chudičká, že nedostačí čtenáři sebe skromnějšímu. Měšťanská dívka čtoucí povídky a romany, nemá čtení slovenského ani na jednu zimu. Vzdělanec má toho ještě méně. A tu jsme při důležité otázce: Je-li možný pokrok při literatuře tak chudičké? V tom tkví náš žal a slovenská škoda, že literarním odloučením od češtiny utrpěla slovenská vzdělanost.“ Ač je českých knih na Slovensku většina, i to je málo . . . Slovenští knihkupci mívají i něco českých knih na skladě, zvláště pokud se týkají Slovenska. I maďaronští knihkupci prodávají české romany. Písničkáři zpívají a prodávají na trzích a poutích hojnost českých písniček. R. 1901. měla „Matice Lidu“ na Slovensku 9 odběratelů, „Libuše“ 26, „Spisy Kar. Světlé“ 4, „Lumír" 1, „Besedy Lidu“ 35, „Illustrovaný Svět“ 6, „Naučný Slovník“ 5. „Z[illegible] Praha“ 50, „Posel z Budče“ 2. Odbyt časopisů pomalu stoupá. Knih[illegible]ec František Urbánek před lety posílal mnoho knih na Slovensko, [illegible]s to za řeč nestojí. Vilímek zasílá všem listům své knihy k oznám[illegible] odběratelů má 3 až 15. Odbyt spíše klesá než stoupá. Laichter [illegible] 11 výtisků

Naší Doby 3 Karla Havlíčka Spisů. 4 svého výboru. Světozor měl 15. Slov. Přehled má 7 odběratelů. Osvěta 3 atd. Nejvíc asi rozšířeny jsou tu spisy z benediktinské knihtiskárny v Brně, darované i koupené.

Češtinu prostý Slovák pokládá za řeč panskou, vyšší. Dráteníci a dělníci z českých zemí přišli, rádi se svou češtinou pochlubí . . . Dobře a správně čísti a psáti česky umí na Slovensku málokdo, ač na př. slovenští faráři evangeličtí kážou po česku. P. Kálal vypočítává jen velmi málo jemu známých osob mezi intelligencí slovenskou, o nichž může říci, že dobře česky znají v písmě i slovu.

Rusínský „Literaturno-Naukovyj Vistnyk“ podává v posledním čísle zprávu, že už od května zakázán mu vstup do Ruska. Od r. 1876. existuje sic v Rusku tajné nařízení, jímž se všemu, co psáno jest rusínsky, zakazuje přístup do Ruska, ale nařízení to od té doby upadlo v zapomenutí a jmenovitě poslední dobu neprováděno. „Lit. Nauk. Vistnyk“ od počátku svého vycházení (1897) docházel do Ruska bez závady. Měl tam asi 150 odběratelů. N. Franko, jenž o případě tom hovoří, udává jako jeden z možných důvodů denunciaci starorusínské strany, jež od letošího roku počala proti mladorusínskému (ukrajinofilskému, pro samostatnost rusínské řeči a literatury bojující strana) „Věstníku“ vydávati svůj „Naučno-Literarnyj Sbornik“, hlásající jednotu s Ruskem v řeči i kultuře. Snad i beze vlivu Haliče ruské úřady chtěly novému borci za jednotu, jenž jim rozhodně musí být milejší, udělat lepší a snadnější cestu k obecenstvu.

Při zahájení akademického roku na lvovské universitě žádala letos opět rusínská mládež zavedení rusínských přednášek na universitě. Příležitost zavdalo jí to, že z dosavadního práva ruské řeči ještě ubráno. Roku 1895. „Akademický ruský kroužek“ zavázal členy své, aby psali všichni své indexy studijní knížky po rusínsku. Ač úřední jazyk university jest polský, přece tehdy nikdo proti tomu nic nenamítal. Zvláště u rusínských bohoslovců, kteří tak činili všichni, bylo to jakoby samozřejmé. Letos však jakoby byl zavál jiný vítr. Děkan bohoslovecké fakulty Dr. Fiołek letos všecky indexy rusínským seminaristům vrátil, že musí bý i psány buď polsky, buď latinsky, rusínského jazyka že na indexech netrpí. Věc dána konečně k rozhodnutí rektoru a metropolitovi sjednocené rusínské církve. Studenti rusínští na to sešli se a v memorandu vládě podaném zažádali, aby lvovská universita rozdělena byla na polskou a rusínskou. Rusínských studentů bývá přes 400. S polské strany navrženo, aby Rusíni žádali o zrušení německé university v Černovicích a přeměnění její v rusínskou, což ovšem vláda teprv neučiní.

Uhersko-rusínský spolek vzdělavací — jediný — „Sv. Vasilia Velikého“ slavil své 25leté trvání. Vydává od několika let pro uherské Rusíny „Nauku“, měsíčník lidového obsahu, a mimo to maďarsko-rusínský týdenník „Görög-katolikus Szemle — Hreko-katoličesko Slovo“. V poslední době, co bylo stále podezříváno z panslavismu, družstvo vlastně vydává více spisů maďarsky než rusínsky. Jak Rusíni uherští jsou ještě pozadu, vidět i z toho, že jediný jejich časopis „Nauka“ tiskne se pro ně církevním písmem, ne tak zvanou měšťanskou cyrillicí.

To značí, že kromě církevních knih a církevního písma lidé ti jiného tisku neznají a nevídají.

Starorusínské družstvo „haličsko-ruské jména M. Kačkovského“, dle zprávy na poslední své výroční schůzi 12. září v Brodech konané, čítá nyní 14.918 členů. Družstvo má úkolem vydávat laciné knihy pro lid; za dvě koruny dává čtenářstvu svému ročně 12 knížek měsíčních a kalendář. Zakládá také samo venkovské knihovny, stará se o šíření znalosti ve čtení a psaní.

Výbor pro oslavu 400letí slavnosti charvatské literatury (lépe charvatsko-srbské) usnesl se vlastní oslavu konati 12. a 13. prosince t. r. Neníť určité datum, kdy první charvatsko-srbská kniha Maruličova vyšla, jen rok 1501. uchován.

Ve Splitu vznikla myšlenka vydávati charvatský denník na obranu zájmů slovanského Přímoří proti Vlachům. Kromě terstského denníku „Edinosti“ není také opravdu v celém pásmu přímořském od Gorice až po Skader, ani Rěku a Zader nevyjímaje, žádného denníku kromě vlašských. Zda se však denník, při špatném poštovním spojení v Dalmacii a s Dalmacií, udrží, jest jiná otázka. Vyjednává se ovšem o spojení dosavadních dvoutýdenníků „Narodni List“ a „Jedinstvo“ a třech menších listů „Pučki List“ (Lidový L.) a „Željeznica“ v jedno, tak že by sám sebou z nich už povstal denník, když jenom si svou dobu vydání rozvrhnou každý na jiný den.

Záhřebské divadlo jako každý rok počalo letoší saisonu novinkou Srdjana Tucića „Bura“. Tucić je znám už z jeviště svými dramaty „Truli dom“ a „Povratak“. Drama „Bouře“ je drama moderní, to značí, že má obsah takový, jaký se v soudních síních projednává obyčejně s vyloučením veřejnosti.

Novosadské srbské divadlo slaví letos své 40leté trvání. Ke slavnosti té sezvána všecka divadla slovanská v Rakousku i Uhrách.

Bělehradské divadlo ve svém repertoaru tohoto roku (1901 2) má mezi slovanskými novinkami také Hilbertovu „Vinu“, jedinou z českého. Z polského zastoupen jediný Przybyszewski! Vůbec vybírán repertoár, který má silný nádech modernismu.

Bulharská „Sъlza i směch“ rozbila také po kočovném životě po provincii 17. října opět svůj „umělecký stánek“ ve Slovanské Besedě sofijské. Počato národní hrou bulharskou „Ivanko“ od nedávno zemřelého metropolity trnovského Drumeva. S uměleckého stanoviska stojí divadlo bělehradské a sofijské nejníž z národních divadel slovanských, snad ani slovinské a rusínské nevyjímaje. O svém to Bulhaři sami přiznávají.

Dr. Canev, professor na vysokém učelišti srědeckém, začal vydávati „Historii a materialy řeči bulharské“. První díl jako „úvod“ v dějiny řeči bulharské, jest otiskem z „minist. sborníku“. Práce zdá se široce založená a v oboru slavistiky bude snad cenným příspěvkem.

Ač se literarně-kritickým listům bulharským daří vesměs špatně, zakládají přece někteří z mladších nový literarně-kritický měsíčník

pod názvem „Naš Život", jenž od listopadu bude vycházet a má asi zastupovat bulharskou modernu, která od několika let mezi bulharskými gymnasisty (!) stala se směrem panujícím. Duší podniku zdá se býti dramatik Strašimirov, k němuž přidružili se tři nejmladší stoupenci „Mysli": Todorov, Christov a Javorov. Pochybujeme, že by bulharský „Život" měl tvrdší povahu, než zaniklý nedávno charvatských moderních.

Petrohradský „damský kroužek umělecký" obral si myšlenku rozprostranit v lidu ruském pěkné a laciné obrazy a vytěsnit tak dosavadní laciné sic, ale jarmareční mazaniny. Pro lid bude vybírati jen skutečné umělecké obrazy, buď už hotová díla mistrů, nebo pořídí si umělecké návrhy sám. Podle obsahu jedná se hlavně o obrazy svaté, historické, zvykoslovné, jakož i obrazy znamenitých budov a památek ruských. Pod obrazem připojen bude krátký text na vysvětlenou. Spolek hodlá šířiti reprodukce své pomocí kroužků střídmosti, lidových čajoven, knihoven a divadel. Od ministerstva financí vyžádáno si z fondu monopolu lidového (zvláštní fond na podporu lidové mravnosti a osvěty) 3000 rublů, jež ochotně uděleny. Zatím přichystáno 10 obrazů ve 100.000 ex. každý. — Podobné společnosti dávno už existují v Anglii, Francii, a poslední dobou i v Německu a u nás (ve Vídni umělecký reprodukční odbor „Lvovy společnosti").

Dne 21. října slaveno na divadle petrohradského „literarně-uměleckého kroužku" 50tileté jubileum dramatické činnosti prvního žijícího spisovatele divadelního Alekséje Antipoviče Potěchina.[1] Hrána jeho veselohra „Otrézannyj lomoť", (Odřezaný kus) jedna z prvních jeho her (1858.). —

Zemřeli ve světě slovanském: Dne 27. září M. A. Venevitinov ředitel musea Rumjanceva v Moskvě, umělecký, historický a archeologický spisovatel („Rusové v Hollandii"). — 30. září Bohuslav Schnirch, sochař český, po mistrovi Myslbeku nejslovutnější, vedle mnoha ozdob veřejných budov pražských, tvůrce jízdecké sochy Jiříka z Poděbrad, soupeř s Myslbekem pro sochu sv. Václava před české museum. — 2. října probošt kapitoly vyšehradské mons. Dr. Ant. Lenz, spisovatel bohoslovně-historický, jmenovitě spisy svými o Chelčickém a Husovi známý. — 15. října M. Nencki, učenec polsko-ruský v oboru chemie, fysiologie a fysiky vůbec známý i široko za hranicemi Polsky a Ruska. — 19. října M. Bałucki (samovraždou) jeden z nejplodnějších romanopisců a dramatiků polských. Praví se, že útoky mladých v poslední době tak ho rozhořčily, že sáhl k revolveru. Polská literarní obec stižena už počtvrté letos podobnou katastrofou. A což je divného, že vedle dvou mladých právě i dva staří literati sáhli si sami na život. U mladých dnes není se čemu divit. I od nás z té vrstvy zvěstovány letos dva případy. Také není bez významu, že oba poslední případy polské, Rodoć i Bałucki, jsou z Haliče! Oba v Haliči většinu života svého a zvláště konec prožili. Cosi zhnilého je ve státě — stanczyků haličských! — 26. října zemřel Liberat Zajączkowski, předseda spolku polských žurnalistů, jenž už poslední čas nebyl při

[1]) Viz Stínovu »Historii ruské literatury«, str. 897.—900.

žádném listu činným. Jeho vlastním organem býval humoristicko-satirický list „Szczutek“; v letech šedesátých založil slovanomilskou „Kroniku Codziennou“ později redigoval „Dziennik Polski“ a konečně sám koupil „Gazetu Narodowou“, kterou před několika lety byl prodal nynějšímu majiteli. V každý list, jehož se ujal, vnášel politiku vřelých sympathií ke všemu Slovanstvu, upřímné lásky k lidu a demokratismus.

Dva z nejznámějších učenců, přírodozpytcův evropských, slaví tento měsíc své jubileum. — 80leté narozeniny (13. října) německý lékař, archeolog a anthropolog Virchow, professor university berlínské, a poslanec říšského sněmu, učenec na slovo vzatý, často jmenovitě se hodovolávají proti theoriím descendenčním a naturalistickým hypothesám v archeologii. — 50letou činnost vědeckou slaví (počátkem listopadu) chemik francouzský, bývalý ministr Berthelot, často zase za svědka braný od směrů materialistických.

* * *

Z národního hospodářství. Vnitrohospodářská situace jeví se jako značně nepříznivá. Jako taková označena i samým, tak říkajíc nejkompetentnějším svým posuzovatelem, ministrem financí ve výkladu k rozpočtu na rok 1902. Už dlouho také nebylo rozpočtu tak ostražitě a skoupě a přece jen nepříznivě sestaveného jako rozpočet budoucího roku. Z posledních ministrů finančních po Dunajewském žádný se nehrdloval tak o každý milionek nějaké té úlevy s parlamentem jako ministr Böhm-Bawerk. A není ministr ten nějaký malicherný človíček, neznámá veličina, jež umění své finanční snad chce ukázat jen spořením. Je to učenec národohospodářský jmena evropského se širokým rozhledem a rozletem, a přece tak zcela jinak jedná v praksi, než jak píše v theorii. Zdá se však, že ruce tohoto finančního ministra jsou svázány ne tak ani nepřízni doby a ohledy na poplatnictvo, jako jinými zcela vedlejšími ohledy, na tajný fond přebytkový, fond, jak se u nás za to má, válečný. Také minulí ministři nebývali tak skoupí v datech o tomto fondu z přebytků nahromaděném, jako Böhm-Bawerk. Konečně i stísněnost hospodářských poměrů u nás jest asi jednou z opravdových příčin ostražitého rozpočítávání. A divné, že vloni ještě týž ministr financí nepřipouštěl, že by i na Rakousko mohla přijít jaká krise průmyslová. V Rakousku nebylo prý žádného náhlého rozmachu průmyslového, nemůže prý tudíž ani nastati nějaká veliká reakce. A zatím krise vlastně dotkla se citelněji Rakouska než na příklad sousedního Německa. Neboť německý průmysl v nastalé krisi vypomáhal si aspoň sbíráním objednávek pod cenou výrobní. Chtěl pracovat třebas se ztrátou, a tak poměrně nezůstal tak bez práce a na holičkách, jako náš rakouský. Snad přece tedy u nás nebylo tak zle, nebo jako vždy, byla větší důvěra ve vládu, která při nehybnosti všech našich poměrů a nedůvěře ve vlastní síly bývá jediným, prvním i posledním útočištěm.

Vlády ostatně ve všech státech, když krise začala řádit projevily velikou ochotu k průmyslu, jmenovitě železářskému, který začal první

klesat, a objednávají za velké obnosy věci, jež by nebyly právě naléhavé ani nutné. Potřeby budoucích let se uspišují a objednávají už dnes. Tak činí vlády naše i uherská, německá i ruská, belgická i francouzská.

Že nejdřív zachvácen průmysl železářský a hutnický i báňský, jest přirozeno, neť on tak říkajíc krmitelem ostatních průmyslových odvětví a také nejzávislejším na živém ruchu podnikatelském a stavebním ve veškerém životě hospodářském. Leč nejen tato přirozená povaha průmyslu zavdala příčinu k nesnázím, ale také dřívější zneužití blahobytu v tomto odvětví se projevivšího. Nemírná spekulace nezdražila jenom v Německu kapital báňsko-hutnický o 1400 milionů rublů (jak nedávno organ ruského ministerstva financí ukázal), ale stejná spekulace prováděna i u nás. Proto také v několika dnech báňské a hutní železářské a strojnické hodnoty klesly v ceně úhrnnou sumou do set milionů! Spolu se společnostmi průmyslovými zasaženy i banky a dráhy, neboť bývají vzajemně angažovány. Spekulace bursovní vinna vždy jest tím, že každý stav upřílišuje a zostřuje. Vede-li se průmyslu dobře, stahuje kapital nad spotřebu, zvyšuje cenu hodnot nad oprávněnost a naopak vede-li se průmyslu zle, snižuje cenu papíru náhle a poplašně, a kapital z podniků zrovna vyhání. Takovéto operace s fiktivním kapitalem vždy poškozují jak dělníka, tak konsumenta zboží a průmyslu neprospívají. Neboť spekulací sebe hausseovnější se průmyslu nezjednávají objednávky, práce a zákazek mu nepřibývá a ty jsou důvodem a základem všech úspěchů reelních. Proto také i dnešní krisi mnozí považují spíše za krisi spekulace, než za krisi solidní výroby.

Bývá-li doba „rozkvětu" průmyslového dobou, kdy vedle velkých i drobnější podniky, často jen na oko produkující s kapitalem vylhaným, je přiživují a povstávají, krise naopak malé hroutí a velké spojuje ještě ve větší. S jiné stránky zase, rozkvět láká soukromé podnikatele a dává vznik osobním podnikům, krise rozprašuje samostatné podnikatele a tvoří závody akciové. Každou krisí průmysl proto poskočí víc na dráze svého socialního vývoje, než za doby rozkvětu. Ale nejen socialní útvar velkoprůmyslu se mění a „pokračuje" možno-li tak říci, také technika výrobní se krisemi zdokonaluje. Jdou-li obchody dobře, každý i nezkušenější a nejméně vypravený, snadněji se odváží podniku, krise takové starožily a nedorosty smetá, neboť ve zlých časech jen dokonalá a levná výroba se ještě vyplácí. A ta dnes je vždy spojena jen se závody ohromnými.

Vývoj průmyslový jde pak rozhodně tou cestou, že malé spojuje ve velké závody, či lépe, místo mnoha malých tvoří jeden velký podnik, a nejen podniky téhož odboru, ale k ohromným závodům prvovýroby, surové těžby (jako je těžba uhlí, výroba železa a jiných kovů), přiřaďuje četné závody druhovýroby, jež surovinu v prvních vytěženou ihned v přerůzném způsobu zpracovávají. Tak se celá různotvárná výroba slučuje v jedno. Uhelné doly, hutě, dráhy, strojírny, továrny na všemožné nářadí a nástroji, tvoří pak jeden podnik, spojený jedním vrchním vedením, jednou massou sceleného kapitalu. Takovým obrem

průmyslovým jest vloni vzniklá železářská společnost v Sev. Americe (Amer. Steel Association) s kapitalem přes 1000 mil. dollarů (skoro pět miliard korun), vlastníci skoro všecky hutě Spojených Států a skoro veškerou výrobu hrubšího a prvotnějšího zboží železného. V těchže rukách, když ne ještě formalně spojeny, jsou i akcie většiny nejdůležitějších drah amerických, loďařských i plavebních společností.

Řekl by snad někdo, že v Americe právě rozkvět průmyslový přičinil se o rozmnožení a zceličení „trustů“. Leč nikoliv. Mezi tím, co evropský železářský a hutní i báňský průmysl byl předmětem nejdivější spekulace a nevídaného optimismu, pracoval už tentýž průmysl americký se škodou, maje ohromnou nadvýrobu a vrhaje své neprodajné zboží za babku na trh evropský.

Náhlým rozmachem z počátku let devadesátých zplozená nadvýroba v Severní Americe, vlastně jest pravou příčinou krise v Evropě počátkem nového století. Evropská nadvýroba, o níž možno též mluvit, byla by se přece snad na vlastním tržišti ztrávila, i kdyby byla přišla nynější náhlá ustalost států válkami posledních let (z části i vnitřními rozpory — Rakousko a nehodami — Rusko) zaviněná.

Seskupení průmyslu pod společným vedením v závodech akciových s obromným kapitalem rozprostraňuje vlastně tíži krise i výhody rozkvětu na více osob. Kdyby nebylo nečestné a nesolidní spekulace, která malé a drobné kapitalisty odráží, mnohdy úskokem jim jejich akcie z rukou vyrývá, byl by tento rozvoj od malého podniku k velkému, od osobního odpovědného, k neosobnímu a neodpovědnému, přece jen pokrokem. Ale dnes i tyto ohromné závody patří několika lidem skoro výhradně, i když sem tam nějaký drobný akcionář se přiživuje. A tak podléhají přece jen zvůli a choutkám jednoho nebo dvou. Poněvadž pak jsou akciové, tedy neosobní a neodpovědné (mravně totiž před obyvatelstvem), není tato zvůle ani zadržitelna: smělost a bezohlednost její je tím větší, ježto ví, že je skryta za širokým pláštěm akciové společnosti, v níž jednotlivec i vinný se ztrácí před soudem rozhořčené mnohdy veřejnosti.

Už i za dnešních poměrů krise nebudí soucitu s postiženými majiteli podniku. Nesváží se to neštěstí na jednotlivce ani ne na ubohého, také ne na „hodného“ (neměl příležitosti se osvědčit!): jedině soucit se budí s dělnictvem závodu stiženého. Je to také známkou vývoje, jež byla by snad dobrou známkou, že v pohybu života hospodářského na první místo v myslích i srdcích vystupuje člověk, dělník; — kapital stávaje se neosobním, ustupuje stále více stranou a jeho „rány“ nebolí!

Také z dnešní krise průmyslové vynořují se nejdříve starosti o výrobce samého — o dělnictvo (k němuž ovšem patří i „úřednictvo“ závodů). Proto hemží se listy i sbory zákonodárné návrhy na upravení poměru dělnického pro takové nepředvídané zlé chvíle. Také podpora, jež se stiženému průmyslu poskytuje, pozůstává všude v podpoře práci udělované; zakázky, objednávky, toť vlastně přímá podpora dělnictva samého, nepřímá ovšem i pro kapital.

Podpora dělnictva v čas jeho bezpráce může se jeviti ovšem jen jako zužívání úspor uložených v lepší době. Ať už ty úspory skládá

dělník jednotlivě, individualně, každý sám pro sebe, nebo hromadně a vzájemně ve způsobu pojištění, ať s přispěním státu, obcí, či bez něho. Způsoby, jak dělnictvo na nezaměstnanost pojistiti a zabezpečiti, přetřásají a zkoušejí se mnohé. Dosud v život uvedeno takovéto pojišťování v menších okresích, v obmezeném okruhu městské, odborové, spolkové a pod.. Zdá se, že takovéto rozkouskování tohoto pojištění jest také zatím nejpřiměřenější. Ač-li vůbec jest to hospodářsky správnou zásadou, po čas nezaměstnanosti nechat člověka zužívat úspory z minulých lepších dob — nečinně a bez užitku. Že se může stát i v nejspořádanějším závodě, společnosti, obci, že jednotlivec na chvíli nemá úkolu sobě přiměřeného, jest za bílední. Nějakým mimořádným přestávkám v práci a tím snad i ve výdělku vydán každý z těch milionů článků, z nichž sestavena dnešní složitá výroba. Proto by vlastně doba i podpora nezaměstnanosti měla býti omezena dolu i nahoru. Tak jako podpora nezaměstnaných, kde dosud zavedena, uděluje se až po jistém terminu (teprve druhý týden) a také do jisté doby (po dva, tři měsíce i déle), tak třeba omezit i samu nezaměstnanost. To jest, když dělník do jisté doby nemůže si nalézti práci svého odboru, nutno mu přidělit práci buď příbuzného odboru či dáti jej na výpomoc k práci jakéhokoliv odboru. Ostatně i doba delší 14 dní bez práce — je-li člověk vůbec bez práce! — jest už zbytečnou ztrátou pro společnost. Když už třeba člověka živit ze společných úspor, výhodno by bylo zaměstnat jej, když ničím jiným aspoň nějakým úkolem sebevzdělavacím, cvičbou v něčem, čeho by s prospěchem pro sebe i pro jiné mohl někdy použiti.

Ve společnosti, která by sebe samu lépe ovládala, než neumělá a nezkušená společnost naše, dlouhých dob bez práce není se co obávati. Možny jsou tam snad doby strádání a uskrovnění a slabšího konsumu, ale nikoli doby naprosté nezaměstnanosti a bezvýdělečnosti tak širokých mass dělnických jako to dnes vídáme. Ale ideal socialního pořádku jest i zůstane idealem, v nějž a jeho uskutečněnost a neklamnost už ani socialisté nevěří, ač si jej nejdůkladněji a nejdůsledněji v illusích svých vystrojili.

* * *

Školství. Kulturní vývoj států a národů lze správně posuzovat nejen podle počtu analfabetů, ale i podle — rozpočtu. Číslice v něm zařaděné mnohdy jsou výmluvnějším svědectvím o kulturním rozvoji než krásné řeči a ujišťování pánů ministrů, jak přejí pokroku osvětovému a všechnu pozornost věnují školství. Či snad lépe než velikánská úvaha neosvětlují naše poměry kulturní číslice z rozpočtu státního na rok 1901.? Čteme-li, že pan ministr vyučování požadoval o 160.625 K méně než roku předešlého, za to však rozpočet ministerstva obrany zvýšen o 3.429.477 K, rozpočet společné armády zvýšen o 12.866.818 K, víme hned, jaký význam se připisuje výchovu a jak se pohlíží na vojsko.

Také letošní rozpočet je velmi poučný. Žádáť ministerstvo obrany jenom 160.823.851 K, kdežto ministerstvo kultu a vyučování má

v rozpočtu požadavek 79.008.269. Za to však na společné výdaje rozpočteno 263,479.377, z nichž větší díl pohltí náklad na vojsko. Rozpočet kulturním potřebám věnovaný je letos o 3,893.711 K vyšší než minule, tedy velmi příznivý proti rokům minulým. Na české požadavky školské na Moravě zařaděno mezi jiným položky 150.000 K na českou techniku v Brně, matičnému gymnasiu v Ostravě zvýšena subvence na 8000 K, matičnému gymnasiu v Místku na 10.000 K, české realce v Hodoníně 6000 K, české realce v Lipníku 4000 K a Vesně v Brně místo 12000 K uštědřeno 14000 K. Uvážíme-li, že všecky ty školy jsou potřebné, tudíž mají býti vydržovány státem tak, jako vydržuje školy německé a bohatě je opatřuje i tam, kde jsou méně nutné, ne-li zbytečné, vidíme, že rozpočet státní, pokud se týká českého národa, je velmi skrovný. Kdybychom vedle sebe postavili obrovité sumy věnované na školy německé a sumy na české školství určené, tu bychom užasli, jak se nám přeje a jak podporují ve Vídni snahy národa českého, jehož všestranný rozvoj pro říši rakouskou je základní podmínkou životní.

A jako v celku tak i v jednotivostech jeví se nepochopitelná nepřízeň správy vyučovací k ústavům českým. Připomínáme jenom českou techniku brněnskou. Nejenom, že dosud nemá přiměřených místností, ani professorů nepovolají tolik, kolik je nevyhnutelně potřeba. Bylo vládou slibováno pět professorů, tři docenti a jeden suplující učitel. Sbor professorský podal příslušné návrhy, ale kde nic tu nic. Taková ledabylost by se měla ukázati, když se jedná o německý ústav, to by se rámusilo! A tak se jedná všude, kde jde o českou školu. Kolikráte bylo slíbeno, že česká realka brněnská bude umístěna v budově alespoň po stránce zdravotní bezvadné, ale i zde skutek utek. Zdá se, že ve Vídni mají ve všem dvojí míru: pro Němce statisíce a miliony z pokladen státních, pro Čecha pěkný — slib!

Za to příznivě rozhodnut požadavek, aby vyšší vzdělání dívčí bylo upraveno a usnadněno, vlastně umožněno. Denními listy prošla zpráva, že budou zavedeny fakultativní zkoušky na dívčích lyceích, a sice ještě v tomto školním roce zvláštním nařízením ministerialním mají býti aktivovány. Zkoušky budou zakončením studia na dívčích lyceích a má býti jimi podán průkaz, že abiturientka získala si předcházejícím studiem ono věcné a všeobecné vzdělání, jakého poskytuje šestitřídní dívčí škola střední. Zkoušky dospělosti konány budou jenom na těch ústavech, kteréž mají právo veřejnosti a jimž ministerstvem uděleno bylo výslovně právo zkoušky ty konati a vysvědčení maturitní vydávati. Zkoušky maturitní budou konány koncem školního roku za předsednictví zemského školdozorce anebo jeho zástupce.

Pozornost všeobecnou budí úprava učitelských platů ve Slezsku, jak byla schválena v minulém zasedání zemského sněmu. Podle ní ustanoveny následující příjmy pro učitelstvo měšťanských škol: 1) učitel měšť. školy II. stupně (50% všech) 220 K (X. třída dietní) I. stupně (50% všech) 2400 K. Kvinkvenalek od zkoušky způso-

bilosti 7 po 10% základního služného. Příbytečné 300—600 K. Konečný příjem nejnižší 4300 K, nejvyšší 4600 K. 2). ředitel měšťanských škol mimo základní služné a kvinkvenálky: příbytečné 400—800 K, funkční přídavek 600 K. Konečný příjem nejnižší 5000 nejvyšší 5400 K. Příbytečné dle tříd místních stanoví okresní školní rada. — Na Moravě nejvyšší konečné služné učitele činí 3400 K (—1200 K), ředitele 4320 K (—1080 K).

Kandidatury učitelské v Čechách dopadly tak, jak jsme předvídali. Z učitelů nebyl zvolen ani jeden přes to, že jsou hlavní oporou a pilířem všech liberalistských stran a směrů.

Jak již bylo v těchto listech uvedeno, jednáno letos ve Šternberku o školách minoritních celkem velmi věcně a vážně. Sjezd německého učitelstva přijal v té věci následující resoluci o zřizování a udržování minoritních škol a dozoru k nim: 1. Obvod minoritní školy zahrnovati má všecky osady, dvorce a samoty v obvodu čtyř *km*. 2. Minoritní škola zřízena býti má všude, kde po pětiletém průměru je alespoň 30 školou povinných dítek, jichž rodiče dotyčné národnosti patří, alespoň pět let ve školním obvodu bydlí a vyučování dítek v řeči vlastní své národnosti se dožadují. 3. Je-li v obvodu ustanovených čtyř *km* obec s veřejnou školou dotyčné vyučovací řeči, oprávněny jsou všechny dítky v obvodu tam bydlící a národnosti té náležející školu tu, jež dle počtu dítek těchto zařízena býti musí, navštěvovati. Případné rozšíření školy, z ustanovení minoritního zákona plynoucí, provedeno bude nákladem země. 4. Je-li v obvodu čtyř *km* více obcí s dotyčnými školami, ustanoví zemská školní rada, vyslyševši dotyčné obce, kterou z těchto škol dítky minoritní navštěvovati mají. 5. Doba, určená k výpočtu pětiletého průměru školou povinných dítek, stanoví se dle posledních školních roků a počíná prvním dnem prvního a končí posledním dnem pátého školního roku. Doklady všech potřebných dat o době pobytu, stáří dítek, přiznání k národnosti atd. písemně podány buďte od žadatelů o povolení k návštěvě minoritní školy zemské školní radě, která všeliké další komissionelní šetření vede.

O školách pokračovacích týž sjezd přijal tuto resoluci: Výbor německo-rakouského učitelského sjezdu budiž požádán, aby doporučeno bylo zemským učitelským jednotám projednávati látku o pokračovacích školách, a aby požádány byly c. k. zemské školní rady, by thema toto na denní pořádek všem okresním a zemským konferencím položily. Nahromaděný takto material ať vyžádá si pak výbor rakouského učitelského svazu německého a ustanoví pro jednotlivé země referenty, kteří látku shrnou, plány navrhnou a v přesně doložené pamětní listině zemským vládám, jakož i ministerstvu za příčinou zřizování pokračovacích škol určité návrhy učiní. Návrhy tyto sloužiti mají za základ zákonné osnovy.

Zajímavou novotu chvályhodnou pozorujeme v „Pedagogických Rozhledech“. Mají nyní zvláštní rubriku pro časopisectvo pedagogické, z něhož uvádějí nejdůležitější články a citují obsah jejich. Škoda, že se obmezují na listy liberalní.

Novotu ještě chvályhodnější a velice časovou zavádí také ministerstvo obchodu. které zvláštním výnosem slibuje odměny mistrům za výchov učňů. O věci velmi případně píší „Katol. Listy“ takto: „Dr. Schustr na schůzi obchodní komory se tímto odměňováním obíral a vyslovil přání. aby od subvencování v živnostech technických složitějších přešlo se i na živnosti ostatní. Při výchovu učňů má se ale přihlížeti nejen k výchovu odbornému. ale také k výchovu socialnímu a mravnímu. K tomu dovolili bychom si také slovíčko pronésti. Mezi naším živnostnictvem jde jeden stesk. že pokračovací průmyslové školy v mravním ohledu pro učně nic nečiní. ba učeň od doby. kdy tuto navštěvuje. spíše horším než lepším se stává. Tím není ovšem řečeno, že by snad tímto zhoršením byla vinna správa školy. To nikoliv. ale okolí a poměry jsou tím vinny. V neděli dopoledne. místo aby učeník šel do chrámu Páně. musí celé dopoledne seděti ve škole. Na venkově někde přece jest vyučování náboženství mezi předměty učebnými. ale pro pražské učně je nejspíše naboženství věcí zbytečnou. To si musí volky nevolky pánové nechat říci. že k mravnímu výchovu učeníků nepřispějí žádnými premiemi pánů mistrů. dokud učeň bude tráviti neděli jako pohan. Chtít míti mravné učně a v náboženském ohledu je zanedbávati. je prací marnou. Sisyfovou. Jinak ale zcela souhlasíme s Dr. Schustrem. že nestačí učně vzdělávati pouze odborově. nýbrž také mravně a společensky.“ S projevem tím souhlasí zajisté každý, kdož není zásadním odpůrcem křesťanských řádů a výchovu na něm zbudovaného.

* * *

Vojenství. K vyzbrojení domobrany Manlicherovkami. Honvedský ministr polní zbrojmistr baron Fejerváry oznámil sněmovně poslanců požadavek 5.939.000 K. Za tento obnos má býti pořízeno 55.000 Manlicherovek pro pěchotu a 14.494 karabin opakovaček pro jízdu domobrany. Odůvodněn jest požadavek tento tím. že nyní již všichni domobranci prodělali výcvik s Manlicherovkami a že brigady určené pro podporu stálého vojska musí nutně používati s tímto stejné munice. Mnoho však přispělo k tomu zastavení práce v uherské zbrojovce. 25.000 ručnic bylo objednáno a také již zhotoveno. Těchto prvních 1.835.000 K uhrazeno bylo z z kassovních fondů.

Organisace ruské válečné moci. Válečná moc Ruska pozůstává ze dvou kategorií: ze stavu presenčního a z reservy čili zálohy. K doplňování obou kategorií. hlavně však k sestavení říšské obrany slouží „opolčeně“. skládající se z „rjatniků“, t. j. říšských obránců. V Rusku není záloha roztříděna na ročníky a sestavují se z ní zvláštní reservní pluky. neboť není toho zapotřebí. aby se pluky v čas míru postavené teprve záložníky doplňovaly; jsouť již v plném počtu (stavu válečném) aneb aspoň ve stavu pro mír. ale ve zvýšeném.

Vojsko presentně sloužící aneb „polní trupy“. V Evropě a na Kavkaze má Rusko 52 pěších divisí, 9 střeleckých brigad a 8 finských střeleckých praporů. dohromady 836 praporů pěších a 68 praporů střeleckých. V odlehlých (asijských) okresích není divisí (divise

pozůstává ze 4 pluku po 4 praporech, nýbrž jen brigad, a sice 8 turkestanských, 5 východosibiřských a mimo těchto 1 samostatný a 3 linijní prapory. — Jízda (o kozácích se zmíníme zvlášť) pozůstává v okresích evropských z 19 divisí jízdných, 4 divisích kozáckých, 2 samostatných brigad, 1 finského pluku dragounů, 1 pluku donských (císařských kozáků, z pluku jekaterinodar-kubanského, z divise kubanských jezdců, z pluku Terek-kozáků, z pluku kozákův astrachanských, z krimské divise a z 9 samostatných setnin. Dohromady 348 švadron a 242 setnin. V okresích asijských není jiné jízdy než kozáků, jen až na pomoří existuje „primorskij-dragounský pluk". Všeho dohromady máme šest švadron a 83 setnin seřaděných v turkestanskou divisi, pak transkaspickou, západosibiřskou a ussurskou brigadu. — Dělostřelectvo Ruska evropského skládá se z 52 dělostřeleckých pěších brigad (po 6—9 bateriích), 7 střeleckých divisí (po 2—3 bat.), z finského pluku (o 4 bat.) a 7 pluků s hmoždíři (po 2—4 bat.). Každá baterie čítá 8 děl. Jízdné dělostřelectvo pozůstává z 20 jízdných a 16 kozáckých baterií, pak z jízdné horské divise o 2 bateriích; všecky baterie po šesti dělech. V odlehlých okresích nalézají se 4 pěší brigady, 3 samostatné divise, pak 1 jízdní horská baterie a 4 kozácké baterie. Dohromady čítá dělostřelectvo 492 baterií, z nichž 305 lehkých a 90 těžkých, 26 hmoždířových, 12 horských, 40 jízdných a 3 jízdní horské baterie. — Sbory technické na Kavkaze pozůstávají z 25 praporů sappeurů, 8 praporů pontonýrův a 4 praporů železničních. V okresích dálných nalézá se: turkestanský, transkaspický a východosibiřský prapor podkopníků (sappeurů), pak 2 transkaspické a 1 ussursko-železniční prapor.

Vojsko záložní. Záložní pěchota vřaděna jest buď do plukův aneb samostatných praporu záložních. V čas míru čítá reservní pluk toliko 2 prapory, v čas války vzrůstá až na 2 pluky po 4 praporech. Záložní prapory čítají 5 setnin a vzrůstají 4 setniny v čas války až na 1 pluk, pátá pak tvoří základ pro druhou výzvu. Máme v čas míru 24 plukův a 60 praporů, v okresích odlehlých pak 17 reservních praporu. Reservní jízdy v Rusku není, ale něco podobného representují kozáci, kteří jsou doma. — Záložní dělostřelectvo čítá v evropském Rusku a na Kavkaze 7 brigad po 5—6 bateriích, celkem 41 baterií. Z těchto vyvine se v čas války 164 baterií, totiž z každé baterie stanou se čtyry. V odlehlých okresích jest o 8 baterií postaráno. — Technické reservní oddíly pozůstávají v čas míru ze 2 praporů sappeurův a 3 setnin železničních. Ve válce se mužstvo sappeurských praporů zdvojnásobí a ze 3 setnin železničních stanou se 3 prapory.

Vojsko pro pevná místa skládá se z pěchoty, dělostřelectva a oddílů technických. Pěchota čítá 21 plukův a 12 samostatných praporů. Pluky ve Vladivostoku a Dálném jsou silny jako ve válce. — Dělostřelectvo sestává ze 56 praporů, 10 setnin a 5 baterií na výpady. Tyto poslední vzrostou v čas války na 16 baterií. Dále existují 4 dělostřelecké obléhací prapory. — Technické sbory čítají 12 setnin sappeurů (v čas války 24), 11 setnin pro námořní pevnosti, 2 setniny pro podkopy v řekách, 6 pevnostních vzduchoplaveckých oddělení a 7 oddílů telegrafních.

Kozactvo pozůstává hlavně z jízdy, pak z dělostřelectva a pěchoty. Pěších kozáků jest jen něco málo mezi kubanskými oddíly. V čas míru udržuje se jen asi třetina kozáků ve službě činné a v čas války postaví se tedy třikrát tolik mužstva ve třech výzvách. Kromě mužstva třetí výzvy má každý kozák svého koně. Celkem postaví kozactvo v čas války 150 pluků jízdy mimo 3 divisí a 53 setnin, 18 pěších praporův a 44 baterií v úhrnné summě 190.000 mužů.

Milice jest jen na Kavkaze a v Zabajkalsku a tvoří jízdná oddělení, která se doplňují dobrovolníky. Nyní pozůstává: daghestanský jízdný pluk a 3 miliční setniny, dále pak 1 kubanská sotnije, 3 sotnije Terek-kozákův a 1 divise nepravidelných jezdců turkmenských.

Oddíly doplňovací. Pro pěchotu tvoří se oddíly doplňovací teprve v čas války, a sice po jednom praporu pro každý pluk, kdežto jízda a dělostřelectvo již v čas míru kadry pro oddíly doplňovací mají.

Oddíly výpomocné. Vozatajstvo čítá 6 praporů po 4 setninách. V čas války tvoří tyto setniny 110 válečných transportů. Pro dělostřelecké a ženijní parky jsou již v čas míru kadry zřízeny. — Pro službu ordonanční přidělují se vyšším komandům jezdci od mysliveckých komand. — V čas míru pozůstává 7 kadrů pro oddělení polních četníků. Všecko dohromady čítá asi 18.000 mužů.

Opolčenie (domobrana). Kdo své branné povinnosti v stálém vojsku dostál, patří k opolčení. Tato zformuje dle potřeby v čas války pěší družiny, jízdné setniny, dělostřelecké baterie atd. Kolik oddílů se sestaví, závisí od vyšších rozkazův. Aby sestavování oddílu šlo ražno ku předu, jsou již v čas míru v každém vojenském okresu určeni vojáci (dva pro každou setninu), kteří tvoří jaksi kadr, jádro té setniny. Důstojníci musí býti jmenováni již v čas míru.

Síla branné moci (v míru). V evropském Rusku máme ve službě presenční 731.000 mužů, z reservních oddílů 74.000 mužů, z pevnostních oddílů 81.000 mužů, z doplňovacích oddílů 8000 mužů, pro službu v místě 55.000 mužů, dohromady 949.000 mužů. V okresích vzdálených 124.000 mužů.

Dislokace. Pravděpodobně mohly by nejspíše povstati zápletky se sousedy západními, a dle toho má též Rusko nejvíce vojska blíže hranic západních. Do vnitra země vojska povlovně ubývá a okres kazaňský nemá již vůbec stálého vojska, nýbrž jen oddíly reservní. Poněvadž existuje dosud málo železnic a v případě mobilisace by příliv lidu z vnitrozemí již i pro ohromné vzdálenosti zdržoval, udržuje Rusko své voje i v čas míru skoro ve stavu válečném.

Střelecká škola pro dělostřelce zřídí se ještě letos na pozemcích uherského eraru, zakoupených od hraběte Zichy u Veszprimu. Do střeleckého kursu komandováno bude ročně as 40 důstojníků.

Zdravotní stav v armadě v únoru. Koncem ledna zbylo nemocných ve svých odděleních 2202, v ústavech 8462. — Přibylo během února 17.308 a odešlo 17321 mužů. Mezi těmito bylo 15.896 vyléčených a jen 63 mrtvých.

Ročník XVIII. Číslo 12.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše Václav Oliva. (Č. d.)

c) Šmalkaldské články a antikrist.

1. Ve článcích šmalkaldských jsou slova: „Dies Stück zeygt gewaltiglich, dass der Papst der rechte Endechrist oder Widerchrist sei, der sich über und wider Christum gesetzt und erhöhet, weil er will die Christen nicht lassen selig sein ohne seine Gewalt. Darum sowenig wir den Teufel selbs für einen Herren oder Gott anbeten können, so wenig können wir auch seinen Apostel den Papst oder Endechrist in seinem Regiment zum Haupt haben." [1])

2. „Všickni křesťané", tak se žádá v těchto článcích, „mají se od papeže a jeho společníků či přívrženců odvrátiti jako od říše antikristovy a jej proklínati." [2])

3. Schaff pozastavuje se nad zatracením pohanův, o nichž s důrazem užili reformatoři k Řím. 2., a nad výrazem o antikristu. Poslední názor jako všeobecný 16. století, praví A. Zahn,[3]) považuji za úplně biblický, proto že antikřesťanství objevuje se v církvi, neboť pravý Kristus bývá tu vytlačován falešným Kristem. Antikrist jest protikristus — představou jiného Krista — a kde pak děje se to hrozněji než v papežství?" [4])

---

[1]) *Herzog's* »Realencyklopädie« 13, 593. — *Tschackert,* »Evangelische Polemik«, 2. Aufl. 54. — *T. Kolde,* »Martin Luther« I. 319, II. 445 nn.

[2]) *Müller,* »Die symbolischen . . .« 308, 336.

[3]) »Deutsche evangelische Kirchenzeitung« 1891. 159.

[4]) *Janssen,* »Ein zweites Wort an meine Kritiker« 1883. 61. — *Döllinger,* »Kirche . . .« 277.

4. Zástupci Jowa-synody přijali při letním colloquiu roku 1893. se zástupci Ohio-synody, jež odbývalo se za příčinou sblížení se obou synod, thesi: „Proto že všecky v Písmě svatém udané podstatné znaky antikristovy nalézají se při římském papeži, proto považujeme ho s naším vyznáním za v II. Thes. 2. předpověděného antikrista. Zda na základě tohoto místa souhrn všeho antikřesťanského v jedné konkretní osobě se očekávati má, jest otázkou, o niž může každý rozdílně smýšleti, aniž by při tom pozbyl církevního společenství.“ [1])

5. Proto že ani členové theologické fakulty v Erlangách ani vrchního konsistoria v Mnichově nebyli ochotni, tuto thesi za nesprávnou prohlásiti,[2]) sotva mohlo by se tak státi, vzpomeneme-li na slova Lutherova: „Papeže má každý nazývati antikristem. Kdo tak učiniti nechce, ať táhne do N. a jde s ním na šibenici.“ [3])

6. Uvedené věty ze článků šmalkaldských svědčí o tak hluboké moudrosti, o tak kromobyčejném porozumění Písmu, o tak vroucí zbožnosti, že již pouze pro ně Luther a Melanchton měli by oslavováni býti za největší duchy lidstva! A vstupují-li za našich dnů nedbajíce na tak mocná slova Lutherova a Melanchtonova, protestantská knížata do komnat papežových, pak je to jistým znamením, že poslední den již je přede dveřmi.[4])

7. Srovnej, praví M. Bredenbach, s naukou Petrovou[5]) ty, kdož za naší doby titulem evangelia se chlubí, kdož vzdor Bohu a církvi učiněným slibům se žení, nižádných knížat si neváží ani církevních ani světských, ba ani těch, jež svou pošetilou naukou oklamali a ku sacrilegickým skutkům svedli, kdož po vypuzení mnichův a kněží statky církevní loupí a sobě i svým učitelům rozdílí. A i těchto poslouchají potud, pokud se jim líbí. Nestydí se, jiné nesnesitelnými pomluvami zasypávati. Zda lhu, vědí ti, kdož spisy Lutherovy četli v době, kdy žil ještě ve všem jako mravné, srdečné a křesťanské

[1]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1895. 316, 319.

[2]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1893. 300 nn., 353 nn. — *Graul-Seeberg*, »Die Unterscheidungslehren der verschiedenen christlichen Bekenntnisse«, 12. Aufl. 1891. 23.

[3]) »Zeitschrift für katholische Theologie« 1895. 457.

[4]) Papež přijal 4. prosince 1895 velkokníže sasko-výmarské. »Allgem. Zeitung« z 5. prosince 1895. Dne 10. ledna 1896 zasedala slavnostně akademie věd v Petrohradě za předsednictví velkoknížete Konstantina. Za čestné členy byli zvoleni mezi jinými velkokníže následník, papež Leo XIII., hrabě aumalský atd. »Frankf. Ztg.« z 11. ledna 1896.

[5]) II. Petr 2, 10: »Umíť Pán pobožné z pokušení vytrhnouti, nepravých pak ke dni soudu dochovati k mučení; zvláště pak těch, kteříž za tělem v žádosti nečistoty chodí a vrchnosti pohrdají, smělí, sobě se líbící, nebojí se uváděti sekty rouhajíce se...«

kníže, proti úctyhodnému Jiřímu saskému, proti hraběti brunšvickému, proti mnohým vynikajícím biskupům; především však proti nejvyššímu pastýři křesťanské církve na zemi, proti zástupci Kristovu, římskému papeži. Myslím, že ani šašek a nemrava nemluví sprostěji, špinavěji a nečistěji, ani v hampejze, jak ona obluda se odvážila psáti proti nejvyššímu knězi církve.[1]) Neboť dělá z papeže antikrista, a co tento názor nevědomým zástupům vštěpuje, jest chválen jako zbožný a vtipný muž, jakoby tím obhajoval čest Kristovu i církve.[2])

8. Před nedávnou dobou četli jsme tři popisy „starého hrozného nepřítele“, jež tuto podáme.

Evangelický rektor Mertens v Augsburku píše latinsky: „Ty jsi nejdůstojnějším nástupcem Petrovým, pravým zástupcem Kristovým, viditelná nejvyšší hlava katolické církve, pastýř a nejvyšší učitel veškerého křesťanstva!“ Papež (Pius VI.) přijal rektora v půlhodinové audienci, načež loučil se Mertens se slzou v oku s kabinetem katolické církevní hlavy, jež vskutku každého svou šlechetnou vznešeností okouzlila.[3])

Před pravou kolonadou při Portone di Bronzo, vypravuje Irma Wittková,[4]) v hodinách dopoledních stojí přemnoho povozů, proudí chodci oblečeni v důstojný černý šat s tváří slavnostní a dychtivou. Švycarská garda, uniformovaná černě, červeně a zeleně, dle střihu středověkého, ukazuje zástupům cestu. Široké mramorové schody tak mírně vystupující, že obyčejným krokem tři najednou bychom překročili, vedou do prostranného, freskami vyzdobeného sálu podél Rafaelových loggií. Není to královský lesk, jenž tu panuje, je to vlastní, na širém světě nikde leč tu kvetoucí papežská nádhera, jež při všech vzácnostech, při vší rozmanitosti krásného umění, jak se zdá, hlásá: Mé království není z tohoto světa! „Nadpozemský“ vládce tu sídlí, jejž, když společnost shromážděna jest, přináší vedlejšími dveřmi šest červeně oděných sluhů. Ne proto, že ceremonielní zvyk to předpisuje, na to v tomto okamžiku úplně zapomínají, vrhnou se přítomní na kolena, nýbrž proto,

[1]) S hlubokým opovržením by se zajisté lepší část protestantského lidu od Luthera odvrátila, kdyby věděla, jak hrozně tento »reformator« v mravním ohledu si počínal. Srv. *T. Kolde*, »Martin Luther« II. 539, 541. — *Janssen*, »Geschichte des deutschen Volkes« III. 533. — *Janssen*, »Ein zweites Wort an meine Kritiker« 1883. 93 n. — »Kirche oder Protestantismus?« Mohuč 1883. 239 n. — »Historisch-politische Blätter« 1895. 116, 216 nn.

[2]) »Der Katholik« 1893. 2, 459 n.

[3]) »Wiener Fremdenblatt« ze 6. července 1895.

[4]) »Wiener Fremdenblatt« z 28. listopadu 1895.

že jinak učiniti nemohou. spatřivše starce. jenž, jak se zdá, sotva polovinou zemi patří. Nepohnutě spočívá v purpurové stolici. jako úplně vysílen. se sklopenými zraky. s obličejem tak bělostným. jak jest jeho vznešený, velekněžský šat, jenž postavu jeho objímá, jako čepička, jež hlavu mu kryje. Na ramenou spočívá šarlatový plášť. Uprostřed sálu složí nosiči břímě a jakmile zvuky nábožné písně a provolávání slávy od shromážděných ztichne. předstoupí zvolený řečník. aby sv. Otci v delší řeči přednesl svůj i svých společníků hold. Když skončí, vzpřímí se papež, v očích jeho zasvitne a zvonivým hlasem. po celém sále slyšitelným. v překrásné latině, jakoby byl býval žákem samého Horace a Ovida. odpovídá na oslovení.[1] Tu obživnou jeho tahy. ruce provází s výraznými pohyby slova; posléze zvedne se a udělí požehnání. Ani nedýchajíc. naslouchá shromáždění, aby ani jediné slovíčko mu neušlo, a všecky oči upírají se na nosítka. jakmile sluhové je zvednou a za stěnu komnaty odnáší. Nemluví-li s každým jednotlivcem, tož přece s každou skupinou, Lev XIII., a výjimečně smí každý téměř průhledně bledou ruku jeho políbiti. jež se srdečnou dobrotou ke každému se vztahuje a láskyplně starcům i dítkám tváře hladí. „Il Papa vi ama tutti comme figli!“ (papež miluje vás všecky jako své dítky), opakuje Leo XIII. častěji a jako radostně dojat dodává měkce: „Siete venuti a veder vostro Papa!“ (přišli jste spatřit svého papeže). A spatří-li staré. chudé či neduživé lidi, již též přišli „a vedere il Papa“, tu jeho velké moudré oko zvlhne. Oči jeho jsou plny nadšení a ohně a přece tak milý. klidný a nenaznačitelného lesku. jasného, slunného pohledu, jenž. jak se zdá, všecko proniká a v duši čísti umí. Prve než sv. Otec do svých komnat se vzdálí, uděluje ještě všem přítomným apoštolské požehnání. Dojati, povzneseni opouštějí všickni, kteří této posvátné chvíle súčastniti se směli, Vatikan. Zřídla pějí píseň siren, šedí svědkové pohanských dob vypráví o zapadlé velikosti, obetkávající smysly fantastickou náladou. V nádherných chrámech hledí v příjemné kráse malovaní a mramoroví světci. a v srdci těch, kdož přišli „a vedere il Papa“, vládne pocit: „Dnes spatřili jsme živého světce a líbali jeho ruku.“

Jest půl jedenácté (7. února 1896), píše E. Steinmann,[2]) a všickni jsou shromážděni (v Sixtinské kapli) a čekají na velekněze, jenž dlouho na sebe čekati nedá. Ihned ztichne veškerý šum a oči všech upírají se napjatě na starce téměř 90letého, jenž pozdviženou pravicí žehnaje...

---

[1]) O kromobyčejné znalosti latiny papeže Lva XIII. srv. »Allgemeine Zeitung« ze 2. prosince 1895.

[2]) »Allgemeine Zeitung« z 19. února 1896.

jistým krokem kráčí k faldistoriu, kdež poklekÁ k tiché modlitbě... Mše requiem za Pia IX.) počíná... Jsou to staré, svaté, obdivuhodné zpěvy, jež ještě dnes přednáší se s nepřekonatelným mistrovstvím v papežské kapli, podobající se andělským sborům, jež v duši lidské vzbuzují zbožné úvahy... Jasně znějícím hlasem koná papež absoluci; duše jeho zračí se ve slovech tak výrazné, tak upřímné, že celé shromáždění jest dojato. Oči září, postava mohutní; jest posud mužem, jehož produševnělá postava obdivuhodně uchvacuje zástupy, jako se stalo, když o svém jubileu uděloval „urbi et orbi" apoštolské požehnání.

Když stařec Pius IX. poutavou řečí zástupy zbožných paní a ne pouze římsko-katolických při audiencích uchvacoval, píše Tschackert, a „jako napomínající a varující prorok" mluvil, ospravedlňovali se v čistě protestantských domech, že požehnání starcovo nemůže uškoditi. Ovšem že ne, kdo však jako evangelický křesťan s rozvahou před zapřisáhlým a ustavičným nepřítelem své nauky na kolena klesá, dopouští se zrady na své církvi, a kdo činí tak bez rozvahy, jest necharakterním.[1])

9. Pravý a upřímný vyznavač Lutherův pěje krásně a hlasitě, pokud síly stačí, „evangelické" verše, jež zbásnil jeho mistr, sacerdos Musarum, „jsa nadán zvláštním darem" jako málokdo:

Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort
Und steur des Papsts und Türken Mord.

Divíme se, že toto „upřímné přání" mnohých „evangelických" křesťanů posud vyslyšeno nebylo!

Z času, kdy Luther všude shledával látku k vydání evangelického zpěvníku, jehož nebylo, pochází píseň Michaela Styfela: „Dein armer Hauf, Herr, thut klagen", jež nachází se již ve sbírce lutherských písní roku 1524. Je to ustavičné proklínání papeže jako antikrista, jehož moc sice již velmi jest otřesena, k jehož zničení již všecka znamení poukazují, jemuž největší roh již je zlomen, jenž však „noch mit einem thut er pochen." Výslovně se dí:

Herr, steh auf! uns thut verlangen:
Lass herbrechen dein Gericht!
Dass zerbrochen werd das Prangen,
Das mit Lästern herrscht und spricht:
All Welt muss wohl an mir hangen,
Gott selbst mir nicht widerficht![2])

[1]) *P. Tschackert* Evangelische Polemik gegen die römische Kirche. 2. Aufl. 1884. 54 n.
[2]) »Sonntagsblatt des Reichsboten« ze dne 2. února 1896.

V takovýchto modlitbách nachází lutherská pravověrnost ještě za našich dnů zálibu.

10. Bez Říma nebylo by Německa ani křesťanského ani politicky sjednoceného, poznamenává Schulze.[1])

e) Formule svornosti.[2])

(Formula concordiae.)

α) Dějiny.[3])

1. V církvi protestantské časem vzniklo tolik mínění a stran,[4]) že všeobecně pociťovala se nutnost, aby rozličné frakce, z nichž každá své vyznání měla, spojily se alespoň společným vyznáním. Po smrti Lutherově Melanchton a s ním četná řada bohoslovců (škola Melanchtonova = filipisté) odchýlili se značně od přísného učení Lutherova činíce ústupky jednak učení katolickému (romanismu, učením t. zv. synergismu, t. j. součinnosti vůle Boží a lidské při obrácení člověka), jednak kalvinismu (učením o večeři Páně, v němž upuštěno od „ústního a nehodného“ přijímání těla a krve Kristovy); tím však popudili orthodoxní lutherany.

2. Pokus o jednotu v učení podnikl „učený“ kancléř v Tubinkách Jakub Andrea, aby usmířil bohoslovce švábské a dolnosaské. Proto sestavil roku 1567. z popudu vlastního a částečně i na vybídnutí vévody vitemberského Krištofa krátkou a mírnou společnou formuli o pěti článcích. Pokus se nezdařil, proto že vévoda Krištof již po roce (1568) zemřel a filipisté svou posici v Sasku statečně hájili.

3. Obrat k lepšímu nastal roku 1573. Toho roku totiž kurfirst saský August ujav se jako poručník vlády v knížectvích durynských, vypudil z Jeny Flacciany a filipisty, směle hlásající svou nauku přísně stíhal.[5]) V této době Jakub Andrea, aby i obec pro dílo k svornosti získal, snažil se v šesti popularních kázaních (rozhodná kázaní) poučiti ji o panujících neshodách zvláště mezi bohoslovci augsburského vyznání a severního Německa (Chemnitz z Brunšviku, Vestfal v Hamburku a Chytraeus v Rostocku) a o jich urovnání. Obec i bohoslovci souhlasili. Toliko Martin Chemnitz, svého času nejvýtečnější bohoslovec.

---

1) *F. W. Schulze,* »Über romanisirende Tendenzen«. 54.

2) *Guericke* nazývá ji »posledním symbolickým mezníkem a v mnohém ohledu hlavním vyznáním lutherské církve.«

3) O Formuli svornosti *C. F. Göschel,* Die Concordienformel nach ihrer Geschichte, Lehre und kirchlichen Bedeutung«. Lipsko 1858. – *Herzog's* »Realencyklopädie für protestantische Theologie« VIII. 2. vyd., 176 nn.

4) *J. Janssen,* »Geschichte des deutschen Volkes« IV. (1885) 483 nn.

5) A snažil se »knížecím diktatem« všecky spory ukončiti.

v podobě kázaní urovnání považoval za nevhodné. I přepracoval tedy Andrea svá kázaní na jedenáct jednotlivých článků, přihlížeje při jich složení ke konkordii švábské. Toto nové dílo své zaslal Andrea roku 1574. Juliovi, vévodovi brunšvickému a kamenickému, s prosbou, aby je prozkoumal a bohoslovcům jihosaským předložil. Než ani tento nový pokus nenalezl milosti u Chemnitze. I opravili je Chemnitz a David Chytraeus roku 1575. co nejdůslednějí dle učení Lutherova zejména ve článcích o svobodné vůli a večeři Páně, načež zaslali je jako švábsko-dolnosaskou konkordii Andreaovi zpět. Ten v podstatě s opravami souhlasil.

4. Nový pokus o jednotu stal se roku 1576. Téhož roku z rozkazu Ludvika, vévody vitemberského, vydali tři vynikající bohoslovci Lukáš Ossiander, Bidenbach a Scherdinger od Ossiandra složenou „maulbronskou formuli", již dne 9. ledna 1576 v klášteře maulbronském podepsali.

5. Obě díla švábsko-dolnosaská konkordie a maulbronská formule předložena byla Augustovi, kurfirstovi saskému. Ten ihned svolal theologický konvent do Torgavy, k němuž pozváni byli: Chytraeus, Andrea, Chemnitz, M. Selneker z Lipska, Muskulus, generalní superintendent z marky brandenburské, a Körner. Tito zpracovali od 28. května do 7. června 1576 sebraný material v „torgovskou knihu" o 12 článcích. Kniha torgovská zaslána pak evangelickým knížatům k posouzení.

6. Od knížat evangelických o knize torgovské podáno bylo množství různých dobrozdání. Když tato sebrána byla, přikročili na žádost knížat a z rozkazu Augusta saského Andrea, Chemnitz, Selneker, k nimž později se přidružili Chytraeus, Muskulus a Körner v klášteře Bergen u Děvina dne 1. března 1577. ku konečné redakci knihy torgovské na základě oněch dobrozdání. A tak povstala „kniha bergenská" či Formule svornosti, a to ve dvou oddílech, prvním jako „Epitome" a v druhém jako „Solida declaratio".

5. Obsah a rozdělení.

1. Formule svornosti dělí se na 12 článkův, a to: 1. O dědičném hříchu, 2. o svobodné vůli, 3. o spravedlnosti víry, 4. o dobrých skutcích, 5. o zákoně a evangeliu, 6. o třetím užitku zákona, 7. o svaté večeři Kristově, 8. o osobě Kristové, 9. o Kristově vstoupení do pekel, 10. o církevních obyčejích, zvaných adiafora čili ve věcech nepodstatných, 11. o věčné prozřetelnosti božské, 12. o jiných sektách k augsburské konfessi nikdy se nehlásivších.[1])

[1]) Nevokřtěnců, Schwenkfeldianův, Antitrinitářův atd. Následuje závěr: Svědectví Písem sv. a starých čistých Otců církevních.

2. Každý článek má dva oddíly, z nichž první ukazuje, co Affirmativa učí, druhý co Negativa zavrhuje, a to stručně v předcházejícím kratším výtahu (Epitome) a obšírněji v následujícím jasném výkladě (Solida declaratio[1]).

3. Nejdůležitější, o čemž Formule svornosti jedná, jest asi toto: pojednáno tu důkladně o večeři Páně, o osobě Kristově, zvláště pak o všudypřítomnosti (ubiquitas) Boží. Zda ubiquitas jest absolutní či relativní, nebylo rozhodnuto tak, že Kristus i dle své lidské přirozenosti, tedy i se svým tělem všude přítomen býti může „ubicunque velit", zvláště pak při svaté večeři Páně. Dále pojednává se částečně, aby rozluštěn byl synergismus[2], o praedestinaci, ačkoli v lutherské církvi vlastně žádného sporu o ní nestávalo. Luther, ačkoli z počátku o částečné (partikularní) praedestinaci hovořil, znenáhla od ní ustoupil. Právě tak Melanchton, s tím však rozdílem, že kdežto někteří každé spolupůsobení člověka vylučovali, on jistý stupeň spolupůsobnosti dovoloval. Proto že Formule svornosti odmítajíc synergismus co nejrozhodněji, prohlašovala, že od prvního hříchu v člověku ani jiskřička (ne scintulla quidem) duševní síly k samostatnému, svobodnému chopení se nabízené milosti nezůstala, prohlásil Melanchton, že Kalvin ku přijetí absolutní praedestinace rozumovou konsekvencí přinucen byl. Emancipuje se však Formule svornosti od kalvinských konsekvencí tím, že člověku sice nedoznává schopnosti, aby sám od sebe milosti se chopil a s ní spolupůsobil, ale přece že může s ní spolupůsobiti anebo ji odmítnouti.

Tyto zásady o praedestinaci, jež Formule chová, byly roku 1580. dodatečně od Andrea v připojené Praefatio důkladněji uváženy a vysvětleny.[3]

γ) Text.

1. Formule svornosti vydána byla nejprve německy, a to jako „Epitome" pořízená od Andrea pro ty, jimž „Kniha torgovská" by byla příliš obšírnou, a pak jako „Solida declaratio" pro ty, kdož celou by znáti chtěli.

2. Do latiny přeložena byla od Lukáše Ossiandra. Překlad tento přijat roku 1580. do „Svornosti".

---

[1]) Jako dokladův užívá se citatů ze spisů Lutherových a vyvrací se učení Kalvinovo a Melanchtonovo.

[2]) Luther ve sporu s Erasmem popíral, že by lidská přirozenost byla schopna samostatně uchopiti se spásy. Později v Loci (1535) a augsburské konfessi (1540) připouštěl Melanchton jisté spolupůsobení (synergismus) svobodné vůle člověka při jeho obrácení.

[3]) *J. H. Kurtz* op. c. 131–132.

δ) Význam.

1. Význam Formule svornosti vyličuje protestant Heidrich: „V lutherské církvi mělo Formulí pro rozličné bludy hrozící rozštěpení odstraněno a jed kalvinských a melanchtonovských bludů vykořeněn býti. Všickni kazatelé a učitelé, všickni professoři a úředníci i universitní pedel musili tuto formuli v Sasku a v zemích, kdež ji knížata přijala, podepsati, chtěli-li zůstati ve svých úřadech; 8000 bohoslovců ji podepsalo;[1], kolik však jich ji četlo a kolik jich této učené knize rozumělo? Bohoslovci musili buď ji přijmouti aneb míst svých se zřeknouti; kurfirst August saský se domníval, že ďábel obzvláště bohoslovce pýchou trestá a jich hádky že by nikdy neskončily, a proto že jest povinností světské vrchnosti, aby své zemské církve k platnosti přivedla. Sotva dvě třetiny německých církví Formuli přijalo; třetina zemských církví většinou smýšlení Melanchtonova Formuli nepřijala a přibližovala se ke kalvinismu, avšak zcela reformovanou se přece nestala. Protože tyto dvě třetiny (jež Formuli přijaly) i na dále augsburskou konfessi uznávaly a k ní jiné spisy jen některé jako přísně lutheranské připojovaly, nazývány jsou v říši od roku 1648. výslovně „sestry augsburské konfesse.“ Z mimoněmeckých zemských církví pouze jedna část Formuli svornosti přijala.“ [2])

Církevního uznání došla Formule částečně v kurfirství saském a brandenburském, v 20 knížectvích, v 24 hrabstvích, v 35 říšských městech; zamítnuta byla v Hessensku, Zweibrückensku, Anhaltsku, Pomořansku, Holštýně, Dansku, Švedsku, Norimberce, Strasburku atd.

2. Účel spojiti všecky církve lutheranské, jejž Formule měla, se nezdařil. Mělať býti „skutečným dílem pokoje.“ [3]) Faktum však, že na mnohých místech násilím zaváděna byla a hned po svém vydání Concordia discors[4], svornost nesvorná nazývána byla, svědčí o opaku.

---

[1] Kurfirst, jenž ve Formuli svornosti spatřoval ohlas svého mínění, chtěl tomu tak, a kdo by se byl odvážil odporovati jeho hroznému příkazu?! Po přečtení ihned vyžadoval se podpis. Ohledy na úřad a rodinu uvolnily srdce a k poslušnosti nutily svědomí. Lidový žert vložil paním kazatelů tato slova do úst: ‚Podpište, milý pane, abyste na faře zůstal.‘ Takto vyskytlo se jen něco málo odpůrců, kteří úřadu zbaveni býti musili. (*G. Weber*, Allgemeine Weltgeschichte, sv. XI., 731 nn. O theol. obsahu jejím: »Die Theologie der Concordienformel historisch-dogmatisch entwickelt und beleuchtet von *Dr. Fr. H. R. Frank*.« Erlangen 1858—1862. 4 svazky.

[2] Prof. *R. Heidrich*, »Handbuch für den Religionsunterricht in den oberen Klassen.« I. Theil. Kirchengeschichte. Berlin 1894. 323—324.

[3]) *H. Schmidt*, »Handbuch der Symbolik.« Berlin 1890. 275.

[4]) *Hase*, »Kirchengeschichte.« 11. vydání 1866. 415.

3. Theologický charakter Formule je nejpřísnější lutherství. Vysvítá to ze slov Müllerových, jenž píše: Ve Formuli svornosti se dosvědčuje, „že augsburská konfesse vůli lidskou v duchovních záležitostech neuznává za úplně svobodnou, nýbrž dí, že je zajatkyní ďáblovou“; „že apologie vůli lidské pražádné schopnosti nepřičítá, aby dobré konati anebo s ním spolupůsobiti mohla“; že v článcích šmalkaldských následující blud se zavrhuje, „že člověk má svobodnou vůli dobré konati a zlého se vystříhati.“ [1]) (P. d.)

Ze života pro život.

O poměru vědy náboženské a protináboženské uvažuje se nyní tím častěji, čím lépe se poznává, že všechny myšlenkové zápasy konečně tou alternativou končí: s Bohem či bez Boha. Chceme si projevů o tomto předmětě i dále bedlivé všímati. Dnes uveřejňujeme, co Dr. M. Reischle, professor v Halle píše v „Theologische Rundschau“ IV (1901) str. 264. dle Tröltsche o vědeckém stavu v přítomné době.

V dřívější době, praví, nebylo mezi vědou a zjevením církví hlásaným rozporu, naopak obojí se vzájemně doplňovalo. Věda, s jakou se křesťanství ve světě řecko-římském setkalo, vrcholila v mravně-náboženském názoru světovém, jenž měl ráz monotheistický a cílil za vznešenými idealy. Tento vrchol řecko-římské filosofie byl křesťanstvím přijat; toliko byla tato filosofie o Bohu a světu uznána za výkon přirozeného rozumu; v ní jeví se toliko přirozené učení o Bohu a mravech, nad ní s větším právem zdvihá se nadpřirozené poznání Boha v církvi. Na tomto kompromissu mezi přirozeným a nadpřirozeným poznáním Boha zakládala se celá filosofie a theologie církevní. Měla velikou cenu: zajistila křesťanství jisté vymoženosti antiky a dala celému poznání o světě, umění a básnictví, ano celému lidskému společenskému žití vnitrnost a hloubku, jakých antika nedosáhla.

Avšak znenáhla se nerovný svazek uvolnil. Na jedné straně změnila se věda: filosofie jakožto všeobecná, universalní věda rozdělila se na řadu jednotlivých věd přírodních a duchových, které prozkoumávaly jednotlivé obory zkušenosti, které také měřítka pro usuzování nebraly už mimo sebe, nýbrž hleděly jich nabýti samostatně

[1]) *Müller*, »Die symbolischen Bücher der evangelisch-lutherischen Kirch«. Třetí vydání 1882, str. 596, 598, 602 a 606.

z věci samé. Tím však také padla tendence celé vědy k přirozenému poznání Boha; na místo jedné náboženské vědy nastoupila věda o náboženstvích. Na druhé straně odpadával z církevního systemu nadpřirozeného zjeveného poznání kus po kuse: na místě sklonění před církevní autoritou povstala samostatná osobní zbožnost; církevní články víry se rozplynuly pod poznáním, že dogmata jsou jen symbolickými prostředky k projádření náboženského obsahu; zevně pak hlodala historická kritika na nadpřirozených dějepisných základech, na nichž spočíval system církevního učení.

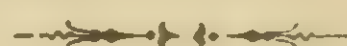
Epochalní v celém tom processu byla doba osvícenosti v 18. století: tenkráte dokonal se obrat ve všech oborech celého života a smýšlení k přirozeným silám člověka a silami těmi vytvořené světské kultuře; nastalo zásadní historické nazírání. Tím však také vznikl odpor proti nadpřirozenému, vyjímání křesťanství ze souvislosti duchovních dějin lidstva. V této negaci je doba osvícenosti základem celé moderní kultury. Ovšem, že positivní rozluštění problemu, o něž se doba ta pokoušela, bylo příliš neúplné a optimistické; tkvělo ještě příliš v kolejích přemoženého supranaturalismu, jelikož považovalo vždy stejné, suché pravdy rozumové za obsah dějin v různých oborech duševního života.

Teprve z básnických idei našich klassiků vytrysklo plné poznání dějin, v nichž lidská celková povaha se rozvila v různých základních směrech. Musela také přemožena býti idealní metafysická spekulace, která sice právem ukázala na myšlenku vývoje, ale předčasně konstruovala chod tohoto vývoje a příliš odvážně hlásala smír mezi theologií a filosofií. Z rozvalin metafysické spekulace vyvstaly volné, vítězné a obohacené oboje velké výtvory doby osvícenecké, mathematicko-mechanická věda přírodní a kriticko-srovnávací dějepis. Tyto dva směry jsou to především — vedle jiných socialních a politických příčin, vedle dalekosáhlé změny veřejného mínění — které přivodily náboženskou krisi naší doby a podmiňují kritickou povahu theologie. Ne snad jen přírodní vědy! Pomáhaly ovšem přírodní vědy káceti zázrak a s ním starý anthropomorfní supranaturalismus. Vytkly též co nejdůrazněji neúprosnou zákonnitost jevů přírodních. Přece však nejsou hlavním nebezpečím: neboť každé vážnější zkoumání dokazuje, že i v přírodě jsou činny organisující ideje a že zákony duševního života liší se od zákonů přírody.

Mnohem nebezpečnější je nyní dějepis: ten odjímá křesťanství nejen nadpřirozený základ, nýbrž podkopává i jeho význačný ráz a cenu jeho pravdy; ano hrozí připraviti náboženství vůbec, které v dějinách se projevuje jenom střídáním nesčetných forem, o samostatnost a platnost a proměniti tak dějiny náboženství v dějiny bludu a pověry.

Že z dějepisu vyvstává takovéto nebezpečí, toho příčinou je jeho všeobecná methoda, která je charakterisována třemi podstatnými částmi: užíváním kritiky, upotřebováním analogie, přijmutím souvztažnosti (korrelace) všech historických dějů. Kritika uznává v historickém oboru jen úsudky pravdě podobné a přičítá každému podání (tradici), i náboženskému, jen ten stupeň pravděpodobnosti, jaký mu náleží; tím poráží všechnu autoritativní platnost podání a mění i věcně látku podání v mnohém ohledu. Prostředek však, kterým kritika pracuje, je analogie. Kritika táže se při každém podání, shoduje-li se s pochody a stavy, jaké nyní můžeme pozorovati; na základě toho měřítka prohlašuje zprávy za pravděpodobné nebo možné, nepravděpodobné nebo nemožné. Rovněž při tvoření historických hypothes dává analogie návod. Tato neomezenost analogie zavírá v sobě principielní stejnorodost a vzájemnost všeho dějinstva: všechny události dějinné tvoří jeden proud, v němž každý děj má vztah k jinému; nic se nemůže z pletiva dějinného isolovati, nic jakožto absolutní ze souvislosti vyjmouti. Dějepisná methoda činí relativním všechno vůbec i jednotlivé zvlášť v tom smyslu, že každý moment a každý výtvor dějin může se mysliti jen v souvislosti s ostatním a konečně s celkem, a že tudíž každé tvoření měřítek oceňovacích nemuže vycházeti od nějaké isolované jednotliviny, nýbrž jen od přehledu celku.

Má methoda theologie nedbati na vliv všeobecného vědeckého proudu, zvláště na ducha historického bádání? Tröltsch k tomu odpovídá: bylo by to úplně marné; všechny prostředky, kterými bychom chtěli užívání historické methody předem zabrániti, rozbijou se nám pod rukama. A mimo to theologie nepřítele tohoto vpustila do svého tábora. Zbývá tudiž jediná konsekvence: i při studiu křesťanství musí se zcela vážně bráti ohled na historickou methodu. Křesťanství musí, jako každý jiný dějinný jev, býti vřaděno v souvislost všeobecných dějin, musí především býti pojato jako člen všeobecných dějin náboženských anebo studováno nábožensko-dějinnou methodou, u všech ostatních náboženství obyčejnou. Až potud Reischle dle Tröltsche. Nestotožňujeme se tu se všemi podanými vývody, ale hlavní věc celé statě máme za hodnou uvážení: veliké nebezpečenství vyvstává náboženství od dějepisu a proto třeba včas se připravovati k obraně! Čím dříve učenci katoličtí a křesťanští vůbec budou v té věci na stráži, tím méně škod nadělá nový směr vědecký.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Codex diplomaticus tomus XII.

CCIC.

Biskup Mikoláš. Kroměříž. 22. června 1392. — Knihy kněze Mikoláše biskupa, čili manské II str. 91.

Poznamenati dlužno, že v manském kvaterně tolik jest oprav, že otisknouti třeba listinu, jak původně zněla, ovšem že v tom znění náleží roku následujícímu, ne pak roku 1391.

Commissio orphanorum in Brunna.

Nicolaus etc. notum facimus etc. Quod habito respectu ad circumspeccionem et industriam honorabilium virorum dominorum Stephani et Petri fratrum canonicorum ecclesie montis sancti Petri in Brunna deuotorum nostrorum et Stephani dicti Holub de Modricz fidelis nostri nobis dilectorum animo deliberato ac de certa nostra sciencia ipsis orphanos olym famosi Alschonis de Monicz fidelis nostri cum bonis eorum in villa Krzizanowicz prope Nausedlitz commisimus et tenore presencium committimus ad tenendum et gubernandum tamquam veris et legitimis tutoribus et eorum fidelibus amicis. Sic tamen quod ipsi bona dictorum orphanorum fideliter gubernent et tueantur et ea non minuant sed pocius augeant sicut vtilius potuerint absque fraude Presentibus Gerhardo de Meraw milite Cunczone de Smola et aliis pluribus vasallis nostris fidelibus dilectis In quorum testimonium. Datum Chremser anno domini M°CCC° nonagesimo secundo sabbato ante Johannis Baptiste.

Baptiste správně napsané přetrženo později a jinou rukou, soudím dle písma opravovatelem listiny v manských knihách přidáno: Ewangeliste, proč, vyzpytovati nelze.

Nad virorum, již opravovaném psáno: viri, a proto změněno i adjektivum v: honorabilis; dominorum opraveno v domini; „et Petri fratrum“ přetrženo a následující přepsáno v: canonici ecclesie montis sancti Petri in Bruna deuoti nostri; přetrženo: et Stephani dicti Holub de Modricz fidelis nostri; „nobis dilecti“ opraveno; nad přetrženými slovy „ipsis orphanis olym“ psáno: sibi pueros vtriusque sexus; Monicz, *o* přepraveno čárkou v *a*: Manicz.

Dále opravováno: tamquam vero et legitimo tutori et eorum fideli *patruo* (patȯ), ne patri, jak čte Dr. Lechner. Nad „orphanorum“, jež přetrženo bylo, napsáno: puerorum; však ponechal opravovatel v kvaternu manském: gubernent et tueantur et ea non minuant (gub'nēt et tueat⁹ . . . minuāt), za to opravil „potuerint“ v: potuerit. Nad jmény svědků Gerharda z Mírova a Kunce ze Zvole napsáni: Jescone de Cunstat dicti Puska Hechtone de Schuczendorff.

„Chremser" přetrženo a napsáno Meraw, rovněž i rok: secundo a napsáno: primo; není přetrženo: sabbato, ale za to vše následující a opraveno v: in crastino circumcisionis domini; ten den nebyla roku 1391. sobota, nébrž pondělí; tedy „sabbato" k opravenému textu nepatří, byť i nebylo přetrženo.

Zdá se mi, že *podle toho máme zde listiny vlastně dvě*, jedna z 28. prosince 1392, jež byla prvotně psána, a jiná z 2. ledna 1391. podle níž byla vepsaná již listina opravena.

Snad se jedinému kanovníku Štěpánovi strýci sirotkův po Alšovi z Modřic bylo samotnému obtížno spravovati statky jejich, pročež jemu přidáni byli asi za půl druha léta jiní spoluporučníci: jeho bratr, kanovník téhož kostela Petr a Štěpán řečený Holub z Modřic. Písař, jemuž přišla pod ruku původní listina, shledav, že nesouhlasí s pozdější již vepsanou v kvaterně provedl opravy černějším inkoustem.

Připomínám, že týž písař, jenž provedl opravy, napsal na téže straně manských knih dole pod obrubou listinu otištěnou v diplomatáři str. 49. pod číslem 60. Viz níže č. CCCXXIV.

Listina druhá s potřebnými opravami z 2. ledna 1391 zní pak takto:

Nicolaus etc. notumfacimus etc. Quod habito respectu ad circumspeccionem et industriam honorabilis viri domini Stephani canonici ecclesie montis sancti Petri in Brunna deuoti nostri nobis dilecti animo deliberato ac de certa nostra sciencia sibi pueros vtriusque sexus famosi Alschonis de Manicz fidelis nostri cum bonis eorum in villa Krzizanowicz prope Nausedlicz commisimus et tenore presencium committimus ad tenendum et gubernandum tamquam vero et legitimo tutori et eorum fideli patruo. Sic tamen quod ipse bona dictorum puerorum fideliter gubernet et tueatur et ea non minuat sed pocius augeat sicut utilius potuerit absque fraude. Presentibus Jescone de Cunstat dicto Puska Hechtone de Schuczendorff Gerhardo de Meraw milite Cunczone de Smola et aliis pluribus vasallis nostris fidelibus dilectis. In quorum testimonium. Datum Meraw anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo primo in crastino circumcisionis domini.

CCC.

5. Tomáš z Bilovic. Mírov, 30. ledna 1391. — R. IX. d. 1.

Str. 3. ř. 10. original: ane rat, willen vnd gunst.

CCCI.

6. Biskup Mikoláš. Mírov, 3. února 1391. — Knihy manské II. str. 72.

Str. 4. ř. 1. manské knihy: actenus inpensa;
ř. 3. manské knihy: Draziowicz; Czyrnin vasallus nostrum (omylem);
ř. 4. „ „ in feodum;
ř. 6. „ „ donauimus *et* contulimus;
ř. 8. „ „ moris est feudi huiusmodi, recepimus*que*, ne: quoque; fidem et obidienciam.

CCCII.

7. Týž biskup. Kroměříž, 3. února 1391.[1] — *Tytéž knihy str. 75.*

Str. 4. ř. 5. manské knihy: vnd vnserm bischtum;
ř. 8. manské knihy; an hindersuss (sic) vallent sulten;
ř. 9. „ „ vnser gunst;
ř. 10. „ „ zusamenunge tretunge (sic);
ř. 12. 13, „ „ an unserm gewonlichem dinste vnd rechte: Des seint gezeuge Hensel Cowalowicz;
ř. 15. „ „ zeela zřejmě: an sinte Blasiustag martiris (Blasigtag).

CCCIII.

9. Týž biskup. Znojmo, 15. února 1391. — Tytéž knihy str. 108.

Str. 6. ř. 1. manské knihy: Nicolaus dei etc.;
ř. 4. manské knihy: olym predicatorem;
ř. 5. „ „ omylem: timorem (sic) diuino postposito.(zkratek: tiore);
ř. 9. „ „ pro dothe;
ř. 10. „ „ *discribuntur*, ne: distribuuntur;
ř. 16. „ „ omylem: ac ipsum, místo ut ipsum, jak tištěno; dignaremur, ač jestli zde není dlužno předpoložiti mu nějakou mezeru;
ř. 18. „ „ ecclesiasticam ipsi census exigi etc. peticionibus tamquam iustis etc.;
ř. 20. „ „ incorporamus reducentes, bez spojky: et;
ř. 23. „ „ správně: prout superius expressantur approbamus ratificamus *et in dei nomine in hiis scriptis ex certa nostra sciencia confirmamus* presencium etc.;
ř. 28. „ „ strenuo *viro* Cunczone;
ř. 29. „ „ in testimonium omni*s* veritatis, ne: omnium.

CCCIV.

10. Týž biskup. Kroměříž 20. února 1391. — Tytéž knihy str. 73.

Str. 7. ř. 1. manské knihy: Hannus Pfeffel (Hanus)
ř. 4. manské knihy: merher*n*scher czal, ne, jak Dr. Lechner čte: vnd merhe*n*scher;
ř. 6. „ „ Hannus Pfeffel, ne, jak Dr. Lechner: Hanus, neb je zde Hāng psáno;
ř. 11, „ „ was *dorczu* gehoret.

CCCV.

12. Týž biskup. Kroměříž, 22. února 1391. — Tytéž knihy str. 72.

Str. 8. ř. 5. manské knihy: wedir;
ř. 6. manské knihy: vallent sulte;
ř. 8. „ „ nemají: willen po: guten;
ř. 9. „ „ vnsir gunst.

[1] Nechci o tom rozhodovati, zdali biskup téhož dne 3. února tehda mohl doraziti z Mírova do Kroměříže a ještě podepisovati listinu.

CCCVI.

13. Týž biskup. Kroměříž, 22. února 1391. — Tytéž knihy str. 77.

Srt. 8. ř. 3. manské knihy: mark groschen;
ř. 5. manské knihy: Clokoczensdorff;
ř. 7. „ „ fallen sulte (sic);
ř. 8. „ „ vnd willen *geruchten* zu gebin.
Str. 9. ř. 1. „ „ in sulcher mase;
ř. 2. „ „ ire getrewe dinste;
ř. 5. „ „ Heinricus Fullenstein Heinricus de Arnoltowicz.

CCCVII.

15. Jan z Dobruše. Dne 26. února 1391. — Tytéž knihy str. 51.

Str. 9. ř. 1. manské knihy: meiner elichen frawen vnd wirtynne einen hof gelegen in dem dorffe zu Quyetein;
ř. 4. manské knihy: dreisig mark;
ř. 6. „ „ wen sie;
ř. 11. „ „ newnczigisten iare, jako str. 10. ř. 3.

CCCVIII.

16. Biskup Mikoláš. Dne 26. února 1391. — Tytéž knihy str. 51.

Str. 10. ř. 4. manské knihy: vorhengnisse.

CCCIX.

17. Týž biskup. Mírov, 26. února 1391. — Tytéž knihy str. 50.

Str. 10. ř. 2. 5. manské knihy: Biskupicz;
ř. 3. manské knihy: seiner elichen wirtynne;
ř. 8. „ „ lehenherre;
ř. 9. „ „ der egenannten frawen;
ř. 10. „ „ ander frawen;
ř. 13. „ „ Wolfsberg;
ř. 15. „ „ správně: MCCC *nonagesimo* primo.

CCCX.

20. Týž biskup. Brno, 5. dubna 1391. — Tytéž knihy str. 73.

Str. 13. ř. 1. manské knihy; etwan;
ř. 2. manské knihy: kde „etc“ mají jenom: rechtir wissen;
ř. 3. „ „ vor sich sein'd brud' vnd swestir, to jest asi: vor sich seinder bruder vnd swestir;
ř. 5. „ „ manlehen a ř. 7. manlehens recht.
Str. 14. ř. 5. „ „ Fullenstain.

Holandské písemnictví.

Referuje A. Koudelka. (O.)

Van Hulzenův roman „Getrouwd“ (Oddaní) jest historií mladého párku do Argentinie se vystěhovavšího, ale zase do Holandska se vracejícího, poněvadž úspěchy mužovy stále křižuje a zdržuje ženina touha po domově, jež se bezmála mění v tak zv. chorobu „tesknice“. Následek rozporu mezi jejich povahami jsou ustavičné téměř domácí hádky, jež jsou tím politování hodnějšími, protože se manželé opravdu a upřímně milují, což zejména zřetelně vystupuje, když mladá žena v šesti nedělích umírá. Postrádá však kniha všeho místního koloritu.

Dosti peknou knihou jest práce neznámého dosud mladšího spisovatele *Hermana Robbersa* „De bruidstijd van Annie de Boogh“. Je to studie mladé dívky, jež jedině z odporu k sprostému, triviálnímu okolí, v němž vyrostla, svolí, by ji zasnoubili domýšlivému, cynickému obchodníku z Rotterdamu, jenž v době zásnubní vyzví, že jeho nastávající miluje vlastně jeho bratra. Konec snadně domyslitelný, ježto šťastný.

Cyriel Buysse, jenž od vydání svého prvního (cf. Hlídka), drsně realisticky psaného romanu „Het recht van den sterkste“ nic jenom poněkud rovnati se mu mohoucího nenapsal, vydal vloni: „Leeuw van Vlaanderen“, roman to, který se ještě nejvíce co do ceny blíží jeho prvině. Je to zevrubné vylíčení snah a zápasu, jež se rozhořely v Belgii mezi jednotlivými politickými stranami od zavedení všeobecného volebního práva. Hlavně vzata na mušku strana křesť. demokratů.

Z povídek dlužno na prvním uvésti *Haspelsovy* (duchovní) „Vreugden van Holland“ (Radovánky Hol.), sbírku to svižně a snaživě psaných obrázků ze života holandského ve formě dialogické, tu a tam skytajících podívanou na galerii povah. Haspels jest také redaktorem nového holandského měsíčníku, nesoucího titul „Onze Eeuw“ (Náš věk, doba), jenž má býti jakousi reakcí proti pokrokářským tendencím a názorům vůdčího měsíčníku holandského „De Gids“. Spolupracovníky jsou mnozí z předních učenců holandských, ale právě — či snad jenom proto? — jsou všecky práce trochu těžkopádny.

Dále dlužno uvésti sbírku tří povídek o umírání, pod titulem „[illegible]“, od *J. de Meestera*. V časopise dekadentů „Nieuwe Gids“ čísla červnové chválí je a vřele doporučuje W. Kloos.

Last, but not least buďtež uvedeny práce ženských autorek holandských, neboť snad v žádné literatuře nehrají ženy tak pozoruhodnou roli jako v krásném písemnictví holandském. Většina aspoň romanů z posledních let jednajících o otázkách socialních pochází z péra žen. Už dříve poukázal jsem na to v „Hlídce“, dnes znova uvádím jména předních předbornic v ženské otázce; jsou to: *Cornélie Huygensova*, *Anna de Savornin-Lohman*, pí. *Goekoopova* a posledně *Anna Kaulbachova* a *Jeanne Reyneke*. Anna de Savornin-Lohman vydala sbírku povídek „Smarten“ (Trampoty), jenž však daleko zůstaly za dřívějšími jejími

pracemi. Nejlepší ze čtyř povídek jest druhá („Gevonnist" — Odsouzen) a třetí „Leed". Ve všech vystupuje autorka proti moralce „To se nesluší", domáhajíc se co možná největší volnosti a svobody u výchovu žen.

Anna Kaulbachova vydala roman „Levensdoel" (Životní cíl); je to v pravdě ženské „snovidství" se socialními myšlenkami světovými. Se zvláštním zájmem sleduje čtenář vývoj hrdinky toho romanu, jež vychována byvši jako dítko bohatých lidí, před svým zasnoubením se dovídá, že je pouze adoptovaným dítětem, že její otec byl prostým zedníkem, jenž při práci s lešení spadl a vaz si zlámal, že její matka v největší bídě skonala, ano že její sestra v hrozném nedostatku dosud živoří. Převrat, který se po tom zjevení v nitru jejím udá, vžene ji do náručí socialismu.

Jeanne Reynekeova vydala dva romany o dvou svazcích každý, a tož: „Hartstocht" (Náruživost) a „Tragische Levens". Autorka dovede psáti neobyčejně poutavě, toho důkazem zvláště první roman, za což děkovati má nemálo formě dialogu, v kteréžto formě převážná část romanu sepsána. Líčíť pak roman poslední životní rok Don Juanovské povahy, jež se v milostných dobrodružstvích fysicky vypotřebovala a teď také fysicky zrudněla. Je to barvitě sytý obraz zachycený ze života hágské společnosti s takovou věrností až do nejmenších detailů jdoucí, že až žasnete. Najmě tam, kde roman začíná býti pathologickým, kde se u hrdiny začínají objevovati první známky fysické abnormity, jest až příšerně realistickým. Umělecky cennější, ježto hlouběji založen, jest druhý roman téže spisovatelky. Pojednává o historii lásky mladé paní, jež nenalezá ve sňatku onoho štěstí, jehož se nadála, a jež tudíž mimo manželství ukojení tužeb svých hledá a konečně sebevraždou končí. Je to práce hlavně psychologická.

Ze spisovatelek náležejích staré škole dlužno uvésti *La Chapelle Roobol* s romanem „Schuld" (Vina).

Konečně několik slov o dramatické produkci. Uzavírajíc dle bilance, kterou o dramatické produkci za posledních tří decenií podal J. M. van Hall v časopisu „De Gids", tož se hrubě nepovznesla nad niveau počátků a náběhu. Ze jmen, která pozornosti zasluhují, uvádí dotyčný referent tato: *Glanora*, jenž od r. 1873 („Uitgaan") nic více nenapsal, *Lod. Muldera*, *W. van Nouhuysa*, z nichž onen musil přestati na jediném úspěchu, tento na dvou docilených r. 1891. a 1892., *Marcella Emantsa*, jenž však nikdy většího úspěchu na jevišti se nedodělal, *Van Eedena* a *Verveyho*. Z nejmladších mnoho sliboval „Dr. Juris", jehož kus „De Candidatune van Bommel" uvítán s pravým jásotem, než bohužel hned druhý kus jeho „Tobias Bolderman" všeobecně zklamal, tak že dnes tu z vážných zbývá toliko *Herman Heijermans*, Ir. Heijermans, jenž rok co rok novým kusem obdařuje „schouwburg" t. j. divadlo, vydal posledně v knižní úpravě svůj kus, jemuž dal název „Op hoop van Zegen" (t. j. V naději na Boží požehnání). Kus ten má, jak noviny psaly, býti dáván na Národním divadle v Praze. K jakému druhu dramatických výtvorů jej přičísti, nesnadno říci,

autor sám nazval kus svůj „hrou námořní“. Nejvhodněji dal by se označiti řadou scen ze života holandského rybářského obyvatelstva. Nebudu uváděti obsahu, ježto bez tak se o něm i u nás bude psáti, ale tolik jisto jest, že kus vyniká neobyčejně postřehem pozorovatelským a podáním postřehů s takovou dokonalostí, jaká vlastní jest toliko pravým umělcům. Méně se nám zamlouvá vybudování kusu na „prekerním“ přec osudu všech námořníků a co se nouze rybářských rodin týká, o tom, aspoň dle podání, dalo by se diskutovati. Cele úspěch měl kus jako žádný z dřívějších téhož spisovatele, vyjma snad jeho „Sedmé přikázání“.

„Vier Ton“ zove se kus *De Kooa* (i. e. Dr. Juris, pseudonym), jenž pojednává o zajímavém případě dědictví a jenž, aspoň v Amsterdamě, dodělal se nemalého úspěchu. Pěkného výsledku se také dodělal *J. van Scheviran* svým dramatem, jehož pozadím jsou moderní poměry dělnické, nadepsaným „Vrak“.

Nová díla.

Homiletická knihovna začala vycházeti v Praze u V. Kotrby; pořádá ji známý spisovatel p. Fr. B. Vaněk. První sešit obsahuje kázaní (missijní) K. Antoniewicze, uchystána jsou kázaní původní (Baarova, Dra. Horského, F. B. Vaňka a j.), jakož i překlady; na tyto klademe velikou váhu, má-li se naše kazatelství myšlenkově poněkud povznésti. Sbírku samu kazatelům co nejlépe doporučujeme.

Václav Oliva: **Inkvisice ve světle pravdy.** Lidová knihovna, II. 1.

Popularně, ale zevrubně probírá pan spisovatel všecky závažnější otázky věci se týkající, na základě dobrých pramenů. Bezvýhradně inkvisice hájiti nelze, nelze ani nazývati jí ústavem čistě státním, bylať ústavem smíšeným, ale většinu obvyklých žalob lze docela vyvrátiti, ostatní aspoň vysvětliti a tím nemálo seslabiti. Spis novinářům našim dobře poslouží.

Louis Leroy: **Katolická filosofie dějin.** Přeložil V. Kameš. Vzdělávací knihovna katolická č. 22. Str. 71. Cena 80 h.

Z obšírného díla původního vybral pan překladatel některé statě rázu povšechného. Spisovatel chce pohlížeti na dějiny světové jako na dějiny říše Boží na zemi a dle toho také o nich pojednávati: Kristus má býti středem dějepisu, jako je středem dějin.

Spisek obsahuje hojné případných myšlenek, byť ani nebylo lze s každou francouzskou upřílišeností souhlasiti. Člověk se tak zamyslí nad rozličnými zjevy, jako na př. nad tím francouzským horováním, které zůstává tak bezplodným a s takovými hanebnými porážkami se potkává. Nesmíme ostatně býti přísnějšími k protivníkům než je spra-

vedlivo: jak jsme si je vychovali, tak je máme. Omnia vestra sunt... platilo kdysi! Humanismus s jedné strany, militarismus s druhé — jak tu ještě možno mluviti o katolickém nebo křesťanském duchu vzdělání a katolickém nebo křesťanském rázu státu a dějin? Nikdo přece neřekne, že směr humanistický platil jen formě, jako nikdo nemůže říci, že život křesťansko-katolický může obstáti se zřízením militaristickým. Je-li tu potřebí samých dispensí a privilegií od obecného zákona, pak je zcela na snadě, že tato vulnera legis přejdou ve zvyk životní. Snad mohlo býti ve spisku více durazu býti položeno na to, že kulturní dějiny ve školských dějepisech jsou příliš zanedbávány.

Obtížný překlad pěkně proveden. Nerozumím však, proč p. překl. po jiných také píše „societa"; naše společnost, po případě společenstvo a pod. je zajisté stejně filosofické slovo, a snad srozumitelnější.

K. V. Rais: **Čtení o Karlu Havlíčkovi a V. B. Třebízském.** Nakl. F. Topič v Praze. Str. 178. Cena váz. výt. 3 K 60 h.

Pěkně, tak po Raisovsku psaná kniha tato je první v řadě chystané sbírky Raisových sbírek pro mládež. Illustrace jsou případně voleny a velmi vkusně provedeny.

Týž nakladatel začal vydávati dlouho čekané dílo: **Josef Mánes a jeho dílo.** Napsal *K. B. Mádl.* Sešit 1. Cena 5 K. Celek má obsahovati 30 sešitův o 4—5 kartonech, subskripční cena 125 K. Publikace to úpravou opravdu nádherná, obsahem cenná. Již z ukázky je zřejmo, čím bude našemu písemnictví a umění, jež tuto tak důvěrně a mile promlouvá k citu národnímu.

F. V. Vykoukal: **Rok v starodávných slavnostech našeho lidu.** Bačkovského Sbírka spisů pro mládež, č. 54. Str. 225. Cena 2 K 20 h.

V několika statích poutavě líčí pan spisovatel rozmanité výroční slavnosti a obyčeje, připomínaje tu a tam cizí zprávy historické neb obdobné zvyky národův jiných. Dobře je mládeži dávati i takovéto knihy do rukou, aby se v ní budil zájem pro lidoznalství a tím zároveň láska k národu, jíž bohužel tolik ubývá.

Fr. Ad. Šubert: **Ze světa umění.** Nakl. Unie v Praze. Str. 31.

Brošura velmi zajímavá, jak už jména Coquelin, Modrzejewska, Goldmark napovídají. Psychologie zvláštních lidí obohacuje po malých dávkách psychologii vůbec vydatněji než obsáhlá studia lidí všedních. Kromě toho přispívá známost názorův jejich nemálo k vytříbení úsudku uměleckého.

Blažej Balla a Miloš Lihorecký: **Sbierka slovenských štvorspevov** pre mužské i miešané sbory. Turč. Sv. Martin. Seš. 1. Str. 42. Cena 60 h.

Doporučujeme co nejlépe tuto sbírku našim zpěvákům, kteří vedle nových velmi pěkných sborů najdou tu také staré známé v nové úpravě. Harmonisace jest celkem dobrá, přirozená, nápěvy z pravidla snadné,

tak že nebudou činiti velikých obtíží. Bylo by velice dobře, kdyby při našich zábavách takové sbory zaznívaly. Mimochodem podotýkáme, že č. 6. (Bratislava) mělo následovati po 3., majíc týž text i nápěv.

N. A. Lejkin: **Na návštěvě u Turků.** Přel. A. Straka. Přítel domoviny. R. XVIII. Sv. 1. Str. 128.

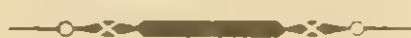
„Cestopis“ pro zasmání, jak „Naši v cizině“ dříve vydaný. Manželský párek obchodnický jede do Cařihradu na Pešť, Srbsko a Bulharsko, i zažije tu všelijakých veselých i neveselým příhod dosti. Charakteristika je pěkná.

R. J. Kronbauer: **Síla hroudy.** Ottova Laciná knihovna národní. Sv. 190. Str. 419.

Nadpis knihy se ku dvěma povídkám v ní umístěným („V nevolnictví vděčnosti“ a „Z cizího na své“) nehodí. V povídkách s povděkem znamenáme jednou zase nějaké nové motivy, zajímavější děj. Pan spisovatel jako jindy rád přepíná, uhodil-li na svůj ton, aby podal něco apartního. Celek zasluhoval by větší píle, aby byl více urovnaný a jednolitý. Sloh je slušný.

Milena S. Pokupská: **Okovy.** Přeložil Alois Koudelka. Zábavy večerní. Č. 121. Str. 202. Cena 1 K 30 h.

Příběhů z tureckého otroctví máme velmi mnoho. Povídka „Okovy“ řadí se k lepším pracím toho druhu. Děj podán napínavě, sloh je tklivý, směr ušlechtilý, kresba živá beze zbytečné křiklavosti. Doporučujeme co nejlépe.

Směs.

Studium doby husitské. Pan Ladislav Hofman (v Českém Časopise histor. VII. 4.) konče rozpravu „Husité a koncilium Basilejské v l. 1431. a 1432.“ dodává:

„Došli jsme na samý práh vlastního jednání koncilia s Husity, a tu končíme. Po těžkých a vždy tak pochybných počátcích opouštíme situaci plnou radostné důvěry. Myšlenka „přátelské cesty“, myšlenka v pravdě křesťanského rozřešení sporu, z krve vyrostlá a krví živená, dozrávala již k ovoci: po tak mnohém kolísání nadějí a zklamání křesťanstvo věřilo konečně, že jedna z hlavních otázek současných, „otázka česká“, sestupuje již s denního pořádku. Proto k jednání, které v lednu 1433 bylo v Basileji zahájeno, snad všichni věřící hleděli s napjetím: bude opět jen jedna církev, jeden ovčinec? A přijde konečně, co bylo ve vroucím přání všech: reforma v hlavě i v údech? A ovšem: bude-li reforma provedena, co to znamená, než že dojde k uskutečnění odvěkého snu všech věrných: království Božího na zemi?! . . . Na rozhraní let 1432—1433 „česká otázka“ tak celé Evropě se jevila jakoby sub specie aeternitatis . . . Nepůjdeme již za tyto illuse. Učinit to, vrátit se i k vlastním dějinám jednání Husitů s koncilem od r. 1433., jest úkol budoucnosti, a kdo ví? snad budoucnosti ne nejbližší. Otázka, o kterou půjde, je v podstatě otázka theologická. Pokud lze se omezit jen na vnější průběh událostí, máme tu konečně klassické dílo Tomkovo, ale chceme-li studovat plnou historii jednání v jejím obsahu, nezbývá než historika spojit s theologem. A proto nám chybí namnoze i práce průpravné.[1] Quousque tandem? Je nutno již odložit onu liberalistickou nechuť k traktatové literatuře, kterou jsme zdědili po Palackém; bylo-li husitství svou podstatou hnutím náboženským, jak je možno nestudovat je nábožensky a tedy i theologicky?! Rozumí se ovšem, že nejde snad o theologii pro theologii samu, o studium výlučně a pedantsky scholastické; ale theologickou formou vyjadřovalo se tehdy vlastní smýšlení i cítění národa, a tážeme-li se, co bylo vnitřním obsahem, co bylo smyslem českých dějin té doby, dají nám jen postilly a traktaty odpověď. V nich se vyslovila česká duše 15. století . . .[2] V tomto směru nastává našim badatelům mnoho tvrdé práce, ale práce jistě vděčné: nejen padne pravé světlo na jednotlivé myšlenky, skupiny a osoby, ale vůbec my teprve potom plně pochopíme, jaký byl ideový základ, z něhož rostla a se vyvíjela česká reformace. Co bychom nazvali vlastními „filosofickými“ dějinami husitství, lze čekat pouze potom a pouze s té strany. Potom teprve i o jednání Čechů s koncilem bude možno pronésti soud konečný. Co znamená toto jednání ve vývoji

[1] Tím ovšem jasněji vyniká zásluha těch, kdo i tu razili již dráhu: jsou to po Palackém zejména pro J. Goll a na zvláštních (proč?!) ovšem cestách A. Lenz; kromě toho L. Klicman, J. Truhlář a z nejmladších K. Krofta a Z. Nejedlý. Z historiků německých třeba s vděčností vzpomenout Lechlera, Dickhoffa a Haupta.

[2] J. Vlček, Dějiny české literatury I. 1. 160. Co skutečně lze vytěžit, ukazuje již známý spisek Bezoldův (Zur Geschichte des Husitenthums, 1874), ačkoli podává obraz pouze skizzovitý a na základě nedostatečného materialu

husitství? Jaký je v tom směru význam kompaktat? To jsou otázky, na které dosud lze odpověděti jen přibližně. Ale kromě toho také řada zvláštních záhad se nám ne-li ihned rozřeší, aspoň blíže osvětlí. Dotkneme se věci, která je z nejdůležitějších; co dnes je nejvážnější obtíží našich studií, je, že neznáme dosti, jaké bylo theoretické stanovisko jednotlivých stran v Čechách ke konciliu a k papeži; stanovisko to nebylo vždy ustáleno, a formulace bývala různá — a nemá to rozhodného významu pro dějiny jednání? Nebudeme se ani dotýkat četných otázek dalších — vůbec: snad z celé doby husitské právě pro léta 1431 až 1436 theologická průprava je podmínkou nejnutnější. Proto potom teprve bude opět možno vrátit se k thematu: Čechy a Basilej."

Nelze opravdu nelitovati, že s naší strany tak málo se pěstuje dějezpyt — myslím ten dějezpyt, jenžto proniká k jádru a studuje ducha dějin. Místo neb aspoň vedle všelijakého toho sbírání kostí a střepin bylo by takovéhle vyšší studium dějin našich mnohem záslužnější.

Loreto. Nejznamenitější katolický historik Německý Dr. Funk píše ve 3. sešitě tubinské bohoslovecké „Quartalschrift" (472/73.) o domku Panny Marie v Loretě: „O domku loretském píše ‚Kirchenlexikon', 2. vydání, VII. 155—159 zcela nevědecky tak, jak legenda nám jej líčí. Jest hanbou pro nás německé katolíky, že naše encyklopedické veledílo koncem 19. století přináší takovýto článek a neslouží to právě podnikateli ke cti, že přijal takovouto práci, ježto 1. vydání VI. 596 obsahovalo pojednání správné. Tím větší tedy potěchou jest, že professor Grisar S. J. v řeči na katolickém vědeckém sjezdu v Mnichově dal průchod pravdě. Srv. akta sjezdová (Mnichov 1901.) str. 141. Slova Grisarova podána jsou sice tak, že, jak nepochybuji, mnozí je ve smyslu opačném vezmou, smysl však u rozumného čtenáře nemůže zavdati ani nejmenší příčiny ku pochybnostem. Jak se vypravuje, nalezly se před nějakou dobou dokumenty, jež obsahují vznik legendy, a byly odevzdány sboru učenců k publikaci a prozkoumání. Kéž by tomu bylo tak! Prozatím jest žádoucno, aby slova učeného jesuity se uvážila. Můžeme a máme s náležitou opatrností o legendách jednati před nedospělými, musíme však přestati je obhajovati a rozšiřovati. Věta, jež v ‚Kirchenlexikonu' VIII. 147 zní: ‚Svatý domek loretský úplně přestál během století všecky zkoušky jak z oboru historického tak i zkoumání vědeckých' jest pych spáchaný na pravdě." Tolik Funk. S praktického stanoviska ještě připomínáme, co před několika lety v „Salzburger Kirchenzeitung" napsal kněz, očitý svědek, znalý dobře nynějších poměrů loretských, jenž varoval obecenstvo naše a prosil, aby do Loreta přímo žádných peněz neposílalo, jelikož veškery důchody, i mešní stipendia tam konfiskuje vládní berní úřad a nakládá s nimi po libovůli. Informovali jsme se častěji o věci té a přesvědčili se, že zpráva ta byla pravdiva. Kdo tedy — z jakýchkoli příčin — zde peníze sbírá a tam posílá, nepodporuje vlastně chudého duchovenstva tamějšího, jinak opravdu podpory potřebného, nýbrž podporuje italský hrabivý fiskus. A to snad není správné, i když nějaké vyznamenání za to přijde.

Lidové vzdělání v Sibiři. V příloze ku mnichovským novinám rozepisuje se N. Golant o lidovém vzdělání v Sibiři a používá ku stati své dat, která uveřejnil ruský spisovatel S. Umanez.

První lidový spolek vzdělavací založen byl roku 1883. v Krasnojarsku. Byl tak čile všeobecně podporován, že již v prvním roku své působnosti dvě národní školy založil, které byly tak přeplněny, že brzy nutno bylo třetí otevříti. V těchto třech školách bylo 625 žáků. Aby však do školy choditi mohli i lidé škole odrostlí, založil spolek nedělní školy, z nichž první roku 1889. otevřena pro děvčata. Dívky od 10—30 let se přihlásily v hojném počtu; roku 1892. otevřena byla nedělní škola i pro chlapce. Nejschopnější děti těchto škol dostávají zadarmo knihy poučné i zábavné. Roku 1896. měly obě tyto nedělní školy 592 žáků; 486 děvčat a 106 chlapců. V celku vyučil spolek za deset let své působnosti 1312 osob a vydal 10.986 rublů. Ale spolek staral se též jinak o mládež. Obecní rada krasnojarská přenechala spolku velký pozemek, na němž v letě děti tělocvičí a v zimě se klouzají. Aby dítky škole odrostlé i dále vzdělávati se mohly, založil spolek knihovnu a čítárnu, do nichž hlavně přispěním sibiřského millionáře Sibirjakova mnoho ruských i cizozemských nejnovějších knih zakoupeno bylo. Spolek založil též knihkupectví, kteréž roku 1854 8940 knih a 251 obrazů na skladě mělo. Již v prvním roce působnosti prodalo se 650 knih v samém knihkupectví, 565 na parnicích, 329 na tvrzích, 7137 výtisků prodali agenti po venkově. Tento skvělý výsledek pobídl společnost, že roku 1895. měla již osm filialek knihkupeckých v okresu krasnojarském, šest v okresu minussijském a tři v jenisejském. Roku 1895. prodali agenti na 13.500 výtisků knih.

V témže čase, kdy v Krasnojarsku lidový spolek činnost svou započal, zřízen byl podobný spolek v Barnaulu. Za 12 let působnosti vydal 44.262 rublů, jež vesměs vzdělání lidovému věnoval. Spolek má nyní 654 členů, kteří horlivě úkol svůj vykonávají, ano i Rusové v Číně žijící spolek podporují. Již v prvním roce své činnosti otevřel barnaulský spolek školy, které roku 1893. navštěvovalo 223, roku 1894. již 440 dětí. Letos otevřel spolek třetí školu nákladem 7424 rublů, která 326 žáků má. Chudým dětem dává spolek šaty a všechno, čeho k vyučování potřebují. Spolek zřídil též dvě lidové knihovny, školní a městskou knihovnu. Městská knihovna, které městské barnaulské zastupitelstvo roční podporu dává, má nyní 5000 svazků a přes 300 stálých předplatitelů. Z německých spisovatelů nejvíce se čte Spielhagen. Spolek založil též lidovou čítárnu, které v roce 1897 4153 čtenářů použilo. Nedávno založil spolek též lidové divadlo, které velké obliby došlo a v němž lid jen 10 kopejek vstupného platí. Spolek zamýšlí založiti ještě velkou budovu, v níž by koncerty a přednášky pro lid uspořádati mohl. Car Mikuláš II. daroval k tomuto účelu již velký pozemek, který státu patřil; proto doufá spolek, že brzy i tento plán svůj provede, protože i obec barnaulská roční podporu 4500 rublů slíbila. Spolek založil též roku 1895. lidové knihkupectví, které má skvělý výsledek.

Podobný lidový spolek jest též v Omsku, který za 12 let své působnosti tři národní a jednu nedělní školu a jednu dobře uspořádanou lidovou knihovnu založil; vloni pak otevřel ještě knihkupectví, dětskou zahrádku a uspořádal mnoho lidových přednášek; knihovna, kterou pro lid založil, měla r. 1893. 1000 svazků, r. 1894. již 6130. Počet předplatitelů rozmnožil se za rok o 721, počet vypůjčených knih lidových vzrostl z 15.538 na 16.207, počet všech vypůjčených knih vzrostl z 28.638 na 46.783.

Podobnou činnost rozvíjel lidový spolek v Minussinsku, který dvě nedělní školy s 225 žáky založil; též pořádá lidové přednášky. V nejnovější době podobný spolek založen byl v nejchudším sibiřském městě v Kojnsku, kde se chudým žákům i lékař, šatstvo a jiné potřebné věci dávají.

Kromě těchto zde jmenovaných spolků jsou podobné spolky v Tomsku, Nerčinsku, Nikolajevsku a Oktjubinsku, které četně navštěvované školy a lidové, četně čtenáři používané knihovny otevřely. Jos. Zi[illegible]

Činnost mozku při různých povoláních. Jistý francouzský badatel došel na základě dlouholetého zkoumání k poznatku, že činnost mozková vydána je největšímu napjetí při službě vojenské, a to právě tak polní, jako námořní. Strašlivý účinek tohoto přepínání konstatuje zmíněný fysiolog faktem, že ze 100.000 vojínů 199 mužů propadá šílenství. Přílišné namáhání mozkové jeví se dále u umělců, advokátů, lékařů, duchovních, spisovatelů a úředníků. Ze skupiny těchto osobností připadá 177 duševně chorých na 100.000 lidí. Po nich následují zemědělští dělníci a čeleď, u nichž se jeví sešílení v poměru 155 k 100.000. Příznivější číslice je u řemeslníků, z nichž mezi 100.000 osobami má pouze 66 trudnou vyhlídku, že skončí v ústavě choromyslných. Ale nejlépe jsou na tom prý obchodníci; na 100.000 jich připadá toliko 42, kteří duševní zatemnělosti propadají.

Spotřeba paliva velkých parníků. V posledních letech nabylo zápolení o rychlost velkých, dopravu mezi Evropou a jinými díly světa obstarávajících parníku zvláštních rozsáhlostí a nedá se nikterak popříti, že mělo také značný vliv na stavbu těchto lodí. Rychlost mořských kolosů zvýšena byla arci nad míru také zavedením dvojitého šroubu, ale tím zase podmíněno zřizování větších strojů a následovně i stupňování výhřevnosti. Americké parníky „Paris“ a „Nový York“ byly první, na kterých tyto pronikavé novoty došly použití a osvědčily se. Rychlost a důkladnost parníku jmenovaných ukázala se hned při prvních jejich plavbách, leč současně ukázala se nutnost zvýšiti spotřebu paliva dosavad používaného na míru skoro dvojnásobnou, což arci vyžaduje nákladu nesmírného. „Paris“ byl prvním parníkem, jenž prostřední rychlostí dvaceti uzlů za hodinu urazil cestu z Nového Yorku do Queenstownu v 6 dnech. Následovaly jiné dvě anglické lodi „Teutonic“ a „Majestic“, které byly sice větší ale rychlosti „Parisa“ nedosáhly a tudíž i menších výdajů vyžadovaly. „Teutonic“ spotřeboval při 18.000 koňských silách jen 300 tun (6000 centnýřů) uhlí denně. Nový rekord způsoben byl pak dvěma obrovskými parníky anglickými „Lucania“ a „Campania“ zvanými. „Campania“ loď o 19.000 tunách vyvíjela sílu 30.000 koní a rychlost 22 uzlů, spotřeba uhlí však vystoupila na 9500 centnýřů denně. V době té dostalo se atlantickým parníkům příznačné přezdívky „uhložrouti“ a společnosti lodi tyto vydržující musily doznati, že další skracování plavební doby není možno jinak, než by stavěly lodi ještě větší a spotřeba uhlí byla ještě rozsáhlejší. A přece ještě loď „Císař Vilém Veliký“ náležející severoněmeckému Lloydu, docílila velikého triumfu proti lodi „Campania“, neboť předčí ji v rychlosti o více než ½ uzlu v hodině, ačkoliv měla k disposici o 2000 koňských sil méně nežli ona a nebyla o nic větší. Také spotřeba paliva byla jen o něco málo značnější nežli u „Campanie“ totiž 500 tun místo 475 tun. Největší parníky další

jsou „Oceanie“ a „Deutschland“ o těch však nemáme určitých dat ve příčině spotřeby paliva, za to však je známo, že „Oceanie“, loď o 28.000 koňských silách velmi malých úspěchů docílila, kdežto „Deutschland“ jejíž síla rovná síle 35.000 koní dospěla k závratnému rekordu průměrných 23 uzlů za hodinu. Nejnovější dobou staví se však v Americe parníky, které prý i tuto rychlost svými výkony značně zahanbí, a z Nového Yorku do Evropy za pouhé čtyry dny doplují.

Vynálezcem lokomotivy není dle „Revue technique“ Jiří Stephenson, nýbrž bývalý majitel dolů v jižním Walesu, Trevethik. Tento napsal již roku 1804 v listě příteli svému adresovaném, tato slova: „Včera podnikli jsme jízdu s naší lokomotivou; vezli jsme na pěti vagonech deset tun železa a sedmdesát osob. Dráha naše má délku 10 mil.“ O této první železnici sdělují se dále ještě tyto zajímavé podrobnosti. Rychlost vlaku na trati byla 8 kilometrů v hodině; Trevethik byl také první technik, který dokazoval, že malý sklon trati nepodmiňuje nijaké zvláštní zařízení kol a pod., poněvadž přilnavost kol ke kolejím je tak značná, že umožňuje jízdu i bez ozubení. Vedle toho sestrojil první parní kotel s úplným zužitkováním teploty a postavil komín se samočinným spalováním kouře. V Londýně vyskytla se i stará rytina, která znázorňuje první pokusnou jízdu nejstarší lokomotivy v roce 1808: je na ní zobrazen parostroj podobný dětské hračce a jedoucí na koleji, která tvoří nevelký kruh a obklíčena je plotem. Trevethik dopravoval však na této své dráze později i osoby; vstupné obnášelo jeden šilink a opravňovalo ku projížďce ve voze, kterýž měl podobu tak zvané kolesy. Lokomotiva vážila 10 tun a byla-li sama puštěna, ujela až 10 kilom. v hodině.

Ochrana elektrické síly. Ze Ženevy se oznamuje, že tam učinil professor Pupin, rodilý Rakušan, vynález, kterým lze chraniti vrchní vedení elektrické před rušivými ztrátami elektřiny a sice tak, že se vlastní vodivý drát omotá spiralovitě jiným drátem. Takto prý lze na 5000 km. vésti tolik elektřiny, jako dosud na 50 neb 100 km.

Vzduchoplavba. Dr. Suerig a Berson z meteorologického ústavu v Berlíně dostihli v balonu, jehož obsah obnáší 8000 m^3, značné výše 10.300 metrů. Nejnižší teplota obnášela 40° C.

Evropské državy v Africe. Francie má v držení 9,771.616 čtverečných km.; Anglie 7,025.851 čtverečných kilometrů; Egypt 2,614.759, Německo 2,427.211, Belgie 2,329.260, Portugalsko 2,046.436, Turecko 1,032.704, Italie 488.000 a Španělsko 437.905 čtver. km.

Zvláštní výpočty.

1 × 9 + 2 = 11	1 × 8 + 1 = 9
12 × 9 + 3 = 111	12 × 8 + 2 = 98
123 × 9 + 4 = 1111	123 × 8 + 3 = 987
1234 × 9 + 5 = 11111	1234 × 8 + 4 = 9876
12345 × 9 + 6 = 111111	12345 × 8 + 5 = 98765
123456 × 9 + 7 = 1111111	123456 × 8 + 6 = 987654
1234567 × 9 + 8 = 11111111	1234567 × 8 + 7 = 9876543
12345678 × 9 + 9 = 111111111	12345678 × 8 + 8 = 98765432
	123456789 × 8 + 9 = 987654321

Slušně psáti. „Čas“ v polemice s námi a i jinak velmi často stěžuje si na neslušné psaní, zvláště v polemikách. Bylo by dobře, kdyby sám předcházel své kollegy z tábora realistického a vůbec protikatolického dobrým příkladem, neboť není snad ani možno sprostěji psáti, než se píše proti Církvi a kněžím. Kdo mluvívá o slušnosti nejvíce, mívá jí nejméně, a žádá jí jen po druhých, sám si jí nehledě.

Rozhled.

V Brně, 25. listopadu 1901.

Církevní zprávy. Debatta o protiřádových návrzích na radě říšské vlekla se přes týden, a to na úrovni velmi zahanbující nepřátely řádův a církve. Takové plytké liberalnosti, takové „červánkovitosti“ jsme se do svých odpůrců přece nenadáli. Ostatně řečníci se strany Všeněmecké hráli si při všem ještě na očišťovatele a horlitele náboženské. Takové řeči však jsou už proto zlé, že nedají ani protivníkovi zamáchati zbraní svou vysoko! Nejčastěji dotýkáno bohatství církve a bohatství řádů. Už dřív než započalo se rokovati na říšské radě, přinesla vídeňská „Wage“ jakoby materialie pro řečníky, v čísle 44. vypsavši ono bohatství řádové. Podle dat z roku 1895. mělo prý 1155 řádových a kongregačních domů v Rakousku přes 13 milionů korun důchodu ročně (13,033.592 K). Jelikož v klášteřích těchto bylo 24.000 řeholníkuv a řeholnic, tedy připadá na jednu osobu průměrem 530 K 7 h ročního důchodu. Jak vidět tedy o velkou polovici méně, než co obnáší rakouské existenční minimum při dani příjmové jako nejnižší zdaněný duchod položené (1200 K). Oněch 24.146 lidí v řádech žijících má dohromady tolik ročních duchodů, co jistý rakouský protestant a velkopivovarník sám — o židech kapitalistech ani nemluvě. Kdyby polovička z těchto 24.146 osob naprosto zahálela, tak že by se mohlo říci, že zrovna zadarmo jí, doufáme, že ta ostatní polovička aspoň tolik pracuje do roka, co jeden jediný Rotschild nebo Dreher, tak že si toho přijmu svého při nejmenším také aspoň tak zaslouží.

Leč řečníci protiřádoví nesnesli takovýchto poukazů na jmění jiných ještě větší; odvětili zcela případně, že židé a světští boháči neskládají slibu chudoby ani nenásledují Krista. Jmění a hodnosti církevní, jak už jsme se zmínili, nedají se odhádat, a není radno je popírat v polemikách s nepřátely. Vhodněji za to může se poukazovat na správné a obecnému dobru prospěšné spravování a používání jmění. Ač

i tu bohužel páše se ještě mnoho nepřístojností od správcu církevního jmění, tak že tento bod jest skutečně nejslabší pro jakoukoliv obranu.

Mnohdy se zrovna zdá, jakoby úporem a polemikou nepřátelé církve jen více se drážďili a podněcovali. Jest to snad psychologicky nutno ve společnosti, aby to, co příliš vyniká nad všednost, nebo aspoň se nad ni vyvyšuje af právem af neprávem, bylo blátem poházeno a pokáleno, a pak už útočníci dají pokoj, nastává ve společnosti zas utišení a vyrovnání.

Nynější bojovníci v parlamentě proti řádům jsou ostatně dochvilní, vyjma socialisty, již jedině jsou zásadními odpůrci každé církve. Proto také jediný návrh socialistický něco značí, žádaje změnu základních zákonů ve vztahu státu k úřadům. Zatím ještě netřeba se obávat, že by návrhy podobné pronikly. Nečekali toho ani navrhovatelé, neboť jinak by byli své návrhy lépe propracovali a přispůsobili.

„Protiklerikalní ruch" ostatně nezůstává už jen omezen na říšskou radu a na všeněmce: rozvířili jej poslední dobu i socialní demokraté a také naši národně-socialní se přiživují. Pořádají oba tábory schuze, na nichž se řeční proti klerikalismu — vlastně proti náboženství vůbec. Práce se tedy stupňuje a prohlubuje podle určitého plánu, jenž jistě nepovstal v hlavách našich lidí, af té či oné strany. U nás by dnes všecky strany měly plné ruce práce s jinými záležitostmi, kdyby se čeho jímaly samy od sebe.

Ze dvou listů (pražské „Obrany", solnohradského „Kath. Kirchen-Zeitung") ozvalo se poslední dobou volání po reformě bohoslovného studia v Rakousku, v tom smyslu totiž, aby vláda lépe nadala fakulty theologické, tak aby nejen předměty lépe byly specialisovány než dosud, ale také pro každý předmět aby aspoň dva přednášející ustanoveni byli, jako je to v jiných oborech, při každém předmětě. Zatím asi marné volání. Nemá také toto opatření toho významu na bohoslovných fakultách co na jiných. Závisejí bohoslovečtí posluchači na vůli biskupa svého, který může jim návštěvu jednoho přednášejícího přikázat a druhého zakázat. Nad to jest bohosloveckých posluchačů všude málo. A liberalové a socialisté vůbec theologii vykazují z řady universitních věd: své theology af si biskupové prý dávají učit ve svých alumnátech, jak většinou beztoho činí!

V „Rozhledech" uveřejňuje Dr. Joklík návrh ústavy a základních zákonů budoucího „českého státu". Socialisté už vyslovili s celým tím elaboratem svou nespokojenost (v „Právu Lidu"). Nyní dochází na nás. V posledních paragrafech celé ústavy jedná se totiž o poměru církve ke státu, a tu jej Dr. Joklík formuluje takto: „Moc církevní jest oddělena od moci státní. Ani stát do církevních ani církev do státních funkcí se nemíchá — stát totiž smí se míchati jen tehdy, jsou-li zákony nějaké porušeny — církev vůbec nikdy do státních záležitostí. Sňatek zavede se povinně občanský. Matriky povede stát. Vyučování náboženství oddělí se od obecného školního vyučování. Obstará si je každé vyznání samo. Stát dětem povolí prázdno k tomu potřebné. Řády a kongregace podrobeny jsou příslušným státním zákonům o spolčování.

Majetek svůj spravuje si církev sama. Pokud se týká tak zvané Matice náboženské pro katolíky, tu stát zvolí komisi, jež vyšetří oboustranné povinnosti a v dohodě s příslušnými orgány církevními se vyrovná. Zejména bude vzat zřetel na náklad s vyučováním náboženství spojený. Lec závazky k církvím může stát amortisovat, uzná-li toho potřebu.“ — Tak tedy v budoucím českém státě by upravili církevní poměry radikalové. Návrh ovšem jest návrhem jednotlivé osoby, ale značí široký proud mladé pokrokové intelligence, k níž Dr. Joklík patří. Uveřejnil návrh svůj prý jen, aby se vzbudila diskusse o něm a náhledy se vytříbily. Doznati ostatně třeba, že návrh Dra. Joklíka se stanoviska pokrokového beznáboženského státu není nejhorší [illegible] podotýkáme k § 141., že vedení matrik státem je zbytečným mařením práce a zbytečným vydáním. Matriky jsou odjakživa zřízení církevní [illegible] i povede za všech poměrů dále. Proto až k vůli úspoře času, [illegible] i peněz může i stát od církve oddělený s církví se shodnout, leda že by většina či aspoň značná menšina obyvatelstva stála mimo všechen svazek církevní a tudíž z matrik církevních vůbec vypadla. Chce-li stát rozhodně vésti své matriky samostatně, není to ostatně nic protináboženského, kněžstvu se tím jen uleví. Vyrovnání závazků státních církvi v tak zvané Matici náboženské příslušných § 144. nešlo by v českém státě tak hladce, šlo-li by to vůbec, neboť Matice má své ústředí ve Vídni. Tu by se musil český stát napřed vyrovnati s vídeňskou vládou, a to by byl asi největší díl práce. Neboť břemeno vyrovnání by padlo na ústřední fond, a ten v Čechách a na Moravě má z dob Josefinských největší vroubky. Samo rozdělení církve od státu jest nejlepším pro církev východiskem tam, kde správcové státu za nic nestojí. A máme obavu, soudíce dle našich mladých stran, že by to bylo asi v tom ubohém „českém státě“ tak též. Proto už napřed proti rozdělení zájmův a spravedlivému vyrovnání nic nenamítáme — mohli byste si ten „český stát“ zabít sami, církvím byste pak nesměli aspoň nic vyčítat!

Rusínští sjednocení theologové spolu s ostatními rusínskými posluchači university lvovské v ruchu nedávno vzbuzeném byli za jedno, ba více — celou akci vedli. Demonstraci v sálech a na ulici ovšem už se nesúčastnili. Se své strany za to vyslali deputaci k děkanovi fakulty Dru. Fiałkovi, žádajíce, aby jim nebylo bráněno v užívání mateřské řeči na indexech a jinak ve veřejném životě universitním: v řeči i v písmě. Jest Rusínů theologů ve Lvově přes 200, tedy skoro sedmkrát tolik co Poláků, a žádají proto aspoň rovnoprávnost s Poláky. Děkan Dr. Fiałek je propustil s ubezpečením své přízně ke snahám jejich. Polské listy žádají ovšem potrestání theologů rusínských za takové buntovnictví proti polskému rázu lvovské university.

Metropolita rusínský arcibiskup Šeptycki letošním rokem zreorganisoval z části život seminární, a to jak u představených semináře tak u žáků. Přeje si hlavně co největšího styku mezi představenými a alumny, tak aby představení mohli se starat o svěřence své, alumnové pak k nim ve všem tím větší důvěru měli. Zvláštní druh péče projevil i o alumny napomenutím, aby v době studijní žili

skromně a nedělali dluhů. sice že potom takový hledá před svécenim bohatou nevěstu. aby dluhy mohl poplatit. a ženě se z musu. bývá pak mnohdy v manželství nespokojen a nešťasten.

Napjatý poměr mezi Poláky a katolickým středem ve Slezsku. poslední dobu z obou stran jitřený a přiostřovaný, se poněkud ulahodil. Listy polské ve Slezsku ve společném prohlášení ohradily se proti radikalním podněcovatelům z Poznaňska hlavně proti týdenníku Praca, nepřejíce si politického rozloučení s katolickým středem. neboť praví. že polský lid ve Slezsku bez kněžstva a proti kněžstvu nic nezmůže. Kněz jest dnes často jediným nezávislým vůdcem a pracovníkem v lidu; kdyby lid neměl ho. nemá namnoze nikoho. kdo by ho jak v hospodářských. tak v politických záležitostech poučoval a vzdělával. Ani ti kněží. kteří zřejmě pečují o germanisaci. nejsou dle polských slezských listů dnes. kdy Poláci jsou s centrem za jedno. tak nebezpeční. jakoby byli potom.

Nové vzrušení mysli vyvolal krutý rozsudek nad rodiči z Vřesné (Wrzesnia). vynesený ve Hnězdně. Když dítky vřesenské odepřely učitelům odpovídat katechismus po německu a učitelé je za to po několik dní zavírali a nelidsky až do krve tloukli. shlukli se rodiče dítek před školou a vymohli si propuštění dítek Odsouzeni nyní na $\frac{1}{4}$—$2\frac{1}{2}$ roku do těžkého žaláře. Rozsudek tento Poláky dohnal k zoufalé náladě. ač rozvážné listy. zvláště mimopruské. napomínají ku střízlivosti. Tisk hakaty. jak teď je ve své katanské ráži. nežádá nic jiného než dethronisaci arcibiskupa Stablewského. On prý je všim vinen. Dávaje dovolení tisknouti katechismus polsky a nezakazuje polským knězím agitovat pro polské vyučování náboženství - - toť se ví. on jest vinen. že germanisace došla až k takovému herodesovství!

Záležitost kolleje sv. Jeronyma v Římě nabyla nové tvářnosti deputací z Černé Hory. Arcibiskup barský Simeon Milinovič s hrabětem Ludvikem Vojnovičem předložili kurii římské rozklad. v němž žádají, aby kollej výslovně přiřčena byla též Srbům. jinak že by nemohli používati jejího dobrodiní. Neboť Charvaté a Srbové jsou prý dvě národnosti zcela rozdílné a není pravda. že by Srb katolík nazýval se Charvatem a Srb pravoslavný zůstával Srbem. Není to vyznání. jež tvoří dělidlo mezi Srby a Charvaty. ale národnost (!). Deputace černohorská přijata byla ovšem velmi blahosklonně. Sv. Stolice přiznala. že byla špatně informována. zavedeno nové šetření stran prvotního založení a určení kolleje a přišlo prý se na nový list papeže Mikuláše V., jímž se nové světlo přináší. „Gens Croata“ tedy podle všeho bude sesazena s výhradného držení. Kanovník záhřebský Pazman s rektorství také už ustoupil. kollej vede vysl. rada hrabě Coronini dosud od restaurace práv sv. Stolice a protektoratu rakouského. Za to jeden ze spiklenců kanovník Vitič zůstává dále kanovníkem a prebendářem při téže kolleji. Ovšem na zatím než se proň najde beneficium jiné. Za spoluúčinkování v nápadu na kollej nebyl ostatně, jak dřív ohlašováno. stižen žádným církevním trestem, ani nebude. Prý jen spolu protestoval. ale ostatní od násilí zdržoval, což se mu ovšem nepodařilo.

Z protestní schůze kněžstva českého poslána ke sv. Stolici žádost, aby v Římě nesvolovali k úmyslům vlády, roztrhati dosavadní diecese české podle národnostních hranic. Žádost vyznívá v ten smysl, aby zřízeny byly dvě diecese, jedna převážně sice německá, druhá převážně česká, ale obě smíšené, jak v Čechách jediné jest možno a spravedlivo. — Přimícháním českého lidu diecesi převážně německé není však nic zajištěno. Závisí to na duchu konsistoře budoucí té diecese, jak bude celá správa vedena. Bude-li diecese převážně německá, jest skoro jisto, že se v ní bude germanisovat; a pak škoda toho českého lidu, jenž se pro zásadu smíšenosti vydává novým útiskům i se strany církevní! Jakmile se začnou z nynějších českých velikých diecesí vydělovat menší, musí to přirozeně vésti k jednostrannosti. Neboť na severozápadě Čech jest souvislá massa německá tak veliká a národnostně tak výlučná, že dodá každému ústavu svůj ráz.

Ze všech těch proudů vědeckých i politických, jež poslední dobu rozrývaly katolické řady v Německu, rozlévají se dva nejmohutnější, zcela zřetelně omezeny. Sporným bodem jejich jest poměr ku protestantismu. Nové proudy theologicko-politické nesou se smířlivým duchem, odpouštějí, ba víc, vymlouvají a chápají" reformaci. Staří zůstávají intransigentními, na stráži, stále k boji hotovi. Z této příčiny strhl se také nedávno v katolickém táboře boj o Dr. Spahna, mladého katolického historika, jenž dosazen za professora na universitu štrassburskou. Dr. M. Spahn jest „Schellistou", možno-li tak říci o historikovi. Jako redaktor vědecké přílohy ku „Germanii" chtěl uveřejniti tu spisek Schellův „Der Katholicismus als Princip des Fortschritts", leč musil od úmyslu toho upustiti a redakci pak též složil. Historické spisy, jež Dr. Spahnovi pověst, ale také nepřátely mezi katolíky získaly, jsou: „Verfassungs- und Wirtschaftsgeschichte des Herzogthums Pommern", „J. Cochlaeus", „Acten und Urkunden zur Geschichte des Kurfürsten Wilhelm von Brandenburg" a „Philipp Veit", všecky spisy ty obírají se buď dobou reformace, nebo reformovanými kraji a knížaty. Spahn, který spisy ty napsal ve věku 22—26 let (narozen 1875), následoval v nich prý příliš svých protestantských učitelů z university berlínské.

Nejostřejší palba proti Spahnovi vedena z Říma, vlastně přes Řím. V Německu samém však větší a důležitější listy skoro vesměs Spahna hájily, příliš přátelské protestantům názory omlouvajíce mládím a okolím jeho. Spolu naň útočeno pro jeho styky s Dr. Hoensbroechem, známým exjesuitou, a s apostatou v Římě žijícím Müllerem, jenž jest zároveň dopisovatelem Hoensbroechovy „Tägliche Rundschau", jakož i pro vydávání sbírky „Geschichte in Charakterbildern", na níž účastenství mají nejen katoličtí, ale i protestanští spisovatelé, a která jak se zdá vedena bude duchem vesměs liberalním a protestantismu příznivým.

Toť jeden kruh, v němž přízeň a nepřízeň k protestantismu se sráží. Jiným kruhem je německý měsíčník stuttgartský „Der Thürmer", do něhož vedle protestantských církevních rozhledů píše katolický rozhled Dr. Hermann Schell. Tento ve článku jednom posuzuje protestantismus se stanoviska pouhé náboženské a historické evoluce,

bez polemiky a bez odsuzování, jak dosud se vždy psávalo se strany katolické. Boj jenž v tom ohledu povstal zustal zatím jen na užší novinářské kruhy obmezen. Schell sám háji se proti kritikum svým, že v ničem nezadal stanovisku katolickému.

Doma potlačujíc a ze země vyhánějíc řády své ujala se jich Francie velmi energicky ve svém nedávném sporu s Tureckem. Privileje, jež turecká vláda řádům francouzským odňala, opět vráceny, novým řádum vstup dovolen a privileje přirčeny i všem budoucím domům, jež by francouzské řády v Palestině nebo Syrii zřídily. Chaldejský patriarcha katolický, o jehož uznání se Francie zasadila, po dlouhém váhání Vysokou Portou také konečně potvrzen.

Chaldejská církev jest dílem Nestoria, jenž jako cařihradský patriarcha dopustil se bludu uče, že Maria porodila člověka a ne Boha-člověka, neboť Bůh spojil se s člověčenstvím Kristovým prý až po narození. Upíral tudiž Marii Pané titul Bohorodičky. Odsouzen církevním sněmem efesským a s patriarchatu sesazen, uchýlil se do sousední říše perské, která odštěpence křesťanské přijala, ježto byla v nepřátelství s říši byzantskou. Křesťané nestorianští uchovali se v Chaldei do dnešních dob přes všecka pronásledování, jichž během věku zakoušeli. Dnes jest jich 490.000. Patriarcha jejich žije v městě Mosul. Už v 16. století část nestorianu s biskupem Janem Sulakem připojili se k církvi katolické. Jan Sulak první patriarcha chaldejský sjednocený žil v Amidě. Leč jeho nástupci přesídlili rovněž do Mosulu. Katoličtí Chaldejci čítaji na 80.000 duší. Nově zvolenému patriarchovi Emanueli nechtěl sultan dáti potvrzení hlavně jen ze vzdoru proti vládě francouzské, s níž byl na štíru, a která vede nad církví chaldejskou protektorat. Turci (Kurdové) jinak chovají se k chaldejským křesťanům obojího vyznání stejně nepříznivě, ač přece ne tak ukrutně a vražedně jako k Armencum. Jsou jim asi „quantité négligeable".

Liberalní listy přinesly nedávno zprávu, že sicilští kněži podali pamětní spis kongrexaci „super statu episcop.", žádajíce zrušení celibatu. V Italii čas od času objeví se sice nějaký leták, článek novinářský, brošurka, bojující proti celibatu, a snad i z kruhů kněžstva. Leč ta šíře agitace a ten ruch proticelibatní, o jakém listy sdělily, jest jistě nadsázkou.

Dne 1. listopadu slavil „ruský světec" otec Jan Sěrgius, Kronštadtským zkrátka nazývaný, své jmeniny, den anděla svého. Nával lidu a ctitelu z Petrohradu, Moskvy ale i z celé Rusi byl neobyčejný. Znači to už mnoho, když na 7000 lidí vyjede z Petrohradu, opustivši práci svou, po lodi nebo dráze i pěšky do předměstí či lépe přístavu stoličního, aby tu přítomno bylo slavným službám Božím a oslavě oblíbeného kněze, jehož bezúhonnost Bůh poslední dobou prý čím dál častěji zázračnou mocí vyznamenává. Zjev otce Jana už sám v lidu vyvolává nadšení a vzněcuje k radosti jedny, druhé k pláči. Několik slov — otec Jan jest prostý sice, ale dobrý kazatel — uvádí u vytržení. Takový kult žijící osoby — a to bez překážky s vrchu (ať světských, ať církevních úřadů) — jest dnes v Evropě snad jen

na Rusi možný. Ale má v sobě cosi mile povznášejícího a velikého, zvláště vidíme-li, že osoba, jíž se prokazuje, má vlastnosti skutečně vynikající a nevšední. V poslední době stáhli ruští „klerikali“ otce Jana do boje proti Tolstému a uškodili mu. Z lahodné, vždy mírné, vyrovnané a těšivé jeho řeči zmizelo kouzlo, jež vždy všecky ovládalo.

V „S. Peterb. Vědomostech“ opětně ozval se dopisovatel z kruhu kněžstva ruského. O. Čerkasskij se podepisující, jenž čas od času vystupuje jako žalobce na ruské kněžstvo a zastaralost řádu, jimiž je k zemi sráženo a poutáno. Stíhá zase neblahou rozervanost v řadách kněžských, neboť ruské kněžstvo neslouží z lásky k povolání, ale z nutnosti, nemajíc jiné vyhlídky, z chlebařství. „Což jest pak divného, že se opíjíme, vyvádíme, otupujeme a konečně zcela hyneme. Jak možno po nás žádat života podle Krista, když — aspoň většinou — odíváme řízu kněžskou s nenávistí, s odporem, kdyžtě se nám protiví říza i vše to, co je zvláštním znakem povolání duchovní osoby?“ — Slova tato jsou-li pravdiva, jsou hrozna zároveň. A co jest příčinou takového stavu kněžstva ruského? Odosobněnost výchovu a cepování už od nejútlejšího mládí v seminařích, z nichž není možnosti přejít k jinému povolání. Toto kastovnictví tíží a rozežírá nejvíce. Žádá tudíž o. T. Čerkasskij, aby místo seminařů zřizovala se obyčejná gymnasia, aby každý kněz povinen byl vykázati se kursem akademickým, aby však na akademie duchovenské přijímali se žadatelé ze všech škol středních bez rozdílu. Žádá tedy podobné asi zařízení, jaké jest u nás. Neboť naše seminaře nejsou to, co ruské. Ruské jsou už specifickým studiem theologickým, jsou nižšími odbornými školami bohoslovnými, naše jsou pouhými konvikty pro obecné gymnasisty. Z ruských seminářů není vyhlídky přestoupit na jiný ústav, ať odborný, ať vyšší či střední — u nás o ničem takovém ani řeči býti nemůže. Leč otci Čerkasskému jsou ještě i jiné věci proti mysli. Tak shledává dočista absurdním zákaz, aby duchovní osoba nenavštěvovala divadla, koncertů a jiných světských radovánek. Nesmět se jít podívat ani na nejnevinnější drama, toť vrchol zastaralosti disciplinarní. Ovšem aby se tento zákaz mohl zrušit, třeba zrušit příkaz, že duchovenstvo stále v říze chodit musí. Také katolické kněžstvo sic v mnohých krajích starý příkaz chodit vždy a všude v talaře zachovává (v Italii, ve Francii, Španělsku), ale přece skoro všeobecně už skoro mizí nošení talaru vždy a všude. Leč ruské kněžstvo v tom ohledu spoutáno ještě nejpřísnějším příkazem. Jede-li ruský kněz za hranice, dává se mu zvláštní povolení k tomu, aby směl řízu odložit a chodit v „civilu“. A i tu mnohý toho povolení z horlivosti nepoužije. Tak nedávno jistý pop ve Visbadenu chodil stále jen v říze. Zprvu ho sice považovali za polského žida a všelijak jej obtěžovali, pak si ale uvykli a dali mu pokoj. A kněz ten radil svým spolubratřím pak, aby ani v cizině řízy neodkládali, že i v cizině si brzy obecenstvo navykne pohledu na ruského kněze v říze! Náš žalobce však dovozuje trpce, že kněžstvo ruské dělá většinou říze jen hanbu, že jí důstojně nosit neumí, tož bude jen lépe pro hodnost a čest stavu, když nebude ani nuceno v říze chodit!

Velkým smutkem plní pravoslavné ruské i řecké úspěch latinské církve a papismu mezi Rumuny. Hořekují, že Rumunsko holdujíc romanské národní idei brzy celé propadne papismu, a vrátí se ku katolictví. S takovou prý také chodí k němu agitatoři katoličtí, pozývajíce lid, aby se vrátil k náboženství bratří a otců svých na západě. Zvláště vrchní vrstvy společnosti a sám královský dvůr katolickou propagandu prý zřejmě podporují. Letos zavřeny k vůli úspoře tři rumunské seminaře, ale jeden z nich — v Romanu — ihned postoupen katolickému biskupovi v Jassech, jenž jej proměnil v latinský.

Bulhaři zase stěžují si na mohamedanskou propagandu, jež po oživení ducha moslimského vystupuje v samém knížectví bulharském čím dále bezohledněji a směleji. Leč v Turecku samém děje se nejen propaganda, nýbrž i zřejmé násilí: do krajů křesťanských, jmenovitě pohraničných, na Kosovo pole, a v sousedství Bulharska posláni kněží turečtí od vlády s rozkazem, obracet tamější obyvatelstvo na víru Mohamedovu. Mezi Armeny ovšem to činí Turci na očích Evropy už pátý rok, proč by s touže volnosti nesměli totéž činit v samé Evropě?

Zvláštní, pro naše poměry skoro nepochopitelný spor vznikl poslední dny v Řecku mezi studentstvem a vládou, pro novořecký překlad bible. Studentstvo vystoupilo s protestem proti všelikému překladu Písem svatých ze staré do nové řečtiny a žádá, aby z církve byli vyloučeni překladatelé, kteří se toho už odvážili. Synod biskupský nedávno na podnět královny usnesl se, dáti Písmo svaté tisknouti v lidovém jazyku, aby se lidu četba usnadnila a známost bible v lidu lépe rozšířila. Královna sama pro sebe dala si bibli přeložit a sama výtisky nového zákona rozdávala vojákům v nemocnici, kteří s vděčností je přijímali. Leč studenstvo opojeno hrdostí starohellenskou a dávnou slávou otčiny chce uhájiti pro veřejné i soukromé používání Písma sv. jazyk původní, v němž jak známo všecky spisy nového zákona (vyjma původní sepsání Matoušova evangelia) sepsány byly. Jest to tedy jakýsi druh historické tradice a historického práva národního, jež studentstvo hájí. Jinak by každý čekal, že studentstvo bude hájit pokrok a novoty, ale v Řecku děje se opak (jinde ovšem děje se totéž hájením starých práv historických). Něco podobného mohlo by vzniknouti ostatně i ve slovanských pravoslavných církvích, neboť i tu Písmo sv. jest psáno v řeči lidu málo srozumitelné. Mezi slovanskými studenty však už není horlivců náboženského staroslovanského jazyka, proto jak v Rusku tak v Bulharsku, zcela klidně uvažují o překladě Písem sv. v jazyk lidový a studentstvo tu jistě bude se vším spokojeno, bude mu to jedno. Máť jiné starosti, jsouc na Rusi i v Bulharsku skoro zcela sesocialisováno.

Švycarští starokatolíci konali svůj výroční sjezd koncem září v Bernu, a spolu oslavovali tu 25leté biskupování svého metropolity Dra. Herzoga. Na sjezdě tomto těšili se vůdcové starokatolicismu tím, že ještě žijí, že dosud nezanikli, ba že stále rostou. Leč radost jejich nebyla tichou, ale výbojnou. Tak prof. Michaud z bernské theologie starokatolické pravil: „Smějeme se těm ohromným legiím římské říše,

jež byly kdysi, ale už jich není; smějeme se té světské vládě papežské, která byla, která dokonce po božském právu prohlášena za nezbytnou pro papežství, jíž však už není; smějeme se té domnělé katoličnosti po čísle i prostoru, kterou sžírá lež a rozdírá licoměrnost: smějeme se nad tím kolossem s hliněnými nohami, nad tou sraženou modlou, jež neomámí nikoho, leda kdo zrovna chce se dát omámit.“ Šel-li tento smích od srdce, nevíme. Professor Michaud vyličuje hnutí náboženské v Evropě, plesal, že starokatolictví stále hlubších zapouští kořenů, že stává se faktorem, s nímž nutno ve vývoji náboženském počítat. Nejen v západní Evropě, ale i v Americe četné zástupy stále více se kloní k ideím starokatolictví a odvracejí se od papežství. Na 150.000 duší se 170 kněžími a 7 biskupy v severní Americe odloučilo se od Říma a tvoří různé národní církve (polskou, irskou, českou, německou), které prý ne-li zcela starokatolické, tož velmi blízko jsou duchu evropského starokatolictví.

Počátkem října sešel se roční církevní kongress anglikanský v městě Brightoně. Na sjezdě četně navštíveném pojednáváno o přerůzných věcech: „výhody a nebezpečí nového věku“, „lidové školství a vzdělání“, „potřeby školské“, „moc církve“, „hmotné postavení duchovenstva“, „sjednocení církví“ a j. Lord Halifax, vůdce ritualistů, a duše ruchu pro sjednocení církví, skládal všecku naději v moc času, který sblíží mysli, a názory navzájem zlahodí. Hájil změnu přísahy anglického krále, jež uráží miliony spoluobčanů a nutí zrovna krále, aby se vyslovoval o náboženských otázkách, jimž nerozumí. — Současně zasedala „generalní církevní konvence“ americké anglikanské církve v San Francisco. Tu vedle otázky o urovnání manželského zákonodárství zabývala mysli, a to ne poprvé, záležitost, jaké jméno by vlastně anglikanská církev v Americe přijati měla. Neboť jméno „protestantská“ jest vlastně katolickou nadávkou, a tudíž přihanou. Od roku 1877. už několikrát na generalních konvencích navrhována všelijaká jména, na žádném však dosud se neusnešeno. Ani tentokrát ne. Ale nejvíce se přimlouváno za název: „jediná, svatá katolická a apoštolská církev“, jak je také ve snešení nicejského a cařihradského sněmu církevního. „Katolickými“ zovou se všecky církve pravoslavné, církev anglikanská v Anglii a také tedy v Americe tentýž název si přikládají. Katolickými chtějí tedy býti všecky církve, ať mají nauku jakoukoliv. Leč žádná z církví těch neužívá přece názvu „katolická“ jako zobecnělého pro ni. Jen v úředních titulech a ve vyznání víry se tak zovou. I u nich název „katolická církev“ přikládá se v obecné mluvě výhradně církvi římské.

* * *

Věda a umění. Brněnský „Klub přátel umění“ ve své druhé výroční zprávě podává velmi radostnou prognosu pro umělecký ruch moravský se střediskem v Brně. Přes počátečnou nechuť a nepochopení klub přátel umění už v druhém roce svého trvání vykazuje velmi

čestné úspěchy. Výstavka „Mánesova“ klubem před Velikonocí pořádaná vydařila se znamenitě po stránce hmotné i duševní. Obeslána 100 čísly od 37 umělců, navštívena 2500 osobami a odprodáno 21 čísel za 2310 K čili celá pětina vystaveného, což jest vůbec na výstavku uměleckou úspěch velmi řídký. Členů má spolek 254, z nichž od loňska přibylo 104. Klub své příjmy obětoval skoro všecky na vydání své premie „Pústevně“ Jurkovičovy. Zemský sněm povolil spolku podpory 400 K. Klub staral se o to, aby práce moravských umělců zůstaly Moravě uchovány a podařilo se mu zakoupiti za 5000 K obrazů mistrů moravských. Zadána žádost k zemskému výboru, aby zřídil zemské výstavní místnosti, což zemský výbor zásadně neodmítl. Klub přátel umění získav nyní ve „Františkově museu“ místnosti pro své denní schůze, má naději, že bude moci ještě pronikavěji a také šíře a všestranněji působit pro rozproudění českého uměleckého ruchu na Moravě, a že stvoří tak pro Moravu přirozené a trvalé i důstojné středisko života uměleckého.

Spolek českých spisovatelů „Máj“ uskutečnil dávný úmysl svůj a zřídil nakladatelské družstvo, jehož podíly rozebrány v samém spolku, jen malá část vyhražena spisovatelům mimo „Máj“ stojícím. Potěšitelná okolnost — český spisovatel začíná býti „kapitalistou“!

K nádherným publikacím uměleckým, jimiž počal neznámý dříve nakladatel B. Kočí, odhodlali se teď i jiní pražští nakladatelé: F. Topič vydává dílo J. Mánesovo (za 125 K), česká grafická „Unie“ vydala dílo J. V. Myslbekovo (60 K). Čeští výtvarní umělci docházejí tak konečně patřičné representace a popularisace. Když už teď pražští nakladatelé na podobná díla nádherná se odvažují, bylo by snad vhodno pomysliti na soubornou representaci všeho českého výtvarného umění pro školy pořízenou a upravenou. Výběru a slovného doprovodu musili by se ovšem ujati schopní pedagogové. Vzdělavací cenu by dílo takové mělo jistě velikou!

Z českého umění ukázalo se cizině (na dvorní činohře vídeňské malé drama Vrchlického „Pomsta Catullova“ s úspěchem dosti čestným. Naší dramatickou literaturou se cizina ovšem dnes nevybojuje. Romanu a dramatu dosud nemáme, abychom mohli jím jíti dobývat světa jako činí jiní národové nevětší než my, jmenovitě severní národové skandinavští.

Svůj článek o mladé české literatuře končí F. V. Krejčí v č. 6. „Rozhledův“ obviněním, že mladá tato literatura vzniklši ve chvílích prázdné, nedovedla opanovati český svět literarní. Heroismus její jevil se jen v odříkání, proto zůstal z velké části zbytečný, ba škodlivý. Škodlivý proto, že neceněním práce své mladá literatura pomáhala ubíjeti a zhoršovati socialní postavení spisovatele beztoho neskvělé. I na nejvzácnějších plodech mladého umění lpí kletba sterilnosti, neboť není určeno národu, ale jen nejužšímu kruhu přátel, umělcův-aristokratů. Národ jako český se svým zvláštním politickým stavem a socialním složením nemůže na dlouho se spokojiti s literaturou, která tak přímo vzdoruje všem jeho požadavkům a kulturním tendencím. Nemůže dlouho trvat a vyvstanou síly, které s touto literaturou radikalně

zúčtují. Pak s tím, co zasluhuje být vyhubeno, bude ovšem zkáceno i všelicos, nač tato generace může přece jen býti hrda. —

Také polský národ zřídil si letos veliký representační sbor hudební pro veliké koncerty a 5. listopadu zasvěcena budova varšavské „Filharmonie", okolnost to, na niž ještě dlouho asi čekati bude Filharmonie česká v Praze.

Dne 20. listop. odhalen ve Lvově pomník básníkovi Kornelovi Ujejskému.

Jeden z nejstarších listů polských, „Gazeta warszawska", poctěna od censury ruské zákazem feuilletonu vůbec: censura spatřovala v jedné z posledních povídek narážky na osobnosti a poměry ruské. Vydavatel St. Lešnovský tedy list ve 128. ročníku vůbec zastavil, než by vydával jej bez feuilletonu.

Ve Lvově 3. listopadu posvěceno (!) a zahájeno nové divadlo („Miłośników sceny"), jež bude pořádati hry pro lid za nejmírnějších cen i zdarma, a hráti kusy v pravdě umělecké v nejpřísnějším výběru.

Podobné lidové divadlo krakovské tyto dni zakázáno, ježto místnost v staré jízdárně shledána nedostatečnou.

Polská lidová divadla obou těchto haličských metropolí utvořena po způsobu ruských divadel lidových, jež zřizují se na Rusi od spolků střídmosti.

Nové hry polské z počátku nové saisony objevily se: ve Varšavě St. Graybnera čtyřaktová „Salamandra" s prostředním úspěchem; L. Rydel zadal lvovské sceně nový svůj jednoaktový kus z bojů Slovanstva s Němectvem, kterýžto námět teď za prusko-polských bojů jest popularnější a přítažlivější než náměty ze sporu rusko-polského a ba i ze Sibiře.

Z trilogie Sienkiewiczovy zpracoval varšavský skladatel Henryk Skirmunt „Pana Volodyjovského" v hrdinskou operu v několika obrazích.

V Krakově zahájena podzimní výstavka místního spolku přátel umění („Sztuka"), na niž útvory své poslali všichni znamenitější umělci polští. Jak v Krakově přirozeno, těší se zvláštní pozornosti díla modernistů; jeť Krakov střediskem záliby v modernismu, čímž vyniká mezi městy polskými.

Bývalý docent krakovské university Dr. Lutosławski, jenž z Krakova byl pro matení myslí mládeže vypuzen, povolán na universitu v Lausanné ve Švycařích. Také z Ženevy dostal nabídku.

V konkursu o premii haličského zemského výboru na nejlepší drama rusínské sešlo se 12 prací, dvě historické, ostatní lidové hry, vesměs skoro v pěti dějstvích. Jak vidět, nejsou Rusíni literarně neplodni.

Žádost D. J. Levického vydávati v Kyjevě rusínský měsíčník literarní „Promiň" (Paprsek), odmrštěna v ministerstvě vnitra.

Násilné zabránění vlašské přednášky prof. Menestriny na universitě v Innomostí rozpoutalo velmi živý ruch universitní, jehož jednotlivé fase známy jsou sdostatek z denního tisku. Tak najednou Rakousko

je těhotno pěti novými universitami: Vlachům zpola přislíbena od ministra vyučování Hartla universita vlašská v Terstě; Češi se domáhají druhé university (na Moravě) už dlouho a mají ji rovněž na polovic slíbenu. S velkou úsilností domáhají se university tentokráte i Slovinci a s nimi i Srbové a Charvaté. Slovinci už za nedávných kravallů vídeňských a hradeckých žádali zcela správně za svou vlastní universitu, kdyžtě kulturní omladina německá jiných národů vedle sebe nikde nemůže vytrpět. Zřízením vlašské university v Terstě vláda by požadavku slovinskému ani vyhnouti už nemohla. Zřídit pro oba jihorakouské národy vlašský a slovinsko-charvatský jednu universitu také nejde, neboť národnosti tyto ještě méně by se vedle sebe vytrpěly než Němci se Slovany a Vlachy. Také slovinští akademikové vídeňští žádajíce za svou universitu v Lublani, protestovali proti vlašské v Terstě. Činili tak instinktivně cítíce, že vláda zřídí-li vlašskou universitu, odbude Slovince a Charvaty nějakou tou stolicí při ní, jak to činí vůči Rusínům na polské universitě ve Lvově. Vláda také asi podobného něco zamýšlela, leč ani Vlachy ani Slovince by tím nebyla uspokojila. I Vlaši i Jihoslované čítají na 700 universitních posluchačů, kteří roztroušeni jsou po rakouských a cizích universitách. Leč Jihoslované už zase znova se rozštěpili ve dva proudy. Srbští studenti hradečtí nedávno ve své vlastní schůzi pozdvihli sice hlasu pro slovinskou universitu v Lublani, ale ne pro sebe, nýbrž pro bratrský národ slovinský, pro sebe (a Charvaty) žádajíce své vlastní university, zatím ještě neurčitě, bez udání místa a počtu fakult, jakých by si přáli. (Snad ve Splitě či Dubrovníku?) — Nejdemonstrativněji pak ze slovanských studujících vystoupili Rusíni, kteří už před rozvířením ruchu universitního na jihu začali počátkem roku domáhati se většího práva pro rusínský jazyk na lvovské universitě. Také Rusíni čítají na 600 svých studujících ve Lvově, ovšem i s bohoslovci, jichž jest na 200. Polské listy žádají, aby se bohosloví oddělilo od university, že bohoslovci rusínští kazí ostatní akademiky (!). To jest tito tvoří kompaktní a národnostně velmi dobře disciplinovanou massu, také majíce v semináři živobytí zabezpečeno, mohou se bezstarostně vedle studia svého oddávat národnostním snům a agitacím. Student netheolog však mnohdy stižen starostmi o vezdejší chléb svůj, nemá ani času na něco jiného kromě studia svého pomyslit. Těch ostatních 400 Rusínův už nevydají tolik, co oněch 200 bohoslovců; jsoutě to rozprášené, nejednotné živly, jež jen příležitostně se skupit dovedou.

Kromě toho ve Vídni samé žije na 2000 slovanských studentů, tak že i tu mohla by býti zřízena nějaká všeslovanská universita. Leč do Vídně vždy se budou stékat řady mladých lidí, už pro lepší materielní pomůcky a pak i pro lepší vědeckou výpravu university velkoměsta. Však právě pro většinu vídeňských slovanských studentů, jak praví vídeňský „Slovanský Věk“, by malé slovanské university byly spásou. Ne-li většina, tedy valná část studentů ve Vídni zleniví a sejde na scestí. Jeť Vídeň se svým ruchem příliš lákava pro studenta Slovana, živé letory, jenž z nějakého dalekého „provincialního“ zákoutí najednou spadne ve vír velkoměstského přepychu a rozkoše.

V ruské zeměvědné společnosti na schůzi 6. listopadu sděleno předsedou, že všecky čtyry výpravy výzkumné, jež v roce 1901. či už dříve v různých končinách říše či až za hranicemi pracovaly, během roku 1901. úspěšně skončily práce své. A tak jmenovitě: výprava poručíka P. K. Kozlova do střední Asie (Tibetu, čínského Turkestanu a západní Číny), o niž v letě proslýchaly se samé nepříznivé zprávy (že byla od domorodců porubána), vyplnila se zdarem úkol svůj. Zprávy zlověstné ukázaly se naprosto nepravdivými. Celá výprava i se získanými předměty a zápiskami vrátí se v prosinci do Petrohradu. Výprava fysicko-zemězpytná na pobřeží japanské vyslaná, vedená P. J. Šmidtem rovněž se už vrací, když dvě léta byla prodlela ve vodách Tichého oceanu. Expedice N. Zarudného vyslaná do Persie prošla zemí směrem k Beludžistanu, Beludžistan a dorazila k moři indickému, odkudž též už s výsledky práce své vrátila se do Ruska. Také výprava ku prozkoumání jezera Teleckého na Altaji pod P. G. Ignatovem dostála úkolu svému, prozkoumavši nejen jezero ale i všecky přítoky jeho. O jiných výpravách buď akademií nauk, nebo některým jiným vládním či učeným ústavem vyslaných jsme se na příhodném místě zmínili — shrnujeme jen: výprava na Špicberky vyslaná na měření poledníka vrátila se, vykonavši úkol svůj ve dvou letech úplně. Za to švedská výprava, která s ruskou o práci se rozdělila, bude musit vyjet ještě i třetí rok, aby úkol svůj dodělala. — Výprava senatora Tolla, jak před třemi měsíci o sobě vědomost dala, zůstává teď nezvěstnou. I zimu letoší chystá se asi přezimovat na severním pobřeží střední Sibiře. — Vládou podniknuté zkoumání jezera Bajkalského, jež na veliké dráze sibiřské tvoří nejtvrdší a dosud nepřekonaný oříšek, vyneslo na jev tolik různých nových poznatků všeho druhu o jezeře Bajkalském, že bude od té doby patřiti k nejprozkoumanějším a také nejzajímavějším jezerům zemským. — Malé expedice podniknuty za vydobytím dvou zvířecích pozůstatků v severní Sibiři. Při ústí řeky Obi objevená v bahně zamrzlá kostra velryby, a v okolí Kolymska ve východní Sibiři objeven nový mamut, o němž se má za to, že zachován bude celý i s kůží a masem (zmrzlý) jako už i jeden exemplář, nyní v museu petrohradském chovaný. Akademií nauk vyslán do Kolymska za mamutem professor Hertz, jenž koncem října dorazil do Sredné-Kolymska. — Velikou svou práci výzkumnou v severním ledovém moři skončila letos v průlivech k moři Karskému výprava vysílaná ministerstvem financí co rok už od 1894. Výprava počala od poloostrova Kolského a letos došla až ku Karskému moři, vlastně třem průlivům do něho vedoucím: jugorskému průlivu, karským vratům a matočkyně průlivu. Na rok vydá se znova na zkoumání samého moře karského a břehů jeho.

Dne 20. května (2. června) 1904 bude se slaviti pamět stoletých narozenin hudebního skladatele ruského M. J. Glinky (opery: Život za cara, Ruslan a Ludmila), protož už zavčas pomýšlí se na zbudování pomníku oslavenci v Petrohradě. Počinu chopily se nejvyšší kruhy dvorské a pomník tedy bude jistě veliký a důstojný. —

V museum Lermontova (při Nikolajevském jezdeckém učilišti) doručeny nové památky po slavném básníkovi ruském: Obraz kostelní ze vsi Podmoklého v Mosk. gub., na němž vyobrazen Lermontov jako jeden z odsouzených hříšníků „posledního soudu". Podoba Lermontova v pekle hořícího jest dosti věrná. Poslán též z Jalty opis „Demona" z r. 1857.; v rukopise nacházejí se v druhé části některé verše dosud jinak neznámé.

Počátkem budoucího roku (od 20. do 30. prosince dle st. kal.) chystá se v Petrohradě XI. sjezd ruských lékařů a přírodovědců, jenž rokovati bude ve 12 sekcích, z nichž poslední tvořiti bude agronomie, jež dnes už stvořila si zvláštní svou skupinu věd, jimž dominuje jako hlavní. Ostatně každá ze sekcí má tak obsáhlý předmět, že by každá z těch sekčních věd zasloužila si vlastní svůj sjezd (astronomie, fysika, chemie, matematika, zoologie, botanika, geologie a geodesie, geografie a statistika atd.). Takové obšírné sjezdy se sty ba tisíci učenců jsou zcela nepřehledny jak pro účastníka tak pro čtenáře protokolův a zpráv. Proto také nemají toho významu, jaký se jim přikládá.

Akademie záhřebská slavila 400letou paměť založení charvatsko-srbské literatury (od vydání Maruličovy Judithy) dne 13. listopadu způsobem velmi slavným na všech školách a veřejných ústavech. Také skoro veškery listy charvatské ať politické denní či literarní týdenníky a měsíčníky věnovaly události té vřelou pozornost. Srbové mlčeli, ač vlastně oživení lidové literatury počaté v 16. století týká se obou větví národních. Cetinjský profesžor Laza Popovič chystá se vydati monografii o životě a působnosti junáka, biskupa i knížete černohorského Petra I. („Crnogorski mitropolit-gospodar Petar I.") V historické části slibuje mnoho dosud jinde nevydaného a neznámého.

Velikých dějin charvatských vyšel pod redakcí professora V. Klaića svazek pojednávající o době od r. 1409. až 1457., tedy době Sigmunda, Albrechta až Ladislava Pohrobka. Vydávání velikých těchto dějin národních pokračuje sice velmi pomalu, jelikož prací jednoho muže, ale nejslavnější doby království charvatského dočkaly se už svého oslavení. Co zbývá od 15. století až do 19., leda sem tam hrdinstvím proti Turkům ozářeno. Jinak jest to stálý drobný boj buď s Peští, buď s Vídní.

Vyšlá první knížka nové bulharské revue literarní „Náš Život", dokazuje, že nikterak nemusila vycházet, že takové Bulhaři už měli či mají. Sem tam probleskuje mladší a novější snaha, ale celý ráz a obsah zůstává ve starých kolejích. Nových myšlenek pořídku.

Malé divadélko bulharské přestálo nedávno divnou krisi. Celý ensemble dal se do stávkování k vůli jednomu členu, ostatně skoro nejlepšímu a nejitelligentnějšímu z celé skupiny! Nenáviděný „umělec" musil také býti propuštěn.

Prof. roztocké university (v Německu) Dr. Schatz vydal tiskem svou přednášku, již měl v květnu tohoto roku o tom, jak řeckými bohy zbožněny a personifikovány byly různé zrůdnosti lidské. Dr. Schatz jest lékařem, porodníkem a mluví tudíž jako znalec. Ne

ovšem všecka řecká božstva jsou toho původu, ale Dr. Schatz vypočítává velmi mnohá: tak kyklopové, najady, Janus, hlava Medusina (tělo bez trupu), harpyje, kentaurové (čtyrnozí lidé), Diana efeská (polymastie), okřídlení bohové větru, Kerberos; Hydra, Atlas (encefalocele) a jiné. Také mnohé mythy řecké jsou prý zosobněním různých anormalit lidských: Athena z hlavy Zevovy vyskakující (synkefalosa), Kronos své děti pojídající (epignathi), Promethus (ektopie jater) atd. Psychologicky je zcela možno. Jen že vědomý pochod to asi nebyl. Fantasie mimoděk přerábí věci, jež ji nejvíc dojaly a zajisté abnormality lidské jsou pro mysl prostého člověka nad míru vzrušující. —

„Nova Persei“ dle zpráv z různých hvězdáren stále a pravidelně tratí už teď na své světlosti. Domněnka o celé té historii Novy Perseovy dle dosavadních pozorování spektralních i fotometrických jest takováto: Temná dříve hvězda vniknutím do husté mlhoviny rozžhavila se, jako meteor letící naším ovzduším. Zářila bílým žárem, okolí její (mlhovina) zůstávala zatím v původním stavu. Na to mlhovina kol Novy se rovněž rozžhavuje a září svým světlem. Jak Nova letí hustší nebo řidší mlhovinou, kolísá světlost její. Konečně rozžhavené těleso hvězdy začíná se v rozžhavených mlžinách rozplývat a rozprchávat, odtud nynější zmenšování světlosti. Je to tudíž nebeská katastrofa, jaké zřídka na obloze se přiházejí.

V anglickém listě „Pall Mall Magazine“ uveřejňuje norský arktický cestovatel Nansen výhled na úkoly arktického bádání v 20. věku. Dle něho nespočívá úloha plavců k severnímu polu, aby dorazili nulltého stupně severní (či jižní) šířky, ale ve fysickém a meteorologickém prozkoumání severních končin. A tu od Behringovy úžiny na obě strany, k východu i k západu až nad Gronsko, Island a Novou Zemi zbývá tolik problemů, že bude jich dosti na celé století. A v luštění těchto problemů bude také vědeckost úkolů, kdežto snaha dosíci polu, jest dětinstvím. K problemům počítá Nansen: ohledání hloubky moří a povahy břehů, povahy pevniny, směr a sílu větrů, průměrnou temperaturu vody i souše, zvířenu mořskou i zemskou, slanost moře, jeho proudění, magnetické proudy, různou tíži různých míst a podobné fysické, zeměvědné, povětrnostní a přírodnické poznatky. Obecné výpravy posledních let mívají také nejčastěji tento úkol. Nansen sám a po něm Andrée obrali si onen „dětinský“ úkol, proniknouti co nejdál; s lodi ještě jest možnost věnovati se všem oněm výzkumům a bádáním vědecky učeným.

Za příležitosti, kdy tolik se mluví o pokusech mladého Brasilce Santos-Dumonta s jeho říditelným balonem, projevil se genialní polský vynálezce Szczepanik o problemu létání a plavání vzduchem ke zpravodaji „Kuryera warszawského“ v ten smysl, že dle jeho náhledu s balonem dosaženo už toho, čeho věda lidská dosíci může, totiž nespolehlivé říditelnosti s celou tou těžkopádností a šíře praktickou neupotřebitelností létadla. Santos-Dumontovi může se třebas i podařit přeletět účelně a po své vůli Středozemní ocean a snad i Atlantický, ale jízda taková nikdy nebude úplně v moci člověka. Při baloně jedná

se už jen o sestrojení tak silného motoru, aby každý proud vzduchový přemohl. V tom leží další zdokonalení a celý problem. Jiným směrem větroplavby tak zvaným aviatickým (ptačího letu) jsou létadla mechanická, jež by zastupovala létadla pro člověka; a ta mají také své těžkosti nepřekonatelné. Szczepanik sám zabývá se řešením otázky v tomto aviatickém (ptakoletném) směru. Jen že křídlo ptáka jest organem těla jeho, pták je cítí, cítí každý jeho pohyb, závan větru a dle toho se řídí. Člověk však vypomoci si může jen necitelným, neústrojným mechanismem. Jakkoliv se tento mechanismus zdokonalí, nikdy citelnost ptačího křídla nenahradí. Proto také i nejcvičenější vzduchoplavec na nejdokonalejším létadle bude vždy vydán náhodě a zvůli proudu vzduchového, v němž ne vždy zachová rovnováhu, a tudíž stále bude v nebezpečí. Szczepanik proto pravil, že třeba dát se přece jinou cestou než je směr aviatický, křídlový mechanismus. On sám pokouší se o novou tuto dráhu. Zatím však ponechává si tajemství svého objevu, až jej zdokonalí pro praktické použití.

Vloni vznikl v Německu po sjezdě lékařů výbor na zkoumání rakoviny, nemoci to, jež stále více se šíří ve všech zemích a pro svou ošklivost a bolestnost vědu lékařskou zvláště pobádá ku zkoumání o povaze i odpomoci. Jen že dosud jak podstata tak i neklamný lék unikaly duchu lidskému. Výbor zmíněný zatím za první rok obíral se snůškou materialií vědeckých a statistických, jež vydá ve zvláštní obšírné zprávě. Zatím nad snůšku dosavadního vědění výbor nepokročil; ale rozhled takový byl nutnou basí pro další bádání.

Německá „Reclamka“ dosud byla jediným zjevem ve světových literaturách. Jakkoliv i v jiných národech pokoušeli se o takové knihovny, přece universalnosti a rozšířenosti Reclamových sešitků nedosáhla žádná. A rozšířenost umožnila u „Reclamky“ i pečlivý výběr a láci její, jakož tyto zase navzájem zprvu rozšířenosti jí získaly. Podle Reclamovy „Universal-Bibliothek“ hodlá nyní angl.-americký nakladatel londýnský Howard Bell zaříditi něco podobného. Cena určena na půl pence za 25 stránek, tak že sešit o 100 stránkách přijde na 10 kr. Výběr bude pečlivý, pro lid, studentstvo a široké vrstvy určený: zábavné, historické, vědecké spisy, klassické i moderní, ale vždy tak, aby nic nebylo shocking, aby neurážclo. Na počátek vybráni: Plutarch, Browning, Emerson, Odyssea, Vergilova Eneida, Napier (války Napoleonské), Kant, Delitzsch atd. Určeno na počátek vydání o 20.000 výtiscích, týdně jeden sešitek. — U nás naše starší „Ústřední knihovna“ zanikla, nynější „Světová“ se jakž takž drží, zdaž s obětmi či bez obětí se strany nakladatelovy, nevíme. Výběrem by se „Reclamce“ vyrovnala, ale u nás nikdy nemůže dohonit lácí. Neboť po sto tisících a víc se žádný sešitek asi nerozejde. A konečně i lácí svou nezůstává daleko pozadu za „Reclamkou“.

Další Nobelovy premie uděleny: z oboru snah míru zakladateli „červeného kříže“ švycarskému H. Dunantovi, jenž žije v poměrech dosti stísněných, jak tisk evropský při nedávných 70tinách jeho objevil. Premie Nobelova ho tudíž vytrhne. Cena literarní přiřčena provençalskému pěvci Fr. Mistralovi:

Zemřeli: 2. října prof. J. B. Mašek, český filologický spisovatel, jeden z obhajců rukopisu Královdvorského a Zelenohorského z boje rukopisného v letech osmdesátých. — 17. října slovinský spisovatel Jakob Alešovec (nar. 1842) na stáří osleplý a v bídě zhynulý (v zemské nemocnici; povídky jeho oplývaly lidovým humorem a byly velmi rády čítány, vydával sám humoristický list slovinský „Brenceljen“. — 20. října Vojtěch Vinc. Starčevský, redaktor a vydavatel liberalních listů ruských „Biblioteka dlja čtenija“ (od r. 1850), „Syn Otečestva“ (od roku 1856), „Sovremennika“, prvního naučného slovníku ruského, jakož i humoristického „Uleje“; sám byl spisovatelem historickým a na slovo vzatým slavistou a orientalistou. Psal svá díla četná v ruštině, latině, němčině a francině. Z jeho děl památnější jsou: „Galerie slave“, „Slovník starého slovanského jazyka podle kodexu ostromirského“; četná jest řada jeho krátkých a stručných mluvniček ze všech možných jazyků, jeho „průvodčí“ po asijských krajích a podobné. Literarně důležity jsou jeho „vzpomínky starého literata“ (1888). Zemřel jako nejstarší žurnalista ruský (nar. 1818). — 26. října zemřel v Lublani probošt kapitulní Dr. Lenart Klofutar (nar. 1819) bohoslovný spisovatel (Commentarii in N. Test., Svete listne bukve a j.) Počátkem listopadu zemřel na ostrově Visu Jovo Metličić, srbský novinář a politik; stíhaný pro velezradu rakouskou vládou (1887—1888 porotou osvobozen), poslední léta žil na Černé Hoře. — Počátkem listopadu zemřel násilnou smrtí v Americe český spisovatel a žurnalista Pavel Albieri. — 16. listopadu zemřel v Petrohradě Konstantin Štep. Veselovský, člen akademie věd, věhlasný statistik a národohospodář. — 22. listopadu tamtéž petrohradské university professor Alexander Kovalevský (nar. 1840), zoolog, v letech šedesátých a sedmdesátých svými pracemi v subtilnějších otázkách obratlovců, v embryologii kořenonožců a jiných živočichů badatel věhlasný a první autorita vědecká v Evropě. — V Německu zemřel 18. listopadu na Strusnici u Lancutu v Bavořích nejstarší německý katolický žurnalista Dr. Edmund Jörg, jenž nedlouho před tím byl se vzdal redaktorství „žlutých listů“ („Historisch-politische Blätter“ Görresovy společnosti). Byl historikem na slovo vzatým, jenž od r. 1852, nastoupil v šlépěje a úkol Görresův, přejav i jeho „listy“ ve své vedení. Jeho práce od té doby nesly se pak už více duchem polemickým.

* * *

Z národního hospodářství. Parlament rakouský začal opět svým překotným způsobem s pilnými návrhy. Až ty odpraví, chystá se k rozpočtu, neboť k tomu jej především přiměti chce a musí vláda, nemá-li znovu vésti státní hospodářství po § 14. Proto také větších zákonných předloh nepodáno. Leda tři vynikají z běžného materialu: oprava zákona živnostenského, předloha o úlevách z levných dělnických bytů, a oprava bursovního blankoterminového obchodu obilního. Z opravdové práce ať hospodářské ať jiné zdá se na dlouho

ještě není v parlamentě nic. V ministerstvech obou států, jakož i anketami dále se pracuje o stanovení sazeb tak zv. autonomního celního tarifu, jenž sloužiti bude při obchodním smlouvání jako základ dalšího dohadu a vzájemných ústupků. Sluje proto také tarifem negociačním, „tarifem smlouvacím“, na konec pak smluvené se všemi sousedy sazby tvoří „tarif smluvný“. Jedná se tedy u nás stále ještě o stanovení toho, co už německá vláda vydala. Hlavní umění nespočívá však v tom tento autonomní celní tarif dobře sestavit, neboť podle něho se obyčejně tržba státu neřídí, nýbrž míti určitý názor, kolik a s čeho slevit až při skutečném smlouvání se sousedy. Jediný dobrý výsledek může míti dnes tento autonomní celní tarif, totiž aby byl hrozebnou odvetou na hrozivý tarif německý, aby po něm bylo znáti, že i s námi bude třeba „smlouvat“, že se zadarmo nedáme.

K odvětvím průmyslovým krisí postiženým přibyl z jiných příčin i cukerní průmysl, který pro velikou přepráci svou, nemůže zboží svého zpeněžit na světovém trhu. Radí se tudíž k omezení výroby, čímž se však průmysl připraví o výhodu laciné produkce, leda že by dle dohody kartellové nejslabší jednotky byly za náhradu odsouzeny k zatímní stávce a silnější závody za to pracovaly dále v neztenčeném množství. Omezením výroby o jednu třetinu v Německu a v Rakousku (tedy as o 9 milionů metráků méně) krise by zas na čas (tři, čtyry leta) byla zažehnána, objevila by se však znovu, ba nalézati bude na cukerní státy čím dál častěji a osudněji. Neboť i cukerní výroba šíří se zatím ze země do země, a už nebude kraje, který by cukr sám pro sebe aspoň z nějakého dílu nevyráběl. Svolána také na odpomoc krisi zase konference na odstranění premií vývozních a výrobních do Brusselu. Leč zdá se, že Rusko znovu se nepřipojí, a tak státy premiové pro strach před konkurencí ruskou také svých premií ni veřejných, ni ukrytých nezruší. Leda že by i Francie už odhodlala se změniti svůj protekční system. Ochranná hráz průmyslu proti konkurrenci — kartelly — ve zlých dobách začíná se trhat, místo by se sesilovala. Tak pochybováno o tom, zdaž cukerní kartell, i zdaž železný kartell znovu se ustaví. Nejsilnější závody myslí si totiž, že by v době krise nejlépe se samy uhájily a menší soky své nadobro zničily.

Také petrolejová těžba haličská ocitá se v nesnázích. Nově otevřené prameny naftové v Boryslavi dávají tak veliké množství nafty, že všecko očekávání převyšují, a rakouští těžaři nejsou ani zařízeni na přechování takového množství, ani čistírny na zpracování, ani skladišť vývozních není; a co hlavního, není zabezpečeného tržiště mimo říši. Haličský průmysl pohlíží na Německo jako na jedinou možnou spásu, avšak tu bez podpory státu, jak praví, neobstojí v soutěži s petrolejem americkým a zvláště ne ruským. Žádá tudíž na vládě, aby vymohla mu snížení cla německého a snížení sazeb dopravních, čímž by snad pro blízkost tržiště se přece jen uchytil. Na zlevnění výrobku na domácím tržišti se ovšem nepomýšlí. Máť se za to, že domácí trh i při levnějších cenách byl by jen o málo horlivějším konsumentem než je dosud.

O krisi německého průmyslu, která jest intensivnější než kdekoliv jinde, vyjádřil se nedávno francouzský nár. hospodář Georges Villain v pařížském „Tempsu“, že Německo ji pocifuje tím tíže a nemileji, čím mohutnější byl rozmach průmyslový v letech 1896 až 1900, ale přece prý neseslaben trh peněžní a zbožový tak, že by nastati musil všeobecný zástoj, za to však důvěřivost a bezstarostnost, jakou líčí německý tisk, jest neodůvodněna. Malou krisi prožil německý průmysl i po roce 1890., ale tak jako rozmach průmyslových let 1888—1890 nebylo lze ani porovnati s rozmachem právě uplynulým, tak i oboje přesilení jest značně různé. V letech 1888—1891 spotřeba kamenného uhlí rostla ročně o 50 milionů metrických centů, ale 1895—1900 už o 95 milionů. Železniční ruch vstoupl v r. 1889 na 1·5 miliardu kilometru-tun, v letech 1897—1900 průměrně na 2·3 miliardy kilometrů-tun. Říšská banka eskontovala směnek v r. 1890 za 5490 milionů marek ale v r. 1900. za 8763 milionů marek. Toto zrovna horečné a nezdravé vzrůstání a rozmnožování všech činitelů výroby i obchodu považováno v Německu za normalní a za trvalý stav blahobytu, který stále ještě poroste. Německá krise jest tudíž bolestnější, značíť rozčarování a vystřízlivění: výroba roku 1901 na všech stranách se zkracuje, dělnictvo se propouští, zprvu jen cizí, později však i domácí. Úpadků přibývá, ale přece ne tolik, aby katastrofy byly hrozné. Úpadky zůstávají pouze místními a přec jen ojedinělými. Otřesy způsobené pádem banky lipské a závodu kasselského, nebyly znakem, že celá budova se hroutí, byla to místní jesenní bouřka, značící, že po bujném letě blíží se zima německému průmyslu.

Jaký obrat vyvolala krise průmyslová na peněžním trhu v Němcích vyličuje ruská „Torgovo-Promyšlennaja Gazeta“. Nových emissí akciových v prvním pololetí r. 1901. bylo jen za 140 milionů marek, v pololetí 1900 bylo jich za 235 milionů marek a 1899 za 252 milionů marek. A to první pololetí 1901 ještě bylo jen začátkem krise, a v prvních měsících krise vůbec ani zcela patrnou nebyla. V hypotečných bankách úroková míra klesla se 7 na 5%, veřejné výpůjčky, jež před tím nebylo možno umístit (zvláště komunalní ne, ale ani státní) nacházejí nyní vhodnou chvíli. Státních půjček uzavřeno také za pololetí 1901 za 540 milionů marek, 1900 jen 121 mil. marek a 1899 jen za 51 milionů marek; obecních půjček smluveno 1901 za 247 milionů marek, v pololetí 1900 jen za 192 mil. marek. Vypůjčit dostávají i obce na 3½, na 4 a 4½, dříve pod 5% nedostaly. A také jmenovitá cena s běžnou neliší se teď tak jako dříve. Kapital zřejmě se odvrací od průmyslu a plyne do nevýnosných sic ale jistých podniků státních a komunalních.

O původu krise průmyslové v Němcích podobně jako Villain hovoří sekretář obchodní komory v Offenbachu Dr. Arthur Human (Handelsmuseum): Jest nezbytným následkem německého průmyslového vývoje posledních desítiletí. Průmyslový rozmach byl ohromný, větší, než jaký kdy která země světa v tak krátkém čase prožila. Dlouho šlo vše bezvadně letem vzhůru. Závody se množily a

rozšiřovaly. Rostla výroba ale i přerůstala. Síla a slabost Německa položeny na jednu vážku: obávaný ale i bezmocný konkurrent, jakmile nebylo komu a kam prodávati.

Má-li hospodářská rovnováha státu býti zachována, musí též hodnota známek odpovídati pravé hodnotě zapracovaných zásob, to jest země nesmí předstírati víc kapitalu než má skutečně uloženo a uspořeno. Ale tu jak nedávno na schůzi ocenil německý ministr obchodu Möller, spekulace zvýšila pravou hodnotu a 1 až 1½ miliardy. S jiné strany však dovozováno, že švindl byl ještě větší; neboť ročně nenashromáždí německá výrobní vrstva víc než 1 miliard marek, mohlo tedy v letech 1897—1900 býti vloženo čili emittováno oprávněně jen za 4 miliardy marek, ale zatím emisse čtyř těch let obnášely 12 miliard marek, čili třikrát tolik, než kolik bylo správno a skutečno. Tento líčený kapital přivodil též pád toho rozmachu, jejž sám způsobil.

Všerakouský sjezd socialní demokracie ve dnech 2.—7. listop. ve Vídni konaný přinesl jí tedy nový programm a hladce odbyl i jiné otázky, o něž říšskoněmecká socialní demokracie pře se na svých sjezdech už několik let a stále s nimi není ještě hotova. Tato hladkost v Rakousku a spornost v Německu je snadno vysvětlitelna: u nás je několik málo vůdců, kteří věci rozumějí, a proto shodnou-li se oni, ostatní kývnou; v Německu však vedoucích lidí je takové množství a tak různorodých, že na dlouhé doby vůbec všecka zásadní shoda z německé socialní demokracie jest vyloučena. Může býti jen mlčelivé podrobení nebo ústup beze slova před hlasující massou, ale spor trvá pod povrchem dále. Oprava programmu hainfeldského (z roku 1888) nepřijata sice zcela hladce, byly spory, a ba i znova komisi ku přepracování odkázána, ale konečně nový programm přijat. V návrhu programm se dosti zjevně přichyloval k nauce Bernsteinově, že zásada Marxova o stále rostoucím zbídačení lidu není pravdiva, že naopak blahobyt širokých vrstev stále se šíří i vzmáhá. V osnově na konec přijaté ponecháno však vlastně oboje: přímo zásada Marxova, nepřímo pak i náhled Bernsteinův, třebas značně zaobaleně. Programm mluví o tom, že proletariat roste a že roste i jeho vyssávání, že roste protiva mezi mzdou a bohatstvím čili mezi zaslouženým důchodem a důchodem darmo braným. Ale proletariat stává se zároveň schopnějším k boji (i proto, že si lépe stojí než dřív, nejen proto, že je ho víc!) a povinností jeho jest urychlovati podmínky, aby jedinecké vlastnictví přešlo ve vlastnictví společenské, tím spíše, ježto výroba společenská stále více zatlačuje výrobu jednotlivcovu a soukromý jedinecký majetek stává se tak vlastně zbytečným, ba škodlivým. Myslí se ovšem jen majetnictví prostředků výrobních, ne všechen jakýkoliv majetek vůbec. Také se mluví o společenské, vlastně družstevní (Genossenschafts-) výrobě a majetnosti. Hrubý kommunismus prvních let minulého socialního věku už zmizel, ale zmizel pomalu i onen všeobecný „kladderadač", převrat a bankrot dnešního společenského řádu, a místo něho se vyznává ponenáhlý vývoj od jedinečného ku společenstevnímu vlastnění prostředků výrobních. — Na sjezdě rokováno též o tom, jak postaviti se k budoucí

smluvní politice říše. Socialní demokraté přijali tu stanovisko německé. ale jen proto, že jim je nadiktoval jeden z prvních duševních vůdcu německých, marxista Kautský. Sami ze sebe byli by asi přijali stanovisko až příliš se blížící dnešnímu industrialismu. Tak prohlásili se naprosto pro volnou tržbu bez cel. leda pro přechod dopouštějíce některá mírná cla výchovná, rozhodně však a pro vždy zavrhujíce clo na potraviny. Sjezd poskytoval pro dnešní Rakousko zvláštní výmluvný dojem národní snášenlivosti a vyrovnanosti. aspoň v zásadě, v praksi méně. Jednal vlastně jen dvojjazyčně, německy a česky, pouze zahájen a skončen byl ve všech řečech rakouských (vyjma charvatsky a rumunsky, neboť takových socialistu ještě není); mimo to mezi německými soudruhy projevila se ne nepatrná podrážděnost proti českým, když tito zavrhovali měšťácké nazírání socialních demokratů německých na celý ten uplynulý už „boj o nařízení“. Leč i tak přece věc urovnána ve smíru, a program národnostní se stanoviska individualního jest bezvadný, uskutečnitelný a ke všem stranám stejně spravedlivý. Čeští socialní demokraté zvláště velmi horlivě a důrazně hájili své stanovisko národnostní, naučily je tomu stále rostoucí řady jejich odpůrců. — Čeho však ani rakouská socialní demokracie dosud nedocílila, to jest rolnický programm. Návrh štyrských soudruhů nepojat do programmu, ale přece doporučen. Socialní demokracie není si tu jista — její theorie se částečně na rolnictvo nehodí, a také jest pramálo agitačním, aplikovat theorii o vyvlastnění na rolnické usedlosti. A měšťáckou politiku se přece soc. demokraté bojí dělat. Ale i s tou už začínají, vidí-li nezbyti, stojíce tváří v tvář lidu zemědělskému. Ovšem přimíchávají do ní hodně radikalismu. Takovou jest i štyrská resoluce. Lákadlem v ní má býti: rozparcellování velkostatku a vzrůst společného obecného jmění. Že toto poslední jest krokem nazpět od nynějšího i budoucího technického vývoje, socialisté asi nepozorují.

* * *

Školství. V ústředí stavovské organisace moravského učitelstva dobojován dne 2. listopadu zásadní boj se silným nádechem osobním mezi „starými“ a „mladými“. Zvítězili na celé čáře „mladí“. Na oko sice uzavřen mezi frakcemi „kompromis“ v ten smysl, že z každé strany voleno bude po 10 členech do výboru Ústřední jednoty, ve skutečnosti však na celé čáře zvítězili mladí, jejichž program byl většinou delegatů přijat za podklad budoucí činnosti. Jakým směrem bude pracováno, lze posouditi z toho, že zástupce „mladých“ podal návrh, aby naducitel Kadlčák byl **udán zemské školní radě** pro řeč na katolickém sjezdě v Kroměříži promluvenou, na níž mladí našli chlup — až za dva měsíce — **a** zároveň aby každý učitel, který stane se členem katolického spolku českých učitelů na Moravě byl ze spolků učitelských v Ústřední jednotě združených vyloučen. Zaznamenáváme oba návrhy jakožto příspěvek k správnému posouzení „pokrokového“ hnutí, kteréž stalo se v učitelstvu činitelem směrodatným.

Týž den konána v Brně valná hromada katolického spolku českého učitelstva na Moravě, kteréž zabývalo se záležitostmi spolkovými a projednalo návrh, aby na Velehrad byl svolán sjezd katolického učitelstva slovanského.

V Olomouci založen katolický spolek německého učitelstva na Moravě. Dne 3. listopadu konal schůzi ustavující, při níž do spolku přijato 50 členů. Předsedou je nadučitel Schwammel z Nové ulice v Olomouci, známý ze sjezdu německých katolíků v Olomouci.

Pozoruhodný posudek pokrokového hnutí v moravském učitelstvu čteme v „Rozvoji". Píšeť časopis ten: „Velký význam v ohledu socialním i kulturním má i to, že na téže schuzi (Ú. S. J. M 9. 8.) určitými a opravdovými rysy vystoupila vzájemná solidarnost učitelstva českého a německého (ovšem liberálního). Podávají-li si učitelé čeští i němečtí přes krvavé národnostní boje ruce k jedné práci, k jednomu cíli, pak věru činu tomu nesmí upříti duležitého významu ani skeptik zapřisáhlý. A tím méně smíme pustiti význam tohoto činu s očí my, neboť zdá se býti téměř už jisto, že v tom ohromném boji mezi názorem křesťanským a „vědeckým" v první frontě státi bude učitelstvo proti kněžstvu, hájíc a šíříc v massách lidu nový světový názor. Učitelstvo, jak dnes se věci mají, nikdy již nepůjde s kněžstvem za jedním cílem, aspoň v jádře svém ne. Náboženské, respektive křesťansko-katolické zájmy lidu našeho za pár jenom let, než vymře starší generace učitelská, budou učitelstvu hekubou. A zastaviti osudný pokrok a šíření se idei protikřesťanských v učitelstvu, nepodaří se nám nikdy; neboť lze říci, že učitelstvo, a to právě v těch nejšikovnějších svých hlavách a nejvlivnějších, je téměř fascinováno vědou. Nu a věda je přece s náboženstvím úplně na štíru. O tom jest přesvědčen dnes každý mladý učitel; neboť o tom přesvědčují jej právě ti nejbystřejší z učitelských našich pedagogických spisovatelu, kteří uznávají konečně z křesťanství pouze vysokou cenu jeho mravouky. V Krista, Boha-člověka, nevím, mnoho-li jich věří. Jejich křesťanství — toť pouhý deismus. Jednotlivci mohou s námi jíti, jednotlivci mohou s námi zápasiti o reformu katolicismu, ale gros půjde svou cestou; většině budou snahy naše marným pokusem oživiti a udržeti útvar odsouzený absolutně k smrti; neboť tak hlásá se dnes ve všech „vědeckých" publikacích. A učitelstvu schází dnes přece jen hloubka a důkladnost vzdělání, aby dovedlo samo ve většině své rozpoznati a odsouditi tu „vědeckost" mnohých a mnohých za filosofy pokládaných. Je to smutný fakt, jejž dnes pouze konstatuji." Posudek zde citovaný správně vystihuje náladu v učitelstvu převládající a přesně zachycuje perspektivu, jaká otvírá se do budoucnosti výchovu mládeže a křesťanskému názoru osvětovému. Hnutí zde trefně posouzené podceňovati anebo nevšímavým pohrdáním odbývati rozmach duševní revoluce z něho čišící bylo by hříšnou neprozíravostí.

U nás bohužel převládá mínění, že náboženský výchov zabezpečen a zajištěn jest zákonem školským, jehož 1. § ukládá učitelům, aby vychovávali mládež nábožensky mravně. Je-li k tomu učitel na průpravnách

náležité uzpůsoben, připraven a křesťansky vzdělán, o to se rozhodující kruhy nestarají. Nám stačí, když jest na ústavě učitelském „náboženství“ jako předmět zařaděn. Jak zcela jinak v Prusku pečuje se o to, aby náboženským výchovem učitelstva na přípravnách dána byla záruka, že budou mládež vychovávat v duchu křesťanském. Dne 1. července 1901 vydal pruský ministr vyučování nový status pro učitelské ústavy, v němž pro šest ročníku náboženství má přiděleno 21 hodin — kdežto u nás je 10 hodin! — Dále ustanovuje stutus, že kandidati látku učebnou z předepsaných učebnic náboženských volně vypravovati musí; ve dvou ročnících vykládány jsou pravdy náboženské dle katechismu a od kandidátů žádá se i doslovná znalost textu, jakož i porozumění slovné i věcné. Ve třech nižších ročnících zabývají se kandidáti čtením nedělních a svátečních evangelii výkladem hlavních slavností roku církevního, čímž obeznamováni jsou s nábožensky-praktickým životem. Taktéž musí býti chovanci dobře obeznámeni s obvyklými modlitbami v kostele, škole a domácnosti. Dále — a to jest zajisté velice chvályhodné — obeznamováni jsou kandidati ze životy vynikajících světců, zejména těch, kteří jsou zvláštními patrony diecési a církve. Ve zvláštním ročníku věnovány jsou čtyři hodiny týdně liturgice, věro- a mravouce a v posledním ročníku obeznamují se kandidati s podstatou dějin církevních. — Tak se stará protestantské Prusko o náboženský výchov na ústavech katolických. Rovněž o tělesném trestě soudí se v Prusku zcela jinak než u nás. Bývalý ministr kultu Dr. Bosse vydal pro pruské školy výnos, jímž se tělesný trest za jistých podmínek ve škole obecné dovoluje. V době, když vydal nařízení to, vypravoval ministr ten: „Jako osmiletý hoch dostal jsem od svého výtečného učitele Kleinerta ránu rákoskou přes záda, která mne velmi bolela. Byl to trest, že jsem neustále mluvil — mluvil jsem v nevčas a na nepravém místě. Rána tato byla bolestná, ale pedagogická, zcela oprávněná a utkvěla mi v paměti po celý život až do mého ministerství. Mohu říci, že mi byla pravým požehnáním a přečasto jsem si na ni vzpomněl.“ — O požadavku, že by učitel, dříve nežli žáka vyplatí, měl dožádati si svolení ředitelova, vyjádřil se ministr: „Zda výplata rákoskou byla by možna a účinna, kdyby se byl učitel musil dříve ptáti ředitele? Anebo má se zapisovati tělesný trest, který pedagogickými okolnostmi jest přikázán, neškodí a přece velice působivý jest? Proč by učitel zapisoval, když ku konci hodiny třebas už dávno zapomene, že dal na pamětnou chlapci, který této kázně jest potřeben?“ U nás by arciť oba zde uvedené výnosy způsobily hrozné zděšení všech „osvícených“ vychovatelů a ministr, kterýž by se odvážil k takovému „zpátečnictví“, nemilosrdně by prohlášen byl za klerikálního tmáře nejhrubšího zrna. Proč asi u nás, kdež přece pruský vzor bývá ve všem napodobován, v tomto směru neřídíme se příkladem státu, jehož školská soustava našim pedagogům byla a je vzorem příkladným?

Školský zákon český letos schválený sněmem zemským dosud nebyl císaři předložen ku schválení proto, že vláda dosud nenašla pramen, z něhož by se dal uhraditi náklad.

Nedostatek učitelů na středních školách trvá již delší dobu. V minulých měsících bylo na středních ústavech obsazeno 315 míst. a kromě těch ještě přes 20 míst systemisovaných nemohlo býti obsazeno proto, že není kvalifikovaných kandidátů. Zvláště v oborech jazykových pak pro vědy přírodní a měřictví schází učitelů. To mělo za následek, že nyní opět fakulty filosofické vykazují značnější návštěvu. Tak zapsáno pro zimní semestr 1901/2 na české universitě v Praze 2588 posluchačů řádných, 315 mimořádných a 21 hospitantů, celkem 2924 posluchačů. Z těch navštěvuje fakultu bohosloveckou 124 řádných, 1 mimořádný; právnickou 1554 řádných, 181 mimořádných; lékařskou 2[illegible] řádných, [illegible] posluchačky řádné, 9 mimořádných a 6 hospitantů; [illegible]sofickou 569 řádných, 19 posluchaček řádných, 113 posluchačů mimo[illegible] 11 posluchaček mimořádných. Na české technice pražské zapsáno do konce řádného zápisu 1291 posluchačů.

Cenu zvláštní za vědecké práce udělí česká zeměznytná společnost v Praze. Člen oné společnosti professor Šimla z Plzně daroval totiž 800 K za tím účelem, aby stejným dílem odměněny byly vědecké popisy zeměpisné českých Brd a Vysočiny česko-moravské. Zprávy informační uděluje tajemník Jindřich Metelka v Praze, II., Ječná ulice; realka

Za látku poradní pro příští zemskou konferenci učitelskou v Čechách navrhuje pražské učitelstvo následující: 1. Obecné školy mají býti úplně odloučeny od škol měšťanských po stránce správní. 2. Má-li obecní škola několik odboček, buďtež zřízeny dvě školy samostatné. 3. Zapsáno-li do třídy 60 žáků, budiž odbočka zřízena. 4. Prázdniny mají býti položeny do července a srpna. 5. Vysvědčení školy obecné oprávňuje žáka žádati o přijetí do střední školy bez jakékoliv zkoušky. 6. Hoši mohou s dívkami společně býti vyučováni ve škole obecné. Dále žádá se zavedení výletů poučných, oprava kreslení, akademické vzdělání učitelů, nový řád disciplinární, ochrana učitelstva před veřejnými útoky, veřejné tabulky qualifikační, zastoupení v zemské školní radě, lepší zastoupení v okresní školní radě a inspektoraty pro školy obecné.

Novinami prolétla zpráva, že tyto dni bude promován **první doktor inženýrství**. Počátkem letošního studijního roku nabylo totiž platnosti nařízení ministra vnitra o rigorosních zkouškách doktorátu technických věd, pro kteréž vydány příslušné instrukce. Kandidát musí přísahou potvrdit, že disertaci sám sepsal. Práce ta musí býti sepsána ve vyučovací řeči dotyčné techniky a při promoci skládá doktorant následující slib: „Slibuji slavnostně, že budu si vážiti vždycky technické vysoké školy, která mně udělila akademickou hodnost doktora technických věd a že se budu snažiti vždycky podporovati, seč moje síly budou, rozvoj technických věd.“

Školní konference rodičův, o nichž jsme kdysi učinili zmínku, byly okresní školní radou vídeňskou zakázány. Bylo by velmi zajímavo slyšeti důvody, kteréž přiměly školní úřad, že vydal tento zákaz.

Zásadní a velmi důležité rozhodnutí vydalo ministerstvo kultu dne 1. září 1900 č. 23.624. Dosud bylo všeobecně uplatněno mínění, že

místní školní rada je „domácím pánem" ve školní budově. Ministerstvo ve zvláštním případě však rozhodlo, že místní školní rada je toliko dozorčím organem a že nenáleží v obor působnosti její povolovati, aby místností školních bylo užíváno k účelům jiným nežli školním.

Jak si mnozí novodobí „také křesťané" představují náboženský výchov, když nechtějí dítkám dovoliti účastenství při cvičeních náboženských, těžko uhodnouti. U nás na př. brojí se proti tomu, že děti mají choditi do kostela třikráte v týdni v letních měsících. A proti velkonočním exerciciím duchovním na středních školách jest odpor všeobecný. Protináboženský směr nabývá převahy všude. Již i v Německu, kde dosud mají školu náboženskou, podobné lze stopovati stopy protináboženského smýšlení ve správě školské. Maličký obrázeček na doklad. Svědomitý učitel v Gelsenkirchen dítky vodil pravidelně na mši svatou. Kterési dítko nekonalo svých povinností náboženských a učitel neposluchu pokáral mírně. Otec onoho dítka však žaloval na učitele u představeného úřadu školního a tam vysvětleno mu, že učitel sice musí do kostela, kdež má na dítky dozírati, ale že mu nic po tom není, chodí-li děti do kostela. Byla mu udělena důtka a pohrozeno zároveň přísnějším trestem, kdyby se něco podobného opakovalo. Taková „náboženská" škola snad by se zamlouvala i jinde všem těm, jimž výchov dítek přesně katolický jest pobloužením duchů.

Zajímavý fakt zjistil jistý učitel hamburský. Dokázal přesnými dotazy, že městské děti znají divadlo, koncerty, výstavy, musea, bazary, domy obchodní, vůbec všechny vymoženosti novodobé pakultury městské, ale základy veškeré vzdělanosti, názor věcí přírodních a ruchu přírodního neznámy jsou jim a nejasné mají pojmy o věcech nejobyčejnějších, o nichž v městě nebývá řeči. Kuchyňskou výstavu na př. viděli přemnozí, ale jak chléb se hotoví, netušili. Krmení dravců ve zvěřinci způsobuje městským dětem požitek veliký, ale jak vlaštovka potravu lapá, jak vrabčík sbírá si zob, co pijí, pověděti neumí. O přemnohých věcech nemají vůbec žádné představy. O věcech nejobyčejnějších nemají pojmu. Znají tisíce slov, ale nic více než slova bezobsažná. Vždyť napočítal ze 120 dítek 10 — 6letých 49, kteréž neviděly orby; 58 z nich nevidělo stádo ovec, 70 netušilo, jak rostou fialky, 90 neslyšelo slavíka, 89 nevidělo východ slunce, 33 nevidělo západ slunce. Není to divná kultura?

Proto chvály zasluhují učitelé, kteří zavádějí pěstování květin dětmi školními. V Německu je to již hodně rozšířená vzdělávací methoda, u nás činí se místy skromné pokusy. Tuším i v Brně dávají někde čerstvě zasazené květiny žákům k domácímu ošetřování, později se rostliny vystavují a kdo nejlépe ošetřoval květiny, bývá odměněn.

Společnost pro socialní výchov lidu založena v Paříži. Za účel si vytkla šíření vzdělání, popularisování umění i vědy, všestranné povznešení nejširších vrstev lidu. Podnět k založení společnosti vyšel z kruhu francouzských učenců, politikův a spisovatelů, jimž v čele stál bývalý ministr spravedlnosti Léon Bourgeois, jenž také zahájil prvou schůzi a vytkl cesty, které nová společnost bude sledovati.

aby mohla luštiti otázky spravedlnosti a práva, pomáhala organisovati práci a vychovávala v lidu cit pro solidaritu, spravedlnost a právo, kteréž mají oživovati veškeru existenci národa. Již ve školách musí býti tyto ideje šířeny a proto jest nezbytno, aby tvořily část vychovávacího a vyučovacího programu a řádu školního. Společnost bude poučnými spisy, přednáškami a praktickými prostředky působiti co nejvšestranněji na duševní úroveň dělnického lidu.

Potřeba katolických universit šíří se tím více, čím rychleji staré university nabývají rázu ústavů nekatolických. Jediná universita fryburská již dávno potřebám katolíků nedostačuje. A tak ujímá se myšlenka, zříditi druhou školu vysokou v Hollandsku. Zatím tam zřízen universitní spolek, kterýž tiskem i živým slovem bude myšlenku propagovat a sbírat fond universitní. Aby zřízení se umožnilo co nejdříve, podporovati bude spolek universitní vědecké práce katolických učenců mladých, aby zabezpečil učitele pro budoucí vysoké školy katolické.

Jak se zneužívá školy k účelům odnárodňovacím, ukazuje Italie v Albanii. V rozpočtu ministerstva vnitra paraduje položka: 200.000 lir na „královské školy" — v Albanii. Aby totiž vliv uplatnila a lid tamější povlaštila, zakládá italská vláda italské školy v Albanii, jichž jediným účelem je zvlaštění Albanců. Ostatně pro podobné doklady zneužívání školy netřeba choditi až do Albanie. Máme toho býlí více než zdravo doma.

Učitelstvo francouzské, arcif liberalní, dohodlo se na tomto programmě: Základní ideou vyučování mravouce buďtež spravedlnost a bratrství; zároveň buď kladen základ ku pěstění snášelivosti i k cizímu přesvědčení — ovšem vyjímaje katolické! Při vyučování zeměpisu a dějepisu důraz budiž kladen hlavně na to, kteří národové byli a jsou dle své kulturní hodnoty nejpřednější a měli největší vliv na vývoj kultury, zejména v zápase o právo a svobodu. Klerikalní vliv — t. j. náboženství katolické — úplně budiž vyloučen ze všech škol a vyučování veškeré aby očištěno bylo od rázu klerikalního, t. j. katolického, jmenovitě vyučování mravouce. — Zde máme důkaz, že naši „mladí" ve svých programmech jenom papouškují po francouzských, zednářstvím úplně proniknutých učitelích liberalních.

Učitel ministrem u nás v dozírné době asi nebude. Za to v Dansku učitel Ch. Steddil roku 1887. zvolen byl poslancem do říšské rady danské, stal se tam vůdcem levice, byl pak jmenován státním revisorem a konečně učitelství zaměnil za ministerské křeslo. U nás mnozí se domnívají, že učitel by neměl býti ani poslancem zemským.

Koedukaci čili výchov pospolitý zavedli v Badensku a výsledky jsou prý dobré. Na všech realkách studují hoši i dívky společně a dosud nebylo slyšet ani jediné stížnosti. A co to bylo křiku, že ve „staré" škole děti od nejútlejšího mládí nebyly oddělovány a sobě odcizovány. Tož i stará doba měla mnohé dobro.

Ve Frankfurtě letos slavnostně otevřena akademie pro vědu obchodní a sociální, čímž počet učelišť vědeckých opět rozmnožen. Doufáme, že nová tato instituce vědecká brzo i u nás zdomácní.

Na osmém mezinárodním sjezdé hygieno-demografickém v Paříži konaném bylo doporučováno, aby ve školách žáci neseděli po celý rok na témže místě, nýbrž po 8—14 dnech aby měnili místa. Že tím **školní zdravotnictví** velmi získá.

V Německu uzákoněno **služné době přiměřené** professorům středních škol. Hlavní zásluhu získal si v té věci Dr. J. Schröder z Kielu činností novinářskou a spisovatelskou. Vděční učitelé sebrali mu čestný dar 100.000 marek. Vzácný zajisté zjev!

Obor ženského studia neustále se rozšiřuje. I na vysoké škole zemědělské ve Vídni letos zapsána první posluchačka Ljubica Chorošilova z Charkova na Rusi. Dívka 19letá maturovala na domácím gymnasiu, s povolením ministerstva poslouchá přednášky jako hospitantka. Není pochyby, že budou brzo příkladu sl. Chorošilové následovati jiné dívky a tak nebude znenáhla žádného oboru bez žen, theologii vyjímaje.

* *
*

Vojenství. **Co jest silnější, válečná loď či pobřežní baterie?** Vítězný a rychle ukončený boj loďstva spojeneckého proti Taku-pevnůstkám, měl čilou diskusi v ruské vojenské literatuře v zápětí, jsou-li nynější pomořská opevnění zdatnější moderně vyzbrojených válečných korábů nebo bude-li zapotřebí, pevnosti ty vydatněji přestavěti. To jest zajímavou otázkou pro nás Rakušany, aspoň co se Pulje a Kotoru týká, zároveň pak otázkou eminentně hospodářskou, neboť podobné přestavby vyžadují ohromných finančních obětí. V této stati dovoluji si hájiti pobřežní pevnůstky a jelikož bude protivné důvody vyvraceti, poznáme tak i mínění protivníků.

Loďstvo nemůže býti pevnůstkám tou měrou nebezpečné jak protivníci rozhlašují, neboť ač těžko je stříleti po cílech tak hybných jako nynější lodě, nesmíme zapomenouti, že i z lodě, je-li v pohybu, těžko účinně páliti. Mají-li lodě vážných úspěchů docíliti, jest nutno, aby již před střelbou na blízku pevnůstky zakotvily. V tomto pádu jest samozřejmé, že při stejném počtu děl převládá pevnůstka, z čehož následuje že musí loďstvo docíliti převahy aspoň tím, že soustředí na místě více děl, t j. mnoho lodí zakotví na poměrně malém prostoru (Anglie před Alexandrií). Takové soustřeďování loďstva děje se v dostřelu pevnůstek a jsou-li k tomu kladeny miny (výbušné látky pod hladinou), stává se náramně nebezpečným. Kdykolvěk v poslední době bojovalo loďstvo proti pevnůstkám, všude se ukázalo, že pevnůstky nebyly vůbec poškozeny, loďstvo utrpělo značných pochroumání i ztrát. Boj musel býti ve všech případech proveden a zakončen ze strany pozemní, vojskem vyloděným. Tak stalo se ve válce čínsko-japonské, španělsko-americké u Kuby a konečně u Taku. Z toho by následovalo, že věc nestojí pro pevnůstky nepříznivé. Na tloušťku hradeb se jen spoléhati bylo by ovšem pošetilým, nejlépe chrání dobře mířená střelba, v tom ohledu nutno nepřetržitě zlepšovati. Hlavní výhoda pro pevnůstky spočívá v tom, že jsou tak stavěny, aby je bylo co nejméně vidět,

kdežto loď ukáže se na vodě celá, nekrytá. Opíraje se o zkušenosti, specielně při dobývání Taku-pevnůstek získaných, píše zpravodaj ruského „Invalidy" o tomto thematě následovně:

„Jest vůbec těžko činiti si taktický úsudek na základě zkušeností nabytých v bitkách o Taku-pevnůstky, ale jest zhola nemožným činiti tak ve prospěch loďstva. Nejprve dlužno zjistiti, že byly poměry pro utočící nad míru příznivé, tak že i v kruzích vojenských zavládlo domnění, jakoby již pouhá přítomnost válečných lodí a dělových člunů, jimž se podařilo do ústí Pejiha vniknouti, postačila, aby se pevnůstky vzdaly. Tomu bylo arci zcela jinak. Již před vypuknutím války byly některé lodice s dorozuměním čínské vlády vnikly do Pejiha a stály v čas útěku již v zádech nepřátelských pevnůstek. Skladiště na munici těchto pevnůstek nebyly ale od západu ani dost málo kryty, a to se stalo osudným. A přece, kdyby nebylo opevnění Taku-pevnůstek tak mizerné bývalo, snad by se ani hlavní útok na číslo 4 nebyl zdařil. Vyloděné mužstvo přišlo totiž na suchou strouhu, do níž Číňané střileti nemohli, a pak ještě najde most přes příkop neporušený, vypáčí vrata, u tu teprv páleno na ně kartáči z jediného děla, ovšem již pozdě. Jak pak kdyby se byl útok nezdařil? Tu byly by dělové lodice zůstaly jednoduše odříznuty. Jak těžko se provádí útok na vodě, dokazují škody způsobené lodím, z nichž uvedeme jen lodi ruské. Palba započala o 12 hod. 50 min. z poledne. Již jednou z prvních ran čínského 8 cm. děla byl stěžen „Giljaku" ustřelen. Třísky zabily tři muže a poranily poručíka Bogdanova. O 1 hod. 15 min. prorazil šesticoulový projektil stěnu téže lodice, vybuchl v prázdné komoře na uhlí a poškodil stěny, dvéře a několik vytápěcích rour. Touto ranou byli dva muži zabiti a šest poraněno. O 1 hod. 30 min. trefen „Giljak" po třetí. Koule prorazila stěnu půl metru pod vodou, vnikla mezi munici a přivodila výbuch asi 130 nábojů. 5 mužů bylo usmrceno, 38 raněno, poručík Titov popálen. Mimo to počala loď hořeti. To znázorňuje s dostatek krušnou situaci lodě již po třetí ráně a při tom nebyly podmínky pro Číňany příznivé. Měli toliko 33 děl (19 rychlopalných) proti 48 (37 rychlopalných) a mimo to mínila se posádka hned od počátku vzdát. Ze všeho toho následuje, že byly pevnůstky slabé a špatně hájeny a že je sic třeba pevné stavby a hlavně dobrých děl, ale že není třeba se báti, že by naše moderní, výtečná opevnění tak hned podlehla.

Užívání kol ve vojště. Dosud obstarávala ve válce výhradně jen jízda službu ordonanční; nyní, kdy ukázali se cyklisté k službám takovým schopni, sejmuto tím velké břímě z beder jízdy.

Rakousko i Německo chovalo se proti kolům poněkud zdrženlivé, ač v poslední době již i u nás se ho při manevrech hojné užívá. Italie postoupila o krok dále, co se týká využitkování kol, a upotřebuje mimo jednotlivých jezdců již i celé setniny na kole. V celku měli tam dosud tři setniny cyklistů, a sice u 4., 5. a 9. pluku bersaglierů. Tato oddělení se úplně osvědčila, tak že zřizují se další setniny, které ale obdrží kola skládací, systemu Melli-Bassi, místo dosavadního systemu Carraro. — Vůdčí úlohu na poli vojenské cyklistiky má dosud Francie.

Tam jest celá otázka již od roku 1892. reglementarně upravena a existují celá oddělení cyklistů již od r. 1895., opatřena skládacími koly systemu Gérardova. Přes příznivé relace, a ač komora již dávno 25 setnin cyklistů povolila, nedošlo dosud k jich sestavení.

Po příkladu Francie zřídilo Rusko v poslední době větší oddíly cyklistů, opatřených koly Gérardovými. Jednotliví jezdci jsou již od roku 1891. u pěších pluků přiděleni a posledně též i pro pevná místa systemisováni.

V Anglii, kolébce cyklistiky, nedošlo dosud k pevné organisaci. (Roku 1871. použito duté ocele místo železa a dřeva, r. 1884. sestaveno nízké kolo s řetězem, roku 1889. zavedení dutých hadic a roku 1890. pneumatiky.) V čas manevrů má Anglie 10.000—15.000 vycvičených jezdců a do Transvaalu posláno celkem 8 dobrovolnických setnin cyklistů (setnina po 120 mužích).

V Belgii pozůstává kmen pro jednu setninu, která s o manevrech doplní (r. 1899. a 1900. cvičila v ležení Beverloo). Při pevnostním manevru u Namuru bylo použito cyklistů k prozkoumání baterií a jiných částí nepřátelské posice, a sice s dobrým úspěchem. Nyní zavádí se nové kolo skládací po 265 fr. a jsou při těchto kolech zavedeny hadice z pevného tkaniva místo dosavadních kaučukových.

Ve Švycarech docíleno pěkných úspěchů v jízdních kursech v Basileji a v Bernu. Za to jsou zkušenosti z manevrů špatné, neboť panovalo nepříznivé počasí. Dále vyšlo na jevo, že amateři se daleko tak dobře neosvědčují, jako muži vojensky vycvičeni.

Ve Španělsku zavádí se ministerialním rozkazem u každého pěšího pluku a u mysliveckých praporu jedną sekce cyklistů (8 u pluku, 4 u praporu; aby se tito lidé tak často nevystřídali, berou se k tomu samí poddůstojníci.

Švedsko vypsalo konkurenci na dodávku nejúčelnějšího kola. Mezi všeobecnými podmínkami jsou uvedeny: velká trvanlivost, lehké rozebrání, dobrá brzda a přístroj k lehkému připevnění tlumoku.

V Žaponsku zavedena kola již po delší dobu a pozůstává pro výcvik zvláštní kurs v Tokiju. Posledně podniklo oddělení pod velením majora Uzava projížďku z Tokija do Funa-Baski a provedlo cestou několik manevrů. Vyjelo se o 8 hod. 30 min. ráno a přijelo o 9 hodinách večer. Kola jsou stavěna dle návodu prince Kanina.

Co stojí válečné tažení jihoafrické Angličany o tom podává „Army and Navy Gazette“ tyto doklady. Do 1. října m. r. bylo odesláno do jižní Afriky 8012 důstojníků a 195.650 mužů, dále 152.200 zvířat, 425 děl a 380.000 tun potravin. Koncem měsíce vystoupila tato čísla na 262.000 mužů a 182.000 zvířat. Při stavbě drah a opatrování rozbořených tratí zaměstnáno bylo v zimě na 18.000 zákopníků a pomocného vojska a bylo zřízeno větším dílem prozatimně: 82 mostů, 84 prukopů a 112 km. železniční trati. Minulého roku byla železnice neméně než 125kráte Bury rozbořena a provozování vozby zastaveno. Do oranského státu a do Transvaalu bylo v téže době 45 milionů porcí mužstvu a 20 milionů porcí obroku odvezeno. Od

října minulého roku ale uplynulo zase 7 měsíců a počet vojska ještě stoupl. Lze se snadno domysliti jak ohromné sumy válka tato pohltila a ještě pohltí.

Pancéřové vlaky v jižní Africe. Ačkoli se těmto novým válečným strojům na bojišti jiho-africkém mnohá nehoda přihodila, ačkoli Burové několik jich u Chieveley a Kimberley přivedli k vyšinutí a ztroskotání, přece se drží Francie tohoto projektu a Anglie buduje nové pancéřové vlaky. O tomto novém stroji válečném psalo se zejména v Anglii mnoho špatného a málo dobrého. Není divu, vždyť tak bezúčelně, jak užívali v prvním čase války svou „pěchotu na koních“, tak užívali i pancéřových vlaků. Teprve když spojení etapní stávalo se vždy delším a delším a když Burové hlavní svůj zřetel brali k přerušení těchto spojení, nastala sama sebou nutnost ochranných prostředků proti těm malým, ničícím oddílům, nutnost pancéřových vlaků. Nynější pancéřové vlaky pozůstávají z jednoho obrněného parostroje (obrnění vztahuje se jen na citlivé součástky) a ze sedmi dílem krytých, dílem otevřených vozů. Co hybná síla jest lokomotiva umístěna uprostřed a k obraně sloužící vozy na obou koncích. Tyto dva vozy jsou otevřené vozy na uhlí, ze všech stran obrněné a opatřené střílnami pro pěchotu a dvěma děly Maximova. Kromě toho vezou sebou elektrické reflektory. Vedle těchto vozů připoután vůz zcela podobný s dvěma 12 lib. děly, jen že děla tato jsou v jakémsi výklenku, aby mohla pálit i podél vlaku. Ostatek vlaku skládá se z vagonu s důstojnickým oddělením a ze dvou vozů nákladních pro aparát telegrafický a materiál ku stavbě železnic. Tender obsahuje v sobě prostor pro topiče, strojníky a uhlí. Na hlavních stanicích jest vždy několik obrněných vozů i s posádkou k disposici a když je třeba obsadit důležitá místa trati, zavleknou se vozy tam a nechají stát, kdežto pancéřový vlak patruluje mezi nimi sem tam. Kdekolvěk na trati zastaví, připne dráty aparátu k telegrafnímu vedení a již korresponduje. Možno poslat v pěti minutách všecky vlaky jedné tratě k ohroženému místu, když to černoši zavčas prozradí. Posádka obnáší pouze 29 střelců a mezi těmi 8 pionýrů k správkám, dále 3 telegrafní dělníky, 4 strojníky, 12 pěšáků a 2 burše. Dva důstojníci velí celé výpravě, k níž se druží 10 dělostřelců se svými 12 lib., rychnopalnými děly. Účastník takové výpravy vypravuje: „Vskákali jsme o 4 hod. 30 min. odpoledne do vlaku a byli za půl hodiny z Pretorie na sklonu mezi Dasppoortem a Wonderboomem (Pietersburgská trať), kdež již jiné dva pancéřové vlaky čekaly. Shromáždila nás tu zvěst, že oddíl burský křižoval trať blíž Hamans-Kraalu, od východu k západu. Viljoenovo burské komando mělo se toho času nalézati u stanice Pienaars-River. Pietersburská trať vede od Pienaars-Riveru do Waterwalu mezi říčkami Aapie a Pienaar. Když jsme odjížděli, pravilo se nám, že se pancéřový vlak poručíka Westmacofta právě s nepřítelem utkal. Za krátkého jihoafrického soumraku projížděli jsme právě stanicí Waterwalem a stojíce na stupátku důstojnického vagonu, obdivovali jsme se krásné kometě na západním nebi. V Hamans-Kraalu čekal na nás důstojník generálního štábu a dle jeho rozkazu měli jsme zde čekati

na pancéřový vlak čís. 7, tak že byli teď na blízku tři vlaky k disposici. Přechod Viljoenův očekáván šest anglických mil odtud u Hamans-Kraal-Siding. Bylo nařízeno, aby vlak čís. 7. střehl trať mezi Waterwalem-Hamans-Kraalem, čís. 1. mezi Hamans-Kraalem a Pienaars-River, konečně náš vlak čís. 3 od Pienaars-Riveru až nad Hamans-Kraal-Liding. Stráž v předním vagonu u děl za noci není žádnou maličkostí. Důstojník tu sedí a pozoruje nepřetržitě blýskající se koleje před sebou, aby viděl, není-li trať přerušena, zatím co stráže na levo a na pravo každý keř pozorují a děla k výstřelu hotovi. Jsou to okamžiky velkého napjetí. Konečně dojeli jsme určitého místa a po krátkém rozhledu nastoupil vlak cestu zpáteční a ve vagoně na druhém konci starají se teď o naši bezpečnost. Ale buď byly naše informace špatné, anebo si to Burové rozmyslili — nepřihodilo se nic.“

Rusko v Asii. Rusko se v Zabajkalsku, Amursku, na Sachalinu a na pobřeží Tichého Oceanu již náležitě upevnilo. Širý tento kraj ovládá generální gubernátor, generallajtnant Grodekov s celým štábem důstojníků a úředníků (12 generálů, 60 důstojníků, 13 vojenských topografů, 26 vojenských a 191 civilních úředníků. V území rozloženy jsou dva armádní sbory, a sice I. sibirský v Nikolsk-Usurském, velitel generallajtnant Linevič a II v Chabarovsku, velitel generallajtnant Kaulbars. Každý sbor čítá tři brigady střelců, brigadu jízdy, brigadu dělostřeleckou, sbor zákopnický, hradebnický a vozatajský, pak několik setnin kozáků a létací komanda. Kvantung a Port Arthur mají svou zvláštní posádku čítající as divisi pěší s četnou jízdou a dělostřelectvem. Nynější posádky v Tjentsinu a Pekingu nejsou v to počítány. Sibiřské loďstvo pod viceadmirálem Skrydlovem čítá 34 lodí se 123 děly, 34 torpedových lodic a 6 ledokolů. Do konce tohoto roku bude mít Rusko ve východní Asii 7 lodí linijních, 7 pancéřových křižáků, 5 obrněných křižáků, 2 pancéřové dělové lodi, 4 neobrněné křižáky, 3 dělové lodice, 3 torpedové koráby, 20 torpedových lodic pro vysoké moře a 7 pro přístavy. Ve finském zálivu byla v poslední době (do 1. května) celá řada ledokolů v činnosti. Ledokol „Jermak“ plul do Revalu a vyprostil cestou dva zamrzlé koráby. Ledokoly „Luna“ a „Zarja“ udržují spojení mezi přístavy ve finské zátoce. Ledokol „Vtoroj“ zastává službu přístavní. Dělostřelecký ledokol „Puškarj“ obstarává spojení mezi námořními o „Pomoščnik“ láme led v okolí Kronštadtu.

Ruské dělostřelectvo čítá dosud 165 batterií ve stavu válečném, totiž po osmi dělech, což činí 1320 děl; kromě toho 32 jízdné batterie o 6 dělech = 192, tedy celkem 1512 kusů, rozumí se jen polního materialu. Máme však jen ve třech pohraničních okresích (Varšavu, Vilno, Kijev) s hmoždíři a houfnicemi již 1872 kusů i s potahy. Věru značná to číslice.

Alpští myslivci v Italii dokončili skvěle svá zimní cvičení. Dostoupili se výše až 2000 metrů a tam tábořilo se v zimě a sněhu, dílem pod dvojitými stany a dílem v sněhových boudách. Teplota ve stanech obnášela — 5° C., v boudách — 2° C., při zevní teplotě — 10° C. Neonemocněl prý nikdo.

Národní obrana v Černé Hoře. Branná moc knížectví spočívá v systemu milicním. Vojenské oddíly sestaví se teprve při vypuknutí války, kdežto v čas míru není ničeho kromě kadrů, knížecí tělesné stráže a štábů pro vyšší komanda. Každý schopný muž od 18 do 60 let jest vojákem a třídí se celý ten kontigent na dvě výzvy. První výzva (od 18 do 40 let) čítá asi 40.000. druhá (od 40 do 60 let) 30.000 mužů. V míru existuje: ministerstvo vojenství, štáb jedné gardové, jedné dělostřelecké a osmi pěších brigad, které se teprve včas války sestaví. Štáb prvních dvou brigad jest v Cetini, ostatních osm rozděleno po hranicích. K výcviku nováčků mají instrukční kadr a pěší prapor pro výcvik, v němž se ročně vyučí dvakrát po 500 nováčků (povolaných na 3—4 měsíce). Pro dělostřelce vydržována jest 1 baterie o dvou dělech i s potahy, a tu vycvičí se vždy v 6 měsících 73 mužů najednou, v roku tedy 146. Důstojníci instrukčních kadrů byli buď v Italii nebo v Rusku vycvičeni. K výzbroji armady má knížectví 30.000 nových ruských opakovaček (syst. trojliniový) a 80.000 ručnic různých. Děl mají 26 Kruppových 7·5 cm., 12 Kruppových horských děl, 4 12 cm. a 2 hmoždíře 5 cm. Tato děla jsou nová a jsou darovaná Ruskem. 40 hladkých děl bylo porůznu Turkům odňato. Munice jak pro ruční zbraň, tak pro děla jest dostatek. Každý muž první výzvy podělen jest dvěmi ručnicemi, jednou novou a jednou starou, pak 150 patronami. Ostatní zbraně a náboje opatřeny jsou ve 20 skladištích rozptýlených v celé zemi. Děla nalézají se buď v pevnůstkách, buď v malých zbrojnicích, jichž se čítá pět. Mužstvo první výzvy tvoří v čas války jednu gardovou a 8 pěších brigad, pak horskou baterii o 4 dělech. Gargová brigada čítá 6 praporů, ostatní po 5—9 praporech (o 500—1000 mužích), celkem 52 praporů. Děla tvoří jakousi dělostřeleckou reservu. Kavalerie není, jen ku výzvědám používá se jednotlivých jezdců na horských konících. Intendance a vozatajstva není zapotřeba, neboť každý jednotlivec stará se o sebe. Pro raněné pozůstává polní lazaret o 25 ložích i s vycvičeným mužstvem a materialem. Pro druhou výzvu není organisace. Káže-li potřeba, sejdou se a táhnou pod velením nejstaršího v ohrožená místa. Vypukla-li válka, svolá každý brigadník své mužstvo v určitá místa a tak je celá armada v sedmi dnech pohotově. Naše i turecké vojsko na hranicích neobnáší víc než 15.000 mužů a tak by se mohlo státi, že než dojdou posily, Černohorci zahájí výbojný postup.

Šach perský objednal hned po svém návratu z Evropy 32 polní a 4 pevnostní děla, tato poslední pro Teheran. Kromě toho dostali v arsenalu teheranském nařízení, aby se zastaralá děla „předovky“ přepravila na „zadovky“ dle našeho systemu. Dva rakouští důstojníci práce tyto připravují. Letos přibyla k dosavadním 10 pěším divisím ještě jedna s velitelstvím v Magaře v provincii Aserbeidjan. Pěší divise pozůstává z 10 praporů, prapor z 8 setnin, setnina po 100 mužích. Velitelem praporu jest buď general nebo plukovník, pak jsou při něm 2 majoři, 10 setníků, 12 lajtnantů a 12 podlajtnantů. Celá perská pěchota čítá 63 400 mužů.

Cukr pro vojsko. V Anglii budí značný zájem zavádění cukru co silícího prostředku ve vojště a píše o tom Dr. Willoughby Gardner následovně: „Staré předsudky proti užívání cukru, nákaza zubů, škrkavky, špatné zažívání a podobné již vymizely, dík vlašským fysiologům, kteří (Mosso) dokázali blahodárný vliv cukru na umdlené svaly. V Německu podělena o manevrech 1898 větší část mužstva denně 60 gr. a bylo u těchto mužů zjištěno přibývání váhy, větší vytrvalost a zmenšena frekvence srdeční. Při dlouhých pochodech mírní cukr pocit hladu a žízně, přivádí krvi uhlovodíky a zmenšuje tím nebezpečí úpalu. Celkem tedy osvědčuje se cukr co prostředek výživný pro tkanivo a co pramen tepla a zvýšení energie. Žaponští tahouni vozíků, prosluli svou silou a vytrvalostí, jedí před zvláště namahavými výkony jen rýži, obsahující množství uhlohydrátů, které se zažíváním z části v cukr mění.“ Doporučovalo by se prozkoumati tuto věc i u nás prakticky.

Loďstvo Spojených Států čítá dnes *a)* 10 obrněných lodí zbudovaných po roku 1859 (Francie 18, Německo 14, Anglie 44), 8 obrněnců k hájení pobřeží (Francie 8, Německo 7, Anglie 1) a 20 křižáků (Francie 37, Německo 19, Anglie 88); *b)* lodí obrněných ale stavěných před 1889: 8 monitorů (Rakousko 7 lodí s věží a 4 monitory, Německo 6 věžových lodí, 1 loď k hájení pobřeží a 13 dělových lodic; Anglie 17 věžových lodí, 7 k k hájení pobřeží a 14 pancéřových křižáků), 37 ničitelů torped a 24 lodic torpedových (Rakousko 18 a 69, Německo 91 a 48, Anglie 149 a 164). Krom toho mají Spojené Státy hojnost lodí neobrněných. Nyní se staví ještě: 16 ničitelů torped, 10 torpedových lodic, 6 podmořských člunů a 6 lodí válečných. V budgetu pro 1901/02 postaráno je o další 2 lodi válečné, 2 křižáky a několik menších lodic.

Loďstvo žaponské v roku 1901. dosáhne následujícího počtu: Obrněnců prvé třídy (moderních lodí s nosností přes 15.000 tůn) bude šest, s rychlostí 13 uzlů za hodinu a s moderními děly. Staré čínské válečné lodi Chin-Yen a Fuso byli Žaponskem zakoupeny a zmodernisovány. Křižáků prvé třídy má Žaponsko 7, druhé třídy (s nosností 3700—4900 tůn) 9 a krom toho značný počet menších dřevěných lodí.

V Německu opět vyzývají záložníky k dobrovolnému přihlášení se pro službu v Číně. Kdo by se na 2 leta zavázal, odbude si úplnou vojenskou povinnost, a obdrží kromě své mzdy po čas služby roční premii 600, svobodníci 650 marek.

V Tichém oceanu má nyní Rusko shromážděno 5 těžkých obrněnců, 6 křižáků první třídy, 2 druhé třídy, 6 obrněných dělových lodic, 7 torpedových lodic = 26 lodí celkem se 776 děly, 389 důstojníky a 8263 muži.

Automobily k dopravě osob i zásilek u vojska vyzkoušeny již po dvě leta na „Kamenném poli“ u Vídeňského Nového Města. Výsledek zdařilých pokusů jest zakoupení čtyr takových vozů a použití jich při cvičeních.

Turecko přidržuje již od rusko-turecké války (1877—1878) potulné kmeny maloasijské k válečným službám a utvořilo z těchto nomadu až do dneška 63 pluku jízdy, tvořící část milice. V čas války postaví tyto pluky 266 setnin s koňstvem arci všelikým, za to ale z výborného mužstva složených. Výcvik toho vojska obstarávají důstojníci od kavalerie, ale se zdarem nevalným. Počítati však s těmito houfy musíme, neboť pouští-li Turek své voje na jinověrce, rozníti vždy předem jejich náboženský fanatismus.

Analfabetů v německém vojsku bylo roku 1879, mezi 140.881 muži 2217, tedy 1·57%. Roku 1899, mezi 255.103 muži již jen 213, tedy 0.08 %.

Národnosti v rakouské armadě. Vídeňský „Armeeblatt" přináší v čís. 11. národnostní statistiku společné armady, dle které statistiky máme ve vojště 430.000 Slovanů, 227.000 Němců, 120.000 Maďarů, 48.000 Rumunův a 14.000 Vlachu. Ze Slovanů připadá na Čechy 174.000, na Poláky 76.000, na Charvaty a Srby 75.000 a 58.000 na Slovince. Čísla tedy mluví.

Naše armada v čas míru čítá: 21.160 důstojníků, 325.350 poddůstojníkův a mužů, 62.824 koní a 1048 polních děl. V těchto číslech obsaženy jsou i obě zemské obrany.

